

**L'art de la falconeria a la Corona d'Aragó
durant la baixa edat mitjana:
edició i estudi dels tractats escrits en català**

Tesi doctoral
Programa de Doctorat de Medicina i
Sanitat Animals

Jordi Querol San Abdon
Dep. de Sanitat i d'Anatomia Animals
Facultat de Veterinària
Universitat Autònoma de Barcelona

Director científic:
Baudouin Van den Abeele
Dép. d'Histoire
Faculté de philosophie, art et lettres
Université Catholique de Louvain

Tutora acadèmica:
Maria dels Àngels Calvo Torras
Dep. de Sanitat i d'Anatomia Animals
Facultat de Veterinària
Universitat Autònoma de Barcelona

Bellaterra, 2018

VOLUM II
EDICIONS I NOTES COMPLEMENTÀRIES

I. El *Tractat de medicina per a tots els ocells de caça*

II. El binomi *Dancus-Guillelmus*

1. El *Llibre del rei Dancus*

2. El *Llibret del mestre falconer*

III. El *Llibre del nodriment i de la cura dels ocells els quals pertanyen a caça*

1. Traducció N

2. Traducció Z⁵

IV. L'*Herbes de les cures*

V. El *Flors de les receptes medicinals per a ocells de caça*

I.

El Tractat de medicina per a tots els ocells de caça

<Tractat de medicina per a tots els ocells de caça>¹

Muy alta e muy poderosa prinsesa, mi senyora, ahunqe por vuesa altesa m' a² sido mandado mutxas veses ysiese hun tratado de melesina para todas aves de casa, ata qui³ mi insuficiente ingenio no a sido para ponerse en cosa tan peligrosa.

Entre las hotras soys vos,
ho due<n>ya d' esta mi vida,
del traste común salida,
huna en el mundo de dos⁴.

Vos soys la qui desfaseys
lo que mis versos contienen.

Vos soys la qui mereseys,
renombre y honor cobreys,
entre las hotras diversas⁵. [26]

<1. Per a guarir les ferides dels ocells>

Recipe: sang<u>is drachonis, sarcocole⁶, boli armenyci, turis⁷, masticis, opoponac⁸, ana creatur, et fiat pulvis. Valet ad consolacio vulnerum⁹ avium et contra <vulnerum> hominum etiam¹⁰. Debentur s<c>ire quod quando vulneris¹¹ est in loco nervoso¹², sic in pede, non debet vulnerus claudere¹³ sed debet teneri apertum, et ideo non ponitur de dicto polvore sed de ungento quod¹⁴ sequitur, vel poni ibi de ungento superiori et erit melius quod serpiente: duas partes apostolicon, terciam <...>, fiat ungentum et pone super vulnerus nervosum¹⁵.

<2.> A vormis

¹ Copiat per una altra mà, a l'encapçalament del foli: "Al molt amat e de mi car frara, la present no és per pus sinó com jo é donat racapta en lo que us sabeu". | Probatúra d'escriptura: "Al molt [...]"

² *m' a*: "ma" P, llegiu "me ha".

³ *ata qui*: llegiu "hasta aquí".

⁴ *dos*: "Dios" corr. P.

⁵ *Entre ... diversas*: identificable com la glossa a *El mal dezir de las muyeres que fizo mosen Pedro Torroella*, darrera de les onze estrofes de nou versos recollida al cançoner NH2-40 (ff. 160-162) del ms. Nova York, Hispanic Society, *Cancionero de Vindel*, c. 1480, 156 ff.

⁶ *sarcocole*: "sarcatale" P, per confusió o/e i c/t, freqüent; "scartale" BITECA manic 1806.

⁷ *turis*: "curis" P.

⁸ *opoponac*: "opeponat" P.

⁹ *consolacio vulnerum*: "consolacio vulturum" P, on no esmeno c/t al primer mot ('consolatio') perquè caldria esmenar la resta de confusions similars.

¹⁰ *etiam*: "esser" P.

¹¹ *vulneris*: "vulaveris" P.

¹² *nervoso*: "verboso" P; per a la confusió b/v, vegeu més endavant dins de la mateixa recepta.

¹³ *claudere*: "claudil" P.

¹⁴ *quod*: "quam" P.

¹⁵ *nervosum*: "vervosum" P.

Astor qui ha vermis al cap, pren los vermells de .III. ous e fe·ls cremar en une olleta de ferre, e faran .I.¹⁶ oli, e d'equel holi li metràs per las narills¹⁷ e li fragaràs lo peledar.

<3.> A vermis

Altre cure: pren del such de la reyel del fenoil e de le let de la fembre, aytant de l'.I. com de l'altre, e mescla-o tot e met-li'n en les nerills e li'n fregua lo peledar.

<4.> A vormis

Enperò, devets seber que e vaguades ve esta melaltie [26v] per calor e <a>vagu<a>des per frador. E axí que¹⁸, si ve per calor, devets tenir l'aucell a l'àyer e senlar-lo de les ungules, e dats-li coses de fradors; e, si de frador li ve, dats-li cosses caldes. E conexerets¹⁹ quant ve de frador ho de calor, que, si ve de calor, le metèrie o l'esmiradura²⁰ que gitarà serà quax vermella o ratraurà a vermellor, sí que no és matèrie freda. Mas freda o calda, porgats-li lo ventrell ab sucra candi, que li dons ab un poch de carn benyada ho²¹ cor de moltó ben levat en aygua tèbea, si u vol menyar li serà molt bo ab lo sucra candi. E puys dóna-li a menyar carn de pola tendre o de colom novell, e no li dons molt a menyar en .I.^a veguada. E fe·l porguar per la bocha, per rahon de la fleuma que té en la bocha del ventreyll: ages .III. lerdons de carnelada grassa en²² forme d'un dau gran, segons que l'aucel ho porà soferir; puys ages del pebre e de la sal, e mescla-u tot²³, mes sie més lo pebre que la sal, e anvolca-y los lardons bé e fort, e puys mit-los-li per la bocha bé pragon ab un fust, e mit-li desús un poch de aygua tèbee, e garda que no·ls git sempre. E porgar-s' à l'aucel fort e gitar-n' à tota la malenança de son ventre, de la qual li ve lo vermis.[27]

<5.> A vermis

Aquests lerdons deus donar a ton aucell, almenys²⁴ dues vaguades en l'any, en la antrada de muda, e an la axida quant serà bexat e aurà volat .XV. dies o .I. mes. E són bons a fer gitar, e cure'ls set e tota malenança de cor d'aucel. Alguns y²⁵ mesclan sendre de sermens, mes no cal.

<6.> A vormis o capvorm

¹⁶ Segeuix "o" canc. P.

¹⁷ *narills*: "neravills neranills" P, on 'neravills' canc. Prioritzo la forma habitual per considerar-hi una interferència d'una abreviatura d'–er supèrflua, però destaco que la grafia 'neranills' podria remetre a una variant anterior present a una font ja en català i, per tant, més reculada.

¹⁸ *axí que*: "axí que axí que" P, reiteració supèrflua.

¹⁹ *E conexerets*: "E conexerets e conexerets" P.

²⁰ *esmiradura*: "esmuladura" P, per confusió ir/u.

²¹ *ho*: interliniat P.

²² *en*: "e" P.

²³ Segeuix "mas sie mes lo l pebre", canc. P.

²⁴ *almenys*: "almenys almenys" P.

²⁵ *y*: interliniat P.

Si ell vormis o capverm és de fredor, dat-li²⁶ mentegua e leyt de vaques o de ovelles; e si conex que le metèrie sie digeste, fe-la-li gitar ab cobaràs²⁷, ço és, ab such de fisagre²⁸, o de *pedro* macedon, que li mates²⁹ per lo nars, e li'n fregaràs lo pelladar. Ans que sie la matèrie digesta o medura, no la li deus fer gitar per res.

<7.> Per porgar lo cap

Per porgar lo cap, estafiagre ab leyt de³⁰ fembre; ítem, such de rayells de porros.

<8. Per porgar lo ventre>

Ítem, per porgar lo ventre, suchs de cols verts ab sucra mesclat.[27v]

<9.> A pentayx

Per avolfago³¹, qui vol dir pentayx, si l'aucel deseque, met-li suc³² de cols per la gola per grat o per força. Ítem, li és bone pólvere de reyells de colls cremades ab la carn. Ítem, femta d'ome seca e mòlta, e hom³³ li'n do ab la carn³⁴.

<10.> Per pantax³⁵

Ítem, ages sanigrés e pansas e momie en .I^a. olla envernizada e bolits-ho tot, e cant serà mitge³⁶, fets-ho bulir un poch més, e ab l'aygua banyats-li'n la carn que menya.

<11.> A cascadura

Per cascadura: prin momia e dóna-li'n a menyar ab carn; ítem, de la laor del moritort, qui val més; ítem, encara és fort bone .I^a. erba qui ha nom rachaba³⁷, e aquella seca hom e fa'n hom pólvera e dóna-li'n hom ab la carn.

²⁶ *Si ell vormis o capverm és de fredor, dat-li*: en seguir la segona de les dues causes apuntades al cap. 4, calor i fredor; si prescindíssim d'aquest aspecte, l'edició seria "Si ell <ha> vormis o capverm, és de fredor. Dat-li".

²⁷ *cobaràs*: "cobaros" P.

²⁸ *fisagre*: "sisagre" P, per confusió f-/s- llarga.

²⁹ *mates*: llegiu "metes".

³⁰ Segueix "melles", canc. P.

³¹ *avolfago*: absent a la resta dels tractats de falconeria en català a què he tingut accés, segueixo la denominació habitual al gènere malgrat la possible edició alternativa "àvol fago".

³² *suc*: "suç" P.

³³ *hom*: "com" P.

³⁴ La part de la femta humana per al tractament del pantaix coincideix amb cap. 42.

³⁵ *Per pantax*: afegit al marge esquerre P.

³⁶ *mitge*: "menge" corr. P

³⁷ *rachaba*: correspon, probablement, a cast. "çabga almeric" "Moamín cast." II, 51. Aquesta medicina manca als altres Moamins. Segueix "e ell seca hom", canc. P.

<12.> A crabantament, ço és, caschadura

Astor, si és crebentat, e tindrà son cap corp e aurà àvol alè e no·s vol tost ardril desexir de la mà, e açò que esmaltex és vert. E cant aquest mal ha, dats-li a menyar un poch d'acens³⁸ o de peònie o de diemargariton, en gise que·n puscha pendre; e cant n'aurà menyat <e> açò *abrà* esmeltit .IIes. o .III. vaguades, prenets sament d' Janet e fets-la bu[28]lir, e al vespre dats-li'n un poch de leu de moltó beyat en aygua tèbee. E si no guarex ab açò, dats-li'n a menyar poch .II. dies, e al tercer die dats-li mitge gorgua de moltó, e al vespre dats-li un poch de moltó ho d'altre carn ab pólvere de gome aràbique. Ítem, li és bo segnar de las ungles a gran meravella, mas fa-li a continuar *duos* o .III. dies, e a matí e a vespre, la sagnie.

<13.> De mudar aucells

Cant volràs metre ton estor en muda, és ops que sie gras e porguat, e que³⁹ no aya polls, porgar-lo deu hom deval e demont. E quant conex hom que és ben gras e ben sans, deu-lo hom metre en la muda. E deu-li hom donar a menyar aytant com na vol .I^a. vaguada lo jorn, ço és, a mitge tèrcie.

E, segons que dien alguns, no·l deu hom fer benyar tro que ha mudat tots los coltells e los vans, mes puxes totes sepmanes une veguada; mes verament aquests erran fort, car continuadamén, abans que git e quant ha gitat, lo deu hom benyar totes sepmanes une vaguada, e estan pus sa e [28v] milor ploma ne met e pus tost ne muda, e si·s volien benyar tres o cotre veguades, ardidament se bany. E puys fets-li metre devant una somada de arene gravillosa en què·s volch e mengerà de les pedres menudes e curaran-lo molt.

Ítem, mentre muderà, dats-li a menyar coloms o tortres, e pots-li dar le sepmane carn escorxadissa⁴⁰ de moltó e de porch o de crestó; les tortres, enperò, no li són bones, si altre pots trobar, tro a la fin de juny. E sobretot és⁴¹ provat que val més son falcon mudat en perxa alte⁴² e an loch escur. E deu-li hom hubrir les finestres⁴³ de nit, que l'oreig hi entre. E és hops que no jage, que·l jàser l'ascalfa lo fetga e li fa inflar los peus e li fan porrets e gota, e no·s fer dels pits, s'anela⁴⁴ e és-ne pus privats.

³⁸ *acens*: “ancens” P. Primera aparició de l'error *acens* [ms. ancens] per eixens, segons la probable relació amb “assensio” “Moamín cast.” II, 36, de fàcil confusió amb l'encens.

³⁹ *que*: “ge” P.

⁴⁰ *escorxadissa*: “escorxadassa” corr. P (“escorxada” corr., on després s'afegí “ssa”).

⁴¹ *és*: “ex” corr. P.

⁴² *alte*: “altre” P.

⁴³ *finestres*: “fenestres” corr. P.

⁴⁴ *s'anela*: “sa nela” P. Dues són les opcions per a l'edició d'aquesta forma verbal reflexiva: (1) ‘s'anela’, de forma que s'adiu amb el que segueix (‘e és-ne pus privats’), com si l'ocell de caça reflexionés (compareu amb l'expressió ‘pensar i curar de si’) sobre les seves experiències durant la muda i les enyorés, entre elles la mateixa posició al puny del falconer i el contacte amb ell, esdevenint més dòcil; o bé, amb la mateixa edició, referida a alenar (potser amb la ‘s’ arran d'una forma abreujada malentesa de ‘bé’), de manera que s'adiu amb el que la precedeix (‘no·s fer dels pits’) considerat com a problema respiratori i tenint en compte Lat. *anelare*, *hanelare* (TROMBETTI, p. 1162), Lat. *anelare*, Fr. *aleneir*, intr. ‘respirer’ (HOLMER, p. 247), Lat. *anelitus*, *an[h]elitus festinans*, Fr. *alaine*, *la courte alaina*, ‘respiration accélérée. La maladie est appelée *tesgua* dans la rubrique du paragraphe du ms. G, fol. 70. Sur *tesga*, voir *Romania*, LXIII, 297-299’ (Cy. 10, p. 48-49), Lat. *anelitum festinans*, ‘trouble respiratoire: « une difficulté de respirer accompagnée d'un sol ». Avicenne le met en rapport avec une affection du

E si·l vol cuytar de mudar, cant serà ben gras dóna-li gargamelles de moltó manut tellades, e dóna-li glànolles de moltó del col o de les cuxes, e fets-li'n bone gorgua, e gardats que no s'i tingue altre carn. Ítem, li pots dar granotes vives ab altre carn mesclades une veguada la setmane. Axí matex li són bons aucels novells. Ítem, prenets .I. [29] luert e fets-ne pólvère, e cant serà cremat, dóna-li'n a menyar ab la carn. Ítem, bulits .I.^a serp en una olla ab molt forment, e puys dats aquel forment a menyar a coloms, e puys dats los coloms a menyar a l'aucel que volets tost⁴⁵ mudar. Mas⁴⁶ més val quant muden per lur temps.

<14.> De trer auzell de muda

Cant volràs treure ton auzell de muda, dóna-li a menyar carn de pol, aytanta com ne vulla. E no·l tragres de la muda si dons no s'enuge entrò les plomes li sien crescudes per lur punt. E con los aurets dat a menyar polls per tres setmanes o .I. mes, trets-lo de la muda e portats-lo matín e vespre, que no tingue gorgua; e quant lo lexarets, metets-lo en loch escur. E quant conexerets que les plomes seran axutes, donats-li a menyar cors de moltó remulat, e de vaqua e de vadel remulat, bones gorges, e dats-li polets petits ab la plome e ab tot.

<15.> De bexar auzell

Cant hom vol bexar son auzell, deu-lo hom bexar [29v] ab petites gorges, e podets lurs dar curals de plome ho de cotó .II. ho .III. vaguades le setmane; ítem, leu de moltó ben levat en aygua tèbea, és bo per bexar son auzel; ítem, dats-li sucra candi ab cors de moltó .II. veguades le setmane.

E quant conexerets que sie ben bexat, fets-lo venir a la mà ho al loure de luny, en gise que en son volar, él puscha sa carn baxà e pendre alent. E puys, cant farà fret, comensats-lo a fer volar; e si fa calor, no·l fasau volar sinó a matí e a vespre, sens sol, e lavors fort poch lo feu trebeyllar, per pehor⁴⁷ de rompre son saguí. E fets-lo beyar aytantes veguades com se vulla, car auzel ce vol sovín benyar après la muda.

E no vullats baxar auzel tost, com la meyor partida de la senitat de l'auzel se pren en l'axir de la muda, car si ell és bexat pe<r> son punt e ben nedeyat de dins, ell serà tot l'any delitós, si donchs altre accident⁴⁸ no li ve. Cant lo bexerets e li aurets .III. ho .V. gorges de carns corens donades, ço és, vadel, vaca o polls petits o leu de moltó,

poumon, mais ce n'est pas le cas ailleurs. Pour les fauconniers modernes, « asthme » est un terme générique pour les problèmes des voies respiratoires, qu'ils soient infectieux ou inflammatoires. Aux paragraphes d'Alexander introduits par *cum festinanti hanelitu accipitris nostri facimus exordium*, la « respiration accélérée » se rapporte sans doute au même trouble que *asma* (ch. 1 et 2) [ABEELE (1994), p. 192], Fr. *aneler, aneller*, 'respirer', *analer*, 'respiration haletante', 'haleine' (TJERNELD, p. 310), It. *alenare*, 'atmen', *anhelare*, 'Atem, Atmung' [GLESSGEN (1996), pp. 910, 912, 983], It. *amelito*, 'andfáddhet « anelito »' (HEDVALL, p. 53), It. *alenare*, Lat. *anhelare*, Fr. ant. *alener, alaine* [LUPIS (1979), p. 100]. (2) 'sanerà', assumint la muda com una patologia transitòria de l'ocell de caça però obligant-nos a fer una esmena de 'l' per 'r'.

⁴⁵ *tost*: "tots" P.

⁴⁶ *Mas*: "mes" corr. P.

⁴⁷ *pehor*: llegiu "paor".

⁴⁸ *accident*: "aycident" corr. P.

tot açò ben remullat⁴⁹, de puys podets-li dar una gorge de carn sustentive, ço és, carn de moltó calda o de galine grossa o de porch o de colom⁵⁰ qui no sie masa veyll.

Encara, quant volrets l'aucel alourar o clamar a la mà, devets gardar que l'aucel sie ben ardent, e que l'alaurets a vespre e sus lo loure, [30] o sus la mà si és aucel qui vinge a mà; e quant serà vengut no li donchs⁵¹ àvol carn, mes bone e dolça sens benyar, per tal que pus volenterós vengua a la mà ho al loure. Sobre lo loure negun temps no n donets sinó bone he⁵² calde. Axí matex, quant ton aucel serà axit de muda, fé-l plomar e tirar sovén, car pus amorós ne serà, e profiterà-li a l'aygue del cap.

Ab gorgua no deu hom fer plomar ni trebeylar son aucel. Si donques no u feya, que no se'n pogués metre le gorge per algun accident, lavors lo fa hom plomar e a fforces de metre le gorge, mes açò no li u deu hom gayre tenir, mas adés adés, .I. poch. Sobre tote res⁵³ se deu quasedor⁵⁴ esforçar de portar son aucel pla e ferm e segur, e que li sàpie seguir le mà als continens que son aucel ferà, que res no casque ten fort aucel com mal portar, meyorment e<n> l'axir de la muda ho quant és aucel sor, mayorment nisayt⁵⁵.

Les altres coses pertenenens a queste matèrie és desots.

<16.> D'engenramens de vèrmens

Però porets seber que res no fa tant ne engendre [30v] vèrmens al cors de l'aucel, com fa donar carns beyades ne aygoses. L'aucel, naturalment, deu aver vèrmens al cors per les carns crues que⁵⁶ menge, qui són fleumàticas, de què s'engenren los vèrmens, e an açò s'ecorden los metges. E axí, si estar-te'n pots, non dons a ton aucel carn beyada, si no ho fas a la axida de la muda; e si li'n dones⁵⁷, exugue-le bé an un bel drap de li, puys dóna-la-li a menyar.

<17.> De porgar⁵⁸ aucells

Si vols porguar ton aucel, da-li a menyar d'una pola afoguada aytanta com ne volrà, ab plome e ab tot ansemps, e val molt. *Probatum est.*

<18.> De colp d'uyll

Si alcun aucel à prés colp an l'uyll, prenets de las plomes dels coloms noveylls e premets-les bé, e d'equella sanch que n'exirà, metets-li'n an los vulls. E axí matex, hi és

⁴⁹ *remullat*: “remuliat” corr. P.

⁵⁰ *colom*: “cojom” corr. P.

⁵¹ *donchs*: llegiu “dons”.

⁵² *he*: “ho” P.

⁵³ *Sobre tote res*: llegiu “Sobre totes les coses”, “Per damunt de tot”, en una opció que implica l'ús de *res* com a llatinisme, impropri d'un text d'aquesta època (podem considerar-hi una font reculada, el llatí com a llengua vehicular durant la traducció o un esnobisme prehumanista). Una altra possibilitat que crec menys probable seria “Sobretot e res”, relacionada amb “Abans de res”.

⁵⁴ *quasedor*: llegiu “caçador”.

⁵⁵ *nisayt*: llegiu “nienc”.

⁵⁶ Segueix “I” canc. P.

⁵⁷ Segueix “ej” canc. P.

⁵⁸ *porgar*: amb abreviatura supèrflua P.

bo vin blanch; ítem, hi és bo que hom li mete femte de luert, e ayguanafe, e such d'escorxe de malgrane dolça que hom mastech en dejú, e aquest such ab les altres coses que li meta en l'uyll.

<19.> De malaltie de frador

Si algun aucell⁵⁹ és malaut de fredor, fets l'estar [31] prop de brases menys de fum. E si açò no li val, dats-li a beure oli trucellí⁶⁰ e untats-li lo bech e les narius. E ci açò no li val, dats-li crestiri ab est oli, e dats-li a menyar coloms, e dats-li primerament lo fetge.

<20.> De maleutie de calor

Si ha malautie de calor, metets-lo en fredor en loch de fret, e metets un poch de cànfer⁶¹ en aygue frede e dats-li'n a beure un poch, e dats-li aygue-ros ab un poch de sucre blanch, e gitats un poch d'oli violat mesclat ab aygue-ros sobre'l cap; e quant lo leixerà la calor, dats-li a menyar coloms ho aucels novells.

<21.> De hofeguament

Per ofeguament e per posterma que age al ventre, no li do hom a menyar entrò que age nedeyat son ventre e son cors, e que sie clar ço que gitarà e no sie pudent. E⁶² prengua hom màstech e gingibre e alcaravia e canela, e fets-ne pólvore e gite'n sobre le carn que menyerà; e le carn sie de pol e ben axugada en un drap e sie ben premuda; e quant aurà gran fam, dats-li'n a menyar. E meta-lo⁶³ hom en case lóbregua tro sie garit. He és-li bone pols⁶⁴ de girofle.[31v]

<22.> De gitar la gorgua

Quant l'aucell gite ço que ha menyat, deu-lo hom afemar, e puys do-li hom a menjar tres dies carn tendre ab pólvore de gingebre e de moritort e de canela; lo primer die e lo segon die dats-li carn de vaque, e lo terç die dats-li'n carn de cabre, e cascade sie levada en aygua calda, e metets-hi⁶⁵ pols de girofle. Encara crema hom de la cleda, e

⁵⁹ *aucell*: "aucells" corr. P.

⁶⁰ *oli trucellí*: pot referir-se a oli pur de ben, ja que correspon a "huile de ben (*bān*) pure" *Ġiṭrīf*, 60(2) (cf. B 43); "been pur" Moamín fr. II, 29; "been puro" Moamín Ms. b, II, 13; "been [n. 225: bean *h*]" Moamín Ms. c, II, 13(4-7); "bet [n. 55: bee *B*] puro" Moamín Ms. T (& B), II, 13; "been puro" Moamín Ms. I (& A), II, 13.

⁶¹ *cànfer*: "canser" P, per confusió f/s llarga; "camphre (*kāfūr*)" *Ġiṭrīf*, cap. 127(3) (cf. B 72v); "camfore" Moamín fr. II, 64(5); "camphora" Moamín Ms. b, II, 39(7); "canfōra" Moamín Ms. c, II, 39(7); "canfōra" Moamín Ms. T (& B), II, 39(7); "camphora" Moamín Ms. I, II, 39(7).

⁶² Segueix "pe", canc. P.

⁶³ *meta-lo*: "metaho" P, on "ho" canc. | *lo*: interliniat P.

⁶⁴ *pols*: "polchs" corr. P.

⁶⁵ Segueix "pl", canc. P.

met-la⁶⁶ hom en l'ayge cant és cremada e lexats-la fondre, e puys mulats le carn en aquella aygua.

<23.> Per ffleuma de ventreyll

Per fleuma de ventreyll e de humors viscoses, deu-li hom dar .VII. grans de cabaràs a gran stor mudat, e a sor .VI.⁶⁷ grans, e a terçoll tres grans⁶⁸; e aquells picha hom bé e dóna'ls hom a l'aucell ab le carn que menya. E quant eurà gitada la fleume, doni-li hom a menyar d'un⁶⁹ pol gras ho de galine negre.

<24.> Quant clucha⁷⁰ lus hulls

Quant l'aucel clucha los⁷¹ vulls, deu-li hom metre oli musellí e mentegua de vaques, e de tot açò li dats a menyar ab la carn; e al terç die dats-li triaqua ab vi⁷² ho ab sendre ab vi.

<25.> Quant és fumat⁷³

[32] Si l'aucell és fumats, met-li hom e-l nars oli violat ab let de fembre.

<26.> De plagues

Quant l'aucell ha plagues en les cames ho en altre loch, do-li hom orpiment vermeyll ab mel.

<27.> De ffístolles

Quant l'aucell ha fistolles, dóna-li hom a menyar retons poch e mosteles novelles mulades en let de cabres; e al cart die mulades en oli; e mulats le gome en⁷⁴ vinagre e dats-li'n a menyar ab un pol gras.

<28.> De ventusitat de gorgua

⁶⁶ *met-la*: "met la h la" P, on "la h" canc.

⁶⁷ S'aprecia una taca de tinta sobre l'I afegida amb posterioritat a la còpia, possible esmena que permetria seguir les quantitats especificades als Moamins i als Ghatrifs.

⁶⁸ *grans*: "grens" corr. P.

⁶⁹ *d'un*: "don" P.

⁷⁰ *clucha*: "clucla" corr. P.

⁷¹ *los*: "lus" corr. P.

⁷² Segueix "ob", canc. P.

⁷³ Al f. 32 segueix la rúbrica repetida "Quant l'aucel és fumat" P, sense que aquesta correspongui a un reclam.

⁷⁴ *en*: "an" corr. P.

Per ventusitat que l'aucel ha en la gorgua, prenets alfení e sucra blanch e fets-ne pólvere, e dats-li'n ab pols e ab aucells vius.

<29.> Quant no pot alenar

Quant l'aucel ha enfoguament, que no pot alenar, prenets gome aràbica e diegargant e fets-ho fondre en aygua, e metets-li de aquella aygua en la boque. E levats-li los caschavells e non casets. E dats[32v]-li momie ab oli sembassi⁷⁵.

E si açò no li val e aumagresque, dats-li a menjar let de vaques ab pebre lonch.

E ci aquel ofeguament és per fleume o per humós viscoses, prenets *leborum album*, solament lo cor de la reyell, e picats-la e dats-li'n a menjar ab la carn, mes gordats que no li donets de la scorxa; e açò li dat ab mentegue e ab carn de galine. Ítem, prenets <colo>quianda <e> vert escur⁷⁶ e salmoniach blanch e orpiment e gingebrá, aytant de l'un com de l'altre, aytant com un siuró de cascú, e metets-hi sal negre tant com mig siuró e un gran de pebre, e picats-ho tot e fets-ho coure ab mantegua e ab aygua⁷⁷ entrò sie axut, e puys metets-ho an un drap e premets-ho bé e fets-ne tres parts e, anans que li donets açò, donats-li a menjar un poch de mantegua fresca, e puys dats-li açò demontdit⁷⁸, la .I^a. part la un die, e l'altre die l'altre part⁷⁹, e açò li dats ab galine negra ho ab pol gras.

<30.> De magrea

Quant l'aucel és sobremagre, dats-li a menjar mentegua dos dies, e puys hubrits-li la boque e metets-li tres gotes d'oli e de vinagre per le ger[33]guamella. E al cort⁸⁰ die prenets un poch de vermayó e d'*eleborum album* e adobats-ho ab mentegua, axí com ja us he dit en altre medecine⁸¹, e metets-hi àlloe⁸² e coloquianda⁸³; e prenets .I^a. rata novela e ascorxats-la bé, e masclats-hi d'equesta medecine tanta com porets levar ab una punta de colltell, e dats-li a menjar de bon moltó la un die e l'altre die de un colom.

⁷⁵ *sembassi*: on "senibassi" corr. a partir de "senibasii" P. Esmeno d'acord amb la predisposició del copista a confondre ni/m segons les possibles confusions de 'jusquiani' per 'jusquiam' (dues vegades, cap. 34) i d' 'steranii' per 'sterami' (cap. 62). Vegeu l'estudi introductori.

⁷⁶ <colo>quianda <e> vert escur: "qpeda. vert escur" P, segueixo 'coloquianda' (coloquintida) P 33; "de la colouinte (*ra'ā', ra'āğ*) qui est dite *hanzal*, prenez aussi du verdet" *Ğitrif*, 73(2) (cf. B 53); "de la colloquintida e del verde" "Moamín cast." II, 31; "de colouintide et de vertram" Moamín fr. II, 55; "colloquintida et verderame" Moamín Ms. b, II, 31; "di colouintida e di verde rame" Moamín Ms. c, II, 31; "de colloquintur [n. 305: colouintida] et de viride heris" Moamín ms. I (& A), II, 31

⁷⁷ *aygua*: "ayga" corr. P.

⁷⁸ *demontdit*: "dymontdit" corr. P.

⁷⁹ *la .I^a. part la un die, e l'altre die l'altre part*: de fet, el què hauria de dir és a dies alterns, potser amb una fórmula com 'la .I^a. part la un die, e l'altre die <apart> l'altre part' o 'la .I^a. part la un die e, l'altre die <a>part, l'altre', segons "faites-en avaler à l'oiseau une portion tous les deux jours" *Ğitrif*, 73(2) (cf. B 53); "dèngelo un día e otro no" "Moamín cast." II, 31; "en diverses foees. Et au jor qe vos ne li donez" Moamín fr. II, 55; "interponendo, et in quillo di che non cibi" Moamín Ms. b, II, 31; "per plusor volte. E nel di che tu non gli darai" Moamín Ms. c, II, 31; "interpollatis; et in die quo non cibabuntur" Moamín ms. I (& A), II, 31.

⁸⁰ *cort*: llegiu "quart".

⁸¹ Capítol anterior, "Quant no pot alenar", corresponent a *Ğitrif*, 73(2) (cf. B 53).

⁸² *àlloe*: "aloe" corr. P.

⁸³ *coloquianda*: llegiu "coloquintida".

<31.> Quant gite aygue per los hulls

Si l'auçell gite aygue per los hulls, metets-li de la sanch de la hupegua en los⁸⁴ huylls, e dats-li a meyar coloms ab sefrà e tenits-lo en loch fosch. E cascun mes, do-li⁸⁵ hom .I.^a veguada la carn mulada en leyt de somera. E deus-li dar en yvern mel e an stiu sucra a menjar ab carn.

<32.> De vent que hix per lo nas

Quant a l'auçell hix vent per lo nas, menys que no alena per la boqua, dats-li a menjar un poch de éloe e de castor, e fets-ne pólvra e dats-li'n a menyar. A cap de .VII. dies, prenets cendre de sermens e matets-le an aygua; e quant serà sclà[33v]rida, prenets d'equella aygua e un poch de mel, e fets-ne pessas menudes de carn de moltó e metets-le en alò, e dats-li'n a menjar. E són-li bons coloms ab lo serveyl e ab los ossos.

<33.> De gitar plomada

Quant l'auçell té plomada en la gorgua e no la pot gitar, dats-li a menjar .I. poch de femne de porch ab gingebre ab la carn ensemps⁸⁶.

<34.> De ventusitats de cos

Quant l'auçell ha ventusitat de cos, conexerets aquesta malautie là unt le aurà, que li u trobarets pus calt, e cant lo tocarts, veurets qu'él se pleguarà e se'n farà squiu.

Prenets .I. poch de *jusquiam*⁸⁷ e metets-la an un drap ab .I.^a pessa de pullmó de moltó he metets-hi un poch de mentegua, e tot ansemps, fets-ho bulir entrò sie cuyt; e puy premets-ho bé sobre un poch de mantegue; e quant serà fret, dats-li'n a menjar axí com veurets que hops li sie. E si ab açò no gorex, dats-li al such del *jusquiam*⁸⁸ ab la carn a hora de mitdie, e fets-li boure de la aygua aquel die per tal que'l such no l'auciés; e l'endamà, dats-li pendre [34] .I. poll ab la sanch e ab los budells, e lexats-li pendre de las plomes del pol que li daret a menyar.

<35.> De dolor d'eschena

Quant l'aucel ha dolor en l'esquena, ligats-lo sobre un fex d'erba vert; e aya⁸⁹ sobre ell una quarabaça⁹⁰ plene d'aygua, e fê-li al sòl un forat poch, en guisa que

⁸⁴ Segueix "hull", canc. P.

⁸⁵ *do-li*: "dolo" corr. P.

⁸⁶ Compareu amb P 61.

⁸⁷ *jusquiam*: "jusquiani" P; esmeno donada la predisposició del copista a la confusió de ni/m, com ara 'senibassii' per 'sembassii' (cap. 29) i 'steranii' per 'sterami' (cap. 62).

⁸⁸ *jusquiam*: "jusquiani" P.

⁸⁹ *aya*: "apa" corr. P.

⁹⁰ *quarabaça*: "quarabaca" P.

l'aygua li caygua demont, sobre l'escane e <entre les espatlles i> ab l'orina, adés adés⁹¹. E⁹² dats-li a menyar carn mulada en oli. E fets bulir comí ab vi fort, e prenets un drap de feutre e mulats-lo an aquel vi, e posats-lo-li là unt aurà lo mal per dolor de l'asquena, e serà guarit.

<36.> De dolor qui ve per venthositat⁹³

Enperò si la dolor de l'asquene ve per venthositat⁹⁴, dats-li'n carn de pols ho de horonelles ab pólvera de gingibre e de batafalua, e no li do hom carn de galine. E prenets un poch d'oli d'olives e de l'holi de nous⁹⁵, e dats-li'n ab carn de moltó, e no li donets molt a mejar.

Ítem⁹⁶, si à ventusitat en les ales, dats-li carn de pols mulada en oli d'emelles amargues, e gitats-hi desús pólvera de gingebre e de pólvera de canela e sucra blanch, e aminvats-li la vianda.

<37.> De gota per tot⁹⁷

[34v] Quant l'aucel ha gota per tot, prenet de la femna de las ovelles e fulles verdes de sàlzer e de totes les netures de murta, de la fulla, e matets-ho tot an un vaxell

⁹¹ *demont, sobre l'escane e <entre les espatlles i> ab l'orina, adés adés*: “demont sobre lescane e ab la ma ades ades” P, on el primer ‘ades’ interliniat. Salt d'igual a igual. Possible corrupció a ‘mà’ per una dificultat de lectura de la font, per incomprensió per part del traductor, potser desconexedor de l'equivalència d'espalla –similar a “[et] entre les espales. Et ce doit l'en fere mes non pas assiduemant” Ghatrif fr. 45(2-3)–, o per censura de la pràctica primigènia d'orinar sobre l'ocell de caça (vegeu P 37) present a “et entre les épaules. Vous exigerez, également, que l'on vienne, de temps en temps, lui oriner sur le dos” *Ġiṭrīf*, 78 (cf. B 56). La resta d'equivalents són “sobre las cuestas e entramas las espaldas” “Moamín cast.” II, 56; “sul dosso” Moamín Ms. c, II, 56; “super dorsum et inter spatulas” Moamín, ms. T (& B), II, 56; “super dorsum suum et inter spatulas” Moamín, ms. I (& A), II, 56; “adés sor le dos entre andeus le esplales” Moamín fr. II, 89; “sor les humres de l'oïssel [et] entre les espales. Et ce doit l'en fere mes non pas assiduemant” Ghatrif fr. 45(2-3); “in mezo lo dosso al tuo oxello” Ghatrif it. 41.

⁹² *e*: interliniat P.

⁹³ *venthositat*: “veschositat” P, segons el paràgraf posterior referit a la ventositat a les ales (on manca rúbrica pròpia) i “ventositate innele dorso” Moamín Ms. b, I, 12(13), “ventosità nel dosso” Moamín Ms. c, I, 12(13), “ventositatem in dorso” Moamín Ms. TBIA, I, 12(13) i “ventosité dou dos” Moamín fr. I, 53(12); manca o no ho aconseguixo localitzar al Moamín castellà.

⁹⁴ *venthositat*: “veschositat” P.

⁹⁵ *d'oli d'olives e de l'holi de nous*: “d'oli de nous e de l'holi de remus” P; “de l'huile d'olive ou de noix” *Ġiṭrīf*, 61(5) (cf. B 44); “d'huile d'olive ou de noix” *Ġiṭrīf*, 62(14) (cf. B 45); “d'une des huiles échauffantes comme celle de laurier, celle de ricin, celle des deux amendes [douces et amères (D)], celle de nard (*duhn al-nāridīn*), celle de noix de coco, celle de raifort, celle d'avelines (*duhn al-bunduq*) ou l'huile omphacine” *Ġiṭrīf*, 81(4) (cf. B 57v); “de l'huile d'amande ou dans celle des deux amandes, douces et amères [...] d'huile de noix de coco (*duhn ġawz hindī*) ou d'huile de ricin (*duhn ħirwa*)” *Ġiṭrīf*, 76(2) (cf. B 55v); “de l'huile des deux amendes, douces et amères [...] de l'huile de noix de coco ou dans celle de ricin ou dans celle d'iris ou dans celle du laurier (*duhn al-ġār*)” *Ġiṭrīf*, 77(2) (cf. B 56); “l'ollio de oliva o de nusce comesto” Ghatrif it. 34; “en azeit e en olio de nuezes mezclado en uno” “Moamín cast.” I, 12.

⁹⁶ Tot i la possibilitat d'establir un nou capítol, donada la poc freqüent introducció amb la partícula ‘ítem’ a P, l'escassa diferenciació entre aquesta patologia i l'anterior, la manca de rúbrica específica –potser intencionada per part del copista– i la possible barreja d'ambdues receptes a *Ġiṭrīf*, 76(2) i 77(2) (cf. B 55v i B 56) –81(4) i 96(3) (cf. B 57v i 62v) contenen receptes properes a la de la pneumatosi a les ales amb altres localitzacions–, considero més adient no establir-lo.

⁹⁷ Segueix f. 34v rúbrica supèrflua “De gota per tot” P, sense que aquesta correspongui a un reclam.

de coura; e bula⁹⁸ en aygua, en guisa que cobre les herbes entrò que le força⁹⁹ de les herbes sie an l'aygua; e puys prenets aquella aygua an un libreyll e posats-li un crivel desús, e <per a que el vapor desprès pugi envoltant-lo, poseu-hi l'ocell a sobre. I>¹⁰⁰ si no gorex d'eçò, dats-li a menyar carn de galine negra ab orpiment vermell, e metets-lo en loch lòbrech, e tocats-lo¹⁰¹ ab la man desús en l'esquena, e valrà-li molt.

<38.> A dolor de fetge

A dolor de fetge, dats-li a menjar carn ab moritort blanc per tres dies e serà garit.

<39.> Per ventusitat

Ítem, per ventusitat, li dats gíngebre ab muritort.

<40.> De vèrmens en la gorgua

Ítem, quant l'aucell ha vèrmens en la gorgua, prenets .I. nap qui sie gros, e fets-hi un forat e umplits-lo d'aygua, e metets-lo al foch; e cant bulirà, prenets la carn e beyats-hi la carn an equella aygua e dats-li'n a mejar, e sie de moltó la carn.

<41.> De vorm al ventre

[35] Quant l'aucel ha vormis <en> el ventre ho <en> ells¹⁰² budels, dats-li muritort blanc e mulats le carn en vi de melgranés; e ci açò no val, mulats le carn en l'alquitrà.

<42.> A pentax

Si vols guarir¹⁰³ sperver o altre hocell qui age pentayx¹⁰⁴, prin le carn que li deus dar a menjar e mit-la en la horine calda, e lexe-y star le carn bone stone en la horine, e

⁹⁸ Segueix "l", canc. P. | Malgrat la possibilitat d'editar "vaxell; decoura e bula", segueixo *Ġitrīf*, 74bis.

⁹⁹ força: "forca" P.

¹⁰⁰ e posats-li ... sobre. I>: hi considero un salt d'igual a igual en seguir el raonament de la pràctica a partir de *Ġitrīf*, font primigènia coneguda, segons "sur laquelle vous retournez un tamis (*ġirbāl*); vous déposez alors l'oiseau sur ce tamis de sorte que la vapeur dégagée par la décoction bouillante monte l'envelopper" *Ġitrīf*, 74bis(3) (cf. B 55); "et liez l'oïssel en un cribre et le tenez desor l'eve, si qe le fumo de l'eve passe permi le criveaux a lui" Moamín fr. II, 26(4); "et liga lo ucello sopra alcuno cribro de sopra il bacile, acciò che lo fumo de l'acqua passa suso per lo cribro ad ipso ucello" Moamín ms. b, II, 11(11); "e legalo l'uccello in[su] [n. 211: sopra *i*], alcun crivello e mecti 'l crivello sul bacile [n. 212: bacino *h*], sì che fumo [n. 213: lo fume *h*, fume *i*] ne vegna all'uccello" Moamín ms. c, II, 11(11); "et liga avem in aliquo crebo desuper, et per crebum transeat fumus ad eum" Moamín ms. I (& A), II, 11(11).

¹⁰¹ tocats-lo: "tocachslo" P.

¹⁰² <en> el ventre ho <en> ells: una altra possibilitat seria considerar "al ventre ho alls", d'acord amb la rúbrica.

¹⁰³ guarir: "guarie" corr. P.

¹⁰⁴ pentayx: "pentayx", on 'y' interliniada P.

puys trets-le'n e prim-la bé. E quant eçò euràs fet, prin femte¹⁰⁵ de hom qui sie ben secha e pica-la bé, e quant serà bé picada, posa de la pólvere demont le carn que deu menyar¹⁰⁶, e continua¹⁰⁷ de fer .IX. dies, e serà garit.

<43.> D'ous d'asperver ho d'àls¹⁰⁸

Quant l'esperver ho altre aucelet és houat, prenets hortigues he picats-les bé; e quant seran ben pichades, premets-les bé; e an lo such qui n'exirà, beyats ben le carn que li devets dar a menyar; e quant li auràs dat a menyar, posa'l sempre en una case ben scure, per tal que no senta l'oreyg; e açò continua de fer .IX. dies.

<44.> D'aygua de cap

Quant l'asperver ha aygua al cap, prin ruda vert, e quant li deràs a menyar, ti<n>-la-li prop le carn, e axir-li à l'aygua del cap. E si ab açò no n'axia l'aygua, ayes cobaràs¹⁰⁹ e pica'l bé, e quant serà ben mòlt, destempre'l ab let de fembre, e puxes cola-u tot ab un drap prim e posa-li'n an los anerils, e garrà tantost.[35v]

<45.> De càncer

Quant l'asperver ha càncer en la bocha, prin .I^a. caneta e¹¹⁰ rau-li bé la bocha e lo peledar; e quant açò auràs fet, mit-li encontinent arrop en la bocha¹¹¹, e garrà¹¹² tantost.

<46.> D'esmiradura

Quant l'asperver no pot smirlar, prenets such de col e dats-li'n ab la carn a mejar. E ci açò no val, dats-li such ab la carn e ancontinent esmirerà.

<47.> De porrets

Quant l'asperver à porets en les mans, prenets nous veylles e such de mata e lart de porch veyll e cera nove, e tot açò pichats bé; e quant serà picats, destemprats-ho ab oli e posats-li'n tot dies en los porrets al sol¹¹³, e ncontinent serà garit.

¹⁰⁵ *femte*: “fetme” P.

¹⁰⁶ La part de la femta humana coincideix amb part de la recepta contra el pantaix del cap. 9 (f. 27v).

¹⁰⁷ *continua*: “continuu” P, segueixo la mateixa forma del capítol següent; cap considerar-hi l'opció ‘continu-u’, menys probable.

¹⁰⁸ Cfr. infra, cap. 48.

¹⁰⁹ *cobaràs*: “cobaros” P.

¹¹⁰ Segueix “lo”, canç. P.

¹¹¹ *mit-li ... bocha*: possible corrupció a partir de “Traitement de l'Autour atteint de gangrène. [...] Ou encore, oignez-lui le palais avec de l'urine de chameaux au pâturage (*būl al-ibil al-rā'iyā*) que l'on fait bouillir pour la rendre comme du raisiné épais” *Ġītrīf*, 67(11) (cf. B 48v).

¹¹² *garrà*: “garra”, on la primera ‘r’ interliniada P.

¹¹³ *sol*: tant pot referir-se a col·locar-li'n amb l'ocell sota la radiació solar (sol, del planeta Sol) com a aplicar-li-ho a la planta del peu (sòl); davant el dubte, no accentuo.

<48.> De houament¹¹⁴

Quant l'esperver és houat, prenets oli e metets-lo en aygua e debatets-lo bé; e puy, l'escume qui n'exirà, metets-la an .I^a. scudela; e puy prenets la dita scudela e ab altre aygua batets-le bé; e puy prenets l'ascume qui n'exirà e matets-la an una scudella; finalment, pesats-la¹¹⁵ per .V. ayguades; e quant tot açò aureu fet, posa-la al sol e astige-y bone stone; e quant deurets dar a menjar a l'asperver, untats-li'n le carn.[36]

<49.> De rodador

Quant l'asperver és rodador, plomats-li les horelles entorn ho, si no, fets açò, cusits-li¹¹⁶ les plomes de la coa, e no roderà gens.

<50.> De roya de cans

Quant lo ca és ronyós, prenets pedre marxe e argentviu e vinagre e tramentine e oli <e> blanquet cruu, e tot açò pichats bé, e ab oli destemprats-ho bé tot, e puy untats-lo ca ab aquestes coses demontdites.

<51.> De ràbie de cans

Quant lo ca és rabiós, prenets de las rayells dels porros, de .V. tro en .VII., e pichats-las bé e metets-las bé en oli, en guise que s'i cobren, e astiguen axí un die e .I^a. nit, que no meyg¹¹⁷; e puy ayats un poch de pa esmicolat e masclats-lo ab aquelò; e puy dats-ho a menjar al ca. E fets açò tres dies, e axí guarà¹¹⁸ si jamés deu guarir.

<52.> Infladure de cames

Quant l'aucel ha inflades les cames ho les mans per artèticha¹¹⁹, fenets-li ab¹²⁰ vidre tayant là unt aurà imflat; e puy prenets un poch de àloe e de goma aràbique e de blanch d'ou e de safrà, e picats ço que fa a picar e mesclats-ho ab lo blanch d'ou, e metets-ho tot an un test, e mesclats-ho tot sobre·l foch e posats-li-u sobre·l [36v] mal. E si no gorex ab açò, cramats-li-ho ab fust de mirtre¹²¹.

<53.> De mal de cuxa

¹¹⁴ Cf. supra, cap. 43.

¹¹⁵ *pesats-la*: llegiu "passats-la".

¹¹⁶ *cusits-li*: "cusits cusu li" P, on 'cusu' canc.

¹¹⁷ *meyg*: llegiu "menys".

¹¹⁸ *guarà*: "guara", on 'u' interliniada P.

¹¹⁹ *artèticha*: "artericha" P, per confusió t/r.

¹²⁰ *ab*: interliniat P.

¹²¹ Una altra mà de la segona meitat del segle XV ha afegit la recepta "Per a infladura e durícia en les guntures de les mans dels aucels" al marge inferior del f. 36, transcrita en Apèndix.

Quant l'aucel ha axida ho gitada la cuxa del loch ho altre<s> trancaduras, fets molra .I. poch d'encens e de sanch de dragó, e pichats-ho ab vinagre e posats-ho sobre drap de li, e posats-li'n sobre là unt aurà le trancadura, e ligau-li-u en guisa que no li fassa mal.

<54.> De poys

Quant l'aucel ha poys, prenets del *leborum album* e tranchats-lo, e astreyets-li'n les mans; e fets bulir coloquianda¹²² en aygua, e quant sie refredada, beniats-lo; ho ajats aygue en què aye bulit finigrech¹²³, e puyts beyats-lo·n desús les ales ab la bocha; ho y fets bulir sentòniga¹²⁴, ço és erba lunbriguera¹²⁵, e bayats-lo·n.

<55.> Per arencament de plomes

Quant l'aucel s'erancha les plomes, dats-li a menjar alfaní ab girofle e ab melce de moltó .III. dies; e puyts prenets un rave, e trocats-lo e humplits-lo de mantegua e fets-lo bulir sobre·l foch, e quant serà fret, dats-li a menjar de la mantegua; e ajats àloe¹²⁶ e safrà, e ab alisiom¹²⁷ untats-li les mans e les cames e les plomes. E si no·s lexa de plomar, untats-li les [37] mans e les cames ab fel de moltó.

<56.> De menyament de plomes

Quant l'auçel ce menye les plomes, prenets un poch de safrà he orpiment, e fets-ho molre e puyts bulir, e pastats-ho ab oli he untats-li les plomes.

<57.> De vèrmens en les plomes

Quant se fan vèrmens en les rayels de las¹²⁸ plomes, fanets-li les rayells e trets-li'n un nuu redon qui·s fa dins, e puyts complits-los-li d'orpiment pastat ab vi.

<58.> D'erancament de plomes

Quant l'aucell s'erancha les plomes, untats les raelts de las plomes ab oli e ab vinagra e levats-li-u ab aygua calda.

¹²² *coloquianda*: llegiu “coloquíntida”.

¹²³ *finigrech*: “sini grech” P, on prioritzo la confusió f/s llarga malgrat l'entrada ‘senigrec (o sinigrec): fenigrec” DCVB i ajunto ambdós mots tot i Ar. *ḥulba* (*rūmī*), ‘*Trigonella foenum-graecum*, fenugrec. Moamin lat. *fenum graecum*; Moamin fr. *fen grec*. Voir Tuḥfa, n° 175’ *Ġīṭrīf*, p. 199.

¹²⁴ *sentòniga*: “senconiga” P, per confusió t/c.

¹²⁵ *lunbriguera*: segona ‘u’ interliniada P.

¹²⁶ *àloe*: “aloe” on a– o e– canc. i ‘a’ interliniada P.

¹²⁷ *ab alisiom*: “abalisiom” P, on a– del segon mot podria provenir d’una pervivència de l’article àrab al– al text font de P; “au lyciet d’Arabie” *Ġīṭrīf*, 105(4) (cf. B 66v) i “du lyciet (*ḥuḍaḍ*)” *Ġīṭrīf*, 97(3, 5) (cf. B 63).

¹²⁸ *rayels de las*: interliniat P.

<59.> De palament de col

Quant l'aucel se pela lo col e al¹²⁹ cap e les ales, untats-li là unt se plome ab oli rossat.

<60.> De bexament de cap

Quant veureu bexar lo cap a vostre aucel, e les vulls li tornen grochs e negres mesclats, e que no·s secuda tan bé com sol¹³⁰, e que no stigua en .I. peu axí com sol, prenets de la pedònie lo pes de un millarès [37v] e sie ben picada, e prenets carn calda lo pes de dues nous, e ab aquella pólvra dats-li a menjar; e tenits-lo en la mà tro age pasada la¹³¹ gorgua; e puys bulits sament d'api en aygua, e quant serà freda, posats-la-li denant si·s volrà beyar. E si ab açò no gorex, dats-li a menjar galine negra e que begua de la sanch. E si no guarex, prenets un poch de pólvra d'asens¹³², e ab tanta de carn com dues nous, dats-la-li a menjar, e tenits-lo tant tro que l'esmaltesch¹³³, e quant sie migdie pessat, posats-li l'aygua denant que ja avem dita, e a la nit dats-li gorgua de moltó.

<61.> De retenir la plomada¹³⁴

Quant l'aucell reté la plomada, que no la gita, dats-li a meyar según¹³⁵ de porch ab pólvre de gingibre.

<62. A una malaltia anomenada esterami>

E à una malaltie qui ha nom sterami¹³⁶, e açò conexerets quant l'aucel starà enfusteguat en la mà, ço és, que starà tot dur e no·s volrà partir del puny, e alò que gitarà (quant tirarà), retirarà¹³⁷ a verdor, e la negror que y fa no plegua a cap de la¹³⁸

¹²⁹ *al*: llegiu “el”.

¹³⁰ *com sol*: “cossol” P.

¹³¹ *la*: “lo” corr. P.

¹³² *asens*: “ansens” P; “assensio” “Moamín cast.” II, 36; “assenz” Moamín fr. II, 60; “absinthio” Moamín Ms. b, II, 36; “assenço” Moamín Ms. c, II, 36; “abscinthyo” Moamín Ms. I (& A), II, 36.

¹³³ *l'esmaltesch*: “pexx blanch” corr. a partir de “pexx ecanch” P; “lo tuelgan” “Moamín cast.” II, 36(6); “il ait fet sa esquiseüre” Moamín fr. II, 60(6); “stercora” Moamín Ms. b, II, 36(6); “egli squiççe” Moamín Ms. c, II, 36(6); “egerant” Moamín Ms. I (& A), II, 36(6).

¹³⁴ Compareu amb P 33.

¹³⁵ *según*: possible error per ‘femta’, segons “femne” P 33 i “l'excrément” *Ġiṭrīf*, 84(2) (cf. B 59).

¹³⁶ *sterami*: “steranii” P, esmeno segons la tendència del copista a confondre m/ni –com ‘senibasii’ (corregit pel mateix copista per ‘senibassi’) per ‘sembassi’ (cap. 29) i de ‘jusquiani’ per ‘jusquiam’ (dues vegades, cap. 62– i “aštārīm” *Ġiṭrīf*, 115(1), Ar. *aštārim*, *ištārim*, “«astarem», du grec *steremnia* « coprolithes ». Moamin lat. *astaren*; Moamin fr. *astarem*” [*Ġiṭrīf*, 86 (cf. B 59), n. 239 i p.192], on, cal afegir com a variants Fr. *asteren*, *astaron* (Moamín fr. II, 77), Lat. *astaron*, *astarea* i It. *astaren*, *ascharon*, *asteren*, *astarea*. Vegeu-ne l'estudi específic del capítol 62.

¹³⁷ (*quant tirarà*), *retirará*: “quant tirara retirarà”, on ‘tirara’ canc. i ‘retirara’ interliniat P; dues edicions possibles, (1) ‘quant tirarà, retirarà’, considerant la cancel·lació errònia ja que hi mancaria el verb i ‘tirará’ tindria relació amb ‘tirada’, com ‘esmirlar’ amb ‘esmirladura’, o (2) ‘, retirarà’, estenent la cancel·lació a l’adverbi; davant el dubte respecte als dos primers termes, els edito entre parèntesi.

tirada, ans stà al mig loch, e és pus alt que tot l'als. E veurets que menge la carn ab gran talent e pren les bocades menudes e no·s sedole de menjar. E aytal melautie ha l'auçel pus fort a la part dreita endret [38] del fetge, ho de la part hon més li penge l'ala, e quant hom li vol dresar l'ala, és-li greu.

<62'.> És aquesta la cure

Per aquesta malaltie fets aytal cure: dats-li a menjar pólvora d'esens¹³⁹ ab tanta carn com tres nous; e tenits-lo tant en la mà tro que tir <tres vegades>¹⁴⁰; e com sien pessades tres hores del die, fets coure de l<a sentòniga, és a dir, de l'herba llombriguera> pes de dos milaresos¹⁴¹, e bulits-lo en aygua e lexats-la refredar, e posats-la en loch un se puxa banyar; e la nit dats-li a menjar carn de galine ab la sanch sue. E si no guarex, prenets lo pes de mig milars de penís, e atretant de sement de muritort qui sie pichat, e al matí dats-li a menjar tot açò ab tanta carn com tres nous, e com sie migdie pasat, dats-li del leu del moltó tant com menjar-ne vulla.

<63. A una malaltia anomenada gits>

Altre malaltie que hom apella gits, e conexerets-le con tindrà la care inflada e à los vulls plens d'aygua e vol¹⁴² perxar e no ha què, e açò que gita és rodon e pres, axí con gran de malgrane, e grate's lo coll, e astà cuytós de perxar.

A tal malaltie fets-hi aytal cura: prenets holi e vinagre e fil¹⁴³ e orach¹⁴⁴ e mel e aygua de serment e leyt de vaque, aytant d'un com d'altre, e del fel de la ovella dos tans que la .I^a. de las coses desusdites, e, pi[38v]cat e destemprat tot, fets-li'n crastiri ab une plome, axí com se tany de fer; e puyts dats-li a menjar .IIIes. pesetes de carn grasse ab un poch de sal e de mentegue e, quant açò age menjat, metets-li en la boque un poch de let de fembre ho aygua freda, e picats-hi sucra, tant que torn axí com a serveyl, e mulats-ho ab aygua e dats-li-u a menjar per dos ho tres dies arreu¹⁴⁵.

<64.> De dar viandes

¹³⁸ Segueix "ditada", canç. P.

¹³⁹ *esens*: "ensens" P, per 'eixens', segons "assensio" "Moamín cast." II, 55; "assenz roman" Moamín fr. II, 77; "absinthio romano" Moamín Ms. b, II, 45(1-6); "assenço" Moamín Ms. c, II, 45(Tab., 1-6); "absynthio romano" Moamín Ms. I (& A), II, 45).

¹⁴⁰ <tres vegades>: potser omès en considerar-ho reiteració supèrflua per confondre 'tres veus' amb 'tres nous' (referència de quantitat) esmentat abans o, amb menor probabilitat, per corrupció a la font directa en la qual s'hagués confòs 'tir' i '.III.'; "tres vezes" "Moamín cast." II, 55; "par trois foees" Moamín fr. II, 77; "tre volte" Moamín Ms. b, II, 45; ".3. fiate" Moamín Ms. c, II, 45; "ter" Moamín Ms. I (& A), II, 45(1-6).

¹⁴¹ *de l<a sentòniga, és a dir, de l'herba llombriguera> pes de dos milaresos*: "de la yerva lombriguera e del assensio, de cada uno peso de dos dineros de plata" "Moamín cast." II, 55; "de brotan deus drames" Moamín fr. II, 77; "aprotano dragme .ij." Moamín Ms. b, II, 45; "abrouitino [n. 622: del/di protano h/i] due dramme" Moamín Ms. c, II, 45; "de approtano dragmas .ii." Moamín Ms. I (& A), II, 45. Consigno seguint P 54.

¹⁴² *vol*: "nol" P.

¹⁴³ *fil*: "file" corr. P.

¹⁴⁴ *orach*

¹⁴⁵ *arreu*: segona 'r' interliniada P.

Totes coses que vulau dar a osell, si no les vol pendra per si, podeu-les-li dar ab carn ho alcun budelet.

<65.> Per desfici

Quant l'aucel ha desfici, conixerets-ho quant lo vaurets molt splugar, e-s grata fort, e assò-s farà stant en la sue força¹⁴⁶, e menja molt e no pot engruxar, e cascun die crex la sue sechadat, e an açò¹⁴⁷ que gitarà veurets unes venes vermelles.

A tal malltie, dats .I.^a pocha de peònia¹⁴⁸ ben pichada ab tanta carn com dues nous; e quant tres hores del die seran passades, posats-li de la aygua devant; e puyts dats-li a menjar tanta carn de moltó com .I. ou.¹⁴⁹ [39] E si ab açò¹⁵⁰ no gorex, dats-li porcel prou a menyar.

<66.> De febre e de dolor

Quant l'aucel ha febre ho dolor al cap per fleume, conixerets-ho quant age al¹⁵¹ cap inflat e les nerills li stanquen e crex-li l'aygua als vulls e perxe sovén.

<66'.> La cura és aquesta

Cura a tal malaltie: prenets cabarràs e sal blanque, e palats-li les narils e matets-li d'eçò. Ajats melgranes dolces e del cabarràs, e ab lo dit fragats-li lo paladar¹⁵², e puyts mostrats-li l'aygua freda entra¹⁵³ tèrcia e migdie, e puyts dats-li'n de calda entrò ora de nona, e puyts dats-li'n a menjar galine negra.

<67.> De fleuma

Quant l'aucel ha fleuma, conixerets-ho cont menge molt e tost, e li cruxirà la gargamella e se'n matrà la carn ensemps.

<67'.> La cura

Cura ha aytal malaltie: prenets un poch de vidra e pichats-lo bé, e mulats-hi .I. poch de carn de moltó an oli rosat, e ab la pólvra del vidre dats-li a menjar. E si ab açò no gorex, prenets lo pes de [39v] mig milars <de sal amoníac> e atretant de (reel <de>) nemoran¹⁵⁴, e pichats-lo ab mel e dats-li-u ab la cuxa de galine.

¹⁴⁶ *força*: “forca” P.

¹⁴⁷ *açò*: “aco” P.

¹⁴⁸ *peònia*: “pronia” P.

¹⁴⁹ Prova d'escriptura al marge inferior del foli.

¹⁵⁰ *açò*: “aco” P.

¹⁵¹ *al*: llegiu “el”.

¹⁵² *paladar*: “palador” P.

¹⁵³ *entra*: llegiu “entre”.

¹⁵⁴ *mig milars <de sal amoníac> e atretant de (reel <de>) nemoran*: una possibilitat més problemàtica és que es fussionessin els dos simples mèdics en un sol, conservant ‘reel’ com a corrupció de ‘sal’ més el segon ingredient. Tanmateix, no puc descartar una corrupció a partir de “fer *bārmāhin* (?) [D: *mārmāhin*; E: *nārmāhin*]” *Ġiṭrīf*, 92(6) (cf. B 61v). Vegeu al respecte l'estudi específic del capítol.

<68.> De barraam

Quant l'aucel ha .I^a. melaltie que apella hom baraam, e ve per fum ho per pols¹⁵⁵ ho per rosada, açò conexerets que·ls corre aygua per les narils e, quant vol piular, no pot, que·s ronch, e quant se vol debatre, pren-li ofogament.

<68'.> La cura

Cura ha aytal malautie: prenets dos grans de cobarràs e un poch de grane de mostalla e un poch de pebre lonch, e de cascun pes d'un millarès, e picats-ho ben; e puys ayats mel bulida e mel scumada, e mesclats-ho bé ab aquesta mel¹⁵⁶; e puys ajats un drap de li, e prenets açò ab aquel drap e fragats-li'n lo peladar e tota la bocha; e puys posats-li devant aygua tèbee sol un poch; e puys pexets-lo de galina negra e begua de la sanch.

<69.> De sentidura d'ales¹⁵⁷

Quant l'aucel ha centidure d'ales, ajats urine de infant e gitats-li'n en les ales, e açò fets tres dies. E si açò no·l gorex, prenets un poch de paylla de forment e fets-la bulir en aygua¹⁵⁸, e puys matets-la an un¹⁵⁹ colador e fets-la-li caura desús les ales, e levats-li'n [40] là unt aurà mal ab aquesta aygua tèbea; e puys sacnats-lo desots¹⁶⁰ l'ale en aquela vene groça antrò que n'isquen .X. gotes de sanch; e puys levats-la-y ab aygua¹⁶¹ freda; e puys prenets un poch de sall e un poch d'oli e mesclats-ho; e puys prenets un poch de lane e mulats-la an açò e posats-la-li en la sacnia; e puys posats-lo en case lòbregua e astigua axí une sepmane, e dats-li carn de moltó e beyats-la-li a veguades ab la dita aygua e sie tèbea.

<70.> De menyança

Quant l'aucel ha une melautie que apella hom menjança¹⁶², ço és, quant s'eranquen les plomes e tenen-les al bech e no les vol gitar, e quant les gite, troba-les hom que són menjades en la rayel e sangonosses.

<70'.> La cura és aytal

¹⁵⁵ *pol*s: “poys” P, esmeno donada l'associació freqüent dels tres factors (fum, pols i/o rosada) com a predisposants o causants de patologies respiratòries a l'ocell de caça, pe. “Ce peut être, entre autres, les atteintes d'une abondance de fumée et de poussière qui lui ont provoqué ce mal. [...] Si, encore, vous lui constatez une respiration précipitée, sachez que cela vient d'un coup de froit à la tête [...]” *Ġitriġ*, p. 71(1) (cf. B 52).

¹⁵⁶ *mel*: “meli” P.

¹⁵⁷ *d'ales*: “dalles” corr. P, on la primera ‘l’ canç.

¹⁵⁸ *aygua*: “angroa” corr P.

¹⁵⁹ Segueix “tayllador”, canç. P.

¹⁶⁰ *desots*: “desots” P, on taca de tinta entre ‘de’ i ‘sots’.

¹⁶¹ Segueix “tebea”, canç. P.

¹⁶² *menjança*: “menjanca” P.

Cura ha aytal malautia: prenets del vinagre e levats-li'n là un aja lo mal, e conexarets-ho per imflament de la cara; prenets dels renchs del<s> bous, qui·s tenen als bous ho a les vachas, e metets-los en vinagre forts, e astigan-i tant tro que·l vinagre sia sech, e picats los renchs lo pes [40v] de un diner ab aytant de nou cremada, e pestats-ho tot ab oli e untats-li'n aquells lochs, e fets açò per tres dies entrò que vayats¹⁶³ que les plomes d'equel loch cresquen e sien forts. E ci açò no y val, prenets l'aucel e beyats-lo tot ab vinagre, del cap enfore, e segnats-lo en la vene grosa dejús le ala, axí com ja demont avem dit; e prenets un poch de borach armeni¹⁶⁴ e ab del vinagre untats-li'n aquells lochs; e prenets pa de forment e cremats-lo¹⁶⁵, e de aquella pólvra prenets pes de un millars e dos tans d'orpiment e pers¹⁶⁶ d'un milars d'escorxa de malgranes dolces, e de tot açò fets pólvra e posats-la-li là unt aurà lo mal; e dats-la-li a menjar carn de moltó ab mel.

<71.> De sagnar

Le mior medecine que aquesta¹⁶⁷ malaltie és qui bé sab fer sagnar a l'aucell¹⁶⁸ desots l'ala, sobre la cuxa de la part dreta, e quant serà uberta aquela vene, prenets .I^a. poch d'elcana e mentegua de vaques e mesclats-ho tot, he untats-lo'n an aquel loch unt és le sanna; e puys dats-li a menjar carn de moltó bona gorgua.

<72.> De menjança¹⁶⁹

Quant l'aucel ha aquesta menjança, prenets cobarràs ab la croste e pichats-lo e metets-lo an un [41] drap a remular en aygua freda, e si és en iver, en calda, e ab aquel drap fragats-li lo peledar e la boqua .III. veguades al die, e puys posats-lo en la perxa e astigua tant tro esmoltesqua¹⁷⁰.

<73.> De flaquea e fa semblant de mort

Quant l'aucel és flach e fa semblant de mort, prenets tant com un hou de bone mentegua de vaques e matets-li'n en la gargamela, e axí sforçar-s'á¹⁷¹; e puys non meying tro al mitgdie, e que s'espluch e que·s sacuda. E puys dats-li a menjar pol gras

¹⁶³ *vayats*: llegiu “veyats”. | *entrò que vayats*: enteneu “i comproveu” (vegeu al respecte l'estudi específic del capítol).

¹⁶⁴ *borach armeni*: “bou arap” P; “salnidrio” “Moamín cast.”, “borac armenic” Moamín fr., “borach armenico” Moamín Ms. b, “bourach armenico [n. 58. armeno i]” Moamín Ms. c, “borac armenico” Moamín Ms. T (& B), i “borac armenico” Moamín ms. I (& A).

¹⁶⁵ *cremats-lo*: malgrat que “cremats” ha estat canc. per una mà posterior que també ha afegit “mengau” al marge, esmeno per resultar-ne un contrasentit; “quemado” “Moamín cast.”, “de la ceindre [...] cele ceindre” Moamín fr., “abrusiato” Moamín Ms. b, “arrost[ic]o [n. 59. Ms. arrostite]” Moamín Ms. c, “adustum” Moamín Ms. T (& B), “adusti” Moamín ms. I (& A).

¹⁶⁶ *pers*: llegiu “pes”.

¹⁶⁷ Segueix “maltia es que”, canc. P.

¹⁶⁸ *l'aucell*: on ‘u’ interliniada P.

¹⁶⁹ *menjança*: “menjanca” P.

¹⁷⁰ *esmoltesqua*: “almoltesqua” corr. P.

¹⁷¹ *sforçar-s'á*: “sforcarsa” P.

ho colom novel, e quant l'auciràs, gardats que no n'isque le sanch, e dats-li'n a menjar
quaucom de la sanch e dels hosors.¹⁷²

¹⁷² Segueix rúbrica “De anfestiyament”, canç. P.

APÈNDIX

Receptes afegides per una mà de la segona meitat del s. XV

[f. 36, marge inf.]

<74.> Per a infladura e durícia en les guntures de les mans dels aucels

Aver armuniach e gálbanum disolts en vinagre, e sia'n fet enpastre ab aluda, e sia mes sobre lo loch inflat.

[f. 41]

<75.> Per ocel qui sia cascat

Per ocel cascat auràs pólvora de¹⁷³ Bemesué e d'aquella li daràs ab la carn tres voltes la semana o més¹⁷⁴, re¹⁷⁵ més, a ton arbitre.

<76.> Per ocel que aga ayga al cap

Pren momia, tant com¹⁷⁶ hun siuró; ítem, sal<id>ònia, altretant; ítem, cendra de sarments, altretant; ítem, pebre he oruga, de quada hu altretant. E tot polveritzat ab tanta mel com miga avelana ne sia feta huna [...].¹⁷⁷ [41v]

<77.> Per pantax

Aver mantega e dar-ne ab la carn tanta com huna castaya, és bona per lo pantax e ngruxa l'ocel.

<78.> Per lo dit pantax

Aver riubàrber e raureu hun poc, en cantitat d'una lentila, en aygua d'endívia, e fer-le star tota la nit a la serena. E la cantitat de la aygua sia tanta com miga closca d'ou e queucom més, e après, al péxer, mular la carn.

<79.> Quant l'aucel té lo peu¹⁷⁸ inflat per colp

¹⁷³ Segueix “bemesue”, canc. P.

¹⁷⁴ Segueix “sen”, canc. P.

¹⁷⁵ re: llegiu “res”.

¹⁷⁶ Segueix “hun”, canc. P.

¹⁷⁷ Foli aparentment tallat per enquadració i cobert al marge inferior per la restauració que el reforça. El *Livro de citraria e experiencias de algũs caçadores*, XIX, p. 220, aconsella l'oruga desfeta amb mel aplicada amb el dit al paladar per a l'aigua congelada. El que seguiria podria ser “píndola”/“rodolí” R¹, 12 o, amb menor probabilitat, “frega (al paladar)”.

¹⁷⁸ lo peu: esmenat a “la ma” P, havent canc. “peu” i escrit “ma” interliniat; tot i que ‘la mà’ és més propi en vocabulari falconer, el ‘lo peu’ al final del capítol i altres esmenes a què em veuria obligat per a desfer incongruències aconsellen recuperar l'opció inicial.

Aver apopònach, bedel·li, gàlbanum, he tot mesclat fer-ne enpastre en aluda e metre-u sobre lo peu.

<80.> Més per infladura¹⁷⁹, he és lo milor que s'i pot fer

Aver rael de carabacins e fer-ne aygua ab alambí, e de la dita aygua ab cotó que y sia remullat e après enbolicat lo dit cotó mulat en l'aygua en la mà de l'ocel, e guarà indubtadament; e quant la mà serà¹⁸⁰ desinflada [...].¹⁸¹

¹⁷⁹ Segueix “en” interliniat i canc. P.

¹⁸⁰ Segueix “dassenf” canc. P.

¹⁸¹ Foli aparentment tallat per enquadernació i cobert al marge inferior per la restauració que el reforça. El que seguiria podria ser “e per guarir-lo perfectament, [...] lavors lo deveu esvenar” R¹, 20, f. 10v.

NOTES COMPLEMENTÀRIES

Aquetes notes complementàries ofereixen les correspondències localitzades amb altres tractats i en faciliten la comparació directa. Cal tenir-les present degut a la dificultat per a referenciació i localització dins de capítols tan amplis com els d'alguns dels tractats provinents de la tradició àrab. Tot i que s'ha explorat amb rigor la tradició àrab continguda al *Ġitrīf*, als Moamins i als Ghatrifs, poden existir altres correspondències a banda de les localitzades, especialment amb la tradició àrab, de tractats extensos i complexos, sense oblidar que P és una còpia incompleta i que la part perduda ens podria haver permès aprofundir en l'establiment de les relacions entre les diferents tradicions.

<2.> A vormis. <3.> A vermis

A vormis... li'n fregua lo peledar: “Capítol .XVIIe. A dolor de cap de ocel qui comens als uls. Aucel qui à dolor al cap e comense als uls: prin lo suc de l'arel del fanol, e oli de liri, vermels d'ous e let de dona qui nodresque infant mascle, e mescle-u tot ensemps, e unte-li'n los uls tant fins que guoresque” F, f. 143 i “Capítol .XXVIIIe. A tota malaltia que ocel age als uls, especial en la lila blanca [145]. Prin èsula, que an los especiés, ben picat e sernut; e suc de rel de fenol; e aygua rosada, e let de fembre qui nodresca infant mascle, tant de l'.I. com de l'altro. E mit-ne tot dia en l'ul” F, ff. 144v-145; “LXXX. Cant auzel a mal en hueill. Az auzel cant en hueill a mal / una metzina faitz aital: / de moiol d'ueus oli trazetz / et ab sel oli los onhetz, / s'albuges o mailla hi creis; / aissi·l guerretz aqui meteis. / Ab suc de fenoill mesclaretz / lait de femna; e puis metretz / d'aco els hueils aitan soven / que aia pres meilluramen” *Dels auzels cassadors*, vv. 2233-42; *Epistola* 4 (cfr. N i Z⁵); “Si infirmitas avibus crescit in oculis, ungue illis oculos oleo olive et hoc sepius. Si albugo crescit in oculis pulverem seminis feniculi et lac calidum mulieris inmitte” Thomas, f. 42r^a; “Si enim infirmitas est in capite, et sit quidem in oculis, unge saepius de oleo olivae et praecipue si dolor est in exterioribus oculi. Si autem albugo crescat in interiori oculi avis, inice pulverem seminis funiculi, cum lacte mulieris masculum parientis” AG, p. 1489, l. 34-37; “Se la infirmitade he ne la testa, et maxime ne li ochii, ongelo spesso di oleo de oliva; e tanto più se 'l dolor he ne le parte exterior di l'ochio. Se ne le parte interior cresce la albugnina, metteli polver di seme di fenocchio con lacte di donna che habia parturito masculo” it. LP; “EL primero capítulo del tercero tratado es de cómo las deven melezinar de la nuf que se les faze en los ojos o de quando pierden en viso teniendo los ojos abiertos. E dezimos assí: que quando les acaecièr aquesto que tomen de la miel e de la leche de las mugieres, [...] e si no tomen del espic peso duna sesma dun dinero de plata, e mézclenlo con del agua fría e déxenlo esclarecer, e después alcohólenlas con ello” “Moamín cast.” III, 1; “De medicinis albedinis nate in oculis. c. .Lxii. [C]um acciderit hoc, accipe mel et lac mulieris [...]. Et si non juvat, accipe spicam et pulveriça siliquam .i. et funde in aquam frigidam et cola in panno et pone in hac de oleo” Moamín Ms. I (& A), III, 1(2, 3); també present a Moamín Ms. T (&B) i it., III, 1(2, 3); “Capitres premiers de la cure de la blanchor qe neist dedenz les euz. Qant ce devint, prenez miel et de lait de feme [...]. Et ce ne li vaut, prenez spice une silique et la poudrez et puis la fundez en eve froide, après la collez o un pan de lin, et puis l'en metez en l'euz” Moamín fr. III, 1(1-2, 3). Malgrat que per a gossos, “E agora queremos dezir cómo las deven melezinar de las nuves viejas que son de grand tiempo. E dezimos assí: que quando ovieren nuves que sean de grand tiempo, tomen [...] un poco de çumo de finojo e úntenles las nuves con ello” “Moamín cast.” V, 3; també present als Moamins llatins i italians.

<4.> A vormis

si ve per calor ... caldes: “entendrán las enfermedades de qué manera son e irán contra ellas con aquello que les pertenece: a las calientes con friura, a las frías con calentura” “Moamín cast.” I, 13.

E fe-l porguar ... li ve lo vermis: “Y después que don Juan hizo este libro, halló otra manera para purgar los bondejos a los halcones; y la maestría es la purga con lardones, y se hace de esta manera: deben tomar de lo gordo del tocino y hacer tres bocados tan grandes como escaques, y de esa forma, y echarlos en una escudilla de agua fría, y cuando estuvieren allí un rato, deben mezclar la sal molida y la pimienta por partes iguales, y envolver aquellos lardones en la sal y pimienta y metérselos al halcón por la boca: y cuando los hubiere tragado, echarle agua fría por la boca cuanto una cucharada y ponerlo al sol, y con esto echará cuanto tuviere en el bondejo; y aun echará una especie de balsada que está en el bondejo del halcón muy embargado y de la que le viene mucho daño, señaladamente que le hace perder las ganas de comer” Juan Manuel, XI, p. 136; “Prenez trois lardons de lart bien gras [et] viel et prenez du sel menu et du poivre et pilez tout ensemble et froter les lardons par dedans le sel et le poivre. Et puy le metés dedans le bec de voustre oyseau, quel qu’i[l] soit, et il gectera le lart dehors et la cure viendra premiere et actendez bien grant piece jusques atant qu’il ait bien tout gecté” (ms. Facultat de Medicina, Montpellier, 459, s. XV), “Prenez trois lardons de lart bien gras [et] viel et prenez du sel menu et du poivre et pilez tout ensemble et froter les lardons dudit sel de par dedans et le poivre. Et puy les metés dedans le bec de voustre oyseau, quel qu’i[l] soit, et il gectera le lart hors et avec la cure au davant et actendez bien grant piece jusques atant qu’il ait bien tout gecté” (ms. Bibl. Municipal, Le Mans, 79, s. XV), “Prenez troys lardons de gras lart et vieil et prenez de beau sel meneu et du poyvre, sy broyez le poyvre et le sel ansamble et poudrez les troys lardons de celle poudre. Puis luy metez dedans la bouche de vostre oysel, quel qu’i[l] soyt, il gittera le lart et la ceure tantoust après et atandez byen qu’il ayt tout gité” (ms. Bibl. Arsenal, París, 3332, s. XV) i “Prenez troys lardons de gras lart qui soit viez, et prenez du sel blanc delyé et du poyvre, sy broyez le poyvre et le sel ansamble et frotés ces troys lardons dedens de ce sel et ce poivre. Puis les metez en la bouche de vostre faucon, et il gittera dehors les trois lardons et la plume de vera venir avec et atandez byen qu’il ayt tout gité” (ms. Bibl. Nat. París, 2004, segona meitat s. XV) [Adam des Aigles, 8(3-5)]; “Si recorde encores a tous faulconniers que, quant ilz tireront les faulcons hors de mue it ilz seront assez muez, que vous prenez du poivre et du sel brayé ensemble et prenez troys petitz lardons aussi carrez comme dez et les moillez en poivre et que ce soit par ung beau jour et lui baillez a ung matin avant qu’il ait mengé et adont vous lui verrez gecter fort et grant quantité de fleume et d’ordure et en sera meilleur voustre oyseau toute l’annee” (ms. Facultat de Medicina, Montpellier, 459, s. XV), “Si recorde encores a tous faulconniers que, quant ilz tireront les faulcons hors de mue it ilz seront assez muez, que vous prenez du poivre et du sel brayé ensemble et prenez troys petitz lardons ainsi gros comme le doy chacun aussi carrez comme dez et les moillez en poivre et que ce soit par ung beau jour a ung matin avant qu’il ait mengé et adont vous lui verrez gecter fort et grant quantité de fleume de gloire et d’ordure et en sera meilleur voustre oyseau toute l’annee” (ms. Bibl. Municipal, Le Mans, 79, s. XV), “Je recorde a tous faulconiers (ms. faluconiers) que, cant il tireront leur oyseaux de la mue, soyt faucon ou lannier, et il seront assez mués [corr. essimés] , prenez du poyvre, du sel, bien broyé ansamble et prenez .III. petis lardons ausy carrez comme ung gros dez et les trampez an celle poudre de poyvre et de sel et les luy metez an la boche et gardez que se soyt par

ung beau jour a ung matin avant qu'il ayt mangé et vous luy voyrez getter mout de fleume et de gloyres et de ordeures et devrra getter unne poche tout plainne de ordeure, et par se vostre oysel an sera an melleur point tout l'an" (ms. Bibl. Arsenal, París, 3332, s. XV) i "Je recorde a tous faulconiers que, cant il tireront leur oysseaux de la meue, et il sera asaimé, que vous prenez du poyvre, du sel, bien broyé ansamble et prenez .III. petis lardons aussi longz comme ung doy et les moulliez en poivre et en sel bien fors, si les mettez en la boche de vostre oiseau et prenez ung pou d'eaue en l'heure et lui mettez en la bouche et gardez que ce soit par ung matin et ung beau jour et qu'ilz aient mengié et vous luy voyrez getter mout de fleume et de glaïre et d'ordeures et desmengier tout plain une louche d'ordure et pour cela faire vostre faucon en sera meilleur toute l'annee" (ms. Bibl. Nat. París, 2004, segona meitat s. XV) [Adam des Aigles, 14(10-12)].

<5.> A vermis

Aquests lerdons ... de cor d'aucel: "Y esta medicina se debe dar a todos los halcones a la entrada de la muda, además de echarles habarraz para sacudir el agua de la cabeza. Y eso mismo les deben hacer después que están desainados, antes que comiencen a cazar con ellos" Juan Manuel, XI, p. 136.

<6.> A vormis o capvorm

Si ell vormis o capverm és de fredor, dat-li mentegua: "Si nimis ancipiter est frigidus, da ei carnem cum butiro" *Grisofus* 12 (Cy. 10, p. 16); "ÉST es el .viii°. capítulo, el que fabla de cómo las deven melezinar del remadizmo de la umidad. [...] E las cosas que les tienen gran pro pora estos quatro romadizos que avemos dichos, e mayormiente al que es de frío, [...] si les mezclaren con su cevo de la manteca e de la miel fazerles á pro pora estas enfermedades, e mayormiente a las que son frías" "Moamín cast." II, 8. El past amb mantega i mel manca a la resta de Moamins.

Si ell vormis ... lo pelladar: Potser "ÉST es el .viii°. capítulo, el que fabla de cómo las deven melezinar del remadizmo de la umidad. [...] e si guarecieren con esto, si non desté[lle]nles en las narizes .iii. destellos dolio dalneredín o dalben, e después pónganlas al sol e déxenlas estar quanto .iiii. oras; e si folgaren con esto, si non denles carne fresca e caliente de palomas e después, a cabo de dos días, melezínenlas con este melezinamiento que aquí diremos agora, e es esto: que les unten las narizes con olio dalneredín e fazerles á pro. [...] E las cosas que les tienen gran pro pora estos quatro romadizos que avemos dichos, e mayormiente al que es de frío, [...] E una de las cosas que tienen grand pro al remadizmo seco e al úmido es que tomen de las raíces del árbol de que se faze la asafétida, [et es de natura de cannaffierla], e remógenlas en agua fasta que se espesse el agua e después échenles dello por las narizes e fazerles á pro" "Moamín cast." II, 8; "Si autem exit de naribus suis humiditas grossa et videtur in oculis eorum inflation et palpebre eorum inflatae sunt, medicentur per supradictas medicinas in catarro humetto quod gallici dicunt (ms. A: galli dicunt redeat). [...]; et si hoc non juvat, pone in naribus suis de oleo nardino et de oleo been (ms. A: nebeen für de been) et ponantur ad solem per .iiii. horas; et si non reservatur (ms A: resolvatur) catarrus, detur de carnibus columinis calidis, et medicentur postea biduum et linias nares suas cum oculo mandino (ms. A: oleo nardino); [...] Alia medicina jувativa ad .iiij. species catarrhi, maxime frigidi [...]. Alia medicina jувativa pro catarro sicco et humido: accipe radicem ase fetide et funde in aquam donec inspissetur, deinde suffla in naribus suis et valde

juvativum est” Moamín lat. ms. I (& A), II, 8a (4, 6-7) i 8b (11, 13); cfr. Moamín it. II, 8, Moamín fr. II, 18 i *Ġitriġ*, 56, p. 122-23.

<7.> Per porgar lo cap

such de rayells de porros: “ÉST es el .x[º]. capítulo, el que fabla de cómo las deven melezinar del remadizmo que les acaeçe por fumo o por polvo. [...] e si mejoraren con esto, si no tomen de los ajos redondos, que non se faze en la cabeça más dun grano, e mágenlos bien e destiémprenlos con vino anejo e úntenles las narizes con dello con una pénnola, atanto fasta que se les enbevan las narizes bien en ello, e échenles dello dentro en las narizes e pónganles agua delante e estéles todavía delante que non gelo tuelgan, e si las metieren en las oriellas de los ríos de manera que se puedan bannar fazerles á pro; e si mejoraren con esto, e si no denles de los ajos en tres pedaçuelos de carne” “Moamín cast.” II, 10; “Des mecines dou chatar engeindrè de fum ou de poudre. Le chatar engeindrè de fum o de poudre peut l’en conoistre en l’oissel par ceste enseingne veraiemant, ce est q’il li descent eve de ses nares a grant foison. [...] Et s’il ne gerist por ce, prenez de scordeon et de ail fort et tridez le avec vin vieauz, le mellez puis et oingiez en les nares de l’oissel o une penne ensi q’il l’en entre dedenz, et saichiez qe por ce l’en issira eve hors” Moamín fr. II, 21(6-7, 9); “De medicamine catarri generati ex fumo et pulvere. xº. [S]ignum hujus infirmitatis est quod descendit aqua ex naribus suis; [...] et si per hoc non convalescant, accipe scordion et tere cum vino veteri et linias nares ejus ut intret intus cum penna, et hoc exhibit aqua” Moamín Ms. I (&A), II, 10(1-2, 4); “Capitulum .xvi. de medicina catarri generati ex fumo et pulvere. Signum hujus infirmitatis est quod descendit aqua ex naribus, [...] et si hoc non convaleant, scordeon idest aleum agreste tere cum vino veteri et lineas nares ejus ut intret intus cum penna et per hoc exhibit aqua” Moamín Ms. T (& B), II, 10(1-2, 4); també als Moamins it. II, 10(1-2, 4); malgrat que s’utilitza el mateix ingredient principal, la patologia sembla més allunyada a “ÉST es el .xxviii[º]. capítulo, el que fabla de cómo las deven melezinar del renner que se les faze en los pechos. [...] E si se les fizier el renner de los pechos por frío, tomen de los ajos redondos que non se faz más duno en la cabeça tanto quanto entendieren que avrán mester, e den dellos a las aves menores peso de tercia dun dinero de plata en tres pedaçuelos de carne picada, e a las mayores segund su guisa” “Moamín cast.” II, 28; “Mes se li rumfer vient par occasion de froit, prenez de scordeon la sexte part d’une drame et mellez le avec char et le donez a maingier a l’oysel, et saichiez qe molt li sera profitable” Moamín fr. II, 52(8); “De medicinis rumphationis. c. .xxviii. [...] Si autem ex frigiditate rumfecit, accipe de scordion idest alba silvestris sextam dragme et misce in carnibus et da, nam est juvativum” Moamín Ms. I (& A), II, 28(1, 8); “Item si runfet ex frigiditate, accipe de scordeon sextam dragmam et misce in carnibus et da ei comedere, nam est juvativum” Moamín Ms. T (& B), II, 28(8); també als Moamins it. II, 28(8).

<9.> A pentayx

Per avolfago, qui vol dir pentayx: Potser “àvol fago”. Cast. *huélfago*, ‘enfermedad que produce ahogos’ (López, *Libro*, p. 239). | Cf. Juan Manuel, XI, p. 132, on n. 63, p. 170: *huélfago*: enfermedad de las aves que les hace respirar con dificultad y prisa. En el *Libro de los animales que cazan* esta enfermedad se llama “ofego” y se explican las señales (síntomas) en I, XIII (pág. 100) y su cura en II, XXXIII (pág. 154-56). En la obra de Juan de Sahagún ya se llama huérfago, da los síntomas en la tabla del libro II (pág. 66) y la cura en el capítulo XVII (págs. 86-87). En 1556 Juan Vallés dirá: La vna

dellas es vn allegamiento de materia podrida dentro en el pecho la qual los hombres pueden lançar y echar tossiendo despues que esta madura, pero no las aves porque ni saben ni pueden toser, a cuya causa las mas dellas mueren desta enfermedad, a la qual los medicos llaman empima, vocablo griego, y los caçadores de Castilla huerfago, y en Aragon y Valencia y Cathaluña pantax (III, XXVII, fol. 109v-10r).

A pentayx. Per avolfago, ... ab la carn: “Capítol .XXXe. A pentax de ocel. Prin femna de persona que sia bé sequa, e pica-la e banya-li la cran, e sia-hi mesclat suc de col” F (còpia s. XV m.), f. 145; “Per falcó que té pantaix: prendràs de les cols blanques e leva’n les fules, e dels tronchos piqua’ls e fes-ne suc; e prendràs coral blanch e ferà’ns pólvora ben mólt e ben cernuda, e mesclar-l’as ab lo dit suc. E dar-li-n’as a mengar ab la carn que li daràs de quatre en quatre dies. [...] E asò lo guarrà. [...] Altra cura per la dita malaltia: prendràs fempta de cabrit petit e sequar-l’as, e fer-n’as pólvora ben cernuda. E dar-li-n’as tots dies a mengar ab la carn una poca fins a tant sia guarit” R¹ (còpia s. XV ex.), ff. 11v-12r; “Capítol del falcó o de l’oçell que haurà pantax. Fa’s una malaltia als falcons o als oçells que ha nom pantax, [...] E fets-li aquesta medeçina: preneu de les penques de les cols blanques e levau-ne les fulles, que romanguen solament los tronchos, e picau-los e traheu-ne lo such; e depuix preneu coral blanch e moleu-lo bé e fets-ne pólvora ben molguda e çernuda ab çedàs de seda, e quant sia çernuda, preneu del dit such tant com una nou chica e posau-hi [69] de la pólvora del dit coral tanta com mija avellana o més e mesclau-ho tot; e quant doneu a menjar al dit oçell mullau-li allí bé la vianda que li darets, de manera que menge del dit such e tota la dita pólvora [...]. E curant-lo axí com dit és guarrà del dit mal. [...] preneu femta de fadrí petit e secau-la al sol que’s puxa molrre, e sinó secau-la en una teula que sia limpia al forn de manera que’s puxa molrre per a dar-li’n tantost, e entretant, puix tingau spay, secau-ne al sol perquè’s millor. E quant la tendrets molguda fets axí: preneu de la dita pólvora tots dies e ab pollets petits o oçells novells dats-li’n a menjar” V (còpia s. XV ex.), ff. 68v-69.

Ítem, femta ... la carn: La part de la femta humana per al tractament del pantaix coincideix amb cap. 42; “ÉST es el .xxxiii[º]. capítolo, el que fabla de cómo las deven melezinar del offego. [...] e si mejoraren por esto, si no tomen estierco seco de omne e [...] fáganlo polvos e déngelo en carne de gallinas e déngelo con manteca de ovejas” “Moamín cast.” II, 33; crec que manca a la resta de Moamins; potser “Traitement de l’oiseau de vol dont l’oppression respiratoire est due à de la pituite. [...] Ou encore, prenez un peu d’excrément humain desséché au soleil et du sucre blanc en même quantité et faites-les lui avaler avec le pát; c’est là un excellent traitement” *Ġiṭrīf*, 73(3) (cf. B 53).

<11.> A cascadura

Per cascadura: prin momia ... ab carn: “ÉST es el .liº. capítolo, el que fabla de cómo las deven melezinar de ferida o de apertamiento que les fizo mal. E dezimos assí: que quando les acaecier aquesto por ferida de árbol o de pared o de otra cosa, [...] E si se les fizier crebantadura alguna por ferida o por apertamiento, [...] tomen de la mumia peso duna sesma dun dinero de plata” “Moamín cast.” II, 51; “Capitres I de la cure d’une maladie qi est appellee damase et avint par colosion ou par ferie. Qant a l’oysel vint ceste maladie, ou sor mur, ou sor arbre, ou sor la terre, [...] metez dedenz de mumie la sexte part d’une drame [...] et donez a l’oysel a tranglotir en totes celes manieres qe vos poez miauz, ou avec char, ou sanz char” Moamín fr. II, 84(4-5); “Medicine a le concussioni et constrictione et infirmitate che si chiama damusco che accade da

collisione overo percussione. c. .Lxii. Quando li ucelli se affrontano insieme, et fannose male o in muro o in arbore o in terra, [...] ponici sexta dragma de mumia, [...] et dancili in morsi de carne” Moamín Ms. b, II, 51(4-5); “[Q]uando de rrompimiento [n. 680: corrompimento *h*, corripimento *i*] o constrictione [n. 681: costrutione *h*, constrictione *i*] o malattia che fia chiamata damaschus [n. 682: damascus *h*] viene all’uccello per ferire a muro o a tterra e per stringerse in alcuna mainiera, [...] mectivi drento la sexta partita d’una dramma di mummia, [...] e dàgliela a mangiare in morselli di carne” Moamín Ms. c, II, 51(4-5); “Quando accidit avibus collisio vel in murum vel in arborem vel in terram, [...] pone in hiis de mumia sextam dragmam, [...] et da ei in morsibus carniū” Moamín Ms. T (& B), II, 51(4-5); [De medicamine collisionis et constrictonis et infirmitatis que vocatur damuscus accidentis ex collisione vel ictus. capitulo .L.] [Q]uando accidit collisio vel in murum vel in arborem vel in terrarum, [...] pone in his de mumia sextam dragme, [...] et da eis in morsibus carniū” Moamín Ms. I (& A), II, 51(4-5).

A cascadura...; ítem, encara ... la carn: “ÉST es el .liº. capítulo, el que fabla de cómo las deven melezinar de ferida o de apertamiento que les fizó mal. E dezimos assí: que quando les acaçier aquesto por ferida de árbol o de pared o de otra cosa, [...] denles duna melezina quel dizen çabga almeric peso duna sesma dun dinero de plata, e muélanlo e déngelo en dos pedaçuelos de carne picada después que fueren pasadas las dos oras del día” “Moamín cast.” II, 51; aquesta medicina manca als altres Moamins.

<12.> A crabantament, ço és, caschadura

Astor,... gome aràbique: Problable relació amb “ÉST es el .xxxvi[º]. capítulo, el que fabla de cómo las deven melezinar de las crebantaduras. E dezimos assí: que quando les acaçier aquesto, que tomen de la pulunia peso duna sesma dun dinero de plata e déngela en dos pedaçuelos de carne doveja picada, e denles luego, después desto, dos pedaçuelos de carne picada simples, e ténganlas en las manos fasta que se les muela e lo tuelgan, [...]; e si mejoraren con esto, si no tomen del assensio peso de medio dinero de plata e muélanlo e ciérnanlo e déngelo en tres pedaçuelos de carne después que fueren passadas dos oras del día, e después pónganlas en sus perchas e déxenlas estar fasta que lo tuelgan, e después pónganles agua tibia delante e déxenlas estar fasta mediodía e denles después so cevo complido de pulmones dovejas o de carne de palomas; e si mejoraren con esto, si no tomen de los yeros peso de dos dineros de plata e muélanlos e déngelos en pedaçuelos de carne de carnero picada, e aguisen que las engordezcan quanto pudieren, ca la gordez les fará pro; [...] e si mejoraren con esto, si no tomen del orégano montesino peso dun dinero de plata e muélanlo e denles dello cada tercer día en pedaçuelos de carne de carnero fresca picada” “Moamín cast.” II, 36, o amb “ÉST es el .liº. capítulo, el que fabla de cómo las deven melezinar de ferida o de apertamiento que les fizó mal. [...] si no tomen de la polonia peso duna tercia dun dinero de plata e muélanlo e ciérnanlo e déngelo en tres pedaçuelos de carne picada, e quando fueren las tres oras del día passadas, cévenlas e guarden, quando las cevaren, que les no aya en las bocas fincado olor o sabor alguno de la melezina sobredicha, e después pónganlas en sus varas e déxenlas estar fasta que tuelgan una vegada, e después tomen del eneldo e cuéganlo con del agua e póngangela delante por tal que bevan della, e a ora de mediodía denles de los livianos del carnero peso de dos dineros de plata; e si mejoraren con esto, si no denles dos días, cada día quanto la meatad de so cevo, de carne de carnero, e al tercer día denles duna melezina quel dizen çabga almeric peso duna sesma dun dinero de plata, e muélanlo e déngelo en dos pedaçuelos de carne picada después

que fueren pasadas las dos oras del día, e quando fuere ora de mediodía denles a beber sangre de gallinas, e denles de su carne peso de dos dineros de plata; e si mejoraren con esto, si no tomen del ezteuvequiçir, de lo bueno, e del çabga almeric, de cada uno peso de medio dinero de plata, e déngelo en pedaçuelos de carne picada, esto den a las aves mayores, e a las medianas quanto la meatad, e a las menores quanto la quarta part, e después pónganles agua fría delante e déxenlas estar fasta que tuelgan tres vezes, e después cévenlas de carne de palomas e denles de su sangre, e fáganles esta melezina .iii. días, un pos otro” “Moamín cast.” II, 51. Segons Glessgen, el capítol II, 51 es correspon entre els tractats llatins, italians i castellà, i amb el fr. II, 84, però només cast. sembla recollir-ho.

<13.> De mudar aucells

Cant volràs ... deval e demont: la porga de l'ocell i la pebrada contra els polls ectoparàsits són les indicacions dels capítols primer i segon del *Trattato della muta* d'Innico d'Avalos, f. 31rv (Lupis, *Sezione*, p. 75-76), on trobem l'expressió “purgato lo falcone, che non bucta né da alto né da basso” f. 31v.

continuadamén, ... de crestó: “chacune sepmaine lui faictes offir l'eaue et luy mectez du sablon (*ms.* de l'eaue du sablon) pres [de luy] et une motte de belle herbe et de belle gravelle de fontaine, et, chacune sepmaine lui muez sa viande au plus que pourrez, et ainsi voustre faulcon muera bien” (*ms.* Facultat de Medicina, Montpellier, 459, s. XV) “chacune sepmaine lui faictes offir l'eaue et luy mectez pres de luy et une motte d'herbe et de sablon, de belle gravelle de fontaine, et, chacune sepmaine lui muez sa viande au plus que pourrez, et ainsi voustre faulcon mura bien” (*ms.* Bibl. Municipal, Le Mans, 79, s. XV), “checuyne semaine luy ofrez l'eau, sy metez de beau sablon prez de luy et unne belle mote de perel et de belle grevelle de fontaine, et, checuyne semaine luy meuez sa viande le pleuz que porrez et ansy vostre oyssel meuera byen” (*ms.* Bibl. Arsenal, París, 3332, s. XV) i “lui offrez l'eaue et si mettez du beau sablon prez de luy et unne mote de preau et de beau gravier de fontaine, et, checuyne semaine, baignier sa viande le pleuz que porrez et ansy vostre oyssel meuera byen” (*ms.* Bibl. Nat. París, 2004, segona meitat s. XV) Adam des Aigles, 19(4-5).

E puys ... e curaran-lo molt: “E si les estendieren por la muda del arena menuda e gela regaren a menudo cada día serles á muy bueno pora las manos” “Moamín cast.” I, 12, p. 144.

Ítem, mentre muderà, ... tro a la fin de juny: “[E agora queremos dezir cuáles çevos son buenos e convenientes quando están en las mudas]. Dezimos assí: que conviene que den a las aves mayores, assí como son los açores e los sagres e los falcones, palominos e tórtolas si non fallaren lo que dicho es que les den” “Moamín cast.” I, 12, p. 145. Aquesta indicació temporal podria coincidir amb l'apreciació d'Innico d'Avalos al seu tractat sobre la muda, on només canvia l'alimentació de l'inici de la muda a partir de la caiguda del quart coltell [“et quando lo quarto coltello serà buctato, allora una o due volte la settimana picçoncelli non troppo grandi, et qualche volta tortora giovane, che metta bona piuma vigorosa. [...] Cuori freschi de castrati [...] Castrato caldo, una volta la settimana” *Trattato della muta* d'Innico d'Avalos, ff. 33v-34v (Lupis, *Sezione*, p. 77).

E si-l vol ... manut tellades: “Si vostre austor tost per salió / volets muder que us sia bo, / la gargamela del moltó / prendets, e per aytal rayssó / que so sots l'aygue feye / ab I coltel

picarets ben / e puy en la carn li'n metrets / que a menjar li'n donarets. / De III en III jorns assò farets; / ayxí tost muder lo veyrets” Z³ (ed. Garcia Sempere), vv. 457- 460, on probable error d'edició “salió” per “sahó”, a corregir per “rahó”; “De gargamelas de mouto / li datz soven a manjar pro” *Dels auzels cassadors*, vv. 1725-26.

E si-l vol ... la setmane: Semblant V, f. 86v. “Traitement de l’oiseau de vol pour activer la dépennaison et le sortir rapidement de la mue. [...] Si vous désirez obtenir de l’oiseau une rapide dépennaison et ne pas le laisser de longs jours à la mue et ce, sans lui faire encorir de préjudice, il vous faut, [à l’approche du moment de la chute des plumes (D)] vous occuper de le remonter au maximum. Cet état d’embonpoint obtenu, procurez-vous des ganglions (*ğudad*) situés dans le gosier [du mouton (D)], là où, avec les ovins, s’accomplit l’égorgement rituel, et paisez-en l’oiseau trois jours de suite, sans y ajouter d’autre chair; il se dépennera si bien qu’il deviendra (nu) comme [la paume de la main (D)]. [...] Vous pouvez, encore, le paître d’un morceau de mue de serpent [incorporé à la chair du pâtre (D)] ou de trois petites grenouilles (*difda*’, pl. *dafādi* ‘)’ *Ğitrif*, 44(7, 11) (cf. B 32); “Capítulo 37. El xxxviii capítulo departe quáles carnes de las quatropedias les faze más aína echar las péñolas. [...] o las landeres bermejas que se fazen en los pescueços de los carneros en los degolladeros o de las landres que se fazen ader[r]edor de las rrabadas, e denles d’ellas el primero día dos, el segu[n]do tres, el terçero denles palomino, el quarto día denles quatro landeres [21r] de carnero e fiéndanlas e echen dentro, en ellas, polvos de cueros de culebras [...] E non conviene que les den mucho a menudo landres, e el día que gelas dieren non les den otra cosa [...] o denles de la carne de [...] de las lagarteznas e denles d’esto cada siete dias una vez, o denles de las rranas chicas que se crían en los trimedales que son ervosos” *Tratado de Cetrería*, cap. 37, p. 155-56, ed. Fradejas a “Antiguos tratados de cetrería castellanos”; “ÉST” es el .xiiº. capítulo, el que fabla de cómo las deven mudar e en qué manera an de seer las mudas e de cómo las deven guardar en ellas. [...] E agora queremos dezir las carnes de las quatropedias, quáles fazen más aína echar las péñolas. [...] de las landres vermejas que se fazen en los pescueços de los carneros en los logares ó los degüellan o de las landres que se les fazen en los fondones de las rabadas, e denles d’ellas el primer día dos, e el segundo tres, e al tercer día denles carne de palominos, e al quarto día denles quatro quatro landres de carnero [...] polvos de cueros de culuebras, [...] E non conviene que les den mucho a menudo landres, e el día que jelas dieren non les den otra carne [...] O denles de la carne de [...] las lagarteznas, [...] o denles de las ranas chicas que crían en los tremedales” “Moamín cast.” I,12; “De la mue qe l’en doit user entre nos et de la meison ou l’en doit tenir l’oisels en mue. [...] Et se vos volez q’il se mue tost sanz damage des pennes, qant vos sentez q’il est pres de sa mue, engraissez le formant, et après prenés de scrofles qi sunt es cols dels moutons, ce sunt les nos de la char, et doniez le a maingier a sa volunté par troiz jorz. [...] Après ce prenés une pieçe d’escorçe de ser pant et trois petites ranetes et doniez le a mangier avec char” Moamín fr. I, 49(11, 14); “De la narratione de lo mutare et del modo de la casa et de ognie cibo innela muta. c. .ix. [...] Et si anchora vorrai che se muta sença damno, quando tu sentirai che sia vicino a lo mutare, farailo assai grasso, et depoi piglia le scrofulo overo le nate che sono in canna de li castrati overo montoni, et sacianelo per tre giorni [...] overo dali uno poco de spoglia de serpe cum carne et tre piccole ranochie” Moamín Ms. b, I, 9(13, 16); “E ancora si tu vuoi che ssi m[u]di tosto e sança periculo, quando tu vedrai che ‘l tempo del mudar è prossimano, engrassa ben l’uccello, poscia pascilo .3. di de ganghole che ssi trovano nel collo del castrone quanto ne vorranno prendere. [...] Poscia dàgli a mangiare del quoio [n. 287: core i] d’una serpe secchato e polvereçato e gittalo in sul pasto e dàgli tre piccole raine [n. 288: ranochie h/i]” Moamín Ms. c, I, 9(13, 16); “Et

etiam si volueris quod mutetur sine danno, quando senties quod prope hoc est, pinguefac eum fortiter; deinde accipe socofulas sive natas que sunt in gutture irci vel arietis et de eis sanetur [n. 116: satietur B] per triduum; [...] vel da ei unam petiam spoliū serpentini cum carne et tres parvas ranunculas” Moamín Ms. T (& B), I, 9(13, 16); “De narratione mutacionum et de modo totius cibationis in muta. capitulo .ix. [...] etiam si volueris ut cito mutetur sine dapno, quando senties quod prope hoc est, pingue fac eum fortiter; deinde accipe scrophulas que sunt in collo arietis scilicet [n. 213: simul] nodos cornium [nora 214: *fuir* carniū], et de eis satietur per triduum; [...] et da ei (deinde da ei) unam petiam spoliū serpentini cum carne et tres parvas aviculas [n. 218: ranunculas]” Moamín Ms. I, I, 9(13, 16); “Capitolo .xxxij. De mudare tuo oxello tosto. Quando tu voii far mudar tuo oxello tosto toi delle yandole del collo del moltone overo beco [...]. È buono darli la carne de tre rane” Ghatrif it. 32, fol. 18r.

Ítem, prenets ... ab la carn: “Item pulvis lacerate viridis combustae idem facit” AG, p. 1483, l. 21-22; “Si·us tenetz so a trop d’afan, / un lazert querretz vert e gran, / que sel troba hom en tot luec. / Tot eisug l’ardretz en un fuec, / e gardatz be que sia claus / lo vaisels on el er enclaus; / e cant sera fort ben crematz / e totz en polvera tornatz, / d’aquella polvera metretz / en la carn de que paiseretz / vostr’auzel, e rendre lo·us a / en pauc de tems mudat e sa” *Dels auzels cassadors*, vv. 1531-42; Adelard de Bath 24(8); *Tractatus de sperveriis* 7(5); “De proluxa muta, trigessimum secundum capitulum. [...] Item, accipe lacertum et pone in olla ad ignem quousque comburatur et pulverizetur, et de illis pulveribus asperge carnes quibus cibaveris ipsum” Gil, (*De accipiter*, cap. 8.32), p. 216, l. 1-2 (f. 17v); “Capítulo 37. El xxxviii capítulo departe quáles carnes de las quatropedias les faze más aína echar las péñolas. [...] O denles de la carne [...] de las lagarteznas” *Tratado de Cetrería*, cap. 37, p. 155, ed. Fradejas a “Antiguos tratados de cetrería castellanos”.

E si·l vol ... tost mudar: “Et se vos volez q’il se mue tost sanz damage des pennes, qant vos sentez q’il est pres de sa mue, engraissez le formant, et après prenés de scrofles qi sunt es cols des moutons, ce sunt les nos de la char, et doniez le a mangier a sa voluté par troiz jorz. Ou prenez vespes et les sechés et aprez les poudriez et metez de cele poudre sor la char qe vos li volez doner a maingier et puis le peissiez. Ou prenez dels verms qi sunt appellé polipedes, et sunt si fetes qe, qant l’en le touche, il vienent reont, et les trove l’en soutz le fundemant des murs et soutz les pierres grosses et soutz les granz tronchons des arbres qi gissent en terre, et sechez les et puis le poudrez, et metez de cele poudre sor la char dont vos le peissiez. Aprez ce prenés une pieçe d’escorçe de ser pant et trois petites ranetes et doniez le a maingier avec char” Moamín fr. I, 49(11-14); “Et si anchora vorrai che se muta sença damno, quando tu sentirai che sia vicino a lo mutare, farailo assai grasso, et depoi piglia le scrofulo overo le nate che sono in canna de li castrati overo montoni, et sacianelo per tre giorni. Overo piglia vespe et pistale et pulverizale sopra la carne et cibane lo ucello, ma rare volte. Overo piglia de quilli vermi, li quali quando se toccano sotto la coda overo sotto l’ala luceno, et altramente se chiamano le cantarele, et in altro modo se chiamano cornucole, imperò che luceno de nocte, et sono come mosche, pulverizale et ponile sopra la carne, et dalile ad mangiare; overo dali uno poco de spoglia de serpe cum carne et tre piccole ranochie” Moamín Ms. b, I, 9(13-16); “E ancora si tu vuoi che ssi m[u]di tosto e sança pericolo, quando tu vedrai che ‘l tempo del mudar è prossimano, engrassa ben l’uccello, poscia pascilo .3. di de ganghole che ssi trovano nel collo del castrone quanto ne vorranno prendere. O prendi vespe e sechale e fanne polvere e gettane sopra ‘l pasto e pasci ‘l di rado. O prendi vermichi ch’anno molti piedi, e quando l’uom gli toccha, si volgano [n. 283:

avogliano *i*] e si ragruççono tutti [n. 284: ragrucciolansi *h*, ragricciano *i*], e trovansi sotto pietre e sotto gram ponti [n. 285: et altrimenti se chiamano cento piedi *h*, o sotto gran porte *i*]; sechali e fanne polvere, e gettala sopra 'l pasto e dàglile a mangiare. Poscia dàgli a mangiare del quoio [n. 287: core *i*] d'una serpe secchato e polvereçato e gittalo in sul pasto e dàgli tre piccole raine [n. 288: ranochie *h/i*]” Moamín Ms. c, I, 9(13-16); “Et etiam si volueris quod mutetur sine danno, quando senties quod prope hoc est, pinguefac eum fortiter; deinde accipe socofulas sive natas que sunt in gutture irci vel arietis et de eis sanetur [n. 116: satietur B] per triduum; vel accipe vespas et exiecentur et pulverizentur super carnes [n. 118: carnem B] et ciba eum raro tamen; vel accipe vermes qui quando tanguntur vel sub cauda vel sub ala lucent et aliter vocantur canterelle vel vel aliter vocantur luçole eo quia de nocte lucent et sunt sucut musce, pulveritza eas et pone super carnes et da ei comedere; vel da ei unam petiam spoliū serpentini cum carne et tres parvas ranunculas” Moamín Ms. T (& B), I, 9(13-16); “Et etiam si volueris ut cito mutetur sine dapno, quando senties quod prope hoc est, pingue fac eum fortiter; deinde accipe scrophulas que sunt in collo arietis scilicet [n. 213: simul] nodos cornium, et de eis satietur per triduum; vel accipe vespas et desiccentur et pulveriçentur super carnem et ciba eum raro tantum [n. 215: tamen], vel accipe vermes illos polipodes qui quando tanguntur volunt [n. 216: volvunt] se et fiunt rotundi, vel suquatriça [n. 217: sub quartare vel sub aliquo fundamento, et desicca istos et pulveriza] et pone super carnem, et da ei (deinde da ei) unam petiam spoliū serpentini cum carne et tres parvas aviculas [n. 218: ranunculas]” Moamín Ms. I (&A), I, 9(13-16).

Ítem, bulits ... tost mudar: “Qui vol mudar coitadamen / son auzel dins un mes clauzen; / mudar lo pot, calque temps sia, / que ja non trobara fadia. / Doas serpens, o una sola, / cotz hom en aiga, en un'ola / que sera plena de fromen. / Cant sera coita lonjamen, / e-l fromentz er ben enbegutz / del vere, e gros e cregutz, / de sel fromen vos paiseretz / doas galinas que tenretz / en tal luec clauzas que per re / no mangen als ni so ni que. / Cant auran la meitat manjada, / aia una muda triada / en bel luec privat e caut, / on fassa lo soleills assaut, / lo mei jorn, e la ora nona, / c'aitals muda li sera bona. / Cant aurretz vostr'ausel lai mes, que s deu mudar d'avant un mes, / a manjar vos li donaretz / sellas galinas, e veiretz / que tota la ploma-l cairà, / aisi que cais nutz remanrà” *Dels auzels cassadors*, vv. 1447-72; “De proluxa muta, trigessimum secundum capitulum. Accipiter si tarde mutam fecerit, pennas suas plumas segniter immutando, accipe serpentem unum vel duos et, capitibus amputatis et visceribus abstractis, mitte in olla nova quousque fortiter decoquantur. Deinde ciba eum illis carnibus et pinguedine” Gil, (*De accipiter*, cap. 8.32), p. 214, l. 22-26 i 29 (f. 17v); “Se donne également en pāt, pendant la mue, (de la chair de) quelque serpent aquatique que l'on aura sectionné à quatre doigts de la tête et à autant de la queue, puis dépouillé et vidé; [cette portion nettoyée du corps sera mise à sécher (F)] au soleil jusqu'à ce qu'elle se désagrège en miettes que l'on pilera finement au mortier et dont on tamisera la poudre obtenue à travers un épais tissu de soie; mettez l'extrait du tamisage dans un bocal en verre que vous tiendrez en réserve. Dès que vous voudrez hâter la mue de l'Autour, vous prendrez une beccade de chair, vous y saupoudrerez un peu de cet ingrédient et en abêcherez vostre oiseau; [s'il l'avale (D)], c'est là ce que vous désirez, mais s'il ne veut l'avalier, saisissez délicatement l'Autour d'une main et, (de l'autre), poussez-lui la beccade dans la poche. Ce remède lui fera tât jeter ses vieilles pennes et il sortira de mue sommé au mieux.[...] Vous pouvez, encore, le pâtre d'un morceau de mue de serpent [incorporé à la chair du pāt (D)]” *Gitrif*, 44(5 i 11); “Si autem in muta pennas non cito proiecerit, serpentem varium qui inter alios minus habet veneni et Germanice [h]unc vocatur, cum tritico coque ex quo tritico et iure serpentis, gallinam ciba et pota, et illius gallinae carnibus refectur accipiter et

pennas deponit et morbum si quem habuerit, expellet. Solidarum quoque novarum pennarum plurimum decoratus, longo vivet tempore et iugiter sanus et hylaris erit” AG, p. 1483, l. 11-17; “Il y a un autre moyen d’accélérer la mue. Bats une couleuvre avec un bâton de coudrier jusqu’à ce qu’elle soit morte, découpe-la en morceaux, excepté la tête et la queue. Tu mettras les morceaux dans un pot de terre neuf, rempli d’eue claire de puits et où tu auras mis du blé. Tu feras bouillir tout cela ensemble si longtemps qu’il ne reste plus rien de la couleuvre. Cette eau sera filtrée dans un autre vaisseau, où tu mettras de bon froment pendant que l’eau est encore toute chaude. Ce froment trempera dans l’eau jusqu’à ce qu’il soit bien enflé et l’eau toute froide; alors tu le mettras à sécher dans un endroit élevé. Tu donneras ce froment à une poule pendant neuf jours, et les neuf jours passés tu donneras à manger une gorgée ou deux de la poule à ton faucon. Il faut qu’il soit fort e gras quand tu lui en donnes, et tu peux être sûr qu’il muera tout de suite, jetant d’un coup toutes ses pennes et toutes ses plumes” *Modus*, ed. Paris, 1989, p. 124-25; “[El xviiº capítulo es quando el açor non puede mudar.] El açor que non puede mudar, toma una culuebra viva e båtela bien et cuéguela con el trigo much en el agua, et da el trigo a comer a una gallina por ix días et después das la gallina / a comer” *Azores* (=LM), f. 164v; “Capítulo 116. El cxvi capítulo es de quando el açor no puede mudar. El açor que non puede mudar, toma una culebre biva e båtela bien e cuézela con el trigo mucho en el agua, e da el trigo a comer a una gallina por nueve días, e después darle as la gallina a comer” *Cetrería CXVI* [116], f. 26; “Capítulo 29. Para el ave que no puede mudar. [73v] El ave que no puede mudar, toma una culebra biva e våtela bien e cuéçela con el trigo e con el agua, e da el trigo a comer a una gallina nueve días, e después darle as la gallina a comer” *Modo* 29, f. 73v; Tostado XXI; Gandolfo 150; *Agogo Mago* 114, p. 97.

Mas més val quant muden per lur temps: “Si vous avez le moyen de ne pas soumettre l’Autour à quantité de médecines desquelles on espère la rapidité de la dépennaison, faites-le, car l’oiseau ne jette pas ses plumes sans être pris d’une fatigue qui l’envahit tout entier our d’une réaction contre la drogue que vous lui donnerez, et il est rare qu’il puisse surmonter une telle difficulté sans que cette drogue ne lui nuise et sans qu’il n’en contacte quelque mal entraînant une altération de son caractère et une disminution de ses capacités au vol à la proie” *Ġitrīf*, 44(13) (cf. B 32); Moamín lat. i it. I, 9(19), p.e. “Abstinere poteris a medicinis, hoc erit melius, nam hujusmodi medicine contrarie sunt nature sue” ms. T (&B); “souffrés vos de ces mecines, qar ce sera tot li miauz, qar ce mecine sunt contraire a lor nature” Moamín fr. I, 49.16; “Mes gardez vos de donner tantes mecines a l’oiseil, qar mout li est perils” Ghatrif fr. 37(5).

<15.> *De bexar aucell*: Vegeu la similitud d’aquestes indicacions respecte a aquesta delicada etapa (i el potencial mecanisme patològic inherent a “rompre el sagí” a l’ocell) al *Trattato de la preservazione da cancer* d’Innico d’Avalos, cap. 24, ff. 19v i ss. (Lupis, *Sezione*, p. 69 i ss.).

Cant hom vol bexar son aucell, [...]; ítem, leu ... aucel: “Comment abaisser l’oiseau de vol au sortir de la mue. [Les Persans (H); Al-Ġitrīf et Adham (D)] ont dit: [...] Prenez, donc, du mou de mouton (*riyya šāt*), coupez-le en tout petits morceaux que vous laverez soigneusement pour en éliminer tout le sang et l’élément fortifiant et paisez-en l’oiseau; ce régime lui fera fondre sa graisse” *Ġitrīf*, 46 (cf. B 34); “[De amegrir les oissieax qant il issent de mue[[...] Prenez dou poumon dou mouton [...], et lavez le bien [...] et peissiez en l’oissel, et sachiez qe ce le fera amegrir” Moamín fr. I, 50; “[Di inmacrire li ucelli quando escono da la muta. c. .x.] Piglia pulmone de castrato [...], et

lavalo bene [...] et pasce l'ucello, imperciò che questo lo farà macro” Moamín Ms. b, I, 10(2); “[Il decimo capitolo insegna dimagrire l'ucello quando esce di muta] [...] [S]e tu vuoi smagrar l'ucello tuo quando egli escie di muda, prendi il pulmone del castrone e taglialo bem minuto e lavalo con molte aque insino [...] e di ciò pasci l'ucello, ché questo il farà divenir magro” Moamín Ms. c, I, 10(2); “[Capitulum decimum de macrificatione avis cum exit de muta] Accipe pulmonem arietis et [...] et lava bene [...] et pasce eum, nam hoc macrificabit eum” Moamín Ms. T (& B), I, 10(2); “[De macrificatione avis cum exit de muta. capitulo .xº.] Accipe pulmonem arietis et [...] et lava bene [...] et pasce eum, nam hoc macrificabit eum” Moamín Ms. I (& A), I, 10(2); “Capitolo .xxxv. Come deii smagrar tuo oxello quanno el chavi de muda. Quando tu chavi tuo oxello de muda come tu el dei smacrare tuoi palmone de/.... [n. 2: endast punkter efter *de* i It.4], e lavallo in l'aqua fredda [...] e dàlli a bechare, questo pasto smagra” Ghatrif it. 35, fol. 19r; “D'amegrir l'oysel qant l'en l'oste de mue. Qant vos trahez vostre oysel de mue et vos le volez amegrir, prenez dou poumon d'un oysel et tailliez le soutilmant, mes ne por quant en tiel maniere le tailliez qe li morsel remaingnent entier, et après ce les fetes bien laver en eve froide dusqu'a tatn q'il soient bien mundé et bien purgé dou sanc et de sa vertu, et donez les a maingier a l'oysel. Et saichent tuit qe ceste mecine liquefie la graisse de l'oysel et le fet amegrir” Ghatrif fr. 39, p. 285.

Cant hom vol bexar son aucell, [...] ; ítem, leu ... sucra: “después que las sacaren de las mudas e ovieren bien eguadas las péñolas cátenlas, e si fueren gruessas e las quisieren enmagreecer, fáganlo de guisa que les non fagan mal, e denles carne remojada en vino añejo buelto con miel cocha, o denles un pedaçuelo de carne con del ásarón, ca esto les todrá la grossura e las temprará. O tomen de los livianos del carnero e lávenlos bien fasta que se alimpien de la sangre e denles d'ello tanto quanto ovieren mester; o denles del açúcar tanto quanto ovieren mester” “Moamín cast.” I, 12.

E quant conexerets ... e pendre alent: “Comment abaisser l'oiseau de vol au sortir de la mue. [Les Persans (H); Al-Ġiṭrīf et Adham (D)] ont dit: Quand vous avez sorti l'oiseau de vol de la mue, si vous voulez l'abaisser et lui ôter de sa graisse pour le rendre plus soumis s'il se fait indocile, il vous faut le faire bien doucement pour le remettre ou réclame sans lui causer du choc” *Ġiṭrīf*, 46 (cf. B 34).

E puys, cant farà fret,... rompre son saguí: “sans lui causer du choc” *Ġiṭrīf*, 46.

Sobre tote res ..., mayorment nisayt: “Le souverain exigera encore des oiseleurs ..., car leur mort est due, la plupart du temps, ..., à une mauvaise connaissance de la façon dont on les rétablit sur le poing, quand ils sautent hors du gant de leur porteur” *Ġiṭrīf*, 33(2); “quando avis saliet de manu sciat falconarius reducere ipsam ad manum suaviter et artificialiter” Moamín lat. I, 6(26); “E qant li oissel se debait et sail jos de la main dou fauconier, si le doit savoir [metre] sus sainemant” Moamín fr. I, 31(4); Moamín it. I, 6(26).

<17.> De porgar aucells

Si ... molt: “mas per abaxar-lo bé dats-li ha menjar de poll petit que no sia molt gran, e ofegau-lo en l'aygua e dats-li'n per cominal, car és bona vianda e llexetiva” V (còpia s. XV ex.), f. 13; “Ítem, algunas vezes acasçe que'l esparver está esquibo de graseza, y para lo fazer benir punto para lo poder cazar y para lo baxar de las carnes, toma un pollo

chiquito de los que van zaga la madre y afógalo en agua fría y fáçle buena gorja, y assi desçenderá y si neçessario fuere hazlo dos vezes” *De la condición natural y de la ferosura del azor y esparver*, f. 100 (transcripció de J.M. Fradejas Rueda).

<18.> De colp d’uyll

Si alcun auçel ... an los vulls: “E quando se le fizier la nuf por ferida o por sennal de ferida ques les finque en los ojos, tomen sangre de las pénnolas de los palominos e del çumo del culantro e del orpimente vermejo molido, tanto de lo uno como de lo ál, e mézclenlo todo en uno e échenles dello en los ojos” “Moamín cast.” III, 1; “Et se ce fust avenuz par occason de ferie, preñez dou sanc des pennes d’un columbel et d’eve de coliadre et d’arsenic ros poudré, de chascun una part, et mellez les ensemble, et puis l’en metez en l’euz, qar molt li vaudra” Moamín fr. III, 1(10); “Si questo venesse a l’uccello per alcuna percussione, piglia del sangue de le penne de columbi et acqua de coriandro et arsenico russo pulveriçato, ana parte .j^a., mischialo insieme et ponili ineli ochie, et giovarà assai” Moamín Ms. b, III, 1(10); “E se ciò serà avenuto per battitura o percossa [n. 17: per altra cosa *i*], piglia del sangue delle penne d’un colombo giovane e dell’aqua del coriandolo e dell’arsenicho rosso polveriçato, ugualmente di ciaschuno, e mischialo ensieme, e mectine dentro dall’ochio” Moamín Ms. c, III, 1(10); “Si accidit hoc ex percussione, accipe de sanguine pennarum columbi et da [n. 7: de *B*] aqua coriandri et de arsenico rubeo pulverizato ana partem .i., misce simul et pone in oculo, quoniam juvabit” Moamín Ms. T (& B), III, 1(10); “Si acciderit hoc ex percussione, accipe de sanguine pennarum columbelli et de aqua coriandri et de arsenico rubeo pulveriçato equaliter, misce simul et pone in oculo, quoniam est jувativum” Moamín Ms. I, III, 1(10); “Ad oculos qui ex offensione externa sanguine suffusi sunt. Pvlllo columbino multas pinnas euellito, easque digitis exprimito, atque ex ipsis decidentem sanguinem in accipitris oculum instillato, post duos au tres dies conturbatum oculum frequenter eluito rore, qui oleribus insidere solet” Demetrii Constatinopolitani, *De re Accipitraria*, cap. 47, p. 41, a ed. Rigault.

Si alcun auçel ... vin blanch: “Traitement de [l’Autour et de autres (D)] oiseaux de vol atteints de lésion oculaire (*turfā*). [...] Le traitement en est de prendre un « moineau de montage » (*‘usfūr ġabalī*) [n. 244: Il est impossible d’identifier cet oiseau; peut-être s’agit-il d’un Bruant (genre *Emberiza*)], de l’égorger et d’en faire goutter le sang dans l’œil de l’oiseau. S’il ne guérit pas, instillez-lui dans l’œil du vin vieux (*hamr ‘atīq*) et il guérira, avec la permission d’Allah (qu’Il soit exalté !)” *Ġītrīf*, 54(2) (cf. B 41); “De medicamine lacrimarum. [...] Cura est: accipe sanguinem calidum passeris et instilla in oculo vinum vetus, et proderit” Moamín ms. T (&B), III, 4(4); Moamín lat. i it. III, 4(4); “De la cure d’une enfermité q’avint as oiseax de ra[pi]ne aucune foeë, por qoi li euz li lermoient. [...] prenez sanc chaut d’une passere et gotez li dedenz l’euz et vin vieaux avec. Et li vaudra, qar profitable est” Moamín fr. III, 4(2).

Si alcun auçel à prés colp an l’uyll, [...]; ítem, hi és bo que hom li mete femte de luert: “EL primero capítulo del tercero tractado es de cómo las deven melezinar de la nuf que se les faze en los ojos o de quando pierden en viso teniendo los ojos abiertos. [...] [et ssi mejoraren con esto, et ssi non tomen del estircol del lagarto una partida, et del açúcar blanco media partida, et muélanlo et ciérnanlo et échenles dello en los ojos]” “Moamín cast.” III, 1.

<19.> De malaltie de frador

Si alcun ... lo fetge: “Traitement de l’Autour [pris de froid et de transissement (*kuzāz*) (D)]. [...] Le traitement en est d’approcher l’Autour des braises d’un brasero ne dégageant pas de fumée; cela pourra le réanimer. Sinon, faites-lui avaler un tour petit peu d’huile de ben (*bān*) pure et faites-lui en sentir aussi un peu; [cela lui fera du bien (D)]. Sinon, enduisez une aiguille à kohl d’un peu d’huile de ben et introduisez-la-lui en suppositoire; désaltérez-le d’eau tiède versée goutte à goutte dans la gorge. S’il se réanime, paisez-le d’un pigeonneau dodu en lui offrant d’abord le foie, le cœur, les poumons et ce que vous pourrez recueillir de sang” *Ġitrīf*, 60(2) (cf. B 43); “[Des enseignes de ceste enfermité qi est en la lange ebree zug, ce est a dire autant en la nostre comme pasme] De la cure de ceste enfermité. La cure de ceste enfermité, selonc auquant de sages qi de ce parlent, doit estre tiele qe l’en doit fere feu de charbons qi ne facent point de fumee et aprosmer li oissels. Et se ce ne li vaut, metez li dedenz la bouche auquant de been pur et auquant autresi en ses nares. Et se ce ne li vaut, fetes li un crister de been, et après ce li fetes goter ever rosee un pou chaude en sa bouche. Et s’il recovre s’alaine, donez li a maingier de char d’un columbel gras, et peissiez le dou cuer et dou fie et dou poumon de lui autresi et de suen sanc” Moamín fr. II, 29(1-5); “[Medicina ad oripilatione et spasmō. c. .xxii.] La cura de questa infirmitate è tale, che tu lo accosterai ad uno fuoco de carboni sença fumo. Et si non lo giovarà, poneli inelo naso uno poco de been puro, et uno inela bocca sua. Et si non giova, clisteriçalo de been; [...] et [...] li darai carne de columbini grassi; et apreli lo fegato [...]” Moamín Ms. b, II, 13(4-7); “[E ‘1 .xj^o. capitolo: come si medica lo spasimo (n. 7: spasmō *h*) La cura sua è che tu il mecti presso del fuocho di carne sança fummo [n. 224: di carne (*statt*: carbone) senza fume *h*, dove no sia fumo e pascilo di carne *i*], e mectigli in boccha alquanto di been [n. 225: bean *h*], e nelle nariglie ancora. Et se questo no giova, fagli un crister di been [...]. Et [...] dàgli a mangiar di carne di colombo giovane grasso e apri [n. 226: dàlli *i*] lo fegato [...]” Moamín Ms. c, II, 13(4-7); “[Capitulum .xviii. De medicina infirmitatis que dicitur oripilatio et spasmus] Cura hujus infirmitatis tallis est quod aproximetur ad ignem carbonum sine fumo; et si non juvatur pone in ore suo aliquid de bet [n. 55: bee *B*] puro et aliquantulum in naribus [...]” Moamín Ms. T (& B), II, 13(4-5), manca resta; “[De medicinis infirmitatis que vocatur çug [n. 136: zuc] idest pasmus [n. 137: spasmus]. capitulum .xiii.] Cura cujus ut approximetur ad ignem carbonis sine fumo; et si non juvat pone in ore suo aliquid de been puro et aliquantulum in naribus suis; et si non juvat, crusteriça cum de been [...]; et [...] da ei de carnibus columbelli pinguis et aperi epar [...]” Moamín Ms. I (& A), II, 13(4-7); Glessgen no estableix correspondència amb cap capítol del “Moamín cast.”, però dues referències s’hi acosten amb menor coincidència que les anteriors, **a**) Potser “ÉST es el .viii^o. capítulo, el que fabla de cómo las deven melezinar del remadizmo de la umidad. [...] e si guarecieren con esto, si non desté[lle]nles en las narizes .iii. destellos dolio dalneredín o dalben, e después pónganlas al sol e déxenlas estar quanto .iiii. oras; e si folgaren con esto, si non denles carne fresca e caliente de palomas e después, a cabo de dos días, melezínenlas con este melezinamiento que aquí diremos agora, e es esto: que les unten las narizes con olio dalneredín e fazerles á pro. [...] E las cosas que les tienen gran pro pora estos quatro romadizos que avemos dichos, e mayormiente al que es de frío, es que [...] si les echaren en las narizes olio dalben e las pusieren al sol e las dexaren y quanto dos oras fazerles á pro” “Moamín cast.” II, 8, amb equivalències als altres Moamins a “Et se ce ne li vaut encore, metez li es nares d’oile nardin ou d’oile de been et liez le après ce au soleauz par quatre hores, et se li chatar ne se resolt por ce, doneç li de char de columbeax chaut et mecinez les après does jorns et oingiez les nares d’oile nardin” Moamín fr. II, 18(4); “Medicina al catarro humido. c. .xvi. [...] Et questo non giovandoli, le ponerai

inel naso suo oleo nardino et oleo de been; et ponilo al sole per quattro hore. Et si lo catarro non se reluerà, li darai carne columbine calide, et poi passati duy dì, lo medicarai; et untaraili lo naso suo cun oleo nardino” Moamín Ms. b, II, 8(6-7); “e se questo non giova, mettegli nelle nariglie dell’olio nardino e dell’olio de been [n. 177: olio de berbe *i*], e lasciolo stare al sole lo spatio di quattro hore; et se [’l] catarro non si risolve, dàgli di carne di colombo calda, e al terço di ricomincia [n. 179: comenza *i*] coll’olio nardino” Moamín Ms. c, II, 8(6-7); “Recipe de medicinis catarri humidi. .viii. [...] et si hoc non juvat, pone in naribus suis de oleo nardino et de oleo been et ponantur ad solem per .iiii. horas; et si non reservatur [n. 106: resolvatur] catarrus, detur de carnibus columinis calidis, et medicentur postea biduum et linias nares suas cum oculo mandino [n. 107: oleo nardino]” Moamín Ms. I (& A), II, 8(6-7); **b** “ÉST es el .lxi°. capítulo, el que fabla de cómo las deven melezinar de las enfermedades que les acaeçe[n] de partes de frío. [...] e si mejoraren con esto, si no tomen del olio del resno e destéllenles dello en las goliellas .v. dellos, e después denles quanto la quarta parte de so cevo” Moamín, II, 61; “Capitres lx des enfermeitez qi vienent par occasion de froit. [...] Et s’il ne gerist por ce, l’en doit prendre d’oile de miroslauz et goter en cinc gotes en la bouche a l’oiseil, si q’il li passe dedenz la gorge, et doner li a maingier le qar de suen past” Moamín fr. II, 94(1, 4); “Medecine a le infirmitate che provengono da frigiditate. Capitulo .Lxij. [...] Et si per questo non si sanarà, piglia oleo mirasole, et instillane cinque gutte in canna, et dàli lo quarto del suo pasto et sanaràsse” Moamín Ms. b, II, 61(1, 4); “[Q]uando malattia viene a uccello per freddeça, [...] Et si per questo non megliora, piglia dell’olio di mirasole [n. 774: mirasole *h*] e mettegnene .v. goccioline nella gholà, e dàgli la quarta parte del suo pasto, e fia guarito” Moamín Ms. c, II, 61(4); “Capitulum .Lx. de medi[cin]a infirmitatis que accid[di]t ex frigiditate. [...] Et si per hoc non convaleat, accipe de oleo mirasolis et instilla .v. guttas in gutture suo et da ei quartum sui pastus, et sanabitur” Moamín Ms. T (& B), II, 61(1, 4); “De medicinis infirmitatum accidentium ex frigiditate [n. 472: superfluitate]. capitulo .Lx. [...] Et si per hoc non convaleant, accipe de oleo mirasol et stilla .v. guttas in gutture suo et da ei quantum [n. 474: quartum] sui pastus, et sic sanabitur” Moamín Ms. I (& A), II, 61(1, 4).

<20.> De maleutie de calor

Si ha malautie de calor, ... aucels novells: vegeu F, cap. LI; “Accidit accipitri, ut calefiat ultra naturam & complexionem suam in tantum quandoque ut febricitet, & tunc erit tactu calidus, & uidebitur tristis: quod quandoque nuenit ex solis spiritibus inflamantis ex nimio labore, & quandoque ex humoribus putrefactis in aliqua parte corporis eius. Et tunc si macer est, parum & sæpe cibetur ex carnibus pullorum & paruarum auium, à passeribus tamen tunc abstinere melius est, quia multum calide complexionis existunt. Et dictae carnes dentur sibi in rebus naturaliter frigidis, inuolutæ in seminibus cucurbitarum & cucumerum tritis, aut mucilagine psyllij & similium, uel paulisper coquantur in syrupo uiolato & similis, & sibi dentur, & ponatur in loco frigidus & obscuro super pertica pannis lineis inuoluta, in succis frigidis plerunque infusis” Pietro de Crescenzi, X, 6; “Traitement de l’oiseau de vol affecté par la chaleur torride et le sirocco (*samūm*). [...] En outre, il conviendra d’exiger du fauconnier de l’oiseau [de mettre celui-ci en un endroit frais (D)], de disposer un récipient plein d’eau [froide et (D)] très pure, d’en laver l’oiseau en ayant ajouté à cette eau un tout petit peu de camphre (*kāfir*), de lui en instiller dans les narines et de l’en asperger [en la lui soufflant à la face (D, E)]. Si le fauconnier craint, pour l’oiseau, une conséquence néfaste du traitement [et son refroidissement trop violent (F)], il l’abreuvera d’eau de

rose (*mā' ward*) [qu'il aura adoucie au sucre blanc (D, F)], et il lui en fera goutter sur le crâne et dans les narines avec un peu d'huile de violettes battue dans l'eau froide. Quand il verra que l'oiseau a recouvré son état normal, il le paîtra de chair de poulets (*farrūġ* pl. *farārīġ*) ou de Cochevis huppés [ou de jeunes Martinets (*'uwwār* pl. *'awāwīr*) (E, F)], après les avoir vidés de leurs viscères, bien nettoyés [et laissés refroidir (D, E, F)]. Ce pât sera relevé de sucre blanc fourré entre chaque couche de chair; cela sera salutaire à l'oiseau, si Allah (qu'Il soit exalté!) le veut bien" *Ġitrīf*, cap. 127(3-4) (cf. B 72v); "Des enseignes de l'enfermité de la fevre et dou cholor de li. [...] Après ce est mestiers qe li fauconiers mete l'oysel en un leu froit et mete auquant de camfore en eve froide bele et clere, et puis le mete devant a l'oysel por ce q'il en boive, et après ce li face goter eve clere en ses nares. Et s'il doutast par aventure de la froidure de la chamfore, si li arose d'eve rosee en qoi ait esté fonduz sucre, et face l'en goter sor suen chief, et en ses nares face goter auquant d'oile viole mellé o eve froide. Et s'il semble gerir, si le peissez de char de pols ou de cupates ou d'autres oiselet petitez, en te[l] maniere qi l'en gite premeremant ce q'il ont es ventres, et puis les li doint a maingier. Encore funde autresi sucre en eve, et puis le mete dedenz morseaux de char et les doint puis a maingier a l'oysel, qar molt est profitable" Moamín fr. II, 64(5-8); "Medicina a la caliditate. c. .xLviij. [...] Ma è necessario che tu, ottimo falconere, poni lo ucello in luoco frido, et poni uno poco de camphora in acqua chiara, che lo ucello ne beva; et instillali uno poco de acqua clara inel naso suo. Ma si tu dubitarai de la freddeça de la camphora, adaquala cum acqua rosata, inela quale infundi çuccaro, et instilla sopra la capo de lo ucello, et inelo naso uno poco de ole[o] violato misto cum acqua freda, et si viderai ch'ello incomincia ad tornare ad sanità, cibalo cum carne de pollo overo de cupata overo de ucelli piccoli, in tale modo che ne iette primo lo ventre; et depo' dâlo ad mangiare ad lo ucello; et infundi çuccaro in acqua, et ponilo in tre pecçi de carne, la quale darai ad mangiare ad lo ucello, et giovarà" Moamín Ms. b, II, 39(1, 7-10); "Capitolo .xxxvi. [S]e ll'uccello habbia febbre e chaldeçça [...] E conviene che il falconiero la mecta in luogho freddo e mecta um pocho di canfora nell'acqua chiara che llo bee [n. 566: beva *h/i*], e distilla un pocho d'aqua chiara nelle nariglie. Et se tu dubiti di troppa freddeçça, bagnalo d'acqua rosa e fonduto [n. 567: dove sia/fia infonduto *h/i*] çucharò e versagli sul capo. E nelle nariglie gli distilla um poco d'olio violato mischiato con acqua chiara freda. Et se ll'uccello megliora, pascilo di carne d'uccelli presi o di picchol uccollecti ma gettane quel dentro e lascialo freddare e dàgli a mangiari" Moamín Ms. c, II, 39(1, 7-10); "[C]apitulum .xLi. de medicamine caliditatis. [...] Oportet autem falconerius ponat avem in locum frigidum et ponat aliquantulum de canfora in aqua clara et bibat eam et instilla aliquantulum de aqua clara in naribus suis. Si autem dubites de frigiditate [n. 123: frigiditate *B*] canfore, ad aqua eam cum aqua rosata in qua infundatur zucorum et instilla super caput eius et in naribus suis aliquantulum de oleo violato [n. 124: violaceo *B*] mixto cum aqua frigida. Si autem videtur convalescere cibetur cum carnibus pullorum vel cupate vel avium parvularum taliter ut eitias prius ventrem, et comedere avi, et funde zucorum in aqua et pone inter frustra carniū quas comedet, et juvabit" Moamín Ms. T (& B), II, 39(1, 7-10); "De medicinis februm. c. .xxxviii. [...] Oportet autem ut falconarius ponat hunc in loco frigidum et ponat aliquantulum de camphora in aqua clara ut bibat eum, et distilla aliquantulum de aqua clara in naribus suis. Si autem dubites de frigiditate camphore, da de aqua cum aquar rosarum ubi infunditur çuccarum et distilla super caput ejus et in naribus suis aliquantulum de oleo violis mixto cum aqua frigida. Si autem videatur convalescere cibetur de carnibus pullorum vel cupate vel avium parvulum taliter et eicias primo ventrem et sine infrigidari, et da comedere" Moamín Ms. I, II, 39(1, 7-10); amb escassa afinitat, "ÉST es el .xxxix[º]. capítulo, el que fabla de cómo las deven

melezinar de la calentura. [...] tomen de la canfora e mézclenla con peso de tres dineros de plata dagua [...] [E] éstos son otros polvos pora la calentura otrosí, e es que tomen de la regaliza e del çumo [del] alhavaca e del cubebo e del açúcar blanco, tanto de lo uno como de lo ál, e mezclen con ello un poco de canfora e buélvano con olio de violetas e ayúntenlo todo con goma arábica, e quando lo ovieren mester, déngelo assí como dixiemos de los otros polvos” “Moamín cast.” II, 39.

<21.> De hofeguament

Per ofeguament ... girofle: “Traitement de l’Autour pris d’indigestion (*bašam*) et de nausées (*tuhām*). [...] Si donc l’oiseau souffre d’indigestion, il n’est, pour cela, rien de meilleur que d’user de patience et de lui supprimer le pāt afin qu’il se nettoie de l’intérieur, que ses émeuts se clarifient, que disparaisse son haleine nauséabonde, qu’il fasse de nouveau preuve d’entrain et qu’il retrouve son appétit de chair. On peut, en ce cas, soigner l’oiseau avec de la poudre de senteur musquée ou de la gomme mastic, du gingembre, du carvi avec de la cannelle de Chine ou de poivre [blanc (F)]; on pile cela avec de la chair de poulet desséchée, émincée ou en morceaux et l’on en paît l’oiseau. Vous pouvez encore lui faire prolonger le jeûne dans une pièce obscure jusqu’à ce [que se dissipent sa nausée et son indigestion (E)] [...]. Ou encore, tenez l’oiseau à la diète tout un jour jusqu’à la nuit et, au soir, paisez-le [...]. Ou encore, paisez-le avec du girofle mâle (*qaranful dakar*) en poudre, c’est-à-dire les noyaux de girofle que vous pilerez très finement, que vous tamiserez et de la poudre desquels vous garnirez la chair du pāt dont vous paîtrez l’oiseau; cela est bénéfique contre l’embarras gastrique et, aussi, contre la craie, [si Allah le veut bien (E)]” *Ġitrīf*, 130(3-5, 7) (cf. B 73v); “Moamín cast.” molt allunyat; “Capitres xlvi, et contient deus rubrices soutz soi de la cure d’une enfermité qi vient par male digestion. [...] En ceste enfermité n’a nulle meillors mecine com est ce: l’en ne li doint rien a maingier dusq’a tant q’il ait bien vuidié et mundé suen ventre et qe sa esquizeüre soit bien mundee et qe la puors soit passee dou tot qi venoit de suen odor [..]. Ou prenez maste et carvi et gingibre et zenam et pevre et poudrez les, et metez cele poudre puis en char d’une geline et peissiez en l’oysel. Ou metez le en une meison obscure dusq’a tant qe sa male digestion soit pasee, et puis li donez trois morseaux de char tiendre envelopé en poudree de masturce et de gingibre et de charon, et puis les fetes repouser dusq’a tant q’il ait enduit, et après ce le peissiez encore de char tallie et mise en eve chaude. [...] Mes s’il ne gerist por ce, donez li a maingier de semence qe l’en trove es girofles poudree” Moamín fr. II, 80(1), 81(2, 4-5, 9); “Medicina a la indigestione. c. .Lix. [...] Et si questa infirmitate non ci è meglio medicina de inanitione, et non li dare ad mangiare, perfin che non sarà purgato lo suo ventre, et emundarà la egestion et passaràli lo fetore [...]. Overo pone lo ucello in luoco obscuro, perfin che li sarà passat la indigestione sua; depo’ li dà tre morsi de carne tenera sparsa de pulvere de nasturço et de çinçabaro et akaron, et po’ falo reposare perfin che paida; depo’ cibalo de carne tagliata in acqua calda.[...] Et si per questo non incominciarà ad fare meglio, dàgli ad mangiare de le semente pulvericate che truovano dentro li garofani” Moamín Ms. b, II, 48(1, 5, 7-8, 10); “[E ‘1 .xxxxv. capitolo: come si medica la indigestion cioè non esmaltire] [S]e ll’ucello non ismaltisce bene, [...]. E in questa malattia non è migliore medicina di questa: ciò che non gli sia dato a mangiare fino a ttanto che non sia bene dilivre [n. 647: delivero *h*, digiuno *i*] del pasto primaio [n. 648: suo che l’ha dato prima *h*, primo *i*], e l’egestion suo sia migliorata, e sia passata la puçça del naso [...]. O piglia mastrice, carvi, gengiovo, channella e pepe e fanne polvere e mectila con carne di pollo e dàglia mangiare, e mecti l’ucello en luogho obscuro fin a ttanto che smaltischa bene, poscia piglia tre morsi di carne e involgila en polvare di

nastruccio [n. 651: nasturcio *h*, nastruzzo *i*], di gengiovo e di caron [n. 652: d'acaron *h*, de acharon *i*], e dàgli a mangiare, e poscia fallo riposare fino a ttanto che habbia smaltito, poscia pascilo di carne immollata in acqua calda. [...] Et se per questo non guarisce, dàgli con pasto [n. 655: *Lücke in h*] del seme polvericato che ssi truova dentro ai garofani” Moamín Ms. c, II, 48(1, 5, 7-8, 10); “[C]apitulum .xLviii. de medicamine indigestionis. [...] Et in ista infirmitate non est melior medicina nationi et quod non detur sibi comedere donec mundetur venter suus et emundetur egestio sua, transibit fetor [...]. Vel pone avem in obscuro loco donec transeat digestio [n. 143: indigestio *B*, *aus* egestio *korrigiert*] sua; deinde da sibi tres morsus carnis tenere involutas in pulvere nasturtii et zinziberis et acharon et postea fac ipsum quiescere donec digerat; deinde ciba eum de carne cesa in aqua calida. [...] Si autem non convaleat, da comedere de semine quod invenitur in gariofilis pulverizatis” Moamín Ms. T (& B), II, 48(1, 5, 8, 10); “De medicinis indigestionis. .xxxxvii. [...] et in ista infirmitate nec est [n. 403: non est] melior medicina inanitione et quod [n. 404: quando] non detur sibi comedere donec bene mundetur venter suus et emendetur ergo [n. 405: egestio] sua et transibit fetor [...]. Vel accipe masticem et carvi et zinziberis et cinamommi et pipere, pulverica et pone in carne pulli et ciba. Vel pone avem in obscura domo donec transeat indigestio sua; deinde da tres musus carnis tenere involute in pulvere nasturcii et zinziberis et acori, et fac ipsum quiescere donec digeat [n. 407: digerat]; deinde ciba eum de carne cesa in aqua calida. [...] si autem non convalerit, da conmedere de semine quod invenitur de gariofilis pulvericato” Moamín Ms. I (& A), II, 48(1, 5, 7-8, 10).

<22.> De gitar la gorgua

Quant l'aucell gite ço que ha menyat, [...] dats-li carn de vaque, ... aygua calda: “Si gula sit stricta, fac bucellos ex tenera carne vace quanto majores pati potuit et dimitte in aqua tepida donec albescant et da. Probatum est” *Alexander 4* (Cy. 10, p. 49). “[LXXVI. Cant auzels a gola estreita] [...] De la carn de vaca faitz morsels | aisi grosetz com vostr'ausels | si gol'estrecha non agues; | asatz leu traïr lo pogues. | En aiga tebea estan | sill morsel, aisi fait estan, | que sion tornat blanc e le” *Dels auzels cassadors*, vv. 2135-2140, que Tilander restitueix a “De carn de vaca faitz morsels | aisi grosetz que vostr'ausels, | si gol'estrecha non agues, | asatz leu traïr lo pogues. | En aiga tebea estan | sill morsel aisi fait e tan | que sion tornat blanc e le” i tradueix al francès “Faites de chair de vache de si grands morceaux que votre oiseau, s'il n'avait pas la gorge étroite, pourrait les avaler bien facilement. Les morceaux ainsi faits seront dans l'eau tiède jusqu'à ce qu'ils soient devenus blancs et lisses” (Cy. 10, p. 36-37).

Quant l'aucell ... en aquella aygua: “Traitement de l'Autour pris de [vomissements (*qay'*, *qadf*) (F)] [n. 509: A, B, C et E annoncent par erreur le traitement de la craie. Dans D manquent les chapitres 131 à 137 inclus]. [...] Les Persans, à propos du traitement de l'oiseau qui rend son pât, se sont ainsi exprimés: Le remède en est que vous le teniez à jeun, sans lui donner la moindre nourriture jusqu'à ce que son intérieur se nettoie et que le pât non digéré soit [assimilé (F)]; laissez-le donc ainsi un jour et une nuit. Le lendemain matin, paisez-le de trois morceaux de chair tendre saupoudrée d'un mélange de gingembre et de cannelle de Chine très finement pilé et d'un tout petit peu de (graines de) cresson de fontaine. À la mi-journée, paisez-le du restant de sa ration normale, les trois morceaux donnés le matin devant être petits. Vous procéderez de la sorte trois jours de suite, le second comme le premier [avec de la viande de bœuf (F)] et le troisième comme les deux précédents, [mais en lui offrant de la viande de chèvre (F)]. Vous apprêterez la chair du pât hachée dans de l'eau chaude et la lui donnerez par

beccades tirées directement de l'eau chaude; cela lui lavera la mulette et lui facilitera l'ingestion du pât. Si vous voyez que l'oiseau rend le gingembre et ne garde pas le pât, prenez un peu d'argile calcinée de l'âtre ou du pain grillé en miettes, pilez-le, jetez-en la poudre dans de l'eau [que vous battez énergiquement, puis laissez décanter pendant une heure (E)], filtrez cette eau qui devra être chaude, hachez la chair du pât en menus morceaux que vous jetez dans cette eau chaude et paisez-en l'oiseau. [...] Ou encore, paisez-le en ajoutant à la chair du pât de girofle en poudre" *Ġitrīf*, 131(2, 4) (cf. B 74), on segueix una versió propera a F [manuscrit Berlí, Ahlwardt 6199 (2), 67 p., còpia de 1434, de la versió d'al-Ḥağğāğ del tractat d'al-Ġitrīf]; cf. Ghatrif fr. 34 i it. 30; amb menor relació, i corresponent a *Ġitrīf*, 130, "E agora queremos dezir cómo las guareçen quando camian el cevo, e este mal es dicho en latín vómito. E conviene que quando camiaren que no les den es' día a comer e denles otro día quanto tres pedaçuelos de carne con gengibre molido e con açúcar blanco e un poco de mestuerço, e otro día denles otros tres pedaçuelos con manteca de vacas, e dezimos tres pedaçuelos porque gelo den en tres vezes, e quando fuere el mediodía denles todo so cevo complido e remojado en agua calient, e si cambiaren el gengibre denles tres pedaços de carne de cabrón remojada en agua caliente e lavada" "Moamín cast." I, 11, p. 95-96, o bé (a continuació de recepta anterior o solapada a it.-llat.-fr., que no localitzo a cast., però no tan semblant com la anterior del cast.) "deinde da sibi tres morsus carnis tenere involutas in pulvere nasturtii et zinziberis et acharon et postea fac ipsum quiescere donec digerat; deinde ciba eum de carne cesa in aqua calida. Vel accipe nigredinem que est subtus infundo olle, funde in aqua per unam horam, coque et calefac et scinde intus carnem et da ei comedere, [...]. Si autem non convaleat, da comedere de semine quod invenitur in gariofilis pulverizatis" Moamín, Ms. T, II, 48(8-10), amb els seus equivalents a Moamín its. i fr.; "Per falcó che gita la gorga: com lo falcó gita so que à mengat, dau-li fam; e puix, dau-li a mengar carn tendra per quatre dies ab pólvera de gingebre, caniela, moritort; après donar-li as ab lo past e sia lavada la carn ab aigua tèbea; après crema de la gleda e met-i-la in aigua fredda, e dexe-la fondre, e bania la carn en aquella aigua e dóna-li a mengar" R² (còpia s. XV ex.), f. 25rv.

<23.> Per ffleuma de ventreyll

Per fleuma ... galine negre: "Traitement pour faire rendre l'Autour quand il a trop d'humidité interne [et que l'on veut lui faire rejeter beaucoup de pituite et de bile (E)]. Les Persans ont dit: Si vous voulez que l'oiseau [rende (B)] la pituite et la bile, prenez le poids de sept grains et demi de staphisaigre, dose pour traitement de la forme d'Autour de la plus grosse taille; ce sera cinq grains pour celle de moyenne taille et trois et demi pour celle de la taille du tiercelet. Pilez-la très finement et incorporez-en la poudre dans la chair du pât, sans que l'oiseau n'en flaire l'odeur; il rejettera sur-le-champ bile et pituite en grande quantité. Après cela, vous le paîtrez d'un pigeonneau dodu ou d'une poule noire ou de mulots ou de chairs de moineaux mâles; cela le rétablira pour la suite, il enduira bien son pât, [y trouvera appétit (E)] et sera plein d'ardeur au vol à la proie, si Allah (qu'Il soit exalté!) le veut bien" *Ġitrīf*, 133 (cf. B 75rv); "De la cure de la fleume et de la colere par vomir. Prenez de cele semence qi est appellee staphisagrie montenere vii grans, se ce est de greignors oisseax, mes se ce est por oisel de dimie maniere, prenez en seulement cinc, et se ce [est] por menor oisel, prenez en trois tant seulement. Et escorciez les et tridez les bien qant il serunt escorcié, et puis metez ensi dedenz la char dont vos volez pestre l'oisel en tel maniere qe li oisseax ne s'en puisse en nulle guise apercevoir, et puis l'en peissiez. Et saichent tuit qe ce purgera maintenant la fleume et la colere. Et après ce, qant vos le voudriez pestre,

donez li d'un collumbel gras ou d'un pul ou d'une geline noire grasse ou de char de soriz ou de char d'oiseau. Et saichez tuit qe, ussant l'en ceste cure, se saine bien l'oisel et s'engraisse et avra buen apetit de maingier et vollentier oissielera" *Gatrif* fr. 35(1). Amb menor relació, "ÉST es el tercero capítulo, el que fabla de cómo las deven melezinar de las enfermedades que les acaeçe[n] de parte de flema. [...] e si mejoraren con esto, e si no tomen del habarraz .vii. granos pora las aves mayores, e .v. a las medianas, e tres a las menores, e descortezen los granos e muélanlos bien e métanlos en pedaçuelos de carne delgados e fágangelos tragar, e con esto echarán la flema, e después desto denles de las carnes que alimpian la flema, ca les fará pro" "Moamín cast." II, 3(26-27); "Des mecines de la fleume engeindree en lor cors; capitres tierz. [...] Et se il par totes ces chonses ne se mudent, prenez de stafisagrie set grans por les greignors oissieax, et por ceax qi sont de dimie gise cinc, et après por les menors trois, et escorciez les et puis les poudriez. Et après ce fetes lames de charn soutilles et metez de celle poudre desus et puis en peissiez l'oissel, et ce est le dereane mecine" Moamín fr. II, 3(26); "[De le medicine de la fleuma generata inele corpi de li ucelli. Capitulo .vi. [...] Si per questo non se emendarà, pigliarai stafisagria grani .vij. a li maggiori ucelli, a li meççani cinque, a li minore tre, et scoriali et pulveriçali, et fà morselli de carne suttili et mischiali cum questa polvere et pascene li ucelli; et questa è la ultima medicina" Moamín Ms. b, II, 3(26); "[E 'l .ij. capitolo: come si debbe medicare la flemma. [...] E se per tutte quest cose non megliorano e non guarischono, piglia .vij. grane [n. 94: dramme *h*] di stafiçacha [n. 95: stafizaca *h*, trasfizaga *i*] per gli maggiori uccelli, e per gli meççani .v.; e per gli minori .3., e lavane la scorça e fanne polvere, e fa fette sottilette [n. 97: sottili/-e di/de *h/i*] o morsellecti [n. 98: morselli *h*, morzelli *i*] di carne e mectivi di questa polvere e pascine l'uccello; e questa è ultima medicina" Moamín Ms. c, II, 3(26); "[C]apitulum quintum de medicinis quando eitiunt carnes propter flegma. [...] Si enim per hec omnia non emendentur, accipe stahisagrie [n. 19: staphisagrie B] grana .vii. majoribus avibus, .v. minoribus avibus .iii., decortica et pulveriza, fiant lamine carnis suttilis et pulveriza, misce cum ca[r]nibus de hoc pulvere et pascantur et hec est ultima medicina" Moamín Ms. T (& B), II, 3(26-27); "De medicamine fleumatis generati in corporibus suis. capitulum .iii. [...] Si enim per hec omnia non emendabuntur, accipe stafisagrie grana .vii. majoribus avibus, mediis quinque, minoribus tria et decorticientur et pulveriçentur et fiant morselli carnis suttilis et de hoc pulvere misce et pascantur, et hec est ultima medicina" Moamín Ms. I (& A) II, 3(26-27). El mateix principi rau a "ÉST es el tercero capítulo, el que fabla de cómo las deven melezinar de las enfermedades que les acaeçe[n] de parte de flema. [...] tomen del habarraz iii. granos de los mayores e .v. de los menores e ál tantos de los cascós de las milgranás, e muélanlo e métanlo en un pedaçuelo de carne e déngelo a comer e átenlas en sus perchas e déxenlas estar fasta que lo echen e que echen la flema que tovieren en las cabeças e en los papos e en los cuerpos, e después que la ovieren echada pónganles agua delante, que bevan della, e después desto denles carnes calientes daves" "Moamín cast." II, 3(10), present també a tots els altres Moamins.

<24.> Quant clucha lus hulls

Quant l'aucel ... ab vi: "Traitement de l'oiseau de vol atteint d'un coup de froid dans le corps. Le symptôme en est de voir l'oiseau fermer souvent les yeux sans qu'il n'en coule de sérosité. Quand vous aurez constaté le fait, sachez que le froid l'a saisi dans le corps. Le traitement en est, le premier jour, de lui instiller dans les narines de l'huile sentant bon et, le lendemain, de mettre, dans la chair du pát, un peu de sel ammoniac et du beurre de conserve de (lait de) vache et de l'en paître ainsi, sans lui faire

d'instillation ce jour-là. Le troisième jour, on lui instillera un peu de thériaque dans du vin, à raison de trois gouttes pour chaque narine [n. 498: E ajoute: « ... ou de zerumbet avec du vin. » D donne : *bizr bāḍaranbiya* « graines de mélisse ». Le terme *bāḍaranbiya* est une corruption de *bāḍranbūya* (pers. *bādrang būyeh* « à odeur de citron ») désignant la *Melissa officinalis*]” *Ġiṭrīf*, 125 (cf. B 72); “ÉST es el noveno capítulo, el que fabla de cómo las deven melezinar del remadizmo que se les faze del fastío e por comer las carnes malas que non son frescas. [...] E quando cerraren los ojos mucho échenles el primer día por la narizes olio de violetas e después denles tres pedaçuelos de carne mezclados con ajos o con .iiii. pedaçuelos de carne mezclados con manteca [de vacas] e con un poco de salmoniaco, e al tercer día échenles por las narizes un poco de triaca destemprada con olio de violetas e fazerles á pro. E aquí se acaba el .viii[º]. capítulo” “Moamín cast.” II, 9; “De la cure dou palperier sovant. Qant ce devint qe l’oissels palpericçe sovant, metez li en ses nares li premier jor oile viole, et l’autre jorn après li donez mangier char avec butre de vache et avec auquant de sal armoniac, et au tierz jorn après li soufflez en ses nares un pou de triache baignee d’oile viole” Moamín fr. II, 20(1-2); “Et quando spesse fiata spalpebrigaranno, li ponerai inel suo naso oleo violato el primo dì, et el sequente li darai a mangiare butiro de vaccha et uno poco de sale armoniaco; et il terço dì, suffiali inel naso uno poco de thyriaca infusa in oleo violato” Moamín Ms. b, II, 9(5); “Et se gli ochi suo li si muovano et palpebreiçano ispesso, mectile nelle nariglie el primo dì olio violato, e ’l dì appresso dàgli a mangiare carne con burro di vacha e alquanto di sale armoniacho, e ’l terço dì gettagli nelle nariglie um poco d’utriacho [n. 194: di triaca *h*, de triacha *i*] enfusa in olio violato” Moamín Ms. c, II, 9(5); “Et quando frequenter palpetrabunt, pone in naribus suis primo die oleum violatum et in crastinum detur ei comedere cum butiro vacce et salis armoniaci aliquantulum; in tertio die suffla in naribus parum de tiriacha [n. 48: tiriaca *B*] infusa cum oleo violato” Moamín Ms. T (& B), 9(5); “Et quando frequenter palpebrigarunt, pone in naribus suis in primo die oleum violis et in crastino detur ejus comedere de carnibus cum butiro vacce et salis armoniaci aliquantulum; in tercio die suffla in naribus parum de tiriaca infusa cum oleo violis” Moamín Ms. I (& A), II, 9(5).

<25.> Quant és fumat

Si l’aucell ... ab let de fembre: “Traitement de l’oiseau de vol qui a les yeux irrités par la fumée. [...] Ou encore, vous prendrez de l’huile de violettes et du lait de jeune femme et les lui instillerez” *Ġiṭrīf*, 124(3) (cf. B 72); “E otrosí conviene que las guarden del fuego e del fumo e del polvo, ca estas cosas les faze grand mal, e si les acaecière fumo o polvo conviene que les chupen las narizes e que les echen y olio violado” “Moamín cast.” I, 11, p. 87 i, amb major similitud, “ÉST es el .x[º]. capítulo, el que fabla de cómo las deven melezinar del remadizmo que les acaeeçe por fumo o por polvo. [...] échenles en las narizes olio de violetas mezclado con lech de mugier” “Moamín cast.” II, 10(1, 6); “Des mecines dou chatar engeindrè de fum ou de poudre. [...] sofflez en ses nares oile viole avec laite de feme mellé” Moamín fr. II, 21(6, 11); “Medicina a catarro generato per fumo et pulvere. c. .xix. [...] suffiali inel naso oleo violato cum lacte de donna” Moamín Ms. b, II, 10(1, 6); “Capitolo .viii[º]. [...] [S]e catarro aviene all’uccello per fummo o per polvere: [...] soffragli nelle nariglie olio violato con lacte di femmina” Moamín Ms. c, II, 10(1-2, 6); “suffla in naribus suis oleum violaceum cum lacte mulieris” Moamín Ms. T (& B), II, 10(6); “De medicamine catarri generati ex fumo et pulvere. .xº. [...] suffla in naribus suis oleum violis cum lacte mulieris” Moamín Ms. I (& A), II, 10(1, 6).

<26.> De plagues

Quant ... ab mel: “Traitement, pour les Persans, de l’oiseau de vol atteint d’ulcères aux coins du bec. Si l’oiseau est atteint d’ulcères (*qarḥ* pl. *qurūḥ*) aux coins du bec ou dans la gorge ou à l’intérieur du corps, faites-lui avaler, avec son pāt, de l’orpiment rouge pulvérisé et malaxé avec du miel d’abeilles; badigeonnez-en aussi le pāt” *Ġitrīf*, 118 (cf. B 70).

<27.> De ffístolles

Quant ... let de cabres: “E la carne de los ratos pequeños e de los mures esles muy buena, mayormient si gelos dieren con sos cueros e si les ende dieren cada día fazelles á grand pro, ca alimpiarlas á de la cólera, e de la flema, e de las enfermedades que se fazen por el yesso, e del remadizmo, e del ofego, e fázeles pro dentro en los cuerpos e esfuérçales las moliellas, mayormient a las que son pollas, e ayúdales bien a moler el cevo e dales sabor de comer, e quando la remojaren en leche de cabras e gelo dieren a comer fázeles pro a la tísica” “Moamín cast.” I, VII, p. 56-57.

Quant l’aucell ... gras: “Traitement de l’Autour atteint du kyste fistuleux (*taqb*) qui est l’ulcération térébrante (*samm* pl. *sumūm*). [...] Certaines personnes versées dans l’art de gouverner les oiseaux de vol et ayant acquis toute l’expérience en la manière de les soigner, ont dit: Il vous faut paître l’oiseau que vous voulez soigner de char de petits mulots pendant trois jours; le premier jour, cette chair sera trempée de lait de chèvre, le second jour, elle le sera d’huile de jasmin ou d’huile de narcisse (*duhn al-narḡis*), soit qu’on l’y coupe en lamelles, soit qu’on l’en badigeonne. On y saupoudrera, encore, un peu de terre de Sinope (*maḡra, muḡra*) et l’on en paîtra ainsi l’oiseau. On fera de même le troisième jour. Ensuite, on fera macérer de l’asse fétide dans du fort vinaigre et l’on ingurgitera de ce vinaigre à un pigeonneau dodu qu’on laissera ainsi [pour la nuit (B)]. Une fois mort, le lendemain matin, lavez-len la chair et paisez-en l’oiseau. Ces spécialistes ont assuré que, par ce procédé, les kystes fistuleux [se dissolvent (D, E)] et disparaissent. Vous continuerez donc à paître l’oiseau de cette façon trois jours de suite, à raison d’un pigeonneau par jour et il guérira, [si Allah (qu’Il soit exalté!) le veut bien (D)]” *Ġitrīf*, 119(3) (cf. B 70rv); “De medicinis suringa. .xvii. Alia cura secundum tractatum novum: ciba eos per triduum de muribus parvulis cum lacte caprino et postea cum oleo sambucino vel cum oleo marcictino [n. 159: narcistino], et infunde desuper scilicet marra que terra rubea [n. 160: de rubea scilicet majora que est cera rubea] pulveriçata; vel funde asam fetidam in forte aceto donec liquefiat et de hoc [n. 161: hoc micte] aceto ad aquam se inbibe quendam pullum aperiendo os suum et dimitte per unam noctem; in crastino erit mortuus, tunc depiletur et de hoc ciba avem per triduum, et sanabitur [n. 162: sanabitur sine dubium]” Moamín, ms. I (&A), II, 17(9-12); Moamín lat. i it. II, 17(9-12); “De l’autre cure a ceste enfermité meeme (sirunge) selonc le traitié nou. L’altre cure qi est de ceste enfermité, selonc le traitié nou, est tiele, qar l’en doit l’oisel pestre par trois jors de petitez soriz avec l’oile de sanbacin et après avec oile de narcisin. Et doit l’en effundre desus de la rose, ce est de la magre poudree, ou fondre asse fetide dedenz aissitz fort, et après prendre un pul et ovrir li la bouche par force et gitier li dedenz celle asse fetide o tot l’aisitz et leissier le puis ester ensi par une nuit. Et qant l’endemain après il sera moriz, et adonc le deplumez et puiz en peissiez l’oisels par trois jorns. Et ensi gerira et tornera sainz et heitiez” Moamín fr. II, 37; “De la cure des plaies et de ferries de l’oisel. [...] Sa cure doit estre tele: donez li a maingier

par trois jors char de soriz avec lait de cavre, après li donez a boivre mumie avec oile de jasmin ou avec oile de lilles, et après le peissiez d'un pivion ou d'un pul et donez li a boivre et puis leissiez ensi ester” Ghatrifr fr. 56(6). El paràgraf anterior sembla mancar al “Moamín cast.”, però potser hi és relacionat amb menor grau a “ÉST es el .xliiii°. capítulo, el que fabla de cómo las deven melezinar de quando travan unas con otras, o se fieren unas a otras, o si las fiere alguna de sus caças. [...] E si ovieren miedo que se les fará postema del costado, tomen un palomino eguado e denle a beber vinagre mezclado con sacapín e déxenle estar fasta quel ande el vinagre por el cuerpo, e después degüél[1]enle e denles dél, e si murier en ante quel degüellen, denles dél en antes ques esfrié, mas después que fuere frío no les den dél, [et ffáganles esto cada terçer día una vez].[...] déngela desta manera .iii. días; e si mejoraren con esto, si no denles carne de mures pequennos o carne de cabra, o si no tomen de la mumia tanta quanta entendieren que avrán mester, e desfáganla con olio dalicimín o con olio dalnargez, e el alnarget es una flor amariella que parece en febrero, e la raíz es atal como unas cebolliellas pequennuelas, e remogen en aquesto carne de cabra fecha tajadas delgadas, e quando fuere remojada, echen sobrella polvos dalmagra e denles della .iii. pedaçuelos [de carne] picados, ca esto les fará pro; e si mejoraren con esto, si no tomen carne de mures e remógenlo en vinagre fuert, e esté un rato, e esto les fagan .iii. días quando se les porlongare la feredad e fazerles á pro, e mientras remoja[n] la carne de los mures en el vinagre, denles tanamiente un poco de carne de palomino eguado, e quando lo ovieren molido denles después la carne remojada en el vinagre” “Moamín cast.” II, 44; “Quando li ucelli rapidi se ferisceno insieme overo cum altri inela cacçia. c. .Lv. [...] piglia uno columbino grasso et dàli assa fetida et acito forte, et lassalo stare per una nocte; el dì sequente morirà, li fenderai el ventre et pasce lo ucello tuo; depo’ passati tre dì, farai lo simile. [...] Et si per questo non sana, piglia carne de soricie et infundila in aceto forte, et piglia carne de columbo, et dàne ad mangiare a lo ucello un poco, et quando havrà paidato, allora li darai quella carne de sorice infusa in aceto, et fà questo tre volte in tre dì, et giovarà” Moamín Ms. b, II, 44(1, 8, 16-17); “[E ’l .xxxii. capitolo: come si medica il colpo quando l’uno ucello ferisce l’altro, o quando il ferisce la preda o è ferito. [...] piglia un colombo giovane e dàgli a mangiare asa fetida e aceto forte, e lascialo una nocte, e lla mactina il morrà [n. 609: l’amaza *h*, lo amazza *i*]; fendi lo colombo e pascilo di ciò, e al terço dì fa il somigliante. [...] Et se per questo non megliora, piglia di carne di topo e immollala in aceto ben forte e dàgli primieramente a mangiare d’uno colombo giovane, e quando egli avrà smaltito, dàgli di quella carne di topo immollata nello aceto, e questo fa .3. dì, l’uno appresso all’altro” Moamín Ms. c, II, 44(8, 16-17); “[C]apitulum .xliiii. quando aves capiunt se ad invicem et vulnerantur inter se vel ab avibus quas capiunt. [...] Vel accipe de carnibus muris et infunde in forti aceto et accipe de carnibus columbi et da comedere avi parum, et cum digesserit, tunc des sibi illam carnem muris infusam in aceto, fac sic tribus [n. 135: tribus diebus *B*], et juvabit” Moamín Ms. T (& B), II, 44(16-17); “De medicinis ictus quando feriunt se ad invicem vel ab aliis quando rapiunt. .xxxiii. [...] Et cum scies hoc, accipe columbellum pingue et da sibi asam fetidam et forte acetum et dimitte per unam noctem et in crastino morietur, funde ventrem et pasce avem tuam, et post triduum simile fa. [...] Et si per hoc non convaleant, accipe de carnibus muris et infunde forti aceto et postquam dederis comedere de carne columbi parum et digesserit; item des de carne muris fusa in aceto et sic fac tribus diebus” Moamín Ms. I (& A), II, 44(1, 8, 16-17).

<28.> *De ventusitat de gorgua*: “ventositate in quello luoco [la gola]” Moamín Ms. b, I, 12(12); “ventosità in quella parte [la gorga]” Moamín Ms. c, I, 12(12); “ventositatem

esse [guturis]” Moamín Ms. B, I, 12(12); “ventositatem esse [gutturis]” Moamín Ms. I (& A), I, 12(12); “ventosité de la gorge” (Moamín fr. p. 131). No especifica tractament. Manca a “Moamín cast.”, però potser relacionat amb “ÉST es el .xxi[º]. capítulo, el que fabla de cómo las deven melezinar de la flema que se les faze en las goliellas” “Moamín cast.” II, 21, que també apareix a la resta, però no coincideixen amb recepta catalana. El *Ġitrīf* indica que “Quand vous verrez l’oiseau avec la poche gonflée sans qu’elle ne contienne de nourriture, sachez qu’il y souffre de pneumatose (D)” *Ġitrīf*, 50(16).

Per ventusitat ... vius: “Traitement de l’Autour atteint de pneumatose dans la poche. [...] Le traitement en est de mettre dans la chair de son pāt de la pénide et du sucre blanc et du gingembre, après les avoir pulvérisés et saupoudrés. D’ailleurs, tous les aromates (*afāwiya*) échauffants lui seront bénéfiques joints aux chairs de pigeonneaux, de Cochevis et de moineaux” *Ġitrīf*, 75(2) (cf. B 55); amb menor similitud, “ÉST es el .xxiii[º]. capítulo, el que fabla de cómo las deven melezinar del mal del yesso. [...] tomen del açúcar e del alfenidio, de cada uno peso dun dinero de plata, e tomen del agua peso de dos dineros de plata, e metan y del açúcar e el alfenidio, e después pónganlo sobrel fuego e fáganlo fervir, e quando fervier metan en ello pedaçuelos de carne de los muslos de las piernas de las perdizes e denles dello, e después cúmplanles so cevo con piernas de perdizes e de los uessos dellas, e no les den carne de palomas ni de carnero mientras esta enfermedad ovieren si non fuer bien lavada e remojada en agua calient” “Moamín cast.” II, 24. però preparació diferent i patologia?.; “Medicina refrigerativa a la corrosione et prurito de lo palato. Capitulo. .xxx. [...] Et si elargarà la bocca sua de dentro inela inferiore parte, [...] Et la migliore medicina in questa infirmitate è che li suchi el naso perfine che ne esca ciò chi è dentro; dapoi ponile inel naso oleo de viole, et poi li farai uno laxativo con lacte calido et zuccaro et penidii” Moamín Ms. b, II, 23(26, 33), i als altres Moamins fr., it.-llat., però aquest com exemple de que s’ajusta poc; “Traitement de l’oiseau de vol atteint de la craie. [...] Le traitement en est de lui faire prendre, avec le pāt, de la pénide (*fānīd*), ce qui lui coupera net les pneumatoses et lui ramollira le ventre” *Ġitrīf*, 61(5) (cf. B 44).

<29.> Quant no pot alenar

diegargant: “Moamín cast.” II, 31(1) utilitza el *dragragant* pel tractament de la *tísica*, corresponent al paràgraf següent de P.

Quant l’aucel ... oli sembassí: “Traitement de l’oiseau de vol atteint d’asthme (*rabw*) et de pantois (*nafas*). [...] Quant au traitement, sachez que, pour tout oiseau de vol, il n’est pour le guérir de cette affection rien de tel que l’huile de sésame donnée à boire ou de la gomme adragante (*katīrā*) ou de la gomme arabique (*šamġ*), préalablement diluées, que l’on verse directement dans la gorge de l’oiseau. Quant vous vous proposez d’appliquer le traitement, retirez l’oiseau du vol à la proie, ôtez-lui les sonnettes et assistez-le attentivement jusqu’à ce que son organisme se rétablisse et accepte l’engraissement. Faites-lui boire de la momie (*mūmiyā*) dissoute dans l’huile d’iris (*duhn al-sawsan*) ou donnez-la-lui à avaler non dissoute car il peu la dissoudre lui-même ou, encore, donnez-la-lui avec de l’huile de jasmin (*zanbaq*); vous pouvez, aussi, l’abreuver (d’une solution) de bol d’Arménie (*tīn armanī*). Si ce mal le tient à la tête, soignez-le avec ce que nous vous indiquons” *Ġitrīf*, 71(2-4) (cf. B 52); no aconseguixo localitzar-ho al Moamín castellà; “Des enseignes de l’aspiraxon de l’asne. [L]es enseignes de ceste enfermité est tele, qar l’oise[l]ovre sa bouche et fiert ou suen piz [...]. La cure de ceste enfermité est tele, et sachiez q’il n’i a aucune mecine meilor de ceste qe je vos dirai

maintenant: prenez d'oile de susamin et dragagant et de gom arabic et fundez le en eve, et puis le metez en sa boche. Et qant vos le volez curer, ne le leissiez pas adonc voler ni prendre oissieax, et tollez li suen sonail et [...] et adonc li donez a boire mumye avec oile d'iris ou sanz oile, et li donez autresi boire de bol armenic. [...] Mes s'il ne gerist et semble amegrir, sachiez adonc q'il a la ethice, por qoi vos le devez curer adonc, ensi com est dit desus en la cure de l'ethice" Moamín fr. II, 57(5), 58(2-3, 7); "[Medicina ad lo respirare asmatico. c. .xLiiij.] [...] non ci è piú efficace medicina chi è l'oleo yesemino, overo infundi in acqua draganto e gomma arabica, et ponile in bocca a lo uccello. Quando lo vorai curare, non lo fare volare né pigliare ucelli, et levali le campanelle [...]. Et d'ali ad bevare mumia missa in oleo vivo overo sença oleo; et beva oleo armoniaco. [...] Et si non sana, et viderailo assai macro, sappie che have la heticya. Allora curalo come è de sopar dicto inela cura de la heticya" Moamín, Ms. b, II, 33(1, 5-7, 11); "Capitolo .xxxj. [S]'egli aviene che ll'uccello habbia una malattia che fia chiamata asma [...]. piglia olio di sisamo e draganto e goma arabicha, e fondile nell'acqua e mectignene in boccha. E quando tu l[o] vuoi medicinare non l[o] far volare né prendere uccello, e levagli el sonaglio [n. 501: le sonaglie *i*] [...] e d'agli mumia immollata in olio d'yris o sança olio, e d'agli a bere del bolo armenicho. [...] Et se non guarisce o parrà piú magra, sappi ch'illo haeticha, e allora lo medicha secondo che detto è nel capitolo d'eticha" Moamín, Ms. c, 33(1, 5-7, 11); "[De medicinis nabo idest asmatis [n. 316: ~ et de medicamine hanelitus idest asmatiche aspiracionis]. capitulum .xxxiii.] [...] enim est efficacior medicina oleo sussammino in hoc, vel dragagant et glutinam [n. 321: gummam] arabicam; infunde in acqua et pone in ore suo. Et cum vis curare non sinas eum aucupare vel rapere aves et remove campanellas [...] et des ei bibere mumiam missam in oleo vino [n. 323: irino] vel sine oleo et bibat de oleo armenico. [...] Et si non sanentur et videantur macriores, sciatis quod habent ethicam; tunc curentur ut supra dictum est in cure ethice" Moamín Ms. I, II, 33(1, 5-7, 11); "VIII *Medicina per lo pantais*. Preainés holly sisamine, olio [ms. odio] draguant e guoma rabica trampea an yava e ly mectés en la bocha e quant vous le volés medecinés, ne le feytes point volés e ly ostés les sonetes e ne le peyst poynt fort jusques a se qu'i soit revienu an santé e ly faites boyre de la momia o de assa fetida e ly an donnés a mangier ossy gros comme poys. E quant il la anglutira, il esvormiera e quant il vormiera, il getera or de ses narilhes morva dura, s'est [ms. set] signes qu'il est gueris" CAPACCIONI-SMETS.

E si açò no li val e anmagresque,... lonch: "Traitement de l'oiseau de vol atteint d'épanchement humoral (*fadla*) dans la tête. [...] S'il ne guérit pas avec ce traitement et si vous constatez qu'il ne fait que maigrir de plus en plus, sachez qu'il est atteint de phtisie (*sull*). Celle-ci se traite avec du beurre de conserve et du lait de vache frais accompagné de poivre long (*dār fulful*) [dit aussi '*irq al-dahab* « racine d'or » (E)]" *Ġiṭrīf*, 72(3) (cf. B 52v); "Et si non sanentur et videantur macriores, sciatis quod habent ethicam; tunc curentur ut supra dictum est in cure ethice" Moamín ms. I (&A), II, 33(11) i "De medicinis hettice. capitulum .xxxii. [...] Alia medicina: detur eis cibus suus cum lacte vaccino mixto cum macro pipere" Moamín ms. I (&A), II, 31(6); els mateixos capítols per als Moamins italians; "ÉST es el .xxxiiii[º]. capítolo, el que fabla de cómo las deven melezinar del ensangostamiento del fuelgo. [...] {8} e si mejoraren con esto, si no melezínenlas con el melezinamiento de la tísica segund es puesto en so logar: [que las melezinen con la manteca et con la leche de las vacas] e con la bonniga de las vacas e el pebre luengo e con las otras cosas que son segund aquestas" "Moamín cast." II, 34 i "ÉST es el .xxxii[º]. capítolo, el que fabla de cómo las deven melezinar de la tísica. [...] e si non guarecieren con aquesto, tomen leche de vacas e mezclen con ella del pebre

luengo tanto quanto entendieren que avrán mester, e remógenles so cevo en ello e déngelo, ca esto les fará engordeçer” “Moamín cast.” II, 31; “Mes s’il ne gerist et semble amegrir, sachiez adonc q’il a la ethice, por qoi vos le devez curer adonc, ensi com est dit desus en la cure de l’ethiche” Moamín fr. II, 58(7) i “Ici comence li xxxii chapitres des mecines de l’ethiche. [...] Et s’il ne gerist por ce, usez de ceste autre mecine, ce est qe vos li donez suen past avec lait de vache, mellé avec magre pevre” Moamín fr. II, 55(6).

E ci aquel ofeguament ... ab galine negra ho ab pol gras: “Traitement de l’oiseau de vol dont l’oppression respiratoire est due à de la pituite. [...] Le traitement est de prendre du vétrate de l’espèce dont l’intérieur de la racine, quand on la casse, est blanc; écorcez donc cette racine, prélevez-en la partie blanche interne et faites-en avaler à une poule. Si cela ne lui cause aucun trouble, utilisez-en ainsi que de la coloquinte (*ra ‘ā’, ra ‘āġ*) qui est dite *hanzal*, prenez aussi du verdet, du sel ammoniac blanc transparent, de l’orpiment rouge, du sel gemme noir (de l’Inde) et du gingembre de Chine, la quantité d’un pois chiche pour chacun, sauf pour le sel gemme noir dont vous ne prendrez que la grosseur d’un demi pois chiche, ajoutez-en poivre le poids d’un grain, pilez le tout, tamisez-le et mettez-le à bouillir dans de l’eau et du beurre de conserve (de lait) de vache jusqu’à totale réduction de l’eau, [pressez le résidu dans un linge propre (D)] de sorte que le beurre ressorte et que les ingrédients restent à l’intérieur. Recuillez alors ce beurre, partagez-le [en trois portions égales à utiliser (D)] en trois jours et faites-en avaler à l’oiseau une portion tous les deux jours, après lui avoir fait prendre la même quantité de beurre frais plusieurs jours de suite pour lui amollir l’intérieur. Notez bien le jour où vous ne lui donnez pas du beurre de drogues et paisez-le alors de chair d’une poule noire ou d’un pigeonneau dodu sorti du nid que vous aurez découpé en six morceaux après l’avoir laissé jeûner; le jour où vous paisez ainsi l’oiseau, mettez à sa disposition une cuvette d’eau pour qu’il puisse boire [et qu’il rende (D)]” *Ġiṭrīf*, 73(2) (cf. B 53); “ÉST es el .xxxii[º]. capítulo, el que fabla de cómo las deven melezinar de la tísica. [...] E si vieren que an con esta fermedad ensangostamiento del fuelgo, fáganles tragar manteca o leche de vacas con su bonniga dellas o con de la pimienta, ca si el ensangostamiento fuere de flema, esto las engordeçrá e las guareçrá. E quando abrieren las bocas, si les pareciere dentro limos como engrud, e éstos son de umidad, e lo más que les acaeçe esto es en los tiempos fríos e es por frío que an o porque se afondan en el agua o por alguna cosa de las que les faze esfriar los cuerpos, ca en los tiempos calientes no les acaeçe tal cosa cum aquesta; e quando vieren que an aquesto que dixiemos, tomen del alcundeç, del que es blanco de dentro, e descortézenlo e den dello a una gallina, e si vieren que non faz mal a la gallina, denles dello e fazerles á pro; e si mejoraren con esto, e si no tomen del alcundeç e de la colloquintida e del verde e del salmoniaco e del orpiment vermejo e de la salprietia e del gengibre, de cada uno peso duna sesma dun dinero de plata, e muélanlo e cuéganlo con de la manteca e del agua fasta que mingüe el agua, e después pónganlo en un panno limpio e espriémanlo fasta que salga la manteca e finquen las melezinas, e después denles desta manteca tres días, en tres pedaçuelos de carne cada día, e déngelo un día e otro no; e conviene que ante que esta manteca les den, que les den manteca crua algunos días por tal que les ablandezcan los cuerpos de dentro, e el día que les non dieren la manteca, denles carne de gallinas prietas e gordas, e el día que les dieren la manteca pónganles agua delante que bevan, ca con esto echarán la flema que tovieren en los cuerpos e las umores malas” “Moamín cast.” II, 31; “[Ici comence li xxxii chapitres des mecines de l’ethiche] [...] Et s’il ne gerist por ce, usez de ceste autre mecine, ce est qe vos li donez suen past avec lait de vache, mellé avec magre pevre. [...] Mes se l’en trove en sa bouche, qant il la ovre,

ensi come un glutume q̄i neist de humidité –et ce avint greignormant es tens frois ou par occasion de froiz ou par occasion de suor ou par autre chose refroidant en aucune maniere suen cors– adonc prenez de condise et escorziez le et poudrez le un pou et donez a une geline a maingier. Et s’il ne li nuist, donez en puis a l’oysel en suen past. Ou prenez de condise et de coloquintide et de vertram et de sal armoniac et d’arsenic ros, ce est orpiment, et de sal noir et de gingibre, et de chascun la sexte part d’une drame, et poudrez les et mellez les avec butre et avec eve et cuissiez si fort qe l’eve se consume. Et après ce metez ce qe rem es en sera en un pan nou, et premez le tant q’il en isee seulement le butre, et de cestui butre peissiez l’oysel en trois morseax de char en diverses foees. Et au jor qe vos ne li donez en suen past butre, peissiez le de char de gelines grasses ou de gras columbeax et metez devant lui, qant il manue le butre, eve por ce q’il boive, qar il gitiera por ce qe sera dedenz ses boeles de fleume et de mauveys humors” Moamín fr. II, 55(6, 11-16); “[De le medicine de la heticha infirmit . c. .xLj.] [...] Altra medicina: d li lo cibo suo cum lacte vacchino misto cum macro pipere. [...] Allora piglia condisio et scorticalo et pulveri ane un poco, et d lo ad alcuna gallina che la mangia; et si ad ipso non nuoce, daraine similemente ad lo ucello cum el suo pasto. Overo piglia condisio et colloquintida et verderame et sale armoniaco russo et sale commune et  in ibero, ana sexta dragma, pulveri a et mischia cum butiro et acqua, et cuocilo, per infine che ne esca el butiro solo; depo’ ponilo in uno panno mundo et premelo perfine che ne esca el butiro solo; et de questo butiro cibalo in tre morsi interponendo, et in quillo d  che non cibi de butiro, cibalo de carne de gallina grassa overo de columbini grassi, et ponili inante quando mangiano butiro in acqua, a ci  che bevano, imperci  che per questo iettaranno ci  che havranno de fleuma inele viscere sue, overo piccolo humore” Moamín Ms. b, II, 31(6, 12-16); “[E ’l .xxviiiij. capitolo: come si medica l’etica] [...] Altra medicina: d gli lo pasto con lacte di vaccha mischiato con pepe lungho. [...] piglia allora del’eleboro mondato e fanne polvere e danne a una gallina a mangiare, e se non gli nuoce, danne somigliantemente all’ucello a mangiare. O piglia di questo elleboro e di coloquintida e di verde rame e sale armoniacho e orpimento rosso e sal nero e giengiovo, di ciaschuno la sexta parte d’una dramma, fanne polvere e mischialo con burro e con acqua, e falle bollire fino a ttanto che ll’aqua si consumi, poscia mectilo in un drappello necto e expremile fino a ttanto che’l burro n’escha solamente, e di questo burro gli d  con .3. morselli di carne per plusor volte. E nel d  che tu non gli darai di questo burro, pascilo di carne di gallina grassa o di pippione grasso, e mectigli dinançi dell’acqua acci  ch’el beva quando egli ar  mangiato del burro, imperci  che per questo gitter  ci  ch’egli ar  di fremma drento dalle sue budelle o di malvagio humore” Moam n Ms. c, II, 31(6, 12-16); “De medicinis hettice. Capitulum .xxxij. [...] Alia medicina: detur eis cibus suus cum lacte vaccino mixto cum macro pipere; [...] tunc accipe condisi et excortica et pulveri a parum et da alicui galline ut comedat; et si sibi non noceat, de similiter avi cum pasto suo vel accipe de condisi et de colloquintur [n. 305: coloquintida] et de viride heris et de sale armoniaco rube et de sale comune [n. 306: ~ negro] et de zinzibere ana sextam dragme, pulveri a et misce cum butiro et aqua et coquentur donec consumetur acuam; deinde ponatur in panno mundo et prematur donec exeat butirum solum, et de isto butiro cibentur in tribus morsibus interpollatis; et in die quo non cibabuntur cum butiro, ciba de carnibus galline pinguium vel pinguis columbelli et pone ante eos cum comedunt butirum in aqua ut bibant, nam per hoc eiciet quicquid erit fleumatis in visceribus suis vel parvi humoris” Moam n ms. I (& A), II, 31(6, 12-16). Potser tamb  relacionat amb “ ST es el .xxxiiii[ ]. cap tulo, el que fabla de c mo las deven melezinar del ensangostamiento del fuelgo. [...] e si mejoraren con esto, e si no tomen del alcundez e del  loen e del salmoni aco blanco e duna melezina quel dizen haztrader e del orpiment

vermejo e del gengibre, tanto de lo uno como de lo ál, e de la salprietia un grano, e de la pimienta dos granos, e muélanlo e ciérnanlo e cuéganlo con manteca de vacas e déxenlo esfriar e álçenlo en vaso; e quando las quisieren melezinar con ello, denles ante carne de gallinas prietas e de palominos eguados” “Moamín cast.” II, 34, apartat que no localitzo als altres Moamins.

<30.> De magrea

Quant l'aucel és sobresmagre,... e l'altre die de un colom: “Traitement de l'Autour secoué de tressaillements (*intifāḍ*). Quand vous verrez l'oiseau secoué de tressaillements, soignez-le en le paissant, pendant deux jours, de beurre de conserve, puis arrêtez (le troisième jour); tirez-lui alors la langue hors du bec et faites-lui tomber dans la cavité [n. 376: Dans le Kitāb al-Turk (Traité des Turcs, ms. Fātiḥ 3566, fol. 87), on a: « dans la cavité qui se trouve dans la bouche sous la langue... »] que l'on aperçoit quatre gouttes d'huile de sésame. Le quatrième jour, prenez un peu de vétrate que vous testerez comme nous l'avons indiqué, un peu de myrrhe (*murr*), d'aloès et de coloquinte, pilez le tout et mélangez-en la poudre. Prenez, alors, une petite souris, dépouillez-la, broyez-en la chair, mêlez-y un peu de cette poudre de drogues, de la valeur de trois fois ce que porte la pointe d'un couteau et paisez-en l'oiseau. A la mi-journée [n. 379: lire selon G: *intisāfi-hi* au lieu de *intifāḍi-hi*], paisez-le de chair de mouton et, le lendemain, de celle de pigeon” *Ġitrīf*, 85 (cf. B 59);“ E quando fueren descarnadas [...] conviene que las ceven e que las farten de las carnes que les más pertenecen et que las más engruessen. [...] e denles a comer manteca dos días e después tómenlas e tírenles las lenguas afuera e échenles en los forados que an so las lenguas quatro destellos de olio de sísamo en cada forado, e déxenlas folgar por tres días e esfortiar, e después tomen, al quarto día, vermejón e alcundaz e *lignoáloes* e coluquintida, tanto del uno como del otro, e muélanlo bien e buelvanlo en uno, e tomen carne de rata e fáganla bien delgada e buelvan con ella de la melicina que avemos dicho, tanto quanto peso de medio dinero de plata, e déngelo en pedaquelos de carne de oveja a ora de mediodía, e otro día a mediodía denles carne de palombas e denles de la sangre, e usen toda vía en darles las melezinas quemadores que son calientes, ca esto faze pro a las aves que an cansacio” “Moamín cast.” I, 11, paràgraf que crec que manca a la resta dels Moamins; *Cetrería* 27.

<31.> Quant gite aygue per los hulls

Si l'auçell gite ... en los huyls: “ÉST es el .xxiiii[º]. capítulo, el que fabla de cómo las deven melezinar del mal del yesso. E dezimos assí: que quando les acaeçier aquesto e [se] les incharen los ojos, [...] ennadan en el cevo a las aves menores en la tarde sennas medias copadas con su pénnola, e a las mayores segund su guisa” “Moamín cast.” II, 24; “[Ici començe le xxiiii chapitres des mecinez dou gipse] [...] et après ce li donez d'un oisel qi est appellee cupate la moitié o tote la plume. Et a cist oisels sor le chief une penne levee et a color de terre, et est greignor d'une passere” Moamín fr. II, 47(41-42); “[Medicina a la enfiatione de gli ochii. c. .xxxiiij.] [...] daraili cum tucte le plume la metate de uno ucello che si chiama cupata; et è ucello che ha sopra 'l capo le penne elevate, et è de colore terreo, et è maggiore del passaro, che in altro modo si chiama lodona” Moamín Ms. b, II, 24(41-2); “[Q]uando aviene che gesso si genera nella testa dell'uccello, e gli ochi li divegnono enfiati, [...] dàgli con tutta la piuma [n. 348: piumata *h/i*] la metà di quello che ssi chiama upupa [n. 349: uppupa *h*, uppapa *i*], et è uno uccello che à una cresta sulla testa ed è maggiore che passera” Moamín Ms. c, II,

24(41-42); “[Q]uando id accidit et oculi sunt inflati, [...] da cum tota pluma medietatem cuiusdam avis que vocatur cupata, et est avis que habet super caput elevatam pennam et colorem terreum et est major passere” Moamín Ms. I (& A), II, 24(41-42).

dats-li a meyar coloms ab sefrà: “[ÉST es el .viiº. capítulo, el que fabla de cómo las deven melezinar del remadizmo del blandimiento]. [...] denles carne de palomas untada con manteca e con açafrán e fazerles á pro” “Moamín cast.” II, 7; manca a Moamín fr.; “[capitolo .vjº. [Q]uando l’uccello à catarro humido] [...] Ancora se per ciò gli ochi gli enfiassono, [...] dàgli a mangiar di carne di colombo f[r]egato con buro e çafferano” Moamín Ms. c, II, 7(5’’, 6), però només parcial i alterat a “Dapoi li darai carne colombine, uncte cum butiro et aceto, ad mangiare” Moamín Ms. b, II, 7(6); manca a Moamín Ms. T (& B); parcial i alterat a “[De medicinis catarri humidi quod Gallici dicunt relenit [n. 92: recentis]. capitulum .vii.] [...] dentur de carnibus columbinis linitis cum butiro et aceto ad comedendum” Moamín Ms. I (& A), II, 7(6).

Quant gite ... ab carn: “Traitement de l’Autour atteint de cataracte (*mā’ fī l-‘aynayn*, « eau dans les yeux »). [Le symptôme en est (D)] de voir l’oiseau avec les yeux clairs, sans la moindre altération [var. D: sans rien percevoir]. Le traitement en est d’égorguer une Huppe fasciée, d’en faire goûter le sang dans les yeux de l’oiseau, de placer celui-ci en un lieu obscur et de le paître de chair de pigeon avec du safran (*za’farān*). Ou encore, de le paître, tres fois par mois, de chair trempée de lait d’ânesse avec du miel en hiver et du sucre blanc en été” *Ġitrīf*, 87(1-3) (cf. B 59v).

<32.> De vent que hix per lo nas

castor: “*ġurdān* (= carvi) qui est le *karāwiyā ġabaliyya* « carvi de montagne » [n. 370 : *Carum carvi*, dit aussi, en arabe, *karāwiyā barriyya* « carvi sauvage » et *qardamānā* par confusion avec le cardamome (comme dans D et E). Voir Tuḥfa, n° 340. Le terme *ġurdān* est inconnu; K et H qui l’ignoraient l’ont transposé en *ġundabādasar* « castoreum »]” *Ġitrīf*, 82; P hauria comès el mateix error de K i H i s’allunyaria del ms. D.

De vent que ... fets-ne pólvera e dats-li’n a menyar: possible relació amb “Traitement de l’oiseau de vol atteint d’épanchement humoral (*faḍla*) dans la tête. [...] prenez un peu d’aloes et de [*ḥardamyān* (D)] qui est le castoreum (*ġundabādasar*) [...]” *Ġitrīf*, 72(3) (cf. B 52v), on “n. 327: Ici, le traducteur de ce terme persan qui signifie « ambre gris », concrétion parfumée rejetée par le cachalot, ne le connaissait pas, aussi a-t-il ajouté cette fausse explication qu’il s’agissait du castoreum”.

De vent que ... en alò, e dats-li’n a menjar: “Traitement [de l’Autour (D)] atteint de pneumatose s’échappant par les narines sans causer de pantois. Le symptôme en est que la pneumatose s’échappe par les narines de l’oiseau sans qu’il ouvre le bec ni que sa respiration en soit accélérée ni qu’il soit pris de halètement ni qu’on remarque en lui quelque maladie apparente. Le traitement en est de prendre un peu d’aloes et de *ġurdān* (= carvi) qui est le *karāwiyā ġabaliyya* « carvi de montagne » [n. 370: *Carum carvi*, dit aussi, en arabe, *karāwiyā barriyya* « carvi sauvage » et *qardamānā* par confusion avec le cardamome (comme dans D et E). Voir Tuḥfa, n° 340. Le terme *ġurdān* est inconnu; K et H qui l’ignoraient l’ont transposé en *ġundabādasar* « castoreum »] à petite dose et de les lui faire prendre en trois beccades de chair, un jour sur deux pendant six jours. (Prenez, aussi, un peu de sel ammoniac dilué dans de l’huile de sésame et instillez-le-lui

dans les narines.) Ou encore, prenez de la cendre de sarments de vigne (*ramād ḥatāb al-karam*), délayez-la dans de l'eau, ajoutez-y une cuillerée de miel pour bien lier le tout, découpez-y en menus morceaux de la chair de mouton et paisez-en l'oiseau ; cela lui sera bénéfique" *Ġitrīf*, 82 (cf. B 58v).

<33.> De gitar plomada

Quant ... ensemps: "Traitement de l'Autour pris d'empelotement (*iḥtibās al-rīmağ*) ou de blocage du pāt. [...] Le traitement en est de lui mettre dans son pāt de l'excrément de porc (*hur' ḥinzīr*). Si au blocage de sa pelote (dans la poche) s'ajoute celui de son pāt, donnez-lui, dans le pāt, de l'excrément de porc avec un peu de gigembre; cela lui fera du bien" *Ġitrīf*, 84(2) (cf. B 59). Compareu amb P 61.

<34.> De ventusitats de cos

Quant l'auçell ... del pol que li daret a menyar: "Traitement de l'oiseau de vol atteint de pneumatose dans le (haut du) corps. Le symptôme en est de voir l'oiseau courber légèrement le dos quand il est sur la perche ou s'agiter et se débattre, dès que vous lui touchez l'endroit douloureux. [...] D'ailleurs, on peut se rendre compte de son état (anormal) et, même, localiser l'endroit douloureux par sa réaction de défense quand vous le touchez, car l'oiseau de vol éduqué, en bonne santé et exempt de toute affection ne se révolte jamais à l'attouchement de n'importe quelle partie de son corps ni à vos caresses; sinon, c'est qu'il est atteint de quelque affection. Ainsi, celle-ci vous est-elle révélée par de tels comportements, si bien que vous pourrez l'identifier, puis la traiter en toute connaissance de cause, [si Allah (qu'Il soit exalté!) le veut bien (D)]. Le traitement [n. 367: "Dans Moamin, ce paragraphe est dit être pris « au nouveau traité » et il est précédé d'un autre traitement, absent de notre texte et traduit, lui, du « vieux traité »; cela signifie que l'auteur du modèle arabe du Moamin a considéré la présente version d'al-Ḥağğāğ du livre d'al-Ġitrīf comme le « nouveau traité » pour le différencier de ce qu'il avait utilisé du « vieux » matériau"] en est de prendre un peu de (semence de) jusquiame que vous pilez très finement; vous en enveloppez la poudre dans un petit chiffon et vous le mettez avec du poumon (de mouton) dans du beurre de conserve que vous faites cuire jusqu'à ce qu'en soit extrait l'élément bénéfique. Vous retirez alors le sachet de poudre que vous exprimez dans le beurre (fondu) et, celui-ci étant refroidi, paisez-en l'oiseau à la mesure de ce qu'il pourra assimiler. S'il ne guérit pas avec ce traitement, paisez-le avec de la jusquiame à l'heure de la prière de midi et faites-lui boire de l'eau pour que cette jusquiame, par sa sécheresse, n'aille pas le tuer. Le lendemain, paisez-le d'un pigeonneau avec ses entrailles, son sang, ses intestins et ses plumettes; faites donc ainsi et il devrait guérir, [si Allah (qu'Il soit exalté!) le veut bien (D)]. Ou encore, enfermez la (poudre de) jusquiame dans un petit sachet en tissu de laine, cuisez-la dans du beurre frais à la place de celui de conserve et procédez comme il vient d'être dit" *Ġitrīf*, 81 (cf. B 57v); "De meciner la ventosité engeindree en lo cors. [...] Signes de ceste infirmité est qant l'oissel est sor la perche et tient curvé le dos, et qant il s'ebaïst se l'en li touce le leu ou il sent la dolors. [...] Adonc poit l'en savoir le leu ou il a la dolors certainment estre illec ou il ne souffre qe l'en le thouche en aucune maniere, qar ce sachiez vos tot de voir qe, se l'oisselz est sains, in ne s'esbayra ja de riens por toucher le auchuns en totes parties de suen cors. Adonc, se il ne souffre qe l'en li thouche en aucune partie de suen cors, signes est q'il a en celle partie aucune dolor ou aucun mesaisse, dont il est mestier de savoir comant l'en le poisse de ce gerir et aydier. [...] D'une autre cure de ceste enfermité selonc le traité nou. L'autre cure de ceste

enfermité, qi est selonc le traité nou, est tiele: Prenez semence de jusquiman et tridez la menuemant et puis la metez en un pan de lin, et après ce prenez un poumon et le tailliez tot par morseax et cuissiez cil morsel en butre, et les leissiez buillir dusq'a tant qe suen sabors entre dedens le butre. Et après ce les en traez fors, et de celi butre donez a l'oissel en suen past tant com il en pora maingier. Et se ce ne li vaut, donez li dou jusquiman a maingier entor d'ore de midi et donez li eve a boire. Et l'autre jor après li donez a maingier un columbel un pou grandet et toutes ses boelles, et donez li dou sanc et de cel dedens et de suen petit pomoncel” Moamín fr. II, 4(1, 4, 7-8, 13-18); “Medicine a la ventositate generata inel corpo de li ucelli. Capitulo .vij. Lo signio de questa infirmitate è che quando lo ucello starà inela pertica, se storgerà lo dorso, e turbaràse quando li sarà toccato lo luoco dove havrà el dolore; [...] Allora nuy devimo sapere lo luoco dolorato, lo quale lo ucello non se lassarà toccare, imperò che lo ucello sano non se se turbarà quando sarà toccato da alcuno tucto el corpo suo, excepto per cagione de infirmitate. [...] L'altra cura ad questo medesimo secundo che se contene in questo presente tractato novo è questa: piglia semente de iusquiamo, et pistala et ponila in uno panno, et uno pulmone de agnelo, lo quale sia tagliato ad morsi piccoli, et cuocilo in butiro, per fine a tanto che se senta lo sapore suo inelo butiro; et depoi ne lo leva, et de quello butiro dàne ad mangiare ad lo ucello, quanto ne porrà inducere. Et si questo non li farà prode, daraili a mangiare iusquiamo circa ad meço giorno, et dàli ad bereve acqua, et el dì sequente, dàli ad mangiare uno columbino che sia horamai grande cum le intestine et de lo sangue et de lo pulmone uno poco, et cusì se sanarà” Moamín Ms. b, II, 4(1-2, 5, 9-12); “[Come si debbe medicare la ventosità generata negli ucelli] Capitolo .iiij°. [S]egno che l'uccello abbia ventosità drento dal corpo si è che quando egli è sulla perticha piegha il dosso o se piegherà quando tocherà lo luogho o' il se dole. [...] e allocta convien sapere el luogho che duole, che l'uccello non sofferrà si tochi. Imperciò che se l'uccello è sano non si moverà perché [n. 104: sofferrà che *i*] l'uom lo tochi per tutto il suo corpo se l'uccello fia bene amaestrato, se ciò non è per cagion di malattia.[...] Altra cura secondo il tractato nuovo: piglia del seme del iusquiamo e battilo [n. 112: bagnalo *h*, pestalo *i*] e mectilo in un drappello e piglia del polmone tagliato minuto e fallo bollir nel burro, fino a ttanto che 'l burro senta lo sapor del polmone, poscia trane fuora il polmone e pascine l'uccello quanto ne vorrà prendere. E se ciò [n. 113: già *h*] non gli giova, dàgli el iusquiamo a mangiare circa meçço dì e dàgli a bere acqua, e l'altro dì gli dà a mangiare d'un colombo grande con le 'ntestine e con lo sangue suo e col polmone, e serà guarito” Moamín Ms. c, II, 4(1-2, 5, 9-12); “[C]apitulum sextum de medicinis ventositatis generate in corporibus avium. Signum hujus infirmitatis est quod quando avis est in pertica sua, curvabit dorsum vel turbabitur quando tangitur locus doloris; [...] tunc debemus scire locum doloris quem avis non patietur tangi quia avis sana non turbabitur aliquo tangente totum corpus suum nisi causa infirmitatis. [...] Alia cura ad idem secundum quod in tractatu novo continetur: accipe semen jusquiami et tere et pone in panno et pulmonem agni cesum per morsellos et coquatur in butiro donec sentiatur sapor suus in butiro, postea extrahatur et de butiro illo detur avi in pastu suo quantum inducere poterit, et hoc ei non prosit, des ei comedere jusquiamum circa meridiem et des ei aquam bibere, et in crastinum da ei comedere columbellum jam magnum cum intestinis et de sanguine et de visceribus et de pulmone parum, et sic sanabitur” Moamín Ms. T (& B), II, 4(1-2, 5, 9-12); “De medicinis ventositatis generate in corporibus suis. iiiii. [S]ignum hujus infirmitatis est quod quando est in pertica sua, curvabit dorsum vel turbabitur quando tangetur locus doloris; [...] et tunc debemus scire locum doloris qui non patietur tangi, nam volucris sanus non turbabitur aliquo tangente totum corpus suum non causa infirmitatis. [...] Alia cura secundum tractatum novum: sic accipe semen jusquiami et tere et pone in panno et pone pulmonem cesum per morsum et

coquatur in butyro donec sentiatur sapor suus in butiro, et postea extrahatur et de butiro illo detur sibi in pastu suo quantum inducere poterit, et si hoc non prosit, des ei jusquiami comedere circa meridiem et des ei aquam bibere, et in crastino da ei comedere columbellum magnum cum intestinis et sanguinem, de visceribus et pulmone suo parvo, et sic sanabitur” Moamín Ms. I (& A), II, 4(1-2, 5, 9-12); amb lleugeres alteracions respecte a tots els precedents, “ÉST es el .xiii[º]. capítulo, el que fabla de cómo las deven melezinar de la ventosidad que se les faze en las cabeças. E dezimos assí: que quando les acaeciére aquesto, que tomen un poco de velinno e písleno e métanlo en panno delgado e limpio, e después tomen manteca de vacas, tanto quanto pueda cubrir aquel panno, e metan la manteca en un terrazo e metan el panno dentro en ella e fáganlo bien ferver, e después cólenlo e esprieman aquel panno bien en ello fasta que salga todo el sabor del belinno en ella e déxenlo esfriar fasta que se yele, e después denles dello tanto quanto entendieren que podrán toller; e si mejoraren con esto, si no tomen palominos eguados e íncanles los papos de la simiente del belenno, e esto sea a hora de mediodía, e denles bien del agua a beber por tal que les non faga mal el bellen[n]o, e otro día denles a comer de las tripas destes palominos, e denles de la sangre dellos e fáganles plomadas de la pénnola dellos” “Moamín cast.” II, 14.

<35.> De dolor d’eschena

Quant l’aucel ... e serà guarit: “Traitement de l’oiseau de vol souffrant du dos et de lombes. [...] Le traitement, pour les Persans, consiste à lui faire chauffer de l’eau dans laquelle on met de la herse (*ḥasak*), de la camomille (*bābūnağ*), du mélilot (*iklīl al-malik*), des graines de fenouil et d’anis et de la semence de céleri. Le tout est porté à ébullition puis versé dans unealebasse au fond de laquelle on aura percé un tout petit trou à l’aide d’une alène ou d’une grosse aiguille, de manière à faire goutter le liquide sur le dos de l’oiseau, après avoir suspendu cettealebasse juste au-dessus de la place qu’occupe l’oiseau sur la perche afin que les gouttes lui tombent sur le dos et entre les épaules. Vous exigerez, également, que l’on vienne, de temps en temps, lui oriner sur le dos. Vous tremperez la chair de son pāt d’huile de noix ou d’huile omphacine et vous ferez chauffer [avec du vin (D)] du cumin (*kammūn*), vous y plongerez des morceaux de feutre noir et les en retirerez les plus chauds possible pour en bassiner le dos de l’oiseau avec douceur, sans rudesse ni brusquerie, mais avec délicatesse et par légères applications répétées; [ainsi devrait-il guérir], si Allah (qu’Il soit exalté!) le veut bien” *Ġitṛīf*, 78 (cf. B 56); “ÉST es el .lviº. capítulo, el que fabla de cómo las deven melezinar de quando se duelen de las cuestas e de las raíces de las alas. E dezimos assí: que quando les acaeçier aquesto que tomen del vino anejo e afirviénlenlo e échengelo sobre las cuestas, e pónganlas sobre las faças de mielga por tal que se echen sobrella, e pónganles desuso, en derecho de las espaldas, una calabaça foradada de forados menudos e ínchanla dagua e déxengela destellar sobre las cuestas e entramas las espaldas, e denles so cevo untado con olio de nuezes o con azeit; e si mejoraren con esto, si no tomen del vino e afirviénlenlo con de los cominos, e metan un pedaço de fietro en ello, e si fuere el fietro prieto será mejor, e cójanlas en las manos e espriémanles aquel fietro sobre las espaldas calient e póngangele sobre las espaldas algunas vezes” “Moamín cast.” II, 56; “Medicina a dolore de dorso et de radiche de ale. c. .Lxvij.” Moamín Ms. b, 56(1), però manca tractament; “[E ’l .Lij. capitoli: come si medica il dolore del dosso [n. 24: dell’osso *h*] e delle radice dell’ale] [S]e ll’uccello sente doglia nel dosso o nella radice dell’ala o alcuna fievoleçça, piglia vin vechio caldo e versagli sull dosso. O legħa l’uccell sopra un fasso di fieno, poscia appendi una çuccha piena d’acqua sopra ’l dosso dell’uccello pertusata [n. 709: pertusarà *h*] di sotto

d'un pertuso piccholo si che l'acqua distilli sottilmente sul dosso dell'uccello a gocciola a gocciola, e ugni il suo pasto con olio di noci o [n. 710: appic(h)ato alla pertic(h)a dell'dello ucello *h/i*] con olio comune, ché gli fia buono" Moamín Ms. c, II, 56(1-4) i manca resta recepta; "[C]apitulum .LV. de medicamine dorsi et in radicibus alarum. Quando autem hoc accidit videbitur illic aliquis dolor vel debilitas aliqua, accipe vino veteri calefacto, funde super dorsum et liga super quendam fascium feni et liga super oppositionem sui cucurbitam perforatam suptili foramine plenam aqua et stillabit super dorsum et inter spatulas, et linias pastum suum cu [n. 161: cum *B*] oleo nucis vel cum oleo comuni, et iuvabit" Moamín, ms. T (& B), II, 56(1-4); "De medicinis doloris dorsi et radicum alarum. capitulum .LV. [Q]uando videbitur illic aliquis dolor vel debilitas aliqua, accipe de vino veteri calefacto et funde super dorsum, vel liga eos super quadam fascem feni et liga super oppositionem dorsi sui cucurbitam perforatam subtili foramine plenam aqua et stillabit super dorsum suum et inter spatulas, et linias pastum suum cum oleo nucis vel cum oleo communi, nam est iuvatium" Moamín, ms. I (& A), II, 56(1-4); "Capitres lv de la cure d'une enfermité qi est el dos et en la racine des eles. Qant li oisieux semble avoir aucune dolor el dos ou es racines des eles ou aucune foibleze, prenez du vin vieauz chaut et gitez en sor suen dos et liez le sor un feis de fen. Et après ce le liez sor la opposition de suen [dos] une zuche foree de soutil et de petit foramet et pleine de vin vieauz chaut, ensi come je ai dit, si q'ele le got adés sor le dos entre andeus le esplales. Et ungiez le suen past d'oile de noiz et d'oile comun autresi, qar molt li vaudra" Moamín fr. II, 89(1-4); També "De curer la dolor dou dos. Qant vos veirez a vestre oissel avoir dolor el dos ou en l'espine, sa cure est tele: prenez le et liez le sor un feis de fen ou d'erbe, et après ce prenez une zuche foree des petitiz forainz el font, et li gitez eve dedenz si q'ille isse par les forains et chee sor les humres de l'oissel [et] entre les espales. Et ce doit l'en fere mes non pas assiduemant, et li forain doivent tant petit estre qe l'eve en isse ensi plainemant q'ele n'en semble issir mes isse ensi come entremissivemant, ensi qe li oissieax ne repose a la foe. Et saichent tuit qe li past de l'oissel doit estre adonc de char baignee en oile comun ou en oile de noiz. Ou fetes buillir auquant de vin et enfundez dedenz une piece de feautre, et après ce colez le feautre et le prenez o les mains, et tant tost eschaufez l'oisel o celui feautre el dos ou en chascun autre leu ou vos poez conoistre q'il sente la dolor, et ce fetes sovant" Ghatrif fr. 45(1-5); "Capitolo .xLj. Del dolore del dosso. Quando tu vidi a tuo oxello dolore in suo dosso in lo spinale o in altro luocho: tuoi una zucha secha vuoda e impila d'aqa chiara e falli uno bugamino sotile in lo fondo, e fallo [21v] gozare in mezo lo dosso al tuo oxello. Ma prima lighalo suso un pocho de feno o d'erba, che non se possa movere. Fato questo, tuolo e lassalo posare e sechare e dalli charne a bechare infissa in ollio de oliva o de noxe. Possa schalda de buon vino e in quello infondi uno felltro e avolupallo intorno all'oxello, e spitalmente susso lo dosso o in altro luocho dove abia malle, e questo li fa spesse volte" Ghatrif it. 41, fol. 21rv.

<36.> De dolor qui ve per veschositat

Enperò ..., e no li donets molt a mejar: "faites-lui prendre du *hurf* qui est la graine du cresson alénois (*rašād*), ainsi que du gingembre et de l'acore (*wağğ*), afin de faire cesser la pneumatose dans le ventre pour qu'il digère bien son pât. Nourrissez-le de (chair de) moineux, de gros Cochevis, de petits d'hirondelles [...]; vous en faites macérer trois morceaux dans de l'huile d'olive ou de noix et vous l'en paisez" *Ġitrīf*, 61(5) (cf. B 44) i "Sachez encore que ce qui soigne le mieux l'Autour atteint de craie et de pneumatose engendrée par l'embaras gastrique est la chair trempée d'huile d'olive ou de noix" *Ġitrīf*, 62(14) (cf. B 45); vegeu la nota final del capítol per a la correspondència exacta

amb *Ġitrīf*. | Malgrat que patologia diferent (possible confusió o salt), “[Capitolo .xxxiiij. Del pasto che fa nove penne] [...] si è a darli pipioni e oxelli pizoli, pasarin, rondanin in lo tempo suo, e charne arietina bagnà in l’ollio de oliva o de nusce comesto” Ghatrif it. 34, f. 18v; “E si les naçieren las péñolas ralas e flacas e secas, ca esto les acaeçe porque les naçen a so ora, e quando les nacieren d’esta guisa e non nacieren eguales e por aventura les nacieren tuertas, conviene que les den de los cevos que dixiemos, así como son los palominos eguados e las copadas e los pássaros e las golondrinas, e que gelos den calientes con su sangre luego que los degollaren, e denles carne de ovejas remojado en azeit e en olio de nuezes mezclado en uno, e denles aquesto segund avemos dicho que den a las aves menores segund su guisa, e a las aves mayores segund les conviene” “Moamín cast.” I, 12 i “EL .xvi[º]. capítulo es de cómo las deven melezinar de la podagre e de las unnas que se les descoyuntan [o se] les crebantán. [...] cévenlas de las carnes que les conviene pora esta enfermedad, assí como son las golondrinas e los pássaros, e a las mayores otrosí les den de las carnes que les conviene” “Moamín cast.” III, 16; “Capitres xii de la podagre et de la desjointure des oingles. Qant ce devint a l’oiseil, [...] peissiez le illec d’arondes petites et de passerres et d’autres char convenables” Moamín fr. III, 12(1, 2); “Medicina a la podagra et disiunctura de le un(g)ghie de li ucelli de rapina. c. .xii. [...] dàli ad mangiare carne de irundinini piccolini et de passari, et simile carni conveniente ad ipso” Ms. b, III, 12(1, 2); “[Q]uando pedana [n. 113: palagre *h*, pedona *i*] o disiunctura [n. 114: disgiontura *i*] d’unghie viene all’uccello, [...] pasciolo di rondinini [n. 117: rondanini *i*] e di passere e di carne convenevoli” Moamín Ms. c, III, 12(2); “Capitulum .xii. de medicamine podagre seu disjuncture unguium. Quando hoc accidit [...] ciba eos yrundinibus parvis et passeribus et carnibus sibi convenientibus” Moamín Ms. T (& B), III, 12(1, 2); [De medicinis podagre et rupture seu disjuncture unguium. c. .Lxxiii.] [Q]Uando hoc accidit [...] ciba eum cum yrundinibus parvis et passeribus et carnibus convenientibus” Moamín Ms. I (& A), III, 12(1, 2). La resta de la recepta no coincideix a cap amb P.

à *ventusitat en les ales*: “atteint de pneumatose dans les ailes” *Ġitrīf*, 76(2) (cf. B 55v); manca “Moamín cast.”; “de la ventosité des eles” Moamín fr. I, 65(1); “ventositate innele ale sue” Moamín Ms. b, I, 12(11); “à ventosità nell’ale” Moamín Ms. c, I, 12(11); “ventositatem pretendit in alis suis” Moamín Ms. T (& B), I, 12(11); “ventositatem portendit in alis suis” Moamín Ms. I (& A).

Ítem, si à ventusitat ..., e aminvats-li la vianda: “[Traitement de l’oiseau de vol atteint de pneumatose dans le (haut du) corps] [...] Paissez l’oiseau, tout le temps du traitement, de chairs de mouton, de pigeonneaux sortis du nid, tant sauvages que domestiques, de moineaux et de Cochevis en les trempant d’une des huiles échauffantes comme celle de laurier, celle de ricin, celle des deux amendes [douces et amères (D)], celle de nard (*duhn al-nāridīn*), celle de noix de coco, celle de raifort, celle d’avelines (*duhn al-bunduq*) ou l’huile omphacine, et le tout saupoudré de pénide, de sucre blanc avec la poudre des épices échauffantes, car toutes sont bénéfiques, [si Allah (qu’Il soit exalté!) le veut bien (E)]” *Ġitrīf*, 81(4) (cf. B 57v); “[Traitement de l’Autour atteint de pneumatose dans la cuisse ou dans la jambe ou dans les pieds] [...] Pour son pāt, vous excluez la chair de volaille et le pātrez de chairs de moineaux et de pigeonneaux hachées dans de l’huile d’amandes amères; vous lui réduirez légèrement la dose du pāt que vous devrez saupoudrer de pénide qui est le sucre de Khouzistān (*sukkar ḥawzī*) ou de sucre blanc; cela lui sera bénéfique” *Ġitrīf*, 96(3) (cf. B 62v).

Enperò si la dolor ..., e aminvats-li la vianda: “Traitement de l’oiseau atteint de pneumatose dans les ailes. [...] Le traitement est de le paître de chairs de pigeonneaux, de moineaux, de Cochevis et d’hirondelles avec de la pénide, du sucre blanc, du gingembre, de la cannelle de Chine et de l’anis (*anīsūn*). On le paîtra, aussi, de chair d’hirondelles ayant trempé dans de l’huile d’amande ou dans celle des deux amandes, douces et amères, et on mêlera au pât du gingembre, de la cannelle de Chine, de la pénide avec du sucre blanc. On diminuera légèrement le volume de chair du pât et on la trempera d’huile de noix de coco (*duhn ġawz hindī*) ou d’huile de ricin (*duhn ħirwa*). On exclura du pât les chairs de volaille et de sauvagine” *Ġiṭrīf*, 76(2) (cf. B 55v); “Traitement de l’oiseau de vol atteint de pneumatose dans le dos. [...] Le traitement en est que vous le paissiez de chairs de pigeonneaux, de moineaux, de Cochevis et d’hirondelles avec de la pénide, du sucre blanc, [du gingembre (B)], de la cannelle de Chine, de l’anis, du nard indien, de la semence de céleri et de celle de fenouil. Vous tremperez la chair du pât dans de l’huile des deux amendes, douces et amères et vous réduirez légèrement le volume de chair. Vous pouvez, aussi, la tremper dans de l’huile de noix de coco ou dans celle de ricin ou dans celle d’iris ou dans celle du laurier (*duhn al-ġār*). Si vous ne trouvez pas de pigeonneaux, [ni de moineaux, donnez-lui de la viande de mouton, mais excluez les chairs de volaille et de sauvagine (D)]” *Ġiṭrīf*, 77(2) (cf. B 56).

<37.> De gota per tot

Quant l’aucel ... un crivel desús: manca “Moamín cast.”; “[De mecine[r] l’enfermité qi est appellee saddaam selonc le traitié vieauz] [...] D’une autre cure a ceste enfermité meeme selonc le traitié nou. L’autre cure a ceste enfermité, qi est selonc le traitié nou, est ceste: Prenez aucun pou dou fine dou mouton et auquant de foille de salxe vert et de tote herbes odoriferes, de chascune une verge, et qant vos les avrez ensi toutes ajostees ensemble, metez les toutes en un veisel plein d’eve et leissiez les tant dedenz qe suen sabors se melle o l’eve. Et après ce prenez cele eve et metez la en un grant bacin, et liez l’oissel en un cribre et le tenez desor l’eve, si qe le fum de l’eve passe permi le criveaux a lui” Moamín fr. II, 25(4), 26(1-4); “Altra medicina secundo un tractato novo: piglia alquanto sterco de castrato et alquante fronde de salice frische et viride, et ogni herba odorifera, ana virgula una, et coadunale insieme in uno vaso cum aqua, et fale cuocere per infine che l’acqua habia receputo lo odore et sapore de le herbe; et poi questa acqua ponerai in uno grande bacile, et liga lo ucello sopra alcuno cribro de sopra il bacile, acciò che lo fumo de l’acqua passa suso per lo cribro ad ipso ucello” Moamín ms. b, II, 11(8-11); “[E ‘l .viiiij. capitolo: come si medica una malattia ch’à nome saadari] [Capitolo .viiiijº. [S]e ll’uccello à una malattia che si chiama saadam [n. 204: sadam *h*, sadana *i*] [...] Un’altra medicina secondo il tractato nuovo: piglia um poco dello sterco del montone e um poco delle foglie verde del salcie e di ciascuna herba odorifera una branchetta [n. 209: branc(h)ata *h/i*], e metti tutte queste cose in un vassel con aqua e fa bollire infino a ttanto che lla virtù delle cose rimagna nell’acqua, poscia metti questa acqua nel bacile [n. 210: bacino *h*] e legalo l’uccello in[su] [n. 211: sopra *i*], alcun crivello e metti ‘l crivello sul bacile [n. 212: bacino *h*], sì che fumo [n. 213: lo fume *h*, fume *i*] ne vegna all’uccello” Moamín ms. c, II, 11(8-11); “[De medicamine sodi] [n. 4: soda] Infirmitas hujus signum est quod volucris in pertica sua torquet dorsum suum et amittit velocitatem suam] [...] Alia medicina secundum tractatum novum: accipe aliquid de stercore arietis et aliquid de folio salicis recentis sive viridis et omnium herbarum odoriferum ana virgulam unam, et coaduna hec in vase et coque donec inmesceatur sapor in aqua, et postea aquam istam pone in magno bacili et liga avem in aliquo crebo

desuper, et per crebum transeat fumus ad eum” Moamín ms. I (& A), II, 11(8-11); manca a ms. T (& B).

De gota..., e valrà-li molt: “Traitement de l’oiseau de vol atteint d’une contusion (*šadma*). [...] Une autre manière de traitement est que vous preniez un peu de crottes de mouton (*ba‘r al-ganam*), de feuilles de saule fraîches ou sèches [et un brin de chacune des plantes aromatiques (*al-rayāhīn*) (K)], que vous rassembliez le tout dans un récipient de cuivre ou dans une bouilloire (*qumqum*) ou dans un poêlon (*tinğīr*, *tāğīn*, *tāğīn*) [qui est en terre cuite (E)] ou dans un chaudron, que vous y versiez assez d’eau pour bien recouvrir le contenu, que vous la fassiez bouillir à gros bouillons de sorte qu’elle s’imprègne de la substance des ingrédients et que vous la transvasiez bouillante dans une bassine sur laquelle vous retournez un tamis (*ğirbāl*); vous déposez alors l’oiseau sur ce tamis de sorte que la vapeur dégagée par la décoction bouillante monte l’envelopper. S’il ne guérit pas de cette façon, soignez-le comme suit: paisez-le de chair de poule noire avec de l’orpiment rouge, placez-le en un endroit obscur et [mandez quelqu’un pour (E)] venir lui uriner sur le dos trois joirs de suite et il devrait ainsi guérir” *Ğitrīf*, 74bis(3-4) (cf. B 55).

<38.> A dolor de fetge

A dolor de fetge,... e serà garit: “Traitement de l’oiseau de vol souffrant du foie. [...] Le traitement en est de lui faire avaler avec son pāt un peu de (graines de) cresson de fontaine (*ħurf abyad*) pendant trois jours et ...” *Ğitrīf*, 89(2) (cf. B 60); potser “ÉST es el .xlviio. capítulo, el que fabla de cómo las deven melezinar del fastío. [...] tomen del mestuerço tanto quanto entendieren que avrán mester, e muélanlo bien e déngelo en tres pedaçuelos de carne picada e déxenlas estar quanto una ora del día, e después cévenlas, mas no les den todo so cevo complido, e a cabo de dos días faganles este melezinamiento otra vegada” “Moamín cast.” II, 48(8); més allunyat a la resta de Moamins.

<39.> Per ventusitat

Ítem, per ventusitat, li dats gingebre ab muritort: “faites-lui prendre du *ħurf* qui est la graine du cresson alénois (*rašād*), ainsi que du gingembre et de l’acore (*wağğ*), afin de faire cesser la pneumatose dans le ventre pour qu’il digère bien son pāt” *Ğitrīf*, 61(5) (cf. B 44) i “Traitement de l’oiseau de vol atteint de pneumatose dans le bas-ventre. [...] Le traitement en est de lui assaisonner le pāt de graines de cresson alénois et de gingembre en poudre trois jours de suite” *Ğitrīf*, 80(2) (cf. B 57); “[ÉST es el .xxiiii[º]. capítulo, el que fabla de cómo las deven melezinar del mal del yesso]. E quando les acaecière que se les faga por el mal del yesso ventosidad en los cuerpos, tomen del mestuerço e del gengibre, tanto de lo uno como de lo ál, e muélanlo e ciéranlo e denles dello en pedaçuelos de carne tanto quanto entendieren que avrán mester, e esto les sacará la ventosidad de los cuerpos e fazerles á toller mejor” “Moamín cast.” II, 24; manca a la resta de Moamins, molt alterat o no ho localitzo; “De curer la murmuracion do ventre. Qant vos veirez ou sentirez dedenz le ventre de l’oisel sonor ou rugir ou murmuracion, devez le curer en tele maniere: donez li a maingier de semence de masturce et de gingibre blanc, et ce fetes dusq’a tant qe la ventosité soit cesee” Ghatrif fr. 28; “Del sonito del ventre. Come tu odi sono nel ventre de tuo oxelli overo mormoratione, la cura sua si è: dalli a bechare samente de matrucio e de zenzavro bianco per fin che l’imfirmità cessarà” Ghatrif it. 25.

<40.> De vèrmens en la gorgua

vèrmens en la gorgua: “des filandres dans le jabot” *Ġiṭrīf*, 90(2) (cf. B 60); “verms en la gorge” Moamín fr. I, 56(5); “vermi in canna” Moamín Ms. b, I, 12(48); “vermi nella gorgha” Moamín Ms. c, I, 12(48); “vermes habet it gucture” Moamín Ms. T (& B), I, 12(48); “vermes habet in gutture” Moamín Ms. I (& A), I, 12(48).

Ítem, quant l’aucell ha vèrmens en la gorgua,... e sie de moltó la carn: “Traitement de l’oiseau de vol qui a des filandres dans le jabot. [...] Le traitement en est que vous preniez une rave (*salġama*), que vous l’évidiez, la remplissiez d’eau et la mettiez sur le feu jusqu’à ébullition de l’eau, puis que vous hachiez de la viande de mouton dans cette eau et en paissiez l’oiseau; il guérira, [si Allah (qu’Il soit exalté!) le veut bien (D)]” *Ġiṭrīf*, 90(2) (cf. B 60); cap dels Moamins s’avé amb P; si nap equival a rhapontic, “Si havet vermem abconsum, reuponticum pisatum in ipso loco pone” Grisofus 16 (Cy. 10, p. 26), trad fr. “S’il a un ver caché, il faut mettre du rhapontic broyé à l’endroit même”.

<41.> De vorm al ventre

Quant l’aucel ha vormis e-l ventre ho e-lls budels, [...] mulats le carn en vi de melgranes: “[Comment on guérit un faucon qui a des vers] [...] tu lui donneras une cuisse de poule mouillée en du vin faut du jus de grenades” *Modus*, ed. París, 1989, p. 125; “...sapias che el a vermes a l’omble..appres l’autre iorn li donas d’un colomb iove tot quant molgiat un pauc en suc de milgrana” Peire de l’Astor, Bibl. Univ. Bolònia, ms. 153, “Quando avesse vermi dentro tuoi vino de mele granare dolze, e mittiglia moglio la carne che tu volj dargli a bechare...” Ferraro, 49 (*Scelta di curiosità*, disp.154, chapitres 107-210, o.cit., p .71, corresponent a Gandolfo); aquestes dues darreres referències corresponen a RESTORI, p. 295.

Quant l’aucel ha vormis ... en l’alquitrà: “Traitement de l’oiseau de vol ayant des filandres dans le ventre et le brayer. [...] Les Persans, eux, ont contre les filandres, entre autres traitements, celui d’ajouter au pât de l’oiseau (de la graine) du cresson de fontaine ou, encore, d’exprimer le jus de grenades acides (*rummān ḥāmiḍ*), d’y baigner la chair du pât et de la lui donner ainsi. [...] Ou encore, prenez un peu de goudron de Syrie (*qiṭrān šāmī*), mettez-le dans la chair du pât et paisez-en l’oiseau” *Ġiṭrīf*, 91(4, 9) (cf. B 60v); “[ÉST es el .xlii°. capítulo, el que fabla de cómo las deven melezinar de los gusanos que se les fazen en las moliellas e en los cuerpos dentro]. [...] E si los gusanos fueren muchos e se espantaren las aves con miedo dellos e se sacudieren mucho, tomen de la semiente del mestuerço e muélanla e denles dello peso de medio dinero de plata en pedaçuelos de carne picada; e si mejoraren con esto, si no tomen del çumo de las mielgranas dulces e remogen en ello pedaçuelos de carne picada, e tempren las aves tres días primeramientre e después denles daquesto so cevo complido; [...] E quando cerraren los ojos a menudo e se les incharen las palmas por esta enfermedad, tomen del çumo de las mielgranas agras e remógenles en ello so cevo e déngelo; [...] e si mejoraren con esto, si no tomen un poco dalquitrán e déngelo en un pedaçuelo de carne picada” “Moamín cast.” II, 42, on abans, al mateix capítol, aplica el *mestuerço blanco*; “[Capitres xlii li qels contient en soi deus rubrices, qi sunt notes ci desout, des verms][...] La cure de ceste enfermité est tele qe l’en doit meller le past de l’oisel avec mastur[c]e blanc et pestre le de ce, et ausi doit l’en prendre de l’eve des pome granees ameres et fundre(e) dedent le past de l’oisel, et puis doner le a maingier a l’oisel”

Moamín fr. II, 70(2); “Medicina a li vermi sono inelo ventri a li ucelli. c. .Liii. [...] La cura de questa infirmitate è cibarlo cum nasturcio blanco: et piglia acqua de melagranate acre, et in questa acqua infundi lo suo pasto, et dàlilo ad mangiare” Moamín Ms. b, II, 42(1, 4); “[E ’l .xxxviiiij. capitolo: come si medican gli vermi quando sono nel ventre dell’uccello] Capitolo .xxxviiiij. [S]e ll’uccello ha nel ventre ventre, [...] La cura sua si è che sia pasciuto con nasturtio [n. 590: nastarai *i*] biancho, e piglia vino di melagranate [n. 591: melagrane *h*] agre e immollavi drento il suo pasto e dàgli a mangiare” Moamín Ms. c, II, 42(1, 4); “[C]apitulum .xLiii. de medicamine vermium generatorum in ventribus avium. [...] Cura hujus infirmitatis est: cibentur cum nasturtio albo et accipe aquam malorum granatorum et infunde ibi pastum suum et da ei comedere” Moamín Ms. T (& B), 42(1, 4); “De medicinis vermium qui sunt in ventre. capitulo .xxxxi. [...] Cura: cibentur cum nasturtio albo et accipe aquam acrium generatorum [n. 367: granatorum] et infunde in pastum suum et da commedere” Moamín Ms. I (& A), 42(1, 4); “Capitolo .xLviiiij. Quando havesse dentro vermi. Quando tu conosi che tuo oxello a lombrixi in suo ventre, toi vino de pome granate dolce e mitilli a moglio la charne che tu li voi dare a bechare” Ghatrif it. 48, fol. 24r.

<42.> A pentax

Si vols guarir sperver ..., e serà garit: “Capítol .XXXe. A pentax de ocel. Prin femna de persona que sia bé sequa, e pica-la e banya-li la cran, e sia-hi mesclat suc de col” F (còpia s. XV m.), f. 145; “Altra cura per la dita malaltia: prendrà fempta de cabrit petit e sequar-l’as, e fer-n’as pólvora ben cernuda. E dar-li-n’as tots dies a mengar ab la carn una poca fins a tant sia guarit” R¹ (còpia s. XV ex.), f. 12r; “Ítem, hi ha altra medeçina per aquesta matexa malaltia del pantax, e per a curar-lo farets axí: preneu femta de fadrí petit e secou-la al sol que-s puxa molrre, e sinó secou-la en una teula que sia limpia al forn de manera que-s puxa molrre per a dar-li’n tantost, e entretant, puix tingau spay, secou-ne al sol perquè-s millor. E quant la tendrets molguda fets axí: preneu de la dita pólvora tots dies e ab pollets petits o oçells novells dats-li’n a menjar, e posau-li’n cada dia tanta com una avellana petita, però segons lo gran de l’oçell axí li posau més o menys de la dita pólvora polvorizant-li la vianda que té a menjar; e dats-li viandes calentes e lexatives, pollets petits o altres viandes de ploma tendres e bones de degerir, e tallau-li menut ço que té a menjar perquè no haja afany de tirar; e no li donets plomada ne curall negú fins que sia guarit ne li dexets menjar os ni ploma ni res que haja de curar; e teniu-lo al serè com en lo altre capítol desús és dit e al resér del vent, que no li puxa dar l’aygua si plou; e provau-li l’aygua tots dies com en l’altre capítol és dit; e guardats-lo que no-s debata ne li do fum. E curau-lo axí com dit és fins que vejats que sia ben guarit” V (còpia s. XV ex.), f. 69; “Si voustre oyseau se heurte a la perche ou autre part, le signe est que la poitrine lui batra [*ms. matera*] et le corps et les coustez. Si vous le voulez guerir, si prenez une poule et en prenez la cuisse et puis pisés en une escuelle et lui moillez son past dedans deux fois le jour jusques a IIII jours, et voustre oyseau sera guery” (ms. Facultat de Medicina, Montpellier, 459, s. XV), “Sy vostre faulcon ou auttre oysel s’est heurté a la perche ou autre chose, vous le conistrez a ce que le pys luy battra et les coustez. Pour le gerir, fettez luy ce medicine. Prenez unne polle verge, sy an prenez la cuisse, puis si pissiez de vostre date an unne esceuelle, sy mollez son pas[t] dedans, et est sa vyande .II. foyes le jour jeuques au chief de .IIII. jors; vostre oysel sera guery” (ms. Bibl. Arsenal, París, 3332, s. XV), “Sy vostre oiseau se heurte a la perche ou autre chose, vous le conistrez a ce que le pys luy tramblera et les coustez. Se vous l’en volez garir, prenez une poule vieille, sy an prenez la cuisse, puis si pissiez de vostre date an unne esceuelle, sy mollez son pas[t] dedans, .II. fois le jour,

jeuques a .III. jors, et il sera gari” (ms. Bibl. Nat. París, 2004, segona meitat s. XV) [Adam des Aigles, 15(1-2)].

<44.> D’aygua de cap

ruda vert: *Ġiṭrīf*, 131(6) (cf. B 74) utilitza la ruda fresca amb carn immersa en agua calenta contra el vòmit de l’ocell de caça; “Moamín cast.” II, 12(3) utilitza el suc de ruda (verda només al castellà) aplicat a les narius per a tractar el dolor de cap, pe. “ÉST es el .xii[º]. capítulo, el que fabla de cómo las deven melezinar del dolor que an en las cabeças. E dezimos assí: [...] O tomen de la semient de la ruda verde e mágenla e saquen el çumo della, e tomen daquel çumo quanto peso dun dinero de plata e mézclenlo con çumo dalicimicín e échengelo en las narizes e fazerles á pro” “Moamín cast.” II, 12; “[De medicamine dolores capit. capitulum .xii. [...] [Q]uando accidit hoc, [...] accipe de semine rute et accipe [n. 132: et tere et ~] sucum et misce cum oleo diasmino et pone in naribus suis” Moamín Ms. I (& A), II, 12(1, 3).

<45.> De càncer

mit-li encontinent arrop en la bocha: possible corrupció a partir de “Traitement de l’Autour atteint de gangrène. [...] Ou encore, oignez-lui le palais avec de l’urine de chameaux au pâturage (*būl al-ibil al-rā’iya*) que l’on fait bouillir pour la rendre comme du raisiné épais” *Ġiṭrīf*, 67(11) (cf. B 48v).

Quant... tantost: potser “De morbis oris.[...] Os igitur accipitris aperiendum, atque inprimis fistulæ squamma pinna purgari conuenit; deinde pinna mele imbuta illini oportet, vt omnis sanies expurgetur” Demetrii Constatinopolitani *De re Accipitraria*, cap. 75, p. 61 (ed. Rigault).

<47.> De porrets

nous veylles e such de mata: vegeu “nous verdes e treien lo such” F, f. 116.

<48.> De houament

Quant ... carn: “Capítol [LV.] Per a fer desfer los hous als falcons o als oçells que són femelles. Fa·s una malaltia als falcons o als oçells en lo temps del mes de març, que llavors entren en çels, e van en amor, e les femelles houen a vegades algunes d’elles. Y per ço quant ve en lo dit temps, devets fer al falcó qui és femella açò dejús scrit, perquè si li naxen hous, [29v] que·ls hi façau desfer e que no li cresquen en la ouera, car si li crexen, molts ne moren. E farets axí: preneu holi de olives que sia bo e posau-lo en una scudella, e allí debateu-lo bé entrò que sia tornat ben blanch; e depuix, preneu la carn que li haveu a dar a menjar, e mullau-la bé en lo dit oli debatut e dats-la-y a menjar a l’oçell; e dats-li’n axí a menjar dos vegades en quinze jorns, ço és, una vegada cascuna semana. E ab açò li fareu desfer los hous e serà fora de perill, e aprofitar-li ha per a moltes coses, e fer-li ha gran bé” V, cap. LV, f. 29; Lluís de Besalú indica a l’introducció del seu “Llibre dels plaers i de doctrina dels ocells (de caça)”, conegut com “Deli ucelli di rapina”, que tractarà “al tempo meticare e refrenare quando che ano desiderio dela procreacione a uolere generare l’oua” (segons lectura de Miquel Batllori, f. 5, p. 180), indicació plenament relacionable amb el capítol esmentat de V, però que no hem pogut verificar; “Cómo se han de curar cuando huevan los falcones en el mes de

Marzo” Sahagún, III, cap. LI (taula) i “De cuando huevan los falcones. Acaesce en el mes de marzo que huevan los falcones y andan en amor, y viénenles de aquí una enfermedad mortal, y vérgelo háas que luego andan desvariados non facen bien así como solían. E cuando vuelan con los otros falcones andan bragando y dán voces. Decimos así que cuando esto les acaeciére, que tomen de buen aceite anejo y lávenlo mucho en tres ó en cuatro aguas, fasta que se torne blanco como la manteca, y denle dello con buena vianda caliente cuatro ó cinco papos, fasta que veas que se para colorado entre el ojo y la nariz. E desde que vieres que aquello es colorado, sano es de su enfermedad: aquí se acaba el capítulo LI. *Glosa*. Aun tambien es bueno para esto que tomen aceite infancino y lo laven con agua rosada muchas veces, y les unten con ello todo el obispillo. Y aun para esto es bueno poner en el alcándara un poco de algunos tascos sobre que estén los falcones, y es cosa muy probada” Sahagún, III, cap. LI (text); tot i que l’ingredient principal de la recepta varia, l’ouament de l’ocell de caça és tractat a les receptes 4 i 15 (segons lectura de Lupis-Panunzio, *Caccia...*, p. 120 i 129) del receptari Paris i a N, 29(3/3’).

<49.> De rodador

Quant l’aspever és rodador, plomats-li les horelles entorn: “E si les non toviere pro ninguna d’estas cosas e después rodearen mucho, méssenles las péñolas de las orejas fasta que parescan las orejas, ca si después quisieren rodear entrarles á el viento en las orejas e non podrán complir el cercar e vedars’ an el rodear; e no conviene que les fagan esto sinon quando gelo non pudieren vedar por ninguno de los otros melezinamientos, ca ésta es una de las cosas que les faze daño porque quando las otras aves caçadores vienen a ellas, assí como son las águilas e las otras aves que d’esta manera son, no se les guisa de librarse d’ellas” “Moamín cast.” I, 11.

Quant ... gens: “On a dit également que les experts en volerie et en l’éducation des oiseaux de vol n’ont su que proscrire la pratique de nouer le balai de l’Autour pour le vol à la proie en raison, précisément, de l’Aigle, car si celui-ci vient harceler l’Autour à qui l’on a lié les rectrices, ce dernier ne pourra manœuvrer pour lui échapper” *Ġitrīf*, 41(2) (cf. B 28v) [reprès per Moamín lat. i it. I, 8(4) i fr. I, 43(4)] i “Des oiseaux de vol qui s’essorent, planent haut à cernes, s’écartent et dérobent leurs sonnettes. Méthode pour y remédier au mieux. (Al- Ġitrīf et Adham) ont dit: Les experts en volerie ont dit que lorsque l’Autour ou le Pèlerin ou tout autre oiseau de vol plane dans l’air, il reste sourd au réclame et se met à tourner à grands cernes dans le ciel. [...] Quand l’oiseau de vol monte à la nue et s’y « guinde », quatre éventualités sont à envisager, dont deux laissent quelque espoir de pouvoir le reprendre et les deux autres n’en laissent aucun. [...] Quant l’oiseau monte très souvent à la nue, on ne peut être assuré qu’il ne va pas dérober ses sonnettes ; aussi son maître n’aura-t-il qu’à lui lier (entre elles) les rectrices avec un mince fil, ce qui l’empêchera de déployer et refermer son balai et pourra le faire renoncer à s’essorer. Sinon, il lui déplumera le pourtour du balai pour lui mettre à nu l’arrière-train et, quand l’oiseau y sentira la morsure du vent, il n’ira plus monter haut à cernes, si Allah (qu’Il soit exalté!) le veut bien. [Cependant, lui lier le balai est lui faire courir le risque que, pris en chasse par l’Aigle, il ne puisse manœuvrer pour lui échaper (D)]” *Ġitrīf*, 42(1, 2, 4) (cf. B 29v); “E si acaeciére esto a las aves caçadores menores, conviene que les enbuelvan las alas e las colas mientras non caçaren. [...] e si las colas e las alas toviere atadas mientras non caçaren no avrán poder de rodear. [...] e después que las tomaren, si fueren de las aves menores, átenles .vi. péñolas de las alas e apiértenles las colas con alguna cosa [...]. E si les non toviere pro ninguna d’estas cosas

e después rodearen mucho, méssenles las péñolas de las orejas fasta que parescan las orejas, ca si después quisieren rodear entrarles á el viento en las orejas e non podrán complir el cercar e vedars' an el rodear; e no conviene que les fagan esto sinon quando gelo non pudieren vedar por ninguno de los otros melezinamientos, ca ésta es una de las cosas que les faze daño porque quando las otras aves caçadores vienen a ellas, assí como son las águilas e las otras aves que d'esta manera son, no se les guisa de librarse d'ellas" "Moamín cast." I, 11; "[Des enseignes qi demonstrent le perdre l'oïsel ou li non perdre. Qant l'oïssels volera sus en haut montant et feissant son vir, saichiez q'il poit apparoir en son virer signe de lui perdre. [...] signes de perdre est qant il ovre sa coue et vire entor et puis torne a une part montant, [...] De la cure qe l'en doit user por defendre qe li oïssels ne volt en haut] La cure de defendre qe li oïssel ne volent en haut est tele: prenez un soitil filet, cuissiez li ensemble les pennes de la coue si q'il ne la puisse extendre ni alargier ni virer, et pellés li le leu qi est environ l'orifice dou cul, si qe l'orifices li apere tant seulemant. Et ce le defendra a voler en haut" Moamín fr. I, 46(1-3); "[Alcuna volta lo ucello volarà suso, mo'sagliendo et mo' descendendo, et girando sarà innelo giro suo, donde habie sperança che non se perda] [...] [et lo signio de si perdere è quando aprirà la sua coda et giraràla intorniando, et tenderà diritto ad una parte sagliando suso. Et per questo è de necessario a lo falconere quando lo ucello saglire' in alto et non torna, et incomincia ad girare, et vedera' lo signio de sperança de non se perdere] [...] Quando è questo, piglia uno filo sottile et cusile le penne de la coda [, che non le possa extendere né voltare], overo li depila lo loco chi è a canto ad lo orificio de lo fundamento [...] imperò che per questo non potrà volare in alto" Moamín ms. b, I, 8(15-16); "E lla cura di ciò che l'uccello non voli in alto né faccia giro è questa: prendi un fil sottile e cucigli le penne della choda sì che no lle possa stendere né volgere; o piuma il luogho del pertugio del culo" Moamín ms. c, I, 8(15-16); "[Quamdoque avis volabit sursum ascendendo et descendendo, et fatiendò girum erit in giro suo, unde spem habeas quod non admictatur] [...] [Amittendi siquidem signum est: cum aperiet caudam suam et girabit eam circulando et tendit ad unam partem ascendendo; ideo necesse est falconerio, cum viderit avem suam ascendere in altum et non revertitur et incipit girare [n. 107: girare B], [...] Cum hoc est, accipere subtilem filum et sue pennas caude sue ut non possit eas extendere nec volvere; vel depila locum qui est circa orifitium ani" Moamín Ms. T (& B), I, 8(15-16); "[Quando autem avis volabit sursum ascendendo et faciendò girum in girando seu rotando] [...] Timoris siquidem est cum aperiet caudam suam et girabit eam et tendit ad unam partem ascendendo [...]. Cura hec est: accipe subtile filum et sue pennas sue caude [n. 193: ~ ut non possit eas extendere nec volare]; vel depila locum qui est circa anum [...] nam per hec ascendere non poterit in altum" Moamín Ms. I (& A), I, 8(15-16); "La Aguila [...] El Alconero deve estar advertido de conservarla bien, por lo que es muy fugitiva, y ansi por remedio desso, conviene coserle las plumas de la cola, porque no las pueda estender ni volar con ellas, o quitarle las plumas del contorno del grupote que està descubierto, y entonces tiembla de frio en el ayre, y no se podra abolar alto" ("Libro de los secretos de agricultura, casa de campo y pastoril, traduzido de lengua catalana en castellano por Fr. Miguel Agustin, ..." Perpinyà, Luys Roure, 1626, p. 639).

<50.> De roya de cans

Quant ... demontdites: Certa similitut amb el "Capítulo XXII. Cuando los canes hobieren saña de que pierdan el cabello, et finca el cuero bermejo. Si esta enfermedad acaesciere á los canes, sean untados con esta melecina que se sigue. Almártağa, albayalde, azarcon, de cada uno quarta de onza, tuere media onza, alfeña una onza: sea

todo molido et cernido, et sea tomada una libra de unto, et sea el unto en su cabo majado en un mortero, et después que estodiere blando, ayunten hí dos onzas de azogue, et mágenlo con el unto fasta que el unto se torne cárdeno, et el azogue sea bien incorporado: et después sean hí ayuntados los polvos dichos, et todavía majando, vayan echando vinagre poco á poco, et todavía majando fasta que se faga como unguento blando; et después ayunten hí un poco de follin, et encorpórenlo bien con ello. Et con este unguento sea untado una vez al dia fasta que sea sano” *Libro de montería de Alfonso XI*, llib. II, I(22).

<52.> Infladure de cames

Infladure de cames. Quant l’aucel ... ab fust de mirtre: “Traitement de l’Autour atteint de podagre (*niqris*). [...] S’il a les jambes enflées, scarifiez-les-lui à l’aide d’un mince éclat de verre ou d’un instrument de fer pour les vider du trop de sang et de sérosité jaune. Prenez, ensuite, un peu de beurre de conserve de (lait de) chèvre [n. 417: D, G, K et Moamin: gomme arabique], d’aloès, de blanc d’œuf (*bayād al-bayd*) et de safran, mettez le tout, avec du sang, dans un tube à instiller (*mis’at*), faites-le chauffer pour que le contenu s’amalgame, puis, de cet électuaire, oignez de partout les jambes de l’oiseau et bandez-les-lui. S’il ne guérit pas de cette façon, prenez une brindille de myrte, soumettez-la au feu et, une fois devenue incandescente, appliquez-la en cautère sur la région tuméfiée que vous ponctuez de pointes de feu; ainsi guérira-t-il” *Ġitrīf*, 97 (3-4) (cf. B 63); “[EL .xvi[º]. capítulo es de cómo las deven melezinar de la podagre e de las unnas que se les descoyuntan [o se] les crebantán]. E si se les incharen las palmas por aquesto o por remadizmo que ayan, [...]; e si mejoraren con esto, si no jássenles las palmas un poco con un vidrio e fáganles correr la sangre que tienen y e el agua amariella, después tomen del áloen e de la goma e de la laca e del açafrán e del aziniar e de las alvuras de los uevos, tanto de lo uno como de lo ál, e muélanlo todo e caliéntenlo todo sobrel fuego fasta que se espesse e déxenlo atibiar, e después fáganles emplaustro dello e póngangelo sobre las palmas e póngan sobrello fojas de serrajas, e sobre las serrajas algodón e átengelo con trapos; e si mejoraren con esto, si no jásenles aquellos logares de la enfermedad e sáquenles dnd la sangre que y oviere, después tomen del áloen çocotrí e del mestuerço e de la goma e de la laca, tanto de lo uno como de lo ál, e muélanlo e ciérnanlo e bátanlo con alvuras de uevos, e metan y un poco daçafrán e fáganles enplaustro dello e póngangelo desuso. [...] e si mejoraren con esto, si no tomen un fuste delgado de mirto e enciéndanle en el fuego e quémenles las palmas con ello bien assí como apuntan con aguja, e guárdense que no les afinquen mucho la quemadura, e non conviene que les fagan la quema sino quando vieren que les non tien pro otro melezinamiento ninguno” “Moamín cast.” III, 16; “[Capitres xii de la podrage et de la desjointure des oingles] Et s’il avenist qe le paume li enflasent por ce, fendez les o veire soutilmant, si q’il en ise ce qe i a dedenz de sanc e d’eve citrine. Après ce prenz aloé et gome et lait et groc et vertram et poudrez les toutz et mellez les avec aubumes d’oves, et puis eschaufez les sor le feu tant qe elle se co[n]gellent et se preignent ensemble, et puis fetes un enpaste et le metez sor la paume de l’oysel. [...]. Et s’il ne sera bien geriz dou tot, adonc cuissiez li les paumes o un fust de mirtre soevemant, et gardez puis qe vos ne li metez liein sor le leu cuit, mes laissez le ensi, et il gerira tot a l’aide de Dieu” Moamín fr. III, 12(1, 5-6, 17); “[Medicina a la podagra et disiunctura de le un(g)/ghie de li ucelli de rapina. c. .xii.] Si per questo le piante se enfiasseno, fendele cum uno vitro suttilemente, acciò che ne esca ciò che’nci è de sangue et de acqua citrina; depo’ piglia aloe et gumma et lacte et çaffrano et verde rame, pulveriçali et mischiali cum albume de ovo, et scalfale sopra lo fuoco, perfin che quagliaranno; depo’

impiastrane le piante [...]. Et si per questo non si sanaranno, cauteriça le piante cum uno fuste de lignio de myrto pianamente, et non ponereno empiastro sopra lo luoco cauteriçato, et sanaràsse” Moamín Ms. b, III, 12(5-6, 17); “[E ’1 .xij. capitolo di medicare la podragha [n. 7: le palagre *h*], e quando l’unghie si dispartono dai diti] [Q]uando pedana [n. 113: palagre *h*, pedona *i*] o disiunctura [n. 114: disgiuntura *i*] d’unghie viene all’uccello, [...] Et se per questo le palme gli enfiono, fendile sottilmente con un vitro e fanne uscire ciò che v’è drento di sangue e d’acqua gialla, poscia piglia aloe e gomma e lacte e zaffarano e verderame e fanne polvere e mischia la con albume d’uovo, e schaldala sul fuocho fino a tanto che si prenda, poscia empiastrane le palme [...]. Et se per questo non migliora, cauteriça il luogho e non vi mectere empiastro veruno, ché guarrà” Moamín Ms. c, III, 12(5-6, 17); “[Capitulum .xii. de medicamine podagre seu disiuncture unguium] Si vero ex hoc palme inflentur, funde eas cum vitro subtiliter ut inde exeat quicquid est de sanguine et aqua citrina. Deinde accipe aloe, gummam et lac et crocum et viride eris, pulverizentur et misce cum albumino [n. 61: albumine *B*] ovorum et calefac super ignem donec coagulentur, deinde emplastra palmas [...]. Et si per hoc non convaleat, cauteriza palmas cum fuste mirtino suaviter et non mittas emplastrum super locum cauterizatum, et sanabitur” Moamín Ms. T (& B), III, 12(5-6, 17); “[De medicinis podagre et rupture seu disiuncture unguium. c. .Lxxiii.] Si vero ex hoc palme inflentur, funde eas cum vitro subtiliter et inde exeat quicquid est de sanguine et aqua citrina. Deinde accipe aloe et agummam et lac et crocum et viride heris, pulverizentur et misceantur cum albumine ovorum et calefac super ignem, deinde coagulentur, deinde emplastrica palmas [...]. Et si per hoc non convalescent, cauteriza palmas cum fuste mirtino suaviter et non mittas emplastrum super locum cauterizatum, et sic sanabitur” Moamín Ms I (& A), III, 12(5-6, 17); “De curer la podrage. [...] Et s’il avint qe les plaintes de ses piez li enflent, sa cure doit estre tele: prenez une piece de veire, et o cele piece de veire navrés li le plaintes soutilmant et leissiez li ensir le sanc et putrede. Après ce prenez d’aloeapat et de gumme et d’aubume d’ou et de gum arabic et de groc, et metez toutes ces choses en un veisel de fer et puis le metez sor le feu ensi dedenz le veisel et les leissiez ester q’ele se liquifient, et qant elle liquifie et melle ensemble, oingiez en les plaintes de l’oiseil. Et saichent tuit qe ceste mecine chace la dolor et constraint la reume. Mes s’il ne saine por ce dou tot, prenez d’un fust de mirte et metez li uns des chiés dedenz [le feu] si q’il s’alume en la sumité de celui chief, et puis en cuissiez le leu de l’enfleüre” Ghatrief fr. 42 (1, 4-7); “Capitolo .xxxviiij. De la cura de la podagra [...]. E se le piante non guarisino, questa è la cura. Tuoi del vetro e radilli le piante tanto che saguino tuto un dì. Po tuo aloe paticho, chiara de ovo, goma rabicha, zafarano, puni tute in seme in una chazola de fero e schaldalo sopra le braxe, e de questo unguento ungi le piante di piedi a tuo oxello. [...] e sel non sana per questo, falli una cutura in le piante di piedi. Toii legno di ... [n. 60: endast punktert] e miti uno chapo in lo fuocho, e ardilo bem e così l’infiatura de li piedi con eso li schota” Ghatrief it. 38, fol. 20rv. | Els botons de foc coincideixen, a més, amb “Capítol [LXV.] Quant lo falcó o lo oçell té les mans inflades. [...] Ítem, se esdevé a les vegades que lo desusdit inflament que tendrà lo falcó o lo oçell en les mans que per les desusdites medeçines ni per altres que li façen no se li volen desinflar la mà o les mans ne se li abaxen gens del dit inflament ni s’ablanexen, ans quant més va més se li inflen e li tornen luentós. Per a guarir-lo de dit mal feu axí: per lo matí en dejú preneu lo oçell destrament e posau a calfar dos ferros de la part dels botons feyts per aquesta guisa, e quant sien ben calents dau-li’n sengles botons de foch entre los dits davant” V, LVI, f. 37; “la .III. coadura fasses en la sola del peu per rahó de gota” *Dancus* (Z¹), 26; “Quant ha podagra, axí-l metja: cou-lo en les soles dels peus ab cana bombicina” *Guillelmus* (Z²), 16.

<53.> De mal de cuxa

Quant l'aucel ... no li fassa mal: “[D’un emplâtre byzantin efficace pour toute fracture, déboîtement et blessure survenant à l’oiseau de vol]. [...] En ce cas, le traitement en est que vous preniez des écorces « d’encens ? » (*qušūr al-lubān*) [n. 426 : l’encens étant une gomme résineuse, on ne sait quelles sont ces écorces. Par contre, D dit : *qušūr al-ummān* « écorces de grenades », ce qui est valable. E dit : *qišr al-bān* « écorce de ben », ce qui est également valable et G ne mentionne que l’encens. | També s’utilitza aquesta forma a V (còpia s. XV ex.), f. 66v scorça de l’ensens] que vous pilerez ainsi qu’un peu de myrrhe et de sang de dragon (*dam al-ahawayn* « sang des deux frères ») que vous réduirez aussi en poudre ; vous mouillerez le tout de fort vinaigre de vin. Puis, vous prendrez un morceau de toile de lin d’une taille suffisant à enveloppe le pied de l’oiseau, vous y percerez quatre trous correspondant à l’emplacement des quatre doigts...” *Ġitrīf*, 98bis(3) (cf. B 63v); “[Capitres xliii: meciner les navraüres des oissieux] Ou prenez de oliban et de sanc de dragon, de chascun une partie, et poudrez les, et après lavez la plaie doucement o un pou de vin, et qant elle sera lavee, gitiez desus de cele poudre” Moamín fr. II, 76(4); “[Quando li ucelli rapidi se ferisceno insieme overo cum altri inela cacçia. c. .Lv.] [...] Overo piglia olibano et sangue de dracone, ana parte una, pulveriçale, et depo’ che haverai bagnata la ferita cum uno poco de vino de sopra sparge quella polvere, et giovarà” Moamín Ms. b, II, 44(14); “[E ’l .xxxxi. capitolo: come si medica il colpo quando l’uno uccello ferisce l’altro, o quando il ferisce la preda o è ferito [n. 19: altro *h*]] O piglia incenso e sangue de dragone [n. 615: drago *h/i*] e fanne polvere, poscia lava um poco de piacha de vino e giettavi suso di questa polvere” Moamín Ms. c, II, 44(14); “[[C]apitulum .xLiiii. quando aves capiunt se ad invicem et vulnerantur inter se vel ab avibus quas capiunt] Vel accipe de olibano et de sanguine draconis ana partem unam, pulveriza, postquam irrigaveris vulnus cum modico vini jacias illum pulverem, et juvabit” Moamín Ms. T (& B), II, 44(14); “[De medicinis ictus quando feriunt se ad invicem vel ab aliis quando rapiunt .xxxxiii]. [...] Vel accipe de olibano et de sanguine draconis ana partem .i., pulvericentur et postquam mitigaveris [n. 383: irrigaveris] vulnus cum modico vini, pulverem jacias desuper” Moamín Ms. I (& A), II, 44(14); no s’avé amb el castellà.

<54.> De poys

leborum album: “Moamín cast.” II, 60(9 i 10) utilitza l’alcundez per a tractar els polls.

Quant l'aucel ha poys, ..., e astreyets-li-u <a> les mans: “Les savants des Byzantins ont dit: On traite les poux de la façon suivante. Vous prenez un peu de vérate, vous le vrillez puis vous l’attachez à la patte de l’oiseau [n. 442: Comme protection contre les poux montant du sol]; il guérira, si Allah (qu’Il soit exalté!) le veut bien” *Ġitrīf*, 102(1) (cf. B 65v).

e fets bulir coloquianda en aygua, e quant sie refredada, beniat-lo: “Traitement de l’oiseau de vol qui a des poux (*qaml*). [...] Ou encore, prenez un peu de pulpe de coloquinte et du mélilot, mettez-les dans une bouilloire, versez-y de l’eau et portez-la à ébullition. Une fois bouillante, transvidez-la dans une bassine, laissez-la un peu refroidir, plongez-y l’oiseau et lavez-le avec cette décoction; les poux le quitteront définitivement à coup sûr” *Ġitrīf*, 100(3) (cf. B 64v); “ÉST es el .lxº. capítulo, el que fabla de cómo las deven melezinar de los piojos. [...] xvii e si mejoraren con esto, si [no] tomen de la coloquintida e de la su raíz, tanto de lo uno como de lo ál, e mézclenlo

con olio de rávanos e úntenles aquellos logares de los piojos con ello” “Moamín cast.” II, 60. Manca als Moamins fr.-it.-lat.

ho y fets bulir sentòniga, ço és erba lunbriguera, e bayats-lo'n: potser la possible correspondència del *Ġitrīf* fou adaptada a les costums o als coneixements llatins, havent-se ja descartat la sudoració com a tractament contra els polls ectoparàsits “Traitement de l’oiseau de vol qui a des poux. [...] Prenez, ensuite, de l’armoise pontique (*šīḥ armanī = šīḥ rūmī*), pilez-la finement et parsemez-en au cou de l’oiseau, sous les ailes et dans tout le plumage. Introduisez-le alors dans un bain public très chauffé de sorte qu’il transpire abondamment et que sa sueur ruisselle en entraînant les poux avec elle” *Ġitrīf*, 102(2) (cf. B 65v); la sentòniga forma part d’una pòlvora contra els polls a *Ġitrīf*, 101(2) (cf. B 65); “De medicinis pediculorum. c .Lxxvi. [S]i acciderit istud, accipe stafisagriam et tere eam in aqua calida et cola et inbue loca in quibus sunt pediculi” Moamín ms. I (&A), III, 15(1-2); “Capitres xv d’une maladie qi vient par occasion de peoils. Qant ce devint, prenez de stafisagrie et tridez la en eve chaude, et puis la collez et oingiez en le leus ou sont li peoil” Moamín fr. III, 15(1).

<55.> Per arencament de plomes

Quant ... mantegua: “Traitement de l’Autour qui, par vice, s’arrache les plumes. [...] Pour le traitement de ce vice, les gens ont des avis différents. Ainsi, un Khāqān, [roi des Turcs (E)], dit de paître l’Autour de pénide du Sigistān et de rate de mouton. Mais, si cela est inefficace, paisez-le un jour sur deux et à trois reprises d’un pāt saupoudré de girofle pilé. Si, là encore, ce traitement ne lui fait pas d’effet, évidez une rave de raifort, versez-y du beurre de conserve de (lait de) vache, mettez-la à cuire sur le feu, puis laissez-la refroidir et paisez-en l’oiseau sans y ajouter de chair; il guérira et son plumage se fortifiera” *Ġitrīf*, 103(2) (cf. B 66); malgrat que amb indicació diferent, “Traitement de l’oiseau de vol dont l’oppression respiratoire est due à la pituite. [...] Ou encore, prenez le poids d’un mithqal de pénide du Sigistān (*fānid sigzī*) et faites-la-lui avaler avec de la rate de mouton (*tīḥāl šāt*). Si ce traitement ne lui fait pas d’effet, paisez-le de girofle avec de la chair tendre de moineaux et de pigeonneaux sortis du nid; vous ne lui mettez le girofle qu’un jour sur deux. Si ce traitement ne lui fait pas d’effet, prenez une rave de raifort, évidez-la, versez-y de quoi rassasier l’Autour de beurre de conserve (de lait) de vache, mettez-la [sur le feu (B)] jusqu’à forte ébullition du beurre, puis laissez refroidir et, une fois refroidi, paisez-en l’oiseau, s’il veut bien l’avalier” *Ġitrīf*, 73(8-10) (cf. B 53). Similar, però per a l’*ofego*, “E quando se les fizier el offego muy fuert e las quexare mucho, tomen del fenidio tanto quanto entendieren que avrán mester, e denles dello en [pedaçuelos de] baço de carnero picado, e denles dello tanto quanto la tercera part de so cevo; e si mejoraren con esto, si no denles clavels de girofré con carne de carnero de dos dientes que sea bien tierna, e esto les den cada tercer día una vez, e fágangelo algunos días, e sea lo que dieren a las aves mayores peso de tercio dun dinero de plata, e a las medianas peso de sesma dun dinero de plata, e a las menores peso dun grano de trigo; e si mejoraren con esto, si no tomen un rávano grand e tágenle por medio e tomen la meatad que estidier con las fojas e caven dentro, e después echen en él manteca de vacas tanto quanto entendieren que avrán mester, e pónganlo sobrel fuego e fáganlo fervir bien e después déxenlo esfriar, e después denles dello a comer sin carne si lo quisieren comer, e si non déngelo con carne” “Moamín cast.” II, 33; “[De la cure de ceste enfermité de l’asne] [...] Et s’il ne li vaut, prenez une grant racine et fendez la par mi, et puis prenez cele partie qi est devers les foilles et traiez en ce q’il y a en mi, et metez i butre de vache en leu de ce qe vos en trerez et fetez les

builir sor le feu formant, et après ce le metez jos dou feu et leissiez le refroidier, et après ce fundez dedenz lane charminee envoluee en char. Et s'il vousist prendre celui butre sanz lane, donez li, et s'il ne velt, donez li avec char sanz lane autresi et fetes la tranglotir" Moamín fr. II, 58(8-9); "[Medicina ad lo respirare asmatico. c. .xLiiij.] [...] Et si non giova, piglia radice idest ravani et tagliala per meço, et piglia quella parte chi è da la banda de le foglie, et quello chi è in meço, et ponici dentro butiro vacchino, et falo bollire forte al fuoco; et poi lo leva dal fuoco et lassare raffreddare, et infundici lana carminata involuta a la carne: overo, si lo volesse pigliare sença lana quello butiro, dàlilo; et si pigliare lo volerà, dàli questo butiro sença lana, che lo ingliotta" Moamín Ms. b, II, 33(12-13); "[E 'l .xxxj. capitolo: come si medica l'asma e l'anelito dell'uccello] [...] Et se ciò non giova, piglia la [n. 511: una *i*] gran radice e fendila pel meço e prendi quella parte che è nella parte delle foglie e trane quel che è im meço, e empilo di burro di vaccha e fallo bollire fortemente sul fuocho, e poscia lievalo dal fuocho e rifieddalo e immollavi drento lana carminata e invilupata in carne. E se no llo vorrà prendere, dàgli di quel burro colla carne sança lana, e dàglielo fin che traiona [n. 512: dàlilo si che trapone *h*]" Moamín Ms. c, II, 33(12-13); "[De medicinis nabo [n. 315: raboe] idest asmatis [n. 316: ~ et de medicamine hanelitus idest asmatiche aspiracionis]. capitulum .xxxiii.] [...] Et si non juvat, accipe radicem [n. 328: ~ magnam] et scinde per medium et sume partem illam que est a parte foliorum et quod [n. 329: et trahe quod] est in medio, et inpone [n. 330: ibi pone] butirum vaccinum et bulliat super ignem fortiter, et eice postea de igne et frigefac et infunde ibi lanam carminatam involatum carnibus; vel si capere vult sine lana, illud butirum da ei, et si capere voluerit, da sibi illud butirum cum carnibus sine lana" Moamín, Ms. I (& A), II, 33(12-13). Similar, però per a la pedra, "Capítulo 57. Si el ave obiere piedra. El ave que á piedra vérselo as que no tuelle entre sí sino derramada, e llena el pico donde ha el mal, toma esta cosa, es muy buena: toma un pedaço de coral colorado molido e tres granos de aljófar, e muélelo todo en uno mucho, e toma la manteca de las bacas fresca e toma el rávano de comer, el más grueso que fallares, córtale por medio e fazle un foyo en medio e pon estas cosas sobredichas en aquel [77v] foyo de el rávano e ponlo a coçer en el rávano mesmo fasta que desmengüe el tercio, e después moje la carne en aquella meleçina e dásela a comer fasta que lançe todas las piedras que huviere" *Modo* 57, f. 77rv.

e ajats àloe ... moltó: "Le roi Evagrius a dit [n. 448: Ce prince byzantin ou d'une dynastie post-ptolémaïque est inconnu. On peut, toutefois, songer à un surnom, le nom *euagros* signifiant « bon chasseur ». | « Awgāriyūs: Évagrius, un roi des dynasties post-ptolémaïques d'Alexandrie » p. 188. | Nota 458: Toute la fin de ce chapitre devait appartenir primitivement aux chapitres 103 et 104]: parmi les procédés employés, quand l'oiseau se ronge les plumes et les pieds, il y a celui de les lui badigeonner à l'aloès, au lyciet d'Arabie et au safran pendant plusieurs jours consécutifs; quand il en retrouvera l'amertume chaque jour, il en prendra aversion et s'en détournera. Et il a dit encore: d'ailleurs, l'homme intelligent, s'il entend ce propos, y accordera foi et reconnaîtra, s'il est médecin, l'évidence de nos propos" *Ġiṭrīf*, 105(4) (cf. B 66v); "Traitement de l'Autour atteint de podagre (*nigris*). [...] Prenez, ensuite, un peu de beurre de conserve de (lait de) chèvre [n. 417: D, G, K et Moamin: *ṣamġ 'arab*, gomme arabique], d'aloès, de blanc d'œuf et de safran, mettez tout, avec du sang, [...]. D'autres ont dit: Prenez une dodue poulette noire de l'année, faites-lui une entaille, récupérez le sang qui en coule, mélangez ce sang avec les (susdits) ingrédients, saupoudrez-y du lyciet (*ḥuḍaḍ*), chauffez le tout et oignez-en l'enflure des jambes de l'oiseau" *Ġiṭrīf*, 97(3, 5) (cf. B 63); "Traitement de l'oiseau de vol quand il se remplace les ongles et quand ils tombent ou

se brisent. Cela, chez l'oiseau, est un vice (*wala'*). Oignez-lui donc les ongles d'aloès, de myrrhe et de safran, tout délayé à l'eau de coloquinte" *Ġitrīf*, 99(1) (cf. B 64).

<56.> De menyament de plomes

Quant ... untats-li les plomes: "Traitement de l'Autour qui se ronge les plumes. Bouzourgmihir Khirdād (*Buzurġmihir Ĥirdād*) a dit: On pulvérise du safran et de l'orpiment rouge calciné, on y ajoute de l'huile d'olive et on en oint la base des plumes; cela est bénéfique, [si Allah (qu'Il soit exalté!) le veut bien (E)] *Ġitrīf*, 107 (cf. B 67v); potser "EL .x[°]. capítulo es de melezinar la cançre que se les faze en las alas. [...] tomen del orpiment e muélanlo e ciérnanlo e mézclenlo con del azeit, e íncanles aquellos logares dello" "Moamín cast." III, 10 (capítol que es correspon amb Moamins lat.-it. III, 8, però hi manca).

<57.> *De vèrmens en les plomes*: "gusanos que se les fazen en las pénnolas de las alas" "Moamín cast." II, 50; també als llatins i italians (II, 50) i francès (II, 83), però sense coincidir amb la recepta catalana. Vegeu *Guillelmus (Z²)* 14.

Quant se fan ... pastat ab vi: "Traitement de l'Autour quand, de tirer dessus, ses plumes se contaminent de vers et tombent. Bouzourgmihir Khirdād a dit: Quand les plumes de l'Autour sont prises par les vers, maintenez l'oiseau avec douceur, fendez les (rachis des) plumes d'une fine incision, extirpez-en des (petits) œufs tout ronds [n. 469: Les oothèques d'un acarien du genre *Picobia*, parasite du rachis des plumes], bourrez, à la place, de l'orpiment malaxé avec du vin et ligaturez chaque fente avec un fil" *Ġitrīf*, 109 (cf. B 67v); "ÉST es el .lx°. capítulo, el que fabla de cómo las deven melezinar de los piojos. [...] xii E si los piojos ovieren dannados los cannones de las pénnolas e yoguieren piojos dentro en las pénnolas, tómenlas e átenles los pies e pónganlas sobre algún logar alto mansamiente de guisa que les no fagan mal, e después tomen las pénnolas que son comidas e dannadas e fiéndanlas, e saquen dellas el sevo que se faze dentro en ellas e íncanles aquellos logares dalgún fuste tierno e apriétengelos con albién, e después cúbranles aquellos logares con el sevo que sacaron de los cannones, ca esto las guareçrá de los piojos; [...] xiiii [...] tomen del orpimente vermejo e del aristologia redonda e del aristologia luenga, tanto de lo uno como de lo ál, e muélanlo e ciérnanlo, e después tomen las aves e cójanlas en las manos e mogen aquellos logares, ó los piojos estidieren metidos, con agua o con azeit o con olio damargaza" "Moamín cast." II, 60; "[Capitres xlviiii] por fere nestre les plumes des elles ou d'autre leu bones et parfites qant elles apparent mauvaises par occaison de verms qí neissent dedenz. [...] adonc prenez de asara et de arsenic ros, de chascun une part, et poudrez les, et après ce lavez le leu ou li oisseaus sent la dolor de vin vieauz" Moamín fr. II, 83(1, 5); "Medicina a li vermi generati inele penne de le ale. c. .Lxi. [...] piglia asaro et arsenico russo equale parte, pulveriça et iettane sopra la ala la quale bagnarai –prima lo luoco dolorato- de vino vechio" Moamín Ms. b, II, 50(1, 6); "Capitolo .47. [Q]uando all'uccello addviene che i vermi s'ingeneranno nelle penne dell'ale, [...] piglia asarabachara e arsenicho rosso ugualmente di ciaschuno, e fanne polvere e gettala in sul luogho delle penne, poscia quando tu avrai lavato il luogho con vin vechio" Moamín Ms. c, II, 50(1, 6); "De medicinis vermium in plumis alarum generatorum. capitulum .xxxviii. [...] accipe de asaro et de arsenico rubeo equaliter, pulveriça et prohice super alam ex quo arrigaveris locum doloris cum vino veteri" Moamín Ms. I (& A), II, 50(1, 6); i "Capitres lviiii de la cure de l'enfermité des peails. [...] Et s'il en remaint aucun, gitiez encore sor l'oisel

vin vieauz avec arsenic ros poudré, [...] et lavez en l'oisele” Moamín fr. II, 93(1, 6); “[Medicina de li peduchie. c. .Lxi. [...] Et si alcuna cosa li remanerà sopra, piglia vino vechio cum arsenico russo pulverizzato, [...] et de questo li lava” Moamín Ms. b, II, 60(2, 5-6); “Capitolo .Lvii. [S]e ll'uccello ha pedecelli, [...] se alchuni ve ne rimanghano ancora, piglia vin vechio e arsenicho rosso polverizzato e istemperagli insieme e apergine l'uccello” Moamín Ms. c, II, 60(2, 5); “Capitulum .Lviii. de medicina pediculorum. [...] si aliquid remanserit, super eum vinum vetus cum arsenico rubeo pulverizato [...] et lava eos” Moamín Ms. T, II, 60(1, 5); “De medicina pediculorum. capitulo .Lviii. [...] si aliquid remanserit, funde super eum vinum vetus cum arsenico rubeo, [...] et lava eos” Moamín Ms. I (& A), II, 60(1, 5); “Ad eum qui suas pinnas rodit. Si accipiter suas corrodit pinnas, & cum pediculos non habeat, tamen pediculos inquirat. Scrutare coliculos pinnarum caudæ & plumas. inuenies quiddam nigrum intra radices pinnarum, id acu compungito, inspirato vinum vetus, mali punici cortice trito vngito” Demetrii Constatinopolitani, *De re Accipitraria*, 122, p. 90 (ed. Rigault).

<58.> D'erancament de plomes

Quant ... ab aygua calda: “Traitement de l'Autour dont les pennes se plient et se brisent par leur salinité. Sachez que cela tient à la nature propre de l'oiseau. Aussi, que quand aurez reconnu le fait et que vous aurez compris que cela vient bien de l'oiseau lui-même, appliquez-vous à lui imbiber la racine des pennes du balai et des ailes d'huile de sésame pour qu'elles s'en imprègnent, puis laissez-le passer ainsi une nuit pour que les pennes s'abreuvent de l'huile, après quoi vous les rincerez plusieurs fois à l'eau très chaude et, au moment où il vous faudra aller voler la proie, vous lui enterez les pennes brisées ainsi que je vous l'ai déjà indiqué au chapitre sur l'enture des pennes rompues” *Ġitrīf*, 113 (cf. B 68v) i, en menor grau, “[Traitement de l'oiseau de vol dont une des grandes pennes de l'aile s'est brisée]. Bouzourgmihir Khirdād (*Buzurġmihir Ĥirdād*) a dit: Prenez de l'huile de laurier et de l'huile de noix et passez-en à l'implantation des pennes; celles-ci en seront fortifiées” ibidem, 105(7) (cf. B 66v); amb menor similitud, “ÉST es el .lxº. capítulo, el que fabla de cómo las deven melezinar de los piojos. [...] xiiii [...] tomen las aves e cójanlas en las manos e mogen aquellos logares, ó los piojos estidieren metidos, con agua o con azeit o con olio damargaza” “Moamín cast.” II, 60; manca a la resta de Moamins.

<59.> De palament de col

Quant ... ab oli rossat: “Traitement de l'Autour quand il s'arrache les pennes, alors qu'il tient trop du bas. [...] Le traitement en est de l'oindre à l'endroit déplumé avec de l'huile de rose [...]” *Ġitrīf*, 114(2) (cf. B 69). Menor similitud amb “EL .x[º]. capítulo es de melezinar la cançe que se les faze en las alas. [...] úntengelos con del azeit o con olio rosado por tal que se les tuelga la caspa daquellos logares, ca quando la caspa fuer tollida naçrán las pénnolas” “Moamín cast.” III, 10; “Capitres viii de la cure de la corosion des eles et des pennes. [...] l'oingiez d'oile rose, por ce q'il s'en partent le escorçe, qar tant tost istrunt le penne après ce q'il s'en partent le escorçe” Moamín fr. III, 8(29); “Medicina a la corrosione de le ale et penne. c. .vij. [...] ungierei quilli luochi cum oleo rosato, che ne escieno le scorçe, imperò che subito le penne usciranno de le scorçe che se ne caderanno” Moamín Ms. b, III, 8(28); “E 'l .vij. capitolo di medicare l'ale e lle penne loro quando sono rose. [...] ungi il luogho con olio rosato, che nne caggino [n. 82: cacciano *h*, caverà *i*] le corteccie, ché tantosto cadute le corteccie n'usciranno le penne” Moamín Ms. c, III, 8(28); “Capitulum .viii. de corrusione alarum

et pennarum. [...] linias loca illa cum oleo rosato ut exeant cortices, nam statim penne exhibunt corticibus cadentibus” Moamín Ms. T (& B), III, 8(28); “De medicinis corruptionis alarum pennarum. capitulo .Lxviii. [...] linias loca illa cum oleo rubeo ut exeant cortices, nam statim penne exhibunt corticibus cadentibus” Moamín Ms. I (& A), III, 8(28).

<60.> De bexament de cap

Quant ... e a la nit dats-li gorgua de moltó: “ÉST es el .xxxiiii[º]. capítulo, el que fabla de cómo las deven melezinar del ensangostamiento del fuelgo.[...] 12 e si mejoraren con aquesto, e si no tomen de la pulunia peso de tercio dun dinero de plata e muélanla e déngela en un pedaçuelo de carne picada después que fueren passadas tres oras del día, e denles luego sobresto .ii. pedaçuelos de carne picada simple, esto fagan a las aves mayores, e a las menores segund su guisa, e non las tuelgan de las manos fasta que se les muela bien e que lo tuelgan, e después pónganlas en sus perchas e pónganles delante agua tibia ferventada con apio, e quando fueren passadas las .x. oras del día, denles so cevo complido de carne de gallinas prietas e de su sangre” “Moamín cast.” II, 34; manca a la resta. “ÉST es el .xxxvi[º]. capítulo, el que fabla de cómo las deven melezinar de las crebantaduras. E dezimos assí: que quando les acaeçier aquesto, que tomen de la pulunia peso duna sesma dun dinero de plata e déngela en dos pedaçuelos de carne doveja picada, e denles luego, después desto, dos pedaçuelos de carne picada simples, e ténganlas en las manos fasta que se les muela e lo tuelgan, e después pónganlas en sus perchas e pónganles agua delante que se cocha con apio e colada, e déxenlas estar assí fasta las .ix. oras passadas del día, e después denles so cevo complido de carne de gallinas prietas e denles de su sangre dellas; e si mejoraren con esto, si no tomen del assensio peso de medio dinero de plata e muélanlo e ciérnanlo e déngelo en tres pedaçuelos de carne después que fueren passadas dos oras del día, e después pónganlas en sus perchas e déxenlas estar fasta que lo tuelgan, e después pónganles agua tibia delante e déxenlas estar fasta mediodía e denles después so cevo complido de pulmones dovejas o de carne de palomas” “Moamín cast.” II, 36(1-7); “Capitres xxxvi des mecines de la abscision. Qant li oissieauz a ceste enfermité, prenez de pionie poudree la sexte part d’une drame et metez la en deus morseaux de char et donez la a tranglotir a l’oysel. Et après ce li donez encore deus autres petites morseaux de char et portez le en vetre main tant q’il ait enduit, por poor q’il ne gitast cele char qe vos li avrez donee a maingier se vos le metisiez jos. Et après ce q’il avra enduit, metez le jos et liez le et metez li eve devant ou ait esté cuit api dedenz, et leissiez le ensi dusq’a hore de vespre. Et après ce le peissiez de char de geline noire et fetes le boivre dou sanc, qar profitable est. Et s’il ne gerist por ce, prenez dimie drame d’assenz et metez la en trois morseaux de char et donez li a maingier qant deus hores dou jor serunt passee, et après ce li liez et leisez ensi reposer dusq’a tant q’il ait fet sa esquiseüre. Et metez devant lui eve un pou chaude et leissiez le ensi reposer dusq’a hore de midi, et après ce le peissiez dou poumon d’un mouton ou de char de columbes a sa voluté” Moamín fr. II, 60(1-7); “Quando avenerà viscosità generata in la gorga a li ucelli, piglia pionia pulveriçata sexta dragma, et ponila in duy morsi de carne et ingliottali; depo’ dàli duy morsi de carne, et porta lo ucello in mano, perfin che paida, acciò che quella carne non la iettasse. Depo’ luocalo et ponili inanti acqua dove sia cuotto apio perfine ad hora de vespero; poi ciba de carne de gallina nigra; et beva del sangue suo, perché è giovativo. Si anchora per questo non sana, piglia absinthio dragma meça et ponilo in tre morsi de carne, et darailile a mangiare, quando saranno passate tre hore del dì; poi ligalo, perfine che stercora, et ponili inanti acqua tiepida et lassalo riposare perfine a

meço giorno. Depo' cibalo de pulmone de castrato overo de carne de columbi saciandolo" Moamín Ms. b, II, 36(1-7); "[E'l .xxxiiij. capitolo: come si medica tagliatura]. Capitolo .xxxiiij. [Q]uando l'uccello ha malattia che fia chiamata ascisione [n. 546: alscisione *h*, al frision *i*], piglia della peonia polvericata e mectine in dua morsi di carne e fagli inghiocir [n. 547: ingiottire *i*], poscia dàgli dua morselli di carne e porta l'uccello im pugno fino a ttanto ch'egli smaltischa, acciò che e' non getti la carne; poscia legilo e mectigli dinançi aqua dove sia cotto drento appio fino a hora di vespro, poscia pascilo di carne di gallina nera e fagli bere del suo sangue, ché ciò gli è molto buono. Et se per questo non megliora, piglia meçça dramma d'assenço e mectilo in tre morselli di carne e dàgliele a mangiare poi due hore del dì, poscia legalo fino a ttanto ch'egli squiççe, e mectigli aqua tiepida davanti, e lascialo posare fine a meço dì, poscia pascilo del polmone di montone o di carne di colombi quanto ne vorrà" Moamín Ms. c, II, 36(1-7); "De medicinis abcigionis. ca .xxxvi. [Q]uando hoc accidit, accipe pioniam pulvericatum sextam dragme et pone in duobus morsibus carniū et inglutiant; deinde dentur duo morselli carnis et porta avem in manu donec digerat, ne illam carnem prohiciat; deinde loca eos et appone eis aquam ubi decoctum sit apium usque ad horam vespertinam; postea cibes de carnibus gallinarum nigrarum et bibant de earum sanguine, nam hoc est juvativum. Si autem per hoc non convalescant, accipe de absinthyo dragmam mediam et pone in tribus morsibus carnis et da sibi hoc comedere cum transierint due hore diei, postea ligentur donec egerant, et appone eis aquam tepidam et dimitte requiescere usque meridiem, deinde ciba eos de pulmone arietis vel de carnibus columbarum satiando" Moamín Ms. I (& A), II, 36(1-7).

<61.> De retenir la plomada

Quant ... gingibre: Compareu amb "<33.> De gitar plomada. Quant l'auçell té plomada en la gorgua e no la pot gitar, dats-li a menjar .I. poch de femne de porch ab gingebre ab la carn ensemps" i "Traitement de l'Autour pris d'empelotement ou de blocage du pāt. [...] Le traitement en est de lui mettre dans son pāt de l'excrément de porc. Si au blocage de sa pelote (dans la poche) s'ajoute celui de son pāt, donnez-lui, dans le pāt, de l'excrément de porc avec un peu de gigembre; cela lui fera du bien" *Ġitrīf*, 84(2) (cf. B 59).

<62. A una malaltia anomenada *sterami*>

E à una malaltie ... l'als: "Quand vous verrez l'oiseau expulsant des émeuts jaunes et arrondis, qu'il [relève (F)] rapidement le balai et qu'il n'a pas la force d'entreprendre le gibier d'eau, sachez qu'il est atteint du mal appelé « astarem » (*aštārim*) [n. 239: Ou *ištārim*, du grec *steremnia* « coprolithes ». C'est le durcissement des émeuts dans la voie anale entraînant la constipation et dû à une infection virale] qui est la constipation, que des gens nomment « la pierre » (*ħaṣāt*) et d'autres « la craie » (*ġiṣṣ*). [...] Quand vous verrez du vert dans les émeuts de l'oiseau, que ceux-ci sont disposés en file, à la suite les uns des autres, par petits rejets successifs, que l'oiseau a la manie de se [gratter le balai (F)] et qu'il boit beaucoup d'eau, sachez qu'il est pris de constipation" *Ġitrīf*, 52(12, 14) (cf. B 39v); "Traitement de l'Autour atteint du mal dit « astarem » (*aštārim*). Quand l'Autour est atteint du mal dit « astarem » qui est l'affection de « la pierre » (*al-ħaṣāt*) et que des gens nomment « craie » (*ġiṣṣ*), ses émeuts sont fragmentés, il est pris de constipation et son palais est devenu [blanc (B)]" *Ġitrīf*, 86(1) (cf. B 59v); "De la sime, qi est de sa egestions et de enseignes de astarem. [Q]uant l'egestion de l'oissel est citrine et reonde et q'i[l] leve la coue et n'atalante pas a voler as oisseax d'eve, saichiez

q'il a l'enfermité qi est appellee astarem. Des enseignes d'avoir stroit le cul. [Q]ant l'egestion de l'oissel scemle estre tailliee, saichiez q'il a stroit suen cul. Encore, qant la egestion est verde et il la fet sovant pou et pou et se grate la coue et boit eve volentiers, saichiez qe ce segnefie q'il ait stroit l'orifice dou cul" Moamín fr. I, 100-101; "Quando quello che paida sarà in colore de citro et rotundo, et leva presto la coda, et non desydera de volare ad pigliare lo ucello de acqua, sappii che have quella infirmità che si chiama ascharon. Et quando viderai che quello che paida è spartuto in pecçi, sappii chi è constricto et constipato. Quando paida viride et spespe volte, ma ad poco a pocho, et rasparàsse la coda, et beberà assai acqua, signo è ch'elli have stritto l'orificio del fundamento" Moamín ms. b, I, 12(54-56); "Quando lo stercho suo è citrino e ritondo e leva tosto la coda e non à appetito di volar a apprender uccelli di rivera, sappi ch'egli à una malattia che fia chiamata astaren (n. 364: estaren *i*). E quando lo stercho suo par tagliato, sappi ch'egli à stretteça di corpo. Lo stercho verde, facto espespe volte e a poco a poco, e grattarsi la coda e ber dell'acqua, significa che 'l pertuso della via (n. 365: la via *h/i*) dello stercho li è stricto (n. 366: è ristretta *i*)" Moamín ms. c, I, 12(54-56); "Quando egestio sua citrina et rotunda erit et levet cito caudam et non appetit volare ad rapiendum volucres aquaticas, scito quod habet infirmitatem que vocatur astaron. Et cum videtur egestio sua incisa, scito quod constrictionem habet. Viriditas egestionis et frequentatio ejus paulatim et scalpatio caude et potatio aque significat quod constringitur orifitium ani" Moamín ms. T (&B), I, 12(54-56); "Quando egestio sua citrina et rotunda erit et levat cito caudam, appetit volere ad aves aquatilas, scito quod habet infirmitatem que vocatur astarea (n. 261: astaren). Et cum videtur egestio sua incisa, scito quod constrictionem habet. Viriditas egestionis sue tendens ad citrinitatem et grossicies illius nigri quod est in egritudine (n. 263: egestione), precedit (n. 264: pretendit) indigestionem" Moamín ms. I (&A), I, 12(54-56).

Per aquesta ... vulla: "ÉST es el .xlvº. capítulo, el que fabla de cómo las deven melezinar de la postema que se les faze en el figado. E dezimos assí: que quando les acaecier aquesto que tomen del assensio peso de medio dinero de plata, e métanlo en tres pedaçuelos de carne e déngelo quando fueren passadas tres oras del día, e después pónganlas en sus perchas e déxenlas estar fasta que tuelgan tres vezes; e si mejoraren con esto, si no tomen de la yerva lombriguera e del assensio, de cada uno peso de dos dineros de plata, e cuéganlo en .x. libras dagua, e aquel agua póngangela delant que bevan della si quisieren, e después que fueren passadas las .ix. oras del día cévenlas de carne de gallinas; e si mejoraren con esto, si no fágangelo otra vez a cabo de dos días; e si mejoraren con esto, si no tomen del axenuz peso de medio dinero de plata, e del salmoníaco peso duna sesma dun dinero de plata, e muélanlo e mézclenlo todo en uno e métanlo en .iii. pedaçuelos de carne picada e déngelo, e après desto denles so cevo complido de pulmones doveja" "Moamín cast." II, 55; "Capitres xliiii des mecines d'une enfermité qi est appellee astarem. Qant li oissieux a ceste enfermité, prenez de la assenz roman dimie drame et poudrez la et metez la dedenz trois morseaus de char, et qant serunt passé le troi hore dou jour, donez le a tranlotir a l'oysel, et après ce le liez a seoir et leissiez ensi ester dusq'a tant q'il ait esquizé par trois foees. Et s'il ne gerist por ce, prenez de brotan deus drames et cuissiez les dedenz cinc livre d'eve et donez la a boivre a l'oysel, et puis le leissiez ensi ester dusq'a hore de none et adonc le peissiez d'une geline, qar ce li sera molt profitable veraiemant. Et après ce, qant dui jor seront passé, fetes encore ceste meeme mecine. Et s'il ne gerist por ce, prenez nigele tant come pessent troi gran et de sal armoniac la sexte part d'une drame, et poudrez totes ces choses et metez les en trois morseaus de char et en peissiez l'oysel, et puis le peissiez a sa volenté dou poumon d'un mouton, qar ce li sera molt buen et molt profitable"

Moamín fr. II, 77 (1-5); “Medicina a la astarea. c. .Lvi. Quando questo accade, piglia absinthio romano dragma meça, pulveriçalo et ponilo in tre morsi de carne et ingliottali, quando saranno passate tre hore del dì, poi ligalo, perfin che stercora tre volte. Et si per questo non sana, piglia aprotano dragme .ij. et cuocilo in cinque libre di acqua, et dàli a bere et lassalo stare per fine ad hora de nona; depo’ lo ciba de carne de gallina, perchè giovarà; et passati dui dì, usarimo queste medicine. Et si per questo non sanarà, piglia nygella a piso de tre grani, et sale armoniaco sextra dragma, pulveriçale et mischiale in tre morsi de carne, et cibalo; depo’ lo cibarei ad satietate de pulmone de castrato, imperò chi è giovativo” Moamín Ms. b, II, 45(1-6); “E ‘1 .xxxij. capitolo: come si medica la malattia che si chiama astaren. Capitolo .42. [Q]uando una malattia che fia chiamata astaren viene all’uccello, e segno di questa malactia si è che lla egestione sua è gialla e rotonda, e leva tosto la coda, e non vuole [n. 620: donde vole *h*] volare a pprendre uccelli di riviera, la cura sua è questa: piglia due dramme d’assenço e fanne polvere, e meçtila in .3. morselli di carne e fagli mangiare dopo terça, poscia legalo fino a ttanto ch’egli squiççe .3. fiate. Et se per questo non migliora, piglia dello abrouitino [n. 622: del/di protano *h/i*] due dramme e quocilo in .v. libre d’acqua e dàgliela a bere, e lascialo così di qui a nona; poscia pascilo di carne di gallina, e questa medesima medicina fa il terço di appresso. Et se per questo non migliora, piglia il peso di .3. grane di nigella [n. 623: nigelli *h*, erba nigella *i*] e lla sexta parte d’una dramma di sale armoniacho e fanne polvere insieme, la qual polvere meçti in .3. morselli di carne e dàlla mangiare all’uccello, poscia pascilo a ssatollo di carne di pulmone di montone” Moamín Ms. c, II, 45(Tab., 1-6); “De medicinis astarea [n. 386: astoren]. capitulo .xxxiiii. [Q]uando hoc accidit, accipe de absynthio romano dragmam mediam, pulveriça et pone in tribus morsibus carniū et ingluciant; cum transibunt tres hore diei, postea ligentur donec egerant ter. Et si per hoc non convalescant, accipe de approtano dragmas .ii. et decoque in .v. libris aque et da eis bibere et dimittatur usque ad nonas; deinde cibentur de carnis gallinarum, nam est juvatium [n. 388: ~, et post biduum utamir (*für* utamur) medicamine isto]. Et si per hoc non convalent, accipe de nigella pondus trium granorum et de sale armoniaco sextam dragme [n. 389: uncie], pulvericentur et simul ponantur in tribus morsibus carniū et cibetur; et postea [n. 390: ~ saciati] cibentur satiatim de pulmone arietis quia erit juvatium” Moamín Ms. I (& A), II, 45(1-6); manca a Moamín Ms. T (& B).

<63. A una malaltia anomenada gits>

prenets holi ... com se tany de fer: “Estos son los [cristeles] que les fazen pro al mal del yesso. E dezimos assí: [...] e si mejoraren con esto, e si no témprenlas un día e después tomen de la miel e del salnidrio e de la lech de las asnas, de cada uno peso duna sesma dun dinero de plata, e del azeit de las azeitunas verdes peso duna tercia dun dinero de plata, e del mosto e del agua del finojo, de cada uno una onça, e muelan destas melezinas las que se pudieren moler e mézclenlas con las otras que son corrientes, e después tomen una fiel doveja e vaziénla de lo que en ella ovier e lávenla con *mosto*, et después metan en ella estas melezinas, e después fáganles cristel con dellas, con tanto quanto entendieren que avrán mester, e fágangelo tener fasta que entiendan que les á andado la melezina por los cuerpos, e después denles dos pedaçuelos de carne picada de las carnes que les conviene” “Moamín cast.” II, 24; “Encore i a un autre crister: donez li tempreamant suen past par un jor, et après ce prenez de miel et de borac et de lait d’asne, de chascun la sexte part d’une drame, et d’oile pur la tierce part d’une drame et de vin nou et de suc de fenocle, de chascun une oinçe. Ce qe de ce se peut poudrier, se poudre et se melle o les autres choses liquides. Et après ce prenez la burse dou fiel dou

mouton et voidiez la de ce qi est dedenz, et puis la lavez de vin et après ce metez de ces mecines dedenz. Et puis en prenez un pou, selonc ce q'il vos sera avis qe vos en aiez mestier, et cristerizez en l'oisel" Moamín fr. II, 48(15-18); "[Rememoratio clisterii utilium ad morbum gipsi]. Aliud clistere: modera pastum suum per unum diem, deinde accipe de melle et de borac et lacte asinino ana sextam dragme, de oleo puro terciam dragme, de vino novo et suco fenuculi ana unciam [n. 255: dragmam], pulverizentur hec que possunt pulverizari et misceatur cum liquiritia [n. 256: liquidis]. Deinde accipe fel arietis et evacua quicquid est intus et lava cum vino, postea pone medicinas istas intus et accipe parum secundum necessitatem et clisteriza illud" Moamín Ms. I (&A), II, 24b(77-80); "[Capitulum .xxx. de cristeriis contra gipsum]. Item aliud clisterium: modera pastum suum per unum diem, deinde accipe de melle, de borach et de lacte asinino ana sextam dragme, de oleo puro tertiam dragme, de vino novo et succo feniculi ana untiam unam, pulverizentur hec que possunt pulverizari et misceantur cum predictis liquidis. Deinde accipe bursam fellis arietis et evacua quicquid est intus et lava cum vino et pone intus istas medicinas, et accipe parum secundum necessitatem et clisteriza illud" Moamín Ms. T (&B), II, 24b(77-80).

e puys dats-li a menjar .IIIes. ... arreu: "[ÉST es el .xxiiii[º]. capítulo, el que fabla de cómo las deven melezinar del mal del yesso.] [...] e si les fizier esto pro, e si no fagan delaxativo con açúcar blanco e con agua fría o con leche en que sea remojada carne de ternero, ca esto les purgará,[...] e si mejoraren con esto, si non faganles tragar sal mezclada con açúcar, e después cévenlas de los cevos que les conviene, aquéllos que son dichos en el capítulo de los cevos, e usen en darles la manteca e el açúcar, ca estas dos cosas son las mejores que les pueden dar pora melezinarlas desta enfermedad; e si mejoraren con esto, si no denles tres pedaquelos de carne picada con asafétida, e después pónganles agua delante por tal que quando tollieren que parezca en ella el yesso" "Moamín cast." II, 24; "[Ici comence le xxiiii chapitres des mecinez dou gipse]. Et s'il ne gerist encore, friez li le pallié o çucre et o sal, et après ce li peissiez de char convenables a lui et donez li espessemant de butre et de sucre, qar ces does choses le sunt plus covenables en cestes enfermitez. Et peissiez les de trois lames de char o asse fetide, et derere lui metez un veisel plein d'ève, por ce q'il squiçe dedenz" Moamín fr. II, 47(55-56); "[De medicinis gipsi. capitulum .xxiiii.] Et si hoc non convalescant, facto [n. 233: frica] palatum suum cum çuccaro et sale, deinde cibentur de carnibus sibi convenientibus et da sibi frequenter butirum et çuccarum, nam hec erit convenientius in hujusmodi infirmitatibus; et cibentur de tribus frustris carniū cum asa fetida, et post eos pone vas aqua plenum ut ibi egerant" Moamín Ms. I (&A), II, 24a(55-56); "[Capitulum .xxviii. de medicina gipsi quod accidit avibus]. Si vero predicta non valeant huic infirmitati, frica palatum suum cum zuccaro et sale, deinde cibentur cum carnibus sibi convenientibus et da ei frequenter butirum et zuccarum, nam hoc est convenientibus hiis infirmitatibus; et cibentur de tribus laminis carniū cum asa fetida, et pone ante eos aquam in aliquo vase ut ibi egerant" Moamín Ms. T (&B), II, 24a(55-56).

<65.> Per desfici

Per desfici... a menyar: "[ÉST es el .xxxii[º]. capítulo, el que fabla de cómo las deven melezinar de la tísica]. [...] tomen de la filonia peso de la tercia dun dinero de plata e muélanlo e ciérnanlo e déngelo en tres pedaquelos de carne picada después que fueren passadas tres oras del día, e pónganlas en sus perchas e déxenlas estar fasta que tuelgan, e después pónganles agua tibia delante e déxenlas estar fastal ora del mediodía, e

después denles carne de carnero peso dun dinero de plata mezclado con ál tanto de manteca de vacas buena; e si mejoraren con esto, e si no déxenlas estar dos días e después tomen de la triacha que es dicha en el capítulo del ensangostamiento del fuelgo peso de tercia dun dinero de plata, e mézclenlos con azeit e déngelo en un pedaçuelo de carne picada, e otro día denles carne de lechón fecha pedaçuelos menudos e remojado en lech de vacas, e denles dello so cevo complido” “Moamín cast.” II, 31(3); “[Ici comence li xxxii chapitres des mecines de l’ethiche] [...] prenez de pionie poudré la tierçe part d’une drame et metez en trois morseaux de char, et qant serunt passee le troi hore dou jor, peissiez en l’oysel. Et après ce le liez et le leissiez ensi tant ester q’il se purge et esqize, et metez devant lui eve un pou chaude et le leissiez ense puis ester dusq’a hore de midi. Et après ce li donez char de chavre a maingier avec butre pur, de chascun une drame, qar profitable est” Moamín fr. II, 55(3-5); “[De le medicine de la heticha infirmità. c. .xLj.] [...] piglia pionia pulveriçata dragme .iij. et ponila in tre morsi de carne, quando saranno passate tre hore del dì; poi ligalo, perfin che paida, et ponili inante acqua tepida per infine a meço dì. Depo’ d’ali carne caprine cum butiro puro, ana dragma .j. perché giova molto” Moamín Ms. b, II, 31(3-5); “[E ’l .xxviiiij. capitolo: come si medica l’etica] [...] piglia la terça [n. 476: sesta i] parte d’una dramma di peonia [n. 477: pionia h, dittamo i] battuta, e mectila in tre morselli di carne, e dàgli a mangiare dopo l’ora di terça, e poscia legalo fino a ttanto ch’egli squiççe. E mectigli dinanzi aqua tiepida fino a mezzo dì, poscia lo pasci di carne di capra con una dramma di burro frescho” Moamín Ms. c, II, 31(3-5); “[De medicinis hettice. capitulum .xxxij.] accipe de pionia pulveriçata tertia [n. 298: terciam dragme] et pone in tribus morsibus carnum cum transierit tres hore diei; deinde ligentur quousque egerant et appone eis aquam tepidam usque ad meridiem; deinde detur de carnibus caprinis cum butiro puro ana dragmam .i., nam est juvativum” Moamín Ms. I (& A), 31(3-5). S’ajusten menys les receptes “[ÉST es el .xxxiiii[°]. capítulo, el que fabla de cómo las deven melezinar del ensangostamiento del fuelgo]. [E si fuer el refuelgo por las narizes, sepan que an ensangostamiento del fuelgo] [...], tomen de la pulunia peso de tercio dun dinero de plata e muélanla e déngela en un pedaçuelo de carne picada después que fueren passadas tres oras del día, e denles luego sobresto .ii. pedaçuelos de carne picada simple, esto fagan a las aves mayores, e a las menores segund su guisa, e non las tuelgan de las manos fasta que se les muela bien e que lo tuelgan, e después pónganlas en sus perchas e pónganles delante agua tibia ferventada con apio, e quando fueren passadas las .x. oras del día, denles so cevo complido de carne de gallinas prietas e de su sangre” Moamín, II, 34 i “[ÉST es el .li[°]. capítulo, el que fabla de cómo las deven melezinar de ferida o de apertamiento que les fizó mal]. [...] tomen de la polonia peso duna tercia dun dinero de plata e muélanlo e ciérnanlo e déngelo en tres pedaçuelos de carne picada, e quando fueren las tres oras del día passadas, cévenlas e guarden, quando las cevaren, que les no aya en las bocas fincado olor o sabor alguno de la melezina sobredicha, e después pónganlas en sus varas e déxenlas estar fasta que tuelgan una vegada, e después tomen del eneldo e cuéganlo con del agua e póngangela delante por tal que bevan della, e a ora de mediodía denles de los livianos del carnero peso de dos dineros de plata” “Moamín cast.” II, 51.

<66.> De febre e de dolor

De febre e de dolor... galine negre: “ÉST es el .xii[°]. capítulo, el que fabla de cómo las deven melezinar del dolor que an en las cabeças. E dezimos assí: [...] E quando tremieren e non se pudieren sufrir sobre sos piernas, [...]; e si mejoraren con esto, e si non tomen del habarraz montesino peso de tercia dun dinero de plata, e tomen de la sal

blanca peso de dos partes dun dinero de plata e múelanlo todo en uno, e después que fueren pasadas tres oras del día alímpienles las narizes e mésenles los cabellos que naçen derredor dellas, e después échenles en amas las ventanas de las narizes tres destellos [dello, et después tomen] de[I] çumo de mielgranadas dulces e ruciénles los rostros con ello, e después fréguenles las fuetas con el habarraz e la sal sobredicha, e después pónganlas en sus varas e déxenlas estar, e si vieren que enflaquecen o que entristecen, pónganles agua tibia delant después que oviere pasado el día quanto un ora, e después que fueren pasadas las .viii. oras del día cévenlas de carne de gallinas prietas todo so cevo complido, e úsenles aquesto fasta que guarescan” “Moamín cast.” II, 12; “Ici començe li xii chapitres de meciner la dolor dou chief. [...] Et s’il avint tremble et ne se puisse soutenir sor les piez, [...] prené de stafisagrie une siliqe et de sal blanc deus siliques et poudriez les, et munde les nares de l’oissel del pils q’ill i a entro. Et puis li metez dedenz une gote de vin, fet d’une pome dolçe granee, et après l’en arosez tote le face, et aprez ce prenez de cele poudre de la stafisagrie et sal blanc qe je ai dit desus et friez li en le pallié. Et s’il se sentist foibles de son cors, ne metez eve devant lui dusque tant q’il sera une hore passee, et adonc li metez eve un pou chaude. Et ne li peissiez ja dusq’a hore de none, mes a hore de none le peissiez de char de gelines noires tant com en voudra maingier” Moamín fr. II, 27(1, 5-8); “Medicina ad dolore de capo. Capitulo .xx. [...] Medicina al tremore de li ucelli. c. .xxi. [...] Overo piglia stafisagria una siliqua et sale bianco due silique et pulverizali, et annetta lo naso a lo ucello, che non ce siano alcuni pili intorno; et ponile inel naso tre gutte de succo de granato dulce, et infundine la facçe sua; dapoi piglia de la predicta polvere, et strecaline lo palato. Et si lo ucello sentirà debilitate de animo, non li ponere acqua inante, perfine passata una hora; et depoi le ponerai acqua tepida inante; et non lo cibare per infine ad hora de nona; alhora li darai ad mangiare carne de galline nigre per infine che sarà saturo” Moamín Ms. b, II, 12(1, 5-8); “E ’l .xj^o. capitolo: come si medicha el dolor del capo. [...] E se ll’uccel tuo trema e non si può reggiere su’ piedi, [...] piglia una siliqua di strafiçacha, e di sal bianco due silique e fanne polvere, poscia leva bene e diligentemente li peli dalle nariglie dell’uccello e mectigli nelle nariglie tre gotte di vino di pome granate dolce e gettagli nella faccia. Poscia piglia di questa polvere e fregagliene nel palato. E se per aventura l’uccello sente fievoleça d’animo, non gli mecterei acqua dinançi, fino a ttanto che una hora fia passata; poscia mecti ’l dinançi aqua tiepida; e non pascere [n. 217: lo passi i] fino a nona; all’ora di nona dàgli a mangiar di carne di gallina negra tanto come vorrà” Moamín Ms. c, II, 12(1, 5-8); “Capitulum .xvii. de medicina doloris capitis. Capitulum .xvii. de medicina cremoris [n. 3: tremoris B] avium. Si autem aves tremunt et no possunt stare super pedes, [...] accipe staphisagrie unam siliquam, salis albi duas siliquas, pulverizentur et munda nares aves a pilis circumstantibus et pone in naribus quasi tres guctas de suco granati dulcis et infunde in fatiem suam, deinde accipe de pulvere predicto et frica palatum: et si avis sentiat debilitatem anime non ponas aquam ante eam usque ad unam horam, deinde ponas aquam tepidam, et non cibes eam usque ad nonam; et tunc da ei comedere de carnibus gallinarum nigrarum ad suam saturitatem” Moamín Ms. T (& B), II, 12(5-8); “De medicamine doloris capitis. capitulum .xii. [...] Si autem tremant et non possunt stare super pedes, [...] accipe stafisagrie .i. siliquam et salis albi .ii. siliquas, pulverizentur et munda nares avis a pilis circum astantibus et pone in naribus tres guttas de suco granatis dulcis et infunde in faciem suam, deinde accipe de pulvere illo et frica palatum; et si sentiat debilitatem avis [n. 133: animi] non ponas [n. 134: non ponas aquam ante eos usque post horam unam, deinde ponas] aquam tepidam et non cibes eum usque ad nonam. [I]n nominibus des comedere de carnibus gallinarum nigrarum ad saturitatem” Moamín Ms. I (& A), II, 12(5-6, 8). També “ÉST es el tercero capítulo, el que fabla de cómo las deven melezinar

de las enfermedades que les acaeçe[n] de parte de flema. [...] tomen del habarraz iii. granos de los mayores e .v. de los menores e ál tantos de los cascós de las milgranás, e muélanlo e métanlo en un pedaçuelo de carne e déngelo a comer e átenlas en sus perchas e déxenlas estar fasta que lo echen e que echen la flema que tovierén en las cabeças e en los papos e en los cuerpos, e después que la ovieren echada pónganles agua delante, que bevan della, e después desto denles carnes calientes daves” “Moamín cast.” II, 3(10). A tots els Moamins.

<67.> De fleuma

Quant l'aucel ha fleuma, [...]. Cura ... galine: “ÉST es el .xxi[º]. capítulo, el que fabla de cómo las deven melezinar de la flema que se les faze en las goliellas. E dezimos así: que quando les acaecier aquesto, [...]; e si guarecieren con esto, e si no tomen del salmoníaco e de la ceridonia, de cada uno peso de medio dinero de plata, e muélanlo e amásenlo con miel; e quando fueren passadas [...]. E quando fueren passadas la lazón que deven venir las .ix. oras del día, cévenlas de las gallinas todo su cevo cumplido; e si mejoraren con esto, e si no tomen [...] tomen del salnidro e muelan[lo] e mézclenlo todo en uno e amássenlo con miel e pónganlo en un panno e paladeenlas con ello. E quando ovieren echado la flema que tovierén en las goliellas, denles todo su cevo cumplido de carne de palomas e de la sangre del[las], e después pónganlas al sol e pónganles agua delante, ca con esto guarecerán” “Moamín cast.” II, 21; “[de la fleume engeindrè en la gorge]. De la cure de ceste fleume. La cure de ceste enfermité doit estre tiele, qar l'en doit prendre del sal armoniac et de mamiran, de chacun tant com pesserunt dui gran, et trider les et meller les avec miel et puis frier les gorge a l'oiseil et metre de ceste mecine o le doiz dedenz la gorge entor la tierçe ore dou jor. Et après [...] mes adonc le peissiez des eles d'une geline. Et s'il ne gerist por ce, prenez de stafisagrie un pou et metez la en eve et puis la escorciez, et prenez de borac une drame et tridez le avec la stafisagrie, et puis le mellez aindeus avec miel” Moamín fr. II, 42(1-2, 5); “Medicina a la fleuma generata in canna ad lo ucello. Capitulo .xxviiij. [...] La cura de questo morbo è questa: piglia sale armoniaco et mamirano, ana piso de duy grani, et pistalo et mischialo cum melle, et strecali la canna mittendoli lo digito dentro cum questa medicina; et questo voler essere circa a la terçia hora del dì; depoi [...] depoi cibalo de ale de galline. Et si non giova, stafisagria ura, et ponila en acqua, è poi descoriala, et piglia borach et pistalo insiemi, et mischialo cum melle” Moamín Ms. b, II, 21(1, 5, 8); “E 'l .xviiiij. capitolo: come si medica la fremma [n. 10: el flemma h] generata nella gola. Capitolo .xviiiij. [...] Medichalo in questa maniera: piglia sal armoniacho e marmorinum [n. 263: marmorino h, marmonio i], di ciaschuno il peso di due grane [n. 264: gramme (*graphische Interferenzform* von dramme und grane) vor grane *expunktiert*, cfr. dramma una h, doi dramme i], battilo e meschialo con mele e freghagli nella gola, mectend[o]gli [n. 265: Ms. mectendegli, cfr. mettendoli h/i] el detto [n. 266: dito h/i] con questa medicina dentro dalla gola entorno hora di terça, poscia [...] poscia pascilo d'ale di galline. Et se questo non giova, piglia um poco di staficacha e mictila nell'acqua, e poscia levane le scorça e piglia um poco di sale [n. 267: poco poco di sal h] gemma, e battilo insieme e meschialo con melle” Moamín Ms. c, II, 21(Tab., 5, 8); “De medicina fleumatis generate in gutture eorum. .xxi. [...] Cura ejus hec est: accipe sal armoniacum et mamironum [n. 167: mamiranum] ana pondus granorum duorum, tere et misce cum melle et frica guttur ejus mittendo digitum cum medicina ista intra guttur circa terciam horam diei; deinde [...] deinde ciba de alis gallinarum; et si non juvat, accipe stafisagria parum et pone in aqua et postea decortica et accipe de borace et tere simul et misce cum melle” Moamín Ms. I (&A), II, 21(1, 5, 8); “[C]apitulum .xxv. de medicamine flegmatis

generati in gutture. [...] [Q]uando accidet quod flegma sit generatum in gutture avis, [...] Cura hujus infirmitatis est: accipe sal armoniacum et mamiranum ana pundus granorum duorum, tere et misce cum melle [n. 63: *aus mellis korrigiert*] et frica guctur ejus mittendo digitum cum medicina ista inter guctur circa tertiam horam diei; deinde [...] deinde ciba de alis [n. 65: *aus allis korrigiert*]; et si non juvat, accipe staphisagriam puram et pone in aqua et postea decortica et accipe de borahe et tere simul et misce cum melle” Moamín Ms. T (&B), II, 21(5, 8); “Traitement de l’Autour atteint d’infection interne (*madwī l-ğawf*). [...] Le traitement en est de paître l’oiseau de chair tendre saupoudrée d’orpiment pulvérisé, après avoir trempé cette chair dans l’huile de rose et de réduire la quantité du pât. [...] Vous prenez, ensuite, un tout petit peu de verdet que vous pulvérisiez avec les autres drogues, vous incorporez ces poudres au miel à gommages et vous badigeonnez de cet électuaire la chair que vous avez préparé pour le pât; vous en paîtrez ainsi l’oiseau trois jours de suite, après avoir trempé la chair dans l’huile de rose. [...] Prenez des scories (*tūbāl*) du fer *bārmāhin* (?) [D: *mārmāhin*; E: *nārmāhin*] qui sont les déchets du fer de l’Inde (*hindawānī*), c’est-à-dire de l’acier (*fūlād*) des sabres, déchets qui se détachent quand, au sortir du feu, le métal est martelé sur l’enclume des forgerons, pilez ces scories très fin, malaxez-en la poudre avec du miel d’abeilles très pur et épandez-en sur la chair du pât; avec ce traitement, il guérira” *Ġiṭrīf*, 93(2, 3, 6) (cf. B 61v).

<68.> De barraam

De barraam. ... e begua de la sanch: “ÉST es el .x[º]. capítulo, el que fabla de cómo las deven melezinar del remadizmo que les acaeçe por fumo o por polvo [...] E si enronquecieren con esto, tomen del habarraz e del pebre luengo e de la senabe, de cada uno peso de medio dinero de plata, e muélanlo todo e amásenlo con miel e tomen dello en un trapo e frégenles con ello las fuetas e derredor de los picos, e pónganles agua tibia delant e cévenlas de carne de gallina e de su sangre todo so cevo complido e fazerles á pro” Moamin cast. II, 10; “Des mecines dou chatar engeindrè de fum ou de poudre. Le chatar engeindrè de fum ou de poudre puet l’en conoistre en l’oissel par ceste enseinge veraiemant, ce est q’il li descent eve de ses nares a grant foison. [...]. De mecine[r] l’enfirmitè qi est appellee saddaam selonc le traitié vieauz. [...] D’une autre cure a ceste enfermitè meeme selonc le traité nou” Moamin fr. II, 21(6-7), 25(4), 26(1). “Medicina a catarro generato per fumo et pulvere. c. xix. Lo signo de questa malatia è che li scorre acqua dal naso” Moamin Ms. b, II, 10(1-2); “Capitolo .viiijº. [S]e catarro aviene all’uccello per fummo o per polvere: E segno di ciò è che delle nariglie sue discenderà acqua, [...]. Capitolo .viiiijº. [S]e ll’uccello à una malattia che si chiama sadaam [n. 204: *sadam h, sadana i*]” Moamin Ms. c, II, 10(1-2), 11(1-2); “Capitulum .xvi. de medicina catarrhi generati ex fumo et pulvere. [...] Signum hujus infirmitatis est quod descendit aqua ex naribus” Moamin Ms. T (& B), II, 10(2); “De medicamine catarrhi generate ex fumo et pulvere. .xº. [S]ignum hujus infirmitatis est quod descendit aqua ex naribus suis, [...]. De medicamine sodi [n. 4: *soda*]” Moamin Ms. I (& A), II, 10(1-2), 11(1).

<69.> De sentidura d’ales

De sentidura d’ales. ... tèbea: “ÉST es el .liiiiº. capítulo, el que fabla de cómo las deven melezinar de la flaqueza que les acaece por cansacio. [...] E si ovieren la flaqueza en las alas no más e gelo vieren quando volaren, que vuelan flacamiente, e vieren que non se sacuden mucho e que non saltan aína en las manos, mégenles sobre las alas, [et ffáganles esto tres días, un pos otro]; e si mejoraren con esto, si no tomen media libra de

paja de trigo e cuéganlo en .x. libras dagua e échengela con un colador sobre aquellos logares ó se sienten flacas, e pónganles delante desta agua que bevan; e si mejoraren con esto, si no cójanlas en las manos e lávenles las alas con agua tibia e sángrenlas en las venas que an so los sobacos e déxenles correr de la sangre quanto .x. destellos, e después rociénles los logares de la sangría con agua fría e lávenles los logares por ó sale la sangre, e después tomen de la sal peso duna tercia dun dinero de plata, e del azeite e del vinagre, de cada uno media onça, e mézclenlo todo en uno, e después tomen de la lana e remógenla en esta melezina e póngangela sobre los logares de la sangría, e pónganlas en logares lóbregos por tal que se non debatan, e non las trayan en las manos fasta que sean bien mejoradas, e cévenlas de carne de carnero” Moamin cast. II, 53; “Mes s’il avint q’il ait en ses eles aucune lesion ou greveze qant il vole ou q’il saile raremant jos de la main qant l’en le porte, adonc li orinez sor ses eles par trois jorz. Et s’il ne gerist por ce, prenez li et lavez ses eles d’eve chaude un pou, et puis le seigniez de la voine q’il a soutz l’ele, si q’il en issent dis gote de sanc, et après ce lavez le leu seigniez d’eve froide. Et puis prenez la tierçe part d’une drame de sail, et d’oile et d’aisit, demie drame de chascun, et mellez les ensemble, et puis fetes un emplastre de lane et le baigniez dedenz des choses qi sunt dite desus, et le metez sor le leu seignié. Et après ce metez l’oiseil en un leu obscur por ce q’il ne se debate, et l’i leissiez dusq’a tant q’il se confort” Moamin fr. II, 86(7-10); “[A la lesione et laxitudine. c. .Lxiiij.] [...] Et similmente si avesse innele ale alcuna lesione overo avesse le ale gravante quando vola, et rare saltano da la mano del falconere, allora ungie sopra la ale grave per tre di. Et si non sana per questo, lo pigliarai et lavaraili le ale sue cum acqua tepida, et insangnialo da quella vena che sta sotto le ale, che ne esceno .x. gutte de sangue; depo’ piglia tercia parte de dragma de sale et oleo et acito, ana onça meça, mischiale insieme, et impiastrane lo luoco insangniato cum uno panno de lana infuso in queste predite cose; et poni lo ucello in luoco obscuro, che non possa saltare, perfine che se conforta” Moamin Ms. b, II, 53(7-10); “[E ’l .Lº. capitolo: come si medica l’uccello quando è dirocto e affannato] [...] Et se ll’uccello ha nell’ale sue alcune lesione [n. 695: alcuna *h/i*] o graveçça [n. 696: grandeza *h*] nel volare, e rade fiate si getta del pugno, pisciagli sull’ale .3. di. Et se con questo non megliora, piglialo e lavagli l’ale con acqua calda e segnagli le vene che sono sotto l’ale e fanne uscire .x. gotte di sangue, poscia lava il luogho s[e]ngnato con acqua tiepida soavemente, poscia piglia di sale la terça parte d’una dramma, e olio e aceto, di ciaschuno due oncie, e mischia insieme e fanne uno impiastro sul luogho segnato con lana immollatavi dentro. E mettilo in luogho schuro, ché non si dibatta fon a ttanto che sia riconfortato” Moamin Ms. c, II, 53(7-10); “Item si habet in alis suis lexionem vel gravitate cum volant et raro saliant et manibus, tunc unge super alas suas per triduum. Vel accipe alas et lava cum aqua tepida et flebotoma venam sub alis positam ut inde exeant .x. gucte sanguinis, deinde funde super locum flebotomatum aquam frigidam lavando; deinde accipe tertiam dragmam de sale, oleo et aceto ana untiam mediam, insimul misce et emplastra locum flebotomatum cum lana in hoc infusa, tunc pone in obscuro loco ut non saliat, et sanabitur” Moamin Ms. T (& B), II, 53(7-10); “Si autem habeant in alis suis lesionem vel gravitatem cum volant et raro saliant de manibus, tunc inunge subtiliter [n. 430: super] alas graves per triduum. Et si per hoc non convalescunt, accipe eos et lava alas suas cum aque tepida et flebothomatiça nervum [n. 431: arterias~] sub alis positum ut inde exeant decem gutte sanguinis, deinde funde super locum flebotomatum aquam frigidam lavando; poste accipe tertiam dragme [n. 432: uncie] de sale et oleo et aceto ana unciam [nora 433: dragmam] mediam, simul misce et emplastiça locum flebotomatum cum lana in hoc infusa, et tunc in loco obscuro ponantur ut non saliant, donec confortentur” Moamin Ms. I (& A), II, 53 (7-10).

ajats urine de infant ... tres dies: Possible relació amb p.e. “Traitement de l’oiseau de vol souffrant du dos et des lombes. [...] Vous exigerez, également, que l’on vienne, de temps en temps, lui uriner sur le dos” *Ġiṭrīf*, 78(2) (cf. B 56), indicació repetida a altres capítols del *Ġiṭrīf*.

<70.> De menyança

De menyança. ... carn de moltó ab mel: “EL .x[°]. capítulo es de melezinar la cançre que se les faze en las alas. E dezimos assí: que quando les acaeçier aquesto e vieren que se quexan mucho e non pueden echar las pénnolas, e las que echan son comidas las raíces e l[1]enas de sangre, [...]. E pues conviene que las laven las alas con vinagre fuert o con vino, e después tomen de las caparras e remógenlas en vinagre fuert algunos días e después sáquenlas e muélanlas, e después tomen desto peso de dos dineros de plata, e de las nuezes quemadas otro tanto, e mézclenlo e échenles dello en las raíces de las pénnolas, [...] e fáganles esta melezina tres días, cada día una vez, e después cátenles los logares ó pusieron la melezina, e si vieren que desincharon e que se les apertaron las raíces de las pénnolas bien, si non lávenles todos los cuerpos, fueras de las cabeças, con vinagre, e después sángrenlas en la vena que an en las asliellas, e sáquenles de la sangre tanta quanta entendieren que avrán mester; e si mejoraren con esto, si no tomen del [...]; e si mejoraren con esto, si no tomen del salnidrio peso dun dinero de plata, e del vinagre fuert media onça, e mézclenlo todo en uno e fréguenles los logares enfermos con ello, e después tomen del pan dadargama quemado e de los cascos de las mielgranas dulces quemados, de cada uno peso de dun dinero de plata, e del orpiment peso de .ii. dineros de plata, e muélanlo e mézclenlo todo en uno e polvorenles aquellos logares enfermos con ello, e [...] e después denles so cevo con de la miel peso dun dinero de plata” “Moamín cast.” III, 10; “Capitres viii de la cure de la corosion des eles et des pennes. Quant il avint qe li oiseaux semble ses pennes depiler et soi peoillier mout et q’a poine giete ses pennes aucune [foee], et celes q’il giete sunt corose en la racine et i tienent auquant de sanc, [...] a ce meeme: Lavez li les eles ou aisit fort ou o vin, et après ce prenez une musce cavoline et metez la dedenz fort aisitz par une semaine entiere, et après ce l’en trahez fors et la sechés et la poudrez. Et prenez puis de cele poudre une drame et de poudre de noiz arses prenez une drame et mellez ces deus choses ensemble, et puis les poudrez sor les racines des pennes qui de meciner ont mestier. Et [...] Et ce fetes ensi par trois jors, une foe le jor. Et après ce gardez le leu qe vos avrez curé, et se l’enfleüre n’en est partie et les racines des pennes ne sunt confortee, lavez li d’aisit tot le cors fors seulemant le chief. Et après ce le fetes saingnier le leu qi est entre le col et l’ele, char profitable sera. Mes s’i[1] ne gerist por ce, [...]. Et s’il ne gerist encore por ce, prenez de borac armenic une drame et mellez le avec dimie oince de fort aisit, et puis friez de ce le leu ou il a la dolor. Et après ce prenez de la ceindre [de pan blanc et] des escorzes des pomes granees douces, de chascun une drames, et d’arsenic deus drames et poudrez les, et puis le mellez avec cele ceindre dou pan blanc et avec cele aoutre de les scorzes de pomes graneez, et puis en metez sor le leu enferm. Et après [...] et puis mellez avec suen past une drame de miel” Moamín fr. III, 8(1-4, 6-8, 12-14); “Medicina a la corrosione de le ale et penne. c. .viiij. Quando accaderà questo, et viderai depilarse le penne de le ale et molto se spiduchiarà et cum grande difficultate ne iettarà alcune et quelle che iettarà saranno corrose inela radica et cum sangue [...]. La cura de questa infirmità è che lavarai le ale cum forte acito overo cum vino vechio; depo’ pigrlia una mosca cavallina e ponila in aceto forte per una septimana; depo’ leva la mosca de l’acito, et fala siccare et pulveriçala; et de questa pulvere et de nocie abrusiate, pigliane

equalemente due dragme, et spulveričala sopra le radiche de le ale [...] facendo questo tre volte in tre di; depo' vide lo luoco che havrai curato, et si anchora sarà enfiato, et le radiche de le penne non se confortano, lavallo tucto de aceto, excepto la testa; depo' insangnialo in lo luoco chi è intra el collo et la ala, [...] Et si per questo non sanaranno, piglia borach armenico dragma .j^a. cum meça onçia de aceto forte, et mischiale insiemi et strecane lo luoco dove è lo dolore; depo' piglia pane bianco abrasiato et scorça de granata dulcie abrusate, ana dragma .j., de arsenico dragme .ij., pulveričale et ponile sopra lo luoco dove è lo dolore, [...] et depo' mischia cum lo suo pasto dragma una de melle” Moamín Ms. b, III, 8(1-4, 6-8, 12-14); “[E ‘1 .viiij. capitolo di medicare l’ale e lle penne loro quando sono rose] [S]e corrosione viene all’uccello nell’ale e nelle penne e ispilucchasi [n. 41. spiluchisi *h*] le penne dell’ale, e spidochiasi molto, e appena getta alcuna penna, e quella che getta è rossa nella radice e ha um poco di sangue [...]. La cura di ciò è questa: lava l’ale con forte aceto o con vino [n. 45. e comino *i*], poscia piglia mosche cavalline [n. 46. volosh cavalino *i*] e mectile una septimana in forte aceto, poscia se[cc]alo [n. 47. *Ms.* segalo, *cfr.* seccalo *h/i*] e fanne polvere, e di questa polvere e di noce arsa piglia ugualmente, e mectine sulla radice delle penne, [...] e fa questo .3. di, .3. fiate il di; poscia mira il luogho che tu ài curato, e se non è disenfiato, né la radice delle penne non si confortano, lava tutto l’uccello con aceto fuor lo capo, poscia segnalo nel luogho che è tra ‘1 collo e ll’ale, [...] Et se con questo non megliori, piglia baurach armenico [n. 58. armeno, di ciascheuno *i*] una dramma e distemperalo con due oncie d’aceto agro e fregane il luogho infermo, poscia piglia pan bianco arrostit[o] [n. 59. *Ms.* arrostito] e scorça di pome granate dolci arrostate, di ciaschuna una dramma, e d’arsenicho due dramme, fanne polvere e mectile sul luogho malato, [...] poscia mecti nel suo pasto .j^a. dramma di mele” Moamín Ms. c, III, 8(1-4, 6-8, 12-14); “Capitulum .viii. de corrusione alarum et pennarum. Quando autem acciderit hoc et videtur depilare pennas alarum et multum pediculare se et vix eicit aliquas et quas eitiunt corrosum est in radice et cum sanguine, [...]. Cura hujus: lava alas cum acri aceto vel vino, deinde accipe muscam equinam et pone in acri aceto per unam septimanam, deinde exicca eam de foris et pulveriza, et de pulvere hoc et de nuce adusta accipe ana partes duas et pulveriza super radices pennarum, [...] fatiendo sic ter in triduo. Deinde vide locum quem curasti et si non caret inflatione nec radices pennarum confortatur, lava totum corpus cum aceto excepto capite, deinde flebotoma [n. 24. flebotoma *B*] eum in loci qui est intra collum et alam [...]. Et si non convaleant, accipe borac armenico dragmam unam cum acri [n. 29. acris *B*] aceto untia media, misce et frica locum doloris, deinde accipe panem album adustum, corticem dultium granatorum adustorum ana dragmam unam, arsenici dragmas duas, pulveriza et pone super locum egritudinis, [...] deinde misce cum pastu suo dragmam unam mellis” Moamín Ms. T (& B), III, 8(1-4, 6-8, 12-14); “De medicinis corruptionis alarum pennarum. capitulo .Lxviii. [Q]uando autem accidit et videtur depilare pennas alarum et multum pediculare se et vix eiciunt aliquas pennas et quod eiciunt corosum est in radice et cum sanguine, [...] Cura hujus: lava alas cum acri aceto vel cum vino, deinde accipe muscam equinam et pone lac per unam septimanam, deinde exicces eam de foris et pulveriča, et de pulvere hoc et nuce adusta accipe ana dragmas .ii. et pulveriča super indicem penna, [...] faciando sic ter in triduo. Deinde vide locum quo curasti et si non caret inflatione neque confortantur radices pennarum, lava corpus cum aceto excepto capite, deinde flebotomiça eum in loco qui est inter collum met alam, [...]. Et si non convaleant, accipe de borac armenico dragmam .i. cum acri aceto, misce et frica locum doloris, deinde accipe panis albi adusti et corticis generatorum dulcium adustorum ana dragmam .i., arsenico dragmas .ii., pulveriča et pone super locum, [...] deinde misce in pastu suo dragmam .i. mellis” Moamín ms. I (& A), III, 8(1-4, 6-8, 12-14).

E ci açò no y val, prenets l'aucel e beyats-lo tot ab vinagre: potser “Traitement de l'Autour lorsque s'engendrent des ves à la base de ses penne, si bien qu'il se les arrache, en gratte l'emplacement et en extirpe la racine. Bouzourgmihir Khirdād a dit: Quand cela prend l'oiseau, il convient de l'asperger de vinaigre vieilli, c'est-à-dire de l'en vaporiser [...]” *Ġiṭrīf*, 108 (cf. B 67v).

segnats-lo de la vene grosa dejús le ala: “[Capitolo .xLij. De la coresione delle penne] [...] fallo sallasare dele vene de sotto alle alle” Ghatrif it. 42 i “fetes saignier l'oisel de les deus voines q'il a sout les eles” Ghatrif fr. 42.

borach armeni: “bou arap” P; “Ou encore, oignez-lui le palais avec de l'urine de chameaux au pâturage que l'on fait bouillir pour la rendre comme du raisiné épais (*maybuhtağ*) [n. 311: Du persan *may* « vin » et *puhtağ* « cuit ». Syn. *dibs*],” *Ġiṭrīf*, 67(11) (cf. B 48v).

prenets l'aucel e beyats-lo tot ab vinagre, del cap enfore, e [...] e pers d'un milars d'escorxa de malgranés dolces, e de tot açò fets pólvera: “Si ancipiter suas comedit pennas, infunde illas vino et maligranati incensi superasparges pulverem” *Grisofus* 13 (Cy. 10, p. 16).

<71.> De sagnar

Le milor ... gorgua: “[EL .x[°]. capítulo es de melezinar la cançre que se les faze en las alas] e si mejoraren con esto, si no sángrenlas en la vena que an so las alas e en la vena que an en somo de los muslos diestros, e sáquenles de la sangre tanta quanta entendieren que les es mester, e después tomen de la salpedres peso duna sesma dun dinero de plata, e de la quina, que es una goma que semeja al sacapín, peso de media sesma dun dinero de plata, e de la manteca de las vacas media onça, e mézclenlo todo en uno e fréguenles aquellos logares de la sangría con ello, e después cévenlas de carne de carnero” “Moamín cast.” III, 10; “[Capitres viii de la cure de la corosion des eles et des penne] Et s'il ne gerist encore, saingniez le de la voine q'il a sout les eles et de cele q'il a sor la cuisse autresi, ce est sor la dextre cuise, et après ce prenez de sal geme et de galban, une silique de chascun, et de butre de vache dimie drame, et mellez lez emsemble, et puis en friez li leu saingnié, et après ce le gardez doner li char de mouton a maingier” Moamín fr. III, 8(24); “[Medicina a la corrosione de le ale et penne. c. .vii.] Et si per questo non si sanarano, insangniato de la vena chi è sotto le ale et sopra la coxa dextra; depo' piglia salgemma et galbano siliqua una, et butiro de vacca meça unça, et mischiali insieme, et strecane lo luoco insangniato; depo' guardalo da carne de castrato” Moamín Ms. b, III, 8(23); “[E '1 .vii. capitolo di medicare l'ale e lle penne loro quando sono rose] [...] E se ciò non vale, segna la vena che è sotto l'ale e sulla coscia [n. 76: costa *h/i*] dalla dextra partita, poscia piglia salgemma e galbano, di ciaschuno uno scropolo, e butiro di vacha meça oncia, e mischia tutto insieme e fregane il luogo segnato, e guarda che tu non gli dia [n. 77: dàghi *i*] carne di castrone” Moamín Ms. c, III, 8(23); “[De medicinis corruptionis alarum pennarum. capitulo .Lxviii.] Et si non convaleant, flebotomiça venam que est sub alis et super coxam ex parte dextra, deinde accipe de sal gemma et de galbano ana siliquam unam et de butiro vaccino unciam dragmam, misce simul et frica locum flebotomatum, deinde sana eos carnibus arietinis” Moamín Ms I (& A), III, 8(23); “[Capitulum .viii. de corrusione alarum et pennarum.] Et si hoc non convaleant, flebotonia [n. 37: flebotoma *B*] venam que est sub alis et

super coxam dextram, deinde accipe de salgemma et de galbano siliquam .i. et de butiro vaccino untiam mediam, misce insimul et frica locum flebotomatum, deinde caveas eis a carnibus arieti [n. 39: arietinis B]” Moamín Ms T (& B), III, 8(23).

<72.> De menjança

De menjança ... esmoltesqua: “Traitement de l’oiseau de vol atteint de grangrène dans l’intérieur [et le ventre (D)]. Ils [Les deux mêmes (Al-Ġitrīf et Adham) (D); Les persans (H)] ont dit: [...]. Ou encore, prenez de la staphisaigre (*zabīb al-ğabal* « raisin sec de montagne », dite aussi *maywīzağ* pers. = « petit raisin sec ») [n. 317 : Dans A, B et C, le terme *šanawbar* « pin » semble être une confusion avec le bugle petit pin (*Ajuga Chamaepitys*) dit, en arabe, *šanawbar al-arđ* « pin sol » qui était aussi une drogue très employée. Voir Tuħfa, n° 217] pour un poids de sept grains, écorcez ces graines, pilez-les et mettez-en la poudre dans un sachet de toile mince et propre; si c’est l’été, plongez ce sachet dans l’eau froide et, si c’est l’hiver, plongez-le dans de l’eau très chaude, puis vous froterez avec ce sachet le palais de l’oiseau trois fois par jour, trois jours de suite, et laisserez celui-ci en repos jusqu’à ce qu’il rejette ce qu’il a à l’intérieur” *Ġitrīf*, 68(2) (cf. B 49v); “ÉST es el .xxiii[º]. capítulo, el que fabla de cómo las deven melezinar de la cançre que se les faze en las fuetas. [...] E si se les fiziere la cançre por malabtía que ayan en los cuerpos dentro, [...] e si mejoraren con esto, e si no tomen del habarraz .vii. granos e muélanlos e póngangelos en panno delgado limpio, e pónganlo en agua fría si fuere en días de verano, e si fuere en días de invierno pónganlo en agua tibia, e después tómenlas e cójanlas en las manos e métanlas en un logar alto de tierra e paladeenlas con esta melezina fasta que echen toda la umor que tovieren en los cuerpos e en las cabeças” “Moamín cast.” II, 23; “Des mecines pour curer ceste enfermité (de la corosion ou dou prurit qi neist el pallié) dont vos avés les enseingnes oïes. [...] Et s’il avint par aventure qe la corosion viegne d’enfermité des boelles, [...] Ou prenez de stafisagrie set grans et tridez les, et puis les metez en aucun pan sutil e mond, et ensi o tot le pan le metez dedez eve froide, se ce est en esté, mes se ce est en yver, metez le dedenz eve un pou chaude. Et prenez l’oïsel soevemant et li friez o celui pan le pallié tant q’il giete ce qi sera dedenz suen ventre ou dedenz suen chief” Moamín fr. II, 46(16-17); “Medicina refrigerativa a la corrosione et prurito de lo palato. Capitulo .xxxi. [...] Si anchora li avenerà prurito da la infirmitate de le intestine sue, piglia [...]. Overo stafisagria grani .vij., trita et pone in uno panno sottile et mundo, et ponilo in acqua fresca si è de state, overo in acqua tepida si sarà de ’nverno. Et poi piglia suavemente lo ucello et frecali lo palato suo [cum] questo panno, perfine che iettarà ciò che havrà inel ventre overo inel capo suo” Moamín Ms. b, II, 23(1, 20-21); “E ’l .xxij. capitolo: come si medica corrosio o prurito nato nel palato. Capitulo .xxj. [...] E se lla corrosion fia venuta per malattia delle budelle, piglia [...]. O piglia .vij. grane di staficacha e battila e mectila [i]n [n. 301: Ms. con, cfr. in *h/i*] un drappello mondo, e mectila nell’acqua fredda, se fia di state, o tiepida, se fia di verno, e piglia l’uccello soavemente e fregagli ’l palato con questo panno fino a ttanto che getti ciò chi ’gli à nel ventre o nel capo” Moamín Ms. c, II, 23(Tab., 20-21); “De medicinis corrosionis nate in palato sive pruritu. c. xxiii. [...] Si autem acciderit pruritus ab infirmitate viscerum, [...] accipe stafisagrie grana .vii., tere et pone in aliquo panno subtili et mundo et pone in aqua frigida si erit in estate vel aqua tepida si fit in yeme, et accipe suaviter avem et frica palatum suum cum hoc panno donec eiciat quicquid erit in ventre vel in capite suo” Moamín ms. I (&A), II, 23(20-21); “Capitulum .xxviii. de medicamine corrosionis aut pruritus in palato” Moamín T (&B), II, 23.

<73.> De flaqua e fa semblant de mort

Quant ... hosors: “Traitement de l’oiseau de vol atteint de gangrène dans l’intérieur [et le ventre (D)]. Ils [Les deux mêmes (Al-Ġitrīf et Adham) (D); Les persans (H)] ont dit: [...]. Si vous le voyez pris d’évanouissement au point de laisser croire qu’il va mourir, prenez la quantité d’une noix de beurre de conserve (de lait) de vache, introduisez-le-lui dans la bouche et il devrait guérir [avec la permission d’Allah (qu’Il soit exalté!); ne le paisez qu’après l’heure de midi (D)] et faites-le d’un pigeonneau dodu sortant déjà du nid” *Ġitrīf*, 68(3) (cf. B 49v) [per a la part final del paràgraf de P podria haver-se fussionat “Pour remonter l’oiseau de vol, selon le traitement des Persans. Les savants des Persans, experts en oiseaux de vol, ont dit: Sachez que, [si vous cherchez un des (meilleurs) procédés (D)] pour remonter tout oiseau de vol, vous n’avez qu’à lui prélever les pectoraux d’un pigeon [sans le saigner préalablement (D)] afin que votre oiseau se saouïe de son sang et se paise de cette chair” *Ġitrīf*, 142(1) (cf. B 77)]; “ÉST es el .xxiii^o. capítulo, el que fabla de cómo las deven melezinar de la cançre que se les faze en las fuetas. [...] tengan manteca de vacas presta; e si se temieren que se combolvrán mucho o que se queixarán o que enflaqueçrán quando las melezinaren, fáganles tragar aquella manteca e tollerles á aquello, e non las ceven fastal mediodía passado, e que se sacudan e que se espulguen e que estén ledas e que tuelgan, e después cévenlas de carne de palominos eguados e gordos, e degüéllenlos e non dexen exir la sangre dellos, e den a las aves mayores destos palominos sennos medios e con sos uessos e con sus pénnolas” “Moamín cast.” II, 23; “Et se vos doutez de debilitéé ou de turbemant ou de syncope, q’il ont en l’ore de la cure, apparelliez li maingier, et ensi se restorera tantost, et puis li veez le maingier dusq’a tant q’il ait bien gitié, ce est entor ore de none. Et adonc, qant il se comenciera a croler et a polir soi et q’il avra buen appetit et bien enduit et avra autresi, peissiez d’un pul gras o tot suen sanc et o totes le pennes et les os, et ce fetes selonc ce qe l’oisels sera” Moamín fr. II, 46(18-19); “[Medicina refrigerativa a la corrosione et prurito de lo palato. Capitulo .xxxi.] Si dubitassi de debilitate overo de turbationi overo de sincopi, li quale suoleno havere inel tempo de la curatione, pigliarai subito uno poco de butiro vacchino et (et) ponililo inela bocca sua, et subito se restaurerà. Et abstenilo dal cibo, perfine che se sarà bene spicçiolato, cioè ad hora de nona. Et poi che se havrà excucicato et reguardarà el polo et havrà bono animo, et paidarà bene. Allora lo cibarei de pullo grasso col suo sangue et ossa et penne, et questo farai secundo la grandecça de l’ucello” Moamín Ms. b, II, 23(22-24); “[Capitulo .xxj. Come si medica corrosio o prurito nato nel palato] E si tu temi di fievoleça dell’ucello nel tempo della cura, non dottar ché tantosto si ristorerà, e no ’l pasciere fino a ttanto ch’el si squota bene fino a ora di nona e qu’il isquiççi; poscia che si serà escosso, e se comincierà a polire e avere buona volonta, pascilo [n. 302: e poi lo pasci o hora di nona, e havere cura di pascerlo *i*] d’una polla [n. 303: pollastra *h*, polastra *i*] grassa col sangue e coll’osse e colle piume, e ciò fa s[e]condo [n. 304: *Ms.* secondo, *cfr.* secondo *h/i*] l’esser dell’ucello” Moamín Ms. c, II, 23(22-24); manca a Moamín Ms. T (& B); “[De medicinis corrosionis nate in palato sive pruritu. c. xxiii.] Et si timeas vel de debilitate vel turbatione vel sincepi [n. 184: sincopi] quam habebunt in tempore curationis, accipe [n. 185: prepara] statim de butiro vaccino et pone in ore et statim restaurabuntur. Et abstineas eos a cibo usque quo excutiant se bene scilicet usque nonam; postquam autem [n. 186: aves] excusserint et inspexerint polum [n. 187: inceperit polire se] et habebunt bonum animum et bene digerint, tunc cibetur de pullo pingui cum sanguine suo et ossibus et pennis et hic fiat secundum quantitatem volucris” Moamín Ms. I (& A), 23(22-24).

<74.> Per a infladura e durícia en les guntures de les mans dels aucels

Per a infladura ... loch inflat: Resulta extrany que s'utilitzin dues gomes tan similars a la mateixa recepta, fet que podria indicar una confusió per part de la segona mà, on caldria seguir l'indicació de *Ġiṭrīf* 99(2), exposada a continuació dels tractaments contra el poagre i altres afeccions podals similars (95-98bis), “Si le dommage des ongles a une autre cause que le vice, pilez de la (gomme de) férule (*kalh*) qui est la gomme ammoniacque (*wuššaq*, *ūššaq*) [n. 431: Est tirée de la *Ferula communis*; on l'appelle aussi *fāsūh*. En Orient, c'est la gomme de *Dorema ammoniacum* qui s'écoule sous l'effet d'une piqûre d'insecte. Voir Tuḥfa, n°s 29 et 135] et du sucre blanc, mélangez-les et mettez-en la poudre dans un coton humide dont vous enveloppez l'ongle endommagé” *Ġiṭrīf*, 99(2) (cf. B 64rv).

<75.> Per ocel qui sia cascat

Per ocel cascat auràs pólvora de Bemésué e d'aquella li daràs ab la carn: “Més, vos diré una medisina quant lo falquó és casquat: dar-li eu pólvora de Ben Mesué, e dar-li eu ab lo past calent i per quascascat que sia lo guarrà” R¹ (còpia s. XV ex.), ff. 7v-8; “Ítem, és molt bo lo moritort quant haveu dupte que lo falquó sia casquat, però molt millor és la pólvora per a casquament [23v] que's diu de Ben Mesué” R² (còpia s. XV ex.), f. 23rv; “el ben mesue per roctura” *Trattato della muta* d'Innico d'Avalos, cap. III, ff. 32v-33 (Lupis, *Sezione*, p. 76) ; “Capitulo primo. In che modo se deva remediare s'el falcone avesse alcuna ammacatura per la piglata nelle reti. [...]; et quello cum multa diligentia recognoscere se per ventura lo dicto paratore le avesse facto alcun male ne la persona. Et, havendose facto qualche livore, oi vero ammacato, [...]. Et si per caso fosse multo, le fate dare de la polvere de bemesue, tanta quantità quanta potesse piglare con un tornis; et aquillo ponere deligentimenti dentro un core de pichone, et darle lo falcone lo matino, inante che habia altra cosa piglato ho beccato; che quilla butterà omni sangue ammacato fosse entro le budelle o gorga del falcone et per tucti le interiore parte. Et lo ammacato che esserà de la parte exteriore bucterà d'astore ne lo corpo et ne lo coiro del falcone a modo de naxitore o carbuncette. Et si per caso no potessevo havere de la dicta polvere, de la quale un cacciatore vostro pare non deve stare mai de senza, in suo loco darriti al falcone reubarbaro, rubi tintoris et mumia, tanta quantità quanta dividimmo dare del bemesue. Et quelle polveri electi in quisto modo: de lo reubarbaro 1 parte, de mumia 2 parte, et de rubei tintoris 3 parte; et farrano tanta opera quanto se fosse la dicta polvere de bemesue, et esserà remediato singularamente. Ancora che avesse alcuna crepatura dentro, pure che non fosse molta, basteria soldarla, et in questo non bisognerà altra cosa, né se porria fare meglore remedio” *Hopera de citraria* d'Alfonso Caracciolo, ms. Madrid, Bibl. Escorial, Ç IV 6, f. 84rv (Lupis-Panunzio, *Caccia...*, p. 150-51).

<76.> Per ocel que aga ayga al cap

Per ... huna [...]: “Ara us diré a l'aigua que tenen que non és congelada: pendreu una poca de mostala, e picar-la eu, e mesclar-la eu ab una poca de mel, e fer-n'eu rodolí axí [6v] com un gra de avelana. E prendreu-ne la mitat e fregar-li eu lo paladar, e asò la i farà lansar. E, axí meteix, si voleu que non sia tan fort la medisina, areu una poca de oruga e fer-n'eu lo rodolí desusdit, e axí meteix la i farà lansar. E axí meteix, i és bona una pídola de agari si té gens de la dita aigua en lo ventrell. E axí meteix, si té filandres hi à sguart la dita pídola, e les mata e les fa lansar. E axí meteix, areu raïll de silidònia e fer-la eu neta, e raureu-la e meteu-la dos o tres horas en un poc d'oli, fet trossets com

una amela pelada, e donau-la-i, e si té aigua en lo ventrell [7r] la i farà lansar” R¹ (còpia s. XV ex.), ff. 6-7.

<77.> *Per pantax. Aver mantega e dar-ne ab la carn tanta com huna castaya, és bona per lo pantax e ngruxa l’ocel.* <78.> *Per lo dit pantax. Aver riubàrber e raureu hun poc, en cantitat d’una lentila, en aygua d’endivia, e fer-le star tota la nit a la serena. E la cantitat de la aygua sia tanta com miga closca d’ou e queucom més, e après, al péxer, mular la carn:* “[del huélfago] Y cuando tiene esto, deben darle de comer gallinas nuevas y manteca cruda. Y si con esto no guareciere, deben darle unos bocadillos de carne en que hayan metido ruibarbo quanto el peso de cinco o seis granos de trigo, y esto no se lo den cada día sino al tercer o al cuarto” Juan Manuel, XI, p. 132.

<78.> *Per lo dit pantax*

Aver riubàrber ..., mular la carn: “Encara, lo faràs dormir a la serena. E asò lo guarrà. Altra cura per la dita malaltia: dau-li aygua de indivia a beure e guarrà, que provat és” R¹ (còpia s. XV ex.), f. 11v.

II.

El binomi *Dancus-Guillelmus*

1.

El Llibre del rei Dancus

<Llibre del rei Dancus>¹⁸²

<Pròleg>¹⁸³

[1r^a] Dancus¹⁸⁴ rey estava en son palau. Davant él estaven sos dexeables, e tenien pleyt de sos falcons e aestimaven-se¹⁸⁵ en qual manera poguessen aquels falcons aver sans, o estors o esparvers, e n qual manera los poguessen fer ardots, e en qual manera poguessen tenir aquels en aquel ardimment. Aquel fo bo e savi, e ver en¹⁸⁶ qual cosa degué fer.

E hoyí dir lo rey Galathià e venc a aquel per rahó de veure e d'entendre si era ver alò que hom li deya, e vench a la ciutat sua¹⁸⁷, e comensà a albergar al cap de la ciutat¹⁸⁸, e demanà d'alò que volia saber dels falcons. Quant <Dancus> ho oyí¹⁸⁹, ris-se'n e molt li plagué, e manà que vengués a él e féu-lo entrar en sa cambra; e la cambra era bela e noblament aornada de totes bones odors, e l cel de la cambra era depint de fets meravayloses qui no podien ésser comptats, axí com les esteles del cel, e les parets e l fundament meravaylosament eren ornats, e l lit era d'avolio blanc¹⁹⁰, e les cordes eren de bèstia salva[1r^b]tge qui és nomenada unsa¹⁹¹, e era cuberta la una cultra de pali que és nomenat scarlet¹⁹², e desús jahya lo rey Dancus. E féu venir Galatià¹⁹³ e demanà axí con hom savi deu fer, e dix-li lo rey Dancus per qual rahó li plach a él venir.

El rey Galatià respòs axí:

¹⁸² <Llibre del rei Dancus>: aquest títol l'extrec de l'epíleg del Z¹ i s'acorda amb la font llatina; “[Llibre de falconeria del rei Dancus]” GARCIA (1999).

¹⁸³ Només conservat a les traduccions catalana, DRcast., DRfr. i DRit.

¹⁸⁴ *Dancus*: “Dancus”, amb caplletra D, única de Z¹ sense cap mena de decoració, probablement destinada a una decoració sumptuosa com a l'inici del manuscrit que no es realitzà.

¹⁸⁵ *aestimaven-se*: “aestinavense” Z¹, degut a confusió de in/im per mala lectura o error de còpia.

¹⁸⁶ *e ver en*: “evereu en” Z¹, semicorrecció, on sembla menys probable “vesén en”; “novit” Lat.(CNPTXY), “sapuit” Lat.(B), “cognovit” Lat.(E), “sciens videre” Lat.(M), “quidem fuit videre” Lat.(Z), “noluit” Lat.(V), manca pròleg Lat.(O).

¹⁸⁷ *e vench a la ciutat sua*: “ad Antram civitatem suam” Lat.(CNPTVXY); “ad Baltram civitatem suam” Lat.(B); “in Baldach” Lat.(U); “ad Balatram civitatem suam” Lat.(Z); “ad civitatem regis Danci” Lat.(E); “in civitate Batam” Lat.(M); manca pròleg Lat.(O).

¹⁸⁸ *cap de la ciutat*: “capite civitatis” Lat.(BEMZCNPTVXY), manca paràgraf Lat.(FU), manca pròleg Lat.(O), mutilat; “quartier principal de la ville” TILANDER (1963).

¹⁸⁹ *Quant <Dancus> ho oyí*: “Quando [Dancus] audivit” Lat.(CNPTVXB), “Cumque Dancus audiret hec” Lat.(Y), “Quod cum rex Dancus audivit” Lat.(M), “et cum Dancus rex hec audivit” Lat.(Z), alterat Lat.(E), manca pròleg Lat.(O).

¹⁹⁰ *avolio blanc*: “eburnus” Lat.(CNPTVXY), “avolio blanco” Lat.(B), avolio albo” Lat.(Z), “avolio” Lat.(E), “ebore albo” Lat.(M), manca pròleg Lat.(O).

¹⁹¹ *unsa*: “uncia” Lat.(CTVXY), “uncta” Lat.(NP), “onzia” Lat.(B), “uncia” Lat.(ZM), “vindia” Lat.(E), manca pròleg Lat.(O); “onsa” DCVB.

¹⁹² *scarlet*: “scoramentum et faciunt ex unda maris” Lat.(CNPTVXY); “siarimatico ke medium faciunt ex una parte maris” Lat.(B); “scaramato lebidium faciunt ex una parte maris” Lat.(Z); “scaramatido” Lat.(E); “xaminum” Lat.(M); manca pròleg Lat.(O); “scoramentum, qui se fait des ondes de la mer” TILANDER (1963); “scoramento libido” DRit., [“Bettdecke (Entmutigung der Lust)"] GLESSGEN (1996), p. 989.

¹⁹³ *E féu venir Galatià*: “Ductus rex Gallatianus in cameram suam, cum vidit eum sedere in lecto, camera[m] sicque depincta[m], admiratus est” Lat.(CTVX); “Galitianus in camera sua, cum vidit eum sedere in lecto, admiratus est” Lat.(N); “Ductus rex Gallatianus in camera suam, cum vidit eum sedere in lecto, admiratus est” Lat.(P); “Ductus autem Gallatianus in cameram suam, cum vidit eum sedere in lecto, cameramque sic depictam, admiratus est” Lat.(Y); “Et fecit venire Galicianum in camera[m] sua[m], et quand vidit, sedere fecit super lectum suum, et quando vidit camaram sic pictam, fuit miratus multum.” Lat.(B); “qui fecit venire Galiacianum in cameram suam, et quando eum vidit, fecit sedere in lectulo suo.” Lat.(Z); “Qui cum vidisset Galitianum, fecit eum sedere in loco suo” Lat.(M); manca pròleg Lat.(O).

— “Rey, jo vench a tu per rahó de veure e d’oyr si és ver so que hom diu de tu, car tu és lo pus savi hom que negun tems hoý e saps una art de la qual és molt meylor, car fas a .I. ocel pendre altre, e jo¹⁹⁴ vuyl ésser ton dexeble”.

Dancus, con hoý assò, ris-se:

— “Plau-me que tu sies mon dexeble. Vingues-ne demà ab mi e veuràs què faran los meus ocells”.

En l’altre dia anaren-se’n al camp, e con¹⁹⁵ ho veé, plagué-li molt¹⁹⁶:

— “Ara dic –dix él– que¹⁹⁷ ver és so que·m digueren¹⁹⁸”. E¹⁹⁹ comensà fort a obeyr a²⁰⁰ él. E con vench al matí, anaren amdots²⁰¹ a cassa²⁰², e él dix-li què li plau.

E él respòs-li:

— “So que a vós plaus”.

Dix Galathià:

— “Jo vuyl manar tots los meus hòmens²⁰³ a la <meva> casa²⁰⁴ e vuyl²⁰⁵ romanir ton dexeble”.

Respòs-li lo rey Dancus:

— “No són digne²⁰⁶ que [1v^a] tu sies mon dexeble, mas si as volentat d’aprendre e as alcun fiyl, tramit-lo’m, e per amor de tu ensenyar-li é²⁰⁷ totes cosas que jo trobar poré de la art dels falcons²⁰⁸”.

Respòs Galatià e molt a él s’enclinà²⁰⁹ e volc als peus d’aquel caure²¹⁰. E pres licència e essén tornat en sa terra, e apelà Archanasi²¹¹, son fyl, e dix-li:

¹⁹⁴ *jo*: “ego” Lat.(BCTVXY), manca Lat.(ENP); manca el paràgraf a Lat.(FMUZ), manca pròleg Lat.(O).

¹⁹⁵ *con*: “com” GARCIA (1999); “quando” Lat.(CMNPTVXYT), “cum” Lat.(Z), alterat Lat.(FU), manca Lat.(EB).

¹⁹⁶ *con ... molt*: “quando vidi volare aves, placuit sibi valde dictum et plus placiut factum” Lat.(CNPTVXY), “vidit volare et placuit ei dictum et plus factum” Lat.(B), “cum vidit eos volare, placuit ei dictum sed multomagis factum” Lat.(Z), “Rex Galacianus vidit eum bene ocellare” Lat.(E), “quando vidit volare aves, placuit ei” Lat.(M), manca per mutilació pròleg Lat.(O).

¹⁹⁷ *Ara ... que*: “Et dixit quod” Lat.(CNPTVXY), “Et dixit sibi:” Lat.(B), “Et dixit” Lat.(Z), “Dixit ei:” Lat.(E), “et dixit:” Lat.(M), manca pròleg Lat.(O).

¹⁹⁸ *digueren*: “diu//gueren” Z¹; “audierat” Lat.(CNPTVXY), “audivi” Lat.(BM), “audiverat” Lat.(Z), “audivi” Lat.(E), manca pròleg Lat.(O); “diugueren” GARCIA (1999). Possible semicorrecció.

¹⁹⁹ *E*: “E E” Z¹.

²⁰⁰ *a*: “a a” Z¹.

²⁰¹ *amdots*: “aus//mdoses” Z¹; “ambdots” GARCIA (1999). Semicorrecció.

²⁰² *E con vench ... cassa*: “Et quando venit (venerat Z) in mane” Lat.(BCNPTVXZ), “Et in mane” Lat.(Y), “Et reversi sunt domum” Lat.(E), “Mane vero Dancus” Lat.(M), manca Lat.(FU), manca pròleg Lat.(O). Fusió de dues de les tradicions dels testimonis llatins, amb possible confusió de ‘cassa’ per ‘caça’ en lloc de ‘casa’ deguda a la temàtica; en mancar el precedent directe, no em puc pronunciar al respecte.

²⁰³ Segueix “qui venerunt mecum” Lat.(CX), excepte Lat.(BMNPTVYFUZ); manca pròleg Lat.(O).

²⁰⁴ *a la <meva> casa*: “e la casa” Z¹. | *Jo ...casa*: “Ego volo remittere omnes milites meos ad terram meam” Lat.(E), “Ego volo licentiarum omnes homines qui venerunt mecum” Lat.(CX), “Ego volo licentiarum omnes homines” Lat.(NPTVY), “Volo remittere omnes meos homines qui mecum sunt” Lat.(M), “Ego volo remittere omnes meos homines” Lat.(B), “Ego volo mittere omnes homines meos” Lat.(Z), manca Lat.(FU), manca pròleg Lat.(O).

²⁰⁵ *vuyl*: “vuayl” Z¹ i GARCIA (1999); “volo” Lat.(BEZCNPTVXY), manca Lat.(MNP), manca Lat.(FU), manca pròleg Lat.(O). Probable error de còpia.

²⁰⁶ *No són digne*: “Ego non dignus” Lat.(CX), “Non sum dignus” Lat.(NPTVY), “Non sum tantum dignus” Lat.(B), “Non tantum ego sum dignus” Lat.(Z), “Ego non sum dignus” Lat.(M), manca Lat.(EFU), manca pròleg Lat.(O).

²⁰⁷ *ensenyar-li é*: “doceam eum” Lat.(CTVXY), “docebo” Lat.(NP), “dicam” Lat.(B), “instruam eos” Lat.(Z), “docebo eum” Lat.(EM), manca Lat.(FU), manca pròleg Lat.(O); “ensenyar-li e” GARCIA (1999).

²⁰⁸ *de la art dels falcons*: “artem falconum” Lat.(E), manca Lat.(CFNPTUVXYBZM), manca pròleg Lat.(O).

— “Vols anar per rahó d’aprendre de la art dels falcons?”²¹²

E con l’infant ho hoý, <fou> molt alegre²¹³, e respòs e dix-li adés:

— “Me amana!”²¹⁴.

E tramés-lo a la cort del rey Dancus. De totes coses era hom de cort, emfora de la art dels falcons. El rey Dancus²¹⁵ féu aquel molt servir, e tant fo de bon cor²¹⁶ que après en .I. any après totes quantes cosas que·l rey Dancus sabia de la art dels falcons²¹⁷.

Capítols²¹⁸:

<1.>²¹⁹ De dolor de cap qui és nomenada *furtivum*²²⁰

<2.> De mal agro

<3.> De mal *tesgo*²²¹

<4.> De gota qui és dita artèticha²²²

<5.> De gota qui neix en la gorga, que és dita natural²²³

²⁰⁹ *Respòs ... s’enclinà*: “Tunc (*manca* NPTVY) rex Gallatinaus multum regratiatus est ei” Lat.(CNPTVXY), “Tunc rex Galicianus” Lat.(B), “Galicianus autem rex inclinavit ei multum” Lat.(Z), “Tunc rex Galacianus retullit ei magnas grates et inclinavit ei” Lat.(E), *manca* Lat.(FMU), *manca* pròleg Lat.(O).

²¹⁰ Senyal de humiliació davant Dancus com a signe de respecte i agraïment, pròpia de l’època. “Pres les rexes m’ajenoley, / (C’axí deu hom parlar ab rey) / Perquè·l vulch far real honor” BOHIGAS-VIDAL, vv. 805-07.

²¹¹ *Archanasi*: “Athanasium” Lat.(CNXY), “Anchinasium” Lat.(NP), “Athinasiium” Lat.(V), “Tanaxium” Lat.(B), “Thanasium” Lat.(Z), “Anathasium” Lat.(E), “Anarem” Lat.(M), “Anatasium” Lat.(U), *manca* Lat.(U), *manca* pròleg Lat.(O).

²¹² *Vols ... falcons?*: “Vis adiscere de arte falchonum?” Lat.(CNPTVXY), “Si velles ire ad adiscendum de arte falconis?” Lat.(Z), “Vis tu adiscere artem falconum?” Lat.(E), “Vis tu, fili, ire ad adiscendum artem falconum?” Lat.(M), *manca* Lat.(BFU), *manca* pròleg Lat.(O).

²¹³ <fou> *molt alegre*: “multum fuit letus” Lat.(CNPTVXY), “gavisus est valde” Lat.(Z), *manca* Lat.(EFMU), *manca* pròleg Lat.(O).

²¹⁴ *e dix-li adés*:— “*Me amana!*”: “et dixit statim: « Manda me! »” Lat.(CNPTVXY), “et dixit ei: « Mitte me ad illum! »” Lat.(Z), “Qui respondit: « Libenter volo »” Lat.(E), “Et respondit: « Volo, pater »” Lat.(M), *manca* Lat.(BFU), *manca* pròleg Lat.(O); “e dix-li: « Adès me amana »” GARCIA (1999).

²¹⁵ *El rey Dancus*: “Rex Danchus (Dacus NP)” Lat.(CNPVXY), “Rex autem Daricus” Lat.(T), “qui” Lat.(B), “Tunc rex Daucus” Lat.(Z), “Ipse” Lat.(E), “Rex vero Dancus” Lat.(M), *manca* Lat.(FU); “E·l rey Dancus” GARCIA (1999).

²¹⁶ *cor*: “ingenii” Lat.(CNPTVXYEM), “odoris” Lat.(B), *manca* Lat.(FUZ), *manca* pròleg Lat.(O).

²¹⁷ *de la art dels falcons*: “de arte falconum, et de omnibus infirmitatibus infrascriptis scivit optime curam earum, videlicet” Lat.(E), “de ipsa arte sciebat” Lat.(M), *manca* Lat.(BCNPTVXYFUZ), *manca* pròleg Lat.(O)

²¹⁸ *Capítols*: “Incipint quedam capitula certarum infirmitatum que nasci possunt avibus rapacibus” Lat.(CX), “Iste sunt rubricae sequentis tractatus” Lat.(T), “Incipiunt capitula” Lat.(V), “De diversis et pluribus infirmitatibus” Lat.(Y), “Videlicet” Lat.(E). Taula *manca* a Lat.(FMOUZ), oferta per Lat.(BCENPTVXY); precedeix al pròleg Lat.(V); *manca* pròleg Lat.(O). | L’ordre dels capítols en la taula no sempre es segueix en el text.

²¹⁹ GARCIA (1999) numera sense triangulars.

²²⁰ *furtivum*: confusió de f/s llarga i t/r, “surrium” Z¹ i GARCIA (1999); “furtivus” Lat. per “furtinus” Lat.(CNPXY), “furctinus” Lat.(T), “furtinum” Lat.(B), “furcinum” Lat.(E), “De mallo verticii” Lat.(V), *manca* taula Lat.(FMOUZ). | *De dolor ... furtivum*: “De dolor que és dita furtiu [ms. surriu]” lliçó text Z¹.

²²¹ *De mal tesgo*: “De malo tesgo (tergo NP, cesgo CY, cosco E)” Lat.(BECNPTXY), “De rigato” Lat.(V), *manca* taula Lat.(FMOUZ); “Medicina ad lo ucello chi è stato bangniato et sternuta” DRit.; “De regament” lliçó text Z¹.

²²² *De gota ... artèticha*: “De gutta arthetica” Lat.(CX), “De gutta que dicitur arthetica” Lat.(BENPTY), “De gutta que dicitur heretica” Lat.(E), “De artetica gutta” Lat.(V), *manca* taula Lat.(FMOUZ); “De gota artèticha” lliçó text Z¹.

- <6.> [1v^b] De gota als ronyons²²⁴
- <7.> De gota filera²²⁵
- <8.> De gota que és dita gramfo²²⁶
- <9.> De poyls
- <10.> De febres²²⁷
- <11.> De pedra ymagone²²⁸
- <12.> De pedra en fundament
- <13.> De lombrígols
- <14.> De tinya en la ala²²⁹
- <15.> De infondisió²³⁰
- <16.> De ardiment dels falcons²³¹
- <17.b> De negres falcons²³²
- <17.a> De diverses natures de falcons²³³
- <17.c> De blanchs falchons²³⁴
- <17.d> De roygs falchons²³⁵

²²³ *De gota ... natural*: “De mal en la gorga” lliçó text Z¹; “Medicina [a lo ucello] che have lo morbo” DRit.

²²⁴ *De gota als ronyons*: “Cum renes capit gutta mortalis” Lat.(CTXY), “Ad renes nascitur gutta mortalis” Lat.(B), “Ad renes et ad caput gutta mortalis” Lat.(E), “De gucta que nascitur in renibus que dicitur mortalis” Lat.(V), manca taula Lat.(FMOUZ); “De mal al ronyons” lliçó text Z¹.

²²⁵ *filera*: confusió f/s llarga, “silera” Z¹ i GARCIA (1999); “filera” Lat.(EU), “falera” Lat.(BCTXY), “fileram” Lat.(V), manca taula Lat.(FMOUZ); “silera” DRit. | *De gota filera*: “De gota <filera>” lliçó text Z¹.

²²⁶ *gramfo*: “granfo” Lat.(BCENX), “granpho” Lat.(TV), “grampho” Lat.(PY), manca taula Lat.(FMOUZ). | *De gota ... gramfo*: “De gutta granfo (granpho TV, grampho PY). Et hii sunt morbi qui apparent de foris:” Lat.(CNPTXVY), “De guta et granfo et sunt mala que aparent de foris” Lat.(B), “De gutta granfo. Et hoc sunt mala que apparent foris. Et hoc sunt mala que sunt intus et non apparent, scilicet” Lat.(E), manca taula Lat.(FMOUZ).

²²⁷ *De febres*: “De febribus que pulmonem exurunt quando colluctantur (colutatur TV, coluentantur CX, error evident per colluctantur NPY) cum alia ave et leditur interius (et ledit interius manca V)” Lat.(CNPTXVYZ), “De febris que ardent in pulmone et figato” Lat.(B), “De febris que ardent pulmonem et figatum” Lat.(E), manca taula Lat.(FMOUZ).

²²⁸ *De pedra ymagone*: llegiu “De pedra al magone”, malgrat l’error evident no esmenem degut a que la confusió entre la localització i un tipus particular de mineral o pedra (potser imant o similar dels lapidaris) sembla provenir del traductor, tot i que no puc descartar una corrupció imputable al copista per aglutinació i/o confusió a partir d’“in magone”, potser durant la transcripció del dictat; “De pedra em mangone [ms. maugone]” lliçó text Z¹; “Et nascitur petra in magone que (qui X) dicitur malfelon (melfelon N, malfegon P)” Lat.(CNPTXY), “De petra que cadit in magone et leditur interius et nascitur petra in magone que dicitur mal felon” Lat.(V), “De petra que nascitur in magone que nominatur mafelon” Lat.(B), “Nascitur etiam una petra in magone cuius nomen massalon” Lat.(E), manca taula Lat.(FMOUZ); “Medicina a la pietra inel magone” DRit.

²²⁹ *en la ala*: “que nascitur in ala” Lat.(B), “que nascitur de mala infusione” Lat.(V), manca Lat.(CENOTXY), manca taula Lat.(FMOUZ).

²³⁰ *De infondisió*: “De enfundisió” lliçó text Z¹; “De mala infusione (infussione T)” Lat.(CNPTXY), “De male in funde sanguinis” Lat.(B), “De malo infundissione” Lat.(E), “De infundicione” Lat.(V), manca taula Lat.(FMOUZ).

²³¹ *De ardiment dels falcons*: “De ardimento” Lat.(BV), manca Lat.(CENPTXY), manca taula Lat.(FMOUZ).

²³² *De negres falcons*: manca a taula Lat. Ordre alterat respecte al text Z¹, on correcte 17.ab. “De complecció de negre falchó” lliçó text Z¹.

²³³ *De diverses natures de falcons*: “De naturis falconum” Lat.(B), manca Lat.(CENPTXY), manca taula Lat.(FMOUZ).

²³⁴ *De blanchs falchons*: manca a taula Lat.; “De complecció de falchó blanch” lliçó text Z¹.

²³⁵ *De roygs falchons*: manca a taula Lat.; “De complecció de falchó royg” lliçó text Z¹. | *De negres ... roygs falchons*: “De naturis falconum” Lat.(B), manca Lat.(CENPTXY), manca taula Lat.(FMOUZ);

- <18.a> De gentilitat de falchons²³⁶
- <18.b> De pageses falcons²³⁷
- <19.> De podagra²³⁸
- <20.> De cor²³⁹ fum
- <21. De ferio interiora>²⁴⁰
- <22.> De nudriment²⁴¹
- <23.> De nafres
- <24.> De mudament²⁴²
- <25.> De grassea
- <26.> De cuytura²⁴³
- <27.> De fístula²⁴⁴
- <text 29.a, rúbrica 30.> De verí²⁴⁵
- <29.b De mors d'alcuna bèstia>²⁴⁶
- <text 30, rúbrica 29.a> De bany²⁴⁷
- <31. De falcons munterins>²⁴⁸
- <32.> De pudridura dels peus²⁴⁹

<Capítol 1.> De dolor que és dita furtiu²⁵⁰

“(17a) Diverse nature de falconi apti a cacçare c. .xvii. (17b) Per cognoscere le complexioni de li falconi c. .xix. (17b'cd) Malincolica, fleumatica et sanguinea c. .xxi.” DRit.

²³⁶ *De gentilitat de falchons*: “De gentilitate” Lat.(BE), “De nobilitate falconum” Lat.(V), manca Lat.(CENPTYX), manca taula Lat.(FMOUZ); “(18a) Per cognoscere la nobilità del falcone” DRit.

²³⁷ *De pageses falcons*: manca a taula Lat.; “De pagesívols falchons” lliçó text Z¹; “(18b) Quando lo falcone è rustico et buono” DRit.

²³⁸ *De podagra*: “De podraga als peus” lliçó text Z¹.

²³⁹ *cor*: “agro” Lat.(T), “agru” Lat.(B), “agruo” Lat.(CNPXY), manca Lat.(E), manca taula Lat.(FMOUZ).

²⁴⁰ *De ferio interiora*: “De ferio interiora [ms. in tinceca]” lliçó text Z¹; “De falco qui se pertutit cum alia ave et corrupit se intus” Lat.(V), manca Lat.(BECNPTYX), manca taula Lat.(FMOUZ); manca a GARCIA (1999) (en n. “De ferio in rincera”); “Quando lo falcone è ferito per altro ucello” DRit.

²⁴¹ *De nudriment*: “De nutrimento” Lat.(B), “De nutrimento falconis parvuli” Lat.(V), manca Lat.(CENPTYX), manca taula Lat.(FMOUZ); “De nudriment sens vici” lliçó text Z¹.

²⁴² *De mudament*: “De mutatione” Lat.(B), “De mutacione falconum” Lat.(V), “De funeris” Lat.(CTXY), manca Lat.(ENP), manca taula Lat.(FMOUZ); “De mudació dels falchons” lliçó text Z¹.

²⁴³ *De cuytura*: “De cuytura, en qual manera la cuyt” lliçó text Z¹.

²⁴⁴ *De fístula*: “De fístula” Lat.(V), “De marcea (marteia T)” Lat.(CNPTYX), “Ad fistulam in naribus” Lat.(B), manca rúbrica Lat.(E), manca taula Lat.(FMOUZ); “De la sécrétion de la fistule” TILANDER (1963). | Manca 28 “De ungula” Lat., present a DRcast. 28, DRfr. 28; DRsue. 142; *Cetreria* CVIII [108]; *Modo* 51. | La pèrdua del capítol 28 és subsanada pel “Capítol .XII. Qui parla que si l'esperver pert alguna unglà” F I.2.21., f. 116v-117, en especial a la segona part d'aquell capítol, que ens permet disposar-ne en traducció catalana.

²⁴⁵ “De verí” i “De bany” Z¹ ordre invers respecte a Lat.(NPTY), però no altera el contingut dels epígrafs. A Lat.(NPTXU), dividit en 29.a “De balneo” i 29.b “De morsu bestie”. | *De verí*: “De verí de serp, de granota o de raspero” lliçó text Z¹. | A Z¹ recull el text del capítol 29.a.

²⁴⁶ *De mors d'alcuna bèstia*: lliçó text Z¹; “De morsu bestiarum” Lat. entre 25 i 26; “De balneo” dividit en dos a Lat.(NPTXU), en segon lloc “De morsu bestie”; ordre invers a Z¹.

²⁴⁷ *De bany*: “De (Et TVXY) veneno” Lat. A Z¹ recull el text del capítol 30.

²⁴⁸ *De falcons munterins*: “De falconibus montenariis (montanaris B)” Lat.(B), “De nominibus falconum” Lat.(V), manca Lat.(CNPPTYX), manca rúbrica Lat.(E), manca taula Lat.(FMOUZ).

²⁴⁹ *De pudridura dels peus*: considero preferible “De punyidura dels peus” lliçó text Z¹, corromput a la taula arran de la probable lectura errònia “puttura/putrura” (amb omissió o no lectura d'abreviatura n), segons “De punctura pedum” Lat.(V), manca Lat.(CENPTYX), “De tinea” Lat.(B), manca taula Lat.(FMOUZ). No esmenno en no resultar-ne un contrastent i ser acceptable segons la doctrina mèdica hipocraticogalènica (causant de la inflamació) i com a estadi evolucionat de la inflamació podal, amb claus o porrets.

Can²⁵¹ veets que aquel tancha [2r^a] los uyls e mou lo cap, sapiats que ha furtiu²⁵². Axí·l metja: prin lart e pebre e mescla·ho ensemps e da·li·n a menjar, e l'altre dia da·li·n àloe²⁵³ ab carn de pulí²⁵⁴ calenta.

<Capítol 2.> De mal agro²⁵⁵

Can²⁵⁶ veets que obra lo bech e batre flanchs²⁵⁷, sapiats que ha aquel mal qui és appellats *agrum*. Axí·l metga: prin .I. agula d'argent e calfa·la al foch, e cou·li·n les narils axí que ischa de l'altre part; puxes unte'l ab oli d'olives, e si no·n pots aver, unte'l ab mantega.

<Capítol 3.> De regament²⁵⁸

Con²⁵⁹ veets que esturnuda e gita aygua per les nars²⁶⁰, sapiats que rigat és²⁶¹. Axí·l metga: prin estafisàgria e pebra equalment e atrida'l en morter de pedra o de

²⁵⁰ *De dolor que és dita furtiu*: “De dolor que és dita surriu” Z¹ i GARCIA (1999), per confusió de f/s llarga i t/r; “Primo de furtivo (furtino CX)” Lat.(UZCX), “De dolore (Ad dolorem B) capitis qui dicitur furtinum (furtinus T, furcinum E)” Lat.(BET), “Capitulo primo de malo verticii” Lat.(V), “De prima” Lat.(Y), “De dolore furtino” Lat.(Z), “De passione que dicitur furtinum” Lat.(F), manca Lat.(MNP), manca capítol Lat.(O); “De dolor de cap qui és nomenada surrivum” lliçó taula Z¹. | DRcast. 1; DRfr. 1; DRing. 1; DRit. 1; DRport. (I) III; DRsue. 123; AG XVIII, p. 1474, l. 31-36; *Cetrería* CII [101]; *Modo* 40.

²⁵¹ *Can*: “car” Z¹ i GARCIA (1999); “Quando” Lat.(BEFMUZNPTVXY), manca cap. Lat.(O).

²⁵² *furtiu*: “surriu” Z¹ i GARCIA (1999), per confusió f/s llarga i t/r; “furtivum” Lat.(C), “furtinum” Lat.(BFMNPTXY), “vertitium” Lat.(V), “surtuitum” Lat.(Z), “ilud malum” Lat.(E), “sumacrum” Lat.(U), manca capítol Lat.(O).

²⁵³ *da·li·n àloe*: “dalin ages ne” Z¹, per error de lectura, probablement de còpia, i semicorrecció de la conjunció; “de aloec” Lat.(EOCTXY), “da aloec” Lat.(BU), “da ei aloec [aloem Lat.(F)]” Lat.(FMZ), “detur ei aloec” Lat.(V), “da de aloec” Lat.(NP); “da·li·n ages ne” GARCIA (1999).

²⁵⁴ *pulí*: possible traducció errònia, llegiu “polla”; “pullina” Lat.(BFMOUZNPTVXY), “pullinam” Lat.(E). Manca a DCVB amb aquest accepció.

²⁵⁵ DRcast. 2; DRfr. 2; DRing. 2; DRit. 2; DRport. (I) V; DRsue. 124; AG XVIII, p. 1474, l. 37 – p. 1475, l. 2; *Modo* 41.

²⁵⁶ *Can*: “Car” Z¹ i GARCIA (1999).

²⁵⁷ *batre flanchs*: com a segona opció d'edició, ‘bat de flanchs’; “bacce flancehi” Z¹; “latus et flancos movet” Lat.(CNPTVXY), “batit (batet E) flancos (flancos suos U)” Lat.(BEMU), “bati flanci” Lat.(Z), “pulsant latera” Lat.(F); “bacte flanc e hi” GARCIA (1999); “batte li fianchi e le ale” DRit.Ceruti; “muove lo lato et li fianchi” DRit.Gless.

²⁵⁸ *De regament*: “Ad malum tesgum” Lat.(B), “De malo (morboT) tesgo (tesge Z, cosco E)” Lat.(CETXZ), “Tesgum renum” Lat.(U), “Capitulo III” Lat.(V), “De terciã” Lat.(Y), manca rúbrica Lat.(FMNOP); “De mal tesgo” lliçó taula Z¹. | DRcast. 3; DRfr. 3; DRing. 3; DRit. 3; DRsue. 125; AG XVIII, p. 1475, l. 3-8; *Azores* XLI.

²⁵⁹ *Con*: “Non” Z¹, tot i que sembla haver-se indicat ‘c’ al miniador; “Quando” Lat.(BEFMUZNPTVXY); “Hon” GARCIA (1999).

²⁶⁰ *nars*: “mars” Z¹; “nares” Lat.(BFMNOPTUVZ), “narres” Lat.(E), manca Lat.(CXY).

²⁶¹ *Con ... és*: “Quando rigatus fuerit” Lat.(CXY); “Quando (vides quod BN, videris quod T, videris quia Z, audieris quod V) falco (manca BNOTVZ, *espai en blanc* U) stranutat (strangulat F, sternutat NPUVZ) et proicit (emittit F) aquam per nares (narres E, nares suas U), scias (sias B, siatis O, scietis Z, scitis TV, manca FU) quod (quia UZ, manca T) rigatus (rangatus M) fuit (est BF, fuit patitur malum tesgo)” Lat.(BFMNOPTUVZ), “Quando falco stranutat et proicit aquam per narres et facit rugitus, scias quod habet illum malum” Lat.(E), on TILANDER (1963) resumeix la divergència a p. 46 amb “Quando falco stranutat et proicit aquam per nares, scias quod rigatus fuit” Lat.(BEFMUZNPTV).

coure²⁶², e em fort vinagre destempre²⁶³ <e mit-ho> en les nars ab *bombice*²⁶⁴ <e> al paladar²⁶⁵. Deuys da-li carn de pulín²⁶⁶ calenta.

<Capítol 4.> De gota artètica²⁶⁷

Con veets lo col imflat, sapiats que artètica ha. Axí-l metga: pela-li al col e prin sanch de la vena orgo[2r^b]nal²⁶⁸ e da-li a menjar granotes.²⁶⁹

<Capítol 5.> De mal en la gorga²⁷⁰

Quant veets que la gorga és imflada e bufa, sapiats que aquel mal ha. Axí-l metja: prin sanch de pahó e muscat e mirobalanos e garofalos e sinamoni e gíngebra, de cascun unsa²⁷¹, e fasses .IX. *buccones*²⁷², e tots dies da-li'n .I. en la tèrcia²⁷³, e puys da-li en la ora nona *surricum*²⁷⁴.

²⁶² *o de coure*: “vel de covro vel de metalo” Lat.(CTVXY), “melius autem de cupro (vel de cupro quod melius est O, vel melius de cupro U) vel de metallo (vel de metallo manca U)” Lat.(OUZ), “vel melius de corio vel metallo” Lat.(M), “vel de metalo quod melius est” Lat.(E), “et melius est de cupro vel metalo” Lat.(B), manca Lat.(FNP).

²⁶³ *destempre* 'l: “destemteprel” Z¹; “distempera” Lat.(BEFMOUCZNPTVXY); “destemtepre'l” GARCIA (1999).

²⁶⁴ *bombice*: “hom bince” Z¹; “bombace” Lat.(BCFNPUXZ), “bombice” Lat.(MTVY), “bambace” Lat.(O), “bambasio” Lat.(E); “bònbince” GARCIA (1999).

²⁶⁵ *e em ... paladar*: “Cum forti aceto distempera et mitte in nares cum bombace” Lat.(UCX); “et cum (in B) forti aceto (aceto forte E) distempera et mitte (pone NP, manca Z) in (ad NP) nares (naribus B, narres eius E) cum bombace (bombice MTVY, bambace O, bambasio E) [postea in palato NP, et in palato EMO]” Lat.(BENZMTVYO), “ceram distempera in aceto cum bombace in nares pone et palato” Lat.(F).

²⁶⁶ *pulín*: possible traducció errònia, llegiu “polla”; “pullinam” Lat.(EFMOUCZNPTVXY), “pulli” Lat.(B).

²⁶⁷ *De gota artètica*: “De arthetica” Lat.(CX), “De guta (gutta Z) que dicitur artetica (Rubrica T)” Lat.(TZ), “Arteriaca” Lat.(U), “Capitulo IIII” Lat.(V), “De quarta” Lat.(Y), “De guta artetica (arutica O)” Lat.(BEO), manca Lat.(FMNP); “De gota qui és dita artètica” lliçó taula Z¹. | DRcast. 4; DRfr. 4; DRing. 4; DRit. 4; DRport. (I) 11; DRsue. 126; AG XVIII, p. 1475, 9-13; *Tratado XIV; Trattato 38*; Mynsinger II, V; *Gerardo*, f. 153, cap. xiiii^o; Gil (*De accipiter* 8.26), p. 212, l. 7-10 (f. 16v-17r).

²⁶⁸ *vena orgonal*: “vena originali” Lat.(CTVXY), “vena organali” Lat.(BFMNPUZ), “vena oris” Lat.(E).

²⁶⁹ Segueix “Si vides quod digerit (digerat NP), sanus erit (sanus est NPV)” Lat.(BOUCNPTVXY), “Et si (si bene E) digerit, sanus erit” Lat.(ZE), “Si digerit, sanus est” Lat.(FM).

²⁷⁰ *De mal en la gorga*: “De morbo” Lat.(CX); “De guta in gorga” Lat.(E); “De gota qui neix en la gorga, que és dita natural” lliçó taula Z¹. | DRcast. 5; DRfr. 5; DRing. 5; DRit. 5; DRsue. 127; AG XVIII, p. 1475, l. 14-19; Gil (*De accipiter* 8.26), p. 212, l. 10-14 (f. 17r); *Tratado XV; Trattato 39*; Mynsinger I, VIII; *Gerardo*, f. 153, cap. xv.

²⁷¹ *cascun unsa*: “colibet (uno quoque MZ, uno coque U, uno quoque dico E, afegit a sobre de uno coque U, ana BF) unciam (dragman FZ) unam (unam unciam U)” Lat.(BEFMUCZNPTVXY), manca cap. Lat.(O); “cascu-n unsa” GARCIA (1999).

²⁷² *buccones*: probable dependència del llatí, arran de “morsus” Lat.(CNPXY), “morsos” Lat.(TV), “boccones” Lat.(Z), “bocones” Lat.(BEF), “bochones” Lat.(M), “bolos” Lat.(U).

²⁷³ *tèrcia*: “tèrtia” GARCIA (1999).

²⁷⁴ *surricum*: “surritum” Z¹ i GARCIA (1999), per confusió de c/t; “soricum” Lat.(BZ), “suricum (en marge sores, glys U)” Lat.(FMU), “murem” Lat.(E), “unum murem” Lat.(NP), “furticum” Lat.(T), “fructicum” Lat.(V), “farcicum” Lat.(CX), “farcitum” Lat.(Y). Vegeu l'esmena de ‘surricum’ a ‘furtivum’ al cap. 1.

<Capítol 6.> De mal al ronyons²⁷⁵

Quant ha mal al ronyons, si u vols conèixer, quant no pot maltir luny e debatre no·s²⁷⁶ pot, sapiats que aquel mal ha. Axí·l metja: prin momia²⁷⁷ e pèls de lebra e da-li'n a menjar ab carn de gatha²⁷⁸, e da-li'n entrò a .IX. dies. E si retendrà²⁷⁹ aquest past, sens dupte sans serà.

<Capítol 7.> De gota <filera>²⁸⁰

A²⁸¹ ffalchó qui ha gota <filera>²⁸², si u vols conèixer pots, a la unglà dels peus e a la cerra del bech fa aquí blanch, sàpies que aquel mal ha. Prin serp negra e tayla-li .I. palm del cap e .I. palm²⁸³ de la coha, e prin alò de mig e frig-ho en ola nova, [2v^a] e prin lo grex que ha e fe'l²⁸⁴ calent e da-li'n ab forcèla²⁸⁵ e da-li'n a menjar. Si bé ixià a cambra²⁸⁶, sens dupte sans serà.

²⁷⁵ *De mal al ronyons*: “De gota als ronyons” lliçó taula Z¹. | DRcast. 6; DRfr. 6; DRing. 6; DRit. 6; DRport. (II) IV; DRsue. 128; AG XVIII, p. 1475, l. 20-27; *Tratado XVI*; *Trattato 40*; *Gandolfo 193*; *Modo 42*; Mynsinger I, VIII; *Gerardo*, f. 153, cap. xvi; Gil (*De accipiter* 8.26), p. 212, l. 15-16 (f. 17r); F, f. 119.

²⁷⁶ no·s: “no·s” GARCIA (1999).

²⁷⁷ momia: “nomina” Z¹ i GARCIA (1999); “momiam” Lat.(BEFMOUZCNPTVXY).

²⁷⁸ carn de gatha: “carn de gaysa” Z¹ i GARCIA (1999); “carne gattina” Lat.(BZ), “carnibus gatinis” Lat.(CNPTVXY), “carne de gatti” Lat.(E), “carne de gatta” Lat.(FMOU); “carne cocta” AG, p. 1475, l. 25; “carnem cati” Gil (*De accipiter* 8.26), p. 212, l. 15 (f. 17r) (“carne del gato” DRcast.); “carne di gatta” DRit.Ceruti. Descarto aquí, doncs, la hipòtesi apuntada per MARTIN (p. 102, n.) i repetida a MALER (cap. 16, n.), “todos los casos con gato pueden muy bien ser erratas, de manera que habría que cambiar nuestro texto y leer carne cocha”. És possible que el traductor català o el copista es deixés influir erròniament per “gavasa” Z² 6(3).

²⁷⁹ retendrà: “rebujara” Z¹, “rebujarà” GARCIA (1999); “utuntur” Lat.(CX), “utitur” Lat.(NPTVY), “tenuerit” Lat.(BFMOUZ), alterat per abreuament Lat.(E). Cfr. 10.

²⁸⁰ *De gota <filera>*: “De gota filera [ms. silera]” lliçó taula Z¹; “De (Ad BY) gutta filera” Lat., on “fileram” Lat.(B), “filleram” Lat.(Y), “filera” Lat.(EZ), “fillera” Lat.(U), “phalera” Lat.(T), “silera” Lat.(COX), manca Lat.(FMNP). | DRcast. 7; DRfr. 7; DRing. 7; DRit. 7; DRport. (I) 12; DRsue. 129; AG XVIII, p. 1475, l. 27-37; *Gerardo*, f. 153, cap. xvii; *Trattato 41*; *Gandolfo 193*; *Modo 42*; Mynsinger I, VIII.

²⁸¹ A: “De” Z¹ i GARCIA (1999); “Ad” Lat.(BEFMOUZCNPTVXY).

²⁸² <filera>: “fileram” Lat.(E), “philleram” Lat.(T), “fyleram” Lat.(V), “filleram” Lat.(Y), “filerem” Lat.(Z), “sileram” Lat.(CNPX), manca paràgraf Lat.(FMU).

²⁸³ Segueix “del cap” cancel·lat Z¹.

²⁸⁴ fe'l: “fe·l” GARCIA (1999).

²⁸⁵ forcèla: “forcella” Lat.; “porcela” GARCIA (1999). | *e prin lo grex ... forcèla*: donada la multiplicitat de variants llatines, no reconstrueixo l'omissió malgrat el probable salt d'igual a igual de “cum [carne]” a “cum forcella” arran de “et accipe pinguedinem (grassam E, grassam seu pi[n]guedinem U) calidam (manca Z) quam faciet (habuerit E, habet MU, habet calefaciasque eam Z) in olla (in olla faciet NPTV, que emanavit inde B) et da ei (et calidam da B) cum carne pavonis usque ad octavum diem (octo dies BEMNPU). Post octavam (octavam TVY) vero diem (Postea BEZ, et postea octava die M, post octavum diem NPU) accipe porcellam (porcellam femine B, porcellam feminam EMTUVZ) et depilla (pila E, pilla M) eam (manca NP) cum (in B) aqua calida, et (postea E) accipe teneritatem (teneramen BMZ, tenerum E, teneraminum al marge tenerum U) pectoris cum forcèla (forcelo E, furcella Z, porcella canc., interliniat furcella U)” Lat.(BEMUZNPTVXY), “et de pinguedine eius calida da ei cum carne pavonis per 8 dies, deinde de tenerimo pectoris porcelle” Lat.(F), manca cap. Lat.(O); “et dágela con la carne del pavón por tres días. Et después tomarás una porçiella fembra et pelarla as con agua caliente e tomarás la terniella del pecho con la fforquiella que s' tiene en ella” DRcast.; “con carne di pavone, se ne poi avere, li dae a mangiare; poscia prende una trogetta cioè una porcella femina, e mittila in aqua bene calda acciò che se peli, ed altri dice che si vuole bullire, e toli lo tenrame del petto e la forcèla” DRit.Ceruti; “et dälila ad mangiare cum carne de pavone, per infine ad octo giorni. Depo' di li octo di, piglia una porcella

<Capítol 8.> De gota que és dita gramfo²⁸⁷

A falchó qui ha gota que és dita gramfo²⁸⁸, axí o coneix: con posa la .I. peu sobre l'altre e·s percut²⁸⁹ ab lo bech, sàpies que aquel mal ha. Axí·l metga: tre-li de la sanch entre·l peu e la cama, de la vena, e sàpies que sans serà.

<Capítol 9.> De poyls²⁹⁰

Can veus al falchó poyls, axí·l metja: prin argentviu e .I. bascí, e mit-hi saliva d'om e cenra e mescla-ho ensemps dentrò que l'argentviu se mor; e depuys saguí veyl, e mescla aquestes coses totes e n'unta'l-ne en la sumitat del cap; depuys prin fill de lana e liga'l-li al col, e axí ociu aquels. E si aquestes coses no volràs fer²⁹¹, prin <pebre e>²⁹² grans de fusano e mescla'ls e cou-ho ensemps en ola nova totes aquestes coses en aygua e calfa-ho²⁹³ tot, e axí serà sans.

<Capítol 10.> De febres²⁹⁴

Can veus lo peu del falchó calent, lavora²⁹⁵ sàpies que ha febra. Axí·ll metja: prin à[2v^b]loe, sagí de galina e mit aquestes coses totes em fort vinagra, e da-li'n a

et pilela cum aqua calida, et pigliane la tenerume del pecto cum la forcella” DRit.Glessgen; “et tomen la grossura que saliere dende et déngelo con carne de pavón caliente fasta ocho días. Después tomen una porçiella fembra et méssenla con agua caliente et ábranla, et tomen la terniella del pecho que es foracada” *Gerardo* (Maler), cap. xvii.

²⁸⁶ *ixirà a cambra*: “digerit” Lat.(EFMUCNPTVXY), “digesserit” Lat.(Z), “digeserit” Lat.(B); “·ntra a cambra” GARCIA (1999). Vegeu “ischa a cambra” 15(4).

²⁸⁷ *gramfo*: “granifo” Z¹, per confusió de m/ni; “gramfo” lliçó taula Z¹; “granfam” Lat.(BMZ), “granfa/granpho” Lat.(V), “granfo” Lat.(E), manca rúbrica Lat.(FNOPU), manca capítol Lat.(CTXY). | DRcast. 8 només rúbrica; DRit. 8; DRport. (I) 12; AG XVIII, p. 1475, l. 38-40; *Trattato* 42; Mynsinger I, VIII; *Gerardo*, f. 153, cap. xviii. | Maler (18, n.) estableix l'equivalència amb la ‘rampa’ de *Dels auzels cassadors*; potser caldria considerar-los dos estadis evolutius de la gota articular, concretament podal, començant amb el “mal en la garffa”, vinculat a *Dancus* 8, i evolucionant a ‘rampa’, vinculada a l'*Epistola*.

²⁸⁸ *gramfo*: “granifo” Z¹, per confusió de m/ni; “grampha” Lat.(UM), “granfam” Lat.(BZ), “granfarum” Lat.(O), “gorfam”, Lat.(P), “grosam” Lat.(N), alterat Lat.(F), manca capítol Lat.(CTXY). | Segueix “et deforis aparet” Lat.

²⁸⁹ *percut*: “pereut” Z¹, per confusió de c/e, potser influenciat per l'abreviatura per anterior; “percut” GARCIA (1999); “percutit” Lat.(BEFMOUZNP), manca Lat.(V), manca cap. Lat.(CTXY).

²⁹⁰ DRit. 9; manca DRcast.; AG XVIII, p. 1476, l. 1-7. Cf. notes complementàries.

²⁹¹ *E si aquestes coses no volràs fer*: “Et si ista nolueris facere” Lat.(CTVY), “vel” Lat.(NP), “vel sic” Lat.(U), manca Lat.(X), manca paràgraf a Lat.(BEFMOZ).

²⁹² *prin <pebre e>*: “accipe (manca X) piper et” Lat.(CNPTVXY), “sic recipe piper et” Lat.(U), manca paràgraf Lat.(BEFMOZ).

²⁹³ *calfa-ho*: possible confusió per “lava eum” Lat.(NPTVY), “lava falkonem” Lat.(U), “onge eum” Lat.(X), “unge euum” Lat.(C), manca paràgraf Lat.(BEFMOZ). Tanmateix, trobem “E deus bé guardar que tot auell de cassa quallquesia quarts de ffum de pegunta cant hom calfferà lenya de nau” F (còpia s. XV m.), f. 120, que considerem aplicar quitrà o altres productes a la fusta dels vaixells per a impedir l'entrada d'aigua i per extensió podria avenir-se amb la de Z¹.

²⁹⁴ DRcast. 10; DRfr. 10; DRing. 10; DRit. 10; DRsue. 132; AG XVIII, p. 1476, l. 11-15.

²⁹⁵ *lavora*: llegiu “llavors” (al capítol 30 utilitzarà en dues ocasions, de forma extraordinària, “llavores”, potser d'ús incipient); “tunc” Lat.(BF), manca Lat.(EMOUZCNPTVXY). Manca DCVB.

menjar²⁹⁶. E en l'altre dia prin .I^a. bestieta escudada²⁹⁷ e da-li'n a menjar, e si tendrà aquel past, sans serà.

<Capítol 11.> De pedra em mangone²⁹⁸

Can veus que pren la carn ab lo bech e de mantinent la gita, lavora²⁹⁹ ha pedra em mangone³⁰⁰. Axí·l metja: prin *passarum*³⁰¹ e garofalos e atrida-ho, e mescla lo pols del³⁰² garofal ab lo pàssar e da-li'n a menjar. E en l'altre dia da-li *peponem*³⁰³. E si té aquel past, sans serà.

<Capítol 12.> De pedra en fundament³⁰⁴

Can no pot maltir, sàpies que pedra ha al fundament³⁰⁵. Axí·l metja: prin cor de porch e seda de porch³⁰⁶ e tayla la seda ab sa carn e da-li'n a menjar entrò al .III. dia, e serà sans.

<Capítol 13.> De lombrígols³⁰⁷

Can veus los falchons gitans lombrígols, axí·l metja: prin la limadura del ferra e polveriza'n la carn del porch e da-li'n a menjar dentro al ters dia, e serà sans.

²⁹⁶ Segueix “entrò al .III. dia” canc. Z¹. | Segueix “Et si hoc pastu utitur, sanabitur” Lat.(FCTVX), “Et si tenet (Si tenuerit O) illum pastum, sanus erit (est O)” Lat.(BO), “Et sic erit sanus” Lat.(E), manca Lat.(MNPUZ), “Et si utitur hoc pastu, sanbitur” Lat.(Y).

²⁹⁷ *bestieta escudada*: “bixiam scutellariam” Lat.(FMNP), “bixiam scutatam (*al marge* tortucam)” Lat.(U), “testudinem que dicitur bisca scutaria” Lat.(Z), manca paràgraf Lat.(BCEOTVXY). Manca a DCVB.

²⁹⁸ *em mangone*: possible abreviatura supèrflua de ‘n’, com ‘magone’, que no esmeno per repetir-se; “em maugone” Z¹ i GARCIA (1999); “in magone” Lat.(BEOTX)(C=Y), “stomachi” Lat.(U), “in fundamento” Lat.(Z), manca rúbrica Lat.(FMNP); “ymagone” lliçó taula Z¹. Manca DCVB. Vegeu el text del capítol. | DRcast. 11; DRfr. 11; DRit. 11; DRsue. 133; AG XVIII, p. 1476, l. 16-22; Sahagún II, XXIV. Cfr. Gil (*De accipiter* 8.25), p. 210, l. 29-31 i p. 212, l. 1 (f. 16v).

²⁹⁹ *lavora*: llegiu “llavors”; “tunc” Lat.(BEMOUZCNPTVXY), manca Lat.(F).

³⁰⁰ *em mangone*: “in magone” Lat.(BMOZCNPTVXY), “in gurgone” Lat (E), “in magone seu stomacho” Lat.(U), manca Lat.(F).

³⁰¹ *passarum*: “passeres” Lat.(EUCNPXY), “passerem” Lat.(BMZ), “passaram” Lat.(O), “passares” Lat.(TV); “carne passeris” Lat.(F); “pàssarum” GARCIA (1999); “pàsser”, “pàssera” DCVB.

³⁰² *del*: “de” GARCIA (1999).

³⁰³ *peponem*: “pupionem” Lat.(CX), “pipionem” Lat.(BNOPTVYZ), “pavonem” Lat.(FM), “piponem” Lat.(E), “pipionem seu columbam juvenem” Lat.(U).

³⁰⁴ DRcast. 12; DRfr. 12; DRing. 10; DRit. 12; DRport. (I) XIII; DRsue. 134; AG XVIII, p. 1476, l. 22-24; *Modo* 44. Cfr. Gil (*De accipiter* 8.25), p. 212, l. 1-2 (f. 16v).

³⁰⁵ *al fundament*: “in fundamento” Lat.(BEOUZ), “in magone” Lat.(M), manca Lat.(CFNPTVXY).

³⁰⁶ *seda de porch*: possiblement el simple vegetal Ar. *ša'r (al)-hinzîr*, ‘« soies de porc », traduit littéralement (« pils de senglier », soies de sanglier) chez Moamin, le traducteur ignorant qu’il s’agissait d’une plante. Voir Tuhfa, n° 65, 450’, és a dir, ‘*Adiantum capillus Veneris*, adiante, capillaire, « cheveux de Vénus ». Moamin lat. *capilli veneris*; Moamin fr. *capils veneris*’ *Gitrif*, p. 143, cap. 74bis, n. 348-49 i p. 207.

³⁰⁷ DRcast. 13; DRit. 13; DRport. (I) VIII y (II) [V y] VIII; AG XVIII, p. 1476, l. 25-28; *Cetreria* CIII [102]; *Modo* 43; Anònim de Vercelli 18.5, *Dancus* 13, *Gerardus* 8.9, *Physica avium* 17.4 [part d’ells indicats per ABEELE (1994a, p. 236, n. 250)].

<Capítol 14.> De tinya en la ala³⁰⁸

Can veus tinya en la ala, axí·l metja: prin cera roya e mosquet³⁰⁹ e mirollana citrina e sal clara³¹⁰ e *cutam*³¹¹ e oli de gomes³¹² [3r^a] e gra de forment, e mit totes aqueles coses en .I. bascí e mescla-ho ab fort vinagre e delexa-ho³¹³ estar per .IX.³¹⁴ dies e la serena, e puys mit-ho en .I^a. ampola de vidra e lava tots dies tot lo falchó³¹⁵ quant veus bona pena venir³¹⁶. Depuys prin aygua rosada e lava'l e posa'l al sol e serà sans. E de cascuna unsa e de cera miya liura³¹⁷.

<Capítol 15.> De e<n>fundisió³¹⁸

Can veus que no pren³¹⁹ past³²⁰ e ha los uyls grossos, sàpies que ha enfundisió. Axí·l metja: fe lexiu de cenra de cerment³²¹ e cola'l .III. vegades e unpleix-ne la gorga del falchó e jaqueix-lo tant tro que ischa a cambra³²², e puys prin sergüentanes³²³ e dali'n a menjar e serà sans.

³⁰⁸ *De tinya en la ala*: “De tineam” Lat.(CEXZ), “Ad tineam” Lat.(O), “Ad tineam (De tineam T) que nascitur in ala” Lat.(BT), “Cum timet in ala” Lat.(Y), “De tynea plumarum” Lat.(U), “Capitulo XIV” Lat.(V), manca rúbrica Lat.(FMNP). | DRcast. 14; DRfr. 14; DRit. 14; DRsue. 135; AG XVIII, p. 1476, l. 29-37; *Cetrería* CIV [103]; *Modo* 45.

³⁰⁹ *mosquet*: “muscatum” Lat.(BEFMOUZCPTVXY), manca Lat.(N).

³¹⁰ *sal clara*: “salgema” Lat.(FOCX), “saalem gemam” Lat.(B), “salgenam” Lat.(E), “salgemmam” Lat.(MPTUV), “salzemam” Lat.(Y), “salginam” Lat.(Z), manca Lat.(N).

³¹¹ *cutam*: enteneu “rutam”; “cutam” Z¹, per confusió r/c; “cutam” Lat.(TV), “rutam” Lat.(EFNPU), “cucam” Lat.(CXY), “ceratam” Lat.(O), “miram” Lat.(M), “et rutam” Lat.(Z); “eutam” GARCIA (1999).

³¹² *oli de gomes*: “gumam edere” Lat.(BFCTVXY), “gummam et ederam que est herba” Lat.(NP), “gamandriam” Lat.(U), “gumam cleram” Lat.(EM), “gumam elleram” Lat.(O), “gumam et eleram” Lat.(Z).

³¹³ *e delexa-ho*: “e lexa-ho” GARCIA (1999); “deleixar: ant. Deixar (en testament)” DCVB i “deleixar: v.a. Deixar sens companyia, sens ajut, sens socors; deixar abandonat” Vocabulari de la llengua catalana medieval de Lluís Faraudo de Saint-Germain; arc. per deixar.

³¹⁴ *IX*: “novem” Lat.(BEFMOUZCNPTVXY); “IV” GARCIA (1999).

³¹⁵ *lava ... falchó*: “lava tantum falchonem” Lat.(CNPTVXY), “lava cottidie f.” Lat.(UZ), “omni die lava f.” Lat.(F), “lava cotidie f. tantum” Lat.(BM), “lava de ea tantum” Lat.(E), “lava falconem tantum” Lat.(O).

³¹⁶ *quant veus bona pena venir*: “donec purificatur (purificetur NP) pluma” Lat.(CNPTVXY), “quando videtur venire pennam bonam” Lat.(B), “donec videas reumam venire” Lat.(E), “quousque pennam videas venire” Lat.(F), “quantum vides pennam venire” Lat.(M), “donec videas bonam venire” Lat.(O), “quosque videas venire bonam pennam” Lat.(U), “quamdiu videris bonam pennam venire” Lat.(Z). Malgrat que el probable sentit adient sigui ‘fins que’ –i no ‘quan’– a ‘quant’, testimonis llatins en els dos sentits m’impedeixen esmenar.

³¹⁷ Vegeu la recepta de l’oli apati a V, f. 38v.

³¹⁸ *e<n>fundisió*: “efundisió” Z¹, per abreviatura no llegida o absent a la font; “infundesonem” Lat.(CX), “infusionis” Lat.(B), “infundisione” Lat.(E), “infundisionem” Lat.(Y), “infundisone” Lat.(O), “infundesone” Lat.(T), “infundone” Lat.(U), “pastu” Lat.(Z), manca Lat.(V), manca rúbrica Lat.(FMNP); “efundisió” GARCIA (1999); “enfundisió” lliçó text Z¹. | DRcast. 15; DRfr. 15; DRit. 15; DRsue. 136; AG XVIII, p. 1476, l. 42 – p. 1477, l. 5; *Cetrería* CV [104].

³¹⁹ *prin*: “prin” GARCIA (1999).

³²⁰ *past*: “passt” Z¹, on primera ‘s’ canc.

³²¹ *lexiu de cenra de cerment*: “lexiu de cenra de cenra de cerment” Z¹; “bonam (bonum MNP) lixivam (lesciviam Z, lixiviam CX, lyxiviam U, lixiviam TV, lisiam Y, livivium M, lixivium NP) et (de MOUZ, cum NP) cinere sarmentis (sarmentis Z, sarmentarum U, saraminci Y)” Lat.(MOUZCNPTVXY), “lixivio bono ex cinere sarmentorum” Lat.(F), manca Lat.(BE).

³²² *ischa a cambra*: “digerit (digerat ENP, digeratur Z)” Lat.(EMOUZCNPTVXY), “smaltit” Lat.(F), manca Lat.(B). Vegeu glossari.

<Capítol 16.> De ardiment dels falchons³²⁴

Quant vols fer los falchons ardots³²⁵, teni<t>s³²⁶ aquels molt en la mà e dats-li carn de pol .I^a. cuxa en la tèrcia, e puys mit-lo en aygua e bany-se³²⁷, e lavora posa'l al sol dentrò que sia axut³²⁸, e puys mit-lo en loch escur entrò a ora de vespres, e puys tenits-lo³²⁹ en la mà dentrò a hora d'anar al lit entrò al³³⁰ primer son³³¹, e depuys posa'l a .I^a. part e .I^a. lanterna cremant [3r^b] davant ell per tota la nuyt. E quant hoyràs tochar lo matí³³², ruxa'l ab vii e depuys ti-lo prop lo foch³³³. E quant neix lo dia vé³³⁴ a la cassa ab .IIII. o ab .V. hòmens qui agen volentat de pendra aucels, e lavors tramit-lo als aucels³³⁵. Si·n³³⁶ pren, da-li a menjar de l'ocel aytant con³³⁷ ne vuyla; si no·n³³⁸ pren, da-li .I^a. ala de galina e miya cuxa e puys mit-lo en loch escur. En³³⁹ l'altre dia da-li dieta: prin .I. pol poch e mit la cuxa en aygua freda e jaqueix-la aquí del matí tro a la tèrcia³⁴⁰ ab .III. porgatoris³⁴¹, e puys posa³⁴² davant él .I^a. lanterna cremant per tota la

³²³ *serguentanes*: “lacertam” Lat.(FMUZNPTVXY), “lucertam” Lat.(E), “licertam” Lat.(O), manca Lat.(B).

³²⁴ Els capítols 16-18 són molt similars a gran part del capítol XVII del llibre XXIII AG, no traduït a F, i potser a Z² (s. XIV-2), f. 8r^a. | Aquest capítol es correspon amb part del capítol XVII del llibre XXIII AG, p. 1471, l. 28 i ss., Pietro de Crescenzi, X, 11, DRcast. 16; DRfr. 16; DRit. 16; *Cetreria* CV [104].

³²⁵ *ardits*: “arditsment” Z¹, on ‘ts’ interliniat i ‘ment’ canç.

³²⁶ *teni<t>s*: “tenis” Z¹; “tenis” GARCIA (1999); “tenits” lliçó text Z¹.

³²⁷ *mit-lo en aygua e bany-se*: “mitte eum (eam CTVX) in aqua (aquam V) ut se balneet (balnaet T)” Lat.(CNPTVXY), “mitte ante eum (eos MO) aquam ut (in qua MOU) balneatur (balneent O, balnietur U)” Lat.(BMOU), “pone aquam ante eum in qua balneetur” Lat.(Z), manca Lat.(E) –abreujat–, manca capítol Lat.(F).

³²⁸ *sia axut*: “se perungat” Lat.(BEMUCXY), “se purgat” Lat.(TV), “se purget” Lat.(NPZ), “desiccent” Lat.(O), manca epígraf Lat.(F).

³²⁹ *tenits-lo*: segona ‘t’ interliniada Z¹.

³³⁰ *entrò al*: “ad” Lat.(BFMOZCNPTVXY), manca Lat.(EU).

³³¹ Cast. *el primer suenno*, ‘(con referencia al halcón o azor). Comp. Tilander, *Glanures*, art. *somme*, y Du Cange, art. *somnus*’ MALER, p. 104.

³³² *tochar lo matí*: “campanam diei” Lat.(CX), “matutinum” Lat.(B), “campanam ad matutinum” Lat.(MNPTUVZ), “campanam a matutino” Lat.(Y), “ora matutina venerit” Lat.(O), manca Lat.(E), manca epígraf Lat.(F).

³³³ *ti-lo ... foch*: “mitte eum (eam TV) ad solem vel ad ignem” Lat.(CNPTVXY), “mitte eum (ipsum B) ad ignem” Lat.(BEMOUZ), manca epígraf Lat.(F).

³³⁴ *vé*: “vade” Lat.(BEMOUZCNPTVXY); “ve” GARCIA (1999).

³³⁵ *hòmens ... aucels*: malgrat no resultar-ne un contrasentit, el sentit s’ha alterat a Z¹ en ometre “e si veus” (potser per salt d’igual a igual considerant les abreviatures o per interpretació de l’arromançador o del copista a partir de un testimoni similar a V, on manca “et si”) entre “hòmens” i “qui agen”, alterar el relatiu i passar al plural la forma verbal, segons “hominibus (*manca* BUZ). Et si (*manca* V) videris (vides EMOUZ) quod (quia U) voluntatem habeat (habeat voluntatem E, habet vol. M, bonam habeat vol. Z, habet bonam vol. BU, habeat bonam vol O) capiendi aves, dimitte (mitte MOU) eum (eam V, eos O) ire (*manca* ZMOU) ad aves (ocelos BE, ocellos Z, oxellos U, aves vel oxellos M, volucres Z, eas Y, ocelos O, *manca* E)” Lat.(BEMOUZCVXY), “hominibus. Et videbis quam (quod T) voluntatem habebit (habeat T) capiendi avis, dimitte eum (eam T) ire ad aves” Lat.(NPT), manca capítol Lat.(F).

³³⁶ *Si·n*: “si·n” GARCIA (1999).

³³⁷ *con*: llegiu “com”; “com” GARCIA (1999).

³³⁸ *no·n*: “no” GARCIA (1999).

³³⁹ *En*: “In” Lat.(BOCNPTVXY), manca Lat.(EMUZ), manca cap. Lat.(F); “E·n” GARCIA (1999).

³⁴⁰ *tèrcia*: “tèrtia” GARCIA (1999). Segueix “et pasce eum” Lat.(CX), manca a Lat.(BEMNOPTUVYZ), manca cap. Lat.(F). | L’objectiu és donar una carn “llavada”, vegeu glossari.

³⁴¹ Segueix “et da ei mediam coxam cum purgatoriis (sporgatoriis B, porgatore O)” Lat.(BEOUZ), manca Lat.(MCNPTVXY), manca cap. Lat.(F).

nuyt. Quant tocharà hom a matines, ruxa'l ab vi al matín e vé³⁴³ als ocels³⁴⁴, e tingues aquel en aquella dieta si bé pren lo<s> aucels³⁴⁵; si no·n³⁴⁶ pren, da-li tant solament porgatoris en aygua e no en vi³⁴⁷. Si en l'altre dia no pren³⁴⁸ per aquests porgatoris³⁴⁹, en l'altre dia da-li vinagre forts ab carn d'un³⁵⁰ pol poch .I^a. cuxa ab .III. porgatoris ab *bombice*³⁵¹, puxes mit-lo en loch escur entrò al vespre, e puys ti-lo en [3v^a] la man³⁵² tro al primer son acabat³⁵³. E calfa aygua e banye'l en aygua tèbea³⁵⁴ e posa'l a la se<re>na³⁵⁵ entrò al matí, e puys calfa'l al foch e vé³⁵⁶ a cassa.

Aquests són los turments³⁵⁷ dels falcons damunt dits³⁵⁸. Guarda la virtut d'aquels e, segons la virtut, turmenta-los. E si per ventura serà sadol, da-li lart en aygua freda al vespra³⁵⁹.

<Capítol 17.a> De diverses natures de falchons³⁶⁰

De moltes natures ne són. Alcú vol cassar ab grassea³⁶¹. E tu, mestre, ages cogitació e conexensa³⁶². Tots los falchons són prenens³⁶³ grans aucels, e tu, mestre, per ton sen³⁶⁴ fasses pendra grans aucels³⁶⁵, axí con damunt ho avem dit, e puys poch.

³⁴² *e puys posa*: “et (manca BP) postea (poste T) pone (mitte BNOPTUVY) eum (eam TV) in (in mano O, in loco B) obscuro (in obscuro loco YZ) usque ad vesperam (vesperas BEY, vesperum MNOPTUVZ). Postea (Et postea MTVY, Post B, Deinde Z, Et E) tolle (teneas EO, porta U) eum (ipsum BNP, eam TV, manca M) in mano et tene (manca BEMOU) eum (manca BEMOUNPTVZ) usque (manca U) ad primum sompnum (sonnum NP, sonum B) et (postea NP, et postea TVYEMOZ, post hec U, post B) mitte (pone BEMZ)” Lat.(BEMOUZCNPTVXY), manca cap. Lat.(F). Possible salt d'igual a igual, que no subsano donada la multiplicitat de variants, tot i que s'assemblaria a la indicació similar donada més amunt al mateix capítol.

³⁴³ *vé*: “ve” GARCIA (1999); “vade” Lat.(BEMOUZCNPTVXY), manca cap. Lat.(F).

³⁴⁴ *als ocels*: “venatum” Lat.(FCNPTVXY), “ad ocelandum” Lat.(BE), “ad oxellandum” Lat.(M), “ad oxellos” Lat.(U), “ad ocellos” Lat.(OZ), manca cap. Lat.(F).

³⁴⁵ *lo<s> aucels*: “lo aucels” Z¹ i GARCIA (1999); “aves” Lat.(CNPTVXY), “ocelos” Lat.(B), “ocellos” Lat.(OZ), “oxellos” Lat.(MU), manca Lat.(E), manca cap. Lat.(F).

³⁴⁶ *no·n*: “no·n” GARCIA (1999).

³⁴⁷ *e no en vi*: en no produir-se un contrasentit i mancar-nos el ms. llatí font de Z¹, no esmeno la possible confusió de lletres per llegir “et non al uid”, influenciat per la menció anterior del vi, segons “et (manca U) non (nichil Z) aliud” Lat.(BMOUZNPTVXY), manca Lat.(E), manca cap. Lat.(F).

³⁴⁸ Segueix “porgatori” canç. Z¹.

³⁴⁹ *per aquests porgatoris*: “per hoc” Lat.(CNPTVXY), “pro isto” Lat.(BEMOUZ), manca cap. Lat.(F).

³⁵⁰ *d'un*: “dum” Z¹, error de còpia; “d'um” GARCIA (1999).

³⁵¹ *ab bombice*: “ab bòn bice” GARCIA (1999); “de (cum U, et cum Z, et CX) bombice (bombace BMZ, bambace ENOPU)” Lat.(BEMOUZCNPTVXY), manca cap. Lat.(F).

³⁵² *man*: “mà” GARCIA (1999).

³⁵³ *acabat*: manca Lat.(BEMOUZCNPTVXY), manca cap. Lat.(F).

³⁵⁴ *banye'l en aygua tèbea*: “balnea eum” Lat.(CX), “balnea ipsum” Lat.(B), “calefacta balnea eum” Lat.(Y), “balnea ipsum in aqua calida” Lat.(M), “balnea in (de O) aqua calida” Lat.(OUZ), “balnea eum in aqua calefacta” Lat.(NP), “balnea eam in ea calefacta” Lat.(TV), manca Lat.(E), manca cap. Lat.(F).

³⁵⁵ *se<re>na*: “sena” Z¹, per manca d'abreviatura; “serenum” Lat.(BEMOUZCNPTVXY), manca cap. Lat.(F).

³⁵⁶ *vé*: “ve” GARCIA (1999); “vade” Lat.(BEMOUZCNPTVXY), manca cap. Lat.(F).

³⁵⁷ *turments*: “tormenta” Lat.(BEMOUZCNPTVXY), manca cap. Lat.(F); “affaitage” TILANDER (1963).

³⁵⁸ *damunt dits*: “et tu (tunc V, eum M), magister (magistri M, qui es NP) falchonum (falconis MOUZ, falconarius NP, manca BEY)” Lat.(BEMOUZCNPTVXY), manca cap. Lat.(F)

³⁵⁹ *al vespra*: “in sero” Lat.(CTVXY), “et sero” Lat.(NP), manca frase Lat.(BMOUZ), manca cap. Lat.(F). | *E si ... vespra*: “Si forte satur fuerit, da ei lardum in aqua frigida in sero” Lat.(CNPTVXY), “et cetera” Lat.(U), “Et hec sunt bone diete” Lat.(E), manca Lat.(BMOZ), manca capítol Lat.(F).

³⁶⁰ 17.a i 17.b ordre invertit a taula Z¹, correcte a text Z¹. | DRcast. 17; DRfr. 17; DRit. 17a.

<Capítol 17.b> De complecció de negre falchó³⁶⁶

Tots los falchons qui han la pena negra són malencòlichs e covén-se metjar axí aquels ab medicines calentes e humides, axí con³⁶⁷ és àloe³⁶⁸ e pebre *paulinum*, carn de pols grans, moxons³⁶⁹, coloms³⁷⁰ grans, cabres grans e bochs.

<Capítol 17.c> De complecció de falchó blanch³⁷¹

[3v^b] Tots los falchons qui han la pena blanca són flaumàtichs e esquius³⁷², e covén-se metjar aquels ab medicines calents e seques, axí con³⁷³ és pebre, cumí, *cinamonium*, *garofali*, *sermontanum*, *tymum*, *cardamonium*, e carns bicorts³⁷⁴, cornaclas

³⁶¹ *Alcú ... grassea*: “Quedam ad venandum sunt agiles cum sunt (*manca* NPY) pingues, quedam cum sunt macre” Lat.(NPYCTVX), “Unus quidem vult ocellare (occellare Z, oxellare MU) cum pinguedine alius (alter E) vero cum maçerie (macritudine EOZ, magritudine M, magnitudine U, macrudine U)” Lat.(BEMOUZ), *manca* cap. Lat.(F). La menció dels ocells de caça que cacen quan són magres pot haver esta elidida per ser la norma habitual i, per tant, de coneixement general (vegeu cap. 25).

³⁶² *cogitació e conexensa*: “cogita//cō econexēsa” Z¹, on potser l’abreviatura de ‘n’ a ‘cō’ hagués de correspondre al primer ‘co’, resultant ‘congitaco’/‘cognitaco’; “cogitació e conexensa”, on “cogitació: cogitacon ms.” (GARCIA (1999), *Esmenes i variants textuais*, p. 65); “cognitionem” Lat.(UZCNPTVXY), “condicionem” Lat.(B), alterat Lat.(M), *manca* frase Lat.(EO), *manca* cap. Lat.(F). El sinònim aportat per Z¹ denota inseguretad del traductor –potser sobre la comprensió per part del lector– i establiment de l’equivalent català, qui sap si encara d’ús incipient; el primer element del binomi és, respectant la norma, el d’origen llatí; en canvi, a 26(2) traslladarà un binomi similar llatí per “conex [ms. coneh]”.

³⁶³ *són prenens*: “capere debent (debet T)” Lat.(CTVXY), “debent capere” Lat.(NP), “naturaliter capiunt” Lat.(E), “sunt ad capiendum (capiendos Z)” Lat.(BMOUZ), *manca* cap Lat.(F).

³⁶⁴ *per ton sen*: “ingenio tuo” Lat.(MCNPTVXY), “per tuum sensum” Lat.(BOUZ), *manca* paràgraf Lat.(E), *manca* cap. Lat.(F).

³⁶⁵ *grans aucels*: “magnas aves” Lat.(MCTVXY), “magnos ocellos (oxellos U, ocellos Z)” Lat.(BOUZ), *manca* Lat.(ENP), *manca* cap. Lat.(F).

³⁶⁶ *De complecció de negre falchó*: “De negres falcons” lliçó taula Z¹; “De falconibus nigris” Lat.(T), “Qui melancolici sunt” Lat.(Y), rúbrica i paràgraf especial només Lat.(TY), *manca* rúbrica Lat.(MOUZCNPVX), *manca* cap. Lat.(BEF). | *Manca* DRcast.; DRit. 17b.

³⁶⁷ *con*: “com” GARCIA (1999); llegiu “com”.

³⁶⁸ *és àloe*: “he ayl” Z¹; “he, ayl” Garcia Sempre; “sunt (*manca* Z) aloe (aloes NPZ)” Lat.(ZCNPTVXY), “est aloes” Lat.(U), *manca* frase Lat.(MO), *manca* paràgraf Lat.(BE), *manca* cap. Lat.(F). Vegeu “axí con és” 17.c i 17.d.

³⁶⁹ *moxons*: “passeres” Lat.(CNPX), “passares” Lat.(TV), “passerum” Lat.(UZ), *manca* Lat.(Y), *manca* paràgraf Lat.(BEMO), *manca* cap. Lat.(F).

³⁷⁰ *coloms*: “coluius” Z¹, per confusió de lletres m/iu, segons “columbi” Lat.(ZCNPTVXY), “columbarum” Lat.(U), *manca* paràgraf Lat.(BEMO), *manca* cap. Lat.(F); “colvius” GARCIA (1999), n. “podria ser columins i s’ha oblidat l’abreviatura de la m”.

³⁷¹ *De complecció de falchó blanch*: “De blanchs falchons” lliçó taula Z¹; “De natura albi falconis” Lat.(T), “Qui flegmatici” Lat.(Y), rúbrica i paràgraf especial només Lat.(TY), *manca* rúbrica Lat.(MOUCNPVX), *manca* cap. Lat.(BEFZ). | *Manca* DRcast.; DRit. 17c.

³⁷² *esquius*: malgrat la probable traducció errònia deguda a mala lectura (“scivi(s)”) per “scici” Lat.(CX), “sicci” Lat.(TVY), “siccis” Lat.(U), alterat Lat.(MO), *manca* Lat.(NP), *manca* cap. Lat.(BEFZ), no esmeno a ‘secs’ per no resultar-ne un contrasentit; de fet, considerant la vessant comportamental de la complexió, poden relacionar-se la calor, la sedetat i la dificultat de maneig.

³⁷³ *con*: “com” GARCIA (1999); llegiu “com”.

³⁷⁴ *carns bicorts*: “carnes yrci” Lat.(CXY), “carnes hirci” Lat.(NPT), “carnes hyrci” Lat.(V), “carnes yrcorum” Lat.(U), *manca* frase Lat.(MO), *manca* paràgraf Lat.(BEFZ). Llegiu “carns de boc”.

e milans roygs, fresoners³⁷⁵, *pectirussulli*³⁷⁶ e carns <de> grans <animals>³⁷⁷ e moxons magres³⁷⁸.

<Capítol 17.d> De compleció de falchó royg³⁷⁹

Tots los falchons qui han la pena roya són sanguinis³⁸⁰. Axí-s cové metjar ab medicines fredes e muylades, axí con és mortina³⁸¹, tamarindi, meols càcie fístule, manna, e totes aquestes coses en vinagre, carn de pols, anyels, *camici*³⁸², agrons e grues³⁸³.

<Capítol 18.a> De gentilitat de falchons³⁸⁴

Can vols conèixer gentil falchó³⁸⁵, guarda si ha lo cap radon, e en la subiranea del cap pla, e-l bech curt e gros, e-l col lonch, e les espatles amples, e les penes d'ales suptils, e cuxes longues, e les cames curtes e grosses, e-ls peus blancs e espàrsors³⁸⁶ e grans. Sàpies que si ha aquestes coses que dites són, és gentil³⁸⁷. E aquesta és bona conexensa de falcons³⁸⁸, emperò molts [4r^a] falchons pagesívols són bons³⁸⁹.

³⁷⁵ *fresoners*: “frexones” Lat.(CX), “fresones” Lat.(VY), “grisonés” Lat.(NP), “falcones” Lat.(T), manca Lat.(U), manca frase Lat.(MO), manca paràgraf Lat.(BEFZ).

³⁷⁶ *pectirussulli*: “piccarusuli” Lat.(CTVY), “pictarusuli” Lat.(NP), “pie carusuli” Lat.(X), manca Lat.(U), manca frase Lat.(MO), manca paràgraf Lat.(BEFZ). Cap preguntar-se si la variant de Z¹ conduïa el lector vers l’ocell barba-roig (*Erithacus rubecula*).

³⁷⁷ *carns <de> grans <animals>*: “carns grans” Z¹ i GARCIA (1999); “carnes grandium animalium” Lat.(CNPTVXY), manca Lat.(U), manca frase Lat.(MO), manca paràgraf Lat.(BEFZ).

³⁷⁸ *magres*: possible error derivat de la confusió de r/n (magnes, és a dir, grans), segons “magni” Lat.(UCNPTVXY), manca frase Lat.(MO), manca paràgraf Lat.(BEFZ); segons la teràpia dels contraris, ‘magres’ podria resultar un contrasentit si ‘esquiús’ s’hagués traslladat per ‘secs’, com indiquen els testimonis llatins, però no segons la traducció catalana donada.

³⁷⁹ *De compleció de falchó royg*: “De roygs falchons” lliçó taula Z¹; “De rubeis” Lat.(T), “Qui sunt sanguinei” Lat.(Y), rúbrica i paràgraf especial només Lat.(TY), manca rúbrica Lat.(MOUCNPVX), manca cap. Lat.(EFZ). | Manca DRcast.; DRit. 17d.

³⁸⁰ *sanguinis*: “sanguiuus” Z¹; “sanguinei” Lat.(CNPTVXY), manca cap. Lat.(EFZ), alterat Lat.(BMO).

³⁸¹ *mortina*: “mortiua” Z¹; “mortina” Lat.(CTUX), “mortiva” Lat.(Y), “medicina mortina” Lat.(V), “mirtus” Lat.(NP), manca paràgraf Lat.(BMO), manca cap. Lat.(EFZ). Esmeno malgrat la coincidència de Z¹ i Lat.(Y).

³⁸² *camici*: “sirrici” Z¹; “camici” Lat.(ZCNPTVXY), “tauri” Lat.(U), manca paràgraf Lat.(EFZBMO), manca cap. Lat.(F); “de chamois” TILANDER (1963).

³⁸³ *grues*: error de traducció segons “scarças” Lat.(CTVXY), “sgarzas” Lat.(NP), “starnarum (ms. starcatum)” Lat.(U), manca paràgraf Lat.(BMO), manca cap. Lat.(EFZ).

³⁸⁴ DRcast. 18; DRfr. 18; DRit. 18a.

³⁸⁵ *gentil falchó*: “nobilitatem falchonum” Lat.(ZCNPTVXY), “gentilitatem falchonum” Lat.(BOU), “si falco est gentilis” Lat.(E), “gentilem falconem” Lat.(M), “falconis gentilis” Lat.(F) –on resta alterat–, “gentilitatem et nobilitatem avis falconis” Lat.(NP).

³⁸⁶ *blancs e espàrsors*: “lividos, spartos (sparsos BZ, spertos NP, sparcos V, et parvos, O, et spartos MF)” Lat.(BFMOUZCNPTVXY), “longos et parvos” Lat.(E); correspon a “blaus e ben aspres estesos” F (còpia s. XV m.), f. 120. Crido l’atenció sobre el persa *spahar* (= cel), tonalitat que encaixa perfectament amb la de les cames del poll de les falcònides i molt més adient que el blanc [Ar. *asbahağ*, (pers. *spahar* = ciel), bleu céruléen (manteau des Éperviers et de certains Autours) *Ğitřif*, p. 192], possible introducció d’un binomi relatiu al color en cas de traducció i que podria haver derivat en el que avui conservem al Dancus.

³⁸⁷ *Sàpies ... gentil*: “(Et Y, Tunc Z) Scias quia (quod MNPY) nobiles sunt (gentilis est EMOUZ)” Lat.(CEMNOPYTUVXZ), manca Lat.(BF).

³⁸⁸ *falcons*: “falchons” GARCIA (1999).

<Capítol 18.b> De pagesívols falchons³⁹⁰

Can veus falchons pagesívols³⁹¹ ésser bons, més certanament pots cassar ab aquel³⁹² que ab los gentils³⁹³. E deus guardar les penes sues que no·s trenquen ab aygua calenta. Deus aquel metjar molt ab àloe, e da-li a menjar de .III. en tres dies³⁹⁴. Garda aquel que no sigue³⁹⁵ sobre fust, mas posa'l sobre pedra viva. Garda tots los falchons, estors e sparvers³⁹⁶ que no toquen ne s'acosten a la calç.

³⁸⁹ *pagesívols són bons*: “pageses son bons sit nols” Z¹, on la partícula final ‘sit nols’ manca a tots els mss. llatins estudiats per TILANDER (1963), “rustici (ex rusticis Z) sunt boni (boni et perfecti O)” Lat. Lat.(BMOUZCNPTVXY), “falcons rustici inveniuntur valde boni” Lat.(E), “rustici tamen falcons multum boni sunt” Lat.(F); “pageses són bons si·t vols” GARCIA (1999). Esmeno en considerar-ho un error de còpia, en un possible intent poc afortunat de semicorrecció, segons el capítol següent; la raó seria que l’arromançador esmena al final de frase l’error precedent, però no cancel·la –potser en no adonar-se’n el copista de la seva intenció– degut a l’existència de ‘són bons’, i que el copista està poc familiaritzat amb l’acabament d’aquesta forma, escrivint-la per separat i amb ‘t’. Dues possibilitats d’edició menys probables són considerar el final de la frase com ‘si·t vols’ (en el sentit de ‘si t’hi esforces, si tu ho vols’) o ‘si’l<s> vol<e>s’ (si els voles, afegint una ‘s’ i una ‘e’); més improbables encara són una relació amb ‘silva’, de bosc, i els seus derivats o amb la conjunció ‘sisvol’ (encara que, segons DCVB).

³⁹⁰ *De pagesívols falchons*: “De pageses si vols falchons” Z¹ i GARCIA (1999), ja que el copista no ha cancel·lat l’“error” anterior a l’esmena (vegeu l’estudi introductori) i segueix escrivint l’acabament per separat; “De pageses falcons” lliçó taula Z¹; “De rusticis falconibus” Lat.(B), “De falconibus rusticis” Lat.(E), “De rusticis” Lat.(O), “De falcone rus[tico]” Lat.(T), “De falcone rustico bono” Lat.(Y), manca rúbrica i capítol especial Lat.(FMUZCNPVX), on inclòs a cap.18; “laniers” TILANDER (1963), en una traducció arriscada. | DRcast. 18; DRfr. 18; DRit. 18b.

³⁹¹ Segons el traductor –l’escriu i/o el copista per fi s’adonen de la seva intenció– és l’opció final adient per a designar aquesta mena de falcons, després d’acostar-s’hi progressivament amb ‘pageses’, ‘pageses ... sit vols’, i ‘pageses si vols’, i no haver cancel·lat els possibles “errors” després de les esmenes. Vegeu l’estudi introductori.

³⁹² *més ... aquel*: “(plus certe BFM, plus secure U, certe plus OZ, securius E) poteris (potes BEFMUOZ) venari (ocelare BO, ocelari E, oxellare M, aucupari F, veneri TV) cum eo (illis B, eis OF) securius” Lat.(BEFMUOZCNPTVXY).

³⁹³ *gentils*: “gentili” Lat.(FMUZ), “gentile” Lat.(E), “gentilibus” Lat.(BO), “nobili” Lat.(CNPX), “nobile” Lat.(VY), “nobile” Lat.(T). | La resta d’indicacions del capítols corresponen al maneig general de qualsevol ocell de caça, però cap de les versions llatines o en vernacla conservades li atorguen una rúbrica específica.

³⁹⁴ La versió catalana discrepa amb la traducció de TILANDER (1963) en aquest paràgraf tant en la temperatura de l’aigua (error de Tilander) com en la puntuació, en traduir “ne frangantur cum aqua calida, et debes illum multum medicare cum aloë. Et da ei comedere de tertio in tertium die” per “avec de l’eau froide de peur qu’elles ne se rompent, et le dois traiter souvent avec de l’aloës. Et donne lui à manger tous les trois jours” TILANDER (1963), produint confusió; la meua puntuació permet estendre la periodicitat indicada a una possible administració oral de l’aloës, via que desconec per a aquest simple vegetal, i fins i tot és possible que s’ometés una abreviatura de ‘n’ pronominal a ‘da-li’. La manca d’una conjunció abans de ‘deus aquel’ obliga a tallar la frase i desvincular-la de la possible alteració del plomatge de la frase precedent. En el sentit de la meua hipòtesi respecte a la intenció de la traducció catalana, compareu al respecte amb “Mas ay ffalcons que son ffeos et sson muy mejores pora caçar, ca [a] los ffermossos mucho les deven guardar las pénnolas que non sse les quebranten et lavárselas con agua caliente, et conviene que l’ den el àloe de terçer en terçer día a comer” DRcast.; “; devi guardare le penne, che non se rumpano, cum aqua calida, et devilo medicare cum aloë. Et dàli ad mangiare da tre in tre dì; et ...” DRrit.Gless.; la prova definitiva sembla ser a “Caveat etiam a fractura pennarum saepe rigando eas aqua calida de tertio in tertium diem ne nimis exsiccantur, et eisdem diebus detur sibi aliquidulum de aloë quia stomachum et intestina confortat et purgat et fortificat pennas” AG, p. 1474, l. 14-17.

³⁹⁵ *sigue*: llegiu “seguí”, segons “sedeat” Lat.(BFMOUZCNPTVXY), manca Lat.(E).

³⁹⁶ *estors, e sparvers*: “(et FOUZ) astures (astores UZ, accipitres F, sparverios M) et speriverios (spariverios B, accipitres E, sparaverios O, sperveros U, sparaveros Z, astores F, astores M)” Lat.(BEFMUOZCNPTVXY); “e stors e spervers” GARCIA (1999).

<Capítol 19.> De podraga als peus³⁹⁷

Quant veus falchó qui ha los³⁹⁸ peus imflats e ls uyls imflats, sàpies que <ha> podraga³⁹⁹. Axí·l metja: prin mantega e oli d'oliva e àloe .Iª. dracma, de la mantega .Iª. unsa, e de l'oli⁴⁰⁰ aytant con n'i age obs⁴⁰¹, e mescla totes aquestes coses ensemps e unta los peus d'aquel .IIII. vegades lo dia tro al .III. dia, e lavora⁴⁰² posa'l al sol. E da-li a menjar carn de gatha⁴⁰³, e axí serà sans.

<Capítol 20.> De cor fum⁴⁰⁴

Quant veus lo falchó que becha <els peus>⁴⁰⁵ e tira les penes de la coha a ssi⁴⁰⁶, lavora sàpies que ha [4r^b] cor fum⁴⁰⁷. Axí·l metja: prin lo fems de la ocha e fems⁴⁰⁸ de bèsties peccorines, e àloe e forts vinagra, egualment de totes aqueles cosas, e totes les mit en bascín d'aram, e mescla-ho ensemps e posa-ho a la serena per .III. dies, e puys banya'n tot lo falchó e lavora⁴⁰⁹ da-li a menjar carns de coloms ab mell e ab pebra e

³⁹⁷ *als peus*: “pedum et oculorum” Lat.(Y), manca Lat.(BEOZCTVX), manca rúbrica Lat.(FMNPU). | DRcast. 19; DRfr. 19; DRing. 11; DRit. 19; DRsue. 137; AG XVIII, p. 1477, l. 8-12; *Modo* 46; *Sahagún* III, XXIV.

³⁹⁸ *los*: interliniat Z¹.

³⁹⁹ <ha> *podraga*: considero tres opcions d'edició, (1) una utilització com a verb conjugat en la tercera persona del singular del present d'indicatiu, similar a “podagricat” Lat.(F), però que crec arriscada en ser l'única aparició en els tractats catalans de falconeria estudiats, (2) una aglutinació final amb <à> (ha), com “podraga <ha>”, que, malgrat ser la majoritària als testimonis llatins [“podagram (podragam Y) habet” Lat.(MOUZCNPTVXY)], és menys pròpia de la vernacla de l'època (la col·locació del verb principal a la fi de la frase per inversió del verb i del complement és una singularitat sintàctica de la prosa del s. XV); i (3) afegir el verb abans de podraga, d'acord amb “habet podagram” Lat.(BE), opció que crec més conservadora. Z¹ utilitza ambdues construccions, però en aquest bloc de capítols no inverteix. “podagr·a” GARCIA (1999).

⁴⁰⁰ *de l'oli*: “del oli” GARCIA (1999).

⁴⁰¹ *aytant com n'i age obs*: “onciam (unciam MZ) unam” Lat.(BEFMUZNPTVXY), “aliam” Lat.(O).

⁴⁰² *lavora*: manca Lat.(BEFMUZNPTVXY), és a dir, a tots els testimonis llatins estudiats per TILANDER (1963).

⁴⁰³ *carn de gatha*: “carn de garsa” Z¹ i GARCIA (1999), error per confusió de lletres, segons “carnem (carnes Y) gatti (gati E, gatte MZ, gatri X, rati B)” Lat.(BEFMUZNPTVXY).

⁴⁰⁴ *De cor fum*: “De agro fumo” Lat.(Z), “De agrufumo” Lat.(B), “De gruffimo” Lat.(E), “De grufomo” Lat.(O), “De c(tallat) sive agro” Lat.(T), “Contra malum quod dicitur clusinum” Lat.(U), “Capitulo XX” Lat.(V), “Cum patitur crusimum” Lat.(Y), manca rúbrica Lat.(CMNPX), manca cap. Lat.(F). | DRcast. 20; DRfr. 20; DRing. 12; DRit. 20; DRsue. 138; AG XVIII, p. 1477, l. 16-23.

⁴⁰⁵ *que becha <els peus>*: “cum rostro tangere pedes suos” Lat.(CNPTVXY), “quod falco becat sibi pedes” Lat.(E), “qui (quod U) becant sibi pedes” Lat.(MU), “beccantes sibi pedes” Lat.(Z), “becare pedes” Lat.(B), “qui becat pedes” Lat.(O), manca capítol Lat.(F); malgrat ser més propi ‘les mans’ en vocabulari falconer, respecto la lliçó dels testimonis llatins.

⁴⁰⁶ *a ssi*: “sibi” Lat.(BEMOUZNPTVXY), manca cap. Lat.(F).

⁴⁰⁷ *cor fum*: “quello male de cur fumo ovvero d'agro fumo” DRit.Ceruti (29).

⁴⁰⁸ Segueix “Si” esmenat i canc. Z¹. | “fems de: fems de de ms.” (GARCIA (1999), Esmenes i variants textuais, p. 65).

⁴⁰⁹ *lavora*: manca Lat.(BEMOUZNPTVXY), manca cap. Lat.(F).

posa'l en loch escur, e fe-ho axí per .IX. dies. Quant veus bona pena venir⁴¹⁰ prin aygua de roses e lava'l-ne tot⁴¹¹, e axí serà sans.

<Capítol 21.> *De ferio interiora*⁴¹²

Quant se fer lo teu falchó ab altra ocel e·s corromp dintre, axí·l⁴¹³ metja: prin momia⁴¹⁴ e da-li'n a menjar, e carns piczons⁴¹⁵ calent, e feu⁴¹⁶ axí per .IX. dies e axí serà sans.

Aquests són los mals vicis que·ls maestres pogueren⁴¹⁷ trobar en los falchons⁴¹⁸.

<Capítol 22.> *De nudriment sens vici*⁴¹⁹

Con algun hom vol nodrir falcó puculul sens vici, feu axí que⁴²⁰ menuch carns de bochs o⁴²¹ de pols e no menuch altres carns, exceptat ala o cuxa o altre membra⁴²². Del primer ocel que prena, da-li'n [4v^a] a menjar aytant com se vuyla entrò al ters ocel. Quant vols que prena altre ocel, costrín-lo axí com damunt o avem dit⁴²³.

⁴¹⁰ *venir*: “venir de roses” Z¹, on ‘de roses’ anticipació, amb possible error per ‘a la cua’. Segueix “in cauda (caudam VY)” Lat.(BEMZCNPTVXY), “etcetera” Lat.(O), manca Lat.(U), manca cap. Lat.(F).

⁴¹¹ *tot*: “bene” Lat.(E), manca Lat.(BMOUZCNPTVXY), manca cap. Lat.(F). DRit.Glessgen indica només la cua.

⁴¹² *De ferio interiora*: “De ferio ī tīceca” Z¹, en llatí a Z¹ a causa, sembla, de no haver entès el traductor la darrera de les paraules, probablement ja corrupta al seu original; “De ferio in tinceta?” GARCIA (1999); “De colutacione cum alia ave” Lat.(T), “Quando se pertutit Capitulo XXI” Lat.(V), “Cum est falco corruptus intus ex percussione facta cum alia ave” Lat.(Y), manca rúbrica Lat.(CNPX), manca secció Lat.(BEFMOUZ); “Quando lo falcone è ferito per altro ucello” DRit. 21. | La presència d’aquest capítol a les versions catalana i italiana contradiu amb l’afirmació “Falta el capítulo ‘21. Quando se percutit’, ausente también en las demás traducciones” FRADEJAS (1985b), p. 74, n. 61.

⁴¹³ *e·s corromp dintre, axí·l*: “et corrupit se intus, sic” Lat.(CNPTVXY), manca secció Lat.(BEFMOUZ); “es corromp dintre. Axí·l” GARCIA (1999).

⁴¹⁴ *momia*: “nomina” Z¹ i GARCIA (1999); possible error per “pomeriam” Lat.(CTVXY), “pomeria” Lat.(NP), manca secció Lat.(BEFMOUZ); “pomeri” DRit. Tanmateix, la momia és una constant dins del gènere per a aquesta mena de patologies, la poma no apareix a cap dels tractats catalans de falconeria i la forma nomina reapareix a Z².

⁴¹⁵ *e carns piczons*: “cum carne (rame T) pupionis (pipionis NPTV, pionis Y)” Lat.(CNPTVXY), manca secció Lat.(BEFMOUZ); “e carns piczoni” GARCIA (1999).

⁴¹⁶ *feu*: “fe-u” GARCIA (1999), “fac” Lat.(CNPTVXY), manca secció Lat.(BEFMOUZ).

⁴¹⁷ *pogueren*: “poguen” Z¹, per manca d’abreviatura; “pogueren?” GARCIA (1999), “potuerunt (poterunt BU)” Lat.(BCNPTUVXY), manca Lat.(MZ), manca secció Lat.(EFO).

⁴¹⁸ Segueix “et in aliis avibus (vitiis TV)” Lat.(CNPTVX) –a Lat.(NP) manca “in falconibus et” precedent–, manca Lat.(BMUYZ), manca frase Lat.(EFO). Segons TILANDER (1963), p. 97, la frase es troba a la fi del cap. 20 a tots els manuscrits llatins que la contenen; Z¹, per contra, la ubica al mateix lloc correcte segons l’edició llatina.

⁴¹⁹ *sens vici*: “parvuli” Lat.(T), “parvi falconis” Lat.(Y), manca Lat.(BEOZV), manca rúbrica Lat.(CFMNPUX); “piccolino sença vicio” DRit. | DRcast. 22; DRfr. 22; DRit. 22.

⁴²⁰ *feu axí que*: “fe-u axí que” GARCIA (1999); “fac ut” Lat.(BZ), “faciat ut” Lat.(U), “faciat ita ut” Lat.(M), “sic nutrire debes” Lat.(E), “sic nutriat” Lat.(O), “ut” Lat.(F), manca Lat.(CNPTVXY).

⁴²¹ *o*: “vel” Lat.(BEFMOUZ), “et” Lat.(CNPTVXY).

⁴²² *no ... membra*: el sentit difereix de “et (quod NP) si aliam carnem comederit (comederit carnem B, comedet E), (forte E) perdet (perdit O) allam vel coxam (coxam F, cossam NP) vel aliud membrum” Lat.(BEFMOUZCNPTVXY), “ssi l’ das otra carne a comer, ssepas que perderà la pierna o el ala o otro miembro alguno” DRcast., “si mangiarà altra carne, perderà la ala overo coxa overo altro membro” DRit. Així, doncs, cal interpretar ‘exceptat’ com ‘perdrà’, referit a un efecte advers sobre el falcó en creixement.

⁴²³ Capítol 16.

<Capítol 23.> De nafra⁴²⁴

Quant as falchó nafrat sobre⁴²⁵ la pena on neix⁴²⁶, axí·l metja: prin *album* d'ou⁴²⁷ e oli d'oliva e mescla-ho ensems e hunta-li là hon ha la nafra. E guarde'l d'aygua, que no li toch en aquel loch. Quant veus mudar⁴²⁸, lava'l ab vi calent e feu⁴²⁹ axí entrò que aja grassa⁴³⁰. Si veus que aquel toch⁴³¹, posa aquí àloe. E si veus que sia nafrat al pits o sots la ala o en la costela⁴³² o en la cuxa, posa aquí estopa grossa bé atridada ab coltel dentrò que la mala carn sia corrosa. Depuys prin encens e sera egualment e sèu e *arasam*⁴³³, e destempra totes aquestes cosas al foch en la⁴³⁴ ola, e assò serà freÿt⁴³⁵. Con lo vols untar, fe-ho calent e <u>nta'l-ne⁴³⁶ ab pena dentrò⁴³⁷ fassa grassa⁴³⁸. E si veus

⁴²⁴ DRcast. 23; DRfr. 23; DRit. 23; DRsue. 139; AG XVIII, p. 1477, l. 28-41; *Cetrería* CVII [106]; *Modo* 47.

⁴²⁵ *sobre*: “sobra” GARCIA (1999).

⁴²⁶ *on neix*: “oneix” Z¹; “o·neix” GARCIA (1999); “ubi (et ibi Z, in loco ubi U) nascitur” Lat.(BMOUZNPTVXY), manca Lat.(E), manca cap. Lat.(F); “que naçe” DRcast.; “in quello luogo dove dee nascere” DRit.Ceruti; “dove nasce” DRit.Glessgen. Malgrat la possible edició ‘on eix’, segueixo la resta de la tradició.

⁴²⁷ *album d'ou*: “albendon” Z¹ i GARCIA (1999), probable error de còpia; “albumen (albuginem V) ovi (ovum O)” Lat.(BEMOUZCNPTVXY), manca cap. Lat.(F).

⁴²⁸ *veus mudar*: probable error de l'arromançador, segons “vis mutare” Lat.(BEMOUZCNPTVXY), manca cap. Lat.(F); “tu veux panser la plaie” TILANDER (1963).

⁴²⁹ *feu*: “fe-u” GARCIA (1999).

⁴³⁰ *grassa*: contrasentit en haver llegit “crassam/grassam”, enteneu ‘crosta’, segons “crossam” Lat.(CNPXY), “grossam” Lat.(BMOTUVZ), “aresam” Lat.(E), manca cap. Lat.(F); “la pénnola gruessa” DRcast.; “la crosta” DRit.

⁴³¹ Segueix “sibi (*manca* U) vulnus” Lat.(OUCNPTVXY), “plagam cum rostro vel cum pede” Lat.(E), manca Lat.(BMZ), manca cap. Lat.(F).

⁴³² *sots la ala o en la costela*: “in (*manca* EM) costatum (costato U, costatu MNPTVYZ, costa EO, costis B)” Lat.(BEMOUZCNPTVXY), manca cap. Lat.(F).

⁴³³ *sèu e arasam*: “feu enrasam” Z¹ per confusió de f/s llarga (de major facilitat a partir de ‘sèu’ que de ‘sepum’, arran d’un arromançament català anterior) i aglutinació de la conjunció i el substantiu amb substitució de la a- d’*arasam*, segons “sepum et pinguedinem (rasam BUZ, arasam E, raxiam M)” Lat.(BEUZNPTVXY), “et rasam” Lat.(O), manca capítol Lat.(F); “et la classa” DRcast.; “sepo o grasso in equale parte” DRit.; “feu e·nrasam” GARCIA (1999). Vegeu 29b, on es prepara el mateix emplastre, malgrat la variabilitat d’(a)*rasa(m)*. Esmeno malgrat la possibilitat remota d’una interpretació per part del traductor o del copista de ‘feu enrasam’ com ‘enraseu-ho amb l’olla’.

⁴³⁴ Segueix “ola” canç. Z¹.

⁴³⁵ *freÿt*: tot i que no en resulta un contrasentit, probable error de l'arromançador degut a una lectura dificultosa o a desconeixement de la traducció emp(l)astre (vegeu 29.8,b) –la confusió es veuria facilitada si hagués existit a un arromançament català previ amb “fet enpastret/enpastris (restrictius)” (existeixen exemples a altres tractats catalans de falconeria recollits al glossari)– segons “attractum” Lat.(CTVX), “attractivum” Lat.(NP), “tractum” Lat.(EMOUZ), “actratum” Lat.(Y), “atrahycum” Lat.(B), manca cap. Lat.(F); “tratto” DRit.Ceruti; “atractivo” DRit.Glessgen, ‘(einer Wunde) Schadstoffe entziehendes Pflaster / impiastro che attira corpi nocivi (da una ferita)’ GLESSGEN (1996), p. 661; “freÿt” GARCIA (1999). | *assò serà freÿt*: “hoc (*manca* U) erit (est NP) attractum (attractivum NP, tractum EMOUZ, actratum Y, athrahycum B)” Lat.(BEMOUZCNPTVXY), manca Lat.(F). | *Depuys ... freÿt*: més endavant, a 29b, “E puyt fe *manctum* de encens, de *rasa* e de cera”.

⁴³⁶ *e <u>nta'l-ne*: “entalne” Z¹; “e·nta'l-ne” GARCIA (1999); “et unge (ongè B)” Lat.(BMOUZNPTVXY), “postea eum unge” Lat.(E), manca cap. Lat.(F); “et ungielo” DRit. A 29b, la composició de l’emplastre esmentada a la nota anterior segueix amb “e unta aquel”.

⁴³⁷ *dentrò*: “d’entrò” GARCIA (1999), però és l’únic que edita així, la resta com ‘dentrò’.

⁴³⁸ *grassa*: contrasentit en haver llegit “crassam/grassam”, novament, enteneu ‘crosta’, segons “crossam” Lat.(CTVXY), “grossam” Lat.(MNOPUZ), “grossum” Lat.(B), manca Lat.(E), manca cap. Lat.(F).

que sia de mala carnositat, que no sia deliurat, lavora⁴³⁹ posa-hi *veride ramum*⁴⁴⁰ <fins que> de⁴⁴¹ tota mala carn sia corrosa⁴⁴². Depuys posa-hi engüent blanch e serà sanat.

<Capítol 24.> De mudació dels falchons⁴⁴³

[4v^b] Quant vols aquel tost mundar, en mig loch del mes de⁴⁴⁴ febrer posa aquel en muda e da-li a menjar totes carns entrò al mig loch de⁴⁴⁵ març. Depuys posa'l en .I^a.⁴⁴⁶ concha plena d'aygua e da-li més a menjar. E si veus que axí no-s⁴⁴⁷ mut, prin la recuita⁴⁴⁸ de la leyt ab mel e unta'n la carn e da-li'n a menjar; si axí⁴⁴⁹ no-s muda, prin rana⁴⁵⁰ e fe-na pols e posa'n sobre la carn e da-li'n, e axí mundar s'à⁴⁵¹. E garde't que no-l tragues de la muda dentrò que les penes sien complides. E con⁴⁵² lo trauràs de munda⁴⁵³, garde't que no-l tengues a la calor. Puxes peix-lo ab carn de pol lavada en aygua e ti-lo molt en la man. E no vages a cassar dentrò a .XV. dies; depuys, si fer-ho

⁴³⁹ *lavora*: “tunc” Lat.(E), manca Lat.(BMOUZNPTVXY), manca cap. Lat.(F).

⁴⁴⁰ *veride ramum*: “viride ere (here V)” Lat.(CNPTVXY), “viridem eris” Lat.(B), “verderamum” Lat.(EM), “viride eris” Lat.(Z), “viridem ramum” Lat.(U), “viride ramis” Lat.(O), manca cap. Lat.(F); “verí de ramum” GARCIA (1999).

⁴⁴¹ <fins que> de: “de” GARCIA (1999) i n. “de vol dir ‘a fi que’”.

⁴⁴² *posa-hi... corrosa*: afegeixo la manca de ‘dentrò’ (explicable per un salt d’igual a igual a ‘de’) de forma modernitzada, segons “accipe de (*manca* BEMZU) viride ere (viridem eris B, verderamum EM, viride eris Z, viride ramum U, viride ramis O, viride here V) et mitte (pone EMZ) ibi donec mala caro corrodatur (corodatur BE, concordatur CX)” Lat.(BEMOUZCNPTVXY), manca cap. Lat.(F); “et póngela en la llagua ffasta que la carne mala sea comida” DRcast.; “et ponilo inelo luoco, perfin che la carne se corrodará” DRit.

⁴⁴³ DRcast. 24; DRfr. 24; DRit. 24; Pietro de Crescenzi, X, 11; *Modo* 48.

⁴⁴⁴ *loch del mes de*: manca a Lat.(BEFMOUZNPTVXY).

⁴⁴⁵ *loch de*: manca a Lat.(BEFMOUZNPTVXY).

⁴⁴⁶ *posa'l en .I^a.*: “mitte eum in” Lat.(CTVXY), “pone (mitte NOPU) ante eum” Lat.(EFMNOPU), “pone eum ante eum una[m]” Lat.(B), “tu pone ei” Lat.(Z). A una indicació similar del cap. 31, Z¹ tornarà a indicar posar-hi l’ocell, divergent de tots els testimonis llatins estudiats per TILANDER (1963).

⁴⁴⁷ *no-s*: “no’s” GARCIA (1999).

⁴⁴⁸ *recuita*: “recinta” Z¹ degut a confusió de lletres in/ui per part del copista, segons “recuit: 3. Llet presa amb herbacol i deixada escórrer dins un drap, de manera que se n’elimini la part aquosa” i “recuita: 3. Peça rodona de brosat amb sucre, feta amb motle, de devers sis o set cm. de diàmetre (Eiv.)” DCVB, “recocta” Lat.(CX), “recoctam” Lat.(FMNPUYZ), “recoctam” Lat.(BEOT), manca Lat.(V); “reiciuta” GARCIA (1999), amb nota “DCVB s. v. *recisar*, ‘reduir, minvar d’una quantitat...’”.

⁴⁴⁹ *axí*: “propter hoc” Lat.(BEMOUZ), “per hoc” Lat.(F), manca Lat.(CNPTVXY).

⁴⁵⁰ *rana*: “rama” Z¹; segons “ranam” Lat.(EFMOUZCPTVXY), “ranas” Lat.(B), manca paràgraf Lat.(N); “ranam” Pietro de Crescenzi, X, 11.

⁴⁵¹ *e axí mundar s’à*: “Et si se muttabit” Lat.(CTVXY), “Et si non volt mutari” Lat.(NP), corromput Lat.(F), manca Lat.(BEMOUZ). | *mundar s’à*: “mudar s’a” GARCIA (1999).

⁴⁵² *con*: “com” GARCIA (1999).

⁴⁵³ *munda*: “mutta” Lat.(BFOUZNPTVXY), “muda” Lat.(EM). Malgrat el possible error per ‘muda’, la reiteració anterior del verb ‘mundar’, poster també erroni, per ‘mudar’ m’obliga a considerar una ambivalència de grafies i a no esmenar. Apunto diverses hipòtesis per a aquesta ambivalència: la utilització de la forma ‘munda(r)’ quan es tradueix el mot llatí amb doble tt, *mutta(re)*; arran de l’accepció, una interferència amb els significats mondar (interpretació metafòrica de la pèrdua del plomatge), purificar [accepció medieval de mundar que implica una interessant conceptualització del canvi de ploma, vinculable al provençal i al francès segons Fr. *munder*, ‘nettoyer; débarasser de qc; se purger; se débarasser de. Lat. CG *emundabuntur*, R *mundabantur*, Fr. *mund*, ‘propre; pur, de consistance et de couleur normales. Lat. CX *mundus*. Cf. prov. *mund*’ (Tjerneld, *Moamin*, p. 378)] o munda (bruta, per la possible acumulació de femtes, de plomes, de restes de menjar, etc., en aquella cambra, o referida al plomatge vell, descolorit).

pots, primerament fe-li pendra .I. ocel qui ha <nom> liberti⁴⁵⁴. Tu⁴⁵⁵, maestre, segons ta volentat muda'ls, e no poden ésser mals, si no serà ta colpa⁴⁵⁶.

<Capítol 25. De grassea>⁴⁵⁷

Quant veus que massa és grassa, no cas⁴⁵⁸ ab aquel. Si casses⁴⁵⁹ ab aquel, no pren ocel e tost iria-sse'n a altre part e no tornaria a tu. Fe-ho axí: prin carn de pol poch e mit-la en aygua freda, [5r^a] e da-li'n a menjar dentrò age miya carn. E si veus que torn volenter a tu e bona volentat aja, lavors⁴⁶⁰ tramit-lo als ocels; e si veus que bé prena ocels, tingues-lo tots temps en aquella grassea. E si axí no ho fas, mal maestre és; per rahó d'assò tots los falchons e estors e esparvers prenen mal vici.

<Capítol 26.> De cuytura, en qual manera la cuyt⁴⁶¹

Dancus rey aquestes cosas cone<c>h⁴⁶² en qual manera pogués coura sos ocels que no fossen preses de gota: la primera coedura sots lo lacrimal <de l'>uy⁴⁶³ e profita

⁴⁵⁴ *ha <nom> liberti*: “ha librci” Z¹; “dicitur livertinus (liveritinus NPTV, levertinus M, levracinus O, linistinus Z, livinicius *i al marge* laviscinus U)” Lat.(MOUZCNPTVXY), “vocatur luypanus” Lat.(B), “dicitur liverius” Lat.(E), manca Lat.(F); “liurtino” DRit.Ceruti; “leveretino” DRit.Glessgen, qui l’identifica amb el torlit, ‘Europäischer Triel / occhione, gran piviere (*Burhinus oedictenus oedictenus* L.)’ GLESSGEN (1996), p. 507, cf. pp. 507-8; “ha libra” GARCIA (1999). Vegeu ALESSIO.

⁴⁵⁵ *liberti. Tu*: “libra. Tu” GARCIA (1999), i en nota “Crec que el sentit és ‘un ocell que hages alliberat tu’. Si obviem els testimonis llatins i llegim ‘libra’ (assumint ‘a’ per ‘ci’ arran d’una grafia d’‘a’ diferent a l’habitual del copista), tal com estableix GARCIA (1999), s’obren dues possibilitats menys probables: (1) interpretar com ‘que alliberes tu, maestre’, però corromp la frase llatina, comporta una greu dificultat de puntuació i l’alteració d’altres estructures similars al mateix còdex, implica la manca de diverses lletres i mots, com ara ‘ha<s> libra<t> tu. <Tu>’, i suposaria una expressió inèdita als tractats de falconeria catalans, on s’utilitza ‘soltar (de mà)’ en aquest sentit; (2) considerar un ocell salvatge, amb ‘haver’ per ‘ser’, però també contravé tota la tradició llatina i no és retroba enlloc a la catalana.

⁴⁵⁶ *dies; ... colpa*: “dies, postea (et tunc Z), si poteris (potes MOUZ), facias (fac MO, prius fac U) eum (*manca* U, ipsum M, eam TV, ei P) (prius OZ) capere avem (oxellum U, ocellum Z, illum ocellum O) que (qui U, quod O) dicitur livertinus (liveritinus NPTV, levertinus M, levracinus O, linistinus Z, livinicius *i al marge* laviscinus U). Et tu, magister, secundum voluntatem tuam (*manca* M, eum M) mutta (muta M), quare (quoniam M, quia NPTV, nam U, et OZ) (ipse MUZ) non (*manca* O) potest (*manca* OY, poterit M) esse mala (malus MOUZ) nisi culpa tua (tua culpa O, fuerit tua culpa M, ex culpa tua Z, sit tua culpa U)” Lat.(MOUZCNPTVXY), “dies, postea, prius fac capere ocelum qui vocatur luypanus” Lat.(B), “dies, postea, si potes invenire prius illum ocellum qui dicitur liverius invenias et tunc falco tuus non potest esse malus in tua culpa” Lat.(E), manca Lat.(F); “dies depuys. Si fer-ho pots, primerament fe-li pendra I ocel qui ha libra. Tu, maestre, segons ta volentat muda'ls e no poden ésser mals si no serà ta colpa” GARCIA (1999).

⁴⁵⁷ Segueixo lliçó taula. | DRcast. 25; DRfr. 25; DRit. 25.

⁴⁵⁸ *cas*: del verb cassar (caçar), segons “veneris” Lat.(BEMOUZCTVXY), “venaveris” Lat.(NP), manca cap. Lat.(F).

⁴⁵⁹ *casses*: “cassés” GARCIA (1999); “venaberis” Lat.(BEMOUZCTVXY), “venaveris” Lat.(NP), manca cap. Lat.(F).

⁴⁶⁰ *e bona volentat aja, lavors*: manca a Lat.(BEMOUZCNPTVXY), manca cap. Lat.(F).

⁴⁶¹ *en qual manera la cuyt*: manca a Lat.(BEOUZV), però la rúbrica “Modus cauterizandi ne guttam incurrat” Lat.(Y) guarda una certa similitud, manca rúbrica a Lat.(CFMNPTX). | DRcast. 26; DRfr. 26; DRit. 26; DRsue. 140; AG XVIII, p. 1477, l. 42 – p. 1478, l. 5; *Cetrería* CVIII [107]; *Modo* 49; Ceruti 57.

⁴⁶² *cone<c>h*: “coneh” Z¹, amb abreviatura supèrflua sobre la ‘n’; “cogitavit et cognovit” Lat.(CNPTVXY), “cognovit et cogitavit” Lat.(MOUZ), “cogitavit” Lat.(BEF).

⁴⁶³ *lo lacrimal <de l'>uy*: “oculis” Lat.(CNPTVXY), “lacrimali (lacrimabili Z) oculi (oculo EMZ)” Lat.(BEFMOUZ). Destaco el provençal “de sotz los olhs” DRit.Ceruti. El ms. Z manifesta una certa

al vis; l'altre coadura fasses en la sumitat del cap per dolor⁴⁶⁴; la .III. coadura fasses en la⁴⁶⁵ sola del peu per rahó de gota⁴⁶⁶. E totes les coedures són bons a fer al mes de març.

<Capítol 27.> De fístula⁴⁶⁷

Quant veus *marceam* córrer⁴⁶⁸ per les nars⁴⁶⁹ e <no>⁴⁷⁰ pots menjar e put, lavora⁴⁷¹ sàpies que ha fístula. Axí·ll metja: pela aquel⁴⁷² derrera al cap e unta'l ab sagí o ab mantega⁴⁷³. E puys cerca⁴⁷⁴ les venes qui *cedent*⁴⁷⁵ als uyls e tayla aqueles. E prin .I^a. verga prima de ferra⁴⁷⁶ e calfa-la al foch [5r^b] e cou-lo que ischa de l'altra⁴⁷⁷ part. E

inseguretats en aquesta expressió, que a Z² 2 resulta en “lo lacrimal de l'uyl [ms. muyl]”. | L'*Epistola ad Ptolomeum* 26 recomana aplicar el botó de foc “sobre lo nas, on lo cors s'i ajusta” per a la mateixa indicació.

⁴⁶⁴ *del cap per dolor*: “del capo per purgare lo capo” DRit.Ceruti.

⁴⁶⁵ *la .III. coadura fasses en la*: “supra (super B) nodum ale (de ala BEMU) pro gutta (*manca* E, propter guttam F, contra guttam ale U) [et (aliam BEO, alium F, aliam fac M, aliam cocturam facias U) in renibus (renes EOU, renis M) pro gutta (guta B, *manca* EO, propter guttam F) (*llacuna* CNPTVXYZ)] et (*manca* BET, alium F, aliam O, aliam fac M, aliam cocturam fac UZ) in” Lat.(BEFMOUZCNPTVXY), “sur la jointure extérieure de l'aile, dans les reins et la” TILANDER (1963). A banda d'una manca al ms. llatí font directa o remota de Z¹ pel salt d'igual a igual a “in” present a Lat.(CNPTVXYZ), possible omissió intencionada de l'arromançador per ignorància de la traducció d'aquesta zona anatòmica alar, en consonància amb la dificultat de traducció d'una altra similar a Z⁵ 8(11/11').

⁴⁶⁶ *en la sola del peu per rahó de gota*: “supra nodum ale pro gutta [et in renibus pro gutta] et in planta pedis” mss. Lat. D., on el salt d'igual a igual correspon al grup Lat.(CNPTVXY) i a Lat.(Z); compareu amb “Quant ha podagra, axí·ll metja: cou-lo en les soles dels peus ab carta [ms. cana] *bombicina*” Z², 16.

⁴⁶⁷ DRcast. 27; DRfr. 27; DRit. 27; DRport. (I) IV; DRsue. 141; DRit.Ceruti 51; AG XVIII p. 1478, l. 6-12; *Modo* 44; *Sahagún* III, XV; “De fistula, vigessimus septimum capitulum” Gil (*De accipiter* 8.27), p. 212, l. 22, cap. sencer l. 22-28 (f. 17r), parcialment reprès a Gil (*De accipiter* 8.31), p. 214, l. 18-21 (f. 17v).

⁴⁶⁸ *marceam córrer*: “putredinem fluere” Lat.(CNPTVXY), “marceam currentem” Lat.(BO), “marceam” Lat.(E), “marciam currentem” Lat.(M), “currit sanies” Lat.(F), “saniem fluentem” Lat.(Z), “marciam et sanguinem currentem” Lat.(U).

⁴⁶⁹ Segueix “avis” Lat.(ECTXY), manca Lat.(BFMNOPUVZ).

⁴⁷⁰ *e <no>*: “et non” Lat.(BEFMOUZCNPTVXY).

⁴⁷¹ *lavora*: manca Lat.(BEFMOUZCNPTVXY).

⁴⁷² Segueix “aliquantulum” Lat.(CNPTVXY), manca Lat.(BEFMOUMZ).

⁴⁷³ *o ab mantega*: “et si non (non potest X) habueris (habes BU, habetur NP) assungiam (*manca* BUY, assungia NP), de butiro unge eum (eam TV; unge eum de butirum NP, unge de butiro BU, de butyro Y)” Lat.(BUCNPTVXY), “vel cum (de M) butiro (bodro O)” Lat.(EMOZ), “vel butiro” Lat.(F).

⁴⁷⁴ *cerca*: “cerea” Z¹; “invenes” Lat.(EMOZCXY), “invenias” Lat.(BNPTUV), “vide” Lat.(F); “incidi” Gil, *De accipiter* 8.27, p. 212, l. 26 (f. 17r) i cap. 8.31, p. 214, l. 18 (f. 17v), expressat al final de la frase a Z¹; “trova” DRit.Ceruti.

⁴⁷⁵ *cedent*: “cedem” Z¹, enteneu “van”, del llatí *cedo*; “vadit” Lat.(BEFMOUZ), “cadit” (llicó errònia segons Tilander) Lat.(CNPTVXY); “risponde” DRit.Ceruti. GARCIA (1999) anota “*el DCVB recull cedar, però amb altres significats. Potser ací cedem prové de cadit L, llicó dolenta segons T i que també apareix en CNPTVXY*”.

⁴⁷⁶ *I^a. verga prima de ferra*: “acum ferream” Lat.(MZCPTVXY), “anguelam ferream” Lat.(O), “agiculam” Lat.(E), “agodam, *interliniat* acum ferream” Lat.(U), manca Lat.(N), “ferream” Lat.(B), “acu ferrea” Lat.(F).

⁴⁷⁷ *altra*: “alia” Lat.(BEFMOUZ), manca Lat.(CNPTVXY), “altera” Lat.(E). El traductor o el copista català podria haver subsanat l'omissió del grup al què pertany el manuscrit llatí font de Z¹.

prin mantega tots dies e unta-li-o, e lavora⁴⁷⁸ posa aquel en loch <c>alt⁴⁷⁹ entrò a .IX.⁴⁸⁰ dies, e axí serà sans.⁴⁸¹

<Capítol 30.> De verí de serp, de granota o de raspero⁴⁸²

<Text capítol 29.a> Quant⁴⁸³ auràs⁴⁸⁴ falchó, veges que no·l pos sobre fust marcideu⁴⁸⁵. Per so no l'i deus posar, que no sia aquí verí de serp⁴⁸⁶ o de granota o de raspo. Axí·l metja⁴⁸⁷: prin triaga e .III. grans de *junipari*⁴⁸⁸ e da-li'n ab carn d'ase⁴⁸⁹, e

⁴⁷⁸ *lavora*: manca Lat.(BEFMOUZCNPTVXY).

⁴⁷⁹ <c>alt: “alt” Z¹; “calido” Lat.(BEFMOUZCNPVXY), manca Lat.(T); “calido T” GARCIA (1999) n.

⁴⁸⁰ IX: “III” Z¹ i GARCIA (1999), qui anota “IX T”; “IX” Lat.(BEFMOUZCNPTVXY).

⁴⁸¹ Segueix cap. 28 “De ungula” Lat.(EFMOUZCNPTVXY), manca Lat.(B). Z¹ ni tan sols el recull a la taula, però Z² 26 fa referència a aquest capítol de Z¹, índici d'una possible badada per part de l'arromançador o del copista català, potser deguda a un salt d'igual a igual [pe. “dies, et sanabitur” finalitza els caps. 27 i 28, fins i tot “novem dies” a Lat.(FM)] que impliqués la pèrdua del capítol sencer, capítol que també manca a Lat.(B). Aquesta pèrdua es subsanada pel “Capítol .XII. Qui parla que si l'esperver pert alguna unglà” F I.2.21., f. 116v-117, en especial per la segona part d'aquell, que ens permet disposar-ne en traducció catalana. Present a DRcast. 28; DRfr. 28; DRit. 28; DRsue. 142; AG XVIII, p. 1478, l. 13-15; *Cetreria* CVIII [108]; *Modo* 51.

⁴⁸² *De verí de serp, de granota o de raspero*: “De balneo” Lat.(BEZ) (Tilander li atorga la preferència), “Balneandi” Lat.(T), “De balneis” Lat.(O), “Quando balneatur” Lat.(Y), “De balneo et veneno Capitulo XXVIII” Lat.(V), manca Lat.(CMNPUX). El text correspon al cap. 29 “[De balneo]” Lat.(especialment secció a), però “De balneo et veneno Capitulo XXVIII” Lat.(V), i la rúbrica al 30 “De veneno”. GARCIA (1999) cap. 29. La menció del verí de serp, de granota o de gripau al text podria haver influït en la rúbrica i haver derivat en la confusió de les correspondències adients segons TILANDER (1963) amb la consideració del ocell verinós després d'untar-se amb la secreció sebàcia uropigial; el resultat és un ordre correcte del text, malgrat que les rúbriques indiquin una alteració de l'ordre respecte a l'edició crítica llatina de TILANDER (1963). Tanmateix, la rúbrica 29 manca a Lat.(CMNPUX) i la 30 a Lat.(CMNPVX), i les rúbriques i l'estructura de la versió catalana a 29-30 s'adiu més amb els continguts respectius que no pas als testimonis llatins estudiats per TILANDER (1963), de manera que podria arrelar a la versió primigènia. | DRcast. 29; DRfr. 29; DRit. 29; DRsue. 143 y 144; AG XVIII, p. 1478, p. 15-21; *Modo* 52. | *de serp, de granota o de raspero*: manca Lat.(BEOZTY), manca rúbrica Lat.(CMNPVX), manca cap.30 Lat.(F).

⁴⁸³ *Quant*: “Duant” Z¹, malgrat que el copista sembla haver indicat ‘q’ a l'il·luminador.

⁴⁸⁴ *auràs*: “balneas” Lat.(BMOUZCTVXY), “vis balneare” Lat.(E), “mutas” Lat.(NP), manca frase Lat.(F). Tres hipòtesis al respecte: (1) error de lectura (“habeas” per “balneas”), (2) una alteració voluntaria (s'adiu més amb el contingut i el sentit del capítol que no pas els testimonis llatins estudiats per Tilander), o (3) un possible arrelament a la versió llatina primigènia. GARCIA (1999) n. “balneas T”.

⁴⁸⁵ *marcideu*: “martideu” Z¹, esmeno segons la majoria dels testimonis llatins, tot i que el DCVB recull el verb ‘mortir’, que podria resultar en la forma ‘mortideu’; “marcidum” Lat.(BFOUZCNPTVXY), “morcidum” Lat.(M), “mortice” Lat.(E).

⁴⁸⁶ Segueix “vel tarantule (trantule Z, tritancule Y, de caranca O, taratanta M, rananca, *interliniat* aranea U)” Lat.(FMOCNPTUVXY), manca Lat.(BEZ).

⁴⁸⁷ *Axí·l metja*: “[Et si evenerit (veniret O) quod ista falconem morderent (morderent falconem sic medica O),]” Lat.(OU), “quod si ista mordeant, sic medere” Lat.(B), “et si aliqua istarum morderet eum, sic medica eum” Lat.(E), “et si accideret quod istorum aliquis morderet falconem, sic medica” Lat.(Z), “Quod si evenerit, sic medica” Lat.(M), manca Lat.(CFNPTVXY).

⁴⁸⁸ *de junipari*: “de grampari” Z¹, per possible error de lectura de ‘j’ i abreviatura de re/ra, transformant-la en gra-, més confusió de lletres ni/m, segons “juniperi (juniperi, hoc est zeneverum M)” Lat.(CMNOPU), “juniperii” Lat.(EX), “juniripari” Lat.(T), “viniriperi” Lat.(V), “uni piperis” Lat.(B), “piperis” Lat.(Z), manca Lat.(FY).

⁴⁸⁹ *carn d'ase*: la possibilitat d'una alteració voluntària (potser per desconeixement del tipus de pedra), l'administració de carn d'ase contra la tinya a l'*Epistola ad Ptolomeum* 11(2) i la manca de la font directa de Z¹ ens impedeixen esmenar, malgrat el possible error segons els testimonis llatins estudiats per TILANDER (1963), “petra asinina (asenina E, affine B, assinina T, asinina i *interliniat* assicia U, asma Z)” Lat.(BEMOUZCNPTVX), manca Lat.(FY).

garde'l d'aygua entrò a .IX.⁴⁹⁰ dies. E lavores⁴⁹¹ prin granota e crema-la en .I. test e fe'n pols, gite'n sobre⁴⁹² les carns⁴⁹³ del gath, da-li'n⁴⁹⁴ e lavores serà sans.

<Capítol 29.b> De mors d'alcuna bèstia⁴⁹⁵

Si alcuna bèstia mordrà lo teu falchó, axí'l metja: pela'l en aquel loch on és mordut e, si és poch⁴⁹⁶, fe aquel gran ab raor, e prin mantega e fe-la calenta e unta'l-ne aquí. E puys fe *manctum*⁴⁹⁷ de encens, de *rasa*⁴⁹⁸ e de cera <i de sèu>⁴⁹⁹ e unta aquel, e axí serà sans.

<Capítol 29.a> De bany⁵⁰⁰

<Text capítol 30> Quant lo falchó s'és banyat e aquel tots⁵⁰¹ te se unta, mal tocar-lo fa, car verinós <ha>⁵⁰² lo flanch⁵⁰³ [5v^a] e-ls peus. E si vols portar aquel⁵⁰⁴, ages bon guant, car si-t trochava⁵⁰⁵ la mà tua, gran mal te faria.

⁴⁹⁰ .IX.: malgrat el possible error segons tots els testimonis llatins estudiats per TILANDER (1963), “VIII” Lat.(BEMOUZCNPTVXY), manca Lat.(F) –“novem” AG, p. 1478, l. 19–, no esmento degut a la baixa probabilitat d'una confusió entre ambdues xifres romanes, la coincidència amb Albert Magne, l'aclaparadora majoria de la xifra ‘.IX.’ respecte al ‘.VIII.’ als tractats de falconeria medievals, l'elevat simbolisme de la xifra nou (nombre perfecte, tres vegades tres) dins de l'aritmologia cristiana, una possible alteració voluntària a Z¹ i la manca de la font directa de la versió catalana.

⁴⁹¹ E lavores: “Et” Lat.(BMOUCPTVXY), “Postea” Lat.(E), manca Lat.(FNZ).

⁴⁹² gite'n sobre: “pulveriza” Lat.(BEMOUZCNPTVXY), manca Lat.(F).

⁴⁹³ carns: “cares” Z¹, error de còpia, segons “carnem” Lat.(BEUCNPTVXY), “carne” Lat.(FMZ), “carnes” Lat.(O).

⁴⁹⁴ Segueix “comedere” Lat.(OCX), “ad manducandum” Lat.(EZ), manca Lat.(BFMNPTUVY).

⁴⁹⁵ Manca a taula. El text correspon al cap. 29 (en especial secció b) “[De balneo]” Lat., excepte “De balneo et veneno Capitulo XXVIII” Lat.(V); cap. 29 GARCIA (1999); AG XVIII, p. 1478, l. 22-25. | *De mors d'alcuna bèstia*: “De morsu bestie” Lat.(B), “De morsu bestiarum” Lat.(O), “Pro morsura” Lat.(Y), “De morsura” Lat.(E), manca rúbrica Lat.(MUZCNPTVX), manca secció Lat.(F); “De ipsius morsu, quando, scilicet, mordetur ab aliquo, trigessimum tercium capitulum” Gil (*De accipiter* 8.33), p. 216, l. 3 (f. 17v), text l. 6-8 (“[De quando muerde alguna cossa al ffalcón]” DRcast.).

⁴⁹⁶ Segueix “plaga” Lat.(ZCNPTVXY), manca Lat.(BEMOU), manca paràgraf Lat.(F).

⁴⁹⁷ *manctum*: l'arromançador desconeix la traducció emp(l)astre (vegeu 23.8), amb probable confusió de lletres tr/m (potser influenciat per l'Ar. *marham*) i abreviatura supèrflua de ‘n’, segons “tractum” Lat.(U), “attractum” Lat.(MOCNPTVXY), “emplastrum” Lat.(Z), alterat Lat.(E), manca paràgraf Lat.(BF).

⁴⁹⁸ *rasa*: “rasa” Lat.(CNPXYZ), “raza” Lat.(V), “raxa” Lat.(MOT), “resina” Lat.(B) i AG, p. 1478, l. 24, alterat Lat.(E), manca paràgraf Lat.(F).

⁴⁹⁹ <i de sèu>: malgrat el possible salt d'igual a igual a ‘e’, ho considero omissió deguda a incomprensió o desconeixement de l'equivalència per part de l'arromançador, en haver estat corromput també al mateix emplastre a 23(8), segons “et de (manca BMOZ) sepo (sepe B, sopo U)” Lat.(BMOUZNPTVXY), alterat Lat.(E), manca paràgraf Lat.(F).

⁵⁰⁰ *De bany*: “De veneno” Lat.(BOZ) (Tilander li atorga la preferència), “De balneo” Lat.(E), “Modus portandi falconem cum est balneatus” Lat.(Y), “De falcone venenato in flato et in pedibus” Lat.(T), manca rúbrica Lat.(CMNPUVX), manca cap. Lat.(F). El text correspon al cap. 30 “De veneno” i la rúbrica al 29 “De balneo”; vegeu l'estudi introductor. | DRcast. 30; DRfr. 30; DRit. 30.

⁵⁰¹ tots: llegiu “tot”, segons l'etologia i la fisiologia de l'ocell de caça; manca Lat.(BEMOUZCNPTVXY), manca cap. Lat.(F); GARCIA (1999) anota “*Deu ser tost, o tot*”.

⁵⁰² <ha>: possible salt per confusió amb ‘lo’, “habet” Lat.(BEOUZNPTVXY), “est et habet” Lat.(M), manca Lat.(V), manca cap. Lat.(F); “[ha]” GARCIA (1999) al final de la frase.

⁵⁰³ *flanch*: en no resultar un contrasentit i mancar-nos el manuscrit font de Z¹, no esmento el probable error de lectura “flancum” per “flatum” Lat.(BMOUZNPTVXY), “alatum” Lat.(E), manca Lat.(V), manca cap. Lat.(F). Les dues opcions, ‘flanc’ i ‘alè’ (flat) són factibles, la primera en haver-se aplicat la secreció

Quant és banyat e vols tost cassar ab aquel, lavora bufa⁵⁰⁶ ab aygua e vé⁵⁰⁷ a la cassada.⁵⁰⁸

<Capítol 31. De falcons munterins>⁵⁰⁹

Altres falchons hi à⁵¹⁰ qui són apelats munterins. E aquests són de gran ardiment e són molt contrarioses. Negun hom no sap guardar aquests falchons axí com se cové⁵¹¹. Si u⁵¹² vols guardar axí com aquest libre diu, aquests⁵¹³ falchons no prenen pochs oucels, mas grans; més se cové aquels tenir en la mà e fer aquels molt⁵¹⁴ vetlar que altres falchons. E tu, mestre, ages aquels ne molt magres⁵¹⁵ ne molt grasses⁵¹⁶; e si són malaltes, axí·ls cura: si alcun mal qui damunt és dit pendrà aquels, <no els mediqueu> sinó⁵¹⁷ ab passara⁵¹⁸ o ab piccione; e puxes prin ola nova e compleix-la d'aygua e posa-

sebàcia de la glàndula uropigial al plomatge (del flanc) per a recuperar les seves propietats perdudes amb el bany, i la segona per haver-se-la aplicat amb el bec i poder interpretar-se que li produeix un alè tòxic.

⁵⁰⁴ Segueix “foras” Lat.(BEMOUZCNPTVXY), manca cap. Lat.(F).

⁵⁰⁵ *car ... faria*: en no resultar un contrasentit i conservar-se testimonis llatins similars, no esmeno malgrat que una altra possibilitat d'edició més lògica és ‘car si'l trochava, la mà tua gran mal te faria’, esmenant ‘t’ a ‘l’ i canviant la puntuació, en consonància amb “perché se lo pertusará, te farà assai male a la mano” DRit.; “quia, si perforaret quantum tibi faceret magnum malum” Lat.(E), “et, si forat tibi manum faciet tibi magnum malum” Lat.(U), “quod, si eum perforaverit faciet ibi malum” Lat.(Z), “quia, si perforabit faciet magnum malum ad manum” Lat.(NP), “quia, si forat (manum), magnum malum facit tibi” Lat.(O), “et non te ledet” Lat.(B), “ne tibi perforaret manum” Lat.(M), “quia, si forabit manum, malum (*manca* V) faciet tibi” Lat.(CTVXY), manca cap. Lat.(F).

⁵⁰⁶ *lavora bufa'l*: “borfa eum” Lat.(B), “burfa eum” Lat.(UZ), “sburfa eum” Lat.(E), “suburfa eum” Lat.(M), “asperge eum (eam TV)” Lat.(CNPTVXY), manca capítol Lat.(F), manca frase Lat.(O).

⁵⁰⁷ *vé*: “ve” GARCIA (1999).

⁵⁰⁸ Segueix “(Et EY) Ista est perfecta (perfecta medicina et NP) natura falconum (falchonum probata E)” Lat.(BEUZNPTVXY), manca frase Lat.(MO), manca cap. Lat.(F).

⁵⁰⁹ També manca rúbrica Lat.(FMNPIX). | DRcast. 31; DRfr. 31; DRit. 31.

⁵¹⁰ *à*: “ha” GARCIA (1999).

⁵¹¹ *axí com se cové*: “sicut alios” Lat.(MOUZNPTVXY), “ut reliquos” Lat.(B), “sicut iste alios” Lat.(V), “bene” Lat.(E), cap. alterat Lat.(F).

⁵¹² *Si u*: en no resultar un contrasentit, mancar-nos la font de Z¹ i divergir el final de la frase anterior respecte als testimonis llatins estudiats per TILANDER (1963), no esmeno el possible error segons “nisi” Lat.(BEMOUZCNPTVXY), alterat Lat.(F). Vegeu la nota següent.

⁵¹³ *aquests*: “Tales” Lat.(CNPTVXY), “Isti” Lat.(BEMOUZ), alterat Lat.(F). Si es desitjés mantenir el sentit dels llatins i s'esmenés “Si u ... aquests”, diferents opcions serien (1) ‘...’, si no·ls guarda axí com aquest libre diu. Aquests’, per semicorrecció, confusió u/n i incorporació de la ‘r’, potser per simetria amb l'aparició anterior, (2) ‘...’, si n<o·ls> vols guardar axí com aquest libre diu. Aquests’, per salt d'igual a igual amb confusió n/u, (3) ‘...’, si <no> (u) vols guardar axí com aquest libre diu. Aquests’, per salt i possible confusió n/u/v, (4) ‘...’, <excepte> si u vols guardar axí com aquest libre diu. Aquests’, per salt, amb incorporació moderna, segons “...”, nisi ita custodiat (custodierat BE) sicut (*manca* B, sicuti M, ut U) iste liber (liber iste M) dicit. Tales (Isti BEMU)” Lat.(BEMUCNPTVXY), “sicut alios, nisi ita custodiat ut continetur in hoc libro. Isti” Lat.(O), “sicut alios, nisi ita custodiat secundum documenta istius libri. Isti” Lat.(Z), alterat Lat.(F).

⁵¹⁴ *molt*: “plus” Lat.(EFOZCNPTVXY), “multum” Lat.(BMU). Tot i la possibilitat d'un intercanvi entre els mots ‘més’ i ‘molt’ d'aquesta frase, tal com anota GARCIA (1999) seguint DRcast., la frase fa ple sentit en català medieval en considerar el ‘més’ inicial extensiu a ambdues recomanacions per als falcons munterins respecte als altres falcons; la versió catalana podria haver intentat seguir, en aquest punt, la traducció literal.

⁵¹⁵ *magres*: “pingues” Lat.(EZCNPTVXY), “macros” Lat.(FO), “magros” Lat.(BMU).

⁵¹⁶ *grasses*: “macros” Lat.(BECNPXY), “crassos” Lat.(MO), “macras” Lat.(TV), “pingues” Lat.(F), “grassos” Lat.(U), “macilentos” Lat.(Z).

⁵¹⁷ <no els mediqueu> *sinó*: “non medicare eum nisi” Lat.(EOCNPTVXY), “non medicare nisi” Lat.(BMZ), “noli medicare eos nisi” Lat.(U), cap. alterat Lat.(F). Possible salt d'igual a igual “aquels, <no mediqueu aquels>”.

la al forn, e cou-la molt e mit-la en concha d'aram e posa aquel dins⁵¹⁹; e si beurà, serà guarit⁵²⁰; e si no·n⁵²¹ beurà, metja aquel ab les damunt d'ites medicines e lavora⁵²² mit-lo in stia⁵²³. E si·l⁵²⁴ pots aver sans,⁵²⁵ aquests són los meylors falchons qui sien al món.⁵²⁶

Quant los vols co[5v^b]strènyer⁵²⁷, escortxa una galina e fe .III.⁵²⁸ porgatoris e da'ls-en. E si vols aver aquels sans⁵²⁹, age unguent de muscat e unta'ls-ne⁵³⁰ e axí serà sans; e no jaquesques aquels estar defores al camp. Quant vols aquels gitar als ocells, primerament gita aquels que altres falchons⁵³¹. E si faleix, que no·n⁵³² prena, no te'n temes⁵³³, car aquel torna-sse'n al teu castell⁵³⁴.

⁵¹⁸ *pàssara*: “passere” Lat.(MUZCNPVXY), “passare” Lat.(T), “passara” Lat.(BO), “carne passeris” Lat.(F), “passerem” Lat.(E).

⁵¹⁹ *cou-la molt e mit-la en concha d'aram e posa aquel dins*: “coque eam intus” Lat.(CNPTVXY), “coque multum et pone ante ipsum” Lat.(B), “coque eam multum et mitte in conca (*interliniat* concha) ramis (*interliniat* erea) et mitte ante eos” Lat.(U), “coque eam multum, deinde pone in concham eris et pone ante eum” Lat.(Z), “pone in concham rami et pone ante eum” Lat.(M), “donec bene coquatur potea pone eam ante falconem in choncha rami” Lat.(E), manca frase Lat.(O), manca Lat.(F).

⁵²⁰ *serà guarit*: “sanabitur” Lat.(BMOCPVXY), “sanabuntur” Lat.(U), “sanus erit” Lat.(EZ), manca Lat.(N), manca frase Lat.(F).

⁵²¹ *no·n*: “no” GARCIA (1999).

⁵²² *lavora*: “postea” Lat.(E), manca Lat.(BFMOUZCNPTVXY).

⁵²³ *in stia*: “vicia” Z¹, llegiu “en muda fosca” o, amb menor probabilitat, per “en lloc fosc” (utilitzat en diverses ocasions al cap. 16) degut a lectura errònia per confusió in/vi, stia/cia i aglutinació; “in obscuro” Lat.(NP), “in muda” Lat.(E), “in stia” Lat.(MU), “in ista” Lat.(O), “in stiaculo” Lat.(Z), manca Lat.(BCFVXY), espai buit Lat.(T); “mit lo vicia?” i n. “[in obscuro T]” GARCIA (1999). Cf. *aestiva*, *estiva*, ‘sunt loca umbrosa, in quibus per estatem pecora vitant solis calorem. Aestiva sicut pecurum stabula, tempore estatis umbrosa’ Du Cange.

⁵²⁴ *si·l*: amb dues edicions possibles, (1) l'adoptada, en ser l'editada per TILANDER (1963) arran de “si” Lat.(BUZCXY) –manca Lat.(O), alterat Lat.(F)–, permetre'm respectar la puntuació de TILANDER (1963), i utilitzar-se la forma ‘axí’ per ‘així’ al tractat en 56 ocasions (més 31 al *Guillelmus* català), per cap la forma ‘sí’; 2) ‘sí·l’, opció seguida per GARCIA (1999) i que es correspon amb “sic” Lat.(EMNPTV) i DRit. Aquesta edició condiona el sentit i la puntuació del final d'aquest paràgraf i de l'inici del següent.

⁵²⁵ Segueix “scias (sias B) bene (manca BEM) quod” Lat.(BEMOUZCTVXY), “et” Lat.(NP), manca frase Lat.(Z), paràgraf alterat Lat.(F).

⁵²⁶ Tot i que podria subdividir el capítol aquí, respecto el repartiment de capítols de TILANDER (1963).

⁵²⁷ Segueix “ita (sic U) constringe (collistringe E)” Lat.(BEOUZCTVXY), manca Lat.(MNP), paràgraf alterat Lat.(F).

⁵²⁸ *fe .III.*: “fen” Z¹; “fe'n” GARCIA (1999); “tria” Lat.(BEFMOUZCNPTVXY), “tres” Lat.(F), manca “et fact tria purgatoria” Lat.(E), que durant el procés de còpia podria haver-se transformat en ‘n’ a la traducció catalana, és a dir, ‘.III.’→‘.II.’→‘II’→‘n’.

⁵²⁹ *sans*: “sants” Z¹, error degut a la possible influència de la condició religiosa de l'arromançador o, amb major probabilitat, del copista –potser amb intenció de moralitzar de forma subliminal abans de finalitzar el tractat–, o bé nota humorística, segons “sanos” Lat.(MOUZCNPXY), “sanas” Lat.(TV), “manos” Lat.(B), alterat Lat.(F), manca Lat.(E).

⁵³⁰ *age unguent de muscat e unta'ls-ne*: “unge (onge B) cyrothecam (cirotheca T, cirothecam F, cithrothecam V, quantum tuum B, etiam quantun tuum E, cyrotecam tuum Z, quantum MO, quantum, a sobre signatum tuum U) muscato” Lat.(BEFMOUZCNPTVXY); però “úntalos con unguente moscado” DRcast. Potser el traductor o el copista català i el castellà es deixaren influir pel *Ġitrif* (vegeu notes complementàries) o pel seu compost mèdic o per un mètode tan poc habitual d'administració, però el més probable és una corrupció a una petita branca del tractat llatí avui perduda.

⁵³¹ Possible vol conjunt de falcons, potser fins i tot de diferents “llinatges” (espècies, subespècies, varietats o fases); més que a la possible persecució conjunta, sembla adir-se amb la divisió de funcions dels falcons, com ara el munterí o munterins en la persecució i la falconada pel seu caràcter ardit i irascible, i altres llinatges com a acorredors, reforç per al control de la presa, és a dir, el que la tradició francesa anomena *tombisseur* i *haussepied*.

⁵³² *no·n*: “no'n” GARCIA (1999).

⁵³³ *te'n temes*: corr. i il·legible Z¹; “te'n temes?” GARCIA (1999); “non (ne ENOP, noli BMUZ) timeas (timere BMUZ)” Lat.(BEMOUZCNPTVXY), alterat Lat.(F).

<Capítol 32.> De punyidura dels peus⁵³⁵

De puyidura⁵³⁶ dels peus los peus són imflats, e metja'l axí: prin malva e posa en *gunxum* de l'hou⁵³⁷ ab aygua, e posa-ho al foch e cou-ho, e puys⁵³⁸ tre-ho defores⁵³⁹ e pasta la malva. E depuys prin sêmola de forment e oli d'oliva, aytant de la .I. com de l'altra. E mescla ensemps totes aqueles coses⁵⁴⁰ en .I. bassí e posa-ho sobre lo peu on és imflat e liga-li-o. E fe-ho axí tots dies e axí sanar s'á⁵⁴¹.

Esplegat lo libre⁵⁴² del rey Dancus.

⁵³⁴ *al teu castell*: “ad pugnum” Lat.(NPTV), “ad pugnam” Lat.(CXY), “(bene Z) ad castellum (castrum O) tuum” Lat.(BOUZ), “ad te vel ad locum tuum” Lat.(E), “ad castellum tuu[m] sive ad statum tuum” Lat.(M), manca Lat.(F); “a logar do ssuele sser” DRcast., que segueix “Et esto es provado”, com a demostració de veracitat del que acaba d'exposar, i, potser, indicatiu de final del *Libro de cetrería* del rey Dancos, ja que “[Epílogo] Et este maestro non dixo mentira sinon verdat. Et todas estas melezinas sson buenos remedios” FRADEJAS (1985b), p. 71 correspon a l'inici del pròleg del *Libro de los halcones* del maestro Guillermo; aquesta possibilitat s'afiança en informar-nos el mateix editor de que “no hay una división clara y efectiva entre esta obra y la anterior, el *Libro de cetrería* del Rey Dancos, sino que forma un todo con ella” (p. 78) i que Lat.(BEFMOUZ) acaben en aquest punt, Lat.(B) amb una fórmula d'èxplicit; vegeu TILANDER (1963), p. 119.

⁵³⁵ DRit. 32; manca a DRcast. ¿i DRfr.?

⁵³⁶ *puyidura*: llegiu “punyidura”, per omissió de l'abreviatura de ‘n’.

⁵³⁷ *gunxum de l'hou*: “gūxū del hō” Z1, “closca de l'ou” segons els testimonis llatins, tot i que el DCVB recull *greixa* ‘grell de l'ou’ i *grell* ‘1. Senyal com un pic de sang que hi ha en el rovell de l'ou fecundat’, que implicaria una accepció fins ara desconeguda dels testimonis llatins amb una interpretació com a part més important de l'ou, el seu pol animal (per contraposició al vegetatiu), lloc de formació del disc germinatiu, de la línia primitiva i de la resta de processos posteriors a la fecundació; “testa (texta NP, teste Y) ovi” Lat.(CTVXYNP), manca cap. Lat.(BEFMOUZ); “una cocula de ovo” DRit.; “gruxum del hom” GARCIA (1999), lectura que encara ens acosta més a ‘greixa’. Recordem que R², f. 26 assenyala com a probable referència de tamany del falcó la “gunxa [ms. *gumsa del falquó gunxa*, on *gumsa del falquó* canc.] del falquó”, que he indicat llegir “granea” segons “gran” V.

⁵³⁸ *puys*: manca Lat.(CTVXYNP), manca cap. Lat.(BEFMOUZ).

⁵³⁹ *defores*: “de fores” GARCIA (1999).

⁵⁴⁰ *totes aqueles coses*: “omnia” Lat.(CTVXY), manca a Lat.(NP), manca cap. Lat.(BEFMOUZ).

⁵⁴¹ à: “a” GARCIA (1999).

⁵⁴² *Esplegat lo libre*: amb les alternatives (en ordre decreixent de probabilitat segons el meu parer) “És <es>plegat lo libre”, per salt d'igual a igual, “És plegat lo libre”, però el DCVB no recull el verb plegar amb aquesta accepció, i “Esplegat <és> lo libre”. De tots els testimonis llatins estudiats per TILANDER (1963), només trobo una fórmula final semblant a “Explicit liber” Lat.(B), ms. mancat del cap. 32 i en què la fórmula segueix de forma diferent a Z¹. “Esplegat lo libre” GARCIA (1999), explicant al glossari (p. 67) “Segons el DCat es tracta d'un calc del llatí *explicare librum* o *liber explicit* en textos dels segles XIII-XV”.

2.

El Llibret del mestre falconer

<Llibret del mestre falconer>

<Pròleg>⁵⁴³

Comensa lo libell de maestre falchoner⁵⁴⁴.

En Guillem⁵⁴⁵ falconer no fo monsoneguer mas vertader en la art dels falchons⁵⁴⁶, les medicines del qual són bo[6r^a]nes e acabades e molt provades⁵⁴⁷. En Guillem falconer fo baró⁵⁴⁸ qui fo nodrit en la⁵⁴⁹ cort del rey Rotger, qui puys estech molt ab lo fyl d'aquel, qui hac .I. maestre qui era appellat Martí, qui fo savi⁵⁵⁰ en la art dels falchons. E aquest dexeble seu, en Guillem, sabé totes aquestes cosas e après d'aquel⁵⁵¹, e·n aytant més, con⁵⁵² ell per si mateix poch compondre⁵⁵³ <un llibre> de la art dels falchons⁵⁵⁴, lo comensament del qual⁵⁵⁵ és aytal. No vuylats duptar, mas sert siats, que negun aytal maestra no viu en aquest segle de la art dels falchons axí com és aquest maestre Guillem⁵⁵⁶.

⁵⁴³ El pròleg és present a Guicast. (malgrat haver-se editat l'inici com a epíleg de DRcast. i mancar el final en una llacuna fins al cap. 8) i a Guiit., i crec que a Guiifr.

⁵⁴⁴ *falchoner*: “falchome” Z²; “falconer” GARCIA (1999).

⁵⁴⁵ *Guillem*: “.G.” Z²; “.G.” GARCIA (1999), per no desenvolupar les abreviatures. No anotaré ja la resta, en un total de set ocasions.

⁵⁴⁶ *en la art dels falchons*: manca Lat.(EOUZNPTVXY), és a dir, a tots els mss. llatins estudiats per Tilander.

⁵⁴⁷ *acabades e molt provades*: “perfecte et multum probate” Lat.(OUCTVXY), “et probate” Lat.(E), “perfecte atque probate” Lat.(Z), “perfecte et multum” Lat.(NP).

⁵⁴⁸ *fo baró*: manca Lat.(EUZCNPTVXY), manca paràgraf Lat.(O).

⁵⁴⁹ Segueix “obra” canç. Z².

⁵⁵⁰ *savi*: “sapiens (sapiens fuit NP) et doctus” Lat.(UZNPTVXY), “valde peritus” Lat.(E), manca paràgraf Lat.(O). Possible reducció del binomi de sinònims o bé dependent de l'original que fou ampliat a part dels mss. llatins conservats en dividir-se en branques.

⁵⁵¹ *sabé ... d'aquel*: “scivit (scit UZ) que (quod Y, omnia que EU) ipse (ille EY) scivit” Lat.(EUCTXY), “scivit que scivit magister suus” Lat.(NP), “scivit” Lat.(V), “omnia” Lat.(Z), manca paràgraf Lat.(O).

⁵⁵² *con*: llegiu “com”. | *e·n aytant més, con*: “En aytant mes cō” Z²; “et tanto (tantum E, tam U) plus quod (quia NP)” Lat.(EUCNPTVXY), “quid plura” Lat.(Z), manca paràgraf Lat.(O); “En aytant més com” GARCIA (1999).

⁵⁵³ *compondre*: “aprendre” Z²; “aprendre” GARCIA (1999). Vegeu la nota següent.

⁵⁵⁴ *ell per si mateix poch compondre <un llibre> de la art dels falchons*: “ell per si mateix poch aprendre de la art dels falchons” Z²; “ipse composuit libellum unum de (in P, et de V) arte ista” Lat.(CNPTVXY), “ipse voluit (vult Z) componere libellum (librum EZ) unum (manca E) de arte ista (istius artis E)” Lat.(EUZ), manca paràgraf Lat.(O).

⁵⁵⁵ GARCIA (1999) afegeix “[llibre]”, però els testimonis llatins que recullen la secció informen de la redacció del llibre com a prova de sabiduria de Guillelmus en l'art dels falcons a la frase precedent en lloc d'aprendre per si mateix, no pas aquí.

⁵⁵⁶ *no viu ... Guillem*: “vivit modo in mundo (mundum TV)” Lat.(UCNPTVXY), “cognovit optime naturas et infirmitates falconum et curare eas scivit” Lat.(E), manca paràgraf Lat.(OZ). | Aquest íncipit corresponent al teòric tractat original es manté en llatí a Guiit.Glessgen, on “talis vivit et cetera” Guiit. Cap dels editors dels testimonis llatins o en vernacla del *Guillelmus falconarius* considera la possibilitat d'una cita, la qual caldria consignar entre cometes, malgrat que a la versió editada per Glessgen s'ha conservat en llatí. | Segueix “Incipit quedam alia capitula (capitula alia X) de infirmitatibus falchonum et postea de remediis earundem secundum doctrinam magistris Guillelmi. Primo” Lat.(X), “de quibus ad presens tractatur, scilicet” Lat.(E), “Iste sunt rubricae quinti tractatus” Lat.(T), “Incipit tractatus de Guillelmi de avibus et eorum medicamine” Lat.(V), “De variis et diversis infirmitatibus sequitur” Lat.(Y), manca Lat.(NPUZ), manca paràgraf Lat.(O).

Capítols⁵⁵⁷:

- <1.>⁵⁵⁸ De dolor de cap qui és dita *furtivum*⁵⁵⁹
- <2.> De mal agro
- <3.> De mal *tesgo*⁵⁶⁰
- <4.> De gota qui és dita artètica
- <5.> De gota que neix en la gorga que és dita *n<at>ural*⁵⁶¹
- <6.> De gota que neix als ronyons que és dita mortal⁵⁶²
- <7.> De gota filera⁵⁶³
- <8.> De gota que és dita gramfo⁵⁶⁴
- <9.> De pols
- <10.> [6r^b] De febres qui cremen lo leu e·l fetge
- <11.> De pedra *ymagone*⁵⁶⁵ qui ha nom *marfelon*⁵⁶⁶
- <12.> De pedra que pren al fundament⁵⁶⁷
- <13.> De lombrichs
- <14.> De tinya qui neix en la ala
- <15.> De infundisió⁵⁶⁸
- <16.> De podragra⁵⁶⁹

⁵⁵⁷ L'ordre dels capítols de la taula no sempre es segueix en el text. La taula manca a Lat.(O).

⁵⁵⁸ GARCIA (1999) numera sense triangulars.

⁵⁵⁹ *furtivum*: “surrivum” Z² i GARCIA (1999), forma corrompuda per confusió de lletres f/s llarga i n/u/v (vegeu glossari); “furtivum” Lat. segons TILANDER (1963), malgrat que cap dels mss. llatins estudiats per ell l'ofereix, “furtinum” Lat.(CTX), “furcinum” Lat.(E), “suritira” Lat.(NPY), “siurtini” Lat.(U), “siurtinum” Lat.(V), “furtini” Lat.(Z), taula manca Lat.(O); “sortino” Guiit.Ceruti; “fortino” Guiit.Glessgen.

⁵⁶⁰ *tesgo*: “tesgo” Lat.(UZCTX), “tesigio” Lat.(E), “cesgo” Lat.(Y), “tesgro” Lat.(NP), “tesgum” Lat.(V), manca taula Lat.(O).

⁵⁶¹ *n<at>ural*: “nural” Z², manca abreviatura; “naturalis” Lat.(UCNPTVXY), manca Lat.(EV), manca taula Lat.(O).

⁵⁶² *mortal*: “morle” Z²; “mortalis” Lat.(UZCNPTVXY), manca Lat.(E), manca taula Lat.(O). | *De gota que neix als ronyons que és dita mortal*: “Ad renes capit gutta mortalis” Lat.(CNPTXY), “De renes capit gutta mortalis” Lat.(U), “De gutta mortalis” Lat.(Z), “De de gucta que nascitur in renibus que dicitur mortalis” Lat.(V), “De gutta in renibus” Lat.(E), manca taula Lat.(O).

⁵⁶³ *filera*: “silera” Z² i GARCIA (1999), forma corrompuda deguda a confusió de f/s llarga (vegeu glossari); “phileria” Lat.(CTX), “filera” Lat.(ENPUY), “felen” Lat.(Z), “fileram” Lat.(V), manca taula Lat.(O); “filara” Guiit.Ceruti; “silera” Guiit.Glessgen.

⁵⁶⁴ *gramfo*: “granifo” Z², per confusió entre m/ni pel copista segons “granfo” Lat.(EZCX), “grafo” Lat.(NPU), “grampho” Lat.(TY), “granpho” Lat.(V), manca taula Lat.(O); “granfa” Guiit.Ceruti; “grampho” Guiit.Glessgen; “gramfo” GARCIA (1999), qui en nota 190 “garfa De” en lloc de l'adient “garffa D”. | Segueix “Et hii sunt morbi qui apparent de foris” Lat.(CNPTXY), “Et hec sunt mala que apparent” Lat.(E), “Et hec mala que apparent de (*manca Z*) foris” Lat.(UZ), manca Lat.(V), manca taula Lat.(O).

⁵⁶⁵ *ymagone*: llegiu “al *magone*”, no esmenem degut a que la confusió entre la localització i un tipus particular de mineral o pedra (potser imant o similar dels lapidaris) sembla provenir del traductor, qui sap si arran d'una interpretació, d'un original corrupte o d'una abreviatura no llegida o absent segons “in magone” Lat.(EUZCNPTVY), “in agone” Lat.(X), manca taula Lat.(O); “in magone” Guiit.Ceruti; “in el magone” Guiit.Glessgen; “en *mangone*” lliçó text.

⁵⁶⁶ *marfelon*: possible corrupció per confusió r/l-s segons “malfelon” Lat.(CTXY), “massalon” Lat.(E), “maferon” Lat.(NP), “mafellonem” Lat.(U), “mafelon” Lat.(Z), manca Lat.(V), manca taula Lat.(O); “maferon” Guiit.Glessgen.

⁵⁶⁷ Al cos del tractat, els caps. 12 i 13 intercanvien les seves posicions.

⁵⁶⁸ *infundisió*: “infundisio” GARCIA (1999); “mala (malo E, *manca V*) infusione (infusione T, infundisio U, infundicione V, infundisionem E)” Lat.(EUCNPTVXY), manca Lat.(Z), manca taula Lat.(O).

⁵⁶⁹ *podragra*: “podagra” lliçó text; possible fusió de dues formes llatines segons “podagra” Lat.(EUCNPX), “podragra” Lat.(TY), “podagram” Lat.(V), manca Lat.(Z), manca taula Lat.(O).

- <17.> De agre fum
- <18.> De fístula⁵⁷⁰
- <19.> De ardiment de falchons. De dieta⁵⁷¹
- <20.> De natura
- <21.> De gentilitat⁵⁷²
- <22.> De nudriment
- <23.> De mutació
- <24.> De grassea
- <25.> De cuytura
- <26.> De unglà⁵⁷³
- <27.> De bayn
- <28.> De mors⁵⁷⁴
- <29.> De verí

<Capítol 1.> De *furtivo*⁵⁷⁵

Quant veets que ha *furtivum*⁵⁷⁶, axí·l metja: prin momia⁵⁷⁷ e da-li'n ab carn de porch. E en l'altre dia da-li carn de gat, e ti aquel dentrò que sia deliurat.

<Capítol 2.> De mal agro⁵⁷⁸

[6v^a] Quant ha mal *agrum*, axí·l metja: prin aguila⁵⁷⁹ d'argent⁵⁸⁰ e calfa-la al foch, e cou-li lo lacrimal de l'uyl <e> derrera lo cap⁵⁸¹. E puxes unta-ho ab sèu de gat e da-li carn <de gat>⁵⁸² ab encens entrò a .VIII. dies, e serà sans.

⁵⁷⁰ Manca al text, com a Lat.(ENOZ), però la pèrdua és poc greu en informar-nos el text d'aquell capítol només de que de la fistula ja se n'ha dit prou més amunt, és a dir, a DR 27, conservat.

⁵⁷¹ *De dieta*: com a rúbrica independent a la taula; “De dieta” Lat.(E), “De dyeta de natura” Lat.(U), manca Lat.(ZCNPTVXY), per al cap. 20, però manca “De natura” a Lat.(E) i fusionat a cita Lat.(U), manca taula Lat.(O); al desenvolupament dels capítols, “De bona dieta” Lat.(O) com a rúbrica del cap. 20. Manca al text Z². Vegeu l'estudi introductor i el cap. 20 per a la discussió. Segons GARCIA (1999, n. 189), el *Guillelmus* català (assumeixo un lapsus tipogràfic de Dc per Gc) coincideix amb l'edició llatina de Tilander (T) i la de Glessgen (L) excepte en el fet que hi afegeix aquesta entrada entre la 19 i la 20 de T i L, entrada que no es desenvolupa, i per això n'hi ha 30 i no 29 com al text llatí.

⁵⁷² *gentilitat*: “nobilitate” Lat.(CNPTXY), “gentilitate” Lat.(EU), “omnibus naturis falconum” Lat.(V), manca Lat.(Z), manca taula Lat.(O).

⁵⁷³ Els capítols 26 i 27 intercanvien les seves posicions al text.

⁵⁷⁴ *mors*: “morts” Z² i GARCIA (1999), error degut a llegir ‘mortu(s)/mortis’ per “morsu” Lat.(EUCNPTXY), manca Lat.(VZ), manca taula Lat.(O). Manca al text Z², però “De mors d'alcuna bèstia” Z¹ 29.b.

⁵⁷⁵ *furtivo*: “surrino” Z² i GARCIA (1999); confusió de lletres f/s llarga i n/u/v arran de “furtivum” segons TILANDER (1963), malgrat que cap dels mss. estudiats per ell conserva aquesta forma, sinó “furtinum” Lat.(CX), “dolore capitis” Lat.(E), “furtino dolore” Lat.(T), “dolore capitis qui dicitur furtini (siurtino Z)” Lat.(VZ), “suritira” Lat.(Y), manca rúbrica Lat.(NPU), manca cap. Lat.(O). | Guiit 1, Guifr. 1, manca a Guicast.

⁵⁷⁶ *furtivum*: “surrivum” Z² i GARCIA (1999); “furtivum” Lat. segons TILANDER (1963), malgrat que cap dels mss. estudiats per ell conserva aquesta forma, “furtinum” Lat.(CTXZ), “furcinum” Lat.(E), “sortinum” lat.(N), “suritinum” Lat.(P), “siurtinum” Lat.(UV), “suritiram” Lat.(Y), manca cap. Lat.(O).

⁵⁷⁷ *momia*: “momia” Z² amb abreviatura supèrflua; “momina” GARCIA (1999), amb nota “O momia”; “mumiam” Lat.(EUZCNPTVXY), manca cap. Lat.(O). Cal recordar que la forma ‘nomina’ per ‘momia’ apareix a Z¹ 6 i Z² 6.

⁵⁷⁸ Guiit. 2, Guifr. 2, manca a Guicast.

⁵⁷⁹ *aguila*: llegiu ‘agulla’.

<Capítol 3.> De mal *tesgo*⁵⁸³

Quant ha mal *tesgo*, axí·l metja: prin *muscatum* aytant com .I. gra de forment e atrida'l en morter de pedra, e mit-li-ho en les nars e ajusta-hi vinagre, e da-li carn de cabre levada e<n> medicina⁵⁸⁴, e serà guarit. E da-li colom dur a menjar, e axí serà sans⁵⁸⁵.

<Capítol 4.> De artèticha⁵⁸⁶

De gota artèticha ja és dit desús⁵⁸⁷.

<Capítol 5.> De gota en gorja⁵⁸⁸

Quant ha gota en gorja, axí·l metja: prin costa de porch salada sens carn e posala en mel bulida e da-li'n. E en l'altre dia da-li colom dur, e axí serà sans.

<Capítol 6.> De gota als ronyons⁵⁸⁹

Quan ha gota mortal e·ls ronyons, axí·l metja: prin momia⁵⁹⁰ ab gavasa⁵⁹¹ e da-li'n a menjar. E en l'altre dia da-li grassa galina, e axí serà sanat.

⁵⁸⁰ *d'argent*: “de aciario” Lat.(CXY), “de azaro” Lat.(TV), “açari” Lat.(EZ), “arrarii” Lat.(O), “azari” Lat.(U), “de calibe” Lat.(NP).

⁵⁸¹ *lacrima de l'uy* <e> *derrera lo cap*: “lacrima muyl derrera lo cap” Z², on ‘m’ per lectura incorrecta de l’abreviatura de ‘de’ i ‘l’, o potser per llegir ‘uvidum’ per ‘oculum’, segons “lacrimantem (lacrimalem EU, lacri mali O, lacrimabilem Z) oculum (oculi OUZ) et retro caput (capud ET, capitis OU)” Lat.(EOUZNPTVXY); “li lacrimali occhi di dietro al capo” Guiit.Ceruti; “l’ochio donde esceno le lachryme dereto al capo” Guiit.Glessgen. El ms. Z manifesta una certa inseguretats en aquesta expressió, que a Z¹ 26(3) ha resultat en “lo lacrima <de l’>uy”.

⁵⁸² <de gat>: “gatti” Lat.(EOUZNPTVXY).

⁵⁸³ Guiit. 3, Guifr. 3, manca a Guicast.

⁵⁸⁴ *carn de cabre levada e<n> medicina*: “carnem caprinam (gattinam U) ablutam in (in illa O) medicina” Lat.(EOUZNPTVXY). Potser degut a la pronunciació o a una manca d’abreviatura.

⁵⁸⁵ *e serà guarit. ..., e axí serà sans*: “et sanabitur (sic erit sanus E, completissime sanabitur NP)” Lat.(EOUZNPTVXY). Possible ampliació a Z² o a la seva font o salt d’igual a igual als llatins conservats. Força similar a 5(4).

⁵⁸⁶ Guiit. 4, Guifr. 4, manca a Guicast.

⁵⁸⁷ Capítol desenvolupat a Lat.(EOUZNPTVXY), és a dir, tots mss. Lats. G estudiats per TILANDER (1963). | Remet a DR 4.

⁵⁸⁸ Guiit. 5, Guifr. 5, manca a Guicast.

⁵⁸⁹ Guiit. 6, Guifr. 6, manca a Guicast.

⁵⁹⁰ *momia*: “nomina” Z² i GARCIA (1999).

⁵⁹¹ *gavasa*: “cavaza” Lat. segons TILANDER (1963), tot i que la forma no apareix a cap dels mss. llatins estudiats per ell, “canaçam” Lat.(E), “cavaça” Lat.(NP), “cauza” Lat.(V), “cutavaça” Lat.(Z), “canaza” Lat.(CTXY), “cucavaram” Lat.(O), alterat Lat.(U); “cavaza T, gaysa Dancus català 6, gato Dancus castellà 6” GARCIA (1999), n.; “cutavagia” Guit.Ceruti. La primera lletra del mot català és de fàcil confusió amb alguna forma que hagués mantingut l’origen àrab del mot, Ar. *qubayša*, diminutiu de *qabša*.

<Capítol 7.> De gota filera⁵⁹²

[6v^b] Quan ha gota filera⁵⁹³, axí·l metja: prin *barbastellum*⁵⁹⁴ e crema'l e polvoriza-li la carn de la sarguentana⁵⁹⁵ e da-li'n entrò al .III. dia. E puys da-li carn de boch dentrò que sia gras, e axí serà guarit.

<Capítol 8.> De gramfo⁵⁹⁶

Quant ha gota que és dita gramfo⁵⁹⁷, axí·l metja: cou-lo en la sola del peu ab aguyla d'aram, e axí serà guarit.

<Capítol 9.> De poyls⁵⁹⁸

De poyls assats és dit damunt⁵⁹⁹.

<Capítol 10.> De febres⁶⁰⁰

Quant ha febra, prin *muscatum* e mescla'l ab sagí de galina e unta-li'n los peus, e serà guarit.

<Capítol 11.> De pedra en *mangone*⁶⁰¹

Quant ha pedra en *mangone*⁶⁰², prin pàssera⁶⁰³ e unta'l-ne ab mel e da-li'n a menjar, e axí serà deliurat.

⁵⁹² *filera*: “sileram” Z² i GARCIA (1999), forma corrompuda deguda a confusió de f/s llarga (vegeu glossari); “phileram” Lat.(CX); “filera” Lat.(EZ); “felera” Lat.(O); “fileram” Lat.(V); “phyllera” Lat.(Y); “filara” Guiit.Ceruti; “sileram” Guiit.Glessgen. | Guiit. 7, Guifr. 7, manca a Guicast.

⁵⁹³ *filera*: “sileram” Z² i GARCIA (1999), forma corrompuda deguda a confusió de f/s llarga (vegeu glossari); “phileram” Lat.(BCTV), “fileram” Lat.(ENPUZ), “phylleram” Lat.(Y), “feleram” Lat.(O).

⁵⁹⁴ *barbastellum*: “basbastellum” Z² per confusió de r/s; “barbastellum” Lat.(NPUY), “barbascellum” Lat.(CTVX), “berbestessum” Lat.(O), “barbastillum” Lat.(E), “vesperilionem” Lat.(Z); “barbastellum” GARCIA (1999).

⁵⁹⁵ *sarguentana*: “lacerte” Lat.(EOUZNPTVXY).

⁵⁹⁶ *gramfo*: “granifo” Z² per confusió de m/ni pel copista segons taula i Z¹; “granfo” Lat.(EOCTX), “granpho” Lat.(VY), “granfa” Lat.(Z), manca rúbrica Lat.(NPU); “granifo” GARCIA (1999). | Guicast. 8, on és el primer capítol conservat; Guifr. 8; Guiit. 8; *Cetreria* CIX [109].

⁵⁹⁷ *gramfo*: “granifo” Z² per confusió de m/ni pel copista segons taula i Z¹; “granpho” Lat.(EOUZNPTVXY), “granpho” Lat.(NPVY), “granfam” Lat.(EOZ), “grampham” Lat.(U); “granifo” GARCIA (1999).

⁵⁹⁸ Guiit. 9. Manca a Guicast i Guifr.

⁵⁹⁹ DR 9.

⁶⁰⁰ Guicast. 10; Guifr. 10; Guiit. 10; Gil, (*De accipiter*, cap. 8.20), p. 208, l. 9-10 (f. 16r); *Sahagún* II, XLI.

⁶⁰¹ *mangone*: “magone” Lat.(CEOXZY), manca Lat.(TV), manca rúbrica Lat.(NPU); “molleja” Guicast. | Guicast. 11; Guifr. 11; Guiit. 11; Gil, (*De accipiter*, cap. 8.25), p. 210, l. 29-31 (f. 16v). | A la rúbrica i al text Z² utilitza ara la forma *mangone*, probablement degut a una abreviatura supèrflua, quan a la taula havia utilitzat *magone*, seguint la forma llatina present a tots els mss. Lats. Gui.

⁶⁰² *mangone*: “magone” Lat.(EOUZNPTVXY); vegeu nota anterior.

⁶⁰³ *pàssera*: “passeram” Lat.(EOUZNPTVXY), “passaram” Lat.(O).

<Capítol 13.> De lumbrichs⁶⁰⁴

Quant ha lumbrichs, axí·l metja: prin menta e atrida-la e prin lo such e mescla-lo ab vinagre, e posa'l sobre les carns pullinas; d'aquela medicina⁶⁰⁵ da-li'n, e axí serà deliurat.

<Capítol 12.> De pedra en fundament⁶⁰⁶

De pedra en fundament [7r^a] ja és dit desús⁶⁰⁷.

<Capítol 14.> De tinya⁶⁰⁸

Quant ha tinya en la ala⁶⁰⁹, axí·l metja: tre-li⁶¹⁰ la tinya e tayla-li⁶¹¹ lo cuyr alí on és la tinya, e trobar-hi as seda en semblant de caval. E tre-na⁶¹² aquela e guarde't que no·s trench. E depuys unta'l-li ab àloe, que no s'i toch ab lo bech, e lava'l ab aygua rosada tot si pots e, si no pots, lava-li aquel loch on és lo mal, e serà deliurat.

<Capítol 15.> De infu<n>disió⁶¹³

Quant ha infu<n>disió⁶¹⁴, axí·l metja: prin vin calent e pebre mòlt e mit-li'n en la gorga, e fe-li-o tenir dentrò que ischa a cambra, e serà deliurat.

<Capítol 16.> De podagra⁶¹⁵

⁶⁰⁴ Els capítols 12 i 13 inverteixen al text l'ordre correcte indicat a la taula. | Guicast. 13; Guifr. 13; Guiit. 13; Gil, (*De accipiter*, cap. 8.24), p. 210, l. 27-28 (f. 16v). *Cetrería* CX [110]; *Modo* 55.

⁶⁰⁵ *posa'l ... medicina*: “misce cum carne pullina in ipsa medicina et” Lat.(CX), “misce (mitte OU, pone Z) carnem pullinam (carnes pullinas T) in ipsa (illa OUZ) medicina et” Lat.(NOPTUVYZ), “dimitte stare carnem pullinam in ista medicina aliquantulum et postea” Lat.(E).

⁶⁰⁶ Guicast. 12, Guifr. 12 i Guiit. 12.

⁶⁰⁷ Capítol desenvolupat a Lat.(EOUZNPTVXY), és a dir, a tots mss. Lats. Gui. | Remet a DR 12.

⁶⁰⁸ Guicast. 14; Guifr. 14; Guiit. 14; *Cetrería* CXI [111]; *Modo* 56.

⁶⁰⁹ *en la ala*: manca Lat.(EOUZNPTVXY), però “que nascitur in ala” Lat.(T) a rúbrica, manca cap. Lat.(Z).

⁶¹⁰ *tre-li*: “Extrahe sibi” Lat.(OUCNPTVX), manca Lat.(EY), manca cap. Lat.(Z). La mateixa conjugació es repeteix més avall.

⁶¹¹ Segueix “cum acu (agoda U)” Lat.(EOUZNPTVXY), manca Lat.(E), manca cap. Lat.(Z).

⁶¹² *tre-na*: “extrahe” Lat.(EOUZNPTVXY), manca cap. Lat.(Z), “ssácala” Guicast.

⁶¹³ *infu<n>disió*: “infudisio” Z² i GARCIA (1999); possible manca d'abreviatura de ‘n’ segons “infundisio [ms. ifundisio]” lliçó taula, “infondisio” Z¹ taula15 i “enfundisio” Z¹ text15; “infuxione mala” Lat.(C), “malo infundisione” Lat.(E), “infusione mala” Lat.(X), “infundisione” Lat.(O), “infundesione” Lat.(Y), “infondesone” Lat.(T), “infundicione” Lat.(V), manca rúbrica Lat.(NPU), manca cap. Lat.(Z). | Guicast. 15; Guifr. 15; Guiit. 15.

⁶¹⁴ *infu<n>disió*: “infudisio” Z² i GARCIA (1999); “infundisio [ms. ifundisio]” lliçó taula; “infundesonem” Lat.(CNPTX), “infundisonem” Lat.(OU), “infundesionem” Lat.(Y), “malum de infundisione” Lat.(E), manca cap. Lat.(Z).

⁶¹⁵ Guicast. 16; Guifr. 16; Guiit. 16.

Quant ha podagra, axí·l metja: cou-lo en les soles⁶¹⁶ dels peus ab carta⁶¹⁷ *bombicina*⁶¹⁸ e posa'l sobre pedra viva e unta la pedra ab sagí veyl e da-li rates, e serà deliurat.

<Capítol 17.> De fum agre⁶¹⁹

Quant ha agre fum, axí·l metja: prin *estercus suricorum*⁶²⁰ e la escorza de la rayl de l'olm⁶²¹ e fe-ho bulir en aygua <i destempra els excrements en l'aigua>⁶²² e lava'l-ne per .III. dies; <i després pren vi blanc pur i renta'l durant tres dies>⁶²³, e serà deliurat⁶²⁴.

<Capítol 19.> [7r^b] De ardiment⁶²⁵

Quant lo falchó ha ardiment⁶²⁶, no·l vuyles portar en la mà per vila ne per ciutat, mas tant solament lo ti en loch secret⁶²⁷ si no⁶²⁸ .I. poch ti aquel davant la porta⁶²⁹. E

⁶¹⁶ soles: “solš” Z²; “solas” GARCIA (1999).

⁶¹⁷ carta: “cana” Z² i GARCIA (1999); “carta” Lat.(EOUZNPTVXY), manca cap. Lat.(Z).

⁶¹⁸ Quant... *bombicina*: compareu amb “la .III. coedura fasses en la sola del peu per rahó de gota” Z¹, 26; vegeu notes complementàries.

⁶¹⁹ fum agre: “agre fum” lliçó taula i text. | Guicast. 17; Guifr. 17; Guiit. 17.

⁶²⁰ *estercus suricorum*: “stercus muris” Lat.(CNPTVXY), “merdam muris” Lat.(E), “merdam” Lat.(Z), “merdam surici” Lat.(OU).

⁶²¹ de l'olm: “del olm” GARCIA (1999).

⁶²² en aygua <i destempra els excrements en l'aigua>: salt d'igual a igual a Z², segons “in aqua et distempera (distinpera T) stercus in aqua (donec sit in aquam TV)” Lat.(CNPTVXY), “in aqua tantum donec videbis eam esse bene rubeam et postea tolle merdam muris et distempera ipsam in predicta aqua” Lat.(E), “in aqua donec sit rubea aqua (aqua rubea O, donec aqua sit rubea) et distempera merdam in aqua” Lat.(OUZ).

⁶²³ e lava'l-ne per .III. dies; <i després pren vi blanc pur i renta'l durant tres dies>: salt d'igual a igual a Z², segons “et lava eum per tres dies. (Et NPZ) Postea accipe (manca UZ) vinum album purum (sanum UZ) et lava eum per tres [dies] (per tres dies eum T; dies NPTUVYZ, manca CX)” Lat.(CNPTVXYUZ), “et postea lava bene de ipsa falconem tuum per tres dies vel per quinque. Postea accipe bonum vinum purum et sanum et album lava ipsum adhuc per alios tres vel quinque dies” Lat.(E), “et lava per tres dies eum. Postea habeas vinum album et sanum et lava eum per tres dies” Lat.(O).

⁶²⁴ Manca el capítol 18 *De fistula*, indexat a taula i desenvolupat a Lat.(CPTUVXY) i Guiit. 18; tanmateix, la pèrdua és menor en indicar només que de la fistula ja se n'ha parlat prou més amunt, és a dir, DR 27. També manca a Lat.(ENOZ), Guicast i Guifr.

⁶²⁵ Guicast. 19; Guifr. 19; Guiit.Glessgen 19; Guiit.Ceruti 15; *Cetrería* CXII [112].

⁶²⁶ Quant lo falchó ha ardiment: “Quando habet ardimentum” Lat.(CNPTVXY), “Quando vis facere falconem tuum bene arditum” Lat.(E), “Quod” Lat.(U), “De audacia” Lat.(Z), manca cap. Lat.(O); “Si quissieres ffazer el ffalcó ardit” Guicast. 19. D'indicació contraposada depenent del testimoni, s'utilitza per a augmentar o disminuir l'ardiment del falcó; l'opció lògica segons les diferents recomanacions contingudes és provocar l'ardiment, en disminuir l'amansament, evitar la carn d'elevat contingut en greixos i prioritzar la magra per a enfortir el temple i administrar les plomades o curalls de cotó. Una altra opció és que la intenció del tractat sigui referir-se al període de l'afaitat en el què el falcó ja salta i seu bé al puny però encara no és prou mans per a evitar debatudes en presència d'altra gent (la menció de tenir-lo una mica davant de la porta implicaria un mètode per a que s'habitueés de forma gradual a la presència de desconeguts, al seu moviment, als sorolls, etc.).

⁶²⁷ GARCIA (1999) hi posa una coma, però podria alterar el sentit de l'amansament, en concret del que en castellà es coneix per “placeo”, sense equivalent als tractats catalans estudiats.

⁶²⁸ si no: “iusta (iuxta NPTUVYZ) sero, et” Lat.(UZNPTVXY), “et obscuro. Et quando erit quasi sero,” Lat.(E), manca cap. Lat.(O). No podem menystenir aquest detall alterat a Z², possible intervenció voluntària del traductor, que afecta al maneig de l'ocell de caça.

⁶²⁹ Segueix “et ita erit arditus” Lat.(UCNPTVXY), “et hoc modo erit valde arditus” Lat.(E), “et ita erunt audaces” Lat.(Z), manca cap. Lat.(O).

negun temps⁶³⁰ no li dons carn de ocha, mas de grua⁶³¹ o de estarna⁶³² o de agró, e de totes aquestes tres li da,⁶³³ e axí con⁶³⁴ fas de *bombice*⁶³⁵. E de vinagre no li'n vuyles donar tots dies si <no>⁶³⁶ ha erguyl, cor si li'n dones, crema-li lo leu e-l fetge. Si és erguylós, dar-li n'has⁶³⁷ al mes⁶³⁸ dentrò que serà humiliat. E aquesta és bona dieta.⁶³⁹

<Capítol 20.> De totes natures⁶⁴⁰

De totes natures de falchons, les quals damunt d'ites⁶⁴¹, si alcun mestre diu que no prenen ocells, monsoneguer és e fals e no sab què-s diga. Si alcun vol que prenen ocells, fasse'n la dieta que avem damunt dita⁶⁴² e bé-n pendran, e seran bons e acabats.

<Capítol 21.> De gentilitat⁶⁴³

⁶³⁰ *negun temps*: manca Lat.(EUZCNPTVXY), manca cap. Lat.(O).

⁶³¹ *grua*: “geva” Z²; “grue” Lat.(ZCNPTVXY), “grua” Lat.(EU), manca cap. Lat.(O).

⁶³² *estarna*: “estarcia” Z² –per confusió n/ci– i GARCIA (1999); “perdice” Lat.(CNPTVX), “perdicibus” Lat.(Y), “starna” Lat.(U), “sterna” Lat.(EZ), manca cap. Lat.(O).

⁶³³ ,: “;” GARCIA (1999). Glessgen interromp aquí la frase i en comença una altra assumint l'administració conjunta del *bombice* amb vinagre; tot i que aquesta opció és possible, respecto la puntuació tradicional atorgada per TILANDER (1963).

⁶³⁴ *con*: “cō” Z²; “com” GARCIA (1999). | *e axí con*: “dieta (dicta T) quam” Lat.(EUZCNPTVXY), manca cap. Lat.(O).

⁶³⁵ *bombice*: “bōbice” Z²; “bòmbice” GARCIA (1999). | *de totes ... bombice*: “de omnibus (manca Y) istis tribus; da (de CNPTUVXY, da et de Z) dieta (dicta T) quam facis de bumbice (bumbice CNPX, bombice TV, bombace Z, bambace U, bombite Y)” Lat.(UZCNPTVXY), “de istis tribus da ei dietam quam facis de bambace” Lat.(E), manca cap. Lat.(O).

⁶³⁶ *si <no>*: “nisi” Lat.(EUZCNPTVXY), manca cap. Lat.(O). Afegeixo segons la norma dels testimonis llatins, malgrat que l'arromançador o el copista del *Llibre del mestre falconer* podria haver intervingut de forma intencionada en interpretar que l'ocell orgullós –potser també hi considerava l'ardit– i, per tant, amb un excés de calor com a qualitat primària segons la doctrina mèdica hipocraticogalènica, és més procliu a la “combustió” pulmonar i hepàtica. La següent frase no ajuda a discriminar el sentit precedent ja que cal diferenciar entre el termini màxim d'administració (un mes) i la freqüència (no tots els dies), tot i que la consideració d'ambdues frases i de l'ocell orgullós o no indicaria tots els dies o no tots els dies durant un mes, amb la variació pertinent derivada del possible <no>. De fet, considero que aquest capítol conté dues indicacions diferents, una per a l'ocell ardit (1-3/4) i l'altra per a l'orgullós (4/5-6), malgrat que no s'especifica amb una nova rúbrica; l'alternança de la frase 4 (on els mss. llatins esmenten ‘dieta’) a les dues seccions deriva de que tant seria adient per al falcó ardit com per a l'orgullós; tanmateix, l'acabament “et ita erit arditus” Lat.(UCNPTVXY), “et hoc modo erit valde arditus” Lat.(E), “et ita erunt audaces” Lat.(Z), manca cap. Lat.(O) a la frase 3, omès a la traducció catalana, sembla tancar la primera secció del capítol i delimitar les seccions a (1-3) i (4-6).

⁶³⁷ *dar-li n'has*: “dar-li'n has” GARCIA (1999).

⁶³⁸ *al mes*: llegiu “durant un mes”; “in mense” Lat.(UCNPTVXY), “tantum in mense vel secundum quod tibi videbitur” Lat.(E), “per totum mensem” Lat.(Z), manca cap. Lat.(O).

⁶³⁹ Malgrat la rúbrica “De dieta” indexada a la taula, aquesta sembla que no es desenvolupa al cos del tractat. Apunto dues hipòtesis al respecte: (1) una referència supèrflua “De dieta” a la taula, que es podria considerar implícita al capítol precedent, 19; o bé, (2) representen la possibilitat de dues seccions al capítol 19, que la segona (4-6) correspongués a “De dieta”, en especial degut a l'estret vincle entre la dieta i l'orgull de l'ocell de caça. Potser implica una participació del copista o del traductor coneixedor del contingut del tractat. | “De bona dieta” Lat.(O) com a rúbrica del cap. 20.

⁶⁴⁰ Guicast. 20; Guifr. 20; Guiit. 20.

⁶⁴¹ DR 17.

⁶⁴² Gui.19(4-6).

⁶⁴³ *De gentilitat*: manca rúbrica a Lat.(EOUZCNPTVXY), és a dir, tots els mss. llatins estudiats per TILANDER (1963). | Guifr. 21; Guiit. 21; manca cap. a Guicast.

De gentilitat assats és damuntdit⁶⁴⁴.

<Capítol 22.> De nudriment⁶⁴⁵

[7v^a] De nudriment⁶⁴⁶, lo qual avem damuntdit⁶⁴⁷ bon és⁶⁴⁸, emperò da-li carns de coloms e d'àsens, aquest és bon nodriment.

<Capítol 23.> De mutació⁶⁴⁹

Quant lo vols mudar,⁶⁵⁰ tots dies posa aygua davant aquel, e axí mudar s'à⁶⁵¹ bé. E da-li *suricorum* e mils serà mudat⁶⁵².

<Capítol 24.> De grassea⁶⁵³

De grassea assats és damuntdit⁶⁵⁴.

<Capítol 25.> De coedura⁶⁵⁵

De⁶⁵⁶ coedura no vuyles coure aquels⁶⁵⁷, e si·ls cous, seran preses de gota en l'ayn⁶⁵⁸.

⁶⁴⁴ DR 18.

⁶⁴⁵ *De nudriment*: “De nutrimento” Lat.(EO), “Et de nutrimento (*precedeix* 20)” Lat.(Y), manca Lat.(CNPTUVXZ). | Guicast. 22; Guifr. 22; Guiit. 22.

⁶⁴⁶ *nudriment*: “nudrimet” Z², per manca d'abreviatura de ‘n’.

⁶⁴⁷ DR 22.

⁶⁴⁸ *De ... és*: “(Et NP) de nutrimento bonum est quod supradiximum” Lat.(NOP), “De nutrimento dictum est quod supradiximus” Lat.(TV), “De nutrimento quidem supradiximus” Lat.(U), “Quando vis bene nutrire falconem tuum sine vicio, nutrimentum quod supradiximus bonum est” Lat.(E), manca Lat.(CXY), manca paràgraf Lat.(Z). | Glessgen considera que l'inici de la frase correspon al cap. 21 i la resta al 22, seguint TILANDER (1963), però aquesta consideració és molt variable en funció del manuscrit llatí.

⁶⁴⁹ Guicast. 23; Guifr. 23; Guiit. 23.

⁶⁵⁰ GARCIA (1999) col·loca la coma darrera de ‘tots dies’, canviant el sentit de la frase, com si el desig del falconer fos que l'ocell mudés tots els dies, i no un oferiment diari del bany. | Cap la possibilitat de que s'hagui omès ‘tost’, com “<tost>, tots dies” – “cito” és present a Lat.(E)–, o bé que es consideri implícit a “vols mudar”.

⁶⁵¹ à: “a” GARCIA (1999).

⁶⁵² *E da-li suricorum e mils serà mudat*: “Et da ei murem (suricum O, suricum a sobre glyrem U), et (quia Y) melius (bene Z) mutabitur” Lat.(OUZCTVXY), “postea vero da ei ad manducandum murem et etiam milvam, et scias pro firmo quod bene et cito mutabitur. Et hoc est bene probatum per multos” Lat.(E), manca Lat.(NP).

⁶⁵³ *De grassea*: manca rúbrica Lat.(EOUZNPTVXY), és a dir, a tots els mss. llatins estudiats per TILANDER (1963). | Manca a Guicast., Guifr. i Guiit.

⁶⁵⁴ DR 25.

⁶⁵⁵ Guicast. 25; Guiit. 25; manca Guifr.

⁶⁵⁶ Segueix “d” canc. Z². “E de: De de ms.” GARCIA (1999), Esmenes i variants textuales, p. 65.

⁶⁵⁷ *De ... aquels*: “Noli cauterizare eos” Lat.(CNPTVXY), “Non facias ei cocturam” Lat.(Z), “Non coquere eos” Lat.(U), manca cap. Lat.(EO). Podriem, doncs, considerar aquest “De coedura” repetició supèrflua de la rúbrica, de forma similar a la sintaxi de 27.

⁶⁵⁸ El falconer Guillem contradiu així la recomanació del rei Dancus d'un ús preventiu (DR26).

<Capítol 27.> De bayn⁶⁵⁹

De bayn no·l vuyles banyar⁶⁶⁰ sinó de ters en ters dia, cor si·l banyes sovyn, energuylarà⁶⁶¹ e axí fúg<e>re-t'à⁶⁶².

<Capítol 26.> De unglà⁶⁶³

De unglà assats és damuntdit⁶⁶⁴.

<Capítol 29.> De verí⁶⁶⁵

De verí assats és damuntdit⁶⁶⁶.

<Capítol 30.>⁶⁶⁷

Negun mestre no sa<p> prima⁶⁶⁸ axí de les natures dels falchons, de qual loch sien e d'on foren⁶⁶⁹, axí com aquest mestre Guillem, fyl de Mealger nespolitani⁶⁷⁰. E per rahó d'assò tracta [7v^b] de les natures dels falchons, car primerament sab bé d'aquels de tots hòmens vivents⁶⁷¹. Els falchons qui primerament aparegueren e·l món, aquels bé·ls coneix.

⁶⁵⁹ Guicast. 27; Guiit. 27. | Els capítols 26 i 27 intercanvien al text l'ordre correcte de la taula.

⁶⁶⁰ *De ... banyar*: “Quando vis balneare falconem tuum non debes eum balneare” Lat.(E), “Noli balneare eum” Lat.(OUZCNPTVXY). De forma similar al cap. 25, podríem considerar l'inici, en aquest cas “De bayn”, repeticio supèrflua de la rúbrica.

⁶⁶¹ *energuylarà*: “en erguylarà” i sense coma prèvia GARCIA (1999).

⁶⁶² , *fúg<e>re-t'à*: “fugreta” Z²; “fugit” Lat.(EUZCNPTVXY), “fugiunt” Lat.(O); “fugre-t'a” GARCIA (1999).

⁶⁶³ *De unglà*: manca Lat.(UCNPTVXY), manca cap. Lat.(EOZ). | Guiit. 26 (ordre correcte); manca a Guicast. i Guifr.

⁶⁶⁴ DR 28, que manca a Z¹. | Manca el cap. 28 *De mors* indexat a taula, absent també a Guicast., Guifr. i Guiit. La pèrdua és poc greu segons “[De morsu. De morsu satis superius dictum est.]” Lat.(U), únic manuscrit llatí estudiat per TILANDER (1963) que el conté.

⁶⁶⁵ Capítol conservat només a Lat.(U) dels mss. llatins estudiats per TILANDER (1963). | Manca a Guicast., Guifr. i Guiit.

⁶⁶⁶ DR 30.

⁶⁶⁷ El capítol 29 De verí, és el darrer indexat a la taula. | Guicast. 30, Guifr. 30, Guiit. 30.

⁶⁶⁸ *sa<p> prima*: “scit ita” Lat.(UZNPTVXY), “ita bene cognovit” Lat.(E), manca cap. Lat.(O); “sa·prima” GARCIA (1999), n. “vol dir *no en sap la prima*” i al glossari “sa prima DCVB s.v. *Prima*, Saber-ne la prima: saber el net, tot el que cal saber d'una cosa”. Vegeu la simetria amb “primerament sab” del mateix capítol. El significat ‘més’ per a ‘prima’ o ‘primera(ment)’ es repeteix al cap. 34.

⁶⁶⁹ *de ... foren*: “unde sint (fuerunt E, sunt Y) et unde exierunt (exierint UZ, exiverint NP)” Lat.(EUZCNPTVXY), manca cap. Lat.(O).

⁶⁷⁰ *Mealger nespolitani*: possible error donat “magistri neapolitani, scivit (*manca* NP)” Lat.(CNPX), “Malgen apolitani (scivit *col·locat abans* E)” Lat.(E), “Magerii neapolitani” Lat.(TV), “Malgeni apolinnuis” Lat.(U), “neapolitanus” Lat.(Y), “Rogerii apolitanus” Lat.(Z), manca cap. Lat.(O). Vegeu l'estudi introductori.

⁶⁷¹ *de ... vivents*: “quam aliquis homo” Lat.(CTVXY), “quam omnes alii magistri de mundo” Lat.(E), “omnes homines quod” Lat.(U), “omnibus hominibus” Lat.(Z), manca Lat.(NP), manca capítol Lat.(O).

<Capítol 31.> De falchons negres⁶⁷²

Falcons⁶⁷³ negres primerament aparegren de Babilònia, e vengren, al⁶⁷⁴ mont de Gelboè⁶⁷⁵, e d'aquí anant apa<re>gren⁶⁷⁶ en <Esclavònia, i d'aquí endavant aparegueren en> aquel loch qui à⁶⁷⁷ nom *Palmidum*⁶⁷⁸, qui és en la tinència de Policast⁶⁷⁹.

Falcons de Palmidis⁶⁸⁰, sparvers⁶⁸¹ de Bruca⁶⁸² e astors de Esclavònia⁶⁸³, aquests són los meylors q<u>i són al món.

<Capítol 32.> De blancs e de rogs falcons⁶⁸⁴

Falcons blancs e roygs exiren de negres falcons. Lo mascle d'aquels negres⁶⁸⁵ se morí e romàs la fembra, e axí estava trista⁶⁸⁶; e quant ere en amor, aparech-li .I. aucel qui ere apelat *bulçaceus*⁶⁸⁷, e aquela tench-lo⁶⁸⁸ en l'ài⁶⁸⁹. E d'aquests isqueren aquests

⁶⁷² Manca rúbrica Lat.(EUZCNPTVXY), manca cap. Lat.(O), és a dir, a tots els mss. llatins estudiats per TILANDER (1963). | GARCIA (1999) anota “Ací canvia la lletra del manuscrit, potser es tracta d'un altre copista”. De fet, aquest possible canvi coincideix amb la manca d'indexació dels capítols següents, i podria ser degut a una major familiaritat amb els topònims i/o amb les complexions. | Guicast. 31; Guifr. 31; Guiit. 31; *Sahagún* I.16; *Vallés*, II.1.

⁶⁷³ *Falcons*: “Falchons” GARCIA (1999).

⁶⁷⁴ *aparegren ...*, al: “apparuerunt (*manca* NP, apparuerunt in mundo E). (Et EYUZ) Venerunt a (de EYUZ) Babilonia (et postea devenerunt E, et venerunt UZ) in” Lat.(EUZCNPTVXY), manca cap. Lat.(O); “aparegren de Babilònia e vengren al” GARCIA (1999).

⁶⁷⁵ *Gelboè*: “Gabuel” Lat.(CXY), “Gelboe” Lat.(EZ), “Gelboel” Lat.(NP), “Geboel” Lat.(TV), “Greboel” Lat.(U), manca cap. Lat.(O); “Gellue” GARCIA (1999).

⁶⁷⁶ *apa<re>gren*: manca abreviatura Z²; “apagren” GARCIA (1999).

⁶⁷⁷ à: “ha” GARCIA (1999).

⁶⁷⁸ *e d'aquí anant ape<re>gren en <Esclavònia, i d'aquí endavant aparegueren en> aquel loch qui à nom Palmidum*: “et (*manca* NPY) deinde (*manca* E, inde Z) venerunt in Sclavaniam (Sclavaniam CEY, Sclavoniam NPUZ, Sclaviniam T, Claviniam V, Scalavaniam X), et (sed U, *manca* Z) deinde venerunt (et deinde venerunt *manca* E) ad Polunudum (Polunudum CX, Pallanudum E, Palumbidum NP, Pulurnidum T, Palmiudum *a sobre* Paludinum U, Palunudum V, Palravidum Y, Palumidum Z)” Lat.(EUZCNPTVXY), manca cap. Lat.(O). Salt d'igual a igual considerant una forma antiga <Esclavònia, e d'aquí anant aparegren en>.

⁶⁷⁹ *Policast*: “Policastri” Lat.(CTVXY), “Appoli castri” Lat.(ENP), “Apolitastri” Lat.(Z), “Polistri *a sobre* Polocastri” Lat.(U).

⁶⁸⁰ *Palmidis*: “(et V) Palunudo” Lat.(CTVX), “Pallanudi” Lat.(E), “Palummido” Lat.(NP), “Palunidi *a sobre* Paludini” Lat.(U), “Palumidi” Lat.(Z), “Palravidu” Lat.(Y), manca cap. Lat.(O). Altera la forma donada abans, *Palmidum*, per dependència de la declinació llatina.

⁶⁸¹ *sparvers*: malgrat l'abreviatura, dono preferència a la forma amb ‘a’ ja que apareix dues vegades al pròleg de Dancus i cap ‘sperver’; “spervers” GARCIA (1999).

⁶⁸² *Bruca*: “Bruca” Lat.(CEUX), “Bruza” Lat.(NP), “Burca” Lat.(TY), “Burta” Lat.(V), “Pruca” Lat.(Z), manca cap. Lat.(O).

⁶⁸³ *Esclavònia*: “Sclavania” Lat.(CXY), “Sclavonia” Lat.(NPU), “Sclavoniam” Lat.(Z), “Clavinia” Lat.(TV), manca Lat.(E), manca cap. Lat.(O).

⁶⁸⁴ Guicast. 32 [GARCIA (1999) indica 32 i 33]; Guifr. 32; Guiit. 32; *Sahagún* I.16; *Vallés*, II.1.

⁶⁸⁵ *Lo mascle d'aquels negres*: “Masculus de nigris” Lat.(CNPTVXY), “Falco (Falcon O, Falco autem E) masculus de nigris” Lat.(EOUZ).

⁶⁸⁶ *estava trista*: “estava tristava trista” Z², per semicorrecció (vegeu l'estudi introductor); “ista (*manca* Z, ipsa E, hec U) morabatur (morabitur CX) tristis (terrestres E, tristis ita Z, tristis ista U)” Lat.(EUZCNPTVXY), manca Lat.(O).

⁶⁸⁷ *bulçaceus*: “birçulcus” Lat. a TILANDER (1963) malgrat que cap dels mss. llatins estudiats per ell ofereix aquesta forma, “birzulcus” Lat.(CX), “bizulcus” Lat.(NP), “byrzulchus” Lat.(T), “byrzulcus” Lat.(Y), “byrzulfus” Lat.(V), “butalvis” Lat.(E), “bucadus” Lat.(Z), “bigallus” Lat.(O), “buzad'dics *a sobre* buccardus” Lat.(U); “bulçacus?” GARCIA (1999); “bogadas” Guicast., un cop més proper a Lat.(Z)

falcons qui han les⁶⁹⁰ penes blanques e roges⁶⁹¹ e són quax aulters⁶⁹², e per assò són molt ardots. E aquests falcons tots temps són bons, si no·ls ve de colpa⁶⁹³.

<Capítol 33.> De roygs⁶⁹⁴

[8r^a] Altres qui són roygs semblantment isqueren dels negres en aytal manera: lo falcó negre perdé lo seu⁶⁹⁵ *terciolum*, e acompanyà's⁶⁹⁶ <ab> abarello⁶⁹⁷ e anaren-se'n en l'àer. E d'aquels són nats los roygs⁶⁹⁸. E aquests són molt ardots, mas són aüts ab gran trebayl. Axí costrín aquels: da·los .III. porgatoris de cuyr de galina en aygua, e posa'ls en escur e jaquex-lo aquí entrò a hora de dia⁶⁹⁹; depuys calfa'l al foch e vé⁷⁰⁰ a la casa⁷⁰¹. E tu, maestre, quisqui sies⁷⁰², tostemps ti aquels en magrea més que·ls altres.

[“bosadus” Sahagún I.16 i “vosadus” Vallés II.1]; “bucalco” Guiit.Ceruti; “biçulco” Guiit.Glessgen. Probable confusió de lletres, en especial semblant a la segona opció oferta per Lat.(U).

⁶⁸⁸ *tench-lo*: “estech tench lo” Z², on “estech” canc.; “Egit secum (secum *repetit* Y)” Lat.(CNPTVXY), “tenuit” Lat.(EO) i “tenet” Lat.(UZ). La forma ‘estech’ apareix al pròleg de Z².

⁶⁸⁹ *e aquela tench-lo en l'àer*: “(et NPTVY) Egit secum (secum *repetit* Y) in aere” Lat.(CNPTVXY), “Et tunc tenuit aeram cum ea” Lat.(E), “Et tenuit cum eo aere” Lat.(O), “tenet cum ipsa aera[m]” Lat.(U), “et tenet cum ipsa rem” Lat.(Z); “e con quella tenendo aere” Guiit.Ceruti; “et fece cum ipso inel aiere” Guiit.Glessgen.

⁶⁹⁰ Segueix “ales” canc. Z².

⁶⁹¹ *e roges*: manca a tots mss. llatins Gui. estudiats per TILANDER (1963). Aquest detall millora el sentit de la frase, encabint-lo plenament en el raonament i en la temàtica del capítol.

⁶⁹² *aulters*: “autres ters” Z² i GARCIA (1999), on, tot i que la forma ‘autres’ també seria vàlida (vegeu l'estudi introductor), hi considero una semicorrecció i l'edito com a tal, prioritant l'opció final; “adulteri” Lat.(EOZCNPTVXY) i Guiit.Glessgen, “adulterini” Lat.(U) i Guiit.Ceruti; “avoultre” Guifr.

⁶⁹³ *si no·ls ve de colpa*: “sinols no decolpa” Z²; “nisi ex culpa contingat” Lat.(EOZCNPTVXY), “nisi contingat hoc propter culpam magistri” Lat.(NP), “nisi ex culpa veniat” Lat.(UZ), “nisi ex culpa eveniat” Lat.(O); “si no·ls node? e colpa” GARCIA (1999); “ssi no ffuere por culpa de qui los criare” Guicast; “se non rimane per difetto e colpa dello guardiano” Guiit.Ceruti; “excepto si accadesse el contrario per culpa de lo maestro” Guiit.Glessgen.

⁶⁹⁴ Guicast. 33; Guifr. 33; Guiit. 33; *Sahagún* I.16; *Vallés* II.1.

⁶⁹⁵ *seu*: “sey” Z²; “seu” GARCIA (1999).

⁶⁹⁶ *acompanyà's*: “aconpanyà's” GARCIA (1999).

⁶⁹⁷ <ab> *abarello*: en aquest cas introduixo la preposició amb la forma antiga a fi de facilitar la comprensió del salt i, malgrat la presència de ‘l’ a tots els testimonis llatins conservats i a les versions castellana i italiana –i que probablement fos més correcta en català (<ab> a<l>barello)–, no l'afegeixo donada la major facilitat de confusió amb la preposició i la forma equivalent de la versió francesa, i considar improbable l'edició ‘ab arello’; “albarelo” Lat.(CEOTVXY), “albarell” Lat.(NP), “arbarelo” Lat.(U), “albatenio” Lat.(U), “albareis lo” Lat.(Z); “a barello” GARCIA (1999); “albatello” Guiit.Ceruti; “albarelo” Guiit.Glessgen, “abarello” Guifr., “albarcileo” Guicast. [“albarisco” Sahagún I.16 i “alvaristo” Vallés II.1], Lat. *albarell*, *albarel*, ‘Weihe (*Circus* L.) oder Baumfalke (*Falco subbuteo* L.) / albanella o lodolaio’ GLESSGEN (1996), p. 471. L'*Arbre d'honor* de Gabriel Turell, llàm. II, superior dreta, ofereix una imatge de l'“albanell” a l'heràldica catalana. ‘Albanell: Ocell de rapinya un xic gris, de la grandor de l'esparver i que servia molt per a la caça (Aguiló Dicc.)’ (DCVB). Probablement, el falcó mostatxut (*Falco subbuteo* L.). | *acompanyà's <ab> abarello*: “(postea E) associavit (sociavit EOTUZ) se albarelo (vegeu la secció precedent de la nota)” Lat.(EOZCNPTVXY).

⁶⁹⁸ *roygs*: “s” interliniada Z². GARCIA (1999) sense nota.

⁶⁹⁹ *hora de dia*: “magnam horam diei” Lat.(CNPTVXY), “auroram diei” Lat.(EOUZ).

⁷⁰⁰ *vé*: “ve” GARCIA (1999).

⁷⁰¹ *casa*: llegiu ‘caça’; “venatum” Lat.(CNPTVXY), “ad oxelandum (occellandum OZ)” Lat.(OUZ), “postea secure ad ocellandum cum eo” Lat.(E).

⁷⁰² *quisqui sies*: manca Lat.(EOZCNPTVXY), és a dir, a tots mss. llatins Gui. estudiats per TILANDER (1963); “quis qui sies” GARCIA (1999).

<Capítol 34.> De negres⁷⁰³

Falcó⁷⁰⁴ negra, axí-l ti: ne molt gras ne molt magre. En⁷⁰⁵ aytal manera⁷⁰⁶ constrín aquel ab porgatoris de galina, e no vuyles metra-los <en aigua, si no és orgullós. (I si és orgullós,) poseu los> porgatoris en aygua⁷⁰⁷. E ti-lo molt en la man⁷⁰⁸, més que en altres⁷⁰⁹ falcons. E no-ls vuyles enuijar⁷¹⁰ masa més que él⁷¹¹ no-s vuyla, e axí serà bon e acabat⁷¹². E primerament se vol banyar que altres falcons. E guarda'l⁷¹³ que no⁷¹⁴ veja àguyla⁷¹⁵, car si veurà àguyla⁷¹⁶ no cassarà depuys⁷¹⁷. E tots temps⁷¹⁸ lo ti aytant com pugues que negú no toch les penes d'aquel. Quant lo gites a l'hocel⁷¹⁹, guarda't que <no>⁷²⁰ ports mal la man, que si malament lo gites a l'ocel⁷²¹, [8r^b] pert-ne la volentat. Aquesta conexensa és la meylor de totes que jamés ajen estades al món.

<Capítol 35.> De blanc falcó⁷²²

Falcó⁷²³ blanch bo és, axí com damunt és dit, emperò cant són sors⁷²⁴ no caç ab aquels dentrò que sien modats. <Mudats>⁷²⁵ són bons e acabats.

⁷⁰³ Guicast. 34; Guifr. 34; Guiit. 34; FRADEJAS (1985b), p. 86, n. 33: DRsue. 145.

⁷⁰⁴ *Falcó*: “Falco” amb caplletra F sense cap mena de decoració, a diferència de les de la resta de Z².

⁷⁰⁵ . En: “, e-n” GARCIA (1999).

⁷⁰⁶ *En aytal manera*: manca Lat.(EOUZNPTVXY), és a dir, a tots els mss. llatins Gui. estudiats per TILANDER (1963).

⁷⁰⁷ <en aigua, si no és orgullós. (I si és orgullós,) poseu los> porgatoris en aygua: “eum (manca EO) in aqua, nisi sit (manca O) superbus. Et si est superbus, mitte purgatoriam (purgatoriam CX, purgatorium O, purgatoria EU, purgaturam PTVY) in aqua,” Lat.(EOUCPTVXY), “eum in aqua, nisi sit superbus. Mitte (pone Z) purgatoriam (purgatoria Z) in aqua,” Lat.(NZ); “metra-los en aygua” GARCIA (1999), segons “metra los en: metra los porgatoris en ms., porgatoris expuntuat. En el text castellà no seria erroni repetir el terme corresponent a porgatoris” (Esmenes i variants textuals, p. 66). Crec que GARCIA (1999) s’ha deixat influir per les abreviatures superiors de la línia següent (mots ‘mā’ per ‘man’, ‘ms’ amb abreviatura sobre m- per ‘més’ i ‘q’ amb abreviatura a sobre per ‘que’) per a considerar ‘porgatoris’ expuntuat. Salt d’igual a igual Z², considerant la forma antiga ‘en aygua, si no és erguylós. (E si és erguylós,) metre los’.

⁷⁰⁸ *man*: “mà” GARCIA (1999), per la raó abans exposada en nota.

⁷⁰⁹ *en altres*: malgrat la probable semicorrecció a ‘altres’ (havent escrit ‘en’ de forma errònia per simetria amb el precedent), mantinc ‘en’ degut a la possibilitat d’un sentit com ‘amb’ (de grafia influenciada també per la simetria).

⁷¹⁰ *enuijar*: “enuijar” Z² i GARCIA (1999); “faticare” Lat.(CTX), “fatigare” Lat.(ENOPUVYZ).

⁷¹¹ *él*: “el” GARCIA (1999).

⁷¹² *e acabat*: “et perfectus” Lat.(EUCTVXY), “et perfecti” Lat.(OZ), manca Lat.(NP).

⁷¹³ *guarda'l*: “guarda-l” GARCIA (1999).

⁷¹⁴ *no*: “no!” Z²; “no-l” GARCIA (1999); ‘l’ supèrflua ja que, pel comportament resultant en el falcó segons la continuació de la frase, és el falcó negre qui no ha de veure l’àguila, no a l’inversa. A banda de la lògica, trobem confirmació a “ne” Lat.(EOUZNPTVXY), és a dir, a tots els mss. llatins Gui. estudiats per TILANDER (1963).

⁷¹⁵ *àguyla*: “aguyla” GARCIA (1999).

⁷¹⁶ *àguyla*: “aguyla” GARCIA (1999).

⁷¹⁷ *no cassarà depuys*: “postea non capiet” Lat.(NPTV), “non postea capit” Lat.(U), “non capiet postea” Lat.(OZCX), “amittet voluntatem capiendi aliquem ocelum” Lat.(E).

⁷¹⁸ *tots temps*: “semper” Lat.(OUZ), manca Lat.(ECNPTVXY).

⁷¹⁹ *a l’hocel*: “al hocel” GARCIA (1999).

⁷²⁰ <no>: malgrat la possibilitat de considera la negació implícita, l’afegeixo arran del “ne” present a tots els mss. llatins estudiats per TILANDER (1963).

⁷²¹ *a l’ocel*: “al ocel” GARCIA (1999). | *lo gites a l’ocel*: “prohiceris” Lat.(CTX), “prospicit” Lat.(E), “proieceris” Lat.(NPVY), “ducis” Lat.(O), “proicis” Lat.(UZ).

⁷²² Guicast. 35; Guifr. 35; Guiit. 35.

⁷²³ *Falcó*: “Falchó” GARCIA (1999).

Tots⁷²⁶ los maestros dien que falchó qui prin agró, si no menuga de l'agró⁷²⁷, per<t>⁷²⁸ la volentat del⁷²⁹ pendre. Mas maestre Guillem los en fa axí menjar de la carn aytanta com se⁷³⁰ vol⁷³¹, emperò guarda'l que no menuch de la sanch, e la carn que menuga fa-li pendre grues. Per la carn no pert la volentat⁷³², mas per la sanch tant solament⁷³³. E assò⁷³⁴ prova maestre Guillem, qui més ne sab que altres qui <hi> à-l món⁷³⁵.

Hic liber⁷³⁶ est escriptus, qui⁷³⁷ escriptis sit benedictus.

⁷²⁴ *cant són sors*: “tant son suaus” Z²; “tant són suaus” GARCIA (1999) (cf. ‘suau’ al glossari de la seva edició, p. 67); “quando sunt sauri (sori OU, feri Z)” Lat.(OUZCNPTVXY), “quando sorus est” Lat.(E). Corroborat per contraposició amb la següent condició indicada a la frase, mudats; tot i que els ocells de caça solen afiançar el seu caràcter i les seves aptituds després de la primera muda, tots els indicis apunten a una mala lectura (o desconeixement del mot i alteració voluntària). El traductor o el copista català ha corromput la frase influït per la veu ‘suau’, adjectiu aplicat a l’ocell de caça més dòcil, tranquil o que ha superat la fase d’amansament, que s’ha assuaujat, forma de la què en trobem un exemple a una de les traduccions catalanes de l’*Epistola ad Ptolomeum*, “III. maneres són d’es[.CX.v^a]parvers: la .I^a. és gros e pus suau, ab huyls vais” N (XIII-XIV), f. .CX.r^{bv}^a. L’absència de la conjunció ‘que’ també és contrària a la possibilitat de ‘suau’. Una altra possibilitat, remota en no ser documentada en català, seria una confusió amb fr. *saur*s que, a l’igual que ‘abarello’, ens acostaria al Gui.fr.

⁷²⁵ *modats*. <Mudats>: altres opcions són “sien modats. <Quan siguin mudats>” o “sien modats. <Després que siguin mudats>” i ambdues canviant ‘siguin’ per ‘són’ per a evitar una incongruència temporal amb el que segueix, totes elles facilitades per un salt d’igual a igual; “mutetur (mutantur O, mutaveris eum E). Post mutationem” a Lat.(EOUZNPTVXY), és a dir, a tots mss. llatins Gui. estudiats per TILANDER (1963); “modats,” GARCIA (1999) (cf. ‘suau’ al glossari de la seva edició, p. 67), amb n. 257 “Aquesta frase presenta un problema d’interpretació perquè s’ha eliminat un fragment del text llatí. Aquests falcons no són bons per a caçar fins que no han mudat les plomes”.

⁷²⁶ *Tots*: “·τ Tots” Z², que permet dues opcions d’edició, (1) l’adoptada, en obviar la conjunció i començar el paràgraf amb ‘Tots’ –com Lat.(OUZCNPTVXY)–, anotant l’existència de la conjunció, o (2) respectar la conjunció i obviar la majúscula següent –com Lat.(E)–; “Tots” GARCIA (1999), sense nota; “(Et E) Omnes” Lat.(EOUZNPTVXY).

⁷²⁷ *de l’agró*: “del agró” GARCIA (1999).

⁷²⁸ *per<t>*: “per” Z² i GARCIA (1999); manca frase Lat.(CNPTVXY), “perdit” Lat.(OUZ), “amittet” Lat.(E).

⁷²⁹ *del*: inclòs a “perdit voluntatem capiendi” Lat.(OUZ), “amittet voluntatem capiendi” Lat.(E). Una altra possibilitat d’edició, més complicada i allunyada dels testimonis llatins conservats, seria ‘d’él’, enllaçant amb la tradició de recompensar l’ocell de caça per una captura cevant-lo amb la mateixa i no amb altra – el mateix capítol ho esmentarà– per a afiançar-lo en aquella presa i evitar que defugui la seva caça si li és difícil, com és el cas de la de l’agró, una presó.

⁷³⁰ *se*: “sē” Z², abreviatura supèrflua.

⁷³¹ *si no menuga ... com se’n vol*: “dimittit eum comedere quantum vult de carne (carnibus T)” Lat.(CTVX), “dimittum (dimittatur Y) comedere quantum volunt (vult Y) de carne” Lat.(NPY), “si comederit (comedit OZ) anchironem (de anghirone Z, de achirone O) perdit voluntatem capiendi sed magister Guillelmus (Guilielmus Z) facit eos falsos ita (nam dicit U) quando ipse capit anghironem (aguironem U, achironem O) comedat (de eo Z, de aquirone O) quantum vult de carne” Lat.(OUZ), “si comederit de agirone statim amittet voluntatem capiendi sed magister Guillelmus dicit quod non amittit voluntatem capiendi” Lat.(E).

⁷³² *volentat*: “voluntatem venandi (capiendi EU)” Lat.(EUCNPTVXY), “voluntatem” Lat.(OZ).

⁷³³ Manquen el final del cap. 35 i els cap. 36 i 37, presents a Guicast., Guifr. i Guiit.; a Guiit. també apareixen els caps. 46-49.

⁷³⁴ *assò*: “açò” GARCIA (1999).

⁷³⁵ *qui <hi> à-l món*: “a-l món [són]” GARCIA (1999). | *qui més ... món*: “qui plus modo fecit quam aliquis qui vivat” Lat.(CNTVX), “qui in hoc plus fecit quam aliquis qui vivat” Lat.(Y), “qui plus scivit (scit modo Z) quam aliquis qui vivat” Lat.(UZ), “qui plus in hoc scit quam aliquis vivens” Lat.(O), “plus quam aliquis alius magister qui fuerit unquam in mundo” Lat.(E), manca Lat.(P).

⁷³⁶ *liber*: “libri” GARCIA (1999).

⁷³⁷ *qui*: “quis” Z², potser per semicorrecció amb ‘escriptis’; “qui s (sic)” GARCIA (1999).

NOTES COMPLEMENTARIES

Amb l'objectiu d'alleugerir la anotació del text editat, indico aquí certes notes que escapen a l'establiment de l'edició. Les cites extretes d'Albert Magne (AG) i de Juan Gil de Zamora (Gil), en no ser testimonis directes del *Dancus rex* ni del *Guillelmus falconarius*, s'inclouen en aquest apartat, però poden incorporar-se fàcilment a la resta de l'aparell crític i comparar-les amb els testimonis llatins directes i les versions catalanes. Normalment la cita de Gil s'acompanya de l'equivalent a la versió castellana del *Dancus* (DRcast.) per a facilitar-ne la comparació. A vegades, dins de la cita es destaca en negreta la informació complementària més rellevant.

<Llibre del rei Dancus>

<Pròleg>

[1r^a]

e vench a la ciutat sua: els testimonis llatins anomenen la ciutat com *Antram* Lat.(CNPTVXY), *Baltram* Lat.(B), *Baldach* Lat.(U), *Balatrám* Lat.(Z) i *Batam* Lat.(M). Per a "Baldach", destaco la informació continguda a l'*Atlas català* de Cresques Abraham (1375), full V, "Denant la bocha del flum de Baldah <hi ha el> mar de les Índies e de Pèrssia. Açí són pescades les perles les quals són aportades en la ciutat de Baldach, e los pescadós qui les pesquen abans que devaylen en lo fons de la mar dien los seus encantaments per tal que los pexos fugen", informació probablement extreta del *Milione* de Marco Polo, cap. 25 i 174.

El Dr. Fradejas considera que "En los textos latinos es Dancos el que va a la ciudad de Balatram, capital de Galaçiano" (*Tratados*, p. 72, n. 9); respecte a aquesta afirmació, vegeu la lliçó dels textos llatins.

[1r^b]

scarlet: manca al DCVB, però "escarlátí: tela semblant a l'escarlata, però de color més baix i menys fina", "escarlata: 1. ant. Tela teixida d'una matèria colorant extreta de la cotxinilla" i "escarlet: bolet de diferents espècies del gènere *Tricholoma*. V. carlet" (DCVB), el bolet avui s'identifica amb l'*Hygrophorus russula*, de color rosat i tacat de vermell vinós, més fosc al centre i que contrasta amb les làmines i el peu més blancs.

[1v^a]

De totes coses era hom de cort, emfora de la art dels falcons: denota la consideració de la necessitat de l'educació en l'art de la falconeria i de la seva pràctica per al noble altomedieval, per a l'home de la cort. Una de les primeres mencions en aquest sentit, en especial dins de l'Occident llatí.

[1v^b]

<Capítol 1.>

De dolor que és dita furtiu: AG ens ofereix informació addicional sobre aquesta patologia, "Prima autem falconum infirmitas, est **dolor capitis qui in hominibus soda vocatur**" AG, p. 1474, l. 31-32. OA, p. 1597, nota 207: "Latham lists the earliest use of soda as 1235 A.D. and traces its origin to the Arabic. See Scanlan (253)". La recepta segueix, després de *carn de pulí calenta*, amb "quia **iste dolor capitis est ex vapore stomachi**, et ideo per talem cibum curatur purgato stomacho" AG, p. 1474, l. 35-36.

Recordem que, malgrat l'atribució de l'autoria a *Guillelmus falconarius*, les receptes recollides a AG corresponen al *Dancus rex*.

[2r^a]

<Capítol 2.>

batre flanchs: “quasi extensiones habeat et alices et percutit cum rostro pedem vel e contrario” AG, p. 1474, l. 37-38.

que ... agrum: “signum est quod habeat **malum humorem in capite**” AG, p. 1474, l. 38-39.

d'argent: Segueix “vel aureo” AG, p. 1475, l. 1.

<Capítol 3.>

De regament: “De fluxu aque de naribus, trigessimum primum capitulum” Gil (*De accipiter* 8.31), p. 214, l. 14 (f. 17r), avançant part de la simptomatologia oferta al desenvolupament del capítol (“[Del malo tesgo]” DRcast.).

sapiats que rigat és: “signum est **humefactionis cerebri immoderatae**” AG, p. 1474, l. 3-4.

<*e mit-ho*> ... *paladar*: “et cum bombace in nares falconis et in palatum ipsis eiciatur” AG, p. 1475, l. 7-8; “et pone in naribus et in palato” Gil (*De accipiter* 8.31), p. 214, l. 17 (f. 17r) (“et póngelo en las narizes et ponle d'ello en el paladar” DRcast.).

pulín: “pullinas” Gil (*De accipiter* 8.31), p. 214, l. 17 (f. 17v) (“polla” DRcast.).

<Capítol 4.>

sapiats que artètica ha: “**signum est guttae membra colli infudentis calidae**” AG, p. 1475, l. 9-10.

vena orgo[2r^b]*nal*: “vena auriculari” AG, p. 1475, l. 11; “venam / que dicitur organalis” Gil (*De accipiter* 8.26), p. 212, l. 9 (f. 16v-17r) (“venas orgonales” DRcast.).

prin sanch de la vena orgonal: “minuendus de vena auriculari ut **gutta ad generationem regenerandarum pennarum extrahatur**” AG, p. 1475, l. 11-12.

granotes.: Segueix “quam si digesserit, pro certo sanus erit” AG, p. 1475, l. 12-13; “Et, si videris quod egerat sive tollat, signum salutis est” Gil (*De accipiter* 8.26), p. 212, l. 10 (f. 17r) (“et ssi tolliere, es ssano” DRcast.).

<Capítol 5.>

De mal en la gorga: “De gutam gutturis” Gil (*De accipiter* 8.26), p. 212, l. 11 (f. 17r) (“[De la gota que naçe en la gorja]” DRcast.).

Quant ... ha: “Quando autem guttum sive **arteriam quae canna vocatur**, inflatum habet et sufflat ac si suffocari debeat, pro certo **reumatismum patitur**” AG, p. 1475, l. 14-16.

sanch de pahó e: manca Gil (*De accipiter* 8.26), p. 212, l. 11 (f. 17r) (“grassa del pavón et” DRcast.).

mirobalanos: “mirabolanis chebolis” AG, p. 1475, l. 16.

garofalos: “claveles” Gil (*De accipiter* 8.26), p. 212, l. 12 (f. 17r) (“claves de giroffré” DRcast.).

buccones: “pillulae” AG, p. 1475, l. 18; “morsellos” Gil (*De accipiter* 8.26), p. 212, l. 12 (f. 17r) (“bocados” DRcast.).

.IX. bucones: “octo morsellos” Gil (*De accipiter* 8.26), p. 212, l. 12 (f. 17r) (“ix bocados” DRcast.).

surricum: “carne muris” AG, p. 1475, l. 19; “sibi ad comedendum” Gil (*De accipiter* 8.26), p. 212, l. 13-14 (f. 17r) (“carne de çerniglo” DRcast.).

<Capítol 6.>

mal al ronyons: “gutam renum” Gil (*De accipiter* 8.26), p. 212, l. 15 (f. 17r) (“gota en la cabeça et en las rrenes” DRcast.). | Segueix “et guttae quae infundit renes” AG, p. 1475, l. 20.

momia: “enim grana quae crescunt in spina alba quae Germanice hagedorn vocatur quae sunt grana rubea, et contunde ea et commisce cum” AG, p. 1475, l. 23-25; manca Gil (*De accipiter* 8.26), p. 212, l. 15 (f. 17r) (“mumia” DRcast.).

carn de gatha: “carne cocta” AG, p. 1475, l. 25; “carnem cati” Gil (*De accipiter* 8.26), p. 212, l. 15 (f. 17r) (“carne del gato” DRcast.).

retendrà: “retinuerit” AG, p. 1475, l. 27; “retinuerit, quod non evomat” Gil (*De accipiter* 8.26), p. 212, l. 16 (f. 17r) (“no lo camiare” DRcast.).

<Capítol 7.>

<*filera*>: “silera a nonnullis vocatur” AG, p. 1475, l. 27-28; “que filera nuncupatur” Gil (*De accipiter* 8.26), p. 212, l. 17 (f. 17r) (“ffilera” DRcast.).

si ... blanch: “quando decurrere incipit per corpus falconis, **quasi veneni naturam habet** et tunc acumen rostri et **acumina unguularum** falconis dealbari incipiunt” AG, p. 1475, l. 28-30; “cum cera alba defluit ab ore eius” Gil (*De accipiter* 8.26), p. 212, l. 17-18 (f. 17r) (“conçoçerlo as en las unnas et en la çera que cae del rrostro blanca” DRcast.). Certa similitud entre Gil i DRcast.

serp negra: “serpens niger **qui tyrus vocatur**” AG, p. 1475, l. 30-31 [ofidi estudiat per Albert Magne a 25.42(59)]; “colubri nigri” Gil (*De accipiter* 8.26), p. 212, l. 18 (f. 17r) (“cu[lu]ebra negra” DRcast.). Igual entre Gil i DRcast.

[2v^a]

e prin lo grex ... forcela: “et pinguedinem quae inde eliquator collige, et detur falconi calida cum carne pavonis successive per octo dies, et postea accipe porcellam cum aqua calida depilatum, et sumatur tenerum pectoris cum mure parvo” AG, p. 1475, l. 33-36; “et da ei ad comedendum de pinguedine cum carnibus pavonis calidis usque ad octo dies. Postmodum accipe porcellam et aperi et de teneritudine pecoris” Gil (*De accipiter* 8.26), p. 212, l. 19-21 (f. 17r) (“et dágela con la carne del pavón por tres días. Et después tomarás una porçiella fembra et pelarla as con agua caliente et tomarás la terniella del pecho con la fforquiella que s’ tiene en ella” DRcast.).

Prin serp negra ... e da-li’n a menjar: aquesta pràctica terapèutica s’ha transmès normalment com a mètode accelerador de la muda (amb major freqüència associat a l’absorció del greix de serp per blat amb què s’alimenta una gallina que servirà d’aliment a l’ocell de caça), com ara a “El xix^o [capítulo es de mudar aína el ave]. Si quissieren mudar aína el ave, conviene que tomen una culuebra biva o dos o más, et tuélganles las cabeças, et lo ál métanlo en una olla nueva a coçer, et cuegan tanto ffasta que todas sse defacen, et ssáquenlas ffuera de la olla et dexen esfriar el caldo en la olla, et cojan toda la grossura et déngela en la carne que les dieren a comer” *Gerardo*, f. 153v; “El xciiii capítulo es de mudar aína el ave. Si quisieren que mude aína el ave, conviene que tomen una culebra o dos o más e tuénganles las cabeças e lo ál métanlo en una olla nueva a cozer, e cuegan tanto ffasta que todas se desaten, e sáque[n]las fuera de la olla e dexen esfriar el caldo en la olla, e cojan toda la grasa e déngela en la carne que los dieren a comer” *Cetrería*, XCIV [93], f. 23v; “E agora queremos dezir de las cosas que andan en el agua o de las que non an pies e andan rastrando sobre sos vientres e de las otras que an pies e uñas, assí como son los lagartos e las que son de su manera e crían en los forados que son só las piedras e só la tierra, cuáles son d’ellas las que fazen aína echar la péñola. E dezimos assí: [...] denles carne de culuebras negras d’esta

manera: que las tomen e tágenles quanto una mano de las cabeças e otro tanto de las colas e séquenlas e muélanlas e échenles de los polvos d'ellas en so cevo a las aves menores quanto peso de medio dinero de plata e a las mayores segunt su guisa” Moamin I, 12; *Dels Auzels Cassadors* vv. 1499-1526; Mynsinger II, V.
ixirà a cambra: “digesserit” AG, p. 1475, l. 36; “egererit” Gil (*De accipiter* 8.26), p. 212, l. 21 (f. 17r) (“tolliere” DRcast.).

<Capítol 8.>

gramfo: “salsam” AG, p. 1475, l. 39.

posa la .I. peu sobre l'altre e-s percut ab lo bech: “levato saepe pede percutit cum rostro crus suum” AG, p. 1475, l. 38-39.

<Capítol 9.>

veus al falchó poyls, axí-l metja: “autem falco pediculis gravatur” AG, p. 1476, l. 1.

en la sumitat del cap: “caput falconis” AG, p. 1476, l. 4.

prin fill de lana e liga 'l-li al col: “**intinge** fila et circumliga collo eius **et membris**” AG, p. 1476, l. 4-5.

De poyls... ociu aquels: “Item, accipe argentum vivum et extingue cum sputo et incorpora albugini ovi et **intinge** cordam de lana et superpone accipitri dum quiescit in domo” Gil (*De accipiter* 8.22), p. 208. l. 29 i p. 210, l. 1 (f. 16v) (manca cap. DRcast.) i “Item, inunge caput eius cum argento vivo prius mortificato cum hominis sputo et cineribus et incorporato sagimini vetusto” Gil (*De accipiter* 8.22), p. 210, l. 8-10 (f. 16v) (manca cap. DRcast.).

De poyls... ociu aquels: Adelard de Bath 14.5; “Encara més a alciure poys val que prengua [114] om grex de gualines, he mesclat ab argentviu, e puy unten hom un ffill de lana he liga-lo-y hom en lo coll hi en les ales, e unta-lo hom covinentment d'asò prop lo bech e morran” F, f. 113v-114; “El xxiiiº [capítulo es de melezinar el açor de los piojos]. [...] Et tomen el argent vivo et mézclenlo con la saliva del omne et con la çenisa, mezclado todo en uno, et mézclenlo fasta que muera el argent bivo, et tomen el unto an[n]ejo et mézclenlo fasta que muera el argent vivo et después úntenle en somo de la cabeça con ello, et tomen un filo de lana et ún[154v]tenlo bien et póngangelo al cuello et morrán todos los piojos” *Gerardo*, f. 154rv; *Gerardus* 17(3-4); Mynsinger I, VIII; manca DRcast.; DRport. (I), 15; *Dels auzels cassadors*, vv. 3549-3562; *Gandolfo* 70; *Trattato* 44; AM XVIII, p. 188. Todas estas relaciones no se corresponden a la totalidad del capítulo, sino fundamentalmente al fragmento “Et tomen el argent vivo [...] et morrán todos los piojos”. De relació parcial, “ÉST es el .lxº. capítulo, el que fabla de cómo las deven melezinar de los piojos. [...] tomen un poco dorpiment e muélanlo e mézclenlo con argent vivo amatado con ceniza, e úntenles con ello los logares de los piojos, e guarden que les non caya dello en las bocas, ca si no matarlas ié. E quando se les tollieren los piojos, pónganles agua delante en que se bannen. vii E si se les fizieren piojos en todos sos miembros, enbuévanlas en un panno delgado, e tomen de la lana blanda e fáganla en guisa de gorguera e póngangela aderredor de los pescueços” Moamin II, 60; als Moamins it-llat. 60(7, 9).

depuys prin fill de lana e liga 'l-li al col, e axí ociu aquels: Part de la literatura del gènere indica amerar el fil en el producte terapèutic, aconseguint una mena de collar antiparasitari d'efecte prolongat; tanmateix, a una altra part de la tradició del gènere falconer, inclòs el *Dancus rex*, en no untar el fil en cap producte, aquest paràgraf resta sense sentit a la prescripció; el seu raonament, però, podria raure al tractat àrab de falconeria més antic conservat, el *Ġitṭrīf* (s. VIII), on s'especifica l'utilitat d'aquest fil malgrat la manca de producte, amb una possible transmissió fragmentària del procés a la

tradició llatina, “Traitement de l’oiseau de vol qui a des poux. [...] Le traitement en est de lui entourer le cou d’un peu de coton cardé très blanc, puis de le prendre au poing. Puis vous prenez deux ou trois briques que vous surchauffez au feu et que vous aspergez d’un peu de lie de vin; approchez-en l’Autour de sorte que la vapeur de cette lie de vin dégagée par les briques lui monte jusqu’à la face car, alors, les poux grimperont jusqu’au coton. Saisissez-les et jetez-les loin de l’Autour; c’est là un (procédé) éprouvé” *Ġitrīf*, 100.2.

E si aquestes cosas no volràs fer: “vel aliter” AG, p. 1476, l. 5.

sans: Segueix “Vel aliter: coque stafysagrium in aqua et permitte eum balneari, et postea substerne ei linteamen omnes pediculos excutiet: et similiter facit omnis avis rapax” AG, p. 1476, l. 7-10.

<Capítol 10.>

Can ... febra: “Signum autem quod falco febrem habeat, est si pedes eius ultra modum calent” AG, p. 1476, l. 11-12.

[2v^b]

da-li’n: Segueix “interpolate” AG, p. 1476, l. 13.

en l’altre dia: “alia vice” AG, p. 1476, l. 13.

prin ... menjar: “detur ei testudo quam **limacem** vocant” AG, p. 1476, l. 14. El llimac contradiu la tortuga de la tradició del *Dancus*.

<Capítol 11.>

e de mantinent ... mangone: “sed statim vel post modicum eam non per digestionem alteratam reproicit, tunc pro certo **viscositatem duram habet in struma et stomacho et intestinis** quae a quibusdam petra vocatur” AG, p. 1476, l. 17-19. Segons OA, p. 1599, nota 220 “Scanlan (256-57) suggests this is the ‘pip’ and represents a respiratory disease. W&F (624) suggest an ‘internal avian disease accompanied by indurations of the intestines.’ Tilander (1963, 268) gives *lapis* as a synonym and describes it as swelling of the bird’s crop. Part of the confusion is because A. here combines two entries in *Dancus Rex* 11-12, viz., *petra in magone* (stone in the crop) and *petra in fundamento* (stone in the fundament)”.

Axí·l metja: ... *menjar*: “Tunc igitur fiat pulvis de gariofilis et spargatur supra carnem passeris et detur sibi alternis diebus” AG, p. 1476, l. 19-21.

peponem: “pipio sive purgatorium” AG, p. 1476, l. 21.

<Capítol 12.>

Can ... fundament: “Quando vero longue non egerit, istius eiusdem infirmitatis est signum” AG, p. 1476, l. 22-23.

Axí·l ... sans: “Tunc detur ei cor porcinum cum seta porcina minutam incisa usque in diem tertium et liberabitur” AG, p. 1476, l. 23-24.

<Capítol 13.>

Can ... lombrígols: “Si vero falco **lumbricis affligitur in ventre** et in egestionibus eius aliquid de talibus apparuerit” AG, p. 1476, l. 25-26.

la limadura del ferra: “limatura ferri et maxime calibis depurati” AG, p. 1476, l. 26.

<Capítol 14.>

Can ... ala: “Si vero **pennas eius tinea consumit**” AG, p. 1476, l. 29.

mosquet: “muscata” AG, p. 1476, l. 29.

sal clara: “salgemmae” AG, p. 1476, l. 30.

cutam: manca AG, p. 1476, l. 30.

oli de gomes: “gummi Arabici” AG, p. 1476, l. 30.

[3r^a]

IX: “novem” AG, p. 1476, l. 31.

de vidra: manca AG, p. 1476, l. 32, com Lat.(F).

lava ... falchó: “lava cottidie de ipso falconem sive aliam avem rapacem” AG, p. 1476, l. 32-33.

quant veus bona pena venir: “donec bonam et emundatam senseris provenire” AG, p. 1476, l. 33-34.

E de cascuna ... liura: “De praedictorum autem quolibet pone in aceto aequaliter; sed de cera quae omnia continet, pone longe plus quam de aliis” AG, p. 1476, l. 35-37, on segueix “Aliter etiam dicunt quidam quod si tinea cum acu de corio extrahatur et deinde cum aloe lavetur, et postea haec lotura cum emundata fuerit penna cum aqua rosacia deponatur, valet plurimum: sed caveatur ne rostro se tangat quamdiu aloe <est> super eum, quia nocet plurimum” AG, p. 1476, l. 37-41, que correspon a *Guillelmus falconarius* 14 (Tilander, 1963, 146-49), afegit en marge de forma similar a *Dancus Rex* Lat.(U).

<Capítol 15.>

Can ... enfundisió: “Aliquando etiam falco infusionem patitur sicut et **equus**: et huius signum est quod pastum non accipit et habet oculos grossos **quasi ex ventositate elevatos**” AG, p. 1476, l. 42, p. 1477, l. 1-2.

lexiu de cenra de cerment: “lexivium de sarmentis vitis” AG, p. 1477, l. 2.

ischa a cambra: “egerendo se cibum quem sumpserat digessisse demonstrat” AG, p. 1477, l. 4.

sergüentanes: “lacerta” AG, p. 1477, l. 5.

menjar: Segueix “Vel aliter: accipiatur vinum calidum cum pipere trito et infundatur in gulam falconis et teneat donec digestum egerat cibum quo infusus fuerat” AG, p. 1477, l. 5-7, que correspon a *Guillelmus falconarius* 15, similar a *Dancus rex* Lat.(U).

<Capítol 16.>

vols ... ardots: “domesticandus est, ab ante lucem pileo induatur” AG, p. 1471, l. 29.

aqueis ... tèrcia: “in manu usque ad tertiam, et tunc detur ei cuxa gallinae: et cum comederit, pone eum supra gramen” AG, p. 1471, l. 29-31.

mit-lo en aygua e bany-se: “et pone ante eum aquam ut balneetur si velit” AG, p. 1471, l. 31.

sia axut: “se bene purgaverit” AG, p. 1471, l. 32.

dentrò ... son: “usque ad primum somnum” AG, p. 1471, l. 34.

[3r^b]

posa'l a .I^a. part ... lo foch: “reponatur in loco obscuro et accende ignem clarum vel lucernam ante eum per totam noctem usque ad matinum, et postea iterum pillea eum et sta cum eo aliquamdiu ad ignem” AG, p. 1471, l. 35-37.

E quant neix ... als aucels: “et cum perfectus est ad aucupium, primo in aurora orto iam sole digestus falco ad aves dimittatur” AG, p. 1472, l. 17-19.

Si-n ... vuyla: “et si quidem audax et bonae voluntatis ad capiendum invenitur, custodiatur et teneatur in ea in qua tunc est custodia et dispositione, et cibetur de avibus quas tunc ceperit donec per se satietur: et hoc fiat tribus vel quatuor diebus in quolibet aucupio” AG, p. 1472, l. 19-22. | *Quant vols fer ... vuyla*: “Tenendus est etiam in die diu super manum, et detur ei hora tertia coxa una de carne pulli et postea per horam permittatur in aqua balneari, et postea dimittatur ad solem donec pennas componat se

perungendo, et postea ponatur in obscuro usque ad vesperam et superponatur pannus laneus super perticam super quam stat ne unges laedat, et ab hora vesperarum teneatur in manu usque ad primum somnum: et tunc superpone eam in pertica panno supposito sicut prius et accende coram eo lucernam per totam nocte et circa diluculum assperge eum vino, et postea pone eum ad ignem clarum et orto iam die vade ad aucupium: et si videris eum aves appetere, proice, sin autem, itera quod supra dixi. Si vero capiat, ciba eum de praeda quantum vult comedere” AG, p. 1488, l. 41-43, i p. 1489, l. 1-9.

si ... escur: “Si autem in primo aucupio forte piger et non voluntarius invenitur, resume eum ad manum et intermitte aucupium et illo die non ciba eum nisi de dimidia coxa gallinae et repone eum in obscurum” AG, p. 1472, l. 23-25.

En l’altre ... tèrcia: “et sequenti die dimidiam coxam gallinae in aquam frigidam pone et in ea coxam illam tene usque ad tertiam” AG, p. 1472, l. 26-27.

ab .III. ... ocells: “et tria **purgatoria quae vulgariter Germani guel vocant** et fiunt aliquando de pennis, sed **melius fiunt de bombace**, et in tertia da falconi dimidiam illam coxam cum tribus purgatoriis dictis, et cum comederit pone eum in obscuro usque ad vesperum, et in vespera iterum ciba eum cum purgatoriis ut dictum est, et tunc in mane vade ad aucupium” AG, p. 1472, l. 27-32. Albert el Gran, al reproduir parcialment aquest capítol, prefereix els porgatoris de cotó als de ploma.

e tingues ... aucels: “si audacter et avide ceperit, tene eum in tali in quali tunc est maceratione corporis” AG, p. 1472, l. 32-33.

si no-n ... vi: “Si autem nec tunc quidem voluntarius ad capiendum exstiterit, resume eum ab aucupio et non des ei illo die nisi tria de quibus diximus purgatoria ex aqua frigida et nichil amplius” AG, p. 1472, l. 33-36.

Si en ... bombice: “Et si in crastino mane adhuc involuntarius sit ad capiendum, ciba eum de coxa parvi pulli imposita in forti aceto cum tribus purgatoriis de bombace factis, et cibatum hoc modo” AG, p. 1472, l. 36-39.

[3v^a]

acabat: manca AG, p. 1472, l. 40.

tèbea: “calida” AG, p. 1472, l. 41.

a la serena: “sub divo ad serenum si non est tempus pluviale” AG, p. 1472, l. 41-42.

foch: Segueix “super manum tuam” AG, p. 1473, l. 1.

vé a cassa: “tunc egredere ad aucupium quia si tunc non praecipitanter capiet, pro certo infirmus est et languidus. Iste autem quem nunc docuimus modus, maceratio vocatur falconum” AG, p. 1473, l. 1-3. Així, doncs, el mètode descrit serà anomenat per Albert Magne “maceratio vocatur falconum” AG, p. 1473, l. 3.

<Capítol 17.a>

De moltes natures ne són: “Amplius diversarum complexionum sunt falcones diversarum maxime specierum” AG, p. 1473, l. 25-26.

Alcú ..., e puyts pochts: aprecieu la matització d’Albert Magne relativa al temps de l’ocell de caça, “In hiis tamen considerationem adhibeat homo peritus: quia quidam falcones melius capiunt si medium transeant ad pinguedinem declinando quam quando sunt infra mediocritatem in macie, et quidam e contrario melius capiunt macilenti. Sed nullus capit ex macie defectus: nullus etiam bene capit nimia pinguedine repletus” AG, p. 1473, l. 19-24. Vegeu al respecte l’opinió del falconer major del califa fāṭimida al-Azīz bi-llāh inclosa a la nota complementària del capítol 31.

<Capítol 17.b>

Tots ... malencòlichs: “illi quidem qui nigri sunt, melancoliae signum habent” AG, p. 1473, l. 26-27.

covén-se ... bochs: “illis oportet dare **magis cibum sanguineas** qui sunt calidi et humidi sicut carnibus pullorum et columbarum et <ha>edorum et huiusmodi et si medicantur, calidis medicinis utendum est sicut pipere, aloes paulino et huiusmodi” AG, p. 1473, l. 27-30.

<Capítol 17.c>

[3v^b]

Tots ... magres: “Albi autem sunt fleumatici **frigidi et humidi et mali chymi** quibus oportet dare calida et sicca tam in cibis quam in medicinis sicut sunt carnes hyrcorum, cornicularum et milvorum, pica et passer et huiusmodi, et piper et cinamomum et galanga et huiusmodi” AG, p. 1473, l. 30-34.

<Capítol 17.d>

Tots ... grues: “Qui autem habent pennas rubeas habundant **inflammato** sanguine, et hiis danda sunt frigida et humida eo **quod frigida sicca mortificantia sunt** sicut carnes pullinae et aves aquaticae et aliquando gambari et cassia fistula et thamarindi medulla et haec omnia dentur in aceto” AG, p. 1473, l. 34-38.

<Capítol 18.a>

Can ... si: “Sunt etiam quidam **falconum nobiles et** quidam **ignobiles** in eadem falconum specie quibus **secundum hoc regimen suae vitae adhiberi oportet**. Falco enim nobilis in qualibet specie falconum est qui” AG, p. 1473, l. 39-41.

radon, ... pla: “moderate grossum et superius planum et alibi rotundum” AG, p. 1474, l. 1.

curt ... lonch: “curvum et bene grossum et moderate longum” AG, p. 1474, l. 2.

les penes ... grans: “pennas alarum et coxas longas, pedes latos sparsos et macros et qui frequenter suos respicere consuevit” AG, p. 1474, l. 3-4.

Sàpies ... gentil: “Ignobilis autem in eodem genere est qui deficit ab aliquo vel pluribus istorum” AG, p. 1474, l. 4-5.

[4r^a]

E aquesta ... bons: “**Ignobilis autem in eodem genere est qui deficit ab aliquo vel pluribus istorum**: et ignobilis aliquando tantum vel plus valet ad aucupium quam nobilis: et secundum hoc oportet considerare falconarium” AG, p. 1474, l. 5-7.

<Capítol 18.b>

Can ... gentils: “**Ignobilis autem in eodem genere est qui deficit ab aliquo vel pluribus istorum**: et ignobilis aliquando tantum vel plus valet ad aucupium quam nobilis: et secundum hoc oportet considerare falconarium” AG, p. 1474, l. 5-7.

E deus ... calç: “Ad ungues autem et pedes custodiendos caveat ne umquam permittat falconem stare vel sedere nisi super lapidem vivum vel super murum, et caveat ne calce stet vel caemento calcinato: unde non approbo quod quidam in perticis, quidam autem in cratibus tenent falcones: **ars enim naturam imitari debet et silvestris semper inveniuntur sedere in petris vel in terra**. Caveat etiam a fractura pennarum saepe rigando eas aqua calida de tertio in tertium diem ne nimis exsiccentur, et eisdem diebus detur sibi aliquantulum de **aloe quia stomachum et intestina confortat et purgat et fortificat pennas**: et si nimius humor in causa sit quod pennae debitam fortitudinem non habent, caro que cibandi sunt primo ponatur per duas horas in suco facto de contusis rafano et lumbricis terrae: haec enim ambo exsiccant et indurant pennas: sed praecipue caveatur ne violenta laesione pennae laedantur alarum vel caudae” AG, p. 1474, l. 8-21.

<Capítol 19.>

Quant ... podraga: “Pedes falconis inflati **non per violentiam**, podagram significant” AG, p. 1477, l. 8.

mantega e oli d’oliva e àloe .I^a. dracma, de la mantega .I^a. unsa, e de l’oli aytant con n’i age obs: “butirum et oleum olivae aequaliter utriusque una uncia et aloe uncia una” AG, p. 1477, l. 9-10.

carn de gatha: “carnem catti” AG, p. 1477, l. 12.

sans: Segueix “Vel aliter: incende licinium factum de carta bombacina et cum illo coque plantam pedis falconis, et tunc supra petram vivam pone quae petra uncta sit cum anxugia veteri et liberabitur, et interim da ei comedere mures” AG, p. 1477, l. 12-15, corresponent a *Guillelmus falconarius* 16 (Tilander, 1963, 93 i 148), potser arran de *Dancus Rex* ms. Lat.(U).

<Capítol 20.>

que becha <els peus>: “se pedibus pectit et scalpit” AG, p. 1477, l. 16.

[4r^b]

Quant ... fum: “Si falco se pedibus pectit et scalpit et pennas de cauda trahit et eicit, patitur **prurimum**” AG, p. 1477, l. 16-17.

fems ... dies: “ovis et aloe de quolibet aequaliter, et in forti aceto posita mittantur in vase aereo sub solem calidum et serenum per tres dies, vel ad ignem lentum si calor solis non habeatur” AG, p. 1477, l. 18-20.

venir: Segueix “de cauda” AG, p. 1477, l. 23.

prin aygua de roses e lava ’l-ne tot: “lavetur cum aqua rosacia” AG, p. 1477, l. 23.

sans: Segueix “Si autem fluit in eo gutta acris et acuta, accipiatur stercus anseris vel columbae cum cortice radice ulmi et bulliatur radice cortex in aqua donec ipsa aqua rubea fiat, et tunc distemperetur stercus in aqua et inde lavetur falco per tres dies et liberabitur” AG, p. 1477, l. 23-27, corresponent a *Guillelmus falconarius* 17, a partir de DR ms. Lat.(U).

<Capítol 22.>

Con algun hom vol nodrir falcó puculul sens vici: Indici de la importància de la qualitat de l’alimentació del falcó en creixement, poll, indispensable per al seu desenvolupament correcte, i, de forma secundària en aquest cas (no s’esmenta res al respecte al capítol), del possible vici de l’ocell cridador.

[4v^a]

<Capítol 23.>

Quant as falchó nafrat sobre la pena on eix, axí:l metja: “Si autem falco vulneratus fuerit” AG, p. 1477, l. 28.

veus mudar: “hoc superpositum mutare forte volueris” AG, p. 1477, l. 30-31.

lava ’l ab vi calent e feu axí entrò que aja grassa: “lava locum cum vino calido, et sic facias donec **locus laesus acquirat crustam sive corticem qui vulnus claudat**” AG, p. 1477, l. 31-32.

veus que aquel toch: “Si autem vulnus ipse falco tetigerit” AG, p. 1477, l. 32-33.

sèu e arasam: “et resina” AG, p. 1477, l. 36.

assò serà frejyt: “reservatur” AG, p. 1477, l. 37.

e unta ’l-ne: “ungatur de illo” o “untio fiat” AG, p. 1477, l. 38.

grassa: “verruca” AG, p. 1477, l. 39. | *lo vols untar, ... grassa*: “necesse sit, ungatur de illo liquefacto ad ignem, et unctio fiat cum penna donec **verruca claudatus vulnus**” AG, p. 1477, l. 37-39.

veus que sia de: “apparuerit ibi” AG, p. 1477, l. 39.

que no sia deliurat, lavora: manca AG, p. 1477, l. 40.

veride ramum: “urtica Graeca vel viride aeris” AG, p. 1477, l. 40.

posa-hi... corrosa: “immittatur urtica Graeca vel viride aeris donec corrodat” AG, p. 1477, l. 40.

<Capítol 24.>

[4v^b]

<Capítol 25.>

[5r^a]

<Capítol 26.>

Dancus rey aquestes cosas conex en qual manera pogués coura sos ocells que no fossen preses de gota: “Si autem coquenda est avis rapax, **antiquorum Graecorum** est sapientia quod” AG, p. 1477, l. 42, p. 1478, l. 1.

lo lacrimal <de l’>uyll: “lacrimali oculi” AG, p. 1478, l. 2.

del cap per dolor: “oculi et prodest capiti” AG, p. 1478, l. 2.

en la sola del peu per rahó de gota “supra nodum alae, et valet contra guttam. Quarta fit in planta pedis similiter contra guttam crurium” AG, p. 1478, l. 3-4; “Capítol [LXV.] Quant lo falcó o lo ocell té les mans inflades. [...] Ítem, se esdevé a les vegades que lo desusdit inflament que tendrà lo falcó o lo ocell en les mans que per les desusdites medecines ni per altres que li façen no se li volen desinflar la mà o les mans ne se li abaxen gens del dit inflament ni s’ablanexen, ans quant més va més se li inflen e li tornen luentós. Per a guarir-lo de dit mal feu axí: per lo matí en dejú preneu lo ocell destrament e posau a calfar dos ferros de la part dels botons feyts per aquesta guisa, e quant sien ben calents dau-li’n sengles botons de foch entre los dits davant” V, LVI, f. 37; “Traitement de l’Autour atteint de podagre. [...] S’il ne guérit pas de cette façon, prenez une brindille de myrte, soumettez-la au feu et, une fois devenue incandescente, appliquez-la en cautère sur la région tuméfiée que vous ponctuez de pointes de feu; ainsi guérira-t-il. [...] S’il ne guérit pas, cautérisez-le avec une brindille (incandescente) de myrte en le marquant de légères pointes de feu” *Ġiṭriṭ*, 97(4 i 6); “si no gorex [de les comes inflades] ab açò, cramats-li-ho ab fust de mirtre” P, 52, f. 36v; Moamin cast., III, 16; Moamin lat., fr. i it., III, 12(17); Ghatrif fr. 42(7) i it. 38; “Quant ha podagra, axí·l metja: cou-lo en les soles dels peus ab carta [ms. cana] *bombicina*” Z², 16. Una curiositat no sé si apreciada per Glessgen es que, a meitat del segle XVI, encara s’apliquen als mateixos llocs per a les mateixes finalitats: “Interessant ist dazu der Passus zu *cauterio* bei Giorgi 1547 [Federico Giorgi: Libro del modo di conoscere i buoni falconi, astori e sparavieri, di farli, di governarli et di medicarli. Vinegia (Gabriel Giolito da Ferrari) 1547]: *Si danno dunque i detti cauterij, over fuochi con diversi e vari instrumenti di ferro, argento et oro, secondo la dottrina et arte de l’antico et dottissimo Albucasim, ma perché non sono tanto usati nelli animali, de’ quali al presente ragioniamo, come sono nelli huomini, io restringerò detto capitolo (20r) ... il cauterio si può dare alla nuca della testa per sanare o catarro o scesa ... si può dare al canton dell’occhio par sanare la fistula lagrimale et il superfluo corso delle lagrime ... se gli può dare alle nari per la fistula della testa ... su gli nodi delle ale per certe infermità che gli impedisce il moto di quelle ... nella palma del piede per giovar alla gotta et per liberarli da i chiodi (20v)*” (Glessgen, p. 668, nota 37).

<Capítol 27.>

marceam córrer: “**aqua pallida et fetens fluxerit**” Gil (*De accipiter* 8.27), p. 212, l. 24 (f. 17r) (“corre agua amariella de las narizes et ffiede” DRcast.) i “aqua pallida defluit” Gil (*De accipiter* 8.31), p. 214, l. 18 (f. 17v). Semblants Gil i DRcast.

Quant veus marceam córrer per les nars e <no> pots menjar e put, lavora sàpies que ha fistula: “Si quadonque sanies de falconis naribus fluit et comedere non poterit, et ipsa sanies fetorem praetendit, fistula est in loco” AG, p. 1478, l. 6-7; “Accipiter si fistulam paciatur, [...]. Item, si aqua pallida et fetens fluxerit de naribus accipitris, fistulam patitur iuxta quosdam” Gil (*De accipiter* 8.27), p. 212, l. 24-26 (f. 17r) (“Quando vieres que l’ corre agua amariella de las narizes et ffiede, ssepas que á la ffistola” DRcast.) i “Si defluit aqua pallida de naribus, fistulam patitur iuxta quosdam” Gil (*De accipiter* 8.31), p. 214, l. 18-19 (f. 17v). | OA, p. 1602, nota 237 “Scanlan (261) identifies the disease as *Trichomonas gallinae*”. En tot cas *Trichomonas gallinae* seria l’agent etiològic i trichomoniasi la malaltia.

pela aquel derrera al cap: “Accipiat posterior pilus capitis” AG, p. 1478, l. 8; “Unde caput debet deplumari circa collum” Gil (*De accipiter* 8.27), p. 212, l. 25 (f. 17r) (“méssal’ en el colodriello” DRcast.) i “Unde depluma caput eius” Gil (*De accipiter* 8.31), p. 214, l. 19 (f. 17v).

o ab mantega: “vel butiro si anxugia non habetur” AG, p. 1478, l. 9; “vel butiro” Gil, *De accipiter* 8.27, p. 212, l. 25 (f. 17r) (“et ssi non ovieres unto, úntagelo con manteca” DRcast.) i cap. 8.31, p. 214, l. 18 (f. 17v).

cerca: manca AG, p. 1478, l. 9; “incidi” Gil, *De accipiter* 8.27, p. 212, l. 26 (f. 17r) (“ffallarás” DRcast.) i cap. 8.31, p. 214, l. 18 (f. 17v).

cedent: “derivatur” Gil (*De accipiter* 8.27), p. 212, l. 26 (f. 17r) (“va” DRcast.).

als uyls: “**de naribus ad oculos**” AG, p. 1478, l. 9. | *les venes qui cedem als uyls*: “Traitement de l’oiseau de vol atteint de la craie. Le symptôme en est de [...] sentir lui battre deux veines situées entre les yeux, là où l’on applique le cautère [...] lorsque la craie a gagné la tête, le symptôme en est [...] que lui battent fort deux veines entre les yeux, là où l’on cautérise” *Ġitrīf*, 61(1 i 4); “le vene che sono intra li occhii innelo luoco de la cauteriçatione de continuo sbatteno et mouvenose” Moamin Ms. b, I, 12(6); “vene que sunt inter oculos in loco cauterizationis pulsant frequenter” Moamin Ms. T (& B), I, 12(6); “vene que sunt inter oculos in loco cauteriçationis pulsant” Moamin Ms. I (& A). Aquestes apreciacions coincideixen en considerar-les venes, a diferència de la tradició de la Península Ibèrica posterior, on “Capítol [LXXVI.] De altra aygua congelada que és mala. [...] lagrimals dels ulls de l’oçell e veurets en aquell loch inflar e desinflar quant alena lo oçell axí com ha manchetes, e quant més fort se debat e·s treballa e pus fort alena lavors se inflen més e·s desinflen en los dits lochs, ço és, en los lagrimals dels ulls” V, f. 47v; Ayala, XI i Menino, I.

.I^a. verga prima de ferra: “acu ferrea” AG, p. 1478, l. 10; “ferro congruenti” Gil, *De accipiter* 8.27, p. 212, l. 27 (f. 17r) (“ffierro que ssea conveniente” DRcast.) i cap. 8.31, p. 214, l. 20 (f. 17v).

[5r^b]

e calfa-la al foch e cou-lo que ischa de l’altra part: “calefacta comburatur vena incisa ex alia parte quam a parte fistulae” AG, p. 1478, l. 10-11; “Deinde comburatur vena” Gil (*De accipiter* 8.27), p. 212, l. 26 (f. 17r) (“pora quemar aquella vena et que passe de parte en parte de aquella vena” DRcast.). | *E prin .I^a. verga prima de ferra e calfa-la al foch* [5r^b] *e cou-lo que ischa de l’altra part*: “Deinde comburatur vena cum ferro congruenti” Gil (*De accipiter* 8.27), p. 212, l. 26-27 (f. 17r) i “Postmodum incide sibi venam cum ferro congruenti” Gil (*De accipiter* 8.31), p. 214, l. 20 (f. 17v) (“et toma un fferro que ssea conveniente pora quemar aquella vena et que passe de parte en parte de

aquella vena” DRcast.). | *E puys... part*: “deux veines qu’il a entre les yeux, là où l’on cautérise” *Ġitrīf*, 50(9).

calt: “calido” Gil (*De accipiter* 8.27), p. 212, l. 27 (f. 17r) (“caliente” DRcast.).

IX: “novem” Gil, *De accipiter* 8.27, p. 212, l. 28 (f. 17r) (“ix” DRcast.) i cap. 8.31, p. 214, l. 21 (f. 17v).

<Capítol 30.>

auràs: “balneatus fuerit” AG, p. 1478, l. 16.

marcideu: “putridum” AG, p. 1478, l. 16.

no-l pos sobre fust marcideu. Per so no li deus posar, que no sia aquí verí de serp o de granota o de raspo: “ne supra lignum putridum reponatur ne invenenetur. Si autem invenenatus fuerit falco” AG, p. 1478, l. 17.

de junipari: “piperis” Lat.(Z) i AG, p. 1478, l. 18.

carn d’ase: “petra contrita” AG, p. 1478, l. 18.

d’aygua: manca AG, p. 1478, l. 19.

.IX.: “novem” AG, p. 1478, l. 19.

prin granota e crema-la en .I. test e fe’n pols, gite’n sobre les carns del gath, da-li’n e lavores serà sans: “iterum tyriacam et piperis grana combure in testa et pulverem sparge super carnem et sic cibetur falco” AG, p. 1478, l. 19-21.

<Capítol 29.b>

prin mantega e fe-la calenta e unta’l-ne aquí: “tunc ungatur cum butiro calido” AG, p. 1478, l. 24.

manctum: “emplastrum” Lat.(Z) i Gil (*De accipiter* 8.33), p. 216, l. 7-8 (f. 17v) (“enplastro” DRcast.); “commixtio” AG, p. 1478, l. 24.

rasa: “resina” Lat.(B) i AG, p. 1478, l. 24, “rosis” Gil (*De accipiter* 8.33), p. 216, l. 8 (f. 17v) (“rrosa” DRcast.). Similar Gil i DRcast.

<*i de sèu*>: “et sepo” AG, p. 1478, l. 25 i Gil (*De accipiter* 8.33), p. 216, l. 8 (f. 17v) (“et de sevo” DRcast.).

<Capítol 29.a>

<Text capítol 30>

[5v^a]

Quant ... faria: “Cavendum autem multum est ab afflatu et morsu et laceratione unguium accipitris et falconis et omnium rapacium avium, et maxime quando hee aves balneatae fuerint et pennas rostro composuerint quia pinguedo quaedam adhaeret rostro quam accipiunt de cauda sua quae est venenosa: pennas enim et pedes **et anhelitum** habent venenosa aves istae: et si tunc cum ungue **vel rostro** percuss<erit>, poterit esse periculum, **et iam quidam mortui sunt de huiusmodi vulnere percussiois**” AG, p. 1489, l. 10-17. *Dancus rex* considera l’ocell de caça verinós en aquesta situació, opinió mantinguda per Frederic II (I: 179) i Albert Magne (AG, p. 1489, l. 10-18), en el que podria ser una corrupció de la tradició àrab esmentada ja al tractat àrab de falconeria més antic conservat, el *Ġitrīf* (s. VIII), on, en tractar del ‘Toghrol’, estableix, ‘On dit que sa serre n’écorce rien sans le contaminer et, chaque fois que la plaie va guérir, elle se rouvre; voilà la raison pour laquelle on le porte sur des gants de peau à épaisse toison pour préserver (le poing de) l’autoursier des injures de sa griffe’ *Ġitrīf*, 2(4). Les raons encobertes d’aquesta recomanació són vàries: el plomatge de l’ocell rep un perjudici pel contacte amb la mà humana –com ara la conseqüent pèrdua de la secreció uropigial aplicada per l’ocell i altres propietats de la ploma, incloses les que li proporciona aquesta secreció– i aquest és un dels motius per a l’ús del bastonet o la ploma durant

l'amansiment; l'ocell moll es sap en condicions físiques disminuïdes i cal minimitzar qualsevol tipus d'estrès; qualsevol debatuda pot tenir pitjors conseqüències que quan està sec; es recorda la conveniència de l'ús del guant tot i que l'ocell estigui amansat en extrem. Totes elles s'eviten si es creu –o es fa creure– que el falcó és verinós. *Guillelmus* 34 apunta en el mateix sentit. La tradició japonesa prohibeix al falconer tocar el plomatge de l'ocell de caça amb la mà. D'un costat a l'altre del món, aquesta indicació sembla, doncs, arrelada.

<Capítol 31.>

ages ... grasses: compareu amb “Pour voler, tiens-le sur sa faim car, s'il n'a pas appétit de chair, il écume la proie. Quand le Pèlerin tient du bas, il ne monte pas trop haut à la nue et c'est sa légèreté qui le fait tenir amont, en vol à cernes” [F. Viré (ed.), “Le Traité de l'Art de Volerie (*Kitāb al-Bayzara*) rédigé vers 385/995 par le Grand-Fauconnier du calife fātimide al-Azīz bi-llāh”, a *Arabica*, 13 (1966), p. 51 (91)]. Vegeu al respecte la matisació d'Albert Magne inclosa a la nota complementària del capítol 17.a.

[5v^b]

ungüent de muscat: Al tractat àrab de falconeria més antic conservat, el *Ġiṭrīf* (s. VIII), s'indica “Traitement de l'oiseau de vol court d'haleine et poltron pour le stimuler et l'enhardir au vol de la proie. Les savants des Byzantins, experts [en gouvernement des oiseaux de vol (B)], ont dit: [...]. Ou encore, faites-lui avaler un tout petit peu de la drogue au musc (*dawā' l-misk*), pas plus gros q'un pois chiche; cela lui donnera courage, entrain et hardiesse à voler la proie, [si Allah (qu'Il soit exalté) le veut bien (D)]” *Ġiṭrīf*, 140(2); en una recepta precedent, sense relació amb l'ardiment de l'ocell de caça, utilitza el “baume musqué (Ar. *sukk*) que l'on passe sur le visage des enfants”, on “plusieurs drogues aromatiques entraînent dans la composition de ce baume dont le benjoin, le musc et l'huile de giroflée. Voir Tuḥfa, n° 379' *Ġiṭrīf*, 67(9), p. 133, n. 308.

<Capítol 32.>

sèmola de forment: El tractat àrab de falconeria més antic conservat, el *Ġiṭrīf* (s. VIII), 98, indica ja la clara d'ou i la farina per a l'emplastre a aplicar a l'ocell de caça afectat d'inflamació i d'altres afeccions podals (*Ġiṭrīf*, p. 157).

<Llibret del mestre falconer>

<Capítol 14.>

Quant ... deliurat: “Aliter etiam dicunt quidam quod si tineae cum acu de corio extrahatur et deinde cum aloë lavetur, et postea haec lotura cum emundata fuerit penna cum aqua rosacia deponatur, valet plurimum: sed caveatur ne rostro se tangat quamdiu aloë <est> super eum, quia nocet plurimum” AG, p. 1476, l. 37-41. Albert Magne afegeix aquest paràgraf dins de la recepta per a la tinya de *Dancus Rex* 14, a continuació de la que realment correspon a *Dancus*, arran de DRLat.(U) (Tilander, 1963, 78-79). OA, p. 1600, n. 223 “*Tinea* is a difficult word to pin down (Beavis, 1988, 136-37). It most commonly means ‘moth’, and especially ‘clothes moth’, as at 26.41(43). Yet the picture of falcons being eaten away by moths does not bear serious credence. Scanlan (257-58) therefore opts for mite or tick, but this is unlikely. The solution lies in the second cure A. lists below, where the tineae are picked off the bird with a needle. This is most ineffective for the very small mite but very effective for worms, and is so prescribed at 22.33. Rereading 26.34(43) makes it clear that A. believes the larval stage alone is born from the fabric and only later turns into a moth. What we have here, then, is a wormlike pest representing the larval stage of some other creature. Cf. 23.87, 93, 98, 105”. Vegeu P 57 “De vermens en les plomes” i el seu estudi específic.

<Capítol 15.>

Quant ... deliurat: “Vel aliter: accipiatur vinum calidum cum pipere trito et infundatur in gulam falconis et teneat donec digestum egerat cibum quo infusus fuerat et liberabitur” AG, p. 1477, l. 5-7. Albert Magne afegeix aquest paràgraf dins de la recepta per a l’infundició de *Dancus rex* 15, a continuació de la que realment correspon a *Dancus*, arran de DRLat.(U) (Tilander, 1963, 81).

<Capítol 16.>

Quant... bombicina: “Capítol [LXV.] Quant lo falcó o lo oçell té les mans inflades. [...] Ítem, se esdevé a les vegades que lo desusdit inflament que tindrà lo falcó o lo oçell en les mans que per les desusdites medeçines ni per altres que li façen no se li volen desinflar la mà o les mans ne se li abaxen gens del dit inflament ni s’ablanexen, ans quant més va més se li inflen e li tornen luentós. Per a guarir-lo de dit mal feu axí: per lo matí en dejú preneu lo oçell destrament e posau a calfar dos ferros de la part dels botons feyts per aquesta guisa, e quant sien ben calents dau-li’n sengles botons de foch entre los dits davant” V, LVI, f. 37; “Traitement de l’Autour atteint de podagre. [...] S’il ne guérit pas de cette façon, prenez une brindille de myrte, soumettez-la au feu et, une fois devenue incandescente, appliquez-la en cautère sur la région tuméfiée que vous ponctuerez de pointes de feu; ainsi guérira-t-il. [...] S’il ne guérit pas, cautérisez-le avec une brindille (incandescente) de myrte en le marquant de légères pointes de feu” Viré-Möller, *Ġitriġ*, 97(4 i 6); “si no gorex [de les cames inflades] ab açò, cramats-li-ho ab fust de mirtre” P, 52, f. 36v; Moamin cast., III, 16; Moamin lat., fr. i it., III, 12(17); Ghatriġ fr. 42(7) i it. 38; “la .III. coadura fasses en la sola del peu per rahó de gota” Z¹ (*Dancus*), 26.

Quant ... deliurat: “Vel aliter: incende licinium factum de carta bombacina et cum illo coque plantam pedis falconis, et tunc supra petram vivam pone quae petra uncta sit cum anxugia veteri et liberabitur, et interim da ei comedere mures” AG, p. 1477, l. 12-15. Albert Magne afegeix aquest paràgraf dins de la recepta per a l’infundició de *Dancus Rex* 19, a continuació de la que realment correspon a *Dancus*, arran de DRLat.(U) (Tilander, 1963, p. 93).

<Capítol 17.>

Quant ... deliurat: “Si autem **fluit in eo gutta acris et acuta**, accipiatur stercus anseris vel columbae cum cortice radicis ulmi et bulliatur radicis cortex in aqua donec ipsa aqua rubea fiat, et tunc distemperetur stercus in aqua et inde lavetur falco per tres dies et liberabitur” AG, p. 1477, l. 23-27. Albert Magne afegeix aquest paràgraf dins de la recepta per al cor fum de *Dancus rex* 20, a continuació de la que realment correspon a *Dancus*, arran de DRLat.(U) (Tilander, 1963, p. 95).

<Capítol 31.>

Falcons ... món: “Falcons primo, dicuntur uenisse de monte Gelboe, qui est in partibus Babyloniae, & inde uenerunt in Sclauoniam ad palum nudum, deinde sparsi sunt per quosdam alios montes arduos in quibus inueniuntur”, Pietro de Crescenzi, X, 8; “Inueniuntur autem accipitres in alpibus quibudam nidificare, & meliores omnibus sunt, ut fertur qui nascuntur in alpe de Brasia in Sclauonia” Pietro de Crescenzi, X, 2; “Agora quiero contar y facer entender como todos los falcons salieron del baharí negro segun dice Guillen, fiyo de Rogel, napolitano. Los primeros falcons que en el mundo parecieron y él supo de donde vinieron, y segun parece y él cuenta en su libro, que él fizo desta arte, diz que vinieron de Babilonia la desierta, y parecieron en un monte que dicen Gelboe, y después vinieron en Salvania, y depues aparecieron en Palundum, que es provincia de Policaste, y acuerda con el Rubelarte de se ir, y Señor de Aduenan y de Moha que en otro su escrito que escribió desta arte” Sahagún, I, XVI, p. 45, quan parla del baharí negre, abans d’iniciar part del tractat del *Guillelmus falconarius*.

<Capítol 34.>

E tots temps lo ti aytant com pugues que negú no toch les penes d'aquel: Una bona prevenció és fer creure que el falcó és verinós, com DR 30, a on remeto.

III.

El Llibre del nodriment i de la cura dels ocells els quals pertanyen a caça

1. Traducció N

**<Llibre del nodriment i de la cura dels ocells
els quals pertanyen a caça
(o Epístola d'Àquila, Símacus i Teodosi a Ptolemeu,
emperador d'Egipte)>**

[.CIX.v^b] <Taula>⁷³⁸

De nodriment d'espervers	.CX.
De les malalties dels uyls ⁷³⁹	.CX.
Del nodriment de l'esmirle	.CX.
Del terç capítol dels espervers	.CX.
De falcons	.CX.
De malalties de falcons	.CX.
De la velea dels occels	.CXI.

(1Ha) Assí comensa lo libre dell nodriment he de la cura dells ocells los quals se pertanyen ha cassa.

<Pròleg>

[.CX.r^a] (2Ha) En⁷⁴⁰ ebraic e en caldeu de Appol·lo menor⁷⁴¹ és appellat, en grec⁷⁴² de Alexandri⁷⁴³, mas en latín és appellat Mechabeu e tresportat d'aquest⁷⁴⁴. (3Ha) Comensa la Pístola⁷⁴⁵.

(4Ha/1A) Àquila, Símacus e Theodosus a Tolomeu, emperador de Egipte, e a tots los segens deliciosament viventz, salut he pau.

(5Ha/2A) Gran emperador e senyor, tu as manat a nós, servidors teus, fer obra breu e profitable dels ozels (6Ha/3A) del libre dells antics, translatant⁷⁴⁶ ab diligència; e

⁷³⁸ La taula només conté les rúbriques que consten a N. Absent als testimonis llatins.

⁷³⁹ *uyls*: “ocells” N, vegeu rúbrica cap. 4. Aquest epígraf forma part del capítol anterior si es respecta l'adjectiu numeral donat pel copista més avall, raó de la meua indentació respecte a aquell. En cas de no esmenar, no caldria la indentació.

⁷⁴⁰ *En*: “En” N, amb caplletra E afiligranada que destaca dins del tractat.

⁷⁴¹ *menor*: “maioris” Ha; manca a A.

⁷⁴² *grec*: ‘r’ interliniada N.

⁷⁴³ *Alexandri*: “alexandri” N; “Alexandri” Ha; manca a A. Malgrat la possibilitat “alexandri”, sembla que cal entendre-hi “Alexandre”, referit a Alexandre el Gran, segons, p.e. “Demana Alexandri a .i. savi” (39), “Trames a dir Aristotil a Alexandri” (55), “Un savi mal vestit entra denant Alexandri e parla fort be, e dix Alexandri” (135), “Demanaren a Alexandri” (153), “Demanaren a Alexandri de qual cose has haut major plaer en ton regne” (513), Bonsenyor, Jafuda, *Llibre de paraules de savis e filòsofs*, a LLABRÉS, i Muntaner, Ramon, *Crònica*, (1325) cap. 214, “regne de Macedònia, d'on Alexandri fou senyor e hi nasc”.

⁷⁴⁴ *En ... aquest*: “En ebraic e en caldeu de appollo menor es apellat en grec d'alexandri. Mas en latin es apellat mechabeu et tresportat. D aquest” N; “Hebreo et caldeo Appoloni maioris in greco, Alexandri in machabeo, in latino verbo Tholomei translator” Ha; manca a A.

⁷⁴⁵ *la Pístola*: “lapistola” FS i GB; “l' apistola” Gr; “la pístola” LP i Rg. Segueix frase N, GB, FS i Rg; punt i apart LP. | *Comensa la Pístola*: “comensa la pistola” N; “Incipit prima epistula libri” Ha; manca a A.

⁷⁴⁶ *translatant*: les fotocòpies utilitzades no en permeten apreciar amb seguretat la presència de la primera ‘n’ abreujada, potser “tra<n>slatant”.

nós, obediens a la tua volentat, ajustatz ensems, atorgam⁷⁴⁷ breument la tua demanda. (7.1Ha/4A) E volén la tua altea saber que diverses són les maneres dels ocells de cassa e diverses són lurs malauties he moltes, per assò lurs són necessarièç les medicines⁷⁴⁸. (7.2Ha/6A?) Enperò, con de les aus prenants usa hom principalment, volem tractar de lurs maneres e de lurs medicines clarament. (8Ha) Assò és comensament de les medicines d'equel e de totes les aus, prenent de cascuna segons sa manera e la quantitat sua⁷⁴⁹.

<1.> De nutriment dell sperver⁷⁵⁰

(2/4') Esperver⁷⁵¹ pres dell niu, si al matín és pres, lexa'l andurar tro al migdia; (3/5') mas si és pres la nuyt, endure tro a la tèrcia dell següén jorn. (3/6') E sia pascut de carns delicades e <lliures> de nervis⁷⁵², no grans past<s>⁷⁵³, (4/6') ne·l lex trop endurar.

<2. Contra polls>⁷⁵⁴

(2/2') Pux⁷⁵⁵, unta aquell al sol ab oli de olives o ab let de cabra per los poyls.

⁷⁴⁷ *atorgam*: “atorgan” N, FS, GB, LP i Rg; “atorgam” Gr; “concessimus” Ha.

⁷⁴⁸ *he ... medicines*: manca a Ha, on salt d'igual a igual a ‘*avium aucupantium*’; “et quam plures esse medicines” A, on sintaxi alterada a N que hauria d’haver estat “he per assò lurs són necessarièç moltes medicines”, però no esmeno per mancar-nos l’antecedent de N (i poder ser degut a aquest), ser comprensible i comportar una intervenció major.

⁷⁴⁹ Sense considerar els testimonis llatins, la meva edició seria “(2Ha) En ebraic e en caldeu de Appol·lo menor és appellat, en grec de Alexandri, mas en latín és appellat Mechabeu. E tresportat d’aquest, (3Ha) comensa la Pistola (4Ha/1A) <d’>Àquila, Simacus e Theodosus a Tolomeu, emperador de Egipte, e a tots los segens deliciosament viventz, salut he pau. / (5Ha/2A) Gran emperador e senyor, tu as manat a nós, servidors teus, fer obra breu e profitable dels ozels (6Ha/3A) del libre dells antics, translatant ab diligència; e nós, obediens a la tua volentat, ajustatz ensems, atorgam breument la tua demanda. (7.1Ha/4A) E volén la tua altea saber que diverses són les maneres dels ocells de cassa e diverses són lurs malauties he moltes, per assò lurs són necessarièç les medicines. (7.2Ha/6A?) Enperò, con de les aus prenants usa hom principalment, volem tractar de lurs maneres e de lurs medicines clarament. (8Ha) Assò és comensament de les medicines d’equel e de totes les aus, prenent de cascuna segons sa manera e la quantitat sua.”

⁷⁵⁰ Nota de lectura (o indicació per a canvi de tinta?) al marge esquerre “[De] nutriment d’esperver”, de lectura dubtosa al microfilm consultat i amb el “[De]” potser ocult o tallat per enquadernació. Les rúbriques llatines només són ofertes per A a la versió llarga i, rarament, per alguns dels manuscrits a la versió curta. | *sperver*: “accipitris” A; manca HaHKLQ. Amdues traduccions catalanes seran consistentes en aquest “error”.

⁷⁵¹ *Esperver*: “Esperver” N, amb caplletra decorada; “Esparver” Z⁵; “Accipitrem” AHa; manca HKLQ. Aquí comença Z⁵.

⁷⁵² *e ... nervis*: “e <lliures> de nervis [ms. nerīs]” Z⁵; “atque teneris” A; “et teneris” HaHKQ; “tenerrimis” L. Error “de nervis” per “teneris” a l’antecedent llatí comú (potser “nervus” o similar, en la seva accepció de tendó) o de comprensió NZ⁵; l’afegit permet respectar el sentit (sense ell esdevé un contrasentit respecte a delicades) i la grafia del text i adir-se amb la mena de past adient per a un poll d’ocell de caça.

⁷⁵³ *no ... past<s>*: on –s de ‘grans’ interliniada N; “no grans pasts” Z⁵; “Cavendum autem est precipue in omni tempore ut nec ipsum nimio pastu satures” A; “et non nimio pastu” Ha; “non nimio pastu” HK; “nec nimio pastu” L; “in omni hoc pastu” Q. Segueixo Z⁵, plural, malgrat que els llatins conservats utilitzin el singular; la –s interliniada a N suggereix un oblit al substantiu.

⁷⁵⁴ <Contra polls>: “Contra pediculos” A. Els capítols 23 i 39 tracten amb major detall aquesta malaltia parasitària.

⁷⁵⁵ *Pux*: –x interliniada N per sortir de la caixa d’escriptura.

<3. De la malaltia anomenada rampa>⁷⁵⁶

(2/2') Mas per raon⁷⁵⁷ de la malaltia la qual appelen los lecs rampa⁷⁵⁸, dóna'l a menjar a l'esperver lacrimules (3/3') ho unte'l sovén ab limachs blancs, freguan los peus he les ales.

(3Ha/4') Con serà cregut⁷⁵⁹, deporta-lo .I. poc pexén de bona carn. (2(3A) o 3(3Ha)/3(5')) L'ontament de l'oli de les olives fa hyvàs fermes⁷⁶⁰ plomes e belles. (3(3Ha)/3(6')) Aquesta és la universal medicina a totes les aus prenentz.

<4.> De les malauties dels uyls⁷⁶¹

(2/2') Si⁷⁶² la malaltia crex en l'uyl, ab oli de ous unta sovén l'uyl d'aquell. (3/3') Si en l'uyl crex albugo, mit-li en l'uyl suc de fenoyl e⁷⁶³ leyt de fembra.

<5.> [.CX.r^b] Dell nudriment de l'esmirle⁷⁶⁴

(2/2') Mirle⁷⁶⁵ deu ésser nudrit, axí con sperver⁷⁶⁶, delicadament. (2/3') Esperver he mirle⁷⁶⁷, si són pols, sien gardatz de gran calt e de gran fret. (3/4') En los locs on són nudritz, ages tota hora herba menta ho nebda o sàlvia⁷⁶⁸. (4/5') En⁷⁶⁹ fust de salze o d'evet volen seer e posar. (5/6') Mes la sang de les aus tendres molt los esforça, e lo cervel d'aquelles los dóna leugeria e volentat de pendre. (5Ha/7') Garde't no estiens trop encloses, mas lexa-lus .I. poc de lum.

⁷⁵⁶ <De ... rampa>: "De infirmitate rampa" A. El capítol 10 tracta amb major detall aquesta afecció, en cas de ser coincidents.

⁷⁵⁷ Segueix "dels poyls e" N, probable error del copista no cancel·lat; manca Z⁵ i AHaHKLQ.

⁷⁵⁸ los ... rampa: "los lecs lampa" N; "los lecs rampa [ms. lampan]" Z⁵; manca A; "laici rapam" Ha; "laici rampam" H; "laici pypsp vel campam" K; "laici rapam" L; "laici caipam in alio" Q. Vegeu la nota complementària corresponent.

⁷⁵⁹ cregut: llegiu "crescut".

⁷⁶⁰ hyvàs fermes: "hyuas ümes" N; "<ivaç> fer fermas" Z⁵; "cito firmat" A a 2(3); "cito pennas firmat" Ha; "cito pennas confirmat" HKL; "cito pennas conmirmat" Q.

⁷⁶¹ Nota de lectura (o indicació per a canvi de tinta?) al marge esquerre "les malalties", de lectura dubtosa al microfilm consultat. | De ... uyls: "De les malauties dels ozels" N; manca Z⁵; "De infirmitate oculorum" A.

⁷⁶² Si: "Si" N, amb caplletra S decorada.

⁷⁶³ e: "d" N; "e [ms. o]" Z⁵; "<et>" AHa; "et" HKLQ.

⁷⁶⁴ Nota de lectura (o indicació per a canvi de tinta?) al marge superior "Dell nudriment de lesmirle", de lectura dubtosa al microfilm consultat. | l'esmirle: "los mirle" N, on, malgrat l'opció d'edició 'lo smirle', en cap ocasió N utilitza la s- líquida amb aquest mot (dins del mateix capítol, escriu, però, 'sperver'); "l'esmirle" taula de N; "nisis" A. Serà un error de traducció consistent a NZ⁵ respecte als llatins conservats. | Dell nudriment de l'esmirle: "De nisis" A.

⁷⁶⁵ Mirle: "Mirle" N, amb caplletra N decorada; "E si és esmirle" Z⁵; "Nisus" AHaHKLQ.

⁷⁶⁶ sperver: "esparver" Z⁵; "accipiter" A; "ancipitres" Ha; "ancipiter" HKLQ.

⁷⁶⁷ Esperver he mirle: "<Els esparvers> e los mirles [ms. milres]" Z⁵; "Ancipiter et nisis" Ha; manca AHKLQ. Error de traducció consistent a NZ⁵ segons els llatins conservats.

⁷⁶⁸ Segueix "E totes vegades [ms. e coer A vegades]" Z⁵; "semper" A; manca HaHKLQ.

⁷⁶⁹ Segueix "fuyles de salze o sobre" Z⁵; "foliis salicis vel" A; "foliis salicis vel super" Ha; "foliis salicis et super" HKQ; "et super" L.

<6. De la gota dels peus i de les ales>⁷⁷⁰

(2/2') E per⁷⁷¹ la gota dels peus e de les ales daràs a l'esperver e al mirle⁷⁷² carn de pols e vesica de can o de ors⁷⁷³. (3/3') Garda't que no dons als ocells carn d'ase, cor tantost morria.

(4/4') E si requer bayn l'esperver o'l mirle con són pols⁷⁷⁴, posa aygua freda denant éls, emperò guarda que trop calor no·ls noga.

(5/5') Pux seran cregutz⁷⁷⁵, sovén sien portatz en la man, no molt menegan les ales si per aventura no pengem. (6/6') Mas si les ales pe<n>gen, axí guarrà mantinent, prin de la sang de la oca e dell grex d'ella, onte-li'n⁷⁷⁶ les ales al foc o al soll, e fe a él past de carn grassa⁷⁷⁷ de la ocha. (7/7') Ítem, si les ales penjen, prin oli laurín e lava'n les ales d'ell al sol, e sotz les ales unta les exeles⁷⁷⁸. (8/8') <També, amb el fel del porch unta les aixelles>⁷⁷⁹. (9/9') E si⁷⁸⁰ a él penjen les ales, unta ab suc de barbena les ales, e·n lo suc de la barbena unta lo past d'aquell e mantinent serà sanat. (10/10') Mas si les ales penjen per dolor, prin sàlvia e lo suc d'ela he mescla ab leyt de somera e de fembra preyns, so és, pus aja infantat dins .VIII. dies, e unta-lo sotz les ales <i mulla-hi el past>⁷⁸¹. (11/11') Ítem, dóna-li cervell de cadell e aytambé al mirle⁷⁸².

⁷⁷⁰ <De ... ales>: "De gutta pedum" A; "De lesione alarum, octavum capitulum" Gil (*De accipiter* 8.8), p. 202, l. 1.

⁷⁷¹ per: Segueix "rahó de" Z⁵.

⁷⁷² a ... mirle: "a l'esperver o a altre ocell" Z⁵; "accipitri et niso" AHa; "ancipitri et niso" HLQ; "ancipitri et nisi" K.

⁷⁷³ carn ... ors: "<que> prenga carn de pol" Z⁵; "dum pulli sunt, carnem ursinam vel catinam dabis sepius vel hyrcinam" A; "pullis, carnem ursinam vel caninam vel yrcinam sepius dabis" Ha; "pulli carnem ursinam vel catinam sepius dabis, vel yrcinam" HQ; "pullis carnem ursinam vel caninam sepius dabit, pistiam yrundina" K; "pullinam carnem ursinam vel caninam dabis sepe, vel yrcinam" L. Vegeu la nota complementària.

⁷⁷⁴ l'esperver ... pols: "ocells damunt dits con són pols" Z⁵; "nisus vel accipiter dum pulli sunt" A; manca Ha; "ancipitris et nisi pulli" HQ; "ancipitris et nisi pullis" K; "ancipiter et nisus" L.

⁷⁷⁵ cregutz: llegendi "crescuts"; "exuts" Z⁵; "creverint nisus et accipiter" A; "vero creverit" Ha; "creverint [ms. cremat]" H; "creverint" KL; "autem creverint" Q.

⁷⁷⁶ onte-li'n: "outelin" N (lectura dubtosa t/r); "e, ab la sang [ms. lo sagí] e ab lo grex, unta'n o frega'n" Z⁵.

⁷⁷⁷ grassa: "grossa" N; "grassa" Z⁵; manca A; "pingue" HaK; "pingui" HLQ.

⁷⁷⁸ exeles: "exexeles" N.

⁷⁷⁹ <També, ... aixelles>: manca N, per salt d'igual a igual (**similar a Gil, ms. B**); "ítem, ab lo fel del porch unta les exeles" Z⁵; "Item, cum felle porcino idem porcino et valet" A; "vel accipe fel porcino et inde alas unge" Ha; "Aliud: ex felle porcino alas et sub alis unge" HQ; "Item: ex felle porcino alas et sub alas unge" L; "Aliud: ex felle porcino ala et sub alis unge" K; "Item fel porci accipe et inde alas perunge" Thomas, f. 42r^b; "Item melius: fel porci accipe: et inde ei alas perunge" VB, llib. 16, cap. 71; "Item, accipe fel taurinum vel porcino et inde alas ipsorum unge [**accipe ... unge om. B**]" Gil (*De accipiter* 8.8), p. 202, l. 7-8 (f. 15r); "et felle porci perunge alas ipsius" AG, p. 1491, l. 6; "quale ongerai con uno felle di porco" it. LP.

⁷⁸⁰ Segueix "naturalment" Z⁵, "ex natura" A, "naturaliter" HKQ; manca HaL.

⁷⁸¹ <i ... past>: "e so que menjarà, alí o muyla" Z⁵; "et in eo suum cibum inunge" A; "et cibum ibi intinge" Ha; "et cibum intinge" HQ; "et cibum intinge" K; "et cibos intinge" L.

⁷⁸² mirle: "niso et fragello et alieto" A; "niso .I. sparaverio et flogello .I. smirillo et alieto" Ha; "frogello et alieto" HQ; "frogello et aliete" K; "flogello et alieto" L. | dóna-li ... mirle: "cervell de cadell novel <dóna> a él aytambén" Z⁵. | e ... mirle: "aytambén" Z⁵; "similiter niso et fragello et alieto facies" A; "similiter facies niso .I. sparaverio et flogello .I. smirillo et alieto" Ha; "et idem frogello et alieto faciens" HQ; "et idem frogello et aliete facies" K; "et idem flogello et alieto facies" L. Segueix (12/12') "Nota quod nisus a laycis sperver verius dicitur; fragellus vulgariter esurillus nominatur. Alietus vero secundum vulgum mochetus nominatur" A, sotscapitol que manca Ha; "Nisus sepmus, frogellus esmerillum, alerus aruschetus appellatur a laicis" H; "Nisus sepius, frogellus esmerillum, [alietus/aletus o omès?] aruschetus atantur a laicis" K; "Nisus sepe, flogellus esmerius, [alietus/aletus o omès?] arustheus appellatur" L; "Nisus sepius, frogellus esmerillum, [alietus/aletus o omès?] aruschetus appellatur a laicis" Q; "**Item,**

(13/13') Les⁷⁸³ demontdites medicines deuen ésser fetes a les aus poques⁷⁸⁴, e encare a les majors⁷⁸⁵, cor generalment se cov<en>en⁷⁸⁶.

<6(12A/12') o 7(2) text de rúbrica> Lo terçer capítol dells espervers, dit forgell, so és,
mirle⁷⁸⁷

<7. Dels astors, dels esparvers i dels falcons / De les tres maneres d'esparvers>⁷⁸⁸

(7(2)/6(14')) Primerament⁷⁸⁹, digam algunes coses breument de la nudridura e de la garde⁷⁹⁰. (7(3)/6(14')) Mas ara tornem a la medicina comuna e a la malautia de les aus prenens, demostradora e guardadora, breument curant e clara.

(4/2') .III. maneres són d'es[.CX.v^a]parvers⁷⁹¹. La .I^a. és gros e pus suau, ab huyls vai<r>s <i clars>⁷⁹², gros peus, longues ungles, alegre cara (5/3') e menjant

nisus idem est quod speriver, frigellus idem est quod merulus, alietus mochitus vocatur” Gil (*De accipiter* 8.8), p. 202, l. 15-16 (f. 15r). Segueix (12A/12'), consigna com a nota a A (manca Ha) i desplaçat com a rúbrica del capítol següent a N. | *Item, ... mirle*: “Item, cervel de cadel novel <dóna> a él aytambén” Z⁵; “Item, cerebrum cati novelli vel cate da ei; similiter niso et fragello et alieto facies” A; “Item, cerebrum catuli novelli vel gatte da sibi; similiter facies niso .I. sparaverio et flogello .I. smirillo et alieto” Ha; “Aliud: Cerebrum cati novelli vel cate da ei et idem frogello et alieto faciens” HQ; “Aliud: Cerebrum cati novelli da ei comedere et idem frogello et aliete facies” K; “Item, cati novelli cerebrum vel cate da ei et idem flogello et alieto facies” L. Segueix (12/12'), consigna com a nota a A (manca Ha) i desplaçat com a rúbrica a N (vegeu més avall).

⁷⁸³ *les*: –s interliniada N per sortir de la caixa d'escriptura.

⁷⁸⁴ *les aus poques*: “als ocells poch” Z⁵; “avibus supradictis, specialiter pullis” A; “specialiter pullis” HaHKL; “pullis” Q.

⁷⁸⁵ *majors*: –s interliniada N per sortir de la caixa d'escriptura.

⁷⁸⁶ *cov<en>en*: “couen” N. | Segueix “Hic incipit secundum capitulum” Z⁵.

⁷⁸⁷ *mirle*: –le interliniat (inferior) N, probablement per sortir de la caixa d'escriptura en aquesta línia i iniciar-se la línia següent amb una caplletra. | *Lo ..., mirle*: “Hic incipit secundum capitulum. Comensa aquel mateix capítol dells espervers e dels mi<r>les ara<n>y<en>chs” Z⁵; 6(12/12') “Nota quod nisus a laycis sperwer verius dicitur; fragellus vulgariter esurillus nominatur. Alietus vero secundum vulgum mochetus nominatur” A, sotscapítol que manca Ha; “Nisus sepmus, frogellus esmerillum, alerus aruschetus appellatur a laicis” H; “Nisus sepius, frogellus esmerillum, [alietus/aletus o omès?] aruschetus atantur a laicis” K; “Nisus sepe, flogellus esmerius, [alietus/aletus o omès?] arustheus appellatur” L; “Nisus sepius, frogellus esmerillum, [alietus/aletus o omès?] aruschetus appellatur a laicis” Q; 7(2) “De accipitris, nisis et fragellis” A; “ancipitris nisi flogelli et alieti” Ha. | Nota de lectura (o indicació per a canvi de tinta?) al marge dret “lo terzer capítol dells espervers dit forgel so es mirle”, de lectura dubtosa al microfilm consultat.

⁷⁸⁸ <*Dels ... falcons / De ... d'esparvers*>: “De accipitris, nisis et falconibus” A; “De tribus generibus ancipitrum” H; “De accipitris” L. A la segona opció tradueixo “ancipitrum”, “accipitris” per ‘esparvers’, tot i que la traducció correcta seria ‘astors’, per respecte a la llició del text, on el traductor català és consistent en aquest error.

⁷⁸⁹ *Primerament*: “Primerament” N, amb caplletra P decorada.

⁷⁹⁰ *Primerament, ... garde*: “Primerament, de la nodridura e de la guarda alcunes cosas direm breument” Z⁵; 7(2) “[De accipitris, nisis et fragellis] prima nutritiva et custodia aliqua breviter diximus” A; “[ancipitris nisi flogelli et alieti] prima nutritura et custodia aliqua breviter dixi” Ha; 6(14') “De nutritura [ms. nutritati] et custodia [ms. custodiam] breviter dixi” H; “De nutritura et custodia breviter dixi” K; “De nutritura bene dixi” L; “De nutritura [ms. nutritati] et custodiam breviter dixi” Q. Malgrat que el “digam” N (subj.) i el “direm” Z⁵ (present) sembla que haurien de ser conjugats en passat segons els testimonis llatins conservats, de manera que potser caldria editar “dig<uér>am” N i “di<gué>rem” Z⁵, sense oblidar les grafies deiem, deiem, di<xè>rem, no esmeno perquè s'acorden amb els verbs posteriors respectius.

⁷⁹¹ *esparvers*: “Accipitris” AHa; “Ancipitrum” HKLQ.

⁷⁹² *huyls ... clars*>: “huyls vais” N; “vayres uyls e clars” Z⁵; “oculis variis et perlucidis” A; “oculis varios et perlucidis” Ha; “oculis variis et perlucidis” HLQ; “oculis nanis et proba. .d” K. Possible salt d'igual a igual.

delicadament e alegre <d'aus calentes>, e suaosex tota au⁷⁹³ ne tem àyglà⁷⁹⁴. (6/4') Altra manera és d'esperver⁷⁹⁵ menor: les ales .I. poc <vermelles, peus breus i ungles grosses, ulls grossos quasi un poc> escurs⁷⁹⁶; (7/5') no són tost simples ne valen molt lo primer ayn <, però a la tercera muda valen més>. (8/6') La terza⁷⁹⁷ manera és axí con terzol⁷⁹⁸, leugerament volen he tost són manés, delicadament pexen e tost prenen.

<8.> Dels ocells qui són appelatz falcons⁷⁹⁹

(2/2') Dels⁸⁰⁰ ocells qui són apelats falcons són .VII. maneres. Lo primer és apelat laner, dels quals són .II. maneres: (3/3') la .I. ab cap e bec gros, mas los peus ha de àguila⁸⁰¹, los quals són afaytatz ab gran afayn, e prenen lo segon ayn e lo tercer noblament; (4/4') l'altre és de menor estament, la qual és au vil⁸⁰² ha tothom⁸⁰³. (5/5') La segona manera és aus pelegrins, lo qual és leus de nudrir. (6/6') La terza manera⁸⁰⁴ és montasí. (7/7') La .III. manera és gris⁸⁰⁵, la qual és appellada gentil vulgarment, e <és>

⁷⁹³ e alegre ... au: amb dues opcions d'edició, (1) l'adoptada en considerar un salt des de 'de aus' (amb 'de' abreujada confosa amb 'e') fins a 'e suaus', més la forma 'suaosex' (que no localitzo en cap variant propera als nostres diccionaris històrics) per 'pren', de manera que es conserva plenament el sentit i la lliçó de la resta de testimonis de l'*Epistola*, i (2) "e alegre, e suau se<gue>x tota au", la qual respectaria al màxim la lliçó del manuscrit, però de difícil comprensió i acceptació en mancar l'esment a les aus calentes com a tipus de past adient i no avenir-se amb la tècnica d'atac dels accípiteres, gens suau (per sorpresa i tan ràpidament i breu com poden, resultant-ne un atac agressiu i violent normalment); "alegrant de aus calens, e pren tota au" Z⁵; "calidis avibus gaudens, quia quamlibet [ms. quia nil et] avium asiliens" A; "calidus avibus gaudens, quamlibet avium affectans" Ha; "avibus calidis gaudens, quamlibet avium assiliens" HLQ; "avibus calidis gaudens, quamlibet aliud assiliens" K.

⁷⁹⁴ àyglà: possible variant afrancesada, en sintonia amb el sinònim de "pren" abans esmentat; "àguila" Z⁵. Cal destacar la inestabilitat de la grafia a N, p.e. aquesta, "àguila [ms. anguila]" 8(3/3'), "àguilla [ms. angilla]" 8(9/9') i "àglila" 8(12/12').

⁷⁹⁵ d'esperver: "ancipitris" Ha; manca AHKL.

⁷⁹⁶ les ... escurs: "les ales té .I. pauch rotg [ms. sots], peus breus e ungles grosses, uyls <grossos> cuax .I. pauch escurs" Z⁵; "alas aliquantulum rufas, pedes breves, grossos unges, oculos <grossos> et quasi aliquantulum obscuros" A; "habens alas aliquantulum grossas, pedes breves, grossos unges, crossos oculos aliquantulum obscuros" Ha; "alas aliquantulum rufas habens, pedes unguosque breves, oculos grossos aliquantulum obscuros" HLQ; "alas aliquantulum rufas habens, pedes nigros unguosque breves, et oculos grossos" K. Salt d'igual a igual a 'poc' (o 'aliquantulum' antecedent llatí).

⁷⁹⁷ <però... terza: "<però a la tercera muda valen més>. Lo .III." Z⁵; "in tertia vero mutatione omnibus prevalet. Tertium" A; "sed in tertia mutatione prevalent. Tertium" Ha; "sed in tertia mutatione prevalent. Tertium" HQ; "sed tercio prevalent mutatione. Tertium" K; "licet tertia mutatione prevalent. Tertium" L. Probable salt d'igual a igual a "mas"(però)/"mes" (menys probable 'tertia'/'Tertium' antecedent llatí).

⁷⁹⁸ Segueix ".I. pauch" Z⁵. | La ... terzol: "Lo .III. linatge és a manera de tersol .I. pauch" Z⁵; "Tertium genus parvum, ad modum terciolorum" A; "Tertium genus est terciolum" Ha; "Tertium autem genus parvum est ad modum terciolorum" HKQ; "Tertium genus est parvum ad modum terciolorum" L.

⁷⁹⁹ Nota de lectura (o indicació per a canvi de tinta?) al marge esquerre "[De]ls ozels qui son appelatz falcons", de lectura dubtosa al microfilm consultat i amb el "[De]" potser ocult o tallat per enquadernació. | falcons: Segueix "Rúbrica" Z⁵. | Dels ... falcons: "De falconibus" A.

⁸⁰⁰ Dels: "Dels" N, amb caplletra D decorada.

⁸⁰¹ de àguila: "de anguila" N (de grafia molt inestable a N); "d'àguila" Z⁵; "aquilinos" Ha(A?)HKLQ.

⁸⁰² au vil: "an[ui]" N, amb darrera vocal dubtosa, i, com a opció d'edició menys probable, "a mal"; "au vil [ms. alt sil]" Z⁵. Vegeu la nota següent i la complementària.

⁸⁰³ la qual és au vil ha tothom: "lo qual és au vil [ms. alt sil] a tothom" Z⁵; "et ab hominibus vile habetur" llatí LP; "quod ab omnibus vile reputatur" Ha(A?); "quod nichil valet" H; "quod non valet" K; manca sotscapítol L; "qui nichil valet" Q.

⁸⁰⁴ manera: 'r' interliniada N.

⁸⁰⁵ gris: probable lectura de *griseum* per *grineum*; "grifau" Z⁵; "grineum" Ha?(A?); "gruceum" HQ; "gruerum" K; "gruerium" L.

noble⁸⁰⁶ de nom e de presó⁸⁰⁷. (8/8') La .V^a. manera és dita gathene⁸⁰⁸, lo qual és presciós, de preson aspre e subtil. (9/9') La .VI^a. manera és sobretotz, la quall ha semblansa d'àguil·la blanca⁸⁰⁹, exceptat que los peus e <les ales i>⁸¹⁰ los huyls e en lo get e en altres coses sembla falchon. (10/10') Lo .VII. linatge és breton, lo qual pren tota au e ha principat sobre totz ocells de cassa, sí que neguna no gosa pendre denant ell ni volar sobre ell volant⁸¹¹. (11/11') Los peus ha <grossos, els genolls plens de nusos, les ungles> grosses h<e> loncs⁸¹², la vista flamencha, los huyls terribles, lo cap gros e lo pitz, la muscha⁸¹³ de les ales grossa⁸¹⁴. (12/12') E és nudrit ab afayn e vol ésser past delicadament e quax assí benaventurat con ha àglila⁸¹⁵. (12/13') Rics, francs⁸¹⁶ he alegres, aquest és de si matex de adalye⁸¹⁷.

(13/14') Dels ocells, los terzols són menors⁸¹⁸, enperò són pus mals e són apareylats de pendre⁸¹⁹ per linatge he per natura⁸²⁰.

⁸⁰⁶ *e <és> noble*: “e nobla de noble” N, amb possible reiteració confontent ‘de’ abreujada i ‘e’; “és noble” Z⁵.

⁸⁰⁷ *presó*: “persona” N, que esmeno tot i que el traductor podria haver-se confós en considerar l’aspecte (morfologia, etc.) de l’ocell o l’associació amb determinat tipus de falconer, i on també cabria l’opció d’editar “<a>presona<r>”; segueixo “presó” Z⁵; “aucupatione” Ha?(A?)KL; “anticipatione [Abeele nota corregir]” HQ. | *e <és> ... presó*: “e és noble de nom e de presó” Z⁵; “quod nomine et aucupatione egregium est” Ha?(A?); “et anticipatione [Abeele nota corregir] egregium” HQ; “et est aucupatione egregium” K; “nomine et aucupatione egregium” L.

⁸⁰⁸ *gathene*: “ganteu” Z⁵; “girreum” Ha?(A?); “guteum” H; “scilice guncrum (?)” K; “girceum” L; “nureum” Q.

⁸⁰⁹ *àguil·la blanca*: “angilla blanca” N, que atribueixo a un error de còpia semblant al de (3/3’); “àguyla blanca” Z⁵; “aquile albe” Ha(A?); “aquile” HKLQ.

⁸¹⁰ *e <les ales i>*: “e <en les ales i>” Z⁵; “et alis” Ha(A?); “, alis” HKQ; manca paràgraf L. La coincidència en l’omissió a NZ⁵ remet a un salt d’igual a igual en el seu antecedent comú.

⁸¹¹ *sí ... volant*: “axí que neguna davant aquel no gosa pendra ne neguna au no gosa volar aquel volant sobra” Z⁵; “ut nec avis coram eo audeat volitare” Ha(A?); “in tantum vero quod avis alia coram eo non audeat aucupare [ms. autumare], nec super eum volare” H; “nam avis alia coram eo non audeat aucupare, nec super eum volare” K; “in tantum quod avis alia coram eo non audeat aucupare [ms. autumare], nec supra eum volare” L; “in tantum quod avis alia non audeat coram eo aucupare [ms. autumare], nec super eum volare” Q.

⁸¹² *Los ... loncs*: “Los peus ha <grossos, els genolls plens de nusos, les ungles> groses e lonchs” Z⁵; “Pedes habet grossos, genua nodosa, ungues grossos et longos” Ha(A?); “Falco qui grossos habet pedes, genua nodosa, ungues grossos et largos” HQ; “Falco qui habet grossos pedes, genua nodosa, ungues grossos et largos” K; “Falco qui grossos habet pedes, genua nodosa, ungues grossos et largos” L. La coincidència en l’omissió a NZ⁵ remet a un salt d’igual a igual (“grossos”) a l’antecedent comú. La no coincidència en gènere entre el substantiu (“peus”) i l’adjectiu (“grosses”) a NZ⁵ podria suggerir la presència del text aquí absent a un antecedent català comú, però el gènere si coincideix en l’adjectiu següent.

⁸¹³ *muscha*: “mactà” Z⁵; “iuga” Ha(A?); “virga” HKQ; “virgam” L.

⁸¹⁴ *la ... grossa*: “la mactà de les ales grossa” Z⁵; “iuga alarum grossa” Ha(A?); “virga alarum grossa” HKQ; “virgam alarum grossam” L.

⁸¹⁵ *àglila*: “àguylia” Z⁵; “aquila” Ha(A?); manca HKLQ. Vegeu la nota complementària corresponent.

⁸¹⁶ *francs*: “forts e famós” Z⁵; “robustum, famosum” Ha(A?)HKLQ.

⁸¹⁷ *de adalye*: vegeu notes complementàries.

⁸¹⁸ *menors*: –s interliniada N per sortir de la caixa d’escriptura. | *Dels ... menors*: “Dels aucels, los tersols són menors” Z⁵; “Hii de progenie **adilie** sunt minores” Ha(A?); “Hiis tercioli sunt minoris” HLQ; “Hiis tercioli sunt bones” K.

⁸¹⁹ *són ... pendre*: “prenen <més ràpid>” Z⁵.

⁸²⁰ Segueix “sua” Z⁵, corresponent a “sui” Ha(A?); manca HKLQ. | *Dels ocells, ... natura*: “Los tersols són menors, però són pus mals e prenén <més ràpid> per linatge e per natura sua” Z⁵; “Hii de progenie **adilie** sunt minores et asperiores, tamen in aucupando pro sexu et natura sui promptissimum” Ha(A?); “Hiis tercioli sunt minoris, asperiores in aucupando pro sexu et natura prompti” H; “Hiis tercioli sunt bones, asperiores in aucupando pro sexu et natura provici” K; “Hiis tercioli sunt minoris, asperiores in aucupando pro sexu et minctura provicti” L; “Hiis tercioli sunt minoris, asperiores in aucupando pro sexu et natura prompti et cetera” Q.

<9>(5') Espost⁸²¹ axí de les maneres e de les natures de les aus, demostrarem⁸²² de lurs malauties e medicines.

De les malalties he de les medicines dels ocells, specialment de falcon⁸²³

<10. Contra la malaltia anomenada rampa>⁸²⁴

[.CX.v^b] (2A/2') Contra⁸²⁵ enfermet<at> d'equelles aus que és dita rampa⁸²⁶, que en arayn o bertol⁸²⁷ eren preses, suc de urtigua o de artemeya⁸²⁸ hy fa la carn muyllada e·l suc li sia donada⁸²⁹ e guereix. (3A/3') Ítem, frega los peus d'equell ab sang <d'anyell> calent <o>⁸³⁰ ab vin tèbeu en lo qual sien cuytes⁸³¹ urtiges, e en aquell vin muylla lo menyar d'aquell. (4A) Ítem, cou edra terrestre⁸³² en aygua, e les fuylls⁸³³ cuytes e picades e muyllades, liga-les entorn los peus d'equell, e lo meygat⁸³⁴ d'equell sia muyllat en aquesta aygua. (4A/4') Ítem, val a la gota de les ales.

<11. De la tinya>⁸³⁵

(2/2') Si tinnes les auran roses dins les penes de les aus, lo menjar sia aytal: una unza de carn d'asse muyllada en sanc calent d'ome la li dóna a menyar. (3/3') Ho menuc sanc d'ome⁸³⁶ cuyta e calent, .I^a. sania. (3/4') Ítem, dóna-li a menjar carn de boc en⁸³⁷ vinagre. (4) Ítem, frega sovén ab vinagre calent e ab oli laurín mesclat .III. veus o .IIII.. (5/5') Ítem, bayna lo past e·l suc de barba jovis⁸³⁸. (6/6') Ítem, si·l aurà tretes les

⁸²¹ *Espost*: “Appelat és què och són” Z⁵; manca A; perdut Ha; “Expositis” HLQ; “Expeditis” K.

⁸²² *demostrarem*: “demostrare” N; “demostrarem” Z⁵; “insistam” HKQ; “insistamus” L.

⁸²³ *De ... falcon*: malgrat la relativa freqüència amb què N omet –s, no l'afegeixo al darrer mot; “Capítol *curacionis avium*” Z⁵. | En aquest cas sense nota de lectura, potser per ser final de columna.

⁸²⁴ <*Contra ... rampa*>: “Contra morbum qui vocatur rampa” A. Sembla que el capítol 3(2/2'-3/3') també tracta aquesta afecció.

⁸²⁵ *Contra*: “Contra” N, amb caplletra C decorada.

⁸²⁶ *Contra ... rampa*: “Con<tra> la malaltia dels ocells la una <que> és dita rampa” Z⁵; “Contra morbum que vocatur rampa, eorum volucrum” A; perdut Ha; “Contra rapam” HQ; “Circa ipsa” K; manca capítol L.

⁸²⁷ *bertol*: llegiu “bertrol”; “en vertol [ms. enūidal]” Z⁵. | *arayn o bertol*: “aranea reticulo” A; perdut Ha; “aranea vel reti” HQ; “arena vel reti” K; manca capítol L.

⁸²⁸ *de urtigua o de artemeya*: “d'ortiga o d'altimira” Z⁵; “arthimesie vel urtice” AHKQ; perdut Ha; manca capítol L.

⁸²⁹ Segueix “a menjar” Z⁵.

⁸³⁰ *sang ... <o>*: “sanch d'anyel calent o” Z⁵; “sanguine agni ... vel” A; perdut Ha; “sanguine agni calido ... vel” HKQ; manca capítol L.

⁸³¹ *cuytes*: –s interliniada N per sortir de la caixa d'escriptura.

⁸³² *edra terrestre*: “edra terrestre e” N, on ‘e’ supèrflua (final de línia), on descarto la possible semicorrecció perquè seria l'únic cas en aquest tractat; “eura [ms. oma aù] terrestre” Z⁵.

⁸³³ Segueix “d'ela” Z⁵.

⁸³⁴ *meygat*: “menjar” Z⁵.

⁸³⁵ <*De la tinya*>: “De tinea” A. Els capítols 24 i 41 també tracten aquesta malaltia.

⁸³⁶ *d'ome*: afegit al marge dret N, amb senyal al lloc específic corresponent dins del text.

⁸³⁷ *en*: –n sembla incorporada per una altra mà.

⁸³⁸ *barba jovis*: “barbaionis” N.

penes per raon de les tynes, tot lo cors sia untat de suc calent de la herba⁸³⁹ dell papàver, e muylla lo⁸⁴⁰ menyar d'equell en aquell matex suc.

<13A./12'. Contra la malaltia de sobre els ossos>⁸⁴¹

(13(2A)/12'(2')) Ítem, co<n>tra malautia sobr<e>·ls osses⁸⁴² <en les cames o> en la junctura dell os⁸⁴³, ligua-li desús àloes calent e lexa'l per .I. dia <i per una nit>⁸⁴⁴ sobre la barra⁸⁴⁵ ben lissa.

<12A./13'. Per a què l'ocell no es debati>⁸⁴⁶

(12(2A)/13'(2')) Per zo que l'ocel no·s mova ne·s trebayll en la perxa o en la mà o en⁸⁴⁷ volan fira si matex⁸⁴⁸, aquestes coses sien axí dites: (12(3A)/13'(2')) “*tagramum*⁸⁴⁹, arsènic, gales, aristològia, elientropram⁸⁵⁰”. (12(4A)/13'(3')) Ítem, altra

⁸³⁹ *herba*: “barba” N; “herba” Z⁵; “herbe” AHaHKLQ. Tot i que ‘barba’ podria correspondre a l’estructura d’aquesta mena en la planta de l’opi (*Papaver somniferum*) –bé arran de la versió llatina traduïda, bé degut a una introducció per part del traductor o a confusió del copista–, esmeno d’acord amb Z⁵ i els testimonis llatins conservats.

⁸⁴⁰ *muylla lo*: “muylla lo meylla lo” N.

⁸⁴¹ <Contra ... ossos>: “Contra infirmitatem ossis” A.

⁸⁴² *sobr<e>·ls osses*: “sobrls osses” N; “sobre los ossos [ms. ocells]” Z⁵; “ossis” AHKLQ; “super ossum” Ha.

⁸⁴³ *dell os*: “de les ales” Z⁵; “ale” AHQ; manca HaKL. | <en les ... os>: “<en les cames o en> la junctura de les ales” Z⁵; “in crure <vel> in iunctura ale” A; “in crure vel in iuncture” HaL; “in crure vel in iunctura ale” HQ; “in crurem vel in iunctura” K. | Ítem, ... os: “Ítem, contra malaltia sobre los ossos <en les cames o en> la junctura de les ales” Z⁵; “Contra infirmitatem ossis in crure <vel> in iunctura ale” A; “Contra infirmitatem super ossum in crure vel in iuncture” Ha; “Contra ossis infimitate<m> in crure vel in iunctura ale” H; “Contra ossis infimitem in crurem vel in iunctura” K; “Contra ossis infimitem in crure vel in iuncture” L; “Contra ossis infimitem in crure vel in iunctura ale” Q.

⁸⁴⁴ *per .I. ... nit*>: “per .I. dia e per .I^a. nit” Z⁵; “uno die et nocte ibi” A; “die uno vel nocte .I.” Ha; “per noctem et diem” HKQ; “per diem et noctem” L.

⁸⁴⁵ *barra*: primera ‘a’ abreujada i segona ‘r’ interliniada N.

⁸⁴⁶ <Per ... debati>: “Ut avis non sitiati” A.

⁸⁴⁷ Segueix “la mà” N, supèrflu, potser canç.

⁸⁴⁸ *o ... matex*: “o en volan que no·s fira” Z⁵; manca AHa; manca sotscapítol L; “vel volitando subcutiat” HQ; “vel volando succumbat” K. | *Per ... matex*: “Per so que l’ocel no·s trebayl, e en la pertxa o en la man, o en volan que no·s fira” Z⁵; “Ut avis non sitiati, neque nimium vel in manu vel in pertica vexetur [ms. vexet]” A; “Ut avis non sitiati, neque nimium vel in manu vel in pertica vexetur,” Ha (on posicionat de forma similar a la versió curta, és a dir, capítol 13); “Ut avis non exauriat, nec nimium in manu vel pertica vexet, vel volitando subcutiat” HQ; “Ut avis non exauriat, nec nimium vel in pertica se vexet, vel volando succumbat” K; manca sotscapítol L.

⁸⁴⁹ *tagramum*: “tagramū” N, on cap la possibilitat d’editar ‘tagramun’, més propera a una grafia catalana com la de Z⁵. FS editava “tagramum”, però l’entrada al seu diccionari és “tagramun”. Vegeu la nota següent.

⁸⁵⁰ *elientropram*: “&lien tro / praz” N. | *tagramum*, ..., *elientropram*: “tagiamunt, car seria calent, aristòdia, elieutropion” Z⁵; “Inbiganunt caferme galunt aristolegion eliotiopion” A; manca sotscapítol Ha; “succo aristeie [ms. arist()] vel sponse solis carnes tinge” HQ; “succo arist() vel aust() vel sponse solis carnes tinge” K; “vel succo aristologie vel spenso solis carnes intinge” L.

cosa a·ssò matex, per assò que tost⁸⁵¹ sia maner, cou murta⁸⁵² en aygua <i arruixa el cos sencer de l'ocell, i mulla el seu menjar en aquesta aigua fins> a .IX. veus⁸⁵³.

<14. A cadarn>⁸⁵⁴

(2/2') Ítem, <a>⁸⁵⁵ cadarn dell aucel, ayl picat mes en vin, mit-lo-li per les nars he lexa'l per tot dia en loc escur .I. poc. (3/3') Ítem, carn de porc nerviosa de peu mesa en ayls <picats>⁸⁵⁶ dóna-la⁸⁵⁷ a l'ocel. E après d'assò, dóna-li carn tendra e calent. (4/4') Ítem, contra cadarn, suc de ruda li mit en les nars e fe-la dejunar tot dia.

<15. A la malaltia anomenada pistocs>⁸⁵⁸

(2/2') Ítem, a la malautia la quall los lecs⁸⁵⁹ apellen pistocs, (3/3') prin lo pesant⁸⁶⁰ de la quarta de .I^a. maylla d'escamonea e aytant de comí <picat amb carn de porc gras>, e dóna-li; mantinent <guarirà>⁸⁶¹. [.CXI. r^a] (4/4') Mas si no pot menjar, mit la scomonea e·l comí ab clara de ou per la boca.

(5/5') E si no pot garir⁸⁶², dóna'l a menjar fel de gal ab sa pastura o per si. (6A) Ítem, si no pot guarir, cou caragols blancs e dóna'ls-li a menjar.

<16. A gran laxament>⁸⁶³

(2/2') Ítem, a gran lassament, pica fuylles de herba-sana e dóna-li a beure lo suc.

<17. A febre>⁸⁶⁴

⁸⁵¹ *tost*: 's' interliniada N.

⁸⁵² *murta*: "murta [ms. mig ca]" Z⁵; "mirtam" AHa; "mirram" HKQ; manca sotscapítol L.

⁸⁵³ *aygua <i ... veus>*: "ayga e hunta lo cos tot de l'ocel, e en l'aygua lo menjar muyla d'aquel dentrà a .VII. vegades" Z⁵; "aqua coque, et cum ipsa aqua totum corpus super linies, et cibum eius in ipsa aqua intinge usque sic novies feceris" AHa; "aqua coque, ex quo totum corpus spargas, et in eadem carnes tingas usque decies" H; "aqua, et ex aqua totum corpus spargas, et in eadem carnes tingas perusque decies" K; manca sotscapítol L; "aqua coque, ex quo totum corpus spargas, et in eadem carnes tingas usque novies" Q. Salt d'igual a igual a aigua/aqua (vegeu Gil a la nota complementària corresponent).

⁸⁵⁴ <A cadarn>: "Contra cancrum" A.

⁸⁵⁵ Ítem, <a>: "Ítem, a" Z⁵; "Ad" AHaQ; "Contra" HKL.

⁸⁵⁶ *ayls <picats>*: "ayls picats" Z⁵; "alliata" AHaHLQ; "malos" K.

⁸⁵⁷ *dóna-la*: "donada", on -da canc. i expuntuat i -la interliniat N.

⁸⁵⁸ <A ... pistocs>: "Contra infirmitatem bistorc" A.

⁸⁵⁹ *lecs*: "locs" N; "lechs" Z⁵; "layci" AHa.

⁸⁶⁰ Segueix "de" cancel·lat N.

⁸⁶¹ *aytant ... <guarirà>*: "aytant de cumí picat, ab carn de porch gras da'n a l'ocel a menjar e demantinent serà garit" Z⁵; "tantumdem ciminum, et tunde carnem porcina pinguem cum pulveribus da ei; statim curabitur" A; "tantumdem pulveriça eum tantunde carnem porcina pinguem unde pulveriça et da sibi; statim sanabitur" Ha; "tantumdem ciminus, contunde et carnem porcina pulveriza et da. Statim sanabitur" H; "tantum de cimini, contunde et da ei et carnem porcina pulveriza et da. Statim sanabitur" K; "tantum de cimini, contunde da carnem porcina pulveriza et da. Et sanabitur" L, on capítol desplaçat a la quinta particula; "tantumdem cimini, contunde et carnem porcina pulveriza et da. Statim sanabitur" Q.

⁸⁶² *garir*: "garir" Z⁵; "fimare" A; "simile" Ha; "autumare" HK; sotscapítol manca L; "gerere" Q.

⁸⁶³ <A gran laxament>: "Contra laxationem" A.

⁸⁶⁴ <A febre>: "Si febres passa fuerit" A.

(2/2') Ítem, a febres de auscel, si él aurà febra⁸⁶⁵, dóna-li a beure lo suc de artemenya .III. vous o .III., he dóna-lli ab carn de galina. (3/3') Ítem altra, liga-li lo peu dret fort, e·n la cama apar⁸⁶⁶. I^a. vena e aquela diligent minva. (4/4') E sàpies que en lo peu de l'aucel prenent són .III. venes que són sagnades: (5/5') la .I^a. vena és en la part denant, e l'altra deval, he altra deforas, he altra detràs sobre la unglà major. (6/6') Aquestes venes per raon de .III. necessitatx deuen ésser sagnades⁸⁶⁷, l'anterior⁸⁶⁸ per febra, segon<s>⁸⁶⁹ que digem⁸⁷⁰.

(7/7') E enaxí potz saber si él aurà febra, so és assaber, que les ales li penjen, lo cap ten bax, (8/8') sovén gita⁸⁷¹, e per enug pren lo menjar, e a vegades pren glotament e mal lo met dins, e a vegades tremola he demostra semblant de fret. (9/9') Per raon de altres febres totes és aytall medicina: dóna-li suc d'artemèsia.

<18. De la penna trencada>⁸⁷²

(2/2') Si esdeven que la pena dell au sia trencada e vollràs que assò qui aquí és romàs de la pena, que l'aucel per si, poc a poc, la git, (3) prin sang de .I^a. poca bèstia que és dita gruïl⁸⁷³, (4/3') e si no la potz aver, prin sang de rata qui és dit guarrís⁸⁷⁴, e onta lo loc de la pena e exirà depux. (5/4') Aprés, si vols que nova ploma⁸⁷⁵ isca, prin mell e cou-la en .I. bell vexell, e con serà cuyt e escumat, (6/5') fe .I<^a>. vergeleta subtil cuvinent al forat e posa-la aquí, e pux exirà nova pena.

<19. De la cura de l'esparver>⁸⁷⁶

(2/2') La cura dell sperver⁸⁷⁷ deu ésser aytal, si aquell vols aver sens affayn, en pau, so és, dolzament e amigablement⁸⁷⁸ lo deus manejar e anar vés él, (3/3') e nuyl

⁸⁶⁵ Ítem,... febra: tot i que podria editar "<17.> Ítem, a febres de auscel. / Si él aurà febra", amb la primera frase com a rúbrica del capítol, la presència de l'ítem em fa preferir l'edició adoptada malgrat la reiteració. | Ítem, a febres de auscel, si él aurà febra: "Ítem, si l'ocel aurà febra" Z⁵; "Si volucris febres passa fuerit" A; "Item ad febres avium" Ha; "Contra febrem" HKQ; "Contra f. avium" L, on capítol desplaçat a la Quinta particula.

⁸⁶⁶ apar: a– interliniada N.

⁸⁶⁷ sagnades: –s interliniada N per sortir de la caixa d'escriptura.

⁸⁶⁸ l'anterior: "laten^a" N; "la davant" Z⁵; "anterior" AHKLQ; "prima in anteriori parte" Ha.

⁸⁶⁹ febra, segon<s>: a banda de la coma, afegeixo 's' per a desfer qualsevol confusió amb la febre secundària.

⁸⁷⁰ segon<s> que digem: "segons que deya" Z⁵; "ut diximus" A; manca Ha; "ut dictum est" HQ; manca K; "ut dictum" L, on capítol desplaçat a la Quinta particula.

⁸⁷¹ gita: "gita la carn" Z⁵; "cibus vomit" A; "reserit" Ha; "resilet" HQ; manca K; "resilit" L, on capítol desplaçat a la Quinta particula.

⁸⁷² <De ... trencada>: "De fractura penne" A.

⁸⁷³ gruïl: hi prioritzo aquesta lectura arran del cos del que sembla una 'i', tot i que al microfilm consultat certes restes de tinta a la part superior podrien acostar-la a una 'l', és a dir, 'grull'; "gril" Z⁵; "grivilem" A; "grunile (?) Ha.

⁸⁷⁴ guarrís: "garó" Z⁵; "garii" A; "generati (?) Ha; manca HKLQ. | prin ... guarrís: "accipe sanguinem muris qui dicitur garii" A; "accipe sanguinem generati (?) Ha; "sanguine muris" HKLQ.

⁸⁷⁵ ploma: 'o' interliniada N.

⁸⁷⁶ <De ... l'esparver>: "De cura accipitrum infirmorum" A.

⁸⁷⁷ dell sperver: "dels ocels" Z⁵; "accipitris" AHa; manca HL; "ancipitris" Q.

⁸⁷⁸ amigablement: "amigablement" N.

temps no·l lex acostar a hom embriac ne bevedor ni felon o avén pòlipus⁸⁷⁹, (4) cor d'assò pigoren en moltes maneres.

<20. Contra el pantaix>⁸⁸⁰

(3) Ítem, altra a assò matex, mantegua feyta en temps de ma<i>g⁸⁸¹ ab rayl de rave cuyta, dóna-la a meyngar⁸⁸² en dejun o vin ab rave⁸⁸³. (4/3') Ítem, a·ssò matex, [.CXI.r^b] orpiment, que en altra manera és apelat arssènic, ab lana menut tayllada en offes⁸⁸⁴, ço és, en píl·lules⁸⁸⁵, e dóna-les-li al vespre can daràs a ell les sues flamades⁸⁸⁶, axí con s'i covén a les altres flamades⁸⁸⁷ pendre. (5/4') Ítem, a·ssò matex, en leyt de somera muylla la carn e dóna-li a menjar; e si no·n vol menyar, prin d'equella leyt⁸⁸⁸ e mit-li'n en la boca. (6/4') Assò matex profita als frugellos⁸⁸⁹. (7/5') Ítem, a·ssò matex, pren orpiment e ruda, e mol-ho en .I. morter⁸⁹⁰ e dóna-li'n <amb llard fresc molt> sovén⁸⁹¹ a menjar.

<21. A podrimet entre si>⁸⁹²

⁸⁷⁹ *pòlipus*: “polipns” N; “moltes morts e·l nas” Z⁵; “polipum” A; manca HaHLQ.

⁸⁸⁰ <Contra el pantaix>: “Contra pulsum” A. Segueix 20(2/2') “Pro pulsu, limatura calibi eos ieiunos frequenter uti facias” A; “Pro pulça reprimenda cerio hoc est calibe limato frequenter uti facias” Ha; “Ad eorundem pulsus, calide limace ieiuni frequenter utantur” HQ; capítol manca L. Una opció més arcaica per a la rúbrica, però més respectuosa respecte als testimonis llatins, seria “<Contra el pòlsar>”.

⁸⁸¹ *ma<i>g*: “mayg” Z⁵. | *mantegua ... ma<i>g*: “mantega sia presa, e sia feyta al mes de mayg” Z⁵; “butiro quod in maio factum sit” A; “butiro facto de mense maii” Ha; manca sotscapítol HQ; capítol manca L.

⁸⁸² *meyngar*: “meyngar”, on -r interliniada N per sortir de la caixa d'escriptura.

⁸⁸³ *o ... rave*: “o ab rave que és dit rahiú” Z⁵; “vel raphano quod dicitur radix” A; manca Ha; manca sotscapítol HQ; capítol manca L.

⁸⁸⁴ *en offes*: “en osses” N; “en offes [ms. essos]” Z⁵; “in offas” A; “offam” Ha; manca HQ; capítol manca L.

⁸⁸⁵ *píl·lules*: “pólvores” N; “píl·lules” Z⁵; “pillulas” AHa; “pillulis” HQ; capítol manca L.

⁸⁸⁶ *flamades*: “plomades” Z⁵; “plomades [ms. flamades]” LP; “plumatas” AHa; “pulmentis [llegiu plumatis]” HQ; capítol manca L. Amb un únic esment als tractats de falconeria en català a què he tingut accés, mantinc la grafia de N (propera a Gil) tot apuntant la possibilitat de que el traductor català es refereixi a ‘flemades’, mot que derivaria de la utilitat de la plomada per a netejar el tracte digestiu superior de l'ocell de caça i enretirar-ne la ‘flema’ segons la doctrina mèdica hipocraticogalènica.

⁸⁸⁷ *flamades*: “plomades” Z⁵; “plomades [ms. flamades]” LP; “plumatas” AHa; manca HQ; capítol manca L.

⁸⁸⁸ *leyt*: -t interliniada N, per sortir de la caixa d'escriptura.

⁸⁸⁹ *frugellos*: “furgelos” Z⁵; “fugellas” A; “sugellos” HaHQ; capítol manca L. | De possible relació amb 6(12/12') “Nota quod nisus a laycis sperwer verius dicitur; **fragellus** vulgariter esurillus nominatur. Alietus vero secundum vulgum mochetus nominatur” A, sotscapítol que manca Ha; “Nisus sepmus, **frogellus** esmerillum, alerus aruschetus appellantur a laicis” H; “Nisus sepius, **frogellus** esmerillum, [alietus/aletus o omès?] aruschetus atantur a laicis” K; “Nisus sepe, **flogellus** esmerius, [alietus/aletus o omès?] arustheus appellatur” L; “Nisus sepius, **frogellus** esmerillum, [alietus/aletus o omès?] aruschetus appellantur a laicis” Q.

⁸⁹⁰ Segueix “et mitte in corcello cuiuslibet avis” A; “et mitte in corcello cuiuscumque avis” Ha; “et cum corello avis alito pulverem” HQ; capítol manca L. Omissió NZ⁵ amb possible salt d'igual a igual a e/et al seu antecedent comú (per incomprensió?), però no ho afegeixo degut a la possibilitat de que sigui sobreentès com a mètode habitual d'administració (“<posa-ho a corcello de qualsevol au>?”), al risc associat a la pèrdua d'aquest antecedent i a la presència de variants, motius que m'impedeixen una seguretat en la incorporació. Vegeu 21(5/4').

⁸⁹¹ <amb ... sovén>: “ab lart fresch molt sovén” Z⁵; “cum lardo frequenter” A; “frequenter cum lardo” Ha; “et hoc cum lardo et frequentissime” HQ; manca capítol L.

⁸⁹² <A ... si>: manca rúbrica a A, on manca divisió, però inicial i espai per a rúbrica a Ha.

(2/2') Si aurà pudriment entresí, dóna-li arsènic ben cut en .I. matín aytant con porà pendre, (3A/3') e après met-ne en lo cor dell pol <o> altra au⁸⁹³ e dóna a él d'assò .I. matín; (4/3') pux cuyl herba que és dita barbena e ruda he ensems⁸⁹⁴ picats en .I. mortar, met-ho en lo cor del pol ho met-ho en mantegua veylla e en lo suc de les herbes dóna ha ell que <ho> ús⁸⁹⁵. (5/4') En lo terzer matín cou<ho> molt⁸⁹⁶ tro sia ajustat, e depux .III. tortels⁸⁹⁷ donant⁸⁹⁸ a él. (6) Ítem, a·ssò matex, fe-lo pendre en les tues mans he secut-lo fort, e axí fe aquell declinar axí que sang isque per la boca e per les nars. (7) Pux, quant l'auràs mes en la perxa⁸⁹⁹, buylliràs pegua he estendràs-la ab⁹⁰⁰ les mans, pux la mesclaràs ab mantegua e, cant serà mesclat en .I. cors⁹⁰¹, tèbeu li'n fasses metra <.III. gotes>⁹⁰² en la boca. (8/5') Ítem, a·ssò, pica àloe e dóna-li'n en sopes⁹⁰³; (9/6') aytambé li dóna herba consolda; he pux dóna-li a menjar colom viu, sobre lo qual colom gita oli mesclat ab sang del colom⁹⁰⁴. (10) Ítem, a·ssò matex, cuyl coriandre e *cresta galli*⁹⁰⁵ e album d'ou he mel he oli e, en .I. vexell⁹⁰⁶, mescla-ho axí com és dit⁹⁰⁷ desús, dell coriandre e de la cresta del gall mescla el brou, (11) e assò en aygua viva, possa-ho⁹⁰⁸ devant él e menuc tro sia sadol, e serà garit.

<22. Per a ostec>⁹⁰⁹

(2/2') Ítem, si aurà ostech⁹¹⁰, cuyl ortigua grega en la luna mimva he fe d'equèn pólvora, (3/2') rompe'n lo cuir dell paó e espargex-la desús e dins, he menuc d'equell sanc mesclat. (4A/3') Ítem, a·ssò, da-li a menyar sorics viva (4') e cadel⁹¹¹ qui encara

⁸⁹³ <o> *altra au*: “d” N; “<o> altra au [ms. amalicus]” Z⁵; “vel alterius avis” A; manca sotscapítol Ha; “avis cuiuslibet” HQ; manca capítol L.

⁸⁹⁴ *ensems*: –s interliniada N, per sortir de la caixa d'escriptura.

⁸⁹⁵ *que <ho> ús*: “que y use” Z⁵; manca AHaHQ; manca capítol L.

⁸⁹⁶ *cou<ho> molt*: “cou molt” N; “cou-ho molt” Z⁵; “coquas mel” A; “quoque mel” Ha; “mel [usque coaguletur] coquatur” HQ; manca capítol L.

⁸⁹⁷ *tortels*: “closques” Z⁵; “corcellas” A; “cortellos” Ha; “corcellos” H; manca capítol L; “correllos” Q. Vegeu la nota complementària i 20(6/4').

⁸⁹⁸ *donant*: llegiu “dona'n”.

⁸⁹⁹ *perxa*: “prexa” N; “pertxa” Z⁵; “pertica” A.

⁹⁰⁰ *ab*: “en” Z⁵; “inter” A; “in” Ha; manca sotscapítol HQ; capítol manca L.

⁹⁰¹ *.I. cors*: “.I. corn” N; “.I. cors [ms. .I^a. hora]” Z⁵; “uno corpore” Ha; manca A; manca sotscapítol HQ; capítol manca L.

⁹⁰² <.III. gotes>: “.III. gotes [ms. grās]” Z⁵; “tres guttas” A; “tres guttas” Ha; manca sotscapítol HQ; capítol manca L.

⁹⁰³ *en sopes*: “ab carn” Z⁵; “pillulas” A; “in offas” Ha; “in offis” H; capítol manca L; “escis” Q. Donada la consistència en aquesta divergència entre NZ⁵ i les diferents versions llatines a 21(8/5'), 30(5), 32(2/2'), 44(3/3') i 45(2/2'), no esmeno “sopes” N ni “carn” Z⁵ a “offes”.

⁹⁰⁴ *sobre ... colom*: “en esta manera: tu pendràs lo colom e plomar l'as als pits, e puys auràs .I. ganivet e taylor l'as al pits, axí que sanch n'isque, e aquí gita holi d'olives e mescla'l ab la sanch, e quant serà mesclat da-li'n a menjar a l'ocel” Z⁵.

⁹⁰⁵ *cresta galli*: “cresta de gal” Z⁵.

⁹⁰⁶ *he mel ... vexell*: “e mel e oli e, en .I. vexel” Z⁵; “melque in vino ceteri et oleum comune” A; “mel et vino veteri et oleum” Ha; manca sotscapítol HQ; manca capítol L.

⁹⁰⁷ *dit*: –t interliniada N, per sortir de la caixa d'escriptura.

⁹⁰⁸ *possa-ho*: “passa ho” N; “posa-ho” Z⁵; “poni facies” A; “ponere facias” Ha; manca sotscapítol HQ; manca capítol L.

⁹⁰⁹ <Per a ostech>: “De fastidio” A.

⁹¹⁰ *aurà ostech*: “avia fāsti” Z⁵; “fastidium habuerit” AHaHLQ, Thomas, f. 42r^a i AG, p. 1490, l. 18.

⁹¹¹ *cadel*: “ca del” N; “quadel [ms. daquel]” Z⁵; “catellum adhuc” HL; “catellum” Q. La indicació de que encara no hagi obert els ulls indica un màxim d'una quinzena de dies d'edat.

no veja. (5) Ítem, a·ssò mate<x>, cuy herba que és dita fistola en la luna mimva e fe'n pólvora, (6) e prin .I. colom viu <e>⁹¹², [.CXI. v^a] quan comensarà a menjar, escampa-la <sobre la> sang⁹¹³, (7) axí·n menuc⁹¹⁴ de matín, e serà garit.

<23. Contra els polls>⁹¹⁵

(2/2') Ítem, sy aurà poyls, cou donzel e scorxa <mitjana> de trèmol⁹¹⁶, e d'aquela aygua spargex-ne sobre les plomes e lo cors sovén d'aquell tenén-lo al sol, fe assò sovén, (3) pux fe l'untament de salment e onta-lo e mescla-lo ab oli e mit-ho en .I. vexell poc⁹¹⁷ e met-lo axí en la boca d'aquell e moran los poyls. Assò fe per als alguns dies. (4A/3') Ítem, a·ssò matex, cou⁹¹⁸ lupís molt en aygua, pux dell lupís lava tot aquell e, dementre que serà calent, bolca aquell en lana pentinada e axí jagua. (5/4') Ítem, a·ssò, prin .I^a. lebra viva e fe-la escorxar viva, e en la pell calent bolca aquell e jaga.

<24. Contra les tinyes>⁹¹⁹

(2/2') Si aurà tynes, trenca *panpinum*⁹²⁰ e suc de móra agresta e d'assò banya sovén lo loc de les tynes que roen les penes.

<25. Contra la pipicula>⁹²¹

(2/2') Ítem, si aurà <pipicula, pren>⁹²² lengua *avis*⁹²³ e mell e estafisàgria e cura'l mesclan⁹²⁴ ab aquell suc de mell e sparge'n <la llengua>⁹²⁵ sobre la pi<pitola>⁹²⁶. (3/3') Mas si no profita, lexa assò he dóna-li a menjar sovén mantega; (4/3') e si no la

⁹¹² <e>: “e” Z⁵; “et” AHa; manca sotscapítol HLQ.

⁹¹³ *escampa-la ... sang*: “escampara sang” N; “sobre·l colom, d'aquela pólvora gita sobre la sanch” Z⁵; “super columbi sanguinem predictum pulverem superasperge” A; “super ipsum sanguinem spargam” Ha; manca sotscapítol HLQ.

⁹¹⁴ Segueix “e” supèrflua N.

⁹¹⁵ <Contra els polls>: “Contra pediculos” A. Els capítols 2 i 39 també tracten aquesta malaltia parasitària.

⁹¹⁶ *e ... trèmol*: “<e> corn en mig de *tramulo* [ms. cozneu mitramilo]” Z⁵, on ‘de’ restituïda a partir de Z⁴; “et corticem medianum de tremulo” A; “et cortice de medio de cremulo” Ha; “et medianum corticem tremuli” HL; “() medianum corticem tremuli” Q.

⁹¹⁷ *poc*: afegit al marge esquerre N, amb senyal de crida al lloc adient dins del text.

⁹¹⁸ *cou*: segueix ‘n’ final de línia N.

⁹¹⁹ <Contra les tinyes>: “Contra tineas” A. Els capítols 11 i 41 també tracten aquesta malaltia.

⁹²⁰ *panpinum*: “<pàmpols>” Z⁵; “palpinum” A; “pamprum” Ha; “pompinos” H; “panpinos e” L; “pampinos” Q.

⁹²¹ <Contra la pipicula>: “Contra pituitam” A. Tot i que no els indico en cursiva degut a la manca de referents, és possible que calgui considerar pipicula i pipitola llatinismes per pepida.

⁹²² <pipicula: pren>: manca N, segueixo “pipicula, prin” Z⁵.

⁹²³ *avis*: “d'esperver” Z⁵; “accipitris” AHa; “ancipitris, id est herbam que ita appellatur” HQ; “ancipitris herbam” L.

⁹²⁴ *mesclan*: “mesclan” N, amb ‘l’ incorporada després de l'oblit.

⁹²⁵ *e ... llengua*: “escampa la lengua, e” Z⁵; “et inunge desuper linguam” A; “et mitte desuper l. eius” Ha; “super linguam pones” HQ; “super linguam pone” L.

⁹²⁶ *la pi<pitola>*: “lapi” N; segueixo “la pi<pi>tola” Z⁵, on la primera forma, *pipicula*, s'acosta a la versió llatina curta, i la segona, *pi<pi>tola*, a la versió llatina llarga; he optat per mantenir la primera forma com a principal amb l'objectiu de respectar al màxim la grafia del manuscrit.

volrà, pose'n en la boca d'ell e donar-li as lart veyl. (4/4') Ítem, a assò, fe desecar la col picada e mescla-hy oli e mell, dóna-li'n en píl·lules⁹²⁷.

<26.> De la veyllea dells aucels⁹²⁸

(2/2') Si⁹²⁹ per⁹³⁰ veylea serà ensegueyt⁹³¹, prin aquell e sobre lo nas⁹³², on lo cors s'i ajusta, cou aquell ab .I. ferre.

<27. Si té les nars closes>⁹³³

(2/2') Ítem, si aurà les⁹³⁴ nars closes, prin pebre e staphisagra, pica-ho e bufa la pols en les nars; (3/3') pux frega lo paladar ab .I. poc de pols de sola stafisàgria⁹³⁵.

<28. Si crida massa>⁹³⁶

(2/2') Ítem, si cridarà, prin moriac he pebre trit posa'n dins, e dóna-li'n a menjar sovén e no cridarà.

<29. Si fos ovat>⁹³⁷

(2/2') Ítem, si serà ovat, la cura d'aquell serà aytall: mel escumada e crema pel⁹³⁸ de voltor e torna'l en pols, e pux mescla-ho ensems e ab .I^a. pena unta-li sovén los huyls. (3/3') Ítem, a:ssò matex, prin mugols d'ous e mescla ab oli, dóna-li-ho a menjar ab carn e serà guarit. (4/3') Si trop crida, <sembla que sigui ovat>⁹³⁹.

<30. Si té ossos trencats>⁹⁴⁰

⁹²⁷ *píl·lules*: “polueres” N, a editar ‘pólveres’ en cas de no esmenar; “offas [ms. ossas], so és saber, píl·lules” Z⁵; “pullulas” A; “offas” Ha; “offis” H; “escis” L; “os” Q. Vegeu 21(8/5'), 30(5), 32(2/2'), 44(3/3') i 45(2/2'), on donada la consistència en aquella divergència entre NZ⁵ i les diferents versions llatines a 21(8/5'), 30(5), 32(2/2'), 44(3/3') i 45(2/2'), no esmeno “sopes” N ni “carn” Z⁵ a “offes”.

⁹²⁸ Nota de lectura (o indicació per a canvi de tinta?) al marge esquerre “[De vell]ea de auscels”, de lectura dubtosa al microfilm consultat. | *De ... aucels*: “De veylea d'anys” Z⁵; “Contra excecationem senectutis” A.

⁹²⁹ *Si*: “Si” N, amb caplletra S decorada.

⁹³⁰ *per*: Segueix “ventura l'ocel per” Z⁵ (possible salt d'igual a igual a ‘per’ N); manca AHaHLQ.

⁹³¹ *serà ensegueyt*: “perdrà la vista” Z⁵; “excecatus fuerit” A; “obcecatu fuerit” Ha; “fiat cecus [ms. secus]” H; “fiat cecus” LQ.

⁹³² *nas*: “vas” N; “nars” Z⁵; “nares” AHLQ; “nare” Ha.

⁹³³ *<Si ... closes>*: “Si nares clausas [ms. clausa] et obturas habet” A.

⁹³⁴ Segueix ‘n’ supèrflua final de línia; “.II.” LP.

⁹³⁵ Indicació coincident amb 43 (2A/2').

⁹³⁶ *<Si crida massa>*: manca rúbrica i divisió a A, però inicial i espai per a rúbrica a Ha.

⁹³⁷ *<Si fos ovat>*: “Si accipiter ovatus fuerit” A.

⁹³⁸ *pel*: llegiu ‘pell’; “pel” Z⁵; “pellem” AHaHLQ.

⁹³⁹ *<sembla ... ovat>*: “ovat par [ms. avat per o] que sia” Z⁵; “ovatus esse videtur” AHLQ; “videtur esse ovatus” Ha; “ovatus esse videtur” H.

⁹⁴⁰ *<Si ... trencats>*: “Curatio contra ossa confracta” A.

(2/2') Si aurà ossos trencatz, prin .I. puyn de lavor de lin e lexa'l bulir en conqua d'aharam⁹⁴¹, pux ajusta-hy aygua freda e dóna aquela aygua colada⁹⁴² del lli, mullant sovín⁹⁴³ los ossos trencatz dell sperver⁹⁴⁴ (3/3') e ligua'l desús, e fe assò tantes veus tro sia sans. (4) Ítem, a assò, soffre, tymia<ma>⁹⁴⁵ e ferre li[.CXI.v^b]mat e consolda, d'aquest li dóna cascun per si, (5) e posa'l en les sopes⁹⁴⁶ d'aquell diligentment e axí lo li donaràs a menjar, mas no tot en .I. dia, mas per cascun dia li fe dar .I^a. cura.

<31. A porgar el cap>⁹⁴⁷

(2/2') Ítem, a porgar lo cap, .II.⁹⁴⁸ grans de sement d'estafisagra destemprada ab suc de ènula; mit en la boca d'él .I^a. ploma de assò muyllada e frega-lo-li'n <el paladar>⁹⁴⁹ sovén tro per les nars li decorre, (3/3') e fe-lo seer dejun al sol, e con serà <decorregut> lo decorriment d'ell per la boca⁹⁵⁰, gita aygua tèbea sobre aquell.

<32. Quan té mal al fel>⁹⁵¹

(2/2') Ítem, con ha mal al fel, pica de la flor dell salze e dóna-li'n en sopes⁹⁵², (2/3') o fe aquella medicina que avem dita a la set toladora⁹⁵³. (3/3') Si à⁹⁵⁴ mal de fel, en los peus e⁹⁵⁵ en lo bec e en les nars par que sia rallus⁹⁵⁶.

⁹⁴¹ *conqua d'aharam*: “casa d'aram” Z⁵; “vase eneo” A; “conca herea” Ha; “cana erea” H; “cassia ferrea” L; “cacia erea” Q.

⁹⁴² *colada*: “calda” N; “colada” Z⁵; “purgata” A; manca Ha; “colatura” HLQ. Esmeno N d'acord amb Z⁵, els llatins conservats i el segon adjectiu del fragment de Gil, de manera que és present a tots ells, malgrat que el primer adjectiu de Gil coincideix amb N abans de l'esmena, “calidam et cola” Gil (*De accipiter* 8.10), p. 202, l. 30 (f. 15r).

⁹⁴³ *mullant sovín*: “menant souin” N, on esmeno la primera vocal a ‘u’ malgrat que la facilitat de confusió sigui superior entre e/o; “muyla alí hon” Z⁵; “sepe infunde” AHaQ; “sepius infunde” H; “sepius unge” L.

⁹⁴⁴ *dell sperver*: manca Z⁵; “accipitris” AHa; manca HLQ.

⁹⁴⁵ *soffre, tymia<ma>*: “soffre rymia” N; “prin de” Z⁵; “sulphur” A; “sulfur cimiamia” Ha; manca sotscapítol HLQ. Vegeu la nota complementària corresponent.

⁹⁴⁶ *les sopes*: “la carn” Z⁵; “offas id est in pillulas” A; “offas” Ha; manca sotscapítol HLQ. Donada la consistència en aquesta divergència entre NZ⁵ i les diferents versions llatines a 21(8/5'), 30(5), 32(2/2'), 44(3/3') i 45(2/2'), no esmeno “sopes” N ni “carn” Z⁵ a “offes”.

⁹⁴⁷ <A ... cap>: “Ad capum purgandum” A.

⁹⁴⁸ .II.: “.I<I>.” Z⁵; “duo” AHa; “tria” HLQ.

⁹⁴⁹ *e ... paladar*: una altra opció d'edició seria ‘e frega-li'n lo <paladar>’; “e unta-l'en lo paladar” Z⁵; “et palatum penna facias inde madefacta diu fricabis” A; “et palatum cum penna inde madefacta frequenter fricabis” Ha; “et palatum cum penna inde madefacta frica” HL; “et palatum cum penna inde madefactam fricando” Q.

⁹⁵⁰ *e ... boca*: “e con serà decorregut lo decorriment de la porga” Z⁵; “et cum cessaverit” A; “et cum cessaverit ad purgaticem” Ha; “et cum cessaverit purgatio” HLQ.

⁹⁵¹ <Quan ... fel>: “Quando felle laborat” A.

⁹⁵² *dóna-li'n en sopes*: “en la carn da-li-ho a menjar” Z⁵. Donada la consistència en aquesta divergència entre NZ⁵ i les diferents versions llatines a 21(8/5'), 30(5), 32(2/2'), 44(3/3') i 45(2/2'), no esmeno “sopes” N ni “carn” Z⁵ a “offes”.

⁹⁵³ *avem ... toladora*: “és feta al tolra la set” Z⁵. Curiosament, aquesta apareix més tard, però no a *Dels auzels cassadors*, on l'ordre d'exposició segueix l'establert en aquesta frase, és a dir, abans.

⁹⁵⁴ à: interliniada N, potser per sortir de la caixa d'escriptura.

⁹⁵⁵ e: “o” N; “e” Z⁵; “et” AHa; “,” HQ; manca capítol L.

⁹⁵⁶ *par ... rallus*: “par que sia rallus” Z⁵; “vulnus esse videtur [ms. medetur]” A; “vulnus esse videtur” HaHQ; manca capítol L.

<33. A tolre set>⁹⁵⁷

(2/2') Ítem, a tolra set, prin livístic, api, fuyles de col veyles, canes de anet, fenoy, coriandre, e cou ensemes en vin o en aygua, mesclat .I. cuyler de mel; (3/3') pux cola per .I. lançol les fuylls e les rayls e tot assò e, con serà refredat, <dóna-li'n a beure, i si no en vol,>⁹⁵⁸ met-li'n en la boca. (4/4') Ítem, a:ssò matex, mel escumada e mesclada ab aygua freda, dóna-li'n a beure tro sia sadol.

<34. Sobre l'esperver assedegat>⁹⁵⁹

(2/2') E<s>perver⁹⁶⁰ qui ha set e sovén desiga beure, <i de la mà>⁹⁶¹ se gita en l'aygua axí com si avia fongos⁹⁶² o⁹⁶³ vexiges prop los pitz, so és, sotz les exeles o sotz los muscles de les ales, (3/2') e aquesta dóna gran set a:queles, que si no eren curatz porien morir.

(4/3') Aquest garàs axí: carn ab mel li donaràs lo primer dia, mas l'altre dia carn ab oli rosat fret.

<35. Perquè mudi aviat>⁹⁶⁴

(2/2') Ítem, si <no> volrà mudar⁹⁶⁵, cost cuyt ab pestenagua e ab canela sia mesclat e met-les a ell em píl·lules. (3A) Ítem, a:ssò, obra tartugua e dóna ha ell a menjar alò dell ventre. (4A/3'H) Ítem, a:ssò matex, pols <de> despuyla⁹⁶⁶ de serp mit en píl·lules e da-les-li.

<36. Si té foscó als ulls>⁹⁶⁷

(2/2') Ítem, si aurà scur<e>dat⁹⁶⁸ en los huyls, l'ocell⁹⁶⁹ serà ferit o aurà màcula, axí·l gax: (3/2') prin fuylls de bretònica e de ruda, cuy-la ans dell sol exit, pica-la e cola priment per .I. drap prim he <del suc>⁹⁷⁰ mit en los huyls.

⁹⁵⁷ <A ... set>: "Contra sitim" A.

⁹⁵⁸ e, ... vol,>: "e, con serà refredat, <dóna-li'n a beure, i si no en vol,>" Z⁵; "et cum refrigerit dabis ei ad bibendum, et si noluerit" A; "et cum refrescerit da ei ad bibendum, et si noluerit" Ha; "et infrigidatum da bibere, et si noluerit" HQ; manca capítol L. NZ⁵ coincideixen en el salt (potser de -uerit de 'refrigerit' al de 'noluerit' A), probablement arran del seu antecedent llatí comú.

⁹⁵⁹ <Sobre ... assedegat>: "De accipitre sitienti" A. Potser caldria considerar-lo continuació del capítol anterior.

⁹⁶⁰ E<s>perver: "Cant esparver" Z⁵; "Accipiter [ms. accipitri]" A; "Accipiter" Ha; "Ancipiter" HLQ.

⁹⁶¹ <i ... mà>: "e de la mà" Z⁵; "et de manu" AHa; "de manu" H; manca L (però més allunyat a la resta del sotsapítol); "et se de manu" Q.

⁹⁶² fongos: "sombos" N, que entenc un error de còpia arran d'una confusió f/s llarga-; manca Z⁵; "quasi fungos" A; "quasi fugiens" Ha; manca HLQ. Vegeu la nota complementària corresponent.

⁹⁶³ axí ... o: "e si han" Z⁵; "intus quasi fungos vel" A; "intus quasi fugiens vel" Ha; "intus quasi" HLQ.

⁹⁶⁴ <Perquè mudi aviat>: "Ut cito mutetur accipiter" A. | Els capítols 38(2/2') i 42A també són relatius a la muda.

⁹⁶⁵ Ítem, ... mudar: "Ítem, si <no> volia mudar" Z⁵; "Si noluerit mutare" A; "Si noluerit mutare eum" Ha; "Si noluerit volare" HQ; "Si volare noluerit" L.

⁹⁶⁶ <de> despuyla: "de despuyla" Z⁵; "pellis [ms. pillulis]" A; manca sotsapítol HaLQ; "pellis" H.

⁹⁶⁷ <Si ... ulls>: manca rúbrica i divisió a A, però inicial i espai per a rúbrica a Ha.

⁹⁶⁸ scur<e>dat: "escuredat" Z⁵; "caliginem" AHa; manca HLQ.

<37. Si no vol la carn>⁹⁷¹

(2/2') Ítem, si <no> volrà⁹⁷² la carn, prin oli vey e dóna-l'en a menjar; e si no'n vol, dóna-li'n en pí'l'lules al vespre⁹⁷³ e muyla-en la carn en aquell beurage de mel he d'oli. (3/3') E depux, si no cessa e alò que aurà menjat no és digest, axí metge aquell, (4/3') [.CXII.r^a] ensuya de porc, mel he mentega, ensems o cascun per si, dóna a ell.

<38. Qui vol mudar blanques les aus>⁹⁷⁴

(2/2') Ítem, qui vol mudar <blanques> les aus⁹⁷⁵, primerament mulla⁹⁷⁶ les carns tant con serà en la muda, almeys .V. vous en sanc de mul.

<Qui vol tenir gras el seu esparver>⁹⁷⁷

(3/3') Ítem, qui vol aver son esperver⁹⁷⁸ gras⁹⁷⁹, dóna a él a menjar carn de bou ma<s>cla o de porc ma<s>cla⁹⁸⁰.

<Qui vol tenir magre el seu esparver>⁹⁸¹

⁹⁶⁹ *l'ocell*: “lo tell” N; “l’ocel” Z⁵. Edito ‘l’ocell’ aprofitant la confusió de t-/c- i el suport de Z⁵, de manera que NZ⁵ esdevenen iguals, probablement arran d’un antecedent comú, però no puc descartar una confusió tell/ull, potser més fàcil a partir d’una traducció catalana prèvia que del llatí (avibus/oculus/oculis). Malgrat que, segons els testimonis llatins, potser caldria col·locar la coma darrera del substantiu, la situo abans d’ell arran de la sintaxi catalana lògica i de Z⁵.

⁹⁷⁰ <del suc>: “del such qui d’equí exirà” Z⁵; “succum” AHaQ; “succum eorum” H; “succum earum” L.

⁹⁷¹ <Si ... carn>: “Si nisus carnem vomuerit” A.

⁹⁷² <no> volrà: “<no> volrà” Z⁵; “vomuerit” A; “vomuerit” Ha; “noluerit” HQ; “voluerit” L. NZ⁵ iguals, amb diverses opcions d’edició segons el llatí seguit, (1) “noluerit” HQ → ‘<no> volrà’, amb el precedent de l’expressió similar a 35(2/2’), on NZ⁵ havien obviat el ‘no’; (2) “voluerit” L → ‘volrà’, en traducció literal directa, però que obliga a acudir a la rúbrica, absent tant a NZ⁵ com a L, per a conèixer la indicació de la recepta, i que sembla un condicionant per a l’administració de l’oli per via oral més que no pas la indicació; (3) “vomuerit” A, “vomuerit” Ha → (a) ‘vo<m>i<ta>rà’, assumint una lectura incorrecta, (b) ‘volca’, per confusió r/c però que no sembla recollit als nostres diccionaris, (c) ‘volrà <vomitar>’ o ‘vo<mitar vo>lrà’. Malgrat la possibilitat de que el sentit correcte sigui ‘vomitarà’ (versió llarga), m’inclino per (1) a fi de respectar el contingut de NZ⁵ i perquè fa sentit en remetre a un rebuig del past, possible anorèxia. Tot i així, la versió llatina llarga utilitza “carnem” i la curta “cibum”, de manera que NZ⁵ provindria d’un antecedent llatí no conservat, probablement anterior a la separació en les dues versions llatines.

⁹⁷³ e ... vespre: “e si no·l vol, dóna’n a él [...]” Z⁵, el qual acaba truncat aquí; “et si noluerit, da ei offas sero” AHa; “et si noluerit, da ei offas in sero” HLQ.

⁹⁷⁴ <Qui ... aus>: “Ut albus fiat per mutam” A. | Els capítols 35 i 42A també són relatius a la muda.

⁹⁷⁵ <blanques> les aus: “los aus” N. | Ítem, ... aus: “Qui suas volucres vult mutare albas” A; “Qui suas volucros vult mutare albas” Ha; “Qui albas vult mutare volucres” HL; “Si albas vis mutare” Q.

⁹⁷⁶ mulla: “muda” N; “tingat” AHa; “tingat” HLQ. Error segons els llatins conservats i d’acord amb la fi de la recepta, però cal recordar que la variació en la dieta facilita la muda.

⁹⁷⁷ Tot i el canvi de contingut, manca rúbrica als tractats llatins conservats. Segueixo la capitulació i la sotscapitulació establertes per ABEELE (1991).

⁹⁷⁸ *esperver*: “accipitrem” AHa; “ancipitrem” HLQ.

⁹⁷⁹ *gras*: –s interliniada N, per sortir de la caixa d’escriptura.

⁹⁸⁰ *de bou ... ma<s>cla*: “carnem porci masculi aut bovis masculi” A; “carnem bovis masculi aut porci masculi” HaH; “carnem masculi bovis vel porci masculi” L; “carnes bovis masculi aut porci masculi” Q.

⁹⁸¹ Tot i el canvi de contingut, manca rúbrica als tractats llatins conservats. Segueixo la capitulació i la sotscapitulació establertes per ABEELE (1991).

(4/4') Ítem, qui vol aver son esparver⁹⁸² magre, dóna-li carn de galina jove muylada en aygua o carn de vaca muylla<da>⁹⁸³ en aygua.

<Qui vol tenir temprat el seu esparver>⁹⁸⁴

(5/5') Ítem, qui vol aver son sperver⁹⁸⁵ temprat, dóna-li carn de gallina veylla.

<Qui vol que el seu esparver prengui bé>⁹⁸⁶

(6/6') Ítem, qui vol que son sperver⁹⁸⁷ prena ben, ffassa-li bona guorga e posa aquell en loc escur, e l'altra dia vaga <a> cassar⁹⁸⁸.

<Quan voldràs prendre llebre o ocell gran amb el teu esparver>⁹⁸⁹

(7/7') Ítem, con volràs pendre lebre ab ton sperver⁹⁹⁰, o gran aucell, ligua'l gets⁹⁹¹ prop los peus aytant con té la palma⁹⁹² e sens son dampnatge pren.

<39. A polls>⁹⁹³

(2/2') Ítem, <a polls>⁹⁹⁴, prin civada aytant con darie ha .I. caval e fe-la deneyar, (3/3') pux posa aquella en aygua freda e aquí estia per tota nuyt, pux fe-la aytan coure tro sia escorxada, pux col·la per .I. drap prim, lexa l'aygua refredar he fe'n bayn a l'ocel.

<40. A la malaltia dita pistoc>⁹⁹⁵

(2A/2') Ítem, a malautia qui és dita pistoc⁹⁹⁶, prin ous crus e trenqua'ls ab leyt de cabres (3A/2') e prem-o tot⁹⁹⁷ e dóna-ho pux a l'esparver⁹⁹⁸ a menyar e serà garit.

⁹⁸² *son esparver*: “accipitrem” AHa; manca HLQ.

⁹⁸³ *muylla<da>*: manca AHLQ; “madefactam” Ha.

⁹⁸⁴ Tot i el canvi de contingut, manca rúbrica als tractats llatins conservats. Segueixo la capitulació i la sotscapitulació establertes per ABEELE (1991).

⁹⁸⁵ *son sperver*: “eum” A; “eam” Ha; manca HQ; manca sotscapítol L.

⁹⁸⁶ Tot i el canvi de contingut, manca rúbrica als tractats llatins conservats. Segueixo la capitulació i la sotscapitulació establertes per ABEELE (1991).

⁹⁸⁷ *son sperver*: “accipitrem suum” A; “ipsum” Ha; “eum” HQ; manca L.

⁹⁸⁸ *e ... cassar*: “Altera die eat aucupatum” AHQ; “et altera die eat aucupatum” Ha; manca L.

⁹⁸⁹ Tot i el canvi de contingut, manca rúbrica als tractats llatins conservats. Segueixo la capitulació i la sotscapitulació establertes per ABEELE (1991).

⁹⁹⁰ *ton sperver*: “accipitre” A; “accipitre suo” Ha; manca HQ; manca sotscapítol L.

⁹⁹¹ *gets*: llegiu “gits”; “gictos” A; “gectos” Ha; “gatos” HQ; manca sotscapítol L.

⁹⁹² *té la palma*: “tenet palma” A; “tenet palmas” Ha; “est una palma” HQ; manca sotscapítol L.

⁹⁹³ <A polls>: “Contra pediculos” AHaHLQ, on L capítol desplaçat a la quinta particula.

⁹⁹⁴ Ítem, <a polls>: “Ad pediculos” AHaHLQ, on L capítol desplaçat a la quinta particula.

⁹⁹⁵ <A ... pistoc>: manca rúbrica a A. Al *Dels auzels cassadors*, els sotscapítols recollits dels capítols 15 i 40 de l'*Epistola*, ambdós relatius al ‘bistoc’, apareixen agrupats al capítol XCVIII, fet que podria indicar la necessitat de tractar els sotscapítols 15[5(potser 6 també)/5] (com a F, f. 115v) i el 40(3') de l'*Epistola* com a capítols a banda, relatius a patologies diferents del ‘pistoc’, el primer relatiu a la constipació i el segon al vòmit o la regurgitació.

(3')⁹⁹⁹ Si gitta la guorga¹⁰⁰⁰, dóna-li moxons calens; e si assò no profita, prin suriu menut capolat e dóna-li'n e serà garit.

<41. A la tinya>¹⁰⁰¹

(2A/2') Ítem, a la tyna, prin sofre e argentviu e suc de fonoyl e mescla-o ensems, pux unta los locz de les tynes e serà garit¹⁰⁰².

<Si l'esperver és magre o malalt>¹⁰⁰³

(3A) Ítem, si l'esperver¹⁰⁰⁴ és magre o malaut, dóna-li sorguarol¹⁰⁰⁵ a menjar e garrà.

<42A. A mudar>¹⁰⁰⁶

(2A) Ítem, a mudar, prin guaroygues¹⁰⁰⁷ e posa'l al copí nou¹⁰⁰⁸ he fe-les cremar tro sien tornades en pólvora, dóna-la-li a menjar he serà mudat.

<43. Si té el cap reumàtic>¹⁰⁰⁹

(2A/2') Si à lo cap raumàtic¹⁰¹⁰, pica stafisàgria e, feyta pólvora, frega'n lo paladar d'aquell e serà garit¹⁰¹¹.

⁹⁹⁶ *pistoc*: “bistoc” AHLQ. Malgrat la coincidència entre els tractats llatins conservats, no corregeixo a “bistoc” donada la semblança en aquesta transformació al capítol 15.

⁹⁹⁷ *e ... tot*: “Postea facias hoc totum decoqui” A; “et post totum coque” HLQ, on L sotscapítol desplaçat a la quinta particula. Cal interpretar-hi ‘i qualla-ho tot’, per acció del foc sobre l’ou; una opció molt menys probable seria editar ‘e crem-o tot’, en el mateix sentit.

⁹⁹⁸ *esperver*: “accipitri” A; “ancipitri” HLQ.

⁹⁹⁹ Potser millor com capítol propi, considerant una patologia digestiva diferent del ‘pistoc’; manca A. De fet, aquesta podria ser la secció relativa al vòmit o la regurgitació a N i, potser, a la versió llatina curta, mentre la llarga hi dedicaria el cap. 37.

¹⁰⁰⁰ *guorga*: “porgam” HQ; manca sotscapítol AL.

¹⁰⁰¹ <A la tinya>: “Contra tineas destruendas” A. Els capítols 11 i 24 també tracten aquesta malaltia.

¹⁰⁰² *garit*: –t interliniada N per sortir de la caixa d’escriptura.

¹⁰⁰³ Tot i el canvi de contingut, manca rúbrica als tractats llatins conservats. Segueixo la capitulació i la sotscapitulació establertes per ABEELE (1991).

¹⁰⁰⁴ *esperver*: “accipiter” A; manca HLQ.

¹⁰⁰⁵ *sorguarol*: “sorgairom” A; manca HLQ.

¹⁰⁰⁶ <A mudar>: “Ad mutandum” A. | Els capítols 35 i 38(2/2’) també són relatius a la muda.

¹⁰⁰⁷ *guaroygues*: “garracitas” A; manca capítol HLQ.

¹⁰⁰⁸ *copí nou*: “cepi nou” N, on cal tenir present la relativa freqüència de la confusió e/o a N, i que no esmeno fins a ‘topí’ (segons *Dels auzels cassadors*) arran d’una confusió c/t perquè m’ho impedeix la lectura d’Abeele del ms. A; “copino novo” A; manca capítol HLQ; “topi nou de terra” *Dels auzels cassadors*, v. 1573.

¹⁰⁰⁹ <Si ... reumàtic>: “Contra reumam” A.

¹⁰¹⁰ à ... *raumàtic*: “capita pro pulvere aut pro fumo doluerit in reumata” A; “pro pulvere vel pro fumo reumatizat” HQ; manca capítol L. La causa de l’absència de les causes podria ser la manca a la font o que hi fos sobreentès degut a la seva associació habitual dins de la tradició del gènere i el coneixement general entre el col·lectiu falconer.

¹⁰¹¹ Indicació coincident amb 27(3/3’).

<44. Si té pedra al cap>¹⁰¹²

(2A/2') Si aurà pera al cap, fe de coure¹⁰¹³ quax .I. ferre poc, e axí pux aquell devant los huyls ab aque<l>¹⁰¹⁴ calén lo feu coure. (3A/3') Ítem, a assò, prin *mellifolium*, .V^e. *folium*, stafisàgria; aquestes .III. herbes li dóna en sopes¹⁰¹⁵; e assò contra pera en qualque loc sia. (4A) Ítem, a assò, calcíola, herba que nex en pera, prin lo suc d'equella, unta'n la carn e dóna-li'n a menjar.

<Si té pedra al ses>¹⁰¹⁶

(5A/4') Ítem, a assò, unta-li lo ceces ab oli, puy prin .I. [.CXII.r^b] canonet¹⁰¹⁷ e fin-lo¹⁰¹⁸, (6A/4') e sobre aquella caneta¹⁰¹⁹ posa àloes polverejat ben trit e soffla-li'n el ceces, sí que la pólvora entre a dins e serà garit.

<45. Per llombrics>¹⁰²⁰

(2A/2') Ítem, per raon dels lombricz, dóna-li en sopes¹⁰²¹ vermayllon e api mesclat ensems.

Assí fenex la pràctica dels ocel.

¹⁰¹² <Si ... cap>: manca rúbrica a A.

¹⁰¹³ *de coure*: “de cupro” A; manca HQ; “cum cupro” L.

¹⁰¹⁴ *aque<l>*: “ipso” A; manca HLQ.

¹⁰¹⁵ *sopes*: “offas” A; “offis” H; “escis” LQ. Donada la consistència en aquesta divergència entre NZ⁵ i les diferents versions llatines a 21(8/5'), 30(5), 32(2/2'), 44(3/3') i 45(2/2'), no esmeno “sopes” N ni “carn” Z⁵ a “offes”.

¹⁰¹⁶ El tractament administrat denota una afecció del tracte digestiu terminal, a diferenciar de la ‘pedra’ al cap. Tot i el canvi de contingut (localització), manca rúbrica als tractats llatins conservats. Segueixo la capitulació i la sotscapitulació establertes per ABEELE (1991).

¹⁰¹⁷ *.I. canonet*: “anetum” A; “aneto” HQ; manca sotscapítol L.

¹⁰¹⁸ *e fin-lo*: “et exinde facies cultello cavellam” A; manca HQ; manca sotscapítol L.

¹⁰¹⁹ *caneta*: “cavella” A; “catillo” HQ; manca sotscapítol L.

¹⁰²⁰ <Per llombrics>: manca rúbrica A.

¹⁰²¹ *sopes*: “offis” AH; manca L; “escis” Q. Donada la consistència en aquesta divergència entre N i les diferents versions llatines a 21(8/5'), 30(5), 32(2/2'), 44(3/3') i 45(2/2'), no esmeno “sopes” N a “offes”.

NOTES COMPLEMENTÀRIES N

SALTS D'IGUAL A IGUAL

<3. > (2/2') *lacrimules*: “<lacrimusas>” Z⁵, on possible salt per incomprensió; “les mules” LP; “lac'mules” Rg; “lacrimusas” AHLQ; “lac muscis” Ha; “lacrimulas” K; “limacie” Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 25 (f. 12v), havent utilitzat “accipiter lacrimoso” abans com a referència de l'indicació.

<6. > (8/8') <*També, amb el fel del porch unta les aixelles*>: manca N, per salt d'igual a igual, de possible coincidència amb Gil, ms. B.

<7. > (6/4') *les ales .I. poc* <*vermelles, peus breus i ungles grosses, ulls grossos quasi un poc*> *escurs*: on salt d'igual a igual a “.I. poc” o “aliquantum”.

(8/6') <*però a la tercera muda valen més*>. *La terza*: “<però a la tercera muda valen més>. Lo .III.” Z⁵. Possible salt de *tertia* a *tertium* del següent sotscapítol per part del copista català o bé, amb major probabilitat, al llatí traduït, ja que manca a ambdues traduccions catalanes.

<8. > (11/11') *Los peus ha* <*grossos, els genolls plens de nusos, les ungles*> *grosses he loncs*: “Los peus ha <grossos, els genolls plens de nusos, les ungles> groses e lonchs” Z⁵. Salt d'igual a igual a “grossos” antecedent.

<11.> (3/4') *Ho menuc sanc d'ome cuyta e calent, .I^a. sania. Ítem, dóna-li a menjar carn de boc en vinagre*: “Ítem, sanch <d'home cuita i calenta, una sagnia, dóna-li a menjar. Ítem, carn> de boch en vinagre dóna-li'n a menjar” Z⁵ (salt a “sang” del sotscapítol següent, on error per “carn”).

12(4A)/13'(3') *cou murta en aygua* <*i arruixa el cos sencer de l'ocell, i mulla el seu menjar en aquesta aygua fins*> a .IX. *veus*: salt d'igual a igual a “aqua”.

<20.> (5/4') *e si no-n vol menjar, prin d'equella leyt*: possible salt d'*ipsum* a *ipso*.

(7/5') *e dóna-li'n* <*amb llard fresc molt*> *sovén a menjar*: “e da-li'n a menjar ab lart fresch molt sovén” Z⁵; “et mitte in corcello cuiuslibet avis, et dabis ei comedere cum lardo frequenter” A; “et mitte in corcello cuiuscumque avis, et da ei manducare frequenter cum lardo” Ha; “et cum corello avis alito pulverem da, et hoc cum lardo et frequentissime” HQ; capítol manca L; “Et ita dabis sibi ad manducandum cum lardo frequenter” Gil (*De accipiter* 8.5), p. 200, l. 9 (f. 14r). NZ⁵ possible salt d'igual a igual a “et” al llatí original perdut; manca coincident amb Gil.

<30.> (3/3') *mullant sovín los ossos trencatz dell sperver e ligua'l desús*: “muyla alí hon los ossos seran trencats e puy ligah-o desús” Z⁵; “ossa accipitris lesa sepe infunde. Vel semen lini cum melle fac bulire et ossibus lesis superliga” A; “ossa accipitris lesa sepe infunde. Item semen lini cum melle fac bulire et ossa lesa superliga” Ha; “ossa lesa sepius infunde. Item, semen lini cum melle bullitum ossibus lesis superliga” H; “ossa lesa sepius unge. Item, semen lini cum melle bullitum ossibus lesis superligetur” L; “ossa lesa sepius infunde. Item, semen lini cum melle bullitum ossibus lesis superliga” Q; “ossa accipitris lesa inde sepe lava. Item, semen lini cum melle fac bullire et ossibus

lesis [eius lesis E] superliga” Gil (*De accipiter* 8.10), p. 202, l. 30-31 (f. 15r). Salt d’igual a igual a *lesa/lesis* a l’antecedent llatí d’on provenen NZ⁵.

<35.> *cost cuyt ab*: “tost, ajes <cost cuit amb>” Z⁵. Explicable per un possible salt de “tost” a “cost” Z⁵.

NOTES

En aquestes notes complementàries s’afegeixen els paràgrafs corresponents a diferents enciclopèdies medieval i altres textos per a copsar-ne la transmissió, variabilitat i glosses. Per ara afegeixo paràgrafs complets en lloc de posar-hi punts suspensius que redueixin la referència al text, i tota la secció sencera a la fi del bloc a fi de facilitar la comparació, de manera que es disposi del referent complet. El format final d’aquesta presentació d’ajustarà al criteri final que s’acordi.

Val a dir que sembla que existeixi una confusió freqüent entre o/e a NZ⁵, en especial com a conjuncions, al meu parer facilitada a partir de còpies catalanes anteriors, més que no pas a partir del llatí (vel/et); rarament les esmeno.

<Llibre del nodriment i de la cura dels ocells els quals pertanyen a caça (o Epístola d’Àquila, Símacus i Teodosi a Ptolemeu, emperador d’Egipte)>: “Epistola Aquilæ Symmachi et Theodotionis ad Ptolemæum regem Ægypti, de re accipitraria, Catalanica lingua” Rg.

<Taula>

Omesa per GB, Gr, LP i Rg, però no per FS, que la separa de l’incipit pel revers en blanc de la pàgina on el transcriu.

<Íncipit>

(1Ha) *dells*: “dels” Rg.

se pertanyen: “sepertāye” Rg.

Assí ... cassa: omès LP.

Assí comensa lo libre dell: “Incipit liber de” **Ha**; manca A.

nudriment he de la cura: “doctrina et custodia et cognitione” **Ha**, **amb excés** a Ha o interpretació/abreujament a N o al seu antecedent; manca a A.

dells ocells los quals se pertanyen ha cassa: “avium, nisorum et falconum” **Ha**, **amb excés** oferint tipus, o possible interpretació/abreujament (amb circumlocució) a N o al seu antecedent; manca a A. Segueix “et de remediis, medicinis, infirmitatibus evenientibus, tam naturaliter quam accidentaliter” Ha, **absent a N**; manca A.

<Pròleg>

(2Ha) *Appol·lo*: “Appollo” FS, GB i LP; “appollo” Gr; “Apollo” Rg. | *En ebraic e en caldeu de Appol·lo*: “Hebreo et caldeo Appoloni” **Ha**; manca A.

menor: “maioris” Ha; manca A. **N divergeix**.

de Alexandri: “d’Alexandri” FS, GB, LP i Rg; “d’ alexandri” Gr. | “Venatica tam terrestris quam aëria quanto solidior tanto fructiosior est; auctorem occupationis suae ab

antiquis historiis Ulixem proferunt, qui primus excisa Troja armatas aves attulit Graeciae, quas suavi quodam et grata admiratione videntium in cognati generis exitium animavit” Johannes Sarisberiensis, *Policraticus sive de nugis curialium et vestigiis Philosophorum* libri 8 (Maxima bibliotheca veterum patrum. Lugduni, 1777, fol., Bd. 23), Llibre I, cap. 4, p. 247 H; cit. WERTH (1888), p. 160.

Mechabeu: “Venationis aëreae autorem jactitant fuisse Machabaeum, qui majoribus occupatus, hujus voluptatis, ut creditur, vitam duxit exortem” Johannes Sarisberiensis, *Policraticus sive de nugis curialium et vestigiis Philosophorum* libri 8 (Maxima bibliotheca veterum patrum. Lugduni, 1777, fol., Bd. 23), Llibre I, cap. 4, p. 248 G; cit. WERTH (1888), p. 160.

és appellat Mechabeu e tresportat d’aquest: “es appellat Mechabeu et tresportat. D aquest” GB; “es appellat mechabeu e tresportat. D’ aquest” Gr; “és appellat Mechabeu e tresportat: d’aquest” LP; “es appellat Mechabeu & tresportat. D aquest” FS; “es appellat Mechabeuz tresportat. Vaquest” Rg. | *és appellat, en grec de Alexandri, mas en latín és appellat Mechabeu e tresportat d’aquest*: “es apellat en grec d’alexandri. Mas en latin es apellat mechabeu et tresportat. D aquest” N; “in greco, Alexandri in machabeo, in latino verbo Tholomei translator” **Ha, amb diferent sintaxi (i significat/trasllats) respecte a N (potser arran del seu antecedent, motiu pel què no esmeno)**; manca A.

(3Ha) *la Pístola*: “lapistola” FS i GB; “l’ apistola” Gr; “la pístola” LP i Rg. Segueix punt i apart LP. | *Comensa la Pístola*: “comensa la pistola” N; “Incipit prima epistula libri” **Ha amb més informació que N**; manca A.

(4Ha/1A) *Àquila*: “Aquila” FS, GB i Rg.

Símacus: “Symachus” Rg.

Theodosus: “Theodosyon” Ha; “Theodosius” A. | *Símacus e Theodosus*: “et Symacus et Theodosyon” **Ha, ordre coincident a N, amb la primera conjunció absent**; “Theodosius et Simachus” A. | *Àquila, Símacus e Theodosus*: “aqelasimatus et theodosius” Gr.

de Egipte: “d’Egipte” FS, GB i LP; “d’ egipte” Gr; “d’Egypte” Rg; “Egyptii” **Ha**; “egipticum” A.

e a tots los segens: “cum universis sequentibus et” **Ha**; “universis sequacibus suis” A.

viventz: “viuentz” FS i Rg.

deliciosament viventz, salut he pau: “delicose viventibus, salutem et pacem” **AHa**. | *Àquila, Símacus e Theodosus a Tolomeu, emperador de Egipte, e a tots los segens deliciosament viventz, salut he pau*: “Aquila et Symacus et Theodosyon Tholomeo Imperatori Egyptii, cum universis sequentibus et delicose viventibus, salutem et pacem” **Ha**; “Aquila, Theodosius et Simachus Ptolomei imperatori egipticum, universis sequacibus suis delicose viventibus, salutem et pacem” A.

(5Ha/2A) *Gran emperador e senyor*: “Domine et maxime Imperator” Ha; “domine et maxime imperator” A. **Ordre invertit a N, potser degut al seu antecedent**.

nós: “nos” FS, GB, Gr i Rg. | *Gran emperador e senyor, tu as manat a nós*: “Domine et maxime Imperator, precepisti nobis” **Ha, ordre més proper a N**; “Precepisti nobis, domine et maxime imperator” A.

servidors: “susdres” LP; “seruidors” FS, Gr i Rg.

servidors teus: “servis tuis” **Ha**; “tibi” A.

breu e profitable: “brevem et utile” **Ha**; “conpendiosum” A.

“de medicinis” Ha; “de medicinis” A; **manca N**.

Gran emperador e senyor, tu as manat a nós, servidors teus, fer obra breu e profitable dels ozels: “Domine et maxime Imperator, precepisti nobis, servis tuis, de medicinis volucrum opusculum brevem et utile componere” Ha; “Precepisti nobis, domine et maxime imperator, tibi de medicinis volucrum compendiosum componere opusculum” A.

(6Ha/3A) *dells*: “dels” Rg.

libre dells antics: “**Antiquissimorum** igitur, Aquilae et Symachi et Theodotionis extant epistolae ad Ptolomeum **Phylometorem** regem Egipti in qua de moribus et medicinis avium rapacium in communi ista doctrina continetur” AG, p. 1489, l. 30-33. | *del libre dells antics*: “Quod de libris antiquorum” **HaA, amb excés respecte a N**.

translatant: “traslatant” Gr i LP.

translatant ab diligència: “diligentius extrahentes” **Ha**; “extrahentes” A.

e: “Et” LP.

nós: “nos” FS, GB, Gr i Rg. | *e nós*: **manca HaA**.

obediens: “obedients” Gr.

obediens a la tua volentat: “voluntati tue secundare volentes” **Ha, amb perifrasi**; “nobilitati tue obsecundare volentes” A.

ajustatz ensems: **manca HaA**.

breument: “breviter” **Ha**; manca A.

ajustatz ensems, atorgam breument la tua demanda: “concessimus tue benivolentiae, tam tui eam quam posteris tuis, lucide et breviter manifestare curavimus” Ha; “incepturi sumus, tue benivolentiae causa, tam tibi quam lucide poteris manifestare curavimus” A. **N abreujat i divergeix**. | *del libre dells antics, translatant ab diligència; e nós, obediens a la tua volentat, ajustatz ensems, atorgam breument la tua demanda*: “Quod de libris antiquorum diligentius extrahentes, voluntati tue secundare volentes, concessimus tue benivolentiae, tam tui eam quam posteris tuis, lucide et breviter manifestare curavimus” Ha; “Quod de libris antiquorum extrahentes nobilitati tue obsecundare volentes, incepturi sumus, tue benivolentiae causa, tam tibi quam lucide poteris manifestare curavimus” A.

(7.1Ha/4A) *volén*: “volen” FS, GB, Gr, LP i Rg.

E volén la tua altea saber: “Scire enim maiestatem tuam volumus” Ha; “Scire igitur volumus tuam maiestatem” A.

que: “qe” Gr.

són: “son” FS, GB, Gr i Rg.

de: “d” Rg.

són: “son” FS, GB, Gr i Rg.

malalties: “malalties” Gr.

moltes: “molcer” LP.

són necessariç: “son necessities” FS, GB i Rg; “son necessities” Gr; “són necessariç” LP.

he moltes, per assò lurs són necessariç les medicines: manca Ha, on salt d'igual a igual a ‘avium aucupantium’; “et quam plures esse medicines” **A, on sintaxi alterada a N que hauria d’haver estat “he per assò lurs són necessariç moltes medicines”, però no esmeno a N**. | *E volén la tua altea saber que diverses són les maneres dels ocells de cassa e diverses són lurs malalties he moltes, per assò lurs són necessariç les medicines*: “Scire enim maiestatem tuam volumus, et inter (ms. licet) avium aucupantium (ms auctupancium) <diversa genera sunt, et infirmitatum earum varias, et quam plures esse medicines>” **Ha, on salt d'igual a igual a ‘avium aucupantium’ que**

restitueixo a partir d'A; “Scire igitur volumus tuam maiestatem avium aucupantium diversa genera sunt, et infirmitatum earum varias, et quam plures esse medicines” A.

(7.2Ha/6A?) L'interrogant es deu a l'absència de 5A a l'edició del Dr. Van den Abeele, possible error tipogràfic.

Enperò: “Enpro” Gr; “emperò” LP; “<Verumptamen>” **manca Ha per salt d'igual a igual;** “(6) Verumptamen” A.

con: “com” FS, GB, Gr i LP.

de: “d” Rg.

usa: “vsa” FS, GB, Gr i Rg.

hom: “hoiy” Rg.

de: “d” Rg.

con de les aus prenants usa hom principalment: “<avium aucupantium> ancipiter specialiter optineat principatum” Ha, on salt d'igual a igual a ‘avium aucupantium’ que restitueixo a partir d'A; “Verumptamen avium aucupantium accipiter principatum ipsum” A. **N per lliure en no fer esment de l'astor/esparver i de la seva posició jeràrquica, potser degut al seu antecedent.** Vegeu N <8.> (10/10'), on tradueix correctament l'expressió.

volem tractar: “summo opere curandum ducimus” Ha; “sive opere curandum diximus” A. **N per lliure.**

de: “d” Rg.

de lurs maneres: “et de ipsis generibus ancipitris” Ha; “et de generibus accipitris” A. **N per lliure, potser degut al seu antecedent o havent-ho interpretat.**

de: “d” Rg.

e de lurs medicines clarament: “et de eius deinde plenarie et lucide dicere aliquid medicines” Ha; “et de eiusdem plenarie et lucide dicere medicinis” A, **més proper a N. N omet 'i plena', potser degut al seu antecedent.** | *Enperò, con de les aus prenants usa hom principalment, volem tractar de lurs maneres e de lurs medicines clarament:* “<Verumptamen avium aucupantium> ancipiter specialiter optineat principatum, summo opere curandum ducimus, et de ipsis generibus ancipitris et de eius deinde plenarie et lucide dicere aliquid medicines” Ha, on salt d'igual a igual a ‘avium aucupantium’ que restitueixo a partir d'A; “Verumptamen avium aucupantium accipiter principatum ipsum sive opere curandum diximus, et de generibus accipitris et de eiusdem plenarie et lucide dicere medicinis” A.

(8Ha) *d'equel:* “dequel” FS, GB i Rg; “d' equal” Gr; “de quel” LP. | *Assò és comensament de les medicines d'equel:* “Hoc initium medicinarum eius” **Ha;** manca A.

de: “d” Rg.

aus, prenent: “aus prenent,” LP. La coma darrera de ‘prenent’ només tindria sentit en cas de ‘prenent<s>’, per ‘de çaça’ o ‘caçadores’.

de: “d” Rg.

e de totes les aus: “volucremque ceterarum” Ha; manca A.

prenent de cascuna segons sa manera e la quantitat sua: “occupantium uniuscuiusque progeniei et equalitati sue” Ha; manca A. **N difereix en els substantius, potser degut al seu antecedent.** | *Assò és comensament de les medicines d'equel e de totes les aus, prenent de cascuna segons sa manera e la quantitat sua:* “Hoc initium medicinarum eius volucremque ceterarum occupantium uniuscuiusque progeniei et equalitati sue” Ha; manca A.

<1.> *De nudriment dell sperver*: “<Del nodriment de l’esperver>” Z⁵; “De accipitris iuvenis” A; “De nido” HQ i 1(3’) “Igitur a nido incipiendum” H; “Igitur ab eo inchoandum” K; “Igitur ab ipso exeunte in nido inchoandum est” L; “De accipitrum domacione ac dietacione et impinguacione et erudicione ad venandum, quintum capitulum” **Gil** (*De accipiter* 5), p. 188, l. 1-2, corresponent a aquest capítol de l’*Epistola* les l. 22-24 (f. 12v). **N per lliure**. | Aquest capítol podria correspondre al capítol XXV de *Dels auzels cassadors*, vv. 531-38.

Cal investigar la possible relació de l’*Epistola* –a banda del *De avibus tractatus* d’Adelard de Bath– amb el tractat de falconeria contingut al ms. British Library, Add. 46919 (olim. Phillipps, 8336), ff. 24v-36v, arran de la seva primera rúbrica, f. 24v: “Cest liveres qui ensengne comment on doit gentiex oiseaus garder & norrir & afaiter, & a coi on peut conoistre s’il est gentils & naturés. Après orrés la medicine de lor diverses maladies, & comment on les peut garir, & coi (sic, lis. com) on puet conoistre quant li oiseaus est malades, & quel mal il a. La premiere rubrike est comment on doit l’oiseil prendre en son ni” [MEYER (1884), p. 506].

Segons EVANS (1980, p. 13), “l’*Epistola*, abstraction faite de son déguisement exotique, a des liens évidents avec le traité d’Adelard”, i en n. 13 indica la coincidència en la mantega feta en temps de maig de l’*Epistola*, el *Dels auzels cassadors* de Daudé de Pradas v. 2556 i el *De avibus tractatus* d’Adelard de Bath, i en n. 26 la presència del mot bistoc per a una malaltia als tres. Fora dels objectius del present treball, no entraré aquí en aquesta qüestió i apuntaré només certes hipòtesis per als dos fragments de l’*Epistola* probablement incorporats al *De avibus tractatus* d’Adelard de Bath: una font comuna, la circulació oral de coneixements, els contactes d’Adelard a Grècia i Orient Proper o que un sigui precedent de l’altre.

(2/4’) *Esperver*: “Esperuer” FS, GB i Rg; “El sperver” LP; “Esparver” Z⁵; “Accipitrem” **AHa, equivalència parcial**; manca HKLQ. **Aquí comença Z⁵**.

dell: “del” GB, FS i Rg.

niu: “uiu” Gr. | *pres dell niu*: “<pres> de niu” Z⁵; “de nido acceptum” A; “de nidro sumptum” **Ha**; “De nido” HLQ; manca K.

si: “si” **AHa**; manca HKLQ.

matín: “matí [ms. mayg]” Z⁵; “mane” **AHaHKLQ**. Per a l’**error de Z⁵** cal dir que, depenent de la latitud i de l’edat de preferència de desnuament de l’ocell nienc per part del caçador, maig és un mes de possible desnuament d’astors i esparvers (de posta més tardana que la dels astors). En aquest sentit, “Aucupandi accipitres parvulos & nondum ex nido prodeuntes tempus incipit pridie Calend. Iunij, definit in fine Iunij” (Demetrius Constantinopolitani, *De re accipitraria, liber 1-118*, cap. 5, p. 9, a Rigault) i “Ceste rieule de moy tenez / Que l’esprevier en juing est nés / Communalment, maiz bien est vray / Que li aucun sont né en may” (Gace de la Buigne, *Le Roman des Deduis*, vv. 6494-96). **Cal tenir present que, per a un mateix estat de desenvolupament del poll, el desnuament s’avança a la regió de temperatura més càlida, esdevenint un possible indici d’un origen oriental de l’*Epistola*.**

si al matín és pres: “si mane sumptus fuerit” A; “si mane subtus fuerit” Ha; “De mane sumptus” K; “mane sumptum” HLQ.

pres, lexa’l: “pris lexical” GB; “pres, lexical” Gr; “pris, lexical” FS i Rg.

andurar: “endurar” Rg.

al: “ad” **AHKLQ**; manca Ha.

migdia: “mig dia” Gr. | *lexa’l andurar tro al migdia*: “entrò al migdia lo lixa endurar” Z⁵; “usque ad meridiem ieiunare permitte” **AHKLQ**; “usque meridiem ieiunare

permitte” **Ha**; “usque ad meridiem dietetur” Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 22-23 (f. 12v). **Z⁵ respecta ordre gramatical llatí.** | *Esperver pres dell niu, si al matín és pres, lexa'l andurar tro al migdia*: “Accipiter, si mane de nido sumptus fuerit, usque ad meridiem dietetur” Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 22-23 (f. 12v).

(3/5’) *mas si és pres la nuyt*: “Si vero noctu sumptus fuerit” **A**; “Si vero noctu” **Ha**; “Si vero nocte sumptus fuerit” **HKLQ**; “si nocte” Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 23 (f. 12v). **Z⁵ respecta ordre gramatical llatí.**

endure: “endrire” **Rg**; “ieiunet” **AHa**; manca **HKLQ**.

a la: “ala” **Gr**.

tèrcia: “tercia” **GB, Gr, FS i Rg**.

següén jorn: “seguen iorn” **GB, FS i Rg**; “seguen jorn” **Gr**. | *endure tro a la tèrcia dell següén jorn*: “usque ad tertiam diei sequentis ieiunet” **AHa**; “usque ad tertias diei sequentis” **H**; “usque ad tertiam diei sequentis” **KQ**; “usque ad tertiam diei sequentis post” **L**; “usque ad horam tertiam diei sequentis” Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 23 (f. 12v). | *mas si és pres la nuyt, endure tro a la tèrcia dell següén jorn*: “si nocte, usque ad horam tertiam diei sequentis” Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 23 (f. 12v). **Z⁵ respecta ordre gramatical llatí.**

(3/6’) *E*: “Puys” **Z⁵**; “et tunc” **A** (un mot per a cada traducció catalana); manca **HaHKLQ**.

sia: “si a” **Rg**.

de: “d” **Rg**.

nervis: “nirvis” **Gr**. | *e <lliures> de nervis*: “e <lliures> de nervis [ms. nerīs]” **Z⁵**; “atque teneris” **A**; “et teneris” **HaHKQ**; “tenerrimis” **L**. **Error “de nervis” per “teneris” a la font llatina directa (potser “nervus” o similar, en la seva accepció de tendó) o de comprensió a NZ⁵; afegeixo “lliures” a fi de respectar el sentit i la grafia del text.** | *E sia pascut de carnis delicades e <lliures> de nervis*: “et tunc delicatis atque teneris carnibus pascatur” **A**; “delicatis autem carnibus et teneris pascatis” **Ha**; “Carnibus delicatis et teneris pascatur” **HKQ**; “Carnibus delicatis tenerrimis pascatur” **L**; “De carnibus autem teneris pascatur” Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 24 (f. 12v).

e de nervis no grans: “& d’ n’uis nograns” **Rg**.

past<s>: “past” **N, GB, Gr, FS, LP i Rg**.

no grans past<s>: “no grans pasts” **Z⁵**; “Cavendum autem est precipue in omni tempore ut nec ipsum nimio pastu satures” **A**; “et non nimio pastu” **Ha**; “non nimio pastu” **HK**; “nec nimio pastu” **L**; “in omni hoc pastu” **Q**; “sobrie” Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 24 (f. 12v). **NZ⁵ en plural, però tots els llatins conservats en plural.** | *E sia pascut de carnis delicades e <lliures> de nervis, no grans past<s>*: “Puys sia past de carnis delicades e <lliures> de nervis, no grans pasts” **Z⁵**; “et tunc delicatis atque teneris carnibus pascatur. Cavendum autem est precipue in omni tempore ut nec ipsum nimio pastu satures” **A**; “delicatis autem carnibus et teneris pascatis, et non nimio pastu” **Ha**; “Carnibus delicatis et teneris pascatur, non nimio pastu” **HK**; “Carnibus delicatis tenerrimis pascatur, nec nimio pastu” **L**; “Carnibus delicatis et teneris pascatur, in omni hoc pastu” **Q**; “De carnibus autem teneris pascatur sobrie” Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 24 (f. 12v).

(4/6’) *ne-l*: “nel” **FS, GB i Rg**; “ne ’l” **Gr**.

lex: “jaquesques” **Z⁵**.

trop: “massa” **Z⁵**; “nimium” **A**; “nimis” **Ha**; “multum” **HKLQ**.

ne-l lex trop endurar: “ne jaquesques aquel endurar massa” Z⁵; “nec ipsum nimium esurire permitte” A (però aquesta en un fragment més llarg); “nec eum nimis esurire permitte” Ha; “nec ipsum multum esurire permittas” H; “nec ipsum multum esurire permitte” K; “nec multum ipsum esurire permittas” L; “ipsum multum esurire permittas” Q. Segueix (5) “Cum autem aliquantulum creverit [ms. crevert], sepe ad ludum ipsum provoca” A, desplaçat a capítol 3 Ha. Potser relacionat amb “Accipiter silvester ieiunare permittatur multum et mansuescit” Thomas, f. 42v^a; “Ex libro de naturis rerum. Accipiter silvestris multum ieiunare permittitur et sic mansuescit” VB, llib. 16, cap. 18; “Accipiter silvester, sicut habetur in libro *De natura rerum*, multum ieiunare permittitur et eciam [etiam om. E] sic mansuescit” Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 3-4 (f. 12v); “Silvestris accipiter citius mansuescit si multum ieiunare permittatur” AG, p. 1492, l. 8.

<2.> <*Contra pollis*>: “Contra pediculos” A; “De accipitrum domacione ac dietacione et impinguacione et erudicione ad venandum, quintum capitulum” Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 1-2, corresponent a aquest capítol de l’*Epistola* les l. 24-25 (f. 12v). El capítol 23 tracta amb major detall aquesta malaltia parasitària. | Aquest capítol correspon al capítol CXVIII, “Cant auzel a peoills”, de *Dels auzels cassadors*, vv. 3483-88.

(2/2’) *Pux*: “Mas per rahó dels puyls” Z⁵; “Propter pediculos” AHaHKLQ; “Ipse” Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 24 (f. 12v). Z⁵ més proper als testimonis llatins conservats. *aquell*: “aqell” Gr.

de olives: “d’oliues” GB, FS i Rg; “d’ oliues” Gr; “d’olives” LP.

o: “e” Gr.

per los poyls: manca Z⁵ i AHaHKLQ, on desplaçat a inici del sotscapítol. | *Pux, unta aquell al sol ab oli de olives o ab leyt de cabra per los poyls*: “Mas per rahó dels puyls, unta aquel al sol ab oli d’olives o ab leyt de cabres” Z⁵; “Propter pediculos, inunge ipsum oleo olive, sepius ad solem pone. Vel lacte caprino unctio cum oleo olive cito firmat pennas et faciet ei plumas” A, on “unctio [...] plumas” correspon a 3(3)Ha i 3(5)HKLQ, com a NZ⁵ (A sintaxi alterada i segueix part desplaçada a la resta); “Propter pediculos, oleo olive sepius perunge ad solem vel lacte capri” Ha; “Propter pediculos, sepius vel oleo olive vel lacte capre ad solem perunge” H; “Propter pediculos, oleo olive vel lacte capre sepius ad solem perunge” K; “Propter pediculos, oleo olive vel lacte capre ad solem perunge” L; “Propter pediculos, etiam sepius oleo olive vel lacte capre ad solem perunge” Q; “Ipse vero oleo vel lacte caprino ad solem propter pediculos inungatur” Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 24-25 (f. 12v). En aquest fragment s’inclou “sepius” AHaHKQ, manca L i NZ⁵. **Versió HaHKLQ.**

Pux... poyls: “Traitement de l’oiseau de vol qui a des poux. [...] Ou encore, enduisez-lui les pieds et les jambes d’huile d’olive dont l’odeur attire les poux et, chaque fois qu’il lui en arrivera sur les jambes, vous l’en débarrasserez” *Ġitriřif*, 102.3; “De curer les peoils. [...] Ou prenez d’oile d’olive et oingiez les jambers ou les plantes et les doiz de l’oiseil, et ensi veirez autant tuit li peoil venir a l’odor de l’oile, et voz le porrez adonc fere ocire tout plainemant” Tjerneld, *Ghatrif*, 41.7.

<3.> <*De la malaltia anomenada rampa*>: “De infirmitate rampa” A; “De accipitrum domacione ac dietacione et impinguacione et erudicione ad venandum, quintum capitulum” Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 1-2, corresponent a aquest capítol de l’*Epistola* les l. 25-29 (f. 12v). El capítol 10 tracta amb major detall aquesta afecció, en cas de ser coincidents.

(2/2') Segueix “&” Rg. | *raon*: manca Z⁵ i AHaHKLQ. | Segueix “dels poyls e” N, **probable error del copista no corregit; manca Z⁵ i AHaHKLQ.**

de: “d” Rg.

la qual: “que” AK; “quam” HaHLQ.

los lecs rampa: “los lecs **lampa**” N i Rg, GB, Gr, LP i FS; “los lecs rampa [ms. **lampan**]” Z⁵; manca A; “laici rapam” Ha; “laici rampam” H; “laici pyp vel campam” K; “laici rapam” L; “laici caipam in alio” Q. Tot i que esmeno seguint els testimonis llatins conservats en aquest capítol (i en el 10), cal destacar la mateixa variant (l–) a les dues traduccions catalanes, probablement present al llatí original seguit i, potser, amb una diferenciació conscient respecte a la rampa indicada al cap. 10; resta a valorar si ambdós capítols es refereixen o no a la mateixa afecció. El *Vocabulari de la llengua catalana medieval* de Lluís Faraudo de Saint-Germain atorga una entrada a ‘lampa’ a partir d’aquesta cita, amb l’accepció de ‘Veter. Obstrucció de la membrana que tapissa el paladar’ (i una afinitat arriscada amb ‘lampasc’), la qual, si bé podria relacionar-se amb el que sembla una primera part del tractament (llimacs per via oral si s’accepta la possibilitat de ‘lacrimulós’, vegeu més avall), no manté relació amb la segona part, l’aplicació tòpica als peus i a les ales, més vinculable amb rampa mitjançant l’aportació d’humiditat que en contrarrestés la causa per la teoria dels contraris i en restablís l’equilibri eucràsic segons la doctrina mèdica hipocraticogalènica.

dóna'l: “donal” GB, Gr, FS i Rg; “dóna·l” LP.

menjar: “meniar” LP.

a l’esperver: “a l’esperuer” GB i FS; “a l’esperuer” Gr; “al esperver” LP; “a lesperuer” Rg; “ei” AHKLQ; “sibi” Ha. **Cap de les llatines conservades.**

lacrimules: “<lacrimusas>” Z⁵, **on possible salt per incomprensió**; “les mules” LP; “lac’mules” Rg; “lacrimusas” AHLQ; “lac muscis” Ha; “lacrimulas” K; “limacie” Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 25 (f. 12v), havent utilitzat “accipiter lacrimoso” abans com a referència de la indicació. | *Mas per raon dels poyls e de la malaltia la qual appelen los lecs rampa, dóna'l a menjar a l’esperver lacrimules*: “Propter infirmitatem que nominatur, lacrimusas da ei ad comedendum” A; “Propter infirmitatem quam laici rapam dicunt, lac muscis da sibi comedere” Ha; “Propter infirmitatem quam laici rampam vocant, da ei lacrimusas comedere” H; “Propter infirmitatem que laici vocant pyp vel campam, da ei lacrimulas comedere” K; “Propter infirmitatem quam laici rapam vocant, da ei lacrimusas comedere” L; “Propter infirmitatem quam laici caipam in alio vocant, da ei lacrimusas comedere” Q; “Accipitri lacrimoso sunt albe limacie [seu testudines] ministrande” Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 25-26 (f. 12v). Una nova accepció i edició deduïble arran de Gil –absent, però, als testimonis llatins de l’*Epistola* conservats– i de la confusió freqüent e/o és considerar “lacrimulós” per a NZ⁵, referit a l’esperver, per “lacrimules”, resultant-ne l’administració dels llimacs blancs per via oral i per aplicació tòpica; a més, tant “lacrimusas” AHLQ com “lacrimulas” K ens acosten a llàgrima. En aquest context, considero poc adient la definició “Lacrimula: Terme de farmàcia, petita massa arrodonida d’una substància molla o poc dura” establerta pel *Vocabulari de la llengua catalana medieval* de Lluís Faraudo de Saint-Germain a partir d’aquest fragment perquè, al meu parer, hi mancaria el simple mèdic (caldría entendre-hi ‘lacrimules de llimacs blancs’?).

(3/3') *unte'l*: “vntel” GB, Gr, FS i Rg; “unte·l” LP.

sovén: “souen” GB, Gr, FS i Rg.

ab limachs blancs: “ab la sanch <de> *testudinum* blancs” Z⁵; “coque testudines albas, sanguine earum” A; “coque testudines albas et sanguine ipsarum” Ha; “coque testudines

albas, et ex decoctione” HQ; “coque testudines albas, et ex decoctione earum” K; “coque testudines albas, post ex decoctione” L; “albe limacie seu testudines ministrande et earum sanguine” Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 25-26 (f. 12v). **Tots els llatins contenen “coque”, absent a NZ⁵; “sanch” Z⁵ a versió llarga (AHa) i Gil; “limachs” N a cap dels llatins, però a Gil presents “limacie seu testudines”.**

freguan: “fregan” Gr.

ho unte'l sovén ab limachs blancs, freguan los peus he les ales: “o> ab la sanch <de> *testudinum* blanchs ffrega los peus sovén d'aquel e unta les ales” Z⁵; “vel coque testudines albas, sanguine earum sepe pedes eius frica et alas perunge” A; “vel coque testudines albas et sanguine ipsarum sepe pedes ipsus frica et alas perunge” Ha; “vel coque testudines albas, et ex decoctione sepius pedes perfrica et alas perunge” H; “vel coque testudines albas, et ex decoctione earum sepius pedes perfrica et alas perunge” K; “vel coque testudines albas, post ex decoctione sepius pedes frica et sepe alas perunge” L; “vel coque testudines albas, et ex decoctione sepius pedes frica et alas perunge” Q; “albe limacie seu testudines [ministrande et] earum sanguine pedes fricandi et ale similiter perungende” Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 25-27 (f. 12v). **Z⁵ respecta mètode d'administració dels llatins, N l'altera en variar la sintaxi.** | *Mas per ... les ales*: “Accipitri lacrimoso sunt albe limacie seu testudines ministrande et earum sanguine pedes fricandi et ale similiter perungende” Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 25-27 (f. 12v).

(3Ha/4') *serà*: “sie” LP.

cregut: llegiu “crescut”; “.I. poch exut aquel esparver” Z⁵; “autem aliquantulum creverit [ms. crevert]” A a 1(5); “aliquantulum creverit” HaHL; “autem aliquantulum creverit” KQ; “Cum vero adoleverit” Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 27 (f. 12v). **N més proper als llatins en el verb i l'absència d'“aquel esparver”, però Z⁵ sintaxi més propera a aquells pel que fa a “autem aliquantulum”. Considero poc probable una confusió del traductor relativa a que l'ocell ja fos prou maner per a dur-lo al puny.**

.I.: “un” LP.

deporta-lo .I. poc: “somou-lo de loch” Z⁵; “sepe ad ludum ipsum provoca” A a 1(5); “ipsum ad ludum provoca” Ha; “sepe ad ludum provoca” HQ; “sepius ad ludum provoca” K; “ad ludum provoca” L. **Propers a la versió HaL (absència de “sepe”/“sepius”), i N traducció més adient, sense descartar que Z⁵ podria haver entès malament una traducció catalana anterior (‘deporta’ a ‘porta’, una de les accepcions per extensió o en sentit figurat de ‘somoure’).**

de: “d” Rg.

pexén de bona carn: “e pex-lo de bona carn” Z⁵; manca A; “et pasce eum bonis carnibus” Ha; “et bonis carnibus pasce” HKLQ. | *Con serà cregut, deporta-lo .I. poc pexén de bona carn*: “E quant serà .I. poch exut aquel esparver, somou-lo de ioch e pex-lo de bona carn” Z⁵; “Cum autem aliquantulum creverit [ms. crevert], sepe ad ludum ipsum provoca” A a 1(5); “Cum aliquantulum creverit, ipsum ad ludum provoca, et pasce eum bonis carnibus” Ha; “Cum aliquantulum creverit, sepe ad ludum provoca, et bonis carnibus pasce” H; “Cum autem aliquantulum creverit, sepius ad ludum provoca, et bonis carnibus pasce” K; “Et cum aliquantulum creverit, ad ludum provoca, et bonis carnibus pasce” L; “Cum autem aliquantulum creverit, sepe ad ludum provoca, et bonis carnibus pasce” Q; “Cum vero adoleverit, mansuete manibus pertractandus est et portandus et acclamandus, ut vocibus et tumultibus hominum assuescat” Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 27-28 (f. 12v).

(2(3A) o 3(3Ha)/3(5')) *L'ontament*: “Lontament” GB, FS i Rg; “l'ontament” Gr.

de: “d” Rg.

oli de les olives: “oli” Z⁵; “oleo olive” A a 2(3), **HLQ**; “olive” HaK; “oleo” Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 28 (f. 12v). **Versió curta HLQ perquè a la llarga A desplaçat i a HaK contret. N més acurat.**

hyvàs fermes: “hyuas ùmes” N; “hyuas et ver mes” GB; “sortir (?) uermes” Gr; “hy mas [ms.uas] iuves” LP; “hyuas & ver mes” FS; “hynuas & v’mes” Rg; “<ivaç> fer fermas” Z⁵; “cito firmat” A a 2(3); “cito pennas firmat” **Ha**; “cito pennas confirmat” HKL; “cito pennas conmirmat” Q; “detenciores” Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 29 (f. 12v).

fa hyvàs fermes [ms. ùmes] plomes e belles: “fa <ivaç> fer fermas penas e beles” Z⁵; “cito firmat pennas et faciet ei plumas” A a 2(3); “cito pennas firmat et plures facit eas” **Ha**; “cito pennas confirmat et pulcras facit” HL; “cito pennas confirmat et pulcerrimas facit” K; “cito pennas conmirmat et pulcras facit” Q; “ut fiant detenciores et ad volandum eciam apciores” Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 29 (f. 12v). Tot i que “fermes” podria separar-se en “fer més” (“faciet ei plumas” A a 2(3) i “plures facit eas” Ha), opto per no separar-ho recolzant-me en Z⁵, en tots els manuscrits llatins conservats (“fer fermas” Z⁵; “firmat” A a 2(3) i Ha; “confirmat” HKL; “conmirmat” Q) i en Juan Gil de Zamora (“detenciores” Gil *De accipiter* 5, p. 188, l. 29). **N més acurat.** | *L’ontament de l’oli de les olives fa hyvàs fermes plomes e belles*: “Mas l’untament de l’oli fa <ivaç> fer fermas penas e beles” Z⁵; “Vel lacte caprino unctio cum oleo olive cito firmat pennas et faciet ei plumas” A a 2(3), **on “Vel lacte caprino” aniria a la frase anterior**; “Unctio vero olive cito pennas firmat et plures facit eas” Ha; “Unctio ex oleo olive cito pennas confirmat et pulcras facit” HL; “Unctio olive cito pennas confirmat et pulcerrimas facit” K; “Unctio ex oleo olive cito pennas conmirmat et pulcras facit” Q; “Penne ipsius oleo similiter perungantur, ut fiant detenciores et ad volandum eciam apciores” Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 28-29 (f. 12v).

Gil és l’únic enciclopedista localitzat que ofereix aquest capítol i els anteriors des d’<1>(2/4) i l’ordre d’exposició és similar al de les dues traduccions catalanes.

(3(3Ha)/3(6’)) *Aquesta*: “Aqesta” Gr.

universal medicina: “universal medicina” Z⁵; manca sotscapítol A; “universalis medicina” **Ha**; “medicina est comunis et generalis” HQ; “generalis” K; “medicina comunis et generalis” L.

totes: “tots” Z⁵; manca sotscapítol A; manca Ha; “omnibus” **HKLQ**.

prentz: “prents” GB, FS i Rg. | *aus prentz*: “aucels presos” Z⁵; manca sotscapítol A; “avibus accupantibus” **Ha**; “avibus” **HKLQ**. **N més acurat.** | *Aquesta és la universal medicina a totes les aus prentz*: “Aquesta és universal medicina a tots los aucels presos” Z⁵; manca sotscapítol A; “Hoc est universalis medicina avibus accupantibus” Ha; “et hec medicina est comunis et generalis omnibus avibus” HQ; “et generalis omnibus avibus” K; “et est medicina comunis et generalis omnibus avibus” L; potser relacionat amb “Sic poteris de omni medicina, que datur [ms. dat] avibus commodius facere” Thomas, f. 42v^a; “Sic poteris de omnia medicina que datur avibus commodius facere. Sed multo ampliora de hac materia reproies: pro Albertus tradita in libro suo de animalibus. Hec in epistola predicta de nobilibus avibus et alia multa de medicinis earum leguntur” VB, llib. 16, cap. 71; “Sic igitur et hiis similiter poteris de omni avium medicina commode facere” AG, p. 1491, l. 38-39. **Cap dels testimonis llatins conservats, barreja HaHKLQ.**

<4.> *dels*: “dells” Rg.

De les malauties dels uyls: “De les malauties dels ozels” N; manca Z⁵; “De infirmitate oculorum” A; “De accipitrum domacione ac dietacione et impinguacione et erudicione ad venandum, quintum capitulum” Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 1-2, corresponent a aquest capítol de l'*Epistola* les l. 29-32 (f. 12v). | Aquest capítol correspon al capítol LXXX de *Dels auzels cassadors*, vv. 2233-42.

(2/2') *Si*: Segueix “aurà mal als uyls e” Z⁵; manca AHaHKLQ. **N més acurat.**

la malaltia: “infirmitas” AHa; “macula” HLQ; “aliqua macula” K; “infirmitas” Thomas, f. 42r^a.

en l'uyll: “in oculo” AHKQ; manca Ha; “in eius oculo” L; “in oculis” Thomas, f. 42r^a i VB, llib. 16, cap. 71. | *la malaltia creix en l'uyll*: “aurà mal als uyls e la malautia creix als uyls” Z⁵; “infirmitas in oculo crescit” A; “infirmitas crescit” Ha; “macula crescat in oculo” H; “aliqua macula crescit in oculo” K; “macula crescat in eius oculo” L; “macula crescit in oculo” Q; “infirmitas avibus crescit in oculis” Thomas, f. 42r^a i VB, llib. 16, cap. 71; “enim infirmitas est in capite, et sit quidem in oculis” AG, p. 1489, l. 34; “aliquid in oculis paciantur” Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 29 (f. 12v) i “alias in oculis paciatur” Gil (*De accipiter* 8.4), p. 198, l. 20-21 (f. 14r).

ab: manca AHa; “ex” HKLQ.

de ous: “d'ous” GB i FS; “d' ous” Gr i Rg; “d'olives” LP; “ovorum” AHaHLQ; “olivarum vel ovorum” K; “olive” Thomas, f. 42r^a i VB, llib. 16, cap. 71; “olivae” AG, p. 1489, l. 35; “de oliva” it. LP; “albuginis ovorum” Gil (*De accipiter* 8.4), p. 198, l. 21 (f. 14r).

sovén: “souen” GB, Gr, FS i Rg.

l'uyll d'aquell: “l' uyll d' aquell” Gr; “los uyls d'aquell” Z⁵; “eum” A; “oculos eius” Ha; manca HKLQ; “illis oculos” Thomas, f. 42r^a i VB, llib. 16, cap. 71; manca AG, p. 1489, l. 34; “oculos eius” Gil (*De accipiter* 8.4), p. 198, l. 20 (f. 14r). **N més acurat (traducció i ordre).** | *unta sovén l'uyll d'aquell*: “los uyls d'aquell unta sovén” Z⁵; “eum sepe inunge” A; “oculos eius sepe perunge” Ha; “sepius inunge” HLQ; “sepius unge” K; “ungue illis oculos [...] et hoc sepius” Thomas, f. 42r^a; “unge illis oculos” VB, llib. 16, cap. 71; “unge saepius” AG, p. 1489, l. 34; “locus paciens inungatur” Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 31 (f. 12v) i “oculos eius sepe inunge” Gil (*De accipiter* 8.4), p. 198, l. 20-21 (f. 14r). | *Si la malaltia creix en l'uyll, ab oli de ous unta sovén l'uyll d'aquell*: “Si aurà mal als uyls e la malautia creix als uyls, ab oli d'ous los uyls d'aquell unta sovén” Z⁵; “Si infirmitas in oculo crescit, oleo ovorum eum sepe inunge” A; “Si infirmitas crescit, oleo ovorum oculos eius sepe perunge” Ha; “Si macula crescat in oculo, ex oleo ovorum sepius inunge” H; “Si aliqua macula crescit in oculo, ex oleo olivarum vel ovorum sepius unge” K; “Si macula crescat in eius oculo, ex oleo ovorum sepius inunge” L; “Si macula crescit in oculo, ex oleo ovorum sepius inunge” Q; “Si infirmitas avibus crescit in oculis, ungue illis oculos oleo olive et hoc sepius” Thomas, f. 42r^a; “[Tertium autem(?) est regimen infirmitatis de quo ex predicta epistola(?). Aquile Simachi et Theodocionis. Albertus et liber de naturis hec que(?) sequuntur]. Si infirmitas avibus crescit in oculis. unge illis oculos oleo olive” VB, llib. 16, cap. 71; “Si enim infirmitas est in capite, et sit quidem in oculis, unge saepius de oleo olivae et praecipue si dolor est in exterioribus oculi” AG, p. 1489, l. 34-35; “Si aliquid in oculis paciantur, albumen ovi movendo diucius confringantur, et oleo quod inde exierit locus paciens inungatur” Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 29-31 (f. 12v) i “Item, si alias in oculis paciatur, accipe oleum [oleum om. B] albuginis ovorum et oculos eius sepe inunge” Gil (*De accipiter* 8.4), p. 198, l. 20-21 (f. 14r). **Gil repeteix i beu directament de l'Epistola.**

(3/3') en l'uyl crex: "in oculo crescit" **AHa**; manca HKLQ; "crescit in oculis" Thomas, f. 42r^a; "in oculo crescit" VB, llib. 16, cap. 71; "in oculis eius creverit" Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 31 (f. 12v); "crescat in interiori oculi avis" AG, p. 1489, l. 36-37.

-li: "eius" **A**; manca HaHKLQ.

l'uyl: "los uyls" Z⁵; "oculo" AHKQ; "oculos" Ha; "oculum" L; manca Thomas, AG, p. 1489, l. 36 i VB, llib. 16, cap. 71; "eius oculis" Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 32 (f. 12v). **N singular com AHKLQ, Z5 plural com Ha.**

de: "d" Rg.

suc de fenoyl: "laor de fonoyl" Z⁵; "semen feniculi" AHa; "succum feniculi" HKLQ; "pulverem seminis feniculi" Thomas, f. 42r^a, AG, p. 1489, l. 36, i VB, llib. 16, cap. 71; "polver di seme di fenocchio" it. LP; "semen feniculi" Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 31-32 (f. 12v) i "succum feniculi" Gil (*De accipiter* 8.4), p. 198, l. 22 (f. 14r). **N versió curta (HKLQ) i Z⁵ llarga (AHa), implica que no utilitzaren el mateix manuscrit com a font, però sí molt proper. Gil utilitza una i altra opció a les dues receptes.**

e: "d" N; "o" GB, Gr, LP, FS i Rg; "e [ms. o]" Z⁵; "<et>" AHa; "et" HKLQ.

de: "d" Rg.

leyt de fembra: "let de fembra" Z⁵; "lac mulieris" **A**; "lac .m." **HQ**; "mulieris lac" **Ha**; "lac mistis" K; "lac" L; "lac calidum mulieris" Thomas, f. 42r^a i VB, llib. 16, cap. 71; "lacte mulieris masculum parientis" AG, p. 1489, l. 37; "lacte di donna che habia parturito masculo" it. LP; "lacte mulieris" **Gil** (*De accipiter* 5), p. 188, l. 32 (f. 12v) i Gil (*De accipiter* 8.4), p. 198, l. 22 (f. 14r). | *Si en l'uyl crex albugo, mit-li en l'uyl suc de fenoyl e leyt de fembra*: "Si albugo crex en l'uyl, laor de fonoyl e let de fembra met en los uyls" Z⁵; "Si albugo in oculo crescit, semen feniculi <et> lac mulieris in oculo eius mitte" A; "Si albugo in oculo crescit, semen feniculi <et> ut mulieris lac in oculos mitte" Ha; "Si albugo, accipe succum feniculi, et lac mulieris in oculo mitte" H; "Si albugo, accipe succum feniculi, et lac mistis in oculo mitte" K; "Si albugo, accipe succum feniculi et lac, et mitte in oculum" L; "Si albugo, accidit succum feniculi, et lac mulieris in oculo mitte" Q; "Si albugo crescit in oculis pulverem seminis feniculi et lac calidum mulieris inmitte" Thomas, f. 42r^a; "Si albugo in oculo crescit: pulverem seminis feniculi et lac calidum mulieris inmitte" VB, llib. 16, cap. 71; "Si autem albugo crescat in interiori oculi avis, inice pulverem seminis funiculi, cum lacte mulieris masculum parientis" AG, p. 1489, l. 36-37; "Si albugo in oculis eius creverit, semen feniculi cum lacte mulieris distemperatum eius oculis immitatur" Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 31-32 (f. 12v) i "[Item, si alias in oculis paciatur] [...] Item, lac mulieris vel succum feniculi vel alia colliria egritudini congruencia" Gil (*De accipiter* 8.4), p. 198, l. 22 (f. 14r). **Z⁵ presenta major dependència sintàctica del llatí. Gil repeteix.** Per a ocell de caça, "EL primero capítulo del tercero tractado es de cómo las deven melezinar de la nuf que se les faze en los ojos o de quando pierden en viso teniendo los ojos abiertos. E dezimos assí: que quando les acaeçier aquesto que tomen de la miel e de la leche de las mugieres, [...] e si no tomen del espic peso duna sesma dun dinero de plata, e mézclenlo con del agua fría e déxenlo esclarecer, e después alcohólenlas con ello" Moamin, III, 1. Malgrat que per a gossos, "E agora queremos dezir cómo las deven melezinar de las nuves viejas que son de grand tiempo. E dezimos assí: que quando ovieren nuves que sean de grand tiempo, tomen [...] un poco de çumo de finojo e úntenles las nuves con ello" Moamin, V, 3. També present als mss. llatins i italians.

<5.> Dell: "Del" Gr.

l'esmirle: "los mirle" N; "l'esmirle" taula de N; "los mirle[s]" LP; "les mirle" Rg; "nisis" A. **Error de traducció respecte als llatins conservats.** | *Dell nudriment de*

l'esmirle: “De nisis” A. | Aquest capítol correspon al capítol XXXI de *Dels auzels cassadors*, vv. 819-44.

(2/2') *mirle*: “E si és esmirle” Z⁵; “Nisus” AHaHKLQ. **N més fidel.**

deu ésser nodrit: “deu ésser nodrit” Z⁵; manca A; “nutriendus est” Ha; “est nutriendus” HLQ; “est [...] nutriendus” K.

con: “com” GB, Gr, FS i LP.

sperver: “esparver” Z⁵; “accipiter” A; “ancipitres” Ha; “ancipiter” HKLQ.

delicadament: “d'licadament” Rg; manca AHa; “delicate [ms. delicater delicate]” H; “delicate” KLQ. | *Mirle deu ésser nodrit, axí con sperver, delicadament*: “E si és esmirle, deu ésser nodrit delicadament, axí con a esparver” Z⁵; “Nisus sicut [ms. licet] autem accipiter” A; “Nisus autem sicut ancipitres nutriendus est” Ha; “Nisus sicut ancipiter delicate [ms. delicater delicate] est nutriendus” H; “Nisus sicut ancipiter est delicate nutriendus” K; “Nisus sicut ancipiter est nutriendus delicate” L; “Nisus autem sicut ancipiter delicate est nutriendus” Q. Potser relacionat amb “Accipiter silvester ieiunare permittatur multum et mansuescit” Thomas, f. 42v^a; “Ex libro de naturis rerum. Accipiter silvestris multum ieiunare permittitur et sic mansuescit” VB, llib. 16, cap. 18; “Accipiter silvester, sicut habetur in libro *De natura rerum*, multum ieiunare permittitur et eciam [etiam *om. E*] sic mansuescit” Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 3-4 (f. 12v); “Silvestris accipiter citius mansuescit si multum ieiunare permittatur” AG, p. 1492, l. 8.

N ordre més acurat.

(2/3') *Esperver he mirle*: “<Els esparvers> e los mirles [ms. milres]” Z⁵; “Ancipiter et nisis” Ha; manca AHKLQ. **Error de traducció consistent a NZ⁵.**

són: “son” GB, Gr, FS i Rg.

de: “d” Rg.

e: manca Gr.

de: “d” Rg.

de gran calt e de gran fret: “nec nimium calidi nec nimium frigidi” A, “nec nimium calide nec nimium frigide” Ha; “in locis temperatis in frigiditate et caliditate” HQ; “in locis temperatis in caliditate et frigiditate” K; “in locis temperatis in frigiditate et siccitate” L; “nec nimis calide nec nimis frigide” Thomas, f. 42v^a; “nec nimis calidus nec nimis frigidus sit locus in quo” AG, p. 1492, l. 8-9. | *Esperver he mirle, si són pols, sien gardatz de gran calt e de gran fret*: “<Els esparvers> e los mirles, si són pols, sien gardats de gran calt e de gran fret” Z⁵; “nec nimium calidi nec nimium frigidi si pulli fuerint custodiantur” A; “Ancipiter et nisis si pulli fuerint, nec nimium calide nec nimium frigide custodiantur” Ha; “et si pulli fuerint in locis temperatis in frigiditate et caliditate custodiantur” H; “et si pulli fuerint in locis temperatis in caliditate et frigiditate custodiantur” K; “et si pulli fuerint in locis temperatis in frigiditate et siccitate custodiantur” L; “et si pulli fuerint in locis temperatis in frigiditate et caliditate custodiantur” Q; “Accipiter silvester [ieiunare permittatur multum et mansuescit.] In iuventute aves nec nimis calide nec nimis frigide custodiantur” Thomas, f. 42v^a; “Ex libro de naturis rerum. Accipiter silvestris multum ieiunare permittitur et sic mansuescit” VB, llib. 16, cap. 18; “Accipiter silvester, sicut habetur in libro *De natura rerum*, multum ieiunare permittitur et eciam [etiam *om. E*] sic mansuescit” Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 3-4 (f. 12v), i “In locis temperatis custodiatur” Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 33 (f. 12v); “Silvestris accipiter [citius mansuescit si multum ieiunare permittatur, et] si iuvenis est avis nec nimis calidus nec nimis frigidus sit locus in quo custodiuntur” AG, p. 1492, l. 8-9.

(3/4') *on*: “ou” Rg.

són: “son” GB, Gr, FS i Rg.

nudritz: “nudrits” Rg; “nodrits” Z⁵; “custodiuntur” AHa[HKLQ]; “custodiantur” Thomas, f. 42v^a; “stant” AG, p. 1492, l. 10. **Probable variant pròpia de la font llatina de NZ⁵.** | *los locs on són nudritz*: “loco vero ubi custodiuntur” A; “locis autem quibus custodiuntur” Ha; “quibus locis” HKLQ; “loco in quo stant” AG, p. 1492, l. 10.

tota hora: “tota via” Z⁵; “semper” AHa; manca HKLQ; “semper” Thomas, f. 42v^a i AG, p. 1492, l. 10.

herba: “herba” Z⁵; “herba” Ha; manca AHKLQ; “herbam” Thomas, f. 42v^a i AG, p. 1492, l. 10.

ho: “o” GB, Gr, FS i Rg.

nebda: “népidan” (ms. nepidau) Z⁵.

herba menta ho nebda o sàlvia: “herba <menta> ho népida o sàlvia” Z⁵; “nepitam [ms. ne picam], mentam vel salviam” A; “herba nepetam vel mentam vel salviam” Ha; “nepitam, salviam, mentam” HQ; “neptam salviam et rutam” K; “salerintam neptam” L; “herbam mentam et salviam” Thomas, f. 42v^a; “herbam mentam et salviam” AG, p. 1492, l. 10; “herba nepta vel menta vel salvia” Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 33 (f. 12v). **A diferència de tots els testimonis llatins conservats, NZ⁵ segueixen el mateix ordre de plantes i ‘herba’ hi és present.** | *ages tota hora herba menta ho nebda o sàlvia*: “nepitam [ms. ne picam], mentam vel salviam semper habere te oportet” A; “herba nepetam vel mentam vel salviam semper habebis” Ha; “nepitam, salviam, mentam sparagas” HQ; “neptam salviam et rutam sparagas” K; “salerintam neptam sparagas” L; “herbam mentam et salviam semper habe” Thomas, f. 42v^a; “et in loco in quo stant habe semper herbam mentam et salviam” AG, p. 1492, l. 9-10; “et herba nepta vel menta vel salvia semper in predicta custodia habeatur” Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 33-34 (f. 12v). | Segueix “E totes vegades [ms. e coer A vegades]” Z⁵; “semper” A; manca HaHKLQ. **Z⁵ versió A.**

(4/5’) *En*: Segueix “fuyles de salze o sobre” Z⁵; “foliis salicis vel” A; “foliis salicis vel super” Ha; “foliis salicis et super” HKQ; “et super” L; “foliis salicis aut” Thomas, f. 42v^a; “foliis salicis, deinde” AG, p. 1492, l. 11. **Z⁵ més acurada segons els testimonis llatins i segueix Ha.**

de: “d” Rg.

d’evet: “d euet” GB i FS; “de vet” LP; “deuet” Rg. | *En fust de salze o d’evet*: “fuyles de salze o sobre fust <de salze o> d’avet” Z⁵; “In foliis salicis vel lignum salicis vel abietis” A; “In foliis salicis vel super lignum salicis vel abietis” Ha; “In foliis salicis et super lignum salicis vel abiectis” HQ; “In foliis salicis et super lignum salicis vel abietis” K; “Et super lignum salicis” L; “In foliis salicis aut abie[c]tis” Thomas, f. 42v^a; “in primis in foliis salicis, deinde super lignum salicis aut abietis” AG, p. 1492, l. 11. **L m’impedeix afegir “<fulles de salze o (sobre)>” a N.** | El tractat àrab més antic conservat, el *Ġiṭrif*, recomana ja, com a tractament preventiu de la indigestió estival de l’astor deguda a la potència o excés de calor interna, triar una cambra fosca, ben protegida del xaloc (vent sirocco) i guarnida, al terra, amb un llit d’alfàbrega i fulles de salze (*Ġiṭrif*, 5.6, p. 72), i durant la muda, un llit de fulles de salze, d’alfàbrega i de lliris a canviar cada tres dies (*Ġiṭrif*, 43.3, p. 105).

seer: “seser” Z⁵; “sier” Rg; “sedere” AHaHKLQ; “sedeant” Thomas, f. 42v^a; “sedeat” AG, p. 1492, l. 12.

volen seer e posar: “volen seser e posar” Z⁵, **coincidint, doncs, amb N i sense cap testimoni llatí plenament coincident**; “sedere vel requiescere volunt” A (la conjunció, però, varia); “sedere volunt requiescere” Ha (en menor grau que A); “sedere volunt” HKQ; “sedere volunt [et abietis]” L; “sedeant” Thomas, f. 42v^a; “semper sedeat” AG, p.

1492, l. 12; “sedeat” VB, llib. 16, cap. 18 i Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 10 (f. 12v); “requiescere disponatur” Gil (*De accipiter* 5), p. 190, l. 1 (f. 12v). | *En fust de salze o d’evet volen seer e posar*: “en fuyles de salze o sobre fust <de salze o> d’avet volen seser e posar” Z⁵; “In foliis salicis vel lignum salicis vel abietis semper sedere vel requiescere volunt” A; “In foliis salicis vel super lignum salicis vel abietis sedere volunt requiescere” Ha; “In foliis salicis et super lignum salicis vel abiectis sedere volunt” HQ; “In foliis salicis et super lignum salicis vel abietis sedere volunt” K; “Et super lignum salicis sedere volunt et abietis” L; “In foliis salicis aut abie[c]tis sedeant” Thomas, f. 42v^a; “et si est accipiter, in primis in foliis salicis, deinde super lignum salicis aut abietis semper sedeat” AG, p. 1492, l. 10-12; “Super lignum salicis aut abietis sedeat” VB, llib. 16, cap. 18; “Super lignum salicis aut abietis sedeat” Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 10 (f. 12v) i “Super perticam salicis vel abietis et earum foliis requiescere disponatur” Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 34, i p. 190, l. 1 (f. 12v).

(5/6’) *Mes la*: “Mès la” LP; “Mas de” Z⁵; “De” AHaHKLQ; “de” Thomas, f. 42v^a, VB, llib. 16, cap. 18 i Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 8 (f. 12v); “et si” AG, p. 1492, l. 12. **NZ⁵ (mes) coincideixen entre si i divergeixen dels testimonis llatins; Z⁵ és més depenent del llatí.**

de: “d” Rg.

los: “les” Gr.

molt los esforsa: “maraveylosament e gayllarda [ms. gayll.] esforsen” Z⁵; “mirabiliter sumunt vires” A; “mirabiliter vires sumunt” HaHLQ; “vires sumunt” K; “multas vires sumit” Thomas, f. 42v^a; “multas vires [et audaciam] sumit” VB, llib. 16, cap. 18 i Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 8-9 (f. 12v); “exinde vires sumunt” AG, p. 1492, l. 12. **Z⁵ més acurada que N respecte als testimonis llatins conservats; N proper K(Thomas).**

los esforsa, e lo: “les efforsa gilo” Rg. | *e lo*: “del” Z⁵; “et de” AHaHKLQ. **Z⁵ més depenent del llatí, però omet la conjunció.**

d’aquelles los: “d’ aqeles les” Gr. | *los*: “a aquels” Z⁵; manca AHaHKLQ. **Manca als testimonis llatins conservats.**

dóna: “dona” GB, Gr, LP, FS i Rg.

leugeria: “cuyte de volar” Z⁵; “leugena” Rg.

de: “d” Rg.

los dóna leugeria e volentat de pendre: “cuyte de volar e volentat de pendra dóna a aquels” Z⁵; “volandi levitatem et velocitatem et aucupandi affectum acquirunt” A; “volandi velocitatem et aucupandi affectum acquirunt” Ha; “volandi desiderium et aucupandi effectum” H; “volandi desiderium et aucupandi affectum” KLQ; “audaciam et effectum aucupandi” Thomas, f. 42v^a; “audaciam sumit avis in aucupando affectum” VB, llib. 16, cap. 18; “audaciam sumit avis et in aucupando affectum” Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 9 (f. 12v) i “volandi et aucupandi generant appetitum” Gil (*De accipiter* 5), p. 190, l. 2 (f. 12v); “audaciam et affectum capiendi” AG, p. 1492, l. 13; la recomanació exposada en aquest sotscapítol és parcialment reiterada a AG, p. 1488, l. 15-17. **Z⁵ més depenent del llatí.** | *Mes ... prendre*: “De sanguine quoque volucrum tenerarum multas vires et audaciam sumit avis in aucupando affectum” VB, llib. 16, cap. 18; “De sanguine quoque volucrum tenerarum multas vires et audaciam sumit avis et in aucupando affectum” Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 8-9 (f. 12v) i “Sanguis volucrum tenerarum et cerebrum earum volandi et aucupandi generant appetitum” Gil (*De accipiter* 5), p. 190, l. 1-2 (f. 12v); “et si saepe sanguinem avium bibant, exinde vires sumunt et audaciam et affectum capiendi” AG, p. 1492, l. 12-13. **Els caps. 1-5 de l’Epistola són present a Gil en ordre coincident amb NZ⁵ però manquen (o han**

estat afegits en al marge?) al ms. B de Gil, segons Gil, n. “22.147.2 accipiter ... appetitum *mg. B.*” La repetició dels dos/tres darrers sotscapítols podria indicar que Gil utilitzà dues fonts alhora (una d’elles l’*Epistola* en si, segons sembla) i potser va decantar-se per l’*Epistola* com a font directa després.

(5Ha/7’) *Garde’t*: “Gardet” GB, Gr, FS i Rg; “Garde·t” LP.

estiens: “estien” Gr.

Garde’t no estiens trop encloses: “Ítem, guarda que là hon estaran” Z⁵; manca sotscapítol A; “cave etiam ne nimis includantur” HaLQ; “Cave <ne> nimis includantur” H; “Cave ne nimis includantur” K. **N traducció més acurada.**

lexa-lus: “lexa lur” Gr; “lexa l’us” LP. | *no estiens trop encloses, mas lexa-lus*: “que là hon estaran, que y entre” Z⁵.

.I.: “un” LP.

lum: “claror [ms. calor]” Z⁵; manca sotscapítol A; “luminis” **HaHKLQ**. | *lexa-lus .I. poc de lum*: manca sotscapítol A; “aliquid luminis eos habere permitte” **Ha**; “mediocriter luminis habuerint” H; “mediocriter luminis habeant” KL; “mediocriter luminis habere permitte” Q. **N més acurat.** | *Garde’t no estiens trop encloses, mas lexa-lus .I. poc de lum*: manca sotscapítol A; “cave etiam ne nimis includantur, sed aliquid luminis eos habere permitte” **Ha**; “Cave <ne> nimis includantur, sed mediocriter luminis habuerint” H; “Cave ne nimis includantur, sed mediocriter luminis habeant” K; “Cave etiam ne nimis includantur, sed mediocriter luminis habeant” L; “Cave etiam ne nimis includantur, sed mediocriter luminis habere permitte” Q.

<6. > <*De la gota dels peus i de les ales*>: “De gutta pedum” A; “De lesione alarum, octavum capitulum” Gil (*De accipiter* 8.8), p. 202, l. 1. | Els sotscapítols 6-11 d’aquest capítol corresponen al capítol LXVII “Cant auzels petitz si sent gota en l’ala” de *Dels auzels cassadors*, vv. 1968-96.

(2/2’) *per*: Segueix “rahó de” Z⁵.

dels peus e de les ales: “de les ales e dels peus” Z⁵; “pedem et alarum” AH; “pedem et aliarum” Ha; “pedis et alarum” K; “peditum et alarum” LQ. **N respecta l’ordre dels testimonis llatins, Z⁵ l’inverteix.**

a l’esperver e al mirle: “a l’esperver o a altre ocel” Z⁵; “accipitri et niso” AHa; “ancipitri et niso” HLQ; “ancipitri et nisi” K. **N, tot i la consistència en l’error de traducció, és més acurat que Z⁵.**

can: “catinam” AHQ; “caninam” **HaKL**.

carn de pols e vesica de can o de ors: “<que> prenga carn de pol” Z⁵; “dum pulli sunt, carnem ursinam vel catinam dabis sepius vel hyrcinam” A; “pullis, carnem ursinam vel caninam vel yrcinam sepius dabis” Ha; “pulli carnem ursinam vel catinam sepius dabis, vel yrcinam” HQ; “pullis carnem ursinem vel caninam sepius dabit, pistiam yrcinam” K; “pullinam carnem ursinam vel caninam dabis sepe, vel yrcinam” L. **NZ⁵, probablement arran del seu antecedent llatí, discrepen respecte als llatins conservats en que el poll es refereix a l’edat de l’ocell de caça a tots aquests, i no a un tipus de past com a NZ⁵, i N també divergeix respecte als llatins en “vesica” vs. “(h)yrainam”; tanmateix, tot i que potser caldria esmenar N “mirle carn de pols e vesica” a “mirle pols carn de yrcina o” (enteneu ‘moltó’ per ‘yrcina’) per acordar-lo amb la tradició llatina, Z⁵ ho impedeix. N més complet que Z⁵.** | *E per la gota dels peus e de les ales daràs a l’esperver e al mirle carn de pols e vesica de can o de ors*: “E per rahó de la gota de les ales e dels peus daràs a l’esperver o a altre ocel <que> prenga

carn de pol” Z⁵; “Propter guttam pedem et alarum accipitri et niso dum pulli sunt, carnem ursinam vel catinam dabis sepius vel hyrcinam” A; “Propter guttam pedem et aliarum accipitri et niso pullis, carnem ursinam vel caninam vel yrcinam sepius dabis” Ha; “Propter guttam pedem et alarum, ancipitri et niso pulli carnem ursinam vel catinam sepius dabis, vel yrcinam” H; “Propter guceam pedis et alarum, ancipitri et nisi pullis carnem ursinam vel caninam sepius dabit, pistiam yrundina” K; “Propter guttam pedem et alarum, ancipitri et niso pullinam carnem ursinam vel caninam dabis sepe, vel yrcinam” L; “Propter guttam pedem et alarum, ancipitri et niso pulli carnem ursinam vel catinam sepius dabis, vel yrcinam” Q.

(3/3’) *Garda’t*: “Gardet” GB, FS i Rg; “Guardat” Gr; “Garda·t” LP.

que: “qe” Gr.

no dons: “nodons” Rg.

als ocells: “als ocells” Z⁵; “alicui avium, neque pullo neque alii” A; “alicui parvo vel magno” Ha; manca HKLQ. **NZ⁵ coincideixen, probablement arran de l’antecedent llatí perdut, acostant-se a la versió llarga, en especial A, però NZ⁵ són menys completes que AHa.**

carn d’ase: “carnem asininam” **AHa**; “Asinina nulli” HLQ; “Aricona nulli” K. | *Garda’t que no dons als ocells carn d’ase*: “Cave carnem asininam ne des alicui avium, neque pullo neque alii” A; “Cavendo ne carnem asininam alicui parvo vel magno dones” Ha; “Asinina nulli detur” HLQ; “Aricona nulli detur” K. **NZ⁵ s’acosten a AHa sense coincidir-hi.**

cor tantost morria: “que sobte morrien” Z⁵; “quia super omnia eis nocet vel quandoque interficit” A; “quia cito morentur” **Ha** (enteneu “more<re>ntur”/“mor<i>entur”); “quia cito moreretur” **HLQ**; “quia cito inde morientur” K. | *Garda’t que no dons als ocells carn d’ase, cor tantost morria*: “Cave carnem asininam ne des alicui avium, neque pullo neque alii, quia super omnia eis nocet vel quandoque interficit” A; “Cavendo ne carnem asininam alicui parvo vel magno dones quia cito morentur” **Ha**; “Asinina nulli detur, quia cito moreretur” HLQ; “Aricona nulli detur, quia cito inde morientur” K.

(4/4’) *requer*: “·s volrà” Z⁵; “vero desideraverit” AHa; “desiderant” HKLQ; manca Thomas, f. 42v^a i AG, p. 1492, l. 13.

bayn: “bany” Gr; “hayn” Rg.

o·l: “o’l” Gr.

E si requer bayn l’esperver o·l mirle: “Mas si·s volrà banyar ocells damunt dits” Z⁵.

són: “son” GB, Gr, FS i Rg.

l’esperver o·l mirle con són pols: “ocells damunt dits con són pols” Z⁵; “nisus vel accipiter dum pulli sunt” **A**; manca Ha; “ancipitris et nisi pulli” HQ; “ancipitris et nisi pullis” K; “ancipiter et nisus” L. **N segueix (malgrat l’error consistent), la versió A (però amb l’ordre d’ocells de HKLQ si tenim present les traduccions habituals de NZ⁵); Z⁵ defuig la traducció directa.** | *E si requer bayn l’esperver o·l mirle con són pols*: “Mas si·s volrà banyar ocells damunt dits con són pols” Z⁵; “Si vero desideraverit nisus vel accipiter dum pulli sunt balneum” A; “Si vero desideravevit balneum” Ha; “Si ancipitris et nisi pulli balneum desiderant” **H**; “Si ancipitris et nisi pullis balneum desiderant” **K**; “Si ancipiter et nisus balneum desiderant” L; “Si vero ancipitris et nisi pulli balneum desiderant” **Q**.

denant éls: “denant els” GB i FS; “deuant els” Gr; “devant els” LP; “d’auant els” Rg. | *posa aygua freda denant éls*: “posa’ls ayga freda davant” Z⁵; “aquam frigidam in aliquo vase spatioso, non tamen profundo, ante eos pone” A; “aquam frigidam ante pones eis” **Ha**; “aquam frigidam et mundissimam eis prepone” HQ; “aquam frigidam et

mundissimam eis antepone” KL; “aque frigide” Thomas, f. 42v^a; “aquae frigidae” AG, p. 1492, l. 13.

emperò: “Empro” Gr.

trop: “massa” Z⁵; “minus” A; “nimio” Ha; “nimis” H; “minus” K; “nimium” L; “nimius” Q; manca Thomas, f. 42v^a i AG, p. 1492, l. 13.

calor: “calor” Z⁵; “calor” AHa; “calor vel frigus” HKQ; “frigus vel calor” LQ.

no·ls: “no·ls” Gr.

emperò guarda que trop calor no·ls noga: “però garda que massa calor no·ls puxa noua” Z⁵; “vide tamen ne minus eis nocere possit calor” A; “videlicet ne nimio calor possit eis nocere” Ha; “videas ne eis nimis calor vel frigus post balneum noceat” H; “vel videas ne eis minimus calor vel frigus post balneum noceat” K; “postea cave ne eis nimium frigus vel calor post balneum noceat” L; “videas ne eis nimius calor vel frigus post balneum noceat” Q; “nec negetur eis [balneum aquae frigidae] quando nutriuntur” AG, p. 1492, l. 13-14. **Z⁵ més acurat respecte Ha.** | *E si requer bayn l'esperver o·l mirle con són pols, posa aygua freda denant éls, emperò guarda que trop calor no·ls noga*: “Si vero desideraverit nisus vel accipiter dum pulli sunt balneum, aquam frigidam in aliquo vase spatioso, non tamen profundo, ante eos pone; vide tamen ne minus eis nocere possit calor” A; “Si vero desideravevit balneum, aquam frigidam ante pones eis videlicet ne nimio calor possit eis nocere” Ha; “Si ancipitris et nisi pulli balneum desiderant, aquam frigidam et mundissimam eis prepone, et videas ne eis nimis calor vel frigus post balneum noceat” H; “Si ancipitris et nisi pullis balneum desiderant, aquam frigidam et mundissimam eis antepone, vel videas ne eis minimus calor vel frigus post balneum noceat” K; “Si ancipiter et nisus balneum desiderant, aquam frigidam et mundissimam eis antepone, et postea cave ne eis nimium frigus vel calor post balneum noceat” L; “Si vero ancipitris et nisi pulli balneum desiderant, aquam frigidam et mundissimam eis prepone, et videas ne eis nimius calor vel frigus post balneum noceat” Q; “Balneum aque frigide da ei” Thomas, f. 42v^a; “eique balneum aque frigide detur” VB, llib. 16, cap. 18; “eique [que E] balneum aque frigide detur” Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 10 (f. 12v); “nec negetur eis balneum aquae frigidae quando nutriuntur” AG, p. 1492, l. 13-14.

(5/5') *Pux*: “Puy” Rg.

cregutz: “exuts” Z⁵; “creverint nisus et accipiter” A; “vero creverit” Ha; “creverint [ms. crementat]” H; “creverint” KL; “autem creverint” Q; manca Thomas, f. 42v^a, VB, llib. 16, cap. 18, Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 10 (f. 12v) i Gil (*De accipiter* 8.8), p. 202, l. 1 (f. 15r), i AG, p. 1492, l. 4. **N més acurat com a traducció directa, però Z⁵ del tot adient en vocabulari falconer (referit a que l'ocell de caça ha completat el desenvolupament del plomatge), tot i que no puc descartar una confusió amb el bany anterior.**

sovén: “souen” GB, Gr, FS i Rg.

menegan: “menejant [ms. penjant]” Z⁵; “tractentur” AHa; “tangantur” HKLQ; “contingas” Thomas, f. 42v^a i VB, llib. 16, cap. 18 i Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 10 (f. 12v), i “pertractentur” Gil (*De accipiter* 8.8), p. 202, l. 2 (f. 15r); “contingantur” AG, p. 1492, l. 4.

no molt menegan les ales: “no molt menejant [ms. penjant] les ales” Z⁵; “nec multum eorum ale tractentur” A; “nec ante eis ale multum tractentur” Ha; “nec ale tangantur” HKLQ; “Ne multum contingas alas eius” Thomas, f. 42v^a; “Nec multum alas eius contingas” VB, llib. 16, cap. 18 i Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 10 (f. 12v), i “nequaquam eius ale nimis pertractentur” Gil (*De accipiter* 8.8), p. 202, l. 2-3 (f. 15r); “nec multum contingantur alae eorum” AG, p. 1492, l. 4.

aventura: “natura” Z⁵. | *per aventura*: “peraventura” Rg; “per natura” Z⁵; “forte” AHaHLKQ; “ex diverso” Thomas, f. 42v^a; “e diverso” VB, llib. 16, cap. 18 i Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 11 (f. 12v), i “forte” Gil (*De accipiter* 8.8), p. 202, l. 3 (f. 15r). **NZ⁵ no segueixen cap testimoni llatí conservat.**

si per aventura no pengem: “si no penjen per natura” Z⁵; “nisi forte dependeri<n>t” A; “nisi forte pependerit” HaHKQ; “nisi forte pendiderint” L; “nisi ale pendeant ex diverso” Thomas, f. 42v^a; “nisi pendeant e diverso” VB, llib. 16, cap. 18 i Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 11 (f. 12v), i “nisi [add. B si] forte penderent” Gil (*De accipiter* 8.8), p. 202, l. 3 (f. 15r); “nisi pendeant” AG, p. 1492, l. 4. | *Pux seran cregutz, sovén sien portatz en la man, no molt menegan les ales si per aventura no pengem*: “Postquam creverint nisus et accipiter, frequenter in manibus portentur, nec multum eorum ale tractentur, nisi forte dependeri<n>t” A; “Item postquam vero creverit, frequentius in manibus portentur, nec ante eis ale multum tractentur, nisi forte pependerit” Ha; “Postquam creverint [ms. cremenat], frequentius in manu portentur, nec ale tangantur, nisi forte pependerit” H; “Et postquam creverint, frequenter in manu portentur, nec ale tangantur, nisi forte pependerit” K; “Et postquam creverint, in manu portentur frequentius, nec ale tangantur, nisi forte pendiderint” L; “Postquam autem creverint, in manu frequentius portentur, nec ale tangantur, nisi forte pependerit” Q; “Ne multum contingas alas eius, nisi ale pendeant ex diverso” Thomas, f. 42v^a; “Nec multum alas eius contingas: nisi pendeant e diverso” VB, llib. 16, cap. 18 i Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 10-11 (f. 12v), i “De lesione alarum, octavum capitulum. Accipiter si alas lesas vel langorem in eis habuerit, nequaquam eius ale nimis pertractentur, nisi [add. B si] forte penderent” Gil (*De accipiter* 8.8), p. 202, l. 1-3 (f. 15r); “nec multum contingantur alae eorum nisi pendeant” AG, p. 1492, l. 14.

(6/6') *les ales*: “les ales” Z⁵; “eis ale” A; manca HaHKLQ.

pe<n>gen: “pegen” N, GB, LP, FS i Rg. | *Mas si les ales pe<n>gen*: “Mas si les ales penjen” Z⁵; “Si vero eis ale dependerint” A; “Quod si pependerit” HaHQ; manca K; “Et si pendiderint” L; “Si ei ale dependunt” Thomas, f. 42r^b; “Si ei alae **praeter febrem** pependerit” AG, p. 1491, l. 3; “E se le ale, oltra la febre, staranno pendente” it. LP; “Si ale pependerit” VB, llib. 16, cap. 71; “Cant auzels petitiz si sent gota en l’ala. Cant auzels qu’en ferma noiritz / goteta en l’ala sentitz” *Dels auzels cassadors*, vv. 1968-69. **Albert Magne ens informa de la causa d’aquest penjament d’ales, la febre, indicació recollida per la traducció italiana de la versió d’aquest. NZ⁵ coincideixen entre elles i s’acosten a A, sense coincidir amb cap dels llatins conservats.**

guarrà: “guarran” Gr; “seran curats” Z⁵.

mantinent: manca A; “statim” **HaHKLQ**. | *axí guarrà mantinent*: “axí seran curats demantinent” Z⁵; “sic curabuntur” A; “statim ita curabuntur” **Ha**; “ita statim curabuntur” **HLQ**; “ita statim curabuntur ut sequitur” K; manca Thomas, f. 42r^b, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1491, l. 3; manca it. LP.

guarrà ... prin: “guarrà: mantinent prin” LP. | *prin*: “pren” Gr i Rg.

de: “d” Rg.

sang: “sang [ms. sagi ne]” Z⁵.

de: “d” Rg.

dell: “del” Gr.

d’ella: “d elia” GB. | *e dell grex d’ella*: “e [ms. o] del grex d’ela” Z⁵; “pinguis” A; manca Ha; “pinguissimi” HLQ; “pinguissime” K; “et adipe anseris pingui” Thomas, f. 42r^b; “et adipe anseris” VB, llib. 16, cap. 71; “adipem anseris” AG, p. 1491, l. 3; “et la grassa di una ocha” it. LP. | *prin... d’ella*: “cum sanguine anseris pinguis” AHa; “cum sanguine anseris pinguissimi” HLQ; “cum sanguine anisis pinguissime” K; “accipe de

sanguine et adipe anseris pingui” Thomas, f. 42r^b; “accipe de sanguine et adipe anseris” VB, llib. 16, cap. 71; “sume sanguinem et adipem anseris” AG, p. 1491, l. 3-4; “piglia el sangue et la grassa di una ocha” it. LP; “De sanguine anseris pinguis” Gil (*De accipiter* 8.8), p. 202, l. 3 (f. 15r). **NZ⁵ coincideixen entre elles, probablement arran de l’antecedent llatí, i discrepen dels testimonis llatins, acostant-se a part dels enciclopedistes.**

onte-li’n: “outelin” N (lectura dubtosa t/r); “ontelin” GB, Gr i FS; “onte-li’n” LP; “ontelui” Rg; “e, ab la sang [ms. lo sagí] e ab lo grex, unta’n o frega’n” Z⁵. **N més acurada que Z⁵.**

les ales: “desotz las alas totz los os, / los loncx e·ls breus e·ls prims e·ls gros” *Dels auzels cassadors*, vv. 1971-72.

al: “all” Gr.

prin de la sang de la oca e dell grex d’ella, onte-li’n les ales al foc o al soll: “prin de la sang de la ocha e del grex d’ela e, ab la sang e ab lo grex, unta’n o frega’n les ales de l’ocel al foch o al sol” Z⁵; “et ungantur ad solem cum sanguine anseris pinguis, vel ad ignem diu fricando” A; “Accipe de sanguine anseris et frica alas eius ad solem vel ad ignem” Ha; “Cum sanguine anseris pinguissimi alas ad solem vel ad ignem sepius perfrica” H; “Cum sanguine anisis pinguissime alas ad solem vel ad ignem sepius perfrica” K; “Cum sanguine anseris pinguissimi alas ad solem vel ignem sepe perfrica” L; “Cum sanguine anseris pinguissimi alas ad solem vel ignem sepius perfrica” Q; “accipe de sanguine et adipe anseris pingui, de sanguine frica eius alas ad solem” Thomas, f. 42r^b; “accipe de sanguine et adipe anseris. De sanguine frica eius alas ad solem” VB, llib. 16, cap. 71; “sume sanguinem et adipem anseris et de sanguine frica alas eius ad solem” AG, p. 1491, l. 3-4; “piglia el sangue et la grassa di una ocha, e dil sangue frica le ale al sole” it. LP; “De sanguine anseris pinguis eius alas perfrica ad solem vel iuxta ignem” Gil (*De accipiter* 8.8), p. 202, l. 3-4 (f. 15r). **N més acurada que Z⁵.**

fe: “fé” LP. Ho anoto perquè no mantenen el criteri, ja que després no accentúen.

a él: “a el” GB, Gr, FS i Rg; “del” LP. | Segueix “.I.” Z⁵.

de: “d” Rg.

grassa: “grossa” N, GB, Gr, LP, FS i Rg; “grassa” Z⁵; manca A; “pingue” **HaK**; “pingui” **HLQ**; manca Thomas, f. 42r^b; “pingui” VB, llib. 16, cap. 71 i Gil (*De accipiter* 8.8), p. 202, l. 5 (f. 15r); “adipe” AG, p. 1491, l. 4; “grassa” it. LP.

de: “d” Rg.

e fe a él past de carn grassa de la ocha: “e de la carn de la oca grassa da-l’en .I. past” Z⁵; “et interim carne anserina pascantur” A; “et de carne pingue anserina da sibi” **Ha**; “et carne eiusdem pingui refice” HLQ; “et carne eiusdem pingue refice” K; “de carne anseris da ei comedere” Thomas, f. 42r^b; “de carne anseris pingui da ei comedere” VB, llib. 16, cap. 71; “et de carne anserina pingui fac eius pastum” **Gil** (*De accipiter* 8.8), p. 202, l. 4-5 (f. 15r); “De adipe autem ciba eum” AG, p. 1491, l. 4-5; “de la grassa dali el pasto” it. LP. **NZ⁵ mesclen els dos testimonis de la versió llarga, “pascantu” (A) i “pingue” (Ha); Z⁵ més proper a Ha.** | *prin de la sang de la oca e dell grex d’ella, cure-li’n les ales al foc o al soll, e fe a él past de carn grassa de la ocha*: “ungantur ad solem cum sanguine anseris pinguis, vel ad ignem diu fricando, et interim carne anserina pascantur” A; “Accipe de sanguine anseris et frica alas eius ad solem vel ad ignem, et de carne pingue anserina da sibi” Ha; “Cum sanguine anseris pinguissimi alas ad solem vel ad ignem sepius perfrica, et carne eiusdem pingui refice” H; “Cum sanguine anisis pinguissime alas ad solem vel ad ignem sepius perfrica, et carne eiusdem pingue refice” K; “Cum sanguine anseris pinguissimi alas ad solem vel ignem sepe perfrica, et carne eiusdem pingui refice” L; “Cum sanguine anseris pinguissimi

alas ad solem vel ignem sepius perfrica, et carne eiusdem pingui refice” Q; “accipe de sanguine et adipe anseris pingui, de sanguine frica eius alas ad solem, de carne anseris da ei comedere” Thomas, f. 42r^b; “accipe de sanguine et adipe anseris. De sanguine frica eius alas ad solem de carne anseris pingui da ei comedere” VB, llib. 16, cap. 71; “De sanguine anseris pinguis eius alas perfrica ad solem vel iuxta ignem et de carne anserina pingui fac eius pastum” Gil (*De accipiter* 8.8), p. 202, l. 3-5 (f. 15r), força aff amb NZ⁵; “sume sanguinem et adipem anseris et de sanguine frica alas eius ad solem. De adipe autem ciba eum” AG, p. 1491, l. 3-5; “piglia el sangue et la grassa di una ocha, e dil sangue frica le ale al sole; de la grassa dali el pasto” it. LP. | *Mas si les ales pengem, axí guarrà mantinent, prin de la sang de la oca e dell grex d’ella, cure-li’n les ales al foc o al soll, e fe a él past de carn grassa de la ocha*: “Si vero eis ale dependerint, sic curabuntur et ungantur ad solem cum sanguine anseris pinguis, vel ad ignem diu fricando, et interim carne anserina pascantur” A; “Quod si pependerit, statim ita curabuntur. Accipe de sanguine anseris et frica alas eius ad solem vel ad ignem, et de carne pingue anserina da sibi” Ha; “Quod si pependerit, ita statim curabuntur. Cum sanguine anseris pinguissimi alas ad solem vel ad ignem sepius perfrica, et carne eiusdem pingui refice” H; “ita statim curabuntur ut sequitur. Cum sanguine anseris pinguissime alas ad solem vel ad ignem sepius perfrica, et carne eiusdem pingue refice” K; “Et si pendiderint, ita statim curabuntur. Cum sanguine anseris pinguissimi alas ad solem vel ignem sepe perfrica, et carne eiusdem pingui refice” L; “Quod si pependerit, ita statim curabuntur. Cum sanguine anseris pinguissimi alas ad solem vel ignem sepius perfrica, et carne eiusdem pingui refice” Q; “Si ei ale dependunt, accipe de sanguine et adipe anseris pingui, de sanguine frica eius alas ad solem, de carne anseris da ei comedere” Thomas, f. 42r^b; “Si ale pependerit: accipe de sanguine et adipe anseris. De sanguine frica eius alas ad solem de carne anseris pingui da ei comedere” VB, llib. 16, cap. 71; “Si ei alae **praeter febrem** pependerit, sume sanguinem et adipem anseris et de sanguine frica alas eius ad solem. De adipe autem ciba eum” AG, p. 1491, l. 3-5; “E se le ale, oltra la febre, staranno pendente, piglia el sangue et la grassa di una ocha, e dil sangue frica le ale al sole; de la grassa dali el pasto” it. LP; “Tunc urbaniter erigende sunt et ita statim curabuntur. De sanguine anseris pinguis eius alas perfrica ad solem vel iuxta ignem et de carne anserina pingui fac eius pastum” Gil (*De accipiter* 8.8), p. 202, l. 3-5 (f. 15r).

(7/7) *penjen*: “penien” LP; “pengem” Rg. | *Ítem, si les ales penjen*: “Ítem, si les ales penjen” Z⁵; “Ítem” A; “Vel sic” Ha; “Aliud ad idem” HKQ; “ad idem” L; “Ítem melius” Thomas, f. 42r^b i VB, llib. 16, cap. 71; “Ítem, si eius [eis BE] ale frequenter pendeant” Gil (*De accipiter* 8.8), p. 202, l. 5-6 (f. 15r), s’acosta a NZ⁵ més que la resta; “vel melius” AG, p. 1491, l. 5; “O” it. LP. **NZ⁵ coincideixen entre si, probablement arran de l’antecedent llatí comú, i difereixen dels llatins conservats, acostant-se a Gil.**

prin: “pren” Gr i Rg; “accipe” AHa; manca HKLQ; “accipe” Thomas, f. 42r^b i Gil (*De accipiter* 8.8), p. 202, l. 6 (f. 15r); “sume” AG, p. 1491, l. 5; “piglia” it. LP.

laurín: “laurini” Rg.

lava’n: “lauan” GB, Gr i FS; “lava·n” LP; “lauā” Rg.

d’ell: “dell” Gr.

d’ell al sol: “de l’ocel” Z⁵. | *al sol*: manca AHaHKLQ, Thomas, f. 42r^b, Gil (*De accipiter* 8.8), p. 202, l. 6 (f. 15r) i AG, p. 1491, l. 5; manca it. LP. **Z⁵ més fidel als llatins conservats.**

e sottz les ales: manca AHKLQ; “et sub alis” Ha; “et sub alis” Thomas, f. 42r^b; “et [et om. B] sub alis” Gil (*De accipiter* 8.8), p. 202, l. 6 (f. 15r); “et ex illo alis levatis” AG, p. 1491, l. 5; manca it. LP.

exeles: “exexeles” N, GB, FS i Rg; “exeyeles” LP. | *Ítem, si les ales penjen, prin oli laurín e lava’n les ales d’ell al sol, e sotz les ales unta les exeles*: “Ítem, si les ales penjen, prin oli laurí e lava’n les ales de l’ocel, e sots les ales unta les exeles” Z⁵; “Item, accipe oleum laurinum, et levans eis alas assellas eis perunge” A; “Vel sic accipe oleum laurinum, et lava alas et sub alis assellas unge” **Ha**; “Aliud ad idem: oleo laurino ascellas fortiter perunge” HKQ; “Ad idem: oleo laurino ascellas fortiter perunge” L; “Item melius: accipe oleum laurinum et lava ei alas et sub alis asellas eius unge” **Thomas**, f. 42r^b; “Item, si eius [eis *BE*] ale frequenter pendeant, accipe oleum laurinum et inunge eius alas et lava, et [et *om. B*] sub alis ascellas perunge” Gil (*De accipiter* 8.8), p. 202, l. 5-7 (f. 15r); “Item melius: fel porci accipe: et inde ei alas perunge” VB, llib. 16, cap. 71; “[Si ei alae praeter febrem pependerit] [...] vel melius sume oleum laurinum et ex illo alis levatis assellas eius unge” AG, p. 1491, l. 5-6; “[E se le ale, oltra la febre, staranno pendente] [...] O piglia oleo laurino, e di quello onge le axille, levando le ale” it. LP.

Ítem... exeles: “Bouzourgmihir Khirdād (*Buzurǧmihir Ĥirdād*) [n. 460: Ce légendaire ministre de Chosroès Ier Anouchirwān (VIe siècle J. C.) à réputation de sage semble être une création de la tradition populaire par dédoublement de Burzōe, l’authentique médecin d’Anouchirwān. / n. 71: Chosroès Ier roi de Perse (531-579 J. C.), surnommé *Anošak Ravān* (arabe *Anūširwān*) « à l’âme immortelle ». Il accueille des savants grecs de l’école philosophique d’Athènes fermée en 529. C’est à son époque que l’épopée hindoue *Kalīla et Dimma* aurait été traduite en pehlvi.] a dit: Prenez de l’huile de laurier et de l’huile de noix et passez-en à l’implantation des pennes; celles-ci en seront fortifiées” *Ġītrīf*, 105.7.

(8/8’) <*També, amb el fel del porch unta les aixelles*>: manca N, per salt d’igual a igual, de **possible coincidència amb Gil, ms. B**; “ítem, ab lo fel del porch unta les exeles” Z⁵; “Item, cum felle porcino idem porcino et valet” A; “vel accipe fel porcinum et inde alas unge” Ha; “Aliud: ex felle porcino alas et sub alis unge” HQ; “Item: ex felle porcino alas et sub alas unge” L; “Aliud: ex felle porcino ala et sub alis unge” K; “Item fel porci accipe et inde alas perunge” Thomas, f. 42r^b; “Item melius: fel porci accipe: et inde ei alas perunge” VB, llib. 16, cap. 71; “Item, accipe fel taurinum vel porcinum et inde alas ipsorum unge [accipe ... unge *om. B*]” Gil (*De accipiter* 8.8), p. 202, l. 7-8 (f. 15r); “et felle porci perunge alas ipsius” AG, p. 1491, l. 6; “quale ongerai con uno felle di porco” it. LP.

(9/9’) *si*: segueix “naturalment” Z⁵, “ex natura” A, “naturaliter” HKQ; manca **HaL**, Thomas, f. 42r^b i AG, p. 1491, l. 6; “ex natura” Gil (*De accipiter* 8.8), p. 202, l. 8 (f. 15r); manca it. LP. **N s’acosta a HaL, Z⁵ a HKQ.**

él: “el” GB, Gr, LP, FS i Rg.

penjen: “penien” LP.

E si a él penjen les ales: “Ítem, si naturalment a él penjen les ales” Z⁵; “Si vero ex natura pependerit” A; “Item” Ha; “Item si quidem naturaliter pependerit” HKQ; “Item si ale pependerit” L; manca Thomas, f. 42r^b i AG, p. 1491, l. 6; manca it. LP; “Vel” VB, llib. 16, cap. 71; “Item, si ex natura eius ale pendeant” **Gil** (*De accipiter* 8.8), p. 202, l. 8 (f. 15r); “e s’es per natur’alaps” *Dels auzels cassadors*, v. 1979. **Z⁵ s’acosta a HKQA i Gil.**

barbena: segueix “sots” Z⁵; manca AHaHKLQ, Thomas, f. 42r^b, VB, llib. 16, cap. 71, Gil (*De accipiter* 8.8), p. 202, l. 8 (f. 15r) i AG, p. 1491, l. 6. **N més acurat respecte als llatins conservats.**

les ales: manca Gr.

de: “d” Rg.

barbena: “barbe na” Rg. | Segueix “sots” Z⁵; manca **AHaHKLQ**. **N més acurat**.

unta: “muyla” Z⁵; manca AL; “intinge” **HaHQ** i AG; “inunge” **K**; “intinge” Thomas, f. 42r^b, VB, llib. 16, cap. 71, Gil (*De accipiter* 8.8), p. 202, l. 9 (f. 15r) i AG, p. 1491, l. 7; “sparge” it. LP. **N més acurat respecte als llatins conservats**.

d'aquell: “de l’ocel” Z⁵. | *e-n lo suc de la barbena unta lo past d'aquell*: “e en lo such de la barbena muyla lo past de l’ocel” Z⁵; manca AL; “et in illo succo intinge cibum ipsius” Ha; “et in eodem succo cibum eius intinge” HQ; “et in eodem succo cibus eis inunge” K; “vel succo verbene cibum eius intinge” Thomas, f. 42r^b i VB, llib. 16, cap. 71; “et cibum eorum succo verbene intinge” Gil (*De accipiter* 8.8), p. 202, l. 9 (f. 15r); “et succo verbenae vel salviae cibum eius intinge” AG, p. 1491, l. 6-7; “E di succo di berbena o di salvia sparge il cibo” it. LP. **NZ⁵ s’acosten en sintaxi a HaHKQ però només part dels enciclopedistes repeteixen barbena**.

mantinent: “demantinent” Z⁵; manca A; “statim” **HaHKLQ**; manca Thomas, f. 42r^b, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1491, l. 7; manca it. LP; “Statim” **Gil** (*De accipiter* 8.8), p. 202, l. 9 (f. 15r).

sanat: “garit” Z⁵. | *unta ab suc de barbena les ales, e-n lo suc de la barbena unta lo past d'aquell e mantinent serà sanat*: “unta ab lo such de la barbena sots les ales, e en lo such de la barbena muyla lo past de l’ocel e demantinent serà garit” Z⁵; “succo verbene tepido inungantur” A; “accipe verbenam et de succo eius alas unge, et in illo succo intinge cibum ipsius et statim curabitur” Ha; “ex succo verbene eas unge, et in eodem succo cibum eius intinge, et statim curabitur” HQ; “ex succo verbene eas unge, et in eodem succo cibus eis inunge, et statim curabuntur” K; “ex succo verbene eos unge, et statim curabitur” L; “vel succo verbene cibum eius intinge” Thomas, f. 42r^b i VB, llib. 16, cap. 71; “et cibum eorum succo verbene intinge. Statim curabuntur” Gil (*De accipiter* 8.8), p. 202, l. 8-10 (f. 15r); “et succo verbenae [vel salvia] cibum eius intinge” AG, p. 1491, l. 6-7; “E di succo di berbena [o di salvia] sparge il cibo, et he optimo remedio” it. LP. | *E si a él penjen les ales, unta ab suc de barbena les ales, e-n lo suc de la barbena unta lo past d'aquell e mantinent serà sanat*: “Si vero ex natura pependerit, succo verbene tepido inungantur” A; “Item, accipe verbenam et de succo eius alas unge, et in illo succo intinge cibum ipsius et statim curabitur” Ha; “Item si quidem naturaliter pependerit, ex succo verbene eas unge, et in eodem succo cibum eius intinge, et statim curabitur” HQ; “Item si quidem naturaliter pependerit, ex succo verbene eas unge, et in eodem succo cibus eis inunge, et statim curabuntur” K; “Item si ale pependerit, ex succo verbene eos unge, et statim curabitur” L; “[Si ei alae praeter febrem pependerit] [...] et succo verbenae [vel salviae] cibum eius intinge” AG, p. 1491, l. 6-7; “[E se le ale, oltra la febre, staranno pendente] [...] E di succo di berbena [o di salvia] sparge il cibo, et he optimo remedio” it. LP; “Vel succo verbene cibum eius intinge” VB, llib. 16, cap. 71; “Item, si ex natura eius ale pendent, accipe verbenam cum succo eius et alas ipsorum perunge et cibum eorum succo verbene intinge. Statim curabuntur” Gil (*De accipiter* 8.8), p. 202, l. 8-10 (f. 15r).

(10/10’) *penjen*: “penien” LP.

Mas si les ales penjen per dolor: “Mas si les ales pengem per dolor” Z⁵; “Si vero propter dolorem eis pependerit” A; “Si vero ex dolore pependerit” **HaHKLQ**; “Ad idem” Thomas, f. 42r^b i VB, llib. 16, cap. 71; “vel” AG, p. 1491, l. 7; “E” it. LP; “Si vero ex dolore ale ipsorum pependerit” Gil (*De accipiter* 8.8), p. 202, l. 10 (f. 15r).

prin: “pren” Gr i Rg; “prin” Z⁵; manca **AHKLQ**; “accipe” **Ha**; manca Thomas, f. 42r^b, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1491, l. 7; “accipe” **Gil** (*De accipiter* 8.8), p. 202, l. 10 (f. 15r).

sàlvia: “salvia” LP.

sàlvia e lo suc d’ela: “sàlvia, e lo suc d’ela” Z⁵; “succum salvie” A; “salviam et succum eius” **HaL**; “salviam et eius succum” **HKQ**; “succus salvie” Thomas, f. 42r^b i VB, llib. 16, cap. 71; “salviam et succum eius” **Gil** (*De accipiter* 8.8), p. 202, l. 10 (f. 15r); “suco [verbenae vel] salviae” AG, p. 1491, l. 7; “succo [di berbena o] di salvia” it. LP.

he mescla ab leyt de somera: “e leyt de somera mesclada” Z⁵; “cum lacte asine inice” A; manca Ha; “cum lacte asine” HKLQ; manca Thomas, f. 42r^b, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1491, l. 7; manca it. LP; “et cum lacte asine comisce” **Gil** (*De accipiter* 8.8), p. 202, l. 10-11 (f. 15r).

preyns: “pryns” Rg; “prenys [ms. pēyns; el copista no ha sabut llegir, o resoldre, un pēyns]” LP.

infantat: “infantat” GB, Gr, FS i Rg.

.VIII.: “.VIII.” Z⁵; manca A; “.VIII.” **Ha**; “VII” HKLQ; manca Thomas, f. 42r^b, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1491, l. 7; manca it. LP; “septimum” **Gil** (*De accipiter* 8.8), p. 202, l. 12 (f. 15r).

e de fembra preyns, so és, pus aja infantat dins .VIII. dies: “ab leyt de fembra preyns, so és, pus que ha emfantat dins .VIII. dies” Z⁵; “vel cum lacte pregnantis” A; “cum lacte mulieris pregnantis .I. prius quam peperit infra .VIII. diem” **Ha**; “vel capre vel mulieris que infra VII dies peperisset conmiscce” HQ; “vel capre ut multis que infra VII dies peperisset conmiscce” K; “vel mulieris vel capre que infra VII menses peperisset conmiscce” L; manca Thomas, f. 42r^b, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1491, l. 7; manca it. LP; “vel cum lacte mulieris pregnantis, id est, priusquam peperit infra diem septimum” **Gil** (*De accipiter* 8.8), p. 202, l. 11-12 (f. 15r).

unta-lo sotz les ales: “sots la exela de l’ocel onta-li-o” Z⁵; “inde ale inungantur” A; “alas perunge” Ha; “inde alas unge” HQ; “inde alas perunge” K; “inde alas inunge” L; manca Thomas, f. 42r^b, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1491, l. 7; manca it. LP; “exinde [de exinde E] ascillas eorum inunge” **Gil** (*De accipiter* 8.8), p. 202, l. 12 (f. 15r).

<i mulla-hi el past>: “e so que menjarà, alí o muyla” Z⁵; “et in eo suum cibum inunge” A; “et cibum ibi intinge” Ha; “et cibum intinge” HQ; “et cibum intinge” K; “et cibos intinge” L; “vel [suco verbene] cibum eius intinge [. Ad idem succus salvie]” Thomas, f. 42r^b; “et [suco verbenae vel salviae] cibum eius intinge” AG, p. 1491, l. 6-7; “E [di succo di berbena o di salvia] sparge il cibo” it. LP; “et cibum eius intinge” **Gil** (*De accipiter* 8.8), p. 202, l. 13 (f. 15r). | *Mas si les ales penjen per dolor, prin sàlvia e lo suc d’ela he mescla ab leyt de somera e de fembra preyns, so és, pus aja infantat dins .VIII. dies, e unta-lo sotz les ales <i mulla-hi el past>*: “Si vero propter dolorem eis pependerit, succum salvie cum lacte asine inice, vel cum lacte pregnantis, et inde ale inungantur, et in eo suum cibum inunge” A; “Si vero ex dolore pependerit, accipe salviam et succum eius cum lacte mulieris pregnantis .I. prius quam peperit infra .VIII. diem, et alas perunge, et cibum ibi intinge” Ha; “Si vero ex dolore pependerit, salviam et eius succum cum lacte asine vel capre vel mulieris que infra VII dies peperisset conmiscce, et inde alas unge et cibum intinge” HQ; “Si vero ex dolore pependerit, salviam et eius succum cum lacte asine vel capre ut multis que infra VII dies peperisset conmiscce, et inde alas perunge et cibum intinge” K; “Si vero ex dolore pependerit, salviam et succum eius cum lacte asine vel mulieris vel capre que infra VII menses peperisset conmiscce, et inde alas inunge et cibos intinge” L; “Ad idem succus salvie” Thomas, f. 42r^b i VB, llib. 16, cap. 71; “vel salviae” AG, p. 1491, l. 7; “o di salvia” it. LP; “Si vero ex dolore ale ipsorum pependerit, accipe salviam et succum eius et cum lacte asine comisce vel cum lacte mulieris pregnantis, id est, priusquam peperit infra diem septimum, et exinde [de exinde E] ascillas eorum inunge et cibum eius intinge” **Gil** (*De accipiter* 8.8), p. 202, l. 10-13 (f. 15r).

(11/11') *Ítem*: "Item" **AHaL**, "Aliud" HKQ.

dóna-li: "donali" GB, Gr i FS; "dona li" Rg.

de: "d" Rg.

de cadell: "cati novelli vel cate" AHQ; "catuli novelli vel gatte" Ha; "cati novelli" **K**; "cati novelli cerebrum vel cate" L; manca Thomas, f. 42r^b, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1491, l. 7; "catuli novelli" **Gil** (*De accipiter* 8.8), p. 202, l. 13 (f. 15r); "de catz" *Dels auzels cassadors*, v. 1996.

e aytambé: "& aytambe" GB, FS i Rg; "e aytanbé" LP.

dóna-li cervell de cadell e aytambé al mirle: "cervel de cadel novel <dóna> a él aytambén" Z⁵. **Vegeu estudi.** | *mirle*: "niso et fragello et alieto" A; "niso .I. sparaverio et flogello .I. smirillo et alieto" Ha; "frogello et alieto" HQ; "frogello et aliete" K; "flogello et alieto" L. | *e aytambé al mirle*: "aytambén" Z⁵; "similiter niso et fragello et alieto facies" A; "similiter facies niso .I. sparaverio et flogello .I. smirillo et alieto" Ha; "et idem frogello et alieto faciens" HQ; "et idem frogello et aliete facies" K; "et idem flogello et alieto facies" L; "niso et frigello et alieto" Gil (*De accipiter* 8.8), p. 202, l. 13-14 (f. 15r). **Cap testimoni llatí dels conservats.** Segueix (12/12') "Nota quod nusus a laycis sperwer verius dicitur; fragellus vulgariter esurillus nominatur. Alietus vero secundum vulgum mochetus nominatur" A, sotscapítol que manca Ha; "Nisus sepmus, frogellus esmerillum, alerus aruschetus appellantur a laicis" H; "Nisus sepius, frogellus esmerillum, [alietus/aletus o omès?] aruschetus atantur a laicis" K; "Nisus sepe, flogellus esmerius, [alietus/aletus o omès?] arustheus appellatur" L; "Nisus sepius, frogellus esmerillum, [alietus/aletus o omès?] aruschetus appellantur a laicis" Q; **"Item, nusus idem est quod speriver, frigelus idem est quod merulus, alietus mochitus vocatur"** Gil (*De accipiter* 8.8), p. 202, l. 15-16 (f. 15r). **Segueix (12A/12'), consigna com a nota a A (manca Ha) i desplaçat com a rúbrica del capítol següent a N.** | *Ítem, dóna-li cervell de cadell e aytambé al mirle*: "Ítem, cervel de cadel novel <dóna> a él aytambén" Z⁵; "Item, cerebrum cati novelli vel cate da ei; similiter niso et fragello et alieto facies" A; "Item, cerebrum catuli novelli vel gatte da sibi; similiter facies niso .I. sparaverio et flogello .I. smirillo et alieto" Ha; "Aliud: Cerebrum cati novelli vel cate da ei et idem frogello et alieto faciens" HQ; "Aliud: Cerebrum cati novelli da ei comedere et idem frogello et aliete facies" K; "Item, cati novelli cerebrum vel cate da ei et idem flogello et alieto facies" L; "Item, cerebrum catuli novelli da ad comedendum accipitri et niso et frigello et alieto" Gil (*De accipiter* 8.8), p. 202, l. 13-14 (f. 15r). **Segueix (12/12'), consigna com a nota a A (manca Ha) i desplaçat com a rúbrica a N (vegeu més avall).**

(13/13') *demontdites*: "d'montdites" Rg.

deuen: "deven" LP.

les aus poques: "als ocells pochos" Z⁵; "avibus supradictis, specialiter pullis" A; "specialiter pullis" HaHKL; "pullis" Q. | *Les demontdites medicines deuen ésser fetes a les aus poques*: "E aquestes medicines desusdites deuen ésser feytes als ocells pochos" Z⁵; "Hec medicine supradicte avibus supradictis, specialiter pullis, fieri debent" A; "Hec medicine predictae specialiter pullis, fieri debent" **Ha**; "Predictae medicine specialiter pullis" HKL; "Predictae medicine pullis" Q.

cor: "com" LP.

generalment: "generalment" Rg; "generalment" Z⁵; manca AHaKQ; "generaliter" **HL**.

cov<en>en: "couen" N, GB, Gr, FS i Rg; "coven" LP. | Segueix "Hic incipit secundum capitulum" Z⁵. | *e encare a les majors, cor generalment se cov<en>en*: "ítem, als majors, car generalment se convenen" Z⁵; "licet etiam maioribus [ms. moralibus]

quandoque convenient” A; “quandoque tamen conveniunt maioribus” Ha; “licet maioribus quandoque generaliter conveniunt” HL; “licet maioribus quandoque convenient” K; “licet maioribus quandoque conveniunt” Q. | *Les demontdites medicines deuen ésser fetes a les aus poques, e encare a les majors, cor generalment se convenen*: “E aquestes medicines desusdites deuen éser feytes als ocells poch; ítem, als majors, car generalment se convenen” Z⁵; “Hec medicine supradicte avibus supradictis, specialiter pullis, fieri debent, licet etiam maioribus [ms. moralibus] quandoque convenient” A; “Hec medicine predictae specialiter pullis, fieri debent, quandoque tamen conveniunt maioribus” Ha; “Predictae medicine specialiter pullis, licet maioribus quandoque generaliter conveniunt” H; “Predictae medicine specialiter pullis, licet maioribus quandoque convenient” K; “Predictae medicine specialiter pullis, licet maioribus quandoque generaliter conveniunt” L; “Predictae medicine pullis, licet maioribus quandoque conveniunt” Q.

<6(12A/12') o 7(2) text de rúbrica> *terçer*: “tercer” Gr.

capítol: “capitol” LP.

espervers: “speruers” GB i FS.

forgell: “forgells” Rg.

Lo terçer capítol dells espervers, dit forgell, so és, mirle: “Comensa aquel mateix capítol dels espervers e dels mirles aranyenchs [ms. miles araychs]” Z⁵; “Dels esperuers dit forgells so es mirle” Rg; 6(12/12') “Nota quod nisus a laicis sperwer verius dicitur; fragellus vulgariter esurillus nominatur. Alietus vero secundum vulgum mochetus nominatur” A, sotscapítol que manca Ha; “Nisus sepmus, frogellus esmerillum, alerus aruschetus appellantur a laicis” H; “Nisus sepius, frogellus esmerillum, [alietus/aletus o omès?] aruschetus atantur a laicis” K; “Nisus sepe, flogellus esmerius, [alietus/aletus o omès?] arustheus appellatur” L; “Nisus sepius, frogellus esmerillum, [alietus/aletus o omès?] aruschetus appellantur a laicis” Q; “*Nisus est espervier, frogerelliuz est esmerillon, alietus mouchet*” SMETS (2007b, p. 350, en lectura personal de la traducció francesa conservada al ms. Lió, BM, 765; a p. 346 indica la grafia ‘frogerellius’, la qual atribueixo a un error tipogràfic); 7(2) “De accipitris, nisis et fragellis” A; “ancipitris nisi flogelli et alieti” Ha; **“Ítem, nisus idem est quod speriver, frigellus idem est quod merulus, alietus mochitus vocatur”** Gil (*De accipiter* 8.8), p. 202, l. 15-16 (f. 15r). **Vegeu estudi.** | Els sotscapítols 4-8/2'-6' d'aquest capítol corresponen al capítol I de *Dels auzels cassadors*, vv. 33-58, Gandolfo 80-82, Latini 146, l. 10-19 [148 (p. 197, 15-)] i Copons, cap. CXLI, (2-4) [Cfr. Brunetto Latini, *Trésor*, llibre I, part 5, caps. 148, 149, 150 i 151, relacionats respectivament amb Gandolfo Persiano, *Delle medesine de falconi publicato ... dal* Giuseppe Ferraro, Bolonya, Gaetano Romagnoli, 1877 (*Scelta di curiosità*, 154), cap. 80-85, 73-79, 87-95 i 96].

<7. *Dels astors, dels esparvers i dels falcons / De les tres maneres d'esparvers*>: “De accipitris, nisis et falconibus” A; “De tribus generibus ancipitrum” H; “De accipitris” L; “De accipitrum multiplice distincione, secundum capitulum” Gil (*De accipiter* 2), p. 182, l. 19, corresponent a aquest capítol de l'*Epistola* les l. 12-20(24) de p. 184 (f. 12r). A la segona opció tradueixo “ancipitrum”, “accipitris” per ‘esparvers’, tot i que la traducció correcta seria ‘astors’, per respecte a la lliçó del text, on el traductor català és consistent en aquest error. El contingut del capítol 7(4/2'-8/6') apareix a Thomas a continuació del contingut del capítol 8.

7(2)/6(14') *Primerament*: “Primament” LP i Rg.

digam: “digan” Rg.

alqunes: “algunes” Gr i LP.

Primerament, digam alqunes coses breument de la nudridura e de la garde: “Primerament, de la nodridura e de la guarda alcunes cosas direm breument” Z⁵; 7(2) “[De accipitris, nisis et fragellis] prima nutritiva et custodia aliqua breviter diximus” A; “[ancipitris nisi flogelli et alieti] prima nutritura et custodia aliqua breviter dixi” Ha; 6(14’) “De nutritura [ms. nutritati] et custodia [ms. custodiam] breviter dixi” H; “De nutritura et custodia breviter dixi” K; “De nutritura bene dixi” L; “De nutritura [ms. nutritati] et custodiam breviter dixi” Q.

7(3)/6(14’) *ara*: “are” Gr.

tornem: “tornen” Rg.

comuna: “commune” Rg; “cominal” Z⁵; 7(3) “communem omnium” A; “ceterarum omnium” Ha; 6(14’) “omnium” HKLQ.

aus prenens: “aus prenens” Z⁵; 7(3) “avium aucupantium” A; “avium auciepancium” Ha; 6(14’) “avium” HKLQ. | *Mas ara tornem a la medicina comuna e a la malautia de les aus prenens*: “Mas ara tornarem a la cominal medicina <i a la malaltia> de les aus prenens” Z⁵; 7(3) “Sicut enim ad communem omnium avium aucupantium medicinam et infirmitatem” A; “Nunc vero ad ceterarum omnium avium auciepancium infirmitates et medicinas” Ha; 6(14’) “Nunc ad egritudines et curas omnium avium de quibus intendo [ms. vitando] revertar” H; “Nunc ad egritudinem et ad curam omnium avium” K; “Nunc ad egritudines et curas omnium avium de quibus intendo revertar” L; “Nunc ad egritudinem et curas omnium avium de quibus intendo [ms. vitando] revertar” Q.

guardadora: “coradora” Z⁵. Gr indica erròniament a continuació el canvi de foli.

clara: “darà” LP. | GB i FS sense punt, tot seguit. | *demonstradora e guardadora, breument curant e clara*: “demonstradura <e> coradora, breument e clara” Z⁵; 7(3) “demonstrandam et curandam breviter et lucide custodiendam redeamus” A; “demonstrandas et curandas breviter et lucide custodiendas redeamus” Ha; 6(14’) “de naturis et cognitione pauca preponens” H; manca K; “de naturis et cognitione earum pauca proponens” L; “de cognitione pauca preponens” Q. | *Mas ara tornem a la medicina comuna e a la malautia de les aus prenens, demonstradora e guardadora, breument curant e clara*: “Mas ara tornarem a la cominal medicina <i a la malaltia> de les aus prenens, demonstradura <e> coradora, breument e clara” Z⁵; 7(3) “Sicut enim ad communem omnium avium aucupantium medicinam et infirmitatem demonstrandam et curandam breviter et lucide custodiendam redeamus” A; “Nunc vero ad ceterarum omnium avium auciepancium infirmitates et medicinas demonstrandas et curandas breviter et lucide custodiendas redeamus” Ha; 6(14’) “Nunc ad egritudines et curas omnium avium de quibus intendo [ms. vitando] revertar, de naturis et cognitione pauca preponens” H; “Nunc ad egritudinem et ad curam omnium avium” K; “Nunc ad egritudines et curas omnium avium de quibus intendo revertar, de naturis et cognitione earum pauca proponens” L; “Nunc ad egritudinem et curas omnium avium de quibus intendo [ms. vitando] revertar, de cognitione pauca preponens” Q.

(4/2’) .III.: “.III.” Z⁵; “tria” AHaHKLQ; “quatuor” Thomas, f. 41v^b, VB, llib. 16, cap. 20 i Gil (*De accipiter* 2), p. 184, l. 12 (f. 12r), que també afegiren un “llynatge” més que la resta de manuscrits conservats a la classificació dels falcons present a l’*Epistola* (cap. 8).

maneres: “llynatges” Z⁵.

són: “son” GB, Gr, FS i Rg.

esparvers: “Accipitris” AHa; “Ancipitrum” HKLQ; “Accipitrum” Thomas, f. 41v^b, VB, llib. 16, cap. 20 i Gil (*De accipiter* 2), p. 184, l. 12 (f. 12r); “oistourz: d’oittours” fr. LP; “ostours” Latini, cap. 146, l. 10; “astors” Copons, cap. CXLI, (2) l. 11.

.I^a.: “j.” GB i Rg; “primera” LP.

gros: “gro” Gr.

pus suau: “suau” Z⁵; “domabilius” AHaLQ; “domabilius [ms. donabilius]” H; “iam ab hiis” K; “domabile multum” Thomas, f. 41v^b i VB, llib. 16, cap. 20; “domabili multum” Gil (*De accipiter* 2), p. 184, l. 12 (f. 12r); “plus meiniers” Latini, cap. 146, l. 16; “pus maner” Copons, cap. CXLI, (4) l. 20.

huyls vai<r>s <i>clars</i>: “huyls vais” N; “huyls nais” GB i FS; “huyls uais” Gr; “huyls, nais” Rg; “vayres uyls e clars” Z⁵; “oculis variis et perlucidis” AHLQ; “oculis varios et perlucidis” Ha; “oculis nanis et proba. .d” K; “oculis variis perlucidis” Thomas, f. 41v^b, VB, llib. 16, cap. 20 i Gil (*De accipiter* 2), p. 184, l. 13 (f. 12r); “los hueills a bells, clars e luzens” *Dels auzels cassadors*, v. 39; “oils biaus et clers et luisans” Latini, cap. 146, l. 17-18; “e millors ulls, pus bells, pus luents” Copons, cap. CXLI, (4) l. 20, on falsa separació de frases per fr. “millors, et a oils”. Z⁵ més complet que N.

huyls vai<r>s <i>clars</i>, gros peus, longues ungles: “huyls nais gros peus longues vngles” GB i FS; “huyls, nais gros, peus longues vngles” Rg.

gros peus, longues ungles, alegre cara: “grosso pede, longis unguibus, hilari vultu” A; “habens grossos pedes, longas ungues, hilari vultu” Ha; “grosso pede, longis unguibus, ylari vultu” HKLQ; “pede grosso, longis unguibus, hylari vultu” Thomas, f. 41v^b; “hilari vultu: crosso pede: longis ungibus” VB, llib. 16, cap. 20; “hilari vultu, grosso pede, longis unguibus” Gil (*De accipiter* 2), p. 184, l. 12-13 (f. 12r); “et gros piés et grans ongles et liet visage” Latini, cap. 146, l. 18; “e pus grossos peus [ms. pus], e millors ungles e alegre cara” Copons, cap. CXLI, (4) l. 20-21. | .III. maneres són d’es[.CX.v^a]parvers. La .I^a. és gros e pus suau, ab huyls vairs <i>clars</i>, gros peus, longues ungles, alegre cara: “.III. linyatges són d’esparvers. La .I. gros e suau, ab vayres uyls e clars, grosses peus ab longues ungles, alegre cara” Z⁵; “Accipitris igitur tria sunt genera. Unum grossius et domabilius, oculis variis et perlucidis, grosso pede, longis unguibus, hilari vultu” A; “Accipitris tria sunt genera. Unum grossius et domabilius, oculis varios et perlucidis, habens grossos pedes, longas ungues, hilari vultu” Ha; “Ancipitrum tria sunt genera. Unum grossius et domabilius [ms. donabilius H], oculis variis et perlucidis, grosso pede, longis unguibus, ylari vultu” HLQ; “Ancipitrum tria sunt genera. Unum grossius et iam ab hiis, oculis nanis et proba. .d, grosso pede, longis unguibus, ylari vultu” K; “Accipitrum quoque quatuor sunt genera: primum genus est corpore magnum, domabile multum, oculis variis perlucidis, pede grosso, longis unguibus, hylari vultu” Thomas, f. 41v^b; “Ex libro de naturis rerum. Accipitrum quatuor sunt genera. Primum est corpore magnum: domabile multum: oculis variis perlucidis: hilari vultu: crosso pede: longis ungibus” VB, llib. 16, cap. 20; “Item, ex libro *De natura rerum*: Accipitrum quatuor sunt genera: primum est corpore magnum, domabili multum, oculis variis perlucidis, hilari vultu, grosso pede, longis unguibus” Gil (*De accipiter* 2), p. 184, l. 12-14 (f. 12r); “De esta especie de Halcones, ay de quatro maneras. Los primeros son de cuerpo grande, y muy domesticos, con el rostro muy grande, y afable, los ojos varios, y resplandecientes, los pies gruesos, con las vñas muy largas” CORTÉS (1672), II, cap. VIII, p. 437.

(5/3°) *menjant*: “manjant” Gr.

delicadament: “delitosament” Z⁵. | *e menjant delicadament*: “menyar delitosament” Z⁵; “deliciose vivens vel comedens” A; “deliciose comedens” HaHLQ; “deliciose

comedens” Thomas, f. 41v^b, VB, llib. 16, cap. 20 i Gil (*De accipiter 2*), p. 182, l. 14 (f. 12r).

e: manca Gr.

suausex: la meva segons opció d’edició seria “suau se<gue>x”; “suausex” Rg; “suau sex” N, FS, GB i Gr; “suau; se[gue]x” LP. La traducció francesa de l’*Epistola* podria ser especialment interessant en aquest punt si oferís una grafia i una conjugació antiga del verb ‘saisir’ que s’acostés a l’oferta per N sense l’afegit i aglutinada, és a dir, ‘suausex’.

e alegre <d’aus calentes>, *e suausex tota au*: amb dues opcions d’edició, (1) l’adoptada en considerar un salt des de ‘de aus’ (amb ‘de’ abreujada confosa amb ‘e’) fins a ‘e suaus’, més la forma ‘suausex’ (que no localitzo en cap variant propera als nostres diccionaris històrics) per ‘pren’, de manera que es conserva plenament el sentit i la lliçó de la resta de testimonis de l’*Epistola*, i (2) “e alegre, e suau se<gue>x tota au”, la qual respectaria al màxim la lliçó del manuscrit, però de difícil comprensió i acceptació en mancar l’esment a les aus calentes com a tipus de past adient i no avenir-se amb la tècnica d’atac dels accípiteres, gens suau (per sorpresa i tan ràpidament i breu com poden, resultant-ne un atac agressiu i violent normalment); “, alegrant de aus calens, e pren tota au” Z⁵; “calidis avibus gaudens, quia quamlibet [ms. quia nil et] avium asiliens” A; “calidus avibus gaudens, quamlibet avium affectans” **Ha**; “avibus calidis gaudens, quamlibet avium assiliens” **HLQ**; “avibus calidis gaudens, quamlibet aliud assiliens” K; “calidis avibus gaudens; omnes aves invadit” Thomas, f. 41v^b; “omnes aves invadit” VB, llib. 16, cap. 20 i Gil (*De accipiter 2*), p. 182, l. 14 (f. 12r). **Z⁵ més acurat.**

au ne tem àyglā: “anne tein aygla” Rg. | *àyglā*: possible variant afrancesada; “aygla” GB, Gr, LP i Rg; “àguila” Z⁵. | *ne tem àyglā*: “e no tem àguila” Z⁵; “etiam nec aliquem aquilam timens” A; “nec aliquem timens” Ha; “nec aquilam timens” **HLQ**; “nec aquilam formidans” K; “nec aliquam timet” Thomas, f. 41v^b, on segueix “De ista totam naturam simul descriptam quere superius in A littera de volucris in capitulo de accipitre”; “nullam timet” VB, llib. 16, cap. 20; “nullamque timet” Gil (*De accipiter 2*), p. 182, l. 14-15 (f. 12r); “Et est hardis, ke por nul oisel ne s’alentist, neis li aigle ne li fait mule paour” Latini, cap. 146, l. 18-19; “E és ardit, que per negun ocell no s’aspahordeix; nagueix l’ànguila no li fa neguna por” Copons, cap. CXLI, (4) l. 21-23. | *e menjant delicadament e alegre <d’aus calentes>*, *e suausex tota au ne tem àyglā*: “menyar delitosament, alegrant de aus calens, e pren tota au e no tem àguila” Z⁵; “deliciose vivens vel comedens, calidis avibus gaudens, quia quamlibet [ms. quia nil et] avium asiliens, etiam nec aliquem aquilam timens” A; “deliciose comedens, calidus avibus gaudens, quamlibet avium affectans, nec aliquem timens” Ha; “deliciose comedens, avibus calidis gaudens, quamlibet avium assiliens, nec aquilam timens” **HLQ**; “deliciose comedens, avibus calidis gaudens, quamlibet aliud assiliens, nec aquilam formidans” K; “deliciose comedens, calidis avibus gaudens; omnes aves invadit nec aliquam timet” Thomas, f. 41v^b, on segueix “De ista totam naturam simul descriptam quere superius in A littera de volucris in capitulo de accipitre”; “deliciose comedens: omnes aves invadit: nullam timet ” VB, llib. 16, cap. 20; “deliciose comedens. Omnes aves invadit nullamque timet” Gil (*De accipiter 2*), p. 182, l. 14-15 (f. 12r); “E és ardit, que per negun ocell no s’aspahordeix; nagueix l’ànguila no li fa neguna por” Copons, cap. CXLI, (4) l. 21-23; “Estos acometen à qualquier ave sin temerla, con estraña furia” CORTÉS (1672), II, cap. VIII, p. 437.

(6/4’) *Altra*: “Altre” Z⁵; “Aliud” **AHKLQ**; “Secundus” Ha; “Secundum” Thomas, f. 41v^b, VB, llib. 16, cap. 20 i Gil (*De accipiter 2*), p. 182, l. 15 (f. 12r).

d'esperver: “desperuer” Gr; “ancipitris” **Ha**; manca AHKL; “accipitris” Thomas, f. 41v^b; “priore” VB, llib. 16, cap. 20 i Gil (*De accipiter 2*), p. 182, l. 15 (f. 12r); “d'oittours” fr. LP. | *manera és d'esperver*: “linatge n'i à que és” Z⁵.

menor: “minor” LP. | *Altra manera és d'esperver menor*: “Altre linatge n'i à que és menor” Z⁵; “Aliud genus est minus” A; “Secundus genus ancipitris minus est” Ha; “Aliud genus est minus grossum” HKL; “Aliud genus minus grossum” Q; “Secundum genus accipitris est, quod alietum dicere possumus, minus primo genere” Thomas, f. 41v^b; “Secundum genus est priore minus: quod alietum dicere possumus” VB, llib. 16, cap. 20; “Secundum genus est priore minus, quem alietum [alienum *BE*] dicere possumus” Gil (*De accipiter 2*), p. 182, l. 15-17 (f. 12r); “Les moiens ont” Latini, cap. 146, l. 13; “Lo migà ha” Copons, cap. CXLI, (3) l. 15; “Los segundos son de cuerpo menores que los primeros” CORTÉS (1672), II, cap. VIII, p. 437. **N barreja AHa i Z⁵ s'acosta a A.**

.I.: “à” LP.

escurs: “escures” Gr. | *les ales .I. poc <vermelles, peus breus i ungles grosses, ulls grossos quasi un poc> escurs*: “les ales té .I. pauch rotg [ms. sots], peus breus e ungles grosses, uyls <grossos> cuax .I. pauch escurs” Z⁵; “alas aliquantum rufas, pedes breves, grossos unges, oculos <grossos> et quasi aliquantum obscuros” **A**; “habens alas aliquantum grossas, pedes breves, grossos unges, crossos oculos aliquantum obscuros” Ha; “alas aliquantum rufas habens, pedes unguosque breves, oculos grossos aliquantum obscuros” HLQ; “alas aliquantum rufas habens, pedes nigros unguosque breves, et oculos grossos” K; “alas grossas habens secundum quantitatem corporis, pedes breves et ungues grossos, oculos magnos et obscuros” Thomas, f. 41v^b, on inici alterat; “alas habens crossas: secundum quantitatem sui corporis breves et ungues crossos et oculos magnos et obscuros” VB, llib. 16, cap. 20; “alas habens grossas secundum quantitatem sui corporis, pedes breves et ungues grossos, oculos magnos et obscuros” Gil (*De accipiter 2*), p. 182, l. 15-17 (f. 12r); “les eles rouges, piés cours, ongles petites et mavaises, et les oils gros et obscurs” Latini, cap. 146, l. 13-14; “les ales roges, los peus curts, e les ungles petites e males, e ha los ulls grossos e scurs” Copons, cap. CXLI, (3) l. 15-16. **N salt d'igual a igual a “poc”(o “aliquantum” antecedent llatí), potser proper a A, com Z⁵.** | *Altra manera és d'esperver menor: les ales .I. poc<vermelles, peus breus i ungles grosses, ulls grossos quasi un poc> escurs*: “Altre linatge n'i à que és menor: les ales té .I. pauch rotg [ms. sots], peus breus e ungles grosses, uyls <grossos> cuax .I. pauch escurs” Z⁵; “Aliud genus est minus, alas aliquantum rufas, pedes breves, grossos unges, oculos <grossos> et quasi aliquantum obscuros” A; “Secundus genus ancipitris minus est, habens alas aliquantum grossas, pedes breves, grossos unges, crossos oculos aliquantum obscuros” Ha; “Aliud genus est minus grossum, alas aliquantum rufas habens, pedes unguosque breves, oculos grossos aliquantum obscuros” HL; “Aliud genus est minus grossum, alas aliquantum rufas habens, pedes nigros unguosque breves, et oculos grossos” K; “Aliud genus minus grossum, alas aliquantum rufas habens, pedes unguosque breves, oculos grossos aliquantum obscuros” Q; “Secundum genus accipitris est, **quod alietum dicere possumus**, minus primo genere, alas grossas habens secundum quantitatem corporis, pedes breves et ungues grossos, oculos magnos et obscuros” Thomas, f. 41v^b; “Secundum genus est priore minus: quod alietum dicere possumus: alas habens crossas: secundum quantitatem sui corporis breves et ungues crossos et oculos magnos et obscuros” VB, llib. 16, cap. 20; “Secundum genus est priore minus, quem alietum [alienum *BE*] dicere possumus, alas habens grossas secundum quantitatem sui corporis, pedes breves et ungues grossos, oculos magnos et obscuros” Gil (*De accipiter 2*), p. 182, l. 15-17 (f. 12r); “Les moiens ont les eles rouges,

piés cours, ongles petites et mavaises, et les oils gros et obscurs” Latini, cap. 146, l. 13-14; “Lo migà ha les ales roges, los peus curts, e les ungles petites e males, e ha los ulls grossos e scurs” Copons, cap. CXLI, (3) l. 15-16; “Los segundos son de cuerpo menores que los primeros, tienen las alas mas cortas, y gruessas de los que requiere su cuerpo; las vñas, y ojos muy gruessos, y obscuros” CORTÉS (1672), II, cap. VIII, p. 437.

(7/5') *són*: “son” GB, Gr, FS i Rg.

tost simples: “cuax maners” Z⁵; “cito mansuescit” A; “cito mansuescunt” HaL; “cito mansuescent” HQ; “cito mansuescens” K; “cito mansuescit” Thomas, f. 41v^b, on segueix “et ideo pluribus odiosum”, igual que VB, llib. 16, cap. 20 i Gil (*De accipiter 2*), p. 182, l. 17-18 (f. 12r).

primer: “prim” Rg.

no són tost simples ne valen molt lo primer any <, però a la tercera muda valen més>: “no són cuax maners ne valen molt lo primer any <, però a la tercera muda valen més>” Z⁵; “Hoc genus non cito mansuescit, nec primo anno multum valet; in tertia vero mutatione omnibus prevalet” A; “nec cito mansuescunt, nec valent multum primum annum, sed in tertia mutacione prevalent” **Ha**; “Non cito mansuescent, nec primo anno multum valent, sed in tertia mutatione prevalent” **H**; “Non cito mansuescens, ut primo anno multum valens, sed tercio prevalent mutatione” K; “Nec cito mansuescunt, nec primo annos minus valent multum, licet tertia mutatione prevalent” L; “Hoc genus non cito mansuescent, nec primo anno multum valent, sed in tertia mutatione prevalent” Q; algunes alteracions a “non cito mansuescit, et ideo pluribus odiosum. Primo anno domacionis parum valet, secundo plus, tercio mutaciones a[u]cupat satis bene” Thomas, f. 41v^b; “non cito mansuescit. et ideo pluribus odiosum. Anno primo domacionis parum valet: secundo plus: tercio imitatione aucupat satis bene” VB, llib. 16, cap. 20; “Non cito mansuescit, et ideo pluribus odiosum. Anno primo domacionis parum valet, secundo plus, tertia mutacione aucupat satis bene” Gil (*De accipiter 2*), p. 182, l. 17-19 (f. 12r); “et est trop durs a fere le domesche; et por ce ne vaut il gaires la premiere annee, mais a la tierce est bons et debonaires” Latini, cap. 146, l. 14-16; “E és fort dur a afeytar, e per ço no vola [fr. vaut, ‘val’] gayre lo primer any, mas lo III any és bo e debonayre [fr. debonaires, ‘de bona niada’]” Copons, cap. CXLI, (3) l. 15-18; “y estos son bravos, y casi indomables” CORTÉS (1672), II, cap. VIII, p. 437.

(8/6') *terza*: “tercera” Gr i LP. | <però a la tercera muda valen més>. *La terza*: “<però a la tercera muda valen més>. Lo .III.” Z⁵; “in tertia vero mutatione omnibus prevalet. Tertium” A; “sed in tertia mutacione prevalent. Tertium” Ha; “sed in tertia mutatione prevalent. Tertium” HQ; “sed tercio prevalent mutatione. Tertium” K; “licet tertia mutatione prevalent. Tertium” L; “tercio mutaciones a[u]cupat satis bene. Tertium” Thomas, f. 41v^b; “tercio imitatione aucupat satis bene. Tertium” VB, llib. 16, cap. 20; “tercia mutacione aucupat satis bene. Tertium” Gil (*De accipiter 2*), p. 182, l. 19 (f. 12r). **Probable salt de *tertia* fins al *tertium* del següent sotscapítol a l'antecedent llatí traduït, ja que manca a ambdues traduccions catalanes.**

manera: “linatge” Z⁵.

con: “com” GB, Gr, FS i LP; “cō” Rg. | *axí con*: “a manera de” Z⁵.

terzol: Segueix “.I. pauch” Z⁵. | *La terza manera és axí con terzol*: “Lo .III. linatge és a manera de tersol **.I. pauch**” Z⁵, on, segons els llatins, la traducció correcta hagués estat ‘Lo .III. linatge és pauch, a manera de tersol’; “Tertium genus parvum, ad modum terciolorum” A; “Tertium genus est terciolum” Ha; “Tertium autem genus parvum est ad modum terciolorum” **HKQ**; “Tertium genus est parvum ad modum terciolorum” **L**; força alterat “Tertium genus accipitris est [n]isus parvus quidem respectu aliorum”

Thomas, f. 41v^b, on especifica la inclusió de l'esperver (molt probablement el prim) com un dels "llinatges" dels astors; "Tertium genus est nisus parvus quidem aliorum respectu" VB, llib. 16, cap. 20; "Tercium genus est nisus, parvus quidem aliorum respectu" Gil (*De accipiter 2*), p. 182, l. 19 (f. 12r); "Li petis est maindres des autres, a lois de terzel" Latini, cap. 146, l. 11; "Lo petit és menor e terçol" Copons, cap. CXLI, (2) l. 12, on "menor e terçol", fr. "maindres des autres, a lois de terzel"; "Los terceros son pequeños, respeto de los otros" CORTÉS (1672), II, cap. VIII, p. 437-38.

volen: "volent" Rg. | *leugerament volen*: "e són yvassos [ms. yvassoes]" Z⁵; "veloces" A; "veloces" Ha; "volaces sunt" HQ; "veloces sunt" KL; "sed tamen velox" Thomas, f. 41v^b, VB, llib. 16, cap. 20 i Gil (*De accipiter 2*), p. 182, l. 20 (f. 12r); "e tost volant" Copons, cap. CXLI, (2) l. 13. **Z⁵ potser HKLQ.**

tost: "meraveylosament" Z⁵; "cito" A; "mediocriter" HaHKLQ; "cito" Thomas, f. 41v^b, VB, llib. 16, cap. 20 i Gil (*De accipiter 2*), p. 182, l. 20 (f. 12r). **N segueix A i Z⁵ també o bé la darrera conté l'arrel correcta de la variant llatina HaHKLQ (o un "error" en la traducció a partir d'aquestes), essent més dependent del llatí.**

són manés: "son manes" GB, Gr, FS i Rg; "son manés" LP. | *he tost són manés*: "e meraveylosament són maners" Z⁵; "Huiusmodi aves cito mansuescunt" A; "sunt mediocriter assuescunt" Ha; "mediocriter mansuescunt" HKLQ; "cito mansuescit" Thomas, f. 41v^b, VB, llib. 16, cap. 20 i Gil (*De accipiter 2*), p. 182, l. 20 (f. 12r); "et mainiers" Latini, cap. 146, l. 12; "e entra tost en manera" Copons, cap. CXLI, (2) l. 13. **Z⁵ potser "error" a partir d'Ha o HKLQ.**

pexen: "són nodrits" Z⁵. | *delicadament pexen*: "e delicadament són nodrits" Z⁵; "nutriti [ms. nutriti]" A; "delicate nutriti volunt" Ha; "delicate nutriti" H; "delicate nutriti debet" K; "delicati nutrimenti" L; "delicati nutriti" Q; "et delicate nutriti vult" Thomas, f. 41v^b, VB, llib. 16, cap. 20 i Gil (*De accipiter 2*), p. 182, l. 20 (f. 12r); "et desirans de mangier" Latini, cap. 146, l. 12; "e volentarós a mengar" Copons, cap. CXLI, (2) l. 13-14.

tost: "leugerament" Z⁵; "leviter" AHaHKLQ; "leviter" Thomas, f. 41v^b, VB, llib. 16, cap. 20 i Gil (*De accipiter 2*), p. 182, l. 20 (f. 12r). **Z⁵ més dependent del llatí.**

he tost són manés, delicadament pexen e tost prenen: "e meraveylosament són maners, e delicadament són nodrits e prenen leugerament" Z⁵; "Huiusmodi aves cito mansuescunt, nutriti [ms. nutriti] leviter aucupant" A; "sunt mediocriter assuescunt, delicate nutriti volunt, leviter aucupatione" Ha, on text interromput al f. 170v; "mediocriter mansuescunt, delicate nutriti leviter aucupant" H; "mediocriter mansuescunt, delicate nutriti debet leviter aucupant" K; "mediocriter mansuescunt, delicati nutrimenti leviter aucupant" L; "mediocriter mansuescunt, delicati nutriti leviter aucupant" Q; "cito mansuescit et delicate nutriti vult et leviter aucupat" Thomas, f. 41v^b, on segueix "De niso quere inferius naturam totam in littera N. Capitulo de / niso. Quartum genus **frigellus** dicitur quem vulgariter **muscetum** dicimus, hic multo minor est niso, sed colore consimilis sicut nisus accipitri assimilatur in dispositione habitus et colore. Avis est que cito mansuescit, velox est ad volandum, alias ad volantum, leviter aucupat, et deliciose vult nutriti. Mutacione secunda vel tertia optimus fit" Thomas, f. 41v^b-42r^a, on especifica l'inclusió de l'esperver (probablement el terçol) com un dels "llinatges" dels astors; "cito mansuescit: et delicate nutriti vult et leviter aucupat" VB, llib. 16, cap. 20 i Gil (*De accipiter 2*), p. 182, l. 19-20 (f. 12r), on segueix "Quartum genus est **frogellus**: quem **mansuetum** dicimus: multo quidem minor: sed colore filis: sicut nisus accipitri et filis est in dispositione habitus et colore. Hec avis cito mansuescit: et delicate nutriti vult ac leviter aucupat. velox ad volatum" VB, llib. 16, cap. 20 i "Quartum genus est **derogellus**, quem **musce** tamen dicimus, multo quidem minor sed colore consimilis, sicut nisus accipitri consimilis est in dispositione habitus et colore. Hec avis cito

mansuescit et delicate nutriri vult ac leviter aucupat et velox est ad volandum” Gil (*De accipiter* 2), p. 182, l. 21-24 (f. 12r); “et est preus et mainiers et tost volans et desirans de mangier, et legier en oiseler” Latini, cap. 146, l. 11-13; “e és prous, e entra tost en manera, e tost volant e volentarós a mengar, e leuger a afaytar” Copons, cap. CXLI, (2) l. 12-14. | *La terza manera és axí con terzol, leugerament volen he tost són manés, delicadament pexen e tost prenen*: “Lo .III. linatge és a manera de tersol .I. pauch, e són yvassos [ms. yvassoes] e meraveylosament són maners, e delicadament són nodrits e prenen leugerament” Z⁵; “Tertium genus parvum, ad modum terciolorum veloces. Huiusmodi aves cito mansuescunt, nutriti [ms. nutriri] leviter aucupant” A; “Tertium genus est terciolum veloces, sunt mediocriter assuescunt, delicate nutriri volunt, leviter aucupatione” Ha, on text interromput al f. 170v; “Tertium autem genus parvum est ad modum terciolorum, volaces sunt, mediocriter mansuescunt, delicate nutriti leviter aucupant” H; “Tertium autem genus parvum est ad modum terciolorum, veloces sunt, mediocriter mansuescunt, delicate nutriri debet leviter aucupant” K; “Tertium genus est parvum ad modum terciolorum, veloces sunt, mediocriter mansuescunt, delicati nutrimenti leviter aucupant” L; “Tertium autem genus parvum est ad modum terciolorum, volaces sunt, mediocriter mansuescunt, delicati nutriti leviter aucupant” Q; “Tercium genus accipitris est [n]isus parvus quidem respectu aliorum, sed tamen velox; cito mansuescit et delicate nutriri vult et leviter aucupat” Thomas, f. 41v^b, on segueix “De niso quere inferius naturam totam in littera N. Capitulo de / niso. Quartum genus frigellus dicitur quem vulgariter muscetum dicimus, hic multo minor est niso, sed colore consimilis sicut nisus accipitri assimilatur in dispositione habitus et colore. Avis est que cito mansuescit, velox est ad volandum, alias ad volantum, leviter aucupat, et deliciose vult nutriri. Mutacione secunda vel tertia optimus fit” Thomas, f. 41v^b-42r^a; “Tertium genus est nisus parvus quidem aliorum respectu: sed tamen velox: cito mansuescit: et delicate nutriri vult et leviter aucupat” VB, llib. 16, cap. 20, on segueix “Quartum genus est frogellus: quem mansuetum dicimus: multo quidem minor: sed colore filis: sicut nisus accipitri et filis est in dispositione habitus et colore. Hec avis cito mansuescit: et delicate nutriri vult ac leviter aucupat. velox ad volatum” VB, llib. 16, cap. 20; “Tercium genus est nisus, parvus quidem aliorum respectu, sed tamen velox. Cito mansuescit et delicate nutriri vult et leviter aucupat” Gil (*De accipiter* 2), p. 182, l. 19-20 (f. 12r), on segueix “Quartum genus est derogellus, quem musce tamen dicimus, multo quidem minor sed colore consimilis, sicut nisus accipitri consimilis est in dispositione habitus et colore. Hec avis cito mansuescit et delicate nutriri vult ac leviter aucupat et velox est ad volandum” Gil (*De accipiter* 2), p. 182, l. 21-24 (f. 12r); “Li petis est maindres des autres, a lois de terzel, et est preus et mainiers et tost volans et desirans de mangier, et legier en oiseler” Latini, cap. 146, l. 11-13; “Lo petit és menor e terçol, e és prous, e entra tost en manera, e tost volant e volentarós a mengar, e leuger a afaytar” Copons, cap. CXLI, (2) l. 12-14; “Los terceros son pequeños, respeto de los otros, y son velocissimos, y fuertes de amansar; pero son muy delicados, y dan mucho en que entender en criarlos, y domarlos” CORTÉS (1672), II, cap. VIII, p. 437-38, on segueix “Los quartos, y vltimos son de cuerpo muy mas pequeños que los otros, y mas ligeros, y promptos para la caza, aunque son delicadissimos en el criarlos” CORTÉS (1672), II, cap. VIII, p. 438. | *.III. maneres ... prenen*: “Nec est silentio praetereundum quod Aquila et Theodotion et Symachus socius eorum omnia accipitrum genera falcones vocant et ea quatuor esse generum determinant, asturem primae quantitatis ponentes in genere primo, et asturem minorem quem tercelinum vocamus ponentes in genere secundo, et nisum in genere tertio, et muscetum in genere quarto: **quibus nullo modo consentiendum esse probat quod tercelinus invenitur in nido accipitris et muscetum in nido nisi reperitur: et ideo accipiter et tercelinus non differunt nisi**

sexu non specie quia accipiter est femina et tercelinus est masculus, et eundem modum differentiae habent nisus et muscetus: nisus enim est femina et muscetus est masculus' (AG, p. 1493, l. 4-14). **Segons aquest paràgraf i donat que cap dels manuscrits llatins conservats indica quatre llinatges d'accipiters, Albert Magne i la resta d'enciclopedistes seguiren Thomas de Cantimpré en aquest punt, corregint-lo Albert Magne d'acord amb la taxonomia moderna.**

<8.> *són*: “son” GB, Gr, FS i Rg.

appelatz: “appellatz” Gr i Rg.

falcons: Segueix “Rúbrica” Z⁵. | *Dels ocells qui són appelatz falcons*: “Dels falcons” Z⁵; “De falconibus” A; “Des faucons” Latini, cap. 149; “De falcons e de lur linatge” Copons, cap. CXLIV, l. 1. **Z⁵ més acurat.** | Aquest capítol correspon als capítols XIV-XXII de *Dels auzels cassadors*, vv. 345-428, Latini, cap. 149 i Copons, cap. CXLIV. | **Indici d'un possible origen oriental de l'Epistola segons la classificació dels ocells perquè dos dels llinatges són desconeguts per a Daudé de Pradas “De falcons hi a .vii. linhatges / mas los dos tenc per trop salvatges, / car anc no'n ac en sest país, / ni ieu no vi home qu'en vis” (Dels auzels cassadors, vv. 345-48), concretament el sisè llinatge (“Lo seizes a nom surpunic; / aquest es l'uns d'aquetz qu'ieu dic, / que non vi ome l'agues vist; / per so m'en passarai de cist” vv. 3389-92).**

(2/2') *Dels*: “Els” Gr.

són: “son” GB, Gr, FS i Rg.

apelats: “appelats” GB i FS; “appellatz” Rg.

són: “son” GB, Gr, FS i Rg.

.VII.: “.VII.” Z⁵; “septem” AHaKLQ; “<septem>” H; “octo” Thomas, f. 41v^a, tot i que a l'inici de la versió estableix “Falconium genera sunt septem, sicut Aquila et Symachus et Theodocion [...]”; “octo” VB, llib. 16, cap. 71, dins “Ex libro de naturis rerum. [...] Scripserunt aquila simachus et theodocion epistolam ptolemeo regi egypti: in qua tractaverunt de avibus nobiles et earum medicinis: de qua tam hic pauca commemorare sufficiat. Falconum genera sunt octo. Primum est quod lanarium dicitur: et in duo genera subdividitur”; “.vii.” Latini, cap. 149, l. 1; “VII” Copons, cap. CXLIV, l. 2.

maneres: “maner es” Gr; “manieres” Rg; “linatges” Z⁵ i Copons, cap. CXLIV, l. 2; “lignies” Latini, cap. 149, l. 1. | *Dels ocells qui són apelats falcons són .VII. maneres*: “Dels ocells qui són apelats falcons són .VII. linatges” Z⁵; “Volucrum que falcones appellantur septem sunt genera” A, “Volucrum que falcones appellantur septem genera sunt” Ha; “Falconum vero <septem> sunt genera” H; “Falconum septem sunt genera” KL; “Falconum vero septem sunt genera” Q; “Falconum octo sunt genera” Thomas, f. 41v^a, tot i que a l'inici de la versió estableix “Falconium genera sunt septem, sicut Aquila et Symachus et Theodocion [...]”; “Falconum genera sunt octo” VB, llib. 16, cap. 71; “Faucons sont de .vii. lignies” Latini, cap. 149, l. 1; “Falcons són de VII linatges” Copons, cap. CXLIV, l. 2.

apelat: “appellat” Rg.

dels quals: “del qual” Rg.

són: “son” GB, Gr, FS i Rg.

maneres: “linatges” Z⁵; “manieres” Latini, cap. 149, l. 3; “maneres” Copons, cap. CXLIV, l. 4. | *Lo primer és apelat laner, dels quals són .II. maneres*: “Lo primer és apelat laner, del qual són .II. linatges” Z⁵; “[Primum genus appellatur lanarium, cuius duo sunt genera]” A, on llacuna omplerta a partir d'Ha per interrupció del text després

de “genera” degut a pèrdua d’un foli, “Primum genus appellatur lanarium, cuius duo sunt genera” Ha, on el text reprèn al final del f. 175v, després d’haver estat interromput al f. 170v; “Primum lanerium appellatur, cuius duo sunt genera” HQ; “Primum laneaum vel lanerium appellatur, cuius duo sunt genera” K; “Primum laneriis appellatur” L; “primum quod appellatur lanarium, cuius duo sunt genera” Thomas, f. 41v^a; “Primum est quod lanarium dicitur: et in duo genera subdividitur” VB, llib. 16, cap. 71; “Dont la premiere est faucon lanier, ki est autresi come vilains entre les autres; et cist meismes est devisés en .ii. manieres” Latini, cap. 149, l. 1-3; “D’on lo primer és falcó laner, qui és axí com pagès [fr. vilains, trad. grosser, menyspreable] entre los altres. Aquest és departit en II maneres” Copons, cap. CXLIV, l. 2-4. | *Dels ocels qui són apelats falcons són .VII. maneres. Lo primer és apelat laner, dels quals són .II. maneres*: “Dels ocels qui són apelats falcons són .VII. linatges. Lo primer és apelat laner, del qual són .II. linatges” Z⁵; “Volucrum que falcones appellantur septem sunt genera. [Primum genus appellatur lanarium, cuius duo sunt genera]” A, on llacuna omplerta a partir d’Ha per interrupció del text després de “genera” degut a pèrdua d’un foli, “Volucrum que falcones appellantur septem genera sunt. Primum genus appellatur lanarium, cuius duo sunt genera” Ha, on el text reprèn al final del f. 175v, després d’haver estat interromput al f. 170v; “Falconum vero <septem> sunt genera. Primum lanerium appellatur, cuius duo sunt genera” H; “Falconum septem sunt genera. Primum laneaum vel lanerium appellatur, cuius duo sunt genera” K; “Falconum septem sunt genera. Primum laneriis appellatur” L; “Falconum vero septem sunt genera. Primum lanerium appellatur, cuius duo sunt genera” Q; “Falconum octo sunt genera: primum quod appellatur lanarium, cuius duo sunt genera” Thomas, f. 41v^a; “Ex libro de naturis rerum. [...] Scripserunt aquila simachus et theodocion epistolam ptolemeo regi egypti: in qua tractaverunt de avibus nobiles et earum medicinis: de qua tam hic pauca commemorare sufficiat. Falconum genera sunt octo. Primum est quod lanarium dicitur: et in duo genera subdividitur” VB, llib. 16, cap. 71; “Dont la premiere est faucon lanier, ki est autresi come vilains entre les autres; et cist meismes est devisés en .ii. manieres” Latini, cap. 149, l. 1-3; “Falcons són de VII linatges. D’on lo primer és falcó laner, qui és axí com pagès [fr. vilains, trad. grosser, menyspreable] entre los altres. Aquest és departit en II maneres” Copons, cap. CXLIV, l. 2-4.

(3/3’) *ab*: “al” Rg.

e bec: “e el bech” Z⁵; “rostrum” HQ; “et rostrum” K; manca Ha(A?)L; “rostrum” Thomas, f. 41v^a i VB, llib. 16, cap. 71; “lo bech e les ungles [‘lo bec e les ungles’: Carm. ‘et le bek et eles longues’, trad. ‘bec i ales llargues’], e coha curta” Copons, cap. CXLIV, l. 5-6.

mas: “Ma” GB.

de àguila: “de anguila” N; “d’anguila” GB, FS i Rg; “d’ auguila” Gr; “d’ànguila” LP; “d’ànguila” Z⁵. | *mas los peus ha de àguila*: “mas los peus ha de anguila” N; “mas los peus d’ànguila” Z⁵; “pedes habens aquilinos” Ha(A?); “pedes vero aquilinos habens” HQ; “pedes aquilinos habens” K; “aquilinos vero pedes habens” L; “habent. Pedes ut aquila” Thomas, f. 41v^a; “pedes ut aquila” VB, llib. 16, cap. 71; “et piés aglentins” Latini, cap. 149, l. 5; “e peus aguilenys” Copons, cap. CXLIV, l. 6.

són: “son” GB, Gr, FS i Rg.

afaytatz: “afaytats” Rg.

los quals són afaytatz ab gran afayn: “los quals són afaytats ab gran afany” Z⁵; “quod difficile fit mansuetum” Ha(A?); “quod vix mansuescunt” H; “et vix mansuescunt” K; “quod vix mansuescint unum” L; “qui vix mansuescunt” Q; “quod cum gravi labore habilitantur ad aucupandum” Thomas, f. 41v^a; “quod cum gravi labore habilitatur ad

aucupandum” VB, llib. 16, cap. 71; “est bons, ja soit il durs a adouber” Latini, cap. 149, l. 5; “és bo, jassia dur a faytar” Copons, cap. CXLIV, l. 6. **NZ⁵ coincideixen entre sí però no plenament amb cap dels llatins conservats.**

ayn: “aynn” LP.

ayn e: “ayn, et” GB; “anyn, &” Rg.

e prenen lo segon ayn e lo tercer noblament: “<i prenen el segon any i el tercer noblement>” Z⁵; “Sed secundo anno vel tertio egregie aucupatur” **Ha(A?)**; “Anno secundo vel tertio plurium valet” HQ; “Vero anno secundo et tertio plurium valet” K; “Secundo vel tertio anno plurium valet” L; “sed habilitatum secundo et tertio anno egregium et in volatu” Thomas, f. 41v^a; “habilitatum tamen in secundo et tertio anno egregium est in volatu” VB, llib. 16, cap. 71; “Mais ki le fait muer .iii. fois, il peut penre tous oiseaus” Latini, cap. 149, l. 6; “mas qui·l muda tres vegades pot ab ell pendre tots ocells” Copons, cap. CXLIV, l. 7. **Manca a Z⁵ | la .I. ab cap e bec gros mas los peus ha de àguila, los quals són afaytatz ab gran afayn, e prenen lo segon ayn e lo tercer noblament**: “la .I. ab cap gros e el bech, mas los peus d’àguila, los quals són afaytats ab gran afany <i prenen el segon any i el tercer noblement>” Z⁵; “Unum capud grossum, pedes habens aquilinos, quod difficile fit mansuetum. Sed secundo anno vel tertio egregie aucupatur” Ha(A?); “Unum caput grossum rostrum, pedes vero aquilinos habens, quod vix mansuescunt. Anno secundo vel tertio plurium valet” H; “Unum caput grossum et rostrum pedes aquilinos habens, et vix mansuescunt. Vero anno secundo et tertio plurium valet” K; “Unum grossum aquilinos vero pedes habens, quod vix mansuescunt unum. Secundo vel tertio anno plurium valet” L; “Unum caput grossum rostrum, pedes vero aquilinos habens, qui vix mansuescunt. Anno secundo vel tertio plurium valet” Q; “unum caput et rostrum grossa habent. Pedes ut aquila, quod cum gravi labore habilitantur ad aucupandum, sed habilitatum secundo et tertio anno egregium et in volatu” Thomas, f. 41v^a; “quorum unum habet caput et rostrum crossa: pedes ut aquila: quod cum gravi labore habilitatur ad aucupandum: habilitatum tamen in secundo et tertio anno egregium est in volatu” VB, llib. 16, cap. 71; “l’altre, que ha gros cap, lo bech e les ungles [‘lo bech e les ungles’: Carm. ‘et le bek et eles longues’, trad. ‘bec i ales llargues’], e coha curta e peus aguilenys, és bo, jassia dur a faytar, mas qui·l muda tres vegades pot ab ell pendre tots ocells” Copons, cap. CXLIV, l. 5-7.

(4/4’) *de menor*: “de menor” Z⁵; “minoris” **Ha(A?)Q**; “maioris” H; “maioris [?]” K; manca sotscapítol L; “minoris” Thomas, f. 41v^a i VB, llib. 16, cap. 71; “ki ont la teste petite” Latini, cap. 149, l. 3; “qui ha cap petit” Copons, cap. CXLIV, l. 4.

la qual és au vil ha tothom: “la qual es anuil ha tothom” N, amb lectura dubtosa de ‘anuil’ a la darrera vocal; “la qual es anial ha tot hom” GB i FS; “lo qual es amich ha tothom” Gr; “la qual és a vvil ha tot hom” LP; “la qual es aniul a tot hom” Rg; “lo qual és au vil [ms. alt sil] a tothom” Z⁵; “quod ab omnibus vile reputatur” **Ha(A?)**; “quod nichil valet” H; “quod non valet” K; manca sotscapítol L; “qui nichil valet” Q; “et ab hominibus vile habetur” Thomas, f. 41v^a; “et vile reputatur” VB, llib. 16, cap. 71; “et sont communement appelez faulcons villains, et telz sont bons” fr. LP; “ne vaut rien du monde” Latini, cap. 149, l. 3-4; “no val res” Copons, cap. CXLIV, l. 4-5. **Corrupció a NZ⁵, probablement per lectura dificultosa a l’antecedent comú, potser llatí.** | *l’altre és de menor estament, la qual és au vil ha tothom*: “altre és de menor estament, lo qual és au vil [ms. alt sil] a tothom” Z⁵; “Aliud stature minoris, quod ab omnibus vile reputatur” **Ha(A?)**; “Aliud maioris stature quod nichil valet” H; “Aliud maioris [?] stature quod non valet” K; manca sotscapítol L; “Aliud minoris stature qui nichil valet” Q; “Aliud vero genus lanarii stature minoris est et ab hominibus vile habetur” Thomas, f. 41v^a; “Alterum vero stature minoris est et vile reputatur” VB, llib. 16, cap. 71; “dont

li .i. ki ont la teste petite ne vaut rien du monde” Latini, cap. 149, l. 3-4; “d’on la hu, qui ha cap petit, no val res” Copons, cap. CXLIV, l. 4-5.

(5/5’) *segona*: “seconda” Rg.

manera: “linatge” Z⁵ i Copons, cap. CXLIV, (2) l. 8; “lignie” Latini, cap. 149, l. 7.

aus pelegrins: “palagrí” Z⁵; “peregrinum” **Ha(A?)HKQ**; “peregrinis” L; “falconum peregrinum” Thomas, f. 41v^a; “falconum peregrinum” VB, llib. 16, cap. 71; “faucon ke l’en apiele pelerins, pour çou que nus ne trueve son nit, ains est pris autresi comme en pelerinage” Latini, cap. 149, l. 7-8; “falcó que hom apella pelegrí, per tal com negú no troba lo seu niu, ans és pres axí com en peregrinatge” Copons, cap. CXLIV, (2) l. 8-10.

Z⁵ més acurat.

leus: “leuger” Z⁵; “satis utile, facile” Ha(A?); “facilime” HLQ; “facile” K; “de facili” Thomas, f. 41v^a; manca VB, llib. 16, cap. 71; “leger” fr. LP; “mout legiers” Latini, cap. 149, l. 9; “molt leuger” Copons, cap. CXLIV, (2) l. 10.

és leus de nudrir: “és leuger de nodrir” Z⁵; “satis utile, facile ad nutriendum est” **Ha?(A?)**, però amb excés respecte a les catalanes; “facilime nutritur” HQ; “facile nutritur” K; “facilime nutritur” L; “de facili (h)abilitatur volatui” Thomas, f. 41v^a, on variant similar a 8(12/12’); manca VB, llib. 16, cap. 71; “et mout cortois et vaillans et de bone maniere” Latini, cap. 149, l. 8-9; “e és molt leuger a afaytar e cortès e avinent e valent [‘cortès ... valent’, fr. ‘mout cortois et vaillans et’], de bona manera” Copons, cap. CXLIV, (2) l. 10-11. | *La segona manera és aus pelegrins, lo qual és leus de nudrir*: “Lo segon linatge és palagrí, lo qual és leuger de nodrir” Z⁵; “Secundum genus peregrinum dicitur, quod satis utile, facile ad nutriendum est” H?(A?); “Secundum genus peregrinum dicitur, quod facilime nutritur” HQ; “Secundum genus peregrinum dicitur, quod facile nutritur” K; “Secundum genus peregrinis dicitur, quod facilime nutritur” L; “Secundum genus falconum peregrinum dicitur, quod de facili (h)abilitatur volatui” Thomas, f. 41v^a; “Secundum genus falconum peregrinum dicitur; et hoc duabus de causis. Quarum una est: quod semper de terra in terra peregrinatur. Secunda secundum opinionem falconiorum quam(?) videlicet nescitur nidus eius que(?) in altissimis perruptis montium nidus construunt nec aditus ad nidum patet nisi desusper a cacumine montium: homine per funem submisso” VB, llib. 16, cap. 71, extret d’AG, p. 1461, l. 21 i següents; “La seconde lignie est faucon ke l’en apiele pelerins, pour çou que nus ne trueve son nit, ains est pris autresi comme en pelerinage; et est mout cortois et vaillans et de bone maniere” Latini, cap. 149, l. 6-9; “Lo segon linatge és falcó que hom apella pelegrí, per tal com negú no troba lo seu niu, ans és pres axí com en peregrinatge; e és molt leuger a afaytar e cortès e avinent e valent [‘cortès ... valent’, fr. ‘mout cortois et vaillans et’], de bona manera” Copons, cap. CXLIV, (2) l. 8-11.

(6/6’) *terza*: “terça” Gr.

manera: “linatge” Z⁵.

montasí: “moncasi” Gr. | Segueix “et hoc asperius et subtilius dicitur” Thomas, f. 41v^a. | *La terza manera és montasí*: “Lo ters linatge és muntesi” Z⁵; “Tertium genus montaneum est” **Ha(A?)**; “Tertium genus montanum [ms. motanus] est” **H**; “Tertium genus montanum est” **K**; “Tertium genus montanum [ms. montanus] est” **L**; “Tertium genus montanum est” **Q**; “Tercium genus montanum dicitur et hoc asperius et subtilius dicitur” Thomas, f. 41v^a; “Tertium genus montanum dicitur breve et spissum valde in corpore: et precipue est brevis caude et spisse: pectoris valde rotundi et magni: et fortium crurum et brevium respectu quantitatis corporis sui: nodosorum pedum et fortinum unguium: et hoc in consuetudine habe que(?) frequenter respicit pedes. Et est in dorso et exterius in alis coloris cinerei. Hoc genus ferum est: malorum morum et

tracundum inconstantis ire” VB, llib. 16, cap. 71, extret d’AG; “La tierce lignie est faucon montardis; assés est connus par tous lieux; et puis k’est privés, il ne s’enfuira jamés” Latini, cap. 149, l. 10-11; “Lo III és falcó muntarí; prou és conegut per tots lochs; e pus que és privat, jamés no fugirà” Copons, cap. CXLIV, (3).

(7/7’) *manera*: “linatge” Z⁵; “genus” **Ha?(A?)**; manca HKLQ; “genus” Thomas, f. 41v^a i VB, llib. 16, cap. 71.

gris: **probable lectura de griseum per grineum**; “grifau” Z⁵; “grineum” **Ha?(A?)**; “grueeum” HQ; “gruerum” K; “gruerium” L; “griefz” fr. LP; “gentil ou gruer” Latini, cap. 149, l. 12; “gentil e gruer” Copons, cap. CXLIV, (4), l. 14. Al tractat àrab de falconeria més antic conservat, apareix la forma Ar. *akdar*, ‘«griset» (surnom du faucon Sacre)’; per a la descripció de les tonalitats del plomatge de diferents espècies i subespècies d’ocells de caça, el mateix tractat utilitza Ar. *asbahağ/ısbahağ*, ‘(pers. *spahar* = ciel) gris bleuté, bleu céruleén (manteau des Éperviers et de certains Autours)’, *armak*, ‘gris cendré’ i *aşhab*, ‘gris perle, pâle’ (*Ğitrif*, p. 191, 192, 215). | *La .III. manera és gris*: “Quartum genus grineum appellatur” **Ha?(A?)**; “Quartum grueeum” HQ; “Quartum gruerum” K; “Quartum est gruerium” L; “Lo IIII és falcó gentil e gruer” Copons, cap. CXLIV, (4) l. 14.

la qual és appellada gentil vulgarment: “lo qual és apelat volgarment gentil” Z⁵; “quod vulgo gentile dicitur” **Ha?(A?)**; “quod vulgo gentilis appellatur nomine” HQ; manca K; “quod a v. gentile nuncupatur” L; “Quartum genus pedibus et cruribus ceruleum est, unde et nomen accepit” Thomas, f. 41v^a; “Quartum genus pedibus et cruribus ceruleum: unde et nomem accepit” VB, llib. 16, cap. 71; “gentil ou” Latini, cap. 149, l. 12; “gentil e” Copons, cap. CXLIV, (4), l. 14. **NZ⁵ coincideixen i s’acosten a Ha?(A?)L**

e <és> noble: “e nobla de noble” N, Gr i LP; “et nobla de noble” GB; “& nobla de noble” FS i Rg; “és noble” Z⁵.

de nom e: “nom” Gr; “denom” LP.

de: “d” Rg.

presó: “persona” N, GB, Gr, LP, FS i Rg; “presó” Z⁵; “aucupatione” **Ha?(A?)KL**; “anticipatione [Abeele nota corregir]” HQ. | *e <és> noble de nom e de presó*: “e és noble de nom e de presó” Z⁵; “quod nomine et aucupatione egregium est” **Ha?(A?)**; “et anticipatione [Abeele nota corregir] egregium” HQ; “et est aucupatione egregium” K; “nomine et aucupatione egregium” L. | *la qual és appellada gentil vulgarment, e <és> noble de nom e de presó*: “quod vulgo gentile dicitur, quod nomine et aucupatione egregium est” **Ha?(A?)**; “quod vulgo gentilis appellatur, nomine et anticipatione [Abeele nota corregir] egregium” HQ; “et est aucupatione egregium” K; “quod a v. gentile nuncupatur, nomine et aucupatione egregium” L. | *La .III. manera és gris, la qual és appellada gentil vulgarment, e <és> noble de nom e de presó*: “Lo quart linatge és grifau, lo qual és apelat volgarment gentil, e és noble de nom e de presó” Z⁵; “Quartum genus grineum appellatur, quod vulgo gentile dicitur, quod nomine et aucupatione egregium est” **Ha?(A?)**; “Quartum grueeum, quod vulgo gentilis appellatur, nomine et anticipatione [Abeele nota corregir] egregium” HQ; “Quartum gruerum, et est aucupatione egregium” K; “Quartum est gruerium, quod a v. gentile nuncupatur, nomine et aucupatione egregium” L; força alterat a “Quartum genus pedibus et cruribus ceruleum est, unde et nomen accepit. Hoc primo et secundo anno nobile, tercio vero anno vilissimum reputatur” Thomas, f. 41v^a i “Quartum genus pedibus et cruribus ceruleum: unde et nomem accepit: hoc primo et secundo anno nobile: quinto anno vilissimum est” VB, llib. 16, cap. 71; “La quarte lignie est faucon gentil ou gruer, qui vaut mieus que li autre; més il n’a mestier a home sans cheval, car trop il convient ensivre. Et tant sachés que de ces .iiii. lignies vous devés eslire celi ki a

plus petit chief” Latini, cap. 149, l. 11-15; “Lo IIII és falcó gentil e gruer, que val més que·ls altres; mas no ha mester hom a peu, car li cové molt seguir. E sapiats que de aquests III linatges vós devets triar lo qui ha pus petit cap” Copons, cap. CXLIV, (4).

(8/8’).V^a.: “quinta” LP; “V.” Rg.

manera: “linatge” Z⁵.

gathene: “gathena” GB i FS; “gachetin” Gr; “gatheñ (?)” LP; “Gathena” Rg; “ganteu” Z⁵; “girreum” Ha?(A?); “guteum” H; “scilice guncrum (?)” K; “girceum” L; “nureum” Q; “griffains” fr. LP; és probable que a aquest (sinó, al ‘gris’) correspongui “*gerfeum*” SMETS (2007b, p. 339, en lectura personal de la traducció francesa conservada al ms. Lió, BM, 765); “girfauq” Latini, cap. 149, l. 15; “grifaut” Copons, cap. CXLIV, (5) l. 18. **NZ⁵ properes (cal tenir present la possibilitat d’un trasllat de la ‘n’ abreuçada i d’una confusió u/n per part del copista) i divergents respecte a les llatines conservades.** | *La .V^a. manera és dita gathene*: “Lo quint linatge és ganteu” Z⁵; “Quintum genus girreum vocatur” Ha?(A?); “Quintum genus guteum” H; “Quintum genus scilice guncrum (?)” K; “Quintum genus est girceum” L; “Quintum genus nureum” Q; “La quinte lignie est girfauq” Latini, cap. 149, l. 15; “Lo V és grifaut” Copons, cap. CXLIV, (5) l. 18. **Per sintaxi, N versió Ha?(A?) i Z⁵ potser L.**

lo qual: “quod” **Ha(A?)HLQ**; “et” K.

de: “d” Rg.

preson aspre: “person aspre” GB, Gr, FS i Rg; “person’aspre” LP.

subtill: “subtil” Gr. | *presciós, de preson aspre e subtill*: “prous, de presó aspre e bel [ms. prous de presó après és bel]” Z⁵; “preciosius, aucupando subtilius et asperius” **Ha(A?), amb inversió d’adjectius respecte a ambdues catalanes**; “preciosius, et aucupando asperius et subtilius” HLQ; “preciosissimus, et aucupacione asperius et subtilius” K; “gracile et longum in dispositione est citissimum in volatu” Thomas, f. 41v^b; “gracile et longum est in dispositione: exertissimum in volatu” VB, llib. 16, cap. 71; “ki sormonte toz oiseaus de son grant, et est fors et aspres et fiers et engigneus, et bienheureus en cachier et en prendre” Latini, cap. 149, l. 15-17; “que sobrepuge tots los altres de son gran, e és fort, aspre e ergullós e ginyós, e ben costumad en caçar e en pendre” Copons, cap. CXLIV, (5) l. 18-20. **L’ordre dels adjectius a NZ⁵ s’avé més amb la versió curta.** | *La .V^a. manera és dita gathene, lo qual és presciós, de preson aspre e subtill*: “Lo quint linatge és ganteu, lo qual és prous, de presó aspre e bel [ms. prous de presó après és bel]” Z⁵; “Quintum genus girreum vocatur, quod est preciosius, aucupando subtilius et asperius” Ha(A?); “Quintum genus guteum, quod est preciosius, et aucupando asperius et subtilius” H; “Quintum genus scilice guncrum (?), et est preciosissimus, et aucupacione asperius et subtilius” K; “Quintum genus est girceum, quod est preciosius, et aucupando asperius et subtilius” L; “Quintum genus nureum, quod est preciosius, et aucupando asperius et subtilius” Q; força alterat a “Quintum vero genus / gracile et longum in dispositione est citissimum in volatu” Thomas, f. 41v^{ab} i “Quintum genus gracile et longum est in dispositione: exertissimum in volatu” VB, llib. 16, cap. 71; “La quinte lignie est girfauq, ki sormonte toz oiseaus de son grant, et est fors et aspres et fiers et engigneus, et bienheureus en cachier et en prendre” Latini, cap. 149, l. 15-17; “Lo V és grifaut, que sobrepuge tots los altres de son gran, e és fort, aspre e ergullós e ginyós, e ben costumad en caçar e en pendre” Copons, cap. CXLIV, (5).

(9/9’).VI^a.: “sexta” LP; “VI.” Rg.

manera: “linatge” Z⁵.

sobretotz: “sobre tots” GB, FS i Rg; “sobre totz” Gr i LP; “*superatutum*” Z⁵; “supraiunceum” Ha(A?); “sirpunicum” H; “sedecintum” K; “[**manca quelcom?**]” L;

“firpunicum” Q; “supranicum” Thomas, f. 41v^b i VB, llib. 16, cap. 71; “*suppiuncium*”? SMETS (2007b, p. 339, en lectura personal de la traducció francesa conservada al ms. Lió, BM, 765); “sorpoint” Latini, cap. 149, l. 17; “surponit” Copons, cap. CXLIV, (6) l. 21. **NZ⁵ properes i divergents respecte als testimonis llatins. És possible que Z⁵ ofereixi la forma llatina original que N tradueix. Probablement Dels auzels cassadors segueix una versió propera a H o Q, ja que utilitza la forma “surpunic” v. 389.**

la quall: “laqual” Rg.

ha: “és” Z⁵.

àguil·la: “angilla” N, GB, FS i Rg; “augila” Gr; “àguyla” Z⁵.

àguil·la blanca: “àguyla blanca” Z⁵; “aquile albe” Ha(A?); “aquile” HKLQ; “aquile” Thomas, f. 41v^b i VB, llib. 16, cap. 71; “aigle blanche” Latini, cap. 149, l. 18; “àguila blanca” Copons, cap. CXLIV, (6) l. 22.

que: “qen” Gr.

e: manca Gr.

e <les ales i>: “e <en les ales i>” Z⁵; “et alis” Ha(A?); “, alis” HKQ; manca paràgraf L; “, alis” Thomas, f. 41v^b; “et alis” VB, llib. 16, cap. 71; “et des eles” Latini, cap. 149, l. 18; “de les ales” Copons, cap. CXLIV, (6) l. 22. **La coincidència en l’absència a NZ⁵ remet a un salt d’igual a igual en el seu antecedent comú.**

get: “bech” Z⁵. | *lo get*: “loget” Rg.

exceptat que los peus e <les ales i> los huyls e en lo get e en altres coses sembla falchon: “enceptat que en los peus e <en les ales i> en los uyls e al bech e en altres cosas sembla falcó” Z⁵; “hoc excepto quod in pedibus et alis griseo assimilatur falconi” Ha(A?); “ex toto quod in pedibus, alis et oculis si deo (?) falconi assimilatur” H; “ex toto nisi quod pedibus, alis et oculis falconi assimilatur” K; manca L; “excepto [ms. ex toto] quod in pedibus, alis et oculis mico (?) falconi assimilatur” Q; “excepto eo quod in pedibus, alis et oculis gutteo assimilatur falconi” Thomas, f. 41v^b; “excepto eo quod in pedibus et alis et oculis gutteo assimilatur falconi” VB, llib. 16, cap. 71; “més des oils et des eles et dou bek et d’orguel est il samblable a girfauc, ja soit ce que je n’ai home trové ki le veist onques” Latini, cap. 149, l. 18-20; “mas de les ales, dels uls e del bec resemble grifalt, encara d’argull, jassia que no he trobat hom que jamés n’age vist” Copons, cap. CXLIV, (6) l. 22-24. **NZ⁵ properes (cal destacar que ‘get’ N per ‘bech’ Z⁵ és més deponent del llatí, normalment ‘rostrum, -is’ amb accepció de bec) i divergents respecte als testimonis llatins.**

falchon: “falcon” Rg. | *La .VI^a. manera és sobretot, la quall ha semblansa d’àngilla blanca, exceptat que los peus e los huyls e en lo get e en altres coses sembla falchon*: “Lo .VI. linatge és dit *superatutum*, lo qual és semblansa d’àguyla blanca, enceptat que en los peus e en los uyls e al bech e en altres cosas sembla falcó” Z⁵; “Sextum genus supraiunceum dicitur, et fert similitudinem aquile albe, hoc excepto quod in pedibus et alis griseo assimilatur falconi” Ha(A?); “Sextus genus sirpunicum dicitur, fere similitudinem aquile habet excepto [ms. ex toto] quod in pedibus, alis et oculis si deo (?) falconi assimilatur” H; “Sextum genus dicitur sedecintum, fere similitudinem habens aquile excepto [ms. ex toto nisi] quod pedibus, alis et oculis falconi assimilatur” K; “Sextum genus est quod fere habet similitudinem aquile assimilatur” L; “Sextum genus firpunicum dicitur, fere similitudinem aquile habet excepto [ms. ex toto] quod in pedibus, alis et oculis mico (?) falconi assimilatur” Q; “Sextum genus supranicum dicitur, quod habet similitudinem aquile, excepto eo quod in pedibus, alis et oculis gutteo assimilatur falconi” Thomas, f. 41v^b; “Sextum genus supranicum dicitur: quod fere habet similitudinem aquile: excepto eo quod in pedibus et alis et oculis gutteo assimilatur falconi” VB, llib. 16, cap. 71; “La sisime lignie est sorpoint; cist est molt

grans et resamble aigle blanche, més des oils et des eles et dou bek et d'orguel est il samblable a girfauc, ja soit ce que je n'ai home trové ki le veist onques" Latini, cap. 149, l. 17-20; "Lo VI és surponit [fr. sorpoint]; aquest és molt gran e semble àguila blanca, mas de les ales, dels uls e del bec resemble grifalt, encara d'argull, jassia que no he trobat hom que jamés n'age vist" Copons, cap. CXLIV, (6).

(10/10') *és*: manca Ha?(A?); "est" **HKLQ**.

bretón: "britànich" Z⁵; "britannium" **Ha(A?)**, **més proper a N**; "britannicum" **HKLQ**, **més proper a Z⁵**; "Britanicum" Thomas, f. 41v^b; "britannicum" VB, llib. 16, cap. 71; "sacrum" i "britannicum" AG, lib. XXIII, tract. un., cap. V., p. 1457, l. l. 31 i 32; "bretégnu" i "bretaingnu" fr. LP; "bretón" Latini, cap. 149, l. 20 i Copons, cap. CXLIV, (7) l. 25. | *linatge és bretón*: "linatge és britànich" Z⁵; "genus britannium" Ha(A?); "genus est britannicum" **HLQ**; "est britannicum" K; "genus Britannicum est" Thomas, f. 41v^b; "genus britannicum est" VB, llib. 16, cap. 71; "lignie est bretón, que li plusour apelent rodion" Latini, cap. 149, l. 20-21; "linatge és bretón, que·ls de més appellen falcodrins [fr. falc rodion]" Copons, cap. CXLIV, (7) l. 25-26.

lo qual: "loqual" Rg.

tota: "tots" Rg.

ha principat: "ha principat" Z⁵; "optinet principatum" **Ha(A?)K**; "optinet primatum" **HQ**; "**habet** primatum" L; "obtinat principatum" Thomas, f. 41v^b i VB, llib. 16, cap. 71; "ont la seignourie" fr. LP; "c'est le roi et le sire" Latini, cap. 149, l. 21; "és lo rey e senyor" Copons, cap. CXLIV, (7) l. 26.

sobre totz: "sobretotz" Gr.

lo qual pren tota au e ha principat sobre totz ocells de cassa: "és de tota au prenent, e de totes aqueles que prenen ha principat" Z⁵; "quod omnium avium aucupantium et earum que aucupio capiuntur tantum optinet principatum" **Ha(A?)**; "quod omnium avium aucupationi [ms. autumacioni] optinet primatum" H; "et omni anno optinet aucupationi [ms. aucupancium] optinet principatum" K; "quod omnium avium aucupationi [ms. autumacioni] habet primatum" L; "quod omnium avium aucupationi [ms. aucupancium] optinet primatum" Q; "et illud omnium avium aucupancium obtinet principatum" Thomas, f. 41v^b; "quod omnium avium aucupantium obtinet principatum" VB, llib. 16, cap. 71; "c'est le roi et le sire de toz oiseaus" Latini, cap. 149, l. 21; "açò és lo rey e senyor de tots altres ocells" Copons, cap. CXLIV, (7) 26.

sí: "si" GB, Gr, FS i Rg.

no gosa: "nogosa" Rg.

denant: "devant" LP; "d'uant" Rg.

sí que neguna no gosa pendre denant ell ni volar sobre ell volant: "axí que neguna davant aquel no gosa pendra ne neguna au no gosa volar aquel volant sobra" Z⁵; "ut nec avis coram eo audeat volitare" Ha(A?); "in tantum vero quod avis alia coram eo non audeat aucupare [ms. autumare], nec super eum volare" **H**; "nam avis alia coram eo non audeat aucupare, nec super eum volare" **K**; "in tantum quod avis alia coram eo non audeat aucupare [ms. autumare], nec supra eum volare" **L**; "in tantum quod avis alia non audeat coram eo aucupare [ms. autumare], nec super eum volare" **Q**; "ut nec avis coram eo audeat aucupari nec aliarum avium aliqua ipsa desuper volitante audeat volitare" Thomas, f. 41v^b; "ut nec ulla avis coram eo aucupari vel etiam volitare audeat ipsa desuper volitante" VB, llib. 16, cap. 71; "car il n'est nus ki ose voler devant lui, ains chiet toz estordis, en tel maniere que on le peut penre comme s'il fust mors. Neis l'aigle meismes, pour la pour de lui, n'ose aparoir la ou il est" Latini, cap. 149, l. 21-24; "car no és negú qui gosa volar a son encontre ni denant ell, ans cau stordit en terra, en tal manera que hom lo poria pendre com si fos mort. E l'aguila matexa [segueix fr.

por la poour de lui] no gosa parèxer lla on ell és” Copons, cap. CXLIV, (7) l. 27-30. **Si la meva interpretació és correcta, el matís final de tots els llatins (tret de Thomas i, seguint-lo, VB) refereix a volar sobre el falcó, indicació il·lògica (l’ocell que vola a major alçada sempre disposa d’una posició dominant en la lluita) i contrària a NZ⁵.** | *Lo .VII. linatge és breton, lo qual pren tota au e ha principat sobre totz ocells de cassa, sí que neguna no gosa pendre denant ell ni volar sobre ell volant*: “Lo .VIIe. linatge és britànich, lo qual és de tota au prenent, e de totes aqueles que prenen ha principat, axí que neguna davant aquel no gosa pendra ne neguna au no gosa volar aquel volant sobra” Z⁵; “Septimum genus britannium, quod omnium avium aucupantium et earum que aucupio capiuntur tantum optinet principatum, ut nec avis coram eo audet volitare” Ha(A?); “Septimus genus est britannicum, quod omnium avium aucupationi [ms. autumacioni] optinet primatum, in tantum vero quod avis alia coram eo non audeat aucupare [ms. autumare], nec super eum volare” H; “Septimus est britannicum, et omni anno optinet aucupationi [ms. aucupancium] optinet principatum, nam avis alia coram eo non audeat aucupare, nec super eum volare” K; “Septimus genus est britannicum, quod omnium avium aucupationi [ms. autumacioni] habet primatum, in tantum quod avis alia coram eo non audeat aucupare [ms. autumare], nec supra eum volare” L; “Septimus genus est britannicum, quod omnium avium aucupationi [ms. aucupancium] optinet primatum, in tantum quod avis alia non audeat coram eo aucupare [ms. autumare], nec super eum volare” Q; “Septimum genus Britannicum est, et illud omnium avium aucupancium obtinet principatum, ut nec avis coram eo audeat aucupari nec aliarum avium aliqua ipsa desuper volitante audeat volitare” Thomas, f. 41v^b; “Septimum genus britannicum est: quod omnium avium aucupantium obtinet principatum: ut nec ulla avis coram eo aucupari vel etiam volitare audeat ipsa desuper volitante” VB, llib. 16, cap. 71; “Lo VII linatge és breton, que·ls de més appellen falcodrins [fr. falc rodion]; açò és lo rey e senyor de tots altres ocells, car no és negú qui gose volar a son encontre ni denant ell, ans cau stordit en terra, en tal manera que hom lo poria pendre com si fos mort. E l’ànguila matexa [segueix fr. por la poour de lui] no gosa parèxer lla on ell és” Copons, cap. CXLIV, (7).

(11/11’) *he*: “h” N; “et” GB; “&” FS i Rg.

loncs: “loncs” GB; “lonchs” Z⁵; “longos” Ha(A?); “largos” HKLQ. | *Los peus ha <grossos, els genolls plens de nusos, les ungles> grosses <h>e loncs*: “Los peus ha <grossos, els genolls plens de nusos, les ungles> grosses e lonchs” Z⁵; “Pedes habet grossos, genua nodosa, ungues grossos et longos” Ha(A?); “Falco qui grossos habet pedes, genua nodosa, ungues grossos et largos” HQ; “Falco qui habet grossos pedes, genua nodosa, ungues grossos et largos” K; “Falco qui gressos habet pedes, genua nodosa, ungues grossos et largos” L; “Istud genus habet pedes grossos, crura nodosa, ungues crudeles” Thomas, f. 41v^b; “hoc genus crura nodosa: pedes crossos: ungues crudeles” VB, llib. 16, cap. 71; “Et ensemment tous faucons ki ont le pié gros, et les genous noouses [...] et les ongles noues et longhes et planes et bien agués par mesure et luisans, ” Latini, cap. 149, l. 25-26 i 27-28; “En suma: tot falcó que ha los peus grossos, e los genols nuosos, [...] e les ungles negres e longues e planes e ben agudes e luents” Copons, cap. CXLIV, (7) l. 31-32 i 33-34. **Salt d’igual a igual (“grossos”) a l’antecedent comú de NZ⁵.**

terribles: “terribles” Gr. | *la vista ... terribles*: “e·ls uyls flamejans terrible” Z⁵; “aspectum flammeum, oculos terribiles” Ha(A?); “aspectum flameum, oculos terribiles” HLQ; “aspectum flameum, oculos terribile” K; “aspectum flammeum, oculos terribiles” Thomas, f. 41v^b; “aspectum terribilem: flammeos oculos” VB, llib. 16, cap. 71; “et sauvage regart et flameant et les oils terribles ” Latini, cap. 149, l. 26-27; “e constret [fr.

‘comme serrés’, adjectiu referent als genolls, que significa ‘junts, plegats’; Copons hi veu un adjectiu referent a sguart, que segueix, amb el sentit de ‘concentrat, fix’. Carm. ‘autresi comme sor os’, trad. ‘ossosos’) e fer sguart, e flamejants e [conjunció sobrera] los ulls terribles” Copons, cap. CXLIV, (7) l. 32-33. **Probable error de traducció a Z⁵ per incomprensió.**

pitz: “pits” Rg. | *lo cap gros e lo pitz*: “el cap gros e·l pits” Z⁵; “caput grossum, pectus latum” Ha(A?); “caput et pectus grossum” HKLQ; manca Thomas, f. 41v^b; “caput et pedes crossa” VB, llib. 16, cap. 71; “la teste grosse et la poitrine” fr. LP; “la teste aguë par mesure, meismement s’il est bien espés par le pis” Latini, cap. 149, l.29-30; “lo cap per mesura, e axí mateix que sia gros per lo pits” Copons, cap. CXLIV, (7) l. 35-36.

muscha: “muscla” Gr; “mactà” Z⁵; “iuga” Ha(A?); “virga” HKQ; “virgam” L; “iuga” Thomas, f. 41v^b; “**iuga id est complicationes alarum**” VB, llib. 16, cap. 71; “jos [ioy^v; iasⁿ]” *Dels auzels cassadors*, vv. 421-22, on “jo: «yoke» formed by large feathers (?)” (p. 222); “royez” fr. LP; “par desus” Latini, cap. 149, l. 27; “en alt” Copons, cap. CXLIV, (7) l. 33.

la muscha de les ales grossa: “la mactà de les ales grossa” Z⁵; “iuga alarum grossa” Ha(A?); “virga alarum grossa” HKQ; “virgam alarum grossam” L; “iuga alarum magna” Thomas, f. 41v^b; “iuga id est complicationes alarum: magna” VB, llib. 16, cap. 71; “las alas grossas par desus, / lai on lo jos estai enclus” *Dels auzels cassadors*, vv. 421-22; “les royez dez eslez grossez” fr. LP; “les eles grosses par desus” Latini, cap. 149, l. 27; “les ales grosses en alt” Copons, cap. CXLIV, (7) l. 33. | *Los peus ha <grossos, els genolls plens de nusos, les ungles> grosses <h>e loncs, la vista flamencha, los huyls terribles, lo cap gros e lo pitz, la muscha de les ales grossa*: “Los peus ha <grossos, els genolls plens de nusos, les ungles> groses e lonchs, els uyls flamejans terrible, el cap gros e·l pits, la mactà de les ales grossa” Z⁵; “Pedes habet grossos, genua nodosa, ungues grossos et longos, aspectum flammeum, oculos terribiles, caput grossum, pectus latum, iuga alarum grossa” Ha(A?); “Falco qui grossos habet pedes, genua nodosa, ungues grossos et largos, aspectum flameum, oculos terribiles, caput et pectus grossum, virga alarum grossa” HQ; “Falco qui habet grossos pedes, genua nodosa, ungues grossos et largos, aspectum flameum, oculos terribile, caput et pectus grossum, virga alarum grossa” K; “Falco qui gressos habet pedes, genua nodosa, ungues grossos et largos, aspectum flameum, oculos terribiles, caput et pectus grossum, virgam alarum grossam” L; “Istud genus habet pedes grossos, crura nodosa, ungues crudeles, aspectum flammeum, oculos terribiles, iuga alarum magna” Thomas, f. 41v^b; “hoc genus crura nodosa: pedes crossos: ungues crudeles aspectum terribilem: flammeos oculos: caput et pedes crossa: iuga id est complicationes alarum: magna” VB, llib. 16, cap. 71; “Et ensemment tous faucons ki ont le pié gros, et les genous noouses autresi comme sor os, et sauvage regard et flameant et les oils terribles, et les ongles noues et longhes et planes et bien agués par mesure et luisans, est bons s’il a la teste aguë par mesure, meismement s’il est bien espés par le pis” Latini, cap. 149, l. 25-30; “En suma: tot falcó que ha los peus grossos, e los genols nuosos, e constret [fr. ‘comme serrés’, adjectiu referent als genolls, que significa ‘junts, plegats’; Copons hi veu un adjectiu referent a sguart, que segueix, amb el sentit de ‘concentrat, fix’. Carm. ‘autresi comme sor os’, trad. ‘ossosos’) e fer sguart, e flamejants e [conjunció sobrera] los ulls terribles, e les ales grosses en alt, e les ungles negres e longues e planes e ben agudes e luents, és bo si ha lo cap per mesura, e axí mateix que sia gros per lo pits” Copons, cap. CXLIV, (7).

(12/12’) *E és nodrit ab afayn*: “E és nodrit ab afan” Z⁵; “Qui etiam facillime nutriuntur” Ha(A?); “facile nutritur” HKLQ; “que et facillime (h)abilitantur ad volandum, et multum

ac diu volare possunt” Thomas, f. 41v^b, on variant similar a 8(5/5’), i molt diferent de les altres versions llatines conservades i de les traduccions catalanes; “facillime habilitatur ad volatum: multum quam(?) ac diu volare potest” VB, llib. 16, cap. 71; “sont leugieres a nourrir” fr. LP. **NZ⁵ coincideixen i s’oposen als testimonis llatins (i fr.), tot i que podrien haver interpretat que cal esmerçar-se en controlar la seva dieta; de fet, el sacre és un falcó relativament poc exigent en el past, de manera que sembla més adient l’opció dels llatins.**

past: “pascut [ms. portat]” Z⁵; “pasci” Ha(A?)HKLQ; “pasci” Thomas, f. 41v^b i VB, llib. 16, cap. 71. **“Error” Z⁵ en la traducció.**

e vol ésser past delicadament: “e vol éser pascut [ms. portat] delicadament” Z⁵; “sed delicate pasci volunt” Ha(A?); “delicate vult pasci” HKQ; “et delicate vult pasci” L; “delicatissime pasci volunt” Thomas, f. 41v^b; “delicatissime pasci vult” VB, llib. 16, cap. 71.

e quax: “e per .I. poch” Z⁵.

benaventurat: “ben auënturat” Rg.

con: “com” GB, Gr, FS i LP.

ha: “a” Gr.

àglila: “àguylia” Z⁵; “aquila” Ha(A?); manca HKLQ; “aquile” Thomas, f. 41v^b; “aquila” VB, llib. 16, cap. 71. | *e quax assí benaventurat con ha àglila*: “e per .I. poch axí benaventurat com a àguylia” Z⁵; “et fere quantum aquila” Ha(A?); manca HKLQ; “et tantum fere comedunt quantum aquile” Thomas, f. 41v^b; “et tantum fere quantum aquila comedit” VB, llib. 16, cap. 71. **NZ⁵ properes entre si i divergents dels llatins conservats en haver considerat que “felicem” Ha(A?)HKLQ es refereix al sacre en aquesta frase i no a un adjectiu inclòs a la sèrie de la frase següent, probablement relatiu al falconer, amb “aquila” esmentada només a Ha(A?). La coincidència entre NZ⁵ implica un error de traducció, no de còpia; la manca de l’antecedent llatí directe també m’impedeix esmenar. En cas d’esmenar, caldria editar “e quax assí con ha àglila. Benaventurat<s>, rics,...” N i “e per .I. poch axí com a àguylia. E és benaventurat <i> rich ...” Z⁵; ambdues traduccions esdevindrien força més entenedores.**

(12/13’) *Rics*: “Nics” Rg.

he: “et” GB; “&” FS i Rg. | Segueix “famós, que és” Z⁵.

francs: “forts e famós” Z⁵; “robustum, famosum” Ha(A?)HKLQ. Z⁵ més acurat.

Rics, francs e alegres: **ABEELE (1990b, p. 21) destaca les característiques que proporciona el falcó al seu mestre falconer a partir del paràgraf corresponent al ms. Ha; sembla més evident a la versió curta. Al meu parer, sembla atribuïble a un error present a l’antecedent llatí, corrupte i/o mal traduït, hauria de referir-se a les característiques del falconer (‘E torna al seu senyor rich e forts e famós, que és alegre’) o bé a la forma en què el falcó torna al falconer (‘E és rich e forts e famós, que alegre torna al seu senyor’).**

aquest: “Aquest” Gr.

de: “d” Rg.

de adalye: “d’adalye” FS, GB i Rg; “d’ adalye” Gr; “de **adalyl** [ms. adalye]” LP, amb esmena basada en *adalil* (DCVB; DELCat), és a dir, “**1.** ant. Guia, home ben coneixedor d’una terra, que anava amb els exèrcits per mostrar-los el camí o per observar l’enemic i donar-ne notícia als seus. **2.** Capdavanter, caporal, conductor de gent. Var. Form.: *adalit*” (DCVB); **al meu parer, en cas d’acceptar-se l’esmena, s’hauria d’editar ‘de adalyt’ d’acord amb la variant formal degut a la facilitat de confusió entre e/t.** | *de si matex de adalye*: “bel linatge alegre dels aucels” Z⁵. | *Rics, francs he alegres, aquest*

és de si matex de adalye: “E és rich e forts e famós, que és alegre; e aquest és bel linatge alegre dels aucels” Z⁵; “felicem, divitem, robustum, famosum et dilectum reddunt dominum suum” Ha(A?), on segueix “Hii de progenie **adilie**” (**donada la manca d’un referent llatí adient, la mescla de les diferents versions llatines a les traduccions catalanes, i malgrat la possibilitat de partir la frase abans de “de adalye” a N, adopto aquesta puntuació amb l’objectiu de respectar la puntuació i la intenció del copistes, degut a la presència d’un calderó posterior a Z⁵, essent conscient de que N separa la frase a “Dels ocells” utilitzant un calderó i D; la interpretació correcta podria ser “Rics, francs he alegres, <el senyor d’>aquest és de si matex. De adalye dels ocells” (o partir frase abans de dels ocells)**); “Falcones felicem, divitem, robustum, famosum, dilectum dominum suum reddunt, quippe eis gratiam dominus contulit et virtutum, sicut aliis creaturis” H; “Falcones felicem, divitem, robustum, famosum, dilectum dominum in suum reddunt, quippe eis gratiam dominus contulit et virtutum [ms. virtutem], sicut aliis creaturis” K; “Item falcones felicem, divitem, robustum, famosum, dominum suum reddunt, quippe dominus gratiam eis contulit, sicut aliis creaturis” L; “Falcones felicem, divitem, robustum, famosum, dilectum dominum suum reddunt, quippe eis gratiam dominus contulit et virtutum [ms. virtutem], sicut aliis creaturis” Q; força diferent “et hoc genus volucrum credimus, quod ariephilon superius dicitur vel vulgariter areion. Totam ergo naturam eius que prius superius in capitulo aeriophilone. Octavum genus est illud, quod herodius vel vulgariter grifalcus dicitur. Istud genus communius est genere aelionis et carius habetur propter moderanciam cibi et vite. Huius naturam planius quere superius in littera E in capitulo de herodio” Thomas, f. 41v^b, de manera que sembla ser que fou aquest dominic qui introduí un **vuitè llinatge per al grifaut en considerar que no era recollit pels set indicats a l’Epistola**; “hoc genus esse credimus: quod superius ariophilou diximus. Octavum genus est quod herodius aut vulgariter gyrfalcus appellatur: de quo inferius dicitur; hoc genus precedenti communius est et carius habetur propter temperanciam cibi ac vite” VB, llib. 16, cap. 71; “Celz faulcons font leur seigneur bien eureux et lez font richez et de bone fame et amiz de toutez gens” fr. LP; “De totz auzels es lo maïstre; / rei o comte vol per menistre, / o ric ome de gran poder, / e si’s pros, fai lo mais valer. / De totz auzels porta la flor; / tostemps fai alegre senhor, / galaubier, prezan, amors, / ades cortez e vigoros, / e tug falco comunalmen / lur senhor rendon plus valen. / Tug falco son d’aïtal natura, / que lur senhor per els meillura” (Dels auzels cassadors, vv. 405-16). **NZ⁵ properes, sense haver entès correctament el sentit de les llatines conservades; N s’acosta més a Ha(A?). En aquest punt N esdevé especialment interessant dins de la tradició de l’Epistola per ser l’únic testimoni que conté les dues variants que apareixen, cadascuna, en una de les versions –llarga i curta– llatines de l’Epistola, “adalye” per “adilie” Ha(A?) i “terzols” per “tercioli” HKLQ. De fet, és possible que es tracti d’una semicorrecció i calgui cancel·lar “de adalye” a N, ja que Z⁵ només ofereix ja la segona opció, però Z⁵ també podria haver utilitzat un antígraf més proper a la versió curta en aquest fragment. Mancat de seguretat en el significat de ‘adalye’, no puc pronunciar-me respecte a on situar el punt, ja que sembla més correcte com a final de la frase anterior, però la versió llatina llarga el situa a la posterior, o potser cal eliminar-lo, com he apuntat.**

Rics, francs he alegres, aquest és de si matex de adalye. Dels ocells, los terzols són menors / Rics, francs he alegres, aquest és de si matex. De adalye dels ocells, los terzols són menors: “E és rich e forts e famós, que és alegre; e aquest és bel linatge alegre dels aucels. Los tersols són menors” / “E és rich e forts e famós, que és alegre; e aquest és bel linatge alegre. Dels aucels, los tersols són menors” Z⁵; “felicem, divitem, robustum, famosum et dilectum reddunt dominum suum. Hii de progenie **adilie** sunt minores”

Ha(A?) (donada la manca d'un referent llatí adient, la mescla de les diferents versions llatines a les traduccions catalanes, i malgrat la possibilitat de partir la frase abans de “de adalye” a N, adopto aquesta puntuació amb l'objectiu de respectar la puntuació i la intenció del copistes, degut a la presència d'un calderó posterior a Z⁵, essent conscient de que N separa la frase a “Dels ocells” utilitzant un calderó i D; la interpretació correcta podria ser “Rics, francs he alegres, <el senyor d'>aquest és de si matex. De adalye dels ocells” N i “E és rich e forts e famós <el seu senyor>, que és alegre; e aquest és bel linatge alegre. Dels aucells, los tersols són menors” Z⁵ (o partir frase abans o després de dels ocells) / (ambdues traduccions catalanes discrepen en la puntuació, probablement per incomprensió del paràgraf, potser de difícil lectura a l'antecedent llatí comú; per tant, malgrat la presència d'un calderó i majúscula posterior a “adalye” N i d'un calderó abans de “los tersols” a Z⁵, adopto aquesta puntuació seguint la intenció dels manuscrits llatins conservats, especialment d'Ha(A?)); “Falcones felicem, divitem, robustum, famosum, dilectum dominum suum reddunt, quippe eis gratiam dominus contulit et virtutum, sicut aliis creaturis. Hiis tercioli sunt minoris” H; “Falcones felicem, divitem, robustum, famosum, dilectum dominum in suum reddunt, quippe eis gratiam dominus contulit et virtutum [ms. virtutem], sicut aliis creaturis. Hiis tercioli sunt bones” K; “Item falcones felicem, divitem, robustum, famosum, dominum suum reddunt, quippe dominus gratiam eis contulit, sicut aliis creaturis. Hiis tercioli sunt minoris” L; “Falcones felicem, divitem, robustum, famosum, dilectum dominum suum reddunt, quippe eis gratiam dominus contulit et virtutum [ms. virtutem], sicut aliis creaturis. Hiis tercioli sunt minoris” Q; força diferent “et hoc genus volucrum credimus, quod ariephilon superius dicitur vel vulgariter areion. Totam ergo naturam eius que prius superius in capitulo aeriophilone. Octavum genus est illud, quod herodius vel vulgariter grifalcus dicitur. Istud genus communius est genere aelionis et carius habetur propter moderanciam cibi et vite. Huius naturam planius quere superius in littera E in capitulo de herodio. Tercioli minime volucrum [aucupancium promptissimi]. Et hii quoque coniunguntur in genere falcorum” Thomas, f. 41v^b i “hoc genus esse credimus: quod superius ariophilou diximus. Octavum genus est quod herodius aut vulgariter gyrfalcus appellatur: de quo inferius dicitur; hoc genus precedenti communius est et carius habetur propter temperanciam cibi ac vite” VB, llib. 16, cap. 71; “Celz faulcons font leur seigneur bien eureux et lez font richez et de bone fame et amiz de toutez gens. De ceste maniere de faulcons vient le terciel” fr. LP; “De totz auzels es lo maïstre; / rei o comte vol per menistre, / o ric ome de gran poder, / e si's pros, fai lo mais valer. / De totz auzels porta la flor; / tostemp fai alegre senhor, / galaubier, prezan, amoros, / ades cortez e vigoros, / e tug falco comunalmen / lur senhor rendon plus valen. / Tug falco son d'aital natura, / que lur senhor per els meillura” *Dels auzels cassadors*, vv. 405-16. **NZ⁵ properes, sense entendre correctament el sentit de les llatines conservades.** | *E és nodrit ab afayn e vol ésser past delicadament e quax assí benaventurat con ha àglila. Rics, francs he alegres, aquest és de si matex de adalye:* “E és nodrit ab afan e vol éser pascut delicadament e per .I. poch axí benaventurat com a àguylia. E és rich e forts e famós, que és alegre; e aquest és bel linatge alegre dels aucells” Z⁵; “Qui etiam facillime nutriuntur, sed delicate pasci volunt, et fere quantum **aquila** [Abeele couper?] felicem, divitem, robustum, famosum et dilectum reddunt dominum suum” Ha(A?), on segueix “Hii de progenie **adilie**”; “facile nutritur, delicate vult pasci. Falcones felicem, divitem, robustum, famosum, dilectum dominum suum reddunt, quippe eis gratiam dominus contulit et virtutum, sicut aliis creaturis” H; “facile nutritur, delicate vult pasci. Falcones felicem, divitem, robustum, famosum, dilectum dominum in suum reddunt, quippe eis gratiam dominus contulit et virtutum [ms. virtutem], sicut aliis creaturis” K; “facile

nutritur et delicate vult pasci. Item falcones felicem, divitem, robustum, famosum, dominum suum reddunt, quippe dominus gratiam eis contulit, sicut aliis creaturis” L; “facile nutritur, delicate vult pasci. Falcones felicem, divitem, robustum, famosum, dilectum dominum suum reddunt, quippe eis gratiam dominus contulit et virtutum [ms. virtutem], sicut aliis creaturis” Q; “que et facilime (h)abilitantur ad volandum, et multum ac diu volare possunt; delicatissime pasci volunt et tantum fere comedunt quantum aquile, et hoc genus volucrum credimus, quod ariepylon superius dicitur vel vulgariter areion. Totam ergo naturam eius que prius superius in capitulo aeriophilone. Octavum genus est illud, quod herodius vel vulgariter grifalcus dicitur. Istud genus communius est genere aelionis et carius habetur propter moderanciam cibi et vite. Huius naturam planius quere superius in littera E in capitulo de herodio” Thomas, f. 41v^b; “magna facillime habilitatur ad volatum: multum quam(?) ac diu volare potest: delicatissime pasci vult: et tantum fere quantum aquila comedit: hoc genus esse credimus: quod superius ariophilou diximus. Octavum genus est quod herodius aut vulgariter gyrfalcus appellatur: de quo inferius dicitur; hoc genus precedenti communius est et carius habetur propter temperanciam cibi ac vite” VB, llib. 16, cap. 71.

(13/14') *Dels*: “Vels” Rg.

terzols: “progenie **adilie**” Ha(A?); “tercioli” **HKLQ**; “Tercioli” Thomas, f. 41v^b; “triciolus” VB, llib. 16, cap. 71 i “tertiolus” VB, llib. 16, cap. 112.

són: “son” GB, Gr, FS i Rg.

menors: “menors” Z⁵; “minores” **Ha(A?)**; “minoris” HLQ; “bones” K; “minime” Thomas, f. 41v^b; “minima” VB, llib. 16, cap. 71 i 112. | *Dels ocells, los terzols són menors*: “Dels aucels, los tersols són menors” Z⁵; “Hii de progenie **adilie** sunt minores” Ha(A?); “Hiis **tercioli** sunt minoris” HLQ; “Hiis **tercioli** sunt bones” K; “Tercioli minime volucrum [aucupancium promptissimi]. Et hii quoque coniunguntur in genere falcorum” Thomas, f. 41v^b; “Porro(?) triciolus aucupantium volucrum minima: sed pro sexu et natura sua ad aucupandum promptissima: falconum generibus adiungitur” VB, llib. 16, cap. 71 i “Actos(?). Est autem tertiolus aucupantium volucrum minima: sed pro sexu et natura sua ad aucupandum priptissima. Falconum generibus adiungitur” VB, llib. 16, cap. 112; “De ceste maniere de faulcons vient le terciel” fr. LP; “entre tots ocells caçadors los pus grans són femelles, e los petits són los terçol, qui són mascles” Copons, cap. CXLI, (2) l. 26-27. **En aquest punt N esdevé especialment interessant dins de la tradició de l'Epistola per ser l'únic testimoni –resta a estudiar la traducció francesa completa– que conté les dues variants que apareixen, cadascuna, en una de les versions –llarga i curta– llatines de l'Epistola, mentre Z⁵ només conté la de la curta.**

emperò: “empro” Gr; “emperò” LP.

són: “son” GB, Gr, FS i Rg.

són: “son” GB, Gr, FS i Rg.

apareylats: “apeylats” Gr; “apereylats” LP; “apeynlats” Rg.

són apareylats de pendre: “prenen <més ràpid>” Z⁵.

linatge: “linatge” Z⁵; “sexu” Ha(A?)**HKLQ**. **NZ⁵ coincideixen, probablement a partir de “genus” a l'antecedent llatí comú, qui sap fins a quin punt corromput per censura o bé per una evolució en la classificació dels ocells que ja no considerés el terçol com a llinatge.**

natura: Segueix “sua” Z⁵, corresponent a “sui” Ha(A?); manca **HKLQ**. **N similar versió llarga, Z⁵ curta.** | Aquest sotscapítol pot correspondre al capítol II de *Dels auzels cassadors*, vv. 67-71/75, i relacionar-se amb Gandolfo 83 i Latini 148. | *menors*,

*enperò són pus mals e són apareylats de pendre per linatge he per natura: “menors, però són pus mals e prenen <més ràpid> per linatge e per natura sua” Z⁵; “minores et asperiores, tamen in aucupando pro sexu et natura sui promptissimum” Ha(A?); “minoris, asperiores in aucupando pro sexu et natura prompti” H; “bones, asperiores in aucupando pro sexu et natura provici” K; “minoris, asperiores in aucupando pro sexu et minctura provicti” L; “minoris, asperiores in aucupando pro sexu et natura prompti et cetera” Q; força alterat “minime volucrum aucupancium promptissimi. Et hii quoque coniunguntur in genere falcorum” Thomas, f. 41v^b i “aucupantium volucrum minima: sed pro sexu et natura sua ad aucupandum promptissima: falconum generibus adiungitur” VB, llib. 16, cap. 71 i “aucupantium volucrum minima: sed pro sexu et natura sua ad aucupandum priptissima. Falconum generibus adiungitur” VB, llib. 16, cap. 112; “li petit, c’est a dire li terzel, sont malles. Et sont si caut por la masculinité ki en aus regne, et si orgilleus, ke a paine prenent autre chose se tant non come il welent” Latini, cap. 146, l. 22-25; “los petits són los terçols, qui són mascles. E són tan calts per la masculinitat que regna en ells, e axí argulosos, que a poch no prenen altre cosa sinó ço que·s volen” Copons, cap. CXLI, (2) l. 27-30. | **Dels ocels, los terzols són menors, enperò són pus mals e són apareylats de pendre per linatge he per natura: “Dels aucels, los tersols són menors, però són pus mals e prenen <més ràpid> per linatge e per natura sua” Z⁵; “Hii de progenie adilie sunt minores et asperiores, tamen in aucupando pro sexu et natura sui promptissimum” Ha(A?); “Hiis tercioli sunt minoris, asperiores in aucupando pro sexu et natura prompti” H; “Hiis tercioli sunt bones, asperiores in aucupando pro sexu et natura provici” K; “Hiis tercioli sunt minoris, asperiores in aucupando pro sexu et minctura provicti” L; “Hiis tercioli sunt minoris, asperiores in aucupando pro sexu et natura prompti et cetera” Q; força alterat “Tercioli minime volucrum aucupancium promptissimi. Et hii quoque coniunguntur in genere falcorum” Thomas, f. 41v^b; “Porro(?) triciolus aucupantium volucrum minima: sed pro sexu et natura sua ad aucupandum promptissima: falconum generibus adiungitur” VB, llib. 16, cap. 71 i “Actos(?). Est autem tertiolus aucupantium volucrum minima: sed pro sexu et natura sua ad aucupandum priptissima. Falconum generibus adiungitur” VB, llib. 16, cap. 112; “Por ce dist li mestres que en eslire bon ostor l’en doit garder k’il soit grans et bien furnis par tout; car a la verité dire, en trestoz oiseaus chaceours li grignor sont femeles, et li petit, c’est a dire li terzel, sont malles. Et sont si caut por la masculinité ki en aus regne, et si orgilleus, ke a paine prenent autre chose se tant non come il welent. Mais la femele, ki est froide, por la feminité ki en li est, est tozjors covoitouse et desirans de prendre, por ço ke froidure est rachine de toute covoitise” Latini, cap. 146, l. 20-27; “Per ço diu lo mestre que a triar bon oztor hom deu guardar que sia gran e ben fornit pertot; car, a dir veritat, entre tots ocells caçadors los pus grans són femelles, e los petits són los terçol, qui són mascles. E són tan calts per la masculinitat que regna en ells, e axí argulosos, que a poch no prenen altre cosa sinó ço que·s volen. Mas la femella, que és freda, per lo femeniatge que ha, és tots temps desijosa e cobejosa de pendre, per ço cor fredor és rael de cobejança” Copons, cap. CXLI, (2) l. 24-32; cfr. Gandolfo 83.***

<9’>

Manca 9(1’-4’) NZ⁵; manca 9(1-5) A; perdut Ha.

(5’) *Espost*: “Appelat és què och són” Z⁵; manca A; perdut Ha; “Expositis” HLQ; “Expeditis” K.

demonstrarem: “demonstrarez” N i Rg; “demonstrar es” Gr.

malauties e: “malautiers &” GB; “malanties &” Rg.

Espost ... medicines: “Appelat és què och són axí l'estament dels linatges que les natures de les aus, de les malalties e de les medicines d'aqueles d'aquí a enant demostrarem” Z⁵; **manca 9(1'-4')** NZ⁵; **manca 9(1-5) A**; **perdut Ha**; “Expositis ita generalibus et variis, morbis et medicinis deinceps insistam” H; “Expeditis itaque generalibus et variis, medicinis deinceps insistam” K; “Expositis itaque generibus et variis, morbis eorum medicinis propriis insistamus” L; “Expositis itaque de volucrum generibus et de variis, morbis et medicinis deinceps insistam” Q; “Igitur nobilium avium generibus et **naturis** discussis de morbis et medicinis earum deinceps disseramus et ab infirmitatibus capitis incipiamus” **Thomas**, f. 42r^a. **NZ⁵ similars i divergents dels llatins conservats (s'acosten a Thomas), probablement deriven de part de la versió llarga no conservada.** | Aquest sotscapítol correspon al capítol XXIII de *Dels auzels cassadors*, vv. 447-56.

malalties: “malaties” Rg.

medicines dels: “medicines dels” Gr; “medecines des” Rg.

De ... falcon: “Capítol *curacionis avium*” Z⁵; manca AHKLQ; perdut Ha. **NZ⁵ similars i divergents dels llatins conservats, on Z⁵ probablement més propera en conservar la forma llatina.**

<10.> <*Contra la enfermetat anomenada rampa*>: “Contra morbum qui vocatur rampa” A. Sembla que el capítol 3(2/2'-3/3') també tracta aquesta afecció. | Aquest capítol correspon al capítol CI de *Dels auzels cassadors*, vv. 2969-92.

(2A/2') *enfermetat*: “enfermet” N i Rg; “enfermer” LP.

d'equelles: “dequeles” GB i FS; “de les” Gr; “de que les” LP i Rg.

Contra ... que: “Con<tra> la malaltia dels ocells la una” Z⁵.

Contra enfermetat d'equelles aus que és dita rampa: “Con<tra> la malaltia dels ocells la una <que> és dita rampa” Z⁵; “Contra morbum que vocatur rampa, eorum volucrum” **A**; **perdut Ha**; “Contra rapam” HQ; “Circa ipsa” K; manca capítol L; “Si infirmitate que rampa [ms. rapnia] dicitur infirmatur” **Thomas**, f. 42v^a; “Si infirmate que ranna dicitur infirmatur” VB, llib. 16, cap. 71; “Si infirmitate quae rampa dicitur infirmatur” AG, p. 1491, l. 26; “Se l'ucello sarà infirmo di rampa” it. LP. **Maler (cap. 18, nota) estableix l'equivalència amb la rampa de Dels auzels cassadors; potser caldria considerar-los dos estadis evolutius de gota articular, concretament podal, començant amb el “mal en la garffa”, vinculat a Dancus 8, i evolucionant a rampa, vinculada a l'Epistola.**

que: “quant” Z⁵; “que” AHKQ; **perdut Ha**; manca capítol L. **N més acurat.**

bertol: “en vertol [ms. enūīdal]” Z⁵. Vegeu una derivació del bertrol i la seva aplicació en la pesca fluvial a VIOLANT, p. 113, i com a bartrol, a BOADA, pp. 48-49. | *o bertol*: “obertol” Rg. | *arayn o bertol*: “aranea reticulo” A; perdut Ha; “aranea vel reti” HQ; “arena vel reti” K; manca capítol L; “ab bretz”, “ab retz”, “lo ramaylet” *Dels auzels cassadors* (v. 2974), i a un altre lloc (cap. X), “ab latz o ab ret ab reclam” (v. 306), “ab vesc o ab eranh o ab autre calque esquern” (vv. 308-09).

eren preses: “treu pren lo” Gr.

En aquest sentit, el tractat de falconeria àrab més reculat conservat (s. VIII) ja estableix que “Le souverain exigera encore des oiseleurs qui les attrapent de la douceur quand ils les dégagent du filet, au moment de leur capture, car leur mort est due, la plupart du temps, à la mauvaise manière de les saisir, au manque de douceur de l'oiseleur à leur égard, au manque de douceur de celui qui les extrait du filet, à la mauvaise manière, également de les maintenir au moment où on leur cille les paupières, à celui où on les

arme de leurs jets ou à celui où on leur accroche (aux jambes) les sonnettes ou, enfin, à une mauvaise connaissance de la façon dont on les rétablit sur le poing, quand ils sautent hors du gant de leur porteur” *Ġiṭrīf* 33.2, p. 95.

artemeya: “altimira” Z⁵. | *de urtigua o de artemeya*: “d’urtigua o de arremenya” GB i FS; “d’ urtigua o de artemya” Gr; “de urtigua o de arreninya” LP; “d’urtigua o de arremyna” Rg; “d’ortiga o d’altimira” Z⁵; “arthimesie vel urtice” **AHKQ**; perdut Ha; manca capítol L; “arthemesie” Thomas, f. 42v^a i VB, llib. 16, cap. 71; “artemesiae” AG, p. 1491, l. 26; “de artemisia” it. LP. **NZ⁵ similars i divergents en ordre dels llatins conservats.**

donada: “donnada” Rg. | Segueix “a menjar” Z⁵, manca AHaHKQ; manca capítol L. **N més acurat.**

e guerex: “e serà garit” Z⁵; “probatum est” A; perdut Ha; “et sanat” **HQ**; “et sanabitur” **K**; manca capítol L. | *suc de urtigua o de artemeya hy fa la carn muyllada e-l suc li sia donada e guerex*: “prin such d’ortiga o d’altimira, muyla la carn en lo such e da-la-li a menjar, e serà garit” Z⁵; “carnes in succo arthimesie vel urtice intincte volucris dentur; probatum est” A; perdut Ha; “caro intincta suco arthimesie vel urtice volucris detur et sanat” **H**; “caro intincta suco arthimesie vel urtice volucris detur et sanabitur” **K**; manca capítol L; “caro uncta suco arthimesie vel urtice volucris detur et sanat” **Q**; “Suco arthimesie cibus eius intingatur” Thomas, f. 42v^a; “succuo arthimesie cibus eiusdem avis intinguatur” VB, llib. 16, cap. 71; “suco artemesiae cibus eius intingatur” AG, p. 1491, l. 26-27; “bagna el cibo di succo de artemisia” it. LP. | *Contra enfermet<at> d’equelles aus que és dita rampa, que en arayn o bertol eren preses, suc de urtigua o de artemeya hy fa la carn muyllada e-l suc li sia donada e guerex*: “Con<tra> la malaltia dels ocells la una <que> és dita rampa, quant en arany o en vertol [ms. enūīdal] són presos, prin such d’ortiga o d’altimira, muyla la carn en lo such e da-la-li a menjar, e serà garit” Z⁵; “Contra morbum que vocatur rampa, eorum volucrum que in aranee reticulo capiuntur carnes in succo arthimesie vel urtice intincte volucris dentur; probatum est” A; perdut Ha; “Contra rapam que in aranea vel reti capiuntur, caro intincta suco arthimesie vel urtice volucris detur et sanat” **H**; “Circa ipsa que in arena vel reti capiuntur, caro intincta suco arthimesie vel urtice volucris detur et sanabitur” **K**; manca capítol L; “Contra rapam que in aranea vel reti capiuntur, caro uncta suco arthimesie vel urtice volucris detur et sanat” **Q**; “Si infirmitate que rampa [ms. rapnia] dicitur infirmatur” Thomas, f. 42v^a; “Si infirmate que ranna dicitur infirmatur succuo arthimesie cibus eiusdem avis intinguatur” VB, llib. 16, cap. 71; “Si infirmitate quae rampa dicitur infirmatur, suco artemesiae cibus eius intingatur” AG, p. 1491, l. 26-27; “Se l’ucello sarà infirmo di rampa, bagna el cibo di succo de artemisia” it. LP; “auseletz que son petitetz, / qu’om pren per mei lo cap ab bretz [llegiu “lo camp amb rets”] / en suc d’artemiza metetz, e de l’ortiga, si-us voletz, / e datz le’n soven a manjar, / e·ill rampa laisara l’estar” *Dels auzels cassadors*, vv. 2973-78. **Segons ABEELE (1994a, p. 238), ‘pour le mal dit rampa, il faut lui donner la viande des oiseaux que l’on attrape dans les filets « à maille d’araignée » (aranee), en les teignant de suc d’armoise ou d’ortie’; aquesta pauta s’estableix a l’única versió llatina llarga de l’*Epistola* que conserva el sotscapítol i a *Dels auzels cassadors*, però no a la versió curta i es desconeix la llició del text perdut d’Ha (sovint proper a la versió curta), de manera que la interpretació esdevé discutible perquè NZ⁵ i la versió llatina curta semblen referir-se als esparvers o esmirles aranyencs i no al fet que l’arany serveixi per capturar els ocells que es donaran com a past per a guarir l’ocell de caça malalt. Possible patologia associada a estrès de captura o a un trampeig incorrecte.**

(3A/3') *d'equell*: “dequell” Gr; “de quell” LP; “d’quell” Rg. | *los peus d'equell*: “los peus d’aquel” Z⁵; “pedes eius” A; **perdut Ha**; “pedes et locum patientem” HKQ; manca capítol L; “pedes eius” Thomas, f. 42v^a, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1491, l. 27; “li piedi soi” it. LP.

sang <d'anyell> calent: “sanch d’anyel calent” Z⁵; “sanguine agni” A; **perdut Ha**; “sanguine agni calido” HKQ; manca capítol L; “sanguine[m] agni calido” Thomas, f. 42v^a; “sanguine agni calido” VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1491, l. 27; “sanguine calido di agnello” it. LP. | *Item, frega los peus d'equell ab sang <d'anyell> calent*: “Ítem, frega los peus d’aquel ab sanch d’anyel calent” Z⁵; “Ítem, de sanguine agni pedes eius perfrica” A; perdut Ha; “Ad idem, de sanguine agni calido pedes et locum patientem frica” HQ; “Ad idem, aliud sanguine agni calido pedes et locum patientem frica” K; manca capítol L; “Ítem sanguine[m] agni calido pedes eius perfrica” Thomas, f. 42v^a; “Ítem sanguine agni calido pedes eius perfrica” VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1491, l. 27; “Anchora frica li piedi soi di sangue calido di agnello” it. LP. **NZ⁵ similars i barregen les versions llarga i curta dels llatins conservats.**

<o>: “,” N, Gr i LP; “et” GB; “&” FS; manca a Rg; “o” Z⁵; “vel” AHKQ; perdut Ha; manca capítol L; “vel” Thomas, f. 42v^a, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1491, l. 28; “o” it. LP.

vin: “un” Gr; “<vi>” Z⁵; “vino” AHKQ; **perdut Ha**; manca capítol L; “vino” Thomas, f. 42v^a, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1491, l. 28; “vino” it. LP.

tèbeu: “tebeu” LP. | *vin tèbeu*: “vinte ben” Rg.

<o> *ab vin tèbeu en lo qual sien cuytes urtiges*: “o ab <vi> tèbeu e<n lo> qual sien ortigues cuytes” Z⁵; “vel vino tepido in quo urtice cocte sunt” A; **perdut Ha**; “vel vino tepido in quo urtice decocte fuerint” HKQ; manca capítol L; “vel vino tepido, in quo decocte sint urtice” Thomas, f. 42v^a i VB, llib. 16, cap. 71; “vel vino tepido in quo decoctae sint urticae” AG, p. 1491, l. 28; “o de vino tepido nel qual siano cotte urtiche” it. LP.

aquell vin muylla lo menyar d'aquell: “aquel vi lo menjar d’aquel muylla” Z⁵; “ipso vino cibum eius intinge” A; **perdut Ha**; “eodem cibum tinge” H; “eo cibum intinge” K; manca capítol L; “eodem cibo tinge” Q; “ipso vino cibum eius intinge” Thomas, f. 42v^a, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1491, l. 28-29; “quello vino bagna el cibo” it. LP. **Z⁵ més depenent del llatí.** | *Item, frega los peus d'equell ab sang <d'anyell> calent <o> ab vin tèbeu en lo qual sien cuytes urtiges, e en aquell vin muylla lo menyar d'aquell*: “Ítem, frega los peus d’aquel ab sanch d’anyel calent o ab <vi> tèbeu e<n lo> qual sien ortigues cuytes, e en aquel vi lo menjar d’aquel muylla” Z⁵; “Ítem, de sanguine agni pedes eius perfrica, vel vino tepido in quo urtice cocte sunt, et in ipso vino cibum eius intinge” A; perdut Ha; “Ad idem, de sanguine agni calido pedes et locum patientem frica, vel vino tepido in quo urtice decocte fuerint, et in eodem cibum tinge” H; “Ad idem, aliud sanguine agni calido pedes et locum patientem frica, vel vino tepido in quo urtice decocte fuerint, et in eo cibum intinge” K; manca capítol L; “Ad idem, de sanguine agni calido pedes et locum patientem frica, vel vino tepido in quo urtice decocte fuerint, et in eodem cibo tinge” Q; “Ítem sanguine[m] agni calido pedes eius perfrica vel vino tepido, in quo decocte sint urtice et in ipso vino cibum eius intinge” Thomas, f. 42v^a; “Ítem sanguine agni calido pedes eius perfrica. Vel vino tepido in quo decocte sint urtice in ipso vino cibum eius intinge” VB, llib. 16, cap. 71; “Ítem sanguine agni calido pedes eius perfrica vel vino tepido in quo decoctae sint urticae et in ipso vino cibum eius intinge” AG, p. 1491, l. 26-29; “Anchora frica li piedi soi di sangue calido di agnello o de vino tepido nel qual siano cotte urtiche, et in quello vino bagna el cibo” it. LP.

(4A) *Ítem*: “Ítem” Z⁵; “Item” A; perdut Ha; manca sotscapítol HKQ; manca capítol L; “Si a[l]as gutt[u]osas habuerit” Thomas, f. 42r^b; “Si alas guttosas habuerit” VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1491, l. 8; “Se haverà le ale gottose” it. LP. Thomas, VB i AG inverteixen l’ordre d’aquesta indicació (peus) i de la posterior (ales).

cou: “con” Rg.

terrestra: “terestra” Gr i LP.

fuylls: Segueix “d’ela” Z⁵.

cuytes: “cuyntes” Rg.

cuytes e picades e muyllades: “d’ela cuytes e ben picades” Z⁵; “eius trita et bene concussa” A; perdut Ha; manca sotscapítol HKQ; manca capítol L; “eius cocta bene contussa” Thomas, f. 42r^b; “eius cocta et bene contusa” VB, llib. 16, cap. 71; “illa cocta et bene contusa” AG, p. 1491, l. 9; “quelle folie cotte e ben pestate” it. LP. **NZ⁵ similars (N més llarga), de les llatines només conservada a A, però coincidència parcial. Z⁵ més acurat.**

entorn: “entor” LP i Rg.

d’equell: manca Gr; “de quell” LP; “d’ quell” Rg.

meygar: “menjar” Z⁵.

d’equell: “de quell” LP; “d’ quell” Gr i Rg.

aquesta: “a questa” Rg.

Ítem, cou edra terrestra en aygua, e les fuylls cuytes e picades e muyllades, liga-les entorn los peus d’equell, e lo meygar d’equell sia muyllat en aquesta aygua: “Ítem, cou eura [ms. oma aù] terrestre en aygua, e les fuyles d’ela cuytes e ben picades, liga-les entorn los peus d’aquel, e lo menjar d’aquel muyla en aquesta aygua” Z⁵; “Item, ederam terrestrem in aqua coque, et folia eius trita et bene concussa pedibus eius circumliga, et cibum eius tinge in aqua” A; **perdut Ha**; manca sotscapítol HKQ; manca capítol L; “Si a[l]as gutt[u]osas habuerit, ederam terrestrem in aqua coque et folia eius cocta bene contussa alis eius circumliga iuxta latera, et cibum eius in eadem aqua tinge” Thomas, f. 42r^b; “Si alas guttosas habuerit: hederam terrestrem in aqua coque: et folia eius cocta et bene contusa alis eius circumliga eiuxta latera; et cibum eius in eadem aqua tingue. Idem si pedes guttosos habet” VB, llib. 16, cap. 71; “Si alas guttosas habuerit, ederam terrestrem in aqua coque et folia illa cocta et bene contusa alis eius iuxta latera circumliga et cibum eius in eadem aqua tinge” AG, p. 1491, l. 8-10; “Se haverà le ale gottose, coze hedera terrestre in aqua, e quelle folie cotte e ben pestate ligali circa le ale appresso li ladi, et in quella aqua bagna el cibo” it. LP.

(4A/4’) **“The ‘gouty wings’ may refer to the ‘blain’, characterized by watery vesicles formed at the joint of the bird’s wing” (OA, p. 1620, n. 324).** | *de les ales*: “de les ales” Z⁵; manca A; perdut Ha; “alarum” HKQ; manca capítol L; “pedes” Thomas, f. 42r^b, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1491, l. 11. Thomas, VB i AG inverteixen l’ordre d’aquesta indicació (ales) i de l’anterior (peus). | *Ítem, val a la gota de les ales*: “Ítem, val a la gota de les ales” Z⁵; “hoc idem ad guttam valet” A; perdut Ha; “Idem ad guttam alarum valet” HKQ; manca capítol L; “Item si pedes gutt[u]osos habet” Thomas, f. 42r^b; “Idem si pedes guttosos habet” VB, llib. 16, cap. 71; “Si pedes guttosos habet” AG, p. 1491, l. 11, on AG enllaça amb el capítol següent amb “vel”. **Inversió dels enciclopedistes respecte a l’Epistola.**

<11.> <De la tinya>: “De tineia” A; “De comestione plumarum, septimum capitulum” Gil (*De accipiter* 8.7), p. 200, l. 28 (f. 15r). | Els sotscapítols 3-6 d’aquest capítol corresponen al capítol CXIX de *Dels auzels cassadors*, vv. 3579-94.

(2/2') *ales*. *Si*: “ales si” GB, FS i Rg.

Si tinnes les: “<Si tinyes les>” Z⁵.

auran roses: “aurà rosses” Z⁵; “comedent” A; “comederint” Ha; “roserint” **HL**; “corroserint” K; manca Q.

dins: “dins” Z⁵; manca AHKLQ; “interius” **Ha**.

les penes: “les penes [ms. los peus]” Z⁵; “pennas” **AHKQ**; “<pen>nas” **Ha**, on inici de sotscapítol perdut; “carnes” L.

de les aus: “de l’ocel” Z⁵; “avium” A; “alarum” Ha; “illicus” L; manca HLQ. | *Si tinnes*

les auran roses dins les penes de les aus: “<Si tinyes les> aurà rosses dins les penes [ms. los peus] de l’ocel” Z⁵; “Si tinee avium pennas comedent” A; “<pen>nas alarum comederint interius” Ha, on inici de sotscapítol perdut; “Si pennas tinee roserint” H; “Si pennas tine corroserint” K; “Si carnes illicus tinee roserint” L; “Si pennas tynee” Q; “Si tynee comedant” Thomas, f. 42r^b, on salt de “comedant” de 2/2’ a “comedant” de 4; “Si tinee comedant pennas eius” VB, llib. 16, cap. 71, on salt, a l’igual que “[Si pedes guttosos habet vel] si tineae comedant pennas eius” AG, p. 1491, l. 11. **De les conservades, s’acosten més a HK, però mesclen amb AHa.**

una unza de: “<una> unza de” Z⁵; manca AHaHKLQ. **NZ⁵ similars i manca a tots els llatins conservats.**

sanc: “sang” Rg.

calent: Segueix “o” LP.

d’ome: “doine” Rg. | *lo menjar sia aytal: una unza de carn d’asse muyllada en sanc calent d’ome*: “lo menjar sia aytal: <una> unza de carn d’ase en sanch <calenta> d’om muylada” Z⁵; “cibus erit caro asini in sanguine humano intincta calida” A; “cibum in sanguine hominis intinge calido” Ha; “carnes in sanguine hominis calido intinge” H; “carnes in sanguine hominis calido tinge” K; “carnes in sanguine hominis calido intinge” L; “carnes in sanguine hominis calido intinge” Q. **A A hi manca, però, la quantitat.**

dóna: “dona” GB, FS i Rg; “done” Gr.

la li dóna a menjar: “e dóna-la-li a menjar” Z⁵; manca AHKLQ; “et da sibi in cibum” **Ha**. | *Si tinnes les auran roses dins les penes de les aus, lo menjar sia aytal: una unza de carn d’asse muyllada en sanc calent d’ome la li dóna a menjar*: “<Si tinyes les> aurà rosses dins les penes [ms. los peus] de l’ocel, lo menjar sia aytal: <una> unza de carn d’ase en sanch <calenta> d’om muylada e dóna-la-li a menjar” Z⁵; “Si tinee avium pennas comedent, cibus erit caro asini in sanguine humano intincta calida” A; “<pen>nas alarum comederint interius, cibum in sanguine hominis intinge calido et da sibi in cibum” Ha, on inici perdut; “Si pennas tinee roserint, carnes in sanguine hominis calido intinge” H; “Si pennas tine corroserint, carnes in sanguine hominis calido tinge” K; “Si carnes illicus tinee roserint, carnes in sanguine hominis calido intinge” L; “Si pennas tynee roserint, carnes in sanguine hominis calido intinge” Q.

(3/3') *menuc*: “menut” LP. | *Ho menuc*: “Homenuc” Rg.

d’ome: “doine” Rg.

cuyta: manca AHKLQ; “coctum” **Ha**; “intinge” Gil (*De accipiter* 8.7), p. 200, l. 29 (f. 15r).

.I^a: “.I.” Gr; “una” LP; “.i.” Rg.

Ho menuc sanc d’ome cuyta e calent .I^a. sania: “Ítem, sanch de <home cuita i calenta, una sagnia, dóna-li a menjar” Z⁵; “Vel totum sanguinem **unius** minutionis comedat calidum” A; “Vel **coctum** sanguinem hominis comedat calidum eius minutionis” **Ha**; “et totum sanguinem unius minutionis calidum comedat” HQ; “et totum sanguinem

unius minutionis com. calidam” K; “et” L [**incongruència amb inici “vel” posterior, suposo manca “et” també i, per tant, el sotscapítol sencer**]; “interius carnem intinge in sanguine hominis minuti” Gil (*De accipiter* 8.7), p. 200, l. 28-30 (f. 15r). | *Si tinnes ... sania*: “De comestione plumarum, septimum capitulum. Accipiter si plumas vel pennas comederit, interius carnem intinge in sanguine hominis minuti” Gil (*De accipiter* 8.7), p. 200, l. 28-30 (f. 15r).

(3/4’) Ítem: “vel” AL; “Item” **HaHKQ**.

dóna-li: “donali” GB, Gr, FS i Rg.

menjar: “meniar” Gr i LP. | *a menjar*: “a menjar” Z⁵; manca AHKLQ; “in cibum” **Ha**; “comedant” Thomas, f. 42r^b, on salt de “comedant” de 2/2’ a “comedant” de 3/4’ i de “aceto” 3/4’ a “aceto” 4; “comedat” VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1491, l. 12.

carn de boc en vinagre: “carn de> boch en vinagre” Z⁵; “carnem hyrcinam” A; “carnem porcinam in aceto” Ha; “carnes in aceto” HK; “carnes in aceto” L; “carnes yrcinas in aceto” Q; “in aceto” Thomas, f. 42r^b, on salt de “comedant” de 2/2’ a “comedant” de 3/4’ i de “aceto” 3/4’ a “aceto” 4; “carnes hircinas comedat in aceto tinctas” VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1491, l. 12; “carnem hyrcinam pone in aceto” Gil (*De accipiter* 8.7), p. 200, l. 30 (f. 15r). | Ítem, *dóna-li a menjar carn de boc en vinagre*: “Ítem, carn de> boch en vinagre dóna-li’n a menjar” Z⁵; “vel carnem hyrcinam da ei” A; “Item, carnem porcinam in aceto pone et da ei in cibum” Ha; “Item, carnes in aceto pone et da ei” HK; “Vel carnes in aceto pone et da ei” L; “Item, carnes yrcinas in aceto pone et da ei” Q; “comedant in aceto” Thomas, f. 42r^b, on salt de “comedant” de 2/2’ a “comedant” de 3/4’ i de “aceto” 3/4’ a “aceto” 4; “carnes hircinas comedat in aceto tinctas” VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1491, l. 12; “Item, carnem hyrcinam pone in aceto et da sibi in cibo” Gil (*De accipiter* 8.7), p. 200, l. 30 (f. 15r). | *Ho menuc sanc d’ome cuyta e calent, .I^a. sania*. Ítem, *dóna-li a menjar carn de boc en vinagre*: “Ítem, sanch de <home cuita i calenta, una sagnia, dóna-li a menjar. Ítem, carn de> boch en vinagre dóna-li’n a menjar” Z⁵, on salt d’igual a igual a ‘sanch’ del sotscapítol següent, on error per ‘carn’; “Vel totum sanguinem unius minutionis comedat calidum, vel carnem hyrcinam da ei” A; “vel coctum sanguinem hominis comedat calidum eius minutionis. Item, carnem porcinam in aceto pone et da ei in cibum” Ha; “et totum sanguinem unius minutionis calidum comedat. Item, carnes in aceto pone et da ei” H; “et totum sanguinem unius minutionis com. calidam. Item, carnes in aceto pone et da ei” K; “vel carnes in aceto pone et da ei” L; “et totum sanguinem unius minutionis calidum comedat. Item, carnes yrcinas in aceto pone et da ei” Q; “comedant in aceto calido” Thomas, f. 42r^b, on salt de “comedant” de 2/2’ a “comedant” de 3/4’ i de “aceto” 3/4’ a “aceto” 4; “carnes hircinas comedat in aceto tinctas” VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1491, l. 12; “interius carnem intinge in sanguine hominis minuti. Item, carnem hyrcinam pone in aceto et da sibi in cibo” Gil (*De accipiter* 8.7), p. 200, l. 29-30 (f. 15r).

(4) *frega*: “hunta” Z⁵; “perfrica” **AHa**; manca sotscapítol HKLQ; “perfrica” Thomas, f. 42r^b, VB, llib. 16, cap. 71i Gil (*De accipiter* 8.7), p. 200, l. 31 (f. 15r); “perfricabis” AG, p. 1491, l. 13. **N traducció més adient.**

sovén: “souen” GB, FS i Rg; “sovint” Gr; “sovén” Z⁵; manca A; “sepius” **Ha**; manca sotscapítol HKLQ; “sepius” Thomas, f. 42r^b i VB, llib. 16, cap. 71; “saepius” AG, p. 1491, l. 13; manca Gil (*De accipiter* 8.7), p. 200, l. 30 (f. 15r).

calent: “<calent>” Z⁵; “calido” **AHa**; manca sotscapítol HKLQ; “calido” Thomas, f. 42r^b, VB, llib. 16, cap. 71, AG, p. 1491, l. 13 i Gil (*De accipiter* 8.7), p. 200, l. 30 (f. 15r).

laurín: “laurí [ms. lo vi]” Z⁵; “laurino” **AHa**; manca sotscapítol HKLQ; “laurino” Thomas, f. 42r^b, VB, llib. 16, cap. 71, Gil (*De accipiter* 8.7), p. 200, l. 30 (f. 15r) i AG, p. 1491, l. 13.

mesclat: “mesclàs” LP.

veus: “vegades les penes [ms. los peus]” Z⁵; “pennas” A; “p.” Ha; manca sotscapítol HKLQ, Thomas, f. 42r^b, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1491, l. 13; “pennas” Gil (*De accipiter* 8.7), p. 200, l. 31 (f. 15r). **Z⁵ més complet que N però “error” de traducció, en un doble “error” de ‘los peus’ per ‘les penes’ de possible relació amb una abreviatura “p.” (p.e. Ha) o amb una versió llatina similar a la conservada a AG, on Si tinnes ... o .III.:** “Si pedes guttosos habet vel si tineae comedant pennas eius, carnes hircinas comedat in aceto tinctas et alas eius aceto calido et oleo laurino saepius perfricabis” AG, p. 1491, l. 11-13.

Ítem, frega sovén ab vinagre calent e ab oli laurín mesclat .III. veus o .III.: “Ítem, hunta sovén ab vinagre <calent> e ab oli laurí mesclat tres o .III. vegades les penes” Z⁵; “Ítem, in aceto calido et oleo laurino permixtis, pennas eius perfrica ter vel quater” A; “Ítem, aceto calido et oleo laurino comixtis, sepius illis p. perfrica ter vel quater” Ha; manca sotscapítol HKLQ; “Si tynee comedant in aceto calido et oleo laurino perfrica sepius” Thomas, f. 42r^b, on salt de “comedant” de 2/2’ a “comedant” de 3/4’ i de “aceto” 3/4’ a “aceto” 4; “et alas eius aceto calido et oleo laurino sepius perfrica” VB, llib. 16, cap. 71; “et alas eius aceto calido et oleo laurino saepius perfricabis” AG, p. 1491, l. 12-13; “Ítem, aceto calido et oleo laurino commixto ter vel quater pennas eius in die perfrica” Gil (*De accipiter* 8.7), p. 200, l. 30-31 (f. 15r).

(5/5’) *Ítem*: “Ítem” Z⁵; “Ítem” **AHaL**; “Ítem ad idem” HKQ.

bayna: “banya” Gr; “baynn” LP; “tint” Z⁵; “intinge” **AHaHLQ**; “infige” K. **Z⁵ més literal.**

lo: “la” Rg.

e-l: “de” Gr; manca a Rg.

barba jovis: “barbajonis” GB, FS i Rg; “barbaionis” Gr; “barbaiovis” LP; “barba jovis [ms. barbena javis]” Z⁵; “barbe [ms. barba] iovis” A; “barbe iovis” **HaHKLQ**; “borraginis” Gil (*De accipiter* 8.7), p. 200, l. 32 (f. 15r). | *bayna lo past e-l suc de barba jovis*: “en lo such de barba jovis [ms. barbena javis] lo menjar tint” Z⁵; “in succo barbe [ms. barba] iovis cibum eius intinge” A; “in succo barbe iovis cibum eius intinge” Ha; “in suco barbe iovis cibum intinge” **HLQ**; “tu suco barbe iovis cibum infige” K; “caro qua cibandus est, intingatur in iure barbae Jovis” AG, p. 1481, l. 40, dins de la recepta dedicada a “si bisticosus sit accipiter in pennis varia signa defectus producens quae hungermal Germanice vocantur, pro certo hic morbus ad interioribus procedit corruptis et est corruptio maxime in radice pennarum” (AG, p. 1481, l. 33-36), on AG aplica gran part del tractament a les plomes. | *Ítem, bayna lo past e-l suc de barba jovis*: “Ítem, en lo such de barba jovis [ms. barbena javis] lo menjar tint” Z⁵; “Ítem, in succo barbe [ms. barba] iovis cibum eius intinge” A; “Ítem, in succo barbe iovis cibum eius intinge” Ha; “Ítem ad idem, in suco barbe iovis cibum intinge” HQ; “Ítem ad idem, tu suco barbe iovis cibum infige” K; “Ítem, in suco barbe iovis cibum intinge” L; “Ítem, succo borraginis cibum eius intinge” Gil (*De accipiter* 8.7), p. 200, l. 32 (f. 15r). **Z⁵ més deponent del llatí.**

(6/6’) *·l*: “ocel” Z⁵; manca AHKLQ; “alis volucris” **Ha**.

raon: “rão” Rg.

tynes: “tinyes” DCVB. | *Ítem, si-l aurà tretes les penes per raon de les tynes*: “Ítem, si ocel aurà treytes penes per rahó de les tinyes” Z⁵; “Si propter tineas extraxerit sibi

pennas” A; “Si alis volucris pennas extraxerit propter tineas” Ha; “Si pennas extrahit propter tineas” HQ; “Si pennas extraheant propter tineas” K; “Si propter tyneas pennas extrahit” L; “Si penna(m) fractam extrahere volueris sine dolore [...] Item” Thomas, f. 42r^b; “Si pennam fractam extrahere volueris sine dolore [...] Item” VB, llib. 16, cap. 71; “Item, si sibi pennas extraxerit propter tineas” Gil (*De accipiter* 8.3), p. 196, l. 13-14 (f. 13v) i “Item, si pennas sibi extraxerit propter tineam” Gil (*De accipiter* 8.3), p. 198, l. 2-3 (f. 13v); “Si pennam fractam sine dolore extrahere volueris [...] Item” AG, p. 1491, l. 14 i 18; “Se vorai cavar la penna rotta senza dolor [...] Anchor” it. LP.

lo cors: “l’ocel” Z⁵; “corpus” **AHaHKLQ**; “pennas” Thomas, f. 42r^b, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1491, l. 19; “le soe penne” it. LP; “corpus eius” Gil (*De accipiter* 8.3), p. 196, l. 14 (f. 13v) i Gil (*De accipiter* 8.3), p. 198, l. 3 (f. 13v). **NZ⁵ divergeixen i N més fidel.**

calent: “calent” Z⁵; “calido” **AHKLQ**; manca Ha; “calido” Thomas, f. 42r^b, VB, llib. 16, cap. 71, Gil (*De accipiter* 8.3), p. 196, l. 14 (f. 13v) i Gil (*De accipiter* 8.3), p. 198, l. 3 (f. 13v) i AG, p. 1491, l. 19; “calido” it. LP.

suc calent de: manca Gr.

herba: “barba” N, Rg, GB, Gr, FS i LP; “herba” Z⁵; “herbe” **AHaHKLQ**; “herbe” Thomas, f. 42r^b, Gil (*De accipiter* 8.3), p. 196, l. 14 (f. 13v) i Gil (*De accipiter* 8.3), p. 198, l. 3 (f. 13v); manca VB, llib. 16, cap. 71; “herbae” AG, p. 1491, l. 18; manca it. LP. **Esmeno següent tots els llatins conservats i Z⁵, però cal tenir present que N podria haver traduït (amb menor probabilitat, interpretat) una versió llatina que indiqués aquella part característica de les papaveràcies. Z⁵ millor traduït respecte als llatins conservats.**

dell: “del” Gr.

papàver: “papuer” GB; “papan” Rg. | *tot lo cors sia untat de suc calent de la herba dell papàver*: “tot l’ocel sia untat de such calent de herba de papàver” Z⁵; “succo herbe papaveris calido totum corpus perunge” **AHKLQ**; “succo herbe papaveris totum corpus perunge” Ha; “suco herbe papaveris calido perunge pennas eius” Thomas, f. 42r^b; “succo papaveris calido perunge pennas eius” VB, llib. 16, cap. 71; “succo calido herbe papaveris totum corpus eius inunge” **Gil** (*De accipiter* 8.3), p. 196, l. 14 (f. 13v) i “succo herbe papaveris calido totum corpus eius inunge” **Gil** (*De accipiter* 8.3), p. 198, l. 3 (f. 13v); “suco herbae papaveris calido perunge pennas eius” AG, p. 1491, l. 18-19; “onze le soe penne di succo di papaver calido” it. LP.

e: manca Gr.

muylla lo: “muylla lo meylla lo” N, GB, FS i Rg; “muylla lo meyllor lo” Gr.

d’equell: “de quell” Gr i LP; “d’quell” Rg.

matex: “metex” Gr.

e muylla lo menyar d’equell en aquell matex suc: “e en aquel such lo menjar d’aquel muylla” Z⁵; “et eodem succo cibum eius intinge” A; “et in eodem succo cibum eius intinge” **Ha**; manca a HKLQ; “et intinge cibum eius eiusdem suco” **Thomas**, f. 42r^b; “et intingue cibum eius eidem succo” VB, llib. 16, cap. 71; “et in eodem succo cibum eius intinge” Gil (*De accipiter* 8.3), p. 196, l. 14-15 (f. 13v) i “et in eodem cibum eius intinge” Gil (*De accipiter* 8.3), p. 198, l. 3-4 (f. 13v); “intinge cibum eius eidem suco” AG, p. 1491, l. 19; “e bagna el cibo di quello succo” it. LP. | *Ítem, si-l aurà trestes les penes per raon de les tynes, tot lo cors sia untat de suc calent de la herba dell papàver, e muylla lo menyar d’equell en aquell matex suc*: “Ítem, si ocel aurà trestes penes per rahó de les tynes, tot l’ocel sia untat de such calent de herba de papàver e en aquel such lo menjar d’aquel muylla” Z⁵; “Si propter tineas extraxerit sibi pennas, succo herbe papaveris calido totum corpus perunge, et eodem succo cibum eius intinge” A; “Si alis volucris pennas extraxerit propter tineas, succo herbe papaveris totum corpus perunge,

et in eodem succo cibum eius intinge” Ha; “Si pennas extrahit propter tineas, succo herbe papaveris calido totum corpus perunge” HQ; “Si pennas extraheant propter tineas, succo herbe papaveris calido totum corpus perunge” K; “Si propter tyneas pennas extrahit, succo herbe papaveris calido totum corpus perunge” L; “[Si penna(m) fractam extrahere volueris sine dolore] [...] Item suco herbe papaveris calido perunge pennas eius et intinge cibum eius eiusdem suco” Thomas, f. 42r^b; “[Si pennam fractam sine dolore extrahere volueris] [...] Item suco herbae papaveris calido perunge pennas eius intinge cibum eius eidem suco” AG, p. 1491, l. 18-19, **dins de la recepta per a extreure la ploma trencada sense dolor, com correspon a un opiàci en ús anestèsic local (també contra el picatge per a impedir la instauració del cercle viciós)**; “[Se vorai cavar la penna rotta senza dolor] [...] Anchor onze le soe penne di succo di papaver calido, e bagna el cibo di quello succo” it. LP; “Si pennam fractam extrahere volueris sine dolore. [...] Item succo papaveris calido perunge pennas eius: et intingue cibum eius eidem succo” VB, llib. 16, cap. 71; “Item, si sibi pennas extraxerit propter tineas, succo calido herbe papaveris totus corpus eius inunge et in eodem succo cibum eius intinge” Gil (*De accipiter* 8.3), p. 196, l. 13-15 (f. 13v) i “Item, si pennas sibi extraxerit propter tineam, succo herbe papaveris calido totum corpus eius inunge et in eodem cibum eius intinge” Gil (*De accipiter* 8.3), p. 198, l. 2-4 (f. 13v). **Gil repeteix al mateix capítol.**

<13A./12’.> <Contra la malaltia de sobre els ossos>: “Contra infirmitatem ossis” A; “De fraccione ossium, decimum capitulum” Gil (*De accipiter* 8.10), p. 202, l. 25 (f. 15r). | Aquest capítol correspon al capítol CIII de *Dels auzels cassadors*, vv. 3021-24 i F, capítol 14, f. 118.

13(2A)/12’(2) <co<n>tra>: “cotra” N, GB, FS i Rg. | *Ítem, co<n>tra*: “Ítem, contra” Z⁵; “Contra” AHaHKLQ; “Si” Thomas, f. 42r^b; “Si” AG, p. 1491, l. 20; “Se” it. LP. **NZ⁵ iguals i sense coincidir plenament amb cap dels llatins conservats.**

sobr<e>·ls osses: “sobrls osses” N i Rg; “sobr[e]l osses” GB; “sobre le osses” Gr; “sobre los ossos [ms. ocel]” Z⁵; “ossis” AHKLQ; “super ossum” Ha; “os fractum” Thomas, f. 42r^b, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1491, l. 20; “l’osso rotto” it. LP; “[De fraccione ossium, decimum capitulum. Accipiter si] ossa fracta vel aliquid in ossibus passus fuerit” Gil (*De accipiter* 8.10), p. 202, l. 25-27 (f. 15r). **N millor traducció; tots els enciclopedistes semblen considerar la fractura òssia.**

junctura: “iunctura” Gr, LP i Rg.

dell os: “de les ales” Z⁵; “ale” AHQ; manca HaKL; “ala” Thomas, f. 42r^b i VB, llib. 16, cap. 71; “ale” Gil (*De accipiter* 8.10), p. 202, l. 27 (f. 15r); “alia parte” AG, p. 1491, l. 20; “altra parte” it. LP. **Z⁵ versió AHQ i N potser versió HaKL.** | <en les cames o> en la *junctura dell os*: “<en les cames o en> la junctura de les ales” Z⁵; “in crure <vel> in iunctura ale” A; “in crure vel in iuncture” HaL; “in crure vel in iunctura ale” HQ; “in crurem vel in iunctura” K; “in crure vel in ala” Thomas, f. 42r^b i VB, llib. 16, cap. 71; “in crure vel in alia parte” AG, p. 1491, l. 20; “ne la gamba o vero in altra parte” it. LP; “sive sit in cute sive in carne sive in iunctura ale” Gil (*De accipiter* 8.10), p. 202, l. 26-27 (f. 15r). | *Ítem, contra malautia sobre·ls osses <en les cames o> en la junctura dell os*: “Ítem, contra malaltia sobre los ossos <en les cames o en> la junctura de les ales” Z⁵; “Contra infirmitatem ossis in crure <vel> in iunctura ale” A; “Contra infirmitatem super ossum in crure vel in iuncture” Ha; “Contra ossis infimitate<m> in crure vel in iunctura ale” H; “Contra ossis infirmitatem in crurem vel in iunctura” K; “Contra ossis infirmitatem in crure vel in iuncture” L; “Contra ossis infirmitatem in crure vel in

iunctura ale” Q; “Si os fractum habuerit in crure vel in ala” Thomas, f. 42r^b i VB, llib. 16, cap. 71; “Si **os fractum habuerit** in crure vel in alia parte” AG, p. 1491, l. 20; “Se haverà l’osso rotto ne la gamba o vero in altra parte” it. LP; “De fraccione ossium, decimum capitulum. Accipiter si ossa fracta vel aliquid in ossibus passus fuerit, sive sit in cute sive in carne sive in iunctura ale” Gil (*De accipiter* 8.10), p. 202, l. 25-27 (f. 15r). Cfr. F, f. 118 “Si l’esperver à sobrehòs en les cames ho en les juntures”. **NZ⁵ presenten la mateixa omissió i ofereixen ‘ítem’, probablement a partir de l’antecedent llatí comú.**

desús: “de sus” GB, FS i Rg.

ligua-li desús àloes calent: “liga-li desús àloe calent” Z⁵; “aloes calidum superliga” A; “oleo calcem calido superliga” Ha; “aloem calidum superliga” H; “aloe calido superliga” K; “aloen calidum superliga” L; “aloem calido superliga” Q; “aloe calidum superliga” Thomas, f. 42r^b, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1491, l. 20-21; “liga sopra quello aloe calido” it. LP; “accipe aloem et calidum superliga” Gil (*De accipiter* 8.10), p. 202, l. 27 (f. 15r).

lexa’l: “lexal” Gr; “lexa·l [ms. leral]” LP.

dia: “die” Gr.

per .I. dia <i per una nit>: “per .I. dia e per .I^a. nit” Z⁵; “uno die et nocte ibi” A; “die uno vel nocte .I.” Ha; “per noctem et diem” HKQ; “per diem et noctem” L; “un[a] die et una nocte” Thomas, f. 42r^b; “una die et una nocte” VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1491, l. 21; “un di et una notte” it. LP; “ibi una die et una nocte” Gil (*De accipiter* 8.10), p. 202, l. 27-28 (f. 15r); “un jorn et una nueg” *Dels auzels cassadors*, v. 3028; “per un dia he per una nit” F, f. 118.

la barra: “labrara” Rg.

sobre la barra ben lissa: “sobra la barra ben llisa” Z⁵; manca AHaHKLQ, Thomas, f. 42r^b, VB, llib. 16, cap. 71, Gil (*De accipiter* 8.10), p. 202, l. 28 (f. 15r) i AG, p. 1491, l. 21; manca it. LP. **NZ⁵, probablement arran de l’antecedent llatí comú, divergeixen respecte als llatins conservats.** | *Ítem, contra malautia sobre·ls osses <en les cames o> en la junctura dell os, ligua-li desús àloes calent e lexa’l per .I. dia <i per una nit> sobre la barra ben lissa*: “Ítem, contra malaltia sobre los ossos <en les cames o en> la junctura de les ales, liga-li desús àloe calent e lexa’l per .I. dia e per .I^a. nit sopra la barra ben llisa” Z⁵; “Contra infirmitatem ossis in crure <vel> in iunctura ale, aloes calidum superliga, et dimitte uno die et nocte ibi” A; “Contra infirmitatem super ossum in crure vel in iuncture, oleo calcem calido superliga, et dimitte die uno vel nocte .I.” Ha; “Contra ossis infimitate<m> in crure vel in iunctura ale, aloem calidum superliga, et dimitte per noctem et diem” H; “Contra ossis infirmitatem in crurem vel in iunctura, aloe calido superliga, et dimitte per noctem et diem” K; “Contra ossis infirmitatem in crure vel in iuncture, aloen calidum superliga, et dimitte per diem et noctem” L; “Contra ossis infirmitatem in crure vel in iunctura ale, aloem calido superliga, et dimitte per noctem et diem” Q; “Si os fractum habuerit in crure vel in ala, aloe calidum superliga et dimitte un[a] die et una nocte” Thomas, f. 42r^b; “Si os fractum habuerit in crure vel in ala. Aloe calidum superliga et dimitte una die et una nocte” VB, llib. 16, cap. 71; “Si **os fractum habuerit** in crure vel in alia parte, aloe calidum superliga et dimitte una die et una nocte” AG, p. 1491, l. 20-21; “Se haverà l’osso rotto ne la gamba o vero in altra parte, liga sopra quello aloe calido, e lasselo un di et una notte” it. LP; “De fraccione ossium, decimum capitulum. Accipiter si ossa fracta vel aliquid in ossibus passus fuerit, sive sit in cute sive in carne sive in iunctura ale, accipe aloem et calidum superliga et permitte ibi una die et una nocte” Gil (*De accipiter* 8.10), p. 202, l. 25-28 (f. 15r), on inici barrejat amb el del capítol 30 de l’Epistola. **Manca 13(3)/12(3’) NZ⁵, però conservat en traducció catalana a F I.2.27, Capítol .XIII; present també a** Thomas, f. 42r^b-v^a,

VB, llib. 16, cap. 71, AG, p. 1491, l. 21-22 i Gil (*De accipiter* 8.10), p. 202, l. 28-29 (f. 15r).

<12A./13'.> <Per a què l'ocell no es debati>: “Ut avis non sitiati” A; “De ferocitate et crebra demutacione de manu, decimum quintum capitulum” Gil (*De accipiter* 8.15), p. 206, l. 6 (f. 15v). | Aquest capítol correspon al capítol LXVIII “Cant auzels es trop debatens” de *Dels auzels cassadors*, vv. 1997-2008.

12(2A)/13'(2') *Per*: “per” GB, LP, FS i Rg.

que l'ocel: “quel coll” Gr; “qu'el ocel” LP; “quel coel” Rg.

no:s: “nos” GB, Gr, FS i Rg.

ne:s: “nes” GB, Gr, FS i Rg.

trebayl: Segueix “e” supèrflua Z⁵.

mà: “ma” GB, FS i Rg. | *la mà*: “l' ana” Gr.

o en volan fira si matex: “; volant f[er]irà si matex” LP; “o en volen fira si matex” Rg; “o en volan que no:s fira” Z⁵; manca AHa; manca sotscapítol L; “vel volitando subcutiat” HQ; “vel volando succumbat” K; manca Thomas, f. 42v^a, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1491, l. 23; manca it. LP. | *Per zo que l'ocel no:s mova ne:s trebayll en la perxa o en la mà o en volan fira si matex*: “Per so que l'ocel no:s trebayll en la perxa o en la man o en volan que no:s fira” Z⁵; “Ut avis non sitiati, neque nimium vel in manu vel in pertica vexetur [ms. vexet]” A; “Ut avis non sitiati, neque nimium vel in manu vel in pertica vexetur,” Ha (on posicionat de forma similar a la versió curta, és a dir, capítol 13); “Ut avis non exauriat, nec nimium in manu vel pertica vexet, vel volitando subcutiat” HQ; “Ut avis non exauriat, nec nimium vel in pertica se vexet, vel volando succumbat” K; manca sotscapítol L; “Si inquieta sit avis in pertica vel in manu gestantis” Thomas, f. 42v^a; “Si inquieta sit avis et in pertica vel in manu gestantis” VB, llib. 16, cap. 71; “Si inquieta sit avis in pertica vel super manum” AG, p. 1491, l. 23; “Se l'ocello sarà inquieto, o sopra di la pertica o sopra di la mane” it. LP; “Si vostr'ausels trop si debat / e:n ponh o en perga combat” *Dels auzels cassadors*, vv. 1997-98; “Accipiter si ferocitatem et crebram de manu vel de pertica mutacionem habuerit” Gil (*De accipiter* 8.15), p. 206, l. 7-8 (f. 15v).

no:s mova ne:s trebayll: possible binomi de sinònims.

aquestes: “Aquestes” GB, Gr,LP, FS i Rg.

aquestes coses sien axí dites: “aquestes coses sien ayxí dites” Z⁵; “carmen istud dic cottidie super eum” A; manca sotscapítol L; manca HaHKQ i *Dels auzels cassadors*. | *Per zo que l'ocel no:s mova ne:s trebayll en la perxa o en la mà o en volan fira si matex, aquestes coses sien axí dites*: “Per so que l'ocel no:s trebayll en la perxa o en la man o en volan que no:s fira, aquestes coses sien ayxí dites” Z⁵; “Ut avis non sitiati, neque nimium vel in manu vel in pertica vexetur [ms. vexet], carmen istud dic cottidie super eum” A; “Ut avis non sitiati, neque nimium vel in manu vel in pertica vexetur” Ha (on posicionat de forma similar a la versió curta, és a dir, 13(2)); “Ut avis non exauriat, nec nimium in manu vel pertica vexet, vel volitando subcutiat” HQ; “Ut avis non exauriat, nec nimium vel in pertica se vexet, vel volando succumbat” K; manca sotscapítol L; “Si inquieta sit avis in pertica vel in manu gestantis” Thomas, f. 42v^a; “Si inquieta sit avis et in pertica vel in manu gestantis” VB, llib. 16, cap. 71; “Si inquieta sit avis in pertica vel super manum” AG, p. 1491, l. 23; “Se l'ocello sarà inquieto, o sopra di la pertica o sopra di la mane” it. LP; “Accipiter si ferocitatem et crebram de manu vel de pertica mutacionem habuerit” Gil (*De accipiter* 8.15), p. 206, l. 7-8 (f. 15v).

12(3A)/13'(2') *tagramum, arsènic, gales, aristològia, elientropram*: “tagramū Arsenic gales aristologia & lien tro / praz” N; “tagramum, arsenic, gales, aristologia, & lientropam” FS; “tagramum, arsenic, gales, aristologia, et lientropam” GB; “cagramun, Arsenic, gales, Aristologia e lien tro per aus” Gr; “cagramun, arsènic, gales, aristològia e lien tro praz (?)” LP, on nota “el fragment *cagramun – praz* no té correspondència precisa en la tradició i, d'altra banda, sembla pertànyer a un context fortament corrupte i ple d'errades; igualment s'esdevé amb el fragment següent”; “tagramum, arsenic, gales, aristologia, & lien tro piaz” Rg; “tagiamunt, car seria calent, aristòdia, elieutropion” Z⁵; “Inbiganunt caferme galunt aristolegion eliotiopion” A; manca sotscapítol Ha; “succo aristeie [ms. arist()] vel sponse solis carnes tinge” HQ; “succo arist() vel aust() vel sponse solis carnes tinge” K; “vel succo aristologie vel spenso solis carnes intinge” L; “mutacionem habuerit, aristologia sive ebotropen detur” Gil (*De accipiter* 8.15), p. 206, l. 7-8 (f. 15v), amb probable error d'edició d'‘ebotropen’ per ‘eliotropen’/‘eliotrop<i>on’; “prendretz un'erba bon'e bella / c'aristologia s'apela / e de solsequi'autretan, / e las raïtz secaretz tan / tro que polvera'n puscatz far; / en la carn l'en daretz a manjar” *Dels auzels cassadors*, vv. 1999-2004. A la versió llatina curta, dos dels termes d'aquest encanteri han estat canviats per noms de plantes, així, ‘*aristologion eliotiopion*’ esdevé ‘*succo aristeie vel sponse solis*’ (ABEELE 1994a, p. 249, n. 318); potser correspon a una censura encoberta pel copista o “eufemisme”, fins al punt que l'historiador belga considera que ha estat transformat en una recepta, aspecte que denota una certa sospita. És possible que existeixi una base grega per a aquest encanteri, tal com apunta Abeele, certament singular dins de la tradició llatina del gènere i, al meu parer, possible indicatiu d'una retrodatació de l'*Epistola* i/o d'un acostament a la tradició bizantina o de l'Orient Proper (Egipte?), ja que sovint el conjur es conservava de forma propera a l'original a fi de mantenir el “poder” de l'encanteri, és a dir, la seva força màgica o creencial. SMETS (2007b, p. 339), a partir de la seva lectura personal de la traducció francesa conservada al ms. Lió, BM, 765, no esmenta el conjur, de manera que, tret que la filòloga belga no l'hagi considerat, sembla que el conjur s'hagi transmès com a recepta o sigui absent en aquella traducció. **NZ⁵ similars, amb N més acurat però també alterat respecte a A.**

12(4A)/13'(3') *Ítem, altra cosa a-ssò matex*: “Ítem, a-ysò matex” Z⁵; “Item ad idem” A; manca Ha; “Ad idem” HKQ; manca sotscapítol L; “Si inquieta sit avis in pertica vel in manu gestantis” Thomas, f. 42v^a; “Si inquieta sit avis et in pertica vel in manu gestantis” VB, llib. 16, cap. 71; “Si inquieta sit avis in pertica vel super manum” AG, p. 1491, l. 23; “Se l'ocello sarà inquieto, o sopra di la pertica o sopra di la mane” it. LP.

tost: “tot” Gr i LP. | *tost*: “més [ms. mas]” Z⁵; “cito” A; manca HaHKQ; manca sotscapítol L.

maner: “a man” Gr. | *per assò que tost sia maner*: “ut cito mansuescat” A; manca Ha; “Ad idem”? HKQ; manca sotscapítol L.

maner, cou: “man'con” Rg.

murta: “murra” LP; “murta [ms. mig ca]” Z⁵; “mirtam” AHa; “mirram” HKQ; manca sotscapítol L; “mirram” Thomas, f. 42v^a; “miriam” AG, p. 1491, l. 23 [Lat. *miria*, ‘cannot be identified, but ThC 5.50.100 reads *myrra*, which may indicate myrrh, a bitter gum resin from trees of the *Commiphora* genus and the likely candidate here, or maple wood (Latham, s.v. *murra*). In the latter sense it resembles the *bruscum* of Pliny HN 16.27.68, a passage similar in content to much of A.'s discussion of *murra* in *De veg.* 1.120-21 and 6.184. None of this, of course, tells us whether A. understood what *miria* was. This form is non included in the extensive list offered by Blatt (1957f.), s.v.

myrrha' (OA, p. 1620, n. 326)]; “salmora” it. LP; “mirra” *Dels auzels cassadors*, v. 2005.

aygua: “aigua” Gr.

.IX. veus: “.VII. vegades” Z⁵; “**novies feceris**” **AHa**; “**decies**” HK; manca sotscapítol L; “**novies**” Q; “novies” Thomas, f. 42v^a i AG, p. 1491, l. 25; “novem vicibus” Gil (*De accipiter* 8.15), p. 206, l. 9 (f. 15v); “nove volte” it. LP; “.viii. vetz” *Dels auzels cassadors*, v. 2009. **N versió AHa, Z⁵ cap, però s’acosta al Dels auzels cassadors.** | <*i arruixa el cos sencer de l’ocell, i mulla el seu menjar en aquesta aigua fins*> a **.IX. veus**: “e hunta lo cos tot de l’ocel, e en l’aygua lo menjar muyla d’aquel dentrò a .VII. vegades” Z⁵; “et cum ipsa aqua totum corpus super linies, et cibum eius in ipsa aqua intinge usque sic novies feceris” **AHa**; “ex quo totum corpus spargas, et in eadem carnes tingas usque decies” H; “et ex aqua totum corpus spargas, et in eadem carnes tingas perusque decies” K; manca sotscapítol L; “ex quo totum corpus spargas, et in eadem carnes tingas usque novies” Q; “et ex ipsa aqua (a)sperge corpus eius, intinge cibum eius usque novies” Thomas, f. 42v^a; “et ex ipsa aqua asperge corpus eius et intinge cibum eius in ea usque novies” AG, p. 1491, l. 23-25; “et aqua eiusdem totum corpus superline et cibum eius in ipsa aqua intinge novem vicibus” Gil (*De accipiter* 8.15), p. 206, l. 8-9 (f. 15v); “e di quella sparge el corpo e bagna el cibo per fin a nove volte” it. LP; “e de l’aiga vos moillaretz / tot vostr’auzel, can sera freia, / e sa carn, si qu’el eis o veia, / e aisso faretz li .viii. vetz; / pueis no·s debatra per mal vetz” *Dels auzels cassadors*, vv. 2006-10. | *cou murta en aygua* <*i arruixa el cos sencer de l’ocell, i mulla el seu menjar en aquesta aigua fins*> a **.IX. veus**: “cou murta [ms. mig ca] en ayga e hunta lo cos tot de l’ocel, e en l’aygua lo menjar muyla d’aquel dentrò a .VII. vegades” Z⁵; “mirtam in aqua coque, et cum ipsa aqua totum corpus super linies, et cibum eius in ipsa aqua intinge usque sic novies feceris” **AHa**; “mirram in aqua coque, ex quo totum corpus spargas, et in eadem carnes tingas usque decies” H; “mirram coque in aqua, et ex aqua totum corpus spargas, et in eadem carnes tingas perusque decies” K; manca sotscapítol L; “mirram in aqua coque, ex quo totum corpus spargas, et in eadem carnes tingas usque novies” Q; “mirram in aqua coque et ex ipsa aqua (a)sperge corpus eius, intinge cibum eius usque novies” Thomas, f. 42v^a; “miriam in aqua decoque et ex ipsa aqua asperge corpus eius et intinge cibum eius in ea usque novies” AG, p. 1491, l. 23-25; “et aqua eiusdem totum corpus superline et cibum eius in ipsa aqua intinge novem vicibus” Gil (*De accipiter* 8.15), p. 206, l. 8-9 (f. 15v); “coxe salmora in aqua, e di quella sparge el corpo e bagna el cibo per fin a nove volte” it. LP; “e de l’aiga vos moillaretz / tot vostr’auzel, can sera freia, / e sa carn, si qu’el eis o veia, / e aisso faretz li .viii. vetz; / pueis no·s debatra per mal vetz” *Dels auzels cassadors*, vv. 2006-10. **N presenta un salt d’igual a igual a aigua/llet. aqua.** | *Ítem, altra cosa a·ssò matex, per assò que tost sia maner, cou murta en aygua* <*i arruixa el cos sencer de l’ocell, i mulla el seu menjar en aquesta aigua fins*> a **.IX. veus**: “Ítem, a·ysò matex, per so que més sia maner, cou murta [ms. mig ca] en ayga e hunta lo cos tot de l’ocel, e en l’aygua lo menjar muyla d’aquel dentrò a .VII. vegades” Z⁵; “Item ad idem, ut cito mansuescat, mirtam in aqua coque, et cum ipsa aqua totum corpus super linies, et cibum eius in ipsa aqua intinge usque sic novies feceris” **A**; “mirtam in aqua coque, et cum ipsa aqua totum corpus super linies, et cibum eius in ipsa aqua intinge usque sic novies feceris” **Ha**; “Ad idem, mirram in aqua coque, ex quo totum corpus spargas, et in eadem carnes tingas usque decies” H; “Ad idem, mirram coque in aqua, et ex aqua totum corpus spargas, et in eadem carnes tingas perusque decies” K; manca sotscapítol L; “Ad idem, mirram in aqua coque, ex quo totum corpus spargas, et in eadem carnes tingas usque novies” Q; “Si inquieta sit avis in pertica vel in manu gestantis, mirram in aqua coque et ex ipsa aqua (a)sperge corpus eius, intinge cibum eius usque novies” Thomas, f. 42v^a;

“Si inquieta sit avis in pertica vel super manum, miriam in aqua decoque et ex ipsa aqua asperge corpus eius et intinge cibum eius in ea usque novies” AG, p. 1491, l. 23-25; “Se l’ocello sarà inquieto, o sopra di la pertica o sopra di la mane, coxe salmora in aqua, e di quella sparge el corpo e bagna el cibo per fin a nove volte” it. LP; “et aqua eiusdem totum corpus superline et cibum eius in ipsa aqua intinge novem vicibus” Gil (*De accipiter* 8.15), p. 206, l. 8-9 (f. 15v), degut a un probable salt. | *Per zo ... a .IX. veus*: “Accipiter si ferocitatem et crebram de manu vel de pertica mutacionem habuerit, aristologia sive ebotropen detur et aqua eiusdem totum corpus superline et cibum eius in ipsa aqua intinge novem vicibus” Gil (*De accipiter* 8.15), p. 206, l. 7-9 (f. 15v), amb un salt que barreja l’encanteri i la recepta.

<14.> <A cadarn>: “Contra cancrum” A.

(2/2’) *Ítem*, <a>: “Ítem, a” Z⁵; “Ad” AHaQ; “Contra” HKL; “Si” Thomas, f. 42r^a; “Si” AG, p. 1490, l. 5; “Ad” Gil (*De accipiter* 8.1), p. 194, l. 9 (f. 13r); “Se” it. LP. **NZ⁵ coincideixen, a partir de l’antecedent llatí comú, però divergeixen respecte als llatins conservats.**

l’ocel: Segueix “ajes” Z⁵. | *Ítem*, <a> *cadarn dell aucel*: “Ítem, a cadarn de l’ocel” Z⁵; “Ad cancrum volucrum” A; “Ad catarrum” Ha; “Contra catarrum volucris” HK; “Contra cancrum volucris” L; “Ad cerit() velu()e” Q; “Si reuma in capite habuerit” Thomas, f. 42r^a, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1490, l. 5; “Ad catarrum” Gil (*De accipiter* 8.1), p. 194, l. 9 (f. 13r); “[Se l’astor haverà reuma nel capo] [...] Anchora” it. LP.

ayl: “ãyl” Rg.

picat: Segueix “aytants com ops n’i aja” Z⁵, manca AHaHKLQ. **Z⁵ divergeix.** | *Ítem*, ... *picat*: potser relacionat amb el capítol LXXXVI, “Cant auzel a tos”, *Dels auzels cassadors*, vv. 2457-58.

mes en: “e mescla-los ab” Z⁵; “cum” AHaHKLQ; “cum” Thomas, f. 42r^a, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1490, l. 7; manca Gil (*De accipiter* 8.1), p. 194, l. 9 (f. 13r). **NZ⁵ més properes entre elles que respecte als llatins conservats.**

vin: Segueix “e ab .I^a. ploma” Z⁵, manca AHaHKLQ. **Z⁵ divergeix, però sembla oferir un mètode adient.** | *Ítem*,... *vin*: “Traitement de l’oiseau de vol atteint de catarrhe sec (*nazla*, sinusite). [...] prenez de l’ail, pilez-le très fin, exprimez-en le jus, mêlez-le à autant de vin âpre” *Ġitrġf* 56.3.

mit-lo-li: “Mit l oli” GB i FS; “Mit loli” Rg.

les: “los” Rg.

ayl picat mes en vin, mit-lo-li per les nars: “ajes ays picats, aytants com ops n’i aja, e mescla-los ab vi e, ab .I^a. ploma, met-los-li per los nars” Z⁵; “allium contusum cum vino per nares mitte” A; “allium contusum cum vino per n. eius mitte” Ha, **més que A degut al pronom**; “allium contusum cum vino subtili per nares mitte” H; “allium contusum cum vino subtili per nares mitte” K; “allium contusum cum vino subtili per nares inice” L; “allium contusum cum vino subtili et per nares mitte” Q; “alleum obtusum cum vino per nares ei inmitte” Thomas, f. 42r^a; “alleum tusum cum vino per nares eius inmitte” VB, llib. 16, cap. 71; “allium contusum cum vino per nares ei inmitte” AG, p. 1490, l. 6-7; “accipe allium pistatum et ei per nasum vel per nares inmitte” Gil (*De accipiter* 8.1), p. 194, l. 9-10 (f. 13r); “mette ne le nare allio pestato con vino” it. LP.

lexa’l: “lexal” Gr; “lexa-l” LP. Segueix “estar” Z⁵, manca AHaHKLQ.

escur: “oscur” GB, FS i Rg.

.I.: “un” LP; “in” Rg.

loc escur .I. poc: “.I. loch escur” Z⁵. | *he lexa'l per tot dia en loc escur .I. poc*: “e lexa'l estar per tot die en .I. loch escur” Z⁵; “etiam in loco aliquantulum obscuro et calido tote die permitte” A; “et in loco aliquantulum obscuro tote die dimitte” Ha; “et in loco aliquantulum obscuro tota die dimitte” HQ; “et in loco aliquantulum tenebroso vel obscuro tota die dimitte” K; “et in loco obscuro tota die dimitte” L; “et in loco obscuro resideat tota die” Thomas, f. 42r^a; “et in loco obscuro resideat tota die” VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1490, l. 7; “et in loco aliquantulum obscuro toto die dimitte” Gil (*De accipiter* 8.1), p. 194, l. 9-10 (f. 13r); “et in loco scuro staga tuto el giorno” it. LP. **N versió HaHQ, Z⁵ versió L (tret d'un salt “.I. loch <un poc>”).** | *Ítem, <a> cadarn dell aucel, ayl picat mes en vin, mit-lo-li per les nars he lexa'l per tot dia en loc escur .I. poc*: “Ítem, a cadarn de l'ocel, ajes ays picats, aytants com ops n'i aja, e mescla-los ab vi e, ab .I^a. ploma, met-los-li per los nars, e lexa'l estar per tot die en .I. loch escur” Z⁵; “Ad cancrum volucrum allium contusum cum vino per nares mitte, etiam in loco aliquantulum obscuro et calido tote die permitte” A; “Ad catarrum allium contusum cum vino per n. eius mitte, et in loco aliquantulum obscuro tote die dimitte” Ha; “Contra catarrum volucris, allium contusum cum vino subtili per nares mitte, et in loco aliquantulum obscuro tota die dimitte” H; “Contra catarrum volucris, allium contusum cum vino subtili per nares mitte, et in loco aliquantulum tenebroso vel obscuro tota die dimitte” K; “Contra cancrum volucris, allium contusum cum vino subtili per nares inice, et in loco obscuro tota die dimitte” L; “Ad cerit() velu()e, allium contusum cum vino subtili et per nares mitte, et in loco aliquantulum obscuro tota die dimitte” Q; “[Si reuma in capite habuerit] [...] Item alleum obtusum cum vino per nares ei inmitte et in loco obscuro resideat tota die” Thomas, f. 42r^a; “[Si reuma in capite habuerit] [...] Item alleum contusum cum vino per nares ei inmitte et in loco obscuro resideat tota die” AG, p. 1490, l. 5-7; “[Si reuma in capite habuerit] [...] Item alleum tusum cum vino per nares eius inmitte: et in loco obscuro resideat tota die” VB, llib. 16, cap. 71; “[Se l'astor haverà reuma nel capo] [...] Anchora, mette ne le nare allio pestato con vino et in loco scuro staga tuto el giorno” it. LP; “Ad catarrum, accipe allium pistatum et ei per nasum vel per nares inmitte et in loco aliquantulum obscuro toto die dimitte” Gil (*De accipiter* 8.1), p. 194, l. 9-10 (f. 13r).

(3/3') *Ítem*: Segueix “quant li aurets fet assò, da-li a menjar un poch de” Z⁵, manca AHaHKLQ. **Z⁵ divergeix.**

nerviosa: “nerujosa” GB i FS; “n'ujosa” Rg.

de: “d” Rg.

mesa: “muylada” Z⁵; “intinge” AHaHKL; “tinge” Q; “intinge” Gil (*De accipiter* 8.1), p. 194, l. 10 (f. 13r). **N divergeix, Z⁵ més acurat.**

ayls <picats>: “ayls picats” Z⁵; “alliata” AHaHLQ; “malos” K; “allium contusum” AG, p. 1490, l. 6; “alliata [alliatam BE]” Gil (*De accipiter* 8.1), p. 194, l. 10 (f. 13r).

dóna-la: “donada” FS, GB i LP; “donala” Gr; “dona la” Rg.

a l'ocel: “al ocel” Gr i LP. | *dóna-la a l'ocel*: “da-li a menjar” Z⁵; “volucris da” A; “eamque ipsi da” Ha; “ei da” HKQ; “da ei” L; “eique carnem ipsam [ipsum BE] in cibum da” Gil (*De accipiter* 8.1), p. 194, l. 11 (f. 13r). **Z⁵ divergeix.** | *Ítem, carn de porc nerviosa de peu mesa en ayls <picats> dóna-la a l'ocel*: “Ítem, quant li aurets fet assò, da-li a menjar un poch de carn de porc nerviosa del peu muylada en ayls picats” Z⁵; “Item, carnem porcinam nervosam, ut pedem, in alliata intinge; illam carnem volucris da” A; “Item, carnem porcinam nervosam, in alliata intinge; eamque ipsi da” Ha; “Ad idem, carnem porcinam nervosam, ut pedes, in alliata intinge et ei da” H; “carnem porcinam nodosam, ut pedes, malos intinge et ei da” K; “Ad idem, carnem porcinam, ut pedes, in alliata intinge et da ei” L; “Ad idem, carnem porcinam nervosam, ut pedes, in

alliata tinge et ei da” Q; “Item, carnem porcinam nervosam, ut sunt pedes, in alliata [alliatam BE] intinge eique carnem ipsam [ipsum BE] in cibum dasum” Gil (*De accipiter* 8.1), p. 194, l. 10-11 (f. 13r).

assò: “aquestes coses” Z⁵; manca AHKL; “hec” Ha. | *d’assò*: “dasso” Gr.

dóna-li: “donali” GB, Gr i FS; “dona li” Rg.

carn tendra e calent: “carn tenre de pols calent o de coloms o d’altres carns tenres” Z⁵; “vero tenera carne” A; “vero tenera carnem et calida” Ha; “carnem teneram et calidam” HQ; “carne tenera et subtili” K; “carnem tenerrimam et calida” L; “vero carnem teneram” Gil (*De accipiter* 8.1), p. 194, l. 12 (f. 13r). **Z⁵ divergeix.** | *E après d’assò, dóna-li carn tendra e calent*: “Après d’aquestes coses, da-li carn tenre de pols calent o de coloms o d’altres carns tenres” Z⁵; “postea vero tenera carne pasce” A; “post hec vero tenera carnem et calida pasce” Ha; “postea carnem teneram et calidam pasce” HQ; “postea carne tenera et subtili pasce” K; “postea carnem tenerrimam et calida da ei comedere” L; “postea vero carnem teneram da et cum illa pasce ipsum” Gil (*De accipiter* 8.1), p. 194, l. 12 (f. 13r). | *Ítem, carn de porc nerviosa de peu mesa en ayls <picats> donada a l’ocel. E après d’assò, dóna-li carn tendra e calent*: “Ítem, quant li aurets fet assò, da-li a menjar un poch de carn de porc nerviosa del peu muylada en ayls picats. Après d’aquestes coses, da-li carn tenre de pols calent o de coloms o d’altres carns tenres” Z⁵; “Item, carnem porcinam nervosam, ut pedem, in alliata intinge; illam carnem volucris da, postea vero tenera carne pasce” A; “Item, carnem porcinam nervosam, in alliata intinge; eamque ipsi da, post hec vero tenera carnem et calida pasce” Ha; “Ad idem, carnem porcinam nervosam, ut pedes, in alliata intinge et ei da, postea carnem teneram et calidam pasce” H; “carnem porcinam nodosam, ut pedes, malos intinge et ei da, postea carne tenera et subtili pasce” K; “Ad idem, carnem porcinam, ut pedes, in alliata intinge et da ei, postea carnem tenerrimam et calida da ei comedere” L; “Ad idem, carnem porcinam nervosam, ut pedes, in alliata tinge et ei da, postea carnem teneram et calidam pasce” Q; “Si reuma in capite habuerit, [pone rutam iuxta nares eius et] carnem quam comedit intinge in suco rute” Thomas, f. 42r^a; “Si reuma in capite habuerit, [rutam pone iuxta nares eius, et] carnem quam comedit, intinge in suco rutae. Item allium contusum” AG, p. 1490, l. 5-6; “Item, carnem porcinam nervosam, ut sunt pedes, in alliata [alliatam BE] intinge eique carnem ipsam [ipsum BE] in cibum da; postea vero carnem teneram da et cum illa pasce ipsum” Gil (*De accipiter* 8.1), p. 194, l. 10-12 (f. 13r). **N mescla AHa.**

(4/4’) *Ítem, contra cadarn*: “Ítem, contra cadarn” Z⁵; “Item” A; “i. contra cadarrum” Ha; “Ad idem” HKLQ; “Item” Gil (*De accipiter* 8.1), p. 194, l. 12 (f. 13r); “Si reuma in capite habuerit [, pone rutam iuxta nares eius et carnem quam comedit intinge in suco rute]. Item” Thomas, f. 42r^a; “Si reuma in capite habuerit [, rutam pone iuxta nares eius, et carnem quam comedit, intinge in suco rutae]. Item” AG, p. 1490, l. 5-7; “Si reuma in capite habuerit [: pone rutam iuxta nares eius: et carnem quam comedit intingue in succo rute]. Item” VB, llib. 16, cap. 71.

de ruda: “d’inda” Rg.

en les: “pels” Z⁵; “per” AHaHKLQ; “iuxta” Thomas, f. 42r^a, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1490, l. 5; “per” Gil (*De accipiter* 8.1), p. 194, l. 12 (f. 13r). **Z⁵ més acurat.**

suc de ruda li mit en les nars: “suc de ruda li met pels nars” Z⁵; “herbe rute succum per nares infunde” A; “succum rute per nares infunde” Ha; “succum rute per nares inice” HL; “succum rute per nares mitte” KQ, **en especial per a NZ⁵**; “pone rutam iuxta nares eius” Thomas, f. 42r^a i VB, llib. 16, cap. 71; “rutam pone iuxta nares eius” AG, p. 1490, l. 5; “ipsum succum rute per nares infunde” Gil (*De accipiter* 8.1), p. 194, l. 12 (f. 13r).

fe-la dejunar: “fe l adejunar” GB i FS. | *dejunar*: “endurar per” Z⁵.

fe-la dejunar tot dia: “fe’l endurar per tot dia” Z⁵; “tota die ipsam volucrem ieiunare permitte” A; “tota die ipsum ieiunare permitte” Ha; “tota die ieiunare permitte” HKQ; “tota die dimitte” L; “eum per unum diem ieiunare permitte” Thomas, f. 42r^a i AG, p. 1490, l. 8; “eum per unam diem ieiunare permitte” VB, llib. 16, cap. 71; “per totam diem ipsam volucrem ieiunare permitte” Gil (*De accipiter* 8.1), p. 194, l. 113 (f. 13r); “lasselo senza cibo tuto quello” it. LP. | *Ítem, contra cadarn, suc de ruda li mit en les nars e fe-la dejunar tot dia*: “Ítem, contra cadarn, suc de ruda li met pels nars e fe’l endurar per tot dia” Z⁵; “Ítem, herbe rute succum per nares infunde, et tota die ipsam volucrem ieiunare permitte” A; “i. contra cadarrum, succum rute per nares infunde, et tota die ipsum ieiunare permitte” Ha; “Ad idem, succum rute per nares inice, et tota die ieiunare permitte” H; “Ad idem, succum rute per nares mitte, et tota die ieiunare permitte” K; “Ad idem, succum rute per nares inice, et tota die dimitte” L; “Ad idem, succum rute per nares mitte, et tota die ieiunare permitte” Q; “Ítem, ipsum succum rute per nares infunde et per totam diem ipsam volucrem ieiunare permitte” Gil (*De accipiter* 8.1), p. 194, l. 12-13 (f. 13r). | *Ítem, cadarn dell au cel ... tot dia*: “Si reuma in capite habuerit, pone rutam iuxta nares eius et carnem quam comedit intinge in suco rute. Item alleum obtusum cum vino per nares ei inmitte et in loco obscuro resideat tota die, et eum per unum diem ieiunare permitte” Thomas, f. 42r^a; “Si reuma in capite habuerit: pone rutam iuxta nares eius: et carnem quam comedit intingue in succo rute. Item alleum tusum cum vino per nares eius inmitte: et in loco obscuro resideat tota die: et eum per unam diem ieiunare permitte” VB, llib. 16, cap. 71; “Si reuma in capite habuerit, rutam pone iuxta nares eius, et carnem quam comedet, intinge in suco rutae. Item allium contusum cum vino per nares ei inmitte et in loco obscuro resideat tota die et eum per unum diem ieiunare permitte” AG, p. 1490, l. 5-8; “Se l’astor haverà reuma nel capo, mette la ruta appresso le nare, e di succo de questa bagna la carne, quale mangiarà. Anchora, mette ne le nare allio pestato con vino et in loco scuro staga tuto el giorno; e lasselo senza cibo tuto quello” it. LP.

<15.> <A la malaltia anomenada pistocs>: “Contra infirmitatem bistore” A; “De pinguedine nimia, decimum septimum capitulum” Gil (*De accipiter* 8.17), p. 206, l. 14 (f. 15v). | Els sotscapítols 2/2’-4/4’ d’aquest capítol corresponen al capítol XCVIII, “Cant auzel a bistoc”, vv. 2941-48 i el sotscapítol 5/5’ al capítol CIX, “Cant auzel no pot esmeutir”, vv. 2949-52 de *Dels auzels cassadors*. A *Dels auzels cassadors*, els sotscapítols recollits dels capítols 15 i 40 de l’*Epistola*, ambdós relatius al ‘bistoc’, apareixen agrupats al capítol XCVIII, fet que podria indicar la necessitat de tractar *Epistola* 15[5(potser 6 també)/5’] (com a F, f. 115v) i 40(3’) com a capítols a banda, relatius a patologies diferents del ‘pistoc(s)’ (diarrea o bé incontinença o retenció del past), el primer tractant la constipació i el segon el vòmit o la regurgitació. Potser “pistocs” N/“disoceph” Z⁵/“bistore” A/“bistar” Ha/“bistoc” HL/“bistos” K/“bustoc” Q sigui un nom vulgar i força recent a l’època, moment del sorgiment de les llengües vernacles, tal com estableix la lliçó del text (la multiplicat de variants denota un concepte poc establert, així com la divergència simptomatològica entre les versions llatines llarga i curta), diferent del cultisme *pistoc*/“bistoc” AHLQ del cap. 40, on tots els tractats llatins que conserven aquest capítol coincideixen.

(2/2’) *quall*: “qual” Gr.
locs: “locs” N i Rg.

pistocs: “pistoes” LP; “disoceph” Z⁵; “bistorc, id est nimis assiduam eiectionem cum gravi infirmitate” A; “bistar, id est nimis assiduam eiectionem ut eum gravi infirmitate” Ha; “bistoc, id est assiduam cibi recutionem” H; “bistos, assidui cibi retentionem” K; “bistoc, id est assiduam cibi retentionem” L, on capítol desplaçat a la quinta partícula; “bustoc, id est assiduam recutionem” Q; “cibum evomit frequenter” Thomas, f. 42r^a i VB, llib. 16, cap. 71; “**cibum frequenter non alteratum evomit**” AG, p. 1490, l. 20; “nimis crassus fuerit” Gil (*De accipiter* 8.17), p. 206, l. 15 (f. 15v); “spesso zetta fora el cibo non alterato” it. LP. **NZ⁵ similars i divergents respecte als llatins conservats, on Z⁵ divergeix en el nom atorgat, potser com a traducció catalana específica de l’afecció, mentre el de N s’apropa al d’HL.** Malgrat la coincidència de la “b” inicial entre les diferents variants llatines conservades (i amb el *Dels auzels cassadors*), no corregeixo a “bistocs” donada la semblança en aquesta transformació al capítol 40. | *Item, a la malautia la qual los lecs apellen pistocs*: “Ítem, a la malaltia la qual apelen los lechs disoceph” Z⁵; “Ad infirmitatem quam layci vocant bistorc, id est nimis assiduam eiectionem cum gravi infirmitate” A; “Ad infirmitationem quam layci vocant bistar, id est nimis assiduam eiectionem ut eum gravi infirmitate” **Ha, però menys proper a les catalanes**; “Contra bistoc, id est assiduam cibi recutionem” H; “Contra licet bistos, assidui cibi retentionem” K; “Contra bistoc, id est assiduam cibi retentionem” L, on capítol desplaçat a la quinta partícula; “Contra bustoc, id est assiduam recutionem” Q; “Si cibum evomit frequenter” Thomas, f. 42r^a; “Si cibum frequenter non alteratum evomit” AG, p. 1490, l. 23, i “si bisticosus sit accipiter in pennis varia signa defectus producens quae hungermal Germanice vocantur, pro certo hic morbus ad interioribus procedit corruptis et est corruptio maxime in radice pennarum” (AG, p. 1481, l. 33-36), on tracta l’alteració de les plomes i la digestiva, probablement la primera com a resultat de la segona, com ara en el cas dels “hameces” castellans; “Se spesso zetta fora el cibo non alterato” it. LP; “Si cibum evomit frequenter” VB, llib. 16, cap. 71; “Accipiter si nimis crassus fuerit” Gil (*De accipiter* 8.17), p. 206, l. 15 (f. 15v); “Bisticus dicitur, cum pro fundamenti obturatione bis simul egerit” Adelard de Bath, 21; “XCVIII. Cant auzel a bistoc. Si vostr’auzel bistocx malmena, / a sofrir li cove gran pena, / que mals es fortz et enujos, / car so es d’auzel menazos. / Doas vetz esmeutis ensemps / mas l’uns traitz es ades plus sems” *Dels auzels cassadors*, vv. 2913-18, anomenant-lo més tard “mal del budel” (v. 2935); “Ítem, com **esmiria massa sovén, axí com aquels qui an desentiri**” F (còpia s. XV m.), f. 115v. **NZ⁵ similars (abreujades) i sense coincidir plenament amb les llatines conservades.**

(3/3’) *prin*: “pren” FS, Gr i Rg.

de: “d” Rg.

.I^a: “.I.” Gr; “una” LP; “.i.” Rg.

d’escamonea: “de scamonea” GB, FS i Rg; “de scamònea” LP. | *quarta de .I^a . maylla*

d’escamonea: “.III. part de mealada d’escamènea” Z⁵. | *lo pesant de la quarta de .I^a .*

maylla d’escamonea: “lo pes de la .III. part de mealada d’escameneia” Z⁵; “scamoneam

pondus semis quarte par ebuli” A; “scamoneam pondus semis quartam partem oboli”

Ha; “scamoneam pondere quarte partis oboli” **HK**; “scamonee pondere quarte partis

oboli” L, on capítol desplaçat a la quinta partícula; “scamonei pondere quarte partis

oboli” Q; “stramonium [ms. †stamoniam†] in pondere quarte partis obuli” Thomas, f.

42r^a; “scamoneam in pondere quarte partis oboli” VB, llib. 16, cap. 71; “scamoneum ad

pondus quartae partis oboli” AG, p. 1490, l. 20-21; “scamonee quatuor partes et olei”

Gil (*De accipiter* 8.17), p. 206, l. 15 (f. 15v); “scamonea al peso di la quarta parte di

uno obolo” it. LP. **Z⁵ més acurat (part).**

aytant: “ayntant” Rg. Gr indica erròniament a continuació el canvi de foli.

de: “d” Rg.

<picat amb carn de porc gras>: “picat, ab carn de porch gras” Z⁵; “tunde carnem porcinam pinguem cum pulveribus” A; “pulveriza eum tantunde carnem porcinam pinguem unde pulveriza” Ha; “contunde et carnem porcinam pulveriza” HQ; “contunde et da ei et carnem porcinam pulveriza” K; “contunde da carnem porcinam pulveriza” L, on capítol desplaçat a la quinta particula; “tritis istis asperge eorum pulverem carnes porcinas pingues” Thomas, f. 42r^a i AG, p. 1490, l. 22; “tritis istis asperge eorum pulvere carnes porcinas pingues” VB, llib. 16, cap. 71; “tere et carnem porcinam pinguem cum huiusmodi pulveriza” Gil (*De accipiter* 8.17), p. 206, l. 16-17 (f. 15v); “sparge la carne di porco grasso” it. LP. **Omès a N.**

dóna-li: “donali” GB, Gr i FS; “dona li” Rg.

e dóna-li; mantinent <guarirà>: “da’n a l’ocel a menjar e demantinent serà garit” Z⁵; “da ei; statim curabitur” A; “et da sibi; statim sanabitur” Ha; “et da. Statim sanabitur” H; “et da. Statim sanabitur” K; “et da. Et sanabitur” L, on capítol desplaçat a la quinta particula; “et da. Statim sanabitur” Q; “et da ei in cibum” Thomas, f. 42r^a i AG, p. 1490, l. 22; “et da avi in cibum” VB, llib. 16, cap. 71; manca Gil (*De accipiter* 8.17), p. 206, l. 17 (f. 15v); “e dali mangiar” it. LP. **N més fidel.** | *aytant de comí <picat amb carn de porc gras>*, e dóna-li; mantinent <guarirà>: “aytant de cumí picat, ab carn de porch gras da’n a l’ocel a menjar e demantinent serà garit” Z⁵; “tantumdem cimum, et tunde carnem porcinam pinguem cum pulveribus da ei; statim curabitur” A; “tantumdem pulveriza eum tantunde carnem porcinam pinguem unde pulveriza et da sibi; statim sanabitur” Ha; “tantumdem ciminus, contunde et carnem porcinam pulveriza et da. Statim sanabitur” H; “tantum de cimini, contunde et da ei et carnem porcinam pulveriza et da. Statim sanabitur” K; “tantum de cimini, contunde da carnem porcinam pulveriza et da. Et sanabitur” L, on capítol desplaçat a la quinta particula; “tantumdem cimini, contunde et carnem porcinam pulveriza et da. Statim sanabitur” Q; “tantumdem cimini et tritis istis asperge eorum pulverem carnes porcinas pingues et da ei in cibum” Thomas, f. 42r^a; “tantumdem cimimi et tritis illis asperge eorum pulvere carnes porcinas pingues et da in cibum” AG, p. 1490, l. 21-22; “tantumquam(?) cimini et tritis istis asperge eorum pulvere carnes porcinas pingues et da aui in cibum” VB, llib. 16, cap. 71; “tantumdem cimini, et tere et carnem porcinam pinguem cum huiusmodi pulveriza” Gil (*De accipiter* 8.17), p. 206, l. 15-17 (f. 15v); “tanto altro de cimino; e dil polver di questi sparge la carne di porco grasso, e dali mangiar” it. LP. **Mescla de versions, amb sintaxi similar a HKQ, però en aquestes hi manca ‘pingue’.** | *prin lo pesant de la quarta de .I^a. maylla d’escamonea e aytant de comí <picat amb carn de porc gras>*, e dóna-li; mantinent <guarirà>: “prin lo pes de la .IIII. part de mealada d’escamonea e aytant de cumí picat, ab carn de porch gras da’n a l’ocel a menjar e demantinent serà garit” Z⁵; “accipe scamoneam pondus semis quarte par eboli, et tantumdem cimum, et tunde carnem porcinam pinguem cum pulveribus da ei; statim curabitur” A; “accipe scamoneam pondus semis quartam partem oboli, et tantumdem pulveriza eum tantunde carnem porcinam pinguem unde pulveriza et da sibi; statim sanabitur” Ha; “accipe scamoneam pondere quarte partis oboli, et tantumdem ciminus, contunde et carnem porcinam pulveriza et da. Statim sanabitur” H; “accipe scamoneam pondere quarte partis oboli, et tantum de cimini, contunde et da ei et carnem porcinam pulveriza et da. Statim sanabitur” K; “accipe scamonee pondere quarte partis oboli, et tantum de cimini, contunde da carnem porcinam pulveriza et da. Et sanabitur” L, on capítol desplaçat a la quinta particula; “accipe scamonei pondere quarte partis oboli, et tantumdem cimini, contunde et carnem porcinam pulveriza et da. Statim sanabitur” Q; “accipe stramonium [ms. †stamoniam†] in pondere quarte partis oboli et tantumdem cimini et tritis istis asperge eorum pulverem carnes porcinas pingues et da ei in cibum” Thomas, f. 42r^a;

“accipe scamoneum ad pondus quartae partis oboli et tantumdem cimimi et tritis illis asperge eorum pulvere carnes porcinas pingues et da in cibum” AG, p. 1490, l. 20-24; “piglia scamonea al peso di la quarta parte di uno obolo, e tanto altro de cimino; e dil pulver di questi sparge la carne di porco grasso, e dali mangiar” it. LP; “accipe scamoneam in pondere quarte partis oboli tantumquam(?) cimini et tritis istis asperge eorum pulvere carnes porcinas pingues et da aui in cibum” VB, llib. 16, cap. 71; “accipe scamonee quatuor partes et olei et tantumdem cimini, et tere et carnem porcina pinguem cum huiusmodi pulveriza” Gil (*De accipiter* 8.17), p. 206, l. 15-17 (f. 15v).

(4/4') *Mas si no pot menyar*: “E si per ventura l’ocel no volia menjar la carn del porc mesclada ab alò que desús és dit” Z⁵; “Si vero hoc comedere non possit” A; “Si vero comedere non potest” HaHLQ; “Si vero non potest comedere” K; “Si vero dictam carnem comedere non potest” AG, p. 1490, l. 24; “Si vero comedere non potest” VB, llib. 16, cap. 71; “Si vero comedere non poterit” Gil (*De accipiter* 8.17), p. 206, l. 17 (f. 15v); “E se non potesse mangiar ditta carne” it. LP. **N versió HaHKLQ, Z⁵ divergeix per excés i potser més proper a A.**

la scomonea: “la scomonea” FS, GB i Rg; “la scomònea” LP; “scamoneam” AHKLQ; “scamtoneam” Ha; “dictum pulverem” Thomas, f. 42r^a, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1490, l. 23-24; “scamoneam” Gil (*De accipiter* 8.17), p. 206, l. 17 (f. 15v); “ditto pulver” it. LP.

mas ... comí: “e si per ventura l’ocel no volia menjar la carn del porc mesclada ab alò que desús és dit” Z⁵. | *comí*: “ciminum” A; “minum” Ha; “cuminum” HLQ; “cinimio” K; “dictum pulverem” Thomas, f. 42r^a, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1490, l. 23-24; “scamoneam” Gil (*De accipiter* 8.17), p. 206, l. 17 (f. 15v); “ciminum” Gil (*De accipiter* 8.17), p. 206, l. 17 (f. 15v); “ditto pulver” it. LP.

clara de ou: “album d’ou” Z⁵; “albumine ovi” AHa; “albumine ovi clara” H; “albumine ovi clari” K; “albugine ovi” L, on capítol desplaçat a la quinta particula; “albumine ovi claro” Q; “albuginem ovi” Thomas, f. 42r^a i AG, p. 1490, l. 23-24; “albumen ovi” VB, llib. 16, cap. 71; “albumine ovi claro” Gil (*De accipiter* 8.17), p. 206, l. 17-18 (f. 15v); “el biancho di uno ovo” it. LP. **Z⁵ més depenent del llatí.**

mit ... per la boca: “li met per la bocha” Z⁵; “per os inmitte” A; “post mitte” Ha; “per os inice” HLQ; “per os mitte” K; “et ori eius inice” Thomas, f. 42r^a, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1490, l. 23-24; “ei per os inmitte” Gil (*De accipiter* 8.17), p. 206, l. 18 (f. 15v); “e gittalo in soa bocha” it. LP. | *Mas si no pot menyar, mit la scomonea e-l comí ab clara de ou per la boca*: “E si per ventura l’ocel no volia menjar la carn del porc mesclada ab alò que desús és dit, ab album d’ou li met per la bocha” Z⁵; “Si vero hoc comedere non possit, scamoneam et ciminum cum albumine ovi ei per os inmitte” A; “Si vero comedere non potest, scamtoneam et minum cum albumine ovi post mitte” Ha; “Si vero comedere non potest, scamoneam et cuminum cum albumine ovi clara ei per os inice” H; “Si vero non potest comedere, scamoneam et cinimio et cum albumine ovi clari ei per os mitte” K; “Si vero comedere non potest, scamoneam et cuminum cum albugine ovi per os inice” L, on capítol desplaçat a la quinta particula; “Si vero comedere non potest, scamoneam et cuminum cum albumine ovi claro ei per os inice” Q; “Si vero comedere non potest, accipe albuginem ovi et in ea pone dictum pulverem et ori eius inice” Thomas, f. 42r^a; “Si vero comedere non potest: accipe albumen ovi et in eo pone dictum pulverem: et ori eius inice” VB, llib. 16, cap. 71; “Si vero dictam carnem comedere non potest, tolle albuginem ovi et in ea pone dictum pulverem et ori eius inice ” AG, p. 1490, l. 23-24; “Si vero comedere non poterit, scamoneam et ciminum cum albumine ovi claro ei per os inmitte” Gil (*De accipiter* 8.17), p. 206, l. 17-18 (f. 15v); “E se non potesse mangiar ditta carne, piglia el biancho di uno ovo et in

quello mette ditto pulver e gittalo in soa bocha” it. LP. **Z⁵ divergeix. Punt i apart perquè crec que corresponen a dues afeccions diferents –constipació i diarrea– segons els llatins i F, i *Epistola* 40 es referiria al vòmit.**

(5/5') *garir*: “garir” Z⁵; “**fimare**” A; “simile” Ha; “autumare” HK; sotscapítol manca L; “gerere” Q; “[f]imare” Thomas, f. 42v^a; “stercorarne” AG, p. 1491, l. 30; “cacar” it. LP; “esmirlar” F (còpia s. XV m.), f. 115r; “esmeutir” *Dels auzels cassadors*, v. 2949. **Probable error al llatí traduït per NZ⁵, certament similar a Q, a aquest sotscapítol i al següent, i Thomas-AG com a afecció específica, segons indica el fet de situar-la a continuació del capítol dedicat a la fractura òssia (sobreòs a NZ⁵). | *E si no pot garir*: “E si no·l pot garir” Z⁵; “Si fimare non potest” A; “Si simile non potest” Ha; “Si autumare non potest” HK; sotscapítol manca L; “Si autem gerere non potest” Q; “Si [f]imare non potest” Thomas, f. 42v^a; “Si stercorarne non potest” AG, p. 1491, l. 30; “Si non potest firmare” VB, llib. 16, cap. 71; “**De constipacione**, decimum octavum capitulum. Accipiter si egerere non potest” Gil (*De accipiter* 8.18), p. 206, l. 24-25 (f. 16r); “S’el non pò cacar” it. LP; “Com és constibat, so és que no pot esmirlar” F (còpia s. XV m.), f. 115r; per ordre de rúbrica a F, correspondria a Adelard de Bath, 20, “[De tenasmon]. Pro stricto budello quid faciendum censes?”, tot i que el text no s’adiu; “XCIX. Cant auzel no pot esmeutir. S’es tant serratz que esmeutir / non puesca” *Dels auzels cassadors*, vv. 2949-50. **Probable error al llatí traduït per NZ⁵, similar Q, on ‘egerere’ s’acostaria més a l’afecció. | El sotscapítol 5/5’ correspon al capítol CIX, “Cant auzel no pot esmeutir”, vv. 2949-52 de *Dels auzels cassadors*. A *Dels auzels cassadors*, els sotscapítols recollits d’*Epistola* 15 i 40, ambdós relatius al ‘bistoc’, apareixen agrupats al capítol XCVIII, fet que podria indicar la necessitat de tractar *Epistola* 15[5(potser 6 també)/5’] i 40(3’) com a capítols a banda, relatius a afeccions diferents del ‘pistoc’.****

dóna'l: “donal” GB, Gr, FS i Rg; “dóna·l” LP.

menjar: “menyar” Rg.

de: “d” Rg.

dóna'l a menjar fel de gal: “da-li fel de gal a menjar” Z⁵; “fel galli da ei comedere” A; “fel galli da sibi comedere” Ha; “fel galli da ei” HKQ; sotscapítol manca L; “fel galli da ei comedere” Thomas, f. 42v^a, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1491, l. 30; manca Gil (*De accipiter* 8.18), p. 206, l. 25 (f. 16r); “dali mangiar el felle d’uno gallo” it. LP.

ab sa pastura o per si: “sens altra cosa o ab alò que menjarà” Z⁵; “aut cum cibo vel per se” A; “per se vel cum cibo” Ha; “aliud cum cibo vel per se” H; “cum cibo vel per se” K; sotscapítol manca L; “vel cum cibo vel per se” Q; manca Thomas, f. 42v^a, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1491, l. 30; “per se sine aliquo cibo admixto” Gil (*De accipiter* 8.18), p. 206, l. 26 (f. 16r); manca it. LP. **N ordre AHKLQ, Z⁵ divergeix i ordre com Ha. | *E si no pot garir, dóna'l a menjar fel de gal ab sa pastura o per si*: “E si no·l pot garir, da-li fel de gal a menjar sens altra cosa o ab alò que menjarà” Z⁵; “Si fimare non potest, fel galli da ei comedere, aut cum cibo vel per se” A; “Si simile non potest, fel galli da sibi comedere, per se vel cum cibo” Ha; “Si autumare non potest, fel galli da ei aliud cum cibo vel per se” H; “Si autumare non potest, fel galli da ei cum cibo vel per se” K; sotscapítol manca L; “Si autem gerere non potest, fel galli da ei vel cum cibo vel per se” Q; “Si [f]imare non potest, fel galli da ei comedere” Thomas, f. 42v^a; “Si non potest firmare: fel galli da ei comedere vel testudines albas decoctas” VB, llib. 16, cap. 71; “Si stercorarne non potest, fel galli da ei comedere” AG, p. 1491, l. 30; “De constipacione, decimum octavum capitulum. Accipiter si egerere non potest, accipe testas albas et decoque illas et da ei ad comedendum per se sine aliquo cibo admixto.**

Item <...> [Item om. B]” Gil (*De accipiter* 8.18), p. 206, l. 24-26 (f. 16r); “S’el non pò cacar, dali mangiar el felle d’uno gallo” it. LP.

(6A) *Ítem*: “E” Gr.

guarir: “garir” Rg. | *si no pot guarir*: “si no pot sanar” Z⁵; “ad idem” A; manca sotscapítol HaHKLQ; “vel” Thomas, f. 42v^a, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1491, l. 30; “Item <...> [Item om. B]” Gil (*De accipiter* 8.18), p. 206, l. 26 (f. 16r); “o” it. LP. **NZ⁵ similars i només properes a A.**

cou: “con” Rg.

dóna’ls-li: “donals li” GB, Gr, FS i Rg; “dóna·ls-li” LP.

menjar: “menyar” Rg. | *Ítem, si no pot guarir, cou caragols blancs e dóna’ls-li a menjar*: “Ítem, si no pot sanar, cou caragols blancs e da’ls-li a menjar” Z⁵; “Item ad idem, testudines albas decoque et da ei per se” A; manca sotscapítol HaHKLQ; “vel testudines albas decoctas” Thomas, f. 42v^a, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1491, l. 31; “accipe testas albas et decoque illas et da ei ad comedendum per se sine aliquo cibo admixto” Gil (*De accipiter* 8.18), p. 206, l. 25-26 (f. 16r); “o testudine bianche cotte” it. LP. **NZ⁵ manca “per se”.** | *E si no pot garir ... a menjar*: “Si [f]imare non potest, fel galli da ei comedere vel testudines albas decoctas” Thomas, f. 42v^a; “Si non potest firmare: fel galli da ei comedere vel testudines albas decoctas” VB, llib. 16, cap. 71; “Si stercorarne non potest, fel galli da ei comedere vel testudines albas decoctas” AG, p. 1491, l. 30-31; “S’el non pò cacar, dali mangiar el felle d’uno gallo, o testudine bianche cotte” it. LP; “De constipacione, decimum octavum capitulum. Accipiter si egerere non potest, accipe testas albas et decoque illas et da ei ad comedendum per se sine aliquo cibo admixto. Item <...> [Item om. B]” Gil (*De accipiter* 8.18), p. 206, l. 24-26 (f. 16r). **Important per a definir pistoc, amb una possible confusió (intencionada?) “guarir” per “esmirilar/(es)maltir” (potser encara no fixada en vernacla en el moment de traducció de l’antecedent català), en aquest sotscapítol i en l’anterior; en aquest sentit, al mateix manuscrit on es conserva l’altra traducció catalana de l’*Epistola*, Z¹ utilitza les formes maltir (p.e. f. 2r^b) i (e)ixir a cambra (f. 2v^a).**

<16.> <A gran laxament>: “Contra laxationem” A; “**De fluxu**, decimum nonum capitulum” Gil (*De accipiter* 8.19), p. 208, l. 1 (f. 16r). Correspon a F, f. 115v.

(2/2’) *gran lassament*: “gran [ms. gota] <laxament>” Z⁵. | *Ítem, a gran lassament*: “Ítem, a gran [ms. gota] <laxament>” Z⁵; “Si nimiam laxationem **vel fluxum ventris** passus fuerit” A; “Item ad nimiam laxationem” **Ha**; “Ad nimiam lassationem” HLQ; “Ad cnimiam lassationem” K; “Si nimium laxatur” Thomas, f. 42v^a, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1491, l. 32; “Accipiter si **fluxum paciatur**” Gil (*De accipiter* 8.19), p. 208, l. 2 (f. 16r); “Si troppo si larga” it. LP.

fuylles: “fuynlles” Rg.

pica fuylles de herba-sana: “prin de la sement e de les fuyles de la erba e sana, e pica-o tot ensemps” Z⁵.

dóna-li: “donali” GB, Gr i FS; “dona li” Rg.

pica fuylles de herba-sana e dóna-li a beure lo suc: “prin de la sement e de les fuyles de la erba e sana, e pica-o tot ensemps e dóna-li lo such a beure” Z⁵; “folia iusquiami contere, et da ei succum bibere. (3) Vel pulveres lapidis ematicis vel marmoris albi carni sue superasperge” A; “iusquiami contere, et da succum ei da bibere” Ha; “succum foliorum iusquiami da ei [ms. da ei da] bibere” H; “succum foliorum iusquiami da ei

bibere” K; “succum foliorum iusquiami da ei bibere” LQ; “sukum < > modicum da ei bibere et intinge cibum eius” Thomas, f. 42v^a; “succum iusquiami modicum da ei bibere et intingue eodem cibo eius” VB, llib. 16, cap. 71; “modicum de suco iusquiami da ei bibere et intinge cibum eius” AG, p. 1491, l. 32-33; “accipe folia iusquiami et contere et extrahe succum et da sibi ad potandum vel immitte per os et restringetur. Item <...>” Gil (*De accipiter* 8.19), p. 208, l. 2-3 (f. 16r); “dali un pocho di succo di iusquiami ad beber e bagna il cibo” it. LP. **A N manca el sotscapítol 3 i Z⁵ divergeix de tots.** | *Ítem, a gran lassament, pica fuylls de herba-sana e dóna-li a beure lo suc:* “Ítem, a gran <laxament>, prin de la sement e de les fuylls de la erba e sana, e pica-o tot ensemps e dóna-li lo such a beure” Z⁵; “Si nimiam laxationem vel fluxum ventris passus fuerit, folia iusquiami contere, et da ei succum bibere. (3) Vel pulveres lapidis ematicis vel marmoris albi carni sue superasperge” A; “Ítem ad nimiam laxationem, iusquiami contere, et da succum ei da bibere” Ha; “Ad nimiam lassationem, succum foliorum iusquiami da ei [ms. da ei da] bibere” H; “Ad cnimiam lassationem, succum foliorum iusquiami da ei bibere” K; “Ad nimiam lassationem, succum foliorum iusquiami da ei bibere” LQ; “Si nimium laxatur sucum < > modicum da ei bibere et intinge cibum eius” Thomas, f. 42v^a; “Si nimium laxatur succum iusquiami modicum da ei bibere et intingue eodem cibo eius” VB, llib. 16, cap. 71; “Si nimium laxatur, modicum de suco iusquiami da ei bibere et intinge cibum eius” AG, p. 1491, l. 32-33; “Si troppo si larga, dali un pocho di succo di iusquiami ad beber e bagna il cibo” it. LP; “Accipiter si fluxum paciatur accipe folia iusquiami et contere et extrahe succum et da sibi ad potandum vel immitte per os et restringetur. Ítem <...>” Gil (*De accipiter* 8.19), p. 208, l. 2-3 (f. 16r). **NZ⁵ més properes entre si que respecte als llatins conservats, essent el més proper A, i Z⁵ divergeix.**

<17.> <A febre>: “Si febres passa fuerit” A; “De febre, vigessimum capitulum” Gil (*De accipiter* 8.20), p. 208, l. 4 (f. 16r); “Cant auzel a febre” *Dels auzels cassadors*, CXIII, vv. 3213-62.

(2/2') *de auscel*: “d'auscel” GB, FS i Rg; “d' auscel” Gr.

él: “el” GB, Gr, LP, FS i Rg; “l'ocel” Z⁵.

Ítem, a febres de auscel, si él aurà febra: “Ítem, si l'ocel aurà febra” Z⁵; “Si volucris febres passa fuerit” A; “Ítem ad febres avium” Ha; “Contra febrem” HKQ; “Contra f. avium” L, on capítol desplaçat a la Quinta particula; “Si febres habuerit” Thomas, f. 42r^b, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1490, l. 32; “Accipiter si febrem paciatur” Gil (*De accipiter* 8.20), p. 208, l. 5 (f. 16r); “Se l'astor haverà febre” it. LP. **N barreja AHa, Z⁵ versió A.**

dóna-li: “donali” GB, Gr i FS; “dona li” Rg.

a beure lo: manca Z⁵ i AHaHKLQ. **N divergeix.**

suc de artemenya: “sur d' artemeya” Gr. | *de artemenya*: “d'artemenya” GB i FS; “de arcemenya” LP; “d'artemēya” Rg. | *artemenya*: “altemira” Z⁵; “arthimesie” A; “artemesie” Ha; “arthimisie [ms. artherenti (?)]” H; “arthimisie” K; “arthimisie [ms. arth ()]” L, on capítol desplaçat a la Quinta particula; “arthimisie [ms. arth ()]” Q; “arthimesie” Thomas, f. 42r^b; “artemesie” VB, llib. 16, cap. 71; “artemesiae” AG, p. 1490, l. 32; “artemesie” Gil (*De accipiter* 8.20), p. 208, l. 5 (f. 16r); “artemesia” it. LP. **NZ⁵ divergeixen entre elles i respecte a les llatines conservades.**

vous: “vegades” Z⁵.

dóna-li a beure lo suc de artemenya .III. vous o .III: “dóna suc d'altemira tres ho .III. vegades” Z⁵; “da ei succum arthimesie ter vel quater” A; “da ei succum artemesie ter

vel quater” **Ha**; “da ei succum arthimisie [ms. artherenti (?)] ter vel quater” H; “da ei succum arthimisie ter vel quater” K; “da eis succum arthimisie [ms. arth ()] ter vel quater” L, on capítol desplaçat a la Quinta particula; “da ei succum arthimisie [ms. arth ()]” Q; “da ei succum arthimesie ter vel quater” Thomas, f. 42r^b; “da ei succum artemesie ter vel quater” VB, llib. 16, cap. 71; “da ei ter vel quater succum artemesiaie” AG, p. 1490, l. 32; “da ei succum artemisie cum liquiricia decoctum in potu” Gil (*De accipiter* 8.20), p. 208, l. 5-6 (f. 16r); “dali tre o quattro volte el succo di artemisia” it. LP.

dóna-lli: “donalli” GB, Gr, FS i Rg.

ab: “a menjar” Z⁵; “comedere” A; manca HaHKLQ. **NZ⁵ diferents, amb N per lliure i Z⁵ versió A.**

galina: “gallina” Gr i Rg. | *dóna-lli ab carn de galina*: “da-li a menjar carn de galina” Z⁵; “carnem galline da ei comedere” A (**en especial per a Z⁵**); “carne galline” Ha; “carnem [ms. car] galline da ei” H; “galline carnem da ei” K; “carnem galline da ei” L, on capítol desplaçat a la Quinta particula; “carnem [ms. cor] galline da ei” Q; “carnes galline in cibum” Thomas, f. 42r^b i VB, llib. 16, cap. 71; “carne gallinae” AG, p. 1490, l. 33; “carnem galline da ei comedere” Gil (*De accipiter* 8.20), p. 208, l. 5-6 (f. 16r); “carne di gallina” it. LP. | *Ítem, a febres de auscel, si él aurà febra, dóna-li a beure lo suc de artemenya .III. vous o .IIII., he dóna-lli ab carn de galina*: “Ítem, si l’ocel aurà febra, dóna suc d’altemira tres ho .IIII. vegades, e da-li a menjar carn de galina” Z⁵; “Si volucris febres passa fuerit, da ei succum arthimesie ter vel quater, et carnem galline da ei comedere” A; “Ítem ad febres avium, da ei succum artemesie ter vel quater, et carne galline” Ha; “Contra febrem, da ei succum arthimisie [ms. artherenti (?)] ter vel quater, et carnem [ms. car] galline da ei” H; “Contra febrem, da ei succum arthimisie ter vel quater, et galline carnem da ei” K; “Contra f. avium, da eis succum arthimisie [ms. arth ()] ter vel quater, et carnem galline da ei” L, on capítol desplaçat a la Quinta particula; “Contra febrem, da ei succum arthimisie [ms. arth ()], et carnem [ms. cor] galline da ei” Q; “Si febres habuerit, da ei succum arthimesie ter vel quater et carnes galline in cibum” Thomas, f. 42r^b; “Si febres habuerit da ei succum artemesie ter vel quater: et carnes galline in cibum” VB, llib. 16, cap. 71; “Si febres habuerit, da ei ter vel quater succum artemesiaie cum carne gallinae” AG, p. 1490, l. 32-33; “Accipiter si febrem paciatur, da ei succum artemisie cum liquiricia decoctum in potu et carnem galline da ei comedere” Gil (*De accipiter* 8.20), p. 208, l. 5-6 (f. 16r); “Se l’astor haverà febre, dali tre o quattro volte el succo di artemisia con carne di gallina” it. LP.

(3/3’) *Ítem altra*: “Ítem, sí fe altre medicina” Z⁵; “Ítem” AHa; “Aliud” HKQ; “Ad idem” L, on capítol desplaçat a la Quinta particula; “vel istud” Thomas, f. 42r^b i VB, llib. 16, cap. 71; “Ítem ad idem” AG, p. 1490, l. 33; “De minucione sanguinis, vigessimum primum capitulum. Accipiter si minucione indiguerit” Gil (*De accipiter* 8.21), p. 208, l. 11-12 (f. 16r); “Anchora” it. LP. **NZ⁵ parcialment coincidents (Z⁵ divergeix) i barregen les versions AHa i HKQ.**

liga-li lo peu dret fort: “liga-li lo peu dret <fort>” Z⁵; “liga pedem dextrum fortiter” A; “liga pedem eius dextrum fortiter” **Ha**; “liga ei pedem dextrum fortiter” **HQ**; “liga ei pedem fortiter dextrum” **K**; “liga eis pedem .s. dextrum” L, on capítol desplaçat a la Quinta particula; “liga ei tybiam dextram fortiter” Thomas, f. 42r^b; “liga ei tibiam dexteram fortiter” VB, llib. 16, cap. 71; “liga ei dextrum crus fortiter” AG, p. 1490, l. 33; “liga ei pedem dextrum fortiter” Gil (*De accipiter* 8.21), p. 208, l. 12 (f. 16r); “liga la gamba dritta stretto” it. LP.

cama: Segueix “on [ms. o] que se” Z⁵.

e-n la cama apar: “en la cama a par” GB, FS i Rg.

.I.: “.I.” Gr; “una” LP; “.i.” Rg; “una” Z⁵; manca AHKLQ; “quendam” **Ha**.
e-n la cama apar .I^a. vena e: “e-n la cama, on que se apar una vena” Z⁵; “et sic apparebit vena in medio cruris, et” A; “et in medio cruris apparebit venam **quendam**” **Ha**; “et in medio cruris apparebit vena” HKQ; “et in medio apparebit vena” L, on capítol desplaçat a la Quinta particula; “in medio cruris apparebit vena et” Thomas, f. 42r^b; “et in medio crucis apparebit vena” VB, llib. 16, cap. 71; “et tunc in medio cruris vena apparebit, et” AG, p. 1490, l. 33-34; “in medio, cuius venam diligenter apparentem” Gil (*De accipiter* 8.21), p. 208, l. 12-13 (f. 16r); “et in mezo di quella vederai una vena” it. LP. **N més acurat. Manca “medio” NZ⁵, probablement arran de l’antecedent llatí comú.**

aquela: “aquella” Rg.

minva: “minua” LP; “mñua” Rg. | *diligent minva*: “diligentment sagna” Z⁵. | *e aquela diligent minva*: “aquela diligentment sagna” Z⁵; “et illam diligentissime incide, et quantum sufficit sanguinis extrahe” A; “illam diligenter minue” **Ha**; “quam diligentissime incidet [ms. mades]” HKQ; “quam diligentissime incidet [ms. incidat]” L, on capítol desplaçat a la Quinta particula; “et illam diligentissime minue” Thomas, f. 42r^b; “et illam diligentissime minue” VB, llib. 16, cap. 71; “et illam subtiliter minue” AG, p. 1490, l. 33-34; “diligenter apparentem minue” Gil (*De accipiter* 8.21), p. 208, l. 13 (f. 16r); “la qual subtilmente pongerai, tollendo dil sangue” it. LP. **N més fidel.** | *Ítem altra, liga-li lo peu dret fort, e-n la cama apar .I^a. vena e aquela diligent minva*: “Ítem, sí fe altre medicina: liga-li lo peu dret <fort>, e-n la cama, on que se apar una vena, aquela diligentment sagna” Z⁵; “Item, liga pedem dextrum fortiter, et sic apparebit vena in medio cruris, et illam diligentissime incide, et quantum sufficit sanguinis extrahe” A; “Item, liga pedem eius dextrum fortiter, et in medio cruris apparebit venam quendam, illam diligenter minue” **Ha**; “Aliud, liga ei pedem dextrum fortiter, et in medio cruris apparebit vena, quam diligentissime incidet [ms. mades]” HQ; “Aliud, liga ei pedem fortiter dextrum, et in medio cruris apparebit vena, quam diligentissime incidet [ms. mades]” K; “Ad idem, liga eis pedem .s. dextrum, et in medio apparebit vena, quam diligentissime incidet [ms. incidat]” L, on capítol desplaçat a la Quinta particula; “vel istud: liga ei tybiam dextram fortiter, in medio cruris apparebit vena et illam diligentissime minue” Thomas, f. 42r^b; “Vel istud: liga ei tibiam dexteram fortiter et in medio crucis apparebit vena: et illam diligentissime minue” VB, llib. 16, cap. 71; “Item ad idem liga ei dextrum crus fortiter: et tunc in medio cruris vena apparebit, et illam subtiliter minue” AG, p. 1490, l. 33-34; “De minucione sanguinis, vigessimum primum capitulum. Accipiter si minucione indiguerit, liga ei pdem dextrum fortiter in medio, cuius venam diligenter apparentem minue” Gil (*De accipiter* 8.21), p. 208, l. 11-13 (f. 16r); “Anchora, liga la gamba dritta stretto, et in mezo di quella vederai una vena, la qual subtilmente pongerai, tollendo dil sangue” it. LP. **NZ⁵ barregen versions.**

(4/4⁷) *E sàpies que*: “E sàpies que” Z⁵; “Sciendum est procul dubio quod” A; “Et sciendum est quod procul dubio quod” **Ha**; “Sciendum procul dubio quod” HKQ; “Sciendum est quod” L, on capítol desplaçat a la Quinta particula; “Sciendum est autem procul dubio, quod” Gil (*De accipiter* 8.21), p. 208, l. 13-14 (f. 16r). **Parcial amb L.**

en: manca Gr.

de l’aucel: “d’laucel” Rg.

prenent: “prenent [ms. prena]” Z⁵; manca AHKLQ; “aucupantis” **Ha**. | *en lo peu de l’aucel prenent*: “<en el peu de> l’ocel prenent [ms. prena]” Z⁵; “in pede cuiuslibet volucris” A; “in pede volucris aucupantis” **Ha**; “in pede volucris” HKQ; “in pede avis” L, on capítol desplaçat a la Quinta particula; “In eius cruce” Thomas, f. 42r^b; “In eius

crure” VB, llib. 16, cap. 71; “In **crure** enim talium avium” AG, p. 1490, l. 34-35; “in pede volucris aucupantis” **Gil** (*De accipiter* 8.21), p. 208, l. 14 (f. 16r).

són: “son” GB, Gr, FS i Rg.

.III.: “.II<I>I.” Z⁵; “quatuor” AHaHKLQ; “quatuor” Thomas, f. 42r^b, AG, p. 1490, l. 35 i Gil (*De accipiter* 8.21), p. 208, l. 14 (f. 16r); “quattuor” VB, llib. 16, cap. 71. **Salt Z⁵**.

són: “son” GB, Gr, FS i Rg.

són .III. *venes que són sagnades*: “són .II<I>I. venes que són sagnades” Z⁵; “quatuor sunt vene que minuuntur” A; “quatuor vene sunt que minuuntur” **Ha**; “sunt quatuor vene que inciduntur” HLQ; “quatuor sunt vene que inciduntur” K; “quatuor vene sunt” Thomas, f. 42r^b; “quattuor vene sunt” VB, llib. 16, cap. 71; “quatuor sunt venae” AG, p. 1490, l. 35; “quatuor vene sunt que minuuntur” **Gil** (*De accipiter* 8.21), p. 208, l. 13-14 (f. 16r). | *E sàpies que en lo peu de l’aucel prenent són* .III. *venes que són sagnades*: “E sàpies que <en el peu de> l’ocel prenent són .III. venes que són sagnades” Z⁵; “Sciendum est procul dubio quod in pede cuiuslibet volucris quatuor sunt vene que minuuntur” A; “Et sciendum est quod procul dubio quod in pede volucris aucupantis quatuor vene sunt que minuuntur” **Ha**; “Sciendum procul dubio quod in pede volucris sunt quatuor vene que inciduntur” HQ; “Sciendum procul dubio quod in pede volucris quatuor sunt vene que inciduntur” K; “Sciendum est quod in pede avis sunt quatuor vene que inciduntur” L, on capítol desplaçat a la Quinta particula; “In eius cruce quatuor vene sunt” Thomas, f. 42r^b; “In eius cruce quattuor vene sunt” VB, llib. 16, cap. 71; “In **crure** enim talium avium quatuor sunt venae” AG, p. 1490, l. 34-35; “Sciendum est autem procul dubio, quod in pede volucris aucupantis quatuor vene sunt que minuuntur” Gil (*De accipiter* 8.21), p. 208, l. 13-14 (f. 16r).

(5/5) .I^a: “.I.” Gr; “una” LP; “.I.” Rg.

vena és en: “per” Z⁵; “in” AHaL; manca HK; “a” Q; “in” Thomas, f. 42r^b, VB, llib. 16, cap. 71 i Gil (*De accipiter* 8.21), p. 208, l. 14 (f. 16r); “quidem” AG, p. 1490, l. 35. **N conté ‘en’, proper a AHaL, però més extens, i Z⁵ divergeix (potser Q).**

denant: “devant e” LP; “denant” Z⁵; “anteriori” AHaK; “anteriorum” H; “interiori” LQ; “anteriori” Thomas, f. 42r^b, VB, llib. 16, cap. 71 i Gil (*De accipiter* 8.21), p. 208, l. 15 (f. 16r); “anterior” AG, p. 1490, l. 35. | *la* .I^a. *vena és en la part denant*: “la .I^a. per la part denant” Z⁵; “Una in anteriori parte” AHa; “Una parte anteriorum” H; “Una parte anteriori” K; “Una in parte interiori” L; “Una a parte interiori” Q; “una in anteriori parte” Thomas, f. 42r^b i Gil (*De accipiter* 8.21), p. 208, l. 14-15 (f. 16r); “una in anteriori” VB, llib. 16, cap. 71; “una quidem anterior” AG, p. 1490, l. 35.

e l’altra deval: “e d’altre daval” Z⁵; “secunda interius” A; “alia inferius” **HaHLQ**; “alia interius” K; “altera inferius” Thomas, f. 42r^b, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1490, l. 35; “alia inferius” Gil (*De accipiter* 8.21), p. 208, l. 15 (f. 16r).

he altra deforas: “e l’altre defora” Z⁵; “tertia exterius” A; “et alia exterius” **Ha**; “alia exterius” HLQ; “alia extrinsecus” K; “altera exterius” Thomas, f. 42r^b i VB, llib. 16, cap. 71; “et tertia exterius magis” AG, p. 1490, l. 36; “tercia exterius” Gil (*De accipiter* 8.21), p. 208, l. 15 (f. 16r).

major: “maior” LP. | [EL x^o capítulo es quando el açor es quebrantado por lazeria] Quando el açor echa el ressollo de ssí, ssepas que es derramado. Et ssángralo del cuello et del rostro o de la boca o del dedo postrimero del pie, et dal’ a comer carne de pollo con manteca et sserá ssano’ *Azores*, f. 164r. | *la unгла major*: “la unгла major” Z⁵; “unguem maiorem” A; “ungue” Ha; “maiolem” HLQ; “anteriorem unguem” K; “unguem maiorem” Thomas, f. 42r^b, VB, llib. 16, cap. 71, Gil (*De accipiter* 8.21), p. 208, l. 15-16 (f. 16r) i AG, p. 1490, l. 36. | *he altra detràs sobre la unгла major*: “e

l'altre detràs sobre la unglà major” Z⁵; “quarta a parte posteriori super unguem maiorem” A; “alia vero posterius super ungue” Ha; “alia posterius super maiorem” HLQ; “alia posterius super anteriorem unguem” K; “altera posterius super unguem maiorem” **Thomas**, f. 42r^b i **VB**, llib. 16, cap. 71; “quarta posterius super unguem maiorem” AG, p. 1490, l. 36; “alia vero posterius, super unguem maiorem” **Gil** (*De accipiter* 8.21), p. 208, l. 15-16 (f. 16r). **NZ⁵ coincideixen, amb barreja d’HaHLQ, i similars als enciclopedistes.** | *la .I^a. vena és en la part denant, e l’altra deval, he altra deforas, he altra detràs sobre la unglà major*: “la .I^a. per la part denant, e d’altre daval, e l’altre defora, e l’altre detràs sobre la unglà major” Z⁵; “Una in anteriori parte, secunda interius, tertia exterius, quarta a parte posteriori super unguem maiorem” A; “Una in anteriori parte, alia inferius, et alia exterius, alia vero posterius super ungue” Ha; “Una parte anteriorum, alia inferius, alia exterius, alia posterius super maiorem” H; “Una parte anteriori, alia interius, alia extrinsecus, alia posterius super anteriorem unguem” K; “Una in parte interiori, alia inferius, alia exterius, alia posterius super maiorem” L, on capítol desplaçat a la Quinta particula; “Una a parte interiori, alia inferius, alia exterius, alia posterius super maiorem” Q; “una in anteriori parte, altera inferius, altera exterius, altera posterius super unguem maiorem” **Thomas**, f. 42r^b; “una in anteriori. altera inferius. altera exterius. altera posterius super unguem maiorem” **VB**, llib. 16, cap. 71; “una quidem anterior, altera inferius et tertia exterius magis, quarta posterius super unguem maiorem” AG, p. 1490, l. 35-36; “una in anteriori parte, alia inferius, tertia exterius, alia vero posterius, super unguem maiorem” **Gil** (*De accipiter* 8.21), p. 208, l. 14-16 (f. 16r).

(6/6’) *de*: “d” Rg.

.III. *necessitat*: “.III. necessitats” Gr.

deuen: “deven” LP.

Aquestes venes per raon de .III. necessitat deuen ésser sagnades: “Aquestes venes per rahó de tres nececitats deuen éser sagnades” Z⁵; “Iste vene pro tribus necessitatibus minuuntur” A; “Ille vene pro tribus necessitatibus minuuntur” Ha; “Iste vene pro .iii. necessitatibus inciduntur” HKQ; “Iste autem pro .iii. infirmitatibus inciduntur” L, on capítol desplaçat a la Quinta particula; “Item, iste vene pro tribus noctibus minuuntur” **Gil** (*De accipiter* 8.21), p. 208, l. 16 (f. 16r).

l’anterior: “laten^a” N; “latena” GB, FS i Rg; “la tenen” Gr; “La terza” LP; “la davant” Z⁵; “anterior” **AHKLQ**; “prima in anteriori parte” Ha; “Anterior” **Gil** (*De accipiter* 8.21), p. 208, l. 16 (f. 16r); “per mei de la camba d’avan” *Dels auzels cassadors*, v. 3247.

digem: “digerem” Gr; “digen” LP i Rg. | *segon<s> que digem*: “segons que deya” Z⁵; “ut diximus” A; manca Ha; “ut dictum est” HQ; manca K; “ut dictum” L, on capítol desplaçat a la Quinta particula; “ut diximus” **Gil** (*De accipiter* 8.21), p. 208, l. 16 (f. 16r). | *l’anterior per febra, segon<s> que digem*: “la davant per febra, segons que deya” Z⁵; “anterior ut diximus pro febribus” A; “prima in anteriori parte pro febribus” Ha; “anterior pro febribus, ut dictum est” HQ; “anterior pro febribus” K; “anterior pro febribus, ut dictum” L, on capítol desplaçat a la Quinta particula; “Anterior, ut diximus, et contra febrem” **Gil** (*De accipiter* 8.21), p. 208, l. 16-17 (f. 16r); “Per mei de la camba d’avan / a una veneta plus gran / que las autras venas non so / qu’adoncas paron deviro / per mal de febre. Trenca sill, / c’aisi gueris d’aquel perill” *Dels auzels cassadors*, vv. 3247-52. | *Aquestes venes per raon de .III. necessitat deuen ésser sagnades, l’anterior per febra, segon<s> que digem*: “Aquestes venes per rahó de tres nececitats deuen éser sagnades, la davant per febra, segons que deya” Z⁵; “Iste vene pro tribus necessitatibus minuuntur, anterior ut diximus pro febribus” A; “Ille vene pro tribus necessitatibus

minuuntur, prima in anteriori parte pro febribus” Ha; “Iste vene pro .iii. necessitatibus inciduntur, anterior pro febribus, ut dictum est” HQ; “Iste vene pro .iii. necessitatibus inciduntur, anterior pro febribus” K; “Iste autem pro .iii. infirmitatibus inciduntur, anterior pro febribus, ut dictum” L, on capítol desplaçat a la Quinta particula; “Item, iste vene pro tribus noctibus minuuntur. Anterior, ut diximus, et contra febrem” Gil (*De accipiter* 8.21), p. 208, l. 16-17 (f. 16r); “Per mei de la camba d’avan / a una veneta plus gran / que las autras venas non so / qu’adoncas paron deviro / per mal de febre. Trenca sill, / c’aisi gueris d’aquel perill” *Dels auzels cassadors*, vv. 3247-52.

(7/7’) *potz*: “pots” LP.

él: “el” GB, Gr, LP, FS i Rg; “l’ocel” Z⁵; manca AHKLQ; “volucris” Ha; “avis” Thomas, f. 42r^b i VB, llib. 16, cap. 71; manca AG, p. 1490, l. 37; “accipiter” Gil (*De accipiter* 8.20), p. 208, l. 6-7 (f. 16r).

assaber: “a:ssaber” LP. | *E enaxí potz saber si él aurà febra, so és assaber*: “E axí pots saber que si l’ocel ha febra” Z⁵; “Signa febricitantis hec sunt” A; “Ita tamen scire potes si volucris febricitat” Ha; “Hec sunt signa” HKQ; “Quarum febrium hec sunt signa” L, on capítol desplaçat a la Quinta particula; “Poteris autem scire si avis febricitat” Thomas, f. 42r^b i VB, llib. 16, cap. 71; “Signa autem febris sunt” AG, p. 1490, l. 37; “Hoc autem modo potest sciri, si accipiter febricitat” Gil (*De accipiter* 8.20), p. 208, l. 6-7 (f. 16r); “Li segni de la febre sono” it. LP. Z⁵ **més fidel**.

que les ales li penjen, lo cap ten bax: “les ales li pengen, lo cap té bax” Z⁵; “pluma tremit, ale pendent, oculos claudit, quandoque dormit, caput eius inflatur et est devulsum” A; “ale pendent, capud dimissum habet” Ha; “Caput dimissum [ms. demussum] habet, ale pendent [ms. pendent]” HQ; “Caput dimissum habet, ale pendent” K; “Capit dimissum habet, ale pendent” L, on capítol desplaçat a la Quinta particula; “Si ale dependent et caput demissum teneat” Thomas, f. 42r^b, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1490, l. 37; “siquidem ale pendent, caput demissum habet” Gil (*De accipiter* 8.20), p. 208, l. 7 (f. 16r); “quando le ale dependeno e la testa he inclinata” it. LP. | *E enaxí potz saber si él aurà febra, so és assaber, que les ales li penjen, lo cap ten bax*: “E axí pots saber que si l’ocel ha febra: les ales li pengen, lo cap té bax” Z⁵; “Signa febricitantis hec sunt, pluma tremit, ale pendent, oculos claudit, quandoque dormit, caput eius inflatur et est devulsum” A; “Ita tamen scire potes si volucris febricitat: ale pendent, capud dimissum habet” Ha; “Hec sunt signa. Caput dimissum [ms. demussum] habet, ale pendent [ms. pendent]” HQ; “Hec sunt signa. Caput dimissum habet, ale pendent” K; “Quarum febrium hec sunt signa. Capit dimissum habet, ale pendent” L, on capítol desplaçat a la Quinta particula; “Poteris autem scire si avis febricitat. Si ale dependent et caput demissum teneat” Thomas, f. 42r^b i VB, llib. 16, cap. 71; “Signa autem febris sunt si alae dependent et caput demissum teneat” AG, p. 1490, l. 37-39; “Hoc autem modo potest sciri, si accipiter febricitat, siquidem ale pendent, caput demissum habet” Gil (*De accipiter* 8.20), p. 208, l. 6-7 (f. 16r); “Li segni de la febre sono quando le ale dependeno e la testa he inclinata” it. LP.

(8/8’) *sovén*: “souen” GB, Gr, FS i Rg.

gita: “gita la carn” Z⁵; “cibus vomit” A; “reserit” Ha; “resilet” HQ; manca K; “resilit” L, on capítol desplaçat a la Quinta particula; “reicit cibum” Gil (*De accipiter* 8.20), p. 208, l. 7 (f. 16r); “vomita” it. LP.

enug: “emig” Gr; “ira” Z⁵; “fastidio” AHaHLQ; manca K. NZ⁵ **similars i divergents respecte als llatins conservats**.

lo menjar: “la carn con hom li dóna a menyar” Z⁵; “cibum [‘cibum’ ms. est]” A; “cibum” HaHL; manca K; “cibus” Q. N **més fidel**, Z⁵ **per lliure**. | *e per enug pren lo*

menjar: “e per ira pren la carn con hom li dóna a menyar” Z⁵; “cibum cum fastidio sumit [‘cibum cum fastidio sumit’ ms. est fastidio vaciunt]” A; “cibum cum fastidio sumit” Ha; “cibum in fastidio sumit” HL; manca K; “cibus in fastidio sumit” Q; “aut cibum cum fastidio sumit” Thomas, f. 42r^b i VB, llib. 16, cap. 71; “si cibum absque alia causa fastidit” AG, p. 1490, l. 38; “cibum et cum fastidio sumit ipsum” Gil (*De accipiter* 8.20), p. 208, l. 7-8 (f. 16r); “ha in fastidio el cibo senza cagione” it. LP.

a vegades: “auegades” GB, Gr, FS i Rg.

e a vegades pren glotament e mal lo met dins: “e glotament <i mala(ment)> met-la-se’n” Z⁵; “quandoque avidissime sumit et male inducit” AHa; “quandoque vero avidissime sumit, sed male inducit” HQ; manca K; “sed male inducit” L, on capítol desplaçat a la Quinta particula; “aut avide sumit et male tamen inducit” Thomas, f. 42r^b i VB, llib. 16, cap. 71; “aut avide quidem sumit sed male gluciendo inducit” AG, p. 1490, l. 39; “macredinem habet” Gil (*De accipiter* 8.20), p. 208, l. 8 (f. 16r); “o vero lo receve con avidità e no pò ben mandar-lo in gorga” it. LP. **N segueix més AHa que Z⁵ degut a l’omissió al darrer.**

e a vegades: “E auegades” GB i FS; “e auegades” Rg. | *pren glotament e mal lo met dins, e a vegades*: manca Gr per salt d’igual a igual.

tremola: “tremola” LP.

semblant: “senblant” Rg.

e a vegades tremola he demostra semblant de fret: “e a vegades tremola e demostra semblant de fret” Z⁵; “quandoque etiam tremit et similitudinem frigoris ostendit” AHaK; “quandoque etiam tremit et similitudinem febricitantis ostendit” H; “quandoque etiam tremit” L, on capítol desplaçat a la Quinta particula; “quandoque tremit et similitudinem frigoris ostendit” Q; “et tremit quasi frigus ostendit in plumis” Thomas, f. 42r^b; “et tremit: et quasi frigus ostendit in plumis” VB, llib. 16, cap. 71; “et si tremit quasi frigore teneatur” AG, p. 1490, l. 38; “fremit, similitudinem **rigoris** habet” Gil (*De accipiter* 8.20), p. 208, l. 8-9 (f. 16r); “si come fosse infredato” it. LP. | *sovén gita, e per enug pren lo menjar, e a vegades pren glotament e mal lo met dins, e a vegades tremola he demostra semblant de fret*: “sovén gita la carn, e per ira pren la carn con hom li dóna a menyar e glotament <i mala(ment)> met-la-se’n, e a vegades tremola e demostra semblant de fret” Z⁵; “sepe cibus vomit, cibum cum fastidio sumit [‘cibum cum fastidio sumit’, ms. est fastidio vaciunt], quandoque avidissime sumit et male inducit, quandoque etiam tremit et similitudinem frigoris ostendit” A; “sepe reserit, cibum cum fastidio sumit, quandoque avidissime sumit et male inducit, quandoque etiam tremit et similitudinem frigoris ostendit” Ha; “sepe resilet, cibum in fastidio sumit, quandoque vero avidissime sumit, sed male inducit, quandoque etiam tremit et similitudinem febricitantis ostendit” H; “quandoque etiam tremit et similitudinem frigoris ostendit” K; “sepe resilit, cibum in fastidio sumit, sed male inducit, quandoque etiam tremit” L, on capítol desplaçat a la Quinta particula; “sepe resilet, cibus in fastidio sumit, quandoque vero avidissime sumit, sed male inducit, quandoque tremit et similitudinem frigoris ostendit” Q; “et tremit quasi frigus ostendit in plumis aut cibum cum fastidio sumit aut avide sumit et male tamen inducit” Thomas, f. 42r^b; “et tremit: et quasi frigus ostendit in plumis aut cibum cum fastidio sumit: aut avide sumit et male tamen inducit” VB, llib. 16, cap. 71; “et si tremit quasi frigore teneatur, si cibum absque alia causa fastidit aut avide quidem sumit sed male gluciendo inducit” AG, p. 1490, l. 38-39; “sepe reicit cibum et cum fastidio sumit ipsum, macredinem habet, fremit, similitudinem **rigoris** habet” Gil (*De accipiter* 8.20), p. 208, l. 7-9 (f. 16r); “Li segni de la febre sono quando le ale dependeno e la testa he inclinata, vomita sì come fosse infredato, ha in fastidio el cibo senza cagione, o vero lo receve con avidità e no pò ben mandar-lo in gorga” it. LP.

(9/9') *Per raon de*: “Per rahó de” Z⁵; “Pro” AHaHKLQ. **NZ⁵ iguals i divergeixen dels llatins conservats.**

de altres: “d’altres” GB, FS i Rg; “d’ altres” Gr.

aytall: “aytal” Gr; “ayntall” Rg.

altres febres totes: “totes aquestes febres” Z⁵; “hac infirmitate” A; “hiis autem febribus” Ha; “omnibus hiis febribus” HQ; “omnibus febribus hiis” K; “omnibus” L, on capítol desplaçat a la Quinta particula. | *Per raon de altres febres totes és aytall medicina*: “Per rahó de totes aquestes febres és aytal medicina” Z⁵; “Pro hac infirmitate talis habetur medicina” A; “Pro hiis autem febribus talis est habenda materia” Ha; “Pro omnibus hiis febribus” HQ; “Pro omnibus febribus hiis” K; “Pro omnibus” L, on capítol desplaçat a la Quinta particula; “Similiter” Gil (*De accipiter* 8.20), p. 208, l. 9 (f. 16r). **NZ⁵ similars i barregen els llatins conservats.**

dóna-li: “dona li” GB, Gr, FS i Rg.

artemèsia: “artemisia” Gr i Rg. | *dóna-li suc d’artemèsia*: “da-li such d’artemisia” Z⁵; “succus arthimesie detur” A; manca Ha; “succum arthimesie da, et sanabitur” HQ; “succum arthimesie da ei, et sanabitur” KL; “succus artemisie detur ei in potu” Gil (*De accipiter* 8.20), p. 208, l. 9 (f. 16r). **Versió curta segueix 17(10), on s’especifica les indicacions de la sagnia de les altres venes de la cama esmentades**, corresponent a *Dels auzels cassadors*, vv. 3253-57, **sotscapítol absent a NZ⁵**. | *Per raon de altres febres totes és aytall medicina, dóna-li suc d’artemèsia*: “Per rahó de totes aquestes febres és aytal medicina: da-li such d’artemisia” Z⁵; “Pro hac infirmitate talis habetur medicina: succus arthimesie detur” A; “Pro hiis autem febribus talis est habenda materia” Ha; “Pro omnibus hiis febribus, succum arthimesie da, et sanabitur” HQ; “Pro omnibus febribus hiis, succum arthimesie da ei, et sanabitur” K; “Pro omnibus, succum arthimesie da ei, et sanabitur” L, on capítol desplaçat a la Quinta particula; “Similiter succus artemisie detur ei in potu” Gil (*De accipiter* 8.20), p. 208, l. 9 (f. 16r), on segueix recepta l. 9-10 = *Guillelmus* 10. **Versió curta segueix 17(10) “Inferior vena pro cordis pulsu tangitur [ms. tagunt], exterior vena pro gutta et pro tribus necessitatibus, id est pro tribus speciebus febris que fiunt in ave, sicut in homine” H; “Inferior vena pro cordis pulsu tangitur, exterior vena pro gutta et in tribus necessitatibus, id est pro tribus speciebus febris que fiunt in ave, sicut in homine” K; “Interior vena pro cordis pulsu tangitur, exterior vena pro gutta et pro tribus necessitatibus, id est pro tribus speciebus febris que sunt in ave, sicut in homine” L; “Inferior vena pro pulsu cordis tangitur [ms. tagunt], exterior vena pro gutta et pro tribus necessitatibus, id est pro tribus speciebus febris que fiunt in ave, sicut in homine” Q; i Daudé de Pradas “Desotz el pe un’altra n’a / que per batige·s trencara, / e dereires sobre·l talo / n’a un’altra, que·ill fia gran pro / cant hom per gota sanc l’en trai” *Dels auzels cassadors*, vv. 3253-57; manca NZ⁵. El sotscapítol 9 és reprès a la Quinta particula a la versió curta [“pro omnibus hiis febribus succum arthimesie da”].**

<18.> <*De la penna trencada*>: “De fractura penne” A; “De fraccione pennarum, novenum capitulum” Gil (*De accipiter* 8.9), p. 202, l. 17 (f. 15r). | Aquest capítol correspon al capítol CXIX de *Dels auzels cassadors*, vv. 3679-3702.

(2/2') *esdeven*: “es deven” LP; “es deuen” Rg; “s’esdevendrà” Z⁵; “contingit” A; “contingerit” Ha; manca HKLQ, Thomas i AG, p. 1491, l. 14; “habuerit” Gil (*De accipiter* 8.9), p. 202, l. 18 (f. 15r); manca it. LP. **N similar A, Z⁵ similar Ha.**

Si esdeven que la pena dell au sia trencada: “Ítem, si s’esdevendrà que la pena de l’ocell sia trencada” Z⁵; “Si contingit pennam volucris frangi” A; “Si contingerit pennas volucris frangi” Ha; “Si penna frangatur” HKLQ; “Si penna(m) fractam” Thomas, f. 42r^b; “Si pennam fractam” VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1491, l. 14; “De fraccione pennarum, novenum capitulum. Accipiter si pennam fractam aut tibiam [titibiam BE] habuerit [accipiter ... habuerit om. E]” Gil (*De accipiter* 8.9), p. 202, l. 17-18 (f. 15r); “Se [vorai cavar] la penna rotta” it. LP.

vollràs: “volràs” LP. | *e vollràs*: “uolràs” Gr.

de la pena ... la git: “n’isque” Z⁵. | *e vollràs que assò qui aquí és romàs de la pena, que l’aucel per si, poc a poc, la git*: “e volràs que alò qui aquí és romàs, n’isque” Z⁵; “et volueris quod ibi remanserit emittere” A; “ille penne que remanserint retineri voluerint” Ha; “et truncum vis eicere” HQ; “et trunctum vis eicere” K; “et t()licum vis eicere” L; “extrahere volueris sine dolore” Thomas, f. 42r^b i VB, llib. 16, cap. 71; “sine dolore extrahere volueris” AG, p. 1491, l. 14; manca Gil (*De accipiter* 8.9), p. 202, l. 18 (f. 15r); “vorai cavar la penna rotta senza dolor” it. LP. **N amb excés.** | *Si esdeven que la pena dell au sia trencada e vollràs que assò qui aquí és romàs de la pena, que l’aucel per si, poc a poc, la git*: “Ítem, si s’esdevendrà que la pena de l’ocell sia trencada e volràs que alò qui aquí és romàs n’isque” Z⁵; “Si contingit pennam volucris frangi et volueris quod ibi remanserit emittere” A; “Si contingerit pennas volucris frangi ille penne que remanserint retineri voluerint” Ha; “Si penna frangatur et truncum vis eicere” HQ; “Si penna frangatur et trunctum vis eicere” K; “Si penna frangatur et t()licum vis eicere” L; “Si penna(m) fractam extrahere volueris sine dolore” Thomas, f. 42r^b; “Si pennam fractam extrahere volueris sine dolore” VB, llib. 16, cap. 71; “Si pennam fractam sine dolore extrahere volueris” AG, p. 1491, l. 14; “De fraccione pennarum, novenum capitulum. Accipiter si pennam fractam aut tibiam [titibiam BE] habuerit [accipiter ... habuerit om. E]” Gil (*De accipiter* 8.9), p. 202, l. 17-18 (f. 15r); “Se vorai cavar la penna rotta senza dolor” it. LP.

(3) *prin*: “pren” Gr i Rg.

.I^a: “una” LP i Rg. | *sang de .I^a*: “sanc de .I.” Gr.

gruil: “grull” Gr i LP. | *Segueix “e unta la ploma e exira’n”* Z⁵, manca N i AHa, Thomas, f. 42r^b, VB, llib. 16, cap. 71, Gil (*De accipiter* 8.9), p. 202, l. 19 (f. 15r) i AG, p. 1491, l. 14-15; manca it. LP; manca sotscapítol HKLQ. **Z⁵ amb excés.** | *prin sang de .I^a. poca bèstia que és dita gruil*: “prin sanch d’una poca bèstia que <és> apelada gril e unta la ploma e exirà’n” Z⁵; “accipe sanguinem cuiusdam parvi animalis quod dicitur grivilem” A; “accipe sanguinem cuiusdam parvi animalis que dicitur grunile (?)” Ha; manca sotscapítol HKLQ; “accipe sanguinem parvi animalis gruile” Thomas, f. 42r^b; “Accipe sanguinem parvi animalis galy. [.]” VB, llib. 16, cap. 71; “accipe sanguinem parvuli animalis quod gruile vocatur” AG, p. 1491, l. 14-15; “piglia el sangue de uno piccolo animal che si domanda gruil” it. LP; omès a la traducció francesa conservada al ms. Lió, BM, 765 segon SMETS (2007b, p. 345).

(4/3’) *potz aver*: “pots auer” Gr; “era atrobada” Z⁵. | *e si no la potz aver*: “E si per aventura aquesta bèstia no era atrobada” Z⁵; “Si vero hunc non inveneris” A; “Vel si hoc haberi non potes” Ha; manca HKLQ; “vel” Thomas, f. 42r^b i AG, p. 1491, l. 15; “o vero” it. LP; “. [.] vel” VB, llib. 16, cap. 71. **N versió Ha i Z⁵ versió A.**

prin: “pren” Gr i Rg.

qui: “que” LP i Rg.

guarrís: “garó” Z⁵; “garii” A; “generati (?)” Ha, on potser cal separar “gene rati” i el primer mot seria corromput; manca HKLQ, Thomas, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p.

1491, l. 15-16; “cati” Gil (*De accipiter* 8.9), p. 202, l. 19 (f. 15r); manca it. LP. | *prin sang de rata qui és dit guarrís*: “accipe sanguinem muris qui dicitur garii” A; “accipe sanguinem generati (?)” Ha; “sanguine muris” HKLQ; “sanguinem muris ratti” Thomas, f. 42r^b; “, sanguinem muris rati” VB, llib. 16, cap. 71; “accipe sanguinem murilegi sive cati” Gil (*De accipiter* 8.9), p. 202, l. 18-19 (f. 15r); “sanguinem ratti muris” AG, p. 1491, l. 15; “vero il sangue d’un rato” it. LP; “prengnés sanc de soriz qui est dicte garry” SMETS (2007b, p. 344, en lectura personal de la traducció francesa conservada al ms. Lió, BM, 765). **Tot i que “sive cati” Gil (on probable error d’edició o còpia c/r) pot suggerir “gató” Z⁵, segueixo la forma llatina basant-me en les seves similituds amb N i A tant a nivell sintàctic com lexicogràfic. Vegeu l’estudi de F I.2.28.**

lo loc de: “<el lloc de>” Z⁵; “locum” AHaHKLQ, Thomas, VB, llib. 16, cap. 71, Gil (*De accipiter* 8.9), p. 202, l. 19 (f. 15r) i AG, p. 1491, l. 15; “el loco di” it. LP. **Omès Z⁵.**

pena: Segueix “axí com damunt és dit de altre sanch” Z⁵, manca N i AHaHKLQ, Thomas, Gil (*De accipiter* 8.9), p. 202, l. 19 (f. 15r), VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1491, l. 16; manca it. LP. **Z⁵ amb excés.**

exirà: “exirà” LP. | Segueix “axí mateix” Z⁵.

depux: “d’puy” Rg. | *e onta lo loc de la pena e exirà depux*: “e unta <el lloc de> la pena axí com damunt és dit de altre sanch, <i> exir-n’ à axí mateix” Z⁵; “et unge locum penne et inde exhibit” A; “et unge locum penne et sic exhibit” Ha; “locum perunge” HKQ; “locum inunge” L; “et unge locum penne et cadet” Thomas, f. 42r^b i VB, llib. 16, cap. 71; “et unge locum pennae et cadet” AG, p. 1491, l. 16; “et cum illo sanguine inunge locum, et penne inde exhibunt” Gil (*De accipiter* 8.9), p. 202, l. 19 (f. 15r); “e onge el loco di la pena, e cascherà fora” it. LP. | *e si no la potz aver, prin sang de rata qui és dit guarrís, e onta lo loc de la pena e exirà depux*: “E si per aventura aquesta bèstia no era atrobada, prin sanch de rata que és dita garó e unta <el lloc de> la pena axí com damunt és dit de altre sanch, <e> exir-n’ à axí mateix” Z⁵; “Si vero hunc non inveneris, accipe sanguinem muris qui dicitur garii, et unge locum penne et inde exhibit” A; “Vel si hoc haberi non potes, accipe sanguinem generati (?), et unge locum penne et sic exhibit” Ha; “sanguine muris locum perunge” HKQ; “sanguine muris locum inunge” L; “vel sanguinem muris ratti et unge locum penne et cadet” Thomas, f. 42r^b; “. | . vel sanguinem muris rati et unge locum penne et cadet” VB, llib. 16, cap. 71; “vel sanguinem ratti muris et unge locum pennae et cadet” AG, p. 1491, l. 15-16; “accipe sanguinem murilegi sive cati et cum illo sanguine inunge locum, et penne inde exhibunt” Gil (*De accipiter* 8.9), p. 202, l. 18-19 (f. 15r); “o vero il sangue d’un rato, e onge el loco di la pena, e cascherà fora” it. LP.

(5/4’) *Aprés*: “Aprés, e” Z⁵, on ‘e’ supèrflua; “Postea” AHa; “Et” HKLQ; “et postea” Thomas, f. 42r^b, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1491, l. 16; “Postea” Gil (*De accipiter* 8.9), p. 202, l. 19 (f. 15r); “Poi” it. LP. **Z⁵ potser barreja.**

isca: “isque” Z⁵; “generetur” A; “exeat” Ha; “exire” HQ; “excite” K; “eicere” L; manca Thomas, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1491, l. 16; “exeat” Gil (*De accipiter* 8.9), p. 202, l. 20 (f. 15r); manca it. LP. | *si vols que nova ploma isca*: “si vols que nova ploma isque” Z⁵; “si volueris quod nova penna generetur” A; “si voluerit quod nova penna exeat” Ha; “si novam pennam [ms. per penna] vis exire” H; “si novam pennam vis excite” K; “si novam pennam vis eicere” L; “si novam pennam vis exire” Q; manca Thomas, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1491, l. 16; “si volueris quod nova penna exeat” Gil (*De accipiter* 8.9), p. 202, l. 19-20 (f. 15r); manca it. LP.

prin: “pren” GB, Gr, FS i Rg.

.I.: “un” LP; “una” Rg.

bell: “bel” Z⁵; “mundo” **AHaHKLQ**; manca Thomas, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1491, l. 16; “mundo” **Gil** (*De accipiter* 8.9), p. 202, l. 20 (f. 15r); manca it. LP. **NZ⁵ han interpretat de forma coincident llatí “mundo”, net, accepció a entendre en aquest cas per a bell.**

prin mell e cou-la en .I. bell vexell: “prin mel e cou-la en .I. vexel bel” Z⁵; “accipe mel et coque in mundo vase” **AHa**; “mel in vase mundo coque” HLQ; “mel in mundo vase coque” K; “ex melle ad magnam spissitudinem decocto” Thomas, f. 42r^b i AG, p. 1491, l. 16-17; “ex melle ad spissitudinem decocto” VB, llib. 16, cap. 71; “accipe mel, decoque in mundo vase” **Gil** (*De accipiter* 8.9), p. 202, l. 20 (f. 15r); “di melle cotto molto spesso” it. LP.

con: “com” Gr i LP.

escumat: “escumada” Z⁵; “spumatum” A; “bene spumatum” Ha; “bene despumatum” HKLQ; manca Thomas, f. 42r^b, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1491, l. 17; “dispumatum” **Gil** (*De accipiter* 8.9), p. 202, l. 21 (f. 15r); manca it. LP. | *e con serà cuyt e escumat*: “et cum spumatum fuerit et coctum” A; “et cum fuerit coctum et bene spumatum” Ha; “coctum et bene despumatum” HQ; “et bene despumatum” K; “et coctum et bene despumatum” L; manca Thomas, f. 42r^b, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1491, l. 17; “et, cum dispumatum et decocto fuerit” **Gil** (*De accipiter* 8.9), p. 202, l. 20-21 (f. 15r); manca it. LP. **NZ⁵ versió A (hi manca “bene”), però ordre afí Ha.** | *Après, si vols que nova ploma isca, prin mell e cou-la en .I. bell vexell, e con serà cuyt e escumat*: “Après, si vols que nova ploma isque, prin mel e cou-la en .I. vexel bel; quant serà escumada e cuita” Z⁵; “Postea si volueris quod nova penna generetur, accipe mel et coque in mundo vase et cum spumatum fuerit et coctum” A; “Postea si voluerit quod nova penna exeat, accipe mel et coque in mundo vase et cum fuerit coctum et bene spumatum” Ha; “Et si novam pennam [ms. per penna] vis exire, mel in vase mundo coque, coctum et bene despumatum” H; “Et si novam pennam vis excite, mel in mundo vase coque et bene despumatum” K; “Et si novam pennam vis eicere, mel in vase mundo coque, et coctum et bene despumatum” L; “Et si novam pennam vis exire, mel in vase mundo coque, coctum et bene despumatum” Q; “et postea ex melle ad magnam spissitudinem decocto” Thomas, f. 42r^b; “et postea ex melle ad magnam spissitudinem decocto” AG, p. 1491, l. 16-17; “Et postea ex melle ad spissitudinem decocto” VB, llib. 16, cap. 71; “Postea, si volueris quod nova penna exeat, accipe mel, decoque in mundo vase et, cum dispumatum et decocto fuerit” **Gil** (*De accipiter* 8.9), p. 202, l. 19-21 (f. 15r); “Poi di melle cotto molto spesso” it. LP.

(6/5')*fe*: “fè” LP.

.I<^a>.: manca superíndex N, GB, Gr, LP i FS; “un” Rg.

cuvinent: “cuujnent” GB, FS i Rg.

subtil cuvinent al forat: “ben prima” Z⁵; “sicut conveniat” A; “cum acu foramen subtile” Ha; manca HKLQ; “ad modum foraminis” Thomas, f. 42r^b, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1491, l. 17; “subtilem, sicut convenit foramini” **Gil** (*De accipiter* 8.9), p. 202, l. 21-22 (f. 15r); manca it. LP. **N barreja AHa i s'acosta a Gil; Z⁵ divergeix.**

aquí: “en lo forat e lexa-n'i .I. tros que s'i estiga” Z⁵. | *fe .I<^a>. vergeleta subtil cuvinent al forat e posa-la aquí*: “sia feta una vergula ben prima e met-la en lo forat” Z⁵; “fac inde virgulam sicut conveniat, foramini superpone” A; “fac cum acu foramen subtile et in loco unde penna debet exire, et ibi pone de melle” Ha; “in modum virgule foramini inmitte” HKQ; “in modum virgule fortiter foramini inmitte” L; “fac virgulam [ms. ungulam] ad modum foraminis ubi penna stetit et inice foramini” Thomas, f. 42r^b; “fac virgulam ad modum foraminis ubi penna stetit et iniice foramini” VB, llib. 16, cap.

71; “fac virgulam ad modum foraminis in quo stetit penna et inice foramini” AG, p. 1491, l. 17-18; “fac inde virgulam subtilem, sicut convenit foramini, et ibi impone” **Gil** (*De accipiter* 8.9), p. 202, l. 21-22 (f. 15r); “fa una virguleta, e mettela nel buso di la penna” it. LP. **N barreja AHa i proper a Gil, mentre Z⁵ divergeix.**

e pux exirà nova pena: “e exirà pena nova” Z⁵; “et regenerabitur illa penna” A; “et sic penne exhibunt” Ha; “et penna exhibit” HKLQ, on acaba el text de K; “exhibit nova penna” Thomas, f. 42r^b; “et exhibit nova penna” VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1491, l. 18; “et nova exhibit et crescet penna” Gil (*De accipiter* 8.9), p. 202, l. 22 (f. 15r); “e venerà fora nova penna” it. LP. **NZ⁵ similars i s’adiuen amb part dels enciclopedistes.** | *fe .I<^a>*. *vergeleta subtil cuvinent al forat e posa-la aquí, e pux exirà nova pena*: “sia feta una vergula ben prima e met-la en lo forat e lexa-n’i .I. tros que s’i estiga, e exirà pena nova” Z⁵; “fac inde virgulam sicut conveniat, foramini superpone et regenerabitur illa penna” A; “fac cum acu foramen subtile et in loco unde penna debet exire, et ibi pone de melle et sic penne exhibunt” Ha; “in modum virgule foramini inmitte et penna exhibit” HQ; “in modum virgule foramini inmitte et penna exhibit” K (aquí acaba el text de K); “in modum virgule fortiter foramini inmitte et penna exhibit” L; “fac virgulam [ms. ungulam] ad modum foraminis ubi penna stetit et inice foramini, exhibit nova penna” Thomas, f. 42r^b; “fac virgulam ad modum foraminis ubi penna stetit et iniice foramini et exhibit nova penna. Item succo papaveris calido perunge pennas eius: et intingue cibum eius eidem succo” VB, llib. 16, cap. 71; “fac virgulam ad modum foraminis in quo stetit penna et inice foramini et exhibit nova penna” AG, p. 1491, l. 17-18; “fac inde virgulam subtilem, sicut convenit foramini, et ibi impone, et nova exhibit et crescet penna” Gil (*De accipiter* 8.9), p. 202, l. 21-22 (f. 15r); “fa una virguleta, e mettela nel buso di la penna, e venerà fora nova penna” it. LP.

<19.> <*De la cura de l’esperver*>: “De cura accipitrum infirmorum” A. | Aquest capítol podria haver estat font del capítol XXIV de *Dels auzels cassadors*, vv. 457-530.

(2/2’) *cura*: “cara” Gr. | *La cura*: “Lacca” Rg.

dell sperver: “dels ocells” Z⁵; “accipitris” **AHa**; manca HL; “ancipitris” Q.

La cura dell sperver deu ésser aytal: “La cura dels ocells deu ésser aytal” Z⁵; “De cura accipitris talis debet esse” A; “De custodia accipitris talis esse debet” **Ha**; manca HL; “Item, cura ancipitris debet esse talis” Q.

aytal, si: “aytal. Si” GB i Rg.

affayn: “affany” Gr; “effayn” Rg. | *sens affayn*: manca Z⁵; “sine inpedimento” **AHa**; manca HLQ. **N versió AHa, Z⁵ versió HLQ.** | *si aquell vols aver sens affayn*: “si aquells vols aver” Z⁵; “Si eos sine inpedimento vis habere” A; “ut si eos sine inpedimento vis habere” Ha; manca HLQ.

so: “ço” Gr.

so és, dolzament: manca Z⁵; “e dulciter” A; “e dulcius” **Ha**; “benigne” HQ; “et benigne” L. **N versió AHa.**

amigablement: “amiglablement” N, LP i Rg.

manejar: “auentieiar” Gr.

vés él: “ves el” GB, LP, FS i Rg; “ues el” Gr. | Segueix “faén-li plaers” Z⁵, manca N i **AHaHLQ. Z⁵ divergeix.** | *lo ... él*: “tu deus ésser bé ab él, faén-li plaers” Z⁵. | *en pau, so és, dolzament e amigablement lo deus manejar e anar vés él*: “en pau e amigablement, tu deus ésser bé ab él, faén-li plaers” Z⁵; “tunc pacifice e dulciter et amicabiliter te habeas circa eos” A; “pacificem e dulcius ac amicabilius te habeas erga ipsos” Ha; “Ancipitres pacifice, benigne et amicabiliter tractes” HQ; “Ancipitres pacifice, et

benigne tractes et amicabiliter” L. **N barreja versions, essent més proper a AHa, i Z⁵ divergeix.** | *La cura dell sperver deu ésser aytal, si aquell vols aver sens affayn, en pau, so és, dolzament e amigablement lo deus manejar e anar vés él:* “La cura dels ocells deu éser aytal: si aquells vols aver en pau e amigablement, tu deus éser bé ab él, faén-li plaers” Z⁵; “De cura accipitris talis debet esse. Si eos sine inpedimento vis habere, tunc pacifice e dulciter et amicabiliter te habeas circa eos” A; “De custodia accipitris talis esse debet ut si eos sine inpedimento vis habere, pacificem e dulcius ac amicabilius te habeas erga ipsos” Ha; “Ancipitres pacifice, benigne et amicabiliter tractes” H; “Ancipitres pacifice, et benigne tractes et amicabiliter” L; “Item, cura ancipitris debet esse talis. Ancipitres pacifice, benigne et amicabiliter tractes” Q.

(3/3') *e nuyl*: “Ennuyl” Rg.

e nuyl temps: “e nuyl temps” Z⁵; “et numquam” AHa; manca HLQ.

·l lex acostar: “liures aquel” Z⁵; “eos comendes” A; “dabis eos ad portandum” Ha; “commandes” HLQ. **Z⁵ millor traduït, N més estricte.**

hom: “l' om” Gr.

pòlipus: “polipns” N i Rg; “polisson [ms. polipns]” LP; “moltes morts e·l nas” Z⁵; “polipum” A; manca HaHLQ. | *avén pòlipus*: “avent moltes morts e·l nas” Z⁵; “habenti polipum aut fetidum hanelitum” A; manca Ha; “male odoranti [non commandes]. Ex anelitu enim hominis corrumpintur” HQ; “male odoranti [non commandes]. Ex anelitu enim hominis corrumpintur” L. | *no·l lex acostar a hom embriac ne bevedor ni felon o avén pòlipus*: “no liures aquel a hom embriach o bevedor o feló o avent moltes morts e·l nas” Z⁵; “homini ebrioso et nimium potanti et iracundo aut habenti polipum aut fetidum hanelitum eos comendes” A; “homini ebrioso vel iracundo dabis eos ad portandum” Ha; “Ebrioso, iracundo vel male odoranti non commandes. Ex anelitu enim hominis corrumpintur” HQ; “Ebrioso, iracundo male odoranti non commandes. Ex anelitu enim hominis corrumpintur” L. **NZ⁵ properes A, però excés i amb alteracions.** | *e nuyl temps no·l lex acostar a hom embriac ne bevedor ni felon o avén pòlipus*: “e nuyl temps no liures aquel a hom embriach o bevedor o feló o avent moltes morts e·l nas” Z⁵; “et numquam homini ebrioso et nimium potanti et iracundo aut habenti polipum aut fetidum hanelitum eos comendes” A; “et numquam homini ebrioso vel iracundo dabis eos ad portandum” Ha; “Ebrioso, iracundo vel male odoranti non commandes. Ex anelitu enim hominis corrumpintur” HQ; “Ebrioso, iracundo male odoranti non commandes. Ex anelitu enim hominis corrumpintur” L.

(4) *pòlipus ... d'assò*: “polisson cor; d'assò” LP.

cor d'assò pigoren: “d'aquels són fets mals [ms. molts] aucels” Z⁵.

La cura ... maneres: “E conviene que el que levare el af que la sepa falagar e amansar e fazerle plazería e guardarla de toda cosa que la espante, [...] E conviene que no las estulten ni las escupan en la cara. E algunas aves ay que aborreçen la mala olor o la olor del vino e por esso conviene que las no aya omne que mal seneldo oviere e que no l' uela la boca a vino e que sea limpio” Moamin, I, 11. | *cor d'assò pigoren en moltes maneres*: “d'aquels són fets mals [ms. molts] aucels e<n> moltes maneres” Z⁵; “Inde enim unum peiores efficiuntur, unde ad huiusmodi summopere est cavendum” A; “qui multis modis peiores fiunt” Ha; “sicut ex anelitu falconum, unde numquam simul in eadem pertica sedere debet cum falcone” H; “sicut ex anelitu falconis, unde numquam simul in eadem pertica numquam debet sedere cum falcone” L; “unde numquam simul in eadem pertica sedere debet cum falcone” Q.

<20.> <Contra el pantaix>: “Contra pulsum” A. Segueix 20(2/2’) “Pro pulsu, limatura calibi eos ieiunos frequenter uti facias” A; “Pro pulça reprimenda cerio hoc est calibe limato frequenter uti facias” Ha; “Ad eorundem pulsus, calide limace ieiuni frequenter utantur” HQ; capítol manca L; “De **singultu**, quintum capitulum. Accipiter si **singultum** passus fuerit, de calibe limato ei ieiuno frequenter da” Gil (*De accipiter* 8.5), p. 200, l. 1-2 (f. 14r).

(3) *Ítem, altra a assò matex*: “Ítem, a lò matex” Z⁵; “Item ad idem” A; “Item aliud ad idem” Ha; manca sotscapítol HQ; capítol manca L; “Item” Gil (*De accipiter* 8.5), p. 200, l. 2-3 (f. 14r). **N versió Ha, Z⁵ similar A.**

mantegua: Segueix “sia presa e sia” Z⁵; “sit” A; manca Ha; manca sotscapítol HQ; capítol manca L; manca Gil (*De accipiter* 8.5), p. 200, l. 2 (f. 14r). **Z⁵ s’acosta a A, N versió Ha.**

en temps: “al mes” Z⁵; “in” A; “de mense” Ha; manca sotscapítol HQ; capítol manca L; manca Gil (*De accipiter* 8.5), p. 200, l. 2 (f. 14r). **Z⁵ versió Ha.**

ma<i>g: “mag” N, GB, Gr, LP, FS i Rg; “mayg” Z⁵. | *mantegua feyta en temps de ma<i>g*: “mantega sia presa, e sia feyta al mes de mayg” Z⁵; “butiro quod in maio factum sit” A; “butiro facto de mense maii” Ha; manca sotscapítol HQ; capítol manca L; “butirum madii” Gil (*De accipiter* 8.5), p. 200, l. 2 (f. 14r); “buire maienc” *Dels auzels cassadors*, cap. LXXXVIII, “Cant auzels a batige [Quant auzells es trop polssius]”, v. 2556. **N proper Ha, Z⁵ barreja AHa i divergeix.**

cuyta: Segueix “e” Z⁵. | *mantegua feyta en temps de ma<i>g ab rayl de rave cuyta*: “mantega sia presa, e sia feyta al mes de mayg, ab rahi de rave cuyt” Z⁵; “butiro quod in maio factum sit cum radice raphani cocti” A; “butiro facto de mense maii cum radice raphani cocti” **Ha**; manca sotscapítol HQ; capítol manca L; “butirum madii cum radicibus raphani communis, vel raphani, quod dicitur radix, cocti” Gil (*De accipiter* 8.5), p. 200, l. 2-3 (f. 14r); “de rafe penretz raïsetas / et autressi coma rabetas / sotz las senres las cozeretz. / Apres buire maienc auret, e can sera ensemps mesclat / e be batut e be trusat” *Dels auzels cassadors*, cap. LXXXVIII, “Cant auzels a batige [Quant auzells es trop polssius]”, vv. 2553-58.

dóna-la: “donala” GB, Gr i FS; “dona la” Rg. | Segueix “a aquel” Z⁵; “eos” A; manca Ha; manca sotscapítol HQ; capítol manca L; “ei [ei om. B]” Gil (*De accipiter* 8.5), p. 200, l. 3 (f. 14r); “a vostr’ausel” *Dels auzels cassadors*, cap. LXXXVIII, “Cant auzels a batige [Quant auzells es trop polssius]”, vv. 2560. **Z⁵ versió A i Gil.**

meyngar: “meygar” Gr; “menjar” Rg.

o vin ab rave: “o ab rave que és dit rahi” Z⁵; “vel raphano quod dicitur radix” A; manca Ha; manca sotscapítol HQ; capítol manca L; “vel raphani, quod dicitur radix” **Gil** (*De accipiter* 8.5), p. 200, l. 3 (f. 14r). **N divergeix i Z⁵ versió A.** | *dóna-la a meyngar en dejun o vin ab rave*: “e da-ho a aquel a menjar en dejú o ab rave que és dit rahi” Z⁵; “ieiunos eos uti facias, vel raphano quod dicitur radix” A; “ieiunos facias uti” Ha; manca sotscapítol HQ; capítol manca L; “da ei [ei om. B] ieiuno sepe” Gil (*De accipiter* 8.5), p. 200, l. 3 (f. 14r); “en deju daretz a manjar / a vostr’ausel” *Dels auzels cassadors*, cap. LXXXVIII, “Cant auzels a batige [Quant auzells es trop polssius]”, vv. 2559-60. **NZ⁵ versió AHa i final N divergent.** | *Ítem, altra a assò matex, mantegua feyta en temps de maig ab rayl de rave cuyta* *dóna-la a meyngar en dejun o vin ab rave*:

“Ítem, a lò matex, mantega sia presa, e sia feyta al mes de mayg, ab rahi de rave cuyt, e da-ho a aquel a menjar en dejú o ab rave que és dit rahi” Z⁵; “Item ad idem, butiro quod in maio factum sit cum radice raphani cocti ieiunos eos uti facias, vel raphano quod dicitur radix” A; “Item aliud ad idem, butiro facto de mense maii cum radice raphani cocti ieiunos facias uti” Ha; manca sotscapítol HQ; capítol manca L; “Item,

butirum madii cum radicibus raphani communis, vel raphani, quod dicitur radix, cocti da ei [ei *om. B*] ieiuno sepe” Gil (*De accipiter* 8.5), p. 200, l. 2-3 (f. 14r); “de rafe penretz raïsetas / et autressi coma rabetas / sotz las senres las cozeretz. / Apres buire maienc auret, e can sera ensemps mesclat / e be batut e be trusat / en deju daretz a manjar / a vostr’ausel” *Dels auzels cassadors*, cap. LXXXVIII, “Cant auzels a batige [Quant auzells es trop polssius]”, vv. 2553-60.

(4/3’) *Ítem, a·ssò matex*: “Ítem, a a·çò [ms. aguo] matex” Z⁵; “Item” A; “Item ad idem” **Ha**; “Ad idem” HQ; capítol manca L; “Item” Gil (*De accipiter* 8.5), p. 200, l. 4 (f. 14r). *orpiment*: “<orpiment>” Z⁵; “auripigmentum” **AHaHQ**; capítol manca L; “auripigmentum” **Gil** (*De accipiter* 8.5), p. 200, l. 4 (f. 14r). **Omissió Z⁵**. | Gr indica erròniament a continuació el canvi de columna.

altra: “altre” Gr.

apelat: “appelat” GB i FS; “appellat” Rg.

arsènica: “arsenic” Rg. | *orpiment, que en altra manera és apelat arssènic*: “<orpiment>, que en altre manera és apelat arssènic” Z⁵; “auripigmentum rubeum” A; “auripigmentum” Ha; “arseipum [arsenicum (?)] id est auripigmentum” **HQ**; capítol manca L; “auripigmentum vel argentum, quod idem est” Gil (*De accipiter* 8.5), p. 200, l. 4-5 (f. 14r). **Versió HQ amb ordre invertit. Error a Gil.**

tayllada: Segueix “e picada” Z⁵, manca N i AHaHQ; capítol manca L; manca Gil (*De accipiter* 8.5), p. 200, l. 5 (f. 14r). **Z⁵ per lliure.**

en offes: “en osses” N, GB, Gr, LP, FS i Rg; “en offes [ms. essos]” Z⁵; “in offas” A; “offam” Ha; manca HQ; capítol manca L; “in offis” **Gil** (*De accipiter* 8.5), p. 200, l. 5 (f. 14r). **NZ⁵ amb ‘ss’ per ‘ff’, probablement arran de l’antecedent (llatí) comú i poster ignorant el mot tècnic.**

és: Segueix “saber” Z⁵.

píl·lules: “pólvores” N, on serà consistent amb la mateixa ‘traducció’ a 25(2/4’); “poluores” GB, Gr, FS i Rg; “pólveres” LP; “píl·lules” Z⁵; “pillulas” AHa; “pillulis” HQ; capítol manca L; manca Gil (*De accipiter* 8.5), p. 200, l. 5 (f. 14r). Potser relacionat amb *Alexander* 9 (Cy. 10, p. 42) “Si [p]uncturam patitur, quod acus appellamus [...] Idem, ex lana succida tres pillulas dabis, et morientur”. Trad fr. “S’il souffre des piqûres des vers qu’on appelle aiguilles, [...] De même, tu lui donneras trois pillules de laine surge, et les aiguilles mourront”. | *tayllada en offes, ço és, en píl·lules*: “taylada e picada en offes [ms. essos], so és saber, en píl·lules” Z⁵; “incisa in offas et in pillulas” A; “incisa offam .I. pillulas” Ha; “incisa in pillulis” HQ; capítol manca L; “infusa in offis” Gil (*De accipiter* 8.5), p. 200, l. 5 (f. 14r). **NZ⁵ divergeixen dels llatins conservats.** | *ab lana minut tayllada en offes, ço és, en píl·lules*: “ab lana minut taylada e picada en offes [ms. essos], so és saber, en píl·lules” Z⁵; “cum lana minutim incisa in offas et in pillulas” A; “cum lana minutim incisa offam .I. pillulas” Ha; “cum lana minutim incisa in pillulis” HQ; capítol manca L; “cum lana succida infusa in offis” Gil (*De accipiter* 8.5), p. 200, l. 5 (f. 14r).

dóna-les-li: “donales li” GB i FS; “dona les li” Gr i Rg.

ell: “aquel” Z⁵; “ei” **AHa**; manca HQ; capítol manca L; manca Gil (*De accipiter* 8.5), p. 200, l. 5 (f. 14r).

sues: “seues” Gr.

flamades: “plomades” Z⁵; “plomades [ms. flamades]” LP; “plumatas” **AHa**; “pulmentis [llegiu plumatis]” HQ; capítol manca L; “farmacias [farinacias E]” **Gil** (*De accipiter* 8.5), p. 200, l. 5-6 (f. 14r). **Z⁵ versió AHa i N semblant Gil.** | *e dóna-les-li al vespre can daràs a ell les sues flamades*: “e da-les-li a vespra quant daràs a aquel les sues plomades” Z⁵; “dabis ei sero, quando suas dabis ei plumatas” A; “dabis sero, quando

dabis ei plumatas suas” **Ha**; “sero dabis cum pulmentis [llegiu plumatis]” HQ; capítol manca L; “dabis sero, quando dabis ei suas farmacias [farinacias E]” **Gil** (*De accipiter* 8.5), p. 200, l. 5-6 (f. 14r).

con s’i covén: “com si couen” GB i FS; “com se couen” Gr; “con si covén” LP; “cosi couẽ” Rg.

a les: manca Gr.

flamades: “plomades” Z⁵; “plomades [ms. flamades]” LP; “plumatas” **AHa**; manca HQ; capítol manca L; “plumatus” **Gil** (*De accipiter* 8.5), p. 200, l. 6 (f. 14r), amb error. **Z⁵ versió AHa, N segueix un altre manuscrit llatí (Gil, potser conscient de la dificultat de comprensió, ofereix ara el sinònim, reconeixible malgrat l’error).**

Ítem, a·ssò matex: ... pendre: “El ix^o [capítulo es de toller el fastío]. Pora toller el fastío tomen el orpiment mezclado con lana et déngelo a comer con su çervo” *Gerardo* (Maler, en ed. FRADEJAS 1985b), f. 152v, on n. 33 (bona part ja a Maler): *Cetrería* XC [89] [“Capítulo 89. El xv capítulo es de toller el fastío. Para toller el fastío, tomen el oropimiente mesclado con lana e déngelo a comer con su çervo”]; *Dels auzels cassadors* 2349-2354; *Phisica* 10; *Livro X*; *Mynsinger* II, V. | *axí con s’i covén a les altres flamades pendre*: “e axí con se cové les altres plomades pendre” Z⁵; “vel non oportet alias accipere plumatas” A; “oportet eas alias plumatas accipere” **Ha**; manca HQ; capítol manca L; “prout oportebit alias plumatus” **Gil** (*De accipiter* 8.5), p. 200, l. 6 (f. 14r). **NZ⁵ parelles i amb lleugeres diferències respecte AHa i Gil.** | *Ítem, a·ssò matex, [.CXI.r^b] orpiment, que en altra manera és apelat arssènic, ab lana minut tayllada en offes, ço és, en pólvores, e dóna-les-li al vespre can daràs a ell les sues flamades, axí con s’i covén a les altres flamades pendre*: “Ítem, a·çò [ms. aguo] matex, <orpiment>, que en altre manera és apelat arsènich, ab lana minut taylada e picada en offes [ms. essos], so és saber, en pí·lules, e da-les-li a vespra quant daràs a aquel les sues plomades, e axí con se cové les altres plomades pendre” Z⁵; “Ítem, auripigmentum rubeum cum lana minutim incisa in offas et in pillulas dabis ei sero, quando suas dabis ei plumatas, vel non oportet alias accipere plumatas” A; “Ítem ad idem, auripigmentum cum lana minutim incisa offam .I. pillulas dabis sero, quando dabis ei plumatas suas, oportet eas alias plumatas accipere” **Ha**; “Ad idem arseipum [arsenicum (?)] id est auripigmentum cum lana minutim incisa in pillulis sero dabis cum pulmentis [llegir plumatis]” HQ; capítol manca L; “Ítem, auripigmentum vel argentum, quod idem est, cum lana succida infusa in offis dabis sero, quando dabis ei suas farmacias [farinacias E] prout oportebit alias plumatus” **Gil** (*De accipiter* 8.5), p. 200, l. 4-6 (f. 14r).

(5/4’) *Ítem, a·ssò matex*: “Ítem, a·ssò matex” Z⁵; “Ítem” **AHa**; “Ad idem” HQ; capítol manca L; “Ítem, ad idem” **Gil** (*De accipiter* 8.5), p. 200, l. 6 (f. 14r). **NZ⁵, com Gil, barregegen AHaHQ.**

muylla: “muyllada” Z⁵; “intinges” A; “intinge[res]” **Ha**; “intinge” HQ; capítol manca L; “scindes” **Gil** (*De accipiter* 8.5), p. 200, l. 7 (f. 14r).

dóna-li: “dona li” GB, FS i Rg; “donali” Gr.

menjar: “menyar” Rg. | *en leyt de somera muylla la carn e dóna-li a menjar*: “en leyt de somera muyllada la carn e da-la-li a menjar” Z⁵; “in lacte asinino carnis eius intinges et ei comedere dabis” **A**; “lacte asine carnis intinge[res] et da sibi comedere” **Ha**; “lacte asinino carnis intinge et da” HQ; capítol manca L; “carnes in lacte asine scindes et ei comedere dabis” **Gil** (*De accipiter* 8.5), p. 200, l. 6-7 (f. 14r). **NZ⁵ barregegen AHa.** *e*: “e” Z⁵; “et” **AHa**; “Quod” HQ; capítol manca L; “Et” **Gil** (*De accipiter* 8.5), p. 200, l. 7 (f. 14r).

no·n: “non” GB, Gr, FS i LP; “nõ” Rg.

prin: “pren” Gr; “prē” Rg; “fe pendra <a> l’ocel” Z⁵; “apprehendere ipsum fac” A; “apprehende ipsum” Ha; manca HQ; capítol manca L; manca Gil (*De accipiter* 8.5), p. 200, l. 7 (f. 14r). N (amb possible salt “prin <l’ocell i pren>” o de *ipsum a ipso*) **versió Ha i Z⁵ A**.

d’equella: “d’ aquella” Gr; “de quella” LP.

leyt: “let” GB, FS i Rg.

mit-li’n: “mit lin” GB, Gr i FS; “mit lui” Rg.

e si no-n vol menyar, prin d’equella leyt e mit-li’n en la boca: “e si no ho vol menjar, fe pendra <a> l’ocel d’aquella leyt e met-l’en en la boca” Z⁵; “et si comedere noluerit, apprehendere ipsum fac, et de ipso lacte ei in ore mittas” A; “et si comedere noluerit, apprehende ipsum, et de ipso lacte et in ore mittas” Ha; “Quod si comedere noluerit, lac in os eius mittes” HQ; capítol manca L; “Et si comedere noluerit, immittas in os” Gil (*De accipiter* 8.5), p. 200, l. 7 (f. 14r). **NZ⁵ similars i amb lleugeres diferències respecte AHa**. | *Ítem, a-ssò matex, en leyt de somera muylla la carn e dóna-li a menjar; e si no-n vol menyar, prin d’equella leyt e mit-li’n en la boca*: “Ítem, a-ssò matex, en leyt de somera muyllada la carn e da-la-li a menjar; e si no ho vol menjar, fe pendra <a> l’ocel d’aquella leyt e met-l’en en la boca” Z⁵; “Item, in lacte asinino carnem eius intinges et ei comedere dabis, et si comedere noluerit, apprehendere ipsum fac, et de ipso lacte ei in ore mittas” A; “Item, lacte asine carnem intinge[res] et da sibi comedere, et si comedere noluerit, apprehende ipsum, et de ipso lacte et in ore mittas” Ha; “Ad idem, lacte asinino carnes intinge et da. Quod si comedere noluerit, lac in os eius mittes” HQ; capítol manca L; “Ítem, ad idem, carnes in lacte asine scindes et ei comedere dabis. Et si comedere noluerit, immittas in os” Gil (*De accipiter* 8.5), p. 200, l. 6-7 (f. 14r).

(6/4’) *Assò*: “E assò” Z⁵.

profita als: “profita, als” GB.

frugellos: “furgelos” Z⁵; “fugellas” A; “sugellos” HaHQ; capítol manca L. | *Assò matex profita als frugellos*: manca Gr; “E assò matex profita a les furgelos” Z⁵; “Hoc etiam ad fugellas prodest” A; “dum ad sugellos prodest” Ha; “Idem ad sugellos prodest” HQ; capítol manca L; manca Gil (*De accipiter* 8.5), p. 200, l. 7 (f. 14r). **Podria tenir relació amb el sotscapítol consignat com a nota a A (manca Ha) i desplaçat com a rúbrica a N (destaca la grafia KQ) 6(12/12)** “Nota quod nisus a laicis sperwer verius dicitur; **fragellus** vulgariter esurillus nominatur. Alietus vero secundum vulgum mochetus nominatur” A, sotscapítol que manca Ha; “Nisus sepmus, **frogellus** esmerillum, alerus aruschetus appellantur a laicis” H; “Nisus sepius, **frogellus** esmerillum, [alietus/aletus o omès?] aruscetus atantur a laicis” K; “Nisus sepe, **flogellus** esmerius, [alietus/aletus o omès?] arustheus appellatur” L; “Nisus sepius, **frogellus** esmerillum, [alietus/aletus o omès?] aruschetus appellantur a laicis” Q.

(7/5’) *Ítem, a-ssò matex*: “Ítem, a assò matex” Z⁵; “Item” AHa; “Aliud” HQ; capítol manca L; “Item” Gil (*De accipiter* 8.5), p. 200, l. 7 (f. 14r). **NZ⁵ iguals i barregen AHaHQ**.

pren: “prin” GB, LP i FS.

.I.: “un” LP; “vna” Rg.

mol-ho en .I. mortar: “pica-ho” Z⁵; “tere in mortario” AHa; “teras” HQ; capítol manca L; “tere” Gil (*De accipiter* 8.5), p. 200, l. 8 (f. 14r). N **versió AHa, Z⁵ s’acosta HQ i Gil**. | *morter*: “morte” Rg. | *pren orpiment e ruda, e mol-ho en .I. mortar*: “accipe auripigmentum et rutam et tere in mortario” A; “accipe auripigmentum rutam et tere in mortario” Ha; “Auripigmentum et rutam teras” HQ; capítol manca L; “accipe

auripigmentum et mentam et tere” Gil (*De accipiter* 8.5), p. 200, l. 7-8 (f. 14r). | Segueix “et mitte in corcello cuiuslibet avis” A; “et mitte in corcello cuiuscumque avis” Ha; “et cum corello avis alito pulverem” HQ; capítol manca L; “et postmodum mitte in os eius, ita quod transgluciat” Gil (*De accipiter* 8.5), p. 200, l. 8-9 (f. 14r); **omissió NZ⁵ amb possible salt d’igual a igual a “e”/“et” al seu antecedent comú (en aquest cas prioritzo el llatí, segons Gil, vegeu més avall), però no ho afegeixo degut a la possibilitat de que sigui sobreentès com a mètode habitual d’administració, al risc associat a la pèrdua d’aquest antecedent i a la presència de variants, motius que m’impedeixen una seguretat en la incorporació. Vegeu 21(5/4’). És possible que la dificultat de traducció comportés l’omissió.**

dóna-li’n: “donalin” GB, Gr i FS; “dona li” Rg.

sovén: “souen” GB, FS i Rg; “souent” Gr. | *molt* > *sovén*: “molt sovén” Z⁵; “frequentier” AHa; “frequentissime” HQ; capítol manca L; “frequentier” Gil (*De accipiter* 8.5), p. 200, l. 9 (f. 14r). | <*amb llard fresc molt*> *sovén*: “ab lart fresch molt sovén” Z⁵; “cum lardo frequentier” A; “frequentier cum lardo” Ha; “et hoc cum lardo et frequentissime” HQ; capítol manca L; “cum lardo frequentier” Gil (*De accipiter* 8.5), p. 200, l. 9 (f. 14r).

Manca “fresch” a tots els llatins conservats. S’acosten a una barreja de Ha i HQ.

e dóna-li’n <*amb llard fresc molt*> *sovén a menjar*: “e da-li’n a menjar ab lart fresch molt sovén” Z⁵; “et mitte in corcello cuiuslibet avis, et dabis ei comedere cum lardo frequentier” A; “et mitte in corcello cuiuscumque avis, et da ei manducare frequentier cum lardo” Ha; “et cum corello avis alito pulverem da, et hoc cum lardo et frequentissime” HQ; capítol manca L; “Et ita dabis sibi ad manducandum cum lardo frequentier” Gil (*De accipiter* 8.5), p. 200, l. 9 (f. 14r). **Probable salt d’igual a igual a “et” al llatí traduït (vegeu Gil).** | *Ítem, a-ssò matex, pren orpiment e ruda, e mol-ho en .I. mortar e dóna-li*’n <*amb llard fresc molt*> *sovén a menjar*: “Ítem, a assò matex, prin orpiment e ruda, e pica-ho e da-li’n a menjar ab lart fresch molt sovén” Z⁵; “Ítem, accipe auripigmentum et rutam et tere in mortario, et mitte in corcello cuiuslibet avis, et dabis ei comedere cum lardo frequentier” A; “Ítem, accipe auripigmentum rutam et tere in mortario, et mitte in corcello cuiuscumque avis, et da ei manducare frequentier cum lardo” Ha; “Aliud: Auripigmentum et rutam teras, et cum corello avis alito pulverem da, et hoc cum lardo et **frequentissime**” HQ; manca capítol L; “Ítem, accipe auripigmentum et mentam et tere et postmodum mitte in os eius, ita quod transgluciat. Et ita dabis sibi ad manducandum cum lardo frequentier” Gil (*De accipiter* 8.5), p. 200, l. 7-9 (f. 14r). **NZ⁵ properes i barregen els llatins conservats.**

<21.> <*A podrimet entre si*>: manca rúbrica a A, on manca divisió, però inicial i espai per a rúbrica a Ha; “De sanie, sextum capitulum” Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 10 (f. 14r). | Els sotscapítols 2-4/3’ corresponen al capítol XCV, “Cant auzel a poiridura el cors”, de *Dels auzels cassadors*, vv. 2859-70.

(2/2’) *Si*: “Ítem, si” Z⁵; “Si” AHaHQ; manca capítol L; “Accipiter si” Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 11 (f. 14r). **N més fidel als llatins conservats.**

entresí: “entre si” GB, Gr i FS. | *pueriment entresí*: “pueriment, entresí” LP. | *Si aurà pudrimet entresí*: “Ítem, si aurà pudrimet entresí” Z⁵; “Si saniem intra se habuerit” A; “Si infra se sanie ei habuerit” Ha; “Si infra se saniem [ms. semen] habuerit” H; manca capítol L; “Si infra se saniem habuerit” Q; “Accipiter si saniem habuerit intra se” Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 11 (f. 14r).

dóna-li: “donali” GB, Gr, FS i Rg.

arsenic: Segueix “qui és apelat en altre manera orpiment” Z⁵; “quod vulgariter dicitur auripigmentum” Ha; manca AHQ; capítol manca L; manca Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 11 (f. 14r). | *arsenic*: “arsenich, qui és apelat en altre manera orpiment” Z⁵; “arsenicum” A; “arsenicon quod vulgariter dicitur auripigmentum” Ha; “auripigmentum in vino” HQ; manca capítol L; “arsenicum” Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 11 (f. 14r). **N versió A(Gil) i Z⁵ similar Ha.**

cut en: “trit” Z⁵.

ben cut en .I. matin: “ben trit, <dóna-n’hi> .I. maytí” Z⁵; “bene tritum dabis ei in uno mane” A; “bene tritum da mane uno” Ha; “in vino dabis ei mane” H; manca capítol L; “in vino dabis ei in mane” Q; “bene tritum dabis ei in vino mane” Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 11-12 (f. 14r), amb probable error de “vino” per “uno”. **N versió A i Z⁵ versió Ha.**

.I.: “un” LP; “vn” Rg.

aytant: “aytant” Rg.

con: “com” GB, Gr, FS i LP. | Segueix “ne” Z⁵.

pendre: Segueix “ab los .II. dits e da-li’n a menjar ab carn de pol” Z⁵, manca AHaHQ; capítol manca L; manca Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 12 (f. 14r). **Z⁵ per lliure.** | *dóna-li arsenic ben cut en .I. matin aytant con porà pendre*: “arsenich, qui és apelat en altre manera orpiment, ben trit, <dóna-n’hi> .I. maytí aytant com ne poràs pendre ab los .II. dits” Z⁵; “arsenicum bene tritum dabis ei in uno mane quantum acipere poterit” A; “arsenicon quod vulgariter dicitur auripigmentum bene tritum da mane uno quantum acipere poterit” Ha; “auripigmentum in vino dabis ei mane, quantum accipere potest datur” H; manca capítol L; “auripigmentum in vino dabis ei in mane, quantum accipere potest datur” Q; “arsenicum bene tritum dabis ei in vino mane tantum quantum capere poterit” Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 11-12 (f. 14r). | *Si aurà pudriment entresí, dóna-li arsenic ben cut en .I. matin aytant con porà pendre*: “Ítem, si aurà pudriment entresí, arsenich, qui és apelat en altre manera orpiment, ben trit, <dóna-n’hi> .I. maytí aytant com ne poràs pendre ab los .II. dits” Z⁵; “Si saniem intra se habuerit, arsenicum bene tritum dabis ei in uno mane quantum acipere poterit” A; “Si infra se sanie ei habuerit, arsenicon quod vulgariter dicitur auripigmentum bene tritum da mane uno quantum acipere poterit” Ha; “Si infra se saniem [ms. semen] habuerit, auripigmentum in vino dabis ei mane, quantum accipere potest datur” H; manca capítol L; “Si infra se saniem habuerit, auripigmentum in vino dabis ei in mane, quantum accipere potest datur” Q; “De sanie, sextum capitulum. Accipiter si saniem habuerit intra se, arsenicum bene tritum dabis ei in vino mane tantum quantum capere poterit” Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 10-12 (f. 14r). **També similar a Gil en cas d’error de “vino” per “uno”.**

(3A/3’) *e après*: “et apres” GB; “Après” LP; “& apres” FS i Rg; “e après” Z⁵; “et postea” A; manca sotscapítol Ha; “et” HQ; manca capítol L; “et post” Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 12 (f. 14r).

dell pol: “del poll” Gr.

<o> *altra au*: “analitus” N, GB, Gr, FS i Rg; “avall” LP; “<o> altra au [ms. amalicus]” Z⁵; “vel alterius avis” A; manca sotscapítol Ha; “avis cuiuslibet” HQ; manca capítol L; “vel avis” Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 12 (f. 14r); “ben e gen / o de colom o de pouzi” *Dels auzels cassadors*, vv. 2562-63. **NZ⁵ amb corrupció similar, probablement corromput o incompreensible (abreujament refòs en un sol mot?) a l’antecedent llatí comú.** | *cor dell pol <o> altra au*: potser relacionat amb “cordibus parvarum avium” AG, p. 1491, l. 38, però la resta força diferent. | *e après met-ne en lo cor dell pol <o> altra au*: “e après met<-ne> e-l cor del poll <o> altra au [ms.

amalitus]” Z⁵; “et postea mitte in cor pulli vel alterius avis” A; manca sotscapítol Ha; “et in corde pulli avis cuiuslibet pones” HQ; manca capítol L; “et post mitte in corde pulli vel avis” Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 12 (f. 14r). **Z⁵ més dependent del llatí, omet el pronom (com a la línia següent, on no l’afegeixo).**

dóna: “dona” GB, FS i Rg; “donan” Gr.

él: “el” GB, Gr, LP, FS i Rg.

.I.: “un” LP; “vn” Rg; “altre” Z⁵; “secundo” A; manca sotscapítol Ha; “Alio” HQ; manca capítol L; “alio” Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 13 (f. 14r). **N per lliure, Z⁵ versió HQ(Gil).**

e dóna a él d’assò .I. matín: “e dóna a él d’asò altre maytí” Z⁵; “hoc ei dabis secundo mane” A; manca sotscapítol Ha; “Alio mane” HQ; manca capítol L; “et dabis ex hoc alio mane” Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 12-13 (f. 14r). **Z⁵ més proper Gil.** | *e après met-ne en lo cor dell pol <o> altra au e dóna a él d’assò .I. matín*: “e da-li’n a menjar ab carn de pol, e après met<-ne> e·l cor del poll <o> altra au [ms. amalitus] e dóna a él d’asò altre maytí” Z⁵; “et postea mitte in cor pulli vel alterius avis, hoc ei dabis secundo mane” A; manca sotscapítol Ha; “et in corde pulli avis cuiuslibet pones. Alio mane” H; manca capítol L; “et in corde pulli avis cuiuslibet pones. Alio mane” Q; “et post mitte in corde pulli vel avis et dabis ex hoc alio mane” Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 12-13 (f. 14r). | *Si aurà ... d’assò .I. matín*: “per meills polsar / prendretz polvera d’aurpimen / et umpletz n’un cor ben e gen / o de colom o de pouzi / e datz l’en soven autressi” *Dels auzels cassadors*, vv. 2560-64.

(4/3’) *barbena*: “De inflatione quid dices? / Herbam qui anigilia [anigilia W, anglica A, verbenam R, angalia *SdH*] vocatur ei da et eum ab inflatione et vento purgabit” *De avibus tractatus* d’Adelard de Bath 13, on *anigilia* = barbena.

que: “que” Z⁵; “quam” A; “que” Ha; manca HQ; manca capítol L; “que” Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 13 (f. 14r).

he: “e” Gr.

ensem: “puys” Z⁵; “in simul” AHa; manca HQ; manca capítol L; “simul” Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 14 (f. 14r). **Z⁵ per lliure.**

.I.: “un” LP; “vn” Rg.

morter: Segueix “e après” Z⁵, “et” AHa, “cum” HQ; manca Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 14 (f. 14r). **Z⁵ per lliure.** | *pux cuyl herba que és dita barbena e ruda he ensem picats en .I. morter*: “puys cuyl erba que és dita barbena e ruda e puys picha-o en .I. morter” Z⁵; “et postea colliges herbam quam dicunt verbenam et rutam, in simul tere in mortario” A; “et postea colliges herbam que dicitur berbena et rutam, in simul in mortario tere” Ha; “pulverem verbene et rute” H; manca capítol L; “pulverem verbene et rute” Q; “Postea autem collige herbam, que dicitur verbenam, et rutam et simul eas in mortario tere” Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 13-14 (f. 14r).

morter, met-ho: “morter met-ho” LP.

ho: “Ho” GB, Gr, FS i LP; “Do” Rg.

mantegua veylla: dins de la tradició llatina i segons el llistat d’ABEELE (1994a, pp. 292-315), aquest ingredient apareix únicament a aquest sotscapítol de l’*Epistola*, però és freqüent a la tradició àrab, especialment al *Ġiṭrīf* (s. VIII). | *met-ho en lo cor del pol ho met-ho en mantegua veylla*: “met e·l cor <del poll> o de la mantegua veylla” Z⁵; “et in corcello pulli mitte, aut cum butiro veteri” A; “et in cultello pulli mitte, aut cum butiro veteri” Ha; “cum corde pulli vel butiro veteri” H; manca capítol L; “cum corde pullis vel butiro veteri” Q; “et in corde pulli mitte. Et hoc cum butiro veteri” Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 14-15 (f. 14r). **Z⁵ més dependent del llatí, comportant-li errors (absència de pronoms, presència del partitiu ‘de’).**

e: “o” Gr.

dóna: “dona” GB, Gr, FS i Rg.

ha: “a” Gr.

que: “qe” Gr. | Segueix “y” Z⁵.

ús: “us” GB, Gr, LP, FS i Rg. | *que <ho> ús*: “que y use” Z⁵; manca AHaHQ; manca capítol L; “ad utendum” **Gil** (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 15 (f. 14r). | *e en lo suc de les herbes dóna ha ell que <ho> ús*: “e lo such de les erbes dóna’n a él que y use” Z⁵; “et iuncto succo illarum herbarum dabis” A; “et intincto suco herbarum illarum untatur eis” Ha; “vel succo predictarum herbarum corde tuto dabis” H; manca capítol L; “vel succo predicto cum herbarum [nota: cancel·lat] corde tincto dabis” Q; “et cum succo herbarum illarum dabis ei ad utendum” **Gil** (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 15 (f. 14r). **NZ⁵ iguals i properes a A(Gil)**. | *pux cuyl herba que és dita barbena e ruda he ensem picats en .I. mortar, met-ho en lo cor del pol ho met-ho en mantegua veylla e en lo suc de les herbes dóna ha ell que <ho> ús*: “pux cuyl erba que és dita barbena e ruda e pux picha-o en .I. mortar, e après met e·l cor <del poll> o de la mantega veylla e lo such de les erbes dóna’n a él que y use” Z⁵; “et postea colliges herbam quam dicunt verbenam et rutam, in simul tere in mortario, et in corcello pulli mitte, aut cum butiro veteri et iuncto succo illarum herbarum dabis” A; “et postea colliges herbam que dicitur berbena et rutam, in simul in mortario tere, et in cultello pulli mitte, aut cum butiro veteri et intincto suco herbarum illarum untatur eis” Ha; “pulverem verbene et rute cum corde pulli vel butiro veteri, vel succo predictarum herbarum corde tuto dabis” H; manca capítol L; “pulverem verbene et rute cum corde pullis vel butiro veteri, vel succo predicto cum herbarum [nota: barrat] corde tincto dabis” Q; “Postea autem collige herbam, que dicitur verbena, et rutam et simul eas in mortario tere et in corde pulli mitte. Et hoc cum butiro veteri et cum succo herbarum illarum dabis ei ad utendum” **Gil** (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 13-15 (f. 14r).

(5/4’) *ús. En*: “us en” FS, GB i Gr; “us; en” LP; “vs en” Rg.

matín: “matin” FS, GB, Gr, LP i Rg. | *ús. En lo terzer matín*: “use. E<n> lo ters maytí [ms. usa eelets maytat]” Z⁵; “In tertio mane” AHa; “Tertio mane” HQ; manca capítol L; “utendum in tercio mane” **Gil** (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 15 (f. 14r). **Z⁵ corromput per incomprensió de les abreviatures a una traducció catalana prèvia que comportà una aglutinació, amb una semicorrecció (-a/e a ‘use’) inclosa.**

cou: “con” Rg.

cou<-ho> molt: “cou-ho molt” Z⁵; “coquas mel” A; “quoque mel” Ha; “mel [usque coaguletur] coquatur” HQ; manca capítol L; “decoque mel” **Gil** (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 16 (f. 14r). **NZ⁵ similars, a partir d’un antecedent (llatí) comú, i divergents respecte al llatí conservats.**

ajustat: “aüstat” Gr. | *cou<-ho> molt tro sia ajustat*: “cou-ho molt entrò sia ajustat” Z⁵; “coquas mel quousque coaguletur” A; “quoque mel tantum quousque coaguletur” Ha; “mel usque coaguletur coquatur” HQ; manca capítol L; “decoque mel tantum quousque coaguletur” **Gil** (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 16 (f. 14r).

depux: “de pux” FS, GB i Rg.

tortels: “closques” Z⁵; “corcellas” A; “cortellos” Ha; “corcellos” H; manca capítol L; “correllos” Q; “corda” **Gil** (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 16 (f. 14r). **N tradueix incorrectament respecte als llatí conservats en haver llegit “tortellos”; Z⁵ més acurat, però encara amb traducció incorrecta, llegí, probablement, “corcollas” (ja en traducció catalana prèvia?), on *corcolla*, *corculla*, ‘petxina’ (DCVB). Potser relacionat amb *cochlearium*, ‘un scrupule et demi. Cf. *cochlearium* ‘scrupulum et semis’, du Cange. Ici plutôt ‘cuillerée’, de liquides’ (Cy. 9, p. 243). Vegeu 20(6/4’).**

él: “el” FS, GB, Gr i LP. | *a él*: “ael” Rg. | *e depux .III. tortels donant a él*: “e puy comple’n .III. closques e da-l’en” Z⁵; “et sic postea inple tres corcellas et da ei” A; “et inples tres cortellos et da ei” Ha; “et hoc corcellos tres imple et da ei” H; manca capítol L; “et hoc correllos tres imple” Q. **Z⁵ més proper als llatins conservats.** | *En lo terzer matín cou<-ho> molt tro sia ajustat, e depux .III. tortels donant a él*: “E<n> lo ters maytí [ms. eelets maytat] cou-ho molt entrò sia ajustat, e puy comple’n .III. closques e da-l’en” Z⁵; “In tertio mane coquas mel quousque coaguletur, et sic postea inple tres corcellas et da ei” A; “In tertio mane quoque mel tantum quousque coaguletur, et inples tres cortellos et da ei” Ha; “Tertio mane mel usque coaguletur coquatur, et hoc corcellos tres imple et da ei” H; manca capítol L; “Tertio mane mel usque coaguletur coquatur, et hoc correllos tres imple” Q; “in terció mane. Et decoque mel tantum quousque coaguletur, et sic postea imples tria corda et des ei illa ad comedendum” Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 15-17 (f. 14r).

(6) *fe-lo*: “fê-lo” LP.

secut-lo: “secur-lo” LP.

secut-lo fort: “secut-lo fort” Z⁵; “fortiter excutias” A; manca Ha; manca sotscapítol HQ; capítol manca L; “fortifiter excucias” Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 18 (f. 14r). | *Ítem, a-ssò matex, fe-lo pendre en les tues mans he secut-lo fort*: “Ítem, a-ssò matex, fe-lo pendre en les tues mans e secut-lo fort” Z⁵; “Item ad idem, inter manus tuas ipsum apprehendi facias et fortiter excutias” A; “Item ad idem, in manus tuas apprehendere facias et” Ha; manca sotscapítol HQ; capítol manca L; “Item, apprehende eum per manus tuas et fortifiter excucias” Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 18 (f. 14r).

fe: “fê” LP.

axí: “tant” Z⁵.

isque: “isqua” Gr; “isqueu” Rg.

e axí fe aquell declinar axí que sang isque per la boca e per les nars: “e axí fe aquell declinar tant que sanch n’isqua per la boca e per les nars” Z⁵; “et sic ipsum declinare facias ut sanguis aut per os aut per nares exeat” A; manca Ha; manca sotscapítol HQ; capítol manca L; “et sic ipsum declinare facias, ut sanguis per nares exeat” Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 18-19 (f. 14r). | *Ítem, a-ssò matex, fe-lo pendre en les tues mans he secut-lo fort, e axí fe aquell declinar axí que sang isque per la boca e per les nars*: “Ítem, a-ssò matex, fe-lo pendre en les tues mans e secut-lo fort, e axí fe aquell declinar tant que sanch n’isqua per la boca e per les nars” Z⁵; “Item ad idem, inter manus tuas ipsum apprehendi facias et fortiter excutias, et sic ipsum declinare facias ut sanguis aut per os aut per nares exeat” A; “Item ad idem, in manus tuas apprehendere facias et” Ha; manca sotscapítol HQ; capítol manca L; “Item, apprehende eum per manus tuas et fortifiter excucias et sic ipsum declinare facias, ut sanguis per nares exeat” Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 18-19 (f. 14r).

(7) *Pux*: “E après” Z⁵; “et postea” A; manca Ha; manca sotscapítol HQ; capítol manca L; “Et postea” Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 19 (f. 14r). **Z⁵ més fiel als llatins conservats.**

mes: “posat” Z⁵.

perxa: “prexa” N, GB, Gr, FS i Rg; “prera” LP. | *Pux, quant l’auràs mes en la perxa*: “E après, quant l’auràs posat en la pertxa” Z⁵; “et postea ipsum in pertica reponas” A; manca Ha; manca sotscapítol HQ; capítol manca L; “Et postea, cum perticam dimisserit” Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 19 (f. 14r). **NZ⁵ iguals i propers A i, en especial, Gil.**

ab: “en” Z⁵; “inter” A; “in” **Ha**; manca sotscapítol HQ; capítol manca L; manca Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 20 (f. 14r). **N possible error per ‘en’, Z⁵ versió Ha.**

buylliràs pegua he estendràs-la ab les mans: “buliràs pegunta e estèn aquela en les mans” Z⁵; “et picem bullitam diligenter inter manus extende” A; “et eum in manus diligenter extende” Ha; manca sotscapítol HQ; capítol manca L; “picem bullias et eam diligenter exterge” Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 20 (f. 14r). **NZ⁵ similars i diferents de les llatines conservades, essent la més propera A, de probable barreja amb Ha.**

pux la mesclaràs ab mantegua: “e puys ab mantega o mesclaràs” Z⁵; “et sic postea incorporatum cum butiro” A; “et sic eum butiro commiscere” Ha; manca sotscapítol HQ; capítol manca L; “et sibi postea cum butiro misceas” **Gil** (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 20 (f. 14r). **A o barreja AHa.**

serà: “sora” Rg.

.I.: “un” LP; “vn” Rg.

.I. cors: “.I. corn” N; “.I. cors [ms. .I^a. hora]” Z⁵, on **probable error a partir d’“(h)ore”**; “cort” Gr; “uno corpore” **Ha**; manca A; manca sotscapítol HQ; capítol manca L. | *e, cant serà mesclat en .I. cors*: “e, quant serà mesclat en .I. cors [ms. .I^a. hora]” Z⁵; “postquam in uno corpore mixtum fuerit” **Ha**; manca A; manca sotscapítol HQ; capítol manca L; “uno corpore mixtum” **Gil** (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 21 (f. 14r). **NZ⁵ corromputs, probablement arran d’una lectura dificultosa a l’antecedent llatí comú.**

tèbeu: “de beu” Rg; “tèbeu” Z⁵; “optimas” A; “tepidas” **Ha**; manca sotscapítol HQ; capítol manca L; “tepidum” **Gil** (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 21 (f. 14r). **Gil en singular.**

li’n: “lin” GB, Gr i FS; “lui” Rg.

fasses: “faises” LP.

metra: “intra” Gr.

<.III. gotes>: “.III. gotes [ms. grās]” Z⁵; “tres guttas” A; “tres guttas” **Ha**; manca sotscapítol HQ; capítol manca L; “tres guttas” **Gil** (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 21 (f. 14r).

tèbeu li’n fasses metra <.III. gotes> en la boca: “tu l’en metràs .III. gotes [ms. grās] en la boca axí que sia tèbeu” Z⁵; “tres guttas optimas in ore mitti facias” A; “tres guttas tepidas in os mitte” Ha; manca sotscapítol HQ; capítol manca L; “fuerit tepidum, tres guttas in ore ipsius mittas” Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 21 (f. 14r). **N barreja AHa, Z⁵ Ha(Gil), amb diferències.** | *Pux, quant l’auràs mes en la perxa, buylliràs pegua he estendràs-la ab les mans, pux la mesclaràs ab mantegua e, cant serà mesclat en .I. cors, tèbeu li’n fasses metra <.III. gotes> en la boca*: “E après, quant l’auràs posat en la perxa, buliràs pegunta e estèn aquela en les mans, e puys ab mantega o mesclaràs e, quant serà mesclat en .I. cors [ms. .I^a. hora], tu l’en metràs .III. gotes [ms. grās] en la boca axí que sia tèbeu” Z⁵; “et postea ipsum in pertica reponas et picem bullitam diligenter inter manus extende, et sic postea incorporatum cum butiro tres guttas optimas in ore mitti facias” A; “et eum in manus diligenter extende et sic eum butiro commiscere, postquam in uno corpore mixtum fuerit, tres guttas tepidas in os mitte” Ha; manca sotscapítol HQ; capítol manca L; “Et postea, cum perticam dimisserit, picem bullias et eam diligenter exterge et sibi postea cum butiro misceas. Et postquam uno corpore mixtum fuerit tepidum, tres guttas in ore ipsius mittas” Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 19-21 (f. 14r).

(8/5’) *a-ssò*: Segueix “matex” Z⁵. | *Ítem, a-ssò*: “Ítem, a açò matex” Z⁵; “Ítem” AHa; “Ad idem” HQ; capítol manca L; sotscapítol força alterat Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 22 (f. 14r-15r). **NZ⁵ barregen AHaHQ.**

dóna-li'n: “donalin” GB, Gr i FS; “dona lui” Rg.

en sopas: “ab carn” Z⁵; “pillulas” A; “in offas” Ha; “in offis” H; capítol manca L; “escis” Q; poster “in pullis” Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 22 (f. 14r-15r). **Donada la consistència en aquesta divergència entre NZ⁵ i les diferents versions llatines a 21(8/5'), 30(5), 32(2/2'), 44(3/3') i 45(2/2'), no esmenem “sopas” N ni “carn” Z⁵ a “offes”.** | Ítem, *a:ssò, pica àloe e dóna-li'n en sopas*: “Ítem, a açò matex, pica àloe e dóna-li'n ab carn” Z⁵; “Item, pillulas de aloë ei dari facias” A; “Item, teras aloë et in offas ei da” Ha; “Ad idem, aloem citrinum in offis da” H; capítol manca L; “Ad idem, aloem citrinum escis da” Q; potser “ac olea tepida [tepide BE] et in pullis ei facias dari” Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 22-23 (f. 14r-15r).

(9/6') *consolda*: Segueix “que és dita oreylina” Z⁵, manca AHaHQ; capítol manca L. **Z⁵ per lliure**. El tractat de falconeria àrab més antic conservat, el *Ġitriř* (s. VIII), estableix al “Traitement de l'oiseau de vol atteint de gangrène dans l'intérieur [et le ventre (D)]. [...] prenez également un peu de sel ammoniac, de soude végétale et de gingembre de Chine, pilez le tout et insufflez-en la poudre dans les narines de l'oiseau” *Ġitriř* 68(1). | *aytambé li dóna herba consolda*: “aytanbé li dóna erba consolda, que és dita oreylina” Z⁵; “Ad idem valet herba consolidata” A; “Similiter da ei herba consolidam” Ha; “Similiter herbam consolidam” H; “Similiter herbam cum vino [manca consolidam?]” Q; capítol manca L; “Similiter herbas consolindantes, ut succus consolide ac olea tepida [tepide BE] et in pullis ei facias dari” Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 22-23 (f. 14r-15r).

dóna-li: “donali” GB, Gr, FS i Rg.

dóna-li a: “deu [ms. deu deu]” Z⁵.

colom: “coloni” Rg.

viu: Segueix “en esta manera: tu pendràs lo colom e plomar l'as als pits, e puys auràs .I. ganivet e taylor l'as al pits, axí que sanch n'isque, e” Z⁵; manca AHaHQ; capítol manca L; manca Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 23 (f. 14r-15r). **Z⁵ per lliure**.

qual colom: “quel coloni” Rg.

del: “de” Gr.

colom: “coloni” Rg. | *sobre ... colom*: “en esta manera: tu pendràs lo colom e plomar l'as als pits, e puys auràs .I. ganivet e taylor l'as al pits, axí que sanch n'isque, e aquí gita holi d'olives e mescla'l ab la sanch, e quant serà mesclat da-li'n a menjar a l'ocel” Z⁵. | *he pux dóna-li a menjar colom viu, sobre lo qual colom gita oli mesclat ab sang del colom*: “e depuys deu menjar colom viu en esta manera: tu pendràs lo colom e plomar l'as als pits, e puys auràs .I. ganivet e taylor l'as al pits, axí que sanch n'isque, e aquí gita holi d'olives e mescla'l ab la sanch, e quant serà mesclat, da-li'n a menjar a l'ocel” Z⁵; “postea columbo vivo quem comesturus est oleum infundas, et cum sanguine eius mixtus sit, et postea comedat” A; “postea columbo vivo cum comedere debet oleum infundas, et sanguinem eius mixtum sit, et comedat” Ha; “Aliud, columbo vivo oleum superfunde et sanguini conmiscetur prius detur” H; capítol manca L; “Aliud, columbo vivo oleum superfunde et sanguini eius conmiscetur prius detur” Q; “Postea cum columbo vivo / comedere debet. Tunc oleo superfundere debes et cum sanguine columbi mixtum. Sic postea edere debet” Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 23-24 (f. 14r-15r). **N versió AHa, primera part de Z⁵ propera Ha i després per lliure, amb possible barreja amb HQ.** | *aytambé li dóna herba consolda; he pux dóna-li a menjar colom viu, sobre lo qual colom gita oli mesclat ab sang del colom*: “aytanbé li dóna erba consolda, que és dita oreylina; e depuys deu menjar colom viu en esta manera: tu pendràs lo colom e plomar l'as als pits, e puys auràs .I. ganivet e taylor l'as al pits, axí que sanch n'isque, e aquí gita holi d'olives e mescla'l ab la sanch, e quant serà mesclat,

da-li'n a menjar a l'ocel" Z⁵; "Ad idem valet herba consolidata, postea columbo vivo quem comesturus est oleum infundas, et cum sanguine eius mixtus sit, et postea comedat" A; "Similiter da ei herba consolidata, postea columbo vivo cum comedere debet oleum infundas, et sanguinem eius mixtum sit, et comedat" Ha; "Similiter herbam consolidatam. Aliud, columbo vivo oleum superfunde et sanguini commisceatur prius detur" H; capítol manca L; "Similiter herbam cum vino consolidatam [manca consolidatam?]. Aliud, columbo vivo oleum superfunde et sanguini eius onmiscetur prius detur" Q; "Similiter herbas consolidantes, ut succus consolidate ac olea tepida [tepide BE] et in pullis ei facias dari. Postea cum columbo vivo / comedere debet. Tunc oleo superfundere debes et cum sanguine columbi mixtum. Sic postea edere debet" Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 22-24 (f. 14r-15r).

(10) *Ítem, a:ssò matex*: "Ítem, a:ssò matex" Z⁵; "Item" A; "Item ad idem" Ha; manca sotscapítol HQ; manca capítol L; "Item" Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 24 (f. 15r).

cuyll: "cuyll" Z⁵; "colligere fac" A; "colige" Ha; manca sotscapítol HQ; manca capítol L; "colligere debes" Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 25 (f. 15r).

e: Segueix "pren" Z⁵; manca AHaHLQ; manca Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 25 (f. 15r).

cresta galli: "cresta de gal" Z⁵; "galli cristam" A; "cristam galli" Ha; manca sotscapítol HQ; manca capítol L; "gallicristam" Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 25 (f. 15r). **N (en llatí) versió Ha, Z⁵ potser AHa(Gil).**

album: "alburu" Gr.

d'ou: manca Z⁵; "ovi" AHa; manca sotscapítol HQ; manca capítol L; "ovi" Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 25 (f. 15r).

he: "e" Gr.

.I.: "un" LP; "vn" Rg.

he mel he oli e, en .I. vexell: "e mel e oli e, en .I. vexel" Z⁵; "melque in vino ceteri et oleum comune" A; "mel et vino veteri et oleum" Ha; manca sotscapítol HQ; manca capítol L; "et mel in vino veteri et oleum commisce" Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 25-26 (f. 15r). **NZ⁵ iguals i divergeixen respecte als llatins conservats (Ha el més proper), arran d'una variant a l'antecedent llatí comú.** | *Ítem, a:ssò matex, cuyll coriandre e cresta galli e album d'ou he mel he oli e, en .I. vexell*: "Ítem, a:ssò matex, cuyll coriandre e pren cresta de gal e album e mel e oli e, en .I. vexel" Z⁵; "Item coriandrum colligere fac, et galli cristam et albumen ovi, melque in vino ceteri et oleum comune" A; "Item ad idem, colige coriandrum et cristam galli et albumine ovi, mel et vino veteri et oleum" Ha; manca sotscapítol HQ; manca capítol L; "Item, coriandrum colligere debes vel facias et gallicristam et albumen ovi et mel in vino veteri et oleum commisce" Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 24-26 (f. 15r).

com: "con" Rg.

desús: "de sus" GB i FS; "dessus" Rg. | *axí com és dit desús*: "axí com és desús dit" Z⁵; manca A; "sicut dici" Ha; manca sotscapítol HQ; manca capítol L; manca Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 26 (f. 15r).

cresta del gall: "cresta del gall" GB, "cresta de gal" Gr; "cresta del gall" LP, "cresta del gall" FS; "cresta dell gall" Rg; "cresta de gal" Z⁵; "galli criste" A; "cresta galli" Ha; manca sotscapítol HQ; manca capítol L; manca Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 26 (f. 15r).

mescla el brou: manca Z⁵; "hiis succum" A; manca Ha; manca sotscapítol HQ; manca capítol L; manca Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 26 (f. 15r). **N propera A, Z⁵ propera Ha.** | *mescla-ho axí com és dit desús, dell coriandre e de la cresta del gall mescla el brou*: "mescla-ho axí com és desús dit, del coriandre e de la cresta del gal" Z⁵; "et hiis

succum coriandri et galli criste conmiscce” A; “conmiscce, et sicut dici de crista galli et coriandro ita comisce” Ha; manca sotscapítol HQ; manca capítol L; manca Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 26 (f. 15r). | *Ítem, a·ssò matex, cuyl coriandre e crista galli e album d’ou he mel he oli e, en .I. vexell, mescla-ho axí com és dit desús, dell coriandre e de la cresta del gall mescla el brou:* “Ítem, a·ssò matex, cuyl coriandre e pren cresta de gal e album e mel e oli e, en .I. vexel, mescla-ho axí com és desús dit, del coriandre e de la cresta del gal” Z⁵; “Ítem coriandrum colligere fac, et galli cristam et albumen ovi, melque in vino ceteri et oleum comune et hiis succum coriandri et galli criste conmiscce” A; “Ítem ad idem, colige coriandrum et cristam galli et albumine ovi, mel et vino veteri et oleum conmiscce, et sicut dici de crista galli et coriandro ita comisce” Ha; manca sotscapítol HQ; manca capítol L; “Ítem, coriandrum colligere debes vel facias et gallicristam et albumen ovi et mel in vino veteri et oleum commisce” Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 24-26 (f. 15r).

(11) *assò*: “aso” Gr; “assò” Z⁵; “ipsas aves” A; “ipso” Ha; manca sotscapítol HQ; manca capítol L; “ipsa [ipsas BE]” Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 26 (f. 15r). **NZ⁵ coincidents, divergeixen respecte als llatins conservats.**

viva: “viva” Z⁵; manca A; “viva” Ha; manca sotscapítol HQ; manca capítol L; “viva [vivas BE]” Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 26 (f. 15r).

possa-ho: “passa ho” N; “posa-ho” Z⁵; “poni facies” A; “ponere facias” Ha; manca sotscapítol HQ; manca capítol L; “ponere facias” Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 26 (f. 15r). **NZ⁵ coincidents, divergeixen respecte als llatins conservats.**

él: “el” GB, Gr, LP, FS i Rg; “l’ocel” Z⁵. | *devant él*: “davant l’ocel” Z⁵; manca A; “apud ipsos” Ha; manca sotscapítol HQ; manca capítol L; manca Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 26 (f. 15r). | *e assò en aygua viva, passa-ho devant él*: “e assò en aygua viva, posa-ho davant l’ocel” Z⁵; “et ipsas aves in aqua poni facies” A; “et ipsos in aqua viva apud ipsos ponere facias” Ha; manca sotscapítol HQ; manca capítol L; “et ipsa [ipsas BE] in aqua viva [vivas BE] ponere facias” Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 26 (f. 15r). **NZ⁵ coincidents, divergeixen respecte als llatins conservats.**

menuc: “menue” LP. | Segueix “-ne” Z⁵.

tro: Segueix “que” Z⁵.

e menuc tro sia sadol e serà garit: “e menuch-ne entrò que sia sadol, e serà guarit” Z⁵; “et ad satietatem comedant de ave, et sanabuntur. Et hoc frequenter facere curaveris” A; “et ad saturitatem comedat, et sanabitur” Ha; manca sotscapítol HQ; manca capítol L; “et ad saturitatem de ovis illis des ei et sanabitur” Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 26-27 (f. 15r). | *e assò en aygua viva, possa-ho devant él e menuc tro sia sadol e serà garit*: “e assò en aygua viva, posa-ho davant l’ocel e menuch-ne entrò que sia sadol, e serà guarit” Z⁵; “et ipsas aves in aqua poni facies, et ad satietatem comedant de ave, et sanabuntur. Et hoc frequenter facere curaveris” A; “et ipsos in aqua viva apud ipsos ponere facias, et ad saturitatem comedat, et sanabitur” Ha; manca sotscapítol HQ; manca capítol L; “et ipsa [ipsas BE] in aqua viva [vivas BE] ponere facias et ad saturitatem de ovis illis des ei et sanabitur” Gil (*De accipiter* 8.6), p. 200, l. 26-27 (f. 15r). **NZ⁵ coincidents, divergeixen respecte als llatins conservats.**

<22.> <Per a ostech>: “De fastidio” A; “De fastidio, decimum quartum capitulum” Gil (*De accipiter* 8.14), p. 204, l. 25 (f. 15v). | Aquest capítol correspon al capítol LXXXIII de *Dels auzels cassadors*, vv. 2353-54 i 2363-82, on vv. 2353-54 = *Practica avium* 8. Cfr. *Grimaldus* 22(2) i *Gerardo* (Maler) 9(2) i Zapata CXXI.

(2/2') Ítem: "Ítem" Z⁵, manca AHaHLQ i Gil.

aurà ostech: "avia fasti" Z⁵; "fastidium habuerit" AHaHLQ, Thomas, f. 42r^a i AG, p. 1490, l. 18; "fastidium passus fuerit" Gil (*De accipiter* 8.14), p. 204, l. 26 (f. 15v); "haverà fastidio" it. LP. **N verb en futur (com els llatins) i forma catalanitzada, Z⁵ verb en passat i més dependent del llatí.**

ortigua: "ortiga" Gr.

mimva: "minva" LP; "miniua" Rg.

fe: "fé" LP.

d'equèn: "de quen" GB, FS i Rg; "de queu" Gr; "de que·n" LP.

cuyll ortigua grega en la luna mimva he fe d'equèn pólvora: "cuyll ortiga greca en la luna minva e fe d'aquella pólvora" Z⁵; "collige urticam grecam in decrescente luna, et fac inde pulverem" A; "collige urticam grecam luna decrescente, et fac inde pulverem" Ha; "urtica greca luna decrescente fac pulverem" H; "de yrtica sicca luna decrescente fac pulverem" L; "urtica greca luna decrescente fiat pulvis" Q; "collige urticam grecam, decrescente luna, et fac eam [ea B] pulverem" Gil (*De accipiter* 8.14), p. 204, l. 26-27 (f. 15v). | Ítem, si *aurà ostech, cuyll ortigua grega en la luna mimva he fe d'equèn pólvora*: "Ítem, si avia fasti, cuyll ortiga greca en la luna minva e fe d'aquella pólvora" N; "Si fastidium habuerit, collige urticam grecam in decrescente luna, et fac inde pulverem" A; "Si fastidium habuerit, collige urticam grecam luna decrescente, et fac inde pulverem" Ha; "Si fastidium habuerit, urtica greca luna decrescente fac pulverem" H; "Si fastidium habuerit, de yrtica sicca luna decrescente fac pulverem" L; "Si fastidium habuerit, urtica greca luna decrescente fiat pulvis" Q; "Accipiter si fastidium passus fuerit, collige urticam grecam, decrescente luna, et fac eam [ea B] pulverem" Gil (*De accipiter* 8.14), p. 204, l. 26-27 (f. 15v).

Vegeu al respecte A. Delatte, *Herbarius, Recherches sur le cérémonial usité chez les anciens pour la cueillette des simples et des plantes magiques*, Liège, 1938 (Bibl. de la Faculté de Phil. et Lettres de l'Univ. de Liège, fasc. LXXXI), cit. Tjerneld, *Moamin*, p. 304. Cal tenir present, però, la influència dels ritmes naturals com el circadiari (per exemple, es considera que la planta s'alimenta a primera hora del matí o al vespre i és llavors quan les flors ofereixen més nèctar i desprenen més fragància) i la influència lunar en la biologia i fisiologia dels vegetals.

(3/2') *rompe'n*: "rompen" GB, Gr, FS i Rg; "rompe" LP.

rompe'n lo cuir dell paó e: "e pren un pahó e prop lo cuyr del pits del pahó, so és saber" Z⁵; "vel rumpe corium de pectore pavonis [ms. pavoris], et" A; "et rumpe corium in pectore, et" Ha; manca HLQ; "et ru<m>pe corium de pelle pavonis et" Gil (*De accipiter* 8.14), p. 204, l. 26 (f. 15v). **Malgrat el possible salt d'igual a igual a N que provoqués l'omissió de "<del pit>" segons Z⁵ i AHa, Gil tampoc l'esmenta; Z⁵ per lliure. La sintaxi posterior de Z⁵ impedeix esmenar "prop" a "romp".**

espargex-la desús e dins: "esparger la de sus e dins" GB i FS; "espangex la desus e dins" Gr; "esparger-la desús e dins" LP; "esparger la d'sus e dins" Rg; "sobre la ploma e dejús, gita d'aquella pólvora" Z⁵; "sparge supra de intus" AHa; manca HLQ; "sparge supra et deintus" Gil (*De accipiter* 8.14), p. 204, l. 27-28 (f. 15v). **N forma verbal AHa i sintaxi propera, coincident amb Gil; Z⁵ per lliure.**

menuc: "menue" LP.

d'equell: "de quell" Gr, LP i Rg.

he menuc d'equell sanc mesclat: "<i que en mengi mesclat amb sang>" Z⁵; "et sic de illo sanguine conmixto manducet" A; "et sanguine mixto manducet" Ha; "quam cum carne manducet" HQ; "quem cum carne manducet" L; "et de illo sanguine manducet" Gil (*De accipiter* 8.14), p. 204, l. 28 (f. 15v). **N versió A, Z⁵ ho omet.**

(4A/3') *Ítem, a:ssò*: “Ítem, a·çò matex” Z⁵; “Vel” A; manca sotscapítol HaL; “Aliud” HQ; “Item” Gil (*De accipiter* 8.14), p. 204, l. 28 (f. 15v). **NZ⁵ similars i divergeixen dels llatins conservats, barregen HQ i Gil.**

da-li a menjar: “da-li a menjar” Z⁵; “ei dari fac ad comedendum” A; manca sotscapítol HaL; “da” H; “manda” Q; “ei dabis vel dari facias ad comedendum” Gil (*De accipiter* 8.14), p. 204, l. 28, p. 206, l. 1 (f. 15v). **NZ⁵ iguals i barregen AH dels llatins conservats, coincidint amb Gil amb un salt.**

sorics viva: “sorics viva” GB; “sorics [ms. sorcā] viva” Z⁵; “soricem unam” A; manca sotscapítol HaL; “soricem vivum” H; “soricem vivam” Q; “surrices vivas” Thomas, f. 42r^a; “sorices vivas” AG, p. 1490, l. 18; “soricem [foricem E] vivum” Gil (*De accipiter* 8.14), p. 204, l. 28 (f. 15v); “sorice vivi” it. LP. | *Ítem, a:ssò, da-li a menjar sorics viva*: “Ítem, a·çò matex, da-li a menjar sorics [ms. sorcā] viva” Z⁵; “Vel soricem unam ei dari fac ad comedendum” A; manca sotscapítol HaL; “Aliud: soricem vivum da” H; “Aliud: soricem vivam manda” Q; “Si fastidium habuerit, surrices vivas ei dare facias” Thomas, f. 42r^a; “Si fastidium habuerit sorices vivas ei dari facias” VB, llib. 16, cap. 71; “Si fastidium habuerit, sorices vivas da ei” AG, p. 1490, l. 18; “Item, soricem [foricem E] vivum ei dabis vel dari facias ad comedendum” Gil (*De accipiter* 8.14), p. 204, l. 28, p. 206, l. 1 (f. 15v); “Se haverà fastidio, dali sorice vivi” it. LP.

(4') *cadel*: “ca del” N, GB, Gr, FS i Rg; “quadel [ms. daquel] aytambén” Z⁵; manca sotscapítol AHa; “catellum adhuc” HL; “catellum” Q; “catellum” Thomas, f. 42r^a, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1490, l. 18; “catulos” Gil (*De accipiter* 8.14), p. 206, l. 1 (f. 15v); “cagnolo” it. LP. **N versió Q, Z⁵ potser HL.**

qui: “qi” Gr; “que” LP.

Ítem... no veja: “Pendant cette période (la mue), on donne, encore, en pât de la chair de chat, car elle fait disparaître l’asthme, [engraisse l’Autour et purifie ses pennes neuves, et de celle de gerboise (n. 208: Dans Moamin fr.: *caro muris babilonii/char de soriz babiloine*) (F)]” *Ġitrīf* 44.4.

Ítem, si aurà ostech ... encara no veja: “El ix^o [capítulo es de toller el fastío]. Pora toller el fastío tomen el orpiment mezclado con lana et déngelo a comer con su çervo. O tomen el mur bivo et déngelo a comer, o el perriello que non aya los ojos abiertos, o gatiello que non aya los ojos abiertos” *Gerardo* (Maler, ed. FRADEJAS 1985b), f. 152v, n. 33 (bona part ja a Maler): *Cetrería* XC [89] [“Capítulo 89. El xv capítulo es de toller el fastío. Para toller el fastío, tomen el oropimiento mezclado con lana e déngelo a comer con su çervo. O tomen el mur bivo e déngelo a comer, o el perriello que non aya los ojos abiertos o gatiello que non aya los ojos abiertos”]; *Dels auzels cassadors* 2349-2354; *Phisica* 10; *Livro* X; Mynsinger II, V. | *no veja*: “noueia” GB, FS i Rg. | Aquesta frase pot tenir relació amb *Dels auzels cassadors*, cap. XL, vv. 1005-06. | *qui encara no veja*: “e no aje encara los uyls uberts” Z⁵; manca sotscapítol AHa; “vivum da ad manducandum” H; “vivum da ei ad manducandum” L; “qui non videt unum da ad comedere” Q; “in proximo natum antequam videat” Thomas, f. 42r^a, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1490, l. 18-19; “primogenitos et qui non habent oculos apertos” Gil (*De accipiter* 8.14), p. 206, l. 1-2 (f. 15v); “nasciuto di proximo, et avanti lo veda” it. LP. | *e cadel qui encara no veja*: “e quadel [ms. daquel] aytambén, e no aje encara los uyls uberts” Z⁵; manca sotscapítol AHa; “Ad id, catellum adhuc vivum da ad manducandum” H; “Vel catellum adhuc vivum da ei ad manducandum” L; “Ad id, catellum qui non videt unum da ad comedere” Q; “Similiter et catellum in proximo natum antequam videat” Thomas, f. 42r^a; “Similiter et catellum in proximo natum antequam videat” VB, llib. 16, cap. 71; “Similiter et catulos primogenitos et qui no

habent oculos apertos” Gil (*De accipiter* 8.14), p. 206, l. 1-2 (f. 15v); “vel catellum in proximo natum antequam videat” AG, p. 1490, l. 18-19; “o vero uno cagnolo nasciuto di proximo, et avanti lo veda” it. LP.

(5) *Ítem, a:ssò mate<x>*: “Ítem, a:ssò” Z⁵; “Vel” A; “Item ad idem” **Ha**; manca sotscapítol HLQ; “Item” Gil (*De accipiter* 8.14), p. 206, l. 2 (f. 15v).

cuy: “cuyl” LP; “cuyn” Rg.

herba: “erba” Z⁵; “herbam” **A**; manca Ha; manca sotscapítol HLQ; “herbam” **Gil** (*De accipiter* 8.14), p. 206, l. 2 (f. 15v).

fístola: “fístola [ms. sitala]” Z⁵; “fistula” **AHa**; manca sotscapítol HLQ; “fístola [sistola E]” **Gil** (*De accipiter* 8.14), p. 206, l. 2 (f. 15v); “anet”, dins de “de l’anet penretz la foilleta” *Dels auzels cassadors*, v. 2373.

en: “en” Z⁵; “in” **A**; manca Ha; manca sotscapítol HLQ; manca Gil (*De accipiter* 8.14), p. 206, l. 2 (f. 15v).

mimva: “minva” LP; “miniua” Rg.

fe’n: “fen” GB, Gr, FS i Rg; “fé’n” LP.

fe’n pólvora: “fe’n pólvora” Z⁵; “teres ut pulverem facias” A; “facias inde pulverem” **Ha**; manca sotscapítol HLQ; “tere eam et fac pulverem ex ipsa” Gil (*De accipiter* 8.14), p. 206, l. 2-3 (f. 15v). | *Ítem, a:ssò mate<x>*, *cuy herba que és dita fístola en la luna mimva e fe’n pólvora*: “Ítem, a:ssò, cuyl erba que és dita fístola [ms. sitala] en la luna mimva e fe’n pólvora” Z⁵; “Vel colliges herbam que dicitur fistula in decrescente luna et teres ut pulverem facias” A; “Item ad idem, collige que dicitur fistula decurrente luna et facias inde pulverem” Ha; manca sotscapítol HLQ; “Item, collige herbam que dicitur fístola [sistola E], decrescente luna, et tere eam et fac pulverem ex ipsa” Gil (*De accipiter* 8.14), p. 206, l. 2-3 (f. 15v). **NZ⁵ iguals, barregen AHa.**

(6) *prin*: “pren” Gr i Rg.

.I.: “un” LP; “vn” Rg; “.I.” Z⁵; manca AHa; manca sotscapítol HLQ; manca Gil (*De accipiter* 8.14), p. 206, l. 3 (f. 15v). **NZ⁵ iguals, cap dels llatins conservats.**

colom: “coloni” Rg.

<e>: “e” Z⁵; “et” **AHa**; manca sotscapítol HLQ; “et” **Gil** (*De accipiter* 8.14), p. 206, l. 3 (f. 15v).

quan: Segueix “l’ocel” Z⁵; “eo” A; manca Ha; manca sotscapítol HLQ; manca Gil (*De accipiter* 8.14), p. 206, l. 3 (f. 15v).

comensarà: “commensara” GB i FS; “comens’axí” LP; “cõmensara” Rg.

a: “de” Z⁵.

menjar: “menyar” Rg.

escampa-la <sobre la> sang: “escampara sang” N; “sobre·l colom, d’aquela pólvora gita sobre la sanch” Z⁵; “super columbi sanguinem predictum pulverem superasperge” **A**; “super ipsum sanguinem spargam” **Ha**; manca sotscapítol HLQ; “super ipsum sanguinem aspergas” Gil (*De accipiter* 8.14), p. 206, l. 4 (f. 15v). **N potser versió Ha(Gil), Z⁵ versió A.** | *e prin .I. colom viu <e>*, *quan comensarà a menjar, escampa-la <sobre la> sang*: “he prin .I. colom viu, e quant l’ocel comensarà de menjar sobre·l colom, d’aquela pólvora gita sobre la sanch” Z⁵; “et accipe columbum vivum, et quando eo incipiet comedere super columbi sanguinem predictum pulverem superasperge” A; “et accipe columbum vivum, et quando incipiet comedere super ipsum sanguinem spargam” Ha; manca sotscapítol HLQ; “Et accipe columbum vivum et, quando de ipso comedere incipiat, super ipsum sanguinem aspergas” Gil (*De accipiter* 8.14), p. 206, l. 3-4 (f. 15v).

(7) *menuc*: “menue” LP.

de: “d” Rg.

de matín, e: “demantinen” Gr.

axí-n menuc de matín e serà garit: “e assò li da a matí <i serà guarit>” Z⁵; “Hoc quoque mane fieri debet et sanabitur” A; “et illud in mane facere debes et sanabitur” Ha; manca sotscapítol HLQ; “et sic comedet. Et illud in mane facere debes. Et sanabitur” Gil (*De accipiter* 8.14), p. 206, l. 4-5 (f. 15v). **NZ⁵ divergeixen entre si i respecte als llatins conservats.**

<23.> <*Contra els polls*>: “Contra pediculos” A; “De pediculis, vigessimum secundum capitulum” Gil (*De accipiter* 8.22), p. 208, l. 18 (f. 16r). Els capítols 2 i 39 també tracten aquesta malaltia parasitària. | Aquest capítol correspon al capítol CXVIII, “Cant auzel a peoills”, de *Dels auzels cassadors*, vv. 3453-58 i 3488-3506.

(2/2') *sy*: “si” GB, Gr i Rg.

poyls: “poyls [ms. pesoyl]” Z⁵; “pediculos” **AHaHQ**; manca L; “pediculos” Thomas, f. 42v^a, VB, llib. 16, cap. 71, Gil (*De accipiter* 8.22), p. 208, l. 19 (f. 16r) i AG, p. 1491, l. 34; “pedochii” it. LP; “peoills” *Dels auzels cassadors*, rúbrica cap. CXVIII. | *Ítem, sy aurà poyls*: “Ítem, si aurà poyls [ms. pesoyl]” Z⁵; “Si pediculos habet” A; “Si pediculos habuerit” **Ha**; “Contra pediculos” HQ; “Item” L; “Si pediculos habet” Thomas, f. 42v^a, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1491, l. 34; “Accipiter si pediculos paciatur” Gil (*De accipiter* 8.22), p. 208, l. 19 (f. 16r); “Sono alcuni, li quali, contra li pedochii” it. LP.

donzel: “donzel” Z⁵; “absinthium” **AHa**; “absinthium [ms. absurthium]” H; “absincium” L; “abs()” Q; “absinthii” Thomas, f. 42v^a i VB, llib. 16, cap. 71; “absintii” AG, p. 1491, l. 34; “absinthium” **Gil** (*De accipiter* 8.22), p. 208, l. 21 (f. 16r); “absinthio” it. LP; “l'excens” *Dels auzels cassadors*, v. 3489.

de: “d” Rg.

trèmol: “trèmol” LP. | *e scorxa <mitjana> de trèmol*: “<e> corn en mig de tramulo [ms. cozneu mitānilo]” Z⁵, on afegeixo ‘de’ sense < > autoritzat per Z⁴; “et corticem medianum de tremulo” A; “et cortice de medio de cremulo” Ha; “et medianum corticem tremuli” HL; “() medianum corticem tremuli” Q; manca Thomas, f. 42v^a, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1491, l. 34; “et corticem medium de tremulo” **Gil** (*De accipiter* 8.22), p. 208, l. 22 (f. 16r); manca it. LP; “de tremol l'escorsa mejana” *Dels auzels cassadors*, v. 3491. **NZ⁵ presenten alteracions, potser arran d'una dificultat de lectura a l'antecedent llatí comú.** | *cou donzel e scorxa de trèmol*: “cou donzel <e> corn en mig de tramulo [ms. cozneu mitānilo]” Z⁵; “coque absinthium et corticem medianum de tremulo” A; “coque absinthium et cortice de medio de cremulo” Ha; “absinthium [ms. absurthium] et medianum corticem tremuli coque” H; “absincium et medianum corticem tremuli coque” L; “abs() medianum corticem tremuli coque” Q; “accipe absinthium et decoque et corticem medium de tremulo” Gil (*De accipiter* 8.22), p. 208, l. 21-22 (f. 16r); “accipe succum absinthii vel aquam coctam cum absinthio” Thomas, f. 42v^a; “accipe succum absinthii vel aquam decoctam cum absinthio” VB, llib. 16, cap. 71; “accipe succum absintii vel aquam coctam cum absintio” AG, p. 1491, l. 34-35; “danno il succo de absinthio, o aqua cotta con quello” it. LP; “l'excens cozeretz / en aiga e mesclar hi etz / de tremol l'escorsa mejana” *Dels auzels cassadors*, vv. 3489-91.

d'aquela: “d'aquella” Rg.

d'aquela aygua spargex-ne: “d'aquela aygua sparger-ne” LP; “d'aquela aygua gita-l'en” Z⁵; “ex ipsa aqua infunde” A; “ex ipsa aquam funde” **Ha**; “ex decoctione infunde” HLQ; “Ex ipsa aqua infunde” **Gil** (*De accipiter* 8.22), p. 208, l. 22 (f. 16r).

sovén: “souen” GB, Gr, FS i Rg.

aquell: “l’ocel” Z⁵; “eius” A; manca HaHLQ; “eius” **Gil** (*De accipiter* 8.22), p. 208, l. 23 (f. 16r). | *e lo cors sovén d’aquell*: “e al cors de l’ocel sovén” Z⁵; “et totum corpus eius” A; “sepe” HaL; “sepe et totum corpus” HQ; “et corpus eius sepe” **Gil** (*De accipiter* 8.22), p. 208, l. 22-23 (f. 16r); “et corpus eius per totum” Thomas, f. 42v^a; “eius et corpus per totum” VB, llib. 16, cap. 71; “et corpus per totum” AG, p. 1491, l. 35; “e tuto il corpo” it. LP.

tenén-lo: “tenen-lo” LP; “e feu siure” Z⁵.

fe: “fé” LP.

sovén: “souen” GB, Gr, FS i Rg. | *fe assò sovén*: manca Z⁵ i AHaHLQ, Thomas, VB, llib. 16, cap. 71, **Gil** (*De accipiter* 8.22), p. 208, l. 23 (f. 16r) i AG, p. 1491, l. 35. | *tenén-lo al sol, fe assò sovén*: “e feu siure al sol” Z⁵; manca A; “et fac ipsum sedere ad solem” **Ha**; “et ad solem ponas” HLQ; “et ad solem fac eum sedere” **Gil** (*De accipiter* 8.22), p. 208, l. 23 (f. 16r); “ad solem eo sedente” Thomas, f. 42v^a i VB, llib. 16, cap. 71; “eo ad solem sedente” AG, p. 1491, l. 34; “al sole” it. LP. **N per lliure, Z⁵ versió Ha**. | *e d’aquela aygua spargex-ne sobre les plomes e lo cors sovén d’aquell tenén-lo al sol, fe assò sovén*: “e d’aquela aygua gita-l’en sobre les plomes e al cors de l’ocel sovén e feu siure al sol” Z⁵; “et ex ipsa aqua infunde plumas et totum corpus eius” A; “ex ipsa aquam funde plumas sepe et fac ipsum sedere ad solem” Ha; “et ex decoctione infunde plumas sepe et totum corpus, et ad solem ponas” H; “et ex decoctione infunde plumas sepe, et ad solem ponas” L; “Contra pediculos, abs() medianum corticem tremuli coque, et ex decoctione infunde plumas sepe et totum corpus, et ad solem ponas” Q; “Ex ipsa aqua infunde plumas et corpus eius sepe et ad solem fac eum sedere” **Gil** (*De accipiter* 8.22), p. 208, l. 22-23 (f. 16r); “aquam coctam cum absinthio, et ad solem eo sedente infunde plumas eius et corpus eius per totum” Thomas, f. 42v^a; “aquam decoctam cum absinthio. Et ad solem eo sedente infunde plumas eius et corpus per totum” VB, llib. 16, cap. 71; “aquam coctam cum absinthio et eo ad solem sedente, infunde plumas eius et corpus per totum” AG, p. 1491, l. 34-35; “aqua cotta con quello, et al sole spargeno le piume e tuto il corpo” it. LP. | *Ítem, sy aurà poyls, cou donzel e scorxa <mitjana> de trèmol, e d’aquela aygua spargex-ne sobre les plomes e lo cors sovén d’aquell tenén-lo al sol, fe assò sovén*: “Ítem, si aurà poyls [ms. pesoyl], cou donzel <e> corn en mig de tramulo [ms. cozneu mitāmilo], e d’aquela aygua gita-l’en sobre les plomes e al cors de l’ocel sovén e feu siure al sol” Z⁵; “Si pediculos habet, coque absinthium et corticem medianum de tremulo, et ex ipsa aqua infunde plumas et totum corpus eius” A; “Si pediculos habuerit, coque absinthium et cortice de medio de cremulo ex ipsa aquam funde plumas sepe et fac ipsum sedere ad solem” Ha; “Contra pediculos, absinthium [ms. absurthium] et medianum corticem tremuli coque, et ex decoctione infunde plumas sepe et totum corpus, et ad solem ponas” H; “Ítem absincium et medianum corticem tremuli coque, et ex decoctione infunde plumas sepe, et ad solem ponas” L; “Contra pediculos, abs() medianum corticem tremuli coque, et ex decoctione infunde plumas sepe et totum corpus, et ad solem ponas” Q; “Accipiter si pediculos paciatur, [...]. Ítem, accipe absinthium et decoque et corticem medium de tremulo. Ex ipsa aqua infunde plumas et corpus eius sepe et ad solem fac eum sedere” **Gil** (*De accipiter* 8.22), p. 208, l. 21-23 (f. 16r); “Si pediculos habet accipe succum absinthii vel aquam coctam cum absinthio, et ad solem eo sedente infunde plumas eius et corpus eius per totum” Thomas, f. 42v^a; “Si pediculos habet: accipe succum absinthii vel aquam decoctam cum absinthio. Et ad solem eo sedente infunde plumas eius et corpus per totum” VB, llib. 16, cap. 71; “Si pediculos habet, accipe succum absintii vel aquam coctam cum absintio et eo ad solem sedente, infunde plumas eius et corpus per totum” AG, p. 1491, l. 34-35; “Sono alcuni, li quali,

contra li pedochii, danno il succo de absinthio, o aqua cotta con quello, et al sole spargeno le piume e tuto il corpo” it. LP.

(3) *fe*: “fé” LP.

l'untament de salment: “<untament de salment” Z⁵; “lomentum de salimento” A; “lomentum id est cerotum de salimento” Ha; manca sotscapítol HLQ; “fomentum de saliuca” Gil (*De accipiter* 8.22), p. 208, l. 23 (f. 16r), amb probable error de “fomentum” per “lomentum”; “bel leisiu clar d'eisermen [de sermen(t) ^{nv}]” *Dels auzels cassadors*, v. 3495.

e: “&” GB i Rg.

e onta-lo: “i unta>-ho” Z⁵; manca AHa; manca sotscapítol HLQ; manca Gil (*De accipiter* 8.22), p. 208, l. 23 (f. 16r). | *l'untament de salment e onta-lo*: “<untament de salment i unta>-ho” Z⁵. | *pux fe l'untament de salment e onta-lo*: “e puy fe <untament de salment i unta>-ho” Z⁵; “et deinde fac lomentum de salimento” A; “et deinde fac lomentum id est cerotum de salimento” Ha; manca sotscapítol HLQ; “Deinde fac fomentum de saliuca” Gil (*De accipiter* 8.22), p. 208, l. 23 (f. 16r); “S'ap bel leisiu clar d'eisermen [de sermen(t) ^{nv}]” *Dels auzels cassadors*, v. 3495.

.I.: “un” LP; “vn” Rg.

en .I. vexell: “<en .I. recipient>” Z⁵; “cocleari” A; “in canulo” Ha; manca sotscapítol HLQ; “cum cocleario” Gil (*De accipiter* 8.22), p. 208, l. 24 (f. 16r). **NZ⁵ barregen AHa, propers a Gil.**

poc: afegit al marge esquerre N; manca a GB, Gr, LP, FS i Rg. | *e mescla-lo ab oli e mit-ho en .I. vexell poc*: “e mescla-o <amb oli i posa-ho en .I. recipient petit” Z⁵; “et misce cum oleo et mitte cocleari parvo” A; “et misce cum oleo et pone eum in canulo parvo” Ha; manca sotscapítol HLQ; “et comisce cum oleo et mitte cum cocleario parvo” Gil (*De accipiter* 8.22), p. 208, l. 23-24 (f. 16r). **NZ⁵ barregen AHa, propers a Gil.**

mescla-lo ab oli e mit-ho en .I. vexell poc e met-lo axí: “mescla-o <amb oli i posa-ho en .I. recipient petit i posa-ho així>” Z⁵; “misce cum oleo et mitte cocleari parvo, et sic versabis” A; “misce cum oleo et pone eum in canulo parvo, et sic versabis” Ha; manca sotscapítol HLQ; “comisce cum oleo et mitte cum cocleario parvo, et sic versabis” Gil (*De accipiter* 8.22), p. 208, l. 23-24 (f. 16r). **NZ⁵ barregen AHa, propers a Gil.**

d'aquell: “a l'ocel” Z⁵; “ipsus” A; “eius” Ha; manca sotscapítol HLQ; “ipsius” Gil (*De accipiter* 8.22), p. 208, l. 24 (f. 16r). **Z⁵ per lliure.**

los poyls: “los poyls” Z⁵; “pediculi” A; manca Ha; manca sotscapítol HLQ; “pediculi” Gil (*De accipiter* 8.22), p. 208, l. 25 (f. 16r).

fe: “fé” LP.

alscuns: “alcuns” GB, FS i Rg.

Assò fe per alscuns dies: “E açò fe per alscuns dies” Z⁵; “si hoc feceris per dies aliquos” A; “et hoc facies per aliquot dies” Ha; manca sotscapítol HLQ; “Et hoc facias pluribus vicibus” Gil (*De accipiter* 8.22), p. 208, l. 25 (f. 16r). | *los poyls. Assò fe per alscuns dies*: “los poyls. E açò fe per alscuns dies” Z⁵; “pediculi si hoc feceris per dies aliquos” A; “et hoc facies per aliquot dies” Ha; manca sotscapítol HLQ; “pediculi morientur. Et hoc facias pluribus vicibus” Gil (*De accipiter* 8.22), p. 208, l. 25 (f. 16r). **NZ⁵ igual i barregen AHa.** | *pux fe l'untament de salment e onta-lo e mescla-lo ab oli e mit-ho en .I. vexell poc e met-lo axí en la boca d'aquell e moran los poyls. Assò fe per alscuns dies*: “e puy fe <untament de salment i unta>-ho e mescla-o <amb oli i posa-ho en .I. recipient petit i posa-ho així> en la boca a l'ocel e morran los poyls. E açò fe per alscuns dies” Z⁵; “et deinde fac lomentum de salimento, et misce cum oleo et mitte cocleari parvo, et sic versabis in ore ipsus, et morientur pediculi si hoc feceris per dies

aliquos” A; “et deinde fac lomentum id est cerotum de salimento, et misce cum oleo et pone eum in canulo parvo, et sic versabis in ore eius, et morientur et hoc facies per aliquot dies” Ha; manca sotscapítol HLQ; “Deinde fac fomentum de saliuca et comisce cum oleo et mitte cum cocleario parvo, et sic versabis in ore ipsius, et pediculi morientur. Et hoc facias pluribus vicibus” Gil (*De accipiter* 8.22), p. 208, l. 23-25 (f. 16r).

(4A/3’) *Ítem, a·ssò matex*: “Ítem, a·çò matex” Z⁵; “Vel” A; manca sotscapítol Ha; “Ad idem” HLQ; “Ítem” Gil (*De accipiter* 8.22), p. 208, l. 26 (f. 16r). **NZ⁵ iguals i barregen HLQ i Gil.**

cou: Segueix “n” final de línia N; “n” Rg.

lupís: “lupis” GB, LP i Rg; “lupinos” AHLQ; manca sotscapítol Ha; “lupinum” Gil (*De accipiter* 8.22), p. 208, l. 26 (f. 16r); “bescueitz” (?) *Dels auzels cassadors*, v. 3502.

molt: “fortment” Z⁵; manca A; manca sotscapítol Ha; “fortiter” HLQ; “fortiter” Gil (*De accipiter* 8.22), p. 208, l. 26 (f. 16r). **Z⁵ més depenent del llatí.**

aygua: “.I^a. caldera” Z⁵; “lixiva” A; manca sotscapítol Ha; manca HLQ; “aqua” Gil (*De accipiter* 8.22), p. 208, l. 26 (f. 16r). **NZ⁵ divergeixen i N coincideix amb Gil.** | *Ítem, a·ssò matex, cou lupís molt en aygua*: “Ítem, a·çò matex, cou lupins fortment en .I^a. caldera” Z⁵; “Vel lupinos decoqui facias in lixiva” A; manca sotscapítol Ha; “Ad idem, lupinos coque fortiter” HLQ; “Ítem, accipe lupinum et decoque fortiter in aqua cum cada” Gil (*De accipiter* 8.22), p. 208, l. 26 (f. 16r). **Gil contindria les opcions d’ambues traduccions catalanes si “cada” remet a “caldera”.**

pux: “e puys” Z⁵; “et sic postea” A; manca sotscapítol Ha; “et” HLQ; “et exinde” Gil (*De accipiter* 8.22), p. 208, l. 26 (f. 16r). | Segueix “ab l’ayga” Z⁵.

lupís: “lupis” GB, LP i Rg. | *dell lupís*: “ab l’ayga dels lupins” Z⁵; manca AHLQ; manca sotscapítol Ha; manca Gil (*De accipiter* 8.22), p. 208, l. 26 (f. 16r). **NZ⁵ divergeixen dels llatins conservats.**

lava: “lava” Z⁵; “lavare facias” A; manca sotscapítol Ha; “lava” HLQ; “lava” Gil (*De accipiter* 8.22), p. 208, l. 27 (f. 16r).

Ítem, ... aquell: “Traitement des Byzantins pour l’oiseau de vol que a attrapé des poux. [...] Autre traitement des Byzantins. Ceux-ci ont encore dit: Vous saisirez l’oiseau dans vos mains, le laverez soigneusement, plume par plume, avec une décoction ou une infusion de lupin” *Ġitrīf*, 101.1; “[Capitolo .xxxvij. De la cura di pidocholi] [...] Item bagnalo con aqa de lovini e moreno” Hedvall, *Ghatrif*, cap. 37, fol. 20r. | *aquell*: Segueix “ocel” Z⁵. | *tot aquell*: “tot aquel ocel” Z⁵; manca AHLQ; manca sotscapítol Ha; “pennas” Gil (*De accipiter* 8.22), p. 208, l. 26 (f. 16r). **NZ⁵ divergeixen dels llatins conservats.** | *pux dell lupís lava tot aquell*: “e puys, ab l’ayga dels lupins lava tot aquel ocel” Z⁵; “et sic postea lavare facias” A; manca sotscapítol Ha; “et lava frequenter” HLQ; “et exinde pennas lava” Gil (*De accipiter* 8.22), p. 208, l. 26-27 (f. 16r). **NZ⁵ propers entre si i divergeixen dels llatins conservats.**

dementre: “de mentre” Gr.

serà: “sia” LP.

dementre que serà calent: manca Z⁵; “dum calidi fuerint” A; manca sotscapítol Ha; manca HLQ; difícilment “cum cada” Gil (*De accipiter* 8.22), p. 208, l. 26 (f. 16r). **N versió A.**

Ítem, a·ssò matex, ... jagua: “Si peduculos habuerit, [...]. Item, semen lupinorum debes in aqua quoquere, et colata aqua cum sapone bene mixta prout decet temperare, et inibi quoque acceptorem balneare. Postea pone eum ad solem ut sugare possit. Item, tolle lanam cum suco suo et eum intus involve et pone eum in loco calido, id est in caldaria aut in stuva, postea ingrassare” *Grimaldus*, 25(2-3) (SMETS 1999b, relació descrita a p.

49, text p. 71); “Anco a questo male fae questa medicina: prende l’acqua, in la quale li lupini vi siano intro cotti, e favi bagnare lo tuo uccello, o tu stesso lo bagna, e fie sano. Ben è vero che questa medicina non mi piace perchè sozza le penne, e falle appicciare insieme” Ceruti XLIV. | *jagua*: “iagua” LP. | Segueix “gran estona” Z⁵; manca AHLQ; manca sotscapítol Ha; manca Gil (*De accipiter* 8.22), p. 208, l. 27 (f. 16r). **Z⁵ per lliure.** | *bolca aquell en lana pentinada e axí jagua*: “embolca’l en lana pentinada e aquí jagua gran estona” Z⁵; “lana carpinata eum involve et fac diu iacere” A; manca sotscapítol Ha; manca HLQ; manca Gil (*De accipiter* 8.22), p. 208, l. 27 (f. 16r). | *e dementre que serà calent, bolca aquell en lana pentinada e axí jagua*: “e embolca’l en lana pentinada e aquí jagua gran estona” Z⁵; “et dum calidi fuerint lana carpinata eum involve et fac diu iacere” A; manca sotscapítol Ha; manca HLQ; potser “cum cada” Gil (*De accipiter* 8.22), p. 208, l. 26 (f. 16r). | *Ítem, a:ssò matex, cou lupís molt en aygua, pux dell lupís lava tot aquell e, dementre que serà calent, bolca aquell en lana pentinada e axí jagua*: “Ítem, a:çò matex, cou lupins fortment en .I^a. caldera, e puys, ab l’ayga dels lupins lava tot aquel ocel e embolca’l en lana pentinada e aquí jagua gran estona” Z⁵; “Vel lupinos decoqui facias in lixiva, et sic postea lavare facias et dum calidi fuerint lana carpinata eum involve et fac diu iacere” A; manca sotscapítol Ha; “Ad idem, lupinos coque fortiter et lava frequenter” HLQ; “Item, accipe lupinum et decoque fortiter in aqua cum cada et exinde pennas lava” Gil (*De accipiter* 8.22), p. 208, l. 26-27 (f. 16r).

(5/4’) *a:ssò*: Segueix “matex” Z⁵. | *Ítem, a:ssò*: “Ítem, a assò matex” Z⁵; “Vel” A; “Item ad idem” Ha; “Ad idem” HLQ; “Item” Gil (*De accipiter* 8.22), p. 208, l. 27 (f. 16r) i p. 210, l. 2 (f. 16v).

prin: “pren” Gr i Rg.

.I^a.: “.I.” Gr; “una” LP; “vna” Rg.

prin .I^a. lebra viva: “prin .I^a. lebra viva” Z⁵; “leporem vivum accipias” A; “accipe leporem vivum” Ha; manca HLQ; “accipias vivum leporem” Gil (*De accipiter* 8.22), p. 208, l. 27 (f. 16r).

e: “et” GB i LP; “&” Rg.

fe-la: “fê-la” LP.

viva: manca Z⁵. | *fe-la escorxar viva*: “fe-la escorxar” Z⁵; “dum calidus fuerit ipsum excoriare facias” A; “dum calidus fuerit ipsum decorticare facias” Ha; manca HLQ; “eum descoriari facias” Gil (*De accipiter* 8.22), p. 208, l. 27 (f. 16r). **NZ⁵ similars i propers a Gil; N indica escorxar-la viva, probablement havent malentès escorxar-la encara calenta.**

aquell: “l’ocel” Z⁵; manca A; “ipsum” Ha; manca HLQ.

jaga: “iaga” LP. | Segueix “aquí” Z⁵, manca AHaHLQ. | *e en la pell calent bolca aquell e jaga*: “e en la pel calent envolcha l’ocel e jagua aquí” Z⁵; “et calide involvas contra solem et sic diem iaceat” A; “et versus solem ipsum involve et iaceat et sanabitur” Ha; “pelle calida leporis et sanguine asperso involvatur et aliquantulum moretur” HQ; “pelle calida leporis ex sanguine aspersa involvatur et aliquantulum moretur” L; “et statim cuti eum involvi facias, et sic in [in om. E] ipsa / pelle vel cute caute ad tempus iaceat. Et ita curabitur” Gil (*De accipiter* 8.22), p. 208, l. 27-29 (f. 16rv) i potser “involve accipitrem in pelle edi recenter excoriati et pone ad solem per totam diem” Gil (*De accipiter* 8.22), p. 210, l. 2-3 (f. 16v). **NZ⁵ similars i discrepen respecte als llatins conservats, acostant-se a Gil.** | *Ítem, a:ssò [polls]: prin .I^a. lebra viva e fe-la escorxar viva e en la pell calent bolca aquell e jaga*: “Hora los piojos. Conviene que tomen el cabrito bivo et dessuèllenle et enbuelvan el ave en el pellejo et pónganla al sol, et assi yaga tod el día” Gerardo (Maler, ed. FRADEJAS 1985b), f. 152v, on FRADEJAS (1985b, p. 40, n. 30,

amb bona part ja a Maler): “Capítulo 2. De los piojos. Para los piojos, toma el cabrito vivo e desuélalo e enbuelve el ave en el pellejo e ponla a el sol, e esté así todo el día” *Modo 2*, f. 70v; *Dels auzels cassadors* 3453-3458; *Phisica* 19 (18 LP, p. 19); *Livro XVIII*; Mynsinger II, V. | *Ítem, a-ssò matex, ... jaga*: “ÉST es el .lxº. capítulo, el que fabla de cómo las deven melezinar de los piojos. E dezimos assí: que quando se les fizieren los piojos, mayormient en las bocas, tomen de los atramuces secos e cuéganlos bien con del agua e rociénlas con daquel agua e métanles della en las bocas, e después pónganlas al sol; ii e si guareçieren de la primera vez, e si non fágangelo aturadamientre algunos días. iii E si se les fizieren los piojos en las alas, pónganlas sobre pellejos de liebres e rociénlas con del agua e pónganlas al sol” Moamin cast. II, 60; “De medicina pediculorum. capitulo .Lviii. [Q]uando hoc accidit ex [n. 459: et] maxime in ore suo, accipe de lupino sicco et decoque in aqua, asperge [n. 461: et ista aqua ~] eum et liga in sole; et si prima vice non prosit hoc, itera per multos dies. Si autem hoc sibi accidat in animali [n. 462: alis], ponatur super corium leporis et aspergas super illos aquam in sole nam pediculi exhibunt et intrabunt in corio leporis” Moamin Ms. I (& A), II, 60(1-4); “De medicina pediculorum. capitulo .Lviii. [Q]uando hoc accidit ex maxime in ore suo, accipe de lupino [sicco] et decoque in aqua, asperge eum et liga in sole; et si prima vice non prosit hoc, itera per multos dies. Si autem hoc sibi accidat in animali, ponatur super corium leporis et aspergas super illos aquam in sole nam pediculi exhibunt et intrabunt in corio leporis” Moamin ms. I, II, 60(1-4); Moamin lat. i it. II, 60(1-4); “Capitres lviii de la cure de l’enfermité des peoils. Qant ce devint qe li oisseaus a peoils, et especiaumant en la bouche, prenez des grans de lovins sechés et cuissiez les en eve, et de ceste eve gitiez sor le cors a l’oiseil, et puis le liez au soleauz. Et se ce ne li semble valoir la premiere foe, retournez a fere le encore, et ensi le faites par maint jorz. Et s’il avint ensi qe ce ne le vaile encore, emetez [le] sor une pel de levre et fetes le ester au soleauz et gitiez eve desor lui. Et saichiez qe tuit li peoil istrunt de lui et entrerunt dedenz la pel de la levre” Tjerneld, *Moamin*, II, 93(1-5). | *Ítem, a-ssò, prin .Iª. lebra viva e fe-la escorxar viva e en la pell calent bolca aquell e jaga*: “Ítem, a assò matex, prin .Iª. lebra viva e fe-la escorxar, e en la pel calent envolcha l’ocel e jagua aquí” Z⁵; “Vel leporem vivum accipias, et dum calidus fuerit ipsum excoriare facias et calide involvas contra solem et sic diem iaceat” A; “Item ad idem, accipe leporem vivum, et dum calidus fuerit ipsum decorticare facias et versus solem ipsum involve et iaceat et sanabitur” Ha; “Ad idem, pelle calida leporis et sanguine asperso involvatur et aliquantulum moretur” HQ; “Ad idem, pelle calida leporis ex sanguine aspersa involvatur et aliquantulum moretur” L; “Item, accipias vivum leporem et eum descoriari facias et statim cuti eum involvi facias, et sic in [in om. E] ipsa / pelle vel cute caute ad tempus iaceat. Et ita curabitur” Gil (*De accipiter* 8.22), p. 208, l. 27-29 (f. 16rv) i “Item, involve accipitrem in pelle edi recenter excoriati et pone ad solem per totam diem” Gil (*De accipiter* 8.22), p. 210, l. 2-3 (f. 16v), separades per recepta l. 29-1 = inici Dancus 9, [“El xxiii [capítulo es de melezinar el açor de los piojos]. [...] Et tomen el argent vivo et mézclenlo con la saliva del omne et con la çenisa, mezclado todo en uno, et mézclenlo fasta que muera el argent vivo, et tomen el unto an[n]ejo et mézclenlo fasta que muera el argent vivo et después úntenle en somo de la cabeça con ello, et tomen un filo de lana et ún[154v]tenlo bien et póngangelo al cuello et morrán todos los piojos”] *Gerardo* (Maler, ed. FRADEJAS 1985b) 23, on n. 61 (bona part ja a Maler): DRlat. 9 (DResp. carece de él); *Gerardus* 17(3-4); DRport. (I), 15; *Dels auzels cassadors*, vv. 3549-3562; *Gandolfo* 70; *Trattato* 44; AM XVIII, pág. 188. Todas estas relaciones no se corresponden a la totalidad del capítulo, sino fundamentalmente al fragmento “Et tomen el argent vivo [...] et morrán todos los piojos”. Cal afegir, a més, “ÉST es el .lxº. capítulo, el que fabla de cómo las deven melezinar de los piojos. [...] tomen un poco

dorpiment e muélanlo e mézclenlo con argent vivo amatado con ceniza, e úntenles con ello los logares de los piojos, e guarden que les non caya dello en las bocas, ca si no matarlas ié. E quando se les tollieren los piojos, pónganles agua delante en que se bannen. vii E si se les fizieren piojos en todos sos miembros, enbuélvannas en un panno delgado, e tomen de la lana blanda e fáganla en guisa de gorguera e póngangela aderredor de los pescueços” Moamin cast. II, 60; als Moamins it-llat. 60(7, 9).

<24.> <Contra les tynes>: “Contra tineas” A; “De tinea tertium capitulum” Gil (*De accipiter* 8.3), p. 196, l. 9 (f. 13v), que conté també les receptes l. 20-24 [= p. 198, l. 8-12] = [Gerardo (Maler, ed. FRADEJAS 1985b) 11 (*Gerardus?*) i FRADEJAS (1985b, p. 181, n. 134, amb bona part ja a Maler) *Modo* 4, *Moamin* XCII [91], *Dels auzels cassadors* 3566-3578, *Mynsinger* II, V], l. 24-30 = [Gerardus 12, = Gerardo (Maler, ed. FRADEJAS 1985b, p. 51, n. 37, amb bona part ja a Maler) 12 i 39, *Modo* 13, DRport. (I) 10-11, *Gandolfo* 67, *Trattato* 20, *Dels auzels cassadors* 3631-3638, A.M. XIX, p. 191, *Mynsinger* I, IX]. | Aquest capítol correspon al capítol CXIX de *Dels auzels cassadors*, vv. 3673-78.

(2/2') Si: “Ítem, si” Z⁵; “Si” **AHaHLQ**; “Accipiter, si [...] Item” Gil (*De accipiter* 8.3), p. 196, l. 10, 11 (f. 13v) i “Item” Gil (*De accipiter* 8.3), p. 198, l. 1 (f. 13v).

trenca: “trenca” Z⁵; “confringe [ms. confriget]” A; “confringe” **Ha**; “tere” HLQ; “confringe” **Gil** (*De accipiter* 8.3), p. 196, l. 12 (f. 13v) i p. 198, l. 1 (f. 13v).

panpinum: “pampinum” GB, LP, FS i Rg; “<pàmpols>” Z⁵; “palpinum” A; “pamprum” Ha; “pompinos” H; “panpinos e” L; “pampinos” Q; “pampinum” **Gil** (*De accipiter* 8.3), p. 196, l. 12 (f. 13v) i “pampinum” **Gil** (*De accipiter* 8.3), p. 198, l. 1 (f. 13v); “brotz de vitz vertz” *Dels auzels cassadors*, v. 3674.

de: “d” Rg.

móra: “mora” GB, Gr, FS i Rg.

agresta: “a | agresta” Rg. | Si aurà tynes, trenca panpinum e suc de móra agresta: “Ítem, si aurà tynes, trenca <pàmpols i suc de móra agresta” Z⁵; “Si tineas habuerit, confringe [ms. confriget] palpinum et succum elege et ius de mora campesti” A; “Si tineas habuerit, confringe pamprum et ius de mora campesti” **Ha**; “Si tineas habuerit, pompinos et moras campestres tere” H; “Si tineas habuerint, panpinos et moras campestres tere” L; “Si tineas habuerit, pampinos et moras campestres tere” Q; “[De tinea tertium capitulum]. Accipiter, si tineam passus fuerit, [...]. Item, confringe pampinum et ius sive succum de campestri mora” Gil (*De accipiter* 8.3), p. 196, l. 9-10, 11-12 (f. 13v) i “Ítem, confringe pampinum et ius de campestri mora” **Gil** (*De accipiter* 8.3), p. 198, l. 1 (f. 13v).

panpinum ... d'assò: “<pàmpols i suc de móra agresta, i> aquestes coses totes” Z⁵; “palpinum et succum elege et ius de mora campesti. Hoc succos” A; “pamprum et ius de mora campesti. Et hec omnia” **Ha**; “pompinos et moras campestres tere, et succo” H; “panpinos et moras campestres tere, et succo” L; “pampinos et moras campestres tere, et succo” Q; “pampinum et ius sive succum de campestri mora et” Gil (*De accipiter* 8.3), p. 196, l. 12 (f. 13v) i “pampinum et ius de campestri mora et hec omnia” **Gil** (*De accipiter* 8.3), p. 198, l. 1 (f. 13v).

banya: “bayna” LP i Rg; “gita” Z⁵; “supersparge” A; “sparge” Ha; “unge” HQ; “intinge” L; “sparge super” Gil (*De accipiter* 8.3), p. 196, l. 12 (f. 13v) i p. 198, l. 1-2 (f. 13v).

sovén: “souen” GB, Gr, FS i Rg.

de: “d” Rg. | lo loc de: “sobre” Z⁵.

e d'assò banya sovén lo loc de les tynes que roen les penes: “i> aquestes coses totes gita sovén sobre les tynyes que roen les penes” Z⁵; “Hoc succos per illa loca supersperge frequenter ubi tinee pennas corrodunt” A; “Et hec omnia sperge frequenter per loca ubi tinee pennas manducant” Ha; “et succo pennas unge” HQ; “et succo pennas intinge” L; “et sperge super illa loca ubi tineea pennas rodit” Gil (*De accipiter* 8.3), p. 196, l. 12-13 (f. 13v) i “et hec omnia sperge super loca illa ubi pennas tineea demollitur” Gil (*De accipiter* 8.3), p. 198, l. 1-2 (f. 13v). **NZ⁵ barregen AHa(Gil)**. | *Si aurà tynes, trenca panpinum e suc de móra agresta e d'assò banya sovén lo loc de les tynes que roen les penes*: “Ítem, si aurà tynyes, trenca <pàmpols i suc de móra agresta, i> aquestes coses totes gita sovén sobre les tynyes que roen les penes” Z⁵; “Si tineas habuerit, confringe [ms. confriget] palpinum et succum elege et ius de mora campestri. Hoc succos per illa loca supersperge frequenter ubi tinee pennas corrodunt” A; “Si tineas habuerit, confringe pamprium et ius de mora campestri. Et hec omnia sperge frequenter per loca ubi tinee pennas manducant” Ha; “Si tineas habuerit, pompinos et moras campestres tere, et succo pennas unge” H; “Si tineas habuerint, panpinos et moras campestres tere, et succo pennas intinge” L; “Si tineas habuerit, pampinos et moras campestres tere, et succo pennas unge” Q; “[De tineea tertium capitulum]. Accipiter, si tineam passus fuerit, [...]. Ítem, confringe pampinum et ius sive succum de campestri mora et sperge super illa loca ubi tineea pennas rodit” Gil (*De accipiter* 8.3), p. 196, l. 9-13 (f. 13v) i “Ítem, confringe pampinum et ius de campestri mora et hec omnia sperge super loca illa ubi pennas tineea demollitur” Gil (*De accipiter* 8.3), p. 198, l. 1-2 (f. 13v). **Gil repeteix al mateix capítol.**

<25.> <Contra la pipicula>: “Contra pituitam” A; “De pituita sive pipicula, secundum capitulum” Gil (*De accipiter* 8.2), p. 196, l. 1 (f. 13v), que comença amb una recepta (l. 2-4), corresponent a Gerardo (Maler) 2 = *Epistola* 25(4/4'), on FRADEJAS (1985b, p. 198, n. 1, amb bona part ja a Maler) afegeix *Modo* 1, *Moamin* LXXXVI [85], *Dels auzels cassadors* 2049-2053, *Phisica avium* 4, *Livro* 4. | Aquest capítol correspon al capítol LXXI “Contra mal de pepida” de *Dels auzels cassadors*, vv. 2051-66.

(2/2') *aurà*: “haura” Gr.

Ítem, si aurà <pipicula>: “Ítem, si aurà pipicula” Z⁵; “Si pituitam habuerit” A; “Si piticulam habuerit” Ha; “Si pipiculam habuerit” HQ; “Si **pipicula** habuerit” L; “Si pupullam habuerit” Thomas, f. 42r^a; “Si papulam habuerit” VB, llib. 16, cap. 71; “Si pituitam quam quidam pipiam vocant habuerit” AG, p. 1490, l. 9; “Accipiter si **pituitam sive pipiculam** passus fuerit” Gil (*De accipiter* 8.2), p. 196, l. 1 (f. 13v); “A la pivita” it. LP; “pueis que a pepida” *Dels auzels cassadors*, v. 2035. **Gil ofereix ambdues formes.**

<pipicula: pren>: manca N, GB, Gr, FS i Rg; “[pibida, prin]” LP.

avis: “anjs” GB i FS; “anis” Gr; “d'esperver” Z⁵; “accipitris” AHa; “ancipitris, id est herbam que ita appellatur” HQ; “ancipitris herbam” L; “eius” Thomas, f. 42r^a, VB, llib. 16, cap. 71, Gil (*De accipiter* 8.2), p. 196, l. 3 (f. 13v) i AG, p. 1490, l. 10. | *lengua avis*: “lengua d'esperver” Z⁵; “linguam accipitris” AHa; “linguam ancipitris, id est herbam que ita appellatur” HQ; “linguam ancipitris herbam” L; “linguam [ms. pringuam] eius” Thomas, f. 42r^a; “linguam eius” VB, llib. 16, cap. 71 i Gil (*De accipiter* 8.2), p. 196, l. 3 (f. 13v); “linguam eius aperto ore” AG, p. 1490, l. 9-10; “un'erba quier / que a nom erba d'espervier” *Dels auzels cassadors*, vv. 2057-58. **Z⁵ més acurat respecte als llatins conservats, N manté probablement la forma llatina de la seva font, diferent dels llatins conservats (no puc descartar una confusió “avis” per “eius”).**

estafrisàgria: “estafisàgria” Rg.

cura’l: “cural” GB, Gr, LP, FS i Rg; “cura’l [ms. coral]” Z⁵; “cura eum” A; “m...” Ha; manca HLQ; “frica eam” Thomas, f. 42r^a, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1490, l. 10; “frica” Gil (*De accipiter* 8.2), p. 196, l. 3 (f. 13v); “fricar la lingua” it. LP. | *pren lingua avis e mell e estafrisàgria e cura*’l: “prin lingua d’esperver e mel e stafisaga e cura’l [ms. coral]” Z⁵; “accipe linguam accipitris, et deinde accipe mel et staphisagriam et cura eum” A; “accipe linguam accipitris, et mel et staphisagriam et m...” Ha; “accipe linguam ancipitris, id est herbam que ita appellatur, et mel et staphisagriam” HQ; “accipe linguam ancipitris herbam et mel et staphisagriam” L; “accipe linguam [ms. pringum] eius et cum pulvere stafisagrie condito melle frica eam” Thomas, f. 42r^a; “accipe linguam eius et cum pulvere staphisagrie condito melle frica eam” VB, llib. 16, cap. 71; “accipe linguam eius aperto ore et frica eam cum pulvere stafisagriae melle condito” AG, p. 1490, l. 9-10; “accipe linguam eius et frica cum melle et staphisàgria” Gil (*De accipiter* 8.2), p. 196, l. 3-4 (f. 13v); “remedio he fricar la lingua con polvere di stafisàgria con melle” it. LP; “un’erba quier / que a nom erba d’espervier / e la bat fort e·l suc ne tra” *Dels auzels cassadors*, vv. 2057-59. **NZ⁵ barrege AHa.**

de: “d” Rg. | *mescla ... de*: “e ab aquela o ab lo such mesclat ab” Z⁵.

mesclan ab aquell suc de mell: “e ab aquela o ab lo such mesclat ab mel” Z⁵; “aut cum succo eius melle addito” A; “cum ea, aut cum succo eius melle mixto” Ha; “et cum eis calidis non trita et conmixta” HQ; “tere conmiscce et calida” L; manca Thomas, f. 42r^a, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1490, l. 10; “vel cum succo eius cum melle mixto” Gil (*De accipiter* 8.2), p. 196, l. 5 (f. 13v). **N barreja AHa, Z⁵ versió Ha.**

e sparge’n <la llengua>: “et spergem” GB; “e spergen” Gr; “e spergén” LP; “& spergen” FS i Rg; “escampa la lengua, e” Z⁵; “et inunge desuper linguam” A; “et mitte desuper l. eius” Ha; “super linguam pones” HQ; “super linguam pone” L; manca Thomas, f. 42r^a, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1490, l. 10; “et mitte super linguam eius” Gil (*De accipiter* 8.2), p. 196, l. 5 (f. 13v).

la pi<pitola>: “lapi” N i Rg; “l api” GB i FS; “l’ api” Gr; “la pi[bida]” LP; segueixo “la pi<pi>tola” Z⁵, **on la primera forma, pipicula, s’acosta a la versió llatina curta, i la segona, pi<pi>tola, a la versió llatina llarga; he optat per mantenir la primera forma com a principal amb l’objectiu de respectar al màxim la grafia del manuscrit.** | *e sparge’n <la llengua> sobre la pi<pitola>*: “escampa la lengua e desobre la pipitola” Z⁵; “et inunge desuper linguam ubi pituita fuerit” A; “et mitte desuper l. eius ubi pipita fuerit” Ha; “super linguam pones” HQ; “super linguam pone” L; manca Thomas, f. 42r^a, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1490, l. 10; “et mitte super linguam eius” Gil (*De accipiter* 8.2), p. 196, l. 5 (f. 13v). | *mesclan ab aquell suc de mell e sparge’n <la llengua> sobre la pi<pitola>*: “mesclat ab mel escampa la lengua e desobre la pipitola” Z⁵; “aut cum succo eius melle addito, et inunge desuper linguam ubi pituita fuerit” A; “aut cum succo eius melle mixto, et mitte desuper l. eius ubi pipita fuerit” Ha; “et cum eis calidis non trita et conmixta super linguam pones” HQ; “tere conmiscce et calida super linguam pone” L; “vel cum succo eius cum melle mixto, et mitte super linguam eius” Gil (*De accipiter* 8.2), p. 196, l. 5 (f. 13v). | *Ítem, si aurà <pipicula, pren> lingua avis e mell e estafrisàgria e cura*’l *mesclan ab aquell suc de mell e sparge’n <la llengua> sobre la pi<pitola>*: “Ítem, si aurà pipicula, prin lingua d’esperver e mel e stafisaga e cura’l [ms. coral], e ab aquela o ab lo such mesclat ab mel escampa la lengua e desobre la pipitola” Z⁵; “Si pituitam habuerit, accipe linguam accipitris, et deinde accipe mel et staphisagriam et cura eum, aut cum succo eius melle addito, et inunge desuper linguam ubi pituita fuerit” A; “Si piticulam habuerit, accipe linguam accipitris, et mel et staphisagriam et m... cum ea, aut cum succo eius melle mixto, et mitte desuper l. eius ubi pipita fuerit” Ha; “Si pipiculam habuerit, accipe

linguam ancipitris, id est herbam que ita appellatur, et mel et staphisagriam, et cum eis calidis non trita et connixta super linguam pones” HQ; “Si pipicula habuerit, accipe linguam ancipitris herbam et mel et staphisagriam, tere commisce et calida super linguam pone” L; “Si pupullam habuerit, accipe linguam [ms. pringuum] eius et cum pulvere stafisagrie condito melle frica eam” Thomas, f. 42r^a; “Si papulam habuerit: accipe linguam eius et cum pulvere staphisagrie condito melle frica eam” VB, llib. 16, cap. 71; “Si pituitam quam quidam pipiam vocant habuerit, accipe linguam eius aperto ore et frica eam cum pulvere stafisagriae melle condito” AG, p. 1490, l. 9-10; “A la pivita, remedio he fricar la lingua con polvere di stafisagria con melle” it. LP; “[De pituita sive pipicula, secundum capitulum]. Accipiter si pituitam sive pipiculam passus fuerit, [...]. Item, accipe linguam eius et frica cum melle et staphisagria, vel cum succo eius cum melle mixto, et mitte super linguam eius” Gil (*De accipiter* 8.2), p. 196, l. 1, 4-5 (f. 13v).

(3/3') *Mas si no profita*: “Mas si no proffite” Z⁵; “Sed si hec non proderint” A; “Si vero non profuerit” Ha; “Si non [ms. vero] profiunt” H; “Si non [ms. vero] profuerit” L; “Si non profuerit” Q; “si dicta non valent” Thomas, f. 42r^a i VB, llib. 16, cap. 71; “et si dicta non prosunt” AG, p. 1490, l. 11; “Item” Gil (*De accipiter* 8.2), p. 196, l. 6 (f. 13v); “e se queste cose non giovano” it. LP. **NZ⁵ barregen AHa.**

he: “e” Gr.

dóna-li: “donali” GB, Gr i FS; “dona li” Rg.

sovén: “souen” GB, Gr, FS i Rg.

mantega: Segueix “vel lardum vetus” HLQ, corresponent al sotscapítol següent NZ⁵ i AHa. | *lexa assò he dóna-li a menjar sovén mantega*: “lexa assò e da-li a mengar sovén mantega” Z⁵; “dabis sepe butirum ad comedendum” A; “dabis ei butirum manducare sepe” Ha; “da ei butirum sepe vel lardum vetus” H; “da ei de butiro sepe vel lardum vetus” L; “da ei butirum sepe vel lardum vetus” Q; “dabis ei butirum comedere” Thomas, f. 42r^a; “dabis ei butyrum comedere” VB, llib. 16, cap. 71; “dabis ei comedere butirum” AG, p. 1490, l. 11; “da ei butirum ad manducandum sepe” Gil (*De accipiter* 8.2), p. 196, l. 6 (f. 13v); “dali mangiar butiro” it. LP. | *Mas si no profita, lexa assò he dóna-li a menjar sovén mantega*: “Mas si no proffite, lexa assò e da-li a mengar sovén mantega” Z⁵; “Sed si hec non proderint, dabis sepe butirum ad comedendum” A; “Si vero non profuerit, dabis ei butirum manducare sepe” Ha; “Si non [ms. vero] profiunt, da ei butirum sepe vel lardum vetus” H; “Si non [ms. vero] profuerit, da ei de butiro sepe vel lardum vetus” L; “Si non profuerit, da ei butirum sepe vel lardum vetus” Q; “dabis ei butirum comedere, si dicta non valent” Thomas, f. 42r^a; “dabis ei butyrum comedere: si dicta non valent” VB, llib. 16, cap. 71; “et si dicta non prosunt, dabis ei comedere butirum” AG, p. 1490, l. 10-11; “Item, da ei butirum ad manducandum sepe” Gil (*De accipiter* 8.2), p. 196, l. 6 (f. 13v); “e se queste cose non giovano, dali mangiar butiro” it. LP. **NZ⁵ iguals i s’acosten a una barreja de AHa.**

(4/3') *volrà*: Segueix “menjar” Z⁵. | *e si no la volrà*: “e si no volrà menjar” Z⁵; “et si comedere noluerit” A; “et si noluerit” HaHQ; “si noluerit” L; “et [immite et in os eius,] si ipse sumere noluerit” Gil (*De accipiter* 8.2), p. 196, l. 6 (f. 13v). **N versió HaHQ, Z⁵ versió A (i proper Gil).**

pose'n: “posen” Gr.

d'ell: manca Gr; “de l’ocel” Z⁵; “ei” AHa; manca HLQ; “eius” Gil (*De accipiter* 8.2), p. 196, l. 6 (f. 13v). | *pose'n en la boca d'ell*: “met-l'en en la bocha de l’ocel” Z⁵; “inpones ei in ore” A; “inpone ei in ore” Ha; “in ori inpones” HQ; “ori inpone” L; “immite et in os eius” Gil (*De accipiter* 8.2), p. 196, l. 6 (f. 13v).

donar-li as: “donar-li-às” LP.

veyl: Segueix “de porch” Z⁵; manca AHaHLQ i Gil (*De accipiter* 8.2), p. 196, l. 7 (f. 13v). **Z⁵ per lliure.** | *e donar-li as lart veyl*: “e <dóna-li> del lart veyl de porch” Z⁵; “et dabis lardum vetustissimum” A; “et da ei lardum vetustum” Ha; manca HLQ, on apareix a sotscapítol precedent; “Similiter, lardum vetustum” Gil (*De accipiter* 8.2), p. 196, l. 7 (f. 13v). | *e si no la volrà, pose’n en la boca d’ell e donar-li as lart veyl*: “e si no volrà menjar, met-l’ en en la bocha de l’ocel e <dóna-li> del lart veyl de porch” Z⁵; “et si comedere noluerit, inpones ei in ore et dabis lardum vetustissimum, et caulem dessicari facias, et pulveris fac pullulas cum melle et dabis ei” A; “et si noluerit, inpone ei in ore et da ei lardum vetustum” Ha; “et si noluerit, in ori inpones” HQ; “si noluerit, ori inpone” L; “et immite et in os eius, si ipse sumere noluerit. Similiter, lardum vetustum” Gil (*De accipiter* 8.2), p. 196, l. 6-7 (f. 13v).

(4/4’) *Ítem, a assò*: “Ítem, a:ssò” Z⁵; “et” A; “item ad idem” Ha; “Ad idem” HLQ; “Item” Gil (*De accipiter* 8.2), p. 196, l. 7 (f. 13v); manca Thomas, f. 42r^a, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1490, l. 11-12.

fe: “fe” LP.

picada: “e pica-la” Z⁵; “et pulveris” A; “teras” Ha; “pulverem” HLQ; “et tritas” Gil (*De accipiter* 8.2), p. 196, l. 7 (f. 13v). **NZ⁵ barregen AHa.** | *fe desecar la col picada*: “fe secar la col e pica-la” Z⁵; “caulem dessicari facias, et pulveris” A; “caulem desiccata teras” Ha; “pulverem caulis desiccati” HLQ; “pulvis caulis desiccate” Thomas, f. 42r^a; “pulvis etiam desiccatae caulis” AG, p. 1490, l. 11-12; “caules desiccatas et tritas” Gil (*De accipiter* 8.2), p. 196, l. 7 (f. 13v); “polver di verza” it. LP. **N més proper al verb llatí, proper a A, divergint després, Z⁵ s’acosta a A amb verb Ha.** | *Ítem, a assò, fe desecar la col picada*: “Ítem, a:ssò, fe secar la col e pica-la” Z⁵; “et caulem dessicari facias, et pulveris” A; “item ad idem, caulem desiccata teras” Ha; “Ad idem pulverem caulis desiccati” HLQ; “pulvis caulis desiccate ad idem valet” Thomas, f. 42r^a i VB, llib. 16, cap. 71; “pulvis etiam desiccatae caulis ad idem valet” AG, p. 1490, l. 11-12; “Item, caules desiccatas et tritas” Gil (*De accipiter* 8.2), p. 196, l. 7 (f. 13v); “Vale anchora a questo el polver di verza” it. LP.

mescla-hy: “mescla hyn” Rg.

oli e mell: “mell e oli” Z⁵; “melle” A; “oleo vel melle” Ha; “oleo” HLQ; manca Thomas, f. 42r^a, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1490, l. 11-12; “oleo aut melle” Gil (*De accipiter* 8.2), p. 196, l. 8 (f. 13v). **NZ⁵ similars (amb ordre invers), i alteren conjunció respecte Ha i Gil.**

dóna-li’n: “donalin” GB, Gr, FS i Rg.

Ítem, a assò, fe desecar la col picada e mescla-hy oli e mell, dóna-li’n en píl·lules: “El iiº capítulo [es de melezinarles de la petita que les non pueen arrancar]. Si alguno oviere petita atal que con las manos non gela pueda[n] arrancar, conviene que ssequen la yerva brassinçe et májenla et mézclenla con olio de olivas et con miel et déngelo mezclado con ssu çevo” *Gerardo* (Maler, ed. FRADEJAS 1985b) 2, f. 151v. FRADEJAS (1985b, p. 163, n. 17, amb bona part ja a Maler) “Capítulo 86. El lxxxvii capítulo [es] de las melezinas de los açores e cómmo los deven melezinar de la pepita que les non pueden arrancar con las manos. Si alguno oviere pepita que con las manon non la pueden arrancar, conviene que saquen la yerva brassinçe e májenla e mésclenla con olio de olivas e con miel, e déngelo mesclado con su çevo” *Cetrería*, LXXXVII [86], f. 23; “Capítulo primero. De la pepita. Si alguna ave ubiere pepita que con las manos no se la puedas arrancar, toma la yerba brasinque e sécala e májala con olio de olivas e con miel, e dáselo mezclado en la carne a comer e sanará” *Modo* 1, f. 70v; *Dels auzels cassadors* 2049-2053; *Phisica* IV (Valerinus, f. 166v^a); *Livro* IV. | *píl·lules*: “polueres” N, GB, Gr,

FS i Rg; “pólveres” LP; “offas [ms. ossas], so és saber, píl·lules” Z⁵; “pullulas” A; “offas” Ha; “offis” H; “escis” L; “os” Q; “pinholetas / que sion com avelanetas” *Dels auzels cassadors*, vv. 2055-56. **N per lliure, però consistent amb la mateixa “traducció” a 20(4/3’); Z⁵ barreja AHa.** | *e mescla-hy oli e mell, dóna-li’n en píl·lules*: “e mescla-y mell e oli e dóna-li’n en offas [ms. ossas], so és saber, píl·lules” Z⁵; “fac pullulas cum melle et dabis ei” A; “et mitte cum oleo vel melle, et da sibi in offas” Ha; “cum oleo mixtam in offis dabis” H; “cum oleo mixtam in escis dabis” L; “cum oleo mixtam in os dabis” Q; “cum oleo aut melle immitte in os eius” Gil (*De accipiter* 8.2), p. 196, l. 7-8 (f. 13v); “ab mel et ab oli mesclatz / la polvera, pueis la donatz / a vostr’auzel en pinholetas / que sion com avelanetas” *Dels auzels cassadors*, vv. 2052-56. **NZ⁵ molt semblants, s’acosten a Ha.** | *Ítem, a assò, fe desecar la col picada e mescla-hy oli e mell, dóna-li’n en píl·lules*: “Ítem, a·ssò, fe secar la col e picala e mescla-y mell e oli e dóna-li’n en offas [ms. ossas], so és saber, píl·lules” Z⁵; “et caulem dessicari facias, et pulveris fac pullulas cum melle et dabis ei” A; “item ad idem, caulem desiccatam teras et mitte cum oleo vel melle, et da sibi in offas” Ha; “Ad idem pulverem caulis desiccati cum oleo mixtam in offis dabis” H; “Ad idem pulverem caulis desiccati cum oleo mixtam in escis dabis” L; “Ad idem pulverem caulis desiccati cum oleo mixtam in os dabis” Q; “pulvis caulis desiccate ad idem valet” Thomas, f. 42r^a i VB, llib. 16, cap. 71; “pulvis etiam desiccatae caulis ad idem valet” AG, p. 1490, l. 11-12; “Item, caules desiccatas et tritas cum oleo aut melle immitte in os eius” Gil (*De accipiter* 8.2), p. 196, l. 7-8 (f. 13v); “Vale anchora a questo el polver di verza” it. LP.

<26.> *aucels*: “aucells” Gr. | *dells aucels*: “d’anys” Z⁵. | *De la veylea dells aucels*: “De veylea d’anys” Z⁵; “Contra excecationem senectutis” A; “De caligine oculorum, quartum capitulum” Gil (*De accipiter* 8.4), p. 198, l. 13 (f. 14r). **NZ⁵ per lliure, però amb una part comuna, i potser N corromput a partir d’avis’.** | Aquest capítol podria haver estat font del capítol LXXXVII, “Cant auzels a defeci”, de *Dels auzels cassadors*, vv. 2509-46.

(2/2’) *per*: Segueix “la” Rg i “ventura l’ocel per” Z⁵ (possible salt d’igual a igual a ‘per’ N); manca AHaHLQ. **Z⁵ per lliure.**

veylea: “ueyllea” Gr.

ensegueyt: “ensegneyt” LP; “ensegneynt” Rg. | *serà ensegueyt*: “perdrà la vista” Z⁵; “excecatus fuerit” A; “obcecatus fuerit” Ha; “fiat cecus [ms. secus]” H; “fiat cecus” LQ; “obscuratus fuerit” Thomas, f. 42r^a i VB, llib. 16, cap. 71; “caligat oculus” AG, p. 1489, l. 38; “oculorum caliginem passus fuerit” Gil (*De accipiter* 8.4), p. 198, l. 13 (f. 14r). | *Si per veylea serà ensegueyt*: “Si per ventura l’ocel per veylea perdrà la vista” Z⁵; “Si ex senectute excecatus fuerit” A; “Si pro senectute obcecatus fuerit” Ha; “Si pro senectute fiat cecus [ms. secus]” H; “Si pro senectute fiat cecus” LQ; “Si pro senectute obscuratus fuerit” Thomas, f. 42r^a i VB, llib. 16, cap. 71; “Si autem per senectutem caligat oculus” AG, p. 1489, l. 38; “Accipiter si oculorum caliginem passus fuerit propter senectutem” Gil (*De accipiter* 8.4), p. 198, l. 13 (f. 14r).

prin: “pren” Gr i Rg.

e: manca Gr.

nas: “vas” N; “nars” Z⁵; “nares” AHLQ; “nare” Ha; “nares” Thomas, f. 42r^a, VB, llib. 16, cap. 71, Gil (*De accipiter* 8.4), p. 198, l. 14 (f. 14r) i AG, p. 1490, l. 1.

on: “en” Gr.

s’i: “si” GB, Gr, FS i Rg.

on lo cors s'i ajusta: “damunt la neffa” Z⁵; “ubi vertex coniungitur” AHa; “ubi eis vertex coniungitur” HQ; “ubi est vertex coniungitur” L; “ubi vertex fuerit, vel coniungitur” Gil (*De accipiter* 8.4), p. 198, l. 15 (f. 14r); “ubi vertex coniungitur oculo ad nares” Thomas, f. 42r^a i VB, llib. 16, cap. 71; “ubi sinciput in medio oculorum medio rostri coniungitur” AG, p. 1490, l. 1-2, on “*sinciput*: At 1.111, A. defines sinciput as the rearmost part of the head, comparing it to the stern or poop or a ship, getting his anatomy backward” (OA, p. 1618, nota 316). **Z⁵ per lliure.**

.I.: “un” LP; “vn” Rg; manca Z⁵.

ferre: Segueix “covinent” Z⁵. | *cou aquell ab .I. ferre*: “cou [ms. o en] aquel ab ferra covinent” Z⁵; “cauteriza habili ipsum ferriculo” A; “aliquo alibi ferrotolo” Ha; “cum auro coque” HQ; “cum auro coquatur” L; “accipe abile ferrum et coque eum” Thomas, f. 42r^a; “accipe habile ferrum et coque” VB, llib. 16, cap. 71; “habili argenteo vel aureo instrumento coque” AG, p. 1489, l. 38 i p. 1490, l. 1); “aliquo anulo vel ferriculo aliquo” Gil (*De accipiter* 8.4), p. 198, l. 15-16 (f. 14r). **NZ⁵ similars, barregen AHQ.** | *prin aquell e sobre lo nas, on lo cors s'i ajusta, cou aquell ab .I. ferre*: “prin aquel e [ms. aquela] sobre lo nars, damunt la neffa, cou [ms. o en] aquel ab ferra covinent” Z⁵; “accipe ipsum et supra suas nares ubi vertex coniungitur cauteriza habili ipsum ferriculo” A; “accipe eum et super nare ubi vertex coniungitur aliquo alibi ferrotolo” Ha; “super nares ubi eis vertex coniungitur cum auro coque” HQ; “super nares ubi est vertex coniungitur cum auro coquatur” L; “accipe abile ferrum et coque eum et pone super nares ubi vertex coniungitur oculo ad nares” Thomas, f. 42r^a; “accipe habile ferrum et coque et pone super nares ubi vertex coniungitur oculo ad nares” VB, llib. 16, cap. 71; “habili argenteo vel aureo instrumento coque eum super nares ubi sinciput in medio oculorum medio rostri coniungitur” AG, p. 1489, l. 38 i p. 1490, l. 1-2; “accipe per coxas et super nares, ubi vertex fuerit, vel coniungitur aliquo anulo vel ferriculo aliquo” Gil (*De accipiter* 8.4), p. 198, l. 14-16 (f. 14r). | *Si per veylea serà ensegueyt, prin aquell e sobre lo nas, on lo cors s'i ajusta, cou aquell ab .I. ferre*: “Si per ventura l’ocel per veylea perdrà la vista, prin aquel e [ms. aquela] sobre lo nars, damunt la neffa, cou [ms. o en] aquel ab ferra covinent” Z⁵; “Si ex senectute excecatus fuerit, accipe ipsum et supra suas nares ubi vertex coniungitur cauteriza habili ipsum ferriculo” A; “Si pro senectute obcecatus fuerit, accipe eum et super nare ubi vertex coniungitur aliquo alibi ferrotolo” Ha; “Si pro senectute fiat cecus [ms. secus], super nares ubi eis vertex coniungitur cum auro coque” H; “Si pro senectute fiat cecus, super nares ubi est vertex coniungitur cum auro coquatur” L; “Si pro senectute fiat cecus, super nares ubi eius vertex coniungitur cum auro coque” Q; “Si pro senectute obscuratus fuerit, accipe abile ferrum et coque eum et pone super nares ubi vertex coniungitur oculo ad nares” Thomas, f. 42r^a; “Si pro senectute obscuratus fuerit: accipe habile ferrum et coque et pone super nares ubi vertex coniungitur oculo ad nares” VB, llib. 16, cap. 71; “Si autem per senectutem caligat oculus, habili argenteo vel aureo instrumento coque eum super nares ubi sinciput in medio oculorum medio rostri coniungitur” AG, p. 1489, l. 38 i p. 1490, l. 1-2, on “*sinciput*: At 1.111, A. defines sinciput as the rearmost part of the head, comparing it to the stern or poop or a ship, getting his anatomy backward” (OA, p. 1618, nota 316); “De caligine oculorum, quartum capitulum. Accipiter si oculorum caliginem passus fuerit propter senectutem, accipe per coxas et super nares, ubi vertex fuerit, vel coniungitur aliquo anulo vel ferriculo aliquo” Gil (*De accipiter* 8.4), p. 198, l. 13-16 (f. 14r).

La primera coedura de *Dancus rex* 26 correspon a la mateixa indicació i recomana aplicar-la “sots lo lacrimal uyl” (Z¹, f. 5r^a).

<27.> <Si té les nars closes>: “Si nares clausas [ms. clausa] et obturas habet” A. | Aquest capítol correspon al capítol LXXII “Can sarron les nars d’auzel” de *Dels auzels cassadors*, vv. 2085(2089)-92.

(2/2’) Ítem: “Ítem” Z⁵; manca AHaHQL; “Si” Thomas, f. 42r^a, VB, llib. 16, cap. 71, Gil (*De accipiter* 8.4), p. 198, l. 16 (f. 14r) i AG, p. 1490, l. 3; “Se” it. LP. **NZ⁵ iguals i divergeixen dels llatins conservats.**

les: Segueix “n” supèrflua final de línia, transcrita com “.II.” LP.

si aurà les nars closes: “si aurà les nars closes” Z⁵; “Si nares clausas et obturas habet” A; “Si clausas nares habuerit” Ha; “Si nares claudantur” HQ; “Si nares claudentur” L; “Si clausas nares habuerit” Thomas, f. 42r^a, VB, llib. 16, cap. 71, Gil (*De accipiter* 8.4), p. 198, l. 16 (f. 14r) i AG, p. 1490, l. 3; “Se l’astor haverà le nare sarrate” it. LP; “S’a vostr’auzel sarron las nars” *Dels auzels cassadors*, v. 2088.

prin: “pren” Gr i Rg.

staphisagra: “stafisagria” Rg; “<estafisàgria>” Z⁵; “staphisagrium” A; “staphissangrium” Ha; “staphisagrie” HQL; “stafisagrie” Thomas, f. 42r^a; “staphisagrie” VB, llib. 16, cap. 71; “stafisagriae” AG, p. 1490, l. 4; “staphisagrium” Gil (*De accipiter* 8.4), p. 198, l. 16 (f. 14r); “stafisagria” it. LP. **Omès Z⁵.**

prin pebre e staphisagra, pica-ho e bufa la pols en les nars: “prin pebra e <estafisàgria>, pica-o e bufa [ms. pufa] les pols en les nars” Z⁵; “accipe piper et staphisagrium et tere, et eius insufla [ms. infulsa] nares” A; “accipe piper tritum et staphissangrium tere, et suffla in naribus eius” Ha; “pulverem piperis et staphisagrie inice” HQ; “pulverem staphisagrie et piperis inice” L; “accipe pulverem piperis et stafisagrie et insuffla et in naribus per parvam fistulam penne” Thomas, f. 42r^a; “accipe pulverem piperis et staphisagrie et insuffla eis in nares per quam(?) parvam fistulam penne” VB, llib. 16, cap. 71; “per fistulam parvae penna insufla in nares eius pulverem piperis et stafisagriae” AG, p. 1490, l. 3-4; “Accipe piper et staphisagrium et tere et insufla pulverem eius naribus” Gil (*De accipiter* 8.4), p. 198, l. 16-17 (f. 14r); “per fistola di piccola penna sufla in quelle polver di pevere e stafisagria” it. LP. **NZ⁵ similars, s’acosten a barreja AHa, però per lliure.** | Ítem, si aurà les nars closes, prin pebre e staphisagra, pica-ho e bufa la pols en les nars: “Ítem, si aurà les nars closes, prin pebra e <estafisàgria>, pica-o e bufa [ms. pufa] les pols en les nars” Z⁵; “Si nares clausas et obturas habet, accipe piper et staphisagrium et tere, et eius insufla [ms. infulsa] nares” A; “Si clausas nares habuerit, accipe piper tritum et staphissangrium tere, et suffla in naribus eius” Ha; “Si nares claudantur, pulverem piperis et staphisagrie inice” HQ; “Si nares claudentur, pulverem staphisagrie et piperis inice” L; “Si clausas nares habuerit, accipe pulverem piperis et stafisagrie et insuffla et in naribus per parvam fistulam penne” Thomas, f. 42r^a; “Si clausas nares habuerit: accipe pulverem piperis et staphisagrie et insuffla eis in nares per quam(?) parvam fistulam penne” VB, llib. 16, cap. 71; “Si clausas nares habuerit, per fistulam parvae penna insufla in nares eius pulverem piperis et stafisagriae” AG, p. 1490, l. 3-4; “si clausas nares habuerit. Accipe piper et staphisagrium et tere et insufla pulverem eius naribus” Gil (*De accipiter* 8.4), p. 198, l. 16-17 (f. 14r); “Se l’astor haverà le nare sarrate, per fistola di piccola penna sufla in quelle polver di pevere e stafisagria, et presto saranno aperte” it. LP.

(3/3’) pux: “e ” Z⁵; “et postea” A; “postea” Ha; “vel” HLQ; “et postea” Thomas, f. 42r^a i Gil (*De accipiter* 8.4), p. 198, l. 17 (f. 14r); “et fricabis postea” VB, llib. 16, cap. 71. **Z⁵?**

.I.: “un” Gr i LP; “vn” Rg.

de: “d” Rg.

stafisàgria: Gr reitera erròniament a continuació el canvi de foli. | *ab .I. poc de pols de sola stafisàgria*: “<amb una mica de pols d’estafisàgria únicament>” Z⁵; “de modico pulvere solius staphisagrie” A; “de modico pulvere foliorum staphisagrie” Ha; “cum solo pulvere staphisagrie” HLQ; “solo pulvere stafisagrie” Thomas, f. 42r^a; “solo pulvere stahisagrie” VB, llib. 16, cap. 71; “de modico pulvere staphisagrie” Gil (*De accipiter* 8.4), p. 198, l. 17 (f. 14r); “d’estafizagra sol un gra” *Dels auzels cassadors*, v. 2091. | *pux frega lo paladar ab .I. poc de pols de sola stafisàgria*: “e frega-li lo peladar <amb una mica de pols d’estafisàgria únicament>” Z⁵; “et postea de modico pulvere solius staphisagrie fricabis palatum ipsi” A; “postea de modico pulvere foliorum staphisagrie fricabis palatum eius” Ha; “vel cum solo pulvere staphisagrie palatum frica” HLQ; “et postea fricabis solo pulvere stafisagrie palatum [ms. patum] eius” Thomas, f. 42r^a; “et fricabis postea solo pulvere stahisagrie palatum eius” VB, llib. 16, cap. 71; “et postea de modico pulvere staphisagrie fricabis ei palatum” Gil (*De accipiter* 8.4), p. 198, l. 17-18 (f. 14r).

<28.> <Si crida massa>: manca rúbrica i divisió a A, però inicial i espai per a rúbrica a Ha; “De clamore, decimum tercium capitulum” Gil (*De accipiter* 8.13), p. 204, l. 18 (f. 15v). | Aquest capítol correspon al capítol LXIX “Cant auzel crida trop” de *Dels auzels cassadors*, vv. 2011-16.

(2/2’) Ítem, si: “Ítem, si” Z⁵; “Si” AHaHLQ, on L capítol desplaçat a Quinta particula; “Si” Thomas, f. 42r^a i VB, llib. 16, cap. 71; “Accipiter si” Gil (*De accipiter* 8.13), p. 204, l. 19 (f. 15v); “Attende autem quod si a” AG, p. 1489, l. 18 i “Si” AG, p. 1490, l. 13; “Si” *Dels auzels cassadors*, v. 2011. **NZ⁵ iguals, probablement arran de l’antecedent llatí comú, i divergents dels llatins conservats.**

cridarà: “cridarà [ms. endura] part manera” Z⁵; “ultra modum clausus fuerit” A; “ultra modum clamosus fuerit” Ha; “ultra modum clamosus sit” HLQ, on L capítol desplaçat a Quinta particula; “ultra modum clamosum fuerit” Thomas, f. 42r^a; “ultra modum clamosus fuerit” VB, llib. 16, cap. 71; “accipiter plus debito clamosus fuerit” AG, p. 1489, l. 18 i “ultra modum clamosus fuerit” AG, p. 1490, l. 13; “clamosus fuerit” Gil (*De accipiter* 8.13), p. 204, l. 19 (f. 15v); “vostr’ausels es trop cridaire, si qu’en ribeira no val gaire” *Dels auzels cassadors*, vv. 2011-12. **Z⁵ més complet però corromput (potser N ho obvia per incomprensió o corrupció a l’antecedent llatí comú).**

prin: “pren” Gr i Rg.

moriac: “morias” LP; “moriech” Z⁵; “vespertilione” A; “vespertilionem” HaHLQ, on L capítol desplaçat a Quinta particula; “vespertilionem” Thomas, f. 42r^a, VB, llib. 16, cap. 71; “vespertilione” AG, p. 1489, l. 19 i “vespertilionem” AG, p. 1490, l. 13; “vespertiliones” Gil (*De accipiter* 8.13), p. 204, l. 19-20 (f. 15v); “la soritz penada” *Dels auzels cassadors*, v. 2013.

posa’n: “posan” Gr.

dins: Segueix “lo moriech” Z⁵; manca AHaHLQ. **Z⁵ divergeix.**

dóna-li’n: “donali n” GB i FS; “donalin” Gr; “dona lui” Rg.

menjar: “meniar” LP.

sovén: “souen” GB, Gr, FS i Rg.

prin moriac he pebre trit posa’n dins, e dóna-li’n a menjar sovén e no cridarà: “prin moriech e pebra trit e possa’n dins lo moriech, e da-li’n a menjar sovén e no cridarà” Z⁵; “cum vesperitilione et pipere tritis utriusque eius os fricabis, et de illis sepe ipsum comedere” A; “accipe vesperitilionem et piper tritum intus pone, et da sibi comedere sepe, et non erit clamosus” Ha; “da ei vesperitilionem pulvere piperis superasperso [ms.

superaspersa] et inposito, et non erit clamosus” H; “da ei vespertilionem pulvere piperis superasperso et inposito, et non erit clamosus” LQ, on L capítol desplaçat a Quinta particula; “accipe vespertilionem et piper tritum intus pone et da ei comedere. [Si enim aliam avem acceperis, ad idem non oberit]” Thomas, f. 42r^a” Thomas, f. 42r^a; “accipe vespertilionem: et piper tritum intus pone et da ei commedere: [si etiam aliam avem acceperis ad idem oberit]” VB, llib. 16, cap. 71; “cibetur vespertilione pleno pipere trito” AG, p. 1489, l. 19 i “accipe vespertilionem et piper tritum intus pone et da ei comedere. [Si vespertilio non habetur, alia avia eodem modo cum pipere parata ad idem non oberit]” AG, p. 1490, l. 13-14[15]; “accipe vespertiliones et piper tritum impone et da ei sepe comedere idipsum, et sic erit non clamosus, sed remissus” Gil (*De accipiter* 8.13), p. 204, l. 19-20 (f. 15v). | *Ítem, si cridarà, prin moriac he pebre trit, posa’n dins e dóna-li’n a menjar sovén e no cridarà*: “Ítem, si cridarà [ms. endura] part manera, prin moriech e pebra trit e possa’n dins lo moriech, e da-li’n a menjar sovén e no cridarà” Z⁵; “Si ultra modum clausus fuerit, cum vespertilione et pipere tritis utriusque eius os fricabis, et de illis sepe ipsum comedere” A; “Si ultra modum clamosus fuerit, accipe vespertilionem et piper tritum intus pone, et da sibi comedere sepe, et non erit clamosus” Ha; “Si ultra modum clamosus sit, da ei vespertilionem pulvere piperis superasperso [ms. superaspersa] et inposito, et non erit clamosus” H; “Si ultra modum clamosus sit, da ei vespertilionem pulvere piperis superasperso et inposito, et non erit clamosus” LQ, on L capítol desplaçat a Quinta particula; “Si ultra modum clamosum fuerit, accipe vespertilionem et piper tritum intus pone et da ei comedere. Si enim aliam avem acceperis, ad idem non oberit” Thomas, f. 42r^a; “Si ultra modum clamosus fuerit: accipe vespertilionem: et piper tritum intus pone et da ei commedere: si etiam aliam avem acceperis ad dem oberit” VB, llib. 16, cap. 71; “Attende autem quod si accipiter plus debito clamosus fuerit, cibetur vespertilione pleno pipere trito” AG, p. 1489, l. 18-19 i “Si ultra modum clamosus fuerit, accipe vespertilionem et piper tritum intus pone et da ei comedere. Si vespertilio non habetur, alia avia eodem modo cum pipere parata ad idem non oberit” AG, p. 1490, l. 13-15; “Accipiter si clamosus fuerit, accipe vespertiliones et piper tritum impone et da ei sepe comedere idipsum, et sic erit non clamosus, sed remissus” Gil (*De accipiter* 8.13), p. 204, l. 19-20 (f. 15v).

<29.> <Si fos ovat>: “Si accipiter ovatus fuerit” A. | Aquest capítol correspon al capítol LXX “Cant auzels es ovatz” de *Dels auzels cassadors*, vv. 2017-34.

(2/2’) *Ítem*: “Ítem” Z⁵; manca AHaLQ. **NZ⁵ iguals, probablement arran de l’antecedent llatí comú, divergeixen respecte als llatins conservats.**

ovat: “o[r]uat” GB i FS. | *Ítem, si serà ovat*: “Ítem, si serà ovat” Z⁵; “Si ovatus fuerit” AHLQ; “Si avatus fuerit” Ha; corromput a “[Accipiter si clamosus fuerit] [...] Et si catarrus fuerit” Gil (*De accipiter* 8.13), p. 204, l. 20-21 (f. 15v); “Totz auzels, pueis quez es mudatz, / si trop crida, sembla ovatz” *Dels auzels cassadors*, vv. 2017-18.

cura: “cã” Rg. | *la cura*: “lo can” Gr.

d’aquell serà aytall: “d’aquel serà aytal” Z⁵; “eius talis erit” A; “talis est” Ha; manca HLQ; “hec est cura” Gil (*De accipiter* 8.13), p. 204, l. 21 (f. 15v).

mel: abans “ajes” Z⁵.

escumada: “cuyta e bé escumada [ms. escumabada]” Z⁵; “despuma” A; “Despuma” Ha; “bene dispumatum” HLQ; “dispuma” Gil (*De accipiter* 8.13), p. 204, l. 21 (f. 15v). **N versió AHa, Z⁵ per lliure però amb ‘bene’ HLQ.**

e: “et” LP.

crema: “c’ma” Rg; “ajes” Z⁵.

pel: llegiu ‘pell’; “pel” Z⁵; “pellem” AHaHLQ; “pellem” Gil (*De accipiter* 8.13), p. 204, l. 21 (f. 15v); “pel” *Dels auzels cassadors*, v. 2020.

de: “d” Rg.

volor: Segueix “crema-la [ms. e malva]” Z⁵. Z⁵ **corromput**.

torna'l: “tornal” Gr.

torna'l en pols: “fe'n pólvora” Z⁵; “in pulverem redige” AHaHLQ; “in pulverem redige” Gil (*De accipiter* 8.13), p. 204, l. 21-22 (f. 15v). **N més literal**.

-ho ensems: “-la ab la mel” Z⁵; “simul” AHa; manca HLQ; “simul” Gil (*De accipiter* 8.13), p. 204, l. 22 (f. 15v). **N més literal i versió AHa**. | *mel escumada e crema pel de voltor e torna'l en pols, e pux mescla-ho ensems*: “ajes mell cuyta e bé escumada, e ajes pel de voltor, crema-la [ms. e malva] e fe'n pólvora, e puy mezcla-la ab la mel” Z⁵; “Mel despuma et pellem vulturis combure et in pulverem redige, et deinde simul conmiscce” A; “Despuma mellis et pellem vulturis combure et in pulverem redige, et simul conmiscce” Ha; “mel bene dispumatum et pellem vulturis combure, et in pulverem redige et conmiscce” H; “mel bene dispumatum et pellem vulturis combure, et in pulverem redige et conmiscce” L, on capítol desplaçat a la quinta particula; “mel bene dispumatum et pellem vulturis combure, et in pulverem redige et conmiscce” Q; “mel dispuma et pellem vulturis combure et in pulverem redige et simul commisce” Gil (*De accipiter* 8.13), p. 204, l. 21-22 (f. 15v). Z⁵ **barreja amb la versió llatina curta**.

.I^a: “.I.” Gr; “un” LP; “vna” Rg.

sovén: “souen” GB, Gr, FS i Rg.

huyls: Segueix “si trop crida” *Dels auzels cassadors*, v. 2028. | *e ab .I^a. pena unta-li sovén los huyls*: “e ab .I^a. ploma unta-l'en los uyls sovén” Z⁵; “atque semper cum penna oculos inunge” A; manca Ha (**per salt d'igual a igual conmiscce a misce**); “et inde oculos cum penna sepe [ms. sepere] perunge” H; “et inde oculos cum penna perunge” L, on capítol desplaçat a la quinta particula; “et inde oculos cum penna sepe perunge” Q; “et cum [tunc E] penna sepe oculos perunge” Gil (*De accipiter* 8.13), p. 204, l. 22 (f. 15v). | *Ítem, si serà ovat, la cura d'aquell serà aytall: mel escumada e crema pèl de voltor e torna'l en pols, e pux mescla-ho ensems e ab .I^a. pena unta-li sovén los huyls*: “Ítem, si serà ovat, la cura d'aquel serà aytal: ajes mell cuyta e bé escumada, e ajes pel de voltor, crema-la [ms. e malva] e fe'n pólvora, e puy mezcla-la ab la mel e ab .I^a. ploma unta-l'en los uyls sovén” Z⁵; “Si ovatus fuerit, curatio eius talis erit. Mel despuma et pellem vulturis combure et in pulverem redige, et deinde simul conmiscce atque semper cum penna oculos inunge” A; “Si avatus fuerit, curatio talis est. Despuma mellis et pellem vulturis combure et in pulverem redige, et simul conmiscce” Ha, **on manca el final per salt d'igual a igual de conmiscce a misce**; “Si ovatus fuerit, mel bene dispumatum et pellem vulturis combure, et in pulverem redige et conmiscce, et inde oculos cum penna sepe [ms. sepere] perunge” H; “Si ovatus fuerit, mel bene dispumatum et pellem vulturis combure, et in pulverem redige et conmiscce, et inde oculos cum penna perunge” L, on capítol desplaçat a la quinta particula; “Si ovatus fuerit, mel bene dispumatum et pellem vulturis combure, et in pulverem redige et conmiscce, et inde oculos cum penna sepe perunge” Q; parcialment corromput “[Accipiter si clamosus fuerit] [...] Et si catarrus fuerit, hec est cura: mel dispuma et pellem vulturis combure et in pulverem redige et simul commisce et cum [tunc E] penna sepe oculos perunge” Gil (*De accipiter* 8.13), p. 204, l. 20-22 (f. 15v).

(3/3') *Ítem, a·ssò matex*: “Ítem, a·sò matex” Z⁵; “Vel” A; manca Ha per salt d'igual a igual conmiscce a misce; “Ad idem” HLQ; “Ítem” Gil (*De accipiter* 8.13), p. 204, l. 22 (f. 15v); “Contra cridar alres faretz” *Dels auzels cassadors*, v. 2029. **NZ⁵ iguals, probablement arran de l'antecedent llatí comú, i barregen HLQ i Gil**.

prin: “pren” Gr i Rg.

prin mugols d’ous: “prin muyol d’ou” Z⁵; “accipe vitellum ovi” A; manca Ha per salt d’igual a igual *conmisce* a *misce*; “ova mogioli accipe” HQ; “ova magioli accipe” L; “magitulum, id est, vitellum de ovo, accipe” Gil (*De accipiter* 8.13), p. 204, l. 22-23 (f. 15v), qui n’ofereix el sinònim, més habitual; “lo moiol d’un hueu fort batretz” *Dels auzels cassadors*, v. 2030. **El substantiu ens acosta sobretot a HLQ.**

dóna-li-ho: “donali ho” GB, FS i Rg; “dona li ho” Gr; “dóna-li-lo” LP.

menjar: “meniar” LP. | *-li-ho a menjar*: “-li’n a menjar” Z⁵; “ei ad comedendum” A; “sibi ad comedendum” Ha; manca HLQ; “sibi comedere” Gil (*De accipiter* 8.13), p. 204, l. 23 (f. 15v). **NZ⁵ barregen AHa.**

ab: Segueix “la” Z⁵.

guarir: “garit” Rg. | *e mescla ab oli, dóna-li-ho a menjar ab carn e serà guarit*: “e ab oli mescla-o, e dóna-li’n a menjar ab la carn e serà garit” Z⁵; “et cum oleo misce, et da ei ad comedendum cum carne et valebit” A; “et da sibi ad comedendum cum carne et sanabitur” Ha, on manca inici per salt d’igual a igual *conmisce* a *misce*; “et cum oleo conmisce et da cum carne, et sanabitur” H; “et cum oleo misce et da cum carne” L; “et cum oleo misce et da cum carne, et sanabitur” Q; “et cum oleo misce et da sibi comedere cum carne” Gil (*De accipiter* 8.13), p. 204, l. 23-24 (f. 15v). **NZ⁵ barregen AHa.** | *Ítem, a:ssò matex, prin mugols d’ous e mescla ab oli, dóna-li-ho a menjar ab carn e serà guarit*: “Ítem, a:ssò matex, prin muyol d’ou e ab oli mescla-o, e dóna-li’n a menjar ab la carn e serà garit” Z⁵; “Vel accipe vitellum ovi et cum oleo misce, et da ei ad comedendum cum carne et valebit” A, on manca inici per salt d’igual a igual *conmisce* a *misce*; “et da sibi ad comedendum cum carne et sanabitur” Ha; “Ad idem, ova mogioli accipe et cum oleo conmisce et da cum carne, et sanabitur” H; “Ad idem, ova magioli accipe et cum oleo misce et da cum carne” L; “Ad idem, ova mogioli accipe et cum oleo misce et da cum carne, et sanabitur” Q; “Item, magitulum, id est, vitellum de ovo, accipe et cum oleo misce et da sibi comedere cum carne” Gil (*De accipiter* 8.13), p. 204, l. 22-24 (f. 15v).

(4/3’) *Si*: “Qui” Z⁵; “Qui” AH; “Si” Ha; “Quod si” LQ; “Quod si” Thomas, f. 42r^a; “Qui” VB, llib. 16, cap. 71; “Nimius tamen clamor aut infirmitatis aut defectus ex macie, aut quia” AG, p. 1490, l. 15-16; “si” *Dels auzels cassadors*, v. 2018. **N versió Ha, Z⁵ AH.**

trop: “cep” Gr.

<*sembla que sigui ovat*>: “ovat par [ms. avat per o] que sia” Z⁵; “ovatus esse videtur” AHLQ; “videtur esse ovatus” Ha; “ovatus esse videtur” H; “ovatus et interius sepe” Thomas, f. 42r^a; “oneratus interius est sepe” VB, llib. 16, cap. 71; “ova generata in se habeat, est signum” AG, p. 1490, l. 17; “sembla ovatz” *Dels auzels cassadors*, v. 2018. | *Si trop crida, <sembla que sigui ovat>*: “Qui massa crida, ovat par [ms. avat per o] que sia” Z⁵; “Qui nimis clamat ovatus esse videtur” A; “Si nimium clamat videtur esse ovatus” Ha; “Qui [sumum cancel·lat] nimium clamat ovatus esse videtur” H; “Quod si nimium clamat ovatus esse videtur” LQ; “Qui nimium clamat ovatus et interius sepe” Thomas, f. 42r^a; “Qui nimium clamat oneratus interius est sepe” VB, llib. 16, cap. 71; “Nimius tamen clamor aut infirmitatis aut defectus ex macie, aut quia ova generata in se habeat, est signum” AG, p. 1490, l. 15-17; “si trop crida,sembla ovatz” *Dels auzels cassadors*, v. 2018. **N amb omissió i Z⁵ incompreensible sense esmenar, indici d’una dificultat de comprensió a l’antecedent llatí comú. N versió Ha, Z⁵ AH.**

<30.> <Si té ossos trencats>: “Curatio contra ossa confracta” A; “De fraccione ossium, decimum capitulum” Gil (*De accipiter* 8.10), p. 202, l. 25 (f. 15r). | Aquest capítol correspon al capítol CIV, “Cant auzel a la camba fracha”, de *Dels auzels cassadors*, vv. 3035-60.

(2/2') Si: “Ítem, si” Z⁵; “Si” **AHaHLQ**; “Accipiter si” Gil (*De accipiter* 8.10), p. 202, l. 25 (f. 15r). **Z⁵ per lliure.**

trencatz: “trencats” Z⁵; “fracta” **AHLQ**; “ficta” Ha; “fracta vel aliquid in ossibus” Gil (*De accipiter* 8.10), p. 202, l. 26 (f. 15r). | *Si aurà ossos trencatz*: “Accipiter si ossa fracta vel aliquid in ossibus passus fuerit, sive sit in cute sive in carne sive in iunctura ale” Gil (*De accipiter* 8.10), p. 202, l. 26-28 (f. 15r), on barreja amb l'inici del capítol 13A/12' de l'*Epistola*.

prin .I.: “pren vn” Rg.

trencatz, prin .I. puyn: “trencats, pren .I. puny” Gr. | *.I. puyn*: “.I. puny” Z⁵; “plenum pugnum” **AHLQ**; “plenum manipulum” Ha; “plenum potum” Gil (*De accipiter* 8.10), p. 202, l. 29 (f. 15r). **NZ⁵ iguals i divergeixen respecte als llatins conservats, acostant-se a AHLQ.**

de: “d” Rg.

lexa 'l: “lexal” Gr; “lexa-l” LP; “lexar” Rg.

conqua d'aharam: “conqua da haram” Gr; “coqua da harã” Rg; “casa d'aram” Z⁵; “vase eneo” A; “conca herea” **Ha**; “cana erea” H; “cassia ferrea” L; “cacia erea” Q; “concha enea” **Gil** (*De accipiter* 8.10), p. 202, l. 29-30 (f. 15r). **N versió Ha(Gil), Z⁵ barreja LQ.** | *lexa 'l ... d'aharam*: “en .I^a. casa d'aram bula [ms. bela]” Z⁵. | *prin .I. puyn de lavor de lin e lexa 'l bulir en conqua d'aharam*: “prin .I. puny de lavor de li e en .I^a. casa d'aram bula [ms. bela]” Z⁵; “accipe seminis lini plenum pugnum, permittit bulire diu in vase eneo” A; “accipe seminis lini plenum manipulum et permittit bulire multum in conca herea” Ha; “bulli plenum pugnum seminis lini multum in cana erea” H; “bulli plenum pugnum seminis lini multum in cassia ferrea” L; “bulli plenum pugnum seminis lini multum in cacia erea” Q; “[De fraccione ossium, decimum capitulum. Accipiter si ossa fracta vel aliquid in ossibus passus fuerit, sive sit in cute sive in carne sive in iunctura ale] [...] Item, accipe seminis lini plenum potum et fac bullire in concha enea multum” Gil (*De accipiter* 8.10), p. 202, l. 29-30 (f. 15r). **N barreja versions i Z⁵ més per lliure.**

freda: “<freda>” Z⁵; “frigidam” **AHaHLQ**; “calidam” Gil (*De accipiter* 8.10), p. 202, l. 30 (f. 15r), on barreja amb l'inici del capítol 13A/12' de l'*Epistola*.

dóna: “dona” GB, Gr, LP, FS i Rg.

aquela: “aquella” Rg.

colada: “calda” N i GB, Gr, LP, FS i Rg; “colada” Z⁵; “purgata” A; manca Ha; “colatura” **HLQ**; “calidam et cola” **Gil** (*De accipiter* 8.10), p. 202, l. 30 (f. 15r). Esmeno N d'acord amb Z⁵, els llatins conservats i el segon adjectiu del fragment de Gil, de manera que és present a tots ells, malgrat que el primer adjectiu de Gil coincideix amb N abans de l'esmena, “calidam et cola” Gil (*De accipiter* 8.10), p. 202, l. 30 (f. 15r). **Gil aplega ambdues opcions, però la primera sembla una confusió respecte a la temperatura de l'aigua segons els llatins conservats.**

del lli: “dell li” GB, Gr, FS i Rg; “dell lí” LP. | *freda e dóna aquela aygua colada del lli*: “<freda i d'aquella aigua> del lin colada” Z⁵; “frigidam, et de ipsa aqua a lino purgata” A; “frigidam, et de ipsa aqua” Ha; “frigidam, et de illa colatura” HLQ; “calidam et cola” Gil (*De accipiter* 8.10), p. 202, l. 30 (f. 15r). **NZ⁵ barregen A i HLQ.**

sovín: “souin” GB, Gr, FS i Rg; manca Z⁵. | *mullant sovín*: “menant souin” N; “muyla alí hon” Z⁵; “sepe infunde” **AHaQ**; “sepius infunde” H; “sepius unge” L; “sepe lava”

Gil (*De accipiter* 8.10), p. 202, l. 31 (f. 15r). **N corromput respecte als llatins conservats.**

dell sperver: manca Z⁵; “accipitris” **AHa**; manca HLQ; “accipitris” **Gil** (*De accipiter* 8.10), p. 202, l. 30 (f. 15r). **N versió AHa(Gil), Z⁵ HLQ.** | *pux ajusta-hy aygua freda e dóna aquella aygua colada del lli, mullant sovín los ossos trencatz dell sperver*: “Postea adde aquam calidam et cola et ossa accipitris lesa inde sepe lava” Gil (*De accipiter* 8.10), p. 202, l. 30-31 (f. 15r).

(3/3') *e*: Segueix “puys” Z⁵.

e ligua'l desús: “et ligual de sus” GB; “al igual de sus” Gr; “e ligua:l desús” LP; “& ligual de sus” FS; “& ligual dessus” Rg. | *mullant sovín los ossos trencatz dell sperver e ligua'l desús*: “muyla alí hon los ossos seran trencats e puys liga-ho desús” Z⁵; “ossa accipitris lesa sepe infunde. Vel semen lini cum melle fac bulire et ossibus lesis superliga” A; “ossa accipitris lesa sepe infunde. Item semen lini cum melle fac bulire et ossa lesa superliga” Ha; “ossa lesa sepius infunde. Item, semen lini cum melle bullitum ossibus lesis superliga” H; “ossa lesa sepius unge. Item, semen lini cum melle bullitum ossibus lesis superligetur” L; “ossa lesa sepius infunde. Item, semen lini cum melle bullitum ossibus lesis superliga” Q; “ossa accipitris lesa inde sepe lava. Item, semen lini cum melle fac bullire et ossibus lesis [eius lesis *E*] superliga” Gil (*De accipiter* 8.10), p. 202, l. 30-31 (f. 15r). **Salt d'igual a igual a lesa-lesis o a Item-et a l'antecedent llatí comú de NZ⁵ o a vel-et (degut a la confusió freqüent entre e/o a NZ⁵) o a 'ossos trencats', implicant una corrupció a l'antecedent comú o, amb major probabilitat per a les dues darreres opcions, que són còpia de traduccions catalanes prèvies; la variabilitat entre els llatins conservats m'impedeix afegir quelcom semblant a '<o/i fes bullir llavor de lli amb mel>'. | *pux ajusta-hy aygua freda e dóna aquella aygua colada del lli, mullant sovín los ossos trencatz dell sperver e ligua'l desús*: “e puys justa-hy ayga <freda i, d'aquella aigua> del lin colada, muyla alí hon los ossos seran trencats e puys liga-ho desús” Z⁵; “et posta adde aquam frigidam, et de ipsa aqua a lino purgata ossa accipitris lesa sepe infunde. Vel semen lini cum melle fac bulire et ossibus lesis superliga” A; “et posta adde aquam frigidam, et de ipsa aqua ossa accipitris lesa sepe infunde. Item semen lini cum melle fac bulire et ossa lesa superliga” Ha; “et postea adde aquam frigidam, et de illa colatura ossa lesa sepius infunde. Item, semen lini cum melle bullitum ossibus lesis superliga” H; “et postea adde aquam frigidam, et de illa colatura ossa lesa sepius unge. Item, semen lini cum melle bullitum ossibus lesis superligetur” L; “et postea adde aquam frigidam, et de illa colatura ossa lesa sepius infunde. Item, semen lini cum melle bullitum ossibus lesis superliga” Q; “Postea adde aquam calidam et cola et ossa accipitris lesa inde sepe lava. Item, semen lini cum melle fac bullire et ossibus lesis [eius lesis *E*] superliga” Gil (*De accipiter* 8.10), p. 202, l. 30-31 (f. 15r). **Salt d'igual a igual.** | *Si aurà ossos trencatz, prin .I. puyn de lavor de lin e lexa'l bulir en conqua d'aharam, pux ajusta-hy aygua freda e dóna aquella aygua colada del lli, mullant sovín los ossos trencatz dell sperver e ligua'l desús*: “Ítem, si aurà ossos trencats, prin .I. puny de lavor de li e en .I.^a casa d'aram bula [ms. bela], e puys justa-hy ayga <freda i, d'aquella aigua> del lin colada, muyla alí hon los ossos seran trencats e puys liga-ho desús” Z⁵; “Si ossa fracta habuerit, accipe seminis lini plenum pugnum, permite bulire diu in vase eneo, et posta adde aquam frigidam, et de ipsa aqua a lino purgata ossa accipitris lesa sepe infunde. Vel semen lini cum melle fac bulire et ossibus lesis superliga” A; “Si ossa ficta habuerit, accipe seminis lini plenum manipulum et permite bulire multum in conca herea, et posta adde aquam frigidam, et de ipsa aqua ossa accipitris lesa sepe infunde. Item semen lini cum melle fac bulire et ossa lesa superliga” Ha; “Si ossa fracta habuerit, bulli plenum pugnum seminis lini**

multum in cana erea, et postea adde aquam frigidam, et de illa colatura ossa lesa sepius infunde. Item, semen lini cum melle bullitum ossibus lesis superliga donec sanetur” H; “Si ossa fracta habuerit, bulli plenum pugnum seminis lini multum in cassia ferrea, et postea adde aquam frigidam, et de illa colatura ossa lesa sepius unge. Item, semen lini cum melle bullitum ossibus lesis superligetur donec sanentur” L; “Si ossa fracta habuerit, bulli plenum pugnum seminis lini multum in cacia erea, et postea adde aquam frigidam, et de illa colatura ossa lesa sepius infunde. Item, semen lini cum melle bullitum ossibus lesis superliga donec sanetur” Q; “De fraccione ossium, decimum capitulum. Accipiter si ossa fracta vel aliquid in ossibus passus fuerit, sive sit in cute sive in carne sive in iunctura ale, [...]. Item, accipe seminis lini plenum potum et fac bullire in concha enea multum. Postea adde aquam calidam et cola et ossa accipitris lesa inde sepe lava. Item, semen lini cum melle fac bullire et ossibus lesis [eius lesis *E*] superliga” Gil (*De accipiter* 8.10), p. 202, l. 25-27, 29-31 (f. 15r), on barreja amb l’inici del capítol 13A/12’ de l’*Epistola*.

fe: “fê” LP.

veus: “uegades” Gr; “vegades” Z⁵.

sans: “sant” LP. | *e fe assò tantes veus tro sia sans*: “e fe assò tantes vegades tro sia garit” Z⁵; “Totiens hoc facies donec sanus sit omnino” A; “Hoc totiens fac donec sanus fuerit” Ha; donec sanetur” HQ; “donec sanentur” L; “Et hoc tandiu facias donec sit sanatus vel curatus” Gil (*De accipiter* 8.10), p. 202, l. 31-32 (f. 15r). **Versió Ha(A), amb N més dependent del llatí.**

(4) *Ítem, a assò*: “Ítem, a·ssò matex” Z⁵; “Item” A; “Item ad idem” Ha; manca sotscapítol HLQ; “Item” Gil (*De accipiter* 8.10), p. 204, l. 1 (f. 15r).

tymia<ma>: “rymia” N; “tymia” GB, Gr, FS i Rg; “rýmia” LP. Apunto, però, “sulphur tybabarum, tibapirum, citrinum” Willem F. Daems, *Nomina Simplicium Medicinarum* ..., Leiden-New York-Köln, E.J. Brill, 1993, n° 448. | *soffre, tymia<ma>*: “soffre, rymia” N; “soffre [ms. leffre], timiama” Z⁴; “so<ffre, timiama> [ms. de]” Z⁵; “sulphur” A; “sulfur cimiamia” Ha; manca sotscapítol HLQ; “sulphur, timiama” Gil (*De accipiter* 8.10), p. 204, l. 1 (f. 15r); “Ensens, solfre” *Dels auzels cassadors*, v. 3051. **Z⁵ corromput, N versió Ha(Gil)**. Segons el DCVB, timiama és pres del llatí thymiama (< gr. θυμίαμα), ‘encens’, nou indicati d’un possible antecedent grec.

a ... e.: “[si] a assò soffre rýmia, [prin] e” LP. | *soffre, tymia<ma> e*: “prin so<ffre, timiama> [ms. de]” Z⁵.

consolda: Segueix “, que és dita oreylina, e” Z⁵, manca AHa; manca sotscapítol HLQ; manca Gil (*De accipiter* 8.10), p. 204, l. 1 (f. 15r). **Z⁵ per lliure.**

dóna: “dona” GB, Gr, FS i Rg; “da [ms. de]” Z⁵; “des” A; “da” Ha; manca sotscapítol HLQ; “dabis” Gil (*De accipiter* 8.10), p. 204, l. 2 (f. 15r).

d’aquest li dóna cascun per si: “e d’aquestes coses da [ms. de] cadauna per si” Z⁵; “istorum unumquemque des simul ei vel per se” A; “istorum unumquemque da per se” Ha; manca sotscapítol HLQ; “Et unumquodque istorum dabis per se solummodo” Gil (*De accipiter* 8.10), p. 204, l. 1-2 (f. 15r).

(5) *posa’l*: “posal” Gr; “posa·l” LP.

les: “los” LP.

les sopes: “la carn” Z⁵; “offas id est in pillulas” A; “offas” Ha; manca sotscapítol HLQ; “offis” Gil (*De accipiter* 8.10), p. 204, l. 2 (f. 15r). **Donada la consistència en aquesta divergència entre les NZ⁵ i les diferents versions llatines a 21(8/5’), 30(5), 32(2/2’), 44(3/3’) i 45(2/2’), no esmenen “sopes” N ni “carn” Z⁵ a “offes”. NZ⁵ divergeixen entre si i respecte als llatins conservats.**

*e posa'l en les sopes d'aquell diligentment: "picat diligentment en la carn" Z⁵; "et diligenter curat, et in offas id est in pillulas formari facias" A; "et diligenter teras, et in offas teras" Ha; manca sotscapítol HLQ; "Et bene teras et cum offis misce foras" Gil (*De accipiter* 8.10), p. 204, l. 2 (f. 15r). **NZ⁵ divergeixen entre si i amb trets comuns amb Ha (en especial Z⁵).** | Ítem, a assò, soffre, tymia<ma> e ferre limat e consolda, d'aquest li dona cascun per si e posa'l en les sopes d'aquell diligentment: "Ítem, a:ssò matex, prin so<ffre, timiama> [ms. de], ferra limat e consolda, que és dita oreylina, e d'aquestes coses da [ms. de] cadauna per si picat diligentment en la carn" Z⁵; "Item, sulphur et ferrum limatum et consolidam, istorum unumquemque des simul ei vel per se et diligenter curat, et in offas id est in pillulas formari facias" A; "Item ad idem, sulfur cimiana et ferrum limatum et consolidam, istorum unumquemque da per se et diligenter teras, et in offas teras" Ha; manca sotscapítol HLQ; "Item, sulphur, timiama et ferrum limarum et consolidam. Et unumquodque istorum dabis per se solummodo. Et bene teras et cum offis misce foras" Gil (*De accipiter* 8.10), p. 204, l. 1-2 (f. 15r); "Ensens, solfre e fer limat / e consolda que nais en prat, / c'om met en banh per rompedura / e fai carn penre per natura, / trusaretz, cascuna per se, / e cascun jorn donaretz ne / a vostr'auzel; e be-us sovenha / que ges aiso ensems no-s tenha: si com es en per si trusat / deu esser en per se donat" *Dels auzels cassadors*, vv. 3051-60. *menjar*: "meniar" LP. | *e axí lo li donaràs a menjar*: "e axí l'en daràs a menjar" Z⁵; "et sic ad comedendum dabis" A; "et sic dabis" Ha; manca sotscapítol HLQ; "et da ei ad comedendum" Gil (*De accipiter* 8.10), p. 204, l. 2-3 (f. 15r).*

.I.: "vn" Rg.

mas ..., *mas*: "Mas no tot en .j. dia: mas" GB.

fe: "fê" LP.

.I^a.: ".I." Gr; "una" LP; "vna" Rg.

mas no tot en .I. dia, mas per cascun dia li fe dar .I^a. cura: "mas no tot en un dia, mas per cascun dia una cura li fe donar" Z⁵; "et non sub uno die, sed per singulos dies unamquamque curam per se facere debes" A; "non tamen uno die, sed per singulos dies unamquamque curam per se facias" **Ha**; manca sotscapítol HLQ; "Sed non simul uno die, sed per singulos dies unamquamque curam [cura B] per se dari vel fieri facias" **Gil** (*De accipiter* 8.10), p. 204, l. 3-4 (f. 15v). **NZ⁵ iguals i divergeixen respecte als llatins conservats, acostant-se a AHa(Gil).**

<31.> <A porgar el cap>: "Ad capum purgandum" A.

(2/2') *cap*: "cervel" Z⁵; "caput" **AHaHLQ**. **N més acurat en la traducció.** | Ítem, a porgar lo cap: "Ítem, a porgar lo cervel" Z⁵; "Ad caput purgandum" **AHQ**; "Ad purgandum caput" Ha; "Ítem ad caput purgandum" **L**; "Ad purgandum caput accipitris, cum patitur tescam capitis, [...]. Ítem, ad malum capitis, [...]. Ítem" Gil (*De accipiter* 8.1), p. 194, l. 14, 18-19, 24, 31-33 (f. 13rv)" Gil (*De accipiter* 8.1), p. 194, l. 14, 24, 31 (f. 13rv).

.II.: ".I<I>." Z⁵; "duo" **AHa**; "tria" HLQ; "tria" Gil (*De accipiter* 8.1), p. 194, l. 31 (f. 13v).

de sement: "<de sament>" Z⁵; "semen" A; "de semine" **Ha**; "seminis" HLQ; manca Gil (*De accipiter* 8.1), p. 194, l. 31 (f. 13rv). **N més acurat.**

d'estafisagra: "de stafisagra" GB, FS i LP; "de stafisagra" Rg; "de cafisagra" Z⁵; "staphisagrie" **AHLQ**; "staffisagie" **Ha**; "staphisagrie [staphisagricas E]" **Gil** (*De accipiter* 8.1), p. 194, l. 31 (f. 13v). **N meés acurat.**

destemprada: “ajes e pica’ls e” Z⁵; “distempera” AHaHLQ; “et distempera” Gil (*De accipiter* 8.1), p. 194, l. 31 (f. 13v). **Z⁵ per lliure.**

de ènula: “d’ènula” GB i FS; “d’euula” Gr; “d’ enula” Rg; “d’ènula [ms. d’ mela]” Z⁵; “enule” AHaHLQ; “enule” Gil (*De accipiter* 8.1), p. 194, l. 32 (f. 13v). **Z⁵ corromput.** | *II. grans de sement d’estafisagra destemprada ab suc de ènula*: “.I<I>. grans <de sament> de cafisaga ajès e pica’ls e ab such d’ènula [ms. d’ mela]” Z⁵; “semen staphisagrie grana duo cum succo enule distempera” A; “de semine staffisagie grana duo distempera cum succo enule” Ha; “seminis staphisagrie grana tria distempera cum succo enule” HLQ; “accipe staphisagrie [staphisagricas E] tria grana et distempera cum succo enule” Gil (*De accipiter* 8.1), p. 194, l. 31-32 (f. 13v). | Segueix “e quant ho auràs mesclat” Z⁵, manca AHaHLQ; manca Gil (*De accipiter* 8.1), p. 194, l. 32 (f. 13v). **Z⁵ per lliure.**

d’él: “d el” GB i FS; “d’el” LP; “del” Gr i Rg.

.I^a: “.I.” Gr; “una” LP; “vna” Rg.

mit en la boca d’él .I^a ploma: “prin .I^a ploma e” Z⁵. **Malgrat que hi manca <mit-li a la boca> Z⁵, no ho afegeixo perquè el traductor podria sobreentendre-ho pel “paladar” posterior.**

de assò: “d’asso” GB, Gr, FS i Rg.

muyllada: “mullada” Gr.

e frega-lo-li’n <el paladar>: “et frega lo li n” GB; “e frega lo li” Gr; “& frega lo li n” FS; “& frega lo lui” Rg; “e unta-l’en lo paladar” Z⁵; “et palatum penna facias inde madefacta diu fricabis” A; “et palatum cum penna inde madefacta frequenter fricabis” Ha; “et palatum cum penna inde madefacta frica” HL; “et palatum cum penna inde madefactam fricando” Q; “et paulatim cum penna madefacta fricabis” Gil (*De accipiter* 8.1), p. 194, l. 32-33 (f. 13v), amb possible error.

sovén: “souen” GB, Gr, FS i Rg; “sovén” Z⁵; “diu” A; “frequenter” Ha; manca HLQ; “paulatim” Gil (*De accipiter* 8.1), p. 194, l. 32 (f. 13v), amb possible error. | Segueix “en dejú” Z⁵, desplaçat al sotscapítol posterior N, AHaHLQ i Gil (*De accipiter* 8.1), p. 194, l. 33 (f. 13v). **Z⁵ per lliure.**

decorre: “decorr e” Gr. | *li decorre*: “li n’isque” Z⁵; “percurrant” A; “decurrat” HaHLQ; “discurrat” Gil (*De accipiter* 8.1), p. 194, l. 33 (f. 13v). **N més acurat.** | *mit en la boca d’él .I^a ploma de assò muyllada e frega-lo-li’n <el paladar> sovén tro per les nars li decorre*: “prin .I^a ploma e muylla-la en alò, e unta-l’en lo paladar sovén en dejú tant entrò que li n’isque per les nars” Z⁵; “et in ore eius mitte, et palatum penna facias inde madefacta diu fricabis donec nares percurrant” A; “et in ore eius mitte, et palatum cum penna inde madefacta frequenter fricabis donec per nares decurrat” Ha; “et in os eius mitte, et palatum cum penna inde madefacta frica, donec per nares decurrat” HL; “et in os eius mitte, et palatum cum penna inde madefactam fricando nec per nares decurrat” Q; “in eius ore mitte et paulatim cum penna madefacta fricabis donec per nares discurrat” Gil (*De accipiter* 8.1), p. 194, l. 32-33 (f. 13v). **N més acurat que Z⁵, s’acosta a Ha dels llatins conservats, però sintaxi alterada; Z⁵ més lliure.** | *Ítem, a porgar lo cap, .II. grans de sement d’estafisagra destemprada ab suc de ènula; mit en la boca d’él .I^a ploma de assò muyllada e frega-lo-li’n <el paladar> sovén tro per les nars li decorre*: “Ítem, a porgar lo cervel, .I<I>. grans <de sament> de cafisaga ajès e pica’ls e ab such d’ènula [ms. d’ mela], e quant ho auràs mesclat, prin .I^a ploma e muylla-la en alò, e unta-l’en lo paladar sovén en dejú tant entrò que li n’isque per les nars” Z⁵; “Ad caput purgandum, semen staphisagrie grana duo cum succo enule distempera, et in ore eius mitte, et palatum penna facias inde madefacta diu fricabis donec nares percurrant” A; “Ad purgandum caput, de semine staffisagie grana duo distempera cum succo enule, et in ore eius mitte, et palatum cum penna inde madefacta

frequenter fricabis donec per nares decurrat” Ha; “Ad caput purgandum, seminis staphisagrie grana tria distempera cum succo enule, et in os eius mitte, et palatum cum penna inde madefacta frica, donec per nares decurrat” H; “Item ad caput purgandum, seminis staphisagrie grana tria distempera cum succo enule, et in os eius mitte, et palatum cum penna inde madefacta frica, donec per nares decurrat” L; “Ad caput purgandum, seminis staphisagrie grana tria distempera cum succo enule, et in os eius mitte, et palatum cum penna inde madefactam fricando nec per nares decurrat” Q; “Ad purgandum caput accipitris, cum patitur tescam capitis, [...]. [...] Item, ad malum capitis, [...]. Item, accipe staphisagrie [staphisagricas E] tria grana et distempera cum succo enule et in eius ore mitte et paulatim cum penna madefacta fricabis donec per nares discurrat” Gil (*De accipiter* 8.1), p. 194, l. 14, 24, 31-33 (f. 13rv).

(3/3') *dejun*: “de iun” Gr.

e fe-lo seer dejun al sol: “e”, però “en dejú” desplaçat a sotscapítol anterior Z⁵; “Ad solem interdum ieiunum sedere facias” A; “et ieiunum ad solem facias sedere” Ha; “et ieiunum ad solem ponas” HL; “et ieiunum ad solem ponis” Q; “postmodum pone ad clarum solem et fortem. Et tandiu ibi sedeat [...]. [...] et ad solem ieiunus diu stare permittite” Gil (*De accipiter* 8.1), p. 194, l. 18, 33 (f. 13rv). **Z⁵ per lliure.**

con: “com” LP.

<*decorregut*>: “decorregut” Z⁵.

d'ell per la boca: “de la porga” Z⁵. | *e con serà <decorregut> lo decorriment d'ell per la boca*: “e con serà decorregut lo decorriment de la porga” Z⁵; “et cum cessaverit” A; “et cum cessaverit ad purgaticem” Ha; “et cum cessaverit purgatio” HLQ; potser “quousque materia illa capitis defluat et purgetur” Gil (*De accipiter* 8.1), p. 194, l. 18 (f. 13r). **NZ⁵ similars i divergeixen dels llatins conservats, acostant-se a Ha.**

tèbea: “tèbea” Z⁵; manca AQ; “tepidam” HaHL; manca Gil (*De accipiter* 8.1), p. 194, l. 19, 33 (f. 13rv).

gita aygua tèbea sobre aquell: “gita aygua tèbea sobre aquell” Z⁵; “aquam desuper fundas et laves” A; “aquam tepidam super eum infundas” Ha; “aquam tepidam superfunde” H; “aquam tepidam super infunde” L; manca Q; manca Gil (*De accipiter* 8.1), p. 194, l. 19, 33 (f. 13rv). | *e fe-lo seer dejun al sol, e con serà <decorregut> lo decorriment d'ell per la boca, gita aygua tèbea sobre aquell*: “e con serà decorregut lo decorriment de la porga, gita aygua tèbea sobre aquell” Z⁵; “Ad solem interdum ieiunum sedere facias, et cum cessaverit aquam desuper fundas et laves” A; “et ieiunum ad solem facias sedere, et cum cessaverit ad purgaticem aquam tepidam super eum infundas” Ha; “et ieiunum ad solem ponas, et cum cessaverit purgatio, aquam tepidam superfunde” H; “et ieiunum ad solem ponas, et cum cessaverit purgatio, aquam tepidam super infunde” L; “et ieiunum ad solem ponis, et cum cessaverit purgatio” Q; “postmodum pone ad clarum solem et fortem. Et tandiu ibi sedeat quousque materia illa capitis defluat et purgetur. [...] et ad solem ieiunus diu stare permittite” Gil (*De accipiter* 8.1), p. 194, l. 18-19, 33 (f. 13rv). | *Ítem, a porgar lo cap, ... gita aygua tèbea sobre aquell*: “Ad purgandum caput accipitris, cum patitur tescam capitis, [...], postmodum pone ad clarum solem et fortem. Et tandiu ibi sedeat quousque materia illa capitis defluat et purgetur. [...] Item, ad malum capitis, [...]. Item, accipe staphisagrie [staphisagricas E] tria grana et distempera cum succo enule et in eius ore mitte et paulatim cum penna madefacta fricabis donec per nares discurrat, et ad solem ieiunus diu stare permittite” Gil (*De accipiter* 8.1), p. 194, l. 14, 18-19, 24, 31-33 (f. 13rv).

<32.> <*Quan té mal al fel*>: “Quando felle laborat” A; “De labore fellis, duodecimum capitulum” Gil (*De accipiter* 8.12), p. 204, l. 13 (f. 15v). | Els sotscapítols 2/2'-3'

corresponen al capítol XCI de *Dels auzels cassadors*, “Cant auzel a felige”, vv. 2711-18 i el sotscapítol 3/3’ al capítol XCI, vv. 2669-72, o bé, amb menor probabilitat, al capítol XCII, “Cant auzel a fileira”, vv. 2723-27.

(2/2’)

Ítem: “Ítem” Z⁵; manca AHaHQ; manca capítol L. **NZ⁵ iguals i divergeixen respecte als llatins conservats.**

con: “com” LP.

con ha mal al fel: “quant ha mal de fel” Z⁵; “Quando felle laborat” AHaH; manca capítol L; manca Q; “Si felle laborat” Thomas, f. 42r^b i VB, llib. 16, cap. 71; “Si felle laborat **quam infirmitatem felleram supra vocavimus**” AG, p. 1491, l. 1; “Accipiter si cum felle labore” Gil (*De accipiter* 8.12), p. 204, l. 14 (f. 15v); “A mal di felle, qual domandamo fellera” it. LP.

de: “d” Rg. | *al ... de*: “de fel, pica [ms. prin]” Z⁵. | *pica de*: “pica [ms. prin]” Z⁵; “teres” A; “tere” Ha; “tritum” HQ; manca capítol L; “pulverem” Thomas, f. 42r^b i AG, p. 1491, l. 1; “teras” Gil (*De accipiter* 8.12), p. 204, l. 14 (f. 15v); “farne polver” it. LP.

dóna-li’n: “donali n” GB i FS; “donalin” Gr; “dona lui” Rg.

dóna-li’n en sopes: “en la carn da-li-ho a menjar” Z⁵. **Donada la consistència en aquesta divergència entre NZ⁵ i les diferents versions llatines a 21(8/5’), 30(5), 32(2/2’), 44(3/3’) i 45(2/2’), no esmenem “sopes” N ni “carn” Z⁵ a “offes”. És possible que calgui pensar en ‘patellata’ com a antecedent de ‘sopes’ i en ‘cibum’ per a ‘carn’.** | *pica de la flor dell saltze e dóna-li’n en sopes*: “pica [ms. prin] la flor del saltze e en la carn da-li-ho a menjar” Z⁵; “floreem salicum teres et offis ei dabis” A; “floreem salcis tere et in offas ei dabis” Ha; “floreem salicis in offis tritum da” H; manca capítol L; “floreem salicis tritum da” Q; “pulverem florum salicis asperge cibum eius” Thomas, f. 42r^b; “pulverem florum salicis sparge super cibum eius” VB, llib. 16, cap. 71; “pulverem florum salicis sive gemmarum salicis sparge super cibum eius” AG, p. 1491, l. 2; “floreem salutis [facilis B] teras et cum offis pulverem illum ei dabis” Gil (*De accipiter* 8.12), p. 204, l. 14-15 (f. 15v); “he util medicina pigliar el fior o gemma di salice e farne polver, e sparger el cibo di quello” it. LP. **NZ⁵ divergeixen i s’acosten a Ha de les conservades.** | *Ítem, con ha mal al fel, pica de la flor dell saltze e dóna-li’n en sopes*: “Ítem, quant ha mal de fel, pica [ms. prin] la flor del saltze e en la carn da-li-ho a menjar” Z⁵; “Quando felle laborat, floreem salicum teres et offis ei dabis” A; “Quando felle laborat, floreem salcis tere et in offas ei dabis” Ha; “Quando felle laborat, floreem salicis in offis tritum da” H; manca capítol L; “floreem salicis tritum da” Q; “Si felle laborat, pulverem florum salicis asperge cibum eius” Thomas, f. 42r^b; “Si felle laborat: pulverem florum salicis sparge super cibum eius” VB, llib. 16, cap. 71; “Si felle laborat quam infirmitatem felleram supra vocavimus, pulverem florum salicis sive gemmarum salicis sparge super cibum eius” AG, p. 1491, l. 1-2; “Accipiter si cum felle labore, floreem salutis [facilis B] teras et cum offis pulverem illum ei dabis” Gil (*De accipiter* 8.12), p. 204, l. 14-15 (f. 15v); “A mal di felle, qual domandamo “fellera”, he util medicina pigliar el fior o gemma di salice e farne polver, e sparger el cibo di quello” it. LP.

(2/3’) *o*: “e” Z⁵; “et” A; “vel” Ha; manca HQ; manca capítol L; “vel eandem medicinam [medicina B], et” Gil (*De accipiter* 8.12), p. 204, l. 15 (f. 15v). **N versió Ha, Z⁵ A.**

o fe: “Item,” LP.

fe aquella medicina: “fe aquella medicina” Z⁵; “eandem curam exhibeat” A; “eandem medicinas facies” Ha; “Medicina etiam qui fit” HQ; manca capítol L; “eandem

medicinam [medicina B], et facias eciam illam [illa B]” Gil (*De accipiter* 8.12), p. 204, l. 15 (f. 15v).

que avem: “qe hauem” Gr.

avem dita a la set toladora: “és feta al tolra la set” Z⁵. **Curiosament, aquesta apareix més tard**, però no a *Dels auzels cassadors*, on l’ordre d’exposició segueix l’establert en aquesta frase, és a dir, abans. | *que avem dita a la set toladora*: “que és feta al tolra la set” Z⁵; “que habetur inferius ad sitim extinguendam” A; “quia ad sitim extinguendam” Ha; “qui fit contra sitim valet cum felle laborat” HQ; manca capítol L; “que habetur ad sitim extinguendam” Gil (*De accipiter* 8.12), p. 204, l. 15-16 (f. 15v). **NZ⁵ divergeixen, N potser Gil, Z⁵ parcial amb HQ.** | *o fe aquella medicina que avem dita a la set toladora*: “e fe aquella medicina que és feta al tolra la set” Z⁵; “et eandem curam exhibeat que habetur inferius ad sitim extinguendam” A; “vel eandem medicinas facies quia ad sitim extinguendam” Ha; “Medicina etiam qui fit contra sitim valet cum felle laborat” HQ; manca capítol L; “vel eandem medicinam [medicina B], et facias eciam illam [illa B] que habetur ad sitim extinguendam” Gil (*De accipiter* 8.12), p. 204, l. 15-16 (f. 15v). **NZ⁵ divergeixen i barregen versions.**

(3/3’) à: interliniada N; “a” GB, FS i Rg; “[à]” LP. | *Si à*: “Sia” Gr.

Si à mal de fel: “Si ha mal de fel” Z⁵; “Felle si laborat” A; “Si felle si laborat” Ha; “cum felle laborat” HQ; manca capítol L; “Item, si laboret felle” Gil (*De accipiter* 8.12), p. 204, l. 16 (f. 15v).

fel, en: “fel en” GB, FS i Rg.

e: “o” N i GB, Gr, LP, FS i Rg; “e” Z⁵; “et” AHa; “,” HQ; manca capítol L; “et” Gil (*De accipiter* 8.12), p. 204, l. 16 (f. 15v).

que: “qe” Gr.

rallus: “rallat” Gr. | *par que sia rallus*: “par que sia rallus” Z⁵; “vulnus esse videtur [ms. medetur]” A; “vulnus esse videtur” HaHQ; manca capítol L; “tunc vulnus videtur esse” Gil (*De accipiter* 8.12), p. 204, l. 16-17 (f. 15v); podria correspondre a “desco[115]loren” F, f. 114v-115. **Tots els llatins remetent a ferit, però Dels auzels cassadors sembla contemplar les possibilitats d’esgrogueït o descolorit, tal com tradueix F. A més, el DCVB recull ‘rajol’ com a porció de pell envermellida pel rubor i ‘raja’ com a ràbia, la qual podria relacionar-se amb el comportament agressiu de l’ocell colèric arran d’una afecció hepàtica segons la doctrina mèdica hipocraticogalènica.** | *Si à mal de fel, en los peus e en lo bec e en les nars par que sia rallus*: “Si ha mal de fel, en los peus e en lo bech e en lo nas par que sia rallus” Z⁵; “Felle si laborat, et pedibus et rostro et naribus vulnus esse videtur [ms. medetur]” A; “Si felle si laborat, ex pedibus et rostra et naribus vulnus esse videtur” Ha; “cum felle laborat, et pedibus, rostro et naribus [ms. maribus] vulnus esse videtur” H; manca capítol L; “cum felle laborat, et pedibus, rostro et naribus vulnus esse videtur” Q; “Item, si laboret felle, pedibus et rostro et naribus, tunc vulnus videtur esse” Gil (*De accipiter* 8.12), p. 204, l. 16-17 (f. 15v); “Si vostr’ auzels feliges pren, / fort li sera de leu parven, / car sel mals lo bec groguezis / e·ls pes” *Dels auzels cassadors*, vv. 2669-72 i, amb menor probabilitat, “Autre mals es c’a nom fileira / e fai ausel d’aital manera / que·ls pes e·l bec li torna blaus / e·ls hueills fers e trebols e caus, / e tals que semblon mala re” vv. 2723-27. Cfr. F, cap. VII, f. 114v-115.

<33.> <A tolre set>: “Contra sitim” A; “De siti, undecimum capitulum” Gil (*De accipiter* 8.11), p. 204, l. 5 (f. 15v). | Aquest capítol correspon al capítol LXXXIX, “Cant ausel a gran set”, de *Dels auzels cassadors*, vv. 2619-48. | De probable afinitat

amb “A tore la sete” GRMEK, italià, 1433/37, ms. sec. XVI i it.sett., id., ms. primera meitat sec. XVI. | Els sotscapítols 2/2’-3/3’ poden relacionar-se amb “El viii^o [capítol es de toller la sset]. Pora toller la set conviene que tomen el levístico et el apio et las berças et la foja del aneldo et la simiente del finojo et cuegan todas estas cosas egualmiente en vino et mézclenlas bien, et quando fuere frío, déngelo a beber” *Gerardo* (Maler) VIII, f. 152v on FRADEJAS (1985b, p. 41, n. 32, amb bona part ja a Maler) *Dels auzels cassadors* 2620-2635; *Phisica* 12; *Livro XII*; *Mynsinger* II, V.

(2/2’) *Ítem*: “Ítem” Z⁵; manca AHaHQ; manca capítol L. **NZ⁵ iguals, probablement arran de l’antecedent llatí comú, i divergeixen dels llatins conservats.**

a tolra set: “a tollra set” Z⁵; “Ad sitim extinguentam” A; “Ad sitim exigendam” Ha; “Contra sitim” HQ; manca capítol L; “Si valde sitit” Thomas, f. 42r^b i VB, llib. 16, cap. 71; “Si autem valde sitit” AG, p. 1490, l. 40; “Achade che alcuna volta haverà grande site. In remedio di questa” it. LP.

prin: “pren” Gr i Rg; “prin” Z⁵; manca AHaHQ; manca capítol L; “accipe [ms. acce]” Thomas, f. 42r^b; “accipe” VB, llib. 16, cap. 71, Gil (*De accipiter* 8.11), p. 204, l. 6 (f. 15v) i AG, p. 1490, l. 40; “piglia” it. LP. **NZ⁵ iguals i només amb correspondència als enciclopedistes.**

livístic: “liujstic” GB i FS; “li ujstic” Rg; “livjstic” LP.

livístic, api: “l<i>visticum, ap<i>um [ms. luisteūtum, apum]” Z⁵; “levisticum, apium” AHa; “levissicum, apium” HQ; manca capítol L; “levisticum et apium” Gil (*De accipiter* 8.11), p. 204, l. 6 (f. 15v); “pulverem caulis levistici” Thomas, f. 42r^b i VB, llib. 16, cap. 71; “pulverem caulis, livistici” AG, p. 1490, l. 40; “polver caulis livistici” it. LP.

de: “d” Rg.

de anet: “d’anet” GB, FS i Rg; “d’ auet” Gr. | *canes de anet*: “<canes> d’anet [ms. dauet]” Z⁵, amb espai anterior en blanc; “aneti” A; “de aneto” Ha; “cannas de aneto” HQ; manca capítol L; “et cannas de aneto” Gil (*De accipiter* 8.11), p. 204, l. 7 (f. 15v); “et canne de aneto” Thomas, f. 42r^b i VB, llib. 16, cap. 71; “et cannae de aneto” AG, p. 1490, l. 40-41; “la canna [ms. carne] de aneto” it. LP.

fenoy: “fenoy” Rg; “fen<oi>” Z⁵. **N més acurat.**

coriandre: “<coriandre>” Z⁵, **on possible salt d’igual a igual del co– de ‘coriandre’ al de ‘cou’, tot i que també manca a Thomas i AG**; “coriandri” AH; “coriandrum” HaQ; manca capítol L; “coriandrum;” Gil (*De accipiter* 8.11), p. 204, l. 7 (f. 15v); manca Thomas, f. 42r^b, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1490, l. 41; manca it. LP. | *prin livístic, api, fuyles de col veyles, canes de anet, fenoy, coriandre*: “prin l<i>visticum, ap<i>um [ms. luisteūtum, apum] e fuyles de cols veyles, <canes> d’anet, fen<oi>, coriandre” Z⁵; “levisticum, apium, folia caulis veteris, aneti, feniculi, coriandri” A; “levisticum, apium, folia caulis veteris, de aneto, feniculum, coriandrum” Ha; “levissicum, apium, folia culis veteris, cannas de aneto, feniculi, coriandri” H; manca capítol L; “levissicum, apium, folia culis veteris, cannas de aneto, feniculum, coriandrum” Q; “accipe levisticum et apium et folia caulis veteris et cannas de aneto, feniculum, coriandrum” Gil (*De accipiter* 8.11), p. 204, l. 6-7 (f. 15v); “accipe [ms. acce] pulverem caulis levistici et canne de aneto et feniculi” Thomas, f. 42r^b; “accipe pulverem caulis levistici et canne de aneto et feniculi” VB, llib. 16, cap. 71; “accipe pulverem caulis, livistici et cannae de aneto et feniculo” AG, p. 1490, l. 40-41; “piglia polver caulis livistici e la canna [ms. carne] de aneto e fenochio” it. LP. **NZ⁵ barregen els llatins conservats, inici AHa i després HQ; igual Gil.**

cou: “cou-ho” Z⁵; “coqui facias” A; “coque” **Ha**; “coquas” HQ; manca capítol L; “decoque” Gil (*De accipiter* 8.11), p. 204, l. 8 (f. 15v); “coque” Thomas, f. 42r^b, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1490, l. 41; “coze” it. LP.

ensem: “ensemps” Z⁵; “simul” **AHa**; manca HQ; manca capítol L; “simul” Gil (*De accipiter* 8.11), p. 204, l. 7 (f. 15v); manca Thomas, f. 42r^b, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1490, l. 41.

o: “o [ms. e]” Z⁵; “vel” **AHaHQ**; manca capítol L; **però** “et” Gil (*De accipiter* 8.11), p. 204, l. 7 (f. 15v); manca Thomas, f. 42r^b, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1490, l. 41. **N més acurats segons els llatins conservats.**

o en: “oen” Gr.

.I.: “vn” Rg.

de: “d” Rg.

mesclat .I. cuyler de mel: “e mescla-hy una cuylerada de mell” Z⁵; “et mellis coclear unum misceatur” A; “et unum cloquearium mellis ibi conmiscet” **Ha**; “et mellis cum cloquearium .i. conmiscet” H; manca capítol L; “et mellis coclearium .i. conmiscet” Q; “et de melle coclearium unum [vinum E] ibi commisceas cum predicto” Gil (*De accipiter* 8.11), p. 204, l. 8 (f. 15v); “et conmiscet coclear melle” Thomas, f. 42r^b; “et conmiscet coclear mellis” VB, llib. 16, cap. 71; “et commisce cum hoc coclear eunum mellis” AG, p. 1490, l. 41-42; “meseda insieme un cugiario di melle” it. LP. **Verb més proper A, Z⁵ versió Ha (ibi).** | *Ítem, a tolra set, prin livístic, api, fuyles de col veyles, canes de anet, fenoy, coriandre, e cou ensem en vin o en aygua, mesclat .I. cuyler de mel*: “Ítem, a tollra set, prin *l<i>visticum, ap<i>um* [ms. luisteūtum, apum] e fuyles de cols veyles, <canes> d’anet, fen<oi, coriandre> e cou-ho ensem ab vi o [ms. e] ab ayga e mescla-hy una cuylerada de mell” Z⁵; “Ad sitim extingendam, levisticum, apium, folia caulis veteris, aneti, feniculi, coriandri simul cum vino vel aqua coqui facias et mellis coclear unum misceatur” A; “Ad sitim exigendam, levisticum, apium, folia caulis veteris, de aneto, feniculum, coriandrum simul cum vino vel aqua coque et unum cloquearium mellis ibi conmiscet” **Ha**; “Contra sitim, levissicum, apium, folia culis veteris, cannas de aneto, feniculi, coriandri, cum vino vel aqua coquas, et mellis cum cloquearium .i. conmiscet” H; manca capítol L; “Contra sitim, levissicum, apium, folia culis veteris, cannas de aneto, feniculum, coriandrum, cum vino vel aqua coquas, et mellis coclearium .i. conmiscet” Q; “Accipiter si sitim passus fuerit, accipe levisticum et apium et folia caulis veteris et cannas de aneto, feniculum, coriandrum; simul cum vino et aqua decoque, et de melle coclearium unum [vinum E] ibi commisceas cum predicto” Gil (*De accipiter* 8.11), p. 204, l. 6-8 (f. 15v); “Si valde sitit, accipe [ms. acce] pulverem caulis levistici et canne de aneto et feniculi et coque cum vino et conmiscet coclear melle” Thomas, f. 42r^b; “Si valde sitit accipe pulverem caulis levistici et canne de aneto et feniculi et coque cum vino et conmiscet coclear mellis” VB, llib. 16, cap. 71; “Si autem valde sitit, accipe pulverem caulis, livistici et cannae de aneto et feniculo et coque cum vino et commisce cum hoc coclear eunum mellis” AG, p. 1490, l. 40-42; “Achade che alcuna volta haverà grande site. In remedio di questa, piglia polver caulis livistici e la canna [ms. carne] de aneto e fenochio, e coze con vino, e meseda insieme un cugiario di melle” it. LP.

(3/3’).*I.*: “vn” Rg.

lançol: “lansol” Z⁵; “lintheolum” **AH**; “pannum” **Ha**; manca capítol L; “luceolum” Q; “lintheum” **Gil** (*De accipiter* 8.11), p. 204, l. 9 (f. 15v); manca Thomas, f. 42r^b, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1490, l. 42; manca it. LP.

fuyles: “fuyles” Gr.

les rayls: “les rael[s] [ms. los rās]” Z⁵; manca A; “radices” **HaHQ**; manca capítol L; “radices” **Gil** (*De accipiter* 8.11), p. 204, l. 9 (f. 15v); manca Thomas, f. 42r^b, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1490, l. 42; manca it. LP.

assò: Segueix “cuyt” Z⁵; “decoctis” **AHa**; manca H; manca capítol L; “calidi” Q; “decoctis” **Gil** (*De accipiter* 8.11), p. 204, l. 9 (f. 15v); manca Thomas, f. 42r^b i AG, p. 1490, l. 42. **N versió H, Z⁵ AHa**. | *pux cola per .I. lançol les fuylls e les rayls e tot assò*: “mas les fuyles e les rael[s] [ms. los rās], tot assò cuyt cola per .I. lansol” Z⁵; “quibus decoctis, cola per lintheolum” A; “et eorum folia vel radices, quibus decoctis, cola per pannum” Ha; “et folia vel radices herbarum tota per lintheolum colata” H; manca capítol L; “et folia vel radices herbarum trita per luceolum calidi” Q; “et folia et radices. Quibus decoctis, cola per lintheum” **Gil** (*De accipiter* 8.11), p. 204, l. 8-9 (f. 15v); “et colaturam” Thomas, f. 42r^b i VB, llib. 16, cap. 71; “et colaturam huius” AG, p. 1490, l. 42; “e [dali beber] la collatura di questo” it. LP. **NZ⁵ barregen els llatins conservats, en especial AHaH**.

e: manca Gr.

con: “com” LP; “cou” Rg.

e, con serà refredat, <dóna-li'n a beure, i si no en vol,>: “e, con serà refredat, <dóna-li'n a beure, i si no en vol,>” Z⁵; “et cum refriguerit dabis ei ad bibendum, et si noluerit” A; “et cum refresherit da ei ad bibendum, et si noluerit” Ha; “et infrigidatum da bibere, et si noluerit” HQ; manca capítol L; “et refrigerata dabis avibus ad bibendum. Et si noluerint” **Gil** (*De accipiter* 8.11), p. 204, l. 9-10 (f. 15v); “da ei bibere, vel” Thomas, f. 42r^b i VB, llib. 16, cap. 71; “da ei bibere vel [inice ori eius] si bibere noluerit” AG, p. 1490, l. 42; “e dali beber [la collatura di questo, e meseda in soa bocha]. E se non volrà beber” it. LP. **NZ⁵ coincideixen en el salt (potser de -uerit de ‘refriguerit’ al de ‘noluerit’ A), probablement arran del seu antecedent llatí comú.**

met-li'n: “metli n” GB i FS; “met lin” Gr; “met lui” Rg.

met-li'n en la boca: “mit-ne en la boca de l'ocel” Z⁵; “mitte ei in os invito” A; “mitte in ore eius” **Ha**; “in os mitte” H; manca capítol L; “in os inice” Q; “mittas eis in os, vel mitte ei, si unicus est” **Gil** (*De accipiter* 8.11), p. 204, l. 10 (f. 15v); “inice ori eius” Thomas, f. 42r^b, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1490, l. 42; “meseda in soa bocha” it. LP. **N més acurat, Z⁵ final per lliure.** | *e, con serà refredat, <dóna-li'n a beure, i si no en vol,> met-li'n en la boca*: “e, con serà refredat, <dóna-li'n a beure, i si no en vol,> mit-ne en la boca de l'ocel” Z⁵; “et cum refriguerit dabis ei ad bibendum, et si noluerit, mitte ei in os invito” A; “et cum refresherit da ei ad bibendum, et si noluerit, mitte in ore eius” Ha; “et infrigidatum da bibere, et si noluerit, in os mitte” H; manca capítol L; “et infrigidatum da bibere, et si noluerit, in os inice” Q; “et refrigerata dabis avibus ad bibendum. Et si noluerint, mittas eis in os, vel mitte ei, si unicus est” **Gil** (*De accipiter* 8.11), p. 204, l. 9-10 (f. 15v); “da ei bibere, vel inice ori eius” Thomas, f. 42r^b i VB, llib. 16, cap. 71; “da ei bibere vel inice ori eius si bibere noluerit” AG, p. 1490, l. 42-43; “e dali beber [la collatura di questo], e meseda in soa bocha. E se non volrà beber” it. LP. | *pux cola per .I. lançol les fuylls e les tayls e tot assò e, con serà refredat, <dóna-li'n a beure, i si no en vol,> met-li'n en la boca*: “mas les fuyles e les rael[s] [ms. los rās], tot assò cuyt cola per .I. lansol e, con serà refredat, <dóna-li'n a beure, i si no en vol,> mit-ne en la boca de l'ocel” Z⁵; “quibus decoctis, cola per lintheolum, et cum refriguerit dabis ei ad bibendum, et si noluerit, mitte ei in os invito” A; “et eorum folia vel radices, quibus decoctis, cola per pannum, et cum refresherit da ei ad bibendum, et si noluerit, mitte in ore eius” Ha; “et folia vel radices herbarum tota per lintheolum colata et infrigidatum da bibere, et si noluerit, in os mitte” H; manca capítol L; “et folia vel radices herbarum trita per luceolum calidi et infrigidatum da bibere, et si noluerit, in os inice” Q; “et folia et radices. Quibus decoctis, cola per lintheum et refrigerata dabis

avibus ad bibendum. Et si noluerint, mittas eis in os, vel mitte ei, si unicus est” Gil (*De accipiter* 8.11), p. 204, l. 8-10 (f. 15v); “et colaturam da ei bibere, vel inice ori eius. Vel una die da ei carmen linitam oleo rosarum frigido” Thomas, f. 42r^b; “et colaturam da ei bibere. Vel inice ori eius. Vel una die da ei carnem linitam oleo rosarum frigidam” VB, llib. 16, cap. 71; “et colaturam huius da ei bibere vel inice ori eius si bibere noluerit” AG, p. 1490, l. 42-43; “e dali beber la collatura di questo, e meseda in soa bocha. E se non volrà beber” it. LP. | *Ítem, a tolra set:...* boca: “Si autem valde sitit, accipe pulverem caulis, livistici et cannae de aneto et feniculo et coque cum vino et commisce cum hoc coclear eunum mellis, et colaturam huius da ei bibere vel inice ori eius si bibere noluerit” AG, p. 1490, l. 40-43; “El viiiº [capítulo es de toller la sset]. Pora toller la set conviene que tomen el levístico et el apio et las berças et la foja del aneldo et la simiente del finojo et cuegan todas estas cosas egualmente en vino et mézclenlas bien, et quando fuere frío, déngelo a beber” *Gerardo* (Maler) VIII, f. 152v, on FRADEJAS (1985b, p. 41, n. 32, amb bona part ja a Maler) *Dels auzels cassadors* 2620-2635; *Phisica* 12; *Livro XII*; *Mynsinger* II, V.

(4/4') *Ítem, a:ssò matex*: “Ítem, a:ssò matex” Z⁵; “vel accipitri qui sitit” A; “Item ad idem” Ha; “Ad idem” HQ; manca capítol L; “Item” Gil (*De accipiter* 8.11), p. 204, l. 10 (f. 15v). | Segueix “prin” Z⁵, manca AHaHQ i Gil (*De accipiter* 8.11), p. 204, l. 10 (f. 15v). **Z⁵ per lliure.**

dóna-li'n: “donali n” GB i FS; “donalin” Gr; “dona lui” Rg.

mel escumada e mesclada ab aygua freda dóna-li'n a beure tro sia sadol: “prin mel escumada e mesclada ab aygua freda e da-li'n a beyra entrò sia sadol” Z⁵; “da bibere ad satietatem cuius est una pars mellis despumati” A; “mel despumatum in aqua frigida misce ad saturitate da ei bibere” Ha; “despumatum cum aqua frigida commisce, et da ei bibere ad satietatem” HQ; manca capítol L; “mel dispumatum cum aqua frigida commisce et da sibi ad bibendum usque ad saturitatem” Gil (*De accipiter* 8.11), p. 204, l. 10-12 (f. 15v). | *Ítem, a:ssò matex, mel escumada e mesclada ab aygua freda dóna-li'n a beure tro sia sadol*: “Ítem, a:ssò matex, prin mel escumada e mesclada ab aygua freda e da-li'n a beyra entrò sia sadol” Z⁵; “vel accipitri qui sitit da bibere ad satietatem cuius est una pars mellis despumati” A; “Item ad idem, mel despumatum in aqua frigida misce ad saturitate da ei bibere” Ha; “Ad idem, despumatum cum aqua frigida commisce, et da ei bibere ad satietatem” HQ; manca capítol L; “Item, mel dispumatum cum aqua frigida commisce et da sibi ad bibendum usque ad saturitatem” Gil (*De accipiter* 8.11), p. 204, l. 10-12 (f. 15v).

<34.> <*Sobre l'esperver assedegat*>: “De accipitre sitienti” A. Potser caldria considerar-lo continuació del capítol anterior. | Aquest capítol correspon al capítol XC, “Cant ausel a vesigas”, de *Dels auzels cassadors*, vv. 2649-60 i *Demetrius* (Demetrii Constantinopolitani, *De re Accipitraria*, 83, ed. Rigault, pp. 66-67).

(2/2') *Esperver*: “Eperver” N; “Cant esperver” Z⁵; “Accipiter [ms. accipitri]” A; “Accipiter” Ha; “Ancipiter” HLQ. **Z⁵ per lliure.**

qui: “qi” Gr; “qui” Z⁵; “qui” A; “que” Ha; “si” HLQ.

sovén: “souen” GB, Gr, FS i Rg.

qui ha set e sovén desiga beure: “qui ha set sovén desiya a beura” Z⁵; “qui sitit et frequenter bibere desiderat” A; “que sitit et frequenter bibere desiderat” Ha; “si sitit [ms. sint], frequenter” H; manca L; “si sitit frequenter” Q.

<i de la mà>: “e de la mà” Z⁵; “et de manu” **AHa**; “de manu” H; manca L; “et se de manu” Q. **Omissió N (malgrat que L presenta la mateixa absència, N i L s’allunyen en la resta del sotscapítol).**

<i de la mà> se gita en l’aygua: “e de la mà se gita en l’ayga” Z⁵; “et de manu se iactat ad aquam” **A**; “et de manu ad aquam se iactat” **Ha**; “de manu se iactat in aqua” H; “se iactat in aqua” L; “et se de manu iactat in aqua” Q. | *E<s>perver qui ha set e sovén desiga beure, <i de la mà> se gita en l’aygua*: “Cant esparver qui ha set sovén desiya a beura e de la mà se gita en l’ayga” Z⁵; “Accipiter [ms. accipitri] qui sitit et frequenter bibere desiderat, et de manu se iactat ad aquam” **A**; “Accipiter que sitit et frequenter bibere desiderat, et de manu ad aquam se iactat” **Ha**; “Ancipiter si sitit [ms. sint], frequenter de manu se iactat in aqua” H; “Ancipiter si se iactat in aqua” L; “Ancipiter si sitit frequenter et se de manu iactat in aqua” Q.

fomgos: “somgos” N, FS, GB, Gr i Rg; “sonigos (?)” LP; manca Z⁵; “quasi fungos” A; “quasi fugiens” Ha; manca HLQ; [Lat. *fungi* (Grimaldus), Occ. *fongol* (Daudé de Pradas, capítol LXXIX, *Contra fongol*)]. N dóna la forma somgos, que entenc un error de còpia per fomgos.

axí com si avia somgos o: “e si han” Z⁵; “intus quasi fungos vel” A; “intus quasi fugiens vel” Ha; “intus quasi” HLQ. **Z⁵ per lliure.**

prop: “prope” LP i Rg.

és: Segueix “saber” Z⁵. | *prop los pitz, so és*: “pres lo pits, so és saber” Z⁵; “iuxta pectus id est” A; “iuxta pectus idem” Ha; manca HLQ.

sotz: “sots” FS i Rg.

sotz: “sots” Rg.

de: “d” Rg.

o sotz los muscles de les ales: “o sots les muscles de les ales” Z⁵; “vel humeris alarum” A; “et sub venis alarum” Ha; manca HLQ. **NZ⁵ iguals i divergeixen dels llatins conservats, però propers a versió llarga.** | *axí com si avia fomgos o vexiges prop los pitz, so és, sotz les exeles o sotz los muscles de les ales*: “e si han vexigues pres lo pits, so és saber, sots les exeles o sots les muscles de les ales” Z⁵; “intus quasi fungos vel vesicas iuxta pectus id est sub a[sc]jellis vel humeris alarum habet [ms. habens]” A; “intus quasi fugiens vel vexicas iuxta pectus idem sub a[sc]jellis et sub venis alarum habet [ms. servat]” Ha; “intus quasi vesicas habet sub acellis” H; “intus quasi habet sub acellis vesicas” L; “intus quasi vesicas habet sub acellis” Q. | *E<s>perver que ha set e sovén desiga beure, <i de la mà> se gita en l’aygua axí com si avia fomgos o vexiges prop los pitz, so és, sotz les exeles o sotz los muscles de les ales*: “Cant esparver qui ha set sovén desiya a beura e de la mà se gita en l’ayga e si han vexigues pres lo pits, so és saber, sots les exeles o sots les muscles de les ales” Z⁵; “Accipiter [ms. accipitri] qui sitit et frequenter bibere desiderat, et de manu se iactat ad aquam, intus quasi fungos vel vesicas iuxta pectus id est sub a[sc]jellis vel humeris alarum habet [ms. habens]” A; “Accipiter que sitit et frequenter bibere desiderat, et de manu ad aquam se iactat, intus quasi fugiens vel vexicas iuxta pectus idem sub a[sc]jellis et sub venis alarum habet [ms. servat]” Ha; “Ancipiter si sitit [ms. sint], frequenter de manu se iactat in aqua, intus quasi vesicas habet sub acellis” H; “Ancipiter si se iactat in aqua, intus quasi habet sub acellis vesicas” L; “Ancipiter si sitit frequenter et se de manu iactat in aqua, intus quasi vesicas habet sub acellis” Q.

(3/2’) *dóna*: “dona” GB, Gr, FS i Rg.

dóna gran set a-queles: “set fa gran dan a aquels qui aquesta set han” Z⁵. | *e aquesta dóna gran set a-queles*: “e aquesta set fa gran dan a aquels qui aquesta set han” Z⁵; “Hoc

sitis nimia illis prestat” A; “Hec sitis nimia prestat” **Ha**; manca HLQ. **N més acurat, Z⁵ per lliure.**

curatz: Segueix “d’aquella malaltia” Z⁵; manca AHaHLQ. **Z⁵ per lliure.**

que si no eren curatz porien morir: “que si no eren curats, d’aquella malaltia porien morir” Z⁵; “Quod si curati non fuerint [ms. fuerunt], possunt mori” A; “Quod si curati non fuerint, de levi moriuntur” Ha; “et curatus sic cito moritur” H; “et nisi curatus sit cito moritur” L; “et curatus sic moritur” Q. | *e aquesta dóna gran set a-queles, que si no eren curatz porien morir*: “e aquesta set fa gran dan a aquels qui aquesta set han, que si no eren curats, d’aquella malaltia porien morir” Z⁵; “Hoc sitis nimia illis prestat. Quod si curati non fuerint [ms. fuerunt], possunt mori” A; “Hec sitis nimia prestat. Quod si curati non fuerint, de levi moriuntur” Ha; “et curatus sic cito moritur” H; “et nisi curatus sit cito moritur” L; “et curatus sic moritur” Q. **Capítol reprès parcialment a la quinta particula: “ancipiter si sitierit frequenter et de manu se iactat in aqua, intus quasi vesicas habet sub assellis, et nisi curatus fuerit cito morietur. Cura scripta est in libro superius”.**

(4/3’) *Aquest garàs*: “E deuen ésser curats” Z⁵.

Aquest garàs axí: “E deuen éser curats axí” Z⁵; “Hic autem morbus curabitur sic” A; “Cui sic succurre” Ha; “Cura sic” HQ; “Cura” L; “E se non volrà beber” it. LP.

Barregen els llatins conservats.

carn ab mel li donaràs lo primer dia: “carn ab mel li daràs lo primer dia” Z⁵; “Carnem cum melle prima die dabis” A; “Carnem cum melle primo die dabis” **Ha**; “carnem prima die cum melle dabis” HQ; “carnem primo die dabis cum melle” L; “Vel una die da ei carmen linitam oleo rosarum frigido” Thomas, f. 42r^b, on possible salt de “linitam” a “linitam”; “vel una die da ei carmen litam melle” AG, p. 1490, l. 43; “dali carne onta di melle nel primo di” it. LP.

mas: Segueix “en” Z⁵.

dia: Segueix “li daràs” Z⁵. | *dia*: “dia li daràs” Z⁵; “vero” A; “vero die” **Ha**; manca HLQ; manca Thomas, f. 42r^b; “die” AG, p. 1490, l. 43; manca it. LP.

carn: “carn” Z⁵; manca AHaHLQ; “carmen” Thomas, f. 42r^b, on possible salt d’igual a igual a “linitam”; “carnem” AG, p. 1490, l. 44; “carne” it. LP. **NZ⁵ iguals i només coincideixen amb alguns enciclopedistes.**

Esperver que ha set ... fret: “Si acceptor siticulosus fuerit, sic eum agnoscis: cum aquam viderit, assidue et illuc se iactat, agnoscis eum in presenti fugum citare, sed sive et viscicam in pectore habere vel in ambas lateras, et in estu periclitatur, et si in presenti non succurris eum morietur, sed sic eum curabis. Prima die dabis ei melle cum carne manducare. Alio die oleum spanum cum carne eum adescabis, et tertia die similiter, et sanus erit” *Grimaldus*, 13 (SMETS 1999b, p. 63. Relació descrita a p. 49, on a n. 114 informa de que ja ho fou per ABEELE 1991, t. II, p. 132); “[El ix^o capítulo es del açor que bate las alas quando á vexigas.] Quando el açor va a beber agua et bate las alas, sepas que á vexigas en los costados et por esso [164r] las bate. Et dal’ el primer día a comer la carne caliente con el áloe, et otro día dal’ a comer de la cabra con la miel et con la manteca et con la ssangre de la paloma, et dal’ esto a comer vii días et sserá sano” *Azores*, f. 163v-164r; “Capítulo 24. Quando el ave á vejigas en los costados. Quando el ave ba a [be]ver agua e bate las alas, sepas que ha vejigas en los costados e por eso las vate. E dale el primero días a comer la carne caliente con áloe, e otro día dale a comer la carne de la cabra con la miel e con la manteca e con la sangre de la paloma, e dale esto a comer siete días, e sanará” *Modo* 24, f. 72v; *Dels auzels cassadors* 2649-2668. | *fret*: “fret” Z⁵; “frigido” A; “facto” Ha; manca HLQ; “frigido” **Thomas**, f. 42r^b i AG, p. 1490, l. 44; “freddo” it. LP. | *mas l’altre dia carn ab oli rosat fret*: “mas en l’altre dia li daràs carn ab oli rossat

fret” Z⁵; “alia vero cum oleo rosaceo frigido” A; “alio vero die cum oleo roseo facto” Ha; “alia cum oleo rosaceo” H; “et alia cum oleo rosaceo” L; “et altera cum oleo rosaceo” Q; “carmen linitam oleo rosarum frigido” Thomas, f. 42r^b, on possible salt de “linitam” a “linitam”; “secundo die carnem litam oleo rosato frigido” AG, p. 1490, l. 43-44; “carne onta di oleo rosato freddo” it. LP. **NZ⁵ similars i s’acosten a A i a alguns dels enciclopedistes.** | *Aquest garàs axí: carn ab mel li donaràs lo primer dia, mas l’altre dia carn ab oli rosat fret: “E deuen éser curats axí: carn ab mel li daràs lo primer dia, mas en l’altre dia li daràs carn ab oli rossat fret” Z⁵; “Hic autem morbus curabitur sic. Carnem cum melle prima die dabis, alia vero cum oleo rosaceo frigido” A; “Cui sic succurre. Carnem cum melle primo die dabis, alio vero die cum oleo roseo facto” Ha; “Cura sic: carnem prima die cum melle dabis, alia cum oleo rosaceo” H; “Cura: carnem primo die dabis cum melle, et alia cum oleo rosaceo” L; “Cura sic: carnem prima die cum melle dabis, et altera cum oleo rosaceo” Q; “[Si valde sitit] [...] Vel una die da ei carmen linitam oleo rosarum frigido” Thomas, f. 42r^b, on possible salt de “linitam” a “linitam”; “[Si autem valde sitit] [...] vel una die da ei carnem litam melle, secundo die carnem litam oleo rosato frigido” AG, p. 1490, l. 43-44; “E se non volrà beber, dali carne onta di melle nel primo di; nel proximo darali carne onta di oleo rosato freddo” it. LP. Capítol reprès parcialment a la quinta particula: “ancipiter si sitierit frequenter et de manu se iactat in aqua, intus quasi vesicas habet sub assellis, et nisi curatus fuerit cito morietur. Cura scripta est in libro superius”.*

<35.> <Perquè mudi aviat>: “Ut cito mutetur accipiter” A. | Els capítols 38(2/2’) i 42A també són relatius a la muda. | Aquest capítol correspon al capítol LX de *Dels auzels cassadors*, vv. 1551-68, on segueixen els corresponents al capítol 42A de l’*Epistola*.

(2/2’) Ítem: “Ítem” Z⁵; manca AHaHLQ. **NZ⁵ iguals, probablement arran de l’antecedent llatí comú, i divergeixen respecte als llatins conservats.**

si <no> volrà mudar: “si <no> volia mudar” Z⁵; “Si noluerit mutare” A; “Si noluerit mutare eum” Ha; “Si noluerit volare” HQ; “Si volare noluerit” L. Omissió coincident a NZ⁵, probablement arran de l’antecedent llatí comú.

cost cuyt ab: “cost [ms. tost] <cuit> ajes <amb>” Z⁵. Z⁵ corromput i gairebé inintel·ligible (què es fa amb les pastanagues?) sense esmenes ni afegits.

pestenagua: “pastenagua” Gr.

cost cuyt ab pestenagua e ab canela: “cost [ms. tost] <cuit> ajes <amb> pastanagas <i amb canyella” Z⁵; “costum pastinatam costam cum cinamomo” A; “costum pastinatam coctam cum cinamomo” Ha; “costum [a nota costum i a text costum, avisar belga] pastinatam coctam cum cimino” H; “coctam pastinatam cum cimino” L; “costum [nota costum, text costum. Advertir Abeele] pastinacam coctam cum cimino” Q. N s’acosta a Ha dels llatins conservats.

met-les a ell: “<dóna-li-ho>” Z⁵; “ei mitte [nota: mittere. Advertir Abeele]” A; “mitte et da ei bibere” Ha; “da” HLQ.

píl·lules: “píllules” LP. | sia mesclat e met-les a ell em píl·lules: “mescla-ho i dóna-li-ho en píndoles>” Z⁵; “et hec tria in offas ei mitte [nota: mittere. Advertir Abeele]” A; “confice et hec tria in offas mitte et da ei bibere” Ha; “confice [ms. confise], et tritam in offis da” H; “confice, et tritam in oculis da” L; “confice, et tritam in escis da” Q. N, menys corromput que Z⁵, no segueix cap dels llatins conservats. La lectura de N no ofereix dubtes, però no puc descartar que al seu antígraf o font remota s’indiqués “ē .III.”, transformat a “em” N, fet que ens acostaria a AHa. | Ítem, si <no> volrà mudar, cost cuyt ab pestenagua e ab canela sia mesclat e met-les a ell em píl·lules:

“Ítem, si <no> volia mudar, cost [ms. tost] <cuit> ajes <amb> pastanagas <i amb canyella, mescla-ho i dóna-li-ho en píndoles>” Z⁵; “Si noluerit mutare, costum pastinatam costam cum cinamomo, et hec tria in offas ei mitte [nota: mittere]” A; “Si noluerit mutare eum, costum pastinatam coctam cum cinamomo, confice et hec tria in offas mitte et da ei bibere” Ha; “Si noluerit volare, costam [nota: costum] pastinatam coctam cum cimino confice [ms. confise], et tritam in offis da” H; “Si volare noluerit, coctam pastinatam cum cimino confice, et tritam in oculis da” L; “Si noluerit volare, costam [nota: costum] pastinacam coctam cum cimino confice, et tritam in escis da” Q. **Z⁵, molt corromput, esdevé incompreensible segons el manuscrit.**

(3A) *obra*: “val [ms. vol]” Z⁵; “aperiri facias” A; manca sotscapítol HaHLQ. **N més acurat. Aquest “error” de Z⁵ es repeteix al sotscapítol següent.**

tartugua: “tartuga” Z⁵; “certucam” A; manca sotscapítol HaHLQ; “tartuga” *Dels auzels cassadors*, v. 1559. **NZ⁵ iguals a Dels auzels cassadors, probablement arran d’un antecedent llatí comú, i permeten aclarir A.**

dóna: “dona” GB, Gr, FS i Rg. | *tartugua e dóna*: “tartuga e dona” Gr.

ha ell: “aell” Rg.

menjar: “meniar” LP.

dell: “del” Rg.

dell ventre: “de là intre” Z⁵; “feram thus” A; manca sotscapítol HaHLQ; “d’aco dins” *Dels auzels cassadors*, v. 1562. **NZ⁵ propers (i també Dels auzels cassadors), permeten aclarir A.** | *Ítem, a·ssò, obra tartugua e dóna ha ell a menjar alò dell ventre*: “Ítem, a·çò, val [ms. vol] tartuga e dóna-la-li a menjar ab alò de là intre” Z⁵; “Item ad idem, certucam aperiri facias, et illi feram thus dabis ad comedendum” A; manca sotscapítol HaHLQ. **NZ⁵ similars; només present a A, al qual no segueixen completament.**

(4A/3’H) *Ítem, a·ssò matex*: “Ítem, a·ssò matex” Z⁵; “Item” AH; manca sotscapítol HaLQ. **NZ⁵ iguals i divergeixen respecte als llatins conservats.** | Segueix “val [ms. vol]” Z⁵; manca AH; manca sotscapítol HaLQ. **Z⁵ per lliure, amb “error” coincident amb el sotscapítol anterior.**

<de> *despuyla*: “despuyla” N, GB, Gr, FS i Rg; “d’espuylla” LP; “de despuyla” Z⁵; “pellis [ms. pillulis]” A; manca sotscapítol HaLQ; “pellis” H; “l’erquir [?], / so es la pel que pert cad’an, / pos que·l serps es vueilla e gran” *Dels auzels cassadors*, vv. 1564-66. **NZ⁵ iguals i d’accepció més propera al Dels auzels cassadors que als llatins conservats.**

de: “d” Rg.

serp: “supra” LP.

mit: Segueix “-lo-li” Z⁵.

píl·lules: “píllules” LP; “pilules” Rg; “píl·lules” Z⁵; “offas” A; manca sotscapítol HaLQ; “offis” H.

mit en pí·lules e da·les·li: “mit-lo-li em pí·lules e da·les·li” Z⁵; “in offas mitte, et sic ei donare facias” A; manca sotscapítol HaLQ; “in offis da” H. **NZ⁵ iguals i s’acosten a A, sense coincidir-hi.** | *Ítem, ... da·les·li*: F, cap. 20, f. 120v; “[Et etiam si volueris quod mutetur sine danno,] [...] da ei unam petiam spoliis serpentini cum carne” Moamin Ms. T (& B), I, 9(16); “[Et etiam si volueris ut cito mutetur sine dapno,] [...] da ei (deinde da ei) unam petiam spoliis serpentini cum carne” Moamin Ms. I (& A), I, 9(16); “[E agora queremos dezir las carnes de las quatropedias, quáles fazen más aína echar las péñolas][...] polvos de cueros de culuebras [...]. [E agora queremos dezir de las cosas que andan en el agua o de las que non an pies e andan rastrando sobre sos vientres e de

las otras que an pies e uñas, assí como son los lagartos e las que son de su manera e crían en los forados que son só las piedras e só la tierra, quáles son d’ellas las que fazen aína echar la péñola. E dezimos assí:] [...] tomen un poco del cuero de la culuebra e métanlo en un pedaçuelo de carne e déngelo” Moamin I, 12; “Capitolo .xxxij. De mudare tuo oxello tosto. Quando tu voii far mudar tuo oxello tosto [...]. Item toi della scorza de la serpe desichata e trita e dàgliene suso el pasto” Hedvall, *Ghatrif*, cap. 32, fol. 18r; “De proluxa muta, trigessimum secundum capitulum. Accipiter si tarde mutam fecerit, pennas suas plumas segniter immutando, accipe serpentem unum vel duos et, capitibus amputatis et visceribus abstractis, mitte in olla nova quousque fortiter decoquantur. Deinde ciba eum illis carnibus et pinguedine” Gil (*De accipiter* 8.32), p. 214, l. 22-26. | *Ítem, a·ssò matex, pols <de> despuyla de serp mit en píl·lules e da·les·li*: “Ítem, a·ssò matex, val [ms. vol] pols de despuyla de serp e met-lo-li en píl·lules e da·les·li” Z⁵; “Item, pulverem pellis [ms. pillulis] serpentis in offas mitte, et sic ei donare facias” A; manca sotscapítol HaLQ; “Item, pulverem pellis serpentis in offis da” H. | *Ítem, a·ssò obra... da·les·li*: “Se donne également en pát, pendant la mue, (de la chair de) quelque serpent aquatique que l’on aura sectionné à quatre doigts de la tête et à autant de la queue, puis dépouillé et vidé; [cette portion nettoyée du corps sera mise à sécher (F)] au soleil jusqu’à ce qu’elle se désagrège en miettes que l’on pilera finement au mortier et dont on tamisera la poudre obtenue à travers un épais tissu de soie; mettez l’extrait du tamisage dans un bocal en verre que vous tiendrez en réserve. Dès que vous voudrez hâter la mue de l’Autour, vous prendrez une beccade de chair, vous y saupoudrerez un peu de cet ingrédient et en abéchez votre oiseau; [s’il l’avale (D)], c’est là ce que vous désirez, mais s’il ne veut l’avaler, saisissez délicatement l’Autour d’une main et, (de l’autre), poussez-lui la beccade dans la poche. Ce remède lui fera tót jeter ses vieilles penes et il sortira de mue sommé au mieux.[...] Vous pouvez, encore, le paître d’un morceau de mue de serpent [incorporé à la chair du pát (D)] [...]. Les Byzantins nourrissaient l’oiseau de vol dont ils voulaient voir le plumage rapidement refait de chair de tortues terrestres de montagne qui ne vont jamais à l’eau, et ce, pendant sept jours, au cours de la mue” *Ġitřif*, 44.5, 11 i 12.

<36.> <Si té foscó als ulls>: manca rúbrica i divisió a A, però inicial i espai per a rúbrica a Ha. | Aquest capítol correspon al capítol CXVIII de *Dels auzels cassadors*, vv. 2243-58.

(2/2’) *Ítem*: “Ítem, que” Z⁵; manca AHaHLQ. **NZ⁵ semblants i divergeixen respecte als llatins conservats.**

scur<e>dat: “sequedat” Gr; “sendat” LP; “scerdat” Rg; “escuredat” Z⁵; “caliginem” AHa; manca HLQ.

l’ocell: “lo tell” N, GB, FS i Rg; “lo ull” Gr; “l’ocel” Z⁵. **Edito ‘l’ocell’ aprofitant la confusió de t-/c- i el suport de Z⁵, de manera que NZ⁵ esdevenen iguals, probablement arran d’un antecedent comú, però no puc descartar una confusió tell/ull, potser més fàcil a partir d’una traducció catalana prèvia que del llatí (avibus/oculus/oculis).**

màcula: “màcula [ms. malaltia]” Z⁵; “maculam” AHa; manca HLQ. | *Ítem, si aurà scur<e>dat en los huyls, l’ocell serà ferit o aurà màcula*: “Ítem, que si aurà escuredat en los uyls o l’ocel serà ferit o aurà màcula [ms. malaltia]” Z⁵; “In oculo caliginem si habuerit vel percussus fuerit vel maculam habuerit” A; “Si in oculo caliginem habuerit vel concussus fuerit vel maculam habuerit” Ha; “Si in oculo lesionem unamquemque

habeat” H; “Si in oculo lesionem undique habeat” L; “Si in oculo lesionem unamquemque habeat” Q. **NZ⁵ similars i s’acosten a AHa dels conservats.**

axi·l garex: “axi·l gareix” Z⁵; “sic eum curabis” AHa; manca HL Q. | *Ítem, si aurà scuredat en los huyls, l’ocell serà ferit o aurà màcula, axi·l garex*: “Ítem, que si aurà escuredat en los uyls o l’ocel serà ferit o aurà màcula [ms. malaltia], axi·l gareix” Z⁵; “In oculo caliginem si habuerit vel percussus fuerit vel maculam habuerit, sic eum curabis” A; “Si in oculo caliginem habuerit vel concussus fuerit vel maculam habuerit, sic eum curabis” Ha; “Si in oculo lesionem unamquemque habeat” H; “Si in oculo lesionem undique habeat” L; “Si in oculo lesionem unamquemque habeat” Q. | Segueix “Aqua tepida oculos perunge” ALQ; “Aqua tepidam oculos perunge” Ha; “aqua tepida oculos perunge [ms. perunget]” H; manca NZ⁵. **Omissió NZ⁵, probablement arran de l’antecedent llatí comú; no ho afegeixo per no ser raonable per un salt d’igual a igual i no ser indispensable per al seguiment de la recepta.**

(3/2’) *de*: “d” Rg.

bretònica: “bretònega” Z⁵; “betonice” AL; “bethenice” Ha; “betoice” H; “beroice” Q. **NZ⁵ similars, cap dels llatins conservats amb ‘r’.**

de: “d” Rg.

ans: “aus” Rg.

prin fuylles de bretònica e de ruda, cuy-la ans dell sol exit: “tu cuyliràs fuyles de bretònega e de ruda ans que·l sol sia exit” Z⁵; “et folia betonice et rute collige [ms. colligens] ante ortum solis” A; “et folia bethenice et ruta collige ante ortum solis” Ha; “Folia betoice et rute colliges ante ortum solis” H; “Folia betonice et rute colliges ante ortum solis” L; “Folia beroice et rute colliges ante ortum solis” Q. **Z⁵ més fidel al llatí, N sintaxi per lliure.**

Vegeu al respecte A. Delatte, *Herbarius, Recherches sur le cérémonial usité chez les anciens pour la cueillette des simples et des plantes magiques*, Liège, 1938 (Bibl. de la Faculté de Phil. et Lettres de l’Univ. de Liège, fasc. LXXXI), cit. Tjerneld, *Moamin*, p. 304. Cal tenir present, però, la influència dels ritmes naturals com el circadiari (per exemple, es considera que la planta s’alimenta a primera hora del matí o al vespre i és llavors quan les flors ofereixen més nèctar i desprenen més fragància) i la influència lunar en la biologia i fisiologia dels vegetals.

e: Segueix “quant serà picat, mit-ho en” Z⁵, manca AHaHLQ. **Z⁵ per lliure.**

priment: “primerament” Gr. | *cola priment*: “prem-o” Z⁵; “exprime” AHa; manca HLQ. **Z⁵ més acurat.**

.I.: “vn” Rg.

.I. drap prim: “.I. drap blanc” Z⁵; “linceolum [ms. lemceolum]” A; “linteum” Ha; manca HLQ. **NZ⁵ coincideixen en el substantiu però divergeixen en l’adjectiu; ambdues divergeixen respecte als llatins conservats.**

<*del suc*>: “del such qui d’equí exirà” Z⁵; “succum” AHaQ; “succum eorum” H; “succum earum” L. **Omissió N (potser sobreentès) i Z⁵ per lliure.**

cola ... mit: “quant serà picat, mit-ho en .I. drap blanc e prem-o, e del such qui d’equí exirà, mit-li’n” Z⁵.

pica-la e cola priment per .I. drap prim he <del suc> mit en los huyls: “e pica-ho, e quant serà picat, mit-ho en .I. drap blanc e prem-o, e del such qui d’equí exirà, met-li’n en los uyls” Z⁵; “et tere et per linceolum [ms. ‘per linceolum’ per ‘plemceolum’] succum exprime et in oculis eius mitte” A; “et tere per linteum succum exprime et in oculos mitte” Ha; “et succum eorum in oculis mitte” H; “et succum earum in oculis mitte” L; “et succum in oculis mitte” Q. **NZ⁵ no coincideixen; s’acosten a AHa dels llatins conservats.** | *prin fuylles de bretònica e de ruda, cuy-la ans dell sol exit, pica-la*

e cola priment per .I. drap prim he mit en los huyls: “tu cuyliràs fuyles de bretònega e de ruda ans que·l sol sia exit e pica-ho, e quant serà picat, mit-ho en .I. drap blanch e prem-o, e del such qui d’equí exirà, met-li’n en los uyls” Z⁵; “et folia betonice et rute collige [ms. colligens] ante ortum solis, et tere et per linceolum [ms. ‘per linceolum’ per ‘plemceolum’] succum exprime et in oculis eius mitte” A; “et folia bethenice et ruta collige ante ortum solis, et tere per linteum succum exprime et in oculos mitte” Ha; “Folia betoice et rute colliges ante ortum solis, et succum eorum in oculis mitte” H; “Folia betonice et rute colliges ante ortum solis, et succum earum in oculis mitte” L; “Folia beroice et rute colliges ante ortum solis, et succum in oculis mitte” Q.

<37.> <Si no vol la carn>: “Si nirus carnem vomuerit” A.

(2/2’) Ítem: “Ítem” Z⁵; manca AHaHLQ. **NZ⁵ iguals, divergeixen dels llatins conservats.**

<no> volrà: “<no> volrà” Z⁵; “vomuerit” A; “vomierit” Ha; “noluerit” HQ; “voluerit” L. **NZ⁵ iguals, amb diverses opcions d’edició segons el llatí seguit, (1) “noluerit” HQ → ‘<no> volrà’, amb el precedent de l’expressió similar a 35(2/2’), on NZ⁵ havien obviat el ‘no’; (2) “voluerit” L → ‘volrà’, en traducció literal directa, però que obliga a acudir a la rúbrica, absent tant a NZ⁵ com a L, per a conèixer la indicació de la recepta, i que sembla un condicionant per a l’administració de l’oli per via oral més que no pas la indicació; (3) “vomuerit” A, “vomierit” Ha → (a) ‘vo<m>i<ta>rà’, assumint una lectura incorrecta, (b) ‘volca’, per confusió r/c però que no sembla recollit als nostres diccionaris, (c) ‘volrà <vomitar>’ o ‘vo<mitar vo>lrà’. Malgrat la possibilitat de que el sentit correcte sigui ‘vomitarà’ (versió llarga), m’inclino per (1) a fi de respectar el contingut de NZ⁵ i perquè fa sentit en remetre a un rebuig del past, possible anorèxia. De fet, 40(3’), segons sembla absent a la versió llatina llarga, podria correspondre al vòmit o la regurgitació a N i, fins i tot, a la versió llatina curta.**

la carn: “la carn” Z⁵; “carnem” AHa; “cibum” HLQ. | Ítem, si <no> volrà la carn: “Ítem, si <no> volrà la carn” Z⁵; “Si carnem vomuerit” A; “Si carnem vomierit” Ha; “Si cibum noluerit” HQ; “Si cibum voluerit” L. **NZ⁵ iguals i barregen les versions llatines llarga i curta.**

vey: Segueix “de lin” Z⁵, manca AHaHLQ. **Z⁵ per lliure.** | *vey*: “veyl de lin” Z⁵; “vetus” AHa; “intus” HLQ.

dóna-l’en: “donal en” GB i FS; “dona len” Gr; “dóna-li’n” LP; “dona li” Rg.

menjar: “meniar” LP; “menyar” Z⁵; “manducare” AHa; manca HLQ. | *prin oli vey e donà-l’en a menjar*: “prin oli veyl de lin e da-li’n a menyar” Z⁵; “accipe oleum vetus et da ei manducare” A; “accipe oleum vetus et da sibi manducare” Ha; “oleum intus da ei” HL; “oleum intus da” Q.

vol: “volra” Rg.

dóna-li’n: “donali n” GB i FS; “donalin” Gr; “dona lin” Rg; “dóna’n a él [...]” Z⁵, el qual **acaba truncat aquí.**

píl·lules: “píllules” LP; “pilules” Rg.

e si no·n vol, donà-li’n en pil·lules al vespre: “e si no·l vol, donà’n a él [...]” Z⁵, el qual acaba truncat aquí; “et si noluerit, da ei offas sero” AHa; “et si noluerit, da ei offas in sero” HLQ.

muyla-en: “muyla en” LP.

la carn: manca AHaHLQ. **N per lliure.**

beurage: “berage” Gr.

he: “&” Rg.

si ... d'oli: “[ad fastidium et ad indigestionem acceptorum que non digesserit et in guttere ei cibus remanserit] [...] Similiter illud medicamentum de ovo, veteri oleo spano et melle facies, et cum carne calida [da] dabis invidis” *Grimaldus*, 2(8) (SMETS 1999b, p. 56). | *de mel he d'oli*: “olei et mellis” AHLQ; “olei” Ha. **N ordre invers respecte AHLQ.** | *e muyla-en la carn en aquell beurage de mel he d'oli*: “et in ipsa potione olei et mellis intingas” A; “in ipsa potione olei intingas” Ha; “in ipsa potione olei et melle tictos” H; “in ipsa potione olei et melle tingas” L; “in ipsa potatione olei et melle tinctos” Q. | *Ítem, si <no> volrà la carn, prin oli vey e dóna-l'en a menjar; e si no-n vol, dóna-li'n en pil·lules al vespre e muyla-en la carn en aquell beurage de mel he d'oli*: “Ítem, si <no> volrà la carn, prin oli veyl de lin e da-li'n a menyar; e si no-l vol, dóna'n a él [...]” Z⁵, el qual acaba truncat aquí; “Si carnem vomuerit, accipe oleum vetus et da ei manducare, et si noluerit, da ei offas sero, et in ipsa potione olei et mellis intingas” A; “Si carnem vomerit, accipe oleum vetus et da sibi manducare, et si noluerit, da ei offas sero, in ipsa potione olei intingas” Ha; “Si cibum noluerit, oleum intus da ei, et si noluerit, da ei offas in sero in ipsa potione olei et melle tictos” H; “Si cibum voluerit, oleum intus da ei, et si noluerit, da ei offas in sero in ipsa potione olei et melle tingas” L; “Si cibum noluerit, oleum intus da, et si noluerit, da ei offas in sero in ipsa potatione olei et melle tinctos” Q.

(3/3') *E depux*: “Depux” GB, Gr i FS; “He pux” Rg; “Dehinc” A; “Deinde” Ha; “Post” HLQ.

aquell: “eum” A; “ipsum” Ha; manca HLQ. | *E depux, si no cessa e alò que aurà menjat no és digest, axí metge aquell*: “Dehinc si cessare noluerit et que comedit non digerat, sic eum medicabis” A; “Deinde si cessare noluerit et que comedit non digerat, sic ipsum medicabis” Ha; “Post si non digerit” HL; “Post si non degerat” Q. **S'acosta a AHa sense ser-ne traducció literal.**

(4/3') *ensuya*: “en suya” FS, GB, Gr i Rg.

porc, mel: “porc mel” FS, GB i Gr; “porci et mel” A; “porcinam, mel” HaHLQ.

he: “et” AHaHQ; “vel” L.

he mentega: “hementega” Rg. | Segueix “vel” HQ, manca AHaL.

ensems o: “ensems, e” Gr.

cascun: “cascun” LP.

dóna: “dona” FS, GB, Gr i Rg.

a ell: “aell” Rg. | *dóna a ell*: “ei da” A; il·legible Ha; “dabis” HLQ. | *Ensuya de porc, mel he mentega, ensems o cascun per si, dóna a ell*: “Auxugiam porci et mel et butirum insimul vel utrumque per se ei da” A; “Assungiam porcinam, mel et butirum simul unumquemque per [illegible]” Ha; “autungiam porcinam, mel et butirum, vel simul vel unumquemque per se dabis” H; “auxungiam porcinam, mel vel butirum, simul vel unumquemque per se dabis” L; “autungiam porcinam, mel et butirum, vel simul vel unumquemque per se dabis” Q.

<38.> <*Qui vol mudar blanques les aus*>: “Ut albus fiat per mutam” A. | Els capítols 35 i 42A també són relatius a la muda. | El sotscapítol 2/2' correspon al capítol LXII, “Consi fassa hom son auzel blanc”, de *Dels auzels cassadors*, vv. 1787-90.

(2/2') *Ítem*: manca AHaHLQ. **N divergeix dels llatins conservats.**

les: “suas” AHa; manca HLQ.

<blanques> *les aus*: “los aus” N, GB, LP, FS i Rg. | *Ítem, qui vol mudar <blanques> les aus*: “Qui suas volucres vult mutare albas” A; “Qui suas volucros vult mutare albas” Ha; “Qui albas vult mutare volucres” HL; “Si albas vis mutare” Q; “Si·n muda lo voletz far blanc” *Dels auzels cassadors*, vv. 1787. **Sintaxi propera a AHa (manca el possessiu), menys HL.**

primerament: “primament” Rg.

mulla: “muda” N, GB, Gr, LP, FS i Rg; “intingat” AHa; “tingat” HLQ. **Error N segons els llatins conservats.**

con: “com” Gr i LP.

serà: “sint” A; “erint” **Ha**; manca HLQ.

almeyns: “al meyns” GB, FS i Rg; “almenys” Gr i LP; manca AHaHLQ. **N divergeix dels llatins conservats.**

sanc: “sang” Gr.

de mul: “d’inul” Rg. | *primerament mulla les carns tant con serà en la muda, almeyns .V. vous en sanc de mul*: “primo intingat carnem quamdiu sint in mutatione quinquies in sanguine muli” A; “primo intingat carnem quamdiu erint in mutatione quinquies in sanguine muli” Ha; “quinquies [ms. primo] sanguine mule carnes tingat, sed carnes tercioli ter” H; “quinquies in sanguine mule carnes tingat, sed carnes tercioli ter” L; “quinquies sanguine mule carnes tingat, sed carnes tercioli ter” Q. **N s’acosta AHa, sense ser-ne traducció directa.** | *Ítem, qui vol mudar <blanques> les aus, primerament mulla les carns tant con serà en la muda, almeyns .V. vous en sanc de mul*: “Qui suas volucres vult mutare albas, primo intingat carnem quamdiu sint in mutatione quinquies in sanguine muli” A; “Qui suas volucros vult mutare albas, primo intingat carnem quamdiu erint in mutatione quinquies in sanguine muli” Ha; “Qui albas vult mutare volucres, quinquies [ms. primo] sanguine mule carnes tingat, sed carnes tercioli ter” H; “Qui albas vult mutare volucres, quinquies in sanguine mule carnes tingat, sed carnes tercioli ter” L; “Si albas vis mutare, quinquies sanguine mule carnes tingat, sed carnes tercioli ter” Q; “Consi fassa hom son auzel blanc. Si·n muda lo voletz far blanc, / lo prims la mula mange·l sanc, / e·l tersols de mul ben .v. vetz / et aisi blanc lo tornaretz” *Dels auzels cassadors*, vv. 1787-90.

(3/3’) *Ítem*: **manca a tots els llatins conservats.**

qui: “qi” Gr; “Qui” **AHaHLQ**, Thomas, f. 42v^a, VB, llib. 16, cap. 18 i Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 4 (f. 12v); “Si autem” AG, p. 1491, l. 40; “Se” it. LP.

vol aver: “vult habere” **A**; “vult” HaHLQ; “vult habere” Thomas, f. 42v^a; “vult accipitrem habere” VB, llib. 16, cap. 18 i Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 4 (f. 12v); “vis habere” AG, p. 1491, l. 40; “voi haver” it. LP.

esperver: “speruer” Gr; “esparver” LP; “accipitrem” **AHa**; “ancipitrem” **HLQ**; “accipitrem” Thomas, f. 42v^a, VB, llib. 16, cap. 18 i Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 4 (f. 12v); “autem” AG, p. 1491, l. 40; “l’astor” it. LP. | *son esperver*: “accipitrem” A; “accipitrem suum” **Ha**; “ancipitrem” HLQ; “accipitrem” Thomas, f. 42v^a, VB, llib. 16, cap. 18 i Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 4 (f. 12v); “autem” AG, p. 1491, l. 40; “l’astor” it. LP.

Ítem, qui vol aver son esperver gras: “Qui accipitrem vult habere pinguem” **A**; “Qui accipitrem suum vult pinguem” **Ha**; “Qui vult ancipitrem inpingare” HQ; “Qui ancipitrem inpingare vult” L; “Qui accipitrem vult habere pinguem” Thomas, f. 42v^a; “Qui vult accipitrem habere pinguem” VB, llib. 16, cap. 18 i Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 4 (f. 12v); “Si autem vis habere pinguem” AG, p. 1491, l. 40; “Se voi haver l’astor grasso” it. LP. **Barreja AHa.**

dóna: “dona” GB, Gr, FS i Rg.

él: “el” GB, Gr, LP, FS i Rg.

dóna a él a menjar: “debet ei ad comedendum dare” A; “det sibi ad comedendum” **Ha**; “det” HQ; “det ei” L; “da ei” Thomas, f. 42v^a; “det ei” VB, llib. 16, cap. 18 i Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 4 (f. 12v; “da ei de” AG, p. 1491, l. 40; “dali” it. LP.

de: “d” Rg.

de bou ma<s>cla o de porc ma<s>cla: “de bou macla o de porc macla” N, GB, LP, FS i Rg; “de bou mascla o de porc mascla” Gr; “carnem porci masculi aut bovis masculi” A; “carnem bovis masculi aut porci masculi” **HaH**; “carnem masculi bovis vel porci masculi” **L**; “carnes bovis masculi aut porci masculi” **Q**; “de carne bovina aut porcina et hoc masculi” Thomas, f. 42v^a; “de carnes bovis vel porci: et hoc masculi” VB, llib. 16, cap. 18; “det ei de carne bovis vel porci et hec masculini” Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 4-5 (f. 12v); “de masculi carne bovis vel porci” AG, p. 1491, l. 40-41; “carne di bove masculo, o vero di porco” it. LP. | *dóna a él a menjar carn de bou ma<s>cla o de porc ma<s>cla*: “debet ei ad comedendum dare carnem porci masculi aut bovis masculi” A; “det sibi ad comedendum carnem bovis masculi aut porci masculi” **Ha**; “det carnem bovis masculi aut porci masculi” H; “det ei carnem masculi bovis vel porci masculi” L; “det carnes bovis masculi aut porci masculi” Q; “da ei de carne bovina aut porcina et hoc masculi” Thomas, f. 42v^a; “det ei de carnes bovis vel porci: et hoc masculi” VB, llib. 16, cap. 18; “det ei de carne bovis vel porci et hec masculini” Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 4-5 (f. 12v); “da ei de masculi carne bovis vel porci” AG, p. 1491, l. 40-41; “dali carne di bove masculo, o vero di porco” it. LP. | *Ítem, qui vol aver son esperver gras, dóna a él a menjar carn de bou ma<s>cla o de porc ma<s>cla*: “Qui accipitrem vult habere pinguem, debet ei ad comedendum dare carnem porci masculi aut bovis masculi” A; “Qui accipitrem suum vult pinguem, det sibi ad comedendum carnem bovis masculi aut porci masculi” Ha; “Qui vult ancipitrem inpingare, det carnem bovis masculi aut porci masculi” H; “Qui ancipitrem inpingare vult, det ei carnem masculi bovis vel porci masculi” L; “Qui vult ancipitrem inpingare, det carnes bovis masculi aut porci masculi” Q; “Qui accipitrem vult habere pinguem, da ei de carne bovina aut porcina et hoc masculi” Thomas, f. 42v^a; “Qui vult accipitrem habere pinguem: det ei de carnes bovis vel porci: et hoc masculi” VB, llib. 16, cap. 18; “Qui vult accipitrem habere pinguem, det ei de carne bovis vel porci et hec masculini” Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 4-5 (f. 12v); “Si autem vis habere pinguem, da ei de masculi carne bovis vel porci” AG, p. 1491, l. 40-41; “Se voi haver l’astor grasso, dali carne di bove masculo, o vero di porco” it. LP. **N s’acosta a una barreja d’AHa.**

(4/4’) Malgrat el canvi de contingut, manca rúbrica als tractats llatins conservats. Segueixo els capítols i els sotscapítols establertes per ABEELE (1991). | Aquest sotscapítol podria estar relacionat amb “Vaca e lebre e pouzi / a tot auzel mermon sagi; / e las polas faun atretal / e galina magra hi val, / e majormen can es moillada / e de que us voillatz la corada” *Dels auzels cassadors*, cap. LXIV, vv. 1896-1901.

Ítem: manca a tots els llatins conservats.

qui: “qi” Gr; “Qui” **AHaHLQ**, Thomas, f. 42v^a; “Qui enim” Thomas, f. 42v^a; “Qui” VB, llib. 16, cap. 18 i Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 5-6 (f. 12v); “Si vero” AG, p. 1491, l. 41; “Se” it. LP.

vol aver: “vult habere” A; “habere voluerit” Ha; “vult” HLQ; “vult macilentum habere” Thomas, f. 42v^a; manca VB, llib. 16, cap. 18 i Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 5 (f. 12v); “vis habere” AG, p. 1491, l. 41; “voi haverlo” it. LP.

esperver: “speruer” GB, Gr, FS i Rg. | *son esperver*: “accipitrem” **AHa**; manca HLQ; “enim” Thomas, f. 42v^a; manca VB, llib. 16, cap. 18, Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 5 (f.

12v) i AG, p. 1491, l. 41; manca it. LP. **Cap dels llatins conservats, s'acosta a la versió llarga (però en aquestes hi manca el possessiu).**

Ítem, qui vol aver son esperver magre: “Qui accipitrem vult habere macilentum” A; “Qui accipitrem habere voluerit macilentum” Ha; “Qui vult macerare” HQ; “Qui vult marcescare” L; “Qui enim vult macilentum habere” Thomas, f. 42v^a; “Qui macilentum” VB, llib. 16, cap. 18; “Qui macillentum” Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 5 (f. 12v); “Si vero vis habere macrum” AG, p. 1491, l. 41; “Se voi haverlo macro” it. LP. **Cap dels llatins conservats, tot i que s'acosta a la versió llarga.**

dóna-li: “donali” GB, Gr i FS; “dona li” Rg; “det ei” **AHa**; “det” HL; “de” Q; “det ei” Thomas, f. 42v^a, “det ei” VB, llib. 16, cap. 18 i Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 5 (f. 12v); “da ei” AG, p. 1491, l. 41; dali” it. LP.

de: “d” Rg.

muylada en aygua: “madefactam in aqua” A; “madefactam in aquam” **Ha**; “in aqua madefactam” HQ; “in aqua madefacte” L; “madefactas in aqua” Thomas, f. 42v^a; “aqua madefactas” VB, llib. 16, cap. 18, Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 6 (f. 12v) i AG, p. 1491, l. 41-42; “bagnate in aqua” it. LP. | *dóna-li carn de galina jove muylada en aygua:* “det ei carnem iuvenis galline madefactam in aqua” A; “det ei carnem iuvenis galline madefactam in aquam” **Ha**; “det carnem iuvenis galline in aqua madefactam” H; “det carnem iuvenis galline in aqua madefacte” L; “de carnem iuvenis galline in aqua madefactam” Q; “det ei gallinas iuvenes madefactas in aqua” Thomas, f. 42v^a; “det ei gallinas iuvenes aqua madefactas” VB, llib. 16, cap. 18 i Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 5-6 (f. 12v); “da ei gallinas iuvenes aqua madefactas” AG, p. 1491, l. 41-42; “dali galline giovene bagnate in aqua” it. LP.

de: “d” Rg.

muylla<da>: “muylla” N, GB, FS i Rg; “muylada” Gr; “muylla[da]” LP; manca AHLQ; “madefactam” **Ha**; manca Thomas, f. 42v^a, VB, llib. 16, cap. 18, Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 6 (f. 12v) i AG, p. 1491, l. 42; manca it. LP.

aygua: “agua” Gr. | *o carn de vaca muylla<da> en aygua:* manca AHLQ; “vel carnem vaccinam madefactam in aqua” **Ha**; manca Thomas, f. 42v^a, VB, llib. 16, cap. 18, Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 6 (f. 12v) i AG, p. 1491, l. 42; manca it. LP. | *Ítem, qui vol aver son esperver magre, dóna-li carn de galina jove muylada en aygua o carn de vaca muylla<da> en aygua:* “Qui accipitrem vult habere macilentum, det ei carnem iuvenis galline madefactam in aqua” A; “Qui accipitrem habere voluerit macilentum, det ei carnem iuvenis galline madefactam in aquam vel carnem vaccinam madefactam in aqua” Ha; “Qui vult macerare, det carnem iuvenis galline in aqua madefactam” H; “Qui vult marcescare, det carnem iuvenis galline in aqua madefacte” L; “Qui vult macerare, de carnem iuvenis galline in aqua madefactam” Q; “Qui enim vult macilentum habere, det ei gallinas iuvenes madefactas in aqua” Thomas, f. 42v^a; “Qui macilentum: det ei gallinas iuvenes aqua madefactas” VB, llib. 16, cap. 18; “Qui macillentum, det ei gallinas iuvenes aqua madefactas” Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 5-6 (f. 12v); “Si vero vis habere macrum, da ei gallinas iuvenes aqua madefactas” AG, p. 1491, l. 41-42; “Se voi haverlo macro dali galline giovene bagnate in aqua” it. LP. **S'acosta a Ha, sense coincidir-hi plenament.**

(5/5') *Ítem: manca als llatins conservats.*

qui: “qi” Gr; “Qui” **AHaHQ**; manca sotscapítol L; “Qui” Thomas, f. 42v^a, VB, llib. 16, cap. 18 i Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 6 (f. 12v); “Si vero” AG, p. 1491, l. 42; “Se” it. LP.

son sperver: “eum” A; “eam” Ha; manca HQ; manca sotscapítol L; manca Thomas, f. 42v^a, VB, llib. 16, cap. 18, Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 6 (f. 12v) i AG, p. 1491, l. 42; manca it. LP. **Cap dels llatins conservats.**

temprat: “trempat” Gr. | *Ítem, qui vol aver son sperver temprat*: “Qui vult eum mediocriter temperatum habere” A; “Qui vult habere eam temperate” Ha; “Qui vult mediocriter pinguem” HQ; manca sotscapítol L; “Qui vere te(m)peratum habere vult” Thomas, f. 42v^a; “Si vero vis habere temperatum” AG, p. 1491, l. 42; “Se voi haverlo temperato” it. LP. **Sintaxi propera a Ha(Thomas), però sense equivalent directe a cap dels llatins conservats.**

dóna-li: “donali” GB, Gr i FS; “dona li” Rg.

dóna-li carn de gallina veylla: “det ei galline [ms. gallinem] veteris carnem” A; “det ei carnem galline veteris” Ha; “det carnem veteris galline” HQ; manca sotscapítol L; “det ei gallinas veteres” Thomas, f. 42v^a; “gallinas veteres” VB, llib. 16, cap. 18 i Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 6 (f. 12v); “da ei gallinas veteres” AG, p. 1491, l. 42; “dali galline vechie” it. LP. | *Ítem, qui vol aver son sperver temprat, dóna-li carn de gallina veylla*: “Qui vult eum mediocriter temperatum habere, det ei galline [ms. gallinem] veteris carnem” A; “Qui vult habere eam temperate, det ei carnem galline veteris” Ha; “Qui vult mediocriter pinguem, det carnem veteris galline” HQ; manca sotscapítol L; “Qui vere te(m)peratum habere vult, det ei gallinas veteres” Thomas, f. 42v^a; “Qui temperatum: gallinas veteres” VB, llib. 16, cap. 18; “Qui temperatum, gallinas veteres” Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 6 (f. 12v); “Si vero vis habere temperatum da ei gallinas veteres” AG, p. 1491, l. 42; “Se voi haverlo temperato, dali galline vechie” it. LP.

(6/6') *Ítem, qui*: “Qui” AHaHLQ i Thomas. **Cap dels llatins conservats.**

son sperver: “accipitrem suum” A; “ipsum” Ha; “eum” HQ; manca L; “eum” Thomas, f. 42v^a.

Ítem, qui vol que son sperver prena ben: “Qui accipitrem suum vult facere bene aucupare” A; “Qui vult ipsum bene facere aucupari” Ha; “Qui vult eum bene aucupari” H; “Qui vult bene aucupare” L; “Qui vult eum bene aucupare” Q; “Qui vult eum habere expeditum in aucupando” Thomas, f. 42v^a; “Qui expeditum in aucupando” VB, llib. 16, cap. 18 i Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 6-7 (f. 12v); “Si vis ut expeditus sit ad aucupandum” AG, p. 1492, l. 1; “Se voi sia expedito e prompto al volar” it. LP. **S'acosta a A, però no existeix una equivalència plena amb cap dels llatins conservats.**

guorga: “guarga” Gr i Rg. | *ffassa-li bona guorga*: “faciat bonam gorgam” A; “faciat ei bonam gorgam” Ha; “det bonam gorgiam” HQ; “det gorgiam bonam” L; “faciat ei bonam **vesicam gutturis**” Thomas, f. 42v^a; “faciat ei bonam vesicam gutturis” VB, llib. 16, cap. 18 i Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 7 (f. 12v); “stude ut facias ei bonam vesicam gutturis” AG, p. 1492, l. 1-2; “fa che habbia bona gorga” it. LP.

aquell: “eum” AHa; manca HLQ; “eum” Thomas, f. 42v^a, VB, llib. 16, cap. 18 i Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 7 (f. 12v); manca AG, p. 1492, l. 2.

loc escur: “obscurus” AHaHQ; manca L; “tenebris cum lumine tantum modico” Thomas, f. 42v^a i VB, llib. 16, cap. 18; “tenebris, cum lumine tamen modico” Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 7-8 (f. 12v); “tenebris accensa ibi lucerna modica” AG, p. 1492, l. 2; “loco scuro con una lucerna accesa piccola” it. LP. **Cap dels llatins conservats, essent proper a AHaHQ.** | *e posa aquell en loc escur*: “et ponat eum in obscuro” A; “ponat eum in obscuro” Ha; “et ponat in obscuro” HQ; “et ter” L; “et includat eum in tenebris cum lumine tantum modico” Thomas, f. 42v^a i VB, llib. 16, cap. 18; “et includat eum in tenebris, cum lumine tamen modico, et aucupet diebus alternis” Gil (*De accipiter* 5), p.

188, l. 7-8 (f. 12v); “et include in tenebris accenssa ibi lucerna modica” AG, p. 1492, l. 2; “tenendolo in loco scuro con una lucerna accesa piccola” it. LP.
e l'altra dia vaga <a> cassar: “Altera die eat aucupatum” AHQ; “et altera die eat aucupatum” **Ha**; manca L; “et alternis [et alternis] diebus aucupet” Thomas, f. 42v^a; “et aucupet diebus alternis” VB, llib. 16, cap. 18 i Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 8 (f. 12v); “et aucupa alternis diebus” AG, p. 1492, l. 3; “e va ad ocellare, interponendo sempre un giorno” it. LP. | *Ítem, qui vol que son sperver prena ben, fffassa-li bona guorga e posa aquell en loc escur, e l'altra dia vaga <a> cassar*: “Qui accipitrem suum vult facere bene aucupare, faciat bonam gorgam et ponat eum in obscuro. Altera die eat aucupatum” A; “Qui vult ipsum bene facere aucupari, faciat ei bonam gorgam, ponat eum in obscuro et altera die eat aucupatum” Ha; “Qui vult eum bene aucupari, det bonam goriam, et ponat in obscuro. Altera die eat aucupatum” H; “Qui vult bene aucupare, det gorgiam bonam et ter” L; “Qui vult eum bene aucupare, det bonam goriam, et ponat in obscuro. Altera die eat aucupatum” Q; “Qui vult eum habere expeditum in aucupando, faciat ei bonam vesicam gutturis et includat eum in tenebris cum lumine tantum modico et alternis [et alternis] diebus aucupet” Thomas, f. 42v^a; “Qui expeditum in aucupando: faciat ei bonam vesicam gutturis: et includat eum in tenebris cum lumine tantum modico: et aucupet diebus alternis” VB, llib. 16, cap. 18; “Qui expeditum in aucupando, faciat ei bonam vesicam gutturis et includat eum in tenebris, cum lumine tamen modico, et aucupet diebus alternis” Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 6-8 (f. 12v); “Si vis ut expeditus sit ad aucupandum, stude ut facias ei bonam vesicam gutturis et include in tenebris accenssa ibi lucerna modica et aucupa alternis diebus” AG, p. 1492, l. 1-3; “Se voi sia expedito e prompto al volar, fa che habbia bona gorga, tenendolo in loco scuro con una lucerna accesa piccola, e va ad ocellare, interponendo sempre un giorno” it. LP.

(7/7') *con*: “com” GB, FS i LP. | *Ítem, con*: “Qui” AHaHQ; manca sotscapítol L; “Si” Thomas, f. 42v^a, VB, llib. 16, cap. 18, Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 11 (f. 12v) i AG, p. 1492, l. 4. **Cap dels llatins conservats.**

ton sperver: “esperuer” Gr; “accipitre” A; “accipitre suo” **Ha**; manca HQ; manca sotscapítol L; manca Thomas, f. 42v^a i AG, p. 1492, l. 4-7; “ut accipiter” VB, llib. 16, cap. 18 i Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 11 (f. 12v). **Proper a Ha, però sense equivalència plena.**

Ítem, con volràs pendre lebre ab ton sperver, o gran auzell: “Qui vult cum accipitre capere leporem vel magnam avem” A; “Qui vult cum accipitre suo capere leporem vel magnam volucem” Ha; “Qui vult leporem capere vel aliam avem magnam” HQ; manca sotscapítol L; “Si vis, ut leporem vel cuniculum capiat” Thomas, f. 42v^a i AG, p. 1492, l. 4; “Si vis ut accipiter leporem vel cuniculum capiat” VB, llib. 16, cap. 18 i Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 11-12 (f. 12v). **Propera a la versió llarga (AHa), en especial a Ha, però sense equivalent directe als llatins conservats.**

ligua'l: “ligual” Gr; “ligua·l” LP.

gets: llegiu “gits”; “gest” GB; “gictos” A; “gectos” **Ha**; “gatos” HQ; manca sotscapítol L; “giros” VB, llib. 16, cap. 18 i Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 12 (f. 12v); “gyros” Thomas, f. 42v^a i AG, p. 1492, l. 5, on potser *gytos*?, traduït per “rings” a OA, “What are these ‘rings’? Their name, *gyri*, implies something shaped like a ring or that turns around in circles. To claim they are jesses (Scanlan, 286) is unlikely since jesses are made of leather, are not ring-shaped, and have an established name in Latin, *jacti*. Identification is to be found in the swivel, or *tornettum*, ‘turner’, of Fred. DAV 2.40 (W&F, 140). The Latin says that the *tornettum* is a thing made of two rings which rotate (*gyrare*) around each other and then it goes on to describe them in some detail. Today

these are called the varvels, two flat rings which took the place of a swivel in the old days of hawking. The rings often had the coat of arms engraved on them and were fastened to the ends of the jesses, whereupon the leash was passed through them (Glasier, 1978, 302)” (OA, p. 1621, n. 332). Cal destacar que la grafia ‘gets’ s’acosta als termes francès i occità.

prop: “prope” LP.

aytant: “ayntant” Rg.

con: “com” GB, Gr, FS i LP.

té la palma: “tenet palma” A; “tenet palmas” Ha; “est una palma” HQ; manca sotscapítol L; “interiecto spacio unius palme” Thomas, f. 42v^a, VB, llib. 16, cap. 18 i Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 13 (f. 12v); “spatio unius palmae quae sit distantia cruris a crure” AG, p. 1492, l. 4-7.

son: manca Rg; “sui” AHa; manca HQ; manca sotscapítol L; manca Thomas, f. 42v^a, VB, llib. 16, cap. 18, Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 13 (f. 12v) i AG, p. 1492, l. 7.

ligua’l gets prop los peus aytant con té la palma e sens son dampnatge pren: “liget ei gictos prope pedes quantum tenet palma, et sine sui dampno capiet” A; “liget ei gectos prope pedes quantum tenet palmas, et sine sui dampno capiet” Ha; “liget ei gatos a pedibus, quantum est una palma, et sine dampno capiet” HQ; manca sotscapítol L; “hoc eum doce in iuventute et liga gyros in cruribus eius prope pedes interiecto spacio unius palme et sine lesione capiet” Thomas, f. 42v^a; “hoc eum in iuventute doce: et liga giros in cruribus prope pedes: interiecto spacio unius palme: sicque capiet sine lesione” VB, llib. 16, cap. 18; “hec eum in iuventute doce et liga giros in cruribus eius, prope pedes, interiecto spacio unius palme, sicque capiet sine lesione” Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 12-13 (f. 12v); “oportet ut doceas eum in iuventute: et gyros liga in cruribus eius prope pedes interiecto spatio unius palmae quae sit distantia cruris a crure: quia tunc sine laesione capiet” AG, p. 1492, l. 4-7. | *Ítem, con volràs pendre lebre ab ton sperver, o gran auzell, ligua’l gets prop los peus aytant con té la palma e sens son dampnatge pren*: “Qui vult cum accipitre capere leporem vel magnam avem, liget ei gictos prope pedes quantum tenet palma, et sine sui dampno capiet” A; “Qui vult cum accipitre suo capere leporem vel magnam volucem, liget ei gectos prope pedes quantum tenet palmas, et sine sui dampno capiet” Ha; “Qui vult leporem capere vel aliam avem magnam, liget ei gatos a pedibus, quantum est una palma, et sine dampno capiet” HQ; manca sotscapítol L; “Si vis, ut leporem vel cuniculum capiat, hoc eum doce in iuventute et liga gyros in cruribus eius prope pedes interiecto spacio unius palme et sine lesione capiet” Thomas, f. 42v^a; “Si vis ut accipiter leporem vel cuniculum capiat: hoc eum in iuventute doce: et liga giros in cruribus prope pedes: interiecto spacio unius palme: sicque capiet sine lesione” VB, llib. 16, cap. 18; “Si vis ut accipiter leporem vel cuniculum capiat, hec eum in iuventute doce et liga giros in cruribus eius, prope pedes, interiecto spacio unius palme, sicque capiet sine lesione” Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 11-13 (f. 12v); “Si vis ut leporem vel cuniculum capiat, oportet ut doceas eum in iuventute: et gyros liga in cruribus eius prope pedes interiecto spatio unius palmae quae sit distantia cruris a crure: quia tunc sine laesione capiet” AG, p. 1492, l. 4-7.

<39.> <A polls>: “Contra pediculos” A. | Els capítols 2 i 23 també tracten aquesta afecció parasitària. Aquest capítol correspon al capítol CXVIII, “Cant auzel a peoills”, de *Dels auzels cassadors*, vv. 3507-16, a continuació dels que corresponen al contingut del capítol 23 de l’*Epistola*.

(2/2') Ítem, <a polls>: "Ad pediculos" AHaHLQ, on L capítol desplaçat a la quinta partícula. **Cap dels llatins conservats.**

prin: "pren" Gr i Rg; "accipe" AHa; manca HLQ.

civada aytant: "cujada aytant" Rg; "de cinata" A; "cinatam tantum" Ha; "de avena" HQ; "avenam" L, on capítol desplaçat a la quinta partícula.

ha: "a" GB, Gr, FS i Rg.

.I.: "vn" Rg.

caval: manca Gr. | *darie ha .I. caval*: "sufficerit uni equo" A; "dares uni equo" Ha; "datur equo" HLQ, on L capítol desplaçat a la quinta partícula.

fe-la: "fé-la" LP.

e fe-la deneyar: "et facias mundare" A; "et facias mendari" Ha; "munda" H; "mounda" L, on capítol a la quinta partícula; "mundam" Q. | *prin civada aytant con darie ha .I. caval e fe-la deneyar*: "accipe de cinata quantum sufficerit uni equo, et facias mundare" A; "accipe cinatam tantum quantum dares uni equo, et facias mendari" Ha; "de avena quantum datur equo munda" H; "avenam quantum datur equo mounda" L, on capítol a la quinta partícula; "de avena quantum datur equo mundam" Q. **Barreja AHa degut a l'error final a Ha.** | Ítem, *prin civada aytant con darie ha .I. caval e fe-la deneyar*: "Ad pediculos, accipe de cinata quantum sufficerit uni equo, et facias mundare" A; "Ad pediculos, accipe cinatam tantum quantum dares uni equo, et facias mendari" Ha; "Ad pediculos, de avena quantum datur equo munda" H; "Ad pediculos, avenam quantum datur equo mounda" L, on capítol a la quinta partícula; "Ad pediculos, de avena quantum datur equo mundam" Q.

(3/3') *pux*: "Postea" A; "et postea" Ha; "et" HLQ.

aquella: manca AHa; "eam" HLQ.

e: "E" GB, FS i Rg. | *aygua freda e*: "aqua frigida, et" AHa; "frigida aqua" HQ; "aqua frigida" L, on capítol desplaçat a la quinta partícula.

aquí: "a qui" Rg; "ibi" AHa; manca HLQ.

estia per tota nuyt: "maneet tota nocte" A; "per totam noctem maneet" Ha (**aquí acaba text Ha**); "per noctem" HLQ. | *pux posa aquella en aygua freda e aquí estia per tota nuyt*: "Postea pones in aqua frigida, et ibi maneet tota nocte" A; "et postea pone in aqua frigida, et ibi per totam noctem maneet" Ha (**aquí acaba text Ha**); "et eam per noctem pone in frigida aqua" HQ; "et eam pone per noctem in aqua frigida" L, on capítol desplaçat a la quinta partícula.

pux: "et postea" A; "et" HLQ. **S'acosta a A.**

fe-la: "fé-la" LP.

pux fe-la aytan coure tro sia escorxada: "et postea facias decoqui tam diu donec decorietur" A; "et in crastino coquas donec decorticetur" HQ; "et in crastino coque donec decorticetur" L, on capítol desplaçat a la quinta partícula.

col-la: "colla" GB, Gr, FS i LP.

.I.: "vn" Rg.

pux col-la per .I. drap prim: "deinde cola eam cum lintheolo, et" A; "Deinde cola et" HLQ, on L capítol desplaçat a la quinta partícula. **Dels llatins conservats, s'acosta a A, sense una correspondència directa.**

l'aygua: "aquam" A; manca HLQ.

he fe'n bayn a: "he se'n bayna" LP; "e sen banya a" Gr; "e fe bayn a" Rg.

a l'ocel: "ei volucris" A; "volucris, vel sepius eam lava" HQ; "volucris, vel sepe eum lava" L, on capítol desplaçat a la quinta partícula. **Dels llatins conservats, s'acosta a A, sense una correspondència directa.** | Segueix "vel sepius eam lava" HQ; "vel sepe eum lava" L. | *lexa l'aygua refredar he fe'n bayn a l'ocel*: "et permette aquam

infrigidari, et balneum fac ei volucris” A; “et permittit infrigidari, et balneum fac volucris, vel sepius eam lava” H; “et permittit infrigidari, et fac balneum volucris, vel sepe eum lava” L, on capítol desplaçat a la quinta partícula; “et permittit infrigidari, et balneum fiat volucris, vel sepius eam lava” Q. | *pux posa aquella en aygua freda e aquí estia per tota nuyt, pux fe-la aytan coure tro sia escorxada, pux col-la per .I. drap prim, lexa l’aygua refredar he fe’n bayn a l’ocel*: “Postea pones in aqua frigida, et ibi maneat tota nocte, et postea facias decoqui tam diu donec decorietur, deinde cola eam cum lintheolo, et permittit aquam infrigidari, et balneum fac ei volucris” A; “et postea pone in aqua frigida, et ibi per totam noctem maneat” Ha (aquí acaba text Ha); “et eam per noctem pone in frigida aqua, et in crastino coquas donec decorticeatur. Deinde cola, et permittit infrigidari, et balneum fac volucris, vel sepius eam lava” H; “et eam pone per noctem in aqua frigida, et in crastino coque donec decorticeatur. Deinde cola, et permittit infrigidari, et fac balneum volucris, vel sepe eum lava” L, on capítol desplaçat a la quinta partícula; “et eam per noctem pone in frigida aqua, et in crastino coquas donec decorticeatur. Deinde cola, et permittit infrigidari, et balneum fiat volucris, vel sepius eam lava” Q.

<40.> <A la malaltia dita pistoc>: manca rúbrica a A. | Els sotscapítols 2-3/2’ d’aquest capítol corresponen al capítol XCVIII de *Dels auzels cassadors*, vv. 2937-40. **Al Dels auzels cassadors, els sotscapítols recollits dels capítols 15 i 40 de l’Epistola, ambdós relatius al ‘bistoc’, apareixen agrupats al capítol XCVIII, fet que podria indicar la necessitat de tractar els sotscapítols 15[5(potser 6 també)/5’] (com a F, f. 115v) i el 40(3’) de l’Epistola com a capítols a banda, relatius a patologies diferents del ‘pistoc’, el primer relatiu a la constipació i el segon al vòmit o la regurgitació.**

(2A/2’) Ítem: manca AHLQ. **Cap dels llatins conservats.**

qui: “qi” Gr; “que” A.

malautia qui és dita: “infirmi-tatem que dicitur” A; manca HLQ.

pistoc: “bistoc” AHLQ. Malgrat la coincidència entre els tractats llatins conservats, no corregeixo a “bistoc” donada la semblança en aquesta transformació al capítol 15. | Ítem, a malautia qui és dita pistoc: “Ad infirmi-tatem que dicitur bistoc” A; “Ad bistoc” HLQ, on sotscapítol desplaçat a la quinta partícula L; “Item ad idem, si **cibum eicit**” Thomas, f. 42ra i VB, llib. 16, cap. 71; “Item si cibum eicit” AG, p. 1490, l. 25; “[Se spesso zetta fora el cibo non alterato] [...] [E se non potesse mangiar ditta carne] Anchor” it. LP. **Cap dels llatins conservats, en divergir d’A arran de l’ítem.**

prin: “pren” Rg.

trenqua’ls ab: “frange in” AHLQ; “frange in” Thomas, f. 42ra, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1490, l. 26; “rompali in” it. LP. **Cap dels llatins conservats, tot i que s’acosta a tots ells.**

de: “d” Rg.

prin ous crus e trenqua’ls ab leyt de cabres: “accipe ova cruda et frange in lacte capre” AHQ; “accipe ova cruda, et frange in lacte” L, on sotscapítol desplaçat a la quinta partícula; “accipe ova cruda et frange in lac caprinum” Thomas, f. 42ra, “accipe ova cruda et frange in lac caprinum” VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1490, l. 26; “piglia ove crude e rompali in lacte di capra” it. LP. **S’acosta a AHQ sense una correspondència plena.** | Ítem, a malautia qui és dita pistoc, prin ous crus e trenqua’ls ab leyt de cabres: “Ad infirmi-tatem que dicitur bistoc, accipe ova cruda et frange in lacte capre” A; “Ad bistoc, accipe ova cruda, et frange in lacte capre” H; “Ad bistoc, accipe ova cruda, et frange in lacte” L, on sotscapítol desplaçat a la quinta partícula; “Ad bistoc, accipe ova cruda, et frange in lacte capre” Q; “Item ad idem, si cibum eicit, accipe ova cruda et

frange in lac caprinum” Thomas, f. 42r^a; “[Si cibum evomit frequenter] [...] [Si vero comedere non potest] [...] Item ad idem si cibum eicit: accipe ova cruda et frange in lac caprinum” VB, llib. 16, cap. 71; “Item si cibum eicit, accipe ova cruda et frange in lac caprinum” AG, p. 1490, l. 25-26; “[Se spesso zetta fora el cibo non alterato] [...] [E se non potesse mangiar ditta carne] Anchor piglia ove crude e rompali in lacte di capra” it. LP.

(3A/2') *e prem-o tot*: “e prim-o tot” LP; “e primo tot” Rg; “Postea facias hoc totum decoqui” A; “et post totum coque” HLQ, on L sotscapítol desplaçat a la quinta particula; “postea facias hoc totum decoqui” Thomas, f. 42r^a i VB, llib. 16, cap. 71; “et totum decoque” AG, p. 1490, l. 25; “e fa coxer ogni cosa” it. LP. Cal interpretar-hi ‘i qualla-ho tot’, per acció del foc sobre l’ou; una opció molt menys probable seria editar ‘e crem-o tot’, en el mateix sentit. **Cap dels llatins conservats.**

e dóna-ho: “e dona ho” GB i FS; “dona ho” Gr i Rg.

pux: “ter” AH; manca LQ; “ter” Thomas, f. 42r^a, VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1490, l. 26; “tre volte” it. LP. **Cap dels llatins conservats, on ‘pux’ sembla desplaçat a abans.**

esperver: “accipitri” A; “ancipitri” HLQ. | *a l’esperver*: “al esperuer” Gr.

e serà garit: “et sanabitur” AHQ; manca L. | *e dóna-ho pux a l’esperver a menyar e serà garit*: “et da ter accipitri ad comedendum et sanabitur” A; “et da ter ancipitri ad comedendum, et sanabitur” H; “et da ancipitri ad comedendum” L, on sotscapítol desplaçat a la quinta particula; “et datur ancipitri ad comedendum, et sanabitur” Q; “et da ter ad comedendum accipitur et sanabitur” Thomas, f. 42r^a; “et da ter ad comedendum accipitri et salvabitur” VB, llib. 16, cap. 71; “et da ei ter ad comedendum et sanabitur” AG, p. 1490, l. 26; “e dali mangiar in tre volte, e guarirà” it. LP. | *e prem-o tot e dóna-ho pux a l’esperver a menyar e serà garit*: “Postea facias hoc totum decoqui, et da ter accipitri ad comedendum et sanabitur” A; “et post totum coque, et da ter ancipitri ad comedendum, et sanabitur” H; “et post totum coque, et da ancipitri ad comedendum” L, on sotscapítol desplaçat a la quinta particula; “et post totum coque, et datur ancipitri ad comedendum, et sanabitur” Q; “Item ad idem, **si cibum eicit**, accipe ova cruda et frange in lac caprinum, postea facias hoc totum decoqui et da ter ad comedendum accipitur et sanabitur” Thomas, f. 42r^a; “postea facias hoc totum decoqui: et da ter ad comedendum accipitri et salvabitur” VB, llib. 16, cap. 71; “Item si cibum eicit, accipe ova cruda et frange in lac caprinum, et totum decoque et da ei ter ad comedendum et sanabitur” AG, p. 1490, l. 25-26; “[Se spesso zetta fora el cibo non alterato] [...] [E se non potesse mangiar ditta carne] Anchor piglia ove crude e rompali in lacte di capra, e fa coxer ogni cosa, e dali mangiar in tre volte, e guarirà” it. LP.

(3') **Potser millor com capítol propi, considerant una patologia digestiva diferent del ‘pistoc’**; manca A.

gitta la guorga: “gitta la guarga” Gr; “gita la guarga” Rg. | *Si gitta la guorga*: manca sotscapítol AL; “Si porgam reserit” HQ. **Cap dels llatins conservats, per error o corrupció.**

dóna-li: “donali” GB, Gr i FS; “dona li” Rg.

prin: “pren” GB, Gr, FS i Rg; manca sotscapítol AL; manca HQ. **Cap dels llatins conservats.**

dóna-li'n: “donali n” GB i FS; “donalin” Gr; “dona lui” Rg. | *profita, prin suriu menut capolat e dóna-li'n*: manca sotscapítol AL; “prodest, da soricem minutim capellatum” H; “proderit, da soricem minutim capellatum” Q. **Cap dels llatins conservats.**

dóna-li moxons calens; e si assò no profita, prin suriu menut capolat e dóna-li'n e serà garit: manca sotscapítol AL; “da ei passerres calidos. Quod si non prodest, da soricem

minutim capellatum, et sanabitur” H; “da ei passerres calidos. Quod si non proderit, da soricem minutim capellatum, et sanabitur” Q. **Cap dels llatins conservats.** | *Si gitta la guorga, dóna-li moxons calens; e si assò no profita, prin suriu menut capolat e dóna-li'n e serà garit:* manca sotscapítol AL; “Si porgam reserit, da ei passerres calidos. Quod si non prodest, da soricem minutim capellatum, et sanabitur” H; “Si porgam reserit, da ei passerres calidos. Quod si non proderit, da soricem minutim capellatum, et sanabitur” Q. **Cap dels llatins conservats.**

<41.> <A la tinya>: “Contra tineas destruendas” A.

(2A/2') *Ítem:* manca AHLQ. **Cap dels llatins conservats.**

prin: “pren” Rg; “accipe” A; manca HLQ.

e: “et” GB; “&” FS i Rg; manca A; “et” HLQ.

argentviu: “argentum vivum” AL; “argentum” HQ.

e: “et” GB; “&” FS i Rg.

de fonoyl: “d’ fenoyl” Rg; “feniculis” A; “feniculi” HL; “soni” Q. | *argentviu e suc de fonoyl:* “argentum vivum et succum feniculis” A; “argentum et succum feniculi” H; “argentum vivum et succum feniculi” L; “argentum et succum soni” Q.

e: “et” GB; “&” FS i Rg.

ensem: “sumum” A; manca HLQ. **Cap dels llatins conservats, tret d’un error de ‘sumum’ per ‘simul’ A.** | *e mescla-o ensem:* “et confice sumum” A; “confice” HLQ.

Cap dels llatins conservats, tret de l’error abans indicat. | *Ítem, a la tyna, prin sofre e argentviu e suc de fonoyl e mescla-o ensem:* “Ad tineas, accipe sulphur, argentum vivum et succum feniculis et confice sumum” A; “Ad tineas, sulphur et argentum et succum feniculi confice” H; “Ad tineas, sulphur et argentum vivum et succum feniculi confice” L; “Ad tineas, sulphur et argentum et succum soni confice” Q.

locz: “locs” Gr.

e: “et” GB; “&” FS i Rg.

pux unta los locz de les tynes e serà garit: “postea inunge loca tinearum et sanabitur” A; “post inunge loca tinearum et sanabitur” HQ; “et p. inunge loca tinearum et sanabuntur” L. | *Ítem, a la tyna, prin sofre e argentviu e suc de fonoyl e mescla-o ensem, pux unta los locz de les tynes e serà garit:* “Ad tineas, accipe sulphur, argentum vivum et succum feniculis et confice sumum, postea inunge loca tinearum et sanabitur” A; “Ad tineas, sulphur et argentum et succum feniculi confice, post inunge loca tinearum et sanabitur” H; “Ad tineas, sulphur et argentum vivum et succum feniculi confice, et p. inunge loca tinearum et sanabuntur” L; “Ad tineas, sulphur et argentum et succum soni confice, post inunge loca tinearum et sanabitur” Q.

(3A) *Ítem:* manca AHLQ. **Cap dels llatins conservats.**

esperv: “accipiter” A; manca HLQ.

magre o malaut: “malicentus et infirmus” A; manca HLQ. **Cap dels llatins conservats. Cal recordar la confusió habitual e/o N.**

dóna-li: “dona li” GB, FS i Rg; “donali” Gr.

sorguarol: “sorgairom” A; manca HLQ; “Soritz e-l petit segonho”, on *segonho*, ‘cygnet’, a *Dels auzels cassadors*, v. 1569 i p. 224, tot just abans dels 8 versos coincidents que segueixen referents a la muda, i inclòs, per tant, al capítol LX, “Consi deu hom mudar ausel”. *Dels auzels cassadors*, v. 1300, utilitza les formes “sorigato” i “soriganton”, probablement referint-se al xoriguer. Juan Vallés I.11 indica el “cegoñino” com una de les viandes que més puja l’ocell de caça. **‘Sorguarol’**

correspondria, bé a un micromamífer, com algun dels diversos talpons, al talp (*Talpa spp.*) o al talp de camp (*Arvicola terrestris*), o fins i tot un ratolí indeterminat, bé a una ‘petita cigonya’ o, amb menor probabilitat, a un ‘petit cigne’.

menjar: “meniar” LP.

e: “et” GB; “&” FS i Rg.

Ítem, si l’esperver és magre o malaut, dóna-li sorguarol a menjar e garrà: “Si accipiter est malicentus et infirmus, da ei sorgairom ad comedendum et sanabitur” A; manca HLQ; “Soritz e-l petit segonho / fan mudar ausel per razo”, on *segonho*, ‘cygnet’, a *Dels auzels cassadors*, vv. 1569-70 i p. 224, tot just abans dels 8 versos coincidents que segueixen referents a la muda, inclòs, per tant, al capítol LX, “Consi deu hom mudar ausel”. **Cap dels llatins conservats, acostant-se a A, únic que l’ofereix.**

<42A.> <A mudar>: “Ad mutandum” A. | Els capítols 35 i 38(2/2’) també són relatius a la muda. | Aquest capítol correspon al capítol LX de *Dels auzels cassadors*, vv. 1571-79, versos que segueixen als corresponents al capítol 35 de l’*Epistola*.

(2A) Ítem: “item” GB i Rg; manca A; manca capítol HLQ. **Cap dels llatins conservats. guaroygues: “garracitas” A; manca capítol HLQ; “garrossas [garrassas^b, garossasⁿ, gayrosses^v], / que semblon grans lentillas rossas”** *Dels auzels cassadors*, vv. 1571-72. **Dels llatins, només conservat a A, però divergeix respecte a N.**

e: “et” GB; “&” FS i Rg.

posa’l: “posal” Gr; “posa·l” LP; “pone” A. **Cap dels llatins conservats.**

copí nou: “cepi nou” N, FS, GB, Gr, LP, Rg; “copino novo” A; manca capítol HLQ; “topi nou de terra” *Dels auzels cassadors*, v. 1573.

fe-les: “fê-les” LP.

cremar: “crimar” LP. | Segueix “ibi” A. **Cap dels llatins conservats.**

dóna-la-li: “donala li” GB, FS i Rg; “donalali” Gr; “et da accipitri” A. **Cap dels llatins conservats.**

menjar: “meniar” LP.

he: “&” Rg.

he serà mudat: manca A. **Cap dels llatins conservats.** | Ítem, a mudar, prin guaroygues e posa’l al copí nou he fe-les cremar tro sien tornades en pólvora, dóna-la-li a menjar he serà mudat: “Ad mutandum accipe garracitas et pone in copino novo, et fac eas ibi ardere donec in pulverem redigantur, et da accipitri ad commedendum” A; manca capítol HLQ; “qui pren gran re de las garrossas, / que semblon grans lentillas rossas / et en un topi nou de terra / lur fai sufrir al fuec tal guerra / que tornon polvera menuda, / tost faun issir auzel de muda, / tan fort lo coiton de mudar, / cant hom soven l’en vol donar” *Dels auzels cassadors*, vv. 1571-79. **Cap dels llatins conservats.**

<43.> <Si té el cap reumàtic>: “Contra reumam” A. | Aquest capítol correspon al capítol LXXV “Cant auzels es enraumasatz” de *Dels auzels cassadors*, vv. 2125-30. Cal que resolguem aquí la disjuntiva exposada per Bertil Maler a l’estudi de Maler 4, aclarint que en aquest capítol no hi ha error a *Dels auzels cassadors* i que el tractat provençal prové d’una variant independent del Mysinger i del Valerinus (*Phisica avium*), en concret, de l’*Epistola*.

(2A/2’) à: “a” GB, FS i Rg; “ha” Gr.

à lo cap raumàtic: “capita pro pulvere aut pro fumo doluerit in reumata” A; “pro pulvere vel pro fumo reumatizat” HQ; manca capítol L; “reuma in capite habuerit” Thomas, f. 42r^a, però remei corresponent a cap. 14; “vostr’auzels suefre raumatz / per polvera o per fumatz, / per freit o per altra manera” de *Dels auzels cassadors*, vv. 2125-28. **Cap dels llatins conservats. Les causes (fum i pols) podrien ser absents a la font de N o sobreenteses degut a l’associació freqüent i el coneixement general entre el col·lectiu falconer.**

stafisàgria: “stafisagra” LP.

frega’n: “fregan” Gr.

pica stafisàgria e, feyta pólvora, frega’n lo paladar d’aquell: “tere staphisagrium, et facto pulvere, fricabis palatum ipsorum” A; “pulvere staphisagrie palatum frica” HQ; manca capítol L.

Si à lo cap raumàtic, pica stafisàgria e, feyta pólvora, frega’n lo paladar d’aquell e serà garit: “Si capita pro pulvere aut pro fumo doluerit in reumata, tere staphisagrium, et facto pulvere, fricabis palatum ipsorum et sanabitur” A; “Si pro pulvere vel pro fumo reumatizat, pulvere staphisagrie palatum frica, et sanabitur” HQ; manca capítol L; “Si reuma in capite habuerit” Thomas, f. 42r^a, però remei corresponent a cap. 14; “Si vostr’auzels suefre raumatz / per polvera o per fumatz, / per freit o per altra manera, / si-ll voletz far metzin’enteira, / d’estafizagria us recort, / e-l paladel l’en bregatz fort” de *Dels auzels cassadors*, vv. 2125-30. **Cap dels llatins conservats, essent el més proper A.**

<44.> <Si té pedra al cap>: manca rúbrica a A. | Els sotscapítols 3-4 d’aquest capítol corresponen al capítol LXXXI, “Cant auzel a peira el cap”, de *Dels auzels cassadors*, vv. 2267-78.

(2A/2’) *aurà pera al cap*: “in capite petram habuerit” A; “petram in capite habet” HQ; “petram habuerit in capite” L.

fe: “fê” LP.

de coure: “decoure” GB, LP i FS; “d’ coure” Rg; “de cupro” A; manca HQ; “cum cupro” L.

.I.: “vn” Rg.

devant: “d’uant” Rg.

huyls: Segueix “super ipsas nares” A; “supra nares” HLQ. **Cap dels llatins conservats.**

aque<l>: “aqua” GB, Gr, FS i Rg; “aque[l]” LP; “ipso” A; manca HLQ.

calén: “calen” GB, Gr, FS i Rg. | *ab aque<l> calén*: “cum ipso cupro” A; manca HQ; “cum cupro” L. **Cap dels llatins conservats.**

feu coure: “coqui facias” A; “coque” HLQ. | *fe de coure quax .I. ferre poc, e axí pux aquell devant los huyls ab aque<l> calén lo feu coure*: “facias de cupro quasi ferrum parvum, et sic postea cum ipso cupro ante oculos super ipsas nares ipsum coqui facias” A; “eum [incongruència amb nota, on cum] caput ante oculos supra nares coque” H; “cum cupro ante oculos supra nares coque” L; “ter calamo (?) ante oculos supra nares coque” Q. | *Si aurà pera al cap, fe de coure quax .I. ferre poc, e axí pux aquell devant los huyls ab aque<l> calén lo feu coure*: “Si in capite petram habuerit, facias de cupro quasi ferrum parvum, et sic postea cum ipso cupro ante oculos super ipsas nares ipsum coqui facias” A; “Si petram in capite habet, eum [incongruència amb nota, on cum] caput ante oculos supra nares coque” H; “Si petram habuerit in capite, cum cupro ante oculos supra nares coque” L; “Si petram in capite habet, ter calamo (?) ante oculos supra nares coque” Q. **Cap dels llatins conservats, tot i que s’acosta a A (possible**

salt d'igual a igual a “aquell” o entre *ipsolipsas/ipsium*, on podria afegir-se ‘<sobre les narils d'aquell>, però pot sobreentendre's com a localització habitual).

El tractat de falconeria àrab més antic conservat, el *Ġiṭrīf* (s. VIII), ja indica “deux veines qu'il a entre les yeux, là où l'on cautérise, sachez qu'il est atteint de la craie dans la tête” (*Ġiṭrīf*, 50.9) i “Traitement de l'oiseau de vol atteint de la craie dans la tête. Le remède en est de cautériser l'oiseau en trois endroits, avec un tison de myrte, à savoir de chaque côté à la base du bec et au milieu du chef” (*Ġiṭrīf*, 63); “Capítol [CV.] De una pedra chica que·s fa als falcons o als oçells entre les çelles e lo cuyro que stà sobre la nefa, allí hon comença la ploma del cap. [...] preneu lo oçell destrament per lo matí en dejú e tenits ben calent un botó de argent o de ferro semblant de aquest, tan gros com un cap de agulla o major, e dats-li en lo dit loch hon té la dita pedra un botó de foch” V, f. 68.

(3A/3') *Ítem, a assò*: “Ad idem” AHL; “Si” Q. **Cap dels llatins conservats, s'acosta a AHL.**

prin: “pren” Rg; manca AHLQ. **Cap dels llatins conservats.**

mellifolium: “melli folium” GB, FS i Rg; “millefolium” AHL; “mellifolium” Q.

.V^e.: “.v.” Rg; “-V^e-” LP; “quinque-” AHLQ.

mellifolium, .V^e. *folium*, *stafisàgria*: “millefolium et quinquefolium et staphisagria” A; “millefolium et quinquefolium et staphisagria” H; “millefolium et quinquefolium et staphisagria” L; “mellifolium et quinquefolium et staphisagria” Q. **Cap dels llatins conservats, s'acosta a Q (tret de les conjuncions).**

.III.: “tres” Gr.

dóna: “dona” GB, Gr, FS i Rg. | *li dóna*: “ei dare facias” A; “da” HQ; “da eis” L. **Cap dels llatins conservats, s'acosta a L (però en plural).**

sopes: “offas” A; “offis” H; “escis” LQ; “pinholas” *Dels auzels cassadors*, v. 2273. **Donada la consistència en aquesta divergència entre les dues traduccions catalanes i les diferents versions llatines a 21(8/5'), 30(5), 32(2/2'), 44(3/3') i 45(2/2'), no esmeno “sopes” N ni “carn” Z⁵ a “offes”. | *aquestes .III. herbes li dóna en sopes*: “istas tres herbas in offas ei dare facias” A; “in offis da, vel pulverem istorum” H; “vel pulverem istarum in escis da eis” L; “in escis da” Q. **Cap dels llatins conservats, s'acosta a A.****

mellifolium, .V^e. *folium*, *stafisàgria*; *aquestes .III. herbes li dóna en sopes; e assò contra pera en qualque loc sia*: “millefolium et quinquefolium et staphisagria, istas tres herbas in offas ei dare facias, et hoc ubicumque petram habeat” A; “ubicumque petram habet, certissimum: millefolium et quinquefolium et staphisagria in offis da, vel pulverem istorum, et sanabitur” H; “ubicumque habet petram, certissimam: millefolium et quinquefolium et staphisagria vel pulverem istarum in escis da eis, et sanabuntur” L; “Si petram habet, certissimum: mellifolium et quinquefolium et staphisagria in escis da, vel pulverem istarum, et sanabitur” Q. | *Ítem, a assò, prin mellifolium, .V^e. folium, stafisàgria; aquestes .III. herbes li dóna en sopes; e assò contra pera en qualque loc sia*: “Ad idem, millefolium et quinquefolium et staphisagria, istas tres herbas in offas ei dare facias, et hoc ubicumque petram habeat” A; “Ad idem, ubicumque petram habet, certissimum: millefolium et quinquefolium et staphisagria in offis da, vel pulverem istorum, et sanabitur” H; “Ad idem, ubicumque habet petram, certissimam: millefolium et quinquefolium et staphisagria vel pulverem istarum in escis da eis, et sanabuntur” L; “Si petram habet, certissimum: mellifolium et quinquefolium et staphisagria in escis da, vel pulverem istarum, et sanabitur” Q. **Cap dels llatins conservats, el que més s'hi acosta és A.**

(4A) *Ítem, a assò*: “Item alia” A; manca sotscapítol HLQ. **Cap dels llatins conservats.**
calcíola: “calcio la” Gr; “causida” *Dels auzels cassadors*, v. 2275.

prin: “pren” Rg.

d’equella: “d’ aquella” Gr; “de quella” LP i Rg.

unta’n: “untan” Gr.

carn: “cara” GB i Rg; “carnem” A.

dóna-li’n: “donali n” GB i FS; “donalin” Gr; “dona lui” Rg.

a menjar: “meniar” Gr; “a meniar” LP. | *prin lo suc d’equella, unta’n la carn e dóna-li’n a menjar*: “exprimes, et in ius carnem intingas et cibabis eum” A; manca sotscapítol HLQ. **Cap dels llatins conservats.** | *Ítem, a assò, calcíola, herba que nex en pera, prin lo suc d’equella, unta’n la carn e dóna-li’n a menjar*: “Item alia, calciolam herbam que in petris nascitur exprimes, et in ius carnem intingas et cibabis eum” A; manca sotscapítol HLQ. **Cap dels llatins conservats.**

(5A/4’) *lo ceces*: “posteriorem” A; “posteriora” HQ; manca sotscapítol L. **Cap dels llatins conservats.**

Ítem, a assò, unta-li lo ceces ab oli: “Alia ad idem, unge posteriorem ei de oleo” A; “Ad idem, unge posteriora oleo” HQ; manca sotscapítol L. **Cap dels llatins conservats, s’acosta a A.**

puy: “pux” Gr i LP.

prin: “pren” Rg.

prin .I.: “pren vn” Rg. | Manca canvi de foli a Gr.

.I. canonet: “anetum” A; “aneto” HQ; manca sotscapítol L. **Cap dels llatins conservats, tot i que potser N lligí ‘cannetum’ o aquesta variant existia ja al seu antecedent llatí. N fa ple sentit.**

e fin-lo: “et exinde facies cultello cavellam” A; manca HQ; manca sotscapítol L. **Cap dels llatins conservats.**

(6A/4’) *caneta*: “cavella” A; “catillo” HQ; manca sotscapítol L. **Cap dels llatins conservats.**

polverejat: “poluereiat” GB, FS i Rg; “polvereiat” LP.

soffla-li’n: “soffiali” GB; “soflalin” Gr; “soffla-li” LP; “sofflali” FS; “soffla lin” Rg.

sí: “si” GB, FS i Rg. | *ceses, sí*: “ceces si” Gr; “posteriorem, ut” A.

pólvera: “polvora” Gr.

a dins: “adins” Gr i LP. | *puy prin .I. canonet e fin-lo, e sobre aquella caneta posa àloes polverejat ben trit e soffla-li’n el ceces, sí que la pólvera entre a dins*: “et postea colliges anetum, et exinde facies cultello cavellam. Postea accipe aloen et teres in mortario, et pulvere facto cum ipsa cavella infla in posteriorem, ut ex pulvere infra ipsum intret” A; “et facto pulvere ex aneto et oleo, cum catillo inice” HQ; manca sotscapítol L. **Cap dels llatins conservats, el que més s’hi acosta és A.**

Ítem, a assò, unta-li lo ceces ab oli, puy prin .I. canonet e fin-lo, e sobre aquella caneta posa àloes polverejat ben trit e soffla-li’n el ceces, sí que la pólvera entre a dins e serà garit: “Alia ad idem, unge posteriorem ei de oleo, et postea colliges anetum, et exinde facies cultello cavellam. Postea accipe aloen et teres in mortario, et pulvere facto cum ipsa cavella infla in posteriorem, ut ex pulvere infra ipsum intret, et sanabitur” A; “Ad idem, unge posteriora oleo, et facto pulvere ex aneto et oleo, cum catillo inice et sanabitur” HQ; manca sotscapítol L. **Cap dels llatins conservats, el que més s’hi acosta és A.**

<45.> <Per llombrics>: manca rúbrica A. | Aquest capítol podria haver estat font del capítol XCIV, “Cant ausel a verms”, de *Dels auzels cassadors*, vv. 2829-40.

(2A/2') *dels*: “des” Rg. | Ítem, per raon *dels*: “Pro” AHLQ. **Cap dels llatins conservats.** *dóna-li*: “donali” GB i FS; “dona li” Rg; “ei da” AL; “da” HQ. | *lombricz*, *dóna-li*: “lombrics donali” Gr.

sopes: “offis” AH; manca L; “escis” Q. **Donada la consistència en aquesta divergència entre N i les diferents versions llatines a 21(8/5'), 30(5), 32(2/2'), 44(3/3') i 45(2/2'), no esmeno “sopes” N a “offes”.**

api: “rapi” Rg.

ensem: “ensemps” Gr; manca AHLQ. | Ítem, per raon *dels lombricz*, *dóna-li en sopes vermeyllon e api mesclat ensem*: “Pro lumbricis, minium, apium conmiscce et in offis ei da” A; “Pro lumbricis, minium et apium conmiscce et in offis da” H; “Pro lumbricis, minium et apium conmiscce et ei da” L; “Pro lumbricis, minium et apium conmiscce et in escis da” Q. **Cap dels llatins conservats. | Segueix capítol 46 HLQ, però manca a N i A.**

Assí: “Aßi” Rg.

Assí fenex la pràctica dels ocells: manca Gr i AHLQ. **Cap dels llatins conservats.**

III.

El Llibre del nodriment i de la cura dels ocells els quals pertanyen a caça

2. Traducció Z⁵

**<Llibre del nodriment i de la cura dels ocells
els quals pertanyen a caça
(o Epístola d'Àquila, Símacus i Teodosi a Ptolemeu,
emperador d'Egipte)>**

<1. Del nodriment de l'esperver>¹⁰²²

(2/4') Esperver <pres> de niu¹⁰²³, si al matí¹⁰²⁴ és pres, entrò al migdia lo lixa endurar; (3/5') mas si la nuyt és pres, entrò a la tèrcia del següén dia endur. (3/6') Puyt sia past de carns delicades e <lliures> de nervis¹⁰²⁵, no grans pasts, (4/6') ne jaquesques aquel endurar massa.

<2. Contra polls>¹⁰²⁶

(2/2') Mas per rahó dels puyls, unta aquel al sol ab oli d'olives o ab leyt de cabres.

<3. De la malaltia anomenada rampa>¹⁰²⁷

(2/2') Mas per la malaltia de la qual appelen los lecs rampa¹⁰²⁸, li dóna a menjar a l'esperver <lacrimusas, (3/3') o> ab la sanch <de> *testudinum* blanchs ffrega los peus sovén d'aquel e unta les ales¹⁰²⁹.

¹⁰²² Quan manquen els títols dels epígrafs a Z⁵, els introduceixo entre triangulars a partir de la lliçó de l'altra traducció catalana conservada, N, i en cas de mancar a aquesta, a partir d'A (les rúbriques llatines només són ofertes per aquest manuscrit a la versió llarga i, rarament, per alguns dels manuscrits a la versió curta). | <Del ... l'esperver>: “De nudriment dell sperver” N; “De accipitris iuvenis” A; “De nido” HQ i 1(3’) “Igitur a nido incipiendum” H; “Igitur ab eo inchoandum” K; “Igitur ab ipso exeunte in nido inchoandum est” L.

¹⁰²³ *Esperver ... niu*: “Espervet pres dell niu” N; “Accipitrem de nido acceptum” A; “Accipitrem de nidro sumptum” Ha; “De nido” HLQ; manca K.

¹⁰²⁴ *matí*: “mayg” Z⁵ i Piccat; “matín” N; “mane” AHaHKLQ.

¹⁰²⁵ *e ... nervis*: “e de nerīs” Z⁵, segueixo N; “e de nervis [ms. neris]” Piccat; “atque teneris” A; “et teneris” HaHKQ; “tenerrimis” L.

¹⁰²⁶ <Contra polls>: “Contra pediculos” A.

¹⁰²⁷ <De ... rampa>: “De infirmitate rampa” A.

¹⁰²⁸ *appelen ... rampa*: “ha plen los bechs lampan” Z⁵, segueixo N; “hap(e)len los lechs lampan” Piccat; “appelen los lecs rampa [ms. lampa]” N; “nominatur” A; “laici rapam dicunt” Ha; “laici rampam vocant” H; “laici vocant pyp vel campam” K; “laici rapam vocant” L; “laici caipam in alio vocant” Q.

¹⁰²⁹ *li ... ales*: “li dóna a menjar a l'esperver a la sanch testudinum blachs, ffrega los peus sovén d'aquel e unta les ales” Piccat; “dóna'l a menjar a l'esperver lacrimules ho unte'l sovén ab limachs blancs, freguan los peus he les ales” N; “lacrimusas da ei ad comedendum vel coque testudines albas, sanguine earum sepe pedes eius frica et alas perunge” A; “Propter infirmitatem quam laici rapam dicunt, lac muscis da sibi comedere vel coque testudines albas et sanguine ipsarum sepe pedes ipsus frica et alas perunge” Ha; “Propter infirmitatem quam laici rampam vocant, da ei lacrimusas comedere vel coque testudines albas, et ex decoctione sepius pedes perfrica et alas perunge” H; “Propter infirmitatem que laici vocant pyp vel campam, da ei lacrimulas comedere vel coque testudines albas, et ex decoctione earum sepius pedes perfrica et alas perunge” K; “Propter infirmitatem quam laici rapam vocant, da ei lacrimusas comedere vel coque testudines albas, post ex decoctione sepius pedes frica et sepe alas perunge” L; “Propter infirmitatem quam laici caipam in alio vocant, da ei lacrimusas comedere vel coque testudines albas, et ex

(3Ha/4') E quant serà .I. poch exut aquel esparver¹⁰³⁰, somou-lo de loch¹⁰³¹ e pex-lo de bona carn. (2(3)A o 3(3)Ha/3(5')) Mas l'untament de l'oli fa <ivaç>¹⁰³² fer fermas penas e beles¹⁰³³. (3(3)Ha)/3(6')) Aquesta és universal medicina a tots los aucels presos¹⁰³⁴.

<4. De les malalties dels ulls>¹⁰³⁵

(2/2') Si aurà mal als uyls e la malautia creix als uyls, ab oli d'ous los uyls d'aquel unta sovén. (3/3') Si albugo creix en l'uyl, laor de fonoyl e¹⁰³⁶ let de fembra met en los uyls.

<5. Del nodriment de l'esmerla>¹⁰³⁷

(2/2') E si és esmirle¹⁰³⁸, deu ésser nodrit delicadament, axí con a esparver¹⁰³⁹. (2/3') <Els esparvers> e los mirles¹⁰⁴⁰, si són pols, sien gardats de gran calt e de gran fret. (3/4') En los lochs hon seran nodrits¹⁰⁴¹, ajes tota via¹⁰⁴² herba <menta> [12r^b] ho népida o sàlvia¹⁰⁴³. (4/5') E totes vegades¹⁰⁴⁴, en fuyles de salze o sobre fust <de salze o> d'avet¹⁰⁴⁵ volen seser e posar¹⁰⁴⁶. (5/6') Mas de sanchs d'aus¹⁰⁴⁷ tenres

decoctione sepius pedes frica et alas perunge” Q; “Accipitri lacrimoso sunt albe limacie seu testudines ministrande et earum sanguine pedes fricandi et ale similiter perungende” Gil (*De accipiter* 5), p. 188, l. 25-27 (f. 12v). Una nova accepció i edició deduïble arran de Gil –absent, però, als testimonis llatins de l'*Epistola* conservats– i de la confusió freqüent e/o és considerar “lacrimulós” per a NZ⁵, referit a l'esparver, per “lacrimules”, resultant-ne l'administració dels llimacs blancs per via oral i per aplicació tòpica; a més, tant “lacrimusas” AHLQ com “lacrimulas” K ens acosten a llàgrima.

¹⁰³⁰ .I. ... esparver: “cregut” N; “autem aliquantum creverit [ms. crevert]” A a 1(5); “aliquantum creverit” HaHL; “autem aliquantum creverit” KQ. Enteneu-hi “eixut de plomes” per creixement del poll d'esparver o d'astor.

¹⁰³¹ somou-lo de loch: “somoulo de ioch” Z⁵; “somou-lo de jóch” Piccat; “deporta-lo .I. poc” N; “sepe ad ludum ipsum provoca” A a 1(5); “ipsum ad ludum provoca” Ha; “sepe ad ludum provoca” HQ; “sepius ad ludum provoca” K; “ad ludum provoca” L.

¹⁰³² <ivaç>: “hyvàs” N; “cito” A a 2(3), HaHKLQ.

¹⁰³³ fa ... beles: “fa hyvàs fermes [ms. ùmes] plomes e belles” N; “cito firmat pennas et faciet ei plumas” A a 2(3); “cito pennas firmat et plures facit eas” Ha; “cito pennas confirmat et pulcras facit” HL; “cito pennas confirmat et pulcerrimas facit” K; “cito pennas confirmat et pulcras facit” Q.

¹⁰³⁴ aucels presos: “aus prenentz” N; manca sotscapítol A; “avibus occupantibus” Ha; “avibus” HKLQ.

¹⁰³⁵ <De ... ulls>: “De les malauties dels ulls [ms. ozels]” N; “De infirmitate oculorum” A.

¹⁰³⁶ e: “o” Z⁵ i Piccat; “e [ms. d]” N; “<et>” AHa; “et” HKLQ.

¹⁰³⁷ Del ... l'esmerla: “Dell nudriment de l'esmirle” N; “De nisis” A.

¹⁰³⁸ esmirle: “Mirle” N; “Nisus” AHaHKLQ.

¹⁰³⁹ esparver: “sperver” N; “accipiter” A; “ancipitres” Ha; “ancipiter” HKLQ.

¹⁰⁴⁰ <Els ... mirles>: “e los milres” Z⁵; “(Esparvers) e los milres” Piccat; “Esperver he mirle” N; “Ancipiter et nisis” Ha; manca AHKLQ.

¹⁰⁴¹ nodrits: “nudritz” N; “custodiuntur” AHa[HKLQ].

¹⁰⁴² tota via: “totavia” Piccat; “tota hora” N; “semper” AHa; manca HKLQ.

¹⁰⁴³ herba ... sàlvia: “herba 1 / ho nepidau o salvia” Z⁵, on ‘1’ canc.; “herba // ho népidan o sàlvia” Piccat; “herba menta ho nebda o sàlvia” N; “nepitam [ms. ne picam], mentam vel salviam” A; “herba nepetam vel mentam vel salviam” Ha; “nepitam, salviam, mentam” HQ; “neptam salviam et rutam” K; “salerintam neptam” L.

¹⁰⁴⁴ E ... vegades: “e coer A vegades” Z⁵; “e coer. A vegades” Piccat; manca N; “semper” A; manca HaHKLQ.

¹⁰⁴⁵ en ... d'avet: “En fust de salze o d'evet” N; “In foliis salicis vel lignum salicis vel abietis” A; “In foliis salicis vel super lignum salicis vel abietis” Ha; “In foliis salicis et super lignum salicis vel abiectis” HQ; “In foliis salicis et super lignum salicis vel abietis” K; “Et super lignum salicis” L.

maraveylosament e gayll<arda> esforsen¹⁰⁴⁸; del cervel d'aquel<e>s¹⁰⁴⁹ cuyte de volar¹⁰⁵⁰ e volentat de pendra dóna a aquels. (5Ha/7') Ítem, guarda que là hon estaran, que y entre .I. pauch de claror¹⁰⁵¹.

<6. De la gota de les ales i dels peus>¹⁰⁵²

(2/2') E per rahó de la gota de les ales e dels peus daràs a l'esperver o a altre ocel¹⁰⁵³ <que> prenga carn de pol¹⁰⁵⁴. (3/3') E guarda que no dons als ocells carn d'aze, que sobte morrien¹⁰⁵⁵.

(4/4') Mas si s volrà banyar ocells damunt dits¹⁰⁵⁶ con són pols¹⁰⁵⁷, posa'ls ayga freda davant, però garda que massa calor no ls puxa noutra.

(5/5') E après que seran exuts¹⁰⁵⁸, sien sovén portats en la man, no molt men<e>jant¹⁰⁵⁹ les ales si no penjen per natura¹⁰⁶⁰. (6/6') Mas si les ales penjen, axí seran curats demantinent: prin de la sang¹⁰⁶¹ de la ocha e del grex d'ela¹⁰⁶² e, ab la sang¹⁰⁶³ e ab lo grex, unta'n o frega'n les ales de l'ocel al foch o al sol, e de la carn de la oca grassa da-l'en .I. past. (7/7') Ítem, si les ales penjen, prin oli lauri e lava'n les ales de l'ocel¹⁰⁶⁴, e sots les ales unta les exeles; (8/8') ítem, ab lo fel del porch unta les exeles. (9/9') Ítem, si naturalment a él penjen les ales, unta ab lo such de la [12v^a] barbena¹⁰⁶⁵ sots les ales, e en lo such de la b<arb>ena muyla¹⁰⁶⁶ lo past de l'ocel e

¹⁰⁴⁶ *volen ... posar*: “volen seer e posar” N; “sedere vel requiescere volunt” A; “sedere volunt requiescere” Ha; “sedere volunt” HKLQ.

¹⁰⁴⁷ *d'aus*: “dans” Z⁵.

¹⁰⁴⁸ *maraveylosament ... esforsen*: “maraveylosament e gayll. esforsen” Z⁵; “maraveylosament e gayllardament esforsen” Piccat; “molt los esforsa” N; “mirabiliter sumunt vires” A; “mirabiliter vires sumunt” HaHLQ; “vires sumunt” K.

¹⁰⁴⁹ *d'aquel<e>s*: “d'aquels” Z⁵ i Piccat.

¹⁰⁵⁰ *cuyte de volar*: “cuyte de volar” Piccat; “leugeria” N; “volandi levitatem et velocitatem” A; “volandi velocitatem” Ha; “volandi desiderium” HKLQ.

¹⁰⁵¹ *claror*: “calor” Z⁵ i Piccat; “lum” N; manca sots capítol A; “luminis” HaHKLQ.

¹⁰⁵² *<De la ... peus>*: “De gutta pedum” A.

¹⁰⁵³ *a l'esperver ... ocel*: “a l'esperver e al mirle” N; “accipitri et niso” AHa; “ancipitri et niso” HLQ; “ancipitri et nisi” K.

¹⁰⁵⁴ *<que> ... pol*: “carn de pols e vesica de can o de ors” N; “dum pulli sunt, carnem ursinam vel catinam dabis sepius vel hyrcinam” A; “pullis, carnem ursinam vel caninam vel yrcinam sepius dabis” Ha; “pulli carnem ursinam vel catinam sepius dabis, vel yrcinam” HQ; “pullis carnem ursinam vel caninam sepius dabit, pistiam yrundina” K; “pullinam carnem ursinam vel caninam dabis sepe, vel yrcinam” L.

¹⁰⁵⁵ *que ... morrien*: “que sobremorrien” Piccat; “cor tantost morria” N; “quia super omnia eis nocet vel quandoque interficit” A; “quia cito morentur” Ha; “quia cito moreretur” HLQ; “quia cito inde morientur” K.

¹⁰⁵⁶ *damunt dits*: “damunt dites dits”, on ‘dites’ canc. Z⁵.

¹⁰⁵⁷ *ocels ... pols*: “l'esperver o l mirle con són pols” N; “nisi vel accipiter dum pulli sunt” A; manca Ha; “ancipitris et nisi pulli” HQ; “ancipitris et nisi pullis” K; “accipiter et nisis” L.

¹⁰⁵⁸ *exuts*: “cregut” N; “creverint nisis et accipiter” A; “vero creverit” Ha; “creverint [ms. crementat]” H; “creverint” KL; “autem creverint” Q.

¹⁰⁵⁹ *men<e>jant*: “penjant” Z⁵ i Piccat; “menegan” N; “tractentur” AHa; “tangantur” HKLQ.

¹⁰⁶⁰ *per natura*: “per aventura” N; “forte” AHaHLKQ.

¹⁰⁶¹ *de la sang*: “del sagi ne” Z⁵; “del sagine” Piccat; “de la sang” N; “sanguine” AHaHKLQ.

¹⁰⁶² *e ... d'ela*: “o del grex dela” Z⁵; “o del grex d'ela” Piccat; “e dell grex d'ella” N; “pinguis” A; manca Ha; “pinguissimi” HLQ; “pinguissime” K.

¹⁰⁶³ *la sang*: “lo sagi” Z⁵; “lo sagi” Piccat; manca N; manca AHaHKLQ.

¹⁰⁶⁴ *de l'ocel*: “del o ocel”, on ‘o’ canc. Z⁵; “d'ell al sol” N, on ‘al sol’ manca a tots els testimonis llatins conservats.

¹⁰⁶⁵ *barbena*: “barbaena”, on ‘a’ canc. Z⁵.

¹⁰⁶⁶ *b<arb>ena muyla*: “bena nuyla” Z⁵.

demantinent serà garit. (10/10') Mas si les ales pengem per dolor, prin sàlvia e lo suc d'ela e leyt de somera mesclada ab leyt de¹⁰⁶⁷ fembra prenys, so és, pus que ha emfantat dins .VIII. dies, e sots la exela de l'ocel onta-li-o, e so¹⁰⁶⁸ que menjarà, alí o muyla. (11/11') Ítem, cervel de cadell novel <dóna> a él aytambén¹⁰⁶⁹.

(13/13') E aquestes medicines desusdites deuen éser feytes als ocells poch; ítem, als majors, car generalment se convenen.

*Hic incipit*¹⁰⁷⁰ *secundum capitolum*¹⁰⁷¹

Capítol <7>. Dels esparvers e dels mirles ara<n>y<en>chs¹⁰⁷²

(7(2)/6(14')) Primerament, de la nodridura e de la guarda alcunes cosas direm¹⁰⁷³ breument. (7(3)/6(14')) Mas ara tornarem a la cominal medicina <i a la malaltia>¹⁰⁷⁴ de les aus prenens, demostradura <e>¹⁰⁷⁵ coradora, breument e clara¹⁰⁷⁶.

(4/2') .III. linyatges són d'esparvers¹⁰⁷⁷. La .I. gros e suau, ab vayres uyls e clars, grosses peus ab longues ungles¹⁰⁷⁸, alegre cara, (5/3') menyar delitosament, alegrant de aus calens, e pren tota au e no tem àguila. (6/4') Altre linatge n'i à que és menor: les

¹⁰⁶⁷ *de*: “d de” corr. Z⁵; “de (d)” Piccat.

¹⁰⁶⁸ *so*: “sio”, on ‘i’ canc. Z⁵.

¹⁰⁶⁹ Segueix “deuen éser feytes” canc. Z⁵. | *cervel ... aytambén*: “dóna-li cervell de cadell e aytambé al mirle” N. | *Ítem, ... aytambén*: “Ítem, dóna-li cervell de cadell e aytambé al mirle” N; “Ítem, cerebrum cati novelli vel cate da ei; similiter niso et fragello et alieto facies” A; “Ítem, cerebrum catuli novelli vel gatte da sibi; similiter facies niso .I. sparaverio et flogello .I. smirillo et alieto” Ha; “Aliud: Cerebrum cati novelli vel cate da ei et idem frogello et alieto faciens” HQ; “Aliud: Cerebrum cati novelli da ei comedere et idem frogello et aliete facies” K; “Ítem, cati novelli cerebrum vel cate da ei et idem flogello et alieto facies” L.

¹⁰⁷⁰ *incipit*: Tres opcions d'edició, (1) l'adoptada a fi de respectar la lectura del manuscrit, i llavors cal entendre que aquesta traducció de l'*Epistola* considerava tot el precedent relatiu al poll desniat i que ara obre una secció relativa a l'aranyenc, (2) esmenar a “*explicit*”, seguint els capítols establerts per N, (3) també seguint els capítols de N, traslladar aquesta rúbrica abans de <5.> en prendre ‘nodriment’ en el seu sentit més ampli de maneig general de l'ocell, en aquest cas poll, de manera que, certament, amb l'esmena apuntada, aquest segon capítol es correspondria amb el considerat per N. Davant el dubte, la prudència aconsella 1.

¹⁰⁷¹ *capitolum*: Segueix “Comensa aquel mateix” Z⁵.

¹⁰⁷² *mi<r>les ara<n>y<en>chs*: “miles araychs” Z⁵; “miles aràychs” Piccat. | *Dels ... ara<n>y<en>chs*: “Comensa aquel mateix dels esparvers e dels miles araychs” Z⁵, on considero superflu ‘Comensa aquel mateix’ a fi d'obtenir la rúbrica present a tots els testimonis, però que, seguint les opcions 1 i 2 abans apuntades, potser caldria editar com “<Capítol 7. Dels esparvers i dels esmirles aranyencs> / Comensa aquel mateix capítol dels esparvers e dels mirles ara<n>y<en>chs”; “Lo terçer capítol dells esparvers dit forgell, so és, mirle” N i <*Dels astors, dels esparvers i dels falcons / De les tres maneres d'esparvers*> N; “De accipitris, nisis et falconibus” A; “De tribus generibus ancipitrum” H; “De accipitris” L.

¹⁰⁷³ *direm*: “diren” Piccat; “digam” N; 7(2) “diximus” A; “dixi” Ha; 6(14') “dixi” HKLQ. Malgrat que el “digam” N (subj.) i el “direm” Z⁵ (present) sembla que haurien de ser conjugats en passat segons els testimonis llatins conservats, de manera que potser caldria editar “dig<uér>am” N i “di<gué>rem” Z⁵, sense oblidar les grafies deíem, dèiem, di<xè>rem (DCVB), no esmeno perquè s'acorden amb els verbs posteriors respectius.

¹⁰⁷⁴ <*i a la malaltia*>: “e a la malautia” N; 7(3) “et infirmitatem” A; “infirmitates et” Ha; 6(14') “ad egritudines et” HKL; “ad egritudinem et” Q. Segueixo N malgrat que, segons Ha, caldria afegir-ho abans de ‘medicina’.

¹⁰⁷⁵ <*e*>: “e” N; 7(3) “et” AHa; 6(14') manca HKLQ.

¹⁰⁷⁶ *clara*: “dava” Z⁵; “dana” Piccat; “clara” N; 7(3) “lucide” AHa; manca HKLQ.

¹⁰⁷⁷ *esparvers*: “esparvers” N; “Accipitris” AHa; “Ancipitrum” HLKQ.

¹⁰⁷⁸ *ungles*: “unungles” Z⁵.

ales té .I. pauch rotg¹⁰⁷⁹, peus breus e ungles grosses, uyls <grossos>¹⁰⁸⁰ cuax .I. pauch [12v^b] escurs; (7/5') no són cuax maners¹⁰⁸¹ ne valen molt lo primer any <, però a la tercera muda valen més>. (8/6') Lo .III.¹⁰⁸² linatge és a manera de tersol .I. pauch, e són yvassos¹⁰⁸³ e meraveylosament¹⁰⁸⁴ són maners, e delicadament són nodrits e prenen leugerament¹⁰⁸⁵.

<8.> Dels falcons¹⁰⁸⁶

(2/2') Dels ocels qui són apelats falcons són .VII. linatges. Lo primer és apelat laner, del qual són .II. linatges: (3/3') la .I. ab cap gros e el bech, mas los peus d'ànguila, los quals són afaytats ab gran afany <i prenen el segon any i el tercer noblement>¹⁰⁸⁷; (4/4') altre és de menor estament, lo qual és au vil a tothom¹⁰⁸⁸. (5/5') Lo segon linatge és palagrí, lo qual és leuger¹⁰⁸⁹ de nodrir. (6/6') Lo ters linatge és muntsí. (7/7') Lo quart linatge és grifau, lo qual és apelat volgarment gentil, e és noble de nom e de presó¹⁰⁹⁰. (8/8') Lo quint linatge és ganteu, lo qual és prous, de presó aspre e bel¹⁰⁹¹. (9/9') Lo .VI. linatge és dit *superatutum*, lo qual és semblansa d'ànguila blanca, enceptat que en los peus e <en les ales i>¹⁰⁹² en los uyls e al bech e en altres cosas sembla falcó. (10/10') Lo .VII. linatge és britànich, lo qual és de tota au prenent, e de

¹⁰⁷⁹ rotg: llegiu "roigs"; "sots" Z⁵ i Piccat; "<vermelles>" N; "rufas" AHKLQ; "grossas" Ha.

¹⁰⁸⁰ <grossos>: "<grossos>" A; "crossos" Ha; "grossos" HKLQ. Salt comú NZ⁵, pròpi d'un antecedent comú.

¹⁰⁸¹ maners: "manners maneres" Z⁵; "manés" Piccat. | cuax maners: "tost simples" N; "cito mansuescit" A; "cito mansuescunt" HaL; "cito mansuescent" HQ; "cito mansuescens" K.

¹⁰⁸² <, però ... III.: "<, però a la tercera muda valen més>. La terza" N; "in tertia vero mutatione omnibus prevalet. Tertium" A; "sed in tertia mutacione prevalet. Tertium" Ha; "sed in tertia mutatione prevalet. Tertium" HQ; "sed tercio prevalet mutatione. Tertium" K; "licet tertia mutatione prevalet. Tertium" L. Salt comú NZ⁵, propi de l'antecedent comú.

¹⁰⁸³ yvassos: "yvassoes" Z⁵ (i Piccat), amb la segona 's' escrita sobre una lletra irreconeixible a les fotocòpies utilitzades ('c'?) i diverses opcions d'edició, en especial si tenim present la relativa freqüència de semicorreccions en aquest manuscrit, indici d'un interès a evitar embrutar-lo amb una cancel·lació, (1) 'yvassos', grafia més habitual i que prioritza, (2) 'yvasseos', la meua segona preferència, a partir de 'yvassea', (3) 'yvasses', en cas de semicorrecció, però resultant-ne un femení, (4) 'yvasso<s>es', també femení, (5) 'yvasso<s>os', (6) 'yvasse<s>os' a partir de 'yvasse', força improbable, (7) respectar la grafia del manuscrit malgrat no haver estat descrita. | e són yvassos: "e son yvassoes" Z⁵ i Piccat; "leugerament volen" N.

¹⁰⁸⁴ meraveylosament: "tost" N; "cito" A; "mediocriter" HaHKLQ.

¹⁰⁸⁵ leugerament: "tost" N; "leviter" AHaHKLQ.

¹⁰⁸⁶ Dels falcons: "Dels falcons rúbrica" Z⁵ i Piccat; "Dels ocels qui són apelatz falcons" N; "De falconibus" A.

¹⁰⁸⁷ <i prenen ... noblement>: "e prenen lo segon any e lo tercer noblament" N; "Sed secundo anno vel tertio egregie aucupatur" Ha(A?); "Anno secundo vel tertio plurium valet" HQ; "Vero anno secundo et tertio plurium valet" K; "Secundo vel tertio anno plurium valet" L.

¹⁰⁸⁸ lo ... tothom: "lo qual es alt sil a tothom" Z⁵; "lo qual és altsil a tot hom" Piccat, explicant 'altsil' com it. 'ribelle' i referint al DECLC, s.v. 'alt'; "la qual és au vil [ms. anuil (dubtós)] ha tothom" N; "et ab hominibus vile habetur" llatí LP; "quod ab omnibus vile reputatur" Ha(A?); "quod nichil valet" H; "quod non valet" K; manca sotscapítol L; "qui nichil valet" Q.

¹⁰⁸⁹ leuger: "leus" N; "facile" Ha(A?)K; "facilime" HLQ.

¹⁰⁹⁰ presó: "perso(na)" Piccat; "presó [ms. persona]" N; "aucupacione" Ha(A?)KL; "anticipatione [Abeebe nota corrigir]" HQ.

¹⁰⁹¹ prous, ... bel: "prou de presó après és bel" Z⁵; "preus de presó, après és bel" Piccat; "presciós, de preson aspre e subtil" N; "preciosius, aucupando subtilius et asperius" Ha(A?); "preciosius, et aucupando asperius et subtilius" HLQ; "preciosissimus, et aucupacione asperius et subtilius" K.

¹⁰⁹² e <en les ales i>: "e <les ales i>" N; "et alis" Ha(A?); "e, alis" HKQ; manca paràgraf L. Manca comuna NZ⁵, propia de l'antecedent comú.

totes aqueles que prenen ha principat, axí que neguna davant aquel no gosa pendra ne neguna¹⁰⁹³ [13r^a] au no gosa volar aquel volant sobra. (11/11') Los peus ha <grossos, els genolls plens de nusos, les ungles> grosses e lonchs¹⁰⁹⁴, els uyls¹⁰⁹⁵ flamejans terrible¹⁰⁹⁶, el cap gros e·l pits, la mactà¹⁰⁹⁷ de les ales grossa. (12/12') E és nodrit ab afan e vol éser pascut¹⁰⁹⁸ delicadament e per .I. poch axí benaventurat com a àguylia. (couper?/13') E és rich e forts e famós, que¹⁰⁹⁹ és alegra; e aquest és be<l> linatge¹¹⁰⁰ alegre.

(13/14') Dels aucels¹¹⁰¹, los tersols són menors, però són pus mals e prenen <més ràpid> per linatge e per natura sua¹¹⁰².

¹⁰⁹³ Segueix “au” canc. Z⁵.

¹⁰⁹⁴ *Los ... lonchs*: “Los peus ha <grossos, els genolls plens de nusos, les ungles> grosses h<e> loncs” N; “Pedes habet grossos, genua nodosa, ungues grossos et longos” Ha(A?); “Falco qui grossos habet pedes, genua nodosa, ungues grossos et largos” HQ; “Falco qui habet grossos pedes, genua nodosa, ungues grossos et largos” K; “Falco qui gressos habet pedes, genua nodosa, ungues grossos et largos” L. Salt comú a NZ⁵, propi de l’antecedent comú.

¹⁰⁹⁵ *uyls*: –s interliniada Z⁵.

¹⁰⁹⁶ *e·ls ... terrible*: “la vista flamencha, los huyls terribles” N; “aspectum flammeum, oculos terribiles” Ha(A?); “aspectum flameum, oculos terribiles” HLQ; “aspectum flameum, oculos terribile” K. Probable error de traducció Z⁵ per incompreció.

¹⁰⁹⁷ *mactà*: probable error de lectura durant el procés de còpia; “muscha” N; “iuga” Ha(A?); “virga” HKLQ. | *flamejans ... mactà*: “flamejans, terrible el cap, gros el pits, la macta” Piccat.

¹⁰⁹⁸ *pascut*: “portat” Z⁵ i Piccat; “past” N; “pasci” Ha(A?)HKLQ. Esmeno d’acord amb la resta de testimonis, però no puc descartar una modificació intencionada per part del traductor perquè el sacre és un falcó relativament poc exigent en el past i, per tant, podria referir-se al maneig delicat per a evitar-ne la pèrdua. Val a dir que, segons els testimonis llatins, ‘benaventurat’ correspon al primer adjectiu dels seriats a la frase següent, de manera que, sense l’esmena (amb “portat”), ens trobaríem davant d’un dels rars exemples de maneig falconer de l’àguila a l’Europa medieval; de fet, la referència al règim dietètic per a l’àguila remet al coneixement adient del seu metabolisme i sorgiria el dubte del maneig falconer de l’àguila a la tradició d’origen de l’*Epistola*.

¹⁰⁹⁹ *famós, que*: “fa mes que” Z⁵; “fa més quan” Piccat; “famosum” Ha(A?)HKLQ.

¹¹⁰⁰ *be<l> linatge*: “belinatge” Z⁵; “bé linatge” Piccat.

¹¹⁰¹ *E és rich ... aucels*: “E és rich e fots e fa més quan és alegra, e aquest és bé linatge alegre dels aucels” Piccat; “Rics, francs he alegres, aquest és de si matex de adalye. Dels ocel” N; “felicem, divitem, robustum, famosum et dilectum reddunt dominum suum” Ha(A?), on segueix “Hii de progenie **adilie**” [ambdues traduccions catalanes discrepen en la puntuació al manuscrit segons els calderons i les majúscules, probablement per incompreció del paràgraf, potser de difícil lectura al manuscrit llatí del què provenen; per tant, malgrat la presència d’un calderó i majúscula posterior a “adalye” N i d’un calderó abans de “los tersols” a Z⁵, adopto aquesta puntuació seguint els manuscrits llatins conservats, especialment Ha(A?)]; “Falcones felicem, divitem, robustum, famosum, dilectum dominum suum reddunt, quippe eis gratiam dominus contulit et virtutum, sicut aliis creaturis” H; “Falcones felicem, divitem, robustum, famosum, dilectum dominum in suum reddunt, quippe eis gratiam dominus contulit et virtutum [ms. virtutem], sicut aliis creaturis” K; “Item falcones felicem, divitem, robustum, famosum, dominum suum reddunt, quippe dominus gratiam eis contulit, sicut aliis creaturis” L; “Falcones felicem, divitem, robustum, famosum, dilectum dominum suum reddunt, quippe eis gratiam dominus contulit et virtutum [ms. virtutem], sicut aliis creaturis” Q; “De totz auzels es lo maïstre; / rei o comte vol per menistre, / o ric ome de gran poder, / e si’s pros, fai lo mais valer. / De totz auzels porta la flor; / tostemp fai alegre senhor, / galaubier, prezan, amors, / ades cortes e vigoros, / e tug falco comunalmen / lur senhor rendon plus valen. / Tug falco son d’aital natura, / que lur senhor per els meillura” (*Dels auzels cassadors*, vv. 405-16). | *E és nodrit ... aucels*: “E és nudrit ab afayn e vol ésser past delicadament e quax assí benaventurat con ha àglila. Rics, francs he alegres, aquest és de si matex de adalye. Dels ocel” N; “Qui etiam facillime nutriuntur, sed delicate pasci volunt, et fere quantum aquila [Abeelee couper?] felicem, divitem, robustum, famosum et dilectum reddunt dominum suum” Ha(A?), on segueix “Hii de progenie **adilie**”; “facile nutritur, delicate vult pasci. Falcones felicem, divitem, robustum, famosum, dilectum dominum suum reddunt, quippe eis gratiam dominus contulit et virtutum, sicut aliis creaturis” H; “facile nutritur, delicate vult pasci. Falcones felicem, divitem, robustum, famosum, dilectum dominum in suum reddunt, quippe eis gratiam dominus contulit et virtutum [ms. virtutem], sicut aliis creaturis” K; “facile nutritur et delicate vult pasci. Item falcones felicem, divitem, robustum, famosum, dominum suum reddunt, quippe dominus gratiam eis contulit, sicut aliis creaturis” L; “facile nutritur, delicate vult pasci.

(9'(5')) Appelat és què och són¹¹⁰³ axí l'estament dels linatges que les natures de les aus, de les malalties e de les medicines d'aqueles d'aquí a enant demostrarem.

Capítol *curacionis avium*¹¹⁰⁴

<10. Contra la malaltia anomenada rampa>¹¹⁰⁵

(2/2') Con<tra>¹¹⁰⁶ la malaltia dels ocells¹¹⁰⁷ la una <que>¹¹⁰⁸ és dita rampa, quant en arany o en vertol¹¹⁰⁹ són presos, prin such d'ortiga o d'altimira, muyla la carn en lo such e da-la-li a menjar, e serà garit. (3/3') Ítem, frega los peus d'aquel ab sanch d'anyel calent o ab <vi> tèbeu e<n lo> qual¹¹¹⁰ sien ortigues cuytes, e en aquel vi lo menjar d'aquel muyla. (4) Ítem¹¹¹¹, cou eura¹¹¹² terrestre en aygua, e les fuyles d'ela cuytes e ben picades, liga-les¹¹¹³ entorn los peus d'aquel, e lo menjar d'aquel muyla en aquesta aygua. (4) Ítem, val a la gota [13r^b] de les ales.

<11. De la tinya>¹¹¹⁴

(2/2') <Si tnyes les>¹¹¹⁵ aurà rosses dins les pen<e>s¹¹¹⁶ de l'ocel, lo menjar sia aytal: <una> unsa de¹¹¹⁷ carn d'ase en sanch <calenta> d'om muylada¹¹¹⁸ e dóna-la-li a

Falcones felicem, divitem, robustum, famosum, dilectum dominum suum reddunt, quippe eis gratiam dominus contulit et virtutum [ms. virtutem], sicut aliis creaturis" Q.

¹¹⁰² *però ... sua*: "enperò són pus mals e són apareyllats de pendre per linatge he per natura" N; "et asperiores, tamen in aucupando pro sexu et natura sui promptissimum" Ha(A?); "asperiores in aucupando pro sexu et natura prompti" H; "asperiores in aucupando pro sexu et natura provici" K; "asperiores in aucupando pro sexu et minctura provicti" L; "asperiores in aucupando pro sexu et natura prompti et cetera" Q.

¹¹⁰³ *Appelat ... són*: "appelat és queochson" Piccat; "Espost" N; manca A; perdut Ha; "Expositis" HLQ; "Expeditis" K.

¹¹⁰⁴ *Capítol ... avium*: "De les malalties he de les medicines dels ocells, specialment de falcon" N; manca AHKLQ; perdut Ha.

¹¹⁰⁵ <Contra ... rampa>: "Contra morbum qui vocatur rampa" A.

¹¹⁰⁶ *Con<tra>*: "Con" Z⁵; "Contr'a" Piccat; "Contra" N; "Contra" A; perdut Ha; HKQ; manca capítol L.

¹¹⁰⁷ *ocells*: "ocells", amb -s interliniada Z⁵.

¹¹⁰⁸ *Con<tra> ... <que>*: "Contra enfermetat d'equelles aus que" N; "Contra morbum que" A.

¹¹⁰⁹ *en vertol*: llegiu "en bertrol"; "enūidal" Z⁵; "e' vindal" Piccat; "bertol" N. | *quant ... vertol*: "que en arayn o bertol" N; "que in aranee reticulo" A; perdut Ha; "que in aranea vel reti" HQ; "que in arena vel reti" K; manca capítol L.

¹¹¹⁰ *o ... qual*: "o ab vin tèbeu en lo qual" N; "vel vino tepido in quo" A; perdut Ha; "vel vino tepido in quo" HKQ; manca capítol L.

¹¹¹¹ Segueix "con" canc. Z⁵.

¹¹¹² *aura*: "oma àu" Z⁵, on, (1) per al primer mot considero dues opcions, (a) una corrupció per 'aura' que no fou cancel·lada a fi de no embrutar el manuscrit amb dues cancel·lacions gairebé seguides en una sola línia i columna (cal recordar al respecte les semicorreccions presents a Z), o (b) 'om <l>a' o 'oma' i llegir 'om', i (2) per al segon mot desenvolupo l'abreviatura com 'aure', on considero una transposició de vocals imputable al copista i edito 'aura', en detriment de 'auer' per 'aver'; "oma avre" Piccat; "edra" N; "ederam" A; perdut Ha; manca sotscapítol HKQ; manca capítol L.

¹¹¹³ *liga-les*: "ligades" Z⁵ i Piccat; "liga-les" N; "circumliga" A; perdut Ha; manca sotscapítol HKQ; manca capítol L.

¹¹¹⁴ <De la tinya>: "De tineia" A.

¹¹¹⁵ <Si tnyes les>: segueixo "Si tinnes les" N; "(Si tnyes)" Piccat.

¹¹¹⁶ *les pen<e>s*: "los peus" Z⁵ i Piccat; "les penes" N; "pennas" AHKQ; "<pen>nas" Ha, on inici perdut; "carnes" L.

menjar. (3/3') Ítem, sanch de <home cuita i calenta, una sagnia¹¹¹⁹, dóna-li a menjar. (3/4') Ítem, carn de> boch en vinagre dóna-li'n a menjar¹¹²⁰. (4) Ítem, hunta sovén ab vinagre <calent>¹¹²¹ e ab oli lauri¹¹²² mesclat tres o .III. vegades les pen<e>s¹¹²³. (5/5') Ítem, en lo such de barba jovis¹¹²⁴ lo menjar tint. (6/6') Ítem, si ocel aurà treytes penes per rahó de les tinyes, tot l'ocel sia untat de such calent de herba de pa<pà>ver¹¹²⁵ e en aquel such lo menjar d'aquel muyla.

<13./12'. Contra la malaltia de sobre els ossos>¹¹²⁶

(13(2)/12'(2')) Ítem, contra malaltia sobre los ossos¹¹²⁷ <en les cames o en> la junctura de les ales¹¹²⁸, liga-li desús àloe calent e lexa'l per .I. dia e per .Iª. nit sobra la¹¹²⁹ barra be<n> llisa¹¹³⁰.

<12./13'. Per a què l'ocell no es debati>¹¹³¹

(12(2)/13'(2')) Per so que l'ocel no·s trebayl¹¹³² en la pertxa o en la man o en volan que no·s fira¹¹³³, aquestes coses sien ayxí dites: (12(3)/13'(2')) “tagiamunt, car

¹¹¹⁷ <una> ... de: “una unza de” N; manca AHaHKLQ.

¹¹¹⁸ en ... muylada: “muyllada en sanc calent d'ome” N; “in sanguine humano intincta calida” A; “in sanguine hominis intinge calido” Ha; “in sanguine hominis calido intinge” HLQ; “in sanguine hominis calido tinge” K.

¹¹¹⁹ sagnia: probablement “sagnia [ms. saguia]” Z⁴.

¹¹²⁰ Ítem, sanch ... menjar: “Ho menuc sanc d'ome cuyta e calent .Iª. sania. Ítem, dóna-li a menjar carn de boc en vinagre” N; “Vel totum sanguinem unius minutionis comedat calidum, vel carnem porcynam da ei” A; “vel coctum sanguinem hominis comedat calidum eius minutionis. Item, carnem porcynam in aceto pone et da ei in cibum” Ha; “et totum sanguinem unius minutionis calidum comedat. Item, carnes in aceto pone et da ei” H; “et totum sanguinem unius minutionis com. calidam. Item, carnes in aceto pone et da ei” K; “vel carnes in aceto pone et da ei” L; “et totum sanguinem unius minutionis calidum comedat. Item, carnes yrcinas in aceto pone et da ei” Q. No puc descartar que el salt d'igual a igual (de ‘dóna-la-li a menjar. Ítem, sanch de’ a ‘dóna-li a menjar. Ítem, carn de>’) fos intencionat degut a una censura arran de l'esment de la sang humana i, fins i tot, de les seves implicacions en el ritus cristià.

¹¹²¹ <calent>: “calent” N; “calido” AHa.

¹¹²² laurí: “lo ví” Z⁵; “lo ví” Piccat; “laurín” N; “laurino” AHa; manca sotscapítol HKLQ.

¹¹²³ vegades les pen<e>s: “vegades los peus” Z⁵ i Piccat; “veus” N; “pennas” A; “p.” Ha; manca sotscapítol HKLQ.

¹¹²⁴ barba jovis: “barbena ja vis” Z⁵; “barbena i anis” Piccat; “barba jovis” N; “barbe [ms. barba] iovis” A; “barbe iovis” HaHKLQ.

¹¹²⁵ calent ... pa<pà>ver: “calent de herba de paū” Z⁵; “calent de la herba [ms. barba] dell papàver” N; “herbe papaveris calido” AHKLQ; “herbe papaveris” Ha.

¹¹²⁶ <Contra ... ossos>: “Contra infirmitatem ossis” A.

¹¹²⁷ ossos: “ocels” Z⁵.

¹¹²⁸ malaltia ... ales: “malautia sobre·ls osses <en les cames o> en la junctura dell os” N; “infirmitatem ossis in crure <vel> in iunctura ale” A; “infirmitatem super ossum in crure vel in iuncture” Ha; “ossis infimitate<m> in crure vel in iunctura ale” H; “ossis infimitem in crurem vel in iunctura” K; “ossis infimitem in crure vel in iuncture” L; “ossis infimitem in crure vel in iunctura ale” Q. Cfr. F I.2.27, “Si l'esperver à sobrehòs en les cames ho en les juntures”. Salt comú NZ⁵, propi de l'antecedent comú.

¹¹²⁹ Segueix “brara” canc. Z⁵.

¹¹³⁰ sobra ... llisa: “sobra la barra bel lisa” Z⁵; “sobra la barra bé llisa” Piccat; “sobre la barra ben lissa” N; manca AHaHKLQ.

¹¹³¹ <Per ... debati>: “Ut avis non sitiati” A.

¹¹³² Segueix “E” supèrflua Z⁵.

¹¹³³ Per ... fira: cabria la possibilitat d'editar “Per so que l'ocel no·s <mogui ni es> trebayl en la pertxa o en la man e en volan que no·s fira”, entenent-hi un salt d'igual a igual no·s, però podria haver-s'hi

seria calent¹¹³⁴, aristòdia, elieutropion”. (12(4)/13’(3’)) Ítem, a-ysò matex, per so que més¹¹³⁵ sia maner, cou murta¹¹³⁶ en ayga e hunta lo cos tot de l’ocel, e en l’aygua lo menjar muyla d’aquel dentrò a .VII. vegades.

<14. A cadarn>¹¹³⁷

(2/2’) Ítem, a cadarn de l’ocel, ajes ays picats, aytants com ops n’i aja, e mescla-los ab vi e, ab .I^a. ploma, met-los-li per los nars, e lexa’l estar per tot die en .I. loch [13v^a] escur. (3/3’) Ítem, quant li aurets fet assò, da-li a menjar¹¹³⁸ un poch de carn de porc nerviosa del peu muylada en ayls picats. Aprés d’aquestes coses, da-li carn tenre de pols calent o de coloms o d’altres carns tenres. (4/4’) Ítem, contra cadarn, suc de ruda li met pels¹¹³⁹ nars e fe’l endurar per tot dia.

<15. A la malaltia anomenada desassossec>¹¹⁴⁰

(2/2’) Ítem, a la malaltia la qual apelen los lechs disocech, (3/3’) prin lo pes de la .IIII. part de mealada d’escamenea¹¹⁴¹ e aytant de cumí picat, ab carn de porch gras da’n a l’ocel a menjar e demantinent serà garit. (4/4’) E si per ventura l’ocel no volia¹¹⁴² menjar la carn del porc mesclada ab alò que desús és dit¹¹⁴³, ab album d’ou li met per la bocha.

(5/5’) E si no·l pot garir, da-li fel de gal¹¹⁴⁴ a menjar sens altra cosa o ab alò que menjarà. (6A) Ítem, si no pot sanar, cou caragols blanchs e da’ls-li a menjar.

<16. A gran laxament>¹¹⁴⁵

(2/2’) Ítem, a gran <laxament>¹¹⁴⁶, prin de la sement e de les fuyles de la erbana¹¹⁴⁷, e pica-o tot ensemps e dóna-li lo such a beure.

sobreentès per afinitat entre moure’s i treballar-se, i HKQ m’impedeixen esmenar la darrera conjunció e/o; “Per zo que l’ocel no·s mova ne·s trebayll en la perxa o en la mà o en volan fira si matex” N; “Ut avis non sitiati, neque nimium vel in manu vel in pertica vexetur [ms. vexet]” A; “Ut avis non sitiati, neque nimium vel in manu vel in pertica vexetur” Ha (on posicionat de forma similar a la versió curta, és a dir, després del capítol 13); “Ut avis non exauriat, nec nimium in manu vel pertica vexet, vel volitando subcutiat” HQ; “Ut avis non exauriat, nec nimium vel in pertica se vexet, vel volando succumbat” K; manca L.

¹¹³⁴ *car seria calent*: “arsènic, gales” N; “caferme galunt” A.

¹¹³⁵ *més*: “mas” Z⁵ i Piccat; “tost” N; “cito” A; manca HaHKLQ.

¹¹³⁶ *murta*: “mig ca” Z⁵; “migca” Piccat; “murta” N; “mirtam” AHa; “mirram” HKQ; manca L.

¹¹³⁷ <A cadarn>: “Contra cancrum” A.

¹¹³⁸ Segueix “I” canc. Z⁵.

¹¹³⁹ Segueix “mars” canc. Z⁵.

¹¹⁴⁰ <A ... desassossec>: “Contra infirmitatem bistorc” A.

¹¹⁴¹ *lo ... d’escamenea*: “lo pesant de la quarta de .I^a. maylla d’escamonea” N; “scamoneam pondus semis quarte par ebulli” A; “scamoneam pondus semis quartam partem oboli” Ha; “scamoneam pondere quarte partis oboli” HK; “scamonee pondere quarte partis oboli” L; “scamonei pondere quarte partis oboli” Q.

¹¹⁴² *volia*: “pot” N; “possit” A; “potest” HaHKLQ.

¹¹⁴³ *la ... dit*: “mit la scomonea e·l comí” N; “scamoneam et ciminum” A; “scamtoneam et minum” Ha; “scamoneam et cuminum” H; “scamoneam et cinimio” K; “scamoneam et cuminum” L; “scamoneam et cuminum” Q.

¹¹⁴⁴ Segueix “a” canc. Z⁵.

¹¹⁴⁵ <A gran laxament>: “Contra laxationem” A.

<17. A febre>¹¹⁴⁸

(2/2') Ítem, si l'ocel aurà febra, dóna suc d'altmira¹¹⁴⁹ tres ho .III. vegades, e da-li a menjar carn de galina. (3/3') Ítem, sí fe altre medicina: liga-li lo peu dret <fort>¹¹⁵⁰, e·n la cama, o<n> que¹¹⁵¹ se apar una vena¹¹⁵², [13v^b] aquella diligentment sagna. (4/4') E sàpies que <en el peu de> l'ocel pre<n>e<nt>¹¹⁵³ són .II<I>I.¹¹⁵⁴ venes que¹¹⁵⁵ són sagnades: (5/5') la .I^a.¹¹⁵⁶ per la part denant, e d'altre daval, e l'altre defora, e l'altre detràs sobre la unglà major. (6/6') Aquestes venes per rahó de tres necessitats deuen éser sagnades, la davant per febra, segons que deya.

(7/7') E axí pots saber que si l'ocel ha febra: les ales li pengen, lo cap té bax, (8/8') sovén gita la carn, e per ira pren la carn con hom li dóna a menyar e glotament <i mala(ment)> met-la-se'n¹¹⁵⁷, e a vegades tremola e demostra semblant de fret.

(9/9') Per rahó de totes aquestes febres és aytal medicina: da-li such¹¹⁵⁸ d'artemisia.

<18. De la penna trencada>¹¹⁵⁹

(2/2') Ítem, si s'esdevendrà que la pena de l'ocell¹¹⁶⁰ sia trencada e volràs que alò qui aquí és romàs n'isque, (3) prin sanch d'una poca bèstia¹¹⁶¹ que <és>¹¹⁶² apelada gril e unta la ploma e exirà'n. (4/3') E si per aventura aquesta bèstia no era atrobada, prin sanch de rata que és dita garó¹¹⁶³, e unta <el lloc de>¹¹⁶⁴ la pena axí com damunt és

¹¹⁴⁶ *gran <laxament>*: “gota” Z⁵ i Piccat; “gran lassament” N; “nimiam laxationem vel fluxum ventris” A; “nimiam laxationem” Ha; “nimiam lassationem” HLQ; “cnimiam lassationem” K.

¹¹⁴⁷ *erba-sana*: “erba e sana” Z⁵ i Piccat, on “e” supèrflua; “herba-sana” N.

¹¹⁴⁸ <A febre>: “Si febres passa fuerit” A.

¹¹⁴⁹ *altmira*: “alte mira” Z⁵; “altmira” Z⁴; “artemenya” N; “arthimesie” A; “artemesie” Ha; “arthimisie [ms. artherenti (?)]” H; “arthimisie” K; “arthimisie [ms. arth ()]” L, on capítol desplaçat a la Quinta particula; “arthimisie [ms. arth ()]” Q.

¹¹⁵⁰ *liga-li ... <fort>*: “liga-li lo peu dret fort” N; “liga pedem dextrum fortiter” A; “liga pedem eius dextrum fortiter” Ha; “liga ei pedem dextrum fortiter” HQ; “liga ei pedem fortiter dextrum” K; “liga eis pedem .s. dextrum” L.

¹¹⁵¹ *o<n> que*: “o que” Z⁵; “e quan” Piccat.

¹¹⁵² *e·n ... vena*: “en la cama o que se apar una vena e” Z⁵; “e·n la cama apar .I^a. vena e” N; “et sic apparebit vena in medio cruris” A; “et in medio cruris apparebit venam quendam” Ha; “et in medio cruris apparebit vena” HKQ; “et in medio apparebit vena” L.

¹¹⁵³ <en ... pre<n>e<nt>: “l'ocel prena” Z⁵; “en lo peu de l'aucel prenent” N; “in pede cuiuslibet volucris” A; “in pede volucris aucupantis” Ha; “in pede volucris” HKQ; “in pede avis” L.

¹¹⁵⁴ .II<I>I.: “.III.” Z⁵ i Piccat; “.III.” N; “quatuor” AHaHKLQ.

¹¹⁵⁵ Segueix “so” canc. Z⁵.

¹¹⁵⁶ Segueix “par la” canc. Z⁵.

¹¹⁵⁷ *e ... met-la-se'n*: “e a vegades pren glotament e mal lo met dins” N; “quandoque avidissime sumit et male inducit” AHa; “quandoque vero avidissime sumit, sed male inducit” HQ; manca K; “sed male inducit” L. Probable salt entre similars o d'igual a igual (p.e. –ament), motiu pel quan afegeixo el –ment entre parèntesi malgrat no ser necessari en català.

¹¹⁵⁸ Segueix “de” canc. Z⁵.

¹¹⁵⁹ <De ... trencada>: “De fractura penne” A.

¹¹⁶⁰ *ocell*: “oclel” Z⁵; “ocel” Piccat.

¹¹⁶¹ *bèstia*: “bèstia” Z⁴.

¹¹⁶² <és>: manca Z⁵; “(és)” Piccat.

¹¹⁶³ *garó*: “garus” Z⁴; “guarrís” N; “garii” A; “generati (?)” Ha; manca HKLQ.

¹¹⁶⁴ <el lloc de>: “lo loc de” N; “locum” AHaHKLQ.

dit de altre sanch, <i> exir-n' à axí mateixs. (5/4') Aprés, si¹¹⁶⁵ vols que nova ploma isque, prin mel e cou-la en .I. vixel bel¹¹⁶⁶; quant serà escumada e cuita¹¹⁶⁷, (6/5') sia feta una vergula¹¹⁶⁸ ben prima e met-la en lo forat e lexa-n'i .I. tros que s'i estiga, e exirà pena nova.

<19. De la cura de l'esperver>¹¹⁶⁹

(2/2') <L>a¹¹⁷⁰ cura dels ocells¹¹⁷¹ deu éser aytal: si aquels vols aver en pau e amigable[14r^a]ment, tu deus éser bé ab él, faén-li plaers, (3/3') e nuyl temps no liures aquel a hom embriach o bevedor o feló o avent moltes morts e-l nas¹¹⁷²; (4') d'aquels són fets mals aucels e<n> moltes maneres¹¹⁷³.

<20. Contra el pantaix>¹¹⁷⁴

(3) Ítem, a alò matex, mantega sia presa, e sia feyta al mes de mayg, ab rahiú de rave cuyt, e da-ho a aquel a menjar en dejú o ab rave que és dit rahiú¹¹⁷⁵. (4/3') Ítem, a açò¹¹⁷⁶ matex, <orpiment>¹¹⁷⁷, que en altre manera és apelat arsènich, ab lana menut taylada e picada en offes¹¹⁷⁸, so és saber, en píl·lules, e da-les-li a vespra quant daràs a aquel les sues plomades, e axí con se cové les altres plomades pendre. (5/4') Ítem, a·ssò

¹¹⁶⁵ *e unta ... si*: “e unta la pena axí com damunt és dit de altre sanch, exir-n' à axí mateixs aprés. E si” Z⁵, on modifíco seguint N i AHa, tot considerant un salt a la conjunció antiga ‘e’ i l’inici del verb, eliminant ‘E’ per considerar-la supèrflua (malgrat versió curta) i sense afegir ‘aprés. <Aprés>’ segons la reiteració similar a N i un possible salt d’igual a igual; “e onta lo loc de la pena e exirà depux. Aprés, si” N; “et unge locum penne et inde exhibit. Postea, si” A; “et unge locum penne et sic exhibit. Postea, si” Ha; “locum perunge. Et si” HKQ; “locum inunge. Et si” L.

¹¹⁶⁶ *bel*: “bell” N; “mundo” AHaHKLQ.

¹¹⁶⁷ *cuita*: “tinta” Z⁵ i Piccat; “cuyt” N; “coctum” AHaHLQ; manca K. Corregeixo seguint N i els manuscrits llatins de l’*Epistola* malgrat que el traductor potser tingué en compte l’enfosquiment de la mel en caramelitzar-se els sucres degut a la cocció, enfosquiment també possible per altres motius.

¹¹⁶⁸ *vergula*: “vergoula”, on ‘o’ canç. Z⁵.

¹¹⁶⁹ <De ... l’esperver>: “De cura accipitrum infirmorum” A.

¹¹⁷⁰ <L>a: “a” Z⁵ i Piccat.

¹¹⁷¹ *dels ocells*: “dell sperver” N; “accipitris” AHa; manca HL; “ancipitris” Q.

¹¹⁷² *moltes ... nas*: “pòlipus” N. | *avent ... nas*: “avén pòlipus” N; “habenti polipum aut fetidum hanelitum” A; manca Ha; “male odoranti non commandes. Ex anelitu enim hominis corrumpintur” HQ; “male odoranti non commandes. Ex anelitu enim hominis corrumpintur” L.

¹¹⁷³ *d’aquels ... maneres*: “daquels son fets molts aucels e moltes maneres” Z⁵; “d’aquels són fets molts aucels e moltes maneres” Piccat; “cor d’assò pigoren en moltes maneres” N; “Inde enim unum peiores efficiuntur, unde ad huiusmodi summopere est cavendum” A; “qui multis modis peiores fiunt” Ha; “sicut ex anelitu falconum, unde numquam simul in eadem pertica sedere debet cum falcone” H; “sicut ex anelitu falconis, unde numquam simul in eadem pertica numquam debet sedere cum falcone” L; “unde numquam simul in eadem pertica sedere debet cum falcone” Q.

¹¹⁷⁴ <Contra el pantaix>: “Contra pulsum” A. Una altra opció més arcaica però més respectuosa amb els testimonis llatins (vegeu la nota complementària) seria “<Contra el polsar>”.

¹¹⁷⁵ *o ... rahiú*: en aquest cas el traductor de Z⁵ anà massa lluny en traduir el “*radix*” llatí final, traduint un nom específic per una part i, de fet, resultà una incongruència amb la mateixa part esmentada més amunt; “o vin ab rave” N; “vel raphano quod dicitur radix” A; manca Ha; manca sotscapítol HQ; capítol manca L.

¹¹⁷⁶ *açò*: “aguó” Z⁵; “aquò” Piccat.

¹¹⁷⁷ <orpiment>: manca a Piccat; “orpiment” N; “auripigmentum” AHaHQ; capítol manca L.

¹¹⁷⁸ *offes*: “essos” Z⁵; “ossos” Piccat; “offes [ms. osses]” N; “offas” A; “offam” Ha; manca HQ; capítol manca L.

matex, en leyt de somera¹¹⁷⁹ muyllada la carn e da-la-li a menjar; e si no ho vol menjar, fe pendra <a> l'ocel¹¹⁸⁰ d'aquela leyt e met-l'en en la boca. (6/4') E assò matex profita a les furgelos. (7/5') Ítem, a assò matex, prin orpiment e ruda, e pica-ho e da-li'n a menjar ab lart fresch molt sovén.

<2I. A podriment entre si>¹¹⁸¹

(2/2') Ítem, si aurà pudriment entresí, arsènich, qui és apelat en altre manera orpiment, ben trit, <dóna-n'hi> .I. maytí¹¹⁸² aytant com ne poràs pendre ab los .II. dits, (3A/3') e da-li'n a menjar ab carn de pol, e après met<-ne>¹¹⁸³ e-l cor del poll <o> altra au¹¹⁸⁴ e dóna a él d'asò altre maytí; (4/3') puys cuyl erba que és dita [14r^b] barbena¹¹⁸⁵ e ruda e puys picha-o en .I. morter, e après met e-l cor <del poll>¹¹⁸⁶ o de la mantega veyla e lo such de les herbes dóna'n a él que y use. (5/4') E e<n> lo ters maytí¹¹⁸⁷ cou-ho molt¹¹⁸⁸ entrò sia ajustat, e puys comple'n .III. closques¹¹⁸⁹ e da-l'en. (6) Ítem, a-ssò matex, fe-lo pendre en les tues mans e secut-lo fort, e axí fe aquel declinar tant que sanch n'isqua per la boca e per les nars. (7) E après, quant l'auràs posat en la pertxa, buliràs pegunta e estèn aquela en les mans, e puys ab mantega o mesclaràs e, quant serà mesclat en .I. cors¹¹⁹⁰, tu l'en m<e>tràs .III. gotes¹¹⁹¹ en la boca axí que sia tèbeu. (8/5') Ítem, a açò matex, pica àloe e dóna-li'n ab carn; (9/6') aytanbé li dóna erba consolda, que és dita oreylina; e depuys deu¹¹⁹² menjar colom viu en esta manera: tu pendràs lo colom¹¹⁹³ e plomar l'as¹¹⁹⁴ als pits, e puys auràs .I. ganivet e taylor l'as¹¹⁹⁵ al pits, axí que sanch n'isque, e aquí gita holi d'olives e mescla'l ab la sanch, e quant serà mesclat,

¹¹⁷⁹ Segueix “i” canç. Z⁵.

¹¹⁸⁰ *fe ... l'ocel*: “se pendrà l'ocel” Piccat; “prin” N; “apprehendere ipsum fac” A; “apprehende ipsum” Ha; manca HQ; capítol manca L.

¹¹⁸¹ <A ... si>: manca rúbrica a A, on manca divisió, però inicial i espai per a rúbrica a Ha.

¹¹⁸² *ben ... maytí*: “ben cut en .I. matin” N; “bene tritum dabis ei in uno mane” A; “bene tritum da mane uno” Ha; “in vino dabis ei mane” H; manca capítol L; “in vino dabis ei in mane” Q. Incorporo aquí seguint els testimonis llatins, amb l'alternativa de situar-lo abans d'arsènic, seguint N.

¹¹⁸³ *met<-ne>*: “met” Piccat; “met-ne” N; “mitte” A; manca sotscapítol Ha; “pones” HQ; manca capítol L.

¹¹⁸⁴ <o> *altra au*: “amalicus” Z⁵ i Piccat; “analitus” N; “vel alterius avis” A; manca sotscapítol Ha; “avis cuiuslibet” HQ; manca capítol L.

¹¹⁸⁵ *barbena*: “anglicus” Z⁴.

¹¹⁸⁶ *cor <del poll>*: “cor del pol” N; “corcello pulli” A; “cultello pulli” Ha; “corde pulli” H; manca capítol L; “corde pullis” Q.

¹¹⁸⁷ *use. ... maytí*: “usa eelets maytat” Z⁵; “us. A celets maytat” Piccat; “ús. En lo terzer matin” N; “In tertio mane” AHa; “Tertio mane” HQ; manca capítol L. Z⁵ corromput per incomprensió de les abreviatures a una traducció catalana prèvia que comportà una aglutinació, amb una possible semicorrecció (–a/e a ‘use’) inclosa.

¹¹⁸⁸ *-ho molt*: “<-ho> molt” N; “mel” AHaHQ; manca capítol L.

¹¹⁸⁹ *closques*: “tortels” N; “corcellas” A; “cortellos” Ha; “corcellos” H; manca capítol L; “correllos” Q. Traducció incorrecta havent llegit “corcellas”, on *corcolla*, *corculla*, ‘petxina’ (DCVB). Vegeu 20(6/4'). Potser “closcas [ms. clastas]” Z⁴.

¹¹⁹⁰ *.I. cors*: “.I. hora” Z⁵ i Piccat; “.I. cors [ms. corn]” N; “uno corpore” Ha; manca A; manca sotscapítol HQ; capítol manca L; probable error a partir d’“ore”.

¹¹⁹¹ *.III. gotes*: “.III. grās” Z⁵; “.III. grans” Piccat; “<.III. gotes>” N; “tres guttas” A; “tres guttas” Ha; manca sotscapítol HQ; capítol manca L.

¹¹⁹² *deu*: “deu deu” Z⁵; “de'n d'un” Piccat; “dóna-li a” N.

¹¹⁹³ *lo colom*: “lo celō” Z⁵; “l'ocel” Piccat.

¹¹⁹⁴ *plomar l'as*: “plomar-l'às” Piccat.

¹¹⁹⁵ *taylor l'as*: “taylor-l'às” Piccat.

da-li'n a menjar a l'ocel. (10) Ítem, a:ssò matex, cuyl coriandre¹¹⁹⁶ e pren cresta de gal e album <d'ou>¹¹⁹⁷ e mel e oli e, en .I. vexel, mescla-ho axí com és desús dit¹¹⁹⁸, del coriandre e de la cresta del gal, (11) e assò en aygua viva, posa-ho¹¹⁹⁹ [14v^a] davant l'ocel e menuch-ne entrò que sia sadol, e serà guarit.

<22. Per a fàstic>¹²⁰⁰

(2/2') Ítem, si avia fasti¹²⁰¹, cuyl ortiga greca en la luna minva¹²⁰² e fe d'aquela pólvora, (3/2') e pren un pahó e prop lo cuyr del¹²⁰³ pits del pahó, so és saber, sobre la ploma e dejús¹²⁰⁴, gita d'aquela pólvora <i que en mengi mesclat amb sang>¹²⁰⁵. (4A/3') Ítem, a:çò matex, da-li a menjar sorics viva¹²⁰⁶ (4') e quadel¹²⁰⁷ aytambén, e no aje encara los uyls uberts. (5) Ítem, a:ssò, cuyl erba que és dita fístola¹²⁰⁸ en la luna minva e fe'n pólvora, (6) he prin .I. colom viu, e quant l'ocel comensarà de menjar sobre'l colom, d'aquela pólvora gita sobre la sanch, (7) e¹²⁰⁹ assò li da a matí <i serà guarit>¹²¹⁰.

<23. Contra els polls>¹²¹¹

(2/2') Ítem, si aurà poyls¹²¹², cou donzel <e> corn en mig de *tramulo*¹²¹³, e d'aquela ayga¹²¹⁴ gita-l'en sobre les plomes e al cors de l'ocel sovén e feu siure al sol,

¹¹⁹⁶ *coriandre*: “*coriandro* [ms. *cociandor*]” Z⁴.

¹¹⁹⁷ <d'ou>: “d'ou” N; “ovi” AHa; manca sotscapítol HQ; manca capítol L.

¹¹⁹⁸ *com és desús dit*: “com p desús diga” Z⁵; “com desús diga” Piccat.

¹¹⁹⁹ Segueix “davant” canc. Z⁵.

¹²⁰⁰ <A fàstic>: “De fastidio” A.

¹²⁰¹ *fasti*: “fastí” Piccat; “ostech” N; “fastidium” AHaHLQ.

¹²⁰² *minva*: “mimva” N; “decescente” AHaHLQ.

¹²⁰³ Segueix “pirs” canc. Z⁵.

¹²⁰⁴ *sobre ... dejús*: “desús e dins” N.

¹²⁰⁵ *e pren ... sang*>: “rompe'n lo cuir dell paó e espargex-la desús e dins, he menuc d'equell sanc mesclat” N; “vel rumpe corium de pectore pavonis [ms. *pavoris*], et sparge supra de intus, et sic de illo sanguine conmixto manducet” A; “et rumpe corium in pectore, et sparge supra de intus, et sanguine mixto manducet” Ha; “quam cum carne manducet” HQ; “quem cum carne manducet” L. La sintaxi de Z⁵ m'impedeix esmenar ‘prop’ a ‘romp’.

¹²⁰⁶ *sorics viva*: “sorcā viva” Z⁵; “sorica viva” Piccat; “sorics viva” N; “soricem [ms. *sorcitē*]” Z⁴; “soricem unam” A; manca HaL; “soricem vivum” H; “soricem vivam” Q.

¹²⁰⁷ *quadel*: “daquel” Z⁵, per error de còpia en transposar consonants; “d'aque” Piccat; “cadel” N; manca sotscapítol AHa; “catellum” HLQ.

¹²⁰⁸ *fístola*: “sitala” Z⁵; “sítola” Piccat; “fístola” N; potser “[ft]ig(us)” Z⁴; “fístula” AHa; manca sotscapítol HLQ.

¹²⁰⁹ *e*: “e c” Z⁵; “et” Piccat.

¹²¹⁰ *e ... guarit*>: “axí'n menuc de matín e serà garit” N; “Hoc quoque mane fieri debet et sanabitur” A; “et illud in mane facere debes et sanabitur” Ha; manca sotscapítol HLQ.

¹²¹¹ <Contra els polls>: “Contra pediculos” A.

¹²¹² *poyls*: “pesoyl” Z⁵ i Piccat, amb una possible semicorrecció de la primera vocal (‘e’) condicionada per l'antecedent llatí (difícilment per l'occità) i transposició de la ‘s’, resultant en una incomprensió per part dels copistes –i, probablement, del lector– malgrat disposar de la grafia correcta a la fi de (3); “poyls” N; “pediculos” AHaHQ; manca L; “peoills” *Dels auzels cassadors*, rúbrica cap. CXVIII.

¹²¹³ <e> ... *tramulo*: una altra edició possible, no contemplada al DCVB, seria “<e> còrneu mig de *tramulo*”; “cozneu mitramilo” Z⁵, amb ‘r’ interliniada, però afegeixo ‘de’ sense <> autoritzat per “de trémulo” Z⁴; “coz veu, mita-mi-lo” Piccat; “e scorxa <mitjana> de trémol” N; “et corticem medianum de tremulo” A; “et cortice de medio de cremulo” Ha; “et medianum corticem tremuli” HL; “() medianum corticem tremuli” Q; “de tremol l'escorsa mejana” *Dels auzels cassadors*, v. 3491.

(3) e puys fe <untament de salment i unta>-ho¹²¹⁵ e mescla-o <amb oli i posa-ho en .I. recipient petit i posa-ho així>¹²¹⁶ en la boca a l'ocel e morran los poyls. E açò fe per¹²¹⁷ als cuns dies. (4/3') Ítem, a·çò matex, cou lupins¹²¹⁸ fortment en .I.^a caldera, e puys ab l'ayga dels lupins lava tot aquel ocel e embolca'l en lana pentinada, e aquí jagua gran estona. (5/4') Ítem, a assò matex, prin .I.^a lebra viva e fe-la escorxar¹²¹⁹, e en la pel calent envolcha l'ocel e jagua aquí.

<24. Contra les tinyes>¹²²⁰

(2/2') Ítem, si aurà tinyes, trenca <pàmpols i suc de móra agresta, i>¹²²¹ aquestes coses totes gita sovén [14v^b] sobre les tinyes¹²²² que roen les penes.

<25. Contra la pipicula>¹²²³

(2/2') Ítem, si aurà pipicula¹²²⁴, prin lengua d'esperver¹²²⁵ e mel e stafisaga¹²²⁶ e cura'l¹²²⁷, e ab aquela o ab lo such mesclat ab mel escampa la lengua e desobre la pi<pi>tola¹²²⁸. (3/3') Mas si no proffite, lexa assò e da-li a mengar sovén mantega; (4/3') e si no volrà menjar, met-l'en en la bocha de l'ocel e <dóna-li> del¹²²⁹ lart veyl de porch. (4/4') Ítem, a·ssò, fe secar la col e pica-la e mescla-y mell e oli e dóna-li'n en offas¹²³⁰, so és saber, píl·lules¹²³¹.

¹²¹⁴ Segueix “gitalen” canc. Z⁵.

¹²¹⁵ <untament ... unta>-ho: “l'untament de salment e onta-lo” N; “l'untament de salment [ms. lexamenti · deso / limentum] Z⁴; “lomentum de salimento” A; “lomentum id est cerotum de salimento” Ha; manca sotscapítol HLQ.

¹²¹⁶ mescla-o ... així>: “mescla-lo ab oli e mit-ho en .I. vexell poc e met-lo axí” N; “misce cum oleo et mitte cocleari parvo, et sic versabis” A; “misce cum oleo et pone eum in canulo parvo, et sic versabis” Ha; manca sotscapítol HLQ.

¹²¹⁷ Segueix “al” canc. Z⁵.

¹²¹⁸ lupins: “lupins [ms. lupius]” Z⁴.

¹²¹⁹ escorxar: “escorxatxar” Z⁵ i Piccat, semicorrecció.

¹²²⁰ <Contra les tinyes>: “Contra tineas” A.

¹²²¹ <pàmpols ..., i>: “<p>anpinu<m> e such de móra de ca<m>p [ms. anpinu · e such · de mora de cap]” Z⁴; “panpinum e suc de móra agresta e” N; “palpinum et succum elege et ius de mora campesti” A; “pamprum et ius de mora campesti. Et” Ha; “pompinos et moras campestres (tere), et” H; “panpinos et moras campestres (tere), et” L; “pampinos et moras campestres, et” Q.

¹²²² tinyes: “cuynes” Z⁵.

¹²²³ <Contra la pipicula>: “Contra pituitam” A.

¹²²⁴ pipicula: “pipicucula”, on primer ‘cu’ canc. Z⁵; “pipitula” Piccat; “pituitam” A; “piticulam” Ha; “pipiculam” HQ; “pipicula” L; “pepida” *Dels auzels cassadors*, v. 2035.

¹²²⁵ esperver: “avis” N; “accipitris” AHa; “ancipitris, id est herbam que ita appellatur” HQ; “ancipitris herbam” L.

¹²²⁶ e stafisaga: “estaphisagria” Z⁴; “, estafisàga” Piccat.

¹²²⁷ cura'l: “coral” Z⁵ i Piccat; “cura'l” N; “cura eum” A; “m...” Ha; manca HLQ.

¹²²⁸ desobre la pi<pi>tola: “desobre la pitola” Z⁵; “sobr'ela pita-la” Piccat. La primera forma, *pipicula*, s'acosta a la versió llatina curta, i la segona, *pi<pi>tola*, a la versió llatina llarga; he optat per mantenir la primera forma com a principal amb l'objectiu de respectar al màxim la grafia del manuscrit i mostrar l'afinitat amb ambdues versions llatines.

¹²²⁹ e ... del: “e donar-li as” N; “et dabis” A; “et da ei” Ha; manca HLQ, on apareix a sotscapítol anterior.

¹²³⁰ offas: “ossas” Z⁵ i Piccat.

¹²³¹ offas, ..., píl·lules: “píl·lules [ms. pólvres]” N; “pullulas” A; “offas” Ha; “offis” H; “escis” L; “os” Q; “pinholetas / que sion com avelanetas” *Dels auzels cassadors*, vv. 2055-56.

<26.> De veylea d'anys¹²³²

(2/2') Si per ventura l'ocel per veylea perdrà la vista, prin aquel e¹²³³ sobre lo nars, damunt la neffa, cou¹²³⁴ aquel ab ferra covinent.

<27. Si té les nars closes>¹²³⁵

(2/2') Ítem, si aurà les nars¹²³⁶ closes, prin pebra e <estafisàgria>¹²³⁷, pica-o e bufa¹²³⁸ les pols en les nars; (3/3') e frega-li lo peladar <amb una mica de pols d'estafisàgria únicament>¹²³⁹.

<28. Si crida massa>¹²⁴⁰

(2/2') Ítem, si cridarà part manera¹²⁴¹, prin moriech e pebra trit e possa<'n>¹²⁴² dins lo moriech, e da-li'n a menjar sovén e no cridarà.

<29. Si fos ovat>¹²⁴³

(2/2') Ítem, si serà ovat¹²⁴⁴, la cura d'aquel serà aytal: ajes mell cuyta e bé escumada¹²⁴⁵, e ajes pel¹²⁴⁶ de voltor, crema-la¹²⁴⁷ e fe'n pólvora, e puy mezcla-la¹²⁴⁸ ab la mel e ab .I^a. ploma unta-l'en los uyls sovén. (3/3') Ítem, a-sò matex, prin muyol

¹²³² *De ... d'anys*: “De veylea dāys” Z⁵; “De veyle(s)a d'avys” Piccat; “De la veylea dells aucels” N; “Contra excecationem senectutis” A.

¹²³³ *aquel e*: “aquela” Z⁵ i Piccat; “aquell e” N.

¹²³⁴ *cou*: “o en” Z⁵ i Piccat; “cou” N; “cauteriza” A; “ferrotolo” Ha; “coque” HQ; “coquatur” L.

¹²³⁵ <*Si ... closes*>: “Si nars clausas [ms. clausa] et obturas habet” A.

¹²³⁶ Segueix “e fregali” canc. Z⁵.

¹²³⁷ <*estafisàgria*>: “*estaphisagria*” Z⁴; “staphisagra” N; “staphisagrium” A; “staphissangriam” Ha; “staphisagrie” HLQ.

¹²³⁸ *bufa*: “pufao” Z⁵, amb –o supèrflua per simetria; “pufa-o” Piccat; “bufa” N; “insufla [ms. infulsa]” A; “suffla” Ha; “inice” HLQ.

¹²³⁹ <*amb ... únicament*>: “ab .I. poc de pols de sola stafisàgria” N; “de modico pulvere solius staphisagrie” A; “de modico pulvere foliorum staphisagrie” Ha; “cum solo pulvere staphisagrie” HLQ.

¹²⁴⁰ <*Si ... massa*>: manca rúbrica i divisió a A, però inicial i espai per a rúbrica a Ha.

¹²⁴¹ *si ... manera*: “endura part manera” o “endura pert manera” Z⁵, per confusió cri–en–, on, a banda d'una possible accepció de ‘part’, pot considerar-s’hi una confusió per ‘pret’ (castellanisme segons DCVB) associat a ‘endura’, és a dir, amb un dejuni excessiu, motiu per al cridar en determinats ocells de caça segons el maneig falconer aplicat, o bé una confusió per ‘pret<s>’ o ‘per’, és a dir, un ocell que destaca per aquest vici i, davant el dubte, no intervinc; “cradura prent manera” Piccat; “si cridarà” N; “Si ultra modum clausus fuerit” A; “Si ultra modum clamorus fuerit” Ha; “Si ultra modum clamorus sit” HLQ.

¹²⁴² *possa<'n>*: “porsa” Z⁵ i Piccat; “posa'n” N.

¹²⁴³ <*Si fos ovat*>: “Si accipiter ovatus fuerit” A.

¹²⁴⁴ *ovat*: “onat” Z⁵; “ovat” N; “ovatus” AHLQ; “avatus” Ha.

¹²⁴⁵ *cuyta e bé escumada*: “cuyta e be escumabada” Z⁵, amb semicorrecció; “escumada” N; “despuma” A; “Despuma” Ha; “bene dispumatum” HLQ.

¹²⁴⁶ *pel*: llegiu ‘pell’; “pel” N; “pelle” AHHLQ; “pel” *Dels auzels cassadors*, v. 2020.

¹²⁴⁷ *crema-la*: “e malva” Z⁵ i Piccat; “crema” N; “combure” AHa; “conbure” HLQ; “e far cremar” *Dels auzels cassadors*, v. 2020.

¹²⁴⁸ *mezcla-la*: “mesclaoclala”, on ‘clao’ canc. Z⁵.

d'ou e ab oli mescla-o, e dóna-li'n a menjar ab la carn e [15r^a] serà garit. (4/3') Qui massa crida, ovat par que sia¹²⁴⁹.

<30. Si té ossos trencats>¹²⁵⁰

(2/2') Ítem, si aurà ossos trencats, prin .I. puny de lavor de li e en .I^a. casa d'aram¹²⁵¹ bula¹²⁵², e puys justa-hy aygua <freda i, d'aquella aygua> del lin colada¹²⁵³, muyla alí hon los¹²⁵⁴ ossos seran trencats (3/3') e puys liga-ho desús, e fe assò tantes vegades tro sia garit. (4) Ítem, a-ssò matex, prin so<ffre, timiama>¹²⁵⁵, ferra limat e consolda, que és dita oreylina, e d'aquestes coses da¹²⁵⁶ cadauna per si (5) picat diligentment en la carn¹²⁵⁷ e¹²⁵⁸ axí l'en¹²⁵⁹ daràs a menjar, mas no tot en un dia, mas per cascun dia una cura li fe donar.

<31. A porgar el cervell>¹²⁶⁰

(2/2') Ítem, a porgar lo cervel, .I<I>. grans <de sement> de cafisaga¹²⁶¹ ajes e pica'ls e ab such d'ènula¹²⁶², e quant ho auràs mesclat, prin .I^a. ploma e muyla-la en aldò,

¹²⁴⁹ *ovat par que sia*: “avat per o que sia” Z⁵; “avant, pero que sia” Piccat, qui, en tot cas, hauria d’haver editat ‘ava<n>t per <l>o que sia’; “<sembla que sigui ovat>” N; “ovatus esse videtur” AHLQ; “videtur esse ovatus” Ha.

¹²⁵⁰ <Si té ossos trencats>: “Curatio contra ossa confracta” A.

¹²⁵¹ .I^a. *casa d'aram*: “conqua d'aharam” N; “vase eneo” A; “conca herea” Ha; “cana erea” H; “cassia ferrea” L; “cacia erea” Q.

¹²⁵² *bula*: “bela” Z⁵ i Piccat; “lexa'l bulir” N; “permitte bulire” A; “permitte bulire” Ha; “bulli” HLQ.

¹²⁵³ *aygua ... colada*: salt d'igual a igual; “aygua freda e dóna aquela aygua colada [ms. calda] del lli” N; “aquam frigidam, et de ipsa aqua a lino purgata” A; “aquam frigidam, et de ipsa aqua” Ha; “aquam frigidam, et de illa colatura” HLQ.

¹²⁵⁴ Segueix “i” canc. Z⁵.

¹²⁵⁵ *prin so<ffre, timiama>*: “prin de” Z⁵, segueixo “soffre [ms. leffre], timiama” Z⁴; “soffre, tymia<ma> [ms. rymia] e” N; “sulphur” A; “sulfur cimiamia” Ha; manca HLQ.

¹²⁵⁶ *da*: “de” Z⁵; “dé” Piccat; “dóna” N; “des” A; “da” Ha; manca HLQ.

¹²⁵⁷ *e ... carn*: la inseguretad m'impedeix puntuar perquè depèn de com s'entengui la preparació i l'administració, (1) “d'aquestes coses da cadauna per si, picat diligentment, en la carn”, (2) “d'aquestes coses da, cadauna per si picat diligentment, en la carn”; “d'aquestes coses dé cadauna per si, picat diligentment en la carn” Piccat; “d'aquest li dóna cascun per si e posa'l en les sopes d'aquell diligentment” N; “istorum unumquemque des simul ei vel per se et diligenter curat, et in offas id est in pillulas formari facias” A; “istorum unumquemque da per se et diligenter teras, et in offas teras” Ha; manca HLQ. | Ítem, ... *carn*: “Ítem, a assò, soffre rymia e ferre li[CXI.v^b]mat e consolda, d'aquest li dóna cascun per si e posa'l en les sopes d'aquell diligentment” N; “Item, sulphur et ferrum limatum et consolidam, istorum unumquemque des simul ei vel per se et diligenter curat, et in offas id est in pillulas formari facias” A; “Item ad idem, sulfur cimiamia et ferrum limatum et consolidam, istorum unumquemque da per se et diligenter teras, et in offas teras” Ha; manca HLQ; “Ensens, solfre e fer limat / e consolda que nais en prat, / c'om met en banh per rompedura / e fai carn penre per natura, / trusaretz, cascuna per se, / e cascun jorn donaretz ne / a vostr'auzel; e be-us sovenha / que ges aiso ensems no-s tenha: si com es en per si trusat / deu esser en per se donat” *Dels auzels cassadors*, vv. 3051-60.

¹²⁵⁸ Segueix caracter il·legible Z⁵ a les fotocòpies consultades, cancel·lat segons Piccat.

¹²⁵⁹ *l'en*: “lē / len”, on ‘len’ canc. Z⁵.

¹²⁶⁰ <A ... *cervell*>: “Ad capum purgandum” A.

¹²⁶¹ .I<I>. ... *cafisaga*: “.i. grans de cafisaga” Piccat; “.II. grans de sement d'estafisagra” N; “semen staphisagrie grana duo” A; “de semine staffisagie grana duo” Ha; “seminis staphisagrie grana tria” HLQ.

¹²⁶² *d'ènula*: “d' mela” Z⁵; “de mela” Piccat; “ènula [ms. e / niula]” Z⁴; “de ènula” N; “enule” AHaHLQ. | Segueix “e” canc. Z⁵.

e unta-l'en lo paladar sovén¹²⁶³ en dejú¹²⁶⁴ tant entrò que li n'isque per les nars, (3/3') e¹²⁶⁵ con serà decorregut lo decorriment de la porga¹²⁶⁶, gita aygua tèbea sobre aquel.

<32. Quan té mal al fel>¹²⁶⁷

(2/2') Ítem, quant ha mal de fel, pica¹²⁶⁸ la flor del saltze¹²⁶⁹ e en la carn da-li-ho a menjar, (2/3') e fe aquella medicina que és feta al tolra la set. (3/3') Si ha mal de fel, en los peus e en lo bech e en lo nas par que sia rallus.

<33. A tolre set>¹²⁷⁰

(2/2') Ítem, a tollra set, prin *l<i>visticum, ap<i>um*¹²⁷¹ e fuyles de cols veyles, <canes> d' Janet¹²⁷², fen<oi, coriandre>¹²⁷³, e cou-ho ensemps ab vi o¹²⁷⁴ ab ayga e mescla-hy una cuylerada de mell; (3/3') mas les fuyles e [15r^b] les rael¹²⁷⁵, tot assò cuyt cola per .I.¹²⁷⁶ lansol e, con serà refredat, <dóna-li'n a beure, i si no en vol,>¹²⁷⁷ mit-ne en la boca de l'ocel. (4/4') Ítem, a ssò matex, prin mel escumada e mesclada ab aygua freda e da-li'n a beyra entrò sia sadol.

<34. Sobre l'esperver assedegat>¹²⁷⁸

¹²⁶³ Segueix "s" canc. Z⁵.

¹²⁶⁴ *en dejú*: "e fe-lo seer dejun al sol" N a sotscapítol següent, com AHaHLQ.

¹²⁶⁵ *e*: "e fe-lo seer dejun al sol, e" N; "Ad solem interdum ieiunum sedere facias, et" A; "et ieiunum ad solem facias sedere, et" Ha; "et ieiunum ad solem ponas, et" HL; "et ieiunum ad solem ponis, et" Q; desplaçat al sotscapítol anterior a Z⁵.

¹²⁶⁶ *e ... porga*: "e con serà <decorregut> lo decorriment d'ell per la boca" N; "et cum cessaverit" A; "et cum cessaverit ad purgaticem" Ha; "et cum cessaverit purgatio" HLQ.

¹²⁶⁷ <*Quan ... fel*>: "Quando felle laborat" A.

¹²⁶⁸ *pica*: "prin" Z⁵ i Piccat; "pica de" N; "teres" A; "tere" Ha; "tritum" HQ; capítol manca L.

¹²⁶⁹ Segueix "eon" canc. Z⁵.

¹²⁷⁰ <*A tolre set*>: "Contra sitim" A.

¹²⁷¹ *l<i>visticum, ap<i>um*: "luisteūtum apum" Z⁵; "livistenutum, apium" Piccat; "*levisticum, apiu<u>* [ms. lenisticum · abni(cariola)]" Z⁴; "livistic, api" N; "levisticum, apium" AHa; "levissicum, apium" HQ; capítol manca L.

¹²⁷² <*canes*> *d' Janet*: "dauet", on espai anterior en blanc Z⁵; "d' Janet" Piccat; "canes <d'> Janet [ms. (abni)cariola vel]" Z⁴; "canes de Janet" N; "Janeti" A; "de Janet" Ha; "cannas de Janet" HQ; capítol manca L.

¹²⁷³ *fen<oi, coriandre>*: "fen" Z⁵ (on possible salt d'igual a igual del co- de 'coriandre' al de 'cou') i Piccat; "coriandre" Z⁴; "fenoy, coriandre" N; "feniculi, coriandri" AH; "feniculum, coriandrum" HaQ; capítol manca L.

¹²⁷⁴ *o*: "e" Z⁵ i Piccat; "o" N; "vel" AHaHQ; capítol manca L; però "et" Gil, (*De accipiter*, cap. 8.11), p. 204, l. 7 (f. 15v).

¹²⁷⁵ *les rael*: "los rās" Z⁵; "los rayls" Piccat; "les rayls" N; manca A; "radices" HaHQ; manca capítol L.

¹²⁷⁶ Segueix "s" canc. Z⁵.

¹²⁷⁷ *e, ... vol,*>: "e, con serà refredat, <dóna-li'n a beure, i si no en vol,>" N; "et cum refrigerit dabis ei ad bibendum, et si noluerit" A; "et cum refresherit da ei ad bibendum, et si noluerit" Ha; "et infrigidatum da bibere, et si noluerit" HQ; manca capítol L. NZ⁵ coincideixen en el salt (potser de -uerit de 'refrigerit' al de 'noluerit' A), probablement arran del seu antecedent llatí comú.

¹²⁷⁸ <*Sobre ... assedegat*>: "De accipitre sitiendi" A. Potser caldria considerar-lo continuació del capítol anterior.

(2/2') Cant esparver¹²⁷⁹ qui ha set sovén desiya a beura e de la mà se gita en l'ayga, e si han¹²⁸⁰ vexigues pres lo pits, so és saber, sots les exeles o sots les muscles de les ales, (3/2') e aquesta set fa gran dan¹²⁸¹ a aquels qui aquesta set han¹²⁸², que si no eren curats, d'aquela malaltia porien morir.

(4/3') E deuen éser curats axí: carn ab mel li daràs¹²⁸³ lo primer dia, mas en l'altre dia li daràs carn ab oli rossat fret.

<35. Perquè mudi aviat>¹²⁸⁴

(2/2') Ítem, si <no> volia¹²⁸⁵ mudar, cost <cuit> ajes <amb>¹²⁸⁶ pastanagas <i amb canyella,¹²⁸⁷ mescla-ho i dóna-li-ho en píndoles>¹²⁸⁸. (3) Ítem, a·çò, val¹²⁸⁹ tartuga e dóna-la-li a menjar ab alò de là intre¹²⁹⁰. (4/3') Ítem, a·ssò matex, val¹²⁹¹ pols de despuyla de serp e met-lo-li en¹²⁹² píl·lules e da-les-li.

<36. Si té foscó als ulls>¹²⁹³

(2/2') Ítem, que si aurà escuredat en los uyls o l'ocel serà ferit o aurà màcula¹²⁹⁴, axí·l gareix: (3/2') tu cuyliràs fuyles de bretònega e de ruda ans que·l sol sia exit e pica-ho, e quant serà picat, mit-ho en .I. drap blanch e prem-o, e del such qui d'equí exirà, met-li'n en los uyls.

¹²⁷⁹ *esparver*: “E<s>perver” N; “Accipiter [ms. accipitri]” A; “Accipiter” Ha; “Ancipiter” HLQ.

¹²⁸⁰ *e si han*: “axí com si avia fongos o” N; “intus quasi fungos vel” A; “intus quasi fugiens vel” Ha; “intus quasi” HLQ.

¹²⁸¹ *dan*: “don” Z⁵ i Piccat.

¹²⁸² *e ... han*: “e aquesta dóna gran set a·queles” N; “Hoc sitis nimia illis prestat” A; “Hec sitis nimia prestat” Ha; manca HLQ.

¹²⁸³ Segueix “la prim” canç. Z⁵.

¹²⁸⁴ <Perquè mudi aviat>: “Ut cito mutetur accipiter” A.

¹²⁸⁵ <no> volia: “<no> volrà” N; “noluerit” AHaHLQ.

¹²⁸⁶ *cost ... <amb>*: “tost ajes” Z⁵; “, tost ajes” Piccat; “cost cuyt ab” N; “cost [ms. [a]on]” Z⁴. Explicable per una confusió c–t–, facilitada per la rúbrica llatina, i un possible salt entre ‘costum’ i ‘coctum’. L'altra possibilitat d'edició seria considerar que el ‘cito’ de la rúbrica fou reprès al text (a diferència de tots els testimonis llatins conservats i de N) i no esmenar ‘tost’, resultant “tost, ajes <cost cuit amb>”, on la coma hauria d'anar darrera de ‘tost’ i no abans com Piccat. Em decanto per la primera opció arran de la tradició conservada de l'*Epistola*.

¹²⁸⁷ *cost... canyella*: “cost, *daucos*, *cinanomo* [ms. [a]on fangos Cananomo]” Z⁴.

¹²⁸⁸ <i amb ... píndoles>: “e ab canela sia mesclat e met-les a ell em píl·lules” N; “cum cinamomo, et hec tria in offas ei mitte [a nota mittere]” A; “cum cinamomo, confice et hec tria in offas mitte et da ei bibere” Ha; “cum cimino confice [ms. confise], et tritam in offis da” H; “cum cimino confice, et tritam in oculis da” L; “cum cimino confice, et tritam in escis da” Q; “*cinanomo* [ms. Cananomo]” Z⁴.

¹²⁸⁹ *val*: “vol” Z⁵ i Piccat; “obra” N; “aperiri facias” A; manca sotscapítol HaHLQ. Aquest error de Z⁵ es repeteix al sotscapítol següent.

¹²⁹⁰ *de là intre*: “dell ventre” N; “feram thus” A; manca sotscapítol HaHLQ; “d'aco dins” *Dels auzels cassadors*, v. 1562.

¹²⁹¹ *val*: “vol” Z⁵ i Piccat. Aquest error de Z⁵ es repeteix al sotscapítol anterior.

¹²⁹² *en*: “em” Z⁵ i Piccat.

¹²⁹³ <Si ... ulls>: manca rúbrica i divisió a A, però inicial i espai per a rúbrica a Ha.

¹²⁹⁴ *màcula*: “malaltia” Z⁵ i Piccat; “màcula” N; “maculam” AHa; manca HLQ. | Segueix “axil axi” canç. Z⁵.

<37. Si no vol la carn>¹²⁹⁵

(2/2') Ítem, si <no> volrà¹²⁹⁶ la carn, prin oli veyl de lin¹²⁹⁷ e da-li'n a menyar; e si no·l vol, dóna'n a él [...] ¹²⁹⁸.

¹²⁹⁵ <Si ... carn>: “Si nissus carnem vomuerit” A.

¹²⁹⁶ <no> volrà: “<no> volrà” N; “vomuerit” A; “vomuerit” Ha; “noluerit” HQ; “voluerit” L. NZ⁵ iguals, amb diverses opcions d'edició segons el llatí seguit, (1) “noluerit” HQ → ‘<no> volrà’, amb el precedent de l'expressió similar a 35(2/2'), on NZ⁵ havien obviat el ‘no’, (2) “voluerit” L → ‘volrà’, en traducció literal directa, però que obliga a acudir a la rúbrica –absent tant a NZ⁵ com a L– per a conèixer la indicació de la recepta i que sembla un condicionant per a l'administració de l'oli per via oral més que no pas la indicació, (3) “vomuerit” A, “vomuerit” Ha → (a) ‘vo<m>i<ta>rà’, assumint una lectura incorrecta, (b) ‘volca’, per confusió r/c però que no sembla recollit als nostres diccionaris, (c) ‘volrà <vomitar>’ o ‘vo<mitar vo>lrà’. Malgrat la possibilitat de que el sentit correcte sigui ‘vomitarà’ (versió llarga), m'inclino per (1) a fi de respectar el contingut de NZ⁵ i perquè fa sentit en remetre a un rebuig del past, possible anorèxia. Tot i així, la versió llatina llarga utilitza “carnem” i la curta “cibum”, de manera que NZ⁵ provindrien d'un antecedent llatí no conservat, probablement anterior a la separació en les dues versions llatines.

¹²⁹⁷ Segueix “ar” canç. Z⁵.

¹²⁹⁸ Z⁵ acaba truncat aquí. | Ítem, ... él [...]: “Ítem, si <no> volrà la carn, prin oli vey e dóna-l'en a menjar; e si no·n vol, dóna-li'n” N; “Si carnem vomuerit, accipe oleum vetus et da ei manducare, et si noluerit, da ei” A; “Si carnem vomerit, accipe oleum vetus et da sibi manducare, et si noluerit, da ei” Ha; “Si cibum noluerit, oleum intus da ei, et si noluerit, da ei” H; “Si cibum voluerit, oleum intus da ei, et si noluerit, da ei” L; “Si cibum noluerit, oleum intus da, et si noluerit, da ei” Q.

NOTES COMPLEMENTÀRIES Z⁵

A l'igual que a l'edició de N, ofereixo aquesta secció per a Z⁵ amb l'objectiu d'aplegar les notes que no afecten a l'establiment del text però sí al de la filiació (a completar amb les l'edició), i en faciliten la comprensió i la comparació amb l'edició precedent de Piccat. En aquest cas no destaco en negretes la filiació més propera ni m'estenc en els comentaris, aspectes per als quals remeto a la secció notes complementàries N.

<1.>

(2/4') *Esparver*: “Esperver” N; “Accipitrem” AHa; manca HKLQ.

Esparver <pres> de niu: “Esperver pres dell niu” N; “Accipitrem de nido acceptum” A; “Accipitrem de nidro sumptum” Ha; “De nido” HLQ; manca K.

si: “si” AHa; manca HKLQ.

matí: “mayg” Z⁵ i Piccat; “matín” N; “mane” AHaHKLQ.

és pres: “sumptus fuerit” A; “subtus fuerit” Ha; “sumptus” K; “sumptum” HLQ. | *Esparver <pres> de niu, si al matí és pres*: “Esperver pres dell niu, si al matí és pres” N; “Accipitrem de nido acceptum, si mane sumptus fuerit” A; “Accipitrem de nidro sumptum, si mane subtus fuerit” Ha; “De mane sumptus” K; “De nido mane sumptum” HLQ.

al: “ad” AHKLQ; manca Ha.

entrò al migdia lo lixa endurar: “lexa'l andurar tro al migdia” N; “usque ad meridiem ieunare permitte” AHKLQ; “usque meridiem ieunare permitte” Ha. Z⁵ respecta l'ordre.

(3/5') *endurar; mas*: “endurar. Mas,” Piccat.

és pres: “sumptus fuerit” AHLKQ; manca Ha.

entrò: “entro” Piccat.

endur: “ieiunet” AHa; manca HKLQ.

(3/6') *Puys*: “E” N; “et tunc” A; manca HaHKLQ.

e <lliures> de nervis: “e de neris” Z⁵, seguim N; “e de nervis [ms. neris]” Piccat; “atque teneris” A; “et teneris” HaHKQ; “tenerrimis” L.

no grans pasts: “Cavendum autem est precipue in omni tempore ut nec ipsum nimio pastu satures” A; “et non nimio pastu” Ha; “non nimio pastu” HK; “nec nimio pastu” L; “in omni hoc pastu” Q.

(4/6') *jaquesques*: “lex” N; “permitte” AHaK; “permittas” HLQ.

massa: “trop” N; “nimium” A; “nimis” Ha; “multum” HKLQ. | Segueix “Cum autem aliquantulum creverit [ms. crevert], sepe ad ludum ipsum provoca” A, desplaçat a capítol 3 Ha. | *ne jaquesques aquel endurar massa*: “ne-l lex trop endurar” N; “nec ipsum nimium esurire permitte” A; “nec eum nimis esurire permitte” Ha; “nec ipsum multum esurire permittas” H; “nec ipsum multum esurire permitte” K; “nec multum ipsum esurire permittas” L; “ipsum multum esurire permittas” Q. Segueix “Cum autem aliquantulum creverit [ms. crevert], sepe ad ludum ipsum provoca” A, desplaçat a capítol 3 Ha.

<2.>

(2/2') *massa. Mas*: “massa, mas” Piccat.

Mas per rahó dels puyls: “Pux” N; “Propter pediculos” AHaHKLQ.

cabres: Segueix “per los poyls” N. | *unta aquel al sol ab oli d'olives o ab leyt de cabres*: “inunge ipsum oleo olive, sepius ad solem pone. Vel lacte caprino unctio cum oleo olive cito firmat pennas et faciet ei plumas” A, on “unctio [...] plumas” correspon a 3(3)Ha i 3(5')HKLQ, com a NZ⁵; “oleo olive sepius perunge ad solem vel lacte capri” Ha; “sepius vel oleo olive vel lacte capre ad solem perunge” H; “oleo olive vel lacte capre sepius ad solem perunge” K; “oleo olive vel lacte capre ad solem perunge” L; “etiam sepius oleo olive vel lacte capre ad solem perunge” Q. Per tant, trobem “sepius” AHaHKQ, però manca L i NZ⁵. | *Mas per rahó dels puyls, unta aquel al sol ab oli d'olives o ab leyt de cabres*: “Pux unta aquell al sol ab oli de olives o ab let de cabra per los poyls” N; “Propter pediculos, inunge ipsum oleo olive, sepius ad solem pone. Vel lacte caprino unctio cum oleo olive cito firmat pennas et faciet ei plumas” A, on “unctio [...] plumas” correspon a 3(3)Ha i 3(5')HKLQ, com a NZ⁵; “Propter pediculos, oleo olive sepius perunge ad solem vel lacte capri” Ha; “Propter pediculos, sepius vel oleo olive vel lacte capre ad solem perunge” H; “Propter pediculos, oleo olive vel lacte capre sepius ad solem perunge” K; “Propter pediculos, oleo olive vel lacte capre ad solem perunge” L; “Propter pediculos, etiam sepius oleo olive vel lacte capre ad solem perunge” Q.

<3.>

(2/2') *per*: Segueix “raon [ms. raon dels poyls e] de” N.

rampa,: “lampan” Piccat.

(3/3') *sanch*: manca N; “sanguine” AHa; “ex decoctione” HKLQ.

ab la sanch <de> testudinum blancs: “ab limachs blancs” N; “coque testudines albas, sanguine earum” A; “coque testudines albas et sanguine ipsarum” Ha; “coque testudines albas, et ex decoctione” HQ; “coque testudines albas, et ex decoctione earum” K; “coque testudines albas, post ex decoctione” L.

(3Ha/4') *ales. E*: “ales; e” Piccat.

esparver,: “esparver” Piccat.

e pex-lo de bona carn: “pexén de bona carn” N; manca A; “et pasce eum bonis carnibus” Ha; “et bonis carnibus pasce” HKLQ. | *E quant serà .I. poch exut aquel esparver, somou-lo de ioch e pex-lo de bona carn*: “Con serà cregut, deporta-lo .I. poc pexén de bona carn” N; “Cum autem aliquantulum creverit [ms. crevert], sepe ad ludum ipsum provoca” A a 1(5); “Cum aliquantulum creverit, ipsum ad ludum provoca, et pasce eum bonis carnibus” Ha; “Cum aliquantulum creverit, sepe ad ludum provoca, et bonis carnibus pasce” H; “Cum autem aliquantulum creverit, sepius ad ludum provoca, et bonis carnibus pasce” K; “Et cum aliquantulum creverit, ad ludum provoca, et bonis carnibus pasce” L; “Cum autem aliquantulum creverit, sepe ad ludum provoca, et bonis carnibus pasce” Q.

(2(3)A o 3(3)Ha/3(5')) *Mas*: manca N.

oli: “oli de les olives” N; “oleo olive” A a 2(3), HLQ; “olive” HaK.

Mas l'untament de l'oli fa <ivaç> fer fermas penas e beles: “L'ontament de l'oli de les olives fa hyvàs fermes plomes e belles” N; “Vel lacte caprino unctio cum oleo olive cito

firmat pennas et faciet ei plumas” A a 2(3), on “Vel lacte caprino” aniria a la frase anterior; “Unctio vero olive cito pennas firmat et plures facit eas” Ha; “Unctio ex oleo olive cito pennas confirmat et pulcras facit” HL; “Unctio olive cito pennas confirmat et pulcerrimas facit” K; “Unctio ex oleo olive cito pennas confirmat et pulcras facit” Q.

(3(3Ha)/3(6')) *universal medicina*: “universal medicina” N; manca sotscapítol A; “universalis medicina” Ha; “medicina est comunis et generalis” HQ; “generalis” K; “medicina comunis et generalis” L.

tots: “totes” N; manca sotscapítol A; manca Ha; “omnibus” HKLQ.

Aquesta és universal medicina a tots los aucels presos: “Aquesta és la universal medicina a totes les aus prenentz” N; manca sotscapítol A; “Hoc est universalis medicina avibus accupantibus” Ha; “et hec medicina est comunis et generalis omnibus avibus” HQ; “et generalis omnibus avibus” K; “et est medicina comunis et generalis omnibus avibus” L.

<4.>

(2/2') *aurà mal als uyls e la malautia creix als uyls*: “la malaltia creix en l'uyl” N; “infirmetas in oculo crescit” A; “infirmetas crescit” Ha; “macula crescat in oculo” H; “aliqua macula crescit in oculo” K; “macula crescat in eius oculo” L; “macula crescit in oculo” Q.

d'ous: “dous” Piccat; “ovorum” AHaHLQ; “olivarum vel ovorum” K.

los uyls d'aquel: “l'uyl d'aquell” N; “eum” A; “oculos eius” Ha; manca HKLQ.

Si aurà mal als uyls e la malautia creix als uyls, ab oli d'ous los uyls d'aquel unta sovén: “Si la malaltia creix en l'uyl, ab oli de ous unta sovén l'uyl d'aquell” N; “Si infirmetas in oculo crescit, oleo ovorum eum sepe inunge” A; “Si infirmetas crescit, oleo ovorum oculos eius sepe perunge” Ha; “Si macula crescat in oculo, ex oleo ovorum sepius inunge” H; “Si aliqua macula crescit in oculo, ex oleo olivarum vel ovorum sepius unge” K; “Si macula crescat in eius oculo, ex oleo ovorum sepius inunge” L; “Si macula crescit in oculo, ex oleo ovorum sepius inunge” Q.

(3/3') *sovén. Si*: “sové; si” Piccat.

en creix l'uyl: “in oculo crescit” AHa; manca HKLQ.

l'uyl, laor: “l'uyl laor” Piccat.

laor de fonoyl: “suc de fenoyl” N; “semen feniculi” AHa; “succum feniculi” HKLQ.

let de fembra: “lac mulieris” A; “lac .m.” HQ; “mulieris lac” Ha; “lac mistis” K; “lac” L.

los uyls: “l'uyl” N; “oculo” AHKQ; “oculos” Ha; “oculum” L. | *Si albugo creix en l'uyl, laor de fonoyl e let de fembra met en los uyls*: “Si en l'uyl creix albugo, mit-li en l'uyl suc de fenoyl e leyt de fembra” N; “Si albugo in oculo crescit, semen feniculi <et> lac mulieris in oculo eius mitte” A; “Si albugo in oculo crescit, semen feniculi <et> ut mulieris lac in oculos mitte” Ha; “Si albugo, accipe succum feniculi, et lac mulieris in oculo mitte” H; “Si albugo, accipe succum feniculi, et lac mistis in oculo mitte” K; “Si albugo, accipe succum feniculi et lac, et mitte in oculum” L; “Si albugo, accidit succum feniculi, et lac mulieris in oculo mitte” Q.

<5.>

(2/2') *esmirle, deu*: “esmirle deu” Piccat.

deu ésser nodrit: manca A.

delicadament: “delicadament” N; manca AHa; “delicate [ms. *delicater delicate*]” H; “delicate” KLQ.

delicadament, axí: “delicadament axí” Piccat.

con: “com” Piccat.

E si és esmirle, deu ésser nodrit delicadament, axí con a esparver: “Mirle deu ésser nodrit, axí con sperver, delicadament” N; “Nisus sicut [ms. *licet*] autem accipiter” A; “Nisus autem sicut ancipitres nutriendus est” Ha; “Nisus sicut ancipiter delicate [ms. *delicater delicate*] est nutriendus” H; “Nisus sicut ancipiter est delicate nutriendus” K; “Nisus sicut ancipiter est nutriendus delicate” L; “Nisus autem sicut ancipiter delicate est nutriendus” Q.

(2/3') *de gran calt e de gran fret*: “de gran calt e de gran fret” N; “nec nimium calidi nec nimium frigidi” A; “nec nimium calide nec nimium frigide” Ha; “in locis temperatis in frigiditate et caliditate” HQ; “in locis temperatis in caliditate et frigiditate” K; “in locis temperatis in frigiditate et siccitate” L. | <*Els esparvers*> e los mirles, si són pols, sien gardats de gran calt e de gran fret: “Esperver he mirle, si són pols, sien gardatz de gran calt e de gran fret” N; “nec nimium calidi nec nimium frigidi si pulli fuerint custodiantur” A; “Ancipiter et nisus si pulli fuerint, nec nimium calide nec nimium frigide custodiantur” Ha; “et si pulli fuerint in locis temperatis in frigiditate et caliditate custodiantur” H; “et si pulli fuerint in locis temperatis in caliditate et frigiditate custodiantur” K; “et si pulli fuerint in locis temperatis in frigiditate et siccitate custodiantur” L; “et si pulli fuerint in locis temperatis in frigiditate et caliditate custodiantur” Q.

(3/4') *los lochs hon seran nodrits*: “loco vero ubi custodiuntur” A; “locis autem quibus custodiuntur” Ha; “quibus locis” HKLQ.

nodrits, ajes: “nodrits ajes” Piccat.

herba: “herba” N; “herba” Ha; manca AHKLQ.

népida: “nepidau” Z⁵; “népidan” Piccat; “nebda” N.

ajes tota via herba <menta> [12r^b] ho népida o sàlvia: “nepitam [ms. *ne picam*], mentam vel salviam semper habere te oportet” A; “herba nepetam vel mentam vel salviam semper habebis” Ha; “nepitam, salviam, mentam sparagas” HQ; “neptam salviam et rutam sparagas” K; “salerintam neptam sparagas” L.

(4/5') *vegades, en*: “vegades en” Piccat.

fuyles de salze o: manca N.

seser: “seer” N; “sedere” AHaHKLQ.

E totes vegades, en fuyles de salze o sobre fust <de salze o> d'avet volen seser e posar: “In foliis salicis vel lignum salicis vel abietis semper sedere vel requiescere volunt” A; “In foliis salicis vel super lignum salicis vel abietis sedere volunt requiescere” Ha; “In foliis salicis et super lignum salicis vel abiectis sedere volunt” HQ; “In foliis salicis et super lignum salicis vel abietis sedere volunt” K; “Et super lignum salicis sedere volunt et abietis” L.

(5/6') *Mas de*: “Mes la” N; “De” AHaHKLQ.

esforsen; del: “esforsen del” Piccat.

del: “e lo” N; “et de” AHaHKLQ.

a aquels: “los” N; manca AHaHKLQ. | *cuyte de volar e volentat de pendra dóna a aquels*: “los dóna leugeria e volentat de pendre” N; “volandi levitatem et velocitatem et aucupandi affectum acquirunt” A; “volandi velocitatem et aucupandi affectum acquirunt” Ha; “volandi desiderium et aucupandi effectum” H; “volandi desiderium et aucupandi affectum” KLQ.

(5Ha/7') *Ítem*: manca N i AHaHKLQ.

Ítem, guarda: “Ítem guarda” Piccat.

là: “la” Piccat.

Ítem, guarda que là hon estaran: “Garde't no estiens trop encloses” N; manca sotscapítol A; “cave etiam ne nimis includantur” HaLQ; “Cave <ne> nimis includantur” H; “Cave ne nimis includantur” K.

estaran, que: “estaran que” Piccat.

là ... entre: “no estiens trop encloses, mas lexa-lus” N.

que y entre .I. pauch de claror: “mas lexa-lus .I. poc de lum” N; manca sotscapítol A; “sed aliquid luminis eos habere permitte” Ha; “sed mediocriter luminis habuerint” H; “sed mediocriter luminis habeant” KL; “sed mediocriter luminis habere permitte” Q. | *Ítem, guarda que là hon estaran, que y entre .I. pauch de claror*: “Garde't no estiens trop encloses, mas lexa-lus .I. poc de lum” N; manca sotscapítol A; “cave etiam ne nimis includantur, sed aliquid luminis eos habere permitte” Ha; “Cave <ne> nimis includantur, sed mediocriter luminis habuerint” H; “Cave ne nimis includantur, sed mediocriter luminis habeant” K; “Cave etiam ne nimis includantur, sed mediocriter luminis habeant” L; “Cave etiam ne nimis includantur, sed mediocriter luminis habere permitte” Q.

<6.>

(2/2') *rahó de*: manca N.

de les ales e dels peus: “dels peus e de les ales” N; “pedem et alarum” AH; “pedem et aliarum” Ha; “pedis et alarum” K; “pedum et alarum” LQ.

E per rahó de la gota de les ales e dels peus daràs a l'esperver o a altre ocel <que> prenga carn de pol: “E per la gota dels peus e de les ales daràs a l'esperver e al mirle carn de pols e vesica de can o de ors” N; “Propter guttam pedem et alarum accipitri et niso dum pulli sunt, carnem ursinam vel catinam dabis sepius vel hyrcinam” A; “Propter guttam pedem et aliarum accipitri et niso pullis, carnem ursinam vel caninam vel yrcinam sepius dabis” Ha; “Propter guttam pedem et alarum, ancipitri et niso pulli carnem ursinam vel catinam sepius dabis, vel yrcinam” H; “Propter guceam pedis et alarum, ancipitri et nisi pullis carnem ursinam vel caninam sepius dabit, pistiam yrundina” K; “Propter guttam pedum et alarum, ancipitri et niso pullinam carnem ursinam vel caninam dabis sepe, vel yrcinam” L; “Propter guttam pedum et alarum, ancipitri et niso pulli carnem ursinam vel catinam sepius dabis, vel yrcinam” Q.

(3/3') *dons*: “dones” Piccat.

E guarda que no dons als ocells carn d'aze: “Cave carnem asininam ne des alicui avium, neque pullo neque alii” A; “Cavendo ne carnem asininam alicui parvo vel magno dones” Ha; “Asinina nulli detur” HLQ; “Aricona nulli detur” K.

E guarda que no dons als ocells carn d'aze, que sobte morrien: “Cave carnem asininam ne des alicui avium, neque pullo neque alii, quia super omnia eis nocet vel quandoque interficit” A; “Cavendo ne carnem asininam alicui parvo vel magno dones quia cito

morentur” Ha; “Asinina nulli detur, quia cito moreretur” HLQ; “Ariconna nulli detur, quia cito inde morientur” K.

(4/4’) *Mas si·s volrà banyar ocells damunt dits*: “E si requer bayn l’esperver o·l mirle” N. *damunt dits con*: “damunt dits, con” Piccat.

Mas si·s volrà banyar ocells damunt dits con són pols: “E si requer bayn l’esperver o·l mirle con són pols” N; “Si vero desideraverit nisus vel accipiter dum pulli sunt balneum” A; “Si vero desideravevit balneum” Ha; “Si ancipitris et nisi pulli balneum desiderant” H; “Si ancipitris et nisi pullis balneum desiderant” K; “Si ancipiter et nisus balneum desiderant” L; “Si vero ancipitris et nisi pulli balneum desiderant” Q.

posa’ls: “posa·ls” Piccat.

posa’ls ayga freda davant: “posa aygua freda denant éls” N; “aquam frigidam in aliquo vase spatioso, non tamen profundo, ante eos pone” A; “aquam frigidam ante pones eis” Ha; “aquam frigidam et mundissimam eis prepone” HQ; “aquam frigidam et mundissimam eis antepone” KL.

massa: “trop” N; “minus” A; “nimio” Ha; “nimis” H; “minimus” K; “nimium” L; “nimius” Q.

calor: “calor” N; “calor” AHa; “calor vel frigus” HKQ; “frigus vel calor” LQ.

però guarda que massa calor no·ls puxa noua: “emperò guarda que trop calor no·ls noga” N; “vide tamen ne minus eis nocere possit calor” A; “ne nimio calor possit eis nocere” Ha; “et videas ne eis nimis calor vel frigus post balneum noceat” H; “vel videas ne eis minimus calor vel frigus post balneum noceat” K; “et postea cave ne eis nimium frigus vel calor post balneum noceat” L; “et videas ne eis nimius calor vel frigus post balneum noceat” Q. | *Mas si·s volrà banyar ocells damunt dits con són pols, posa’ls ayga freda davant, però guarda que massa calor no·ls puxa noua*: “E si requer bayn l’esperver o·l mirle con són pols, posa aygua freda denant éls, emperò guarda que trop calor no·ls noga” N; “Si vero desideraverit nisus vel accipiter dum pulli sunt balneum, aquam frigidam in aliquo vase spatioso, non tamen profundo, ante eos pone; vide tamen ne minus eis nocere possit calor” A; “Si vero desideravevit balneum, aquam frigidam ante pones eis videlicet ne nimio calor possit eis nocere” Ha; “Si ancipitris et nisi pulli balneum desiderant, aquam frigidam et mundissimam eis prepone, et videas ne eis nimis calor vel frigus post balneum noceat” H; “Si ancipitris et nisi pullis balneum desiderant, aquam frigidam et mundissimam eis antepone, vel videas ne eis minimus calor vel frigus post balneum noceat” K; “Si ancipiter et nisus balneum desiderant, aquam frigidam et mundissimam eis antepone, et postea cave ne eis nimium frigus vel calor post balneum noceat” L; “Si vero ancipitris et nisi pulli balneum desiderant, aquam frigidam et mundissimam eis prepone, et videas ne eis nimius calor vel frigus post balneum noceat” Q.

(5/5’) *no molt men<e>jant les ales*: “no molt menegan les ales” N; “nec multum eorum ale tractentur” A; “nec ante eis ale multum tractentur” Ha; “nec ale tangantur” HKLQ.

si no penjen per natura: “si per aventura no pengem” N; “nisi forte dependeri<n>t” A; “nisi forte pependerit” HaHKQ; “nisi forte pendiderint” L. | *E après que seran exuts, sien sovén portats en la man, no molt men<e>jant les ales si no penjen per natura*: “Pux seran cregutz, sovén sien portatz en la man, no molt menegan les ales si per aventura no pengem” N; “Postquam creverint nisus et accipiter, frequenter in manibus portentur, nec multum eorum ale tractentur, nisi forte dependeri<n>t” A; “Item postquam vero creverit, frequentius in manibus portentur, nec ante eis ale multum tractentur, nisi forte pependerit” Ha; “Postquam creverint [ms. crementat], frequentius in manu portentur, nec ale tangantur, nisi forte pependerit” H; “Et postquam creverint,

frequenter in manu portentur, nec ale tangantur, nisi forte pependerit” K; “Et postquam creverint, in manu portentur frequentius, nec ale tangantur, nisi forte pendiderint” L; “Postquam autem creverint, in manu frequentius portentur, nec ale tangantur, nisi forte pependerit” Q.

(6/6') *les ales*: “les ales” N; “eis ale” A; manca HaHKLQ.

Mas si les ales penjen: “Mas si les ales pengen” N; “Si vero eis ale dependerint” A; “Quod si pependerit” HaHQ; manca K; “Et si pendiderint” L.

seran curats demantinent: “seran cerats: de mantinent” Piccat; “guarrà mantinent” N. | *axí seran curats demantinent*: “axí guarrà mantinent” N; “sic curabuntur” A; “statim ita curabuntur” Ha; “ita statim curabuntur” HLQ; “ita statim curabuntur ut sequitur” K.

prin... grex: “cum sanguine anseris pinguis” AHa; “cum sanguine anseris pinguissimi” HLQ; “cum sanguine anisis pinguissime” K.

e, ab la sang e ab lo grex, unta 'n: “e ab lo sagí e ab lo grex unta 'n” Piccat.

e ab la sang e ab lo grex, unta 'n o frega 'n: “onte-li'n [ms. curelin]” N. | *unta 'n o frega 'n*: “unta 'n o frega 'n” Piccat.

prin de la sang de la ocha e del grex d'ela e, ab la sang e ab lo grex, unta 'n o frega 'n les ales de l'ocel al foch o al sol: “prin de la sang de la oca e dell grex d'ella, onte-li'n [ms. curelin] les ales al foc o al soll” N; “et ungantur ad solem cum sanguine anseris pinguis, vel ad ignem diu fricando” A; “Accipe de sanguine anseris et frica alas eius ad solem vel ad ignem” Ha; “Cum sanguine anseris pinguissimi alas ad solem vel ad ignem sepius perfrica” H; “Cum sanguine anisis pinguissime alas ad solem vel ad ignem sepius perfrica” K; “Cum sanguine anseris pinguissimi alas ad solem vel ignem sepe perfrica” L; “Cum sanguine anseris pinguissimi alas ad solem vel ignem sepius perfrica” Q.

da-l'en: “da-le 'n” Piccat.

e de la carn de la oca grassa da-l'en .I. past: “e fe a él past de carn grassa de la ocha” N; “et interim carne anserina pascantur” A; “et de carne pingue anserina da sibi” Ha; “et carne eiusdem pingui refice” HLQ; “et carne eiusdem pingue refice” K. | *Mas si les ales penjen, axí seran curats demantinent, prin de la sang de la ocha e del grex d'ela, e ab la sang e ab lo grex unta 'n o frega 'n les ales de l'ocel al foch o al sol, e de la carn de la oca grassa da-l'en .I. past*: “Mas si les ales pengen, axí guarrà mantinent, prin de la sang de la oca e dell grex d'ella, onte-li'n [ms. curelin] les ales al foc o al soll, e fe a él past de carn grassa de la ocha” N; “Si vero eis ale dependerint, sic curabuntur et ungantur ad solem cum sanguine anseris pinguis, vel ad ignem diu fricando, et interim carne anserina pascantur” A; “Quod si pependerit, statim ita curabuntur. Accipe de sanguine anseris et frica alas eius ad solem vel ad ignem, et de carne pingue anserina da sibi” Ha; “Quod si pependerit, ita statim curabuntur. Cum sanguine anseris pinguissimi alas ad solem vel ad ignem sepius perfrica, et carne eiusdem pingui refice” H; “ita statim curabuntur ut sequitur. Cum sanguine anisis pinguissime alas ad solem vel ad ignem sepius perfrica, et carne eiusdem pingue refice” K; “Et si pendiderint, ita statim curabuntur. Cum sanguine anseris pinguissimi alas ad solem vel ignem sepe perfrica, et carne eiusdem pingui refice” L; “Quod si pependerit, ita statim curabuntur. Cum sanguine anseris pinguissimi alas ad solem vel ignem sepius perfrica, et carne eiusdem pingui refice” Q.

(7/7') *Ítem, si les ales penjen*: “Ítem, si les ales penjen” N; “Ítem” A; “Vel sic” Ha; “Aliud ad idem” HKQ; “Ad idem” L.

lava 'n: “lava 'n” Piccat.

l'ocel, e: “l'ocel e” Piccat.

prin oli laurí e lava'n les ales de l'ocel, e sots les ales unta les exeles: “prin oli laurín e lava'n les ales d'ell al sol, e sots les ales unta les exeles” N; “accipe oleum laurinum, et levans eis alas assellas eis perunge” A; “accipe oleum laurinum, et lava alas et sub alis assellas unge” Ha; “oleo laurino ascellas fortiter perunge” HKQ; “oleo laurino ascellas fortiter perunge” L. | *Ítem, si les ales penjen, prin oli laurí e lava'n les ales de l'ocel, e sots les ales unta les exeles*: “Ítem, si les ales penjen, prin oli laurín e lava'n les ales d'ell al sol, e sots les ales unta les exeles” N; “Ítem, accipe oleum laurinum, et levans eis alas assellas eis perunge” A; “Vel sic accipe oleum laurinum, et lava alas et sub alis assellas unge” Ha; “Aliud ad idem: oleo laurino ascellas fortiter perunge” HKQ; “Ad idem: oleo laurino ascellas fortiter perunge” L.

(8/8') *ítem, ab*: “ítem ab” Piccat.

ítem, ab lo fel del porch unta les exeles: manca N, per salt d'igual a igual; “Ítem, cum felle porcino idem porcino et valet” A; “vel accipe fel porcinum et inde alas unge” Ha; “Aliud: ex felle porcino alas et sub alis unge” HQ; “Ítem: ex felle porcino alas et sub alas unge” L; “Aliud: ex felle porcino ala et sub alis unge” K.

(9/9') *exeles. Ítem, si*: “exeles; ítem si” Piccat.

él: “el” Piccat.

Ítem, si naturalment a él penjen les ales: “E si a él penjen les ales” N; “Si vero ex natura pependerit” A; “Ítem” Ha; “Ítem si quidem naturaliter pependerit” HQ; “Ítem si quidem naturaliter pependerit” K; “Ítem si ale pependerit” L.

sots: manca N i AHaHKLQ.

ales, e: “ales; e” Piccat.

de l'ocel: “d'aquell” N.

l'ocel e: “l'ocel, e” Piccat.

garit: “sanat” N. | *unta ab lo such de la [12v^a] barbena sots les ales, e en lo such de la b<arb>ena muyla lo past de l'ocel e demantinent serà garit*: “unta ab suc de barbena les ales, e'n lo suc de la barbena unta lo past d'aquell e mantinent serà sanat” N; “succo verbene tepido inungantur” A; “accipe verbenam et de suco eius alas unge, et in illo suco intinge cibum ipsius et statim curabitur” Ha; “ex succo verbene eas unge, et in eodem succo cibum eius intinge, et statim curabitur” HQ; “ex succo verbene eas unge, et in eodem succo cibus eis inunge, et statim curabuntur” K; “ex succo verbene eos unge, et statim curabitur” L. | *Ítem, si naturalment a él penjen les ales, unta ab lo such de la barbena sots les ales, e en lo such de la b<arb>ena muyla lo past de l'ocel e demantinent serà garit*: “E si a él penjen les ales, unta ab suc de barbena les ales, e'n lo suc de la barbena unta lo past d'aquell e mantinent serà sanat” N; “Si vero ex natura pependerit, succo verbene tepido inungantur” A; “Ítem, accipe verbenam et de suco eius alas unge, et in illo suco intinge cibum ipsius et statim curabitur” Ha; “Ítem si quidem naturaliter pependerit, ex succo verbene eas unge, et in eodem succo cibum eius intinge, et statim curabitur” HQ; “Ítem si quidem naturaliter pependerit, ex succo verbene eas unge, et in eodem succo cibus eis inunge, et statim curabuntur” K; “Ítem si ale pependerit, ex succo verbene eos unge, et statim curabitur” L.

(10/10') *Mas si les ales pengem per dolor*: “Mas si les ales penjen per dolor” N; “Si vero propter dolorem eis pependerit” A; “Si vero ex dolore pependerit” HaHKLQ.

somera: “somara” Piccat.

.VIII.: “.VIII.” N; “.xiii.” Piccat; manca A; “.VIII.” Ha; “.VII” HKLQ.

so és, pus: “so és pus” Piccat.

prin sàlvia, e lo suc d'ela, e leyt de somera mesclada ab leyt de fembra prenys, so és, pus que ha emfantat dins .VIII. dies: “prin sàlvia e lo suc d'ela he mescla ab leyt de somera e de fembra preyns, so és, pus aja infantat dins .VIII. dies” N; “succum salvie cum lacte asine inice, vel cum lacte pregnantis” A; “accipe salviam et succum eius cum lacte mulieris pregnantis .I. prius quam peperit infra .VIII. diem” Ha; “salviam et eius succum cum lacte asine vel capre vel mulieris que infra VII dies peperisset conmiscce” HQ; “salviam et eius succum cum lacte asine vel capre ut multis que infra VII dies peperisset conmiscce” K; “salviam et succum eius cum lacte asine vel mulieris vel capre que infra VII menses peperisset conmiscce” L.

la exela de l'ocel: “les ales” N.

e sots la exela de l'ocel onta-li-o: “e unta-lo sots les ales” N; “et inde ale inungantur” A; “et alas perunge” Ha; “et inde alas unge” HQ; “et inde alas perunge” K; “et inde alas inunge” L.

e so que menjarà, alí o muyla: “<i mulla-hi el past>” N; “et in eo suum cibum inunge” A; “et cibum ibi intinge” Ha; “et cibum intinge” HKQ; “et cibos intinge” L. | *onta-li-o, e so que menjarà, alí o muyla:* “onta-li-o e so que menjarà alí o muyla” Piccat. | *e sots la exela de l'ocel onta-li-o, e so que menjarà, alí o muyla:* “e unta-lo sots les ales <i mulla-hi el past>” N; “et inde ale inungantur, et in eo suum cibum inunge” A; “et alas perunge, et cibum ibi intinge” Ha; “et inde alas unge et cibum intinge” HQ; “et inde alas perunge et cibum intinge” K; “et inde alas inunge et cibos intinge” L. | *Mas si les ales pengen per dolor, prin sàlvia, e lo suc d'ela, e leyt de somera mesclada ab leyt de fembra prenys, so és, pus que ha emfantat dins .VIII. dies, e sots la exela de l'ocel onta-li-o, e so que menjarà, alí o muyla:* “Mas si les ales penjen per dolor, prin sàlvia e lo suc d'ela he mescla ab leyt de somera e de fembra preyns, so és, pus aja infantat dins .VIII. dies, e unta-lo sots les ales <i mulla-hi el past>” N; “Si vero propter dolorem eis pependerit, succum salvie cum lacte asine inice, vel cum lacte pregnantis, et inde ale inungantur, et in eo suum cibum inunge” A; “Si vero ex dolore pependerit, accipe salviam et succum eius cum lacte mulieris pregnantis .I. prius quam peperit infra .VIII. diem, et alas perunge, et cibum ibi intinge” Ha; “Si vero ex dolore pependerit, salviam et eius succum cum lacte asine vel capre vel mulieris que infra VII dies peperisset conmiscce, et inde alas unge et cibum intinge” HQ; “Si vero ex dolore pependerit, salviam et eius succum cum lacte asine vel capre ut multis que infra VII dies peperisset conmiscce, et inde alas perunge et cibum intinge” K; “Si vero ex dolore pependerit, salviam et succum eius cum lacte asine vel mulieris vel capre que infra VII menses peperisset conmiscce, et inde alas inunge et cibos intinge” L.

(11/11') *Ítem, cervel:* “Item cervel” Piccat.

cadell novel: “cadell” N; “cati novelli vel cate” AHQ; “catuli novelli vel gatte” Ha; “cati novelli” K; “cati novelli cerebrum vel cate” L.

Segueix (12/12'), consigna com a nota a A (manca Ha) i desplaçat com a rúbrica a N (vegeu més avall).

(13/13') *él aytambén. E:* “el. Aytanben” Piccat.

deuen: “deven” Piccat.

pochs; ítem, als majors, car: “pochs. / Ítem als majors car” Piccat.

E aquestes medicines desusdites deuen éser feytes als ocells poch; ítem, als majors, car generalment se convenen: “Les demontdites medicines deuen ésser fetes a les aus poques, e encare a les majors, cor generalment se covenen [ms. coven]” N; “Hec medicine supradicte avibus supradictis, specialiter pullis, fieri debent, licet etiam maioribus [ms. moralibus] quandoque convenient” A; “Hec medicine predicte

specialiter pullis, fieri debent, quandoque tamen conveniunt maioribus” Ha; “Predictae medicine specialiter pullis, licet maioribus quandoque generaliter conveniunt” H; “Predictae medicine specialiter pullis, licet maioribus quandoque conveniant” K; “Predictae medicine specialiter pullis, licet maioribus quandoque generaliter conveniunt” L; “Predictae medicine pullis, licet maioribus quandoque conveniunt” Q.

<7>

(7(2)/6(14')) *Primerament*: 7(2) “prima” AHa; 6(14') manca HKLQ.

Primerament, de: “Primerament de” Piccat.

alcunes cosas: 7(2) “aliqua” AHa; 6(14') manca HKLQ.

Primerament, de la nodridura e de la guarda alcunes cosas direm breument: 7(2) “[De accipitris, nisis et fragellis] prima nutritiva et custodia aliqua breviter diximus” A; “[ancipitris nisi flogelli et alieti] prima nutritura et custodia aliqua breviter dixi” Ha; 6(14') “De nutritura [ms. nutritati] et custodia [ms. custodiam] breviter dixi” H; “De nutritura et custodia breviter dixi” K; “De nutritura bene dixi” L; “De nutritura [ms. nutritati] et custodiam breviter dixi” Q.

(7(3)/6(14')) *breument. Mas*: “breument, mas” Piccat.

cominal: “comuna” N.

coradora: “guardadora” N.

Mas ara tornarem a la cominal medicina <i a la malaltia> de les aus prenens, demostradura <e> coradora, breument e clara: “Mas ara tornem a la medicina comuna e a la malautia de les aus prenens, demostradora e guardadora, breument curant e clara” N; 7(3) “Sicut enim ad communem omnium avium aucupantium medicinam et infirmitatem demonstrandam et curandam breviter et lucide custodiendam redeamus” A; “Nunc vero ad ceterarum omnium avium auciepancium infirmitates et medicinas demonstrandas et curandas breviter et lucide custodiendas redeamus” Ha; 6(14') “Nunc ad egritudines et curas omnium avium de quibus intendo [ms. vitando] revertar, de naturis et cognitione pauca preponens” H; “Nunc ad egritudinem et ad curam omnium avium” K; “Nunc ad egritudines et curas omnium avium de quibus intendo revertar, de naturis et cognitione earum pauca proponens” L; “Nunc ad egritudinem et curas omnium avium de quibus intendo [ms. vitando] revertar, de cognitione pauca preponens” Q.

(4/2') *linyatges*: “maneres” N.

e: Segueix “pus” N, manca AHaHKLQ.

d'espervers. La .I. gros e suau, ab: “d'espervers: la .i. gros e suau ab” Piccat.

La .I. gros e suau: “La .I^a. és gros e pus suau” N; “Unum grossius et domabilius” AHaLQ; “Unum grossius et domabilius [ms. donabilius]” H; “Unum grossius et iam ab hiis” K.

vayres uyls e clars: “huyls vairs <i clars>” N; “oculis variis et perlucidis” A, “oculis varios et perlucidis” Ha; “oculis variis et perlucidis” HLQ, “oculis nanis et proba. .d” K.

.III. linyatges són d'espervers. La .I. gros e suau, ab vayres uyls e clars, grosses peus ab longes ungles, alegre cara: “.III. maneres són d'es[.CX.v^a]parvers. La .I^a. és gros e pus suau, ab huyls vairs <i clars>, gros peus, longues ungles, alegre cara” N; “Accipitris igitur tria sunt genera. Unum grossius et domabilius, oculis variis et perlucidis, grosso pede, longis unguibus, hilari vultu” A; “Accipitris tria sunt genera. Unum grossius et domabilius, oculis varios et perlucidis, habens grossos pedes, longas ungues, hilari

vultu” Ha; “Ancipitrum tria sunt genera. Unum grossius et domabilius [ms. donabilius H], oculis variis et perlucidis, grosso pede, longis unguibus, ylari vultu” HLQ; “Ancipitrum tria sunt genera. Unum grossius et iam ab hiis, oculis nanis et proba. .d, grosso pede, longis unguibus, ylari vultu” K.

(5/3’) *delitosament*: “delicadament” N.

alegrant de aus calens, e pren: “e alegre <d’aus calentes>, e suaosex” N. | *prin*: “prin” Piccat.

menyar delitosament, alegrant de aus calens, e pren tota au: “e menjant delicadament e alegre <d’aus calentes>, e suaosex tota au” N; “delicose vivens vel comedens, calidis avibus gaudens, quia quamlibet [ms. quia nil et] avium asiliens” A; “delicose comedens, calidus avibus gaudens, quamlibet avium affectans” Ha; “delicose comedens, avibus calidis gaudens, quamlibet avium assiliens” HLQ; “delicose comedens, avibus calidis gaudens, quamlibet aliud assiliens” K.

àguila: “àygla” N. | *e no tem àguila*: “ne tem àygla” N; “etiam nec aliquem aquilam timens” A; “nec aliquem timens” Ha; “nec aquilam timens” HLQ; “nec aquilam formidans” K. | *menyar delitosament, alegrant de aus calens, e pren tota au e no tem àguila*: “e menjant delicadament e alegre <d’aus calentes>, e suaosex tota au” N; “delicose vivens vel comedens, calidis avibus gaudens, quia quamlibet [ms. quia nil et] avium asiliens, etiam nec aliquem aquilam timens” A; “delicose comedens, calidus avibus gaudens, quamlibet avium affectans, nec aliquem timens” Ha; “delicose comedens, avibus calidis gaudens, quamlibet avium assiliens, nec aquilam timens” HLQ; “delicose comedens, avibus calidis gaudens, quamlibet aliud assiliens, nec aquilam formidans” K.

(6/4’) *delitosament, alegrant de aus calens, e pren tota au e no tem àguila. Altre*: “delitosament alegrant de aus calens e prin tota au, e no tem àguila. / Altre” Piccat.

n’i à: “, ma” Piccat.

linatge n’i à que és: “manera és d’esperver” N.

Altre linatge n’i à que és menor: “Altra manera és d’esperver menor” N; “Aliud genus est minus” A; “Secundus genus ancipitris minus est” Ha; “Aliud genus est minus grossum” HKL; “Aliud genus minus grossum” Q.

les ales té .I. pauch rotg: “les ales .I. poc <vermelles>” N; “alas aliquantulum rufas” A; “habens alas aliquantulum grossas” Ha; “alas aliquantulum rufas habens” HL; “alas aliquantulum rufas habens” K; “alas aliquantulum rufas habens” Q.

cuax: “quasi” A; manca HaHKLQ.

Altre linatge n’i à que és menor: les ales té .I. pauch rotg, peus breus e ungles grosses, uyls cuax .I. pauch [12v^b] escurs: “Altra manera és d’esperver menor: les ales .I. poc <vermelles, peus breus i ungles grosses, ulls quasi un poc> escurs” N; “Aliud genus est minus, alas aliquantulum rufas, pedes breves, grossos unges, oculos <grossos> et quasi aliquantulum obscuros” A; “Secundus genus ancipitris minus est, habens alas aliquantulum grossas, pedes breves, grossos unges, crossos oculos aliquantulum obscuros” Ha; “Aliud genus est minus grossum, alas aliquantulum rufas habens, pedes unguosque breves, oculos grossos aliquantulum obscuros” HL; “Aliud genus est minus grossum, alas aliquantulum rufas habens, pedes nigros unguosque breves, et oculos grossos” K; “Aliud genus minus grossum, alas aliquantulum rufas habens, pedes unguosque breves, oculos grossos aliquantulum obscuros” Q.

(7/5’) *escurs; no són caux maners ne*: “escurs, no són cuax manés, ne” Piccat.

no són cuax maners ne valen molt lo primer any <però a la tercera muda valen més>: “no són tost simples ne valen molt lo primer any<, però a la tercera muda valen més>” N; “Hoc genus non cito mansuescit, nec primo anno multum valet; in tertia vero mutatione omnibus prevalet” A; “nec cito mansuescunt, nec valent multum primum annum, sed in tertia mutacione prevalent” Ha; “Non cito mansuescent, nec primo anno multum valent, sed in tertia mutatione prevalent” H; “Non cito mansuescens, ut primo anno multum valens, sed tercio prevalent mutatione” K; “Nec cito mansuescunt, nec primo annos minus valent multum, licet tertia mutatione prevalent” L; “Hoc genus non cito mansuescent, nec primo anno multum valent, sed in tertia mutatione prevalent” Q.

(8/6') *linatge*: “manera” N; “linatges” Piccat.

a manera de: “axí con” N.

Lo .III. linatge és a manera de tersol .I. pauch, e són yvassos: “La terza manera és axí con terzol, leugerament volen” N; “Tertium genus parvum, ad modum terciolorum veloces” A; “Tertium genus est terciolum veloces” Ha; “Tertium autem genus parvum est ad modum terciolorum, volaces sunt” HQ; “Tertium autem genus parvum est ad modum terciolorum, veloces sunt” K; “Tertium genus est parvum ad modum terciolorum, veloces sunt” L.

maners: “manés” Piccat. | *e meraveylosament són maners*: “he tost són manés” N; “Huiusmodi aves cito mansuescunt” A; “sunt mediocriter assuescunt” Ha; “mediocriter mansuescunt” HKLQ.

delicadament: “delicadament” N; manca A; “delicate” HaHK; “delicati” LQ.

són nodrits: “pexen” N.

e meraveylosament són maners, e delicadament són nodrits e prenen leugerament: “he tost són manés, delicadament pexen e tost prenen” N; “Huiusmodi aves cito mansuescunt, nutriti [ms. nutriti] leviter aucupant” A; “sunt mediocriter assuescunt, delicate nutriti volunt, leviter aucupatione” Ha; “mediocriter mansuescunt, delicate nutriti leviter aucupant” H; “mediocriter mansuescunt, delicate nutriti debet leviter aucupant” K; “mediocriter mansuescunt, delicati nutrimenti leviter aucumant” L; “mediocriter mansuescunt, delicati nutriti leviter aucupant” Q. | *Lo .III. linatge és a manera de tersol .I. pauch, e són yvassoes e meraveylosament són maners, e delicadament són nodrits e prenen leugerament*: “La terza manera és axí con terzol, leugerament volen he tost són manés, delicadament pexen e tost prenen” N; “Tertium genus parvum, ad modum terciolorum veloces. Huiusmodi aves cito mansuescunt, nutriti [ms. nutriti] leviter aucupant” A; “Tertium genus est terciolum veloces sunt mediocriter assuescunt, delicate nutriti volunt, leviter aucupatione” Ha; “Tertium autem genus parvum est ad modum terciolorum, volaces sunt, mediocriter mansuescunt, delicate nutriti leviter aucupant” H; “Tertium autem genus parvum est ad modum terciolorum, veloces sunt, mediocriter mansuescunt, delicate nutriti debet leviter aucupant” K; “Tertium genus est parvum ad modum terciolorum, veloces sunt, mediocriter mansuescunt, delicati nutrimenti leviter aucumant” L; “Tertium autem genus parvum est ad modum terciolorum, volaces sunt, mediocriter mansuescunt, delicati nutriti leviter aucupant” Q.

<8.>

(2/2') *linatges*: “maneres” N. | *Dels ocels qui són apelats falcons són .VII. linatges*: “Dels ocels qui són apelats falcons són .VII. maneres” N; “Volucrum que falcones appellantur septem sunt genera” A, “Volucrum que falcones appellantur septem genera

sunt” Ha; “Falconum vero <septem> sunt genera” H; “Falconum septem sunt genera” KL; “Falconum vero septem sunt genera” Q.

linatges: “maneres” N. | *Lo primer és apelat laner, del qual són .II. linatges*: “Lo primer és apelat laner, dels quals són .II. maneres” N; “[Primum genus appellatur lanarium, cuius duo sunt genera]” A, on llacuna omplerta a partir d’Ha per interrupció del text després de “genera” degut a pèrdua d’un foli, “Primum genus appellatur lanarium, cuius duo sunt genera” Ha, on el text reprèn al final del f. 175v; “Primum lanerium appellatur, cuius duo sunt genera” HQ; “Primum laneaum vel lanerium appellatur, cuius duo sunt genera” K; “Primum laneriis appellatur” L. | *Dels ocells qui són apelats falcons són .VII. linatges. Lo primer és apelat laner, del qual són .II. linatges*: “Dels ocells qui són apelats falcons són .VII. maneres. Lo primer és apelat laner, dels quals són .II. maneres” N; “Volucrum que falcones appellantur septem sunt genera. [Primum genus appellatur lanarium, cuius duo sunt genera]” A, on llacuna omplerta a partir d’Ha per interrupció del text després de “genera” degut a pèrdua d’un foli, “genera sunt. Primum genus appellatur lanarium, cuius duo sunt genera” Ha, on el text reprèn al final del f. 175v; “Falconum vero <septem> sunt genera. Primum lanerium appellatur, cuius duo sunt genera” H; “Falconum septem sunt genera. Primum laneaum vel lanerium appellatur, cuius duo sunt genera” K; “Falconum septem sunt genera. Primum laneriis appellatur” L; “Falconum vero septem sunt genera. Primum lanerium appellatur, cuius duo sunt genera” Q.

(3/3’) *peus*: Segueix “ha” N; “habens” Ha(A?)HKLQ.

ab cap gros e el bech mas los peus d’àguila: “ab cap e bec gros mas los peus ha de àguila [ms. anguila]” N; “capud grossum, pedes habens aquilinos” Ha(A?); “caput grossum rostrum, pedes vero aquilinos habens” HQ; “caput grossum et rostrum pedes aquilinos habens” K; “grossum aquilinos vero pedes habens” L.

d’àguila, los: “d’àguila; los” Piccat.

los quals són afaytats ab gran afany: “los quals són afaytatz ab gran afayn” N; “quod difficile fit mansuetum” Ha(A?); “quod vix mansuescunt” H; “et vix mansuescunt” K; “quod vix mansuescunt unum” L; “qui vix mansuescunt” Q.

la .I. ab cap gros e el bech mas los peus d’àguila, los quals són afaytats ab gran afany <i prenen el segon any i el tercer noblement>: “la .I. ab cap e bec gros mas los peus ha de àguila [ms. anguila], los quals són afaytatz ab gran afayn, e prenen lo segon any e lo tercer noblement” N; “Unum capud grossum, pedes habens aquilinos, quod difficile fit mansuetum. Sed secundo anno vel tertio egregie aucupatur” Ha(A?); “Unum caput grossum rostrum, pedes vero aquilinos habens, quod vix mansuescunt. Anno secundo vel tertio plurium valet” H; “Unum caput grossum et rostrum pedes aquilinos habens, et vix mansuescunt. Vero anno secundo et tertio plurium valent” K; “Unum grossum aquilinos vero pedes habens, quod vix mansuescunt unum. Secundo vel tertio anno plurium valet” L; “Unum caput grossum rostrum, pedes vero aquilinos habens, qui vix mansuescunt. Anno secundo vel tertio plurium valet” Q.

(4/4’) *noblement*>; *altre*: “. Altre” Piccat.

menor: “menor” N; “minoris” Ha(A?)Q; “maioris” H; “maioris [?]” K; manca sotscapítol L.

au vil: “alt sil” Z⁵; “altsil” Piccat, explicant “altsil” com it. “ribelle” i referint al DECLC, s.v. “alt”, però no hi veig el lligam; “au vil [ms. anuil (dubtós)]” N; “vile” Ha(A?), Thomas, f. 41v^a, VB, llib. 16, cap. 71; “villains” fr. LP.

lo qual és au vil a tothom: “lo qual es alt sil a tothom” Z⁵; “lo qual és altsil a tot hom” Piccat, explicant “altsil” com it. “ribelle” i referint al DECLC, s.v. “alt”, però no hi veig

el lligam; “la qual és au vil [ms. anuil (dubtós)] ha tothom” N; “quod ab omnibus vile reputatur” Ha(A?); “quod nichil valet” H; “quod non valet” K; manca sotscapítol L; “qui nichil valet” Q; “et ab hominibus vile habetur” Thomas, f. 41v^a; “et vile reputatur” VB, llib. 16, cap. 71; “et sont communement appelez faulcons villains, et telz sont bons” fr. LP; “no val res” Copons, cap. CXLIV, l. 4-5. | *altre és de menor estament, lo qual és au vil a tothom*: “l’altre és de menor estament, la qual és au vil [ms. anuil (dubtós)] ha tothom” N; “Aliud stature minoris, quod ab omnibus vile reputatur” Ha(A?); “Aliud maioris stature quod nichil valet” H; “Aliud maioris [?] stature quod non valet” K; manca sotscapítol L; “Aliud minoris stature qui nichil valet” Q.

(5/5’) *linatge*: “manera” N.

palagrí: “aus pelegrins” N.

lo qual és leuger de nodrir: “lo qual és leus de nodrir” N; “quod satis utile, facile ad nutriendum est” Ha(A?); “quod facilime nutritur” HLQ; “quod facile nutritur” K. | *Lo segon linatge és palagrí, lo qual és leuger de nodrir*: “La segona manera és aus pelegrins, lo qual és leus de nodrir” N; “Secundum genus peregrinum dicitur, quod satis utile, facile ad nutriendum est” Ha(A?); “Secundum genus peregrinum dicitur, quod facilime nutritur” HQ; “Secundum genus peregrinum dicitur, quod facile nutritur” K; “Secundum genus peregrinis dicitur, quod facilime nutritur” L.

(6/6’) *linatge*: “manera” N.

muntésí: “montaneum” Ha(A?); “montanum [ms. motanus]” H; “montanum” KQ; “montanum [ms. montanus]” L. | *Lo ters linatge és muntésí*: “Tertium genus montaneum est” Ha(A?); “Tertium genus montanum [ms. motanus] est” H; “Tertium genus montanum est” K; “Tertium genus montanum [ms. montanus] est” L; “Tertium genus montanum est” Q.

(7/7’) *linatge*: “manera” N; “genus” Ha(A?); manca HKLQ.

grifau: “gris” N; “grineum” Ha(A?); “grueeum” HQ; “gruerum” K; “gruerium” L.

lo qual és apelat volgarment gentil: “la qual és appellada gentil vulgarment” N; “quod vulgo gentile dicitur” Ha(A?); “quod vulgo gentilis appellatur nomine” HQ; manca K; “quod a v. gentile nuncupatur nomine” L.

lo qual és apelat volgarment gentil, e és noble de nom e de presó: “la qual és appellada gentil vulgarment, e <és> noble de nom e de presó [ms. persona]” N; “quod vulgo gentile dicitur, quod nomine et aucupatione egregium est” Ha(A?); “quod vulgo gentilis appellatur, nomine et anticipatione [Abeele nota corregir] egregium” HQ; “et est aucupatione egregium” K; “quod a v. gentile nuncupatur, nomine et aucupatione egregium” L. | *Lo quart linatge és grifau, lo qual és apelat volgarment gentil, e és noble de nom e de presó*: “La .IIII. manera és gris, la qual és appellada gentil vulgarment, e <és> noble de nom e de presó [ms. persona]” N; “Quartum genus grineum appellatur, quod vulgo gentile dicitur, quod nomine et aucupatione egregium est” Ha(A?); “Quartum grueeum, quod vulgo gentilis appellatur, nomine et anticipatione [Abeele nota corregir] egregium” HQ; “Quartum gruerum, et est aucupatione egregium” K; “Quartum est gruerium, quod a v. gentile nuncupatur, nomine et aucupatione egregium” L.

(8/8’) *linatge*: “manera” N.

és ganteu: “és ganten” Piccat; “és dita gathene” N; “girreum vocatur” Ha(A?); “guteum” H; “scilicet guncrum (?)” K; “est girceum” L; “nureum” Q.

prous: la traducció catalana del *Trésor* de Brunetto Latini utilitza la mateixa forma durant la descripció de l'“astor menor” [Copons, cap. CXLI, (2) l. 12], corresponent a 7(8/6’).

Lo quint linatge és ganteu, lo qual és prous, de presó aspre e bel: “La .V^a. manera és dita gathene, lo qual és presciós, de preson aspre e subill” N; “Quintum genus girreum vocatur, quod est preciosius, aucupando subtilius et asperius” Ha(A?); “Quintum genus guteum, quod est preciosius, et aucupando asperius et subtilius” H; “Quintum genus scilice guncrum (?), et est preciosissimus, et aucupacione asperius et subtilius” K; “Quintum genus est girreum, quod est preciosius, et aucupando asperius et subtilius” L; “Quintum genus nureum, quod est preciosius, et aucupando asperius et subtilius” Q.

(9/9’) *linatge*: “manera” N.

superatutum: “sobretotz” N; “supraiunceum” Ha(A?); “sirpunicum” H; “sedecintum” K; manca L; “firpunicum” Q.

és: “ha” N.

àguyla blanca: “àguil·la [ms. angilla] blanca” N; “aquile albe” Ha(A?); “aquile” HKLQ.

bech: “get” N.

uyls e al bech e: “uyls, e al bech, e” Piccat.

en los peus e <en les ales i> en los uyls e al bech e en altres cosas: “los peus e <les ales i> los huyls e en lo get e en altres cosas” N; “in pedibus et alis griseo” Ha(A?); “in pedibus, alis et oculis si deo (?)” H; “pedibus, alis et oculis” K; manca L; “in pedibus, alis et oculis miceo (?)” Q.

exceptat que en los peus e <en les ales i> en los uyls e al bech e en altres cosas sembla falcó: “exceptat que los peus e <les ales i> los huyls e en lo get e en altres cosas sembla falchon” N; “hoc excepto quod in pedibus et alis griseo assimilatur falconi” Ha(A?); “excepto [ms. ex toto] quod in pedibus, alis et oculis si deo (?) falconi assimilatur” H; “excepto [ms. ex toto nisi] quod pedibus, alis et oculis falconi assimilatur” K; “assimilatur” L; “excepto [ms. ex toto] quod in pedibus, alis et oculis miceo (?) falconi assimilatur” Q. | *Lo .VI. linatge és dit superatutum, lo qual és semblansa d’àguyla blanca, exceptat que en los peus e <en les ales i> en los uyls e al bech e en altres cosas sembla falcó*: “La .VI^a. manera és sobretotz, la quall ha semblansa d’àguil·la [ms. angilla] blanca, exceptat que los peus e <en les ales i> los huyls e en lo get e en altres cosas sembla falchon” N; “Sextum genus supraiunceum dicitur, et fert similitudinem aquile albe, hoc excepto quod in pedibus et alis griseo assimilatur falconi” Ha(A?); “Sextus genus sirpunicum dicitur, fere similitudinem aquile habet excepto [ms. ex toto] quod in pedibus, alis et oculis si deo (?) falconi assimilatur” H; “Sextum genus dicitur sedecintum, fere similitudinem habens aquile excepto [ms. ex toto nisi] quod pedibus, alis et oculis falconi assimilatur” K; “Sextum genus est quod fere habet similitudinem aquile assimilatur” L; “Sextum genus firpunicum dicitur, fere similitudinem aquile habet excepto [ms. ex toto] quod in pedibus, alis et oculis miceo (?) falconi assimilatur” Q.

(10/10’) .VIIe.: “.viie” Piccat.

linatge és britànich: “linatge és breton” N; “genus britannium” Ha(A?); “genus est britannicum” HLQ; “est britannicum” K.

prenent, e: “prenent e” Piccat.

ha principat: “ha principat” N; “optinet principatum” Ha(A?)K; “optinet primatum” HQ; “habet primatum” L. | *lo qual és de tota au prenent, e de totes aqueles que prenen ha principat*: “lo qual pren tota au e ha principat sobre totz ocells de cassa” N; “quod

omnium avium aucupantium et earum que aucupio capiuntur tantum optinet principatum” Ha(A?); “quod omnium avium aucupationi [ms. autumacioni] optinet primatum” H; “et omni anno optinet aucupationi [ms. aucupancium] optinet principatum” K; “quod omnium avium aucupationi [ms. autumacioni] habet primatum” L; “quod omnium avium aucupationi [ms. aucupancium] optinet primatum” Q.

pendra ne: “pendra ne” Piccat.

sobra: “sobre” Piccat. | *aquel volant sopra*: “sobre, ell volant” N. | *axí que neguna davant aquel no gosa pendra ne neguna [13r^a] au no gosa volar aquel volant sopra*: “sí que neguna no gosa pendre denant ell ni volar sobre ell volant” N; “ut nec avis coram eo audet volitare” Ha(A?); “in tantum vero quod avis alia coram eo non audeat aucupare [ms. autumare], nec super eum volare” H; “nam avis alia coram eo non audeat aucupare, nec super eum volare” K; “in tantum quod avis alia coram eo non audeat aucupare [ms. autumare], nec supra eum volare” L; “in tantum quod avis alia non audeat coram eo aucupare [ms. autumare], nec super eum volare” Q. | *Lo .VIIe. linatge és britànich, lo qual és de tota au prenent, e de totes aqueles que prenen ha principat, axí que neguna davant aquel no gosa pendra ne neguna [13r^a] au no gosa volar aquel volant sopra*: “Lo .VII. linatge és breton, lo qual pren tota au e ha principat sobre totz ocells de cassa, sí que neguna no gosa pendre denant ell ni volar sobre, ell volant” N; “Septimum genus britannium, quod omnium avium aucupantium et earum que aucupio capiuntur tantum optinet principatum, ut nec avis coram eo audet volitare” Ha(A?); “Septimus genus est britanicum, quod omnium avium aucupationi [ms. autumacioni] optinet primatum, in tantum vero quod avis alia coram eo non audeat aucupare [ms. autumare], nec super eum volare” H; “Septimus est britanicum, et omni anno optinet aucupationi [ms. aucupancium] optinet principatum, nam avis alia coram eo non audeat aucupare, nec super eum volare” K; “Septimus genus est britanicum, quod omnium avium aucupationi [ms. autumacioni] habet primatum, in tantum quod avis alia coram eo non audeat aucupare [ms. autumare], nec supra eum volare” L; “Septimus genus est britanicum, quod omnium avium aucupationi [ms. aucupancium] optinet primatum, in tantum quod avis alia non audeat coram eo aucupare [ms. autumare], nec super eum volare” Q.

(11/11') *els uyls flamejans terrible, el cap gros e-l*: “e·ls uyls flamejans, terrible el cap, gros el” Piccat; “la vista flamencha, los huyls terribles, lo cap gros e lo” N.

el cap gros e-l pits: “lo cap gros e lo pitz” N; “caput grossum, pectus latum” Ha(A?); “caput et pectus grossum” HKLQ.

la mactà de les ales grossa: “la muscha de les ales grossa” N; “iuga alarum grossa” Ha(A?); “virga alarum grossa” HKQ; “virgam alarum grossam” L; “las alas grossas par desus, / lai on lo jos estai enclus” *Dels auzels cassadors*, vv. 421-22. | *flamejans terrible, el cap gros e-l pits, la mactà de les ales grossa*: “flamejans, terrible el cap, gros el pits, la macta de les ales grossa,” Piccat. diferent puntuació i punts volats. | *Los peus ha <grossos, els genolls plens de nusos, les ungles> groses e lonchs, ·ls uyls flamejans terrible, el cap gros e-l pits, la mactà de les ales grossa*: “Los peus ha grosses he loncs, la vista flamencha, los huyls terribles, lo cap gros e lo pitz, la muscha de les ales grossa” N; “Pedes habet grossos, genua nodosa, ungues grossos et longos, aspectum flammeum, oculos terribiles, caput grossum, pectus latum, iuga alarum grossa” Ha(A?); “Falco qui grossos habet pedes, genua nodosa, ungues grossos et largos, aspectum flameum, oculos terribiles, caput et pectus grossum, virga alarum grossa” HQ; “Falco qui habet grossos pedes, genua nodosa, ungues grossos et largos, aspectum flameum, oculos terribile, caput et pectus grossum, virga alarum grossa” K; “Falco qui gressos habet pedes, genua nodosa, ungues grossos et largos, aspectum flameum, oculos terribiles, caput et pectus grossum, virgam alarum grossam” L.

(12/12') *grossa. E*: “grossa, e” Piccat.

E és nodrit ab afan: “E és nudrit ab afayn” N; “Qui etiam facillime nutriuntur” Ha(A?); “facile nutritur” HKLQ.

e vol éser pascut delicadament: “e vol ésser past delicadament” N; “sed delicate pasci volunt” Ha(A?); “delicate vult pasci” HKQ; “et delicate vult pasci” L.

e per .I. poch: “e quax” N.

benaventurat: “ben aventurat” Piccat.

àguylia: “àglila” N; “aguylia” Piccat. | *e per .I. poch axí benaventurat com a àguylia*: “e quax assí benaventurat con ha àglila” N; “et fere quantum aquila” Ha(A?); manca HKLQ.

(couper?/13') *forts*: “francs” N.

bel linatge alegre. Dels aucels: “de si matex de adalye. Dels ocells” N. | *E és rich e forts e famós que és alegre, e aquest és bel linatge alegre. Dels aucels*: “Rics, francs he alegres, aquest és de si matex de adalye. Dels ocells” N; “felicem, divitem, robustum, famosum et dilectum reddunt dominum suum” Ha(A?), on segueix “Hii de progenie adilie” (ambdues traduccions catalanes discrepen en la puntuació, probablement per incomprensió del paràgraf, potser de difícil lectura al manuscrit llatí del què provenen; per tant, malgrat la presència d'un calderó i majúscula posterior a “adalye” N i d'un calderó abans de “los tersols” a Z⁵, adopto aquesta puntuació seguint els manuscrits llatins conservats, especialment Ha(A?)); “Falcones felicem, divitem, robustum, famosum, dilectum dominum suum reddunt, quippe eis gratiam dominus contulit et virtutum, sicut aliis creaturis” H; “Falcones felicem, divitem, robustum, famosum, dilectum dominum in suum reddunt, quippe eis gratiam dominus contulit et virtutum [ms. virtutem], sicut aliis creaturis” K; “Item falcones felicem, divitem, robustum, famosum, dominum suum reddunt, quippe dominus gratiam eis contulit, sicut aliis creaturis” L; “Falcones felicem, divitem, robustum, famosum, dilectum dominum suum reddunt, quippe eis gratiam dominus contulit et virtutum [ms. virtutem], sicut aliis creaturis” Q; “De totz auzels es lo maïstre; / rei o comte vol per menistre, / o ric ome de gran poder, / e si's pros, fai lo mais valer. / De totz auzels porta la flor; / tostemps fai alegre senhor, / galaubier, prezan, amoros, / ades cortes e vigoros, / e tug falco comunalmen / lur senhor rendon plus valen. / Tug falco son d'aital natura, / que lur senhor per els meillura” (*Dels auzels cassadors*, vv. 405-16). | *E és nodrit ab afan e vol éser portat delicadament e per .I. poch axí benaventurat com a àguylia. E és rich e forts e fa més que és alegre, e aquest és bel linatge alegre. Dels ocells*: “E és nudrit ab afayn e vol ésser past delicadament e quax assí benaventurat con ha àglila. Rics, francs he alegres, aquest és de si matex de adalye. Dels ocells” N; “Qui etiam facillime nutriuntur, sed delicate pasci volunt, et fere quantum aquila [Abeele couper?] felicem, divitem, robustum, famosum et dilectum reddunt dominum suum” Ha(A?), on segueix “Hii de progenie adilie”; “facile nutritur, delicate vult pasci. Falcones felicem, divitem, robustum, famosum, dilectum dominum suum reddunt, quippe eis gratiam dominus contulit et virtutum, sicut aliis creaturis” H; “facile nutritur, delicate vult pasci. Falcones felicem, divitem, robustum, famosum, dilectum dominum in suum reddunt, quippe eis gratiam dominus contulit et virtutum [ms. virtutem], sicut aliis creaturis” K; “facile nutritur et delicate vult pasci. Item falcones felicem, divitem, robustum, famosum, dominum suum reddunt, quippe dominus gratiam eis contulit, sicut aliis creaturis” L; “facile nutritur, delicate vult pasci. Falcones felicem, divitem, robustum, famosum, dilectum dominum suum reddunt, quippe eis gratiam dominus contulit et virtutum [ms. virtutem], sicut aliis creaturis” Q.

(13/14') *Dels aucels, los tersols són menors*: “Dels ocels, los terzols són menors” N; “Hii de progenie adilie sunt minores” Ha(A?); “Hiis tercioli sunt minoris” HLQ; “Hiis tercioli sunt bones” K.

prenen <més ràpid>: “són apareyllats de pendre” N.

Dels aucels, los tersols són menors, però són pus mals e prenem <més ràpid> per linatge e per natura sua: “Dels ocels, los terzols són menors, enperò són pus mals e són apareyllats de pendre per linatge he per natura” N; “Hii de progenie adilie sunt minores et asperiores, tamen in aucupando pro sexu et natura sui promptissimum” Ha(A?); “Hiis tercioli sunt minoris, asperiores in aucupando pro sexu et natura prompti” H; “Hiis tercioli sunt bones, asperiores in aucupando pro sexu et natura provici” K; “Hiis tercioli sunt minoris, asperiores in aucupando pro sexu et minctura provicti” L; “Hiis tercioli sunt minoris, asperiores in aucupando pro sexu et natura prompti et cetera” Q.

(9'(5')) *prenem <més ràpid> per linatge e per natura sua. / Appelat és què och són axí*: “prenem. Per linatge e per natura sua appellat és queochson. Axí” Piccat.

aqueles: “aqueles” Piccat.

Appelat ... demostrarem: “Espost axí de les maneres e de les natures de les aus, demostrarem de lurs malauties e medicines” N; manca 9(1'-4') Z⁵ i N; manca 9(1-5) A; perdut Ha; “Expositis ita generalibus et variis, morbis et medicinis deinceps insistam” H; “Expeditis itaque generalibus et variis, medicinis deinceps insistam” K; “Expositis itaque generibus et variis, morbis eorum medicinis propriis insistamus” L; “Expositis itaque de volucrum generibus et de variis, morbis et medicinis deinceps insistam” Q.

<10.>

(2/2') *ocels la*: “ocels, la” Piccat.

Con<tra> la malaltia dels ocels la una és dita rampa: “Contra enfermet<at> d'equelles aus que és dita rampa” N; “Contra morbum que vocatur rampa, eorum volucrum” A; perdut Ha; “Contra rapam” H; “Circa ipsa” K; manca capítol L; “Contra rapam” Q.

altimira: “artemeya” N.

a menjar: manca N i AHaHKLQ.

menjar, e: “menjar e” Piccat.

prin such d'ortiga o d'altimira, muyla la carn en lo such e da-la-li a menjar, e serà garit: “suc de urtiga o de artemeya hy fa la carn muyllada e·l suc li sia donada e guerex” N; “carnes in succo arthimesie vel urtice intincte volucris dentur; probatum est” A; perdut Ha; “caro intincta suco arthimesie vel urtice volucris detur et sanat” H; “caro intincta suco arthimesie vel urtice volucris detur et sanabitur” K; manca capítol L; “caro uncta suco arthimesie vel urtice volucris detur et sanat” Q. | *Con<tra> la malaltia dels ocels la una és dita rampa, quant en arany o en mundal són presos, prin such d'ortiga o d'altimira, muyla la carn en lo such e da-la-li a menjar, e serà garit*: “Contra enfermet<at> d'equelles aus que és dita rampa, que en arany o bertol eren preses, suc de urtiga o de artemeya hy fa la carn muyllada e·l suc li sia donada e guerex” N; “Contra morbum que vocatur rampa, eorum volucrum que in aranee reticulo capiuntur carnes in succo arthimesie vel urtice intincte volucris dentur; probatum est” A; perdut Ha; “Contra rapam que in aranea vel reti capiuntur, caro intincta suco arthimesie vel urtice volucris detur et sanat” H; “Circa ipsa que in arena vel reti capiuntur, caro intincta suco arthimesie vel urtice volucris detur et sanabitur” K; manca capítol L; “Contra rapam que

in aranea vel reti capiuntur, caro uncta suco arthimesie vel urtice volucris detur et sanat”
Q.

(3/3') *Ítem, frega los peus d'aquel ab sanch d'anyel calent*: “Ítem, frega los peus d'equell ab sang <d'anyell> calent” N; “Ítem, de sanguine agni pedes eius perfrica” A; perdut Ha; “Ad idem, de sanguine agni calido pedes et locum patientem frica” H; “Ad idem, aliud sanguine agni calido pedes et locum patientem frica” K; manca capítol L; “Ad idem, de sanguine agni calido pedes et locum patientem frica” Q.

<vi>: “vin” N; “(vi)” Piccat; “vino” AHKQ; perdut Ha; manca capítol L.

tèbeu: “tebeu” Piccat.

e<n lo>: “en” Piccat.

o ab <vi> tèbeu e<n lo> qual sien ortigues cuytes: “o ab vin tèbeu en lo qual sien cuytes urtiges” N; “vel vino tepido in quo urtice cocte sunt” A; perdut Ha; “vel vino tepido in quo urtice decocte fuerint” HKQ; manca capítol L.

vi: “ví” Piccat.

aqueu vi lo menjar d'aquel muyla: “aqueu vin muylla lo menjar d'aquell” N; “ipso vino cibum eius intinge” A; perdut Ha; “eodem cibum tinge” H; “eo cibum intinge” K; manca capítol L; “eodem cibo tinge” Q. | *Ítem, frega los peus d'aquel ab sanch d'anyel calent o ab <vi> tèbeu e<n lo> qual sien ortigues cuytes, e en aqueu vi lo menjar d'aquel muyla*: “Ítem, frega los peus d'equell ab sang calent o ab vin tèbeu en lo qual sien cuytes urtiges, e en aqueu vin muylla lo menjar d'aquell” N; “Ítem, de sanguine agni pedes eius perfrica, vel vino tepido in quo urtice cocte sunt, et in ipso vino cibum eius intinge” A; perdut Ha; “Ad idem, de sanguine agni calido pedes et locum patientem frica, vel vino tepido in quo urtice decocte fuerint, et in eodem cibum tinge” H; “Ad idem, aliud sanguine agni calido pedes et locum patientem frica, vel vino tepido in quo urtice decocte fuerint, et in eo cibum intinge” K; manca capítol L; “Ad idem, de sanguine agni calido pedes et locum patientem frica, vel vino tepido in quo urtice decocte fuerint, et in eodem cibo tinge” Q.

(4) *terrestre*: “terestre” Piccat.

aygua, e: “aygua e” Piccat.

d'ela cuytes e ben picades: “cuytes e picades e muyllades” N; “eius trita et bene concussa” A; perdut Ha; manca sotscapítol HKQ; manca capítol L.

liga-les entorn los peus d'aquel, e lo menjar d'aquel muyla en aquesta aygua: “liga-les entorn los peus d'equell, e lo meygar d'equell sia muyllat en aquesta aygua” N; “pedibus eius circumliga, et cibum eius tinge in aqua” A; perdut Ha; manca sotscapítol HKQ; manca capítol L. | *Ítem, cou eura terrestre en aygua, e les fuyles d'ela cuytes e ben picades, liga-les entorn los peus d'aquel, e lo menjar d'aquel muyla en aquesta aygua*: “Ítem, cou edra terrestre en aygua, e les fuyles cuytes e picades e muyllades, liga-les entorn los peus d'equell, e lo meygar d'equell sia muyllat en aquesta aygua” N; “Ítem, ederam terrestrem in aqua coque, et folia eius trita et bene concussa pedibus eius circumliga, et cibum eius tinge in aqua” A; perdut Ha; manca sotscapítol HKQ; manca capítol L.

(4) *de les ales*: “de les ales” N; manca A; perdut Ha; “alarum” HKQ; manca capítol L. | *Ítem, val a la gota de les ales*: “Ítem, val a la gota de les ales” N; “hoc idem ad guttam valet” A; perdut Ha; “Idem ad guttam alarum valet” HKQ; manca capítol L.

<11.>

(2/2') *aurà rosses dins*: “auran roses dins” N; “comedent” A; “comederint interius” Ha, on inici perdut; “roserint” HKLQ.

de l'ocel: “*de les aus*” N; “*avium*” A; “*alarum*” Ha; manca HKQ; “*illicus*” L. | <Si *tinyes les*> *aurà rosses dins les penes de les aus*: “Si tinnes les auran roses dins les penes de les aus” N; “Si tinee *avium pennas comedent*” A; “<pen>*nas alarum comederint interius*” Ha, on inici perdut; “Si *pennas tinee roserint*” HK; “Si *carnes illicus tinee roserint*” L; “Si *pennas tynee roserint*” Q.

om: “on” Piccat.

lo menjar sia aytal: <*una*> *unsa de carn d'asse en sanch <calenta> d'om muyllada*: “lo menjar sia aytal: una unza de carn d'asse muyllada en sanc calent d'ome” N; “*cibus erit caro asini in sanguine humano intincta calida*” A; “*cibum in sanguine hominis intinge calido et da sibi in cibum*” Ha; “*carnes in sanguine hominis calido intinge*” HLQ; “*carnes in sanguine hominis calido tinge*” K.

e dóna-la-li a menjar: “la li dóna a menjar” N; manca AHKLQ; “et da sibi in cibum” Ha. | <Si *tinyes les*> *aurà rosses dins les penes de l'ocel, lo menjar sia aytal*: <*una*> *unsa de carn d'asse en sanch <calenta> d'om muyllada e dóna-la-li a menjar*: “Si tinnes les auran roses dins les penes de les aus, lo menjar sia aytal: una unza de carn d'asse muyllada en sanc calent d'ome la li dóna a menjar” N; “Si tinee *avium pennas comedent, cibus erit caro asini in sanguine humano intincta calida*” A; “<pen>*nas alarum comederint interius, cibum in sanguine hominis intinge calido et da sibi in cibum*” Ha, on inici perdut; “Si *pennas tinee roserint, carnes in sanguine hominis calido intinge*” H; “Si *pennas tine corroserint, carnes in sanguine hominis calido tinge*” K; “Si *carnes illicus tinee roserint, carnes in sanguine hominis calido intinge*” L; “Si *pennas tynee roserint, carnes in sanguine hominis calido intinge*” Q.

(3/3'-4') *carn de> boch en vinagre*: “carn de boc en vinagre” N; “*carnem hyrcinam*” A; “*carnem porcina in aceto*” Ha; “*carnes in aceto*” HK; “*carnes in aceto*” L; “*carnes yrcinas in aceto*” Q.

(4) *hunta*: “frega” N; “*perfrica*” AHa; manca sotscapítol HKLQ.

sovén: “sovén” Piccat; “*sovén*” N; manca A; “*sepius*” Ha; manca sotscapítol HKLQ.

Ítem, hunta sovén ab vinagre <calent> e ab oli laurí mesclat tres o .III. vegades les penes de les aus: “Ítem, frega sovén ab vinagre calent e ab oli laurín mesclat .III. veus o .III.” N; “Ítem, in aceto calido et oleo laurino permixtis, *pennas eius perfrica ter vel quater*” A; “Ítem, aceto calido et oleo laurino comixtis, *sepius illis p. perfrica ter vel quater*” Ha; manca sotscapítol HKLQ.

(5/5') *tint*: “bayna” N; “*intinge*” AHaHLQ; “*infige*” K. | *Ítem, en lo such de barbena javis lo menjar tint*: “Ítem, bayna lo past e·l suc de barba jovis” N; “Ítem, in succo barbe [ms. barba] iovis cibum eius *intinge*” A; “Ítem, in succo barbe iovis cibum eius *intinge*” Ha; “Ítem ad idem, in suco barbe iovis cibum *intinge*” HQ; “Ítem ad idem, tu suco barbe iovis cibum *infige*” K; “Ítem, in suco barbe iovis cibum *intinge*” L.

(6/6') *Ítem, si ocel aurà treytes penes per rahó de les tinyes*: “Ítem, si·l aurà tretes les penes per raon de les tynes” N; “Si propter *tineas extraxerit sibi pennas*” A; “Si *alis volucris pennas extraxerit propter tineas*” Ha; “Si *pennas extrahit propter tineas*” HQ; “Si *pennas extraheant propter tineas*” K; “Si propter *tyneas pennas extrahit*” L.
l'ocel: “lo cors” N; “*corpus*” AHaHLQ.

tot l'ocel sia untat de such calent de herba de papàver: “tot lo cors sia untat de suc calent de la herba [ms. barba] dell papàver” N; “succo herbe papaveris calido totum corpus perunge” AHKLQ; “succo herbe papaveris totum corpus perunge” Ha.

e en aquel such lo menjar d'aquel muylla: “e muylla lo menjar d'equell en aquell matex suc” N; “et eodem succo cibum eius intinge” A; “et in eodem succo cibum eius intinge” Ha; manca HKLQ. | *Ítem, si ocel aurà treytes penes per rahó de les tinyes, tot l'ocel sia untat de such calent de herba de papàver e en aquel such lo menjar d'aquel muylla*: “Ítem, si l aurà tretes les penes per raon de les tynes, tot lo cors sia untat de suc calent de la herba [ms. barba] dell papàver, e muylla lo menjar d'equell en aquell matex suc” N; “Si propter tineas extraxerit sibi pennas, succo herbe papaveris calido totum corpus perunge, et eodem succo cibum eius intinge” A; “Si alis volucris pennas extraxerit propter tineas, succo herbe papaveris totum corpus perunge, et in eodem succo cibum eius intinge” Ha; “Si pennas extrahit propter tineas, succo herbe papaveris calido totum corpus perunge” HQ; “Si pennas extraheant propter tineas, succo herbe papaveris calido totum corpus perunge” K; “Si propter tyneas pennas extrahit, succo herbe papaveris calido totum corpus perunge” L.

<13./12'.>

(13(2)/12'(2')) *contra*: “contr'a” Piccat.

Ítem, contra malaltia sobre los ossos <en les cames o en> la junctura de les ales: “Ítem, co<n>tra malautia sobr<e>·ls osses <en les cames o> en la junctura dell os” N; “Contra infirmitatem ossis in crure <vel> in iunctura ale” A; “Contra infirmitatem super ossum in crure vel in iuncture” Ha; “Contra ossis infimite<m> in crure vel in iunctura ale” H; “Contra ossis infimite<m> in crurem vel in iunctura” K; “Contra ossis infimite<m> in crure vel in iuncture” L; “Contra ossis infimite<m> in crure vel in iuncture” Q.

liga-li desús àloe calent: “ligua-li desús àloes calent” N; “aloes calidum superliga” A; “oleo calcem calido superliga” Ha; “aloem calidum superliga” H; “aloe calido superliga” K; “aloen calidum superliga” L; “aloem calido superliga” Q.

lexa'l: “lexa'l” Piccat.

per .I. dia e per .I^a. nit sopra la barra be<n> llisa: “per .I. dia <i per una nit> sobre la barra ben lissa” N; “uno die et nocte ibi” A; “die uno vel nocte .I.” Ha; “per noctem et diem” HKQ; “per diem et noctem” L. | *Ítem, contra malaltia sobre los ossos <en les cames o en> la junctura de les ales, liga-li desús àloe calent e lexa'l per .I. dia e per .I^a. nit sopra la barra be<n> llisa*: “Ítem, co<n>tra malautia sobr<e>·ls osses <en les cames o> en la junctura dell os, ligua-li desús àloes calent e lexa'l per .I. dia <i per una nit> sobre la barra ben lissa” N; “Contra infirmitatem ossis in crure <vel> in iunctura ale, aloes calidum superliga, et dimitte uno die et nocte ibi” A; “Contra infirmitatem super ossum in crure vel in iuncture, oleo calcem calido superliga, et dimitte die uno vel nocte .I.” Ha; “Contra ossis infimite<m> in crure vel in iunctura ale, aloem calidum superliga, et dimitte per noctem et diem” H; “Contra ossis infimite<m> in crurem vel in iunctura, aloe calido superliga, et dimitte per noctem et diem” K; “Contra ossis infimite<m> in crure vel in iuncture, aloen calidum superliga, et dimitte per diem et noctem” L; “Contra ossis infimite<m> in crure vel in iunctura ale, aloem calido superliga, et dimitte per noctem et diem” Q. Manca 13(3)/12(3') NZ⁵.

<12./13'.>

(12(2)/13'(2')) *llisa*. / <12./13'. *Per a què l'ocell no es debati*> / *Per*: “llisa per” Piccat. *que l'ocel no-s*: “que·l ocel no·z” Piccat. Segueix “mova ne·s” N.

trebayl: “trebayl E” Z⁵; “trebayl e” Piccat.

pertxa: “partxa” Piccat.

fira: Segueix “si matex” N. | *Per so que l'ocel no-s trebayl en la pertxa o en la man o en volan que no-s fira*: “Per zo que l'ocel no·s mova ne·s trebayll en la pertxa o en la mà o en volan fira si matex” N; “Ut avis non sitiati, neque nimium vel in manu vel in pertica vexetur [ms. vexet]” A; “Ut avis non sitiati, neque nimium vel in manu vel in pertica vexetur” Ha (on posicionat de forma similar a la versió curta, és a dir, després del capítol 13); “Ut avis non exauriat, nec nimium in manu vel pertica vexet, vel volitando subcutiat” HQ; “Ut avis non exauriat, nec nimium vel in pertica se vexet, vel volando succumbat” K; manca L.

fira, aquestes: “fira. Aquestes” Piccat.

aquestes coses sien axí dites: “aquestes coses sien axí dites” N; “carmen istud dic cottidie super eum” A; manca Ha (on posicionat de forma similar a la versió curta, és a dir, després del capítol 13); manca HKLQ. | *Per so que l'ocel no-s trebayl en la pertxa o en la man o en volan que no-s fira, aquestes coses sien axí dites*: “Per zo que l'ocel no·s mova ne·s trebayll en la pertxa o en la mà o en volan firà si matex, aquestes coses sien axí dites” N; “Ut avis non sitiati, neque nimium vel in manu vel in pertica vexetur [ms. vexet], carmen istud dic cottidie super eum” A; “Ut avis non sitiati, neque nimium vel in manu vel in pertica vexetur” Ha (on posicionat de forma similar a la versió curta, és a dir, després del capítol 13); “Ut avis non exauriat, nec nimium in manu vel pertica vexet, vel volitando subcutiat” HQ; “Ut avis non exauriat, nec nimium vel in pertica se vexet, vel volando succumbat” K; manca L.

(12(3)/13'(2')) *tagiamunt, car seria calent, aristòdia, elieutropion*: “tagramunt, car seria calent, aristòdia e lieutropion” Piccat; “tagramum, arsènic, gales, aristològia, elientropram” N; “Inbiganunt caferme galunt aristolegion eliotiopion” A; manca Ha; “succo aristeie [ms. arist()] vel sponse solis carnes tinge” HQ; “succo arist() vel aust() vel sponse solis carnes tinge” K; “vel succo aristologie vel spenso solis carnes intinge” L. A la versió llatina curta, dos dels termes d'aquest encanteri han estat canviats per noms de plantes, així, *aristologion eliotiopion* esdevé *succo aristeie vel sponse solis* (ABEELE 1994, p. 249, n. 318).

(12(4)/13'(3')) *Ítem*,: Segueix “altra cosa” N.

Ítem, a·ysò matex: “Ítem, altra cosa a·ssò matex” N; “Item ad idem” A; manca HaL; “Ad idem” HKQ.

Ítem, a·ysò matex, per so: “Ítem, aysò matex, per sò” Piccat.

per so que més sia maner: “per assò que tost sia maner” N; “ut cito mansuescat” A; manca HaL; “Ad idem”? HKQ.

murta: “mig ca” Z⁵; “migca” Piccat; “murta” N; “mirtam” AHa; “mirram” HKQ; manca L; “miriam” AG, p. 1491, l. 23; “mirra” *Dels auzels cassadors*, v. 2005.

cou murta: “cou, migca” Piccat.

l'ocel, e: “l'ocel e” Piccat.

dentrò: “dentro” Piccat.

.VII. *vegades*: “.IX. veus” N; “novies feceris” AHa; “decies” HK; manca L; “novies” Q; “.viii. vetz” *Dels auzels cassadors*, v. 2009. | *e hunta ... a .VII. vegades*: “<i arruixa el cos sencer de l'ocell, i mulla el seu menjar en aquesta aigua fins> a .IX. veus” N; “et cum ipsa aqua totum corpus super linies, et cibum eius in ipsa aqua intinge usque sic

novies feceris” AHa; “ex quo totum corpus spargas, et in eadem carnes tingas usque decies” H; “et ex aqua totum corpus spargas, et in eadem carnes tingas perusque decies” K; manca L; “ex quo totum corpus spargas, et in eadem carnes tingas usque novies” Q; “e de l’aiga vos moillaretz / tot vostr’auzel, can sera freia, / e sa carn, si qu’el eis o veia, / e aisso faretz li .viii. vetz; / pueis no·s debatra per mal vetz” *Dels auzels cassadors*, vv. 2006-10. | *cou murta en ayga e hunta lo cos tot de l’ocel, e en l’aygua lo menjar muyla d’aquel dentro a .VII. vegades*: “cou murta en aygua <i arruixa el cos sencer de l’ocell, i mulla el seu menjar en aquesta aigua fins> a .IX. veus” N; “mirtam in aqua coque, et cum ipsa aqua totum corpus super linies, et cibum eius in ipsa aqua intinge usque sic novies feceris” A; “mirtam in aqua coque, et cum ipsa aqua totum corpus super linies, et cibum eius in ipsa aqua intinge usque sic novies feceris” Ha; “mirram in aqua coque, ex quo totum corpus spargas, et in eadem carnes tingas usque decies” H; “mirram coque in aqua, et ex aqua totum corpus spargas, et in eadem carnes tingas perusque decies” K; manca L; “; mirram in aqua coque, ex quo totum corpus spargas, et in eadem carnes tingas usque novies” Q. | *Ítem, a·ysò matex, per so que més sia maner, cou murta en ayga e hunta lo cos tot de l’ocel, e en l’aygua lo menjar muyla d’aquel dentro a .VII. vegades*: “Ítem, altra cosa a·ssò matex, per assò que tost sia maner, cou murta en aygua <i arruixa el cos sencer de l’ocell, i mulla el seu menjar en aquesta aigua fins> a .IX. veus” N; “Ítem ad idem, ut cito mansuescat, mirtam in aqua coque, et cum ipsa aqua totum corpus super linies, et cibum eius in ipsa aqua intinge usque sic novies feceris” A; “mirtam in aqua coque, et cum ipsa aqua totum corpus super linies, et cibum eius in ipsa aqua intinge usque sic novies feceris” Ha; “Ad idem, mirram in aqua coque, ex quo totum corpus spargas, et in eadem carnes tingas usque decies” H; “Ad idem, mirram coque in aqua, et ex aqua totum corpus spargas, et in eadem carnes tingas perusque decies” K; manca L; “Ad idem, mirram in aqua coque, ex quo totum corpus spargas, et in eadem carnes tingas usque novies” Q.

<14.>

(2/2’) *cadarn de l’ocel*: “cadarn dell auzel” N; “cancrum volucrum” A; “catarrum” Ha; “catarrum volucris” HK; “cancrum volucris” L; “cerit() velu()e” Q.

ays: “ayls” Piccat.

aytants com ops n’i aja: manca N i AHaHKLQ.

e mescla-los ab: “mes en” N.

vi: “ví” Piccat.

ab .I^a. ploma: manca N i AHaHKLQ.

l’ocel, ajes ays picats, aytants com ops n’i aja, e mescla-los ab vi e, ab .I^a. ploma, met-los-li per los nars, e: “l’ocel ajes ays picats aytants com ops n’i aja e mescla-los ab ví e ab .i.^a ploma, met-los-li per los nars e” Piccat. | *ajes ays picats, aytants com ops n’i aja, e mescla-los ab vi e, ab .I^a. ploma, met-los-li per los nars*: “ayl picat mes en vin, mit-los-li per les nars” N; “allium contusum cum vino per nares mitte” A; “allium contusum cum vino per n. eius mitte” Ha; “allium contusum cum vino subtili per nares mitte” HK; “allium contusum cum vino subtili per nares inice” L; “allium contusum cum vino subtili et per nares mitte” Q.

lexa’l: “lexa·l” Piccat.

die: “dia” Piccat.

.I. loch escur: “loc escur .I. poc” N. | *e lexa’l estar per tot die en .I. loch escur*: “he lexa’l per tot dia en loc escur .I. poc” N; “etiam in loco aliquantulum obscuro et calido tote die permitte” A; “et in loco aliquantulum obscuro tote die dimitte” Ha; “et in loco

aliquantulum obscuro tota die dimitte” HQ; “et in loco aliquantulum tenebroso vel obscuro tota die dimitte” K; “et in loco obscuro tota die dimitte” L. | *Ítem, a cadarn de l’ocel, ajes ays picats, aytants com ops n’i aja, e mescla-los ab vi e, ab .I^a. ploma, metlos-li per los nars, e lexa’l estar per tot die en .I. loch escur:* “Ítem, cadarn dell au cel, ayl picat mes en vin, mit-lo-li per les nars he lexa’l per tot dia en loc escur .I. poc” N; “Ad cancrum volucrum allium contusum cum vino per nares mitte, etiam in loco aliquantulum obscuro et calido tote die permitte” A; “Ad catarrum allium contusum cum vino per n. eius mitte, et in loco aliquantulum obscuro tote die dimitte” Ha; “Contra catarrum volucris, allium contusum cum vino subtili per nares mitte, et in loco aliquantulum obscuro tota die dimitte” H; “Contra catarrum volucris, allium contusum cum vino subtili per nares mitte, et in loco aliquantulum tenebroso vel obscuro tota die dimitte” K; “Contra cancrum volucris, allium contusum cum vino subtili per nares inice, et in loco obscuro tota die dimitte” L; “Ad cerit() velu()e, allium contusum cum vino subtili et per nares mitte, et in loco aliquantulum obscuro tota die dimitte” Q.

(3/3’) *Ítem:* “Ítem” N i AHa; “Ad idem” HLQ; manca K.

quant li aurets fet assò: manca N i AHaHKLQ.

un poch de: manca N i AHaHKLQ.

carn de porc nerviosa del peu: “carn de porc nerviosa de peu” N; “carnem porcinam nervosam, ut pedem” A; “carnem porcinam nervosam” Ha; “carnem porcinam nervosam, ut pedes” H; “carnem porcinam nodosam, ut pedes” K; “carnem porcinam, ut pedes” L; “carnem porcinam nervosam, ut pedes” Q.

muylada: “mesa” N; “intinge” AHaHKL; “tinge” Q.

ayls picats: “ayls <picats>” N; “alliata” AHaHLQ; “malos” K. | *Ítem, quant li aurets fet assò, da-li a menjar un poch de carn de porc nerviosa del peu muylada en ayls picats:* “Ítem, carn de porc nerviosa de peu mesa en ayls <picats> dóna-la a l’ocel” N; “Item, carnem porcinam nervosam, ut pedem, in alliata intinge; illam carnem volucris da” A; “Item, carnem porcinam nervosam, in alliata intinge; eamque ipsi da” Ha; “Ad idem, carnem porcinam nervosam, ut pedes, in alliata intinge et ei da” H; “carnem porcinam nodosam, ut pedes, malos intinge et ei da” K; “Ad idem, carnem porcinam, ut pedes, in alliata intinge et da ei” L; “Ad idem, carnem porcinam nervosam, ut pedes, in alliata tinge et ei da” Q.

picats. Aprés: “picats; aprés” Piccat.

aquestes coses: “assò” N.

coloms: “colomz” Piccat.

tenre de pols calent o de coloms o d’altres carns tenres: “tendra e calent” N; “vero tenera” A; “vero tenera carnem et calida” Ha; “teneram et calidam” HQ; “tenera et subtili” K; “tenerrimam et calida” L. | *Aprés d’aquestes coses, da-li carn tenre de pols calent o de coloms o d’altres carns tenres:* “E aprés d’assò, dóna-li carn tendra e calent” N; “postea vero tenera carne pasce” A; “post hec vero tenera carnem et calida pasce” Ha; “postea carnem teneram et calidam pasce” HQ; “postea carne tenera et subtili pasce” K; “postea carnem tenerrimam et calida da ei comedere” L. | *Ítem, quant li aurets fet assò, da-li a menjar un poch de carn de porc nerviosa del peu muylada en ayls picats. Aprés d’aquestes coses, da-li carn tenre de pols calent o de coloms o d’altres carns tenres:* “Ítem, carn de porc nerviosa de peu mesa en ayls <picats> dóna-la a l’ocel. E aprés d’assò, dóna-li carn tendra e calent” N; “Item, carnem porcinam nervosam, ut pedem, in alliata intinge; illam carnem volucris da, postea vero tenera carne pasce” A; “Item, carnem porcinam nervosam, in alliata intinge; eamque ipsi da, post hec vero tenera carnem et calida pasce” Ha; “Ad idem, carnem porcinam nervosam, ut pedes, in alliata intinge et ei da, postea carnem teneram et calidam pasce” H; “carnem

porcinam nodosam, ut pedes, malos intinge et ei da, postea carne tenera et subtili pasce” K; “Ad idem, carnem porcinam, ut pedes, in alliata intinge et da ei, postea carnem tenerrimam et calida da ei comedere” L; “Ad idem, carnem porcinam nervosam, ut pedes, in alliata tinge et ei da, postea carnem teneram et calidam pasce” Q.

(4/4') *Ítem, contra cadarn*: “Ítem, contra cadarn” N; “Ítem” A; “i. contra cadarrum” Ha; “Ad idem” HKLQ.

pels: “en les” N.

suc de ruda li met pels nars: “suc de ruda li mit en les nars” N; “herbe rute succum per nares infunde” A; “sucum rute per nares infunde” Ha; “succum rute per nares inice” HL; “succum rute per nares mitte” KQ.

fe'l: “fe·l” Piccat.

endurar per: “dejunar” N.

e fe'l endurar per tot dia: “e fe-la dejunar tot dia” N; “tota die ipsam volucrem ieiunare permitte” A; “tota die ipsum ieiunare permitte” Ha; “tota die ieiunare permitte” HKQ; “tota die dimitte” L. | *Ítem, contra cadarn, suc de ruda li met pels nars e fe'l endurar per tot dia*: “Ítem, contra cadarn, suc de ruda li mit en les nars e fe-la dejunar tot dia” N; “Ítem, herbe rute succum per nares infunde, et tota die ipsam volucrem ieiunare permitte” A; “i. contra cadarrum, sucum rute per nares infunde, et tota die ipsum ieiunare permitte” Ha; “Ad idem, succum rute per nares inice, et tota die ieiunare permitte” H; “Ad idem, succum rute per nares mitte, et tota die ieiunare permitte” K; “Ad idem, succum rute per nares inice, et tota die dimitte” L; “Ad idem, succum rute per nares mitte, et tota die ieiunare permitte” Q.

<15.>

(2/2') *malaltia la*: “malaltia, la” Piccat.

disoceph: “pistocs” N; “bistorc, id est nimis assiduam eiectionem cum gravi infirmitate” A; “bistar, id est nimis assiduam eiectionem ut eum gravi infirmitate” Ha; “bistoc, id est assiduam cibi recutionem” H; “bistos, assidui cibi retentionem” K; “bistoc, id est assiduam cibi retentionem” L; “bustoc, id est assiduam recutionem” Q. | *Ítem, a la malaltia la qual apelen los lechs disoceph*: “Ítem, a la malautia la quall los lecs apellen pistocs” N; “Ad infirmitatem quam layci vocant bistorc, id est nimis assiduam eiectionem cum gravi infirmitate” A; “Ad infirmitacionem quam layci vocant bistar, id est nimis assiduam eiectionem ut eum gravi infirmitate” Ha; “Contra bistoc, id est assiduam cibi recutionem” H; “Contra licet bistos, assidui cibi retentionem” K; “Contra bistoc, id est assiduam cibi retentionem” L; “Contra bustoc, id est assiduam recutionem” Q.

(3/3') *.III. part de mealada d'escamenea*: “quarta de .I^a . maylla d'escamonea” N. | *d'escaménea*: “de scamènea” Piccat.

picat, ab: “picat ab” Piccat.

da'n: “da·n” Piccat.

serà: “será” Piccat.

da'n ... garit: “e dóna-li; mantinent <guarirà>” N. | *aytant de cumí picat, ab carn de porch gras da'n a l'ocel a menjar e demantinent serà garit*: “aytant de comí <picat amb carn de porc gras>, e dóna-li; mantinent <guarirà>” N; “tantumdem ciminum, et tunde carnem porcinam pinguem cum pulveribus da ei; statim curabitur” A; “tantumdem pulveriça eum tantunde carnem porcinam pinguem unde pulveriça et da sibi; statim

sanabitur” Ha; “tantumdem ciminus, contunde et carnem porcinam pulveriza et da. Statim sanabitur” H; “tantum de cimini, contunde et da ei et carnem porcinam pulveriza et da. Statim sanabitur” K; “tantum de cimini, contunde da carnem porcinam pulveriza et da. Et sanabitur” L; “tantumdem cimini, contunde et carnem porcinam pulveriza et da. Statim sanabitur” Q. | *prin lo pes de la .III. part de mealada d’escamenea e aytant de cumí picat, ab carn de porch gras da’n a l’ocel a menjar e demantinent serà garit: “prin lo pesant de la quarta de .I^a . maylla d’escamenea e aytant de comí <picat amb carn de porc gras>, e dóna-li; mantinent <guarirà>”* N; “accipe scamoneam pondus semis quarte par ebuli, et tantumdem ciminum, et tunde carnem porcinam pinguem cum pulveribus da ei; statim curabitur” A; “accipe scamoneam pondus semis quartam partem oboli, et tantumdem pulveriça eum tantunde carnem porcinam pinguem unde pulveriça et da sibi; statim sanabitur” Ha; “accipe scamoneam pondere quarte partis oboli, et tantumdem ciminus, contunde et carnem porcinam pulveriza et da. Statim sanabitur” H; “accipe scamoneam pondere quarte partis oboli, et tantum de cimini, contunde et da ei et carnem porcinam pulveriza et da. Statim sanabitur” K; “accipe scamonee pondere quarte partis oboli, et tantum de cimini, contunde da carnem porcinam pulveriza et da. Et sanabitur” L; “accipe scamonei pondere quarte partis oboli, et tantumdem cimini, contunde et carnem porcinam pulveriza et da. Statim sanabitur” Q.

(4/4’) *E si*: “E, si” Piccat.

E si per ventura l’ocel no volia menjar: “Mas si no pot menjar” N; “Si vero hoc comedere non possit” A; “Si vero comedere non potest” HaHLQ; “Si vero non potest comedere” K.

e si ... és dit: “mas si no pot menjar, mit la ascomonea e·l comí” N.

album: “clara” N.

album d’ou: “clara de ou” N; “albumine ovi” AHa; “albumine ovi clara” H; “albumine ovi clari” K; “albugine ovi” L; “albumine ovi claro” Q.

d’ou li: “d’ou, li” Piccat.

li met per la bocha: “per la boca” N; “per os inmitte” A; “post mitte” Ha; “per os inice” HLQ; “per os mitte” K. | *E si per ventura l’ocel no volia menjar la carn del porc mesclada ab alò que desús és dit, ab album d’ou li met per la bocha*: “Mas si no pot menjar, mit la scamonea e·l comí ab clara de ou per la boca” N; “Si vero hoc comedere non possit, scamoneam et ciminum cum albumine ovi ei per os inmitte” A; “Si vero comedere non potest, scamoneam et minum cum albumine ovi post mitte” Ha; “Si vero comedere non potest, scamoneam et cuminum cum albumine ovi clara ei per os inice” H; “Si vero non potest comedere, scamoneam et cinimio et cum albumine ovi clari ei per os mitte” K; “Si vero comedere non potest, scamoneam et cuminum cum albugine ovi per os inice” L; “Si vero comedere non potest, scamoneam et cuminum cum albumine ovi claro ei per os inice” Q.

(5/5’) *E si*: “E, si” Piccat.

E si no·l pot garir: “E si no pot garir” N; “Si fimare non potest” A; “Si simile non potest” Ha; “Si autumare non potest” HK; manca sotscapítol L; “Si autem gerere non potest” Q.

da-li fel de gal a menjar: “dóna’l a menjar fel de gal” N; “fel galli da ei comedere” A; “fel galli da sibi comedere” Ha; “fel galli da ei” HKQ; manca sotscapítol L.

sens altra cosa o ab alò que menjarà: “ab sa pastura o per si” N; “aut cum cibo vel per se” A; “per se vel cum cibo” Ha; “aliud cum cibo vel per se” H; “cum cibo vel per se” K; manca sotscapítol L; “vel cum cibo vel per se” Q. | *E si no·l pot garir, da-li fel de gal a menjar sens altra cosa o ab alò que menjarà*: “E si no pot garir, dóna’l a menjar fel de

gal ab sa pastura o per si” N; “Si fimare non potest, fel galli da ei comedere, aut cum cibo vel per se” A; “Si simile non potest, fel galli da sibi comedere, per se vel cum cibo” Ha; “Si autumare non potest, fel galli da ei aliud cum cibo vel per se” H; “Si autumare non potest, fel galli da ei cum cibo vel per se” K; manca sotscapítol L; “Si autem gerere non potest, fel galli da ei vel cum cibo vel per se” Q.

(6A) *si no pot sanar*: “si no pot guarir” N; “ad idem” A; manca sotscapítol HaHKLQ.
da’ls-li: “da·ls-li” Piccat.

Ítem, si no pot sanar, cou caragols blancs e da’ls-li a menjar: “Ítem, si no pot guarir, cou caragols blancs e dóna’ls-li a menjar” N; “Ítem ad idem, testudines albas decoque et da ei per se” A; manca sotscapítol HaHKLQ.

<16.>

(2/2’) *Ítem, a gran <laxament>*: “Ítem, a gran lassament” N; “Si nimiam laxationem **vel fluxum ventris** passus fuerit” A; “Ítem ad nimiam laxationem” Ha; “Ad nimiam lassationem” HLQ; “Ad cnimiam lassationem” K.

Ítem, a gran <laxament>, prin: “Ítem, a gota prin” Piccat.

prin de la sement e de les fuyles de la erba-sana, e pica-o tot ensemps: “pica fuyles de herba-sana” N; “folia iusquiami contere” A; “iusquiami” Ha; “succum foliorum iusquiami” H; “succum foliorum iusquiami” K; “succum foliorum iusquiami” LQ.

e dóna-li lo such a beure: “e dóna-li a beure lo suc” N; “et da ei succum bibere. Vel pulveres lapidis ematicis vel marmoris albi carni sue superasperge” A; “et da succum ei da bibere” Ha; “da ei [ms. da ei da] bibere” H; “da ei bibere” KLQ. | *Ítem, a gota, prin de la sement e de les fuyles de la erba-sana, e pica-o tot ensemps e dóna-li lo such a beure*: “Ítem, a gran lassament, pica fuyles de herba-sana e dóna-li a beure lo suc” N; “Si nimiam laxationem vel fluxum ventris passus fuerit, folia iusquiami contere, et da ei succum bibere. Vel pulveres lapidis ematicis vel marmoris albi carni sue superasperge” A; “Ítem ad nimiam laxationem, iusquiami contere, et da succum ei da bibere” Ha; “Ad nimiam lassationem, succum foliorum iusquiami da ei [ms. da ei da] bibere” H; “Ad cnimiam lassationem, succum foliorum iusquiami da ei bibere” K; “Ad nimiam lassationem, succum foliorum iusquiami da ei bibere” LQ.

<17.>

(2/2’) *Ítem*: Segueix “a febres de auscel” N.

Ítem, si: “Ítem si” Piccat.

l’ocel: “él” N.

Ítem, si l’ocel aurà febra: “Ítem, a febres de auscel, si él aurà febra” N; “Si volucris febres passa fuerit” A; “Ítem ad febres avium” Ha; “Contra febrem” HKQ; “Contra f. avium” L, on capítol desplaçat a la Quinta particula.

dóna: Segueix “a beure lo” N; manca AHaHKLQ.

vegades: “vous” N. | *dóna suc d’altemira tres ho .IIII. vegades*: “dóna-li a beure lo suc de artemenya .III. vous o .IIII.” N; “da ei succum arthimesie ter vel quater” A; “da ei succum artemesie ter vel quater” Ha; “da ei succum arthimisie [ms. artherenti (?)] ter vel quater” H; “da ei succum arthimisie ter vel quater” K; “da eis succum arthimisie [ms. arth ()] ter vel quater” L, on capítol desplaçat a la Quinta particula; “da ei succum arthimisie [ms. arth ()]” Q.

a menjar: “ab” N; “comedere” A; manca HaHKLQ.

da-li a menjar carn de galina: “dóna-lli ab carn de galina” N; carnem galline da ei comedere” A; “carne galline” Ha; “carnem [ms. car] galline da ei” H; “galline carnem da ei” K; “carnem galline da ei” L, on capítol desplaçat a la Quinta particula; “carnem [ms. cor] galline da ei” Q. | *Ítem, si l’ocel aurà febra, dóna suc d’altemira tres ho .IIII. vegades, e da-li a menjar carn de galina*: “Ítem, a febres de auscel, si él aurà febra, dóna-li a beure lo suc de artemenya .III. vous o .IIII., he dóna-lli ab carn de galina” N; “Si volucris febres passa fuerit, da ei succum arthimesie ter vel quater, et carnem galline da ei comedere” A; “Ítem ad febres avium, da ei succum artemesie ter vel quater, et carne galline” Ha; “Contra febrem, da ei succum arthimisie [ms. artherenti (?)] ter vel quater, et carnem [ms. car] galline da ei” H; “Contra febrem, da ei succum arthimisie ter vel quater, et galline carnem da ei” K; “Contra f. avium, da eis succum arthimisie [ms. arth ()] ter vel quater, et carnem galline da ei” L, on capítol desplaçat a la Quinta particula; “Contra febrem, da ei succum arthimisie [ms. arth ()], et carnem [ms. cor] galline da ei” Q.

(3/3’) *Ítem, ... medicina*: “Ítem altra” N; “Ítem” AHa; “Aliud” HKQ; “Ad idem” L. <fort>, e-n: “en” Piccat.

diligentment sagna: “diligent minva” N. | *e aquela diligentment sagna*: “e aquela diligent minva” N; “et illam diligentissime incide, et quantum sufficit sanguinis extrahe” A; “illam diligenter minue, et” Ha; “quam diligentissime incidet [ms. mades]” HKQ; “quam diligentissime incidet [ms. incidat]” L. | *Ítem, s’i fé altre medicina, liga-li lo peu dret <fort>, e-n la cama o<n> que se apar una vena e aquela diligentment sagna*: “Ítem altra, liga-li lo peu dret fort, e-n la cama apar .I^a. vena e aquela diligent minva” N; “Ítem, liga pedem dextrum fortiter, et sic apparebit vena in medio cruris, et illam diligentissime incide, et quantum sufficit sanguinis extrahe” A; “Ítem, liga pedem eius dextrum fortiter, et in medio cruris apparebit venam quendam, illam diligenter minue” Ha; “Aliud, liga ei pedem dextrum fortiter, et in medio cruris apparebit vena, quam diligentissime incidet [ms. mades]” HQ; “Aliud, liga ei pedem fortiter dextrum, et in medio cruris apparebit vena, quam diligentissime incidet [ms. mades]” K; “Ad idem, liga eis pedem .s. dextrum, et in medio apparebit vena, quam diligentissime incidet [ms. incidat]” L.

(4/4’) *E sàpies que*: “E sàpies que” N; “Sciendum est procul dubio quod” A; “Et sciendum est quod procul dubio quod” Ha; “Sciendum procul dubio quod” HKQ; “Sciendum est quod” L.

són .II<I>I. venes que són sagnades: “són .IIII. venes que són sagnades” N; “quatuor sunt vene que minuuntur” A; “quatuor vene sunt que minuuntur” Ha; “sunt quatuor vene que inciduntur” HLQ; “quatuor sunt vene que inciduntur” K. | *E sàpies que <en el peu de> l’ocel pre<n>e<nt> són .II<I>I. venes que són sagnades*: “E sàpies que en lo peu de l’aucel prenent són .IIII. venes que són sagnades” N; “Sciendum est procul dubio quod in pede cuiuslibet volucris quatuor sunt vene que minuuntur” A; “Et sciendum est quod procul dubio quod in pede volucris aucupantis quatuor vene sunt que minuuntur” Ha; “Sciendum procul dubio quod in pede volucris sunt quatuor vene que inciduntur” HQ; “Sciendum procul dubio quod in pede volucris quatuor sunt vene que inciduntur” K; “Sciendum est quod in pede avis sunt quatuor vene que inciduntur” L.

(5/5’) *per*: “vena és en” N; “in” AHaL; manca HK; “a” Q.

denant: “denant” N; “anteriori” AHaK; “anteriorum” H; “interiori” LQ. | *la .I^a. per la part denant*: “la .I^a. vena és en la part denant” N; “Una in anteriori parte” AHa; “Una

parte anteriorum” H; “Una parte anteriori” K; “Una in parte interiori” L; “Una a parte interiori” Q.

d’altre: “l’altre” Piccat.

e d’altre daval: “e l’altra deval” N; “secunda interius” A; “alia inferius” HaHLQ; “alia interius” K.

defora: “de fora” Piccat. | *e l’altre defora*: “he altra deforas” N; “tertia exterius” A; “et alia exterius” Ha; “alia exterius” HLQ; “alia extrinsecus” K.

denant, e d’altre daval, e l’altre defora, e: “denant e l’altre daval e l’altre de fora e” Piccat.

la unгла major: “la unгла major” N; “unguem maiorem” A; “ungue” Ha; “maiorem” HLQ; “anteriorem unguem” K. | *e l’altre detràs sobre la unгла major*: “he altra detràs sobre la unгла major” N; “quarta a parte posteriori super unguem maiorem” A; “alia vero posterius super ungue” Ha; “alia posterius super maiorem” HLQ; “alia posterius super anteriorem unguem” K. | *la .I^a. per la part denant, e d’altre daval, e l’altre defora, e l’altre detràs sobre la unгла major*: “la .I^a. vena és en la part denant, e l’altra deval, he altra deforas, he altra detràs sobre la unгла major” N; “Una in anteriori parte, secunda interius, tertia exterius, quarta a parte posteriori super unguem maiorem” A; “Una in anteriori parte, alia inferius, et alia exterius, alia vero posterius super ungue” Ha; “Una parte anteriorum, alia inferius, alia exterius, alia posterius super maiorem” H; “Una parte anteriori, alia interius, alia extrinsecus, alia posterius super anteriorem unguem” K; “Una in parte interiori, alia inferius, alia exterius, alia posterius super maiorem” L; “Una a parte interiori, alia inferius, alia exterius, alia posterius super maiorem” Q.

(6/6’) *deuen*: “deven” Piccat.

Aquestes venes per rahó de tres necessitats deuen éser sagnades: “Aquestes venes per raon de .III. necessitat deuen ésser sagnades” N; “Iste vene pro tribus necessitatibus minuuntur” A; “Ille vene pro tribus necessitatibus minuuntur” Ha; “Iste vene pro .iii. necessitatibus inciduntur” HKQ; “Iste autem pro .iii. infirmitatibus inciduntur” L.

la davant: “l’anterior [ms. laten^a]” N; “anterior” AHKLQ; “prima in anteriori parte” Ha. *febra, segons*: “febra segons” Piccat.

segons que deya: “segon que digem” N; “ut diximus” A; manca Ha; “ut dictum est” HQ; manca K; “ut dictum” L. | *la davant per febra, segons que deya*: “l’anterior [ms. laten^a] per febra, segon<s> que digem” N; “anterior ut diximus pro febribus” A; “prima in anteriori parte pro febribus” Ha; “anterior pro febribus, ut dictum est” HQ; “anterior pro febribus” K; “anterior pro febribus, ut dictum” L. | *Aquestes venes per rahó de tres necessitats deuen éser sagnades, la davant per febra, segons que deya*: “Aquestes venes per raon de .III. necessitat deuen ésser sagnades, l’anterior [ms. laten^a] per febra, segon<s> que digem” N; “Iste vene pro tribus necessitatibus minuuntur, anterior ut diximus pro febribus” A; “Ille vene pro tribus necessitatibus minuuntur, prima in anteriori parte pro febribus” Ha; “Iste vene pro .iii. necessitatibus inciduntur, anterior pro febribus, ut dictum est” HQ; “Iste vene pro .iii. necessitatibus inciduntur, anterior pro febribus” K; “Iste autem pro .iii. infirmitatibus inciduntur, anterior pro febribus, ut dictum” L.

(7/7’) *febra*: Segueix “so és assaber, que” N. | *E axí pots saber que si l’ocel ha febra*: “E enaxí potz saber si él aurà febra, so és assaber” N; “Signa febricitantis hec sunt” A; “Ita tamen scire potes si volucris febricitat” Ha; “Hec sunt signa” HKQ; “Quarum februm hec sunt signa” L.

les ales li pengen, lo cap té bax: “que les ales li penjen, lo cap ten bax” N; “pluma tremit, ale pendent, oculos claudit, quandoque dormit, caput eius inflatur et est

devulsum” A; “ale pendenti, capud dimissum habet” Ha; “Caput dimissum [ms. demussum] habet, ale pendent [ms. pendenti]” HQ; “Caput dimissum habet, ale pendent” K; “Capit dimissum habet, ale pendent” L. | *E axí pots saber que si l’ocel ha febra, les ales li pengen, lo cap té bax*: “E enaxí potz saber si él aurà febra, so és assaber, que les ales li penjen, lo cap ten bax” N; “Signa febricitantis hec sunt, pluma tremit, ale pendent, oculos claudit, quandoque dormit, caput eius inflatur et est devulsum” A; “Ita tamen scire potes si volucris febricitat: ale pendenti, capud dimissum habet” Ha; “Hec sunt signa. Caput dimissum [ms. demussum] habet, ale pendent [ms. pendenti]” H; “Hec sunt signa. Caput dimissum habet, ale pendent” K; “Quarum februm hec sunt signa. Capit dimissum habet, ale pendent” L; “Hec sunt signa. Caput dimissum [ms. demussum] habet, ale pendent [ms. pendenti]” Q.

(8/8) *gita la carn*: “gita” N; “cibus vomit” A; “reserit” Ha; “resilet” HQ; manca K; “resilit” L.

carn, e: “carn e” Piccat.

ira: “enug” N; “fastidio” AHaHLQ; manca K.

menyar: “menjar” Piccat. | *la carn con hom li dóna a menyar*: “lo menjar” N; “cibum” AHaHQL; manca K. | *e per ira pren la carn con hom li dóna a menyar*: “e per enug pren lo menjar” N; “cibum cum fastidio sumit [‘cibum cum fastidio sumit’, ms. est fastidio vaciunt]” A; “cibum cum fastidio sumit” Ha; “cibum in fastidio sumit” HL; manca K; “cibus in fastidio sumit” Q.

tremola: “trèmola” Piccat.

e a vegades tremola e demostra semblant de fret: “e a vegades tremola he demostra semblant de fret” N; “quandoque etiam tremit et similitudinem frigoris ostendit” AHaK; “quandoque etiam tremit et similitudinem febricitantis ostendit” H; “quandoque etiam tremit” L; “quandoque tremit et similitudinem frigoris ostendit” Q. | *sovén gita la carn, e per ira pren la carn con hom li dóna a menyar e glotament <i mala(ment)> met-la-se’n, e a vegades tremola e demostra semblant de fret*: “sovén gita, e per enug pren lo menjar, e a vegades pren glotament e mal lo met dins, e a vegades tremola he demostra semblant de fret” N; “sepe cibus vomit, cibum cum fastidio sumit [‘cibum cum fastidio sumit’, ms. est fastidio vaciunt], quandoque avidissime sumit et male inducit, quandoque etiam tremit et similitudinem frigoris ostendit” A; “sepe reserit, cibum cum fastidio sumit, quandoque avidissime sumit et male inducit, quandoque etiam tremit et similitudinem frigoris ostendit” Ha; “sepe resilet, cibum in fastidio sumit, quandoque vero avidissime sumit, sed male inducit, quandoque etiam tremit et similitudinem febricitantis ostendit” H; “quandoque etiam tremit et similitudinem frigoris ostendit” K; “sepe resilit, cibum in fastidio sumit, sed male inducit, quandoque etiam tremit” L; “sepe resilet, cibus in fastidio sumit, quandoque vero avidissime sumit, sed male inducit, quandoque tremit et similitudinem frigoris ostendit” Q.

(9/9) *totes aquestes febres*: “altres febres totes” N; “hac infirmitate” A; “hiis autem febris” Ha; “omnibus hiis febris” HQ; “omnibus febris hiis” K; “omnibus” L.

febres és: “febres, és” Piccat.

és aytal medicina: “és aytall medicina” N; “talis habetur medicina” A; “talis est habenda materia” Ha; manca HKLQ. | *Per rahó de totes aquestes febres és aytal medicina*: “Per raon de altres febres totes és aytall medicina” N; “Pro hac infirmitate talis habetur medicina” A; “Pro hiis autem febris talis est habenda materia” Ha; “Pro omnibus hiis febris” HQ; “Pro omnibus febris hiis” K; “Pro omnibus” L.

artemísia: “artemèsia” Piccat. | *da-li such d’artemísia*: “dóna-li suc d’artemèsia” N; succus arthimesie detur” A; manca Ha; “succum arthimesie da, et sanabitur” HQ;

“succum arthimesie da ei, et sanabitur” KL. Versió curta segueix 17(10) i *Dels auzels cassadors*, vv. 3253-57, manca NZ⁵. | *Per rahó de totes aquestes febres és aytal medicina: da-li such d’artemisia*: “Per raon de altres febres totes és aytall medicina: dóna-li suc d’artemèsia” N; “Pro hac infirmitate talis habetur medicina: succus arthimesie detur” A; “Pro hiis autem febribus talis est habenda materia” Ha; “Pro omnibus hiis febribus, succum arthimesie da, et sanabitur” HQ; “Pro omnibus febribus hiis, succum arthimesie da ei, et sanabitur” K; “Pro omnibus, succum arthimesie da ei, et sanabitur” L. Versió curta segueix 17(10) “Inferior vena pro cordis pulsu tangitur [ms. tagunt], exterior vena pro gutta et pro tribus necessitatibus, id est pro tribus speciebus febris que fiunt in ave, sicut in homine” H; “Inferior vena pro cordis pulsu tangitur, exterior vena pro gutta et in tribus necessitatibus, id est pro tribus speciebus febris que fiunt in ave, sicut in homine” K; “Interior vena pro cordis pulsu tangitur, exterior vena pro gutta et pro tribus necessitatibus, id est pro tribus speciebus febris que sunt in ave, sicut in homine” L; “Inferior vena pro pulsu cordis tangitur [ms. tagunt], exterior vena pro gutta et pro tribus necessitatibus, id est pro tribus speciebus febris que fiunt in ave, sicut in homine” Q; “Per mei de la camba d’avan / a una veneta plus gran / que las outras venas non so / qu’adoncas paron deviro / per mal de febre. Trenca sill, / c’aisi gueris d’aquel perill. / Desotz el pe un’altra n’a / que per batige-s trencara, / e dereires sobre-l talo / n’a un’altra, que·ill fia gran pro / cant hom per gota sanc l’en trai” *Dels auzels cassadors*, vv. 3247-57.

<18.>

(2/2’) *Ítem, si s’esdevendrà que la pena de l’ocell sia trencada*: “Si esdeven que la pena dell au sia trencada” N; “Si contingit pennam volucris frangi” A; “Si contingerit pennas volucris frangi” Ha; “Si penna frangatur” HKLQ.

n’isque: “de la pena que l’aucel per si poc a poc la git” N; “iusque” Piccat. | *e volràs que alò qui aquí és romàs, n’isque*: “e vollràs que assò qui aquí és romàs de la pena, que l’aucel per si, poc a poc, la git” N; “et volueris quod ibi remanserit emittere” A; “ille penne que remanserint retineri voluerint” Ha; “et truncum vis eicere” HQ; “et truncum vis eicere” K; “et t()licum vis eicere” L. | *Ítem, si s’esdevendrà que la pena de l’ocell sia trencada e volràs que alò qui aquí és romàs, n’isque*: “Si esdeven que la pena dell au sia trencada e vollràs que assò qui aquí és romàs de la pena, que l’aucel per si, poc a poc, la git” N; “Si contingit pennam volucris frangi et volueris quod ibi remanserit emittere” A; “Si contingerit pennas volucris frangi ille penne que remanserint retineri voluerint” Ha; “Si penna frangatur et truncum vis eicere” HQ; “Si penna frangatur et truncum vis eicere” K; “Si penna frangatur et t()licum vis eicere” L.

(3) *prin sanch d’una poca bèstia que <és> apelada gril*: “prin sang de .I^a. poca bèstia que és dita gruil” N; “accipe sanguinem cuiusdam parvi animalis quod dicitur grivilem” A; “accipe sanguinem cuiusdam parvi animalis que dicitur grunile (?)” Ha; manca sotscapítol HKLQ.

exirà’n: “exiran” Piccat. | *e unta la ploma e exirà’n*: manca N i AHa; manca sotscapítol HKLQ.

(4/3’) *exirà’n. E*: “exiran, e” Piccat.

era atrobada: “potz aver” N. | *E si per aventura aquesta bèstia no era atrobada*: “e si no la potz aver” N; “Si vero hunc non inveneris” A; “Vel si hoc haberi non potes” Ha; manca HKLQ.

prin sanch de rata que és dita garó: “prin sang de rata qui és dit guarrís” N; “accipe sanguinem muris qui dicitur garii” A; “accipe sanguinem generati (?)” Ha; “sanguine muris” HKLQ.

<el lloc de>: “lo loc de” N; “locum” AHaHKLQ.

axí com damunt és dit de altre sanch: manca N i AHaHKLQ.

<e> exir-n'à: “exir'n a” Piccat.

e unta <el lloc de> la pena axí com damunt és dit de altre sanch, <e> exir-n'à axí mateix aprés: “e onta lo loc de la pena e exirà depux” N; “et unge locum penne et inde exhibit” A; “et unge locum penne et sic exhibit” Ha; “locum perunge” HKQ; “locum inunge” L. | *E si per aventura aquesta bèstia no era atrobada, prin sanch de rata que és dita garó e unta <el lloc de> la pena axí com damunt és dit de altre sanch, <e> exir-n'à axí mateix aprés*: “e si no la potz aver, prin sang de rata qui és dit guarrís, e onta lo loc de la pena e exirà depux” N; “Si vero hunc non inveneris, accipe sanguinem muris qui dicitur garii, et unge locum penne et inde exhibit” A; “Vel si hoc haberi non potes, accipe sanguinem generati (?), et unge locum penne et sic exhibit” Ha; “sanguine muris locum perunge” HKQ; “sanguine muris locum inunge” L.

(5/4') *Aprés*: “après. E” ms; “Aprés, e” Piccat; “Aprés” N; “Postea” AHa; “Et” HKLQ. *isque*: “isca” N; “generetur” A; “exeat” Ha; “exire” HQ; “excite” K; “eicere” L. | *si vols que nova ploma isque*: “si vols que nova ploma isca” N; “si volueris quod nova penna generetur” A; “si voluerit quod nova penna exeat” Ha; “si novam pennam [ms. per penna] vis exire” H; “si novam pennam vis excite” K; “si novam pennam vis eicere” L; “si novam pennam vis exire” Q.

prin mel e cou-la en .I. vexel bel: “prin mell e cou-la en .I. bell vexell” N; “accipe mel et coque in mundo vase” AHa; “mel in vase mundo coque” HLQ; “mel in mundo vase coque” K.

escumada: “escumat” N; “spumatum” A; “bene spumatum” Ha; “bene despumatum” HKLQ.

quant serà escumada e cuita: “e con serà cuyt e escumat” N; “et cum spumatum fuerit et coctum” A; “et cum fuerit coctum et bene spumatum” Ha; “coctum et bene despumatum” HQ; “et bene despumatum” K; “et coctum et bene despumatum” L. | *Aprés, si vols que nova ploma isque, prin mel e cou-la en .I. vexel bel; quant serà escumada e cuita*: “Aprés, si vols que nova ploma isca, prin mell e cou-la en .I. bell vexell, e con serà cuyt e escumat” N; “Postea si volueris quod nova penna generetur, accipe mel et coque in mundo vase et cum spumatum fuerit et coctum” A; “Postea si voluerit quod nova penna exeat, accipe mel et coque in mundo vase et cum fuerit coctum et bene spumatum” Ha; “Et si novam pennam [ms. per penna] vis exire, mel in vase mundo coque, coctum et bene despumatum” H; “Et si novam pennam vis excite, mel in mundo vase coque et bene despumatum” K; “Et si novam pennam vis eicere, mel in vase mundo coque, et coctum et bene despumatum” L; “Et si novam pennam vis exire, mel in vase mundo coque, coctum et bene despumatum” Q.

(6/5') *ben prima*: “subtil cuvinent al forat” N.

en lo forat: “aquí” N.

sia feta una vergula ben prima e met-la en lo forat e lexa-n'i .I. tros que s'i [si Piccat] *estiga*: “fe .I.<^a>. vergeleta subtil cuvinent al forat e posa-la aquí” N; “fac inde virgulam sicut conveniat, foramini superpone” A; “fac cum acu foramen subtile et in loco unde penna debet exire, et ibi pone de melle” Ha; “in modum virgule foramini inmitte” HKQ; “in modum virgule fortiter foramini inmitte” L.

e: Segueix “pux” N.

e exirà pena nova: “e pux exirà nova pena” N; “et regenerabitur illa penna” A; “et sic penne exhibunt” Ha; “et penna exhibit” HKLQ. | *sia feta una vergula ben prima e met-la en lo forat e lexa-n’i .I. tros que s’i estiga, e exirà pena nova*: “fe .I<^a>. vergeleta subtil cuvinent al forat e posa-la aquí, e pux exirà nova pena” N; “fac inde virgulam sicut conveniat, foramini superpone et regenerabitur illa penna” A; “fac cum acu foramen subtile et in loco unde penna debet exire, et ibi pone de melle et sic penne exhibunt” Ha; “in modum virgule foramini inmitte et penna exhibit” HQ; “in modum virgule foramini inmitte et penna exhibit” K (aquí acaba ms. K); “in modum virgule fortiter foramini inmitte et penna exhibit” L.

<19.>

(2/2’) <L>*a cura dels ocels deu éser aytal*: “La cura dell sperver deu ésser aytal” N; “De cura accipitris talis debet esse” A; “De custodia accipitris talis esse debet” Ha; manca HL; “Item, cura ancipitris debet esse talis” Q.

se: “si” Piccat.

aver: Segueix “sens affayn” N; “sine inpedimento” AHa; manca HLQ. | *si aquels vols aver*: “si aquell vols aver sens affayn” N; “Si eos sine inpedimento vis habere” A; “ut si eos sine inpedimento vis habere” Ha; manca HLQ. | Segueix “so és, dolzament” N; “e dulciter” A; “e dulcius” Ha; “benigne” HQ; “et benigne” L.

él, faén-li: “el faen-li” Piccat.

tu deus éser bé ab él, faén-li plaers: “lo deus manejar e anar vés él” N. | *faén-li plaers*: manca N i AHaHLQ. | *en pau e amigable[14r^a]ment, tu deus éser bé ab él, faén-li plaers*: “e·n pau, so és, dolzament e amigablement lo deus manejar e anar vés él” N; “tunc pacifice e dulciter et amicabiliter te habeas circa eos” A; “pacificem e dulcius ac amicabilius te habeas erga ipsos” Ha; “Ancipitres pacifice, benigne et amicabiliter tractes” HQ; “Ancipitres pacifice, et benigne tractes et amicabiliter” L. | *si aquels vols aver en pau e amigable[14r^a]ment, tu deus éser bé ab él, faén-li plaers*: “si aquell vols aver sens affayn e·n pau, so és, dolzament e amigablement lo deus manejar e anar vés él” N; “Si eos sine inpedimento vis habere, tunc pacifice e dulciter et amicabiliter te habeas circa eos” A; “Si eos sine inpedimento vis habere, pacificem e dulcius ac amicabilius te habeas erga ipsos” Ha; “Ancipitres pacifice, benigne et amicabiliter tractes” H; “Ancipitres pacifice, et benigne tractes et amicabiliter” L; “Ancipitres pacifice, benigne et amicabiliter tractes” Q. | <L>*a cura dels ocels deu éser aytal, si aquels vols aver en pau e amigable[14r^a]ment, tu deus éser bé ab él, faén-li plaers*: “La cura dell sperver deu ésser aytal, si aquell vols aver sens affayn, en pau, so és, dolzament e amigablement lo deus manejar e anar vés él” N; “De cura accipitris talis debet esse. Si eos sine inpedimento vis habere, tunc pacifice e dulciter et amicabiliter te habeas circa eos” A; “De custodia accipitris talis esse debet ut. Si eos sine inpedimento vis habere, pacificem e dulcius ac amicabilius te habeas erga ipsos” Ha; “Ancipitres pacifice, benigne et amicabiliter tractes” H; “Ancipitres pacifice, et benigne tractes et amicabiliter” L; “Item, cura ancipitris debet esse talis. Ancipitres pacifice, benigne et amicabiliter tractes” Q.

(3/3’) *e nuyl*: “e·nuyl” Piccat.

e nuyl temps: “e nuyl temps” N; “et numquam” AHa; manca HLQ.

liures: “livres” Piccat.

no liures aquel: “no·l lex acostar” N; “eos comendes” A; “dabis eos ad portandum” Ha; “non commandes” HLQ.

hom embriach: “hom embriac” N; “homini ebrioso” A; “Ebrioso” HLQ.

bevedor: “bevedor” N; “nimium potanti” A; manca HaHLQ.

feló: “felon” N; “iracundo” AHaHLQ.

avent: “avént” Piccat.

no liures aquel a hom embriach o bevedor o feló o avent moltes morts e-l nas: “no-l lex acostar a hom embriac ne bevedor ni felon o avén pòlipus” N; “homini ebrioso et nimium potanti et iracundo aut habenti polipum aut fetidum hanelitum eos comendes” A; “homini ebrioso vel iracundo dabis eos ad portandum” Ha; “Ebrioso, iracundo vel male odoranti non commandes. Ex anelitu enim hominis corrumpintur” HQ; “Ebrioso, iracundo male odoranti non commandes. Ex anelitu enim hominis corrumpintur” L. | *e nuyl temps no liures aquel a hom embriach o bevedor o feló o avent moltes morts e-l nas*: “e nuyl temps no-l lex acostar a hom embriac ne bevedor ni felon o avén pòlipus” N; “et numquam homini ebrioso et nimium potanti et iracundo aut habenti polipum aut fetidum hanelitum eos comendes” A; “et numquam homini ebrioso vel iracundo dabis eos ad portandum” Ha; “Ebrioso, iracundo vel male odoranti non commandes. Ex anelitu enim hominis corrumpintur” HQ; “Ebrioso, iracundo male odoranti non commandes. Ex anelitu enim hominis corrumpintur” L.

<20.> <Contra el pantaix>: “Contra pulsum” A, segueix 20(2/2’) “Pro pulsu, limatura calibi eos ieiunos frequenter uti facias” A; “Pro pulça reprimenda cerio hoc est calibe limato frequenter uti facias” Ha; “Ad eorundem pulsus, calide limace ieiuni frequenter utantur” HQ; capítol manca L.

(3) Ítem: Segueix “altra” N.

Ítem, a alò matex: “Ítem, altra a assò matex” N; “Item ad idem” A; “Item aliud ad idem” Ha; manca sotscapítol HQ; capítol manca L.

sia presa e sia: manca N; “sit” A; manca Ha; manca sotscapítol HQ; capítol manca L.

al mes: “en temps” N; “in” A; “de mense” Ha; manca sotscapítol HQ; capítol manca L.

rahiu: “rahin” Piccat.

mantega sia presa, e sia feyta al mes de mayg, ab rahiü de rave cuyt: “mantegua feyta en temps de maig ab rayl de rave cuyta” N; “butiro quod in maio factum sit cum radice raphani cocti” A; “butiro facto de mense maii cum radice raphani cocti” Ha; manca sotscapítol HQ; capítol manca L.

Ítem, a alò matex, mantega sia presa, e sia feyta al mes de mayg, ab rahiü de rave cuyt, e: “Item a alò matex: mantega sia presa e sia feyta al mes de mayg ab rahin de rave cuyt e” Piccat.

o: manca a Piccat.

e da-ho a aquel a menjar en dejú o ab rave que és dit rahiü: “dóna-la a meyngar en dejun o vin ab rave” N; “ieiunos eos uti facias, vel raphano quod dicitur radix” A; “ieiunos facias uti” Ha; manca sotscapítol HQ; capítol manca L. | *Ítem, a alò matex, mantega sia presa e sia feyta al mes de mayg ab rahiü de rave cuyt, e da-ho a aquel a menjar en dejú o ab rave que és dit rahiü*: “Ítem, altra a assò matex, mantegua feyta en temps de maig ab rayl de rave cuyta dóna-la a meyngar en dejun o vin ab rave” N; “Item ad idem, butiro quod in maio factum sit cum radice raphani cocti ieiunos eos uti facias, vel raphano quod dicitur radix” A; “Item aliud ad idem, butiro facto de mense maii cum radice raphani cocti ieiunos facias uti” Ha; manca sotscapítol HQ; capítol manca L.

(4/3’) *Ítem, a açò matex*: “Ítem, a ssò matex” N; “Item” A; “Item ad idem” Ha; “Ad idem” HQ; capítol manca L.

matex, <orpiment>, *que*: “matex que” Piccat.

altre manera: “altres maneres” Piccat.

<orpiment>, *que en altre manera és apelat arsènic*: “orpiment, que en altra manera és apelat arssènic” N; “auripigmentum rubeum” A; “auripigmentum” Ha; “arseipum [arsenicum (?)] id est auripigmentum” HQ; capítol manca L.

e picada: manca N i AHaHLQ.

és: Segueix “a” Piccat, absent a Z⁵.

saber, en: “saber en” Piccat.

píl·lules: “píl·lules [ms. pólvores]” N; “pillulas” AHa; “pillulis” HQ; capítol manca L. | *en offes, so és saber, en píl·lules*: “en offes [ms. osses], ço és, en píl·lules [ms. pólvores]” N; “in offas et in pillulas” A; “offam .I. pillulas” Ha; “in pillulis” HQ; capítol manca L. | *ab lana minut tayllada e picada en offes, so és saber, en píl·lules*: “ab lana minut tayllada en offes [ms. osses], ço és, en píl·lules [ms. pólvores]” N; “cum lana minutim incisa in offas et in pillulas” A; “cum lana minutim incisa offam .I. pillulas” Ha; “cum lana minutim incisa in pillulis” HQ; capítol manca L.

aquel: “ell” N.

plomades: “flamades” N. | *da-les-li a vespra quant daràs a aquel les sues plomades*: “e dóna-les-li al vespre can daràs a ell les sues flamades” N; “dabis ei sero, quando suas dabis ei plumatas” A; “dabis sero, quando dabis ei plumatas suas” Ha; “sero dabis cum pulmentis [llegiu plumatis]” HQ; capítol manca L.

con: “com” Piccat.

cové: Segueix “a” N.

plomades: “flamades” N.

e axí con se cové les altres plomades pendre: “axí con s’i covén a les altres flamades pendre” N; “vel non oportet alias accipere plumatas” A; “oportet eas alias plumatas accipere” Ha; manca HQ; capítol manca L. | *Ítem, a a-çò matex, <orpiment>, que en altre manera és apelat arsènic, ab lana minut tayllada e picada en offes, so és saber, en píl·lules, e da-les-li a vespra quant daràs a aquel les sues plomades, e axí con se cové les altres plomades pendre*: “Ítem, a-ssò matex, orpiment, que en altra manera és apelat arssènic, ab lana minut tayllada en offes [ms. osses], ço és, en píl·lules [ms. pólvores], e dóna-les-li al vespre can daràs a ell les sues flamades, axí con s’i covén a les altres flamades pendre” N; “Ítem, auripigmentum rubeum cum lana minutim incisa in offas et in pillulas dabis ei sero, quando suas dabis ei plumatas, vel non oportet alias accipere plumatas” A; “Ítem ad idem, auripigmentum cum lana minutim incisa offam .I. pillulas dabis sero, quando dabis ei plumatas suas, oportet eas alias plumatas accipere” Ha; “Ad idem arseipum [arsenicum (?)] id est auripigmentum cum lana minutim incisa in pillulis sero dabis cum pulmentis [llegir plumatis]” HQ; capítol manca L.

(5/4’) *a-ssò*: “assò” Piccat.

Ítem, a-ssò matex: “Ítem” AHa; “Ad idem” HQ; manca capítol L.

Ítem, a-ssò matex, en: “Ítem assò matex en” Piccat.

somera: “somara” Piccat.

muyllada: “muylla” N; “intinges” A; “intinge[res]” Ha; “intinge” HQ; manca capítol L. | *en leyt de somera muyllada la carn e da-la-li a menjar*: “en leyt de somera muylla la carn e dóna-li a menjar” N; “in lacte asinino carnem eius intinges et ei comedere dabis” A; “lacte asine carnem intinge[res] et da sibi comedere” Ha; “lacte asinino carnes intinge et da” HQ; manca capítol L.

no ho: “no-ho” Piccat.

e si no ho vol menjar, fe pendra <a> l’ocel d’aquella leyt e met-l’en en la boca: “e si no·n vol menjar, prin d’equella leyt e mit-li’n en la boca” N; “et si comedere noluerit,

apprehendere ipsum fac, et de ipso lacte ei in ore mittas” A; “et si comedere noluerit, apprehende ipsum, et de ipso lacte et in ore mittas” Ha; “Quod si comedere noluerit, lac in os eius mittes” HQ; manca capítol L. | *Ítem, a-ssò matex, en leyt de somera muyllada la carn e da-la-li a menjar; e si no ho vol menjar, fe pendra <a> l’ocel d’aquela leyt e met-l’en en la boca:* “Ítem, a-ssò matex, en leyt de somera muylla la carn e dóna-li a menjar; e si no·n vol menyar, prin d’equella leyt e mit-li’n en la boca” N; “Ítem, in lacte asinino carnem eius intinges et ei comedere dabis, et si comedere noluerit, apprehendere ipsum fac, et de ipso lacte ei in ore mittas” A; “Ítem, lacte asine carnem intinge[res] et da sibi comedere, et si comedere noluerit, apprehende ipsum, et de ipso lacte et in ore mittas” Ha; “Ad idem, lacte asinino carnes intinge et da. Quod si comedere noluerit, lac in os eius mittes” HQ; manca capítol L.

(6/4’) *furgelos:* “frugellos” N; “fugellas” A; “sugellos” HaHQ; manca capítol L. Vegeu 21(5/4’). | *E assò matex profita a les furgelos:* “Assò matex profita als frugellos” N; “Hoc etiam ad fugellas prodest” A; “demum ad sugellos prodest” Ha; “Idem ad sugellos prodest” HQ; manca capítol L. **Podria tenir relació amb 6(12/12’)?** “Nota quod nisus a laycis sperwer verius dicitur; fragellus vulgariter esurillus nominatur. Alietus vero secundum vulgum mochetus nominatur” A, sotscapítol que manca Ha; “Nisus sepmus, frogellus esmerillum, alerus aruschetus appellantur a laicis” H; “Nisus sepius, frogellus esmerillum, [alietus/aletus o omès?] aruschetus atantur a laicis” K; “Nisus sepe, flogellus esmerius, [alietus/aletus o omès?] arustheus appellatur” L; “Nisus sepius, frogellus esmerillum, [alietus/aletus o omès?] aruschetus appellantur a laicis” Q. Consignat com a nota a A (manca Ha) i desplaçat com a rúbrica a N.

(7/5’) *Ítem, a assò matex:* “Ítem, a-ssò matex” N; “Item” AHa; “Aliud” HQ; manca capítol L.

ruda, e: “ruda e” Piccat.

pica-ho: “pica-lo-o” Piccat; “mol-ho en .I. mortar” N; “tere in mortario” AHa; “teras” HQ; manca capítol L. | *prin orpiment e ruda, e pica-ho:* “pren orpiment e ruda, e mol-ho en .I. mortar e dóna-li’n sovén a menjar” N; “accipe auripigmentum et rutam et tere in mortario” A; “accipe auripigmentum rutam et tere in mortario” Ha; “Auripigmentum et rutam teras” HQ; manca capítol L. | Segueix “et mitte in corcello cuiuslibet avis” A; “et mitte in corcello cuiuscumque avis” Ha; “et cum corello avis alito pulverem” HQ; manca capítol L; manca NZ⁵, on possible salt d’igual a igual al llatí traduït “et”, llavors potser caldria afegir als dos catalans <posa-ho a corcello de qualsevol au>.

da-li’n: “da-li” Piccat.

ab lart fresch molt: <amb llard fresc molt> N; “cum lardo frequenter” A; “frequenter cum lardo” Ha; “et hoc cum lardo et frequentissime” HQ; manca capítol L.

e da-li’n a menjar ab lart fresch molt sovén: “e dóna-li’n <amb llard fresc molt> sovén a menjar” N; “et mitte in corcello cuiuslibet avis, et dabis ei comedere cum lardo frequenter” A; “et mitte in corcello cuiuscumque avis, et da ei manducare frequenter cum lardo” Ha; “et cum corello avis alito pulverem da, et hoc cum lardo et frequentissime” HQ; manca capítol L. | *Ítem, a assò matex, prin orpiment e ruda, e pica-ho e da-li’n a menjar ab lart fresch molt sovén:* “Ítem, a-ssò matex, pren orpiment e ruda, e mol-ho en .I. mortar e dóna-li’n <amb llard fresc molt> sovén a menjar” N; “Item, accipe auripigmentum et rutam et tere in mortario, et mitte in corcello cuiuslibet avis, et dabis ei comedere cum lardo frequenter” A; “Item, accipe auripigmentum rutam et tere in mortario, et mitte in corcello cuiuscumque avis, et da ei manducare frequenter cum lardo” Ha; “Aliud: Auripigmentum et rutam teras, et cum corello avis alito pulverem da, et hoc cum lardo et frequentissime” HQ; manca capítol L.

<21.>

(2/2') *entresí*: Segueix “dóna-li” N. | *Ítem, si aurà pudriment entresí*: “Si aurà pudriment entresí” N; “Si saniem intra se habuerit” A; “Si infra se sanie ei habuerit” Ha; “Si infra se saniem [ms. semen] habuerit” H; manca capítol L; “Si infra se saniem habuerit” Q.

és: “es” Piccat.

arsènich, qui és apelat en altre manera orpiment: “arsènic” N; “arsenicum” A; “arsenicon quod vulgariter dicitur auripigmentum” Ha; “auripigmentum” HQ; manca capítol L.

trit: “cut en” N.

ben trit, <dóna-n'hi> .I. maytí: “ben cut en .I. matin” N; “bene tritum dabis ei in uno mane” A; “bene tritum da mane uno” Ha; “in vino dabis ei mane” H; manca capítol L; “in vino dabis ei in mane” Q.

aytant com ne poràs pendre ab los .II. dits: “aytant con porà pendre” N; “quantum acipere poterit” AHa; “quantum accipere potest datur” HQ; manca capítol L. | *Ítem, si aurà pudriment entresí, arsènich, qui és apelat en altre manera orpiment, ben trit, <dóna-n'hi> .I. maytí*: “Ítem, si aurà pudriment, entresí arsènich qui es apelat en altre manera orpiment, ben trit .i. maytí” Piccat. | *Ítem, si aurà pudriment entresí, arsènich, qui és apelat en altre manera orpiment, ben trit, <dóna-n'hi> .I. maytí aytant com ne poràs pendre ab los .II. dits*: “Si aurà pudriment entresí, dóna-li arsènic ben cut en .I. matin aytant con porà pendre” N; “Si saniem intra se habuerit, arsenicum bene tritum dabis ei in uno mane quantum acipere poterit” A; “Si infra se sanie ei habuerit, arsenicon quod vulgariter dicitur auripigmentum bene tritum da mane uno quantum acipere poterit” Ha; “Si infra se saniem [ms. semen] habuerit, auripigmentum in vino dabis ei mane, quantum accipere potest datur” H; manca capítol L; “Si infra se saniem habuerit, auripigmentum in vino dabis ei in mane, quantum accipere potest datur” Q.

(3A/3') *ab los .II. dits e da-li'n a menjar ab carn de pol*: manca N i AHQ; manca sotscapítol Ha; manca capítol L.

pol, e: “pol. E” Piccat.

e après met<-ne> e-l cor del poll <o> altra au: “e après met-ne en lo cor dell pol <o> altra au [ms. analitus]” N; “et postea mitte in cor pulli vel alterius avis” A; manca sotscapítol Ha; “et in corde pulli avis cuiuslibet pones” HQ; manca capítol L.

él: “el” Piccat.

altre: “al ters” Piccat; “.I.” N; “secundo” A; manca sotscapítol Ha; “Alio” HQ; manca capítol L.

e dóna a él d'asò altre maytí: “e dóna a él d'assò .I. matin” N; “hoc ei dabis secundo mane” A; manca sotscapítol Ha; “Alio mane” HQ; manca capítol L. | *e da-li'n a menjar ab carn de pol, e après met<-ne> e-l cor del poll <o> altra au e dóna a él d'asò altre maytí*: “e après met-ne en lo cor dell pol <o> altra au [ms. analitus] e dóna a él d'assò .I. matin” N; “et postea mitte in cor pulli vel alterius avis, hoc ei dabis secundo mane” A; manca sotscapítol Ha; “et in corde pulli avis cuiuslibet pones. Alio mane” HQ; manca capítol L.

(4/3') *puy*s: “ensems” N; “in simul” AHa; manca HQ; manca capítol L.

*puy*s *cuyl erba que és dita barbena e ruda e puy*s *picha-o en .I. mortar*: “pux cuyl herba que és dita barbena e ruda he ensems picats en .I. mortar” N; “et postea colliges herbam

quam dicunt verbenam et rutam, in simul tere in mortario” A; “et postea colliges herbam que dicitur berbena et rutam, in simul in mortario tere” Ha; “pulverem verbene et rute” H; manca capítol L; “pulverem verbene et rute” Q.

morter, e: mortar e” Piccat.

e après: manca N; “et” AHa; “cum” HQ.

met: Segueix “-ho en” N.

o: manca Piccat.

de la: “met-ho en” N.

e après met e-l cor <del poll> o de la mantega veyla: “met-ho en lo cor del pol ho met-ho en mantegua veylla” N; “et in corcello pulli mitte, aut cum butiro veteri” A; “et in cultello pulli mitte, aut cum butiro veteri” Ha; “cum corde pulli vel butiro veteri” H; manca capítol L; “cum corde pullis vel butiro veteri” Q.

e: Segueix “en” N.

él: “el” Piccat.

use: “us” Piccat. | *e lo such de les erbes dóna a él que y use:* “e en lo suc de les herbes dóna ha ell que ús” N; “et iuncto succo illarum herbarum dabis” A; “et intincto succo herbarum illarum untatur eis” Ha; “vel succo predictarum herbarum corde tuto dabis” H; manca capítol L; “vel succo predicto cum herbarum [nota: cancel·lat] corde tincto dabis” Q. | *puy's cuyl erba que és dita [14r^b] barbena e ruda e puy's picha-o en .I. mortar, e après met e-l cor <del poll> o de la mantega veyla e lo such de les erbes dóna a él que y use:* “pux cuyl herba que és dita barbena e ruda he ensem picats en .I. mortar, met-ho en lo cor del pol ho met-ho en mantegua veylla e en lo suc de les herbes dóna ha ell que <ho> ús” N; “et postea colliges herbam quam dicunt verbenam et rutam, in simul tere in mortario, et in corcello pulli mitte, aut cum butiro veteri et iuncto succo illarum herbarum dabis” A; “et postea colliges herbam que dicitur berbena et rutam, in simul in mortario tere, et in cultello pulli mitte, aut cum butiro veteri et intincto succo herbarum illarum untatur eis” Ha; “pulverem verbene et rute cum corde pulli vel butiro veteri, vel succo predictarum herbarum corde tuto dabis” H; manca capítol L; “pulverem verbene et rute cum corde pullis vel butiro veteri, vel succo predicto cum herbarum [nota: cancel·lat] corde tincto dabis” Q.

(5/4') *use. E:* “us; a” Piccat.

entrò: “entro” Piccat.

E<n> lo ters maytí cou-ho molt entrò sia ajustat: “En lo terzer matín cou-ho molt tro sia ajustat” N; “In tertio mane coquas mel quousque coaguletur” A; “In tertio mane quoque mel tantum quousque coaguletur” Ha; “Tertio mane mel usque coaguletur coquatur” H; manca capítol L; “Tertio mane mel usque coaguletur coquatur” Q.

puy's: “depux” N; “sic postea” A; manca Ha; “hoc” HQ; manca capítol L.

comple'n: manca N; “inple” A; “inples” Ha; “imple” HQ; manca capítol L.

e puy's comple'n .III. closques e da-l'en: “e depux .III. tortels donant a él” N; “et sic postea inple tres corcellas et da ei” A; “et inples tres cortellos et da ei” Ha; “et hoc corcellos tres imple et da ei” H; manca capítol L; “et hoc corcellos tres imple” Q. | *E<n> lo ters maytí cou-ho molt entrò sia ajustat, e puy's complen .III. closques e da-l'en:* “En lo terzer matín cou-<ho> molt tro sia ajustat, e depux .III. tortels donant a él” N; “In tertio mane coquas mel quousque coaguletur, et sic postea inple tres corcellas et da ei” A; “In tertio mane quoque mel tantum quousque coaguletur, et inples tres cortellos et da ei” Ha; “Tertio mane mel usque coaguletur coquatur, et hoc corcellos tres imple et da ei” H; manca capítol L; “Tertio mane mel usque coaguletur coquatur, et hoc corcellos tres imple” Q.

(6) *a·ssò*: “assò” Piccat.

secut-lo fort: “secut-lo fort” N; “fortiter excutias” A; manca Ha; manca sotscapítol HQ; capítol manca L. | *Ítem, a·ssò matex, fe-lo pendre en les tuas mans e secut-lo fort*: “Ítem, a·ssò matex, fe-lo pendre en les tuas mans he secut-lo fort” N; “Ítem ad idem, inter manus tuas ipsum apprehendi facias et fortiter excutias” A; “Ítem ad idem, in manus tuas apprehendere facias et” Ha; manca sotscapítol HQ; capítol manca L.

fort, e: “fort. E” Piccat.

tant: “axí” N.

n'isqua: “iusqua” Piccat.

e axí fe aquel declinar tant que sanch n'isqua per la boca e per les nars: “e axí fe aquell declinar axí que sang isque per la boca e per les nars” N; “et sic ipsum declinare facias ut sanguis aut per os aut per nares exeat” A; manca Ha; manca sotscapítol HQ; capítol manca L. | *Ítem, a·ssò matex, fe-lo pendre en les tuas mans e secut-lo fort, e axí fe aquel declinar tant que sanch n'isqua per la boca e per les nars*: “Ítem, a·ssò matex, fe-lo pendre en les tuas mans he secut-lo fort, e axí fe aquell declinar axí que sang isque per la boca e per les nars” N; “Ítem ad idem, inter manus tuas ipsum apprehendi facias et fortiter excutias, et sic ipsum declinare facias ut sanguis aut per os aut per nares exeat” A; “Ítem ad idem, in manus tuas apprehendere facias et” Ha; manca Ha; manca sotscapítol HQ; capítol manca L.

(7) *posat*: “mes” N.

pertxa: “partxa” Piccat. | *E après, quant l'auràs posat en la pertxa*: “Pux, quant l'auràs mes en la perxa” N; “et postea ipsum in pertica reponas” A; manca Ha; manca sotscapítol HQ; capítol manca L.

estèn: “esten” Piccat.

en: “ab” N.

après, quant l'auràs posat en la pertxa, buliràs: “après quant l'auràs posat en la partxa buliràs” Piccat.

buliràs pregunta e estèn aquela en les mans: “buylliràs pegua he estendràs-la ab les mans” N; “et picem bullitam diligenter inter manus extende” A; “et eum in manus diligenter extende” Ha; manca sotscapítol HQ; capítol manca L.

e puy ab mantega o mesclaràs, e quant serà mesclat en .I. cors: “pux la mesclaràs ab mantegua e, cant serà mesclat en .I. cors [ms. corn]” N; “et sic postea incorporatum cum butiro” A; “et sic eum butiro commiscere, postquam in uno corpore mixtum fuerit” Ha; manca sotscapítol HQ; capítol manca L.

cors, tu l'en m<e>tràs .III. gotes en la boca axí: “hora tu l'en m(e)tràs .iii. grans en la boca, axí” Piccat.

tèbeu: “tèbeu” N; “optimas” A; “tepidas” Ha; manca sotscapítol HQ; capítol manca L. | *tu l'en m<e>tràs .III. gotes en la boca axí que sia tèbeu*: “tèbeu li'n fasses metra en la boca” N; “tres guttas optimas in ore mitti facias” A; “tres guttas tepidas in os mitte” Ha; manca sotscapítol HQ; capítol manca L. | *E après, quant l'auràs posat en la pertxa, buliràs pregunta e estèn aquela en les mans, e puy ab mantega o mesclaràs, e quant serà mesclat en .I. cors, tu l'en m<e>tràs .III. gotes en la boca axí que sia tèbeu*: “Pux, quant l'auràs mes en la perxa, buylliràs pegua he estendràs-la ab les mans, pux la mesclaràs ab mantegua e, cant serà mesclat en .I. cors [ms. corn], tèbeu li'n fasses metra <.III. gotes> en la boca” N; “et postea ipsum in pertica reponas et picem bullitam diligenter inter manus extende, et sic postea incorporatum cum butiro tres guttas optimas in ore mitti facias” A; “et eum in manus diligenter extende et sic eum butiro commiscere, postquam in uno corpore mixtum fuerit, tres guttas tepidas in os mitte” Ha; manca sotscapítol HQ; capítol manca L.

(8/5') *Ítem, a*: “Item a” Piccat.

ab carn: “en sopes” N; “pillulas” A; “in offas” Ha; “in offis” H; manca capítol L; “escis” Q. Donada la consistència en aquesta divergència entre les dues traduccions catalanes i les diferents versions llatines a 21(8/5'), 30(5), 32(2/2'), 44(3/3') i 45(2/2'), no esmento “sopes” N ni “carn” Z⁵ a “offes”. | *Ítem, a açò matex, pica àloe e dóna-li'n ab carn*: “Ítem, a·ssò, pica àloe e dóna-li'n en sopes” N; “Item, pillulas de aloë ei dari facias” A; “Item, teras aloë et in offas ei da” Ha; “Ad idem, aloem citrinum in offis da” H; manca capítol L; “Ad idem, aloem citrinum escis da” Q.

(9/6') *que és dita oreylina*: manca N i AHaHQ; manca capítol L. | *aytanbé li dóna erba consolda, que és dita oreylina*: “aytambé li dóna herba consolda” N; “Ad idem valet herba consolda” A; “Similiter da ei herba consolidam” Ha; “Similiter herbam consolidam” H; manca capítol L; “Similiter herbam cum vino [manca consolidam?]” Q. *carn; aytanbé li dóna erba consolda, que és dita oreylina; e depuys deu menjar colom viu en esta manera: tu*: “carn, aytanbé li dóna erba consolda que és dita oreylina, e depuys de'n d'un menjar colom viu. En esta manera tu” Piccat.

plomar l'as: “plomar-l'às” Piccat.

taylar l'as: “taylar-l'às” Piccat.

pits, axí: “pits axí” Piccat.

n'isque, e aquí: “iusqua a que” Piccat. | *en esta manera: tu pendràs lo colom e plomar l'as als pits, e puys auràs .I. ganivet e taylar l'as al pits, axí que sanch n'isque, e aquí*: manca N i AHaHQ; manca capítol L.

sanch, e quant serà mesclat, da-li'n: “sanch; e quant serà mesclat da-li'n” Piccat.

e depuys deu menjar colom viu en esta manera: tu pendràs lo colom e plomar l'as als pits, e puys auràs .I. ganivet e taylar l'as al pits, axí que sanch n'isque, e aquí gita holi d'olives e mescla'l ab la sanch, e quant serà mesclat, da-li'n a menjar a l'ocel: “he pux dóna-li a menjar colom viu, sobre lo qual colom gita oli mesclat ab sang del colom” N; “postea columbo vivo quem comesturus est oleum infundas, et cum sanguine eius mixtus sit, et postea comedat” A; “postea columbo vivo cum comedere debet oleum infundas, et sanguinem eius mixtum sit, et comedat” Ha; “Aliud, columbo vivo oleum superfunde et sanguini commisceatur prius detur” H; manca capítol L; “Aliud, columbo vivo oleum superfunde et sanguini eius commisceatur prius detur” Q. | *aytanbé li dóna erba consolda, que és dita oreylina; e depuys deu menjar colom viu en esta manera: tu pendràs lo colom e plomar l'as als pits, e puys auràs .I. ganivet e taylar l'as al pits, axí que sanch n'isque, e aquí gita holi d'olives e mescla'l ab la sanch, e quant serà mesclat, da-li'n a menjar a l'ocel*: “aytambé li dóna herba consolda; he pux dóna-li a menjar colom viu, sobre lo qual colom gita oli mesclat ab sang del colom” N; “Ad idem valet herba consolda, postea columbo vivo quem comesturus est oleum infundas, et cum sanguine eius mixtus sit, et postea comedat” A; “Similiter da ei herba consolidam, postea columbo vivo cum comedere debet oleum infundas, et sanguinem eius mixtum sit, et comedat” Ha; “Similiter herbam consolidam. Aliud, columbo vivo oleum superfunde et sanguini commisceatur prius detur” H; manca capítol L; “Similiter herbam cum vino consolidam [manca consolidam?]. Aliud, columbo vivo oleum superfunde et sanguini eius onmiscetur prius detur” Q.

(10) *a·ssò matex*: “assò matex” Piccat; “a·ssò matex” N; “ad idem” Ha; manca A; manca sotscapítol HQ; manca capítol L.

cuyll: “cuyll” N; “colligere fac” A; “colige” Ha; manca sotscapítol HQ; manca capítol L.

cresta de gal: “crista galli” N; “galli cristam” A; “cristam galli” Ha; manca sotscapítol HQ; manca capítol L.

e mel e oli e, en .I. vexel: “he mel he oli e, en .I. vexell” N; “melque in vino ceteri et oleum comune” A; “mel et vino veteri et oleum” Ha; manca sotscapítol HQ; manca capítol L.

e, en .I. vexel, mescla-ho axí com és desús dit, del: “e en .i. vexel mescla-ho, axí com desús diga del” Piccat.

cresta del gal: “cresta del gall” N; “galli criste” A; “crista galli” Ha; manca sotscapítol HQ; manca capítol L. | Segueix “mescla el brou” N; “hiis succum” A; manca Z⁵ i Ha; manca sotscapítol HQ; manca capítol L. |

mescla-ho axí com és desús dit, del coriandre e de la cresta del gal: “mescla-ho axí com és dit desús, dell coriandre e de la cresta del gall mescla el brou” N; “et hiis succum coriandri et galli criste conmisce” A; “conmisce, et sicut dici de crista galli et coriandro ita comisce” Ha; manca sotscapítol HQ; manca capítol L. | *Ítem, a·ssò matex, cuyl coriandre e pren cresta de gal e album <d’ou> e mel e oli e, en .I. vexel, mescla-ho axí com és desús dit, del coriandre e de la cresta del gal*: “Ítem, a·ssò matex, cuyl coriandre e crista galli e album d’ou he mel he oli e, en .I. vexell, mescla-ho axí com és dit desús, dell coriandre e de la cresta del gall mescla el brou” N; “Ítem coriandrum colligere fac, et galli cristam et albumen ovi, melque in vino ceteri et oleum comune et hiis succum coriandri et galli criste conmisce” A; “Ítem ad idem, colige coriandrum et cristam galli et albumine ovi, mel et vino veteri et oleum conmisce, et sicut dici de crista galli et coriandro ita comisce” Ha; manca sotscapítol HQ; manca capítol L.

(11) *viva*: “viva” N i Ha; manca A; manca sotscapítol HQ; manca capítol L.

posa-ho: “posa·ls-ho” Piccat; “possa-ho [ms. passa ho]” N; “poni facies” A; “ponere facias” Ha; manca sotscapítol HQ; manca capítol L.

viva, posa-ho: “viva posa·ls-ho” Piccat.

davant l’ocel: “devant él” N; “ipsas aves” A; “apud ipsos” Ha; manca sotscapítol HQ; manca capítol L. | *e assò en aygua viva, posa-ho davant l’ocel*: “e assò en aygua viva, possa-ho devant él” N; “et ipsas aves in aqua poni facies” A; “et ipsos in aqua viva apud ipsos ponere facias” Ha; manca sotscapítol HQ; manca capítol L.

entrò: “entro” Piccat.

e menuch-ne entrò que sia sadol, e serà guarit: “e menuc tro sia sadol e serà garit” N; “et ad satietatem comedant de ave, et sanabuntur. Et hoc frequenter facere curaveris” A; “et ad saturitatem comedat, et sanabitur” Ha; manca sotscapítol HQ; manca capítol L. | *e assò en aygua viva, posa-ho davant l’ocel e menuch-ne entrò que sia sadol, e serà guarit*: “e assò en aygua viva, possa-ho [ms. passa ho] devant él e menuc tro sia sadol e serà garit” N; “et ipsas aves in aqua poni facies, et ad satietatem comedant de ave, et sanabuntur. Et hoc frequenter facere curaveris” A; “et ipsos in aqua viva apud ipsos ponere facias, et ad saturitatem comedat, et sanabitur” Ha; manca sotscapítol HQ; manca capítol L.

<22.>

(2/2’) *avia fasti*: “aurà ostech” N.

Ítem, si avia fasti, cuyl ortiga greca en la luna minva e fe d’aquela pólvora: “Ítem, si aurà ostech, cuyl ortigua grega en la luna mimva he fe d’equèn pólvora” N; “Si fastidium habuerit, collige urticam grecam in decrescente luna, et fac inde pulverem” A; “Si fastidium habuerit, collige urticam grecam luna decrescente, et fac inde pulverem”

Ha; “Si fastidium habuerit, urtica greca luna decrescente fac pulverem” H; “Si fastidium habuerit, de yrtica sicca luna decrescente fac pulverem” L; “Si fastidium habuerit, urtica greca luna decrescente fiat pulvis” Q.

(3/2') *e pren un pahó e prop lo cuyr del pits del pahó, so és saber*: “rompe'n lo cuir dell paó e” Z⁵; “vel rumpe corium de pectore pavonis [ms. pavoris], et” A; “et rumpe corium in pectore, et” Ha; manca HLQ.

saber, sobre: “saber sobre” Piccat.

sobre la ploma e dejús, gita d'aquela pólvora: “esparge-la desús e dins” Z⁵; “sparge supra de intus” AHa; manca HLQ.

<i que en mengi mesclat amb sang>: “he menuc d'equell sanc mesclat” Z⁵; “et sic de illo sanguine conmixto manducet” A; “et sanguine mixto manducet” Ha; “quam cum carne manducet” HQ; “quem cum carne manducet” L.

(4A/3') *pólvora, e*: “pólvora e” Piccat.

a-çò: “açò” Piccat.

da-li a menjar: “da-li a menjar” N; “ei dari fac ad comedendum” A; manca HaL; “da” H; “manda” Q.

Ítem, a-çò matex, da-li a menjar sorics viva: “Ítem, a-ssò, da-li a menjar sorics viva” N; “Vel soricem unam ei dari fac ad comedendum” A; manca HaL; “Aliud: soricem vivum da” H; “Aliud: soricem vivam manda” Q.

(4') *aytambén*: manca N; manca sotscapítol AHa; “adhuc” HL; manca Q.

aytambén, e: “aytanben e” Piccat.

e no aje encara los uyls uberts: “qui encara no veja” N; manca sotscapítol AHa; “vivum da ad manducandum” H; “vivum da ei ad manducandum” L; “qui non videt unum da ad comedere” Q. | *e quadel aytambén, e no aje encara los uyls uberts*: “e cadell qui encara no veja” N; manca sotscapítol AHa; “Ad id, catellum adhuc vivum da ad manducandum” H; “Vel catellum adhuc vivum da ei ad manducandum” L; “Ad id, catellum qui non videt unum da ad comedere” Q.

(5) *Ítem, a-ssò*: “Ítem assò” Piccat; “Ítem, a-ssò matex” N; “Vel” A; “Ítem ad idem” Ha; manca sotscapítol HLQ.

erba: “herba” N; “herbam” A; manca Ha; manca sotscapítol HLQ.

fe'n: “fé'n” Piccat.

Ítem, a-ssò, cuyl erba que és dita fistola en la luna minva e fe'n pólvora: “Ítem, a-ssò matex, cuy herba que és dita fistola en la luna mimva e fe'n pólvora” N; “Vel colliges herbam que dicitur fistula in decrescente luna et teres ut pulverem facias” A; “Ítem ad idem, collige que dicitur fistula decurrente luna et facias inde pulverem” Ha; manca sotscapítol HLQ.

(6) *.I.*: “.I.” N; manca AHa; manca sotscapítol HLQ.

l'ocel: manca N; “eo” A; manca Ha; manca sotscapítol HLQ.

sobre-l: “sobre 'l” Piccat.

colom: manca N; “columbi” A; “ipsum” Ha; manca sotscapítol HLQ.

d'aquela pólvora gita sobre la sanch: “escampa-la [ms. escampara] <sobre la> sang” N; “sanguinem predictum pulverem superasperge” A; “sanguinem spargam” Ha; manca sotscapítol HLQ. | *he prin .I. colom viu, e quant l'ocel comensarà de menjar sobre-l colom, d'aquela pólvora gita sobre la sanch*: “e prin .I. colom viu <e>, [.CXI. v^a] quan comensarà a menjar, escampa-la [ms. escampara] <sobre la> sang” N; “et accipe

columbum vivum, et quando eo incipiet comedere super columbi sanguinem predictum pulverem superasperge” A; “et accipe columbum vivum, et quando incipiet comedere super ipsum sanguinem spargam” Ha; manca sotscapítol HLQ.

(7) *e*: “e c” Z⁵; “et” Piccat.

e assò li da a matí <i serà guarit>: “axí·n menuc de matín e serà garit” N; “Hoc quoque mane fieri debet et sanabitur” A; “et illud in mane facere debes et sanabitur” Ha; manca sotscapítol HLQ.

<23.>

(2/2') *donzel*: “donzel” N; “absinthium” AHa; “absinthium [ms. absurthium]” H; “absincium” L; “abs()” Q; “l'ecxens” *Dels auzels cassadors*, v. 3489.

mig tramulo, e: “mitta-mi-lo e” Piccat.

gita-l'en: “spargex-ne” N.

l'ocel: “aquell” N.

e al cors de l'ocel sovén: “e lo cors sovén d'aquell” N; “et totum corpus eius” A; “sepe” HaL; “sepe et totum corpus” HQ.

siure: “suire” Piccat.

e feu siure al sol: “tenén-lo al sol” N; manca A; “et fac ipsum sedere ad solem” Ha; “et ad solem ponas” HLQ. | Segueix “fe assò sovén” N; manca AHaHLQ. | *Ítem, si aurà poyls, cou donzel <e> corn en mig tramulo e d'aquela aygua gita-l'en sobre les plomes e al cors de l'ocel sovén e feu siure al sol*: “Ítem, sy aurà poyls, cou donzel e scorxa <mitjana> de trèmol, e d'aquela aygua spargex-ne sobre les plomes e lo cors sovén d'aquell tenén-lo al sol, fe assò sovén” N; “Si pediculos habet, coque absinthium et corticem medianum de tremulo, et ex ipsa aqua infunde plumas et totum corpus eius” A; “Si pediculos habuerit, coque absinthium et cortice de medio de cremulo ex ipsa aquam funde plumas sepe et fac ipsum sedere ad solem” Ha; “Contra pediculos, absinthium [ms. absurthium] et medianum corticem tremuli coque, et ex decoctione infunde plumas sepe et totum corpus, et ad solem ponas” H; “Item absincium et medianum corticem tremuli coque, et ex decoctione infunde plumas sepe, et ad solem ponas” L; “Contra pediculos, abs() medianum corticem tremuli coque, et ex decoctione infunde plumas sepe et totum corpus, et ad solem ponas” Q.

(3) *sol, e*: “sol e” Piccat.

a l'ocel: “d'aquell” N; “ipsus” A; “eius” Ha; manca sotscapítol HLQ.

morran: “morràn” Piccat.

los poyls: “los poyls” N; “pediculi” A; manca Ha; manca sotscapítol HLQ.

E açò fe per alscuns dies: “Assò fe per alscuns dies” N; “si hoc feceris per dies aliquos” A; “et hoc facies per aliquot dies” Ha; manca sotscapítol HLQ. | *e puyts fe <untament de salment i unta>-ho e mescla-o <amb oli i posa-ho en .I. recipient petit i posa-ho així> en la boca a l'ocel e morran los poyls. E açò fe per alscuns dies*: “pux fe l'untament de salment e onta-lo e mescla-lo ab oli e mit-ho en .I. vexell poc e met-lo axí en la boca d'aquell e morran los poyls. Assò fe per alscuns dies” N; “et deinde fac lomentum de salimento, et misce cum oleo et mitte cocleari parvo, et sic versabis in ore ipsus, et morientur pediculi si hoc feceris per dies aliquos” A; “et deinde fac lomentum id est cerotum de salimento, et misce cum oleo et pone eum in canulo parvo, et sic versabis in ore eius, et morientur et hoc facies per aliquot dies” Ha; manca sotscapítol HLQ.

(4/3') *a·çò*: “açò” Piccat.

fortment: “molt” N; manca A; manca sotscapítol Ha; “fortiter” HLQ.

.I^a. caldera: “aygua” N; “lixiva” A; manca sotscapítol Ha; manca HLQ.

ab l'ayga: manca N.

.I^a. caldera, e puy, ab l'ayga dels lupins: “aygua, pux dell lupís” N; “lixiva, et sic postea” A; manca sotscapítol Ha; “et” HLQ.

e: Segueix “dementre que serà calent” N; “dum calidi fuerint” A; manca sotscapítol Ha; manca HLQ.

embolca'l: “embolca·l” Piccat.

e puy ab l'ayga dels lupins lava tot aquell ocel e embolca'l en lana pentinada, e aquí jagua gran estona: “pux dell lupís lava tot aquell e, dementre que serà calent, bolca aquell en lana pentinada e axí jagua” N; “et sic postea lavare facias et dum calidi fuerint lana carpinata eum involve et fac diu iacere” A; manca sotscapítol Ha; “et lava frequenter” HLQ. | *Ítem, a·çò matex, cou lupins fortment en .I^a. caldera, e puy ab l'ayga dels lupins lava tot aquell ocel e embolca'l en lana pentinada, e aquí jagua gran estona*: “Ítem, a·ssò matex, cou lupís molt en aygua, pux dell lupís lava tot aquell e, dementre que serà calent, bolca aquell en lana pentinada e axí jagua” N; “Vel lupinos decoqui facias in lixiva, et sic postea lavare facias et dum calidi fuerint lana carpinata eum involve et fac diu iacere” A; manca sotscapítol Ha; “Ad idem, lupinos coque fortiter et lava frequenter” HLQ.

(5/4') *Ítem, a assò matex*: “Ítem, a·ssò” N; “Vel” A; “Ítem ad idem” Ha; “Ad idem” HLQ.

.I^a.: “i.” Piccat.

escorxar: Segueix “viva” N. | *prin .I^a. lebra viva e fe-la escorxar*: “prin .I^a. lebra viva e fe-la escorxar viva” N; “leporem vivum accipias, et dum calidus fuerit ipsum excoriare facias” A; “accipe leporem vivum, et dum calidus fuerit ipsum decorticare facias” Ha; manca HLQ.

envolcha: “envolcha” Piccat.

l'ocel: “aquell” N; manca A; “ipsum” Ha; manca HLQ.

aquí: manca N i AHaHLQ. | *e en la pel calent embolcha l'ocel e jagua aquí*: “e en la pell calent bolca aquell e jaga” N; “et calide involucs contra solem et sic diem iaceat” A; “et versus solem ipsum involve et iaceat et sanabitur” Ha; “pelle calida leporis et sanguine asperso involvatur et aliquantulum moretur” HQ; “pelle calida leporis ex sanguine aspersa involvatur et aliquantulum moretur” L. | *Ítem, a assò matex, prin .I^a. lebra viva e fe-la escorxar, e en la pel calent embolcha l'ocel e jagua aquí*: “Ítem, a·ssò, prin .I^a. lebra viva e fe-la escorxar viva, e en la pell calent bolca aquell e jaga” N; “Vel leporem vivum accipias, et dum calidus fuerit ipsum excoriare facias et calide involucs contra solem et sic diem iaceat” A; “Ítem ad idem, accipe leporem vivum, et dum calidus fuerit ipsum decorticare facias et versus solem ipsum involve et iaceat et sanabitur” Ha; “Ad idem, pelle calida leporis et sanguine asperso involvatur et aliquantulum moretur” HQ; “Ad idem, pelle calida leporis ex sanguine aspersa involvatur et aliquantulum moretur” L.

<24.>

(2/2') *trenca*: “trenca” N; “confringe [ms. confriget]” A; “confringe” Ha; “tere” HLQ.

<pàmpols ... gita: “panpinum e suc de móra agresta e d'assò banya” N; “palpinum et succum elege et ius de mora campesti. Hoc succos per illa loca supersparge” A;

“confringe pamprum et ius de mora campesti. Et hec omnia sparge” Ha; “pompinos et moras campestres tere, et succo pennas unge” H; “panpinos et moras campestres tere, et succo pennas intinge” L; “pampinos et moras campestres tere, et succo pennas unge” Q. *sobre*: “lo loc de” N.

aquestes coses totes, gita sovén sobre les tinyes que roen les penes: “e d’assò banya sovén lo loc de les tynes que roen les penes” N; “Hoc succos per illa loca supersparge frequenter ubi tinee pennas corrodunt” A; “Et hec omnia sparge frequenter per loca ubi tinee pennas manducant” Ha; “et succo pennas unge” H; “et succo pennas intinge” L; “et succo pennas unge” Q. | *trenca aquestes coses totes, gita sovén sobre les tinyes que roen les penes*: “trenca panpinum e suc de móra agresta e d’assò banya sovén lo loc de les tynes que roen les penes” N; “confringe [ms. confriget] palpinum et succum elege et ius de mora campesti. Hoc succos per illa loca supersparge frequenter ubi tinee pennas corrodunt” A; “confringe pamprum et ius de mora campesti. Et hec omnia sparge frequenter per loca ubi tinee pennas manducant” Ha; “pompinos et moras campestres tere, et succo pennas unge” H; “panpinos et moras campestres tere, et succo pennas intinge” L; “pampinos et moras campestres tere, et succo pennas unge” Q. | *Ítem, si aurà tinyes, trenca aquestes coses totes, gita sovén sobre les tinyes que roen les penes*: “Si aurà tynes, trenca panpinum e suc de móra agresta e d’assò banya sovén lo loc de les tynes que roen les penes” N; “Si tineas habuerit, confringe [ms. confriget] palpinum et succum elege et ius de mora campesti. Hoc succos per illa loca supersparge frequenter ubi tinee pennas corrodunt” A; “Si tineas habuerit, confringe pamprum et ius de mora campesti. Et hec omnia sparge frequenter per loca ubi tinee pennas manducant” Ha; “Si tineas habuerit, pompinos et moras campestres tere, et succo pennas unge” H; “Si tineas habuerint, panpinos et moras campestres tere, et succo pennas intinge” L; “Si tineas habuerit, pampinos et moras campestres tere, et succo pennas unge” Q.

<25.>

(2/2') *aurà*: “aurá” Piccat.

mel escampa: “mel, escampa” Piccat.

prin lingua d'esperver e mel e stafisaga e cura'l: “pren lingua avis e mell e estafisàgria e cura'l” N; “accipe linguam accipitris, et deinde accipe mel et staphisagriam et cura eum” A; “accipe linguam accipitris, et mel et staphisagriam et Piccat... cum ea” Ha; “accipe linguam ancipitris, id est herbam que ita appellatur, et mel et staphisagriam” HQ; “accipe linguam ancipitris herbam et mel et staphisagriam” L.

such: “suc” Piccat.

e ab ... ab: “mesclan ab aquell suc de” N.

e ab aquela o ab lo such mesclat ab mel: “mesclan ab aquell suc de mell” N; “aut cum succo eius melle addito” A; “cum ea, aut cum succo eius melle mixto” Ha; “et cum eis calidis non trita et conmixta” HQ; “tere conmiscet et calida” L.

escampa la lengua e: “e sparge'n <la llengua>” N.

desobre la pipitola: “desobre la pitola” Z⁵; “sobr'ela pita-la” Piccat. La primera forma, *pipicula*, s'acosta a la versió llatina curta, i la segona, *pipitola* [ms. pitola], a la versió llatina llarga; s'ha optat per mantenir la primera forma com a principal amb l'objectiu de respectar al màxim la grafia del manuscrit. | *escampa la lengua e desobre la pipitola*: “e sparge'n <la llengua> sobre la pi<pitola>” N; “et inunge desuper linguam ubi pituita fuerit” A; “et mitte desuper l. eius ubi pipita fuerit” Ha; “super linguam pones” HQ; “super linguam pone” L; “met sus o de viro / aqui on la pepida fo” *Dels auzels cassadors*, vv. 2061-62. | *e ab aquela o ab lo such mesclat ab mel escampa la lengua e*

desobre la pipitola: “mescla ab aquell suc de mell e sparge’n <la llengua> sobre la pi<pitola>” N; “aut cum succo eius melle addito, et inunge desuper linguam ubi pituita fuerit” A; “cum ea, aut cum succo eius melle mixto, et mitte desuper l. eius ubi pipita fuerit” Ha; “et cum eis calidis non trita et conmixta super linguam pones” HQ; “tere conmiscce et calida super linguam pone” L. | *Ítem, si aurà pipicula, prin lenga d’esperver e mel e stafisaga e cura’l, e ab aquela o ab lo such mesclat ab mel escampa la lengua e desobre la pipitola*: “Ítem, si aurà <pipicula, pren> lengua avis e mell e estafisàgria e cura’l mesclan ab aquell suc de mell e sparge’n <la llengua> sobre la pi<pitola>” N; “Si pituitam habuerit, accipe linguam accipitris, et deinde accipe mel et staphisagriam et cura eum, aut cum succo eius melle addito, et inunge desuper linguam ubi pituita fuerit” A; “Si piticulam habuerit, accipe linguam accipitris, et mel et staphisagriam et Piccat... cum ea, aut cum succo eius melle mixto, et mitte desuper l. eius ubi pipita fuerit” Ha; “Si pipiculam habuerit, accipe linguam ancipitris, id est herbam que ita appellatur, et mel et staphisagriam, et cum eis calidis non trita et conmixta super linguam pones” HQ; “Si pipicula habuerit, accipe linguam ancipitris herbam et mel et staphisagriam, tere conmiscce et calida super linguam pone” L.

(3/3’) *Mas si*: “Mas, si” Piccat.

mantega: Segueix “vel lardum vetus” HLQ, corresponent al sotscapítol següent Z⁵N i AHa. | *Mas si no proffite, lexa assò e da-li a menjar sovén mantega*: “Mas si no profita, lexa assò he dóna-li a menjar sovén mantega” N; “Sed si hec non proderint, dabis sepe butirum ad comedendum” A; “Si vero non profuerit, dabis ei butirum manducare sepe” Ha; “Si non [ms. vero] profiunt, da ei butirum sepe vel lardum vetus” H; “Si non [ms. vero] profuerit, da ei de butiro sepe vel lardum vetus” L; “Si non profuerit, da ei butirum sepe vel lardum vetus” Q.

(4/3’) *mantega; e si*: “mantega, e, si” Piccat.

no: Segueix “la” N.

menjar: manca N; manca AHaHLQ.

met-l’en en la bocha de l’ocel: “pose’n en la boca d’ell” N; “inpones ei in ore” A; “inpone ei in ore” Ha; “in ori inpones” HQ; “ori inpone” L.

de ... del: “d’ell e donar-li as” N.

de porch: manca N i AHaHLQ. | *e <dóna-li> del lart veyl de porch*: “e donar-li as lart veyl” N; “dabis lardum vetustissimum” A; “et da ei lardum vetustum” Ha; manca HLQ, on apareix a sotscapítol anterior. | *e si no volrà menjar, met-l’en en la bocha de l’ocel e <dóna-li> del lart veyl de porch*: “e si no la volrà, pose’n en la boca d’ell e donar-li as lart veyl” N; “et si comedere noluerit, inpones ei in ore et dabis lardum vetustissimum” A; “et si noluerit, inpone ei in ore et da ei lardum vetustum” Ha; “et si noluerit, in ori inpones” HQ; “si noluerit, ori inpone” L.

(4/4’) *Ítem, a·ssò, fe*: “Ítem assò fê” Piccat.

e pica-la: “picada” N; “et pulveris” A; “teras” Ha; “pulverem” HLQ. | *Ítem, a·ssò, fe secar la col e pica-la*: “Ítem, a assò, fe desecar la col picada” N; “et caulem dessicari facias, et pulveris” A; “item ad idem, caulem desiccatam teras” Ha; “Ad idem pulverem caulis desiccati” HLQ.

mell e oli: “oli e mell” N; “melle” A; “oleo vel melle” Ha; “oleo” HLQ.

oli e: “oli: e” Piccat.

e mescla-y mell e oli e dóna-li’n en offas, so és saber, pil·lules: “e mescla-hy oli e mell, dóna-li’n en pí·lules [ms. pólvres]” N; “fac pullulas cum melle et dabis ei” A; “et mitte cum oleo vel melle, et da sibi in offas” Ha; “cum oleo mixtam in offis dabis” H;

“cum oleo mixtam in escis dabis” L; “cum oleo mixtam in os dabis” Q. | *Ítem, a-ssò, fe secar la col e pica-la e mescla-y mell e oli e dóna-li'n en offas, so és saber, pil·lules*: “ossas, so és saber píl·lules” Piccat; “Ítem, a assò, fe desecar la col picada e mescla-hy oli e mell, dóna-li'n en píl·lules [ms. pólvères]” N; “et caulem dessicari facias, et pulveris fac pullulas cum melle et dabis ei” A; “item ad idem, caulem desiccata teras et mitte cum oleo vel melle, et da sibi in offas” Ha; “Ad idem pulverem caulis desiccati cum oleo mixtam in offis dabis” H; “Ad idem pulverem caulis desiccati cum oleo mixtam in escis dabis” L; “Ad idem pulverem caulis desiccati cum oleo mixtam in os dabis” Q.

<26.>

(2/2') *ventura l'ocel per*: manca N i AHaLQ.

perdrà la vista: “serà ensegueyt” N; “excecatus fuerit” A; “obcecatus fuerit” Ha; “fiat cecus [ms. secus]” H; “fiat cecus” LQ. | *Si per ventura l'ocel per veylea perdrà la vista*: “Si per veylea serà ensegueyt” N; “Si ex senectute excecatus fuerit” A; “Si pro senectute obcecatus fuerit” Ha; “Si pro senectute fiat cecus [ms. secus]” H; “Si pro senectute fiat cecus” LQ.

lo: “les” Piccat.

neffa: “neffra” Piccat. | *damunt la neffa*: “sobre lo nas [ms. vas], on lo cors s'i ajusta” N; “supra suas nares ubi vertex coniungitur” A; “super nare ubi vertex coniungitur” Ha; “super nares ubi eis vertex coniungitur” HQ; “super nares ubi est vertex coniungitur” L.

cou: “o en” Z⁵ i Piccat; “cou” N; “cauteriza” A; “ferrotolo” Ha; “coque” HQ; “coquatur” L. | *lo nars, damunt la neffa, cou*: “les nars damunt la neffa o en” Piccat.

ab: Segueix “.I.” N.

prin aquel e sobre lo nars, damunt la neffa, cou aquel ab ferra covinent: “prin aquell e sobre lo nas [ms. vas], on lo cors s'i ajusta, cou aquell ab .I. ferre” N; “accipe ipsum et supra suas nares ubi vertex coniungitur cauteriza habili ipsum ferriculo” A; “accipe eum et super nare ubi vertex coniungitur aliquo alibi ferrotolo” Ha; “super nares ubi eis vertex coniungitur cum auro coque” HQ; “super nares ubi est vertex coniungitur cum auro coquatur” L. | *cou aquel ab ferra covinent*: “cou aquell ab .I. ferre” N; “cauteriza habili ipsum ferriculo” A; “aliquo alibi ferrotolo” Ha; “cum auro coque” HQ; “cum auro coquatur” L. | *Si per ventura l'ocel per veylea perdrà la vista, prin aquel e sobre lo nars, damunt la neffa, cou aquel ab ferra covinent*: “Si per veylea serà ensegueyt, prin aquell e sobre lo nas [ms. vas], on lo cors s'i ajusta, cou aquell ab .I. ferre” N; “Si ex senectute excecatus fuerit, accipe ipsum et supra suas nares ubi vertex coniungitur cauteriza habili ipsum ferriculo” A; “Si pro senectute obcecatus fuerit, accipe eum et super nare ubi vertex coniungitur aliquo alibi ferrotolo” Ha; “Si pro senectute fiat cecus [ms. secus], super nares ubi eis vertex coniungitur cum auro coque” H; “Si pro senectute fiat cecus, super nares ubi est vertex coniungitur cum auro coquatur” L; “Si pro senectute fiat cecus, super nares ubi eius vertex coniungitur cum auro coque” Q.

<27.>

(2/2') *closes*: “closes” N; “clausas et obturas” A; “clausas” Ha; “claudantur” HQ; “claudentur” L.

bufa: “pufao” Z⁵; “pufa-o” Piccat; “bufa” N; “insufla [ms. infulsa]” A; “suffla” Ha; “inice” HLQ.

prin pebra e <estafisàgria>, pica-o e bufa les pols en les nars: “prin pebre e staphisagra, pica-ho e bufa la pols en les nars” N; “accipe piper et staphisagrium et tere, et eius insufla [ms. infulsa] nares” A; “accipe piper tritum et staphissangrium tere, et suffla in naribus eius” Ha; “pulverem piperis et staphisagrie inice” HQ; “pulverem staphisagrie et piperis inice”L. | *Ítem, si aurà les nars closes, prin pebra e <estafisàgria>, pica-o e bufa les pols en les nars:* “Ítem, si aurà les nars closes, prin pebre e staphisagra, pica-ho e bufa la pols en les nars” N; “Si nares clausas et obturas habet, accipe piper et staphisagrium et tere, et eius insufla [ms. infulsa] nares” A; “Si clausas nares habuerit, accipe piper tritum et staphissangrium tere, et suffla in naribus eius” Ha; “Si nares claudantur, pulverem piperis et staphisagrie inice” HQ; “Si nares claudentur, pulverem staphisagrie et piperis inice”L.

(3/3') *nars; e:* “nars e” Piccat. | *e:* “pux” N; “et postea” A; “postea” Ha; “vel” HLQ. *e frega-li lo peladar <amb una mica de pols d'estafisàgria únicament>:* “pux frega lo paladar ab .I. poc de pols de sola stafisàgria” N; “et postea de modico pulvere solius staphisagrie fricabis palatum ipsi” A; “postea de modico pulvere foliorum staphisagrie fricabis palatum eius” Ha; “vel cum solo pulvere staphisagrie palatum frica” HLQ.

<28.>

(2/2') *prin moriech:* “pren morjech” Piccat. *moriech:* “morjech” Piccat. | *lo moriech:* manca N. *trit e possa<'n> dins lo moriech, e:* “trit: e porsa dins lo morjech e” Piccat. *prin moriech e pebra trit e possa<'n> dins lo moriech, e da-li'n a menjar sovén:* “prin moriac he pebre trit, posa'n dins e dóna-li'n a menjar sovén” N; “cum vespertilionem et pipere tritis utriusque eius os fricabis, et de illis sepe ipsum comedere” A; “accipe vespertilionem et piper tritum intus pone, et da sibi comedere sepe” Ha; “da ei vespertilionem pulvere piperis superasperso [ms. superaspersa] et inposito” H; “da ei vespertilionem pulvere piperis superasperso et inposito” LQ. | *Ítem, si cridarà part manera, prin moriech e pebra trit e possa<'n> dins lo moriech, e da-li'n a menjar sovén:* “Ítem, si cridarà, prin moriac he pebre trit posa'n dins, e dóna-li'n a menjar sovén” N; “Si ultra modum clausus fuerit, cum vespertilionem et pipere tritis utriusque eius os fricabis, et de illis sepe ipsum comedere” A; “Si ultra modum clamosus fuerit, accipe vespertilionem et piper tritum intus pone, et da sibi comedere sepe” Ha; “Si ultra modum clamosus sit, da ei vespertilionem pulvere piperis superasperso [ms. superaspersa] et inposito” H; “Si ultra modum clamosus sit, da ei vespertilionem pulvere piperis superasperso et inposito” LQ. *e no cridarà:* “e no cridarà” N; manca A; “et non erit clamosus” HaHLQ.

<29.>

(2/2') *d'aquel serà aytal:* “d'aquell serà aytall” N; “eius talis erit” A; “talis est” Ha; manca HLQ. *ajes:* “crema” N. *ajes pèl de voltor, crema-la:* “crema pel de voltor” N; “pellem vulturis combure” AHa; “pellem vulturis conbure” HLQ. *fe'n:* “fé'n” Piccat. *fe'n pólvora:* “torna'l en pols” N; “in pulverem redige” AHaHLQ.

-la ab la mel: “-ho ensems” N; “simul” AHa; manca HLQ.

escumada, e ajes pèl de voltor, crema-la e fe'n pólvora, e puys mezcla-la ab la mel e: “escumada e ajes pel de voltor e malva, e fè'n pólvora. E puys pezcla-la amb la mel, e” Piccat.

sovén: Segueix “si trop crida” *Dels auzels cassadors*, vv. 2028. | *e ab .I^a. ploma unta-l'en los uyls sovén:* “e ab .I^a. pena unta-li sovén los huyls” N; “atque semper cum penna oculos inunge” A; manca Ha per salt d'igual a igual *conmisce a misce*; “et inde oculos cum penna sepe [ms. sepere] perunge” H; “et inde oculos cum penna perunge” L; “et inde oculos cum penna sepe perunge” Q. | *e puys mescla-la ab la mel e ab .I^a. ploma unta-l'en los uyls sovén:* “e pux mescla-ho ensems e ab .I^a. pena unta-li sovén los huyls” N; “et deinde simul *conmisce atque semper cum penna oculos inunge*” A; “et simul *conmisce*” Ha, on manca final per salt d'igual a igual *conmisce a misce*; “et *conmisce*, et inde oculos cum penna sepe [ms. sepere] perunge” H; “et *conmisce*, et inde oculos cum penna perunge” L, on capítol desplaçat a la quinta particula; “et *conmisce*, et inde oculos cum penna sepe perunge” Q. | *Ítem, si serà ovat, la cura d'aquel serà aytal, ajes mell cuyta e bé escumada, e ajes pèl de voltor, crema-la e fe'n pólvora, e puys mezcla-la ab la mel e ab .I^a. ploma unta-l'en los uyls sovén:* “Ítem, si serà ovat, la cura d'aquell serà aytall: mel escumada e crema pel de voltor e torna'l en pols, e pux mescla-ho ensems e ab .I^a. pena unta-li sovén los huyls” N; “Si ovatus fuerit, curatio eius talis erit. Mel despuma et pellem vulturis combure et in pulverem redige, et deinde simul *conmisce atque semper cum penna oculos inunge*” A; “Si avatus fuerit, curatio talis est. Despuma mellis et pellem vulturis combure et in pulverem redige, et simul *conmisce*” Ha, on manca final per salt d'igual a igual *conmisce a misce*; “Si ovatus fuerit, mel bene dispumatum et pellem vulturis combure, et in pulverem redige et *conmisce*, et inde oculos cum penna sepe [ms. sepere] perunge” H; “Si ovatus fuerit, mel bene dispumatum et pellem vulturis combure, et in pulverem redige et *conmisce*, et inde oculos cum penna perunge” L, on capítol desplaçat a la quinta particula; “Si ovatus fuerit, mel bene dispumatum et pellem vulturis combure, et in pulverem redige et *conmisce*, et inde oculos cum penna sepe perunge” Q.

(3/3') *a·sò:* “asò” Piccat.

Ítem, a·sò matex: “Ítem, a·ssò matex” N; “Vel” A; manca Ha per salt d'igual a igual *conmisce a misce*; “Ad idem” HLQ.

muyol: “mugols” N; “vitellum” A; manca Ha, per salt d'igual a igual *conmisce a misce*; “mogioli” HQ; “magioli” L.

-li'n a menjar: “-li-ho a menjar” N; “ei ad comedendum” A; “sibi ad comedendum” Ha; manca HLQ.

mescla-o, e dóna-li'n a menjar ab la carn e: “mescla-o; e dóna-li a menjar ab la carn, e” Piccat.

e serà garit: “e serà guarit” N; “et valebit” A; “et sanabitur” HaHQ; manca L. | *Ítem, a·sò matex, prin muyol d'ou e ab oli mescla-o, e dóna-li'n a menjar ab la carn e serà garit:* “Ítem, a·ssò matex, prin mugols d'ous e mescla ab oli, dóna-li-ho a menjar ab carn e serà guarit” N; “Vel accipe vitellum ovi et cum oleo misce, et da ei ad comedendum cum carne et valebit” A; “et da sibi ad comedendum cum carne et sanabitur” Ha, on manca inici per salt d'igual a igual *conmisce a misce*; “Ad idem, ova mogioli accipe et cum oleo *conmisce* et da cum carne, et sanabitur” H; “Ad idem, ova magioli accipe et cum oleo misce et da cum carne” L; “Ad idem, ova mogioli accipe et cum oleo misce et da cum carne, et sanabitur” Q.

(4/3') *Qui:* “que” Piccat; “Si” N; “Qui” AH; “Si” Ha; “Quod si” LQ.

Qui massa crida, ovat par que sia: “Si trop crida, <sembla que sigui ovat>” N; “Qui nimis clamat ovatus esse videtur” A; “Si nimium clamat videtur esse ovatus” Ha; “Qui [summum cancel·lat] nimium clamat ovatus esse videtur” H; “Quod si nimium clamat ovatus esse videtur” L; “Quod si nimium clamat ovatus esse videtur” Q.

<30.>

(2/2') *trencats*: “trencatz” N; “fracta” AHLQ; “ficta” Ha.

.I. puny: “.I. puyn” N; “plenum pugnum” AHLQ; “plenum manipulum” Ha.

li: “lí” Piccat.

e: Segueix “(lexa·l bulir)” Piccat.

aram: “aran” Piccat. | *.I^a. casa d'aram*: “conqua d'aharam” N; “vase eneo” A; “conca herea” Ha; “cana erea” H; “cassia ferrea” L; “cacia erea” Q.

bula, e: “bela; e” Piccat. | *prin .I. puny de lavor de li e en .I^a. casa d'aram bula*: “prin .I. puyn de lavor de lin e lexa'l bulir en conqua d'aharam” N; “accipe seminis lini plenum pugnum, permittite bulire diu in vase eneo” A; “accipe seminis lini plenum manipulum et permittite bulire multum in conca herea” Ha; “bulli plenum pugnum seminis lini multum in cana erea” H; “bulli plenum pugnum seminis lini multum in cassia ferrea” L; “bulli plenum pugnum seminis lini multum in cacia erea” Q.

colada: “colada [ms. calda]” N; “purgata” A; manca Ha; “colatura” HLQ.

muyla alí hon: “mullant [ms. menant] sovín” N; “sepe infunde” AHa; “sepius infunde” HQ; “sepius unge” L.

trencats: Segueix “dell sperver” N; “accipitris” AHa; manca HLQ.

(3/3') *trencats e puys liga-ho desús*: “trencats, e puys liga-ho desús e” Piccat. | *muyla alí hon los ossos seran trencats e puys liga-ho desús*: “mullant [ms. menant] sovín los ossos trencatz dell sperver e ligua'l desús” N; “ossa accipitris lesa sepe infunde. Vel semen lini cum melle fac bulire et ossibus lesis superliga” A; “ossa accipitris lesa sepe infunde. Item semen lini cum melle fac bulire et ossa lesa superliga” Ha; “ossa lesa sepius infunde. Item, semen lini cum melle bullitum ossibus lesis superliga” H; “ossa lesa sepius unge. Item, semen lini cum melle bullitum ossibus lesis superligetur” L; “ossa lesa sepius infunde. Item, semen lini cum melle bullitum ossibus lesis superliga” Q. salt d'igual a igual a *lesa* a l'antecedent llatí d'on provenen NZ⁵, no afegeixo ‘<També llavor de lli amb mel fès bullir>’. | *e puys justa-hy ayga <freda i, d'aquella aigua> del lin colada, muyla alí hon los ossos seran trencats e puys liga-ho desús*: “pux ajusta-hy aygua freda e dóna aquela aygua colada del lli, mullant [ms. menant] sovín los ossos trencatz dell sperver e ligua'l desús” N; “et posta adde aquam frigidam, et de ipsa aqua a lino purgata ossa accipitris lesa sepe infunde. Vel semen lini cum melle fac bulire et ossibus lesis superliga” A; “et posta adde aquam frigidam, et de ipsa aqua ossa accipitris lesa sepe infunde. Item semen lini cum melle fac bulire et ossa lesa superliga” Ha; “et postea adde aquam frigidam, et de illa colatura ossa lesa sepius infunde. Item, semen lini cum melle bullitum ossibus lesis superliga donec sanetur” H; “et postea adde aquam frigidam, et de illa colatura ossa lesa sepius unge. Item, semen lini cum melle bullitum ossibus lesis superligetur donec sanentur” L; “et postea adde aquam frigidam, et de illa colatura ossa lesa sepius infunde. Item, semen lini cum melle bullitum ossibus lesis superliga donec sanetur” Q. | *Ítem, si aurà ossos trencats, prin .I. puny de lavor de li e en .I^a. casa d'aram bela, e puys justa-hy ayga <freda i, d'aquella aigua> del lin colada, muyla alí hon los ossos seran trencats e puys liga-ho desús*: “Si aurà ossos trencatz, prin .I. puyn de lavor de lin e lexa'l bulir en conqua d'aharam, pux ajusta-hy

aygua freda e dóna aquela aygua colada [ms. calda] del lli, mullant [ms. menant] sovín los ossos trencatz dell sperver e ligua'l desús" N; "Si ossa fracta habuerit, accipe seminis lini plenum pugnum, permittit bulire diu in vase eneo, et posta adde aquam frigidam, et de ipsa aqua a lino purgata ossa accipitris lesa sepe infunde. Vel semen lini cum melle fac bulire et ossibus lesis superliga" A; "Si ossa ficta habuerit, accipe seminis lini plenum manipulum et permittit bulire multum in conca herea, et posta adde aquam frigidam, et de ipsa aqua ossa accipitris lesa sepe infunde. Item semen lini cum melle fac bulire et ossa lesa superliga" Ha; "Si ossa fracta habuerit, bulli plenum pugnum seminis lini multum in cana erea, et postea adde aquam frigidam, et de illa colatura ossa lesa sepius infunde. Item, semen lini cum melle bullitum ossibus lesis superliga donec sanetur" H; "Si ossa fracta habuerit, bulli plenum pugnum seminis lini multum in cassia ferrea, et postea adde aquam frigidam, et de illa colatura ossa lesa sepius unge. Item, semen lini cum melle bullitum ossibus lesis superligetur donec sanentur" L; "Si ossa fracta habuerit, bulli plenum pugnum seminis lini multum in cacia erea, et postea adde aquam frigidam, et de illa colatura ossa lesa sepius infunde. Item, semen lini cum melle bullitum ossibus lesis superliga donec sanetur" Q.

vegades: "veus" N.

e fe assò tantes vegades tro sia garit: "e fe assò tantes veus tro sia sans" N; "Totiens hoc facies donec sanus sit omnino" A; "Hoc totiens fac donec sanus fuerit" Ha; "donec sanetur" HQ; "donec sanentur" L.

(4) *a.ssò*: "assò" Piccat.

Ítem, a.ssò matex: "Ítem, a assò" N; "Item" A; "Item ad idem" Ha; manca HLQ.
que és dita oreylina, e: manca N i AHaHLQ.

(5) *oreylina, e d'aquestes coses da cadauna per si picat*: "oreylina: e d'aquestes coses dé cadauna per si, picat" Piccat.

la carn: "les sopes" N; "offas id est in pillulas" A; "offas" Ha; manca HLQ. Donada la consistència en aquesta divergència entre les dues traduccions catalanes i les diferents versions llatines a 21(8/5'), 30(5), 32(2/2'), 44(3/3') i 45(2/2'), no esmento "sopes" N ni "carn" Z⁵ a "offes". | *Ítem, a.ssò matex, prin de<soffre, timiama> [ms. de], ferra limat e consolda, que és dita oreylina, e d'aquestes coses da cadauna per si picat diligentment en la carn*: "Ítem, a assò, soffre, tymia<ma> [ms. rymia] e ferre li[.CXI.v^b]mat e consolda, d'aquest li dóna cascun per si e posa'l en les sopes d'aquell diligentment" N; "Item, sulphur et ferrum limatum et consolidam, istorum unumquemque des simul ei vel per se et diligenter curat, et in offas id est in pillulas formari facias" A; "Item ad idem, sulfur cimiamia et ferrum limatum et consolidam, istorum unumquemque da per se et diligenter teras, et in offas teras" Ha; manca HLQ; "Ensens, solfre e fer limat / e consolda que nais en prat, / c'om met en banh per rompedura / e fai carn penre per natura, / trusaretz, cascuna per se, / e cascun jorn donaretz ne / a vostr'auzel; e be-us sovenha / que ges aiso ensems no-s tenha: si com es en per si trusat / deu esser en per se donat" *Dels auzels cassadors*, vv. 3051-60.

e axí l'en daràs a menjar: "e axí lo li donaràs a menjar" N; "et sic ad comedendum dabis" A; "et sic dabis" Ha; manca HLQ.

mas no tot en un dia, mas per cascun dia una cura li fe donar: "mas no tot en .I. dia, mas per cascun dia li fe dar .I^a. cura" N; "et non sub uno die, sed per singulos dies unamquamque curam per se facere debes" A; "non tamen uno die, sed per singulos dies unamquamque curam per se facias" Ha; manca HLQ.

<31.>

(2/2') *cervel*: “cap” N; “caput” AHaHLQ. | *Ítem, a porgar lo cervel*: “Ítem, a porgar lo cap” N; “Ad caput purgandum” AHQ; “Ad purgandum caput” Ha; “Item ad caput purgandum” L.

pica'ls: “pica·ls” Piccat.

ajes e pica'ls e: “destemprada” N; “distempera” AHaHLQ.

.I<I>. *grans <de sament> de cafisaga ajes e pica'ls e ab such d'ènula*: “.II. grans de sement d'estafisagra destemprada ab suc de ènula” N; “semen staphisagrie grana duo cum succo enule distempera” A; “de semine staffisagie grana duo distempera cum succo enule” Ha; “seminis staphisagrie grana tria distempera cum succo enule” HLQ.

d'ènula, e: “de mela e” Piccat.

e quant ho auràs mesclat: manca N i AHaHLQ.

prin .I^a. ploma e: “mit en la boca d'él .I^a. ploma” N. Manca <mit-li a la boca>, però potser el traductor ho sobreenten pel “paladar” posterior.

unta-l'en: “frega-lo-li'n” N; “fricabis” AHa; “frica” HL; “fricando” Q.

unta-l'en lo paladar: “frega-lo-li'n <el paladar>” N.

sovén: “sovén” N; “diu” A; “frequenter” Ha; manca HLQ.

en dejú: “e fe-lo seer dejun al sol” N a sotscapítol següent, com AHaHLQ.

entrò: “entro” Piccat.

li n'isque: “li iusque” Piccat; “li decorre” N; “percurrant” A; “decurrat” HaHLQ.

prin .I^a. ploma e muyla-la en alò, e unta-l'en lo paladar sovén en dejú tant entrò que li n'isque per les nars: “mit en la boca d'él .I^a. ploma de assò muyllada e frega-lo-li'n <el paladar> sovén tro per les nars li decorre” N; “et in ore eius mitte, et palatum penna facias inde madefacta diu fricabis donec nares percurrant” A; “et in ore eius mitte, et palatum cum penna inde madefacta frequenter fricabis donec per nares decurrat” Ha; “et in os eius mitte, et palatum cum penna inde madefacta frica, donec per nares decurrat” HL; “et in os eius mitte, et palatum cum penna inde madefactam fricando nec per nares decurrat” Q. | *Ítem, a porgar lo cervel, .I<I>. grans de cafisaga ajes e pica'ls e ab such d'emela, e quant ho auràs mesclat, prin .I^a. ploma e muyla-la en alò, e unta-l'en lo paladar sovén en dejú tant entrò que li n'isque per les nars*: “Ítem, a porgar lo cap, .II. grans de sement d'estafisagra destemprada ab suc de ènula; mit en la boca d'él .I^a. ploma de assò muyllada e frega-lo-li'n <el paladar> sovén tro per les nars li decorre” N; “Ad caput purgandum, semen staphisagrie grana duo cum succo enule distempera, et in ore eius mitte, et palatum penna facias inde madefacta diu fricabis donec nares percurrant” A; “Ad purgandum caput, de semine staffisagie grana duo distempera cum succo enule, et in ore eius mitte, et palatum cum penna inde madefacta frequenter fricabis donec per nares decurrat” Ha; “Ad caput purgandum, seminis staphisagrie grana tria distempera cum succo enule, et in os eius mitte, et palatum cum penna inde madefacta frica, donec per nares decurrat” H; “Item ad caput purgandum, seminis staphisagrie grana tria distempera cum succo enule, et in os eius mitte, et palatum cum penna inde madefacta frica, donec per nares decurrat” L; “Ad caput purgandum, seminis staphisagrie grana tria distempera cum succo enule, et in os eius mitte, et palatum cum penna inde madefactam fricando nec per nares decurrat” Q.

(3/3') *e*: “e fe-lo seer dejun al sol, e” N; “Ad solem interdum ieiunum sedere facias, et” A; “et ieiunum ad solem facias sedere, et” Ha; “et ieiunum ad solem ponas, et” HL; “et ieiunum ad solem ponis, et” Q; desplaçat al sotscapítol anterior a Z⁵.

con: “com” Piccat.

de la porga,: “d’ell per la boca” N. | *e con serà decorregut lo decorriment de la porga*: “e con serà <decorregut> lo decorriment d’ell per la boca” N; “et cum cessaverit” A; “et cum cessaverit ad purgaticem” Ha; “et cum cessaverit purgatio” HLQ.

tèbea: “tèbea” N; manca AQ; “tepidam” HaHL.

gita aygua tèbea sobre aquel: “gita aygua tèbea sobre aquell” N; “aquam desuper fundas et laves” A; “aquam tepidam super eum infundas” Ha; “aquam tepidam superfunde” H; “aquam tepidam super infunde” L; manca Q. | *e con serà decorregut lo decorriment de la porga, gita aygua tèbea sobre aquel*: “e fe-lo seer dejun al sol, e con serà <decorregut> lo decorriment d’ell per la boca, gita aygua tèbea sobre aquell” N; “Ad solem interdum ieiunum sedere facias, et cum cessaverit aquam desuper fundas et laves” A; “et ieiunum ad solem facias sedere, et cum cessaverit ad purgaticem aquam tepidam super eum infundas” Ha; “et ieiunum ad solem ponas, et cum cessaverit purgatio, aquam tepidam superfunde” H; “et ieiunum ad solem ponas, et cum cessaverit purgatio, aquam tepidam super infunde” L; “et ieiunum ad solem ponis, et cum cessaverit purgatio” Q.

<32.>

(2/2’) *Ítem, quant ha mal de fel*: “Ítem, con ha mal al fel” N; “Quando felle laborat” AHaH; capítol manca L; manca Q.

de fel, pica: “de fel prin” Z⁵; “al fel, pica de” N.

salze: “sàlitze” Piccat.

la carn: “sopes” N; “offis” AH; “offas” Ha; capítol manca L; manca Q. Donada la consistència en aquesta divergència entre les dues traduccions catalanes i les diferents versions llatines a 21(8/5’), 30(5), 32(2/2’), 44(3/3’) i 45(2/2’), no esmeno “sopes” N ni “carn” Z⁵ a “offes”.

e en la carn da-li-ho a menjar: “e dóna-li’n en sopes” N; “et offis ei dabis” A; “et in offas ei dabis” Ha; “in offis tritum da” H; capítol manca L; “tritum da” Q. | *Ítem, quant ha mal de fel, pica la flor del saltze e en la carn da-li-ho a menjar*: “Ítem, con ha mal al fel, pica de la flor dell salze e dóna-li’n en sopes” N; “Quando felle laborat, florem salicum teres et offis ei dabis” A; “Quando felle laborat, florem salcis tere et in offas ei dabis” Ha; “Quando felle laborat, florem salicis in offis tritum da” H; capítol manca L; “florem salicis tritum da” Q.

(2/3’) *e*: “o” N; “et” A; “vel” Ha; manca HLQ.

fe aquella medicina: “fe aquella medicina” N; “eandem curam exhibeat” A; “eandem medicinas facies” Ha; “Medicina etiam qui fit” HQ; manca L.

feta al: “feta, al” Piccat.

és feta al tolra la set: “avem dita a la set toladora” N. | *que és feta al tolra la set*: “que avem dita a la set toladora” N; “que habetur inferius ad sitim extinguendam” A; “quia ad sitim extinguendam” Ha; “qui fit contra sitim valet cum felle laborat” HQ; manca L. | *e fe aquella medicina que és feta al tolra la set*: “o fe aquella medicina que avem dita a la set toladora” N; “et eandem curam exhibeat que habetur inferius ad sitim extinguendam” A; “vel eandem medicinas facies quia ad sitim extinguendam” Ha; “Medicina etiam qui fit contra sitim valet cum felle laborat” HQ; manca L.

(3/3’) *Si ha mal de fel*: “Si à mal de fel” N; “Felle si laborat” A; “Si felle si laborat” Ha; “cum felle laborat” HQ; manca L.

e: “e [ms. o]” N; “et” AHa; “,” HQ; manca L.
par que sia rallus: “par que sia rallus” N; “vulnus esse videtur [ms. medetur]” A; “vulnus esse videtur” HaHQ; manca L; “groguezis” *Dels auzels cassadors*, vv. 2671 i “li torna blaus / e·ls hueills fers e trebols e caus, / e tals que semblon mala re” vv. 2725-27. | *Si ha mal de fel, en los peus e en lo bech e en lo nas par que sia rallus*: “Si à mal de fel, en los peus e [ms. o] en lo bec e en les nars par que sia rallus” N; “Felle si laborat, et pedibus et rostro et naribus vulnus esse videtur [ms. medetur]” A; “Si felle si laborat, ex pedibus et rostra et naribus vulnus esse videtur” Ha; “cum felle laborat, et pedibus, rostro et naribus [ms. maribus] vulnus esse videtur” H; manca L; “cum felle laborat, et pedibus, rostro et naribus vulnus esse videtur” Q; “Si vostr’ auzels feliges pren, / fort li sera de leu parven, / car sel mals lo bec groguezis / e·ls pes” *Dels auzels cassadors*, vv. 2669-72 i “Autre mals es c’a nom fileira / e fai ausel d’aital maneira / que·ls pes e·l bec li torna blaus / e·ls hueills fers e trebols e caus, / e tals que semblon mala re” vv. 2723-27.

<33.>

(2/2’) *Ítem, a tollra set*: “Ítem, a tolra set” N; “Ad sitim extinguendam” A; “Ad sitim exigendam” Ha; “Contra sitim” HQ; capítol manca L.

prin: “prin” N; manca AHaHLQ.

vi: “vi” Piccat.

e mescla-hy una cuylerada de mell: “mesclat .I. cuyler de mel” N; “et mellis coclear unum misceatur” A; “et unum cloquearium mellis ibi conmiscet” Ha; “et mellis cum cloquearium .i. conmiscet” H; capítol manca L; “et mellis coclearium .i. conmiscet” Q. | *Ítem, a tollra set, prin l<i>visticum, ap<i>um e fuyles de cols veyles, <canes> d’anet, fen<oi>, coriandre> e cou-ho ensemps ab vi o ab ayga e mescla-hy una cuylerada de mell*: “Ítem, a tolra set, prin livístic, api, fuyles de col veyles, canes de anet, fenoy, coriandre, e cou ensems en vin o en aygua, mesclat .I. cuyler de mel” N; “Ad sitim extinguendam, levisticum, apium, folia caulis veteris, aneti, feniculi, coriandri simul cum vino vel aqua coqui facias et mellis coclear unum misceatur” A; “Ad sitim exigendam, levisticum, apium, folia cauli veteris, de aneto, feniculum, coriandrum simul cum vino vel aqua coque et unum cloquearium mellis ibi conmiscet” Ha; “Contra sitim, levissicum, apium, folia culis veteris, cannas de aneto, feniculi, coriandri, cum vino vel aqua coquas, et mellis cum cloquearium .i. conmiscet” H; capítol manca L; “Contra sitim, levissicum, apium, folia culis veteris, cannas de aneto, feniculum, coriandrum, cum vino vel aqua coquas, et mellis coclearium .i. conmiscet” Q.

(3/3’) *ayga e mescla-hy una cuylerada de mell; mas*: “ayga, e mescla-hy una cuylerada de mell. Mas” Piccat.

les fuyles e les raels, tot assò: “les fuyles e les rayls e tot assò” N; “quibus” A; “eorum folia vel radices, quibus” Ha; “folia vel radices herbarum tota” H; manca capítol L; “folia vel radices herbarum trita” Q.

lansol: “lançol” N; “lintheolum” AH; “pannum” Ha; manca capítol L; “luceolum” Q. | *mas les fuyles e les raels, tot assò cuyt cola per .I. lansol*: “pux cola per .I. lançol les fuyles e les rayls e tot assò” N; “quibus decoctis, cola per lintheolum” A; “et eorum folia vel radices, quibus decoctis, cola per pannum” Ha; “et folia vel radices herbarum tota per lintheolum colata” H; manca capítol L; “et folia vel radices herbarum trita per luceolum calidi” Q.

raels, tot assò cuyt cola per .I. lansol e, con: “rayls tot assò cuyt cola per .i. lansol; e con” Piccat.

e, con serà refredat, <dóna-li'n a beure, i si no en vol,>: “e, con serà refredat, <dóna-li'n a beure, i si no en vol,>” N; “et cum refriguerit dabis ei ad bibendum, et si noluerit” A; “et cum refrescerit da ei ad bibendum, et si noluerit” Ha; “et infrigidatum da bibere, et si noluerit” HQ; manca capítol L; “et refrigerata dabis avibus ad bibendum. Et si noluerint” Gil (*De accipiter* 8.11), p. 204, l. 9-10 (f. 15v); “da ei bibere, vel” Thomas, f. 42r^b i VB, llib. 16, cap. 71; “da ei bibere vel [inice ori eius] si bibere noluerit” AG, p. 1490, l. 42; “e dali bever [la collatura di questo, e meseda in soa bocha]. E se non volrà bever” it. LP. NZ⁵ coincideixen en el salt (potser de –uerit de ‘refriguerit’ al de ‘noluerit’ A), probablement arran del seu antecedent llatí comú.

mit-ne en la boca de l'ocel: “met-li'n en la boca” N; “mitte ei in os invito” A; “mitte in ore eius” Ha; “in os mitte” H; manca capítol L; “in os inice” Q. | *mas les fuyles e les rael's tot assò cuyt cola per .I. lansol e, con serà refredat, mit-ne en la boca de l'ocel:* “pux cola per .I. lançol les fuyles e les rayls e tot assò e, con serà refredat, met-li'n en la boca” N; “quibus decoctis, cola per lintheolum, et cum refriguerit dabis ei ad bibendum, et si noluerit, mitte ei in os invito” A; “et eorum folia vel radices, quibus decoctis, cola per pannum, et cum refrescerit da ei ad bibendum, et si noluerit, mitte in ore eius” Ha; “et folia vel radices herbarum tota per lintheolum colata et infrigidatum da bibere, et si noluerit, in os mitte” H; manca capítol L; “et folia vel radices herbarum trita per luceolum calidi et infrigidatum da bibere, et si noluerit, in os inice” Q.

(4/4') *a·ssò:* “assò” Piccat.

Ítem, a·ssò matex: “Ítem, a·ssò matex” N; “vel accipitri qui sitit” A; “Item ad idem” Ha; “Ad idem” HQ; manca capítol L.

entrò: “entro” Piccat.

prin mel escumada e mesclada ab aygua freda e da-li'n a beyra entrò sia sadol: “mel escumada e mesclada ab aygua freda dóna-li'n a beure tro sia sadol” N; “da bibere ad satietatem cuius est una pars mellis despumati” A; “mel despumatum in aqua frigida misce ad saturitate da ei bibere” Ha; “despumatum cum aqua frigida conmisce, et da ei bibere ad satietatem” HQ; manca capítol L. | *Ítem, a·ssò matex, prin mel escumada e mesclada ab aygua freda e da-li'n a beyra entrò sia sadol:* “Ítem, a·ssò matex, mel escumada e mesclada ab aygua freda, dóna-li'n a beure tro sia sadol” N; “vel accipitri qui sitit da bibere ad satietatem cuius est una pars mellis despumati” A; “Item ad idem, mel despumatum in aqua frigida misce ad saturitate da ei bibere” Ha; “Ad idem, despumatum cum aqua frigida conmisce, et da ei bibere ad satietatem” HQ; manca capítol L.

<34.>

(2/2') *Cant:* manca N i AHaHLQ.

qui: “que” Piccat; “que” N; “qui” A; “que” Ha; “si” HLQ.

qui ha set sovén desiya a beura: “qui ha set e sovén desiga beure” N; “qui sitit et frequenter bibere desiderat” A; “que sitit et frequenter bibere desiderat” Ha; “si sitit [ms. sint], frequenter” H; manca L; “si sitit frequenter” Q.

e de la mà se gita en l'ayga: “<i de la mà> se gita en l'aygua” N; “et de manu se iactat ad aquam” A; “et de manu ad aquam se iactat” Ha; “de manu se iactat in aqua” H; “se iactat in aqua” L; “et se de manu iactat in aqua” Q.

si: “sí” Piccat.

pres: “prope” Piccat.

pres lo pits, so és saber: “prop los pitz, so és” N; “iuxta pectus id est” A; “iuxta pectus idem” Ha; manca HLQ.

saber, sots: “saber sots” Piccat.

o sots les muscles de les ales: “o sotz los muscles de les ales” N; “vel humeris alarum” A; “et sub venis alarum” Ha; manca HLQ. | *e si han vexigues pres lo pits, so és saber, sots les exeles o sots les muscles de les ales*: “axí com si avia fomgos o vexiges prop los pitz, so és, sotz les exeles o sotz los muscles de les ales” N; “intus quasi fungos vel vesicas iuxta pectus id est sub a[sc]jellis vel humeris alarum habet [ms. habens]” A; “intus quasi fugiens vel vexicas iuxta pectus idem sub a[sc]jellis et sub venis alarum habet [ms. servat]” Ha; “intus quasi vesicas habet sub acellis” H; “intus quasi habet sub acellis vesicas” L; “intus quasi vesicas habet sub acellis” Q. | *Cant esparver qui ha set sovén desiya a beura e de la mà se gita en l’ayga, e si han vexigues pres lo pits, so és saber, sots les exeles o sots les muscles de les ales*: “Esperver qui ha set e sovén desiga beure, <i de la mà> se gita en l’aygua axí com si avia fomgos o vexiges prop los pitz, so és, sotz les exeles o sotz los muscles de les ales” N; “Accipiter [ms. accipitri] qui sitit et frequenter bibere desiderat, et de manu se iactat ad aquam, intus quasi fungos vel vesicas iuxta pectus id est sub a[sc]jellis vel humeris alarum habet [ms. habens]” A; “Accipiter que sitit et frequenter bibere desiderat, et de manu ad aquam se iactat, intus quasi fugiens vel vexicas iuxta pectus idem sub a[sc]jellis et sub venis alarum habet [ms. servat]” Ha; “Ancipiter si sitit [ms. sint], frequenter de manu se iactat in aqua, intus quasi vesicas habet sub acellis” H; “Ancipiter si se iactat in aqua, intus quasi habet sub acellis vesicas” L; “Ancipiter si sitit frequenter et se de manu iactat in aqua, intus quasi vesicas habet sub acellis” Q.

(3/2’) *qui*: “que” Piccat.

que: “qui” Piccat.

aquels qui aquesta set han, que si no eren curats, d’aquela malaltia porien: “aquels, que aquesta set han qui, si no eren curats d’aquela malaltia, porien” Piccat.

que si no eren curats, d’aquela malaltia porien morir: “que si no eren curatz porien morir” N; “Quod si curati non fuerint [ms. fuerunt], possunt mori” A; “Quod si curati non fuerint, de levi moriuntur” Ha; “et curatus sic cito moritur” H; “et nisi curatus sit cito moritur” L; “et curatus sic moritur” Q. | *e aquesta set fa gran dan a aquels qui aquesta set han, que si no eren curats, d’aquela malaltia porien morir*: “e aquesta dóna gran set a·queles, que si no eren curatz porien morir” N; “Hoc sitis nimia illis prestat. Quod si curati non fuerint [ms. fuerunt], possunt mori” A; “Hec sitis nimia prestat. Quod si curati non fuerint, de levi moriuntur” Ha; “et curatus sic cito moritur” H; “et nisi curatus sit cito moritur” L; “et curatus sic moritur” Q.

(4/3’) *deuen*: “deven” Piccat.

E deuen éser curats axí: “Aquest garàs axí” N; “Hic autem morbus curabitur sic” A; “Cui sic succurre” Ha; “Cura sic” HQ; “Cura” L.

carn ab mel li daràs lo primer dia: “carn ab mel li donaràs lo primer dia” N; “Carnem cum melle prima die dabis” A; “Carnem cum melle primo die dabis” Ha; “carnem prima die cum melle dabis” HQ; “carnem primo die dabis cum melle” L.

mas en l’altre dia li daràs carn ab oli rossat fret: “mas l’altre dia carn ab oli rosat fret” N; “alia vero cum oleo rosaceo frigido” A; “alio vero die cum oleo roseo facto” Ha; “alia cum oleo rosaceo” H; “et alia cum oleo rosaceo” L; “et altera cum oleo rosaceo” Q. | *E deuen éser curats axí: carn ab mel li daràs lo primer dia, mas en l’altre dia li daràs carn ab oli rossat fret*: “Aquest garàs axí: carn ab mel li donaràs lo primer dia,

mas l'altre dia carn ab oli rosat fret" N; "Hic autem morbus curabitur sic. Carnem cum melle prima die dabis, alia vero cum oleo rosaceo frigido" A; "Cui sic succurre. Carnem cum melle primo die dabis, alio vero die cum oleo roseo facto" Ha; "Cura sic: carnem prima die cum melle dabis, alia cum oleo rosaceo" H; "Cura: carnem primo die dabis cum melle, et alia cum oleo rosaceo" L; "Cura sic: carnem prima die cum melle dabis, et altera cum oleo rosaceo" Q.

<35.>

(2/2') *Ítem, si <no> volia mudar*: "Ítem, si <no> volrà mudar" N; "Si noluerit mutare" A; "Si noluerit mutare eum" Ha; "Si noluerit volare" HQ; "Si volare noluerit" L.

Ítem, si <no> volia mudar, cost <cuit> ajes <amb> pastanagas <i amb canyella, mescla-ho i dóna-li-ho en pínholes>: "Ítem, si <no> volrà mudar, cost cuyt ab pestenagua e ab canela sia mesclat e met-les a ell em píl·lules" N; "Si noluerit mutare, costum pastinatam costum cum cinamomo, et hec tria in offas ei mitte [a nota mittere]" A; "Si noluerit mutare eum, costum pastinatam coctam cum cinamomo, confice et hec tria in offas mitte et da ei bibere" Ha; "Si noluerit volare, costum pastinatam coctam cum cimino confice [ms. confise], et tritam in offis da" H; "Si volare noluerit, coctam pastinatam cum cimino confice, et tritam in oculis da" L; "Si noluerit volare, costum pastinacam coctam cum cimino confice, et tritam in escis da" Q.

(3) *Ítem, a·çò, val*: "Item açò vol" Piccat.

tartuga: "tartugua" N; "certucam" A; manca sotscapítol HaHLQ; "tartuga" *Dels auzels cassadors*, v. 1559.

là: "la" Piccat.

Ítem, a·çò, val tartuga e dóna-la-li a menjar ab alò de là intre: "Ítem, a·ssò, obra tartugua e dóna ha ell a menjar alò dell ventre" N; "Ítem ad idem, certucam aperiri facias, et illi feram thus dabis ad comedendum" A; manca sotscapítol HaHLQ.

(4/3') *a·ssò*: "assò" Piccat.

Ítem, a·ssò matex: "Ítem, a·ssò matex" N; "Item" AH; manca sotscapítol HaLQ.

Ítem, a·ssò matex, val: "Item, assò matex, vol" Piccat.

de despuyla: "<de> despuyla" N; "pellis [ms. pillulis]" A; manca sotscapítol HaLQ; "pellis" H.

píl·lules: "píl·lules" N; "offas" A; manca sotscapítol HaLQ; "offis" H.

Ítem, a·ssò matex, val pols de despuyla de serp e met-lo-li en píl·lules e da-les-li: "Ítem, a·ssò matex, pols <de> despuyla de serp mit en píl·lules e da-les-li" N; "Item, pulverem pellis [ms. pillulis] serpentis in offas mitte, et sic ei donare facias" A; manca sotscapítol HaLQ; "Item, pulverem pellis serpentis in offis da" H.

<36.>

(2/2') *los*: "les" Piccat.

Ítem, que si aurà escuredat en los uyls o l'ocel serà ferit o aurà màcula: "Ítem, si aurà scuredat en los huyls, l'ocell serà ferit o aurà màcula" N; "In oculo caliginem si habuerit vel percussus fuerit vel maculam habuerit" A; "Si in oculo caliginem habuerit vel concussus fuerit vel maculam habuerit" Ha; "Si in oculo lesionem unamquemque

habeat” H; “Si in oculo lesionem undique habeat” L; “Si in oculo lesionem unamquemque habeat” Q.

màcula, axí·l: “malaltia axí·l” Piccat.

Ítem, que si aurà escuredat en los uyls o l’ocel serà ferit o aurà màcula, axí·l gareix: “Ítem, si aurà scuredat en los huyls, l’ocell serà ferit o aurà màcula, axí·l gareix” N; “In oculo caliginem si habuerit vel percussus fuerit vel maculam habuerit, sic eum curabis” A; “Si in oculo caliginem habuerit vel concussus fuerit vel maculam habuerit, sic eum curabis” Ha; “Si in oculo lesionem unamquemque habeat” H; “Si in oculo lesionem undique habeat” L; “Si in oculo lesionem unamquemque habeat” Q. | Segueix “Aqua tepida oculos perunge” ALQ; “Aqua tepidam oculos perunge” Ha; “aqua tepida oculos perunge [ms. perunget]” H; manca N.

(3/2’) *bretònega*: “bretònica” N; “betonice” AL; “bethenice” Ha; “betoice” H; “beroice” Q.

que·l: “que’l” Piccat.

tu cuyliràs fuyles de bretònega e de ruda ans que·l sol sia exit: “prin fuylls de bretònica e de ruda, cuy-la ans dell sol exit” N; “et folia betonice et rute collige [ms. colligens] ante ortum solis” A; “et folia bethenice et ruta collige ante ortum solis” Ha; “Folia betoice et rute colliges ante ortum solis” H; “Folia betonice et rute colliges ante ortum solis” L; “Folia beroice et rute colliges ante ortum solis” Q.

exit e: “exit, e” Piccat.

picat, mit·ho: “picat mit·ho” Piccat.

quant serà picat, mit·ho: manca N i AHaHLQ.

.I. drap blanch: “.I. drap prim” N; “linceolum [ms. lemceolum]” A; “linteum” Ha; manca HLQ.

blanch e: “blanch, e” Piccat.

prem·o: “cola priment” N; “exprime” AHa; manca HLQ.

qui d’equí: “que dejús qui” Piccat.

del such qui d’equí exirà: “<del suc>” N; “succum” AHaQ; “succum eorum” H; “succum earum” L.

quant ... met·li’n: “cola priment per .I. drap prim he mit” N.

e pica·ho, e quant serà picat, mit·ho en .I. drap blanch e prem·o, e del such qui d’equí exirà, met·li’n en los uyls: “pica·la e cola priment per .I. drap prim he <del suc> mit en los huyls” N; “et tere et per linceolum [ms. ‘per linceolum’ per ‘plemceolum’] succum exprime et in oculis eius mitte” A; “et tere per linteum succum exprime et in oculos mitte” Ha; “et succum eorum in oculis mitte” H; “et succum earum in oculis mitte” L; “et succum in oculis mitte” Q. | *cuyliràs fuyles de bretònega e de ruda ans que·l sol sia exit e pica·ho, e quant serà picat, mit·ho en .I. drap blanch e prem·o, e del such qui d’equí exirà, met·li’n en los uyls*: “prin fuylls de bretònica e de ruda, cuy-la ans dell sol exit, pica·la e cola priment per .I. drap prim he <del suc> mit en los huyls” N; “et folia betonice et rute collige [ms. colligens] ante ortum solis, et tere et per linceolum [ms. ‘per linceolum’ per ‘plemceolum’] succum exprime et in oculis eius mitte” A; “et folia bethenice et ruta collige ante ortum solis, et tere per linteum succum exprime et in oculos mitte” Ha; “Folia betoice et rute colliges ante ortum solis, et succum eorum in oculis mitte” H; “Folia betonice et rute colliges ante ortum solis, et succum earum in oculis mitte” L; “Folia beroice et rute colliges ante ortum solis, et succum in oculis mitte” Q.

(2/2') *Ítem, si <no> volrà la carn*: “Ítem, si <no> volrà la carn” N; “Si carnem vomuerit” A; “Si carnem vomerit” Ha; “Si cibum noluerit” HQ; “Si cibum voluerit”L.
de lin: manca N i AHaHLQ. | *veyl de lin*: “vey” N; “vetus” AHa; “intus” HLQ.
menyar: “menjar” Piccat; “menjar” N; “manducare” AHa; manca HLQ.
menyar; e si no·l vol, dóna'n a él: “menjar e si no·l vol dona'n a el” Piccat.

IV.

L'HERBES DE LES CURES

<Aquestes són les herbes de les cures>

Aquestes són les herbes de les cures: *altemira*¹²⁹⁹, *bèstia*, *garus*¹³⁰⁰, *anglicus*, *coriandro*¹³⁰¹, *soricem*¹³⁰², *fístula*¹³⁰³, de *tremulo*¹³⁰⁴, l'untament de salment¹³⁰⁵, *lupins*¹³⁰⁶, <*p*>*anpinu*<*m*> e such [12r^a] de móra de ca<*m*>*p*¹³⁰⁷, *estaphisagria*, e closcas, *sagnia*¹³⁰⁸, *soffre*, *timiana*¹³⁰⁹, *ènula*¹³¹⁰, *levisticum*¹³¹¹, *apiu*<*m*>, canes <*d*'>*anet*, *coriandre*¹³¹², *cost*, *daucos*, *cinanomo*¹³¹³, ni *sorg*<*u*>*ariolos*¹³¹⁴.

¹²⁹⁹ *altemira*: “altemira”, amb ‘l’ interlineada Z⁴; “Artemira” GARCIA (2002, p. 115). Per a tots els mots, vegeu les correspondències contextualitzadores específiques a l’estudi de Z⁴.

¹³⁰⁰ *garus*: “gaxus” GARCIA (2002, p. 115); “garii” A; “generati (?)” Ha.

¹³⁰¹ *coriandro*: “cociandor” Z⁴ i GARCIA (2002, p. 115); “coriandre ... coriandre” Z⁵ i N, amb les correspondències llatines “coriandrum ... succum coriandri” A i “coriandrum ... coriandro” Ha. Malgrat la possible confusió –e/o atribuïble al copista, no esmento fins a la forma catalana degut a la grafia llatina destacada en negreta.

¹³⁰² *soricem*: “sorcitē” Z⁴; “sorics [ms. sorcā]” Z⁵; “sorcitem” GARCIA (2002, p. 115); “sorics” N; “soricem” AHQ.

¹³⁰³ *fístula*: Per a “[ft]ig(us)” o “[st]ig(us)” Z⁴, amb possible f– (sense traç horitzontal) o s– i –t (sense traç horitzontal) lligades i probable abreviatura llatina –us sobre la –g; “aiger” GARCIA (2002, p. 115); “fístola [ms. sitala]” Z⁵; “fístola” N; “fístula” AHa.

¹³⁰⁴ *de tremulo*: “de tramulo [ms. tramilo]” Z⁵, on ‘de’ restituïda a partir de Z⁴; “vetremulo,*” GARCIA (2002, p. 115); “de trèmol” N; “de tremulo” A; “de cremulo” Ha; “tremuli” HL; “tremuli” Q.

¹³⁰⁵ *l'untament de salment*: “lexamenti · deso / liment” Z⁴, que editaria “lexamenti, desoliment” en cas de no esmenar; “leyamenti, vesoliment” GARCIA (2002, p. 115); “l’untament de salment” N; “lomentum de salimento” A i “lomentum id est cerotum de salimento” Ha.

¹³⁰⁶ *lupins*: “lupius” Z⁴ i GARCIA (2002, p. 115); “lupins [ms. lupius]” Z⁵; “lupís” N; “lupinos” AHLQ. Les fotocòpies consultades mostren un traç superior molt feble a “lupius” Z⁴ que podria correspondre a una abreviatura (llavors caldria editar “*lupinus*”).

¹³⁰⁷ <*p*>*anpinu*<*m*> ... *ca*<*m*>*p*: “anpinu · e such · de mora de cap” Z⁵; “anpinu, e such de mora de cap” GARCIA (2002, p. 115); “*panpinum* e suc de móra agresta” N; “<pàmpols i suc de móra agresta>” Z⁵; “palpinum et succum elege et ius de mora campesti” A; “pamprum et ius de mora campesti” Ha; “pompinos et moras campestres ... succo” H; “panpinos et moras campestres ... succo” L; “pampinos et moras campestres ... succo” Q.

¹³⁰⁸ *e closcas, sagnia*: “es / clastas · sagaia” Z⁴; “esclastas, sagina” GARCIA (2002, p. 115). Vegeu la correspondència contextualitzadora específica a l’estudi de Z⁴.

¹³⁰⁹ *soffre, timiana*: “leffre · timiana” Z⁴; “lesfre, timiania” GARCIA (2002, p. 115); “so<ffre, timiana> [ms. de]” Z⁵; “soffre, tymia<ma> [ms. rymia]” N; “sulphur” A; “sulfur cimiana” Ha.

¹³¹⁰ *ènula*: “e / niula” Z⁴; “e niula” GARCIA (2002, p. 115); “ènula” N, “ènula [ms. mela]” Z⁵; “enule” AHaHLQ.

¹³¹¹ *levisticum*: “lenisticum” Z⁴ i GARCIA (2002, p. 115); “l<i>visticum [ms. luisteūtum]” Z⁵; “livístic” N; “levisticum” AHa; “levissicum” HQ.

¹³¹² *apiu*<*m*>, ..., *coriandre*: “abncariola vel coriandre” Z⁴; “abincariosa, ums,* coriandre” GARCIA (2002, p. 115); “api, fuyles de col veyles, canes de anet, fenoy, coriandre” N; “ap<i>um e fuyles de cols veyles, <canes> d’anet, fen<oi, coriandre>” Z⁵; amb les correspondències llatines “apium, folia caulis veteris, aneti, feniculi, coriandri” A; “apium, folia cauli veteris, de aneto, feniculum, coriandrum” Ha; “apium, folia culis veteris, cannas de aneto, feniculi, coriandri” H; “apium, folia culis veteris, cannas de aneto, feniculum, coriandrum” Q. Com a segona opció d’edició, “*apiu*<*m*>, canes <*d*'>*anet*, <fen>*o*<*i*>, coriandre”.

¹³¹³ *cost*, ..., *cinamomo*: “[a]on fangos cananomo” Z⁴, amb la a– mal formada i potser f– escrita sobre d– al segon mot; “aon,* fangos canamomo” GARCIA (2002, p. 115); “cost ... pastanagas <... canyella>” Z⁵; “cost ... pestenagua ... canela” N; “costum pastinatam ... cinamomo” A; “costum pastinatam ... cinamomo” Ha; “costum pastinatam ... cimino” H; “coctam pastinatam ... cimino” L; “costum pastinacam ... cimino” Q.

¹³¹⁴ *ni sorg*<*u*>*ariolos*: “ī / [cēg]ariolos” Z⁴; “in cengariolos” GARCIA (2002, p. 115); “sorguarol” N; “sorgairom” A.

V.

EL *FLORS DE LES RECEPTES MEDICINALS*
PER A OCELLS DE CAÇA

<FLORS DE LES RECEPTES MEDICINALS PER A OCELLS DE CAÇA>

<Pròleg>

[108v/CXIIIv] [...] ¹³¹⁵

[P]us¹³¹⁶ avem perlat dels cavals e de les mul·les, necessari és que perlem dells aucells de cassa e de aquells yo us ffaça algun servisi del present libre, lo qual vos he compost de diverses reseptes que són medesinals per aucells de cassa, segons aquelles é trobades pus nobles e pus aprovades per experiència de algunes notables persones. E per so, en lo present libre intitulat ‘Fflors de les dites reseptes’, lo qual libre, senyors de gentilsòmens ho de qualsevuylla estament, no us he presomit ffer crear que aquel ayats al present nesesari per esmenar vostres gentilleses e en aquelles prou saber, com d’aquelles vos aya Déu prou bestantment dodats entre los altres gentilsòmens qui de semblants gràcies se poden alegrar, mas aquest vos he ffet e compost per tal que per alguns accidents qui s’esdevenen en los dits aucells desminuins les dites gràcies, vos poguéssets de haquell servir e hajudar¹³¹⁷. [109]

De vostres gentil·lesses soplicants¹³¹⁸ las vostres benignitats, senyors, que prengau¹³¹⁹ mon servisi en grat, no segons que la sua valor marex, mas segons la bona affecció e volentat ab què lo dit servisi vos és per mi ffet. E per tant, com en lo dit ‘Tresor’ d’on és la present composició trata dels ocells, és ffeta menió de diverses madasines, compost de reseptes provades e d’altres cosses per mundifficar e sanar e gorir los alcels, e lo<s> nodriments de aquels, e coneguen e sàpien les natures d’éls, e que sàpien conèxer lo comensament de les malalties dels dits ocells. E vosaltros yo crech que ya ayats e sapiats ya la manera de les medesines qui són medesinals per algunes cosses que són nesesàries de saber e ésser ffet als dits alcels¹³²⁰, segons que trobarets per les reseptes presents.

¹³¹⁵ El primer quart de foli és ocupat per sis línies i mitja corresponents a la fi del text precedent.

¹³¹⁶ [P]us: “pus” F, on p– separada i amb espai per a l’elaboració d’una caplletra; indicaré aquest fet entre claudàtors, sense anotar-ho a partir d’ara.

¹³¹⁷ Segueix “de vostres” canc. F.

¹³¹⁸ *soplicants*: “Soplicants” F. Vegeue estudi.

¹³¹⁹ *prengau*: “prengau” F, on una o dues lletres canc. entre la ‘a’ i la ‘u’.

¹³²⁰ *alcels*: “alcels” F, on a– escrita probablement damunt o– (forma majoritària al còdex) o a la inversa (poc probable per ser l’única aparició de la forma ‘olcel’ tot i suposar una mena d’evolució cap a la forma actual i la grafia ‘ocells’ al mateix paràgraf).

<PRIMER LLIBRE DELS OCELLS DE CAÇA>

E primerament trectarem dels espervers.

<I. Dels esparvers>

<I.1. Del nodriment dels esparvers>

<I.1.1. Dels nodridors dels esparvers>¹³²¹

[C]ovinent cosa <és> que·ls nodridors¹³²² dels espervers coneguen e sàpien les natures dels aucels e que sàpien conèixer lo comensament de les malalties dels aucels, per¹³²³ so quom¹³²⁴ mils pot hom al comensament donar consell que no ffa com la malaltia és encarnada. Encara, cové que·ls nodridors¹³²⁵ dels aucels sien hòmens tenprats sostinents¹³²⁶, e no sien jutyardors¹³²⁷ [109v] ne enbriachs ne necligens. Encara, cové que sien hòmens que·s sàpien donar grat,¹³²⁸ que no fassen vol·lar descovinent hora. Encara, que no sien hòmens sutzes, he lo alè no li puda, ne vaya volentés a les putanes. Si asò era, l'esperver no és ffet panyós e temorós.

<I.1.2. Del lloc adient>¹³²⁹

Deu encara procurar covinentesa de loch e de cel·la on lo deu hom nodrir, com no és neguna cosa que tant ajut a llur natura, com és soptill he nèdeu he enasí soptill él deu ésser nodrit. Deu-se hom encara guardar que hom no meta l'esperver en casa hon aya sotzura ne pudor, ne en lo¹³³⁰ mes de hoctumne que om verema no pos l'esperver en loch on l'ardor ne la pudor del boliment del vi no·l puxa tocar, com yo n'è vist per semblant cossa morir. Encara, diu hom que si alguna fembra té les ffaldes levades he mostre a l'esperver la sua natura, tantost mor; e yo é·n¹³³¹ demanades algunes ffembres que m'an dit que ver és.

<I.1.3. Del menjar de l'esperver>¹³³²

Deu ésser l'esperver past axí com de polets, <d'ocellets> poch¹³³³, denant tots los altres de passarells, ho de cor de moltó. Deu-lo hom enperò gardar de carn de moltó, que

¹³²¹ <Dels nodridors dels esparvers>: “primum considerare oportet nutritores eorum” M DN 1; “quales eos esse velis qui huic studio conveniant” Adelard 2.

¹³²² *nodridors*: “nodriments” F; “nutritores” M DN. Vegeu estudi.

¹³²³ *per*: “prer” F.

¹³²⁴ *quom*: “quō” F, on –o escrita sobre –e; llegiu ‘com’. Vegeu estudi.

¹³²⁵ *nodridors*: “nodrimèts dors” F, on –mèts canç.; “nutritorem” M DN.

¹³²⁶ *tenprats sostinents*: vegeu estudi.

¹³²⁷ *jutyadors*: vegeu estudi.

¹³²⁸ *que·s ... grat*: vegeu estudi.

¹³²⁹ <Del lloc adient>: “loci illius” M DN 1; “amodo de eorum natura et usu dicendum est” Adelard 3.

¹³³⁰ *lo*: “lo” F, escrit sobre ‘ei’ (el copista repetia ‘en’).

¹³³¹ *é·n*: llegiu ‘n’he’; altres opcions d’edició són ‘en’ i ‘eu’, la darrera arran d’una possible interferència del francès o de l’occità.

¹³³² <Del menjar de l'esperver>: “[De victu accipitrum]” Adelard 4; “Cibus vero eorum” M DN 1.

no·ls ne don hom dementre que són malalts, enperò si li'n dóna hom, trasque'n los nirvis. Guardaràs [110] que en sanitat ne en destremprament¹³³⁴ no li dóna hom carn de bou ne de vaca ne de porc, e si dar-li'n¹³³⁵ as, dóna-li'n de mascle que sia de un any, mas no li donasses negun temps carn de truya, com sempre lo auciuria, que carn de vadella li valria més. Devets saber que·ls espervers¹³³⁶ deuen ésser nodrits delicadament, e mayorment al comensament que li donaràs les crans capol·lades; he dóna-li sovín a menjar, com si no u ffas¹³³⁷ al comensament per ventura deffelirà <i>¹³³⁸ a les plomes, qui corrompen e destrohexen. E comensa¹³³⁹ que hom li ffa paella ffaytisca en què om li cogua los hous, com són destremprats¹³⁴⁰ covinentment los nodrex hom per so com són assats sans, e aperella hom los hous enaxí que sien cuyts en la dita peella¹³⁴¹ en let ho en aygua¹³⁴²; si per vantura en aquesta manera l'esperver no·ls volia, mesclaràs ab los hous ensemps un poc de sanch per guissa que vermellég un poch.

[B]ona¹³⁴³ cossa és alls espervers novels com hom los met en muda que sien alleuxats en cassa on puxen estar con se volen a la onbra –he encara als ffalcons e alls astors–, he [110v] quant se volen al sol, com lo sol val a confortar les coses naturals e nodrex les plomes qui crexen. E sovén li deu hom posar aygua en què·s banyen. E deu-se hom gardar que no·l git de la muda entrò sia ben curat e bé¹³⁴⁴ axut. E sàpies que estant en la perxa més són curats e adelitats, enperò milor cosa és que, en la cura ffeta segons que dit és, sia mudat en la muda, e·n val més.

<I.1.4. De quan és perfectament mudat>¹³⁴⁵

E manifest és que perffetament és mudat com totes les penes de la coha són equal·lades. Hon, con aquest senyal veuràs, encara ffa estar aquell per .VIII. jorns en la muda per alò que les penes sien pus ffermes e pus dures.

<I.1.5. De com treure'l de la muda>¹³⁴⁶

E quant aquel trauràs de la muda, per so que les penes sien pus ffermes, ffer-li as gits que no sien trop curts ne trop larchs, e no sien ffets de cuyr dur perquè no li puxen mal

¹³³³ *de polets*, <*d'ocellets*> *pochs*: possible salt considerant la grafia antiga 'de polets'/'de ocelelets', segueixo "pulli, aves parve" M DN 1; una altra edició possible seria esmenar "de polets" F a 'd'ocellets' per les raons indicades a l'estudi, seguint "volucres parve" Adelard 4 i "Auzeletz petitz" *Dels auzels cassadors*, v. 564.

¹³³⁴ *destremprament*: "destremprament" F, on segona 'r' interliniada.

¹³³⁵ *dar-li'n*: "dar ni lin" F, on 'ni' canc.

¹³³⁶ Segueix "de nido acceptos" M DN 1.

¹³³⁷ *si no u ffas*: "fames" Adelard 4; "quia nisi ... porrexeris" M DN 1.

¹³³⁸ *deffelirà <i>*: "deffeliraa" F, on la primera 'a' canc. o esmenada per una 'i'. Vegeu estudi.

¹³³⁹ *comensa*: vegeu estudi.

¹³⁴⁰ *destremprats*: segona 'r' interliniada F. Vegeu estudi.

¹³⁴¹ *peella*: "peella" F, on la primera 'e' interliniada.

¹³⁴² Enteneu-hi que, després de bullits, cal pelar-los, triturar-los i barrejar-los amb llet o aigua.

¹³⁴³ [B]ona: "Bonum" M DN 2. Tot i que la intenció del copista fou indicar una nova secció, en aquest cas segueixo també el format d'Adelard 4.

¹³⁴⁴ *be*: interliniat F.

¹³⁴⁵ <*De quan és perfectament mudat*>: "Quomodo igitur firmum esse cognoscam?" Adelard 5.

¹³⁴⁶ <*De com treure'l de la muda*>: "Cum firmus fuerit, quomodo abstrahendus est?" Adelard 6.

ffer; puys posa-li la lingua axí com te sia semblant. E com aquell volràs prendre¹³⁴⁷ envers tèrcia, garde't que envers lo vespre no li ages ffeta massa gran gorga. E com aquell covinentment auràs ffermat e los gits li auràs messos¹³⁴⁸, tindràs aquell sovén molt e moltes vegades <al puny>¹³⁴⁹ tro gran nit. E puys possar-l'as en la perxa, no massa breu ffermat, [111] domdant e assuauyant tro que bé hi sia acustumat d'estar. E com lo tindràs en la mà, mena suaument la mà dreita denant ell adés adés, <adés>¹³⁵⁰ de la una part, adés de l'altra. E ab una vergua les ales li tocaràs e la coha, e covinentment les li adoberàs.

E són alguns qui no l'affayten a venir¹³⁵¹ a la mà tro que sien ben domdats. <I l'esperver sigui ben domdat abans que afaitat. I no tinguis pressa en afaitar l'esperver> en alguna presó per so que no li puxa seguir algun greuge a l'ocell o alguna mala costuma. Mas ffinalment, pus que l'auràs affaytat, que-l fferàs vol·lar,¹³⁵² pus que auràs ffeta alcuna presó d'aucell, si-l comensa deplomar, lexe'l plomar a la sua volentat, e acostant a l'esperver poc ha poch, e toqua'l e prin-lo mastrívolment e ginyosa, ciulant ab lo tiffel ho ab la boca, com a ffer ffa per tal que no se'n fffassa ffaréstech. E despuys que aurà past a sa voluntat, segurament lo poràs tocar, emperò deu hom gardar que aquell dia no-l lex hom volar.

<I.2. De les malalties dels espervers>

<I.2.1.> Capítol primer¹³⁵³. Qui parla de l'esperver enreumasat

[C]om l'esperver és enraumasat e encadernat bo és que hom li don carn de¹³⁵⁴ ca ffresca si ffer-se pot; si no, carn de moltó ffresca e sadola[111v]ment dels renyons, enaxí que en .II. ho en .III. trosos pós hom sengles grans de pebre. E val encara més a la dita¹³⁵⁵ malaltia si l'enbolques entre .II. trossos de pa ffresch en aquesta manera: tu auràs alcun drap de li primerament possat per tot lo cors e puys lo pa. Encara més val que mulles .I. drap de li en vi tèbeu e que-l ne enbolchs, e com lo auràs axí enbolcat e escalffat, ffe .III. píndoles en manera de una grossa ffava de pebre e de sal e de mantegua, e prin-ne la un e possa-la-li en lo sobirà paladar, e puys ffe-li tenir la boca closa enaxí, en guisa que puxa covinentment respirar e que no puxa la píndola anglotir ne la puxa gitar. Puys posa e met una ploma a le un anaril e covinentment gita-li'n la reuma, e la dita cossa matexa ffe

¹³⁴⁷ *prendre*: “ffer venir al loura” F; “capiatur” Adelard 6; “capere” M DN 2; “atraire, [...] traire” *Dels auzels cassadors*, v. 665 i 677. Prioritzo ‘prendre’ a partir de les formes llatines sobre “treure” a partir de la provençal. Vegeu l'estudi.

¹³⁴⁸ Enteneu-hi que s'ha abatut (immobilitzat) l'ocell i, ja fora de la muda, se li han posat els gits. L'altra opció, ignorant la lliçó d'Adelard, seria entendre-hi una transposició per posar-li els gits i tenir-lo ferm al puny.

¹³⁴⁹ <al puny>: “in manum” M DN 2; manca Adelard.

¹³⁵⁰ *adés adés*, <adés>: “II. 8. Adés adés (ant.): seguit seguit, molt sovint, sens cessar.” (DCVB) impedeix considerar-ho una reiteració supèrflua i denota un oblit o salt d'igual a igual per a designar l'alternació. Potser degut a la confusió del copista en transcriure el dictat del traductor o passar l'esborrany a net.

¹³⁵¹ Al marge dret de la mateixa línia, fora ja de la caixa d'escriptura, segueix el que sembla “lesp<erver>” escrit per la mateixa mà B, probablement esborrat de forma intencionada, i possible indici d'un salt, en especial d'igual a igual i potser de línia, que finalment no fou incorporat (la forma prevalgué sobre el fons). A banda de la pauta habitual de maneig falconer i de la lliçó de la font, em recolzo en aquest indici per a la incorporació que introduceixo.

¹³⁵² *E són ... vol·lar*: vegeu estudi.

¹³⁵³ *primer*: afegit la mà C.

¹³⁵⁴ *de*: un traç posterior podria remetre a la incorporació posterior d'una –l, però opto per obviar-lo i considerar-lo una simple separació de mots.

¹³⁵⁵ Segueix “hobra” cancel·lat F.

puy a la altre anaril. E puy ffeu repossar un poc. E enaprés¹³⁵⁶ dóna-li algun past conffortívol. E ffe assò entrò sus que sia sa.

Encara, li pot hom ffer altra medesina¹³⁵⁷ bona, jatsia que om no·s peneda que·l bany ho hunt l'esperver en la ffenta de l'infant mascle qui mam ho sia aletat; e si menyava de la ffemna de l'infant encamarada en alguna carn valria-li¹³⁵⁸ molt. [112]

Encar a catarn, al<l>¹³⁵⁹ picat he destrempat ab vi¹³⁶⁰ per les narils a·quel li mit, e lexa·l'as estar per tot un dia en loch escur. Encara, hi val carn de porc nerviós, axí com loc prop lo brahó, donan-li un poch; puy poràs-lo péxer de carn tendre. Encara, hi val mit-li such de ruda per los narils e per tot aquel dia no li dons res a menyar.

<I.2.2.> Capítol segon¹³⁶¹. Qui parla de duranyons ho infladures en la boca

[D]uranyons ho infladures, alscunes són senyals que són sechs, alscuns madurs. E¹³⁶² si lo esperver à infladures¹³⁶³ seques: prin una gran pell e enbolca-lo-y, puy suaument obri-li la boca e la infladura seca li rau ho, si és deffora, tranca-la-li. E asò ffet, aquesta cossa li posa: pebre bé picat, vesch d'arbre, sal he mantega; he de so sia ffet engüent he sian-li'n untat aquel loch.

E si la infladura hés homida: prin aygua e mel he vi per agual, sengles poch, he sia mesclat; après prin una teula ben calda he calfa-ho tot sobre la teula e, de la mel que y regularà per la teula calenta, per la [112v] boca li gitaràs destil·lant e degotant; e asò ffet, tanca-li¹³⁶⁴ la boca e mit-li una ploma per la naril, enaxí que li'n gits la malaltia ensemps ab aquella licor. E fe¹³⁶⁵ asò de .III. en .III. dies ffins que sia guarit.

<I.2.3.1. De les narils tancades>¹³⁶⁶

Si¹³⁶⁷ l'asperver à closes les anarils, mit-li lo cap en aygua tèbeha, puy ffeu tirar en carn on aya nirvis, he axí guarrà. Aquesta és la general manera del cap, que <segueix: cou-lo>¹³⁶⁸ sobre les narils là hon les venes se ajusten, e ajusta-li¹³⁶⁹ bé la un <peu> ab lo¹³⁷⁰ altra, axí que no·s pusca ffer mal¹³⁷¹; e, quant asò serà ffet, cascuna nuyt sots una caldera sol un poc calfada¹³⁷², quax tèbeha, lo mit, emperò posa sots la caldera pedres hon estiga per so que no toch en terra, he guarà.

¹³⁵⁶ e enaprés: vegeu l'estudi.

¹³⁵⁷ Segueix "altra" supèrflu F.

¹³⁵⁸ valria-li: "volriali" F.

¹³⁵⁹ Encar ... al<l>: "En cara catarical" F. Vegeu l'estudi.

¹³⁶⁰ catarn, ... vi: "catarical ... vi" F, "prin tetartich blanc" III.2., Capítol .LIIIe, f. 147v.

¹³⁶¹ segon: afegit per la mà C.

¹³⁶² E: "O" F.

¹³⁶³ infladures: "inffladures" F, on 'u' escrita sobre una altra lletra il·legible.

¹³⁶⁴ tanca-li: "tanca lali" F, on 'la' canc.

¹³⁶⁵ E fe: "E asò ffet" F, on a- i 'ffet' canc. i 's' i -o esmenades.

¹³⁶⁶ <De les narils tancades>: "[Si accipiter nares obturas (for obturatas) habuerit ms. A / De narium obturationes instructions for rubric in margin of R, om. W]. Amodo de narium obturatione dicamus ms. W" Adelard 10; "5. Remedium contra obturationes narium" M, "4. Contra obturationem narium" C DN.

¹³⁶⁷ Si: "Si", amb S decorada F, potser caplletra.

¹³⁶⁸ que <segueix: cou-lo>: vegeu estudi.

¹³⁶⁹ ajusta-li: enteneu 'ferma-li' (o lliga-li), segons "compedes" Adelard 10.

¹³⁷⁰ lo: "lo" F, on -o escrita sobre -a.

¹³⁷¹ e ajusta-li ... mal: "pedibusque compedes addas ne cocturas attingat [atingat A, tangat RW]" Adelard 10; "pedibusque compedes ne turturas sibi tangas" M DN 5.

¹³⁷² calfada: "calfada" F, on possible 'f' escrita sobre 'd' i després cancel·lada entre 'l' i 'f'.

<I.2.3.2. A purgar el cap>¹³⁷³

Ítem, a porguar lo cap, val que li frec¹³⁷⁴ om lo peledar ab sàlvia e que li'n ffaces tirar ab la carn¹³⁷⁵. Encara, a porguar lo cap val que prengues pregunta en canditat de una ffava e calffa-la axí que·s puxa tenir al peladar, e prin alguns grans d'estafisiàgre he de pebre, enaxí que sien los dits grans un poch trencats, en guisa que·s tenguen a la pagunta, e de tot asò ffes en guissa que li comprega los enarils, e puys ffes estar l'esperver a la [113] raya del sol ffins¹³⁷⁶ que de aquella ffluhiat sia purgat, e·naprés de past covinent poràs péxer d'aquí anant tot esperver.

<I.2.4.1.> Capítol .III¹³⁷⁷. Per esperver que git la carn per la boca

[A]sperver que git la carn per la boca, don-li hom per lo matí a boura aygua, puys ffes-lo dejunar e no li dons res a menyar tro al vespre, e lavors pex-lo de passarels o pàsares ho de perdius poques ho d'altros ocells.

<I.2.4.2.> Capítol .III¹³⁷⁸. Altra manera per esperver que git la carn

[A]sperver que git la carn per la boca, val que la carn de què·l deuràs péxer metes en aygua bulent, quax enessant, e que·l ne pesqua hom. Encara, val en assò que hom mull ho unta la carn en such de trifoli.

Mas enperò so diu lo mestre de aquesta art, que en Alama<n>ya hohí dir a son ffrare un provament que no ffall e avia'l provat contra gitament de carn: que prenga hom d'una molsa qui·s ffa en la cresta de una co[113v]so antiga ho de aquella qui és en algunes pedres on ha pessada e passa aygua d'algun riu, e prin aquella e trenca-la ben manut; e puys que la reprema regeament e ffort; e asò ffet, meta hom aquel such colat en un vaxell nèdeu; e puys ffa hom estar la carn de què hom deu péxer l'esperver per una nit en aquel such tèbeu. Encara, li dix son ffrare que si arrancava hom la cuxa a la gualina, axí calda la n'untava hom d'aquel such, que val aytant com si estava tota la nit.

<I.2.5.> Capítol .V¹³⁷⁹. Si l'esperver à pantex

[A]sí direm de les malalties¹³⁸⁰ dels pits, e direm primerament del polsar. E contra asò vall que per lo matí li dons limadura d'aram he pólvora d'orpiment en cor de colom ho de polla.

¹³⁷³ <A purgar el cap>: “Ad purgandum caput” Gerardus 3; “Ad purgandum caput accipitris” Gil (*De accipiter* 8.1), p. 194, l. 14 (f. 13r).

¹³⁷⁴ *frec*: interliniat F. Segueix “ffichs” F, on primer s'ha canc. la –s i després el mot sencer.

¹³⁷⁵ *li'n ... carn*: “fac trahere” Adelard 10; “trahat in carne” M DN 5; aquest “li'n” es refereix a que l'ocell expulsí la causa del desequilibri tirant (exercitant-se) de la carn (o del picador).

¹³⁷⁶ *ffins*: “ffes” F; “donec” M DN 5; “tamdiu” Gerardus 3(5).

¹³⁷⁷ *III*: afegit per la mà C.

¹³⁷⁸ *III*: afegit per la mà C. | Malgrat que segons Adelard 11 sigui un sots-capítol de l'anterior, seguiré el parer del copista català (o del traductor o compilador) de F i els identificaré com a capítols independents; aquest serà el criteri adoptat per a la resta de capítols o seccions.

¹³⁷⁹ *V*: afegit per la mà C.

<I.2.6. Si d'alguna malaltia de l'esperver et desesperes>¹³⁸¹

E dic¹³⁸² determenadament que si d'alguna malaltia te desesperes de l'esperver, que li dons let de tartuga¹³⁸³.

<I.2.7. De polls>¹³⁸⁴

E guarda que si l'esperver és gras ni ha poys, no li nou. E si l'esperver és magre e ha poys, unta-li de such d'ezxens les plomes e ffe'l estar al sol. Encara, ffes-li perxe d'un arbre que hom apella sahuc, e sie'n pertida l'ascorxa, he estiga en aquella he guarrà dels pols. Encara més, a alciure poys val que prengua [114] om grex de gualines he mesclat ab argentviu, e puys unte'n hom un ffill de lana he liga-lo-y hom en lo coll hi en les ales, e unta-lo hom¹³⁸⁵ covinentment d'asò prop lo bech e morran.

Encara més, a alciura poys val, prin ffemna de cabres e ffe'n pólvora ab such de mandastre destremprat, e la carn ffresca de què'l deus péxer li'n mulla en asò, he garrà. Alguns unten la carn que deu menyar en grex d'oques e de gualines per auciure los poys.

Encara més, val per alciure poys destemprament d'orpiment picat ab aygua, he unta-li primerament les promes totes; enaxí ho ffeya mestre Johan Alamany a Bolunya¹³⁸⁶ a son esperver. E lo mestre aquest demanè-li si l'orpriment destruia les penes, e respòs-li que no. Encara, los de ultramar¹³⁸⁷ ffan assò als ffalcons¹³⁸⁸ e als espervers. E con bé¹³⁸⁹ són axí untats semble de col·lor groga per rahó de l'horpiment. Encara més, val per matar poys, prin pebre e orpiment he pica-ho bé, puys d'asò tu lo salpica entre les plomes, que sien ruxades ab aygua ho ab aygua-ros, que dien que més val, e puys en una tovallola blanca enbolique'l e tin-lo axí una estona, e veurets tots los poys en la tovallola, axí que s'hixen d'ell per la gran cuxor he fforisor de la madacina.

<I.2.8.> Capítol .VI¹³⁹⁰. Si l'esperver à tinyes, e alguns ho apellen fformiga [114v]

[S]i l'esperver à tinyes, ho per alguns és apellat fformiga, unta'l ab mel, puys gite-y pólvora de adramén <i natró> e·scorxa¹³⁹¹ de ffrexe, e <moriran. E>¹³⁹² pólvora d'exens e

¹³⁸⁰ *les malalties*: “la malaltia” F, segueixo “vitiis” M DN 8 i “accidentibus” Adelard 12, qui obre així una secció sobre aquestes malalties incloses per F en un sol capítol. És possible que el traductor o el copista català s’hagi deixar influenciar per la forma plural ‘els pits’, la qual era considerada sovint com singular a efectes de sintaxi.

¹³⁸¹ <Si desesperes>: “8. Contra omnem egritudinem desperatam” C, “9. Remedium contra omnem egritudinem desperat” M DN; “De inflatione quid dices?” Adelard 13.

¹³⁸² *dic*: “dic” F, on –c amb un traç vertical llarg sobre el tram horitzontal, però ni es recull la forma ‘di’ al DCVB ni crec que es tracti d’una –h degut a la seva ubicació i grafia o d’una esmena a ‘diu’; segueixo “dico” Adelard 13 i M DN 9.

¹³⁸³ *que ... tartuga*: vegeu estudi

¹³⁸⁴ <De polls>: “[De pediculis A, Contra pediculos R, omès W]. His visis, de pediculis quid dices?” Adelard 14; “9. Contra pediculos” C, “10. Remedium contra pediculos” M DN.

¹³⁸⁵ *hom*: “hom” F, on ho– escrit sobre m–.

¹³⁸⁶ *Bolunya*: “bolunya” F, on ‘o’ escrita sobre ‘a’; llegiu “Bolonya”.

¹³⁸⁷ *los de Ultramar*: enteneu-hi ‘els de la Mediterrània Oriental’.

¹³⁸⁸ *ffalcons*: “ffalcons” F, on ‘l’ escrita sobre ‘i’.

¹³⁸⁹ *bé*: “ve” F; una altra opció menys probable és considerar-hi ‘ve <que>’ en el sentit d’esdevé, passa.

¹³⁹⁰ *VI*: afegit per la mà C.

de sal bé bullit en vinagre, e unta-li lo loch de les tnyes. E da-li de la <pólvora de l'arrel de la>¹³⁹³ roge e de la peradella.

Ítem, si les penes rohen tnyes, val carn d'ase cuyta en sanch de hom. E axí matex, val carn de boch messa en vinagre e que li'n do hom. E unta-li hom el past¹³⁹⁴ ab such d'una erba a qui diu hom barba jovis. Encara, val per tnyas, unta-li tot lo cors de such de cascall¹³⁹⁵ un poch tèbeu, e en aquell matex such lo past de l'aucel unta. Encara, se ffa molt nobla unguent, qui és bo en asò, del such del ffanoll e de soffre e d'ergentviu contre les tnyes.

<I.2.9.> Capítol .VII¹³⁹⁶. Qui parla con l'asperver à una malaltia qui s'apella ffelera¹³⁹⁷

[A]lguns dien que ffelera¹³⁹⁸ no-s pot curar, e aquels qui ho dien no saben ffer depertiment entre roptura e trancament¹³⁹⁹. E ffalera, com ruptura¹⁴⁰⁰, no és curable. Ffelera emperò, segons aquest mestre¹⁴⁰¹, se pot curar. He és dita ffelera –del ffaell–¹⁴⁰² com la còlera roga¹⁴⁰³ lavors abunda¹⁴⁰⁴ e per tot lo cors és escampada, en tant que·l bech e les comes e los peus¹⁴⁰⁵ desco[115]loren. E és senyall d'asò que l'esperver és pus fforihós e pus hirat que no sol.

A la qual malaltia ffa hom aytal cura: prin una erba qui ney en alguns pochs rius, la qual alguns apellen helechtrom, los altres borich¹⁴⁰⁶, e los englesos la apellen en lur lengatge 'negre erba', e ffa lo ram quadrat <com a rama>¹⁴⁰⁷ e les ffulles són semblans a gra<n>s d'ortigues¹⁴⁰⁸, e ffan-se al cap de la erba uns grans quax a rayms, hon, anans que hom li'n do a menyar a l'esperver qui ha aquesta malaltia, unta la carn ab lo such de la dita erba e da-li'n.

¹³⁹¹ <i natró> e·scorxa: vegeu estudi.

¹³⁹² e <moriran. E>: “et morientur. Item” Adelard 15, on considero un salt d'igual a igual tenint present la traducció posterior d'“Item” per “E” al mateix paràgraf. “Item” M DN 11.

¹³⁹³ de la <pólvora de l'arrel de la>: “de pulvere radices” Adelard 15; “de radice” M DN 11.

¹³⁹⁴ el past: “la carn el past” F; “lo past” N 11(5/5’); “cibum” M DN 11. Semicorrecció, en detriment d'un binomi ('la carn e·l past') o 'la carn <d>el past'.

¹³⁹⁵ cascall: “cascar” F. Vegeu F.

¹³⁹⁶ VII: afegit per la mà C.

¹³⁹⁷ ffelera: “ffalera” F; “fellerà” Adelard 16; “fellerem” M DN 12. Vegeu estudi.

¹³⁹⁸ ffelera: “ffalera” F; “felleram” Adelard 16; “fellerem” M DN 12.

¹³⁹⁹ roptura e trancament: vegeu estudi.

¹⁴⁰⁰ ruptura: “ruptura” F, on la primera 'u' sembla escrita sobre una possible 'e'.

¹⁴⁰¹ segons aquest mestre: enteneu Adelard de Bath o l'autor (o el compilador) de la recepta a M DN 12.

¹⁴⁰² He ... ffaell: “he es dita ffalera del ffaell” F; “Prius intellige quia a felle fellerà dicitur” Adelard 16; “et dicitur fellerà a felle” M DN 12. La segona opció d'edició seria “He és dita ffelera <per derivar> del ffaell,”.

¹⁴⁰³ còlera roga: “cobera joga” F, o potser “cobera ioga” havent oblidat el tram superior de la r; “colera rubea que in felle sedem habet” Adelard 16; “oclea rubea” M DN 12.

¹⁴⁰⁴ abunda: “abunda” F, on 'u' escrita sobre una possible 'n' o 'ir'.

¹⁴⁰⁵ ·l bech ... peus: “rostrum [R add. ceram] ac pedes [W add. ac ceram post pedes]” Adelard 16; “crura et pedes” M DN 12. Per tant, a “bech” cal entendre la cera del bec, la qual, a diferència d'una estructura cornificada com és el bec en sí, sí que pot perdre pigmentació.

¹⁴⁰⁶ altres borich: “altros botich” F, on 'o' escrita sobre 'e' a “altros” i confusió r/t. Vegeu estudi.

¹⁴⁰⁷ ffa ... <com a rama>: “cuius ramus quadrangulus est ad modum dite feris [dite feris lectura proposada pels editors, dite foris SdH, dite A, om. R, elice feris W] factus” Adelard 16, “cuius ramus quadrangulus ad modum rame factum” M DN 12. Salt ram/rama.

¹⁴⁰⁸ les ... d'ortigues: “les ffulles son semblans agras dortigues” F. Vegeu estudi.

<I.2.10.> Capítol .VIII¹⁴⁰⁹. Qui parla com l'asperver à ffebra¹⁴¹⁰ ni com és conegut

[L]o esperver és conegut que à ffebra com tanca los ulls sobre la perxa ne dorm, e ffa lo cap infflat.

E ffa-los hom aytall cura: que·l banya hom en caldo on aya cuyta grua.

<I.2.11. De pedra>¹⁴¹¹

Ítem, <si té pedra>¹⁴¹², trau such de una erba qui s'epella grumell he unta-li la carn que li deràs. Ítem, de la sament de la dita erba ffaràs pólvora, la qual mescla ab la carn que li deràs. Ítem, unta la carn ab such de juyvert he guarà.

<I.2.12. De constipació>¹⁴¹³

Con és constibat, so és, que no pot esmirilar, [115v] da-li ab lo past ffele de guall ho caragols blanchs a menyar.

<I.2.13.1. Quan esmirila massa sovint>¹⁴¹⁴

Ítem, com esmirila massa sovén, axí com aquels qui an desentiri: cou hom la malva <i la> saturiga¹⁴¹⁵ ab grex de porch ffresch <i amb aigua>¹⁴¹⁶, e d'asò un poc <, quan sigui cuit de manera òptima,> ab¹⁴¹⁷ una cullera per la boca li gita tebet.

Ítem en asò, prin aytant com la quarta part de una malla¹⁴¹⁸ de escamoneya, e de comí atretant, e pica-ho ab tant de porch gras he dóna-li'n, e guarrà. E si per aventura no pot asò retanir, mescla-ho bé ab clara d'ou e mit-lo-y per la boca.

<I.2.13.2. Contra esmirilar>¹⁴¹⁹

¹⁴⁰⁹ VIII: afegit per la mà C.

¹⁴¹⁰ ffebra: "ffebrā" F, on la primera f- escrita sobre u/v- o potser p-, indici de la intenció inicial d'escriure 'pedra', com correspon a I.2.14, on ha omès la indicació de la recepta, agrupant-ho, de forma incorrecta respecte a Adelard, en una mateixa secció.

¹⁴¹¹ <De pedra>: "[De petra A, al marge R, om. W]. His satis expeditis, de petra quid intelligas doce" Adelard 19; "13. Contra lapidem" C, "14. Remedium contra lapidem" M DN.

¹⁴¹² <si té pedra>: "Contra lapidem" M DN 14.

¹⁴¹³ <De constipació>: "14. Contra constipationem" C, "15. Remedium contra constipationem" M DN.

¹⁴¹⁴ <Quan ... sovint>: "15. Contra bistac sive diarriam" C, "16. Remedium contra bystach sive dyariam" M DN; "[De bistico (De petra A, al marge R, om. W)]. De bistico [bistico A, om. R, bistuco W] quid tibi videtur?" Adelard 21.

¹⁴¹⁵ <i la> saturiga: "major" F, probable traducció incorrecta o corrupció a l'antecedent en haver llegit lat. *superioram*; "et satureiam in aqua" Adelard 21, "et saturegiam" M DN 16.

¹⁴¹⁶ <i amb aigua>: "in aqua" Adelard 21 i M DN 16. Necessària per a la consistència líquida de la preparació, de manera que calgui administrar-la a l'ocell de caça amb una cullera.

¹⁴¹⁷ <, quan ... òptima,> ab: "cum optime coctum fuerit, cum" Adelard 21. Salt d'igual a igual a partir de la font llatina (potser salt a M DN 16, on ja absent).

¹⁴¹⁸ malla: "amella" F. Vegeu estudi.

¹⁴¹⁹ <Contra esmirilar>: "16. Contra nimium fluxum" C, "17. Remedium contra nimium fluxum" M DN; *Epistola* 16 ("<A gran laxament>" N, "Contra laxationem" A).

Encara, contra esmirilar, prin les ffulles de una erba qui à nom *jusquiami* e da-li a beura del such.

<I.2.14. De febre>¹⁴²⁰

Encara, per aquests senyals conexeràs la ffebra als aucells: primerament que li pengen les ales e té lo cap bax en ell¹⁴²¹; e pren lo past¹⁴²² ab ffàstig, ho a vagades golossament, e que se n'envie en si matex malament¹⁴²³; a veguades tremola, donchs así demostra <semblant de fret>¹⁴²⁴.

Cura contra la ffebra: que li deràs carn de galina untada ab such de artimísia dues vaguades ho .III. Encara, val a la ffebra que lichts la un peu de l'esperver bé estret, e parrax una vena, he sagna'l¹⁴²⁵ en aquella dues vagades covinentment.

<I.2.15. De porrets>¹⁴²⁶

Ítem, <si té porrets>, prin alò qui és entre l'escorxe d'un arbre qui à nom *gunyiperi*¹⁴²⁷, e puys ffe·n pólvora e da-li'n a .X. vegades¹⁴²⁸, enaxí que li'n dons la un dia e no l'altre.[116]

<I.2.16.> Capítol .VIII¹⁴²⁹. Per alsell qui à puhagre

[A] curar puhagra: prin escorxa de ffrexa e de pomer e de <roure novell i de> garanyon<er>¹⁴³⁰; puys couràs aquests tant en aygua ffins que sia espès axí com a tinta, e lexe-ho reffredar; puy<s> enadex-i un poc de sabó¹⁴³¹ vell, e, asò ffet, prin l'esperver e unta-li les mans e les cames, ell estant en una losa, molt que sia untat de asò damuntdit.

Ítem més, una altra cura que aguí de un ffill de cavaller qui axí curava en cassa del rey, que prenia les nous verdes e treh<i>e'n lo such he mesclave'll ab altratant de vinagra, e d'aquel untava-li les mans. E si à porets enperrò, que·n sien trets. E si era que tots los peus agués inflats, asò los li estreny.

¹⁴²⁰ <De febre>: “17. Contra febrem” C, “18. Remedium contra febrem” M DN.

¹⁴²¹ ell: “eli” F.

¹⁴²² past: “post” F.

¹⁴²³ que ... malament: “que ses devie en si matex malament” F. Vegeu estudi.

¹⁴²⁴ donchs así demostra <semblant de fret>: “vegeu estudi.

¹⁴²⁵ sagna'l: “sagnal” F, on ‘g’ escrita sobre ‘l’ o ‘h’.

¹⁴²⁶ <De porrets>: “Si porros in pede habuerit” Gerardus 13; “18. Contra verrucas” C, “19. Remedium contra verrucas” M DN.

¹⁴²⁷ gunyiperi: “qūyiperi” F, on potser caldria editar ‘genyiperi’ o ‘que<n>yiperi’; “juniperi” Gerardus 13; “iuniperi” AG, p. 1480, l. 35; “genebre” Dels auzels cassadors, v. 3129.

¹⁴²⁸ .X. vegades: “novem diem” Gerardus 13.

¹⁴²⁹ VIII: afegit per la mà C.

¹⁴³⁰ e de <roure novell i de> garanyon<er>: “e de naronya” F, amb salt d'igual a igual (per desconeixement?); segueixo “et corticem spine prunellifere et quercus novelle” Adelard 23, “et spine prunelle et quercus novelle” M DN 20; amb l'ordre “, de pauc roire e d'agrunier” Dels auzels cassadors, v. 2998.

¹⁴³¹ sabó: “sagi” F, segueixo “saponem” Adelard 23, “saponem” M DN 20, “sabo” Dels auzels cassadors, v. 3002.

<I.2.17.> Capítol .X¹⁴³². Com l'esperver à ffàstich e sequetat

[S]i l'esperver à ffàstich e sequetat: pren hom un hou debatut he cou-lo en una pella nèdeha ab let de cabres, e com lo couràs guarda'l de ffum; puys dóna-li a menyar. E si bé lo ffa esmirlar, de mantinent d'asò serà deliure sens dupta.[116v]

<I.2.18.> Capítol .XI¹⁴³³. Si l'esperver à tinya que li destrouexen les penes

[S]i l'esperver à tinya, so és, que li destrouexen les penes: mit una gota de bàsem en lo fforat de la pena. E sàpies que per asò les tиныes són destruides e mortes e n aquel loch novelles penes exiran. E si lo fforat on deu axir la pena és tencat, hobre hom aquell covinentment ab un graffi d'argent que sia calent, puys pren hom una osqueta de ffus ho una cossa largueta semblant a ffus ho de gra de fforment, axí que puxa entrar per aquel fforadell, e tengua-ho entre aquella pena con deya créxer. Emperò si hi met hom per lo cudell per on deu axir la ploma una caleta de mell cuyta a la fforma damunt dita, hi val més.

<I.2.19.> Capítol .XII¹⁴³⁴. Qui parla que si l'esperver pert alguna unгла

[S]i l'esperver pert alguna unгла: ab un coltellet qui aya la punta corba, soptilment, en la ffi del peu, là d'on aurà perduda, li trencarà un poch, quax raent, he crexerà-y altre unгла. E y pots ffer altra cossa millor: que prengua hom [117] una candela encessa, he ab un poc de cotó que crem hom lo loch d'on la unгла és cahuda, e puys que lo y unta hom ab mel e lich-lo-y hom ab un poch de cotó, e lex-lo m estar axí per .VIII. dies.

<I.2.20.> Capítol .XIII¹⁴³⁵. Qui parla com l'esperver és malalt e tèssich

[C]om l'esperver és malalt he tèssich, dóna-li coloma salvatge a menyar, e si bé cou haquest past, viurà.

Deus emperò saber que atart esperver és tèssich, e no li esdevé sinó per longuesa de bech com l'anguolir de la carn qui s'acosta¹⁴³⁶ al bech, he tant treballa que escuma per los narils, hon per aytal agreuyament lo seu leu se naffra, e axí, poc a poch, per lo nafframent del leu encorra una malaltia que hom appella tíssich. Donchs, con veuràs que aurà lo bec massa larch, covinentment aminvaràs-lo-li. E ffes-lo péxer en hos hon aya nirvis per so que l bech se puxa mils aminvar e affaytar.

E si per aventura per negligència és tornat tíssich, [117v] ffes-li as aytal cura: prin .II. parts de grex de porch e ffon-lo, en asò mescle-y la tersa part de ruda e de malva he¹⁴³⁷ d'api, e mescla-ho bé e da-li d'asò a l'esperver <al vespre>¹⁴³⁸ prop del ffoch; e asò ffes après lo past de la carn.

¹⁴³² X: afegit per la mà C.

¹⁴³³ XI: afegit per la mà C.

¹⁴³⁴ XII: afegit per la mà C.

¹⁴³⁵ XIII: afegit per la mà C.

¹⁴³⁶ *s'acosta*: enteneu "s'adhereix", segons "adherentem" M DN 24.

¹⁴³⁷ Segueix "de" canc. F.

¹⁴³⁸ *a l'esperver <al vespre>*: "al esperver" F, on 'esperver' escrit sobre 'vespre' amb v- canc. i 'er' escrit sobre 're'; recupero la part esmenada per considerar-la un oblit o una confusió durant el procés de còpia, segons "a la noche" Gerardo 21, f. 153v.

<I.2.21.1. Si està acovardit i mancat de força>¹⁴³⁹

E si està aruffat ne fflach de si matex, porta-lo en selva on <hom> prenga¹⁴⁴⁰ cabirols e aquí pesca-lo hom del ffetge del cabiroll mascle calent e del cor, pus sia post¹⁴⁴¹ al sol, e dementre que s'escalfferà, de la malaltia guarrà.

Ítem, com està aruffat, prin la maytat del corter del [palurna]¹⁴⁴² e unte'l en such d'exens¹⁴⁴³, he ffe-li trasglotir¹⁴⁴⁴, e da-li rata-penyada a menyar.

<I.2.21.2. Si té mal de llop>

Ítem més, si à mal de lop, [...] ¹⁴⁴⁵

< I.2.22. Si té regament>¹⁴⁴⁶

<Si té regament, pols d'àloe,>¹⁴⁴⁷ enbolco'l dins lo botó de la carn e dóna-li soptosament, axí que no se'n puya apersebre.

<I.2.23. A conservar sanitat>¹⁴⁴⁸

E deus saber que a conservar sanitat als espervers he ha conservar a les¹⁴⁴⁹ vescositats e les sobreffluhitats, plomades sovén donades maravellosament los valen e los tolen¹⁴⁵⁰ ffàstigs e·ls recorren, e·ls ffan pus leugés¹⁴⁵¹ he pus alegres he pus ardots.

¹⁴³⁹ <Si està acovardit i mancat de força>: “24. Contra acus” C, “25. Remedium contra acus” M DN.

¹⁴⁴⁰ on <hom> prenga: “ubi capiuntur” *Practica avium* del Pseudo-Hipòcrates 15(2) i M DN 25. Probable salt.

¹⁴⁴¹ post: “past” F, llegiu ‘posat’; “‘pónganle” *Gerardo* 22, f. 154 i “pausatz” i “pauzas” *Dels auzels cassadors*, vv. 3379, malgrat que en un dels testimonis del tractat provençal trobem “paisses” *expunct. plus marginal* “pauzas”ⁿ (Schutz) i pogués ser present a l’antígraf o la font utilitzada per F.

¹⁴⁴² [palurna]: de lectura difícil per restes de tinta (possible cancel·lació) i corromput. Vegeu estudi.

¹⁴⁴³ d'exens: “de xenes” F, on abreviatura superior d’‘e’ canc.; “absintii” M DN 25 i *Practica avium* del Pseudo-Hipòcrates 23(2).

¹⁴⁴⁴ Ítem, ... trasglotir: paràgraf corromput a F de difícil restitució. Vegeu estudi.

¹⁴⁴⁵ Ítem més, si à mal de lop, [...]: “Item, pro aculis supereminentibus” M26 DN, on continua amb la recepta. Vegeu estudi.

¹⁴⁴⁶ <Si té regament>: “25. Contra tesguam”, “26. Remedium contra tesguam” M DN. Segueixo l’expressió “De regament” donada per Z¹ 3.

¹⁴⁴⁷ <Si té regament, pols d'àloe,>: “Ad tesguam, pulverem aloë” M 26 DN, on tradueixo ‘pols’ en lloc de ‘pòlvora’ per mantenir l’acord de gènere amb el que segueix.

¹⁴⁴⁸ <A conservar sanitat>: “26. Quod plumate sunt aliquando exhibende” C, “27. Rubrica quod plumate sunt exhibende aliquando” M DN.

¹⁴⁴⁹ a les: interliniat F.

¹⁴⁵⁰ Segueix “ffastichs” canc. F, on s’ha escrit l’abreviatura de –us sobre h– o a la inversa, indici d’un possible antígraf llatí.

¹⁴⁵¹ leugés: malgrat la possible abreviatura general per ‘r’ que podria implicar el petit traç superior entre la ‘e’ i la ‘s’, la ignoro degut a la brevetat del traç i al fet de ser enganxada amb la correcció de la línia superior.

<I.2.24. Si té mal de rampa i tremolor de peus>¹⁴⁵²

Ítem més, si à mal de rampa he tremoló dels peus, la qual a vagades los esdevé, val que hom los do la carn mullada en such d'ortigues e de artemeya. Ítem, <amb>¹⁴⁵³ sanch d'anyell tèbeha los peus d'aquel ffregats o <amb>¹⁴⁵⁴ vin tèbeu en què sien cuytes hortigues, e-n asò li unta lo past. [118] E com aquell es ffarà per aygua¹⁴⁵⁵ ho per estar en terra, trau such de la eura he, tèbet, unta-li los peus e la carn¹⁴⁵⁶. Ítem, caragols blanchs cou he unta-li'n lo<s> peus, he ffes-lo sagnar en la cuxa.

<I.2.25. Si les ales li pengen massa>¹⁴⁵⁷

Si les ales de l'esperver pengen massa, untar-li-les as ab sanch de hoca al sol, e péxer-l'as ab la carn de la hoca. Ítem, ffes-li tenir les ales alt he unta'l alí ab oli de lor. Encara, si les untes desots les ales ab ffell de porch hi vall.

<I.2.26.> Capítol .XIII¹⁴⁵⁸. Si l'esperver à sobrehòs

[S]i l'esperver à sobrehòs en les cames ho en les juntures: ligua-li àlohe calt desobre he lexe'l axí estar per un dia he per una nit; puy prin ffem de guall cuyts en vinagre e, tèbeu, posa-lo-li, he tengua-ho un dia he una nit.

<I.2.27.> Capítol .XV¹⁴⁵⁹. Si la pena de l'esperver és trancada

[S]i la pena de l'esperver és trancada: serca l'arell he tra-la, per so que altra n'i nasca; puy prin sanch de grill, he si no-n pots aver, prin sanch de una reta qui és dita garex ho rati¹⁴⁶⁰ [118v] he unta-li'n lo loch, he exirà'n¹⁴⁶¹; puy possa en lo fforat un poch de mel cuyta axí com diu en lo capítol de les tinyes¹⁴⁶² e crexeran-li les penes.

¹⁴⁵² <Si té mal de rampa i tremolor de peus>: “27. Contra spasmus pedum” C, “28. Remedium contra spasmus pedum” M DN.

¹⁴⁵³ <amb>: explicable per un salt d'igual a igual utilitzant ‘en’ per ‘ab’; “ab” NZ⁵; “de” AHQ; perdut Ha; “aliud” K; manca capítol L; “sanguine[m]” Thomas, f. 42v^a; “sanguine” VB, llib. 16, cap. 71 i AG, p. 1491, l. 27; “di” it. LP.

¹⁴⁵⁴ o <amb>: “e” F; “o [ms. ,] ab” N, “o ab” Z⁵, “vel” AHKQ, Thomas, f. 42v^a i AG, p. 1491, l. 28, perdut Ha, manca capítol L; “o de” it. LP.

¹⁴⁵⁵ aygua: “ayg” F, on abreviatura elíptica sobre ‘g’. Probable corrupció. Vegeu l'estudi.

¹⁴⁵⁶ E com ... carn: frase corrompuda a F. Vegeu l'estudi.

¹⁴⁵⁷ <Si les ales li pengen massa>: “28. Quando ale nimis pendent” C, “29. Remedium quando ales nimis pendent” M DN.

¹⁴⁵⁸ XIII: afegit per la mà C.

¹⁴⁵⁹ XV: afegit per la mà C.

¹⁴⁶⁰ garex ho rati: com opció d'edició menys probable ‘garex horati’, seguint “garex horati” F. “guarrís” N; “garó” Z⁵; “garii” A; “generati (?)” Ha; “cati” Gil (*De accipiter* 8.9), p. 202, l. 18-19 (f. 15r) on probable error d'edició o de còpia. Binomi.

¹⁴⁶¹ exirà'n: per ‘n'exirà’, seguint el singular anterior; l'altra opció d'edició seria ‘exiran’, contravenint el singular indicat però d'acord amb el plural final.

¹⁴⁶² I.2.19., Capítol .XI.

<I.2.28.1. Si les ales pengen per dolor>¹⁴⁶³

E si les ales accidentalment li pengen per rahó de dolor: prin lo such de la sàlvia ab let de somera he de ffembre qui axa encabut .VIII. dies passats, mescla-ho, e de asò unta-li les ales e lo menyar. En asò matex val cervel de cadell¹⁴⁶⁴ he de guat als jóvens espervers e als vels.

<I.2.28.2. Si les ales pengen naturalment>¹⁴⁶⁵

E si les ales los penya naturalment: unta-les-li ab such de barbena he guarrà.

<I.2.29.> Capítol .XVI¹⁴⁶⁶. Si l'esperver à màcula ho desfeta en los ulls

[S]i los espervers an màcula ho desfeta en los ulls: possa-li del pebre e d'àlohes, tant del la hun com de l'altre, mesclat encemps, en los ulls asò li mit. Ítem, si és temps que prunells salvatges o arenjons se¹⁴⁶⁷ troben, tres gotes del such d'aquels hi metràs he serà guorit.

E diu lo mestre de aquesta art que un rocinyor seu avia màcula en l'uyll e que li mes pols de cals viva, enaxí que ab .I. ploma subtilment buffant li mes, he ffon guarit, perquè yo creu que valria contre la màcula de l'esperver.

<I.2.30.> Capítol .XVII¹⁴⁶⁸. Quant l'esperver à mal en los ronyons [119]

[C]ant l'esperver à mal en los ronyons, poràs-ho conèxer com no pot lunny esmirlar. E val en asò que prengues carn d'om anbalsamada, que troba hom en poder dels especiers, e pèls de lebra, he dóna-li'n a menyar ab carn de gat; e ffes asò entrò a .VIII°.¹⁴⁶⁹ dies he sens dupta serà deliurat. Ítem més, val en asò pólvora de ceriandre en un cor de poll a menyar, he serà sanat.

<I.2.31.1. Quan l'esperver té pedra als budells>¹⁴⁷⁰

E deus saber que com l'esperver ha pedre en los budells pren la carn ab lo bech e mantinent la gita, que no la voll rebre. Adonchs tu prin un perdall he pex-lo-n, he volpen

¹⁴⁶³ <Si les ales pengen per dolor>: “31. Cum ex dolore ale pendent” C, “32. Remedium. Et cum de dolore ale pendent accidentaliter” M DN.

¹⁴⁶⁴ *voltor*: “voltor” F, segueixo “canis” M DN 32, “cadell” N, “cadel” Z⁵, “cati” AHKLQ, “catuli” Ha i Gil (*De accipiter* 8.8), p. 202, l. 13-14 (f. 15r). Vegeu estudi.

¹⁴⁶⁵ <Si les ales pengen per dolor>: continua “31. Cum ex dolore ale pendent” C, “32. Remedium. Et cum de dolore ale pendent accidentaliter” M DN.

¹⁴⁶⁶ XVI: afegit per la mà C.

¹⁴⁶⁷ *se*: “so” F, per confusió e/o atribuïble al copista.

¹⁴⁶⁸ XVII: afegit per la mà C.

¹⁴⁶⁹ °: del llatí “nonano”.

¹⁴⁷⁰ <Quant l'esperver té pedra als budells>: “35. Contra vitium lapidis in budellis” C, “36. Remedium contra vicium lapidis in budellis” M DN.

aquella carn en pólvora de giroffle¹⁴⁷¹, e l'endemà dóna-li un colom poch; e si reté lo past, és garit.

<I.2.31.2. Quan l'esperver té pedra al fundament>¹⁴⁷²

Algunes vegades és senyall en la natura devall que no pot bé esmirlar, perquè <...>. Per asò pendràs¹⁴⁷³ cor de porch e ab asò mescla seda <de porc>¹⁴⁷⁴ tallada ben menut, e dóna-li'n per .III. dies he serà guarit.

E diu lo mestre d'aquesta art que haquesta malaltia pot hom conèixer a l'esperver tocant davall per la natura ab la mà, e dix-li aquell que qui donava a l'esperver oli de holives en un budell que lo y ffahés trasglotir, que·l ffa mils he pus luny esmirlar.[119v]

<I.2.32.> Capítol .XVIII¹⁴⁷⁵. Com l'esperver à ffilandres

[C]om l'aspverer gita ho esmirra cuchs, dóna-li limadura de fferro ab carn de porch.

<I.2.33. Quan el voldràs fer ardit>

E quant volràs ell ffer ardit: tin-lo en la mà longament, e dóna-li a hora de tèrcia carn de poll a menyar una cuxa; après de una hora ffè'll banyar en aygua, puys¹⁴⁷⁶ poso'l al sol hi estigue-y tro que sia axut; e asò ffet, mit-lo en loch escur tro al vespre, <i posa un pany de llana sobre la perxa en què és per a que no es faci mal a les ungles; i tin-lo en la mà des d' hora de vespres fins al primer son; i llavors posa'l a la perxa amb el pany col·locat a sota com abans i per tot el vespre> que li encenes una lenterna que li crem denant¹⁴⁷⁷; e al matí ruxo'l ab bon vi, puys tin-lo un poch al ffoch. E asò ffet, a cap de .VIII. dies¹⁴⁷⁸ vé·n cassar, e si veus que molt¹⁴⁷⁹ vuylla pendre aucels, gita'll-i, he si no u

¹⁴⁷¹ *giroffle*: “giroffle” F, on ‘l’ escrita sobre ‘r’.

¹⁴⁷² <*Quan ... fundament*>: “De pedra en fundament” Z¹ 12; potser continua “35. Contra vitium lapidis in budellis” C, “36. Remedium contra vicium lapidis in budellis” M DN. Vegeu estudi.

¹⁴⁷³ *Algunes ...pendràs*: “Quandoque etiam petram habet in intestino iuxta anum, et est signum quia stercora intercludit et ventrem non facit, sed et caput habet tantum dum faciem nigram pedes lividos. Unde sic eum cura: [...] Item, accipe” M DN 36.

¹⁴⁷⁴ *seda <de porc>*: “bleda” F; segueixo “seda de porch” Z¹, “setam porcinam” M DN 36. Vegeu estudi.

¹⁴⁷⁵ *XVIII*: afegit per la mà C.

¹⁴⁷⁶ *puys*: “puys” F, on ‘y’ escrita sobre el que sembla una ‘s’.

¹⁴⁷⁷ *al vespre, <i posa ... denant*: considero un salt d'igual a igual (i/o de línia) entre les referències temporals, havent confós la segona (‘nit’ per ‘vespre’), tenint present la dificultat de la mà B per a la traducció a ‘drap’ i ‘pany’; segueixo “ad vesperam et superponatur pannus laneus super perticam super quam stat ne unges laedat, et ab hora vesperarum teneatur in manu usque ad primum somnum: et tunc superpone eum in pertica panno supposito sicut prius et accende coram eo lucernam per totam noctem” AG, p. 1489, l. 1-5; “a ora de vespres, e puys tenits-lo en la mà dentrà a hora d’anar al lit entrò al primer son, e depuys posa'l a .I^a. part e .I^a. lanterna cremant davant ell per tota la nuyt” Z¹; la meva segona opció seria seguir Z¹, incorporant llavors ‘<i després tin-lo en la mà des de l’hora d’anar al llit fins al primer son, i després posa'l a una part i per tot el vespre>’. Vegeu l’estudi.

¹⁴⁷⁸ *a cap de .VIII. dies*: vegeu estudi.

¹⁴⁷⁹ *molt*: sembla corregit F, potser a ‘no·t’ o ‘no·l’; tot i així, en cas d’haver-se esmenat ho considero un error i respecto ‘molt’ per la lògica interna.

requer, no lo y gits¹⁴⁸⁰. E quant ell n'aurà pressos, dematinent péxer-lo·n as e ffer-li'n as pler. He si no·n vol pendre, retorna'll a la dieta damunt dita tro que·n prengue volenter.

<II. De les nobleses dels falcons i d'altres ocells de rapinya>

Pus¹⁴⁸¹ avem perlat dels espervers, nesesari és que perlem de les nobleses dels ffalcons e de molts he diversos altres aucells de rapina.

<II.1. De les medecines dels ocells de rapinya>

<II.1.1. Capítol> .XVIII¹⁴⁸². [120] <La coneixença dels falcons>¹⁴⁸³

[L]a noblasa dels ffalcons és coneguda per lo cap rodon he solla, sobiranitat del cors, plana¹⁴⁸⁴, e que sia lo bech gros e rodó, e bella neffa, lo col¹⁴⁸⁵ lonch, e belles espatlles e amples, e les penes delgades e soptills, e les costes¹⁴⁸⁶ sien longues e les cuxes¹⁴⁸⁷ sien curtes e grosses, e que agen con és jova los peus blaus e ben aspres estesos, e bells glays e grans.

<II.1.2. De què guardar qualsevol ocell de caça>

E deus bé guardar que tot aucell de cassa quallquesia quarts de ffum de pregunta cant hom calfferà lenya de nau, que no·l ne pas; ne·l passeràs en altumpne, que és en varemes, en loch on aya babor de most, cor corromp<r>ie'll e lo cervell, que li giraria; e

¹⁴⁸⁰ *gits*: “gits” F, on ‘i’ llarga escrita sobre una lletra anterior, potser una ‘i’ curta.

¹⁴⁸¹ *Pus*: “Pus” F, amb P decorada, potser caplletra. Aquest paràgraf apareix separat de l’anterior per tres línies en blanc, a l’igual que les tres línies inferiors de la caixa d’escriptura, però el text comença al foli següent a la primera línia de la caixa d’escriptura sense rúbrica ni espai en blanc per a redactar-la; cap la possibilitat d’un oblit per part del copista.

¹⁴⁸² .XVIII.: afegit per la mà C a continuació de “rapina”, probablement degut a la manca de rúbrica del capítol següent i a fi de no embrutar el còdex amb una anotació marginal.

¹⁴⁸³ <La coneixença dels falcons>: enteneu-hi ‘la coneixença de la noblesa dels falcons’, però segueixo la rúbrica de III.5., Capítol .LVIIe. per ser força similars. Tot i que sigui més propi considerar-ho part del coneixement general dels ocells de caça (o “nobleses dels falcons”), aspecte reprès en extens més endavant en aquesta mateixa secció, la inclusió d’aquell capítol dins del bloc dedicat a les medecines dels esparvers autoritza a incloure aquest dins de les medecines dels ocells de rapinya.

¹⁴⁸⁴ *solla*, ..., *plana*: “en la subiranea del cap pla” Z¹ 18a; resulten tres opcions d’edició (1) ‘solla, sobiranitat del cors, plana’, considerant “solla: v. xolla” i “1. xolla: 2. Closca del cap (val.). 3. El cap com a centre de l’enteniment (en llenguatge familiar) (val.)” (DCVB), (2) ‘sol la sobiranitat del cors plana’, tot i que llavors es perd qualsevol referència al crani i es trenca l’ordre expositiu ‘de cap a peus’, o (3) ‘sol la sobiranitat del cap plana’, esmenant ‘cors’ a ‘cap’ per a mantenir la referència al crani i recuperar l’ordre descriptiu ‘de cap a peus’, acordant-se el sentit amb “superius planum et alibi rotundum” AG, p. 1474, l. 1. Aquesta regió anatòmica presenta dificultats de traducció a F (vegeu II.2.5., Capítol XXIX, f. 129v).

¹⁴⁸⁵ *col*: “cors” F; “quol” F III.5., Capítol .LVIIe. , f. 148; “col” Z¹ 18a; “collum” a tots els testimonis llatins de *Dancus* 18(3). Esmeno per trencar l’ordre descriptiu ‘de cap a peus’ i per la facilitat de confusió per part del copista a partir del possible dictat del traductor.

¹⁴⁸⁶ *costes*: “cuxes” F III.5., Capítol .LVIIe. , f. 148; “coxias” Dlat.(CX), “coxas” Dlat.(BMOTUVYZ), “coxas” Dlat.(F), “cossas” Dlat.(NP), “gambam” Dlat.(E).

¹⁴⁸⁷ *cuxes*: “cames” F III.5., Capítol .LVIIe. , f. 148; “tibiam” Dlat.(CNPTVXY), “ganbas” Dlat.(BU), “gambam” Dlat.(FMZ), “granfam” Dlat.(O), “coxas” Dlat.(E).

diu lo mestre d'aquesta art que a hell ne morí hu. E més lo garderàs de tota pols, e mayorment en la gran calor. E no·l metes en cassa nova ni enblancada de cals. E més lo garde de tota pudor de palla ni de bassa on hom amara li, so és, banyar li.

<II.1.3. De purgar-lo>

E q<u>ant lo volràs porgar, porguar-l'as d'alohe, segons que conixeràs, ho de plomades.

<II.1.4.> Capítol .XX¹⁴⁸⁸. Qui parla dels ocells qui muden, en especial en aquell any que l'esperver no vol mudar hivàs

[E]n aquell any que l'esperver no vol mudar hivàs, crema una granota, e de la pólvora de haquella tu li dóna a menyar. E en asò ma[120v]tex, diu un mestre que vall pólvora de serp, he un luert cremat e polvoritzat hi és bo.

<II.1.5.> Capítol .XXI¹⁴⁸⁹. Com l'aucell no à volentat de pendre aucells

[C]om l'aucell no ha volentat de pendre aucells, la qual cossa s'esdevé sovent, per so com és massa gras, és senyal que és massa delicat. Lavors sostrau-li alcuna¹⁴⁹⁰ pertida del past covinentment, e com veuràs que pus val·lent e pus ardit sostendrà en aquella covinent dieta, tu·l conserva en aquella.

<II.1.6. De quan és banyat>

E com l'esperver ho lo ffolcó és benyat <i untat>¹⁴⁹¹, garde't que no·l tochs ab la mà.

<II.1.7. De quan no pot coure la carn>

E si l'esperver no pot coura la carn que hom li derà, posa-li un gra d'estafisàgria sots la lenga e de mantinent la carn que aurà menyada courà.

<II.1.8. Si perd la vista>

E deus saber que un canonge qui avia nom Guido avia un esperver de .VI. mudes, lo qual tornà orp, enaxí que no·s veyà lo past que hom li donava, e pexeren-lo axí com hom pex colomins, e durà-li aquella segatat bé .VII. messos ho .VIII., enperò negun senyal de seguetat no li paria en los ulls, ans los avia axí clars com null temps ach, al qual, après moltes medesines que li hach ffetes que res no li valgueren, donà-li àlohes en pólvora[121]ra

¹⁴⁸⁸ XX: afegit per la mà C.

¹⁴⁸⁹ XXI: afegit per la mà C.

¹⁴⁹⁰ Segueix "perdiu" canc. F.

¹⁴⁹¹ és benyat <i untat>: vegeu estudi.

en candidat de un ciuró, envolpat en un trosset de carn, e recobrà la vista ans de tres dies. E de asò matex e asò matex¹⁴⁹² poràs donar als hòmens avent aytal malaltia. E diu Gualièn que girapiga val axí matex a reustaurar la vista. Encara, deus¹⁴⁹³ saber que aquel matex Guido avia acustumat de untar lo cap de l'esperver ab sabó¹⁴⁹⁴ e dix-me que duptava si era garit per virtut del sabó¹⁴⁹⁵ ho de l'àlohes, mas a mi és semblant que per la virtut de l'àlohes ffos estat garit.

<II.1.9.> Capítol .XXII¹⁴⁹⁶. Per mudar aucells

[A] mudar aucells ffaràs aquesta aygua: que prengues .C. caragols e mit-los en un sac de li ho de cànem, he sien trencades les closques de aquels; puys penxa lo sach al sol e, aquella aygua qui degoterà, met-la hom en una enpolla; e com hom donerà a menyar a l'aucell, en aquella aygua sia benyat lo past que hom li darà a menyar.

Ítem, sia¹⁴⁹⁷ la muda bella e blanca, axí com a colom: e¹⁴⁹⁸ prin .VI. ho .VII. prunes que hom troba verdes en l'arbre e cremar-les [121v] as, e puys mit-les en l'aygua demundita ab lo past, e com comensarà a gitar los vans, mulla un poch la carn en la dita aygua.

<II.1.10.> Capítol .XXIII¹⁴⁹⁹. Per reuma o cadarn del comp o de la gol·la o dels ulls

[P]er reuma o cadarn del comp ho de la gol·la ho dels ulls: prin lart selat e sech he rau-lo bé manut en ayguo ffreda; puys ab un bastó mena bé l'aygua tro sia bé espès, quax axí com ayguacuyta, e mescla-hi dos grans de clavells de giroffla polvoritzats ab lo demundit lart après sia mesclat ab l'aygua, he¹⁵⁰⁰ castanyes seques cuytes. Encara, met hom al matí e al vespre pólvora de hos de sípia en los ulls de l'aucell si·ls ha panyossos. E asò ffa hom per .II. dies ho per .III., enaxí que hom unt lo past tota hora ab les demundites cosses.

<II.1.11. Quan té mal de pedra>

E com l'aucell no pot bé esmirilar he ffa la ffenta a manera de gleda, lavors l'alcell à mal de pedre, la qual axí curaràs¹⁵⁰¹: prin vidra ho l'arell del morritort salvatge he trau lo such, e d'aquell such en un budell de galina ligat mit-lo-y, per so que·l such no n'hisqua; e dóna-li d'asò a menyar al vespre, e l'endemà troberàs en la ffenta pedres.[122]

¹⁴⁹² *e asò matex*: vegeu estudi.

¹⁴⁹³ Segueix “deus” F; una opció seria mantenir ‘de’.

¹⁴⁹⁴ *sabó*: “sobó” F, que esmeno seguint l'esment posterior a la frase i per no recollir-se la forma amb ‘o’ al DCVB.

¹⁴⁹⁵ *sabó*: “sabó” F, on sembla que ‘a’ escrita sobre ‘e’.

¹⁴⁹⁶ *XXII*: afegit per la mà C.

¹⁴⁹⁷ *sia*: enteneu-hi ‘per a que sia’, que no complemento per considerar-ho implícit.

¹⁴⁹⁸ *colom*: *e*: vegeu estudi.

¹⁴⁹⁹ *XXIII*: afegit per la mà C.

¹⁵⁰⁰ *après sia mesclat ab l'aygua, he*: edito guiant-me pel sentit lògic, oferint com a opció ‘; après sia mesclat ab l'aygua he’ en cas de prioritzar l'adverbi.

¹⁵⁰¹ *curaràs*: “curaràs” F, on c- escrita sobre r-.

<II.1.12.> Capítol .XXIII¹⁵⁰². Com l'auzell à gota

[C]ant l'auzell à gota he té lo peu estret, que no·l pot estendre: trenca-li hom lo cuyro que té sobre los dits he lo tou de la mà de la part darrera, e puys de la part jusana depertex lo cuyr ab una ploma; e puys hom pren aytant com un gra de pebre d'encens e possar l'as petit¹⁵⁰³, e, asò ffet, encín aquell encens ab ffoch en aquell matex loch hon és possat e puys mit-i un poc de holi; puys lexa'll cremar tro que·l ffoc entre entrò a l'hos, e asò ffet, apaga'l; puys exir-n'an moltes gotes de humors e sarà guarit.

<II.1.13. A gota de les ales>

Ítem, a gota de les ales: trasquen hom una pena qui és dita bisera, puys talla hom a manera de sagnia, axí que n'isqua sanch, he sarà guarit.

<II.1.14. A reinflament>

Ítem, a rinfflament que ffa, per la qual cossa ha lombrichs ho cuchs: adons prin ffulles de présechs he altretant oli e mit-ho en un budell de gualina ben levat ab vi, e sia de llonch del cuch; e sia ligat lo budell, e da-lli ensems ab lo past; e enaxí com esmirlarà, troberàs que giterà cuchs.

<II.1.15. Per a que voli alt>

E per so¹⁵⁰⁴ que·l ffalcó voll¹⁵⁰⁵ alt: donar-li as carn de hom enbalsemada, aytant com sia pes de .VII. diners, [122v] e volerà axí alt com volràs.

<II.1.16. Per a que no jugui>

Si vols que l'auzell no juch: trau-li una pena qui és sots la coha en lo¹⁵⁰⁶ loch qui és dit algarde¹⁵⁰⁷; puys posa-y desús una gota de cera calda.

<II.1.17. Si té mal i mala carn a la boca>

E si l'auzell à mal e ha àvol carn en la boca: pose-y desús un poc de agràs e mantinent serà guarit.

¹⁵⁰² *XXIII*: afegit per la mà C.

¹⁵⁰³ *petit*: pot considerar-s'hi (1) una reiteració gairebé incongruent (tret que es refereixi a un baix grau de puresa de l'encens) en haver-se esmentat ja la quantitat, (2) que es refereixi a la mida del gra de pebre indicat com a referència, i (2) l'oblit d'una 'r', és a dir, 'pe<r>tit', amb la intenció facilitar-ne la introducció i la combustió a l'espai disseccionat.

¹⁵⁰⁴ Segueix "com" canc. F.

¹⁵⁰⁵ *voll*: "voll" F, on 'o' escrita sobre 'e'.

¹⁵⁰⁶ *lo*: "loch" corr. F.

¹⁵⁰⁷ *algarde*: "al garde" F.

<II.2.> Capítol .XXV¹⁵⁰⁸. Dels linatges dels ffalcons¹⁵⁰⁹

Los¹⁵¹⁰ linatges dels nobles ffalcons són aquells <deu> qui són venguts a nós; ítem,¹⁵¹¹ n’hi à .III. linatges de ffalcons qui no són bons¹⁵¹²; ítem, n’i à .III. qui són mesclats de nobles he no de bons¹⁵¹³; ítem, n’i à .I. mesclat, lo qual, per so com de tot en tot no és de noble agre¹⁵¹⁴, molt és bo¹⁵¹⁵ a cassar.

<II.2.1. El primer llinatge dels falcons>

[L]o primer linatge de nobles ffalcons he lo pus noble¹⁵¹⁶ que sia¹⁵¹⁷ és aquell que alguns hòmens apellen sacre¹⁵¹⁸, e Símacus lo apelle bretany¹⁵¹⁹, e alguns altres lo apellen <*aelium quasi aërinum falconem*, i alguns altres l’apellen> haeripill¹⁵²⁰, quax qui vol dir ffalcó qui ama l’àher. E de asò, desobre avem dit¹⁵²¹ que él ama molt¹⁵²² alt volar e ha en menys[123]preu aquestes preses poques¹⁵²³. Aquest aytal ffalcó ha les cames poques, grosses e plenes de nuus¹⁵²⁴, e pus cruells ungles que àguila; e vista¹⁵²⁵ terrible, e los ulls ffort fflamenchs e declinant-se en¹⁵²⁶ col·lor citrina en royor; e à lo cap gran, e lo bech¹⁵²⁷

¹⁵⁰⁸ XXV: afegit per la mà C.

¹⁵⁰⁹ Segueix “y primer Capítoll del linaje dels falcons” F, afegit per la mà C, al meu parer no a partir de la rúbrica completa al *De falconibus* (“Cap. V. Quod septemdecim sunt genera falconum et de primo quod sacrum vocatur” AG, llib. XXIII. tract. un., cap. V., p. 1457, l. 22-24), sinó arran de l’orde lògic segons la rúbrica de II.2.2.

¹⁵¹⁰ Los: “Los” F, amb L– decorada, potser caplletra. Indici del canvi de secció.

¹⁵¹¹ ítem: “so es que” F; “et” AG, l. 26. Segueixo les altres traduccions de ‘et’ per ‘ítem’ a la frase i la simetria de la mateixa. | Los ..., ítem: “Quae autem ad nos devenerunt, sunt decem genera falconum nobilium, et” AG, l. 25-26. Vegeu l’estudi.

¹⁵¹² qui no són bons: “sunt ignobilium falconum” AG, l. 26.

¹⁵¹³ no de bons: “ignobilibus” AG, l. 27.

¹⁵¹⁴ de tot ... agre: “non omnino est ex ignobili parente” AG, l. 28.

¹⁵¹⁵ bo: “efficax” AG, l. 28.

¹⁵¹⁶ noble: “noble” F, on ‘l’ escrita sobre ‘r’.

¹⁵¹⁷ sia: “est” AG, l. 31; l’edició alternativa ‘sí à’ potser acosta més al significat de ‘hi ha’, però és una estructura no utilitzada al tractat, mentre que ‘sia’ hi apareix amb freqüència.

¹⁵¹⁸ sacre: “sacrum” AG, l. 31.

¹⁵¹⁹ bretany: “brotany” F, on hi considero la freqüent confusió de vocals e/o per part de la mà B, amb una opció d’edició alternativa menys probable com ‘bratony’ per transposició de vocal; “britannicum” AG, l. 32; per a l’*Epistola* 8(10/10’), cat. “breton” N i “britànich” Z⁵, lat. “britannium” Ha(A?), “britanicum” HKLQ, “Britanicum” Thomas, f. 41v^b, “britannicum” VB, llib. 16, cap. 71; “bretengu” AG. fr. i “bretaignu” fr. LP; “breton” Latini 149, l. 20 i, a partir d’aquest, en cat., Copons CXLIV, (7) l. 25.

¹⁵²⁰ haeripill: enteneu ‘aeròfil’; “ha eripill?” SMETS (2003) i (2010). | e alguns ... haeripill: “et quidam vocat aelium quasi aërinum falconem. Quidam autem hoc aëryphylum” AG, l. 32-33, amb salt d’igual a igual, potser voluntari per dificultat de traducció. | e Símacus ... haeripill: “Septimum genus britannicum est: [...]: hoc genus esse credimus: quod superius ariophilou diximus” i “quod Simachus britannicum vocat alias aelium vel aeriophilum” VB, llib. 16, cap. 71.

¹⁵²¹ AG, llib. XXIII, tract. un., n° 12 (p. 1444, l. 9-23); per tant, fora del *De falconibus*.

¹⁵²² molt: manca AG, l. 33.

¹⁵²³ aquestes preses poques: “ad parva” AG, l. 34.

¹⁵²⁴ poques, ... nuus: “grossa et nodosa” AG, l. 35; “poques” pot interpretar-se com a curtes i, per tant, no ho cancel·lo malgrat creure que prové d’una confusió a partir del “parva” anterior, segons “ad parva, crura habet grossa et nodossa” AG, l. 34-35.

¹⁵²⁵ vista: “aspectum” AG, l. 36.

¹⁵²⁶ en: “ex” AG, l. 36.

¹⁵²⁷ Segueix “ffort” canc. F.

molt ffort; e los nus e los plechs de les ales¹⁵²⁸ grans he quax tostemp abandonades a volar¹⁵²⁹; e aquest tan solament entre los altres ffalcons ha la coha un poch longua. Aquest aytall ffalcó és semblant quax en granesa ha àguila¹⁵³⁰, e sots aquest no vol·la àguila ne aucell nengú de cassa¹⁵³¹ per pahor que n'an, com mantinent que·ls altres aucells veuen lo sacre, ffugen e criden e amagan-se per¹⁵³² los arbres espessos e possen-se¹⁵³³, e ncarà enans se lexen pendre ab les mans que no vol·lar per l'àher¹⁵³⁴.

Qui·s vol dos ffalcons sacres volen encemps¹⁵³⁵, tant ffort los menerà hom e los domda que¹⁵³⁶ sehen en una perxe e saguexen axí hom com si no sabien estar sinó ab hom. E no és aucell¹⁵³⁷ que ma<n>inent no l'enderroquen; he no·ls basta sol un, mas tots quants ne troben n'enderroquen; e¹⁵³⁸ prenen-ne quax los crabits¹⁵³⁹ e·lls ffenen¹⁵⁴⁰ tots ab les ungles e los trauen los ulls e lo cervel¹⁵⁴¹.

Aquests [123v] ffalcons aytals se nodrexen e·s volen nodrir¹⁵⁴² ffort delicadament tota hora, e volen menyar cors e cervells¹⁵⁴³ ffreschs e sans, e altres carns que sien tant ffresques que totes sien cal·lentes de la calor natural de la bèstia¹⁵⁴⁴; he quax mengem aytant com unes grans àguil·les.

Aquest linatge de ffalcons és reyal, e longament volador, enaxí que ell seguex la presa de .II. <O .III.> ores ffins en <IV. o> .VI. ores¹⁵⁴⁵. Mas mills cassa ab companyó, enperò bé cassa tot soll; e ama los hòmens he los cans de cassa e cassa pus volenter¹⁵⁴⁶ com ells hic són presents, axí com si ell se glorificava en les fforces per la presència¹⁵⁴⁷ d'ells.

Aquests ffalcons se conexen ab lo linatge dels altres ffalcons en aquelles cosses que avem dites damunt¹⁵⁴⁸, so és a saber¹⁵⁴⁹: en les gotes e ab los senyals¹⁵⁵⁰ de la cara, he

¹⁵²⁸ *los nus e los plechs*: “iuga sive complicationes” AG, l. 37.

¹⁵²⁹ *abandonades a volar*: “exhibitās ad volandum” AG, l. 38.

¹⁵³⁰ *àguila*: “aquilae magnae” AG, l. 40. Vegeu estudi.

¹⁵³¹ *de cassa*: “rapacium” AG, p. 1458, l. 1. Vegeu estudi.

¹⁵³² *ffugen ... per*: “clamantes fugiunt ad” AG, l. 2. Binomi.

¹⁵³³ *e possen-se*: “vel ad terram” AG, l. 2.

¹⁵³⁴ *no ... l'àher*: “ad aërem liberum veniant” AG, l. 3.

¹⁵³⁵ *Qui·s ... ensemps*: “Volant autem duo simul” AG, l. 4.

¹⁵³⁶ *tant ... que*: “ideo domestici efficiuntur, quod” AG, l. 4, on SMETS (2010, annexe 1, n. 2) esmena ‘ideo’ a ‘adeo’. Binomi.

¹⁵³⁷ Segueix “magna” AG, l. 6; el mateix adjectiu ha estat omès abans en relació a l'àguila.

¹⁵³⁸ *n'enderroquen; e*: “sen derroquen E” F, on possible O/E esmenant ‘e’; “deiciunt: (capiunt etiam)” AG, l. 7-8. Es refereix a les preses, no al falcó; probable confusió del copista potser en transcriure el dictat del traductor o passar l'esborrany a net.

¹⁵³⁹ *crabits*: “trabits” F, llegiu ‘cabrits’; “capreolos” AG, l. 8. Vegeu estudi.

¹⁵⁴⁰ *ffenen*: “lacerant” AG, l. 8. Malgrat que és possible una confusió per ‘fferen’, de ferir, hi considero fendre.

¹⁵⁴¹ *e prenen-ne ... cervel*: “capiunt etiam capreolos et unguibus lacerant oculos et cerebella eorum” AG, l. 7-8. Vegeu l'estudi.

¹⁵⁴² *Aquests ... nodrir*: “Volant autem (delicatissime) nutriri” AG, l. 9. Vegeu estudi.

¹⁵⁴³ Segueix “ffres”, canc. F per sortir –s ja fora de la caixa d'escriptura.

¹⁵⁴⁴ *cal·lentes ... bèstia*: “calidae vitali calore iam exspirante animali sint allatae” AG, l. 11.

¹⁵⁴⁵ *ores*: “oros” F. | *de ... ores*: “et non deserens ad duo vel tria aut etiam quatuor vel sex horarum spatia” AG, l. 14-15; malgrat el possible abreujament per intervenció voluntària del traductor o del copista, ho afegeixo degut a la possibilitat del salt d'igual a igual.

¹⁵⁴⁶ *pus volenter*: “pus valent” F, amb abreviatura de –er sobre la –t, on esmeno la confusió freqüent entre vocals (en aquest cas a/o) per part del copista; “libentius” AG, l. 17.

¹⁵⁴⁷ *presència*: “presencia” F, on la segona ‘e’ és escrita sobre ‘a’.

¹⁵⁴⁸ Remet als capítols inicials (I-IV) del *De falconibus*, absents a F.

¹⁵⁴⁹ *Aquests ... saber*: “Habet autem ea quae diximus omni generi falconum convenire tam” AG, l. 19-20.

¹⁵⁵⁰ *les gotes e ab los senyals*: “guttis” AG, l. 20. Binomi (el primer terme com a traducció directa de la font i el segon pròpiament català, més familiar per al traductor i el lector); aquest serà un binomi recurrent.

en sa ffigura, e en so que ffan per lur propietat¹⁵⁵¹ e en la veu. La veu d'aquest ffalcó aytall és espaventable e crida atart. E¹⁵⁵² cové que, aquell qui·l crida¹⁵⁵³, crit en alta veu e ab la veu que haya bon so¹⁵⁵⁴, per so com ell vol·la alt he luny; e cové que·l loura¹⁵⁵⁵ sia gran¹⁵⁵⁶ per so que·l puxa veure de luny. Emperò, si no y torna tost, no és perhill, com [124] per si matex sol torna<r> a cassa¹⁵⁵⁷.

E aquest és lo pus primer linatge e lo pus nobla dels ffalcons.

<II.2.2.> Capíto<l XXVI>. Lo segon linatge dells ffalcons¹⁵⁵⁸

[L]o segon linatge dels nobles ffalcons és griffaut¹⁵⁵⁹. E ha acabada¹⁵⁶⁰ natura de ffalcó en ffigura he en color e·n asò que pròpiament <fa> he hen veu¹⁵⁶¹, mas en quenditat ell és mayor que astor he manor que àguila. E és dit griffaut *a gira*¹⁵⁶² en latí, que vol aytant dir sant ho persegüent¹⁵⁶³, per so com tant longament e tant ffort pe<r>seguex la presa que és maravella¹⁵⁶⁴; e ha endeny de poca presa, mas tota ora seguex he pren¹⁵⁶⁵ grans aucells, axí com gruhes e sens e d'altres d'aquests semblants.

Aquest aytal és molt bell aucell, e no <ha> longa <cu> segons la ffaysó de son cors¹⁵⁶⁶. E ha los nuus e los plechs¹⁵⁶⁷ de les ales molt covinents e fforts, e ha les comes planes e no y ha nuus¹⁵⁶⁸; e ha assats fforts ungles, e mayorment les derrerres.

E cassa tot soll, emperò mills cassa ab altres¹⁵⁶⁹. E·ntre los altres ffalcons ell soll estar tot¹⁵⁷⁰ dret, ab les ales entreceñades¹⁵⁷¹. E com és en [124v] cassa¹⁵⁷² longuament seguex la presa, e per asò¹⁵⁷³ lo cassador ha hops cavall corrent¹⁵⁷⁴ ab què·l puxa seguir, e

¹⁵⁵¹ *so ... propietat*: “in proprio actu” AG, l. 20.

¹⁵⁵² *Segueix*: “cum reclamatur” AG, l. 21.

¹⁵⁵³ *crida*: “reclamans” AG, l. 22.

¹⁵⁵⁴ *crit ... so*: “alte clamet et voce sonora” AG, l. 22.

¹⁵⁵⁵ *loura*: “reclamatorium” AG, l. 23.

¹⁵⁵⁶ *gran*: “valde magnum” AG, l. 23.

¹⁵⁵⁷ *cassa*: llegiu ‘casa’; “domicilium” AG, l. 25. | *si ... cassa*: “seipsum redire consuevit ad domicilium” AG, l. 24-25.

¹⁵⁵⁸ *Capíto <l XXVI>. ... ffalcons*: “Cap. VI. De gyrofalcone” AG, l. 16.

¹⁵⁵⁹ *griffaut*: “gyrofalconum genus a sacrorum genere proximo gradu distans” AG, l. 29-30.

¹⁵⁶⁰ *acabada*: “perfectam” AG, l. 31.

¹⁵⁶¹ *asò ... veu*: “aso que propiament he hom veu” F; “actu et voce” AG, l. 31. Probable confusió del copista potser en transcriure el dictat del traductor o passar l’esberrany a net. | *E ha ... hom veu*: “Est autem gyrofalco figura et colore et actu et voce perfectam naturam habens falconis” AG, l. 31-32.

¹⁵⁶² *a gira*: “agera” F, amb abreviatura –er sobre la ‘g’; “a girando” AG, l. 33.

¹⁵⁶³ *sant ho persegüent*: “sanc ho pesseguent” F. Vegeu estudi.

¹⁵⁶⁴ *a gira ... maravella*: “a girando quia diu gyrando acriter praedam insequitur” AG, l. 33-34. Vegeu l’estudi.

¹⁵⁶⁵ *seguex he pren*: “insequitur” AG, l. 34. Binomi.

¹⁵⁶⁶ *e no ... cors*: “e no lonch segons la ffayso de son cors” F. Vegeu estudi.

¹⁵⁶⁷ *los nuus e los plechs*: “los peus nuus e los plechs” F, on ‘peus’ canc.; “iuga” AG, l. 37. La traducció literal hagués estat ‘els jous’. Binomi, el qual serà recurrent en aquest cas.

¹⁵⁶⁸ *nuus*: “nous” F, quan a tota la resta utilitza ‘nuus’; “nodosa” AG, l. 38.

¹⁵⁶⁹ *altres*: “alio” AG, l. 39.

¹⁵⁷⁰ *tot*: “magis” AG, l. 40.

¹⁵⁷¹ *entreceñades*: “en creu treceñades” F, on ‘creu’ canc.; al mateix llibre apareix ‘entreceñades’ a II.2.5, Capítol XXVIII, f. 129v. Vegeu estudi.

¹⁵⁷² *cassa*: “cassa” F, on la segona ‘s’ escrita sobre una ‘a’ (esmena la confusió amb ‘casa’, tot i que sovint l’escriu també amb doble ‘s’).

¹⁵⁷³ *asò*: “aso” F, on a– interlinada.

¹⁵⁷⁴ *corrent*: “veloci” AG, p. 1459, l. 2.

deu aver cans bé adotrïnats he ben corrents <que l'auxiliïn> con¹⁵⁷⁵ ha enderrocada la presa.

Aquest ffalcó mayorment deu hom adotrïnar he ensenyar¹⁵⁷⁶ que no s'assiga ne·s pos¹⁵⁷⁷ en aygua ab la pressa, com sovïn és luny del ffalconer e per so poria gran dan pendre¹⁵⁷⁸ en l'aygua. E per so no·l deu hom gitar a la presa com hi ha longueha de aygua, ans lo deu hom retanir ffins que·l·ls aucells són ffora de la aygua e volen sobre los camps¹⁵⁷⁹, e se lavós deu hom gitar¹⁵⁸⁰ lo griffaut de la part de la aygua, per so com, per pahor¹⁵⁸¹ del griffaut, los aucells no gossen tornar a ll'ayga. Mas si lo griffaut lexa hom anar de la part dels cam<p>s¹⁵⁸², lavors los aucells ffugen devés l'ayga e <escapen o>¹⁵⁸³, si són ffarits¹⁵⁸⁴, cahen en l'aygua; lavors lo griffaut¹⁵⁸⁵, seguint la presa, és malmenat he ha son cors banyat¹⁵⁸⁶; e si n'escapa, tot vendrà perarós, per so com ha mal pres¹⁵⁸⁷.

Desots griffaut altres aucells no y volen, ni ffalcons, ni estors; ne milans atart¹⁵⁸⁸ se mesclen ab ell.

Aquest ffalcó¹⁵⁸⁹ aytal vol menyar<s> delicats e que sien pa<s>ts ffreschs¹⁵⁹⁰, enaxí que encare¹⁵⁹¹ sien calents de la natural calor de la bèstia¹⁵⁹². E dats[125]-li delitossos¹⁵⁹³ pasts, axí com són aquells prés lo cor¹⁵⁹⁴, com aquella carn qui està prop lo cor, aquella aytal és anant degerida¹⁵⁹⁵. Que asò dega axí ésser, asò és senyal maniffest¹⁵⁹⁶ que com ell és salvatge e pren presa, no trobaran que menuch¹⁵⁹⁷ sinó lo cor e despuys so qui està après¹⁵⁹⁸ lo cor envers la ala dreta; e atart ves la sinestra aquest vol menyar aucells que ne¹⁵⁹⁹ sien de calda conprecció, axí com coloms e paloms salvatges¹⁶⁰⁰ e altres

¹⁵⁷⁵ *cans ... con*: “cans be adotrïnats he ben coneuts con” F; “doctis ad hoc velocibus canibus, qui auxiliëntur ei quando” AG, l. 2-3. Vegeu estudi.

¹⁵⁷⁶ *adoctrïnar he ensenyar*: “docendo” AG, l. 4. Binomi.

¹⁵⁷⁷ *no s'assiga ne·s pos*: “ne ... insideat” AG, l. 4-5. Binomi.

¹⁵⁷⁸ *poria ... pendre*: “laedi posset” AG, l. 5.

¹⁵⁷⁹ *aygua ... camps*: “ripa in aëre super campos appareant” AG, l. 7.

¹⁵⁸⁰ *Segueix “ad eas”* AG, l. 8.

¹⁵⁸¹ *per pahor*: vegeu estudi.

¹⁵⁸² *cam<p>s*: “campi” AG, l. 10.

¹⁵⁸³ *ffugen ... <escapen o>*: “ad aquam fugiunt et vel evadunt aut” AG, l. 10. Salt d'igual a igual amb confusió e/o.

¹⁵⁸⁴ *ffarits*: “percussae” AG, l. 11.

¹⁵⁸⁵ *griffaut*: “falco” AG, l. 11.

¹⁵⁸⁶ *és ... banyat*: “laeditur vel mergitur” AG, l. 12. Algunes presons aquàtiques poden fins i tot ofegar el falcó, opció potser contemplada a ‘mergitur’.

¹⁵⁸⁷ *tot ... pres*: vegeu estudi.

¹⁵⁸⁸ *aucells ... atart*: “falcons et astures non bene volant: nec etiam aquila de facili” AG, l. 15.

¹⁵⁸⁹ *Segueix “es”* canc. F.

¹⁵⁹⁰ *que ... ffreschs*: “recentibus” AG, l. 16.

¹⁵⁹¹ *encare*: “en cade care” F, on “cade” canc.

¹⁵⁹² *calents ... bèstia*: “vitali calore calentibus et sanis carnibus” AG, l. 16-17.

¹⁵⁹³ *delitossos*: “delitossos” F, on la segona ‘s’ escrita sobre una lletra il·legible.

¹⁵⁹⁴ *cor*: “corr” F.

¹⁵⁹⁵ *E dats-li ... degerida*: “Delicatis autem dico sicut hiis quae cordi sunt propinuae: quia illae magis sunt digestae” AG, l. 16-18.

¹⁵⁹⁶ *Que ... maniffest*: “Huius autem signum est” AG, l. 18-19.

¹⁵⁹⁷ *Segueix “de praeda”* AG, l. 20.

¹⁵⁹⁸ *après*: “propinqua” AG, l. 20.

¹⁵⁹⁹ *ne*: “no” F, potser amb una petita prolongació inferior com indici de –e. L'altra opció, més agressiva, és considerar-ho superflu o error i eliminar-ho. És possible que F considerés el ‘no’ en conjunció amb ‘calda’, per contraposició al ‘ffreschs’ (entenent ‘frets’) degut a l'omissió, però aquesta consideració és errònia respecte a AG.

¹⁶⁰⁰ *paloms salvatges*: “pahōs salvatges” F. Vegeu estudi.

aucells¹⁶⁰¹. <Encara vol menjar pasts> ffreschs, de aytal manera¹⁶⁰² negun linatge de ffalcons ne de estors ne de espervers no tornen com són salvatges a menjar so que ha lexat a la presa ne so que n¹⁶⁰³ roman¹⁶⁰⁴, ans puys altra veguada, con volen menjar, prenen novella pressa. E asò no ffa lo linatge de les àguiles. Encara, que ffalcó no-s possarà sobre carnades a menjar¹⁶⁰⁵, axí con ffan milans he àguiles he altres aucells¹⁶⁰⁶. Donchs, carn ffresca tota calenta <de calor vital> se tany¹⁶⁰⁷ a griffaut; <i és prova d'això> que nex¹⁶⁰⁸ lo salvatge ans comensa a menjar la presa que ell ha pressa <que la mata>, per so com molt se adelita en menjar sana carn¹⁶⁰⁹. E per so yo no vull¹⁶¹⁰ que so que alguns ffan, so és a saber, que trahen a la guallina viva la cuxa ho l'ala, e puys l'altro jorn daran de¹⁶¹¹ aquella matexa guallina l'altre [125v] ala ho cuxa¹⁶¹² he donen-ne al ffalcó; per tot sert tot l'altre cos de la gualina romanent és¹⁶¹³ ya pudent ho corruput he és comprés¹⁶¹⁴ de calor de ffebre, com ffebre en tot loch ho cos¹⁶¹⁵ é<s> sucitada en <en>genrament de podrifficació¹⁶¹⁶. Per so no cové a griffaut, que és auccell delicat, que hom li do pasts sinó ben cal·lents he ffre<s>chs¹⁶¹⁷. Donchs, a bon ffalconer¹⁶¹⁸ se deu estudiar aytant com pot que l'orda¹⁶¹⁹ de péxer seguesca la natura dels ffalcons¹⁶²⁰, la qual natura lo griffaut demostra acabadament com és salvatge¹⁶²¹; e enaxí los griffauts he los altres¹⁶²² proffiteran he crexeran¹⁶²³ en lur fforsa¹⁶²⁴ natural. E si d'altre guissa se ffa, poch a poch lo ffalcó¹⁶²⁵ s'enmalaltex he mor.

Aquests .II. linatges de ffalcons damunt dits són primers he pus nobles de tots aquells qui són venguts de sà¹⁶²⁶ entre nós.

¹⁶⁰¹ *altres ... aucells*: “in calidae complexionis avibus sicut in columba et palumbis et huiusmodi avibus” AG, l. 21-22.

¹⁶⁰² <Encara ... manera>: “Recentibus etiam vult vesci et huius signum est quod” AG, l. 22-23.

¹⁶⁰³ *que-n*: “quin” F, on ‘qui’ abreujat i probable error d’abreviatura.

¹⁶⁰⁴ *so que ha ... roman*: “reliquias praedae suae (revertitur quando est silvestre:) sed id quod superest uni cibo dimittit” AG, l. 24-25. Binomi.

¹⁶⁰⁵ *carnades a menjar*: “cadaveri” AG, l. 27.

¹⁶⁰⁶ *milans ... aucells*: “aquilarum et milvorum genera” AG, l. 27-28.

¹⁶⁰⁷ *Donchs, ... tany*: “Vitali ergo calore calens adhuc caro confert” AG, l. 28.

¹⁶⁰⁸ *nex*: de ‘neix’: adv. ant. Fins i tot’ (DCVB).

¹⁶⁰⁹ <i ... carn>: “et hoc probatur ex hoc quod praedam silvestris gyrofalco prius comedere incipit quam occidat. Sana etiam carne delectatur” AG, l. 28-30.

¹⁶¹⁰ *vull*: “approbo” AG, l. 31. El “que” posterior potser és superflu.

¹⁶¹¹ *daran de*: “de (eadem gallina) extrahunt” AG, l. 32. Comporta la reiteració amb el “donen-ne” posterior derivada d’aquesta traducció. | *de*: interliniat F.

¹⁶¹² *l'altre ... cuxa*: “aliam partem” AG, l. 32.

¹⁶¹³ *romanent és*: “romanent es” F, amb abreviatura supèrflua sobre la ‘m’, i “és” per “et” AG, l. 34, confusió que, unida a l’altre precedent, condiciona la sintaxi de tota la frase a F.

¹⁶¹⁴ *pudent ... comprés*: “infectum” AG, l. 34. Trinomi.

¹⁶¹⁵ *loch ho cos*: “corpore” AG, l. 35. Binomi.

¹⁶¹⁶ *en <en>genrament de podrifficació*: considero un salt d’igual a igual i descarto l’altra opció d’edició, ‘en gen<e>rament de podrifficació’ per no recollir-se la segona paraula al DCVB; “in generatione saniei” AG, l. 35. | *per tot ... podrifficació*: “quia iam pro certo saniosum factum est gallinae totum corpus remanens et infectum calore febrili quia febris in omni corpore suscitatur in generatione saniei” AG, l. 33-35.

¹⁶¹⁷ *Per ... ffre<s>chs*: “et ideo gyrofalconi qui delicata avis est, huiusmodi non convenit cibus” AG, l. 35-36.

¹⁶¹⁸ *bon ffalconer*: “bon ffolcaner” F; “sapiens falconarius” AG, l. 36-37.

¹⁶¹⁹ *l'orda*: “en arte” AG, l. 37.

¹⁶²⁰ *dels ffalcons*: manca AG, l. 37.

¹⁶²¹ *la ... salvatge*: “quam naturam perfecte ostendit gyrofalco quando sibi silvestris dimittitur” AG, l. 38-39.

¹⁶²² *los griffauts e los altres*: “gyrofalco” AG, l. 39.

¹⁶²³ *proffiteran he crexeran*: “proficit” AG, l. 39. Binomi.

¹⁶²⁴ *fforsa*: “vigore” AG, l. 39.

¹⁶²⁵ *lo ffalcó*: “destituitur et” AG, l. 40.

¹⁶²⁶ *de sà*: manca AG, l. 42.

<II.2.3.> Capítol <XXVII>. Lo terç linatge dels ffalcons¹⁶²⁷

[L]o linatge dels ffalcons montarins és lo .III. en noblesa de natura. Aquest aytal linatge de ffalcons montarins¹⁶²⁸ és breu he espès ffort en lo cors, e·specialment ha la coha breu he ffort espessa de les plomes de la coha agudes¹⁶²⁹. E ha lo pits molt rodon e gran¹⁶³⁰. E ha les cames fforts he breus ha esguart¹⁶³¹ [126] de la candidat de son cors. E ha los peus plens de nuus¹⁶³², e ha fforts ungles; e ha en costuma que ffort sovén s'esguarda sos peus. E ha color de cendre en la esquena he en la ala desobre, e haquella color, segons la qual proffita per mudament de les plomes ho de les penes¹⁶³³, cascun any és pus clara e més se descolorex¹⁶³⁴, avent en si una poca varietat ffosca¹⁶³⁵.

Aquest linatge de ffalcons és ffaréstech e de males costumes he és molt hirós <i inconstant en la seva ira>¹⁶³⁶. E per so no¹⁶³⁷ troba hom ffalconer qui de ple en ple sàpia les sues costumes. E per so és manament de Optolomeu, rey de Egipta¹⁶³⁸, que atart lo tenga hom en la mà sinó en l'alba he en temps de cassa¹⁶³⁹, mas les altres hores lo tenga hom en una cambre molt escura, e en aquella encena hom .II. ho .III. vegades¹⁶⁴⁰ ffoch clar, e no y aya ffum¹⁶⁴¹; e no·l tenga hom en la mà sinó a les dites hores sinó aytant com hom li darà a menyar, com per asò s'amanserà¹⁶⁴² per lo beniffici que·l ffolconer li ffa¹⁶⁴³ e lexa sa hira; e con se hahirex¹⁶⁴⁴, no li deu molt contrestar¹⁶⁴⁵ lo ffolconer, com per so més s'ahirex¹⁶⁴⁶.

Aquest linatge de ffalcons bé és axí espès com un estor¹⁶⁴⁷, jatsia asò que sia molt pus breu, he ha peus ffort descolorits¹⁶⁴⁸, e ha les cames quax totes plenes d'escata. <I la

¹⁶²⁷ Capítol <XXVII>. ... ffalcons: "Cap. VII. De genere falconum quod vocatur montanarium" AG, p. 1460, l. 1-2.

¹⁶²⁸ Aquest ... montarins: manca AG, l. 4.

¹⁶²⁹ de les ... agudes: manca AG, l. 5; "agudes" tant pot referir-se a '<h>agudes' (tingudes), opció que prioritizo sense afegir la h-, com a la forma.

¹⁶³⁰ lo ... gran: "los pits molt rodons e gran" F, on "rodons" amb -s canc. i esmeno "los" a "lo" per a recuperar la forma antiga; denota una transició en l'evolució de 'pits' a 'pit'.

¹⁶³¹ Reclam "de la cantitat" F.

¹⁶³² plens de nuus: "nodosorum" AG, l. 6-7.

¹⁶³³ de les plomes ho de les penes: "pennarum" AG, l. 9. Binomi.

¹⁶³⁴ descolorex: "palescit" AG, l. 10.

¹⁶³⁵ avent ... ffosca: "interposita parva et fusca varietate" AG, l. 10-11.

¹⁶³⁶ molt ... ira>: "iracundum inconstantis irae" AG, l. 12-13; tot i que la traducció directa podria ser "<, amb una ira inconstant>", segueixo "et inconstans en la soye ire" *Des faucons I* [SMETS (2003) i (2010)] per al possible salt d'igual a igual.

¹⁶³⁷ no: "non" SMETS (2003) i (2010), entre els trets característics de la branca de manuscrits del *De animalibus* més propera a l'autògraf; "<raro>" AG, l. 13.

¹⁶³⁸ Vegeu estudi.

¹⁶³⁹ de cassa: "aucupationis sive venationis" AG, l. 15-16. Tot i que AG, l. 16, col·loca un punt a continuació, com si ja no fos manament de Ptolemeu sinó d'Albert, jo prefereixo una coma per desconèixer la font real de la informació que segueix i fer més sentit la frase en català així.

¹⁶⁴⁰ Segueix "in nocte" AG, l. 17; si la cambra és molt fosca, l'ocell no pot diferenciar la nit del dia i aquesta indicació esdevé supèrflua, fet pel qual podria haver estat omesa a F.

¹⁶⁴¹ e ... ffum: "non fumusus" AG, l. 17.

¹⁶⁴² s'amanserà: "samensara" F. Vegeu estudi.

¹⁶⁴³ s'amanserà ... ffa: "mitescet ad manum falconarii sicut ad beneficam et mansuescet" AG, l. 19-20.

¹⁶⁴⁴ hahirex: "ha | rihex" F; una altra opció d'edició menys probable és 'ha hirex', la qual s'adiria amb una grafia final del paràgraf com 'sa hirex'.

¹⁶⁴⁵ contrestar: "resistendum" AG, l. 21.

¹⁶⁴⁶ s'ahirex: vegeu estudi. | més s'ahirex: "magis frangitur ira ipsius" AG, l. 21-22.

¹⁶⁴⁷ estor: "accipitris sive asturis" AG, l. 23-24. En aquest cas, donada la presència d'"asturis", 'accipitris' sí que es refereix a l'esperver de forma unívoca. | espès com un estor: "aspre com un estor" F. Vegeu estudi.

¹⁶⁴⁸ descolorits: "pallentes" AG, l. 24.

seva figura, dels húmer a la cua, quan és dret, és gairebé piramidal, si imagineu una piràmide una mica compresa al dors>¹⁶⁴⁹.

Aquest és aquell linatge de ffolcons qui mayorment se endenyen¹⁶⁵⁰ com la [126v] presa li escapa, axí que a vegades naffre aquell qui l'apella¹⁶⁵¹ en lo cap ho per la cara ho naffre la cara del cavall que lo ffallconer cavalca, o ha vegades naffra¹⁶⁵² los cans, o ha vagades la .I. dels .II. ffallcons pren l'altre¹⁶⁵³. E per so cové¹⁶⁵⁴ al ffallconer aver gran pasiència en aquest cas e que no li contrast ni li'n ffallssa res aparès entrò que lo coratge del ffallcó aya oblidada sa hira e que s'asuauga¹⁶⁵⁵. E si per ventura lo ffallcó muntarí no vania al loure¹⁶⁵⁶ com hom lo apella, no cal aver¹⁶⁵⁷ hom gran ancia, mas que hom se quart que altri no-l prengua, car quant la ffallonia¹⁶⁵⁸ li serà passada, ell se retornarà per sí matex a cassa del ffallconer. Mas gens per aquestes costumes aytals hom no deu dessamar¹⁶⁵⁹ aquests ffallcons, com meravellossament són abrivats e prenen grans presons¹⁶⁶⁰, enaxí que a vaguades avessen-sa¹⁶⁶¹ he maten l'ànguila. Segons que diu Obtolomeu¹⁶⁶², savi ffallconer molt se deu guardar¹⁶⁶³ que no git a fforts aucells sovint que sien molts pus poderossos que ells, per so com la ca<l>entura¹⁶⁶⁴ de aquels sí serà ascalffada, sí matex en dexopta enderocan mort¹⁶⁶⁵; aytal cassos¹⁶⁶⁶ an ya vists en les muntanyes¹⁶⁶⁷ alguns nostros companyons. Una veguada s'esdevench que¹⁶⁶⁸ un [127] ffallcó muntarí se levà de una roca¹⁶⁶⁹ he encalsà una perdiu¹⁶⁷⁰, e <una àguila contra (o davant de) la qual la damunt dita perdiu volà, la prengué i> tolch-la al muntarí; <i el munterí> ffallon endanyat de aquesta cossa he esforsave's axí com podia que la li tolgués¹⁶⁷¹, mas com molt hi agués punyat ho trebellat¹⁶⁷² he no pogués acabar sa intensió, a la per ffi muntà ffort alt he puys devallà ffortment sobre l'ànguila, enaxí que li donà aytal colp al cap que sí matex aucís e la

¹⁶⁴⁹ *totes ... dors*: “squamosa squamis sese prementibus: et figura eius quando stat ab humeris ad caudam est quasi pyramidalis, si ymaginetur pyramis aliquantulum in dorso compressa” AG, l. 25-27. Vegeu estudi.

¹⁶⁵⁰ *se endenyen*: “indignatur” AG, l. 28.

¹⁶⁵¹ *axí ...l' apella*: “ita quod aliquando ex ira revocante<m> se invadit et lacerat falconarium” AG, l. 29-30.

¹⁶⁵² *naffra*: “invadit” AG, l. 31.

¹⁶⁵³ *la .I. ... l'altre*: “unus falconum invadit alium” AG, l. 31-32.

¹⁶⁵⁴ Segueix “aver” superflu F per reiteració posterior.

¹⁶⁵⁵ *que s'asuauga*: “ques asuanga” F; verb ja utilitzat com ‘assuauyant’ I.1.5., f. 111, d’assuaujar, assuavar, suavitzar, calmar, apausir. | *aver ... s'asuauga*: “esse patientem et non aversari, sed patienter dissimulare revocationem donec deposita ira mitescat animus falconis” AG, l. 33-34.

¹⁶⁵⁶ *loure*: “revocatorium” AG, l. 35.

¹⁶⁵⁷ Segueix “a” interliniada supèrflua F.

¹⁶⁵⁸ *ffalonia*: “ira” AG, l. 36.

¹⁶⁵⁹ *dessamar*: “abiciendum” AG, l. 38.

¹⁶⁶⁰ *abrivats ... presons*: “audaciae in invasione magnarum avium” AG, l. 38-39.

¹⁶⁶¹ *avessen-sa*: “invadit” AG, l. 39.

¹⁶⁶² *Obtolomeu*: “Obcolomeu” F. Tampoc localitzo aquesta informació a l’*Epistola* ni a *Dancus*. Mancat del precedent, segueixo la puntuació d’AG.

¹⁶⁶³ *Segons ... guardar*: “et a sapiente falconario praecavendum praecipit Ptolomeus” AG, l. 39-40.

¹⁶⁶⁴ *ca<l>entura*: “ira” AG, p. 1461, l. 1.

¹⁶⁶⁵ *per ... mort*: “quando incaluerit ira eius, se ipsum inconsiderate praecipitat in mortem” AG, p. 1461, l. 1-2.

¹⁶⁶⁶ *aytal cassos*: “et talem casum” AG, p. 1461, l. 1. Vegeu estudi.

¹⁶⁶⁷ *les muntanyes*: “Alpibus” AG, l. 2.

¹⁶⁶⁸ *Una ... que*: manca AG, l. 3.

¹⁶⁶⁹ *se ... roca*: “de rupe veniente” AG, l. 3-4.

¹⁶⁷⁰ *encalsà una perdiu*: “praedamque in sequente avem quae perdix vocatur” AG, l. 4.

¹⁶⁷¹ *e <una ... tolgués*: “aquila contra quam praedicta perdix volavit, praedam praeripuit, ad quam rem montanarius falco impatientia iniuriae stimulatus a praedicta aquila praedam praeraptam nitebatur accipere” AG, l. 4-7. | Segueix “toch” canc. F a continuació de la primera ‘e’.

¹⁶⁷² *punyat ho trebellat*: “nitens” AG, l. 8. Binomi.

àguila¹⁶⁷³. Donchs, apar que molt se deu hom guardar de ffer <així> hirèxer lo ffalcó muntari¹⁶⁷⁴.

D'aquests ffalcons aytals se troben més¹⁶⁷⁵ que dels damuntdits altres <dos>¹⁶⁷⁶. E maravellosament haquests ffalcons aytalls se alegren en lur fferrir¹⁶⁷⁷, e esdeven-se que sovín atroba hom del linatge de aquests ffalcons a qui no abasta a naffrar un aucell e lo endorroquar¹⁶⁷⁸, ans an glòria e bon saber¹⁶⁷⁹ com molts ne enderroquen. A vegades aquests ffalcons aytals se adeliten tant en lur fferir¹⁶⁸⁰ que ha ells oblida lur menyar, e asò per la crueltat de la ocasió que ffan¹⁶⁸¹.

Aquestes cosses damuntdites basten dels ffalcons montarins.

<II.2.4.> Capítol <XXVIII>. Del quart linatge dels ffalcons¹⁶⁸²

[L]o linatge del ffalcó qui és dit [127v] palagrí¹⁶⁸³ és lo .III. linatge en la noblesa dels ffalcons¹⁶⁸⁴. Ell és apellat pelegrí per .II. rahons, de les quals la primera és vera com tostemps ffa pelegrinatge de una terra en altre¹⁶⁸⁵ e quax vol·la per totes terres; la segona és més segons la opanió dels ffalconers¹⁶⁸⁶ que diuhen que per so à nom palegrí¹⁶⁸⁷, com hom no sap ne pot atrobar son niu, ans lo pren hom molt luny¹⁶⁸⁸ dellà hon nex. La una <i> altra rahó¹⁶⁸⁹ he yo hoyda dir a molt bon¹⁶⁹⁰ ffolconer que avie¹⁶⁹¹ abitat lonch de temps en un loch erm en unes muntanyes molt altes¹⁶⁹². Aquest ffalconer deya¹⁶⁹³ que aquests ffalcons que nosaltros¹⁶⁹⁴ apellam palagrins, que ffan

¹⁶⁷³ *devallà ... àguila*: “torrendo veniens ictum in caput aquilae dedit et seipsum peremit et aquilam” AG, l. 9-10.

¹⁶⁷⁴ *Donchs ... muntari*: “Ab huiusmodi ergo furore montanario semper est praecavendum” AG, l. 10-11.

¹⁶⁷⁵ *més*: “frequentius” AG, l. 11.

¹⁶⁷⁶ *altros <dos>*: “duo falconum genera” AG, l. 11-12.

¹⁶⁷⁷ *haquests ... fferrir*: “gaudet in feritate sua” AG, l. 13.

¹⁶⁷⁸ *e lo endorroquar*: “al aendorroquar” F; “et deicere” AG, l. 15. Part del conflicte deriva de la traducció d’‘avem’ per ‘aucell’ (el DCVB no descriu el seu ús com a femení) i no per ‘au’, la qual hauria permès ‘una au e [esmenant a] la endorroquar’. El falcó enderroca un sol ocell a cada falconada exitosa i normalment deixa de caçar per a menjar-se’l.

¹⁶⁷⁹ *an ... saber*: donada la facilitat de confusió entre vocals per part del copista, cap la possibilitat de que la intenció inicial fos ‘sabor’ per ‘saber’, on no puc descartar una confusió a partir d’una font llatina (‘sapore’ per ‘sapere’); “gloriantur” AG, l. 15. Mancat de la font directa, no esmeno. Binomi o glossa.

¹⁶⁸⁰ *fferrir*: “feritate” AG, l. 16.

¹⁶⁸¹ *asò ... ffan*: “detinentur crudelitate occisionis avium” AG, l. 16-17.

¹⁶⁸² *Capítol <XXVIII>. ... ffalcons*: “Cap. VIII. De falconibus qui peregrini dicuntur” AG, l. 19-20.

¹⁶⁸³ *palagrí*: “palagrí” F, on –rí escrit sobre una o dues lletres il·legibles; “pelagrí” DCVB en citar aquesta frase.

¹⁶⁸⁴ *és ... ffalcons*: “praeducta genera sequitur in nobilitate quarto loco” AG, l. 21-22.

¹⁶⁸⁵ *altre*: “terram” AG, l. 23.

¹⁶⁸⁶ AG col·loca una coma a continuació, però això implica que es refereix a tots els falconers; prescindeixo d’ella perquè pot referir-se a determinats falconers i continuar la versió catalana amb una breu secció no recollida a AG; davant el dubte, no puntuo.

¹⁶⁸⁷ *que diuhen ... palegrí*: manca AG, l. 25.

¹⁶⁸⁸ *molt luny*: “in volatu longe” AG, l. 26.

¹⁶⁸⁹ *La ... rahó*: “Utriusque horum causam” AG, l. 27.

¹⁶⁹⁰ *molt bon*: “expertissimo” AG, l. 27.

¹⁶⁹¹ *avie*: “avien” F, que esmeno per referir-se al falconer, no als falcons. Vegeu-ne l’equivalència d’AG a la nota següent.

¹⁶⁹² *que ... altes*: “qui in heremo Alpium iuxta iuga altissima montium multis annis habitaverat” AG, l. 28-29, on, segons SMETS (2003) i (2010) també manca “Alpium” al manuscrit llatí Ka.

¹⁶⁹³ *Aquest ... deya*: “Dicebat autem” AG, l. 29.

¹⁶⁹⁴ *nosaltros*: “nosaltros” F, on la segona ‘o’ escrita sobre ‘e’.

lur<s> nius en unes altes¹⁶⁹⁵ penyes de muntanyes¹⁶⁹⁶, e que hom null temps no atrobaria lur niu¹⁶⁹⁷ si donchs no muntaven sus alt¹⁶⁹⁸ al cap de la penya e que agués¹⁶⁹⁹ una corda de¹⁷⁰⁰ .CL. passes¹⁷⁰¹ ho de .CC. ho de .CCC., e encara¹⁷⁰² seria una impossible cossa que axí pogués om atrobar lo niu de aquells, e assò és¹⁷⁰³ per la gran lunyadessa ho per la gran aspresa de roques¹⁷⁰⁴; e per aquesta grevetat¹⁷⁰⁵ deya que era venguda aquesta oppanió que hom diu que hom no sap on se ffan¹⁷⁰⁶ niu aquests ffalcons aytals. Aquest ffalconer aytal deya que ell avia vist moltes veguades que·l prim e lo tersol pares¹⁷⁰⁷ aportaven a menyar [128] a lurs ffills¹⁷⁰⁸ en lurs lochs damunt dits de les penyes e de les roques¹⁷⁰⁹. Encara, deya¹⁷¹⁰ que aquests ffalcons aytals an en costuma que·l para e la mara¹⁷¹¹, com los ffills an conplida hedat que bé poden vol·lar¹⁷¹², giten ells del loch¹⁷¹³ de la lur abitasió¹⁷¹⁴, e asò ffa con así se atroben¹⁷¹⁵ poch aucells¹⁷¹⁶. E per so¹⁷¹⁷ los ffalcons jóvens vénen als lochs plans en los quals à molts aucells e volen per les terres con no ha<n>¹⁷¹⁸ certes abitacions.

E yo n'é vists pendre en certes¹⁷¹⁹ maneres, e lo demunt dit ermità ffalconer¹⁷²⁰ dix a mi la terça¹⁷²¹ manera. En una manera quax cominal en totes terres són presos axí: que·l ffil·lat¹⁷²² és estés axí e·n tal manera¹⁷²³ que ab una corda <es fàcilment tombat sobre allò que es preten prendre, i al davant d'allò s'estén una corda> a la q<u>al¹⁷²⁴ om

¹⁶⁹⁵ *altes*: “altres” F; “altissimis” AG, l. 30.

¹⁶⁹⁶ *altes ... muntanyes*: “altissimis et praeruptis parietibus montium” AG, l. 30.

¹⁶⁹⁷ *et ... niu*: “nec aliquando patuisse aditum nidi” AG, l. 30-31.

¹⁶⁹⁸ Segueix “alt” F superflu. | *cap*: “cumine” SMETS (2003) i (2010), entre els trets característics de la branca de manuscrits del *De animalibus* més propera a l'autògraf; “cacumine” AG, l. 31.

¹⁶⁹⁹ *no ... agués*: “desuper a cacumine montium homine per funem submisso, quam submissionem dicebat frequenter oportere fieri per” AG, l. 31-33.

¹⁷⁰⁰ Segueix “centum passuum et aliquando” AG, l. 33.

¹⁷⁰¹ *passes*: “passes” F, on ‘sse’ escrit sobre ‘m’ (havent escrit ‘pams’).

¹⁷⁰² *ho de .CC. ... encara*: “aliquando vero trecentorum vel ducentorum et frequenter” AG, l. 24, on SMETS (2003) i (2010) indica les variants “aliquando vero ducentorum vel trecentorum” mss. llatins BL, SC i Va1-2 i “aliquando vero ducentorum aut trecentorum” ms. llatí Ka i l’afinitat amb “ou de .cc. et aucunes fois de .ccc.” *Des faucons I* i amb l’equivalent de la traducció parcial catalana.

¹⁷⁰³ *que ... és*: manca AG, l. 35.

¹⁷⁰⁴ *per la gran lunyadessa ... roques*: “aut propter distantiam aut asperitatem scopulorum” AG, l. 35.

¹⁷⁰⁵ *grevetat*: “difficultatem” AG, l. 36.

¹⁷⁰⁶ Segueix “lo” canc. F.

¹⁷⁰⁷ *que·l ... pares*: “quod antiqui” AG, l. 38.

¹⁷⁰⁸ *a menyar ... ffills*: “praedam pullis” AG, l. 38. | Segueix “e” F; vegeu estudi.

¹⁷⁰⁹ *en ... roques*: “in antra et rimas talium montium” AG, l. 38. Possible desconeixement d’aquest vocabulari per part del traductor.

¹⁷¹⁰ *Encara deya*: “addidit etiam” AG, l. 39.

¹⁷¹¹ *que·l ... mara*: “parentes” AG, l. 39.

¹⁷¹² *com ... vol·lar*: “post completionem iuvenum” AG, l. 39-40.

¹⁷¹³ Segueix “e” supèrflua F segons AG.

¹⁷¹⁴ *del ... abitasió*: “de loco suae habitationis” AG, l. 40.

¹⁷¹⁵ *atroben*: “atraē” F; “inveniuntur” F.

¹⁷¹⁶ *e asò ... aucells*: “propter paucitatem avium quae ibi inveniuntur” AG, l. 40 i p. 1462, l. 1.

¹⁷¹⁷ Segueix “statim” AG, l. 1.

¹⁷¹⁸ *ha<n>*: “han” F, on –n canc; “habentes” AG, l. 3.

¹⁷¹⁹ *certes*: “duobus” AG, l. 4.

¹⁷²⁰ *ermità ffalconer*: “heremita” AG, l. 4.

¹⁷²¹ *terça*: “certa” F, que esmeno en considerar-ho un error de còpia (tenint present que el copista podria defugir l’ús de la ç), entrar en conflicte amb el ‘certes’ anterior i amb els paranys exposats a continuació i seguir “tertium” AG, l. 5.

¹⁷²² *ffil·lat*: “rete” AG, l. 6.

¹⁷²³ *axí ... manera*: “ita” AG, l. 6. Binomi.

¹⁷²⁴ *a la q<u>al*: “ab la qal” F; “cui” AG, l. 8. | *que ab ... qual*: “quod faciliter cum corda convertitur super id quod intenderit auceps et illud extenditur corda cui” AG, l. 6-8. Salt d’igual a igual.

ligua .I. laneret¹⁷²⁵ roig, lo qual les gens¹⁷²⁶ appellen *sve<i>mer*¹⁷²⁷, e a la corda qui penya és liguada una altra corda¹⁷²⁸ estessa on à un alcell <o quelcom llanós o pilós similar a un ocell>¹⁷²⁹; axí, com lo parador tira e sacut la corda estesa, par que ell laner¹⁷³⁰ seguesca l’aucel e que·l vulla pendre; e aquesta corda deu hom menar sovén perquè lo ffolcò palagrí¹⁷³¹ qui per ventura passa a,¹⁷³² que·n vey a l’ocell e que·ll vulla tolra al lener e <davalli fortament, i>¹⁷³³ que, axí enganat, caya en lo ffilat¹⁷³⁴.

Enperò yo¹⁷³⁵ he viste altre manera millor¹⁷³⁶. Hom ffa un bastiment de <dos>¹⁷³⁷ ffusts a manera de creu, e sobre los estrems d’aquells altres .II. ffusts són encorbats a mig sercle, axí que los estrems [128v] dels mig cercles són ffcats als estrems del ffust de la creu; e, entre aquests quarts dels archs dels cercles, altres són encorbats als lochs on són tallats¹⁷³⁸ los migs cercles e són ffcats avall en los ffusts dels angles del coll de la creu¹⁷³⁹ dentro que la .I. ffust no·s lunny de l’altre sinó .III. ho .IIII. dits; e dentro que llas¹⁷⁴⁰ és complit de cascú dels ffusts, de damunt entrò avall¹⁷⁴¹, e·n los ffusts dels angles del tall de la creu, axí com demunt és dit¹⁷⁴². Aquest vaxel¹⁷⁴³ sia ffet de alt de .VII. peus ho de .VIII. e de ample de .V. ho de .VI.. E en aquell fffassa hom un cova¹⁷⁴⁴ de .VI. peus d’alt e de .IIII. d’ample, enaxí que los costats dels vaxels¹⁷⁴⁵ se lunnyen entre si de .I. peu com la .I. és en l’altre; e dedins aya ffusts a manera de traus sobre si ordonats de davall entrò desobre; e aya dins¹⁷⁴⁶ .VI. ho .VII. aucells, com aquells contínuament munteran e devallaran en los traus. E tot asò és affigurat sens moure sobre mur ho sobre castell ho sobre porta ho en camps desliure¹⁷⁴⁷, cor ladonchs lo ffolcò pelegrí qui passa¹⁷⁴⁸ veu los aucels e, volent aquels pendre, roman pres en lo las. E ya avem vists¹⁷⁴⁹ pendre en aquesta manera molts bons¹⁷⁵⁰ ffolcons. Mas l’armità

¹⁷²⁵ *laneret*: “lanēt” F. Vegeu estudi.

¹⁷²⁶ *les gens*: “vulgo” AG, l. 8.

¹⁷²⁷ *sve<i>mer*: “suomē” F; “sweimer” AG, l. 9. Vegeu estudi.

¹⁷²⁸ *corda*: “cossa” F, on podria haver interpretat una paleta o similar per a provocar-ne l’aleteig en ser balancejat; “corda” AG, l. 9.

¹⁷²⁹ *un alcell ... un ocell*: “avis vel laneum aut pilosum aliquid simile avi” AG, l. 10. Salt d’igual a igual.

¹⁷³⁰ *laner*: “sweimerius” AG, l. 11-12.

¹⁷³¹ *palagrí*: manca AG, l. 13.

¹⁷³² *passa a*: “perinde peregrinatur” AG, l. 13. Una opció d’edició és considerar la ‘a’ final supèrflua.

¹⁷³³ *que·ll vulla tolra al lener e <davalli fortament, i>*: “in impetu descendit intendens praedam lanario praeripere, et” AG, l. 13-14. Salt d’igual a igual.

¹⁷³⁴ *ffilat*: “rethe” AG, l. 14.

¹⁷³⁵ Segueix “yo” F, superflu.

¹⁷³⁶ *millor*: “multo meliorem” AG, l. 15.

¹⁷³⁷ <dos>: “duorum” AG, l. 15.

¹⁷³⁸ *on són tallats*: “intersecationis” AG, l. 19.

¹⁷³⁹ *dels ... creu*: “ab angulis intersectionis cru<c>is venientia” AG, l. 19-20.

¹⁷⁴⁰ *que llas*: “quel las” F; “laqueis” AG, l. 22. Vegeu estudi.

¹⁷⁴¹ *dentro ... avall*: refent la sintaxi, ‘dentro que cascú dels ffusts és complit de llas de damunt entrò avall’; “quodlibet istorum lignorum impletur laqueis a summo usque deorsum” AG, l. 21-22.

¹⁷⁴² *e·n ... dit*: manca AG, l. 22.

¹⁷⁴³ *vaxel*: “vas” AG, l. 22.

¹⁷⁴⁴ *ffassa ... cova*: “fassa hom un cava” F; “disponatur aliqua cavea” AG, l. 24. Vegeu estudi.

¹⁷⁴⁵ *vaxels*: “vasorum” AG, l. 26.

¹⁷⁴⁶ *dins*: “in interiori” AG, l. 28.

¹⁷⁴⁷ *sobre mur ... desliure*: “sobre mur ho sobre castell ho sobre porta ho sobre camps desliure” F; el traductor o, amb major probabilitat, el copista, es confon en tornar a utilitzar la preposició ‘sobre’ per ‘en’ a la darrera opció degut a la simetria; “super murum castris vel in campo libero” AG, l. 30.

¹⁷⁴⁸ *ffalcó ... passa*: “falco qui peregrinatur” AG, l. 30-31.

¹⁷⁴⁹ *ya avem vists*: “vidi” AG, l. 32. Primera persona del singular de majestat en relació a Albert el Gran, qui parla a partir de l’experiència personal.

¹⁷⁵⁰ *molts bons*: “optimos” AG, l. 32.

no dix altre cossa¹⁷⁵¹ mas que ffos possat un aucell menys del¹⁷⁵² laner davant lo ffil·lat, com¹⁷⁵³ lo ffacó és molt cobeyós aucell e¹⁷⁵⁴ ell matex treburà's¹⁷⁵⁵ en lo ffil·lat; en aquesta manera [129] deya que cascun any prenia dels damuntsdits ffacons.

Aquest ffacó aytal, qui comunament és estat quax en totes terres, és de manor quantitat que ffacó¹⁷⁵⁶ montarí, he ha curta coha, e longues ales, e gros cap, e longues cuxes¹⁷⁵⁷ e breu cama. He aya les cames plenes de nuus¹⁷⁵⁸, que millor n'és. E deu aver les cames blanches¹⁷⁵⁹ e los peus. E és de bones costumes con bé és nodrit. La sua presa és, axí com cominalment, <l'ànet>¹⁷⁶⁰, e si aquest ffacó aytal és per lo ffolconer¹⁷⁶¹ ffet bé abrivat, ell pendrà la austarda¹⁷⁶² e a vagades la grua, e asò és la sobiranitat¹⁷⁶³ del seu abrivament.

D'aquests aucells basta asò que n'avem dit, so és, dels ffacons pelegrins¹⁷⁶⁴.

<II.2.5.> Capítol <XXIX>. Lo .V. linatge dells ffacons¹⁷⁶⁵

[L]o .V. linatge dells ffacons nobles és¹⁷⁶⁶ gilbós¹⁷⁶⁷, lo qual lo dit ermità apellà. E mostrà'm ha mi .III. ffacons d'aquests molt bons¹⁷⁶⁸, los quals avia ab si, e dix que molts d'altres n'avia venuts de bons¹⁷⁶⁹.

Aquest<s> ffacons an lo cors de poca¹⁷⁷⁰ canditat, mas és de maravellosa virtut e és ffort abrivat he à gran noblesa de valor¹⁷⁷¹ com saguex la presa. La sua granesa pot ésser de quanditat de l'esperver¹⁷⁷², [129v] e ha en cara gota ho senyals¹⁷⁷³ axí com ffacó¹⁷⁷⁴ pelegrí e axí com los altres linatges de ffacons. Ell és apellat gilbós¹⁷⁷⁵ per so com, per la brevetat¹⁷⁷⁶ dell seu coll, lo seu cap par apenes denant los nuus o·ls plechs¹⁷⁷⁷ de les sues

¹⁷⁵¹ Segueix “esse faciendum” AG, l. 33.

¹⁷⁵² *menys del*: enteneu ‘sense el’; “absque” AG, l. 33.

¹⁷⁵³ *com*: “quia” AG, l. 33.

¹⁷⁵⁴ *és ... e*: “avidus avis” AG, l. 34.

¹⁷⁵⁵ *treburà's*: “praecipitat” AG, l. 34.

¹⁷⁵⁶ *ffalcó*: manca AG, l. 37.

¹⁷⁵⁷ *longues cuxes*: “longae coxae” AG, l. 38.

¹⁷⁵⁸ *plenes de nuus*: “nodosa” AG, l. 39.

¹⁷⁵⁹ *blanches*: “albescencia” AG, l. 39.

¹⁷⁶⁰ *La ... cominalment, <l'ànet>*: “Daltre guisa La sua presa es axi com cominalment” F, “Anas autem ut communiter est praeda sua” AG, l. 41. Vegeu estudi.

¹⁷⁶¹ *ffolconer*: “falconarium sapientem” AG, p. 1463, l. 1.

¹⁷⁶² *austarda*: “austarda” F, on la segona ‘a’ sembla escrita sobre una possible ‘e’; “ardeam” AG, l. 1. Vegeu l'estudi.

¹⁷⁶³ *la sobiranitat*: “summum” AG, l. 2.

¹⁷⁶⁴ *so ... pelegrins*: manca AG, l. 3.

¹⁷⁶⁵ *Capítol <XXIX>. ... ffacons*: “Cap. IX. De giboso genere falconum” AG, l. 4-5.

¹⁷⁶⁶ *Lo ... és*: “Est autem quintae nobilitatis in genere falconum falco nobilissimus” AG, l. 6-7.

¹⁷⁶⁷ *gilbós*: “gybosum” AG, l. 7. Cap preguntar-se si la ‘lb’ per ‘b’ no derivà d'una confusió a partir de la ‘bb’ habitual a la grafia llatina.

¹⁷⁶⁸ *molt bons*: “optimos” AG, l. 8.

¹⁷⁶⁹ *molts ... bons*: “molts daltres navia vists de bons” F; “multos alios se vendidisse” AG, l. 9. Vegeu estudi.

¹⁷⁷⁰ *poca*: “valde parvum” AG, l. 10.

¹⁷⁷¹ *és ... valor*: “audacia et strenuitate volandi” AG, l. 11. Vegeu estudi.

¹⁷⁷² *pot ... l'esperver*: “parum vincit quantitatem nisi quem vulgo sparverium vocant” AG, l. 13-14.

¹⁷⁷³ *gota ho senyals*: “guttas” AG, l. 13. Binomi.

¹⁷⁷⁴ *ffalcó*: manca AG, l. 13.

¹⁷⁷⁵ *gilbós*: “gibbosum” AG, l. 15.

¹⁷⁷⁶ *brevetat*: “brevetat” F, on b— escrita sobre v—.

¹⁷⁷⁷ *los nuus o·ls plechs*: “iuga” AG, l. 16. Binomi.

ales com les té entrecruades¹⁷⁷⁸. E ell ha lo cap gran ha esgart de son cors, so és, de la candidat¹⁷⁷⁹; e lo bech molt breu he redon; e les ales ffort longues e <molt sobresortides o elevades; i>¹⁷⁸⁰ la coha breu; e les cuxes¹⁷⁸¹ fforts; he les cames longues un poch ha esguart de la messura dels altres seus membres he ales,¹⁷⁸² plenes d'escata <així com és l'escata>¹⁷⁸³ de cerps ho de luerts <que apareix als costats dels ventres d'aquests>¹⁷⁸⁴; e ha los peus plens de nuus e<n> los artells dels dits¹⁷⁸⁵, mayorment de la part dedins¹⁷⁸⁶ de la planta dels peus; e ha los ulls fflamenchs e ardents. E ha col·lor d'altres ffalcons qui són apellats pelegrí. E lo seu cap en alt, so és, en lo seu test¹⁷⁸⁷, ben pla, <i no prominent, sinó gairebé continu amb el coll,> en la part darrera del cap¹⁷⁸⁸.

Aquest aytal pot hom ama<n>sedar leugerament¹⁷⁸⁹ e ha en si bones costumes. E ffa son niu en altes penes de roca¹⁷⁹⁰, axí com los pelegrins, <i és capturat quan vola del niu, així com els pelegrins>¹⁷⁹¹. Aquest ffalco aytal ha tan gran ardiment he ten gran noblesa¹⁷⁹² que ell enderroca e pren¹⁷⁹³ les hoques salvatges he ahustardes¹⁷⁹⁴ he grues. E hés ffalco qui vol·la molt cuytossament¹⁷⁹⁵ he monta molt alt, tant que apenes lo pot hom vesser¹⁷⁹⁶. A <a>quest¹⁷⁹⁷ ffalco no [130] li basta¹⁷⁹⁸ que enderroch un aucell, ans ne naffre e n'enderroca¹⁷⁹⁹ molts, mas vol aver molts¹⁸⁰⁰ companyons a la cassa¹⁸⁰¹, per so com ell és poch he los aucels que pren e enderroca¹⁸⁰² són grans. Lo demunt dit ffalconer recomptà a mi que ahom deu remembrat¹⁸⁰³ lo linatge dels damuntsdits ffalcons; ell

¹⁷⁷⁸ *com ... entrecruades*: “quando super latera dorsi componit” AG, l. 16-17.

¹⁷⁷⁹ *de son ... candidat*: “quantitatis sui corporis” AG, l. 17.

¹⁷⁸⁰ *e <molt ... elevades; i>*: “et valde exortas et” AG, l. 18-19. Vegeu estudi.

¹⁷⁸¹ *cuxes*: “cuyes” F.

¹⁷⁸² *membres he ales*: “membrorum” AG, l. 20. No situo la coma a continuació de membres perquè la indicació de les escates per Albert (segons l'edició de Stadler), seguint la tradició del gènere, correspon a les cames.

¹⁷⁸³ *plenes ... l'escata*: “quasi squamosa sicut sunt squamae” AG, l. 20-21. Salt d'igual a igual.

¹⁷⁸⁴ *de ... d'aquests*: “lacetarum quae apparent in lateribus ventrium eorum” AG, l. 21-22. Vegeu estudi.

¹⁷⁸⁵ *plens ... dits*: “plens de nuus e los ucells dels dits” F; “nodosos in articulis digitorum” AG, l. 22-23. Probable confusió del copista potser en transcriure el dictat del traductor o en passar l'esborrany a net.

¹⁷⁸⁶ *dedins*: “interius” AG, l. 23.

¹⁷⁸⁷ *lo seu cap ... test*: “caput suum in craneo superius” AG, l. 25.

¹⁷⁸⁸ *<i ... cap*: “et retro in capite non prominens, sed quasi collo continuum” AG, l. 25-26. Ho afegeixo a fi d'evitar la incongruència d'oferir dues localitzacions per a una mateixa informació. Possible salt d'igual a igual i/o de línia.

¹⁷⁸⁹ *ama<n>sedar leugerament*: “amesadar leugerament” F; “facile domabile” AG, l. 26-27. Vegeu estudi.

¹⁷⁹⁰ *altes penes de roca*: “rupibus inaccessis” AG, l. 27.

¹⁷⁹¹ *axí com los pelegrins, <i ... pelegrins>*: “sicut et peregrinum genus et capitur evolans de nido sicut et peregrinum” AG, l. 27-28. Salt d'igual a igual.

¹⁷⁹² *gran noblesa*: “strenuitatis” AG, l. 29. Ofereix la mateixa traducció que a l'inici del capítol (f. 129).

¹⁷⁹³ *enderroca e pren*: “deicit” AG, l. 29. Binomi; la traducció correspon només al primer terme.

¹⁷⁹⁴ *ahustardes*: “ardeas” AG, l. 30. La mateixa confusió que al capítol anterior, f. 129; vegeu l'estudi d'aquella.

¹⁷⁹⁵ *vol·la molt cuytossament*: “velocissimum” AG, l. 30.

¹⁷⁹⁶ *apenes ... vesser*: “efugit visum hominis” AG, l. 31.

¹⁷⁹⁷ *A <a>quest*: “aquest” F, on prioritzo aquesta edició sobre “<A> aquest” per considerar-hi un salt d'igual a igual i sobre “A quest” per implicar ‘quest’ una forma vulgar amb exemple al mateix *Flors* segons el DCVB.

¹⁷⁹⁸ *li basta*: “contentus” AG, l. 31.

¹⁷⁹⁹ *ne naffre e n'enderroca*: “vulnerat” AG, l. 32. Binomi; la traducció directa es limita al primer terme.

¹⁸⁰⁰ *molts*: “plures” AG, l. 32.

¹⁸⁰¹ *la cassa*: “aucupio” AG, l. 32.

¹⁸⁰² *pren e enderroca*: “venatur” AG, l. 33. Binomi.

¹⁸⁰³ *que ... remembrat*: “satis memorabile de” AG, l. 35.

recomptava que avia vanuts .III. ffalcons de aquests aytals¹⁸⁰⁴ a un baró ho senyor de senyera¹⁸⁰⁵, los qualls, mentre aquest ermità los portava ab si per so que·l·ls esprovàs, ell atrobà hoques salvatges blanques e lexà anar los ffalcons, e les oques muntaren e volaren¹⁸⁰⁶ molt alt, e los <tres> ffalcons¹⁸⁰⁷ que ell avia aviats trespessaren en puyant les oques, entant que no y ach nengun qui·ls pogués vahe¹⁸⁰⁸. Aprés, com lo noble baró se plengués dels ffalcons que ell avia perduts, ell e sos companyons¹⁸⁰⁹ comensaren les hoques a vahe¹⁸¹⁰ caura entorn d'ells, qui eren naffrades molt ffortment¹⁸¹¹, e trobaren-ne més de .XX.¹⁸¹² qui fforen cahudes, e a la per ffi¹⁸¹³ ells cridaren los ffalcons he ells vengueren tantost al loure¹⁸¹⁴. Totes enperò les hoques eren naffrades mortalment, axí com si hom les ffanés ab coltell per mig del cors¹⁸¹⁵. E aquesta és la rahó: com aquests ffalcons aytals, axí com los altres linatges¹⁸¹⁶, com devallen, no fferen¹⁸¹⁷ mantinent, mas ab lo [130v] devallar ells comencen altre vegada a muntar e lavors ells fferen ab la darrera¹⁸¹⁸ unglà, que·s possen de lonch¹⁸¹⁹ dels pits, e per so ell ffa longa naffre e mortall; e sovén fferen tan ffort que·s trenquen¹⁸²⁰ les unglas he naffren ells mateix o¹⁸²¹ aucien.

Aquest linatge de ffalcons és que quax totes hores és comú sens àls a volar¹⁸²². E lo seu ardiment¹⁸²³ és mayor que la suha fforça. E vol menyar ffort ffresques carns, enaxí que encara respir de la Vidal calor¹⁸²⁴, e ladonchs molt li proffiten. Si aytal ffalcó menge les altres carns, quart-se bé¹⁸²⁵ lo ffalconer que sien carns leugeres, axí com de capons¹⁸²⁶, he aquelles menuch ffresques¹⁸²⁷, ho almenys que no puden e ffaça-les ffresques¹⁸²⁸ en aygua ffreda, com los aucells de cassa an lo ventrell ffort ffeble<, d'una pell subtil, i de fàcil alteració per past dolent tenen el ventrell>¹⁸²⁹, e per so tost giten lo past per una poca de occassió e giten¹⁸³⁰ lo que no és digest ho cuyt en lo ventrell¹⁸³¹, e mayorment con són pasts de greus¹⁸³² carns, com aquella torna tost en¹⁸³³ putrefecció.

¹⁸⁰⁴ *de aquests aytals*: “de memoratis gybosis” AG, l. 36

¹⁸⁰⁵ *un ... senyera*: “cuidam nobili” AG, p. 1464, l. 1.

¹⁸⁰⁶ *muntaren e volaren*: “volaverunt” AG, l. 3. Binomi; la traducció directa es limita al segon terme, però la incorporació del primer és d'interès per correspondre's a la reacció defensiva natural de l'oca en vol.

¹⁸⁰⁷ *<tres> ffalcons*: “falcons tres” AG, l. 3.

¹⁸⁰⁸ *no ... vahe*: “visus omnium qui affuerunt effugerunt” AG, l. 4-5.

¹⁸⁰⁹ *ell e sos companyons*: manca AG, l. 6.

¹⁸¹⁰ *Segueix* “paulatim” AG, l. 6.

¹⁸¹¹ *qui ... ffortment*: “vulneribus debilitati” AG, l. 6. Vegeu estudi.

¹⁸¹² *Segueix* “anseres” AG, l. 7.

¹⁸¹³ *a la per ffi*: “tandem” AG, l. 8.

¹⁸¹⁴ *tantost al loure*: “super reclamatorium” AG, l. 8-9.

¹⁸¹⁵ *per mig del cors*: “in diversis partibus sui corporis” AG, l. 10.

¹⁸¹⁶ *linatges*: “falconum genera” AG, l. 11.

¹⁸¹⁷ *fferen*: “percutit” AG, l. 12.

¹⁸¹⁸ *darrera*: “posteriori” AG, l. 13.

¹⁸¹⁹ *de lonch*: “ante” AG, l. 13.

¹⁸²⁰ *.s trenquen*: “amputat” AG, l. 14.

¹⁸²¹ *naffren ... o*: “naffren ells mateix e” F; “seipsum valde laedit in pectore vel” AG, l. 15.

¹⁸²² *és ... a volar*: “es comu sens | als avolar” F; “ad volandum alas exserit” AG, l. 16-17. Vegeu estudi.

¹⁸²³ *ardiment*: “animositas” AG, l. 17.

¹⁸²⁴ *encara ... calor*: “vitali calore adhuc spirantibus” AG, l. 18.

¹⁸²⁵ *bé*: manca AG, l. 19-20.

¹⁸²⁶ *de capons*: “artilium” AG, l. 20.

¹⁸²⁷ *he ... ffresques*: “et recentes” AG, l. 20.

¹⁸²⁸ *faça-les ffresques*: “recentes effectae” AG, l. 21.

¹⁸²⁹ *los ... ventrell>*: “aves rapaces debilem valde et subtilae pellis habent stomachum e de facili alterabilem a malo cibo” AG, l. 21-23. Salt d'igual a igual i/o de línia, potser voluntari per dificultat de traducció.

¹⁸³⁰ *giten*: “evomendo reiciunt” AG, l. 24. Reducció.

¹⁸³¹ *lo que ... ventrell*: “cibum indigestum” AG, l. 23. Binomi, amb traducció directa limitada al primer terme. | *tost ... ventrell*: “ex modica occasione cibum indigestum reiciunt” AG, l. 23.

¹⁸³² *greus*: “gravi et melancolica” AG, l. 24. Reducció.

Aquest linatge de ffalcons se vol aportar longament a¹⁸³⁴ matí e a vespre en la mà de l'hom¹⁸³⁵ cor, quant à acostumada¹⁸³⁶ la mà de l'hom, pus volenter <seu a la mà i (més) volenter>¹⁸³⁷ hi torna.

Aquestes cosses que avem dites basten quant és dels ffalcons gilbosos¹⁸³⁸.

<II.2.6.> Capítol <XXX>. Del .VIe. grau del linatge dells ffalcons¹⁸³⁹

[L]o .VIe. grau del linatge dels ffalcons e<n> la noblessa possan¹⁸⁴⁰ lo ffalcó negre. Ell és pus br<e>u¹⁸⁴¹ un poch que·ls altres ffalcons <pelegrins>, mas semblant és a palagrí en <figura en> to[131]tes cosses¹⁸⁴², jatsia asò qu·él sia dessemblant en color, com en la esquena e sobre¹⁸⁴³ les ales e·n la coha ha una ffoscó negre, e ha <al pit i al ventre i als costats una varietat fosca (o un motejat fosc) (i) té a la cara (gotes o) senyals de falcó molt negres, d'una negror intensa, i (tè)> tot engir una escuredat he un ffosc escoloriment¹⁸⁴⁴. E ha les cames e les ungles e lo bec¹⁸⁴⁵ axí com a pelegrí. Aquest ffalcó aytal se acosta molt a la fforma de un aucell qui és apellat bussarí¹⁸⁴⁶, del qual avem ffeta menzió damunt, en lo capí<to>ll //¹⁸⁴⁷.

Ffrefederich enperador, saguint lo dit de Guillem, de<l> rey¹⁸⁴⁸ Roger ffalconer, dix que aquest ffalcó aytal primerament¹⁸⁴⁹ ffó vist en les muntanyes de la quarta regihó del món¹⁸⁵⁰ que són dites Gelbohè¹⁸⁵¹; e d'aquells, com lo para he la mare, so és, lo tersol he lo prim¹⁸⁵², n'agueren gitats los jóvens ffalcons¹⁸⁵³ d'ells, vengueren en <les muntanyes de Salamina, a Àsia, i els néts dels primers, expulsats de nou, vingueren en> les muntanyes de

¹⁸³³ *com ... en*: “vel ab ea quae disposita est ad” AG, l. 25. Interpreta transformant una equivalència en una conseqüència.

¹⁸³⁴ *a*: “e” F, esmeno per simetria amb el que segueix i d'acord amb “manu et sero” AG, l. 26.

¹⁸³⁵ *de l'hom*: manca AG, l. 26.

¹⁸³⁶ *acostumada*: “acostumada” F, on ‘d’ escrita sobre ‘t’.

¹⁸³⁷ *pus volenter ... volenter*: “libentissime insidet manui et libenter” AG, l. 27. Salt d'igual a igual.

¹⁸³⁸ *ffalcons gilbosos*: “giboso falconum genere” AG, l. 29.

¹⁸³⁹ *Capítol <XXX>. ... ffalcons*: “Cap. X. De falconibus nigris” AG, l. 30-31.

¹⁸⁴⁰ *possan*: llegiu ‘posseeix’, tot i que no puc descartar “posen” (les fonts o els falconers). | *del linatge ... possan*: “nobilitatis in genere falconum possidet” AG, l. 32.

¹⁸⁴¹ *br<e>u*: “bru” F, confós arran del color fosc d'aquest llinatge de falcons; segueixo “brevior” AG, l. 33. Vegeu la nota següent.

¹⁸⁴² *que·ls ... cosses*: “falcone peregrino, sed in figura similis per omnia” AG, l. 33-34. Vegeu estudi.

¹⁸⁴³ *sobre*: “exteriori” AG, l. 34-35.

¹⁸⁴⁴ *negre, e ha ... escoloriment*: “nigredinem, et in pectore et ventre et lateribus fuscam habet varietatem in facie autem guttas falconarias habet valde nigras intensae nigredinis quae circumfunduntur quadam caliginosa et fusca palliditate” AG, l. 34-38. Salt d'igual a igual, potser de ‘nigredinem’ a ‘nigredinis’ a la font o de ‘e ha’ a ‘i tè’ en la còpia de l'esborrany. La dificultat gramàtica del paràgraf podria haver provocat una omissió voluntària.

¹⁸⁴⁵ *bec*: “rostrum” AG, l. 39.

¹⁸⁴⁶ *bussarí*: “butherius” AG, l. 40.

¹⁸⁴⁷ *en lo capí<to>ll //*: manca AG, l. 41. Vegeu estudi.

¹⁸⁴⁸ *de<l> rey*: “rey de” F, segons “Guilelmi, regis Rogerii falconarii” AG, p. 1465, l. 1-2. Vegeu estudi.

¹⁸⁴⁹ *primerament*: “alium” SMETS (2003) i (2010), entre els trets característics d'un petit grup de manuscrits dins de la branca de testimonis del *De animalibus* més propera a l'autògraf; “primer” AG, l. 2.

¹⁸⁵⁰ *regihó del món*: “climatis” AG, l. 2. Més endavant, dins del mateix f. 131, tornarà a repetir la traducció de ‘regió’ per ‘clima’.

¹⁸⁵¹ *Gelbohè*: “G gelbohe” F, on ‘G’ canç. per a començar el nom de les muntanyes amb minúscula; “Gelboe” AG, l. 3. Vegeu estudi.

¹⁸⁵² *lo para ... prim*: “parentibus” AG, l. 3. Binomi o circumlocució més glossa innecessària en cas d'un públic coneixedor de l'art; denota el caràcter didàctic de F.

¹⁸⁵³ *los jóvens ffalcons*: “iuvenes” AG, l. 3.

Cicília¹⁸⁵⁴, e haxí aquest linatge¹⁸⁵⁵ s'escanpà per Lombardia, qui és dita Hitàlia¹⁸⁵⁶, e d'aquests ha en unes muntanyes qui s'apellen Alpes¹⁸⁵⁷ hi en les muntanyes de Pirena¹⁸⁵⁸, e són venguts¹⁸⁵⁹ en Germàniha, jatsia que encara n'i aya poch¹⁸⁶⁰.

Aquests ffalcons aytals són de nodriment <i ardiment> de pelegrins¹⁸⁶¹. E són¹⁸⁶² de complecció de col·lèrich, so és, que per adust de la calor¹⁸⁶³ de terra colèrica se muda¹⁸⁶⁴ en les penes, e per so són negres; e com aquests an gran adat d'ayns, <per les mudes anyals> ells tornen un poch blanchs¹⁸⁶⁵. E asò se pot provar per so com¹⁸⁶⁶ ells són pus negres en les regihons caldes¹⁸⁶⁷ que aquells qui nexen entre nós, per so en los lochs caldes [131v] la sament de l'hou és cuyta en fforts calor¹⁸⁶⁸, e per so que hix de aquell molt torna negre¹⁸⁶⁹; mas, en les ffredes regions, la sament dell hou à en si més aygua e més de omeditat que dels altres¹⁸⁷⁰ e hés rahó de blancor; e con n'i à miyanserament és rahó de varietat¹⁸⁷¹, so és, que és quax vayre¹⁸⁷². Com dues cosses sien per què nós conexem les cosses¹⁸⁷³ de defora, so és, es ffigura¹⁸⁷⁴ e color, e la ffigura més demostro la <con>fformetat ho¹⁸⁷⁵ la differència de la espècia que la color; cor nós avem vistes ya

¹⁸⁵⁴ vengueren en <les muntanyes de ... vingeren en> les muntanyes de Cicília: “venisse in Salaminae Asiae montana, et iterum expulsos nepotes primorum devenisse ad Siciliae montana” AG, l. 3-5. Salt d'igual a igual.

¹⁸⁵⁵ aquest linatge: manca AG, l. 5.

¹⁸⁵⁶ Lombardia, ... Hitàlia: “Ytaliā” AG, l. 5. Binomi amb glossa.

¹⁸⁵⁷ e ... Alpes: “e daquests ha en unes muntanyes qui sapellen Alpos” F; “Modo autem in Alpibus apparent” AG, l. 6. Vegeu estudi.

¹⁸⁵⁸ Pirena: “Pyreneis” AG, l. 6.

¹⁸⁵⁹ Segueix “haec genera” AG, l. 7.

¹⁸⁶⁰ n'i aya poch: “rara sint, eo quod pauci inveniantur” AG, l. 7-8.

¹⁸⁶¹ nodriment ... pelegrins: “nutriturae et audaciae falconum peregrinorum” AG, l. 9-10. Probable salt d'igual a igual en la còpia de l'esberrany a net.

¹⁸⁶² són: “videntur” AG, l. 10.

¹⁸⁶³ calor: “color” F, on al traç co- (característic de la mà B) podria haver-se intentat esmenar ‘o’ a ‘a’ incorporant un palet final. Vegeu estudi.

¹⁸⁶⁴ so ... muda: “et quod adustum est de terrestri colerico, convertitur” AG, l. 10.

¹⁸⁶⁵ e com ... blanchs: “Aetate autem accedente per mutas annuas aliquantulum albescunt” AG, l. 12, on F podria haver llegit “multos annos” per “mutas annuas”. Malgrat la possibilitat d'una reducció, ho interpreto com a salt d'igual a igual.

¹⁸⁶⁶ asò ... com: “probabile est quod” AG, l. 12. F és consistent en eliminació de qualsevol dubte de l'autoritat.

¹⁸⁶⁷ regihons caldes: “regihons que altres” F; “climatibus calidis” AG, l. 13. Error probablement degut a la confusió del copista potser en transcriure el dictat del traductor. Per segona vegada es tradueix ‘regió’ per ‘clima’ (f. 131).

¹⁸⁶⁸ calor: “color” F, on s'ha escrit ‘a’ (amb grafia diferent a la habitual de la mà B) interliniada sota la –r; segueixo “calore” AG, l. 15. He esmenat la mateixa confusió al recte del mateix foli.

¹⁸⁶⁹ per ... negre: on ‘que’ podria considerar-se relatiu (què), però, davant el dubte entre les dues possibilitats, no accentuo; “ideo quod ex eo producitur plus denigratur” AG, l. 15.

¹⁸⁷⁰ dels altres: enteneu-hi, bé ‘de les altres qualitats primàries’, és a dir, que de la fredor i la sequetat, les quatre que definien les coses naturals segons la doctrina mèdica hipocraticogalènica, bé ‘de les altres regions’.

¹⁸⁷¹ e ... varietat: “e con nia migenserament es raho de blancor, e con nia miyanserament es raho de varietat” F; “et respersum in eodem terrestre causa est varietatis” AG, l. 17-18. Vegeu estudi. | la sament ... varietat: “plus habet aqueum humidum ovale quod propter perspicuitatem causa est albedinis et respersum in eodem terrestre causa est varietatis” AG, l. 16-18.

¹⁸⁷² so ... vayre: manca AG, l. 18. Glossa d'aclariment.

¹⁸⁷³ conexem les cosses: “conexen les cosses” F; “corporibus consideramus animatis” AG, l. 19. Vegeu estudi.

¹⁸⁷⁴ Com ... ffigura: “Cum autem duo sint quae exterius in corporibus consideramus animatis, figura videlicet” AG, l. 18-19.

¹⁸⁷⁵ més ... ho: “mes demostro la fformetat he” F; “magis indicat conformitatem vel” AG, l. 20.

néixer blanques les cornelles, e los corps atresí, com abiten en lochs ffrets¹⁸⁷⁶, emperò la ffigura dels corps demostra vera¹⁸⁷⁷ espècia de les cornilles <o> ab aquella dells corps e qual és la una e qual és l'altre¹⁸⁷⁸. E per asò¹⁸⁷⁹ aquell linatge de ffalcons és vist molt semblant ésser¹⁸⁸⁰ al linatge dels pelegrins, jatsia asò que agen diferència en la color¹⁸⁸¹, e mayorment –axí com és dit demunt– en haquest linatge lo pare ne la mare¹⁸⁸² constrexen¹⁸⁸³ peregrinar lurs ffills e haxir¹⁸⁸⁴ del loch de lur generació.

Aquestes coses basta ara¹⁸⁸⁵ que avem dites dells ffalcons qui són dits negres¹⁸⁸⁶.

<II.2.7.> Capítol <XXXI>. Del .VII. linatge dels ffalcons¹⁸⁸⁷ [132v]¹⁸⁸⁸

[L]o .VIIe. linatge dells ffalcons hés¹⁸⁸⁹ lo ffalcó blanch que ve de la part de tremuntana¹⁸⁹⁰ e de la mar mayor¹⁸⁹¹ de les regions de Noruega e de Suènia¹⁸⁹² e de Estònia e dels boschs e de les muntanyes veïnes¹⁸⁹³.

Aquest ffalcó aytal és axí vayr en blancor¹⁸⁹⁴ com aquell que avem dit qui¹⁸⁹⁵ denant qui és negre. La rahó de la blancor d'aquest mayorment és per lo ffret e la humiditat del lloc¹⁸⁹⁶ en què nex. E en l'asquena e en les ales és un poch blanch¹⁸⁹⁷, mas en los altres lochs ha gotes ho senyals¹⁸⁹⁸ molt blanchs e antresí¹⁸⁹⁹ altres senyals un poch

¹⁸⁷⁶ *abiten ... ffrets*: “abitenen en lochs ffrets” F, on una altra opció d'edició secundària seria ‘abiteven en ...’; “frigus habitationis” AG, l. 21.

¹⁸⁷⁷ *vera*: “belle” F, on considero una confusió del copista potser en transcriure el dictat del traductor i esmeno també la darrera –e per a evitar la interferència amb la variant dialectal del verb veure; “vere” AG, l. 22.

¹⁸⁷⁸ *demostra ... l'altre*: on “e qual és la una e qual és l'altre” com a glossa d'aclariment que manca a AG; “indicaverit vere de specie monedularum et corvorum esse” AG, l. 22-23.

¹⁸⁷⁹ *per asò*: “per so aso” F, on ‘so’ canc.; “hac ratione” AG, l. 23.

¹⁸⁸⁰ *semblant ésser*: “esser semblant semblant esser” F, semicorrecció; “simile esse” AG, l. 24. El color negre s'associava al calor com a qualitat primària, però el falcó considerat més colèric per AG és el gi(l)bós, no pas el negre.

¹⁸⁸¹ *color*: “color” F, on la primera ‘o’ escrita sobre ‘a’ o a la inversa; “colore” AG, l. 24.

¹⁸⁸² *lo ... mare*: “parentes” AG, l. 25.

¹⁸⁸³ *constrexen*: “cons crexen trexen” F, semicorrecció on ‘cons’ escrit a partir de ‘com’, amb ‘s’ escrita sobre el darrer peu de la ‘m’, i ‘crexen’ canc.; indicati d'un possible malentès esmenat per part del copista potser en la transcripció del dictat del traductor.

¹⁸⁸⁴ *peregrinar ... haxir*: “filios cogunt peregrinari” AG, l. 25-26. Binomi aclaridor respecte a AG.

¹⁸⁸⁵ *ara*: “igitur” AG, l. 27.

¹⁸⁸⁶ *Aquestes ... negres*: “Haec igitur dicta sint de nigro falconum genere” AG, l. 27. Sintaxi dependent del llatí (reiterant el verb dir).

¹⁸⁸⁷ *Capítol <XXXI>. ... ffalcons*: “Cap. XI. De natura falconis albi” AG, l. 28-29.

¹⁸⁸⁸ El f. 132rv fou lligat en ordre invers, és a dir, pel costat equivocat, per error.

¹⁸⁸⁹ *hés*: “sibi vindecatur” AG, l. 30.

¹⁸⁹⁰ *la ... tremuntana*: enteneu ‘el nord’; “Septentrione” AG, l. 31.

¹⁸⁹¹ *la mar mayor*: enteneu ‘l'oceà (Atlàntic)’; “mari Oceano” AG, l. 31.

¹⁸⁹² *Suènia*: a no confondre amb Suèvia, regió d'Alemanya; enteneu ‘Suècia’; “Suveciae” AG, l. 31.

¹⁸⁹³ *veïnes*: “de finesterra” F per haver llegit llat. *fīni(s)terris*, que esmeno amb la grafia moderna (ant. vehines); “finitimis” AG, l. 32.

¹⁸⁹⁴ *vayr en blancor*: “in varietate subalbidus” AG, l. 33.

¹⁸⁹⁵ *quí*: “que” F; malgrat els nombrosos usos de ‘que’, esmeno com a reducció de ‘aqui’.

¹⁸⁹⁶ *la ... lloc*: “la humiditat de la aygua” F; “humor habitationis” AG, l. 35. Vegeu estudi.

¹⁸⁹⁷ *un poch blanch*: “subalbus” AG, l. 36.

¹⁸⁹⁸ *gotes ho senyals*: “maculas sive guttas” AG, l. 36. Binomi del segon terme, en lloc de ‘taques ho gotes’.

¹⁸⁹⁹ *e antresí*: “e an atresi” F, per un probable error de comprensió del copista potser a partir del dictat del traductor; “interpositis” AG, l. 37.

descolorits¹⁹⁰⁰. Aquest ffalcó és mayor en cantitat que pelegrí, e acoste's molt a la semblansa del laner <blanc>¹⁹⁰¹ qui vola per los camps e agüayta les rates¹⁹⁰².

Alcuns¹⁹⁰³ ffalconers an dit que aquest ffalcó aytall¹⁹⁰⁴ ffon primerament nat de ffalcó pelegrí e de laner blanch¹⁹⁰⁵, jatsia asò que no sia ver, com lo abrivament d'él ho demostre. Aquest ffalcó aytall¹⁹⁰⁶ és molt abrivat he bo e no deffall de natura de ffalcó en naguna cossa¹⁹⁰⁷. He no¹⁹⁰⁸ ha neguna cossa¹⁹⁰⁹ de les costumes del laner, cor quant ell és muntat alt per cassar¹⁹¹⁰, no està ab les ales sostspesses axí com ffa lo¹⁹¹¹ laner, mas encontinent ffér axí com lo ffalcó. La suha ffigura demostra, ab los peus e en les ungles e en lo bech e en tot lo cors, natura de ffalcó, jatsesia asò que aya les cames [132] pus groces e ab més de nuus¹⁹¹² que lo ffalcó negre; e asò esdevé a ell per la complecció més humida, que més complex¹⁹¹³ e engruxa les cames d'aquell que les cames de aquell qui per sa complecció és sech e colèrich.

Mas que aquest ffalcó perhegue que degua ésser menys <abrivat que el negre i dega ésser menys> volador¹⁹¹⁴ per lo ffret e per la humor de la complecció, asò no és de tot en tot bastant senyall¹⁹¹⁵, com la virtut de tota cossa¹⁹¹⁶ és multiplicada per la quantitat de subjecta¹⁹¹⁷ com¹⁹¹⁸ la natural cantitat no sobrepuja los térmens de la canditat natural. E per asò aquest ffalcó és de mayor virtut que'l ffalcó negre, e per lo conffiament de la virtut qui és en ell pren mayor abrivament¹⁹¹⁹; e si no és tant volador¹⁹²⁰ con lo negre, més adurar com se saguex los aucells que no ffa lo negre, e asò és sobirana bonessa¹⁹²¹ en lo ffalcó. Los cossos ffoschs són calts ho hirosos e hoberts¹⁹²², e tost vaporen e hixen

¹⁹⁰⁰ *senyals ... descolorits*: “guttis subpallidis” AG, l. 37.

¹⁹⁰¹ *laner <blanc>*: “laner” F, on –er abreujat; “lanarii albi” AG, l. 38. Salt per similitud (en especial si –er abreujat, com és el cas), probablement degut al copista potser en transcriure l'esborrany a net; al paràgraf següent sí que esmenta el llinatge concret de llaner.

¹⁹⁰² *e ... rates*: “insidiando muribus” AG, l. 39.

¹⁹⁰³ *Alcuns*: “adeo quod aliqui” AG, l. 39.

¹⁹⁰⁴ Segueix “que” superflu F.

¹⁹⁰⁵ *de ffalcó ... blanch*: “ex falcone peregrino patre et lanaria alba matre” AG, l. 40–p. 1466, l. 1. En els creuaments es sobreentén que el primer progenitor esmentat correspon al terçol (mascle) i el segon al prim (femella). Per al llaner blanc, vegeu II.2.11., Capítol XXXV.

¹⁹⁰⁶ *Aquest ffalcó aytall*: “enim” AG, l. 2.

¹⁹⁰⁷ *naguna cossa*: “naguna cassa” F; segueixo “aliquo” AG, l. 3.

¹⁹⁰⁸ *He no*: “He no” F, on H– amb el traç horitzontal a partir d'una possible N–; “nec” AG, l. 3.

¹⁹⁰⁹ *neguna cossa*: “neguna cossa” F, on ‘o’ escrita sobre ‘a’, tot i que ‘cossa’ superflu i podria no haver-se cancel·lat a fi de no embrutar el ms.; “aliquid” AG, l. 3.

¹⁹¹⁰ *és ... cassar*: “in venatione asscenderit” AG, l. 3–4.

¹⁹¹¹ *axí ... lo*: “axi com fa la” F; “ut” AG, l. 4.

¹⁹¹² *ab ... nuus*: “reb més de nuus” F, on considero un error de còpia degut a una confusió entre re– i a–; l'altra opció d'edició seria ‘reb<en> més de nuus’; “nodosiora” AG, l. 6. A la resta d'ocasions F utilitza la fórmula ‘plen(e)s de nuus’. Hi considero una confusió del copista potser en transcriure el dictat del traductor.

¹⁹¹³ *complex*: “implet” AG, l. 8.

¹⁹¹⁴ *volador*: “valedor” F; “velox” AG, l. 11. Vegeu estudi. | *menys <abrivat ... menys> volador*: “minus (videtur debere) audaciae quam niger et minus debere esse velox” AG, l. 10–11. Salt d'igual a igual.

¹⁹¹⁵ *de ... senyall*: “omnino sufficiens signum” AG, l. 12.

¹⁹¹⁶ *coffa*: “animati” AG, l. 11–12. A II.2.6., Capítol XXX, f. 131v ha ofert ja una traducció similar.

¹⁹¹⁷ *de subjecta*: “de sobreha” F, on s– llarga escrita sobre el que sembla una s– curta; “subiecti” AG, l. 13. Vegeu estudi.

¹⁹¹⁸ *com*: llegiu “con”; “quando” AG, l. 13.

¹⁹¹⁹ *qui ... abrivament*: “innatae sumit audaciam” AG, l. 15–16.

¹⁹²⁰ *volador*: “valedor” F, confusió o interpretació repetida abans al mateix capítol, segueixo “velox in volando” AG, l. 16. Enteneu-hi, doncs, ‘veloç en el vol’.

¹⁹²¹ *sobirana bonessa*: “summe attenditur” AG, l. 17.

¹⁹²² *calts ... hoberts*: “calts e hirosos ho hoberts” F, conjuncions que no caldria transposar si s'hagués ofert la traducció correcta ‘calts e porosos ho hoberts’ en lloc d'un possible sinònim del primer, on considero una confusió del copista potser en transcriure el dictat del traductor; “calida porosa (sunt) et aperta” AG, l. 18.

d'e<lls> lurs espirits¹⁹²³ –que són senyals e rahons¹⁹²⁴ de virtuts– e ladonchs són lasats e dibilitats, jatssia essò que sien lonchs¹⁹²⁵ per natura. Mas los membres blanchs an les carns <fredes i> calçades¹⁹²⁶ cor són molt humits, e són¹⁹²⁷ de moltes esperits; aquests aytals, per lo costrehiment e lo calçament¹⁹²⁸ de lurs carns, con no evaporan tost, vénen en distrució¹⁹²⁹, e per asò és molt en trabal¹⁹³⁰. Enperhò la complacció humida de la part dedins giten¹⁹³¹ brahons e nirvis¹⁹³² e calor, e aquella¹⁹³³ que·s ffa per moviment no lexa emdurehir los nirvis ne los brahons¹⁹³⁴, e per [133] asò longament¹⁹³⁵ romanen movibles he covinens a volar. E quant aquestes cosses an¹⁹³⁶, los ffalcons blanchs recobren so en què par que sien tant bons con los ffalcons negres¹⁹³⁷.

Aquestes cosses damuntddites basten ara dels ffalcons blanchs¹⁹³⁸, com quax en naguna cosa¹⁹³⁹ no·s lu<n>yan de lur cassar ne de lur nodriment dal<s> altres ffalcons¹⁹⁴⁰.

<II.2.8.> Capítol <XXXII>. Del .VIIIe. linatge dells ffalcons¹⁹⁴¹

[L]o .VIII<è>.¹⁹⁴² linatge dels ffalcons és haquell¹⁹⁴³ qui és apellat roig e<n> lo antich nom, <no>¹⁹⁴⁴ que de tot en tot sia roig, mas car los senyals¹⁹⁴⁵ qui en los altres són

¹⁹²³ *vaporen e hixen*: “evaporant” AG, l. 18. Binomi. | *tost ... espirits*: “de facili evaporant ab eis spiritus” AG, l. 18.

¹⁹²⁴ *senyals e rahons*: “vehicula” AG, l. 19. Binomi.

¹⁹²⁵ *lonchs*: enteneu ‘àgils’ (o ràpids), per probable error de traducció, segons “agilia” AG, l. 20. Vegeu estudi.

¹⁹²⁶ <fredes i> *calçades*: “calcades” F; “frigida consertas” AG, l. 21. Amb una accepció similar a ‘tancades’ i com antònim a ‘oberts’ (o porosos), ofereixo ‘calçades’, com si una calça tanqués els pors (de manera similar a calçar un marge), tot recordant la dificultat del copista per a utilitzar la ‘ç’ i les diverses accepcions dels verbs calçar i calçar.

¹⁹²⁷ *són*: “son” F, on ‘s’ escrita sobre una altra lletra il·legible.

¹⁹²⁸ *calçament*: “calcament” F. | *lo costrehiment e lo calçament*: “consertionem” AG, l. 22. Binomi.

¹⁹²⁹ *evaporan ... distrució*: “laboran tots venen en distrució” F, segueixo “cito evaporantes evanescent” AG, l. 21-22.

¹⁹³⁰ *és ... trabal*: “diu durant in labore” AG, l. 23.

¹⁹³¹ *de ... giten*: “interius infundit” AG, l. 24.

¹⁹³² *nirvis*: “nius” F, per omissió d’abreviatura i transposició de la ‘i’, probablement durant la còpia a net de l’esborrany; “nervos” AG, l. 24.

¹⁹³³ *e calor, e aquella*: “et calorem qui” AG, l. 24. És possible que calgui considerar que el traductor (o el copista) duplicués la paraula ‘calor’ i que aquesta calgui limitar-la a la segona part de la frase, com a conseqüència del moviment, tot i que aquella també pot referir-se a la complexió humida.

¹⁹³⁴ *brahons*: “brancons” F, on considero una confusió del copista en transcriure el dictat del traductor i la dificultosa extensió de brancó –‘Branca petita, de les que estan a la part superior de l’arbre’ (DCVB)– a aquesta accepció; “lacertos” AG, l. 25. Segueixo la grafia anterior del mateix mot a F.

¹⁹³⁵ *longament*: manca AG, l. 25.

¹⁹³⁶ *E ... an*: “et quoad ista” AG, l. 26.

¹⁹³⁷ *recobren ... negres*: “recobren so que no par que sien tant bons con los ffalcons negres” F, on esmeno el ‘no’ a ‘en’ i el transposo, segons “recuperant id in quo videntur falconibus nigris postponi” AG, l. 27; l’edició alternativa seria ‘recobren so què ne par que sien tant bons con los ffalcons negres’, de difícil comprensió.

¹⁹³⁸ *ffalcons blanchs*: “hiis” AG, l. 28.

¹⁹³⁹ *quax ... cosa*: “nichil vel parum” AG, l. 29.

¹⁹⁴⁰ *ffalcons*: manca AG, l. 29. | *dal<s> altres ffalcons*: una opció d’edició alternativa és ‘d’altres falcons’, considerant-hi una semicorrecció, però esdevé restrictiva.

¹⁹⁴¹ *Capítol <XXXII>. ... ffalcons*: “Cap. XII. De natura falconum rubeorum” AG, l. 30-32.

¹⁹⁴² *.VIII<è>.*: “.VIII.” F, segueixo “Octavum” AG, l. 32.

¹⁹⁴³ *linatge ... haquell*: “falconum genere gradum habet is falco” AG, l. 32.

¹⁹⁴⁴ *e<n> ... nom, <no>*: “ab antiquis, non” AG, l. 33. Oblit d’abreviatura i salt d’igual a igual, potser per confusió del copista en transcriure el dictat del traductor o copiar l’esborrany a net.

¹⁹⁴⁵ *senyals*: “guttae” AG, l. 34.

blanchs, an aquests són roigs, e <senyals> negres axí com en los altres són entremesclats¹⁹⁴⁶. Aquest ffalcó aytal no par roig en la esquena ne en les ales¹⁹⁴⁷, sinó con estén les ales, com ladonchs so qui lus¹⁹⁴⁸ i és ffosch apar roig.

Alguns escriviren¹⁹⁴⁹ aquell linatge de ffalcons ffalsament e dixeren¹⁹⁵⁰ que aquests aytals avien natura borda, con deyen que aquests ffalcons aytals eren nats¹⁹⁵¹ de laner roig e de ffalcó. Mas asò no deu hom dir¹⁹⁵², per so com no ha nenguna¹⁹⁵³ conffermetat sinó de color¹⁹⁵⁴ ab lo lener. Mas mayorment per rahó de la royor¹⁹⁵⁵ é<s> dèb<il> calor en<fos en> lo superfícies de son cors qui hinffla<ma> lo ffumós humit¹⁹⁵⁶, e per [133v] so és¹⁹⁵⁷ gitat de la generació de les penes dels altres ffalcons¹⁹⁵⁸, e so ffa la migana¹⁹⁵⁹ complecció entre blanca e negre¹⁹⁶⁰ axí com en les altres cosses, enaxí que en aquell linatge no ve la natura d'aquest terme estrem¹⁹⁶¹, la qual és rahó d'orda, sinó per los migs¹⁹⁶². E per so aquesta migenseria se cové a aquell linatge de ffalcons¹⁹⁶³, cor les altres¹⁹⁶⁴ colors mityanseres no·s covenen al linatge dells ffalcons¹⁹⁶⁵, per so com la color vert e blava¹⁹⁶⁶ e groga e aquestes aytals devalen¹⁹⁶⁷ de la natura abrivada e valent¹⁹⁶⁸, car la color és mostrement de la cossa¹⁹⁶⁹, exí com apar en les orines en la color vert, ab demostrada

¹⁹⁴⁶ <senyals> negres ... entremesclats: “nigrae guttae sicut in aliis sunt interpositae” AG, l. 35. Recordem que a II.2.7, Capítol XXXI, f. 132v ha traduït ‘interpositis’ (AG, l. 37) per ‘antresi’ (ms. an atresi).

¹⁹⁴⁷ la esquena ne en: “le asquena ne en” F; “dorso vel exteriori” AG, l. 35. Malgrat que podria afegir ‘<l’exterior de>’ per salt d’igual a igual (facilitat per l’ús o la confusió de le/la), ho considero implícit. A més, aquest afegit resultaria en una expressió impròpia de F si recordem que a II.2.6., Capítol XXX, f. 131 ha traduït, amb major exactitud que ara, ‘exteriori’ per ‘sobre’.

¹⁹⁴⁸ lus: “lus” F, escrit sobre ‘es’, amb l– escrita sobre e– i abreviatura de –us sobre –s; “eis” AG, l. 37. No puc descartar, però, que la intenció del traductor o del copista català que realitzà l’esmena (no sembla que correspongui a una altra mà) fos oferir ‘jus’.

¹⁹⁴⁹ escriviren ... e dixeren: “falconum scribentes naturam” AG, l. 38.

¹⁹⁵⁰ escriviren ... e dixeren: “hoc genus falconis etiam mendose quidam falconum scribentes” AG, l. 37-38.

¹⁹⁵¹ eren nats: “esse procreatum” AG, l. 39.

¹⁹⁵² Mas ... dir: “quod omnino absurdum est” AG, l. 39.

¹⁹⁵³ nenguna: “nullam penitus” AG, p. 1467, l. 1.

¹⁹⁵⁴ AG ha raonat la feblesa del color com a criteri d’afinitat entre llinatges (i, modernament, gèneres) a II.2.6., Capítol XXX, f. 131rv.

¹⁹⁵⁵ per ... royor: enteneu ‘la raó de la rojor’.

¹⁹⁵⁶ mayorment ... humit: “mayorment per raho de la royor e de la color en lo superfícies de son cors qui hinffla lo ffa mes humit” F; “potius ruboris causa est debilis calor infusus superficiei corporis qui inflammat fumosum humidum” AG, l. 2-3. Vegeu estudi.

¹⁹⁵⁷ e per so és: “e per aso es e per [133v] so es” F; “quod” AG, l. 3. Vegeu estudi.

¹⁹⁵⁸ és ... ffalcons: “es gitat del linatge de les penes dels altres ffalcons” F, on ‘dels altres ffalcons’ hauria estat afegit arran de la traducció de ‘generationem’ com a ‘linatge’; “expellitur ad generationem pennarum” AG, l. 3-4. Error en la lectura i/o la traducció de la font llatina, difícilment present en aquesta.

¹⁹⁵⁹ migana: “migana” F, on ‘g’ escrit sobre ‘ç’.

¹⁹⁶⁰ la ... negre: AG considera, doncs, que el vermell resulta de l’equilibri entre els contraris blanc i negre.

¹⁹⁶¹ d’aquest terme estrem: “de extremo in extremum” AG, l. 5.

¹⁹⁶² los migs: enteneu ‘els termes mitjans’ o ‘les mitges’; “media” AG, l. 6.

¹⁹⁶³ se ... ffalcons: “in genere falconum hoc tangit” AG, l. 6-7.

¹⁹⁶⁴ Segueix “altres” superflu F.

¹⁹⁶⁵ al ... ffalcons: “falconum generi” AG, l. 7.

¹⁹⁶⁶ blava: “iaccintinus” AG, l. 8; potser manca especificar la mena de blau, el jacint, tot i que no sigui inclòs amb aquesta accepció al nostre diccionari.

¹⁹⁶⁷ devalen: “deviant” AG, l. 9.

¹⁹⁶⁸ abrivada e valent: “audaci et rapaci” AG, l. 9. F sembla donar un sinònim del primer adjectiu en lloc d’una traducció del segon, establint un binomi.

¹⁹⁶⁹ car ... cossa: manca AG, l. 9-10. Crec que deriva de “aut caloris mortificantis et consumentis” AG, l. 10-11, havent transposat F (o la seva font directa) l’ordre de la frase i corromput el significat respecte a AG.

ffradeha d'aygua¹⁹⁷⁰ <o calor mortificador i consumidor>¹⁹⁷¹, la color blava¹⁹⁷² demostre complecció de bledes e astenehida¹⁹⁷³, la color groga demostre còlera corronpent. E yatsia asò que dues d'equestes colors sien atrobades en los aucells e la tersa en lo pahó, enperò no és covinent <a> abrivament ne <a> audàsia¹⁹⁷⁴.

Aquest falcó aytal no és gran, ans és un poch manor que·ll pelegrí, mas à fforts mans e fforts ungles e ffort bech. E és ffort volador, so és a dir, que tost se cuyta an son volar¹⁹⁷⁵, mas no adura molt¹⁹⁷⁶. E molt lo domdo hom bé, e <és> milor con és de¹⁹⁷⁷. II. ho .III. mudes. Mas no viu tant¹⁹⁷⁸ com los altres, e per asò cové que hom lo nodresca e que li don hom a menyar¹⁹⁷⁹ pasts ffreschs, enaxí que encara sien calens e que respiren per la cal·lor vidall¹⁹⁸⁰, e que no li de<u> hom massa dar¹⁹⁸¹ a menyar [134] ne moltes veguades lo dia, mas a matí e a vespre. Encara, cové que hom lo quart molt d'aqueles cosses qui alteren e muden¹⁹⁸² la sua complecció com laugerament¹⁹⁸³ se destremen, ne¹⁹⁸⁴ cové que hom lo constrenga ultramasura a cassar¹⁹⁸⁵, com la complecció roige tost és agrauyade <i> vensuda¹⁹⁸⁶ per treball, jatsia que en lo comensament sia abrivada¹⁹⁸⁷. E per asò¹⁹⁸⁸, la hedat acostant, un poch tenprat l'enflamat humit, ffa molt gran ajuda e<n> aquesta complecció e mayorment <en> lo mudament de les penes d'ella¹⁹⁸⁹, com la pena

¹⁹⁷⁰ *ffradeha d'aygua*: “extremae et aqueae frigiditatis” AG, l. 9-10; “tres grant et aygouse froidece” *Des faucons I*, “tres aqueuse frigidité” *Des faucons III* i “extrema frigidita aquatica (?)” *De falconibus* it.D, segons comunicació personal d'An Smets. Probablement el traductor de F no sapigué com incloure el que manca i ho ometé.

¹⁹⁷¹ *exí ... consumidor*: “quia viridis extremae et aqueae frigiditatis est indicium sicut et in [h]urinis apparet, aut caloris mortificantis et consumentis” AG, l. 9-11. La puntuació ve condicionada per l'intent d'associar el color groc a l'esment de les orines, com a AG, i no al color en general (l'orina blava?). He esmentat abans la possible transposició i corrupció de la darrera part a 'car la color és mostrement de la cossa'.

¹⁹⁷² *color blava*: “Iaccinctinus” AG, l. 11; potser manca especificar la mena de blau, el jacint, tot i que no sigui inclòs amb aquesta accepció al nostre diccionari.

¹⁹⁷³ *astenehida*: “astienehida” o “ascienehida” F, on la primera ‘i’ escrita sobre una possible ‘e’ o com a cancel·lació d'aquesta. | *bledes e astenehida*: “aëream et evanidam” AG, l. 11. Vegeu estudi.

¹⁹⁷⁴ <a> abrivament ne <a> audàsia: “audaciae sicut diximus et agilitati volatus” AG, l. 14. Vegeu estudi.

¹⁹⁷⁵ *volador ... volar*: “valador so es adir e que tost se cuyta an son volar” F; “in volatu agilis” AG, l. 16. Vegeu estudi.

¹⁹⁷⁶ *adura molt*: “satis diu perseverans” AG, l. 17.

¹⁹⁷⁷ *molt ... de*: “domesticatur multum et efficitur melius per” AG, l. 17-18.

¹⁹⁷⁸ *viu tant*: “est adeo longae vitae” AG, l. 18.

¹⁹⁷⁹ *que hom ... menyar*: “eum (valde) nutrir” AG, l. 19. Binomi.

¹⁹⁸⁰ *pasts ... vidall*: “valde (nutrir) recentibus et vitali calore adhuc spirantibus” AG, l. 19-20. Vegeu estudi.

¹⁹⁸¹ *de<u> ... dar*: “do hom massa dar” F; “supra modum” AG, l. 20. Vegeu estudi.

¹⁹⁸² *alteren e muden*: “alce xen e muden” F; “alterantibus” AG, l. 21. Binomi.

¹⁹⁸³ *laugerament*: “facili” AG, l. 22.

¹⁹⁸⁴ *ne*: “Ne” F, amb un traç horitzontal que podria implicar H-; “nec” AG, l. 22.

¹⁹⁸⁵ *cassar*: “aucupium” AG, l. 23.

¹⁹⁸⁶ *tost ... vensuda*: “facile vincitur et laeditur” AG, l. 24. Salt d'igual a igual amb la conjunció antiga ‘e’.

¹⁹⁸⁷ *sia abrivada*: “facile faciat impetum” AG, l. 24.

¹⁹⁸⁸ *asò*: “aso” F, on a- interlinada.

¹⁹⁸⁹ *E per ... d'ella*: “propter quod et aetas accedens et aliquantulum temperans inflammatum humidum, plurimum huic complexioni confert auxilium et praecipue per mutationem pennarum” AG, l. 24-27. Vegeu estudi.

ho ploma¹⁹⁹⁰ qui axí és –roge–, és ffrèvol e molla e no sosté longuament a vol·lar be¹⁹⁹¹. Totes aquestes cosses se deu pensar lo bon ffolconer e lo savi¹⁹⁹².
E basta asò dit del falcó roig¹⁹⁹³.

<II.2.9.> Capítol <XXXIII>. Del .VIII°.¹⁹⁹⁴ linatge dels ffalcons¹⁹⁹⁵

[L]o .VIII°.¹⁹⁹⁶ linatge dels ffalcons, qui ya·s declina de la qualitat¹⁹⁹⁷ dels nobles ffalcons, és aquell qui à los peus blaus o¹⁹⁹⁸ de col·lor d'ezur¹⁹⁹⁹, lo qual és semblant²⁰⁰⁰ en cantitat e en ffigura²⁰⁰¹ al ffolcó pelegrí, mas la esquena d'aquest ne les ales²⁰⁰² no són tan negres, e ha los pits²⁰⁰³ pus blanchs que lo falcó pelegrí, e no à tant longues ales com aquell, mas la [134v] coha à un poch pus lingua, e la sua veu és pus aguda, per so com és de pus fflaumàtica²⁰⁰⁴ complecció.

E·s molt menys²⁰⁰⁵ abrivat e ardit en pendre presa que pelegrí²⁰⁰⁶, cor aquels ffalcons qui an los peus de col·lor d'assur tart²⁰⁰⁷ prenen mayors²⁰⁰⁸ ocells que piga ho cornella²⁰⁰⁹, mas los pelegrins e los altres²⁰¹⁰ ffalcons mayors prenen qual aucell vós vullats²⁰¹¹. Esdeven-se²⁰¹² que com aquel qui à los peus d'assur s'eleva en alt per fferir abrivadament²⁰¹³, ell comensa <a> estar per pahor ab les ales sospesses²⁰¹⁴ e no ve axí com deu abrivadament sobre la pressa²⁰¹⁵; e aquesta propietat ha per sa natura. Mas per

¹⁹⁹⁰ *pena ho ploma*: “penna” AG, l. 27. Binomi.

¹⁹⁹¹ *com ...bé*: “penna enim taliter rubea fragilis et mollis est, et impetum volandi diu non sustinet nisi frangatur” AG, l. 27-28. ‘bé’ tant pot referir-se a la qualitat del vol (impetuós, vigorós, derivat d’*impetum*) com de la ploma vermella (en bones condicions, és a dir, sense trencar-se o debilitar-se, arran de *nisi frangatur*).

¹⁹⁹² *se ... savi*: “sapientem oportet advertere falconarium” AG, l. 28-29.

¹⁹⁹³ Manca “commonuisse” AG, l. 30.

¹⁹⁹⁴ °: del llatí “nonano”.

¹⁹⁹⁵ *Capítol <XXXIII>. ... ffalcons*: “Cap. XIII. De falcone qui habet pedes azurinos” AG, l. 31-32.

¹⁹⁹⁶ °: del llatí “nonano”.

¹⁹⁹⁷ *qualitat*: “quantitat” F, segueixo “qualitate” AG, l. 33.

¹⁹⁹⁸ *o*: “e” F, segueixo “sive” AG, l. 34.

¹⁹⁹⁹ *los ... d'ezur*: “iaccinctini pedis sive azurini” AG, l. 34; potser manca especificar, doncs, la mena de blau, el jacint, tot i que no sigui inclòs amb aquesta accepció al nostre diccionari.

²⁰⁰⁰ *és semblant*: “simile est sive aequale” AG, l. 35. Potser considerat implícit per F.

²⁰⁰¹ Segueix “a” supèrflua F.

²⁰⁰² *les ales*: “exteriorum alarum” AG, l. 36. F sol utilitzar l’expressió ‘sobre les ales’ per a traduir-ho.

²⁰⁰³ Segueix “genus istud” AG, l. 37.

²⁰⁰⁴ *fflaumàtica*: “femineae sive fleumaticae” AG, p. 1468, l. 1. Vegeu estudi.

²⁰⁰⁵ *menys*: “mans e” F, segueixo “minor” AG, l. 2. Ho considero una confusió del copista potser en la transcripció del dictat del traductor; vegeu, però, la nota següent.

²⁰⁰⁶ *És ... pelegrí*: “es molt mans e abrivat e ardit en pendre presa com pelegri” F; “et audacia eius est multo minor in invadendis avibus” AG, l. 2. El malentès sembla derivar de les conseqüències de la complexió fleumàtica, que F estén a aquest paràgraf en lloc de limitar-ho a l’anterior com AG.

²⁰⁰⁷ *tart*: “raro” AG, l. 3.

²⁰⁰⁸ *mayors*: “mayors” F, on –s canc. que recupero.

²⁰⁰⁹ *cornella*: “cornicula” AG, l. 4.

²⁰¹⁰ *pelegrins e los altres*: “pelegrins e los altres” F, on ‘pelegrins’ amb una abreviatura supèrflua de –er a la p– i ‘altres’ amb ‘e’ esmenant ‘o’.

²⁰¹¹ *prenen ... vullats*: “quaslibet aves invadunt” AG, l. 5. Segons F, la presa és a voluntat del falconer, mentre F atorga la decisió als falcons pertanyents a aquells llinatges, suposo que considerant-los en estat salvatge.

²⁰¹² *Esdeven-se*: “Ex hoc autem contingit” AG, l. 6.

²⁰¹³ *fferir abrivadament*: “det impetum” AG, l. 7. És a dir, donar una falconada.

²⁰¹⁴ *ell ... sospesses*: “ex timiditate stare incipit et suspendi alis” AG, l. 7-8.

²⁰¹⁵ *ve ... pressa*: “praecipitanter ruere in avem” AG, l. 8.

la dessiplina e per l'ajuda de l'hom qui li ajuda²⁰¹⁶, sovín pren mayor abrivament, mas no axí con ve<r> ffacó²⁰¹⁷. Dels hocells de cassa²⁰¹⁸ és axí com de la ffortelesa dels cavallers²⁰¹⁹, com molts cavallers són, per lur natura e per lur complecció, ffebles e volpenys²⁰²⁰, emperò per saber de cavalleria he per hús de junta que ffan sovén²⁰²¹, he per esprovament de esvahir lurs enemichs, e de esperar he de ffarir, he de agüaytar he <d'evitar (emboscades), i>²⁰²² per ffiansa de²⁰²³ lurs companyons que·ls ajuden, moltes de vagades e sovén²⁰²⁴ [135] ffan nobles ffets victoriosos. Atresí és d'aquest²⁰²⁵ linatge de ffalcons²⁰²⁶ cor, jatsia que sia poruch per natura, emperò per la esperiència que pren dell savi ffalconer e per l'ús²⁰²⁷ de enderrocar he de retanir los hocells e per ffiansa dell ffalconer qui li és de prop, és ffet millor he pus abrivat que no és per la suha natura; l'esperver²⁰²⁸ pren axí matex aquest abrivament per rahó d'aquell qui·ll porta²⁰²⁹, e per asò ell pren moltes vegades ocells qui són molt pus grans he pus fforts que ell²⁰³⁰. No és naguna maravella, donchs, si <amb> lo linatge dels lanés enderroquen per aquesta manera he prenen los ocells²⁰³¹; los quals <llaners> an tan gran pahor naturalment e ten gran cohordia²⁰³² que no pren<en> sinó rates he a vagades²⁰³³ los aucells con són hexits del niu²⁰³⁴, que no poden volar he corren per la terra, ho con són en lo niu²⁰³⁵. En aquella manera los aucells²⁰³⁶ poruchs són ffets abrivats per dessiplina, a la derreria ho maniffestarà²⁰³⁷.

²⁰¹⁶ *Mas ... ajuda*: “Mas per lajuda e per la dessiplina del hom qui li ajuda” F; “Ex disciplina autem et adiutorio iuvantis ipsum hominis” AG, l. 9. Recupero l'ordre d'AG, més lògic que el transposat de F.

²⁰¹⁷ *axí ... ffacó*: “ve axí con ffacó” F, on també es podria editar ‘ve axí con <ver(itable)> ffacó’ (o amb l'adjectiu a continuació del substantiu), tot i que resta més allunyat d'AG i s'introdueix un mot absent a F; “sicut verus falco” AG, l. 10.

²⁰¹⁸ *Dels ... cassa*: “In avibus enim rapacibus” AG, l. 10-11. Donada la temàtica, F restringeix una acció més genèrica a AG.

²⁰¹⁹ *dels cavallers*: “militum” AG, l. 11.

²⁰²⁰ *per lur natura ... volpenys*: “ex natura debiles et ex complexione minus audaces” AG, l. 12. Reordenació.

²⁰²¹ *saber ... sovén*: “scientia militandi et usu frequentis victoriae” AG, l. 13-14. Considero una traducció de ‘junta’ per ‘victoriae’ en haver llegit ‘iunctoria’ o ‘iuncturae’ o similar; no esmento perquè fa sentit també amb la lectura de F, fins i tot més que la lliçó d'AG per incloure ja, de forma implícita, els acorredors.

²⁰²² *he de agüaytar he <d'evitar (emboscades), i>*: “insidiandi et declinandi et” AG, l. 14-15. Salt d'igual a igual, potser voluntari a fi de defugir la dificultat de traducció.

²⁰²³ *ffiansa de*: llegiu ‘confiança en’; “confidentia” AG, l. 15.

²⁰²⁴ *moltes ... sovén*: “saepissime” AG, l. 15.

²⁰²⁵ *d'aquest*: “daquests” F, on –s canc.

²⁰²⁶ *de ffalcons*: manca AG, l. 16.

²⁰²⁷ *l'ús*: “lurs” F; “usu” AG, l. 18.

²⁰²⁸ *esperver*: “sparverius sive nisus” AG, l. 19-20.

²⁰²⁹ *per ... porta*: manca AG, l. 20.

²⁰³⁰ *molt ... ell*: “fortiores se multo (aliquando aves invadit) sicut est anas minor et aliquando maior” AG, l. 20-21. Vegeu estudi.

²⁰³¹ *<amb> ... ocells*: “lo linatge dels lanés prenen per aquesta manera he enderroquen los ocells” F, on restauro l'ordre lògic d'AG, transposat a F; “cum etiam lanariorum genera hoc modo aves invadentia et capientia efficiantur” AG, l. 21-23.

²⁰³² *cohordia*: “tarditas” AG, l. 23. Vegeu estudi.

²⁰³³ *he a vagades*: “vel forte” AG, l. 24.

²⁰³⁴ *con ... niu*: “pulos” AG, l. 24. Circumlocució.

²⁰³⁵ *los ... niu*: “los aucells con son hexits del niu que no poden volar ho con son en lo niu he corren per la terra” F, on restauro la cronologia lògica de l'evolució dels polls segons AG, transposada a F, imputant-ho al copista; “pulos avium non adhuc volantes, sed currentes in terra vel in nido iacentes” AG, l. 24-25.

²⁰³⁶ Segueix “pochs” canc. F, errada que atribueixo a la còpia a net de l'esborrany arran del que precedeix.

²⁰³⁷ *En ... maniffestarà*: “Qualiter autem avis timida per disciplinam audax efficiatur, posterius erit manifestum” AG, l. 26-27.

<II.2.10.> Capítol <XXXIV>. Del .X<è>. linatge e lo darrer dels ffalcons²⁰³⁸

[L]o .X<è>. linatge he²⁰³⁹ lo darrer dels ffalcons és aquell qui és molt poch en sa cantitat²⁰⁴⁰ e és appellat mirla, e en romans la apellan hom *smirli<n>*²⁰⁴¹. Jat[135v]sia asò que aytal linatge sia menor en cantitat dels altres ffalcons damuntsdits²⁰⁴², enperò aytant ardit²⁰⁴³ és con negun dels altres segons sa cantitat he sagons lo poder²⁰⁴⁴ que ha²⁰⁴⁵, e mayorment com hés ardit per doctrina²⁰⁴⁶ he per hús he per esperança de ajuda del ffalconer²⁰⁴⁷ qui li és de prop, enaxí que en Guillem ffalconer²⁰⁴⁸ deya que ab aytals ell avia ya presses grues²⁰⁴⁹. Los aucells qui no an gran poder són, axí com a <aloses, els proporcionals al seu, i, com a màxim, així com a> perdius ho coloma²⁰⁵⁰, si donchs les lurs ffortalesses²⁰⁵¹ no són ajudades per art.

Aquest linatge de ffalcons an senyals²⁰⁵² en la cara axí com los altres, e an molt longues les ales esguardament de²⁰⁵³ son cors, e ha la coha de bona mesura²⁰⁵⁴, e les cames he los peus plens, de colós citrina²⁰⁵⁵; e és manor que esperver, e sa cantitat és axí com un aucell que hom apella mosquet²⁰⁵⁶. E con és salvatge pre<n> uns aucells a qui diu hom carduells²⁰⁵⁷, per so con és molt bo voledor e qui sab bé agaytar, e²⁰⁵⁸ prenent, munta he devalla, fferint²⁰⁵⁹ axí com los altres linatges de ffalcons.

Con²⁰⁶⁰ aquell linatge quax és conegut per tots²⁰⁶¹, per so basta so que n'avem dit²⁰⁶².

²⁰³⁸ Capítol <XXXIII>. ... ffalcons: “Cap. XIV. De falcone parvo qui mirle vocatur” AG, l. 28-29.

²⁰³⁹ he: “ho” F, segueixo la rúbrica de F i “et” AG, l. 30.

²⁰⁴⁰ molt ... cantitat: “quantitate minimum” AG, l. 30-31.

²⁰⁴¹ smirli<n>: “guerli” F; “smirli” AG, l. 31. Vegeu estudi. | mirla, ... smirli<n>: “mirle vocatur quod vulgariter smirli vocatur” AG, l. 31.

²⁰⁴² dels ... damuntsdits: “praeinductis” AG, l. 32.

²⁰⁴³ ardit: “ardirt” F, on ‘t’ escrita sobre la segona ‘r’ i –t final canc.

²⁰⁴⁴ poder: “peder” F, per confusió e/o, segueixo “viribus” AG, l. 33.

²⁰⁴⁵ aytant ... ha: “a nullo eorum deficit in audacia viribus suis proportionata” AG, l. 33.

²⁰⁴⁶ com ... doctrina: “quando animositas sibi ex peritia” AG, l. 34.

²⁰⁴⁷ del ffalconer: “perito falconario” AG, l. 35.

²⁰⁴⁸ Guillem ffalconer: “Wilelmus falconarius” AG, l. 35-36, amb grafia de l’antropònim probablement germanitzada.

²⁰⁴⁹ ell ... grues: “se aliquando gruem cepisse” AG, l. 36, en singular. Es refereix a *Guillelmus falconarius* 37(4-5) (Cy. 9, p. 168).

²⁰⁵⁰ qui ... coloma: “enim suis viribus proportionatae sunt alaude et ad plus perdix et columba” AG, l. 36-37. Malgrat la possibilitat del salt d’igual a igual (la frase és incoherent sense la incorporació), és probable que el traductor (de F o del seu antígraf) desconegués la traducció del llatí *alaudae*, com ha demostrat amb altres preses.

²⁰⁵¹ les lurs ffortalesses: “ut diximus vires” AG, l. 38.

²⁰⁵² an senyals: “guttatum” AG, p. 1469, l. 1.

²⁰⁵³ esguardament de: “respectu” AG, l. 2.

²⁰⁵⁴ de bona mesura: “mensuratae” AG, l. 2-3.

²⁰⁵⁵ plens, ... citrina: “planorum citrinorum” AG, l. 3. Vegeu estudi.

²⁰⁵⁶ un ... mosquet: “nisi quem muscetum vocant” AG, l. 4. F podria haver defugit la reiteració d’esperver oferint ocell, tot i que AG és més exacte perquè es refereix al terçol (mascle) de l’esperver.

²⁰⁵⁷ uns ... carduells: “carduellos” AG, l. 5.

²⁰⁵⁸ és ..., e: “celerrimum est et insidiosum et in” AG, l. 5-6.

²⁰⁵⁹ fferint: “ffirent” F, on esmeno el que considero una transposició de vocals (malgrat la possibilitat de la doble ‘e’, ferent), seguint AG i la resta d’esments a F; “feriendo” AG, l. 6.

²⁰⁶⁰ Con: “Com” F, on la darrera cama de –m canc.

²⁰⁶¹ Segueix “e” supèrflua F.

²⁰⁶² Segueix “ad cognitionem eius” AG, l. 7.

<II.2.11. Capítol XXXV. Dels tres llinatges de ‘llaners’ i del seu nodriment>²⁰⁶³

Tres llinatges són de ffalcons <no> nobles²⁰⁶⁴ los quals nomenaren²⁰⁶⁵ los antichs paradors²⁰⁶⁶, [136] axí com Obtolomeu he los altres²⁰⁶⁷, so és saber, <À>guila, Símacus e Tesdocion²⁰⁶⁸, <i> aquests són apallats laners²⁰⁶⁹ mills que ffalcons; he alguns germans²⁰⁷⁰, semblant aquest <mot>, los appellen an lur langatge *lanere*²⁰⁷¹, e alguns los an acostumats de apellar *s<w>einer*²⁰⁷². E altres an dit <que són> bussarins que saguexen²⁰⁷³ les rates per los camps e an differència en color: de blanquor he de nagror, e an cantitat²⁰⁷⁴ de ffalcons; e lo roig, qui és menor, que semble²⁰⁷⁵ mirla.

Con aquests són jóvens²⁰⁷⁶, en lo comensament²⁰⁷⁷, per la humor he per la calor *teb<i>onar*²⁰⁷⁸ quax no són de nagun ardiment²⁰⁷⁹, axí con tots los infants són pahoruchs; mas con són mudats dues ho .III. veguades e la lur volpehitat²⁰⁸⁰ natural ha pressa metzina²⁰⁸¹ per art, ladonchs pren coloms, a vagades ànets, si bé és adocinat²⁰⁸².

Aquesta art deu hom tota hora²⁰⁸³ tenir: que·l primer any <c>om los amansa he los domda hom, que no·ls²⁰⁸⁴ don hom a menyar²⁰⁸⁵ sinó aucells vius, e com un poch los aurà

²⁰⁶³ <Capítol ... llaners>: “Cap. XV. De tribus generibus lanariorum et nutritura eorum” AG, l. 9-10. F marca el canvi de temàtica respecte al capítol anterior o als llinatges de falcons nobles deixant una línia en blanc.

²⁰⁶⁴ <no> nobles: segueixo “ignobilium” AG, l. 11. Vegeu estudi.

²⁰⁶⁵ nomenaren: “nomenarem” F; “tradunt” AG, l. 12. Bona part de la confusió gramatical posterior deriva d’aquesta traducció en lloc de ‘relaten’ o ‘es refereixen’.

²⁰⁶⁶ paradors: malgrat que es pugui pensar en un error de traducció o de còpia per ‘parladors’, “aucupes” AG, l. 11 elimina qualsevol dubte. Podria implicar que Albert el Gran considerava que aquells antics falconers capturaven el seus propis ocells de caça.

²⁰⁶⁷ altres: “amici” AG, l. 12, probablement en haver llegit ‘alii’ o similar el traductor català (potser ofert per la seva font).

²⁰⁶⁸ <À>guila, ... Tesdocion: “guila Gumet E tes docion” F; “Aquila, Sym<m>achus et Theodothyon” AG, l. 12. Vegeu estudi.

²⁰⁶⁹ laners: “lavers” F. Vegeu estudi.

²⁰⁷⁰ germans: “germanans” F, per reiteració de ‘an’ en no haver-se descrit la forma ‘german<i>ans’; “Germanicorum” AG, l. 14.

²⁰⁷¹ lanere: “lavers” F; “lanere” AG, l. 14. | axí com ... lanere: “axi com obtolomeu he los altres So es saber guila Gumet E tes docion Aquests son apallats lavers mills que ffalcons he alguns semblants Los germanans appellen aquest an lur langatge lavers” F; “ut Ptolomaei tradunt amici Aquila, Sym<m>achus et Theodothyon, lanarii potius quam falcones vocantur: et hoc vocabulum quidam Germanicorum imitantes ea suo ydiomate lanere vocant” AG, l. 12-14. Vegeu estudi.

²⁰⁷² s<w>einer: “sionet” F; “sweimere” AG, l. 15. Vegeu estudi.

²⁰⁷³ E altres ... saguexen: “E altres an dit burquers E saguexen” F; “et sunt butherii quidam (mures in campis) insequentes” AG, l. 15-16. Vegeu estudi.

²⁰⁷⁴ cantitat: “cantitat” F, amb abreviatura supèrflua sobre –titat. | e an differència ... cantitat: “per colores diferentes: quia sunt albus et niger in quantitate” AG, l. 16

²⁰⁷⁵ semble: “imitatur” AG, l. 17.

²⁰⁷⁶ jóvens: “jovens” F, on jo– escrit sobre el que sembla una ‘n’.

²⁰⁷⁷ lo comensament: “primis” AG, l. 18.

²⁰⁷⁸ la calor *teb<i>onar*: “la tale rebonar” F, on ‘la’ amb –a escrita sobre –o, ‘cale’ amb c– sobre t– (o a la inversa) i –e sobre una possible –r; “hebes calidum” AG, l. 18-19. Vegeu estudi.

²⁰⁷⁹ ardiment: “audaciae” AG, l. 19.

²⁰⁸⁰ volpehitat: “pusillanimitas” AG, l. 20.

²⁰⁸¹ metzina: “medicamen” AG, l. 21; per tant, en la seva accepció més antiga i no com a verí, tot i que en certa mesura la darrera podria ser adient també en aquest cas.

²⁰⁸² ladonchs ... adocinat: “ladonchs pren coloms, a vagades lebres, conills, si bé és adocinat” F; “efficiuntur columbas et anates accipientes” AG, l. 21. Vegeu estudi.

²⁰⁸³ tota hora: “praecipue” AG, l. 22.

²⁰⁸⁴ <c>om ... no·ls: “om los amansa he los domda hom e que nols” F, on considero ‘e’ supèrflua; “quando domesticantur, non” AG, l. 22-23. Inclou el binomi ‘los amansa he los domda’ per ‘domesticantur’ AG, l. 23

plomats, lex-los hom hanar, enaxí que·ls escapen de les mans²⁰⁸⁶, no primerament que volen, mas que coreguen; con ells auran après de saguir aquests aucells²⁰⁸⁷, depuys²⁰⁸⁸ lex-los om anar los aucells que auran picat de volant²⁰⁸⁹ he corrent; e con asò auran après per lonch hús, adonchs²⁰⁹⁰ lex-los hom anar los aucels de volant ab les ales un poch trencades²⁰⁹¹; e a la per ffi lex-los hom anar ab totes lurs [136v] ales entregues de volant²⁰⁹²; e·n totes aquestes cosses los deu hom apellar alta veu e escomoure²⁰⁹³ e lo ffalconer li deu ajudar a tenir l'aucells, com per so ell ne reb ardiment. E al segon any ell prendrà ya de mayor aucells <i al tercer encara majors ocells>²⁰⁹⁴, cor tot aucell²⁰⁹⁵ de aquesta manera rep ensemps nodriment²⁰⁹⁶ he ardiment per les cosses damunt d'ites²⁰⁹⁷ e après pren haquels <ocells>²⁰⁹⁸ que·ll ffalconer voll²⁰⁹⁹. Jatsesia asò que·lls aucells de la primera noblesa no agen ops so que damunt és dit, los quals són .VIII. dels primers linatges, enperhò molt val a créxer tot ardiment²¹⁰⁰.

Aquestes cosses damunt d'ites basta prou ésser dites de la disciplina²¹⁰¹ dels ffalcons.

<II.2.12. Capítol XXXVI. Dels quatre llinatges de falcons mesclats i de la manera d'aquest mesclament de falcons>²¹⁰²

Cor dementre que cascuns de aquests linatges és ensemps mesclats ab altre, molts linatges de ffalcons ne són ffets²¹⁰³. Mas aquells que són pervenguts a nós són .III<I>.²¹⁰⁴. Cor lo ffalcó pelegrí sovén se mescla ab aquells qui an los peus blaus²¹⁰⁵; e quant aquest mesclament se ffa ensemps de pelegrí tersol²¹⁰⁶ he de aquell prim²¹⁰⁷ qui à los peus

²⁰⁸⁵ *menyar*: “menyas” F.

²⁰⁸⁶ *mans*: “pedibus” AG, l. 24; més propi en llenguatge falconer F.

²⁰⁸⁷ *aquests aucells*: “saepius has” AG, l. 25.

²⁰⁸⁸ *depuys*: manca AG, l. 25. | Sembla seguit d'una lletra il·legible canc. F.

²⁰⁸⁹ *los ...volant*: “los aucells que auran picat de volentat” F, on al darrer mot ‘a’ escrita sobre ‘e’ i –at canc., que atribueixo a una confusió del copista potser en transcriure el dictat del traductor o al copiar a net l'esborrany, segons la incongruència amb el ‘corrent’ posterior; “ad motum mixtum ex volatu” AG, l. 26.

²⁰⁹⁰ *adonchs*: “Adonchs” F, on A– escrita sobre a–.

²⁰⁹¹ *de ... trencades*: “ad volatum tardum qui est avis cuius curtatae sunt pennae alarum” AG, l. 27-28. Vegeu estudi.

²⁰⁹² *ab ... volant*: “ad volatum perfectum” AG, l. 29. Circumlocució.

²⁰⁹³ *los ...escomoure*: “fortissime alta voce provocetur et incitetur” AG, l. 29-30.

²⁰⁹⁴ *ell prendrà ... ocells*: salt d'igual a igual; “parvae aves in magis grandiusculas commutentur, et tertio iterum in maiores” AG, l. 31-33.

²⁰⁹⁵ Segueix “pendra” canc. F.

²⁰⁹⁶ *nodriment*: “pericium” AG, l. 33.

²⁰⁹⁷ *per ... damunt d'ites*: manca AG, l. 34.

²⁰⁹⁸ <*ocells*>: “aves” AG, l. 34.

²⁰⁹⁹ Segueix “capiendi” AG, l. 34.

²¹⁰⁰ *molt ... ardiment*: “pro certo multum confert ad audaciam et pericium omnium augendam” AG, l. 36-37.

²¹⁰¹ *la disciplina*: “la simpleha” F, on, tot i que podríem esforçar-nos a entendre-ho com ‘sense complexitat, tal com són’, és molt més probable una corrupció, motiu pel qual ho esmeno amb la grafia de II.2.9., Capítol XXXIII, f. 135; “disciplina” AG, l. 38.

²¹⁰² <*Capítol ... falcons*>: “Cap. XVI. De quatuor generibus permixtorum falconum et de modo ipsius commixtionis falconum” AG, p. 1470, l. 1-3.

²¹⁰³ *ffets*: “fiunt” AG, l. 5.

²¹⁰⁴ .III<I>.: “quatuor” AG, l. 5; F utilitzarà el nombre correcte en dues ocasions dins del mateix capítol. Omissió atribuïble al copista.

²¹⁰⁵ *blaus*: “iaccinctinorum” AG, l. 6-7; potser manca especificar la mena de blau, el jacint, tot i que no sigui inclòs amb aquesta accepció al nostre diccionari.

²¹⁰⁶ *tersol*: “patre” AG, l. 7.

blaus²¹⁰⁸, lavors molt poch se luyen de²¹⁰⁹ nobleha, com la sament²¹¹⁰ del mascle és hibrant, ffaent he fformant²¹¹¹ per lo esperhit de virifficació²¹¹² que aporta la virtut paternall en la <gutta de la> ffenbra, qui li és supdita²¹¹³, e axí lo parit²¹¹⁴ aresenbla lo pare²¹¹⁵, jatsesia asò que en los peus aya²¹¹⁶ una poca de color de atzur; mas con de asò sia ffet lo contrari, so és a saber²¹¹⁷, que ll para no sia bo²¹¹⁸ e que la mara sia nobla, ladonchs lo parit resembra fformant lo pare, [137] que no és bo²¹¹⁹, he ha poca de la noblesa en si²¹²⁰ de la mara.

Enaxí con avem dit que de aquests dos ffalcons se ffa mesclament ensemps²¹²¹, enaxí dels pelegrins que volen solitaris sovín per les terres²¹²² és ffet <a vegades> mesclament ensemps²¹²³ ab los laners negres, e a vegades ab los blan<ch>s²¹²⁴, e a vagades ab los rogs, e per la sament qui acosta, per la complecció semblé<n>²¹²⁵ ensemps e per l'espai del temps de l'enprenyament dels hous e de la companyiha²¹²⁶, <llurs sements mesclades es pertorben i es transformen i es completen mútuament, i>²¹²⁷ lo parit és creat he resembra a cascunes de les parts²¹²⁸. E asò se ffa entre los aucels <i altres animals>²¹²⁹ els bestarts, segons que aquesta cossa és maniffesta en los libres²¹³⁰ que són estats ffets ans de aquest²¹³¹. Aquest mesclament se ffa quan²¹³² los ffalcons de diverses espèssies qui

²¹⁰⁷ *prim*: “matre” AG, l. 7.

²¹⁰⁸ *blaus*: “iaccinctini” AG, l. 8; potser manca especificar la mena de blau, el jacint, tot i que no sigui inclòs amb aquesta accepció al nostre diccionari.

²¹⁰⁹ *se luyen de*: “declinat a” AG, l. 8.

²¹¹⁰ *sament*: “sperma” AG, l. 8.

²¹¹¹ *fformant*: “ffermant” F, segueixo “formans” AG, l. 9.

²¹¹² *de virifficació*: manca AG, l. 9.

²¹¹³ *de virifficació ... supdita*: “qui est vector paternae virtutis in subiectam feminae guttam” AG, l. 9-10. Vegeu estudi.

²¹¹⁴ *parit*: “para” F, segueixo “partus” AG, l. 10. Vegeu estudi.

²¹¹⁵ *axí ... pare*: “efficitur partus patrem imitans” AG, l. 10.

²¹¹⁶ *aya*: “respergatur” AG, l. 11.

²¹¹⁷ *so ... saber*: manca AG, l. 12.

²¹¹⁸ *para ... bo*: “fuerit ignobilis pater” AG, l. 12.

²¹¹⁹ *lo parit ... bo*: “lo pare resembra fformant lo pare que no es bo” F; “partus efficitur multum declinans ad ignobilem patrem” AG, l. 12-13.

²¹²⁰ *en si*: manca AG, l. 13.

²¹²¹ *mesclament ensemps*: “permixti” AG, l. 14.

²¹²² *per les terres*: “ad omnia loca” AG, l. 15.

²¹²³ *<a vegades> mesclament ensemps*: “aliquando commixtio” AG, l. 15-16. Ho introduexo per simetria amb les opcions posteriors.

²¹²⁴ *blan<ch>s*: “blaus” F, segueixo “albis” AG, l. 16, tot introduint la grafia antiga. Confusió del copista.

²¹²⁵ *semblé<n>*: llegiu ‘semblant’, per oblit de l’abreviatura; “consimilem” AG, l. 17.

²¹²⁶ *de la companyiha*: “fotionis” AG, l. 18; cal interpretar-hi la companyia (considerada com a presència propera) de la femella als ous (incloent o no el fi comú de l’eclosió i/o la transmissió genètica), potser per desconèixer la traducció literal (covament o incubació).

²¹²⁷ *<llurs ..., i>*: “semina permixta se invicem movent et convertunt et complement, et” AG, l. 19-20. Possible salt de línia que introduexo a fi de seguir el raonament; no puc descartar una censura del possible augment de la importància de la participació del progenitor femení.

²¹²⁸ *lo parit ... parts*: “lo pare es creat he resembra a cascunes de les parts” F; “permanet partus procreatus et generat ex sibi simili” AG, l. 20; també podria traduir-se com ‘roman lo parit procreat i en genera de similars a ell (o genera amb un similar a ell)’, de manera que es comprenen generacions successives.

²¹²⁹ *los aucels <i altres animals>*: “multis avibus et aliis animalibus” AG, l. 21, on considero un salt d’igual a igual (*avibus* i *-alibus*), tot i que potser fou omès de forma intencionada arran de la temàtica exclusiva relativa als ocells de caça en aquest llibre de F.

²¹³⁰ *libres*: “scientiae libris” AG, l. 22.

²¹³¹ *per la sament ... aquest*: “propter spermatum vicinam et consimilem complexionem et impraegnationis ovorum et fotionis idem temporis spatium, semina permixta se invicem movent et convertunt et complement, et permanet partus procreatus et generat ex sibi simili, sicut fit in multis avibus et aliis animalibus ut patet per ea quae in antehabitis istius scientiae libris conscripta sunt” AG, l. 17-22, on

s'acosten he són vaynes²¹³³ en complecció, en lo temps què-s mesclen ensemps, se atroben²¹³⁴, e asò ffan con no atroben linatge de la lur espècia ab qui-s mesclen²¹³⁵.

Jatsia asò que nós ayam dits .IIII. linatges de ffalcons en aquesta guisa mesclats ensemps ésser venguts a nós, emperò rahó requer an molt<s i molts> d'altros mesclaments tot dia ne poden ésser ffets²¹³⁶. E nós crehem que sia aquesta la rahó com <tan> diversos²¹³⁷ linatges de ffalcons són trobats en diverses regihons. Jatsia asò que diverses regihons²¹³⁸ fassen les costumes e les colors de les bèsties²¹³⁹ ésser diverses, enperò la rahó de les diverses espècies ffan diversitats <és>²¹⁴⁰ mayorment lo²¹⁴¹ mesclament que nós avem dit, segons que nós avem vist [137v] en los linatges de les hoques e dels cans²¹⁴² e dels cavals en nostre<s>²¹⁴³ temps.

E hasò no és ffet tensolament²¹⁴⁴ en los linatges dells ffalcons ensemps mesclats, enans és ffet del linatge²¹⁴⁵ dels ffalcons ab los estors e ab los espervers, e ab los linatge<s>²¹⁴⁶ de les hàguiles, és²¹⁴⁷ provat que són ffets²¹⁴⁸ diversos mesclaments, ab generació de diversos aucells de cassa que són conpo<s>ts²¹⁴⁹. Mas en lo<s> denantdits .IIII. linatges mayorment avem dit que-n ffeu²¹⁵⁰ mesclament e ajustament²¹⁵¹ de ffalcó pelegrí, per so con los pelegrís, mantinent que són nats²¹⁵², són gitats per lurs pares delà on nexen²¹⁵³, e sovín se pertexen los uns dels altres²¹⁵⁴ per presa²¹⁵⁵ he per hira; e con no atroben de la lur espècia ab qui-s puxen mesclar²¹⁵⁶, ells se mesclen ab los pus semblans

tant pot referir-se a llibres anteriors del *De animalibus* d'Albert el Gran com a llibres de ciència animal (filosofia natural) d'altres autors.

²¹³² *quan*: “e” F, segueixo “quando” AG, l. 23, per probable confusió d'una abreviatura.

²¹³³ *qui ... vaynes*: “vicinarum” AG, l. 24. Binomi.

²¹³⁴ *què-s ... atroben*: “luxuriae conveniunt” AG, l. 24. Dues circumlocucions, potser per censura (més endavant traduirà ‘luxuriae’ de forma ben diferent).

²¹³⁵ *linatge ... mesclen*: “suae speciei sexum cui permisceantur” AG, l. 25. Possible censura.

²¹³⁶ *requer ... ffets*: “requeren molt daltros mesclaments tot dia ne poden esser ffets” F; “exigit multa esse et plura cotidie posse fieri talia falconum genera” AG, l. 27-28. Vegeu estudi.

²¹³⁷ <tan> *diversos*: “tam diversa” AG, l. 28. Possible salt en la còpia de l'esborrany a net arran del ‘com’ anterior.

²¹³⁸ *regihons*: “climata” AG, l. 29. Traducció habitual a F en aquesta cas.

²¹³⁹ *de les bèsties*: “animalium” AG, l. 30.

²¹⁴⁰ *la ... <és>*: per salt d'igual a igual, on em sembla excessiva la intervenció necessària per a editar ‘la rahó de les diverses espècies tan similars <és>’ i acostar-ho a AG (poc abans ha ignorat el ‘tam’ i ara el corromp); “specierum tam similibus diversitatem causat” AG, l. 30-31.

²¹⁴¹ Segueix “comensament” canc. F.

²¹⁴² *dels cans*: “generibus canum” AG, l. 23.

²¹⁴³ *nostre<s>*: “nostris” AG, l. 33.

²¹⁴⁴ *hasò ... tensolament*: “non hoc solum fieri probabile” AG, l. 34. Vegeu estudi.

²¹⁴⁵ *enans ... linatge*: “sed etiam” AG, l. 35.

²¹⁴⁶ *linatge<s>*: “generibus” AG, l. 36.

²¹⁴⁷ Segueix “pressat” canc. F.

²¹⁴⁸ *és ... ffets*: “multas probabile est fieri” AG, l. 36. F (o la seva font) converteix de nou una hipòtesi en teoria.

²¹⁴⁹ *diversos ... conpo<s>ts*: “diversorum compositarum avium rapacium” AG, l. 36-37. La denominació d'AG per a referir-se a la descendència d'aquests possibles creuaments és més adient que la de F segons la tradició europea (l'àrab i l'oriental sí que contempen la caça amb àguiles).

²¹⁵⁰ *ffeu*: “fieri” AG, l. 38, present.

²¹⁵¹ *mesclament e ajustament*: “commixtionem” AG, l. 38-39. Binomi, el segon terme amb una possible accepció d'unió sexual (quan ara no es tan necessària com en altres casos en què ho evita).

²¹⁵² *mantinent ... nats*: “mox” AG, l. 39. Glossa.

²¹⁵³ *delà on nexen*: “a patria” AG, l. 39.

²¹⁵⁴ *los ... altres*: manca AG, l. 40.

²¹⁵⁵ *presa*: “preha” F, segueixo “predam” AG, l. 40. Vegeu estudi.

²¹⁵⁶ *de ... mesclar*: “suae speciei adiutorium” AG, l. 40-41.

que puxen trobar d'altre espècia en lo temps con se deuen cavalcar²¹⁵⁷; e con se mesclen ensemps²¹⁵⁸ ab aquell qui ha los peus de color de azur, quax de aquell qui despuys nex és semblant a palagrí²¹⁵⁹; e con se mescle²¹⁶⁰ ab lo laner negre, hix-ne ffalcó negre, qui no és bo, hi²¹⁶¹ és semblant al negre; e con se mescle²¹⁶² ab lo laner²¹⁶³ blanch, hix-ne ffalcó blanch, e és semblant al blanch²¹⁶⁴; e con se mescle ab lo laner roig, hix-ne ffalcó roig, e és semblant al roig en ffigura e·n color²¹⁶⁵.

Aquests ffalcons hitalihans qui són en aquesta guisa mesclats he conposts²¹⁶⁶ pus leugerament són²¹⁶⁷ [138] ajudats <per art>²¹⁶⁸ que aquells qui de tot en tot ffreturen de noblesa²¹⁶⁹, e mayorment si lo pare és noble, com molta de noblesa rep d'ell²¹⁷⁰, axí com avem dit en los libres de aquesta siència²¹⁷¹. Mas, si és lo contrari, enaxí que²¹⁷² la mare sia noble he que lo pare ffretur de noblesa²¹⁷³, aquell qui serà nat de aquells aytals aurà menys de noblesa he menys bonessa²¹⁷⁴, mas enperò per bona doctrina²¹⁷⁵ reebrà millorrament, e mayorment haprés de un any ho de .II., en aquella manera que desús²¹⁷⁶ avem dita.

Aquestes cosses que avem dites basten ara dels linatges dells ffalcons e de les natures, com per asò dit poran ésser coneguts²¹⁷⁷.

<II.3. De les medecines i del regiment dels falcons>

D'aquí avant direm de les metgies he del regiment dells ffalcons²¹⁷⁸.

²¹⁵⁷ *en ... cavalcar*: “se tempore luxuriae convertunt” AG, l. 42. Vegeu estudi.

²¹⁵⁸ *se mesclen ensemps*: “convertuntur” AG, l. 42.

²¹⁵⁹ *quax ... palagrí*: “fere simile peregrino est id quod procreatum fuerit” AG, l. 43 i p. 1471, l. 1.

²¹⁶⁰ *se mescle*: “convertitur” AG, l. 1.

²¹⁶¹ *ffalcó ...*, *hi*: on no esmeno ‘hi’ a ‘ho’ degut a la simetria posterior i puntuo obligat pel relatiu ‘qui’ malgrat que no sigui clar que Albert es refereixi al llinatge del falcó negre com a tal; “ignobilis falco niger vel” AG, l. 1-2.

²¹⁶² *se mescle*: “convertitur” AG, l. 2.

²¹⁶³ *laner*: “negre” F, segueixo “lanarium” AG, l. 2.

²¹⁶⁴ *hix-ne ... blanch*: “efficitur id quod generatum fuerit, simile falconi albo” AG, l. 3.

²¹⁶⁵ *hix-ne ... color*: “efficitur partus rubeo falconi in colore et figura similis” AG, l. 4-5. F defuig novament traduir el mot ‘partus’, el qual li presenta problemes, potser per censura (vegeu II.2.12., Capítol XXXVI, f. 136v).

²¹⁶⁶ *mesclats he conposts*: “mixti” AG, l. 6. Binomi. | *Aquests ... conposts*: “Et hii quidem mixti falcones” AG, l. 6. Respecte a l’origen italià d’aquests falcons, vegeu l’estudi.

²¹⁶⁷ Reclam “ajudants” F.

²¹⁶⁸ *pus ... <per art>*: “pus leugerament son ajudants” F, per interferència en el salt (potser en relació amb la possible nota d’humor referent a la introducció d’‘hitalihans’); “facilius iuvantur arte” AG, l. 6.

²¹⁶⁹ *de tot ... noblesa*: “omnino sunt ignobiles” AG, l. 7.

²¹⁷⁰ *com ... d’ell*: “eo quod multum habent ex altero parente nobilitatis” AG, l. 7-8. Vegeu estudi.

²¹⁷¹ *los ... siència*: “prae habitis istius scientiae libris” AG, l. 8-9. Albert remet ara de forma inequívoca a les seves pròpies obres, especialment, de forma implícita, al *De animalibus*.

²¹⁷² *és ... que*: “tamen econtra aliquando” AG, l. 9.

²¹⁷³ *fretur de noblesa*: “ignobilis” AG, l. 10.

²¹⁷⁴ *menys de ... bonessa*: “minus nobile” AG, l. 11. Binomi. | *aquell qui ... bonessa*: “erit quidem quod procreatum fuerit minus nobile” AG, l. 10-11.

²¹⁷⁵ *doctrina*: “disciplinam” AG, l. 11.

²¹⁷⁶ *manera que desús*: “modo provocationis quem paulo ante” AG, l. 12-13.

²¹⁷⁷ *com ... coneguts*: “per haec enim et alia poterunt cognosci” AG, l. 14-15.

²¹⁷⁸ *D’aquí ... ffalcons*: “Daqui avant direm de les metgies he dels regiment dells ffalcons” F; “Hiis ita decursis de regimine et medicamentis falconum disseramus” AG, l. 19-20. Aquesta línia apareix a AG a continuació de la rúbrica següent, com a inici del cap. XVII.

<II.3.1.> Capítol <XXXVII>. Que parla del regiment dels ffalcons, lo qual és pertit en tres regiments²¹⁷⁹

[L]o regiment dels ffalcons és pertit en tres regiments, so és a saber, en regiment de domdar²¹⁸⁰ e en regiment de sanitat e en regiment de malaltia.

Lo regiment de mansedar he domdar²¹⁸¹ ha .II. térmens²¹⁸², dels quals la .I. és [138v] que s'acost<um>en²¹⁸³ a la mà de l'hom, l'altre és que sia ffet ardit he abrivat²¹⁸⁴ en la pressa dels aucells.

Lo primer regiment sí és, que nuyll temps²¹⁸⁵ no li don hom a menyar²¹⁸⁶ sinó sobre la mà, com per asò ell se acostuma <a la mà> de l'hom e ama lo baniffet que hom li ffa e enclina son cor, segons que diu Símacus²¹⁸⁷. Primerrament, quant hom los deu amansedar²¹⁸⁸, meta-li hom lo capell davant la vista²¹⁸⁹ e sia tengut en la mà entrò a tèrsia; lavòs don-li hom a menyar²¹⁹⁰ una cuxa de guallina; e con la aurà manyada, pos-lo hom sobre un cavallet bax al sol²¹⁹¹ e possa davant²¹⁹² aygua en què·s ba<n>y si·s voll, e despuys lexe'll estar al sol entrò que·s sia bé denayat he mundat²¹⁹³; puys sia mes en un loch escur entrò al vespre; e puys prin [...] [139/CXXXXIII]

²¹⁷⁹ *Capítol <XXXVII>. ... regiments*: “Cap. XVII. De regimento domesticationis et regimento audaciae et regimento sanitatis falconum” AG, l. 16-18.

²¹⁸⁰ *so ... domdar*: “regimen videlicet domesticationis” AG, l. 21-22.

²¹⁸¹ *de ... domdar*: “Domesticationis” AG, l. 23. Binomi.

²¹⁸² *ha .II. térmens*: “ha .III. termens” F; segueixo “duos habet fines” AG, l. 23 i els dos esmentats a continuació per F.

²¹⁸³ *que s'acost<um>en*: malgrat la possible accepció “Acostar: 2. espec. c) Unir amb parentesc, amiatat, comunicació o altre vincle personal” DCVB, segueixo “ut assuescat” AG, l. 24.

²¹⁸⁴ *ardit he abrivat*: “audax et praiceps” AG, l. 24. F (o el seu antígraf) ofereix un sinònim del primer terme per desconèixer el segon.

²¹⁸⁵ *Lo ... temps*: on el ‘sí’ (d’així) pot deure’s a una interferència de la font llatina i ser considerat superflu, editant-hi ‘Lo primer regiment és que nuyll temps’; “Primum autem regimen perficitur, si numquam” AG, l. 26.

²¹⁸⁶ *don ... menyar*: “cibetur” AG, l. 27.

²¹⁸⁷ *com ... Símacus*: “com per aso ell se acostuma del hom E ama lo baniffet que hom li ffa E enclina son cor segons que diu S[e]neca” F; “quia ex hoc manum consuescet et diliget ex beneficio inclinante animum ipsius sicut dicit Sym<m>achus” AG, l. 27-28. Vegeu estudi.

²¹⁸⁸ *hom ... amansedar*: “hom los deu amensadar” F; “domesticandus est” AG, l. 29. Vegeu estudi.

²¹⁸⁹ *davant la vista*: “ab ante lucem” AG, l. 29.

²¹⁹⁰ *a menyar*: manca AG, l. 30.

²¹⁹¹ *un ... sol*: “gramen” AG, l. 31. Vegeu l’estudi.

²¹⁹² Segueix “eum” AG, l. 31.

²¹⁹³ *denayat he mundat*: “purgaverit” AG, l. 32. Binomi.

<SEGON LLIBRE DELS OCELLS DE CAÇA>

<Taula>

[f. 8v^b/Xv^b] [...] ²¹⁹⁴

Así²¹⁹⁵ comense lo segon libre dels alcels de cassa, qui trachta de diverses madesines, conpost de reseptes provades segons apar per los dits capítols sagüens:

Capítol primer. Per falcó costibat de ventrel, com és conegut ne si·l vols curar fes la medesina sagüent, en ca<rtes> CXXXXXIII²¹⁹⁶

Capítol segon. Per a pentex de ocel, en ca<rtes> CXXXXV²¹⁹⁷

Capítol terc. A grans [9^a] qui·s fan en la boca dels alcels qui s'apelen garniols, en cartes CXXXXVI²¹⁹⁸

Capítol quart. Aucel qui age lo cap inflat e lo paledar, en ca<rtes> CXXXXVII²¹⁹⁹

Capítol .V^e. Per cascadura de ocel, en ca<rtes>

Capítol .VIe. Si vols tanir sans l'aucel tot l'any, fes so qui·s saguex miyant abril, ans que·l metes en muda, en ca<rtes>

Capítol .VIIe. Pe<r> baxar falcó, en cartes

Capítol .VIIIe. Per porets, en cartes

Capítol .VIIIe. A tota trencadura de dit e de mà o de cama de falcó o tot altre ocel, en ca<rtes>

Capítol .X^e. Per falcó o altre ocel qui no pugua gitar la gorga ne la pugua pessar, en ca<rtes>

Capítol .XIe. Per passar bé los pasts a falcó o altre ocel, en ca<rtes>

Capítol .XIIe. Per ocel malalt, en ca<rtes> [9^b]

Capítol .XIIIe. Per alcel que om no sap quina malaltia à, en ca<rtes>

Capítol .XIIIe. Per alcel qui à fàstich e no pot menjar, en ca<rtes>

Capítol .XVe. Per aucel qui à pepida, e és malaltia qui dóna tost la mort, en ca<rtes>

Capítol .XVIe. A dolor de cap de ocel qui comens als uls, en ca<rtes>²²⁰⁰

Capítol .XVIIe. Conexensa de l'alcel com à febre, en cartes

Capítol .XVIIIe. A lu<m>brifoli, so és, aucel qui no pot volar axí com à acostumat, en cartes

Capítol .XVIIIe. Conexensa com l'aucel à mal en la vaxigua

²¹⁹⁴ Una altra mà moderna, possiblement del segle XVI (mà C), ha afegit “falten alguns altres Capítolls” entre el darrer capítol de la taula precedent (“Capítol .XXXVII. Com podets fer engüent a levar de les mans tota esprura e retre aquelles blanques e lisses e netes en cartes 119”), corresponent al *Flors del Tresor de beutat*, i l'inici d'aquesta. Manca l'índex de la part inicial de la secció dedicada a l'art de la falconeria (ff. 109-139), és a dir, del primer dels dos llibres dels ocells de caça que integren el *Flors de les receptes medicinals per a ocells de caça*, copiat de forma íntegra per la mà B.

²¹⁹⁵ Así: “Así” F, amb una caplletra A en vermell de primer palet prolongat fins al marge inferior del foli, més enllà de la caixa d'escriptura, que marca una clara diferenciació respecte als capítols del text precedent.

²¹⁹⁶ CXXXXXIII: afegit per la mà C. Aquesta numeració correspon a la foliació antiga, però la següent afegida a la primera secció de taula per la mateixa mà es confon en prendre-la com a referència de capítol. La seva intenció era facilitar la consulta d'aquest voluminós i dens còdex.

²¹⁹⁷ CXXXXV: afegit per la mà C, confosa en prendre-la per capítol, quan caldria CXXXXXIIIv.

²¹⁹⁸ CXXXXVI: afegit per la mà C, confosa en prendre-la per capítol, quan caldria CXXXXXIIIv.

²¹⁹⁹ CXXXXVII: afegit per la mà C, confosa en prendre-la per capítol, quan caldria CXXXXV.

²²⁰⁰ El contingut dels capítols XVI i XVII intercanvien les seves posicions al cos del text.

Capítol .XXe. A mal de ulls, en cartes
 Capítol .XXIe. Aucel qui git sanch, en ca<rtes>
 Capítol .XXIIe. Aucel qui age pedre, en ca<rtes>
 Capítol .XXIIIe. Altre madesina milor de mal de pedre, en ca<rtes> [9v^a]
 Capítol .XXIIIe. Aucel qui age poys, en ca<rtes>
 Capítol .XXVe. Per aucel qui age poys, altre manera, en ca<rtes>
 Capítol .XXVIe. Alcel qui à cuchs e amagesca, en cartes
 Capítol .XXVIIe. A conexense de alcel qui à mal d'escuma, en ca<rtes>
 Capítol .XXVIIIe. A tota malaltia que alcel age als uls, especial en la lil·la blanqua,
 en ca<rtes>

Capítol .XXVIIIe. Per porets de ocel, en ca<rtes>
 Capítol .XXXe. A pentax de ocel, en ca<rtes>
 Capítol .XXXIe. Aucel qui tengua sanch en la gorga, en ca<rtes>
 Capítol .XXXIIe. A sobròs de ocell, en ca<rtes>
 Capítol .XXXIIIe. A fer mudar tost ocell, en ca<rtes>
 Capítol .XXXIIIe. Aucel qui no pusque ben pesar la vianda, en ca<rtes>
 Capítol .XXXVe. Aucel qui git la cran, en ca<rtes> [9v^b]
 Capítol .XXXVIe. Aucel qui té plomada o curayl vella en la gorga, en cartes
 Capítol .XXXVIIe. Aucel qui té cran al matí e no la pot pensar, en ca<rtes>
 Capítol .XXXVIIIe. Per porets de ocel, en ca<rtes>
 Capítol .XXXVIIIe. Per aucel qui no puxa engrexar, en ca<rtes>
 Capítol .XXXIXe. Aucel qui à dolor en valessa, en cartes

Así²²⁰¹ comensen les medesines dels estors:

Capítol .XXXIXe. Astor qui aurà sanch <a l'esmirladura>²²⁰², en ca<rtes> CLI²²⁰³
 Capítol .XXXIXe. Astor qui no vulla menjar, en ca<rtes>
 Capítol .XXXIXe. Astor qui és malalt, en ca<rtes>
 Capítol .XXXIXe. Conexensa com l'astor à mal en la vaxigua, en ca<rtes>
 Capítol .XXXIXe.²²⁰⁴ Astor qui à febre, la conexensa, en cartes [10^a]
 Capítol .XXXIXe. Astor qui no pot mudar, en cartes
 Capítol .XXXIXe. Astor a qui caen les plomes per tinya, en ca<rtes>
 Capítol .XXXIXe. Astor qui à totes les plomes e no pot volar axí com sol, en
 ca<rtes>

Capítol .XXXIXe. Aucel qui à dolor en lo cap, en cartes
 Capítol .L^e. Porgua a tot ocell, en ca<rtes>
 Capítol .LIe. Alcel qui sia acalorat²²⁰⁵, en ca<rtes>
 Capítol .LIIe. Aucel qui à gorniols en la boca, en cartes²²⁰⁶

²²⁰¹ Así: precedit, al mig de les dues columnes, per cinc punts en creu, l'inferior d'ells prolongat amb una 'S' llarga des d'aquest calderó al següent, marcant el canvi d'ocell de caça; probablement afegit per la mà C a fi de facilitar-ne la consulta. El mateix símbol apareixerà al marge esquerre al text en el seu lloc adient.

²²⁰² <a l'esmirladura>: una altra opció és no afegir-ho i llegir 'esmilarà' per 'aurà', però em decanto per l'edició que ofereixo arran de l'ús del verb específic per la mateixa mà A en diverses ocasions (p.e. a I.1.).

²²⁰³ CLI: afegit per la mà C, correspon a la foliació antiga.

²²⁰⁴ XXXIXe: "xxxixe" F, on inicialment s'havia escrit 'xxxiiij^e' i es corregí amb -v escrit sobre 'ii' i -ij canc.

²²⁰⁵ acalorat: "acolorat" F. Vegeu estudi.

²²⁰⁶ Segueix "Capítol .LIIIe.", canc. F, cancel·lació repetida al text. Al f. 7v/VIIIv també cancel·là "Capítol .XVI." per a donar pas a l'inici del bloc de capítols relatius a "les medesines de la cara e primerament dels peledors"; una confusió habitual de la mà A (o d'aquell qui li dictava), doncs.

Así²²⁰⁷ comensen les medesines dels espervers:
 Capítol .LIIIe. Esperver enreumesat, en ca<rtes> CLIII²²⁰⁸
 Capítol .LIIIe. Altre manera per esperver enreumesat, en ca<rtes> CLIII²²⁰⁹
 Capítol .LVe. Altre menera per esperver enreumasat, en ca<rtes> [10^b]
 Capítol .LVIe. Aucel qui à gelosia, en ca<rtes>
 Capítol .LVIIe. La conexense dels falcons, en cartes
 Capítol .LVIIIe. A fer mudar ocel, en ca<rtes>
 Capítol .LVIIIe. Per tanir ocel sà, en ca<rtes>
 Capítol .LXe. Per desinflar mà de falcó o estrènyer, en ca<rtes>
 Capítol .LXIe. Asperver qui à porets, en ca<rtes>

Así comensan les madesines dels cans de casa:
 Capítol .LXIIe. Per ro<n>ya de cans, en ca<rtes> CLV²²¹⁰

[f. 139/CXXXXIII]

<I. De les medecines dels falcons>

<I.1.> Capítol primer. Per falcó costibat de ventrel

És conegut com à lo ventrel gros e dur, e à la cara torbada e asaborey-se sovent la boca, e no pot esmirllar lunny, espesialment en dejú. Si-l vols curar, fes la madecina següent²²¹¹:

[P]rin un tros de sucre candi, aytant com una avellana grossa, e tin-lo en la boca un poc; e prin lo aucel e mit-li lo sucre en la boca, en guisa que·l se n'enviy. E après del sucre mit-li en la boca aygue neta e clara, aytant com cabés en mige closque d'ou; e com l'aucel aurà ben payit he ben esmirllat²²¹², pex-lo de una cuxe de pol e dóna-li lo fel del pol ab un poch de fetge. E lo dia après sagüent prin un tros de budel de gualina, tant com mig dit de larc, e sia ben levat ab aygua, e sia liguat a la un cap ab fill prim, e umple aquel budel del mior oli de olives que puyes trobar, e après ligua lo budel en l'altre cap, e prin lo falcó he mit-li aquel budel per la boca; e com lo falcó aurà bé gitat aquel oli fora e aurà bé esmirllat, prin [139v] aygua tèbeya e pex-lo de cor de crestat o de moltó o de cabrit o de lebre, e banya aquel cor sovent en l'aygue tèbea.

<I.2.> Capítol segon. Per a pentex de ocel

Aucel²²¹³ qui à pentex és conegut que, après que s'és debetut, él pentexe. Si-l vols curar: prin un cor de porch; e ages de la let de cabre de la cabre vermella; e prin dels pèls del porc dels pus prims, e sien capolats pus menut que pusques; e mulla lo cor del porch en

²²⁰⁷ Así: precedit, al marge esquerre, per cinc punts en creu, el superior prolongat en una altra creu de quatre punts units, i l'inferior en una S llarga fins a l'alçada del següent calderó, marcant el canvi d'ocell de caça; fou afegida probablement per la mà C a fi de facilitar la consulta del còdex.

²²⁰⁸ CLIII: afegit per la mà C, quan, de fet, és al f. CLIIv.

²²⁰⁹ CLIII: afegit per la mà C, quan, de fet, és al f. CLIIv.

²²¹⁰ CLV: afegit per la mà C.

²²¹¹ És ... següent: inclòs al cos de la rúbrica sense cap mena de diferenciació.

²²¹² esmirllat: "esmirllar" F.

²²¹³ Aucel: "Pucel" F, amb caplletra P errònia malgrat la a- separada que indicava la caplletra a elaborar; una opció és interpretar-hi una intervenció a fi d'esmenar la divergència respecte a la rúbrica i que calgui interpretar-hi "Per aucel"; vegeu, però, el capítol quart.

la let desusdita e·scanpa sobre lo dit cor dels pèls, e done-li'n una gorga. E gorde't que no ports lo falcó prop foc ni en loc calt, ne·l tengues molt a sol sinó poc; e guarde'l²²¹⁴ del vent; e pose'l al pus fret loc que troberàs; e guarde'l que no·s debata. E dóna-li de la menta sana dues veguades la setmana. E da-li a menjar pols ab los ossos los altres dies de la setmana, sens ploma; e si és d'estiu, dóna-li aucellets patits de niu. E estigua denant l'aucel tot lo jorn un librel d'aygua neta en què·s bayn con se volrà. E asò fe fins que sia guarit.

<I.3.> Capítol terç. A grans qui·s fan en la boca dels alcels, qui s'apelen guarniols²²¹⁵

[A]ucel qui à guarniols, si·l vols guarir: prin sucre candi, tant com una avellana grossa, e mit-lo-li en la boca; e après del sucre, prin aygua neta, tanta com cabés en mige closque d'ou; e done-li a menjar cor o cuxe de pol, banyat en aygua freda e ensalguada de sucre blanc. E prin una ploma d'oca qui tal bé, e escuren aquels garniols o grans de la boca e de la lengua e del peledar, en guissa que n'hisque sanch. E prin après un tros [140] de drap de li prim qui sia nou, e prin un poc de vi blanch, e mit en lo vi un poc de alum de roca mòylt, e banyen aquel drap en lo vi, e freguen aquel loc on axirà la sanc, e après prin lo drap e torna fregar altre veguada com sia banyat d'axò matex. E asò sia fet .III. veguades solament. E com aquesta madesina serà feta, lo matí e lo vespre següent prin melrosat e prin un bastó prim, e al cap del bastó sie enbolcat un poc de cotó ligat ab fill, e banya aquel cotó en la mel, e de part de dins del carcanyel sie bé escurat ab aquella²²¹⁶ melrosat alà on sien les nafres, e la lengua unte'n del melrosat .IIes. veguades lo jorn, e fet aquest escurament per .III. dies. E pessats aquests .III. dies, si lo past que li daretés és fret, sia banyat ab aygua calda e desús untat ab un poc d'oli, e aquest past li donarets per .III. vaguades la setmana; e si lo past és calt, sia untat ab un poc d'oli. E adoba-li lo bec que l'age un poc curt, e dóna-li a tirar. Banyar-li as les nefes ab aygua tèbea.

<I.4.> Capítol quart. Aucel qui age lo cap inflat e lo peledar²²¹⁷

Aucel²²¹⁸ qui age lo cap inflat e lo paladar, si·l vols curar: ti'l larc de ventre, axí com en lo primer capítol és escrit; e adoba-li lo bec que·l tingua curt; e prin una lenseta de barber e toca-li en la infledura desusdita del peledar, en la part defora, envés la part del bec, en guisa que n'hisqua sanch, e asò solament en un loc; e prin dos grans de pebre mòylts e mescle'ls ab un poc de glase mòlta, e fen un poc de empastre ab una guota de mel, pasa-la-li en la nafre que as feta ab la lenceta; e lo matí après, vinent en dejú, prin .IIII. grans de caparàs e pique'ls e esclafa'ls e mit[140v]-los en un drap dins un poc d'aygua tèbeya, e mit-ne una gota en cascuna nefe²²¹⁹; e guarde't que no li'n metesses en l'uy ni en la boca; e possa l'aucel al sol e lexa obrar la madesina; e quant te apera que la medesina age obrat, prin aygua tèbeya e ages cotó e banye'l en l'aygua tèbea, e mit-ne per les nefes de l'aucel .IIII. o .V. veguades²²²⁰, e après sucle-li les nefes ab la boca una veguada o dues; e après prin un poc de vin blanc e ab lo cotó mit-ne per les nefes una gota;

²²¹⁴ *guarde'l*: “guardel” F, on ‘r’ interliniada.

²²¹⁵ *guarniols*: “guarnio | ols” F, on la primera ‘o’ canc.; “garniols” taula.

²²¹⁶ *aquella*: és possible que s’hagi intentat cancel·lar –la F.

²²¹⁷ *peledar*: “paledar” taula.

²²¹⁸ *Aucel*: “Pucel” F, amb caplletra P errònia malgrat la a– separada que indicava la caplletra a elaborar.

²²¹⁹ *nefe*: “nefle” F. Vegeu estudi.

²²²⁰ *veguades*: “gotes” V, f. 46; probable error a F.

e après una pessa, mulla-li la cara ab aygua clara bé de aventatge; e après, pose'l al sol tro que sia axut; e puys leve'l de aquí, e torne'l a la perxe en loc fresc; e al vespre fe-li tirar una cuxa de pol, e da-li a menjar los ossos trencats ab les dents; e altre dia da-li ha menjar una cuxa de pol banyada en aygua freda; e porta l'aucel en un loc per banyar, e si no·s vol banyar, ruxa-li la cara e sots les ales, e aporto'l al sol tro que sia axut; e tots los dies fe-li tirar una cuxa de polla; e tin-lo larc de ventre, axí com se conten en lo primer capítol; e da-li pasts de perdui calda dues veguades la setmana; e si fer se pot²²²¹, fe-li plomar una ala de alcel sovent.

<I.5.> Capítol .V^e. Per cascadura de ocel

[A]ucel que sia trancat o cascat dintre, e no puxe engrexar ne puxe menjar, e fa sanc com esmirla: prin primerament un colom paoner petit e aranque-li la una ala, e prin lo cor e lo fetge del colom, e ages un poc de momia picada, e fen lo cor del colom e al mig mit momia picada; e da-li'n a menjar del colom matex mitge gorgua sens ossos e sens ploma, e da-li'n pus poques picades que pusques; e après ages mige unça de ermodèculi, e mige unça de turbit, e una unça de sucre candi e una unça de sucre blanc, e pique aquel bé cascun per si, e après mescle-u ensemps, e estoge-u en un paper, [141] e da-li'n a menjar una veguada lo jorn, e mit-hi de la pólvora, e asò fe un dia e altre no; e com l'aucel ó menjara volentesa, da-li'n a menjar molt en una veguada lo jorn ab past calt, cassant e no casant; e si és san l'aucel, da-li'n ab past calt o fret .II. veguades la setmana.

<I.6.> Capítol .VIe. Si vols tanir san²²²² l'aucel tot l'any, fes so qui·s seguex migant²²²³ abril, ans que·l metes en muda

Prin²²²⁴ de la gerepigua aytant com una fava; e prin levor d'erbe cuquera; e fregua-la bé en les mans; e mescle-u e paste-u, e fe·n²²²⁵ un rodolí, axí com una avellana grosa; e prin àloe pati²²²⁶, aytant com un siuró, e mol-lo ab lo mànech del guanivet sobre un talador de fust; e enbolca lo redolí de aquesta pólvora, en guisa que la pringua tota; e ages une canele²²²⁷ de sera; e prin lo falcó destrement, e mit-li haquel redolí en la boca, e ab la candela enpeyn-li lo redolí fins a que l'age²²²⁸ a mig carcanyel; e prin de la gerepigua sola e ab lo dit fregue-li'n bé lo peledar; e tin-lo en loc fresc e fe-le-y tenir tant com poràs; e si ho vol gitar massa tost, mit-li un poc de aygue per les nefes²²²⁹; com lo age tengut prou, pose'l al sol; e com age bé gitat, leve'l del sol e porte'l a la aygua per benyar, e si no·s vol banyar, ruxe-li la cara; e al vespre pex-lo de un colom paoner o de una cuxa de gualina e da-li ploma²²³⁰. E après pasats .VIII. jorns, prin de la caguamuge, de la manuda, .VIII.

²²²¹ *fer se pot*: malgrat la possibilitat d'editar "fer-se pot", l'alteració d'ordre dels verbs tant podria resoldre's com "se pot fer" com "pot fer-se".

²²²² *san*: "sans" taula.

²²²³ *seguex migant*: "saguex miyant" taula.

²²²⁴ *Prin*: "Prin" F, amb caplletra P.

²²²⁵ , e *fe·n*: una altra opció d'edició que guardaria major simetria amb el que precedeix, tot i que implicaria un canvi de la lletra final, seria "e fe-u".

²²²⁶ *àloe pati*: "oli apati" F. Vgeu estudi.

²²²⁷ *une canele*: "une canele" F, en esmenar "dues caneles" escrivint u- sobre d- i cancel·lar les dues -s.

²²²⁸ *a que l'age*: una altra opció d'edició, considerant 'que' implícit, és "aque'l age".

²²²⁹ *mit-li ... nefes*: "ruxau-li la cara e les nefes ab una poca de aygua clara e fer-la-y ha retenir, que no llançarà la dita medeçina" V, cap. CXXXII, f. 88. Vegeu estudi.

²²³⁰ *ploma*: "sa plomada" V, cap. CXXXII, f. 88, més propi.

grans, e monde'ls bé de les escorxes; e prin dos guavinets bé nets, e ages un poc de la pel del col de [141v] una polla; e ab la un dels guanivets sobre l'altre, esclafats cascun per si e mit-los de un en un sobre la pel; e torcs-lo bé com un botó; e forada-lo bé menut ab una agulla; e mit-ho a la boca del falcó; e al vespre pex-lo de una cuxa de gualina no masa.

<I.7.> Capítol .VIIe. Per baxar falcó

[A] falcó qui exirà de muda, si·l vols baxar: da-li a menyar pol<s> petits gran gorgua .III. o .V. veguades, e après da-li a menyar pols grosos axí com una perdiu, neguats en aygua e frets; da-li'n a menjar la maytat al matí e l'altre meytat al vespre, ab ploma e ab ossos; e com sia baxat²²³¹ bé .XX. o .XXV. jorns, fe·l volar a cassa; e com aya cassats .VII. o .VIII. jorns, no li dons ha menjar massa gran gorga de la cassa que cassaràs; e lo dia que no cassaràs, da-li a menjar cran banyada en aygue frede; e après adobe-li lo bec de la giripigua axí com demunt és dit; e no li dons de la cassa, pus si donchs no era de hivern o fes grans frets, axí com demunt és dit; e puys fes engüent de blanch d'ou e fell de bou, e debat-ho tant que torn engüent²²³².

<I.8.> Capítol .VIIIe. Per porets

Si²²³³ vols guarir auCELL qui age porets: fe-li axir sanch de totes les ungles ab un guanivet; après ages vinagre e alum de roca e sal, e pique'l bé e mescle-u ab lo vinagre; e ab un poc de cotó banyen-li'n les mans deval e demunt; e fe estar lo falcó sobre un sach de sal; e banye'l bé [142] de vinagre; e estigua lo falcó de nit e de dia sobre lo sac demunt dit de sal.

<I.9.> Capítol .VIIIe. A tota trencadura de dit e de mà o de cama de falcó²²³⁴

[P]rin clare d'ou e pedre marbre e mol-le bé, e prin forment masteguat; e mescle la pólvora ab la clara de ll'ou²²³⁵; e posse-u sobre la trencadura; e possa desús lo forment mesteguat; e après prin un poc de pregunta mòlta, e mit-ne sobre tot; e prin un poc de drap de li prim e ligua-lo ab fil prim sobre tot asò; e après dos jorns leve lo fill; e estigua l'aucel .XV. jorns que no vol; e estigua en cassa fosca, que no·s debata; e axí serà guarit.

<I.10.> Capítol .X^e. Per falcó²²³⁶ qui no pugua gitar la gorgua²²³⁷ ne la pugua
pessar

²²³¹ *baxat*: “banxat” F, on ‘n’ canc.

²²³² Aquest engüent no té sentit en una recepta per a baixar l'ocell de caça i seria més adient a la recepta següent.

²²³³ *Si*: “Si” F, amb caplletra S.

²²³⁴ Segueix “o tot altre ocel” taula.

²²³⁵ *de ll'ou*: “del ol ou” F, on –o canc.; una opció d'edició alternativa seria ‘de l'ou’, entenent que el copista es va confondre en no cancel·lar una de les ‘l’, però hi ha altres abreuaments semblants a l'editat dins de la mateixa obra.

²²³⁶ Segueix “o altre ocel” taula.

²²³⁷ *gorgua*: “gorga” taula.

Prin²²³⁸ aygue tèbeya e un poc de cotó e banye'l ab l'aygue tèbea en les nefes; e prin lo falcó e umple-li la gorgua de la dita aygue, entrò que sia molla; e après mit-li lo dit en la guorga, al cap dels pits, defore, e tira-le-y amunt e axir-n'à tota; e gitada la gorgua, umple-la-li altre veguada de la aygua tèbea, e fe-le-li gitar altre veguada; e après prin dos clavels de girofle e un poc de sucre blanc, aytant com una avellana, e pica-ho tot ensemps, e destrempa-o ab aygua calda e mit-lo-y dins la gorgua; après estigua en loc calt e no li dons a menjar entrò al vespre, e da-li un petit de colom.

<I.11.> Capítol .XIe. Per pessar²²³⁹ bé los pasts a falcó e estor o esperver²²⁴⁰ [142v]

[S]i estor, falcó o esperver volràs tanir sà, que pas bé les viandes: prin a veguades lexiu ben colat e banye-y la cran que li deràs a menjar, e pex-lo axí dos dies; altre dia da-li a menjar cran de boc ab mentegua e pols de màstec, pex-lo axí per .III. dies.

<I.12.> Capítol .XIIe. Per ocel malalt

Aucel²²⁴¹ qui sia malalt: prin una coloma qui vol poc e gita-la-li denant en guissa que no pusque fugir; e tingua-la entre les mans e aurà gran dalit ab ella; e da-li de la sanc a beura.

<I.13.> Capítol .XIIIe. Per ocel²²⁴² que om no sap quina malautia ha²²⁴³

[S]i no saps quina malaltia ha l'aucel: pex-lo ab limedures de ferro, e possa de les limadures en la cran calenta, e gite-y mel e oli rosat mesclat ab les limedures del ferre.

<I.14.> Capítol .XIIIe. Per alcel qui à fàstic²²⁴⁴ e no pot menjar

Si²²⁴⁵ l'alcel à fàstix e no pot menjar: prin un aucellet e unte'l ab mel e ab bon vi²²⁴⁶ demunt e ab pols de màstech, e da-li'n a menjar. E si gita so que aurà menjat: prin una teula que sia bé levada e neta, e pica-la bé, e com serà bé picada, sia la pólvora bé sernuda e giten sobre la cran que li deràs a menjar .III. dies; e puys da-li a menjar cuxa de gualina o cor de gualina banyat ab suc de donzel. Axí pex-lo per .III. dies ab les limadures²²⁴⁷ demunt dites.[143]

<I.15.> Capítol .XVe. Per aucel qui à pepida²²⁴⁸

²²³⁸ *Prin*: "Prin" F, amb caplletra P.

²²³⁹ *pessar*: "passar" taula.

²²⁴⁰ *e estor o esperver*: "o altre ocel" taula.

²²⁴¹ *Aucel*: "Aucel" F, amb caplletra A.

²²⁴² *ocel*: "alcel" taula.

²²⁴³ *malautia ha*: "malaltia à" taula.

²²⁴⁴ *fàstic*: "fàstich" taula.

²²⁴⁵ *Si*: "Si" F, amb caplletra S.

²²⁴⁶ *bon vi*: "horí" F. Vegeu estudi.

²²⁴⁷ Vegeu estudi.

²²⁴⁸ Segueix "e és malaltia qui dóna tost la mort" taula.

[S]i aucel à pepida, és malaltia qui dóna tost la mort: prin un aucellet e fen-lo, e ab lo ventrel e ab lo fel fregue-li la lengua, e puys da-li a menjar fetge d'anguila.

<I.16.> Capítol .XVI^è. Conexense²²⁴⁹ de l'aucel com à febre²²⁵⁰

Aucel²²⁵¹ qui age los peus morats e mudats, e ha los uls carnosos e torbats, levors à febre. Prin leu de colom e creme'l, e fe-n pólvora e posse'n sobre la cran que li deràs a menjar. E si d'aquesta pólvora no pot menjar: prin fel d'enguila, e fe-li que·l meng entregua; prin riubarbre²²⁵² e mit-lo en aygua, e da-li'n a beura; e prin les entramenes de un colom e seque-les bé, e fe-li'n pólvora e da-li'n a menjar ab la cran.

<I.17.> Capítol .XVII^è. A dolor²²⁵³ de cap de ocel qui comens als uls

[A]ucel qui à dolor al cap e comense als uls: prin lo suc de l'arel del fanol e oli de liri, vermels d'ous e let de dona qui nodresque infant mascle, e mescle-u tot ensemps, e unte-li'n los uls tant fins que guoresque.

<I.18.> Capítol .XVIII^è. A lumbrifeli²²⁵⁴, so és, aucel qui no pot volar axí com à acostumat

Aucel²²⁵⁵ qui no pot volar axí com sol e à les ales sanes, à malaltia que apella om lumbrifeli. À aquesta cura: prin una enguila²²⁵⁶ e cou-la bé en aygue, e cul lo grex que n'axirà e pose'l²²⁵⁷ [143v] sobre la cran que mengerà, e unte-li'n la lengua he les nerils ab lo dit grex e guorrà; e prin l'aygue on serà cuyta la enguila e banyen l'aucel, e puys pose'l al sol una estona; e asò fes per .III. dies.

<I.19.> Capítol .XVIII^è. Conexensa com l'aucel à²²⁵⁸ mal en la vaxigua

[A]ucel qui·s debat per beura aygue à dolor en la vaxigua. Prin àloes²²⁵⁹ e da-li'n a menjar ab la cran un past; e la segona vaguada da-li a menjar cran de boc ab mel e ab mantegua per .VII.²²⁶⁰ dies, e posa-li damunt sanc de colom; e pose l'aucel a l'aygua e begue-n aytanta com ne volrà.

²²⁴⁹ *Conexense*: “Conexensa” taula.

²²⁵⁰ El contingut dels capítols XVI i XVII intercanvien les seves posicions respecte a la taula.

²²⁵¹ *Aucel*: “Aucel” F, amb caplletra A.

²²⁵² *riubarbre*: “riubarbre” F, tot i que la darrera ‘r’ té certs trets d’‘e’ (com a l’altre exemple de II.5., Capítol .XXXXV^è.), em decanto per la seva semblança a ‘r’ a fi d’evitar la terminació en doble ‘e’.

²²⁵³ *dolor*: “dolor” F, on ‘l’ escrita sobre ‘d’.

²²⁵⁴ *lumbrifeli*: “lu<m>brifoli” taula.

²²⁵⁵ *Aucel*: “Aucel” F, amb caplletra A.

²²⁵⁶ *enguila*: “culuebra” *Azores* 15, f. 164v; “culebra” *Modo* 28, f. 73 i *Sahagún* III, XX. Vegeu estudi.

²²⁵⁷ Segueix “so” F.

²²⁵⁸ Segueix “febre” canc. F.

²²⁵⁹ *àloes*: “alum de roca” F. Vegeu estudi.

²²⁶⁰ .VII.: “.VIII.” F. Vegeu estudi.

<I.20.> Capítol .XXe. A mal de uls

Aucel²²⁶¹ qui age los uls inflats: prin rel de rava gualesc, pes de drachme e mig; e .III. clavels de girofle; e .III. grans de caparàs; gíngebre, dragme e mige; e .XXX. grans de mostalla; e tot asò pica ensemps; e prin grex de turtuga que no age aguts hous; e bull-o tot ensemps en lo grex e ab un drap poso'l en una capsa; e da-li'n a menjar lo primer dia .III. picades, lo segon dia .II. picades, e axí cascun dia tro que sia guorit.

<I.21.> Capítol .XXIe. Aucel qui git sanc²²⁶²

[P]rin sanc de dregó bé picada e mesclada ab bon vin²²⁶³, e dóna-li'n a menjar .III. dies ab la cran que sia calenta; enperò, a veguades los esdevé per molta sanc que beuen de la cassa que prenen e no an mester aquesta cura. Si li ve per trencadura o quesquedura, faràs-li la cura demunt dita.²²⁶⁴ [144]

<I.22.> Capítol .XXIIe. Aucel qui age pe<d>ra²²⁶⁵

Prin²²⁶⁶: àloes sicotrí, pes de .III. dinés; e màstech, pes de .VII. diners; e coladana,²²⁶⁷ pes de .VII. dinés. De tot asò fe pólvora e da-li'n a menjar ab la cran.

<I.23.> Capítol .XXIIIe. Altre madesina milor a aucel qui age²²⁶⁸ pedre

[P]rin àloe patic e caparàs e pebre cumú, aytant àloe com del pebre, e la tersa part sia caparàs, e de tot asò fe pólvora e da-li'n a menjar ab la cran banyada ab oli de guinyoli. E si d'aquest oli no pots aver per benyar la cran que li daràs a menjar: prin rejola e fes-ne trosés menuts, e mit-los en una lossa de fero, e mit-hi oli e pose'l sobre lo foc, e bulla tant entrò que la reyola se age begut l'oli e que torn negre la reyola, e puys fe'n pólvora e da-li'n a menjar ab la cran ab les dites cosses ensemps.

<I.24.> Capítol .XXIIIe. Aucel qui age poys

Aucel²²⁶⁹ qui age poys: unte'l ab suc de malrubí e puys enbolque ll'aucel²²⁷⁰ en un drap blanc de li e stigua una pessa al sol; e prin femne de persona e creme-la e fe'n pólvora, e de la cendre que n'exirà, gite-li'n demunt; e guarde que no li'n caygue en los uls

²²⁶¹ *Aucel*: "Aucel" F, amb caplletra A.

²²⁶² *sanc*: "sanch" taula. Recepta similar a II.1.

²²⁶³ *bon vin*: vegeu estudi.

²²⁶⁴ *la cura demunt dita*: pot referir-se a la que inicia aquest capítol o, especialment, a I.5., Capítol .V^e., relatiu a la cascadura i recomanar la d'aquest per a la resta de casos patològics.

²²⁶⁵ *pe<d>ra*: incorporo 'd' malgrat existir com a forma antiga sense; "pedre" taula.

²²⁶⁶ *Prin*: "Prin" F, amb caplletra P.

²²⁶⁷ *coladana*: vegeu estudi.

²²⁶⁸ *a ... age*: "de mal de" taula.

²²⁶⁹ *Aucel*: "Aucel" F, amb caplletra A.

²²⁷⁰ *enbolque ll'aucel*: una altra opció d'edició seria 'enbolque'l, l'aucel,'.

ne en les orelles. Prin pebre comú²²⁷¹ o orpiment e gite-li'n entre les plomes e en les rels dels canyons de les plomes de tot lo cos. E si asò no pots aver, prin buyne de bou qui sia bé seca e fe'n axí com demunt és dit. Asò fet, pose'l al sol una estona.

<I.25.> Capítol .XXVe. Per aucel qui age poys, altre manera [144v]

[P]rin malrubí, malví e donzel, tot mesclat ensemps, cou-ho en aygua tant tro que torn a la tersa part, e ab aquesta aygua banya l'aucel ferm e pose'l al sol tro que sia axut.

<I.26.> Capítol .XXVIe. Aucel qui à cuchs e hamagresque, los quals apelen
filandres²²⁷²

Si²²⁷³ alcel à cuchs e amagresque: banye-li la cran que li deràs a menjar ab aquesta aygua demunt dita, e tantost conixeràs que le maytat de la cran reté e l'altre meytat gita, que no pot retenir, e tantost la li deus tolre; e plome'l enfre les cuxes; e prin un budel de gualina, e unple'l²²⁷⁴ d'oli e bul-o²²⁷⁵ un poc, e dóna-ly²²⁷⁶ a menjar destrement. E si no·l volia menjar: prin l'aucel destrement e mit-li aquel budel en la boca e, ab lo dit, destrement enpeny-li lo budel fins que l'aya ben dins lo carcanyel; e al tercs dia da-li a menjar cran banyada ab suc de donzel o ab suc de lengua bovina, aquella que·s fa per los prats. Si l'aucel no volrà menjar lo budel plen d'oli, banya la cran ab suc de rava gualesc, e dóna-li seres de bístia ben picades ab la cran. E auciuirà los cuchs.

<I.27.> Capítol .XXVIIe. A conexense de aucel²²⁷⁷ qui à mal d'escuma

[A]ucel qui à mal d'escuma conexerets entre les cuxes que à a manera d'escuma. Prin .VII. grans de pebre, e .III. cabesses d'ayls e .IIII. culerades de mel, e mescle-ho tot ensemps; e bul-ho²²⁷⁸ tant tro que sie²²⁷⁹ espès; e mit-lo en una capseta; e da-li a menjar cran de oqua o de bou ab la madesina; e da-li'n cascun dia .III. vaguades tro que sia guarit.

<I.28.> Capítol .XXVIIIe. A tota malaltia que ocel²²⁸⁰ age als uls, especial en la
lila²²⁸¹ blanca [145]

Prin²²⁸² èsula, que an los especiés, ben picat e sernut, e suc de²²⁸³ rel de fenol, e aygua rosada, e let de fembre qui nodresca infant mascle, tant de l'.I. com de l'altre, e mit-

²²⁷¹ *comú*: “comu” F, on ‘o’ escrita sobre una possible ‘e’.

²²⁷² *hamagresque*, ... *filandres*: “amagresca” taula.

²²⁷³ *Si*: “Si” F, amb caplletra S.

²²⁷⁴ *unple'l*: “unpleel” F, on la primera ‘l’ escrita sobre la primera ‘e’, a la qual cancel·la, i la segona ‘e’ abreujada.

²²⁷⁵ *bul-o*: “bullo” F, on –o potser escrita sobre el que sembla una ‘e’.

²²⁷⁶ *dóna-ly*: “donaly” F, a partir de ‘donalen’, on ‘e’ canc. i –y escrita sobre –n.

²²⁷⁷ *aucel*: “alcel” taula.

²²⁷⁸ *bul-ho*: “bullo ho” F, on ‘lo’ canc.

²²⁷⁹ *sie*: “sies” F, on –s canc.

²²⁸⁰ *ocel*: “alcel” taula.

²²⁸¹ *lila*: “lil·la” taula.

ne tot dia en l'ul. E prin atzur e sucre candi, e pique'l bé e pase'l per un sedàs, e gite-li'n en l'ul.

<I.29.> Capítol .XXVIIIe. Per poret<s>²²⁸⁴ de ocel

[A]ucel qui age porrets: prin latrera major, so és, marina, trau-ne la let e prin un drap de li blanc e banye'l en la let; e posa lo drap en la perxa on està l'aucel e tengua les mans en lo drap e estigue-y tota la nit, e al matí troberàs lo poret esclafat; e tentost leva lo drap de la perxe e possa-hi un altro drap banyat ab vinagre; e prin grex de porc e unte-li'n la mà d'on lo poret serà axit.

<I.30> Capítol .XXXe. A pentax de ocel

Prin²²⁸⁵ femna de persona que sia bé sequa e pica-la e banya-li la cran, e sia-hi mesclat suc de col.

<I.31.> Capítol .XXXIe. Aucel qui tengua sanch en la gorgua²²⁸⁶

[P]rin: .XXX. grans de mostalla e .V. grans de pebre e un de caparàs e piqua-ho ensemps tot; e prin un poc de sagí de porcella e mit-o en una lossa de ferro e trau-ne lo grex; e mit-hi les pèlvores e posa-ho tot ensemps, e da-li'n ha menjar; e guarà.

<I.32.> Capítol .XXXIIe. A sobròs de ocel²²⁸⁷

A²²⁸⁸ sobròs qui·s fa en la cama de l'ocel: prin vermels d'ous e unte'l-ne, e guarrà.[145v]

<I.33.> Capítol .XXXIIIe. A fer mudar to<s>t ocel²²⁸⁹

[S]i vols que l'aucel mut tost e age²²⁹⁰ bones plomes: prin tortugues, pica-les e mit-les en un sac de li patit; e hisquen tanta aygua con axir-ne porà; e banyen la cran que mengerà l'alcel.

<I.34.> Capítol .XXXIIIe. Aucel qui no pusque ben pessar la vianda

Prin²²⁹¹ .III. grans de pebre e torre'ls e pique'lls, e da-li'n a menjar ab la cran.

²²⁸² *Prin*: "Prin" F, amb caplletra P.

²²⁸³ Segueix "donzel" canc. F.

²²⁸⁴ *poret<s>*: "porets" taula.

²²⁸⁵ *Prin*: "Prin" F, amb caplletra P.

²²⁸⁶ *gorgua*: "gorga" taula.

²²⁸⁷ *ocel*: "ocell" taula.

²²⁸⁸ *A*: caplletra "A" F.

²²⁸⁹ *ocel*: "ocell" taula.

²²⁹⁰ *age*: "ages" F, on -s canc.

<I.35.> Capítol .XXXVe. Aucel qui git la cran

[P]osa-li denant aygue e beguen aytant com ne volrà; e no li dons aquel dia res a menjar; e prin colada de let de cabre e trau-na lo sirigot; e prin un colom novel e trenca-li los pits, e asò que n'exirà mescle-ho tot ab la colada e da-li'n a menjar; e asò fe .II. vaguades.

<I.36.> Capítol .XXXVIe. Aucel qui té plomada²²⁹² vella en la guorgua²²⁹³

Aucel²²⁹⁴ qui té plomada vella en la guorgua: da-li .III. plomades d'estopa mesclades ab mel, he da-li'n per forsa.

<I.37.> Capítol .XXXVIIe. Aucel qui té cran al matí e no la pot pessar

[A]ucel qui té cran al matí e no la pot pessar: da-li a menjar una cuxa de granota, e peserà-la.

<I.38.> Capítol .XXXVIIIe. Per porets de ocel

Aucel²²⁹⁵ qui ha porrets: prin un drap de tapit bé pelós o un drap de feltre e cus-lo en la perxe on à acostumat de estar lo aucel; e gite sobre [146] aquel drap sal que sia ben picada, e gita-n'i molta; e prin orí d'ome e banyen lo aucel e lo drap; e pose-y l'aucel e guarà.

<I.39.> Capítol .XXXVIIIe. Per aucel qui no puxe²²⁹⁶ engrexar

[P]er aucel qui no puxe engrexar: feu possar, que no-l ports; e da-li a menjar cran de porc més que d'altre cran; e da-li aucellets e gualines; e possa-li aygua denant, que-s bany tota hora que-s vulla.

<I.40.> Capítol .XXXXe. Aucel qui ha²²⁹⁷ dolor en valessa

Per²²⁹⁸ aucel qui ha dolor en valessa: prin estafragia²²⁹⁹ e girofle, de cascun .III. grans, e picats-ho e dats-li'n a menjar ab cran calenta .III. vaguades.

²²⁹¹ *Prin*: "Prin" F, amb caplletra P.

²²⁹² Segueix "o curayl" taula.

²²⁹³ *guorgua*: "gorga" taula.

²²⁹⁴ *Aucel*: "Aucel" F, amb caplletra A.

²²⁹⁵ *Aucel*: "Aucel" F, amb caplletra A.

²²⁹⁶ *puxe*: "puxa" taula.

²²⁹⁷ *ha*: "à" taula.

²²⁹⁸ *Per*: "Per" F, amb caplletra P.

²²⁹⁹ *estafragia*: "casta fragia" F, amb la 't' dubtosa, potser 'c'. Vegeu estudi.

<II. De les medecines dels astors>

Así²³⁰⁰ comensen les medesines dels estors²³⁰¹.

<II.1.> Capítol .XXXXIe. Astor o falcó o altre au cel qui aurà sanc <a l'esmiradura>²³⁰²

[P]er astor o falcó o altre au cel qui aurà sanch: da-li sanc de dreuó e monmia, e sia tot picat, e da-li'n a menjar .III. dies.

<II.2.> Capítol .XXXXIIe. Au cel²³⁰³ qui no vulla menjar

Per²³⁰⁴ falcó o estor o altre au cel qui no vulla menjar: muda-li sovent les viandes e mengerà.

<II.3.> Capítol .XXXXIIIe. Astor qui és melalt²³⁰⁵

[P]rin un gra de nou e guoma de ginebre²³⁰⁶ e liga-o tot ensemps en un drap de li; e mit-hi desots cualiu, e estigua al foc tant tro que sia cremat; e fe-n pólvora e mescle-y mel ab mantegua; e da-li'n a menjar ab la cran.[146v]

<II.4.> Capítol .XXXXIIIe. Conexense com l'estor²³⁰⁷ à mal en la vaxigua

Conaxensa²³⁰⁸ com l'estor à mal en la vaxigua se conex, so és, cant l'astor beu l'aygua e's debat, à dolor en la vaxigua. Lo primer dia da-li a menjar cran qui age àloe²³⁰⁹; l'autre dia da-li a menjar cran de cabre mesclada ab <mantega i amb> mel²³¹⁰, e banya-la ab sanc de colom; e axí pex-lo per .<V>II.²³¹¹ dies.

²³⁰⁰ Así: precedit, al marge esquerre, per cinc punts en creu, l'inferior d'ells prolongat amb una S llarga des de l'alçada d'aquest calderó fins a la fi del capítol, el mateix símbol que apareix a la taula en el seu lloc adient, i amb una clau des de la caplletra del capítol XXXX fins a la del XXXXII, marcant el canvi d'ocell de caça; probablement afegits per la mà C a fi de facilitar la consulta del còdex.

²³⁰¹ Así ... estors: afegit en l'espai entre els dos capítols, indicatiu d'un oblit inicial.

²³⁰² o falcó ... <a l'esmiradura>: "qui aurà sanch <a l'esmiradura>" taula. Una altra opció en lloc d'afegir <a l'esmiradura> és llegir 'esmirlarà' per 'aurà'. Recepta similar a I.21.

²³⁰³ Au cel: "Astor" taula.

²³⁰⁴ Per: "Per" F, amb caplletra P.

²³⁰⁵ melalt: "malalt" taula.

²³⁰⁶ ginebre: "ginebre" F, on 'i' escrita sobre 'e'.

²³⁰⁷ Conexense com l'estor: "Conexensa com l'astor" taula.

²³⁰⁸ Conaxensa: "Conaxensa" F, amb caplletra C.

²³⁰⁹ àloe: "ales" F, per confusió o/e i e/s curta. Vegeu estudi.

²³¹⁰ ab <mantega i amb> mel: tot i que en les receptes de la tradició coincidents localitzades predomina l'ordre invers, fins i tot "ab mel e ab mantegua" I.19., capítol .XVIIIe., i en alguna una conjunció disjuntiva per una copulativa, segueixo "ab biure e ab mel" Z³ (ed. Garcia Sempere), v. 139, i hi considero un salt d'igual a igual.

²³¹¹ .<V>II.: ".III." F, on considero un oblit del copista potser en passar l'esborrany a net i segueixo ".VII. [ms. .VIII.]" I.19., capítol .XVIIIe. Vegeu estudi.

<II.5.> Capítol .XXXXVe. Conexense com l'estor à febre²³¹²

[Q]uant l'astor à febre conexas que à les mans morades e tremudades de color, e los uls fort torbats, quax a blau de atzur. Prin les entramenes de un colom e seque-les bé, e pique-les e da-li'n a menjar ab la cran calenta; e prin fel de gualina²³¹³ e da-le-y antregue a menjar; e si no-n pots aver, da-li riubarbre²³¹⁴ picat ab aygua.

<II.6.> Capítol .XXXXVIe. Astor qui no pot mudar

Prin²³¹⁵ una colobra negra²³¹⁶ e mate-la e fe-la coura ab forment, e dóna lo forment a menjar a una gualina per .IX.²³¹⁷ dies, e puys dóna a menjar la gualina a l'astor.

<II.7.> Capítol .XXXXVIIe. Astor a qui quæn²³¹⁸ les plomes per tinya, lo qual se apella formigua²³¹⁹

[P]rin ensens e màstec, tant de la un con de l'altre, e pica-ho tot ensemps e mit-ho en lexiu, e estigue-y .III. dies los dits màstec e ensens; e mit-ne a l'astor sots les ales, als coltells e als vans, e guarà.

<II.8.> Capítol .XXXXVIIIe. Astor qui à totes les plomes e no pot volar axí com sol [147]

Quant²³²⁰ l'astor qui à totes les plomes no pot volar: prin una <cu>lebre²³²¹ e cou-la bé, e prin lo grex que n'exirà e da-li'n a²³²² menjar ab la cran.

<II.9.> Capítol .XXXXVIIIe. Aucel qui à dolor en lo cap

[Q]uant l'astor o qualsevol aucel qui à dolor en lo quap: prin pebre e clavels de girofle, tot per agual pes, e pique-u bé e mescle-u ab mel, e posa-li'n sobre la lengua.

<II.10.> Capítol .L<è>. Porgua a tot aucel²³²³

²³¹² *Conexense ... febre*: "Astor qui à febre, la conexensa" taula.

²³¹³ *de gualina*: probable corrupció segons "d'enguila" F I.16., f. 143. Vegeu estudi.

²³¹⁴ *riubarbre*: "riubarbre" F, tot i que la darrera 'r' té certs trets d' 'e' (com a l'altre exemple de I.16., Capítol .XVIe.), em decanto per la seva semblança a 'r' a fi d'evitar la terminació en doble 'e'.

²³¹⁵ *Prin*: "prin" F, amb caplletra P.

²³¹⁶ *colobra negra*: "coloma negra" F. Vegeu estudi.

²³¹⁷ *.IX.*: ".XX." F. Vegeu estudi.

²³¹⁸ *quaen*: "caen" taula.

²³¹⁹ *lo ... formigua*: manca taula.

²³²⁰ *Quant*: "Quant" F, amb caplletra Q.

²³²¹ *una <cu>lebre*: hi considero una corrupció (amb menor probabilitat, un salt entre similars). Vegeu estudi.

²³²² Segueix "beure" canc. F.

²³²³ *aucel*: "ocell" taula.

Quant²³²⁴ l'astor o qualsevol aucel volràs porgar: prin caguamuge, .V.²³²⁵ grans, e pare'ls de la escorxe e done'ls a l'aucel ab cran calenta, e sien los dits grans un poc picats.

<II.11.> Capítol .LIIe. Auel qui sia acalorat²³²⁶

[Q]uant l'astor o qualsevol aucel qui sia acalorat²³²⁷: prin aygua-ros e gite-li'n per les nefes; e prin un poc de mel e mescle-la ab l'aygua²³²⁸, e estufa-li'n en la cara, o ab bon vin blanc, e perdrà la calor.

<II.12.> Capítol .LIIe. Auel qui à guarniols²³²⁹ en la boca

Quant²³³⁰ l'astor o qualsevol aucel qui à guarniols en la boca: prin una agula d'argent e punx-los gualart ab la punta de la agulla, de guisa que li n'hisque sanc de cada un dels guarniols o grans que tindrà en la boca; e après prin un poc de vidre e pique'l bé, e après sern-lo ab un sedàs, de guissa que sia axí com a farina; e despuys posa-li'n ab los dits gualart de la pólvora en cada un dels guarniols o grans; e asò fes per .III. o .IIII. dies, entrò que tu conixeràs que sia guorit; emperò [147v] com tu li metràs la pólvora, mit-li un bastonet en la boca, de guisa que la boca tingua bedade una bona estona, per tal que la pólvora pusque hobar; e lo bastó sia aytal que no sia agut, que si era agut consumir-li à la boca.²³³¹

<III. De les medecines dels esparvers>

Así²³³² comense<n> les medesines dels esparver<s>.

<III.1.> Capítol .LIIIe. Esperver enreumesat

[Q]uant l'esperver és enreumesat o encadernat, bo és que om li do cran sadolament, e que sia fresque, de <ca o de moltó, de>ls ranyons²³³³, enaxí que en dos o en .III. trosos pós om sengles grans de pebre.

²³²⁴ *Quant*: “Quant” F, amb caplletra Q.

²³²⁵ .V.: “.VIII.” F I.6., Capítol .VIe, f. 141v, en aquell cas especificat com ‘de la menuda’. Vegeu estudi.

²³²⁶ *acalorat*: “acolerat” F. Vegeu el raonament a l'estudi.

²³²⁷ *acalorat*: “acolerat” F.

²³²⁸ *un ... l'aygua*: “mel cum carne caprina” LM 27 i AG, p. 1484, l. 2; “carn de cabra emelada [enmellada n]” *Dels auzels cassadors*, v. 3355; “carne de la cabra con la miel” *Azores*, f. 164v [Fradejas, n. 36, afegeix Gandolfo 151]; “carne de la cabra con la miel” *Cetrería CXVII* [117] f. 26r.

²³²⁹ *guarniols*: “gorniols” taula.

²³³⁰ *Quant*: “Quant” F, amb caplletra Q.

²³³¹ Segueix “Capítol .LIIIe.”, canc. F. Aquesta cancel·lació es repeteix a la taula. La mà A és a punt de cometre de nou l'omissió que hagué d'esmenar al canvi d'ocell de caça anterior.

²³³² *Así*: precedit, al marge esquerre, per una clau des del calderó que precedeix “Así” fins a la caplletra P errònia del ‘Capítol .LIIIe.’, clau afegida com a indicatiu del canvi d'ocell de caça, probablement per la mà C, a fi de facilitar la consulta del còdex; en aquest cas, a diferència de la marca del canvi de temàtica anterior, s'ha obviat el símbol que ho indicava a la taula.

²³³³ *cran ... ranyons*: possible salt d'igual a igual, segons “carn de ca fressca si ffer-se pot; si no, carn de moltó fressca e sadolament dels renyons” F I.2.1., Capítol primer del primer llibre dels ocells de caça, f. 111rv.

<III.2.> Capítol .LIIIe. Altre manera per esperver enreumesat

Quant²³³⁴ l'esperver és enreumesat o encadernat: prin tetartich blanc e²³³⁵ mit-li'n per la naril o nefa, e lexar-l'as astar per tot un dia en loc escur.

<III.3.> Capítol .LVe. Altre manera²³³⁶ per esperver enreumesat

[Q]uant l'esperver és enreumesat o encadernat: prin suc de ruda e mit-li'n en les narils o nefes, e per tot aquel dia no li dons res a menjar.

<III.4.> Capítol .LVIe. Aucel qui à gelosia

Prin²³³⁷ ruda e²³³⁸ torra-la bé, e puys pica-la bé e cou-la bé en aygua; e com le auràs cuyta, prin un drap de li e mit-hi la ruda e pi[148]ca-la altre veguada; e com serà picada, tors-la sobre la aygua on serà cuyta la dita ruda e banyats-hi l'aucel, e guardats-vos no li'n caygua en los uls.

<III.5.> Capítol .LVIIe. La conexensa²³³⁹ dels falcons

[L]a noblesa dels falcons és coneguda per lo cap redon, e sobiranament del cors plana²³⁴⁰; ítem, que age lo bec gros e redó, lo quol lonc e les espatles amples, les penes delguades e soptils; ítem, que les cuxes²³⁴¹ sien longues, les cames²³⁴² curtes e grosses, e que aya com és jova les mans blaves²³⁴³, e bé escatoses e grans.

<III.6. De què guardar qualsevol ocell de caça>

E deus-te ben gordar que no tengues nagun aucel a fum de pegua, ne a pudor de privada, ne en loc on amaren li ne càyem, ne en saler on aya vin novel.

²³³⁴ *Quant*: “Puant” F, amb caplletra P errònia malgrat haver-s’hi indicat q–.

²³³⁵ *tetartich blanc e*: “catarical picat he destrempat ab vi” F I.2.1., Capítol primer del primer llibre dels ocells de caça, f. 112, on he editat ‘catarn, al<|> picat he destrempat ab vi’ (vegue-ne allí el raonament). Vegeu estudi.

²³³⁶ *manera*: “menera” taula.

²³³⁷ *Prin*: “Prin” F, amb caplletra P.

²³³⁸ Segueix “coula” canç. F. Indici de traducció directa o de reconeixement d’un salt a punt de cometre.

²³³⁹ *conexensa*: “conexense” taula.

²³⁴⁰ *sobiranament ... plana*: l’opció correcta hauria de referir-se al cap; vegeu II.1.1. Capítol .XVIII., f. 120.

²³⁴¹ *cuxes*: “costes” F II.1.1., Capítol .XVIII., f. 120; “coxias” Dlat.(CX), “coxas” Dlat.(BMOTUVYZ), “coexas” Dlat.(F), “cossas” Dlat.(NP), “gambam” Dlat.(E).

²³⁴² *cames*: “cuxes” F II.1.1., Capítol .XVIII., f. 120; “tibiam” Dlat.(CNPTVXY), “ganbas” Dlat.(BU), “gambam” Dlat.(FMZ), “granfam” Dlat.(O), “coxas” Dlat.(E).

²³⁴³ *blaves*: “blaves” F, on ‘v’ escrita sobre ‘n’.

<III.7.> Capítol .LVIIIe. A fer mudar aucel²³⁴⁴

Prin²³⁴⁵ .CCC. caragols e mit-los en un sac de li o de cànem, e sien trencades les closques dels dits caragols; e puys penja lo dit sac al sol, e aquella aygue que·n recorrerà, meta-la om en una enpolla; e com deràs a menjar a ll'aucel, ab aquella aygua mulla-li lo past que li daràs.

Axí matex, si vols que isque de muda bel he net: prin .VI. o .VII. prunes verdes e creme-les, he puys mit-les en la aygua demunt dita; ab lo past da-li'n, perhò com comensarà a lansar les penes, no metes en la carn de la dita aygua.

<III.8.> Capítol .LVIIIe. Per tanir aucel²³⁴⁶ sà

[S]i falcó o estor o esperver volràs tanir sans, [148v] e que pas les viandes: prin a veguades lexiu bé colat, banye'n la cran que li daràs a menjar e pex-lo axí per .II. dies; e l'autro dia da-li a menjar cran de boc²³⁴⁷ ab mantegua e ab pólvora de màstec, e pex-lo axí per .III. dies.

<III.9.> Capítol .LXe. Per desinflar mà de falcó o de estor o de esperver e²³⁴⁸
estrènyer

Prin²³⁴⁹ mige unça de àloe e dues dinades de sera nova, e ab blanc d'ou ensemps lo àloe e lo blanc d'ou e un poc d'ensens; e lo ensens fa a molra en una pedra plana; e tot asò mòlt, bul hom la sera e mit-hi om les dites cosses mòltes; e fa·n hom enpaste e pose'n en la mà de l'aucel subtilment cossit, e guorà.

<III.10.> Capítol .LXIe. Aspervet qui à porets

[P]rin un trosset de val o de dosos e pele-u bé; he com l'ages pelat, fer-n'as, en la mà que aurà lo poret, un guant gentilment; e pendràs del diacalon²³⁵⁰ un poc, e fer-n'as un enpastelet en lo dit guant, tant com tindrà la mà dejús, e puys, subtilment cossir-lo-li as sobre la mà, dejús los dits²³⁵¹, e lexar-lo-li as fins sia guorit; e si és poret, él lo li esclatarà e·l senerà; e si no hera poret e fos infledura, qui per alguns cassos ve, la li desinflerà e le y estrenyerà; e com l'aucel serà guorit, él matex so dirà, so és, que él ne estrenyerà la mà e farà la forsa matexa acostumada, e lavorens leva-li'n lo guant.

<IV. De les medecines dels cans de caça>

²³⁴⁴ *aucel*: "ocel" taula.

²³⁴⁵ *Prin*: "Prin" F, amb caplletra P.

²³⁴⁶ *aucel*: "ocel" taula.

²³⁴⁷ *boc*: "poc" F, segueixo "boc" I.11., Capítol .XIe.

²³⁴⁸ *de estor ... e*: manca taula.

²³⁴⁹ *Prin*: "Prin" F, amb caplletra P.

²³⁵⁰ *diacalon*: "dia caloy" F, on, malgrat la possibilitat d'editar 'diacalo<n>y', aquesta grafia no ha estat descrita; llegiu 'diaquilon' i vegeu a l'estudi variants localitzades a la tradició del gènere.

²³⁵¹ *dits*: "lits" F.

Así comensan les madesines dels cans de cassa²³⁵². [150]

<IV.1.> Capítol .LXIIe. Qui parla per a gorir lo<s> cans de cassa ho de q<u>alsevulla natura de ronya que agen²³⁵³

[P]rimerament tu levaràs los cans ho qua ab lexiu ben ffort, e tantost de continent tu·lls unteràs ab lo dit engüent, lo qual és per a hobs de dos cans, perquè segons que seran si u multiplicaràs ho minveràs, so és: que tu pendràs .VI. dinés d'argentviu; e mige liura de soffre; e mige liure de sagí; e una liura del such de la latrera²³⁵⁴, dels brots, los quals picaràs, e ab un drap colar-ho has ffins n'ages la dita canditat; e axí matex picaràs cada cossa per si, mes pendràs ab un gresal tanta canditat²³⁵⁵ com poràs de aquella let que n'hexirà de la [dita] letrera; e quant tot asò auràs ffet, e serà ben picat, sia mesclat²³⁵⁶ e ffet engüent. E lavors pendràs los cans ho ca, e sien [untats e ben] ffregats a repèll, e lexe'lls estar, e quant vendrà .VIII°.²³⁵⁷ ho .X. jorns que agen estat axí untats, tu lavors los pendràs he fferàs-los ensebonar e ffer-los as ben nets ho net.²³⁵⁸

²³⁵² Segueix f. 149rv/CLIIIrv en blanc.

²³⁵³ *Qui ... agen*: "Per ro<n>ya de cans" taula.

²³⁵⁴ *latrera*: "laterra" F, esmeno la trasposició entre 'r' i 'e' seguint el mateix capítol.

²³⁵⁵ *canditat*: "canditat" F, on 'd' escrita sobre 'ti'.

²³⁵⁶ *mesclat*: "mesclat" F, on 's' llarga escrita sobre 's' curta.

²³⁵⁷ ^o: del llatí "nonano".

²³⁵⁸ El f. 150v és en blanc i al 151 comença un nova temàtica.